

M

ISAACI CASAVBONI

DE REBVS SACRIS ET ECCLESIASTICIS EXERCITATIONES XVI.

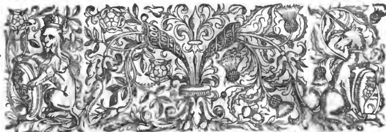
Ad Cardinalis BARONII *Prolegomena in Annales, & primam eorum* partem, de DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI Natiuitate, Vita, *Paßione, Assumtione.*

AD IACOBVM, Dei gratia, Magnæ Britanniæ, Hiberniæ, &c. *Regem Serenissimum.*

LONDINI
Ex officina Nortoniana apud Ioan. Billium.
clↃ. IↃ. C XIIII.
Cum priuilegio Regis.

SERENISSIMO POTENTISSIMOQVE PRINCIPI, *IACOBO*, DEI Gratia Magnę Britannię, Hibernię &c. REGI, *Fidei defensori.*

QVOD omnium optimè tua Majestas nouit, Rex Serenissime & potentissime, Veritatis à Deo hominibus manifestatæ ea natura est, id fatum; vt quum vinci ab hostibus suis nequeat, carere tamen hostibus non queat. Scripturę sacræ, & omnium seculorum experientia, cujus testis historia, dubitare nos ea de re non sinunt. In illis audimus Iesum Christum Dominum nostrum de se dicentem, *Ego sum via, veritas, & vita*; vt verendum non sit, ne aliquando victa Veritas ad extremum deficiat aut intereat; quæ Dei viuentis Filium, Deum vęrum, habeat auctorem, assertorem, vindicem. At rursus in oraculis diuinis legimus, Iesum Christum nominari à Spiritu Sancto, ore Simeonis prophetæ, *Signum cui*

contradicitur, positum εἰς πτῶσιν καὶ ἀνάστασιν, vt propter illum & per illum, alij in ruinam præcipitent, alij de morte transeant ad vitam. Quò etiam pertinet Pauli Apostoli diuina disputatio, docentis è veteris Testamenti prophetijs, Christum esse *lapidem offensionis, petram scandali*. Sed & Apostolorum princeps Petrus sollicitè fideles admonet, vt ab insidijs Satanæ caueant sibi; illum enim vt leonem rugientem imminere, cupidum pios deglutiendi, & vniuersæ Ecclesiæ Dei perdendæ; quod salua cœlestis Veritatis sinceritate ab illo fieri non potest. Iam & historiæ omnes de Ecclesia Christiana, (quæ est sedes, στῦλος, καὶ ἑδραίωμα Veritatis,) scriptæ, Prophetarum vaticinijs plane concinunt, fidemq; illarum ex euentu comprobant: admirabili varietate casuum refertæ, quos experiri Ecclesię contigit: quum à prima illius institutione, neque externi neque interni hostes vllo vnquam tempore ipsi defuerint, qui ad illam perdendam, & vel nomen ipsius, si fieri potuisset, de memoria hominum delendum, nullam vim, nullum dolum, nullas denique artes sinerent inexpertas. Sed enim Veritas, φελλὸς ὡς ἀβάπτιστος, omnes aduersarum tempestatum fluctus decumanos eluctata, etsi interdum latitans, & minus aliquando in oculos aliud agentium mortalium incurrens; semper tamen victrix, ad hæc secula durauit; duratura sine dubio, ad seculorum vsque finem, & de omnibus suis inimicis plenissimum tandem & gloriosissimum triumphum reportatura. Porrò ex omni illa prope infinita hostium copia, qui sub signis merentes Principis hujus mundi, bellum veritati ἄσπονδον, atque implacabile indixerunt; haud equidem scio, an infestiores ei sint vlli alij, quàm sunt duo hominum

genera

genera, qui diuersis, imò in speciem contrarijs, illam modis aggredientes, & cursum ipsius omni conatu impedientes, detrimentum ingens Ecclesiæ persæpe attulerunt. Eos intelligo, Rex Serenissime, & sapientissime, qui aut opinione sui inflati ὑπερσοφίας doctrinasque nouas inducere, aut studio capti præpostero defendendæ antiquitatis non veræ, ipsam Veritatem, qua nihil antiquius, oppugnare totis viribus sunt conati. Siue Annalium replicare memoriam, tua Majestas voluerit; siue ad hæc nostra tempora oculos referre; inueniet profectò, non gladios, non equuleos, non flammas, non vngulas, non craticulas, non θηριομαχίας, aliáue vlla priscæ crudelitatis instrumenta, Ecclesiæ tantum vnquam nocuisse; quantum ei nocuerunt, hinc nouarum opinionum auctores, illinc præposteri antiquitatis ψευδωνύμου defensores. Quæ duo hominum genera, quum videantur inter se opposita, penitus dissidere, atque adeo affectibus, vt plurimum, ducantur contrarijs: si quis tamen propius rem spectet, in effectu consentire, vtrorumq; conatibus eòdem recidentibus, facilè intelliget. Nam quid est antiquitas non vera, nisi latens sub larua nouitas? aut quæ vetustas contra Veritatem stare potest: quum sit extra omne dubium, id verius esse, quod prius: id prius, quod à principio? Itaque hæreses non minus arguit nouitas, quàm reuincit Veritas. Primis statim nascentis Christianismi temporibus, quantus amor nouitatis, hominum mentes, velut afflatas quodam pestilenti sidere, & inuaserit & insederit: quis pruritus φιλοκαινίας multorum ingenia titillauerit: quæ licentia sit passim vagata fingendi fabulas ineptissimas, & horrendarum opinionum portenta: quàm multæ

denique

deniq; hæreses ex aruo Ecclesiæ fructificauerint, degeneres veritatis, grano & mendacio syluestres: testes sunt Simon Magus, Menander, Saturninus, Basilides, Carpocrates, Cerinthus, Ebion, Valentinus, Marcion, Montanus, & similia his alia Satanæ mancipia; quorum stultissima & fœdissima somnia hostes fidei fidelibus adscribebant, eóque nomine apud imperitos & veritatis ignaros sanctissimum pietatis Christianæ nomen infamabant. Quippe cupiditas nouandi, hæc secum mala semper trahit; Christi inconsutilem tunicam lacerat; sectas nouas parit, & statim multiplicat; pernitiosissimum denique ex ea ipsa re scandalum generat; quod Ecclesiæ, etsi immerenti, in opprobrium vertens, paleas leuis fidei ex area Christi facit auolare; positos verò extra Ecclesiam in sua perfidia indurat, & ruentes propria sponte in ipsum pernitiei barathrum, magis magisq; impellit: quod primis illis Christianismi seculis vsu venisse, & historia vetus, & pij Patres innumeris suorum scriptorum locis nos docent. Nec minus tamen Ecclesiæ Dei priscis temporibus obfuerunt, paganorum hominum clamores assidui & importuni, religionis suæ & cærimoniarum à majoribus acceptarum antiquitatem stultè jactantium, doctrinæ verò Euangelicæ nouitatem pari stultitia obijcientium. *Quanto venerabilius ac melius*, dicebat Cæcilius orator paganus apud Minutium Felicem, *antistites veritatis majorum excipere disciplinam, religiones traditas colere, Deos, quos à parentibus antè imbutus es timere, quàm cognosse familiarius, adorare: nec de numinibus ferre sententiam, sed prioribus credere?* Simillimè Symmachus scribens ad Valent. Theodos. & Arcadium Auggg. *Si longa ætas*, inquit, *auctoritatem religionibus faciat, servanda*

uanda est tot seculis fides, & sequendi sunt nobis parentes, qui secuti sunt feliciter suos. Sera & contumeliosa est emendatio senectutis. Non est facile dictu, quantum olim pijs hominibus fuerit laboris exantlandum, vt hunc errorem cæcutientium paganorum animis penitus insitum, illis eximerent: declarant id satis superq; tot Apologiæ, aliáq; ipsorum scripta longe doctissima, in eum maxime finem elucubrata, vt demonstrarent, eam religionem quæ à DEO OPT. MAX. esset instituta, alias omnes tempore anteuertere; neque ipsam post cæteras natam videri debere; sed ex ea cunctas per prauam æmulationem fuisse deriuatas. Tandem igitur, etsi ægre id quidem, & non nisi post aliquot secula, vinci nescia vicit Veritas: falsa antiquitas veræ concessit; Gentium aniles superstitiones euanuerunt: & per totum orbem terrarum salutaris nuntij vox, inuito Diabolo, est audita. Enimuero antiquus ille humani generis hostis, etsi in suis ministris sæpe vincitur; ipse tamen animo non vincitur: neque mentem mutat, sed propositi sui semper tenax, cum hac non successit, aliâ aggreditur viâ: janua exclusus, per posticum subrepit: tunc maxime Ecclesiæ Dei metuendus, cùm res illi humanæ rident & blandiuntur successus. Non potuerat Satan impedire, quominus cœlestis Veritas ad omnes Europæ, Asię, Africæ prouincias perueniret: mutata igitur consiliorũ ratione, id agere cœpit, ne populi quos respexerat Oriens ex alto, sementem quam ipse Christus seminauerat, quanta par erat diligentia custodirent: deinde nimium securis Pastoribus Ecclesiarum illudens, bonæ tritici sementi, zizania, vt erat à Domino prædictum, clam per nocturnas insidias induxit. Quid multa? ira Dei tandem

dem eſt accenſa, & cœlo delapſa Veritas, hoſtibus domitis, à domeſticis ſuis neglecta, alibi penitùs eſt amiſſa, alibi vix lacinia eſt retenta. Ne de Africæ aut Aſię Eccleſijs dicam, quæ vel extinctę ſunt dudum, vel quum eſſent quondã florentiſſimæ, nunc ſunt afflictiſſimæ: in noſtra hac Europa quid acciderit, quantopere ſit labefactata ſinceritas verę religionis, quibus quantiſq; nouitatibus aſtu Diaboli ſit corrupta, ne illi quidem poſſunt ignorare, qui magno redemptum velint, id ab omnibus ignorari. Vni Deo debitus cultus, creaturis variè & multiſariam eſt communicatus. Cerimonię, ſub quarum onere jam inde à temporibus B. Auguſtini gemebat Eccleſia, mirum in modum ſunt multiplicatæ: qu'mq; dixerit Dominus, ſe in ſpiritu & veritate fore colendum; quam ob cauſſam Apoſtoli & prima ætas res externas ad Dei cultum adhibuerunt pauciſſimas: è contrario ſic ad externa hominum mentes ſunt traductę, vt in ijs pleriq; mortalium religionis proram & puppim, & ſalutis ſuę ancoram ponerent. Inde illa ſacrarum reliquiarum vltrà legitimum modum veneratio: ipſa quidem etiam prius vſurpata, ſed aliter, alióque fine, & parcius. Inde illa in pręſidio Sanctorum poſita fiducia, & tam ſollicitá eorum inuocatio. Inde ille quem hodie videmus, cultus imaginum & adoratio: quę nouitas initio cùm induceretur, Orientem & Occidentem inter ſe commiſit, & aliquamdiu etiam colliſit. Inde alij numero infiniti ἐθελοπερισσοθρησκείας, vt vocem Epiphanij vſurpem, & nouarum ſuperſtitionum noui ritus. Quarum innouationum tot & tantarum, ne aliquid ſuboleret populis Chriſtianis, inaudita prius Satanę fraude, diuina eloquia non ſolùm laicis, ſed etiam cleri maximę

parti

parti sunt adempta : eóque tandem peruentum est furoris, vt grex Christi, Testamentum Christi, Pastoris illius sui boni, neque domi curaret, vel auderet legere, neque publice lectum aliena lingua, posset intelligere. Accessit tot malis cumulus ingens, dominatio terribilis vnius, in Ecclesiam pretioso sanguine Christi liberatam, ab aliquammultis seculis introducta. Sedes enim Romana, quæ prima inter Patriarchales quondam satis habebat censeri; Domina Ecclesiarum esse atque agnosci dudum est cùm voluit. Et Ro. Pontifex, postquam potestatem suam in rebus spiritualibus ad vltimum fastigium perduxerat; pertæsus fortunæ suæ, quasi nihil dum egisset, ad temporalem dominationem animi mentem conuertit. Cui vbi semel inhiare cœpit, nunquam ex eo prius conquieuit, quàm in illud culmen sublime terrenæ potentiæ vidit se euectum, vnde postea Imperatores, Reges & Principes, longe infra se positos, superbe despicere, & quoties luberet, aut rebus ipsius expediret, pedibus posset conculcare. Has pœnas longe grauissimas, Ecclesiarum in Europa Principes populique dederunt, non diligenter vindicatæ Veritatis aduersus Satanę molitiones. Lux Euangelica versa est in tenebras; veræ pietatis aurea simplicitas, in superstitiones Libycæ arenæ instar numero carentes; Libertas Christiana in horrendam seruitutem : Ecclesiæ jura omnia, cùm ipsis Imperatorum ac Regum coronis, vnius Monarchæ tiaræ sunt subjecta; qui dandi & auferendi imperia regnáque, instituendi & destituendi Mundi potestates, jus sibi vni & soli vindicat. Sileo nunc alias calamitates omnis generis, & dirissima bella, quibus toties concussa est Europa, dum passim neglecta, & in

profundum demersa latet Veritas. Sed ô vim illius admirandam, ô consiliorum Dei abyssum altam! Quo maxime tempore artes cœlesti Veritati contrariæ regnum in Europa obtinebant, cœpit illa vim suam exerere. Post longam siquidem malorum inenarrabilium tolerantiam, post diuturnos gemitus, quos doloris justi magnitudo pijs exprimebat, post exspectatam per tot secula reformationem in Capite & membris, toties promissam, nunquam præstitam; reperti sunt ad vltimum, qui patientiam rumperent, & ad veritatem ex intimo pectore anhelantibus duces se præberent. Nihil jam dico, quales illi viri fuerint, quid spectarint, quid egerint: hoc dicam, quod negari omnino haud potest; ex ipso rerum euentu, luce meridiana clarius constare; diuinitus fuisse illos excitatos, si nihil aliud, certe ad hoc vnum efficiendum; vt qui supremum in Ecclesia dominium, & plenitudinem potestatis sibi vindicabant, tandem, si pote, euigilarent, in sese descenderent, déq; religionis Christianæ varijs corruptelis, quas longa dies inuexerat, & de querimonijs omnium tota Europa Principum ac populorum, serio inciperent cogitare. Quod si ea tum mens fuisset Rom. Pontifici, vt sui admonitus officij, vinci se pateretur quà expressis, quà tacitis precibus Imperatoris, Regum, Principum, tot nationum, ipsius adeo Ecclesiæ: neque toties spes illorum esset elusa, qui aliquam saltem tolerabilem ab eo reformationem exigebant & sibi spondebant; certum est, non fuisse res religionis in neruum, vt euenit, erupturas. Non esset facta hæc, necessaria illa quidem, sed nihilominus lamentabilis Ecclesiarum in Europa, scissura: singulæ nationes priuatim sibi consulere, & operi manus admouere,

cessante

cessante Roma, non fuissent coactæ: instauratæ religionis primitiuæ, & mundatæ domus Dei, ad alios non esset gloria translata: postremò populi Christiani, quorum hodie alij reformationem adhuc præstolantur, alij se saltem aliquam adeptos lætantur, diuisi in sese, & in funestas factiones distracti, integrum jam ferme seculum Imperatoris Turcarum negotium non agerent; neq; ad celerem suam ruinam, cum æterno nominis Christiani dedecore, Deus omen auertat, suis ipsimet sibi manibus, proh dolor! viam munirent. Nunc quum admonitiones, preces, supplicationesq; omnes omnium intolerabili plane supercilio à Rom. Pontifice semper sint spretæ; quum in eos qui vel solum legitimæ reformationis nomen auderent vsurpare, flamma & ferro semper vbiq; ipso auctore sit sæuitum; quid per Deum immortalem, illi facerent, quos Veritas è densissimis tenebris emergens, ceu nouus aliquis Sol, pulchritudine sua & majestate admirabili ceperat, & ad sui amorem ac desiderium, non aliquibus igniculis, sed flagrantissima veræ pietatis flamma incenderat? Plane vim & efficaciam illius Deæ ignorant, qui admiratores ejus & cultores, inter viuicomburia, & omnes suppliciorum ideas potuisse inveniri solent mirari. Vtinam potius agnoscerent, opus reformationis, quo nullum neq; majus neq; nobilius inceptum, à multis seculis fuit inchoatum, non sine numine fuisse susceptum. Vnde enim nisi à Deo, tantus ille zelus tot hominum, tot populorum, quo repente correpti, posthabitis rebus omnibus humanis, spreto omni metu, cultum diuinum miris modis deprauatum, ad pristinam formam reuocare, pro sua quisque virili, sunt conati? At non assecuti sunt omni

 fortasse

fortasse ex parte, auctores reformationis, quod tota mente, tota voluntate optabant. Esto: nam omnia magna opera, quę per homines Deus fecit, suos progressus admodum aliquando lentos reperiuntur habuisse: verùm illud certe sunt consecuti, sicut illorum vnus Cardinali Sadoleto respondens scribebat, *vt à Pontificis Rom. tyrannide se vindicarent, & paullo meliorem Ecclesiæ formam apud se constituerent.* Non potest paruum hoc videri, nisi ijs, qui ignorant, (etsi quis hoc potest ignorare?) quot potentissimi Imperatores, quot Reges magni, aut Principes late dominantes, superioribus seculis crudelissimè atq; ignominiosissimè à Papis habiti, postea imperijs suis dejecti, & ad malorum extrema ex alto suarum dignitatum fastigio detrusi, ac ceruices demum suas Papę subijcere & calcandas prębere coacti; diem illum videre auidissimè desiderarunt, qui ipsos & populos ipsorum à tam dira seruitute liberaret. Frustra: quia nondum è tenebris reuocatę Veritatis lux Europæ affulserat: de qua dixit Dominus, *& cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos.* Scit hoc omnium optimè, IACOBE Rex maxime, propria experientia edocta Majestas tua. Sciunt & tuorum regnorum omnes ordines, populique vniuersi; immortales Deo æterno gratias & habere & agere obstricti, nisi hominum ingratissimi volunt censeri; quod diuinæ hujus promissionis fidem in sese sint experti, & quotidie experiantur. Tu, quod pleno jure hodie regnas, quod non es fidelis, id est, vile mancipium Papæ, quod feudatarius illius non audis, neque precariò regnum obtines, tanquam procurator hereditatis alienæ: quod tibi cum reuerendo tuo Clero conuenit, neque aut tu ab illo tibi metuis,

aut

aut ille à te sibi; quód curam instituendorum pastorum, diuidis cum tuis Episcopis, & partem tibi debitam, quæ ad temporalia spectat, intrepide tibi vindicas; partem alteram curæ, quæ spiritualia attingit, ipsis relinquis; hæc omnia quæ verum te Regem probant, & sine quibus Regis quidem imaginarium nomen obtinere potuisti; rem ipsam & vim nominis non potuisti; hęc, inquam, omnia, agnitę cœlesti Veritati tua Maiestas, pro eo ac debet, fert accepta. Tu regnum Dei quæsiuisti: illa & spem ejus tibi fecit, rationemq; certam illius consequendi ostendit: & hoc amplius, ista omnia tibi adjecit. O amicum Principibus numen, & omni studio ab illis atque sollicitudine colendum! Vbi nunc illa tempora; cum è tuis majoribus, gloriosissimæ memoriæ Regibus, vnus superstitione cæca ductus, zelum habens, sed non secundum scientiam, vltro nullâ re cogente regnum suum Gregorio III. Rom. Pontifici fecit vectigale? aut cum Rex alter; propter aduersa casuum in desperationem adductus, Innocentio III. à quo exagitatus fuerat, cedere jure regnorum Angliæ & Hiberniæ, & partibus villici Rom. Pontificis cogitur esse contentus? ô temporum cæcitatem horrendam! ô Petri successorem, factis suis Petrum egregie referentem! Ingemuerunt tanto casui tanti Principis, tam tristi, tam fœdo, non solum Barones proceresque illius, & quantum fuit subditorum; sed etiam Regũ ac Principum tota Europa prudentissimus quisque atq; optimus: súntque adeo relatæ in literas ad perpetuam memoriam voces, quas ad tam immanis exempli nuntium, eorum nonnulli ediderunt; testes iustissimæ ipsorum indignationis simul & stuporis. Sed ipsius

Regis

Regis illius infelicis vox extat apud scriptores illorum temporum, dignissima quam mente alta Principes omnes recondant; *Postquam*, dixit ille, *Deo reconciliatus, me ac mea regna, proh dolor! Rom. subieci Ecclesiæ, nulla mihi prospera, sed contraria omnia aduenerunt.* Quid dicam de præsenti Cleri tui & vniuersi populi, si cum illis temporibus hæc comparentur, beatissima conditione? Non jam, vt olim, Episcopi electi trans Alpes currere, & suam confirmationem vi pecuniæ ingenti à Papa redimere necesse habent. Non amplius pallij jus auri pondere magno est illis emendum. Romam accurrere singulis triennijs, aut quoties liberet Rom. Pontifici, hoc est, quoties nummos Anglicanos sitiret, nulla nunc illos cogit necessitas. Non jam illa cura, vt quondam, Angliæ tuæ Episcopos sollicitat, vt beneficia optimæ notæ Italicis hominibus conferant; *in quibus beneficijs*, (verba sunt Matthæi Parisiensis,) *nec jura, nec pauperum sustentatio, nec hospitalitas, nec diuini verbi prædicatio, nec Ecclesiarum vtilis ornatus, nec animarum cura, nec in Ecclesijs diuina fiunt obsequia, prout decet, & moris est patriæ; sed in ædificijs suis parietes cum tectis corruunt, & penitus lacerantur.* Non metuit hoc tempore Dominus Archiepiscopus Cantuariæ, ne Papales bullæ ad se afferantur, quæ ipsi nuntient, *se suspensum à beneficiorum collatione, donec trecentis Romanis in primis beneficijs vacantibus, fuerit prouisum*; sicut accidit anno Do. M C C X X X I X. Edmundo Archiepiscopo, missis bullis à Gregorio I X. idque ex pacto, quod inierat Papa cum ciuibus Romanis, parum illi tunc cupientibus. Controuersiæ Ecclesiasticæ in Anglia exortæ, è vetustissimo canone, cujus etiam B. Cyprianus meminit, in Anglia terminantur.

Exactores

Exactores denarij Petri, item aliarum contributionum, visitatores, procuratores & firmarij Romani, venditores indulgentiarum pro modo opum; dispensatores votorum, & legitimationis institores ad suscipiendos ordines; Caursini fœneratores, Romæ degentes, sed qui omnia in Anglia agebant ferebant, dum Papæ congerebant pecunias; bullarum delatores ad nouas extorsiones; ingeniosi muscipulatores, (sic historia nominat) qualis aliquando Petrus Rubeus fuit, & sæpissime alij, emungendæ pro Papa pecuniæ artifices solertissimi; & similes his aliæ sexcentæ nocendi artes, inenarrabili erga tuos Anglos, Rex Serenissime, beneficio Veritatis, nomina hic sunt jam inaudita, & prorsus absque superiorum seculorum monumentis esset hodie incognita. Sed ne Legatus quidem à latere vllus amplius rapinas per Angliam exercet; quod plurimi olim fecerunt: nonnulli tanta cum auri fame, vt de illorum vno Ottone à Gregorio IX. misso, legatur, ipsum postquam toto triennio, detestandis artibus pecuniam vndique corrasisset: tandem cùm discederet, non tantum pecuniæ in toto hoc regno reliquisse, quantum ipse partim jam miserat Romam, partim abiens auferebat. Et sunt tamen ista præ alijs malis leuia, quæ tuorum regnorum populi à Curia Rom. per aliquot secula continua esse passi, ab illorum temporum consentientibus historicis narrantur. Verè enim *hortus deliciarum Papæ fuit tum Anglia, & puteus inexhaustus*, sicut venuste aliquando Innocentium IV. legimus illam nominasse. Taceo impræsentiarum vera animi bona, admissæ reformationi imputanda; quæ pluris tua Majestas, pro sua pietate, facit, quàm omnia terræ vniuersæ regna. Vnius Dei

sine

sine socijs aut collegis, sinceram adorationem: Beatæ Virginis & Sanctorum, sine superstitione venerationem: pacem conscientiæ apud Deum, per fidem in merita & mortem Christi: non vt cessent fideles à bonis operibus: apage hanc insaniam: sed vt postquam omnia fecerit aliquis, seruum se inutilem agnoscat, neque ex suis meritis sumat vnquam fiduciam, oculos in cœlum attollendi: consolationem inenarrabilem ex assidua lectione & jugi meditatione Scripturarum: non vt illas ex proprio sensu fidelis interpretetur: sed vt ijs, quæ habent perspicua, (habent autem, si credimus Patribus, omnia ad salutem necessaria,) & consentientibus primorum Ecclesię Doctorum expositionibus, animum sibi muniat aduersus tot falsas opiniones, quę pro antiquis fidei articulis hodie incautis obtruduntur: sacrosanctę Eucharistię ex institutione ac jussione Domini, secundum mille annorum atque amplius continuam in Ecclesia praxin, sub vtraque specie perceptionem: confirmatum denique animum aduersus illa quondam terribilia excommunicationum fulmina; quæ sæpe in innocentes Principes Papę olim ex humanis caussis potius quàm diuinis, quod nemo ignorat, vibrarunt: vt cùm vniuersos hujus regni populos sub diro (ita credi jubent Papę, & tunc credebatur) anathemate, integros sex annos, menses tres, & dies XIV. Innocentius III. olim tenuit: qui, si vel vnum diem tot innocentes animas eo in statu detinuisset, rationem facti à charitate pastoris alienissimi, Christo Pastori pastorũ nunquam esset probaturus; siquidem Papalium excommunicationum ea vis est, quæ Romę jactatur. Hujuscemodi admiranda bona sunt, tam futurę vitę, quàm pręsentis,

experiendo

experiendo Majestati tuæ comperta, quæ poterant Principes populique omnes Europæ sibi polliceri, & Deo ceptis adeo sanctis aspirante, consequi; si collapsæ pietatis primæuæ instaurationem, quam votis communibus tamdiu omnes optauerant, sæpe etiam poposcerant, communi item opera procurare consensissent. Sed nunquam ita bene cum humano genere est actum, vt inoffenso pede magna & laudabilia incepta procederent. Nimirum inter cætera mortalitatis incommoda, istud etiam venit censendum: quod ad præclara, alta, & salutaria quæque rarus aut lentus, etiam inter prudentes intervenit consensus: ad minus honesta, ne dicam pernitiosa, vltro & concordes populi accurrunt. Inde est, quod Reformationis opus arduum & plane heroicum, multi Principum, ceu negotium, in quo nihil sibi neque meteretur neque sereretur, neglectui habuerunt; plures totis se viribus illi opposuerunt; pauci quidam invsitata animi magnitudine capesserunt. Multos dulce venenum consuetudinis, quę & ipsa inter inimicos Veritatis nomen sæpe profitetur suum, (propterea B. Chrysostomò tyrannis nominata,) à tam præclara cogitatione auertit. Qui si Tertullianum in consilium adhibuissent, aliter profectò sensissent. Verè enim illi dictum, *Dominus noster Christus Veritatem se non consuetudinem cognominauit*. Sed & S. Bernardus ad Eugenium suum recte & ex vero; *Quid non euertat consuetudo? quid non assiduitate duretur? quid non vsui cedat? Primum tibi importabile videtur aliquid: processu temporis si assuescas, judicabis non adeo graue; paullo post & leue senties; paullo post nec senties; paullo post etiam delectabit. Ita paullatim in cordis duritiam itur, & ex illa in auersionem*, id est,

ἀναισθησία. Quod igitur multorum acquieſcit animus in tot ſuperſtitionibus,& cultu Dei tantopere deprauato, vis conſuetudinis hoc facit. Quod non pauci hodieq; Principes Romanę tyrannidis terribile jugum patienter ferunt, multi ne ſenſum quidem illius habent : id quoque vis conſuetudinis facit. Ita euenit illis fortuna, qua nulla deterior, miſeros eſſe,neque ſuam miſeriam ſentire. Multis quoque Principibus & Rebuſpub. in ea deliberatione fuit fraudi, quod perſuaſum haberent, Religionis reformationem ad ſuam curam nihil quicquam pertinere. Non enim cogitabant, id ſibi ab ijs conſilij dari, quos non verus zelus domus Dei, ſed vtilitatis ratio ducebat. Quantum enim ciuilium omnium poteſtatum intereſt, in meliorem formam Eccleſiam Dei reſtitui;tantum Papæ & omnium quorum fortunæ à Papa ſunt aptæ & pendent,intereſt, nihil moueri. A Iulio Cæſare priſtinæ libertatis reſtitutionem petere aut expectare, poſtquam ille ſemel Remp. euertit & occupauit, ſtultum & ridiculum fuiſſet. Rectè quidem illud dicitur,non eſſe Principum aut ciuilium magiſtratuum,leges nouas de cultu Dei conſcientijs ferre; aut propria Sacerdotum obire munia : ſed vtinam conſiderare Principes vellent, aliud eſſe Sacerdotem agere, ex ambone Scripturas interpretari, Sacramenta adminiſtrare, in nomine Chriſti ligare & ſoluere : aliud auctoritate ſua proſpicere, vt quæ ſunt Sacerdotis agat Sacerdos,atque id ritè,vt eſt à Deo juſſus. Has partes in Eccleſia Dei jam inde à principio pij Principes ſibi ſemper vindicarunt. Quorum exemplum tu hodie, Rex Sereniſſime, piè inſequeris ac ſapienter : quicquid blaterent non magis tui quàm ipſius Veritatis hoſtes conjurati. Noua, in-

fanda,

fanda, execranda Theologia ista est, quæ docet curã subditorum pertinere ad Principem, tantum quatenus homines sunt, non quatenus Christiani. Ejus contrarium tua Majestas in quodam suorum scriptorum, è sacris literis ita doctè & solidè probauit, vt pudorem ea disputatio aliter dictitantibus debuerit incutere. Religionis aut neglectæ aut restitutæ decus dedecúsue, diuina eloquia Regibus non ascriberent; si ad illorum officium ejus rei cura non pertineret: neque Spiritus Sancti testimonio Rex Ioas laudaretur, quod sacras oblationes in vsus non legitimos absumi quum videret, Quæstorem suum Sacerdotibus imposuerit, cui rationes tenerentur illi reddere, qui ordinariam administrationem à Deo acceperant. Constantinus Magnus, Theodosius, Iustinianus, & omnes pij Imperatores, negotijs religionis quàm diligenter se immiscuerint, quis ignorat? Hispanorum historiæ Regem commemorant Reccaredum Wisigothum, qui miseratione diuina factus orthodoxus de Arriano, veram fidem in regno suo circa annum Domini nostri DLXXXIX. curauit recipiendam. Ipse igitur Synodum cogere, ipse interesse, ipse tridui jejunium Episcopis indicere, ipse confessionem scribere, & firmandam Synodo exhibere. Idem fuit & majorum tuorum veterum Angliæ Regum, ante exortum doctrinæ Hildebrandinæ, constans & perpetuum judicium. Adgarum Regem, qui circa annum Christi CMLIX. habenas regni suscepit, celebrant historiæ Anglicanæ, non solum vt Principem pium, sed etiam de conseruanda pietate sollicitum. Is Rex, in oratione quadam ad Ecclesiarum & monasteriorum Patres, hæc verba inter cætera habuit: *Sed &*

meæ ſollicitudinis eſt, Eccleſiarum miniſtris, gregibus Monachorum, choris virginum, & neceſſaria procurare, & paci eorum & quieti conſulere; de quorum omnium moribus ſpectat ad nos examen: vt referunt Albertus Riewalenſis, in epiſtola *ad illuſtrem Normannorum Ducem, poſtmodo Regem*; & Gulielmus Riſhanger in Chronico: nam Parſonius Ieſuita, cùm (da veniam obiter hoc notanti,) *nos* mutauit in *vos*, magna ea perfidia fuit, & conſcelerati in ſuos Principes odij certum argumentum: *nos* enim habent omnes antiquæ membranæ, quas probitate & doctrina vir inſignis Robertus Cotton mihi nuper oſtendit. Extat etiam Synodus Prouincialis Regis ejuſdem juſſu coacta, quam Dunſtanus celeberrimæ tunc famæ Epiſcopus deſcribens; Adgarum in proœmio dilaudat, *vt regali officio ea in re functum, veluti paſtorum Paſtorem*. Sed ex omnibus machinis, quas inimicus ille humani generis, ad impediendam religionis Chriſtianæ inſtaurationem admouit, atque etiamnum admouet: duæ illæ ſunt præcipuæ & hodie efficaciſſimæ, quas olim ad conuellendam Chriſtianiſmi inſtitutionem fuiſſe admotas, paullò ante dicebamus; amor videlicet nouarum opinionum, & præpoſtera falſæ antiquitatis aduerſus veram defenſio. Ad primos tumultus propter Eccleſiæ reformationem excitatos, examina ſceleſtiſſimorum hæreticorum repente emerſiſſe, qui piorum quietem ſollicitarent, & eorum exiſtimationem apud τῶν ἔξω macularent, vltro confitemur & dolemus. Sed qui eo nomine auctores veræ reformationis, aut Eccleſias ab illis inſtitutas, quarum extant Confeſſiones, in vnius corporis harmoniam redactæ, in invidiam vocant; ij parum Chriſtiano animo

animo (ne dicam aliquid grauius) artes veterum paganorum imitantur, & ipsorum calumnias aduersus doctrinam Christi, non sine offensione Dei maxima, reuocant ex Orco. Quin potius cogitant, dispositiones diuinas, & decreta constare semper sibi, æterno fixa clauo. Placuit semel æternę prouidentiæ, peculiarem sibi populum hoc genere tentationum exercere. Si nascens Ecclesia, & deinceps omnium seculorum, huic ærumnę fuit obnoxia; cur hodierna, è superiorum temporum tenebris exurgens, & veluti renascens, postularet ab eadem conditione se esse immunem? quo jure? quo priuilegio? Tunc aliquid dicerent aduersarij Protestantium; si ex eorum corpore nemo extitisset, qui sectas nuper exortas vel in Germania, vel in Polonia, vel vbiuis locorum, seriò confutaret. Nunc quum in nouos hæreticos nemo acrius memoria nostra involarit, quàm sit factum à viris nostrarum partium primarijs; quæ, obsecro, hæc iniquitas est, Reformationi ex ijs sectis invidiam commouere; quas vt radicitus extirparent, & auctores & assertores Reformationis tantum grauissimorum laborum sustinuerunt? Memini, Rex [illegible], quum ante biennium paruus quidam liber, horrendarum hęreseon plenus, ab hæreticis nescio quibus Polonis Racouiæ esset editus, & quidem augusto nomini tuo inscriptus: posteaquam in tuas manus is libellus deuenit, & tua Majestas pauca in eo inspexit; quanta cum detestatione & scriptum Satanicum, & ejus auctores, certissimam Satanæ progeniem, sis execratus: seuerè in illos animaduersurus, si tui juris & potestatis fuissent. Arrianum in sua perfidia obstinatissimum, qui in vinculis diu detentus reuocari ad sanam mentem,

nulla

nulla ratione potuerat, flammis vltricibus tua Majeſtas, impatiens injuriæ factæ Domino noſtro Ieſu Chriſto, Deo ἀκτίστῳ, juſſit tradi. Nouis opinionibus in vicinis regionibus ſuper natura Dei nuper exortis, quo ſtudio, qua inſtantia tua Majeſtas ſeſe oppoſuerit, teſtis eſt vniuerſa jam Europa. Necdum tamen ſcio, quæ eſt iniquitas hominum, an poterit impetrari à Catholicis Romanis, vt Eccleſiam tuorum regnorum, & alias quę cum ea idem ſentiunt, in eandem criminationem non involuant, cum peſſimis quibuſque memoriæ noſtrę hæreticis, Anabaptiſtis, Libertinis, Suuenchfeldianis, Valentinianis, Arrianis nouis, Semiarrianis, Tritheitis, & Socinianis. Sed quicquid vel hęretici moliantur, vel hoſtes Reformationis calumnientur; nunquam tamen neque hi, neque illi efficient, vt fides Catholica & orthodoxa, quam ſectantur Proteſtantes, (quantum quidem ipſis è Dei verbo cognitum eſt;) apud Deum τὸν καρδιογνώστην cum perditiſſimorum hominum delirijs, in eadem ſint cauſſa. Quod ſi pręter ſcandalum tot ſectarum, ne inter pręcipuos quidem Reformationis duces per omnia potuit conuenire, cur adeo miremur? homines vtique erant; via, quam inſiſtebant, & in qua verum cupidè quærebant, anguſta: ſolet autem iter anguſtum rixas tranſeuntium concitare: quum illa diffuſa & patens via, elogio Scripturarum damnata, ne populos quidem collidat. Quid? nonne in ſeculorum omnium hiſtoria Eccleſiaſtica ſimile poteſt obſeruari? nonne Baſilius Magnus & Gregorius Naz. vt alios taceam, ejuſmodi querelis & epiſtolas & alia ſua ſcripta complerunt? Et tamen adhuc illis temporibus, ſtabat ſuum jus, & in Eccleſia ſumma auctoritas

Concilijs

Concilijs vniuersalibus: quæ etsi cogi semper non poterant: semper tamen fas fuit pijs hominibus spe saltem consolari sese ejus remedij; quod solum ad componendas controuersias & hæreses auctoritate Ecclesiæ debellandas; cum Scripturæ docuerunt, tum prisci Patres agnouerunt atque vsurparunt. Nunc vero, quàm mutata est, bone Deus! ratio temporum? Dominus & Monarcha Ecclesiæ esse creditur solus Papa: errare in fide solus non posse: supra omnes mundi potestates, & ipsa vniuersalia Concilia solus eminere. Quo igitur hodie Concilia, nisi ad inanem speciem? Solus ergo imputet sibi Papa, quod medendi Ecclesiæ malis, aut veteribus aut recentibus, quæ illam mirè deformant, distrahunt, & lacerant, neque ratio neque spes vlla in terris hodie pijs hominibus sit relicta. Sed enim præscriptum est videlicet jamdudum aduersus omnes Nouatorum reformationes; neque aliud jam restat, nisi vt Antiquitas contra Nouitatem vindicetur. Ita enim hodie Pontificiæ Monarchiæ, & religionis ab aliquot seculis deprauatę acerrimi patroni [illegible] qui à se dissident, turbulentos esse Nouatores, teterrimos hæreticos. Sunto sane hęretici, si Nouatores: omnis enim hæresis nouatio est circa fidem. Sed qua fronte hæc criminatio in Reformationis auctores, aut assertores hodie confertur, qui à centum fere jam annis hoc vnum clamant; Reddite populis Christianis primam fidem; reddite primitiuæ Ecclesię ritus; desinite nuper inventa, aut certe post semel traditam fidei regulam, pro credendis necessario, & quidem sub anathemate, gregibus magni Pastoris obtrudere, & V[illegible]-[illegible] Qui in Reformatione instituenda hanc sibi

legem

legem dixerunt, ne vlla in re scientes prudentes à vera antiquitate, aberrarent; hoc est, ne extra Scripturas, quibus nihil habet Ecclesia Dei antiquius, fidei regulam quærerent. Qui totis ingenij viribus eò collimarunt, vt fides quam instaurabant, illa ipsa esset fides, cujus auctor solus Christus, Apostoli præcones, vetus Ecclesia propagatrix, prisci illius Doctores, defensores. Ea est fides, ad quam Paulus Corinthios revocabat, vt labefactatam inter illos doctrinam de sacra Eucharistia, in integrum restitueret. *Ego*, inquit, *accepi à Domino, quod & tradidi vobis.* Ea est fides, ad quam idem Apostolus etiam Galatas reuocabat, tanta contentione affirmans, aliud nullum esse Euangelium, nisi illud, quod ipse eis prædicauerat: nihil dubitans Spiritu Dei plenus, etiam de cœlo venientibus Angelis anathema dicere, si aliquid aliud doctrinę fidei adijcerent, παρ' ὃ παρελάβετε, præter illa quæ ab ipso Galatæ acceperant. Ea est fides, ad quam alter Apostolus S. Iudas omnes omnium Ecclesiarum fideles reuocabat: cum pullulantibus inter ipsos jam tum hæresibus, hortatur pios ἐπαγωνίζεσθαι τῇ ἅπαξ παραδοθείσῃ πίστει τοῖς ἁγίοις; *vt fortiter decertent pro fide*; qua autem fide? *ea quæ semel tradita fuit sanctis.* ô diuina verba, numero illa quidem paucissima; sed sensu vberrima? quæ vel si sola essent in Scripturis, recte expensa, hodiernas de fide controuersias tollere, & Ecclesijs pacem reddere, si mens plerisque mortalium non esset læua, sint idonea. Volumus scire, quæ sit vera fides? Ea est auctore Iuda Apostolo QVAE SEMEL FVIT TRADITA. Volumus fidei regulam tenere, *quæ*, vt olim dicebat Tertullianus, *vna omnino est, sola immobilis & irreformabilis?* sequamur Iudam, & illo docente

cente discamus, illam demum esse veram regulam fidei, QVAE SEMEL FVIT TRADITA. Volumus hodie scire, quum tot jactentur fides, Pontificis Rom. Lutheri, Caluini, & cujus non? quæ sit omnium certissima, quam defendere, sit veram antiquitatem defendere; quam oppugnare, sit meram nouitatem inducere? Confugiamus ad sacram ancoram, & discamus à Iuda Apostolo, illam demum esse veram fidei antiquitatem, QVAE SEMEL FVIT TRADITA. Hoc & Tertullianus volebat, cum in libro de velandis virginibus scribebat, *Veritati nemo præscribere potest, non spatium temporum, non patrocinia personarum, non priuilegia regionum.* de ea enim veritate sentiebat, quam Iudas appellat *Fidem traditam* SEMEL. de qua etiam magnus ille scriptor in libro de Præscriptionibus dicebat, *Principalitas* (ea est vera antiquitas) *veritati, posteritas mendacitati deputanda: id enim esse Dominicum, & verum, quod sit prius traditum; id autem extraneum & falsum, quod sit posterius immissum.* rectissiméque idem docet, parabolam Christi seminantis & Diaboli postea sterilis fœni adulterium superinducentis, doctrinarum distinctionem figurasse, id est veram antiquitatem asseruisse aduersus posteriores quasque hæreses. Hoc & beatus Martyr Cyprianus volebat, cum in Epistola ad Cæcilium, errantes in religione, *ad radicem atque originem traditionis Dominicæ, omnibus nouellis & humanis traditionibus valere jussis jubebat reuerti.* Hoc deniq; & Patres illi volebant, qui *de rebus fidei aliunde suadere neminem posse* aiunt, *nisi ex literis fidei*, vt loquitur Tertullianus: qui οὐδὲ τὸ τυχὸν, *ne minimum quidem*, quod ad fidem pertineat, aliunde peti debere nisi è Scripturis præcisè de-

finiunt,

finiunt, vt Cyrillus Ierosolymorum Episcopus in quarta Catechesi: qui fidei euersionem esse confirmant, ἀθετεῖν τι τῶν γεγραμμένων, ἢ ἐπεισάγειν τῶν μὴ γεγραμμένων, *aut prætermittere, & quasi irritum facere aliquid quod sit scriptum, aut aliquid non scriptum inducere*, vt Basilius Magnus, in libello de fide. Et verissime ille quidem: nam vt est apud Magistrum Cypriani in Præscriptionibus, *Nobis nihil ex nostro arbitrio* INDVCERE *licet: sed nec eligere, quod aliquis de suo arbitrio elegerit. Apostolos Domini habemus auctores, qui nec ipsi quicquam ex suo arbitrio, quod* INDVCERENT *elegerunt: sed acceptam à Christo disciplinam fideliter nationibus assignauerunt.* Et B. Chrysostomus alijque Greci Patres subinde admonent; Nihil hodie, post semel à Christo traditam fidei regulam posse quemquam παρεισφέρειν. *noui aliquid inducere sine peccato*; nam ea est verbi Græci vis, quo & Chrysostomus & alij Patres in eam rem vtuntur. Iccirco & Gregorius Naz. in Athanasij epicedio orthodoxam fidem ἔγγραφον εὐσέβειαν nominabat, *pietatem Scripturis comprehensam*; hæresim vero Arrianam ἄγραφον καινοτομίαν. *nouitatem extra Scripturas inductam*: & è tribus Vincentij Lirinensis regulis, quę jam in ore sunt omnibus, prima est, *Quod fuit a principio*. Hæc & similia his sexcenta, quæ in Scripturis & Patrum monumentis in eam sententiam passim leguntur, si diligenter apud se, vti par erat, expenderent inimici Reformationis, quam ejus auctoribus Nouitatem objiciunt, eam in sinu suo reperirent: essentque omnino ijdem, excitatis à Deo viris in commune bonum æquiores; facileque intelligerent, non posse eos sine insigni calumnia damnari vt Nouatores, quibus, etiamsi non semper ex destinato proposita fluxissent, animum

nimium tamen fuisse constat, fidem illam semel traditam, & postea humanarum inuentionum mole pene obrutam in lucem reuocare, & verè, quod isti hodie jactitant, nec præstant, primæuam antiquitatem, contra posteriorum seculorum Nouitatem vindicare. Quid? audebunt ne instauratæ hoc seculo Veritatis inimici dicere, doctrinam de adempto populis calyce extra casum necessitatis, de accidentibus sine substantia, de concomitantia, de cōmunione sine cōmunicantibus; de sacrificio Christi, non per cōmemorationem & repræsentationē ejus quod semel est peractū in cruce; sed verè & realiter, omnibus sacrificij proprietatibus seruatis; de cultu imaginū hodierno; de picturis Trinitatis, vel potius Τετράδος jam, postquam in picturas Trinitatis admissa B. est Virgo; de indulgentijs & similibus quisquilijs ad extrahendas animas è Purgatorio; de absoluta necessitate seruandi sigilli Confessionis, si vel fides ipsa Christiana, vel totus mundus in periculum adduceretur, vt affirmat Iesuita Henricus Henriquez: hæc, inquam omnia, & similia his doctrinæ Romanæ capita innumera, audebuntne dicere, esse illam Iudæ Apostoli semel traditam fidem? Nam Papæ quidem Monarchiam, potestatem Imperatores & Reges instituendi deponendique, & tam de coronis illorum pedibus ludendi, (quod Cęlestinus olim fecit referente & laudante etiam Baronio) quàm de capitibus statuendi; nullum est dubium, quin dicturi sint tantæ nouitatis defensores, eam esse illam ipsam Iudæ Apostoli, semel traditam fidem. Dicturi sanè; sed quomodo probaturi? Enimuero digna res est, quam pij omnes veris lacrymis defleant; extare hodie eruditos

hominES

homines, qui posteaquam semel in animum induxerunt, omnes posteriorum seculorum nouitates, imò etiam nouissima quæque inuenta defendere, in eas angustias coguntur, vt clarissima Scripturarum verba torquere in alienissimos sensus non vereantur. Non metus Dei, non analogia fidei, non consentientes veterum Patrum expositiones, non aliquis suę existimationis respectus, quam apud Deum & homines veri amantes, miris modis traducunt & maculant, ab hoc proposito potest eos auertere. Igitur quum multa à paucis retro seculis Papæ sibi vindicent jura penitus noua; omnium defensio in paucissimis Scripturę verbis, sed maximè in illo vnico, PASCE, interpretandi subtilitate reperiuntur esse fundata. Monarchæ ergo & Reges in Ecclesia esse volunt & sunt hodie Papæ. Quare? quia dixit Petro Christus, *Simon Bar-Jona, Pasce oues meas*, id est, Baronio interprete, *supremum in Ecclesia dominium tibi assere*; Bellarmino autem, *regio more impera*: ceu vellet hic Cardinalis ex professo contradicere voci Christi apud Euangelistas; *Reges Gentium dominantur earum, vos autem non sic.* Quanquam ne hisce quidem adeo perspicuis verbis, suus defuit tortor, qui ex illis argumentum pro dominatione Papę absoluta in Orbem terrarum vi magna torquendo exprimeret: sic enim illa nuper Gaspar Scioppius in Ecclesiastico suo exposuit capite XLVII. *Lex Christi*, inquit ille, *potestatem qua Reges Gentium dominantur, penitus tollit, & inter Christianos exerceri prohibet. Matth.* XX. neque dubitat homo furiosus, illam infinitam in Principes tyrannidem Papę, hoc Scripturarum loco & similibus fulcire. Sed redeo ad verbum PASCE. Mirantur verè pij,

Papam

Papam hoc sibi vindicare, vt sit summus judex in controuersijs fidei, quę fuerunt olim partes Conciliorū ex Dei verbo: sed hoc jus Papę asserit Bellarminus è vocula *Pasce*. Mirantur tribui Papę ἀναμαρτησίαν & quod ne possit quidem in fide errare, sed hoc probat Bellarminus, eo argumento, quia dixit Christus Petro, *Pasce oues meas*. Mirantur tribui Rom. Pontifici jus per tot secula inauditum, ferendi leges in Ecclesia, quę conscientias fidelium obligent: imò etiam, vt quibusdam placet, fidei articulos nouos: sed hoc quoq; Bellarmino eodem argumento facile probatur. Mirantur quicunque sunt Scripturarum aut Patrum lectioni innutriti, illum thesaurum superfluentium meritorum Christi, & Sanctorum, quem pro libitu dispensat Papa. Sed desinant mirari, & accipiant auctoritatem è Scripturis; quia dixit Christus Petro, *Pasce*: nam ita docet Bellarminus in libris de indulgentijs. Mirantur & indignantur quicunque perduelles suorum Principum, vnctorum Dei, non sunt, audere Papam dicere, corruptum à suis adulatoribus, licere sibi, imperia transferre, subditos sacramento fidelitatis absoluere, deniq; Reges facere non Reges; sed hoc jus Pontificum eliciunt Bellarminus & alij è vocabulo *Pasce*. Nec desunt, qui ex eodem illo verbo colligant, Rom. Pontificem jus habere coercendi etiam pœnis temporalibus, etiam mortis, Principes sibi immorigeros, vt Becanus Iesuita, aduersus quem justa nuper ira Sorbonæ exarserat, & alius item Iesuita Suarius; homo in alijs literis non sine laude versatus; in Ecclesiasticis verò antiquitatibus planè infans: in Euangelica doctrina ne infans quidem: cujus librum aduersus tuam, Rex Serenissime Monitoriam scriptum, vidimus nuper;

per;

per, propter Satanicas hæreſes quibus ſcatet, & in legitimos Principes plus quàm Diabolicam audaciam, in ignem publicè conjectum. Nec tamen pudet prodigioſarum nouitatum reum, neque Chriſti, ſed Hildebrandi diſcipulum, eam quæ in tuis regnis obtinet fidei formulam, vt parum antiquam exagitare: tuamq; adeo Majeſtatem, cujus ſcripta omnia, in ſumma pietate maximam primæuę antiquitatis reuerentiam ſpirant, in ea epiſtola, qua omnes Europæ Principes aduerſus illam concitat, quod Nouatoribus aurem præbeat, petulanter excuſare. Scilicet Ieſuita Suarius, & ſimiles ei nouarum hęreſeon patroni, de Pauli exemplis, quæ modò commemorabamus, aut de Iudæ præcepto, *decertate fortiter pro ſemel tradita fide*, aliquando apud ſe diligenter cogitarunt. Enimuero, Rex doctiſſime & Deo chariſſime, parum eſt, quod hodierni partium illarum diſputatores, qui nouitatum Nouatorumque omnium profiteri odium videri volunt, de vera antiquitate in lucem & vſum Eccleſiæ reuocanda, nihil quicquam cogitant; præ eo ſtudio, quo ferri illos cernimus, ipſam rerum antiquarum memoriam, & primitiuæ Eccleſiæ auream quà in fide, quà in ritibus ſimplicitatem, tenebris opprimendi, & obliuione ſempiterna obruendi. Nam quum ipſorum Theologia nouorum dogmatum plena, atque inſtitutorum in priſca Eccleſia inauditorum, præſidio veteris hiſtoriæ eſſet deſtituta; initio Reformationis facile erat, vel vnico illo argumento, *Non ita fuit à principio*, cujus vſum Chriſtus ipſe ſuos docuit, etiam ab obſtinatiſſimis Eccleſiæ Rom. defenſoribus, plurimarum deprauationum ingenuam exprimere confeſſionem. Non enim poterant vel audebant, id ne-

gare

gare esse verius & melius, quod probaretur antiquius. Prima ex omnibus Europę nationibus Germania post literarum παλιγγενεσίαν, & ad inquisitionem Veritatis vexillum ausa proponere; & ad veram Ecclesiæ antiquitatem è tenebris eruendam, exemplo suo præire. Notæ sunt tuæ Majestati, quę dicuntur Centuriæ Magdeburgicæ, à viris quibusdam doctis in eum maximè finem contextæ, vt quę fuerit Ecclesię fides per singula secula, quæ disciplinę forma exterior, quæ mutationes illi acciderint, ob oculos hominibus ponerent. Etsi autem in partibus operis illius luculentissimi, desiderari possunt non pauca, vel propter τὴν ἀμετρίαν τῆς αὐθαδείας, semper inimicam Veritati, vt jam olim querebatur Basilius: vel quia vnus è primarijs illius incepti auctoribus, magnę potius quàm bonæ apud viros pios fuit famæ: summam tamen instituti laudabilem, & Ecclesiæ nostris temporibns apprime fuisse vtilem, nemo alienarum vigiliarum judex æquus negauerit. At non ita judicarunt Rom. Monarchiæ hodierni patroni: qui probè intelligentes, quantum suę caussę detrimentum notitia accurata veræ antiquitatis, è priorum seculorum caligine emergentis, esset allatura: id ex eo ceperunt curare, idque adeo etiamnum studio omni curant, & mira diligentia satagunt; vt nouitatibus quas tuentur, ab historicis monumentis apud posteros parata sit defensio. Ac quoniam nulla ejusmodi historia primorum temporum extabat, quę ipsorum scopo admodum faueret; rerum Ecclesiæ memoriam retexere, & nouam illi faciem dare instituerunt, suâq; industria efficere, vt quę in vetustis historijs ipsi optabant inuenire, neque inueniebant, id in nouis & à se retextis posteritas sit repertura. Quo in

propósito,

propoſito, quum multorum ex illis partibus docto-rum hominum induſtria deſudauerit; vnus tamen Cæſar Baronius, magnis ſuis laboribus poſtea Cardinalatum meritus, omnium priorum luminibus facile obſtruxit; vir ejus eruditionis, tantę diligentiæ, itáq; neceſſarijs pleriſque pręſidijs ad opus quod parabat inſtructus; vt mirum videri non debeat, tantam ipſi ſuas in eo genere lucubrationes apud omnes nationes nominis celebritatem peperiſſe. Narrat ipſe, juuenem ſe à Philippo Nerio, Congregationis Oratorij fundatore, poſteaquam Magdeburgenſium Centurię Romam erant allatæ, fuiſſe deſignatum, cujus humeris componendę Hiſtorię aduerſus illas Centurias comparatæ, prouincia imponeretur. Annos igitur, non decem, quo ſpatio temporis elephantorum partus eduntur, ſed ter decem, ei ſtudio ſub Nerij ductu operam nauaſſe, priuſquam aliquid ederet. Orbem vniuerſę hiſtoriæ à primordijs Eccleſię ad noſtra tempora in Congregationi illi conſuetis exercitationibus ſepties repetijſſe, & abſoluiſſe, dum ad ſuſceptum opus ſeſe accingit. Quo diligentiæ nouo exemplo, in contexenda Eccleſiæ hiſtoria vniuerſali, & ijs omnibus, quæ per totum Orbem Chriſtianum geſta ſunt memoria digna, in vnius narrationis ſeriem & formam Annalium digerendis, ea perfecit, de quibus ante ipſum perpauci cogitauerant, nemo ſimile quid vnquam ediderat. Eo magis dolendum, virum ſui ſeculi facile primarium, in opere tam nobili, communi hodie multorum vitio, partium ſtudio, ita licenter indulſiſſe; vt cujus πολυαναγνωσίαν, πολυμάθειαν atque induſtriam, neque mirari neque prædicare ſatis poſſumus; ejus fidem innumeris in locis vel inuiti cogamur deſi-

derare

derare. Bonus cum primis auctor Polybius, in officio historiographi describendo dicebat; illum qui ad scribendam historiam se accingit, siquidem ad veram laudem iter affectet, omnium priuatarum charitatum, atque adeo patriæ suæ obliuisci debere, vt ab affectibus liber, vni possit litare Veritati. Hoc saluberrimum & necessarium præceptum, quia prorsus contempsit Baronius, oblitus planè in scribendo, se personam induisse conditoris Annalium, non patroni ejus caussæ quam probabat; euenit ex ea re, vt Historia, quæ inter paganos audiebat testis Veritatis, inter Christianos facta sit testis atque instrumentum falsitatis. Nam quod res arguit manifestissimè, Cęsar Baronius quando ad scribendum animum appulit, non id sibi negotij credidit dari, vt faciem veteris Ecclesiæ, qualem inveniebat quà in Scripturis, quà in Patrum & historiarum antiquissimis monumentis, & qualis verè fuit, penicillo suo simpliciter exprimeret: sed potius, vt talem ei fingeret σοφίᾳ quadam κενοσπουδήτῳ, vt est apud Epiphanium, & perpetuis in primo præsertim tomo anachronismis, qualē Romanæ Ecclesię susceptum patrocinium postulabat. Omnes hodiernæ de negotio religionis controuersiæ ad duo hæc capita, nisi fallor, commodè possunt reuocari; doctrinam de dogmate, ritibusue, & de Rom. Pontificis potestate ac Monarchia. In vtroque horum capitum, eam rationem tenuit Baronius, vt omissa quæstionē de voluntate Domini, & vera antiquitate, omnia sine exceptione defenderet, quæ hodie & à paucis seculis, Romæ sciebat probari: in quo etsi subtilem artem interdum adhibet, quam nos

appellamus

appellamus φύσιν Baronianam, plerumque tamen animi sui mentem ita palàm præ se fert, vt puerum esse, vel cæcum oporteat, qui Annales hos legat, & consilium auctoris non intelligat. De Transsubstantiatione, Concomitantia, genere sacrificij Christianorum, vera ejus natura atque vsu, calyce laicis adempto, Scripturis populo ablatis metu hæreseos, lingua in sacris non intellecta, traditionum etiam recentium auctoritate, invocatione Sanctorum, imaginum adoratione, (sic Baronius millies appellat, in nono pręsertim tomo,) cultu reliquiarum, Purgatorij credendi necessitate, indulgentijs, denique de tota ratione & modo legitimi cultus diuini celebrandi, & superstitionibus infinitis in eum admissis, integrum fere jam seculum inter Pontificios & Protestantes acerrimum est certamen: his, negantibus vllam earum rerum primis Ecclesię seculis fuisse notitiam, & illum ex ore ipso Christi manantem gladium assiduè rotantibus, A PRINCIPIO NON ITA FVIT: illis, ad tot nouitatum defensionem, nescio quas ratiunculas in contrarium afferentibus. Sed Baronius rationem inuenit, quę è manibus Protestantium telum illud in quęstionibus de fide ignitum excuteret, omnia sequiorum seculorum inuenta colore imbuens venerandæ antiquitatis. Nam & in reliquis tomis crebram harũ obseruationũ mentionem inijcit; & quia non ignorabat veram antiquitatem institutorum Ecclesiasticorum, ab ipso Ecclesię principio debere originem habere; jam in primo, qui vitam Domini in terris, & jacta Ecclesiæ fundamenta prima continet, nihil planè istorum est ab

ab eo prætermissum. Romani verò Pontificis Monarchiam, & illud infinitum imperium, ita assiduè omnibus ingenij viribus, ἀνχείρως ἀγχείρως, propugnat, vt optimo jure aliquando Petrus Pithœus Galliarum singulare lumen dum viueret, vbi primos tomos inspexisset, dixerit; *non Annales Ecclesiastici, sed de potestate Papæ*, verum nomen istis Baronij lucubrationibus futurum. Qui vir optimus si postremos tomos vidisset, quid dicturus fuit? Nouæ enim illius & horrendæ, ac Principibus Papam agnoscentibus funestæ doctrinæ, quę sacris illorum ceruicibus Dominum imponit, absolutæ potestatis Monarcham; quæ vitę & necis ipsorum dat illi potestatem; quæ subditos fidelitate ex jure diuino & humano debita absoluit, & quoties lubet Pontifici, aduersus vnctos Dei armat, nullus temere animosior patronus Baronio, ne inter juris quidem Canonici interpretes, vęnalitia Paparum mancipia, potest reperiri. Pontificum vt quisque in Imperatores aut Reges impotentissimè & ferocissimè sæuijt; ita plurimùm à Baronio laudatur: & quia Hildebrandus inter primos hujus hæreseos auctor, assertor & propagator fuit; iccirco perfectissimi Papę ideam huic Nerij discipulo videtur absoluisse, & miris elogijs prædicatur. Hic est Gregorius Septimus, qui Monarchiam Papalem in suis scriptis tam accurate defendit: qui elementa totius illius Satanicæ doctrinę breuibus quasi aphorismis est complexus, qui in ejus epistolis leguntur, & Dictatus Papę nominantur: qui praxin ejusdem furiosæ doctrinę dum exercet furiosè, cœlum terrę miscuit, & cædibus horrendis Germaniam atque Italiam compleuit. Ille Pontifex à Gulielmo Rege Anglię,

quem Conquæstorem vocant, pecuniam & fidelitatem cùm exegisset; princeps generosissimus de pecunia facile annuit, de fidelitate plane abnuit: hoc non magis Hildebrando olim displicuit, quàm Baronio illam historiam describenti: persuaso nempe ex illius Pontificis dictatibus, *Vnum esse in terris nomen, videlicet Papæ.* Quemlibet Episcoporum Regem esse, & in regno cujusuis Regis plus ipso posse debere, cognitionibus illius intercedere, sententias de plano posse facere irritas, sæpissime in singulis fere tomis pronuntiat. Principes qui res Ecclesiasticas attingunt, vbiq; maledictis incessit; ausus etiam Reges veteres Francorum eam ob caussam comparare *latronibus in syluis*, anno Domini, DCCCLV.. Principum fideles consiliarios, qui jura suorum Regum aduersus Curiam Rom. defendunt, locis innumeris teterrimæ damnat hæreseos: neque aliud occurrit frequentius in posterioribus tomis, quàm hęreseos Politicorum dirissima detestatio. Magistratus ciuiles omnes & Præsides prouinciarum Episcopis ita reddit obnoxios, vt ab illorum nutibus velit ipsos pendere; alioquin è tribunalibus suis statim detrahendos ab ipsis Episcopis; sicut ait factum in Andronico ab Episcopo Synesio; lapsus in ea historia, justo Dei judicio, plus quàm pueriliter ex imperitia Græcæ linguæ, vt sæpe alibi: Henrico IV. augustæ memorię Principi, triumphatori omnium suorum hostium; sed de quo, ô seculi infamiam! Hildebrandina doctrina triumphauit; tomum nonum dedicans, exigere à tanto Principe non erubuit; non vt *comiter* Papæ *Majestatem coleret*, quæ fuit formula, quam olim exigebant Romani à sibi subditis Rebusp. & Principibus; ac ne *obsequium* quidem

tantum-

tantummodo, vocem his moribus fortasse tolerabilem; sed vt *humili quoque seruitio Christi Vicarios coleret*: quasi non essetis vos quoque Reges, in regnis vestris Dei vicarij: quorum Majestatem imminuere, crimen esse apud Deum, per quem solum vos regnatis, longè maximũ, ante exortam hanc nouam doctrinam nemo vnquam dubitauerat. Nulla inter Papas & vllum Principum superioribus seculis rixa interuenit, quæ non ita describatur in Annalibus, vt ex ipsa narratione, lector qui narrantis fidem sequetur, non sit collecturus, omnium criminũ & scelerũ, quæ in hominem cadunt, maximum esse, Papæ cæcam obedientiam non pręstare. Neq autem refert, qualis sit Papa: nam quum ipsa rei veritas etiam illos, qui Pontificem Ro. ceu terrenũ Iouem colunt, & Deũ etiam nominant; (ita sæpe inter cæteros appellat Pius Bononiensis, orator superioris seculi non obscurus, in orationibus Romæ habitis, Bononiæ editis;) coegerit fateri; sedisse in illa Sede aliquando Papas quinquaginta, serie continuã per spatium annorum CL. sibi succedentes, non Apostolicos, sed Apostaticos, inquit Genebrardus Protestantium hostis furiosissimus, in Chronico, seculi decimi initio: si quis tamen Imperator aut Rex aut Synodus legitima, ausa fuit vel pessimo illorum obstrepere, vt factum est Iohanni XII. *monstro nulla virtute redempto*; statim ejus consilij auctores, vt perditorum perditissimi lacerantur in his Annalibus. Quid plura? Omnia Europæ regna, omnes insulæ, (tuæ cum primis Anglia & Hibernia) si fidem habemus Baronij historijs, sunt Ro. Pontificis: quod non dixit quidem ille primus, scio; sed in monumentis pessimorum seculorum inuentum studiosè adnotauit,

&

& interdum, extra oleas euagans, confirmauit : vt cum in anno Domini MXCVII. tanta contentione & instantia regnum Siciliæ à Rege Catholico repetit ; certo indicio, Papas, ni vires deessent, vi & armis reposcituros, quæ Baronius verbis tam enixè reposcit. Cujus Annales eò periculosiùs in manibus juuentutis & rudium veritatis lectorum versantur: quo majore arte scopum suum in primis præsertim tomis dissimulat. Nam Bellarminus, Becanus, Suarius, & id genus disputatores, nudo, quod aiunt, capite veram antiquitatem religionis & jura Principum inuadentes atque oppugnantes, minus videntur metuendi ; vt qui aperto Marte rem gerant, & vel ipsis titulis librorum suorum Principum sese hostes profiteantur. A Baronio verò scriptionem Annalium promittente, quis sibi metuat ? aut quis vidit historiographum argumentosum ? atqui multæ ab eo narrationes ita artificiosè concinnantur, vt ad nouum aliquod dogma hodie controuersum, animis legentium insinuandum, plus Baronij narrationes, quàm Bellarmini argumentationes sint valituræ. Papam esse supra Concilium, nouitium est inuentum Doctorum ex Hildebrandina schola ; pro quo Bellarminus & alij pugnant argutijs, quæ apud mediocriter imbutos doctrina Euangelica non multum ponderis sint habituræ. Baronij vero Annales cui non hoc persuadeant ? In anno Christi trigesimo tertio, referens hic Cæsar historiam, quæ narratur Matthæo, capite XVII. sic illam concinnat, vt qui Papæ mentionem nullam faciat, hoc tamen illi jus stratagemate asserat vaferrimo. Fingit Concilium habitum esse à Christo & Apostolis ; in quo vult datum esse exemplum

emplum Conciliorum deinceps habendorum; idque etiam alibi repetit. In hoc igitur Concilio, cui interest & præest Christus ipse, solus Petrus articulos de fide condit, & quid sit credendum *solus clauum figit*, ait Baronius; & addit de alijs Apostolis, *vt nihil ferme jam esset opus consulere cæteros tunc Apostolos*. Quis igitur ex hac historia, (figmentum veriùs dixerim) non statim colligat, Papam Petri in omnia jura successorem, habere solum potestatem condendi articulos fidei, & de Concilijs omnibus statuendi vt volet? quod alibi tot locis palàm defendit Baronius. En tibi, Rex sapientissime, quanto astu in his Annalibus historia etiam Euangelica ad rationes Paparum inflectatur. Sic cum in anno XXXIV. Petrus magna contentione demonstratur fuisse Apostolorum princeps; non quomodo Patres illam vocem Petro attribuerunt, coryphæum ejus sacri chori, & ordine primum fuisse ipsum significantes; sed dominator & Monarcha; cum etiam affirmatur, illum regio more imperantem, Paulo & cæteris Apostolis præcepisse, ceu dominum subditis suis, quam partem Ecclesiæ vellet quemque ipsorum curare; facile intelligit tua Majestas, quam vim hæc narratio apud vulgus imperitum, imò etiam apud omnes Principes, qui de veritate historiæ parum fuerint solliciti, sit habitura, vt jugum tyrannidis Romanæ minus deinceps grauentur. Transsubstantiationis hodiernū dogma, prorsus veteribus ignotum, vt defendant Bellarminus et alij tractatores Controuersiarum, omnem mouent lapidem: nemo tamen illorum negat, nomen saltem recens esse inuentum. Baronius verò historiam institutæ

tutæ Cœnæ Dom. commemorans in anno XXXIV. inter prima verba prolixæ disputationis de eo argumento, Transsubstantiationem nobis oggerit; repertã sibi, credo, in aliquo Euangelista, quem nobis Transalpinis, quibus non patet Vaticana, nondum videre contigit. At quam longè alio spiritu ducebantur Basilius, Gregorius Naz. & alij veteres Patres; qui voces ΤΡΙΑΣ & ΟΜΟΟΥΣΙΟΣ, etsi clarissimis Scripturarum testimonijs contentas, & sacri Concilij Niceni auctoritate firmatas, vsurpare vix audebant; *parcentes*, inquit Basilius, *vti nominibus, quæ non extant in Scripturis totidem literis.* Sed hæc olim fuêre: nunc alij sunt mores ejus quæ se iactat solam esse Ecclesiam Catholicam, solam Ecclesiam. Scripturas sacras à laicis non esse attingendas, apertè quidem non docet Baronius: manifestè tamen illam doctrinam insinuat in illo ipso anno. Imperatorem, Reges & Principes habere jus vocandi Concilij in suis ditionibus, semper Ecclesia vetus credidit: & eo jure tam Augusti Ro. quàm Reges Francorum, & omnes Principes Christiani, nemine repugnante, constanter sunt vsi, priusquam periret de rebus Pudor. Baronius, vt cucurbitis persuadeat jam inde à Concilio Niceno I. solum Papam id jus habuisse, quas adhibet machinas, modò tectas, modò apertas? quarum vt hæ sunt inuerecundiores, ita illæ periculosiores: Lectori enim incauto, & ad cognoscendam antiquitatem simpliciter intento obrepunt, & velut ex insidijs Veritati latus confodiunt. Sed deficiat me dies, & ego patientia tua, Optime & Clementissime Principum, nimis impudenter abutar; si omnes rationes explicare hoc loco aggrediar; quibus vera antiquitas

tiquitas studio defendendæ modicæ vetustatis in his Annalibus dissimulatur, obscuratur, & quantum fieri potest, aut obruitur, aut hodiernæ doctrinæ subtiliter accommodatur. Quanquam, si æquis ponderibus rem volumus æstimare, non tam profectò conditori Annalium, quàm ipsi Pontifici & Romanæ Curiæ culpa deprauatę historiæ venit ascribenda. Nam Baronius quid ageret? Fateretur irrepsisse in Ecclesiam Romanam tractu longi temporis, multas corruptelas, & quæ fuerunt à Domino prædicta infelicia lolia? Atqui per Romani Pontificis ἀναμαρτησίαν. & nunquam errandi in fide priuilegium, hoc illi Romæ integrum non erat: vbi non δουλεύειν τῇ ὑποθέσει grande fuisset nefas, & Inquisitioni obnoxium. Fateretur Monarchiam Papæ, recens esse inuentum, cujus neq; rem neque nomen meliora Ecclesiæ secula nouerunt? Atqui hoc illi non permittebat Rom. Sedis Theologia; quæ tota ad hunc ἔρωτα δυσέρωτα dominationis quà spiritualis, quà terrenæ jampridem est comparata. Referret suas lucubrationes ad concordiam inter Principes & populos Christianos ineundam, Ecclesiæ veram antiquitatem tam his quàm illis partibus sine fuco & fallacijs imitandam proponens? Scilicet hoc Papa ferret, qui Barbarum Turcam in interiora jam Europæ admissum, vastantem omnia ferro atque incendijs, & deletis Ecclesijs plebes integras in captiuitatem abducentem, siccis oculis videre potest; vt Principibus & gregibus Dominicis inter se diuisis ad pacis consilia ducem se præbeat, & de eo jure quod iniquissimè vsurpat nonnihil remittat, inducere in animum non potest. Quod igitur Aristidi apud Athe-

****** nienses

nienses olim legimus vsuuenisse; qui in rerum suarum administratione justissimus semper habitus, vnde illi Iusti cognomen; in gerenda tamen publica re multa contra ius & æquũ designauit: πρὸς τὴν ὑπόθεσιν τῆς πατρίδος, sicut solitus fuit ipse dicere, ὡς συχνῆς ἀδικίας δεομένην: *quod rationibus patriæ sese accommodaret, quæ multa iniustitia opus haberet*: id ipsum Card. Baronio videtur Romæ accidisse: qui probitate, iustitia, & studio veritatis, vt accepimus, in priuata vita non mediocrem adeptus laudẽ; in scribendis Annalibus, dum cupidè nimis caussæ sui Pontificis inseruit, discedere à se coactus, superiorũ virtutũ ne vmbrã quidẽ retinuisse, plurimis locis deprehenditur. Sed veniã tandẽ ad me, & cuius maximè rei gratia hic sermo est institutus, breuiter expediã. Ego, Rex Serenissime, cùm ante plures annos Baronii percurrens Annales, consilium illius, quale hactenus exposui, animaduertissem, & in historia Ecclesiastica grauissimas passim hallucinationes deprehendissem: optare ingenti cupiditate cepi, vt Veritati pessimè interdum à discipulo Nerii acceptæ, seculo hoc tam erudito ne deesset patrocinium: sed potius, vt è numero prope infinito doctorum hominum, quos nostra hęc ætas in omnibus Europæ regionibus tulit, aliquis existeret, gloriæ Dei zelo succensus, qui veram antiquitatem aduersus nouitates Baronianas generoso animo susciperet defendendam. Mouebat me cum primis illa quoque ratio, apud animum quidem meum momenti longè maximi; quod concordiæ desiderio, bonorum omnium cordibus, siue harum siue illarum partium, altè impresso, scopum istum Baronianum intelligebam vehementissimè aduersari. Quamdiu enim Principes populique Christiani sibi sinent persuaderi,

studium

ſtudium primæuæ pietatis inſtaurandæ, meram eſſe nouationem; defenſionem verò inuentionum humanarum & recentiorum, ipſiſſimam eſſe religionis à Chriſto traditæ antiquitatem: indubitatum eſt, & omni certo certius haberi debet, (errant grauiſſimè qui aliter iudicant, & neſcio quæ media conſilia ſectantur, quæ nulla ſunt) ineundæ concordiæ, nullam amplius neque rationem neque ſpem in terris omnino ſupereſſe. Quò magis optabam, reperiri aliquem immunem, quantum fieri poſſet, ab illo inſano partium ſtudio, cui indulgent hodie tam multi, qui ad legendum cum fructu opus Baronianum iuuentuti & minus cautis lectoribus viam muniret. Atque in hac dudum mihi ſuſcepta ſententia, mirifice poſtea ſum confirmatus, quando viros doctrina, probitate & pietate excellentes, idem planè mecũ ſentire, idem optare, cognoui. Ne longum faciam, quia ceſſabant meliores, ventum eſt ad me: & quam ego operam ab alijs expectabam, eadem cepta eſt à me exigi: neque id Gallorum dumtaxat meorum quotidiano prope conuitio, dum eram in patria; ſed etiam præſtantiſſimorum Theologorum aliorumque hortatibus, qui ea ſuper re, ex Anglia tua, Germania, ipſa etiam Italia, literas ad me dederunt creberrimas. Etſi autem incepti tam ardui magnitudo, virium mearum tenuitas, & neceſſariorum pręſidiorũ carentia, ad hęc, occupata opera in alijs literis pro mea virili excolendis; iuſtę mihi cauſſæ fuerunt, cur morẽ gerere amicis recuſarẽ; tantũ tamẽ cohortationes frequentes bonorũ apud me valuerũt; vt qui induci nõ poterã, quãdiu fui in Gallijs, vt operi manũ admouerẽ; inductus ſim tamẽ, vt de Hiſtoria Eccleſ.

****** 2 illuſtranda

illuſtranda dies noctesq; cogitarem. Inter hæc rebus humanis Henricus Magnus eſt exemptus, & vnius parricidæ ſcelere æternùm deteſtando, nutantibus Galliarum fatis, omnium Gallorum fortunæ in periculum præſentiſſimum ſunt adductæ: mihi quidem tam inopinatus, tamque immanis caſus, tantum rerum præſentium, ipſiuſque adeò vitæ faſtidium attulit, vt qui nullam ſine literis vitalem vitam hactenus credideram, libris tunc temporis renuntiarem. Tenebat me annos jam plurimos incredibile quoddam deſiderium, florentiſſimum hoc regnum tuum inviſendi, Eccleſięque Anglicanæ, quam ex fama & libris tacitus dudum venerabar, formam cognoſcendi; multò autem magis dexteram tuam, Princeps Principum decus, contingendi, & illas tot tantaſque virtutes, ſapientiamque altam, propiùs inſpiciendi, quas in tua Majeſtate Orientis hodie atque Occidentis populi ſtupore defixi admirantur. Cujus voti ad exitum ducendi facultas quum ſemper mihi antè defuiſſet, occaſionem rerum in Gallijs inquietarum magis quàm turbatarum, duxi arripiendam, vt priuſquam redirem cum Muſis in gratiam, huc excurrerem. Non eſt hîc commemorandi locus, quantum me aut beatus tuorum populorum ſtatus, aut Eccleſiæ tuæ pręſens felicitas, aut denique tuæ Majeſtatis inexplicabilis humanitas, & illa invſitata virtutis abſolutę ſpecies, me ceperint: certè cùm Rex Chriſtianiſſimus & Regina Mater, Princeps ſapientiſſima, feciſſent mihi poteſtatem commorandi in tua aula & Majeſtati tuæ inſeruiendi, quamdiu id ipſe non nolle videreris: non inuitus & patriæ charitatis, & conſuetudinis amicorum, quos habeo Lutetię & in alijs Galliæ partibus neque

obſcuros

obſcuros neque paucos, ad tempus ſum oblitus. Hîc primùm Rex Sereniſſime, beneficio tuo immortali, fruſtra mihi per tot annos optatam occaſionem ſimul & facultatem adipiſci contigit, res veteris Eccleſiæ, omiſſis alijs curis omnibus, pro ingenij viribus & copia eruditionis, ſi qua illa in nobis, illuſtrandi; quæque dudum in eo literarum genere eram commentatus, in lucem proferendi; atque eâdem operâ Baronianos Annales ad Veritatis amuſſim examinãdi, & veram Antiquitatem contra Nouitatem aſſerendi. Quo in opere ſanè arduo & virium, fateor, non iſtarum, an hoc aſſecutus ſim Dei ope, ſtudio & vigilijs meis, vt Eccleſiæ aliquid meæ lucubrationes ſint profuturæ, meum non eſt dicere: tuum eſt Rex piiſſime, idemq; doctiſſime, judicare & ſtatuere. Mihi hoc vnum bona conſcientia pofiteri licet, ſummam voti mei in hac ſcriptione verſantis, hanc fuiſſe; vt Iudæ Apoſtoli præcepto obtemperans, pro fide ſemel tradita decertarem, & falſo creditæ antiquitati laruã detraherem. Quod ſi vitam Dominus IESVS dederit, cęteros quidẽ tomos ſtrictim percurrere fert animus; primũ verò, vt in quo ſolo legitimæ victoriæ certa ſpes eſt poſita, religio mihi fuit, non quanta maxima poterã diligentia examinare. Nam ſi probatũ ſemel fuerit, initio naſcentis Eccleſiæ omnia illa fuiſſe incognita, quæ hodie fidei articulis inſeruntur, ac propterea in controuerſiam vocantur, conclamata eſt cauſſa Pontificia: cui penitus euertendæ, vel illa ſola Filij Dei verba, NON SIC FVIT A PRINCIPIO, aut Iudæ illud vnicum SEMEL, abunde ſint ſuffectura. Accipe igitur Rex Sereniſſime, quod ſupplex offero Majeſtati tuæ, multis nominibus

bus tuum opus: quod rudi cogitatione in Gallijs informatum, in regno tuo, tuis præſidijs, tuis auſpicijs inchoatum, & aliqua ſaltem ex parte ad vmbilicum perductum, in clientelam tuam, ſi pateris, geſtit recipi: vt auguſtiſſimo nomini tuo honoríque inſcriptum & conſecratum, meæ in aula tua moræ diuturnioris, animíque mei non ingrati, apud præſens & ventura ſecula extet monumentũ. Tuum eſt Rex ſapientiſſime, propriè tuum, de noſtris cum Baronio diſputationibus cognoſcere & ſententiam ferre: qui literarum diſciplinarúmque omni genere ſupra hominũ fidem quum ſis excultus, orbémq; adeò ſcientiarum mente illa tua ignea complexus teneas; præcipue tamen pietatis primęuæ ſtudio te eſſe accenſum, non ſolum dictis factiſque, ſed etiam ſcriptis doctiſſimis comprobaſti. Tuum eſt, propriè tuum, ſi quis pro fide ſemel tradita decertet, Majeſtatis tuæ vmbra illum protegere: FIDEI enim DEFENSOR audis: quem glorioſum titulum, illi potiſſimum ex omnibus inimicis tuis tibi invident, qui in proximorum ſeculorum nouitatibus acquieſcentes, ad primitiuæ Eccleſiæ tempora, quæ eſt demum vera antiquitas, neque ipſi volunt, neque alios patiuntur oculos attollere. Bellarminus enim, Becanus, Suarius & ille infamis parricidarum patronus Andreas Cretenſis Ieſuita, totúsq; adeo ille grex ſcriptorũ infrunitorum, qui ad impugnationem Epiſtolæ tuæ Monitoriæ omnibus ingenij viribus tantopere incubuerunt; quo alio genere armorum niſi antiquitatis ψευδωνύμου vana ſpecie inſtructi, in certamen deſcenderunt? Tuum eſt, propriè tuum, pro veteris Eccleſiæ diſciplina pugnantes regij clypei quem pro ſincerae

ceræ pietatis defensione gestas, vmbone propugnare. Qui Ecclesiam habeas in tuis regnis partim jam olim ita institutam, partim magnis tuis laboribus ita instauratam, vt ad florentis quondam Ecclesię formam nulla hodie propiùs accedat, quàm tua, inter vel excessu vel defectu peccantes mediam viam secuta. Qua moderatione hoc primum assecuta est Ecclesia Anglicana, vt illi ipsi qui suam ei felicitatem invident, sępe tamen ex aliarum comparatione illam cogantur laudare: deinde, vt etiam in remotissimis terris positæ Ecclesię, communione jungi cum tua vehementissimè cupiant. Quod nuper magni beneficij loco vidimus enixè petijsse vnum è Patriarchis Orientis, cujus literas, itemque vnius Episcoporum Asiæ, ad illustrissimum Pręsulem Dominum Cantuariensem, prudentissimè scriptas & antiquam pietatem redolentes, magna cum voluptate ante paucos dies legebamus. Postremò tuum est bellorum Domini fortissime imperator, (nam cujus potius?) doctrinę Hildebrandinæ fundamenta euertentes, quod hoc libro strenuè factum est, & caussam Principum, pio animo contra Nouatorum genus pessimum agentes, in numeros tuos referri jubere: qui vnus hodie Regum ac Principum caussę Regiæ patrocinio suscepto & de hæreseos illius defensoribus nobilissimo parto triumpho, cæteris tui ordinis Principibus exemplum dedisti, quid facere illos oporteret, si dignitatem suam, si subditorum suorum vtilitatem, si communem salutem sibi curæ esse, apud Deum & homines vellent facere testatum. Oro veneror que Deum Patrem, per Iesum Christum, illum vnicum mundi Saluatorem, & omnis bonæ donationis auctorem; vt te Rex Serenissime,

nissime, vnicum hodie rei Christianæ columen, quàm diutissimè lex humanæ naturæ feret, seruet incolumem: tuam Majestatem suo Spiritu verè ἡγεμονικῷ regat, dirigat: inclytam sobolem tuam & nunc & semper in posterum, omni maximarum benedictionum suarum genere quàm largissime cumulatam, regnorum tuorum sceptra pie, pacate, beate, quod tu nunc facis, olim moderantem, recenti semper laude præstet florentem. AMEN. AMEN.

SERENISSIMÆ TVÆ MAIESTATIS

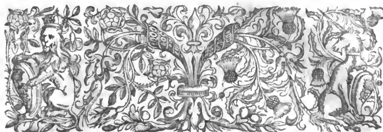
humillimus & submississimæ deuotionis seruus,

Isaacus Casaubonus.

EXERCITATIO
PRIMA

AD
CARD. BARONII
ANNALES;

In
APPARATVM
eiusdem.

ISAACI CASAVBONI EXERCITATIO I.

AD CARDIN. BARONII APPARATVM IN ANNALES SVOS.

I. Vtrum de salute per Christum, & notitiæ Christi ante ipsius aduentum necessitate, idem omnes Patres senserint, quod affirmat Baronius. Expenduntur Clementis Alexandrini quædam loca. B. Augustini vera sententia. B. Chrysostomi duriora quædam dicta ex alijs eiusdem Patris locis illustrantur & explicantur. Iustini Martyris locus expenditur. Λόγος. *Iobij & Euthymij dicta quædam notantur.*

Verissimum est, quod initio Apparatus sui scribit illustrissimus Cardinalis, Cæsar Baronius; ex omnibus mortalibus, qui inde ab exordio mundi fuerunt, neminem æternam salutem esse consecutum, nisi à CHRISTO, & per CHRISTVM: posséque non immeritò ea ratione Christianos dici illos omnes, qui etiam ante Christi aduentum & ἀπαρχῶν, vel in populo Dei, vel apud Gentes facti sunt salutis participes. Huius veritatis demonstratio è sacris literis adeo facilis est & certa, vt paucos hodie putem esse Christianos, qui ea super re dubitent. Nam quod magnus Erasmus, Ludouicus Viues vir doctissimus, & non nemo etiam è Protestantibus; cum primis verò atq; omnium animosissimè Andradius Lusitanus, aliter aliquando pronuntiarunt, & persuadere

alijs sunt conati; explosa est dudum ea sententia, & à doctissimis vtriusque partis Theologis, veris & solidis argumentis confutata. Sed quod addit Baronius; apud veteres quoque Patres omnes, semper hoc fuisse in confesso: id verò si accipiatur simpliciter & sine vlla exceptione, an satis certum sit, equidem vehementer addubito. Neque enim negari videtur posse, doctrinam de iustificatione peccatoris, & caussa meritoria salutis, primis Ecclesiæ temporibus, & fere ante diuini ingenij virum B. Augustinum, vix satis dilucidè fuisse expositam. Constat sane, apud vetustissimos Patrum, & nonnullos etiam posteriorum, eiusmodi sententias interdum occurrere, quæ, nisi benigna interpretatione molliantur, superiorem Baronij affirmationem labefactare sint idoneæ. Pauca è multis exempla hoc loco proferam. Clemens Alexandrinus, inexhaustæ doctrinæ vir, affirmat, Iudæis legem Mosis, Gentibus Philosophiam, ante Christi aduentum, & eam quam ipse appellat vocationem vniuersalem Iudæorum & Barbarorum in populum vnum, ad salutem suffecisse. Sic enim ait libro VII. *Στρωματέων*, Centonum, quas licet Varias lectiones appellemus: Ἰουδαίοις μὲν νόμος, Ἕλλησι δὲ φιλοσοφία μέχρι τῆς (τοῦ Χριστοῦ) παρουσίας· ἐντεῦθεν δὲ ἡ κλῆσις ἡ καθολικὴ εἰς περιούσιον δικαιοσύνης λαὸν κατὰ τὴν ἐκ πίστεως διδασκαλίαν. & libro eodem iam ante dixerat, Deum non à certo quodam tempore, (putà, ex quo missus est in terras Filius Dei) verùm ab æterno προσωποληπτεῖν non esse; imò contra, absque acceptione aut discrimine personarum, omnibus mortalibus viam ad salutem patefecisse. Etsi autem fatetur eo loci Clemens, notitiam Dei, quam habuerunt Gentes, fuisse ἀμυδρὰν & obscuram: non tamen dubium, existimasse ipsum, potuisse homines per illam Dei cognitionem seruari. Iccirco tot locis Legem & Philosophiam duo Testamenta appellat, ab eodem Domino diuersis populis, in eundem finem tradita. Eodem libro: Καθάπερ Ἰουδαίους σώζεσθαι ἠβούλετο ὁ Θεός, τοὺς προφήτας διδούς· οὕτω καὶ Ἑλλήνων τοὺς δοκιμωτάτους, οἰκείους αὐτῶν τῇ διαλέκτῳ προφήτας ἀναστήσας, ὡς οἷοί τε ἦσαν δέχεσθαι τὴν παρὰ Θεοῦ εὐεργεσίαν, τῶν χυδαίων ἀνθρώπων διέκρινε. *Quemadmodum volebat Deus Iudæos seruari, cum Prophetas illis dabat; sic & Græcorum probatissimos quosque, proprios ipsis in sua lingua Prophetas excitando, prout ipsi Dei beneficium capere poterant, ab hominum vulgo secernebat.* Solet etiam idem alibi Legem & Philosophiam appellare βαθμοὺς καὶ ὑποβάθρας τῆς κατὰ Χριστὸν φιλοσοφίας, *gradus & quasi scalas Christianæ philosophiæ.* recte & verè: si appellatione philosophiæ illud intellexit, quod Paulus nominat τὸ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ, *quod notum est Dei*, Rom. I. 19. opera nempe Dei, quæ mortales ad Creatoris aliquam notitiam possunt perducere, & amplioris cognitionis desiderium, si mens ipsis

ipsis non læua, in eorum animis ingenerare. Cæterùm Clemens Philosophiæ nomine eiusmodi notitiam intelligit, per quam ad iustificationem impij posset perueniri. Affirmat hoc disertè libro primo eiusdem operis: καθ' ἑαυτὴν, ait, ἐδικαίου ποτὲ καὶ ἡ φιλοσοφία τοὺς Ἕλληνας. *Philosophia quondam* PER SE *Græcos iustificabat.* Atqui operum Dei contemplatio ad notitiam Christi, sine quo nulla salus, Act. 4. 12. neminem, opinor, vnquam deduxit. Credendum sane, etiam ante natum è B. Virgine Dominum, alios quoq; salutis factos esse participes, *paucos, qui vel apparent in Scripturis, vel in genere humano latent*, vt ait B. Augustinus in epistola XCIX. ad Euodium Episcopum; sed illud quoque simul credendum, neminem vlla vnquam ætate ad spiritalem Ierusalem pertinuisse, *nisi cui diuinitus reuelatus fuerit vnus mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus; qui venturus in carne, sic antiquis sanctis prænuntiabatur, quemadmodum nobis venisse nuntiatus est*, ait idem Augustinus, De ciu. Dei, lib. XVIII. cap. XLVII. & in epistola XXVIII. ad Hieronymum, verba illius sunt: *Certus sum, non esse animam vllam in genere humano cui non sit necessarius ad liberationem mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus.* Caute igitur accipiendum, quod apud nonnullos Patrum legas: Christi notitiam ijs qui natiuitatem ipsius & οἰκονομίαν præcesserunt, non fuisse necessariam. Perspicuis hoc affirmat verbis B. Chrysostomus aliquot locis. In Matthæum, hom. XXXVIII. τί οὖν; ἠδικήθησαν οἱ πρὸ τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ; οὐδαμῶς. ἐνῆν γὰρ καὶ μὴ ὁμολογήσαντας τὸν Χριστὸν τότε σωθῆναι. οὐ γὰρ τοῦτο ἀπῃτοῦντο παρ' αὐτῶν· ἀλλὰ τὸ μὴ εἰδωλολατρεῖν. *Aliquis dicet: Quid ergo? illisne facta est iniuria, qui ante Christi aduentum vixerunt? Nequaquam: tunc enim etiam sine confessione Christi poterat aliquis seruari: quippe hoc ab illis non exigebatur: sed vt ab idololatria abstinerent.* Mox: τότε εἰς σωτηρίαν ἤρκει, καθάπερ ἔφθην εἰπὼν, τὸ τὸν Θεὸν εἰδέναι μόνον· νυνὶ δὲ οὐκέτι· ἀλλὰ δεῖ καὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ γνώσεως. *Solùm Deum nosse ad salutem tunc temporis satis erat: nunc id non sufficit: quin hoc amplius notitia Christi est necessaria.* Non multo post: οἱ τὸν Χριστὸν οὐκ ἐγνωκότες περὶ τῆς ἐνσάρκου παρουσίας; εἰδωλολατρείας δὲ ἀποστάντες, καὶ τὸν Θεὸν προσκυνήσαντες μόνον, καὶ πολιτείαν ἀποδειξάμενοι ἀρίστην, ἁπάντων ἀπολαύσονται τῶν ἀγαθῶν. *Fruentur*, inquit, *omnibus vitæ æternæ bonis, etiam illi, qui Christum, ante ipsius incarnationem non norunt; sed ab idololatria sese abstinuerunt, Deum vnum adorarunt, & vitam, quàm fieri poterat, optimam vixerunt.* Hæc & similia his alia dicta duriora interpretatione commoda candido lectori sunt mollienda; ne aut aliquam extra Christum salutem impie somniemus; aut de tanto Ecclesiæ Doctore, cum sciolis nonnullis, secius opinemur. Atqui Chrysostomus cùm ita loquebatur, de clara & perspicua, atque vt Scholastici loquuntur, explicita Christi notitia, sentiebat;

sentiebat : non de obscura, ænigmatica, & figuris inuoluta, quam Adamus, Patriarchæ, & pij deinceps omnes, è vaticinijs de venturo Christo, & symbolis typisque legalibus, aut peculiari reuelatione sunt consecuti. Probo ex alijs viri sanctissimi illius locis, hanc fuisse ipsius mentem. In Iohannis verba I. 10. *& mundus eum non cognouit*, disertè scribit Chrysostomus, omnes pios & Deo charos, etiam ante Domini aduentum in carne, ipsum cognouisse : οἱ γὰρ τοῦ Θεοῦ φίλοι, inquit, καὶ θαυμαστοὶ, πάντες αὐτὸν ἐπέγνωσαν καὶ πρὸ τῆς ἐνσάρκου παρουσίας. Id mox demonstrat ex verbis Christi Lucæ X.24. *Multi Prophetæ & Reges voluerunt videre quæ vos videtis.* Nam quia ignoti nulla est cupido ; colligit ex eo rectè, istos qui diem Domini videre desiderabant, sciisse illum venturum, & in ipsum credidisse. deinde illi obiectioni Gentilium, cuius tot Patres meminerunt ; Si Christus est salutis auctor, cur ille tamdiu cessauit ? cur tam serò aduenit ἀντιλαμβανόμενος τῆς σωτηρίας ? sic docet respondendum ; ὅτι καὶ πρὸ τούτου ἐν τῷ κόσμῳ ἦν, καὶ προενόει τῶν ἔργων αὐτοῦ, καὶ γνώριμος τοῖς ἀξίοις ἅπασιν ἦν. *Dominus etiam ante aduentum suum erat in mundo, & creaturarum suarum curam gerebat, fuitque notus* OMNIBUS *qui digni erant.* Legat pius lector quæ in eam sententiam pluribus eo loci disputantur. Iustinus verò Martyr, illo ipso Apologiæ II[æ]. loco quem affert Baronius, vt illam de qua diximus obiectionem soluat, ea scribit, quæ an commodiorem interpretationem admittant haut satis scio; etsi non videtur id animaduertisse Baronius. Τὸν Χριστὸν, inquit, πρωτότοκον εἶναι τοῦ Θεοῦ ἐδιδάχθημεν, καὶ προεμηνύσαμεν, Λόγον ὄντα οὗ πᾶν γένος ἀνθρώπων μετέσχε· καὶ οἱ μετὰ λόγου βιώσαντες Χριστιανοί εἰσι, κἂν ἄθεοι ἐνομίσθησαν. οἷον ἐν Ἕλλησι μὲν Σωκράτης καὶ Ἡράκλειτος καὶ οἱ ὅμοιοι αὐτοῖς· ἐν Βαρβάροις δὲ Ἀβραὰμ, καὶ Ἀνανίας, καὶ Ἀζαρίας καὶ Μισαὴλ, καὶ Ἠλίας, καὶ ἄλλοι πολλοί. Iustini mens est. Male nouitatem doctrinæ Christianis obijci, quum eius auctor sit Christus, primogenitus Dei filius : quippe Dei Λόγος, Verbum, siue potius Ratio, (istud enim menti Iustini accommodatius) cuius sit particeps vniuersum genus hominum : ac proinde non hodie atque heri cepisse existere Christianos in mundo, sed à principio semper & vbique fuisse. Christianos enim censeri debere, quicunque μετὰ λόγου, *cum ratione*, vitam instituerint : quales fuerunt, inquit, apud Græcos Socrates & Heraclitus ; inter Barbaros Abraham, Ananias, Azarias, Misael, Helias, & alij multi. Similis huic locus est & in Apologia priore, quem subijciam. Χριστὸς καὶ ὑπὸ Σωκράτους ἀπὸ μέρους ἐγνώσθη· λόγος γὰρ ἦν καὶ ἔστιν, ὁ ἐν παντὶ ὤν, καὶ διὰ τῶν προφητῶν προειπὼν τὰ μέλλοντα γίνεσθαι, καὶ δι᾽ ἑαυτοῦ ὁμοιοπαθοῦς γενομένου καὶ διδάξαντος ταῦτα. *Christus etiam à Socrate ex parte est agnitus,* Λόγος *enim Ratio, siue Sermo erat atque est, qui est in quouis* hominum, *& ille est, qui partim*

per

per Prophetas futura prædixit, partim per seipsum hæc docuit, postquam sese ipse ijsdem perpessionibus reddidisset obnoxium, quibus & nos sumus. Langus illa, ὁ ἐν παντί ὤν, vertit, *in vniuersitate rerum existens.* sed errauit; nisi scriptum inuenit ἐν τῷ παντί. verùm eà lectio ferenda non erat. nam Iustinus id vult, quod in superiore loco dicebat, Christum esse λόγον, οὗ πᾶν γένος ἀνθρώπων μετέσχε, *rationem, cuius sit particeps omne humanum genus.* meminit huius τοῦ λόγου participationis Origenes, & gradus varios illius explicat prolixè, in Iohannem tomo secundo. Porrò è superioribus Iustini verbis duæ propositiones eliciuntur, eruditorum Theologorum animaduersione dignæ. Prior est: Ante Christi aduentum & Iudæos & Græcos, siue Gentiles, qui secundum rationem viuerent, Christianos fuisse, ac proinde seruandos. Altera prioris caussam continet: Hominem λογικὸν dici, id est, rationalem, siue ratione præditum, quia particeps est λόγου ἤτοι Χριστοῦ, *Rationis*, aut *Verbi*, quod est Christus. De priore propositione satis antè dictum: posterior res plus quàm toto genere diuersas, λόγον τὸν οὐσιώδη καὶ ἐνυπόστατον, hoc est, secundam semper adorandæ Trinitatis personam, & λόγον, siue rationem humanam, manifesta & periculosa homonymia confundit. Vt non sine caussa eximius Dei seruus Basilius in explicatione primorum verborum ex Euangelio Iohannis, monuerit; cauendum esse ab homonymia vocis λόγος, ne in fraudem incidamus. Ὅρα, inquit, μή ποτέ σε παρακρούσηται τὸ ὁμώνυμον τῆς φωνῆς. Hæc viri summi admonitio, in legendis veterum Patrum scriptis adprime est necessaria: multa enim in illorum monumentis occurrunt, ad vocis huius illustrationem, eleganter, ingeniose, addam & vtiliter pro tempore excogitata; quæ tamen doctrinam parum solidam contineant. Sic accipienda sunt, quæcunque ab illis proferuntur ex antiquis Philosophis, vt probent etiam sapientibus inter Gentes Verbum fuisse notum, quod celebrat Iohannes. Adfert Cyrillus libro septimo contra impium Iulianum, hunc Platonis ex Epinomide locum: ἐν ᾧ διεξέρχεται τὸν αὐτὸν πόλον, ξυναποτελῶν κόσμον, ὃν ἔταξε λόγος ὁ πάντων θειότατος ὁρατόν. Ecce habes hîc λόγον, per quem ait Plato factum esse mundum aspectabilem. Videtur dicere idem cum Iohanne; & hoc est quod Cyrillus ait: cæterùm, si rem penitius spectemus, λόγος Platonis, id est ratio illa, quam ait à Deo summo adhibitam in conditu mundi, longe est aliud, quàm Verbum Christus apud Iohannem, & ille λόγος ἐνυπόστατος, solis notus ijs, quibus sacra Scriptura innotuit. Talia multa habentur apud Patres; in quibus homonymia possit parum cautis imponere. Sic cùm Iobius scriptor antiquus & eruditus, caussam affert, cur humanam naturam Filius assumserit, non Pater, aut

Spiritus

Spiritus Sanctus: quia Filius sit ὁ λόγος, quem homo quum amisisset, ait, necessarium fuit ad sanandam ἀλογίαν τῷ λόγῳ in terras venire; parum abest, quin ludere illum potius in re grauissima existimem, quàm serium Theologum agere. Euthymius verò Zygabenus, cum ad Euangelium Matt. IX. 13. quare non venerit Christus ad vocandos iustos, rationem attulit hanc; *quia iusti ipsi sibi ad salutem sufficiebant*: nisi hæc illi verba exciderunt aliud agenti, & aliter sentienti, quàm sit parum firma superior illa Baronij asseueratio luculente palàm faciunt.

II. *De interpretatione recta vaticinij Iacobæi*; Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de seniore eius, donec veniat Silo. *Error Baronij & multorum è Patribus, qui de regno perpetuo in tribu Iuda oraculum exposuerunt. Confutatur ea opinio breui compendio historiæ populi Iudaici. Patrum securitas in ijs quæ non sunt fidei. Cyrilli Alexandrini errores* ἐξ ἀπειροπνοίας. *An Assamonæi è tribu Iuda per vxores orti. Locus è I. Maccabaico. Latinus interpres notatur. Baronij inanis distinctio inter* Viri Iudæ, *&* Viri Iuda. *Patrum testimonia contra perpetuum regnum tribus Iudæ. Iustini locus insignis affertur, corrigitur & illustratur. Scopus vaticinij Iacobi, & quomodo referatur ad Christum. Eusebij expositio. Prærogatiua tribus Iudæ etiam sine regno.* IUDAEAE *&* IUDAEORUM *appellatio. Aichmalotarchæ & Patriarchæ Iudæorum. Theodoreti affirmatio parum certa. Euentum prophetiæ illius, non ad regnum Herodis restringendum esse, sed referendum ad seruitutis Ro. iugum, quod fuit principium vltimæ illorum captiuitatis. Confutatur figmentum de Herodis regno illegitimo & legitimo. Gradus calamitatis Iudaicæ ab initio subiectionis ad deletam Vrbem.*

APPARATUS, Num. III.

TOtius Baroniani Apparatus argumentum præcipuum ac fere vnicum est, certa demonstratio temporis illius, quo Seruator mundi, ὁ Θεάνθρωπος Iesus Christus, & missu Patris, & sponte propria in terras venit. Quod argumentum, quum plura theoremata, & vt loquebantur veteres I. Cti. visiones diuersas, contineat; recte atque ordine vir eruditissimus ab eo potissimum capite est auspicatus; quo docetur, tunc aduenisse Regem Messiam, quando edita iam olim vaticinia de futuro eius aduentu, erant adimpleta. Promissiones de Christo venturo leguntur in veteri Testamento, vel simpliciter factæ, sine vlla temporis designatione: vt cùm Serpenti, audientibus Adamo

Adamo & Eua dictum est, *Semen mulieris conteret caput serpentis*, Gen. III. 15. & Abrahamo credentium omnium patri, *In semine tuo benedicentur omnes Gentes*, Genes. XVIII. 18. & alia his similia apud Moysem & Prophetas, præsertim autem in libro Psalmorum, quamplurimæ: vel cum aliqua denotatione temporis; cuiusmodi illæ sunt, quas Eusebius toto libro octauo Demonstrationis Euangelicæ enarrat. Inter omnes autem huius generis prophetias, quæ simul cum re tempus adsignificant, insignes sunt, illa Iacobi omnium prima, quæ extat Geneseos capite XLIX. 10. in elogio ac benedictione Iudæ, & Danielis hebdomadæ. Baronius prætermissis Prophetæ Danielis hebdomadibus cæterisque omnibus vaticiniis, quæ habent χρόνε προσθεσμίαν, solum profert Iacobæum, quod ita narrat Moyses: *Non auferetur sceptrum de Iuda & dux de femore eius, donec veniat Silo.* vel vt habent Septuaginta, ἕως ἂν ἔλθῃ τὰ ἀποκείμενα αὐτῷ· *donec veniant, quæ reposita sunt ei.* & ita legunt B. Cyprianus aduersus Iudæos, & B. Augustinus contra Faustum, aliique Patres. Latinus interpres, *donec veniat qui mittendus est.* Alii è priscis Græcis, ἕως ἂν ἔλθῃ ᾧ ἀπόκειται. *donec veniat cui repositum est.* Videntur hæ versiones vocis Hebraicæ שלה quæ obscurissima est, teste etiam doctissimo quoque Rabbinorum, plurimum inter se discrepare: itaque impius Iulianus apud Cyrillum hanc diuersitatem interpretationum notauit: sed non ita est: consentiunt enim Christiani omnes interpretes, & veterum etiam Hebræorum plerique omnes, Messiam intelligi. Porrò in declaratione huius oraculi, & explicatione euentus istius prophetiæ, quum diuersæ sint doctorum hominum, quà veterum, quà recentiorum sententiæ; Baronius eos sequitur hoc loco, qui regnum perpetuum Iudæ existimant promitti, ad Christi aduentum serie continua, aut non nisi ad tempus interrupta, duraturum. *Opportunum sane tempus*, ait Baronius; *defecerat enim (quod erat in sacris oraculis) de tribu Iuda & domo David regium sceptrum atque ducatus: non in Sedechia, (quod Iulianus dicebat) sed in Assamonæis, postquam rerum summa apud Hebræos redacta ad Herodem.* Antiquissimus huius sententiæ auctor inter Christianos, quod meminerim, est Origenes; qui in homilia XVII. in Genesin, Iacobi prophetiam explicans; *Constat*, inquit, *vsque ad natiuitatem Christi non defecisse principes ex genere Iudæ, nec duces de femoribus eius, vsque ad Herodem regem; qui secundum historiæ fidem, quam Iosephus scribit, alienigena fuisse, & per ambitionem in regnum Iudæorum dicitur irrepsisse.* Dixi inter Christianos; quia Doctores plerosque Iudæorum non aliter solitos id vaticinium interpretari, Paraphrastæ antiquissimi arguunt. Omitto Onkeli interpretationem, quæ est in omnium manibus. Ionathan sic: *Non cessabunt Reges &*

B *Præsides*

Præsides ex domo Iuda, & Scribæ docentes legem ex semine eius, vsque ad tempus, quo veniet Rex Messias. Ierosolymitana verò sic: *Non deficient Reges de domo Iuda, neq; Scribæ doctores Legis de filijs filiorum Iudæ, vsque ad tempus, quo veniet Rex Messias; cuius est regnum, & ei subijcientur tandem omnes Reges terræ.* Origenem multi Patrum sunt secuti, vt Ruffinus, qui in libro de benedictionibus Patriarcharum, ipsa Origenis verba transscripsit; Theodoretus, Quæstionibus in Genesin,& in expositione Hebdomadum Danielis: item Isidorus Hispalensis, Beda, alij multi. B. Augustinus contra Faustum Manichæum lib XII. cap. XLVII. *Sunt literæ certissimæ, historiæ ipsorum quoque Iudæorum, quibus ostenditur, primum alienigenam Regem fuisse in gente Iudæorum, quo tempore natus Christus est. Ita non defuit Rex de semine Iudæ, donec venirent quæ reposita erant.* Sumunt huius interpretationis auctores pro concesso & vero, in tribu Iuda regnum Dauidicum semper viguisse, quod ad vltimum Assamonæorum Antigonum, quem Romani securi percusserunt, & Hyrcanum ab Herode exstinctum, durauerit; ita vt in Herode ipso demum ceperint Iudæi Principi alienigenæ parere. Epiphanius clarè contra Ebionæos: κατὰ διαδοχὴν διήρχεσαν ἀπὸ τοῦ Ἰούδα, καὶ ἀπὸ τοῦ Δαβὶδ οἱ βασιλεῖς, καὶ οἱ ἐκ τοῦ Ἰούδα ἄρχοντες καὶ Πατριάρχαι· μετήει δὲ ὁ βασιλεὺς εἰς ἀλλόφυλον Ἡρώδην. Hanc vero hypothesin aperte cum sacris literis pugnare, ac proinde falsissimam esse, clarè liquet. Historia enim sacra, in stirpe aut tribu Iudæ nullum prodit Regem ante Dauidem, nullum post Sedekiam. A morte Iacobi & edito hoc vaticinio, ad regni Dauidici principium, anni intercedunt præter propter sexcenti triginta sex: quanquam Eusebius ponit in hoc interuallo, ὅλα ἔτη ἐγγὺς πρὸς χίλια, *annos integros fere mille.* Toto illo tempore populi Iudaici nullus Rex fuit præter vnum Saulem, Dauidis decessorem; qui non erat è tribu Iudæ, sed Beniamini. Moses & Iosue, qui post exitum ex Ægypto primi ad clauum Reipublicæ illius sederunt, alter post alterum, tribules tribus Iudæ non fuerunt; sed ille quidem Leuiticæ, hic verò Ephraimiticæ. Inter Iudices quorum secuta est dominatio, vnum atque alterum non negamus fuisse ex illa tribu, Othonielem videlicet atque Abesanem, siue Ibtsanem, vt habet Hebraica veritas. Sed neque regium fuit horum imperium; neque tribus Iudæ magis proprium propter hos duos, quàm cuiusuis aliarum tribuum propter eos Iudices, qui ex illis sunt orti: putà, tribus Manassæ, propter Gedeonem; aut Dan, propter Samsonem. Iudicum πολιτείαν, (quæ Eusebio dicitur μοναρχία, *vnius imperium,* & distinguitur ἀπὸ τῆς βασιλείας) excepit regium imperium. Quemadmodum autem inchoatum esse regnum in tribu Iudæ à Dauide, nemo dubitat; ita finem habuisse in

Iechonia

Iechonia & Sedekia post annos quadringentos septuaginta quinque (nec discrepat Iosephus Iudaici belli extremo libro sexto) ambigi non potest. Vterque horum Nabuchodonosori Regis temporibus in Babyloniam captiuus est abductus: Iechonias anno Nabuchodonosori octauo, Sedekias, decimo nono: quæ vltima captiuitas est, in qua Ierosolyma cum Templo Solomonis diruta sunt & conflagrata. Eo tempore defecit regnum in stirpe Dauidica, vt Iechoniæ prædixerat Ieremias XXII. 30. *Non erit de semine eius vir, qui sedeat super solium Dauid, & potestatem habeat vltra in Iuda.* Idem vaticinium apud Ezechielem; vbi expresse dicitur, neminem è regia stirpe ad Christi aduentum fore regnaturum. Locum paullo obscuriorem Septuaginta Seniores sic expresserunt, XXI. 27. οὐδ' αὐτὴ τοιαύτη ἔσται, ἕως οὗ ἔλθῃ ᾧ καθήκει καὶ παραδώσω αὐτῷ. Rectè Septuaginta Hebraicam vocem היה verterunt per verbum futuri temporis, ἔσται, ex vsu familiari sacræ Scripturæ. Latinus interpres, *Et hoc non factum est, donec veniret*, (Hebraica veritas, *hæc non futura est donec veniat*, id est, corona regni Dauidici de qua loquitur, non restituetur in integrum, *donec veniat) cuius est iudicium & tradam ei.* Postrema verba de Christo, Glossa quam Ordinariam vocant, & omnes eruditi interpretes accipiunt. Lyranus refert ad Nabuchodonosorum, sane perabsurdè: sed viro doctissimo fraudi fuit, vt videtur, Latina versio minus commoda. Hoc verò testimonio quid firmius afferri potest aduersus illam de qua agimus interpretationem? Nec potest opponi facta Dauidi promissio, de firmando in æternum eius solio, II. Samuelis VII. 13. Psalmo LXXXVIII. & alijs locis. Conuenit enim inter eruditissimos quosque interpretum, promissionem illam in Christo filio Dauidis κατὰ σάρκα. esse adimpletam. Sed redeamus ad historicam demonstrationem. A laxata captiuitate edicto Cyri ad instaurationem murorum nouæ vrbis per Nehemiam, circa annum Artaxerxis Memoriosi vigesimum consummatam, anni intermedij reperiuntur centum quadraginta septem. Sunt qui existiment, per totum illud spatium temporis duos solum duces habuisse populum Dei, Zorobabelem & Nehemiam. Verùm fuisse & alios præter istos duos, recte obseruauit Iosephus Scaliger, ex illis verbis Nehemiæ v. 15. *Duces primi qui fuerunt ante me grauauerunt populum.* Legimus apud Rabbinos, vt in Seder Olam Zuta, Zorobabelem successorem habuisse filium Mesulam & nepotes, primò Hananiam, deinde Barachiam, postea Hasadiam. Sed Rabbinis in historia etiam sacra, (nam in omni alia talpis vt plurimum cæciores sunt) quam parum fidei sit tribuendum, ignorat eruditorum nemo. Vtut sit, concedimus vltro in Zorobabele reuixisse

quodammodo, non Dauidis quidem regnum, sed tribus Iudæ (in qua stirps Dauidica) aliquam dignitatem: quam tamen non mansisse diu in eodem statu, res ipsa arguit & historia certa. Nam ab eo quem diximus Artaxerxis Mnemonis anno ad Alexandri Magni aduentum Ierosolyma anni numerantur dumtaxat tres & quinquaginta. Apparet autem ex historia, quæ apud Iosephum libro XI. capite VIII. de Pontifice maximo Iaddus siue Iaddua, (hic putatur esse Iaddua filius Ionathanis nominatus Nehemiæ XII. II.) qui Alexandro processit obuiam, summam rerum iam illo tempore penes Sacerdotium fuisse. Quæ potestas per Assamonæos in eo ordine adeo est firmata, vt tandem Iudas, qui & Aristobulus, Pontifex maximus, regimen illius Reip. in formam regni mutauerit, & diadema capiti imposuerit. Vide Iosephum libro XIII. cap. IX. Tenuere posteri Aristobuli regiam potestatem ad Pompeium vsque plenam & solidam. Ille quum rem tolleret, vmbram tamen regij imperij ipsis reliquit; atque illi postea seruarunt, quamdiu per Romanos & Herodem licuit; à quo & regnum Assamonæis est ereptum, & genus extinctum. Eusebius formam Reip. Iudaicæ sub imperio Sacerdotum ait fuisse, ex aristocratia & oligarchia temperatam; eamque durasse à reditu ex captiuitate ad Pompeium. Hist. Eccles. libro primo, cap. sexto. Ex hoc breui Iudaicæ historiæ compendio, luce clara fit clarius, falsam esse & absurdam Baronij & aliorum sententiam; qui è vaticinio Iacobi regnum tribus Iuda ad Christum vsque duraturum hariolantur. Probauimus enim, neque ante Dauidem, neque post Iechoniam & Sedekiam vllum fuisse. Quare impius Apostata Iulianus, cùm probare conaretur, nihil pertinere Iacobi hanc prædictionem ad Dominum nostrum Iesum Christum, hoc inter alia Christianis obijciebat, quod regnum Iudæ in Sedekia defecisset. Erat facilis responsio, & ea quidem solidissima, è certis atque indubitatis Scripturarum testimonijs, de promisso Rege Messia, qui è stirpe regia Dauidis erat nasciturus: sed qui somniabant regni terrestris perpetuam in tribu Iudæ successionem, expedire se aliter non poterant, nisi vt falsam hypothesin falsis argumentis tuerentur. Verba subijciam beati Cyrilli, è libro octauo operis eximij, quod aduersus Iulianum scripsit. *Quomodo cessasse dicit regnum David in Sedekia, quum Zorobabel, vt dixi, post captiuitatis tempus in regni solio consederit, fueritque è tribu Iuda, & David; transmissumque sit per posteros illius sceptrum, vsque ad regnum Herodis, qui ex matre quidem fuit Iudæa, sed ex patre alienigena?* Vel hic locus tanti Patris, & Theologi adeo præstantis, fidem fecerit, viros sanctissimos & doctissimos, Patres dico Græcos & Latinos, in historia, & ijs quæ fidei non

sunt,

sunt, grauiter interdum hallucinari: siue quod maioribus intenti curis, inquirendæ harum rerum veritati non vacarint: siue quod primos librorum sacrorum interpretes, (qui non potuerunt, iter nemini prius tritum ingredientes, non in multis cæspitare) ἀβασανίστως aut non satis diligenti adhibito examine, sint secuti. Negat Cyrillus regnum in Sedekia defecisse; atqui hoc nos modò è sacra pagina demonstrauimus. Ait Zorobabelem in regni solio sedisse; atqui Rex nunquam fuit Zorobabel: neque debet ducatus populi, qualis ante fuerat Iudicum, postea Aichmalotarcharum, aut Patriarcharum, de quibus sumus dicturi, cum regno confundi. Ait in Zorobabelis posteris sceptrum regium ad tempora vsque Herodis durasse: atqui tribus Leui Pontifices, per aliquot vltima secula regnum obtinuerunt, non autem regia stirps è tribu Iuda. Postremò ne id quidem verum est, quod Herodem matre Iudæa vult natum. Nam quis vel ignorat vel dubitat Cyprum, (quæ alijs Cypris & Cyprine) vxorem Antipatri, Herodis matrem, Arabissam fuisse non Iudæam? Sic enim Iosephus, lib. XIV. capite XII. & Belli Iudaici libro primo, cap. sexto. Eusebius in Chronico Græco Scaligeri, & Latino Hieronymi in numero MDCCCCLXXXIII. Pseudohegesippus libro primo, cap. XXII. Quod à nonnullis affertur, Assamonæos paternam quidem originem duxisse è tribu Leui, sed maternam è tribu Iuda, vnde vxores petere fuerint soliti: ac propterea inter tribules tribus Iudæ rectè censeri: id vero quanti fieri debeat, & pueri prope ipsi videant. Et mirum esset profectò, tam inane commentum Baronio viro eruditissimo probari potuisse: nisi quod falsæ δυλαβῶν ὑποθέσει, vt loquitur Philosophus, ad falsa necessariò adigebatur amplectenda. At quis credat Iudaicorum peritus institutorum, Pontifices maximos illorum temporum è tribu sua vxores nunquam duxisse, verùm ex aliena semper, & quidem semper ex eadem, nempe Iudæ? aut vnde hoc didicit inauditi epicherematis auctor, siue is fuit Lyranus, siue Abulensis? de nonnullis facilè assentiar: de omnibus affirmare in tanto auctorum omnium silentio, facinus est doctis hominibus indignum. Paulo verò Apostolo quid respondebit Baronius, claris verbis neganti accidisse vnquam, aut etiam potuisse accidere, vt qui è tribu Iudæ esset, aut alia quàm Leuitica, ministraret altari? ad Hebræos VII. 13. 14. Adde huc Iudaici iuris regulam, quæ in Talmud, Iuchasin & alijs Rabbinorum libris frequenter occurrit, & vel sola huic figmento refellendo sit satis. Sic enim illi: משפחת אם אינה קרויה משפחה *familia matris non vocatur familia*: hoc est, genus maternum habetur pro nullo. quam etiam ob caussam frequens est in Talmud & libris Talmudicis

dicis illa locutio de eo qui masculam prolem nullam habuit, etsi filias habuerit plurimas, בר נגמר חילם *in eo genus est consummatum*, siue extinctum. Vide Iuchasin pag. v 1. de Iosua. Locus è primo Maccabæorum, v. 63. à Baronio in hanc rem allatus, apud Latinum interpretem, quem solum ipse, vt sæpe alibi, consuluit, palàm est corruptus, sicut etiam Serarius Iesuita fatetur. Legitur in editione Græca Romana & alijs, καὶ ὁ ἀνὴρ Ἰούδας, καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ ἐδοξάσθησαν σφόδρα: *cum ipse Iudas, tum eius fratres gloriam magnam sunt consecuti.* ἀνὴρ pro αὐτὸς; quanquam etiam aliter potest exponi, ex vsu voculæ Hebraicæ איש, quæ varie admodum solet vsurpari. Latinus interpres, *& viri Iudæ magnificati sunt*: è mutila & corrupta lectione Græca; cuiusmodi multa in illis libris posse obseruari, sciunt & fatentur omnes neque indocti, neque ceriti. Baronius, quia *viri Iuda* hic editum, non *viri Iudæ*; satis certum id voluit esse argumentum, cur de tribu Iuda, non de duce Iuda Maccabæo, locus sit intelligendus. Quasi verò apud Latinum interpretem aliud significet *viri Iudæ*, quàm *viri Iuda*. Doceret igitur nos cur inter ista discrimen statuere debeamus, quum inter *Iosaphat Regis Iuda*, & *Iosaphat Regis Iudæ*, & similia his sexcenta in eadem interpretatione nullum statuatur. Tandem igitur explodatur vaticinij Iacobæi interpretatio, quæ historiæ sacræ quum manifestò repugnet, defendi omnino haut potest; nisi velimus certæ & exploratæ veritati ἐναντίως χωρεῖν. Porrò etsi multi Patrum historicæ ἀκριβείας minus curiosi illam expositionem sunt secuti; non defuerunt tamen, qui aliter interpretarentur. B. Ambrosius in Euangelium Lucæ libro III. regnum Dauidicum in Iechonia desijsse, rectè scribit. *Iechonia regnante*, ait, *Iudæam Babylonij vastauerunt, neque postea vnquam de semine eius regnum quisquam in Iudæa potuit obtinere. Postea enim populus de captiuitate dimissus, sub Sacerdotibus & Tetrarchis fuit.* Eiusdem in libello de benedictionibus Patriarcharum verba sunt: *Et ideo donec ille veniat, non deficiet dux ex Iuda, vt vsque ad eius ortum regalis successionis fides incorrupta seruetur.* Mox: *Ergo hoc dicit Patriarcha; seruabitur in Iudicibus vel Regibus Iudæorum intemeratæ successionis hereditas, donec veniat cui repositum est.* Videtur à sese discedere & transire in communem sententiam. Sed non facile mihi persuadeo Ambrosium aliud sibi hîc velle, quàm quod dixerat Commentarijs in Lucam: quum præsertim illum locum è suis Commentarijs ipse hîc laudet. Obseruandum igitur, aliud esse, *seruari successionem regalem*, hoc est, stirpem regiam, quæ ius habet regnandi, vtut iam actu non regnet: aliud regnum durare, & Reges actu regnantes: quod illa prior interpretatio ponebat. Iustinus Martyr, scriptor vetustissimus omnium, quorum extant hodie illius vaticinij interpretationes,

interpretationes, in dialogo cum Tryphone Iudæo, longe aliter quàm Origenes & qui illum secuti, mentem oraculi exponit. Vult enim, non ante natum Christum in Herode, vt Iudæorum nonnulli dictitabant, quos refellit ipse, id fuisse adimpletum; sed post natum & cruce affixum Messiam; cum vrbe capta, & domo secunda solo æquata, omnis simul est deleta Reip. Iudæorum forma ac species, tam ciuilis quàm sacra. B. quoque Athanasius in libro de incarnatione Verbi Dei, Iacobi prædictionem breuiter attingens, à Iustini mente non abludit. Quoniam autem locus ille Iustini est eximius in hoc argumento, describam eius verba, & faciam ea Latina. Sic igitur ille post allatum Moysis locum è XLIX. Geneseos: Ὅτι οὖν οὐδέποτε ἐν τῷ γένει ὑμῶν ἐπαύσατο οὔτε προφήτης, οὔτε ἄρχων, ἐξότου ἀρχὴν ἔλαβε, μέχρις οὗ οὗτος Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ γέγονε καὶ ἔπαθε, οὐδ' ἀναισχυντοῦντες τολμήσετε εἰπεῖν, ἢ ἀποδεῖξαι ἔχετε. καὶ γὰρ Ἡρώδην, ἀφ' οὗ ἔπαθε, (alij, ἐφ' οὗ: sed neque hanc lectionem fert veritas historiæ: non enim sub Herode passus est Christus: neque ἀφ' οὗ pro *post quem*, vt quidam vertendum putarunt, fert Hellenismus. Videntur tollenda; nisi Iustinus alibi mentem habens, vt fit, ἐφ' οὗ ἔπαθε scripsit, pro ἐφ' οὗ ἐγεννήθη, *sub quo natus est*, quod omnino postulat historia:) Ἀσκαλωνίτην γεγενέναι λέγοντες· ὅμως ἐν τῷ γένει ὑμῶν λέγετε ἀρχιερέα· ὥστε καὶ τότε ὄντος ὑμῖν κατὰ νόμον τοῦ Μωσέως (deest hoc loco vox ἀρχιερέως, quam in suis codicibus Perionius interpres videtur reperisse:) καὶ προσφορὰς προσφέροντος, καὶ τὰ ἄλλα νόμιμα φυλάσσοντος καὶ προφητῶν κατὰ διαδοχὴν μέχρις Ἰωάννου γενομένων· ὡς καὶ ὅτε εἰς Βαβυλῶνα ἀπήχθη ὁ λαὸς ὑμῶν πολεμηθείσης τῆς γῆς, καὶ τῶν ἱερῶν σκευῶν ἀρθέντων μὴ παύσασθαι· (deest verbum λέγετε; aut è superioribus repetendum; quod nimis durum.) ἐξ ὑμῶν προφήτην, ὃς κύριος καὶ ἡγούμενος καὶ ἄρχων τοῦ λαοῦ ὑμῶν ἦν. τὸ γὰρ ἐν τοῖς ὑμῶν προφήταις πνεῦμα καὶ τοὺς βασιλεῖς ὑμῶν ἔχριε καὶ καθίστα. μετὰ δὲ τὴν τοῦ Ἰησοῦ τοῦ ἡμετέρου Χριστοῦ ἐν τῷ γένει ὑμῶν φανέρωσιν καὶ θάνατον, οὐδαμοῦ προφήτης γέγονεν, οὐδέ ἐστιν· ἀλλὰ καὶ τὸ εἶναι ὑμᾶς ὑπὸ ἴδιον βασιλέα ἐπαύσατο. *Desiisse unquam Prophetam aut Principem in genere vestro, ab ipso illius principio, ad illud vsque tempus, quo & natus & passus est hic Iesus Christus, neque vos ea estis impudentia, vt dicere audeatis, neque possetis demonstrare. Nam etsi Herodem, quo regnante natus est, Ascalonitam fuisse dicitis; tamen ipsi hoc quoque dicitis, fuisse tum in genere vestro Pontificem maximum; adeo vt fuerit tum vobis secundum legem Mosis Pontifex maximus, qui oblationes offerret, & reliqua instituta legalia seruaret; manente etiam vobis successione Prophetarum ad Iohannem vsque. Similiter vt cùm populus vester in Babyloniam est captiuus abductus, terra bello occupata, vasis sacris sublatis, negatis desiisse è genere vestro* (vel, *inter vos*) *Prophetam, qui dominus, dux, & princeps populi vestri esset. Nam spiritus qui erat in Prophetis Reges vobis vngebat*

vngebat & constituebat. At postquam Iesus Christus noster in genere vestro apparuit, (extitit, natus est) *& mortuus est, Prophetam neque habuistis amplius, neque habetis: quin etiam, quum proprio Regi prius pareretis, id quoque cessauit.* Locum eximij scriptoris protuli integrum, quia plane est eximius. Nam vnde melius intelligemus, quæ fuerit primis illis Christianismi temporibus, inter doctos recepta vaticinij huius interpretatio? Expendamus igitur accuratè sancti Martyris sententiam. Ante omnia obseruandum, ita oraculum exponi, vt licet soli Iudæ id videatur dari, euentus tamen oraculi ad fratres omnes, & vniuersum populum è XII. tribubus exoriturum, pertineat. Quæ interpretatio non solùm recta est, verùm etiam prorsus necessaria. Nam quis non videt ea quę admirabili hac prophetia prædicuntur, non ad Iudam propriè omnia, sed ad cunctas tribus pleráque ex æquo spectare? Prædicit Iacob Spiritu Dei plenus aduentum Messiæ; *donec veniat Silo*: vocationem Gentium; *& ipse erit exspectatio Gentium*: Iudaicam politiam cuius tum fundamenta iaciebantur, olim finem habituram; *recedet sceptrum & dux*: postremò tempus designatur quando Messias venturus; *prius quàm recedat sceptrum de Iuda, & dux de femore eius.* Annon hæc omnia ad omnes tribus in commune spectabant? Ea namque fine prædicuntur, non vt vna aliqua tribus tantorum mysteriorum cognitione gaudeat; sed vt fideles omnes qui in singulis tribubus erant nasciturі, aut in easdem à Gentibus transituri, spe & fide Christum Christique bona, prout ferebat temporum ratio, apprehenderent, & aduersus ærumnas miseræ huius vitæ solatium inde caperent. Fide enim iusti viuebant, quæ est ἐλπιζομένων ὑπόστασις, inquit Apostolus ad Hebræos, XI. I. Quare certo certius est, quatuor illas quas recensuimus, admirandas & verè θεοπνεύστους prophetias, non in vnius Iudæ aut tribus Iudæ gratiam à Spiritu Sancto per Iacobum esse editas: sed in commune bonum omnium tribuum & vniuersi populi Iudaici, quandoque futuri. Notitiam spiritualis doctrinæ ita primis parentibus & populo Iudaico temperauit imperscrutabilis Dei prouidentia; vt quum vnicuique seculo tantum eius largiretur, quantum satis esset; paullatim & velut per certos gradus ad pleniorem cognitionem fideles promouerentur. Non secus ac fieri in ijs videmus, qui è profundis tenebris prodeunt in claram lucem. neque enim semel & ἀθρόως eorum oculi totum Solis iubar admittunt; sed paullatim & vt loquitur Aristoteles, ἐκ προσαγωγῆς. Adamo fuit satis, scire exoriturum quandoque è semine Euæ, qui genus humanum ex illa calamitate eriperet, in quam Serpentis fraude inciderat. Hæc fuit primorum parentum mensura fidei: quæ paullatim in viris pijs postea secutis incrementum

crementum

crementum cepit. Abrahamo verò hoc amplius dedit Deus, vt fœdus cum illo iniret, & factam generi hominum promissionem de venturo Saluatore, ad prolem ipsius restringeret, dato ipsi hoc oraculo; *In semine tuo benedicentur omnes gentes.* Et quum eius satu duo populi essent exorituri, declarauit Deus immortalis Abrahamo, in vtro è duobus populo factæ promissiones forent euenturæ. Eodem pertinuit, quod è duobus Isaaci filijs Esauo & Iacobo; alterum se elegisse Deus Isaaco significauit; vt eo pacto fides ipsius de adimplendis olim promissionibus diuinis, & mittendo Messia, fieret confirmatior. Ita paullatim progrediebantur fideles ad clariorem lucem. Sed insigne cumprimis est incrementum, quod cepit cognitio doctrinæ spiritualis, per hanc qua de nunc agimus Iacobi prophetiam: in qua primùm videtur DEVS OPT. MAX. addidisse ad priores prophetias de Christo venturo, temporis circumstantiam. quæ adiectio quanti momenti esset ad firmandam piorum fidem, quid attinet dicere? Quare etsi plura capita sermo ille Iacobi continet; quorum nonnulla ad præsentis vitæ statum pertinent; velut cum Zabuloni prædicitur futurum, vt in diuisione terræ Cananææ, ducentesimo quadragesimo quarto anno post futura, ora maritima eius tribui contingat: cum Issacharo, fore vt eius posteri otium ignobile in agrorum cultura traducant: præcipuus tamen illius scopus fuit, confirmare in animis liberorum & augere acceptam de Messia notitiam; quæ illis temporibus piorum fuit Theologia. Iccirco tanta cura liberos conuocat, & attentionem illorum sibi parat; ea dicturum se statim initio professus, quæ essent euentura, באחרית הימים ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν. id est, populi Iudaici temporibus nouissimis. Hoc sancti Patriarchæ erat ἔργον. cætera, vt sic dicam, præ vno hoc πάρεργα. Etsi autem Iacobi vaticinantis vox ad Iudam dirigebatur; præcipua tamen vaticinij capita ad omnes fratres & eorum posteros in commune spectasse nemo non videt. Quid ergo? dicet aliquis: nihilne in hac prædictione Iudæ proprium? imò verò aliquid fuit, atque id momenti longè maximi. Primum illud est, quod sicut olim Abrahamo & postea Isaaco indicauit Deus immortalis, cùm vterque illorum duos filios haberet, ex vtro Messias esset oriturus: sic nunc idem Deus per os Iacobi liberis eius significat, quis ex omnibus esset electus, vt ex eius posteris Christus nasceretur. Non obscure enim significatur, idque postea semper Iudæis est creditum, ex Iuda oriturum Messiam. Deinde illud in Iacobi prophetia Iudam propriè attingit, quod præcellentia dignitatis & iura primogenituræ, quod ad honorem, Rubeno primogenito adempta, in Iudam transferuntur. Adimuntur primogenituræ iura Rubeno illis verbis, אל תותר μὴ πλέον ἔχε:

ne excellito posthac eo iure quod tibi ordo nascendi dederat. Id ius pręcedente versu Iacobus appellauerat elegantissimè, יתר שאת ויתר עז *πλεονέκτημα ἀξίας, πλεονέκτημα ἰσχύος, præcellentiam dignitatis, præcellentiam roboris*: quem sensum Latinus interpres illis verbis expressit, *prior in donis, maior imperio*. nunc cùm dicit Iacobus eiusdem originis verbo vtens, אל תותר ne excellito supra fratres, ius prius illi aufertur. Idem ius tribuitur Iudæ illis verbis, *adorabunt te filij patris tui*. Primogenituræ iura erant, portio bonorum amplior, Deuter. XXI. 17. & inter fratres præcellentia. Bona quæ Rubeno debebantur, Iacob transtulit ad Iosephum; honorem in Iudam deriuauit; vt exprimitur Chronicorum lib. I. capitis quinti initio. Vbi obscurè caussa honorati Iudæ ostenditur, לנגיד ממנו *quia ex illo dux*, nempe Silo, Rex Messias. Vis porrò decreti huius siue ordinationis ea fuit, vt deinceps inter fratres Iuda semper excelleret, & tribus Iudæ inter omnes dignitate potior esset. Stupendam Dei prouidentiam hîc licet admirari; qui illam tribum, ex qua nasciturus erat Messias, voluit ἐπιπολάζειν, & eximio quodam honore insigniri; non quia à primogenito duceret originem; sed ob id ipsum, quia Christo originem erat datura. Quis autem piorum dubitare potest, eo potissimum fine hæc ita constituta esse, & patefacta, vt populus Iudaicus ex ijs quæ videbat oculis suis ad meditationem τῶν μὴ φαινομένων & adhuc latentium excitaretur? dignitas enim tribus Iudæ, typus fuit & quasi pignus atque arrhabo regni Messiæ. Quæ vel maximè ratio videtur impulisse veterum nonnullos, vt figmentum illud excogitarent de regno in tribu Iuda, ad Christi aduentum semper mansuro. At longe aliter Iustinus, vt sequentia docebunt. Cæsariensis verò Eusebius, vir longe doctissimus, & in omni historiarum genere exercitatissimus, in accuratissima huius oraculi explicatione, quę extat libro octauo Demonstrationis, figmentum illud validissimis rationibus confutat, ex historia petitis. Probat non propriè ad Iudam spectasse hoc oraculum, sed ad omnes Iudęos: neque verò vllum hîc regnum promitti Iudę, aut eius stirpi; quę per secula plurima regno caruit; & quando regnauit, breue admodum tempus vniuerso populo & XII. tribubus imperauit: statim enim post filium Dauidis secutam esse diuisionem, quę partem multo maximam stirpis Iudę imperio surripuit: sed quandam dignitatis pręstantiam tribui Iudę promitti, quam semper postea obtinuerit. Et hanc appellat quidem Eusebius φυλὴν βασιλικὴν, *tribum regiam*; sed respectu maximè Regis Messię. Vocat etiam ἀρχικὸν ἀξίωμα, tribus illius pręstantiam; non quia penes illam ἀρχὴ & dominatio fuerit; contrarium enim ipse demonstrat: sed quia inter omnes tribus singu-

lari

lari dignitate & nominis celebritate excelluit. Colligit igitur Eusebius è Scripturis huius quam dicimus dignitatis tribus Iudę testimonia. Vt cum Numerorum II. 3. & X. 14. in castris ponendis, cęteris anteponitur: cum in eodem libro XII. 17. in ordine offerentium, prima illa reliquas anteit: cum Iosuę cap. XV. in diuisione terrę non expectat fortis euentum; sed ἀκλήρωτι omnium prima suę portionis cernit hereditatem: cum mortuo Iosua, libri Iudicū initio, ducatus belli ipso ore Dei tribui huic defertur: cum toto Iudicum tempore, licet nati in alijs tribubus Iudices Remp. administrarent; generalis tamen quędam honoris prętogatiua penes hanc remansit. Εἰ δὲ, ait, ἐκ διαφόρων ἐδόκουν εἶναι φυλῶν οἱ κριταὶ, ὅμως καθόλου ἡ τοῦ Ἰούδα φυλὴ τοῦ παντὸς ἔθνους ἡγεῖτο. Addit, post solutam captiuitatem pręfuisse Zorobabelem; & quod in libris Paralipomenon, vbi exponitur genealogia omnium tribuum, agmen ducat hęc Iudę, id quoque ad illius honorem pertinere contendit Eusebius: qui ad tempora citeriora propterea non descendere se ait; quia certi de illis pronuntiari nihil possit: τῷ μηδὲ φέρεσθαι θείαν βίβλον ἐξ ἐκείνου καὶ μέχρι τῶν τοῦ Σωτῆρος χρόνων: *quod à reditu ex captiuitate ad tempora Seruatoris nullum extet sacrum volumen.* nam libros Maccabaicos etsi magni semper fecit vetus Ecclesia, non tamen inter sacros & primę notę canonicos, retulit. Sequitur post hęc apud Eusebium memorabilis obseruatio de appellatione Iudęorum & Iudęę tunc primum cepta vsurpari, cùm regiam potestatem, quam in Sedekia tribus hęc amiserat, Pontifices maximi ceperunt sibi vindicare. Notat hoc etiam Iosephus libro XI. cap. V. sed obiter; rem cum primis meo iudicio obseruatione dignam, & quę procul dubio accidit non sine numine. Quum Achaia Gręcię prouincia non magna, sub Romanorum inuasionem vniuersę Gręcię nomen dedisset: putauit Polybius eius rei caussam sibi esse quęrendam. Nos putabimus temere accidisse, vt post reditum à captiuitate omnes omnium tribuum Abrahamidę vocarentur Iudęi, & terra tota IVDAEA, vel γῆ Ἰούδα, *terra Iudæ*, vt in Maccabaicis non semel? Ego verò non dubito, prouidentia diuina factum, vt ad priores huiusce tribus prærogatiuas, hæc accederet: idque illo potissimum tempore, quo rerum potienti tribu Leui, videbatur tribus Iuda obscuranda, neque alio iure quàm communi omnium censenda. Qua ratione multo factam esse hanc illustriorem constat. Eusebius igitur tanti hoc æstimat; vt qui disertè scribat, à reditu ex captiuitate ad Christum, (quod tempus ipse facit annorum quingentorum) solos Pontifices regimen obtinuisse, οὐδ᾽ ἕνα δ᾽ ἐκ τῆς τοῦ Ἰούδα φυλῆς, *è tribu verò Iuda ne vnum quidem*: tamen propter appellationem hanc non dubitet pronuntiare, imperium quodammodo

modo illius fuisse. Affert Romanorum exemplum, quorum dicitur, ait, imperium; etsi plerique eorum qui res tractant, atque adeo ipsi Imperatores, non sint origine Romani. Denique Eusebij sententia est; quod à tribu Iuda omnes XII. appellationem communem inuenerint, rem esse admiratione dignam, & quæ proculdubio euenerit, vt huic Iacobi de Iuda oraculo fides constaret. θαυμάζειν ἄξιον, ait ille, ὅπως δώδεκα οὐσῶν τῶν παρ' Ἑβραίοις φυλῶν, ἐξ οὐδεμιᾶς ἄλλης, ἢ ἀπὸ μόνης τῆς Ἰούδα, ἢ τοῦ ἔθνους εἰσέτι νῦν ἀναγράφεται προσηγορία· οὐδ' ἔπεισιν, ἢ διὰ τὸ τῆς προφητείας λόγιον, τῇ τοῦ Ἰούδα φυλῇ τὸ ἀρχικὸν προσάψαι ἀξίωμα. Huc etiam referendum, quod tribus quæ in Babylonia remanserunt, ducem sibi præponere soliti, quem vocabant ראש גלותא Αἰχμαλωταρχην Caput siue principem captiuitatis, & semper è tribu Iudæ eum eligebant. Manauit enim ab antiquissimis temporibus institutum, quod semper deinceps in eo tractu seruatum, manet hodieque in vrbe Bagded; vbi Aichmalotarcha semper est è tribu Iuda, (sic illi quidem volunt videri) sicut scribunt cum alij Rabbini, tum prolixe admodum Beniaminus Tudelensis in Itinerario. De antiquitate instituti licet facere coniecturam vel è Chronico Hebræorum, quod Minus vocant. Non obstat historia de Hyrcano captiuo, qui è tribu Leui, Iosepho narrata, libro XV. cap. II. quippe eius facti peculiaris fuit ratio & ius extraordinarium. Nam alioquin certissimũ est, Caput Babylonicæ captiuitatis, quem Aichmalotarcham licet appellare, non potuisse tunc creari, nisi è tribu Iuda & familia Dauidica. Et obseruant Rabbini differentiam inter hunc & Nasi, id est Synedrij Principem in terra sancta; quod Aichmalotarcha Babylonius necessario crearetur è posteris Dauid; quum Nasi multorum Rabbinorum opinione, è qualibet tribu poterit constitui. Vide Zacuthum in Iuchasin folio XVII. b. Caussa ibi affertur, quia in Aichmalotarcha putabant Iudæi hanc Iacobi prophetiam compleri. Atque hanc fuisse veterum Doctorum apud Iudæos sententiam docet Moses Ægyptius libro vltimo Iad cap. quarto. vbi etiam habetur huiusmodi sententia: *Rase Galiuth Babel*, id est, *Aichmalotarchæ Babylonij locum Regis obtinent: iusque ipsis competit dominandi in populum Israel omni loco, velint nolint: quia dictum est, Non recedet sceptrum ex Iuda; ecce Aichmalotarchas Babylonios.* Hæc Moses. Porrò vt in partibus Orientis Aichmalotarcham Iudæi τῆς πάλαι διασπορᾶς Principis loco habuerunt, ac nunc etiam habent, qui aut est, aut saltem esse creditur è tribu Iuda & stirpe Dauidica; sic prorsus οἱ τῆς ὑστέρας διασπορᾶς, hoc est Iudæi qui Ierosolymis fuerunt superstites, & per omnes mundi plagas sunt diuisi, Patriarchas habuere, quibus parerent, ceu legitimis Principibus, & à Dauide ortis: qui quidem non creabantur, sed nascebantur.

bantur. Legant studiosi quæ de huiusmodi Patriarchis fusè narrant Origenes περὶ ἀρχῶν, libro II. cap. primo; B. Epiphanius in disputatione contra Ebionæos, & Theodoretus in Ἀτρέπτῳ, siue dialogo primo. Quo in loco, vt hoc obiter dicam, Theodoretus vere negans, vt equidem arbitror, è tribu Iuda fuisse reuera, qui pro talibus vulgo haberentur à Iudæis: illud, opinione mea parum verè adijcit, istos omnes è stirpe Herodis, non Dauidis fuisse prognatos. Atqui scimus progeniem Herodis vniuersam intra seculum vnum aut paullo plus, fuisse extinctam. Vt taceam de perpetuo odio Iudæorum in Herodem siue viuum, siue mortuum. B. Cyrilli Ierosolymitani in Catechesi XII. quo loco de hoc Iacobi agit vaticinio, verba sunt: Εἰ ἔχουσι τὸν ἐκ γένους Ἰούδα καὶ τοῦ Δαβὶδ, οὔπω ἦλθεν ὁ προσδοκώμενος· αἰσχύνομαι γὰρ λέγειν αὐτῶν τὰ πρόσφατα περὶ τῶν καλουμένων παρ' αὐτοῖς νῦν Πατριαρχῶν, πράγματα, καὶ τί τούτων τὸ γένος, καὶ τίς ἡ μήτηρ· καταλιμπάνω δὲ τοῖς εἰδόσι. *Si habent Iudæi*, inquit, *Principem è genere Iudæ & Dauidis, nondum venit qui exspectabatur: nam res illorum recentes, quod ad illos attinet quos Patriarchas vocant, genus illorum quodnam sit, quæ mater, pudet commemorare. Scientibus igitur illa relinquo.* Secundo loco obseruandum in Iustini interpretatione, ipsum verba vaticinij *sceptrum* & *Legislator*, non exponere de perpetua aliqua successione Regum è tribu Iudæ: sed in genere de omnibus Reip. Iudæorum rectoribus, Regibus, Magistratibus atque etiam Sacerdotibus. Erant Iudæi qui dicerent, in Herode Magno adimpletum esse à Iacobo editum oraculum: quod ille factus esset Rex Iudææ, qui è tribu Iuda non erat, sed Ascalonita; hoc est, non à prima origine Iudæus, verùm proselytus. Istos Iudæos refellens Iustinus, claris verbis negat potuisse dici oraculum Iacobi prius euentu confirmatum, quàm omnis penitus & ciuilis magistratus, & ordo hierarchicus fuerit deletus, hoc est, ante solo æquatam vrbem. Hæc Iustini sententia est, quam ipse ducto à captiuitate Babylonica argumento confirmat: quod tamen an huic loco satis conueniat, non iam quæro. Illud tantum volo, constare sancti huius Martyris testimonio, eius ætatis viros doctos non existimasse, aut certe non omnes, in Herode Magno Iacobi vaticinium fuisse adimpletum. Tertio loco obseruetur, quomodo Iustinus illa verba, עד כי יבא in sua interpretatione accipiat. Nam quum posset verti rectè, *donec veniat*, vt tempus denotetur proximum aduentui Messiæ, siue ante, siue post: Iustinus ita accepit, vt ex mente illius vertendum sit, *donec venerit*. Sane aliquando sic locutio illa necessariò accipienda, vt Num. XX. 17. עד אשר נעבור גבלך rectè LXX. ἕως ἂν παρέλθωμεν τὰ ὅριά σου. Vulgata, *donec transeamus terminos tuos*. planè ἀκύρως, pro *transierimus*. actio enim denotatur perfecta atque absoluta.

ta. sic accepit hoc loco Iustinus, qui oraculi euentum prius vult extitisse, quàm Christi aduentum. Sed quum vtroque modo phrasis Hebraica possit accipi, historiæ conuenientius est, quod habet Latina versio, *donec veniat.* Omnino sicut prior captiuitas temporibus fuit diuisa, neque semel ac simul tota contigit; sed primo Manasses Rex est abductus, II. Paralipom. siue Chron. XXXIII. II. deinde Ioakim anno quarto regni sui, primo Nabuchodonosori, II. Paralipom. XXXVI. 6. tertio Ioachim, qui & Iechonias, anno octauo Nabuchodonosori, II. Regum XXIV. 12. II. Paralipomen. XXXVII. 10. quartò Sedekias, anno Nabuchodonosori XIX. ibidem. ita prorsus euenisse in secundi Templi destructione historia demonstrat. Atque hoc miror neque à Iustino esse animaduersum, neque ab ijs vulgo obseruari, qui oraculi complementum in eo articulo ponunt, quo Herodes declaratus est Rex à Romanis, vel quo regnum ipse adijt. Vnde postea illorum error insanùm magnus manauit; quos nihil pudet, in hac luce literarum, è spurcissimis Annianarum fabularum lacunis, & fœdissimis mendacijs, tempora Herodis distinguere in tyrannicum regnum & legitimum: adeoque cæcutiunt viri aliàs doctissimi, vt non intelligant, regnum Herodis; si mores illius & facta spectentur; totum fuisse tyrannicum à principio ad finem: si tempora comparentur, in ipso fine magis quàm in principio. Nam quæ tyranni facta crudeliora esse possint ijs quæ paullo ante mortem, & moriens tetra illa & dira bellua designauit? Tres filios supplicio affecit: è singulis familijs singulos, aut fortasse etiam plures conclusit in Circo, post obitum suum occidendos; infantes denique bimulos totius Iudææ, aut alicuius certè partis Iudææ, crudelitate inaudita iussit iugulari. Hæc sunt Herodis, legitimi iam Regis, si superis placet, præclara facinora: quibus paria in toto superioris vitæ illius spatio non possunt sententiæ huius patroni deprehendere. Sin autem ad ius regnandi respiciatur; negamus nos, ad illud ius, quod initio Herodes accepit à Romanis, vllam postea factam esse accessionem. Scimus scribere Iosephum, libro XVII. cap. tertio, Herodem non multo aute obitum, fidem populi Iudaici iureiurando sibi obstrinxisse: sed qui illo loco abutuntur ad stabiliendam distinctionem de qua locuti sumus, vt dicam ingenue quod sentio, pudendum errorem admittunt. Audiamus Iosephum: παντὸς τοῦ Ἰουδαϊκοῦ βεβαιώσαντος δι᾽ ὅρκων, ἦ μὴν εὐνοήσειν Καίσαρι, καὶ τοῖς βασιλέως πράγμασιν, οἵδε οἱ ἄνδρες οὐκ ὤμοσαν, ὄντες ὑπὲρ ἑξακισχιλίοις, *quum vniuersus Iudæorum populus iureiurando fidem obstrinxissent, fore vt semper Cæsaris & Regis imperio bene cuperent; soli Pharisæi, quorum erant supra sex millia, iurare recusarunt.* En argumentum Achilleum! populus Iudæorum iurauit

iurauit Herodi, se fidelem ei futurum; ergo tunc primum regnum illius cepit esse legitimum, quod hactenus fuerat Tyrannis dumtaxat. Omitto quærere, quàm sit rationi consentaneum, vt populus qui bello victus libertatem multo antè amiserat, & Romanis seruire dudum inceperat, Regem sibi imponat, & regnandi ius illi conferat. Omitto dicere, Iudæos cùm illud iusiurandum præstiterunt, non libera voluntate id fecisse; Herodem enim omnes oderant; sed tyranni metu fuisse adactos. Illud scire velim, cur istius sententiæ auctores non idem de Augusto statuant? Nam Iosephus vtrique fidem datam ait, non soli Herodi. Cur ergo præstitum iusiurandum Augusto pariter & Herodi, & quidem verbis ijsdem, (sic enim Iosephus narrat) aliud circa Herodem operatur, aliud circa Augustum? vterque alienigena, vt quidem istis placet: vtrumq; tantundem iuris habere in regno Iudaico Iudæi proculdubio existimabant. Sed redeat oratio illuc vnde diuertit: Nos igitur, vt diatribæ huic tandem aliquando finem imponamus; interitum Reip. Iudæorum, quem ante tot secula Iacobus prædixerat, alio tempore existimamus incepisse; alio esse promotum; alio denique esse consummatum. Cepit calamitas Iudæorum anno ante natum Seruatorem sexagesimo; quando populus antea sui iuris, seruitutis iugum subire est coactus à Pompeio, libertate adempta, & ditionis virtute partæ iactura multatus; ius successionis regiæ, quæ diu iam obtinuerat, Romanorum cessit libidini; vt postea semper necesse fuerit, eum accipere Regem, quem Romani imposuissent: tributa cepta sunt exigi, & quidem sine modo: religio multifariam est violata; cum quidem Pompeius locum nemini mortalium peruium, præter summum Pontificem, idque semel in anno, Sancta, inquam Sanctorum, irrupit. Istud nos facimus principium calamitatis Iudaicæ. Iosephus verò sic rem narrat, quasi consummata tunc non incepta fuerit Iudæorum pernicies. Sic ille libro XIV. cap. VIII. Τούτου τοῦ πάθους Ἱεροσολύμοις αἴτιοι κατέστησαν Ὑρκανὸς καὶ Ἀριστόβουλος πρὸς ἀλλήλους στασιάσαντες. τήν τε γὰρ ἐλευθερίαν ἀπεβάλομεν, καὶ ὑπήκοοι Ῥωμαίων κατέστημεν. καὶ τὴν χώραν ἣν τοῖς ὅπλοις ἐκτησάμεθα τῶν Σύρων ἀφελόμενοι, ταύτην ἠναγκάσθημεν ἀποδοῦναι τοῖς Σύροις· καὶ προσέτι πλείω ἢ μυρία τάλαντα Ῥωμαῖοι ἐν βραχεῖ χρόνῳ παρ' ἡμῶν εἰσεπράξαντο· καὶ βασιλεία. ἡ πρότερον κατὰ γένος ἀρχιερεῦσι διδομένη, τιμὴ δημοτικῶν ἀνδρῶν ἐγένετο. Ait Iosephus, illo tempore Iudæos libertatem amisisse, & Romanorum subditos esse factos: deinde mala recenset quæ ex eo sint passi: Rabbini vltimam hanc suam captiuitatem appellant *Captiuitatem Edom*, hoc est Romanorum. Ejus tempora quomodo distinguant, nihil attinet hoc loco explicare. Illud non prætermittendum, quod principium illius in eo tempore constituunt,

constituunt, quo ceperunt Romanorũ esse subditi. In Iuchasin pag. xv. narratur fœdus ictũ ab Assamonæis cum populo Ro. deinde additur. ובטלו הברית משם ואילך היו משועבדים לרומיים ואז התחיל גלות אדום *Tunc cessare fecerunt (ruperunt) fœdus Romani; & ex eo ac deinceps fuerant subditi illorum Iudæi. Atque tunc incepit captiuitas Edom.* Auxit verò calamitas, & vnus quasi gradus ad pernitiem vltimam est factus, anno post natum Dominum circiter decimo; cum Archelao Viennam relegato, Iudæa in formulam prouinciæ est redacta: quod quam vim habeat, peritis rerum Romanarum satis est compertum. Ab eo tempore nullus vnquam postea Iudææ neque Rex fuit, neque Ethnarcha: planéque tum accidit, quod modò Iustinus dicebat; & Iudæi sic propriè dicti, ὑπὸ ἴδιον βασιλέα ἐπαύσαντο εἶναι, *proprio sibi Regi desierunt esse subiecti.* Nam quod Eusebius & eum secutus Baronius, Agrippam iuniorem Regem vltimum Iudæorum appellant; quasi ille Ierosolymiorum Rex fuerit; mera est virorum eruditissimorum hallucinatio. Fuerunt quidem & senior Agrippa & iunior, Reges Iudæorum; sed non Ierosolymorum, neque τῶν κυρίως λεγομένων Iudæorum; de qua distinctione alio loco erit dicendum. Herodes Antipas & Philippus, neque Reges vnquam fuerunt, sed Ethnarchæ; id quoque non Ierosolymorum, sed adiacentium regionum. Vera Iudæa, amoto Archelao, in formulam prouinciæ, sicuti dicebamus, redacta, Syriæ accessit; cepitque tum in eam mitti, qui vocabatur Procurator Cæsaris in Iudæa, vel etiam Procurator Iudææ, de quo multa inferius. Tum etiam facta est per Quirinium census descriptio; non qualis antè, cùm Dominus noster natus; sed diuerso fine, ad populi illius vexationem intendendam; qui propterea furere tum & ad arma prosilire. Vide Iosephum libro XVIII. cap. III. Vltima fuit clades, vrbe diruta, & destructo Templo, ab incarnatione Filij Dei, anno Dionysiano septuagesimo. Hæc est illa admiranda Dei Opt. Max. in pœnis peccatorum exigendis lentitudo, de qua toties Prophetæ, & ipse etiam Iesus Christus in pulcherrima parabola de vinea & vinitore apud Matthæum XXII. 33. atque alios Euangelistas.

III. *Confirmatur allata superiore diatriba expositio oraculi Iacobæi. Quid Patres impulerit, vt in Herode adimpletum vaticinium dicerent. Errores multi semel admißi, deinceps sine examine retenti. Iudæos ante Herodem alienigenis fuisse subiectos. Romani semel subacta Iudæa veri eorum Reges. Herodem non fuisse ἀλλόφυλον probatur. Proselytorum iura & conditio apud Iudæos. Idumæi fratres Iudæorum. Iudæorum inuidia aduersus Proselytos. Appellationis* IVDAEORVM *&* IVDAEAE *varia*

varia vſurpatio. ἔθνη *de Chriſtianis.* Ἰσοτιμία *Iudæorum indigenarum & aduenarum, ſiue Proſelytorum. Refellitur Deſpoſynorum fabula apud Africanum & Euſebium.* φαντλιᾶν. *Locus Ambroſij animaduerſus. Refutantur ſolidè, qui ex Ioſepho aſſeruerunt Herodem fuiſſe* ἀλλόφυλον. *Ipſe varijs locis illuſtratur. Photij error inſignis caſtigatur. Scaliger defenſus contra Serarium.*

Apparatvs, Num. V.

EX ijs quæ modò diſſeruimus ſuper genuina oraculi Iacobæi interpretatione, colligitur neceſſariò, expoſitionem illam eiuſdem vaticinij, quam Card. Baronius eſt ſecutus, dupliciter falſam eſſe. Nam primò, falſum eſt, perpetuum quoddam regnum in tribu Iuda ſemper manſiſſe: deinde illud non minus, in Herode Magno demum hanc prædictionem eſſe adimpletam. Nos contra probauimus, regnum quidem Iudæ non promitti in ipſius tribu perpetuo ad Chriſtum vſque duraturum: ſed huic quidem tribui dignitatis quandam præcellentiam; cunctis verò tribubus, Reipublicæ aliquam fore inter ipſas formam, donec adueniat Silo; quod hiſtoria, oraculorum ex euentu rerum interpres optima, egregiè, vt oſtendimus, confirmat. Probauimus prophetiæ complementum præcipuè quæri debere, באחרית הימים in nouiſſimis populi Iudaici temporibus; quando illius pars multo maxima crudeli morte extincta, eſſe deſijt; qui autem cladi ſuperſtites remanſerunt, id eſſe deſierunt quod erant, nempe populus ille Dei περιούσιος; facti tum vere, quod olim prædixerat Oſeas, Lohammi, *Non populus meus*, & Lo-ruchamah, *Abſque miſericordia*: planeque tum genti Iudæorum euenit, quod Spiritus Sanctus per Iſaiam dicit alibi, ſane quàm elegantiſſimè, יחת מעם ita enim fracta & contrita eſt, vt deſineret eſſe populus. Quum igitur conſtet, editam à Iacobo ſortem ex ijs eſſe exponendam, quæ miſeris Iudæis tempore illo acciderunt; quis non intelligit rationi adprime conſentaneum eſſe, vt defectum, ſiue ἄρσιν καὶ ἀφαίρεσιν ſceptri & Legiſlatoris accipiamus de Rep. Iudæorum, tum penitus euerſa? Quin ipſa oraculi verba, niſi ἐθελοκωφοῦμεν, eò nos planiſſimè ducunt. שבט enim *virga* ſiue *ſceptrum*, pars eſt Reip. primaria, penes quam ſumma rerum, & vt appellat Ariſtoteles, οἱ κύριοι τῆς πολιτείας. alibi Regis periphraſis eſt, התומך שבט ὁ σκηπτοῦχος, *is qui tenet ſceptrum.* vt Amos 1. 5. מחקק ſiue Legiſlator eſt Reip. pars altera, Magiſtratus & Iudices, & qui dicuntur Græcis Nomothetæ. Ariſtoteles nominat τὰς ἀρχὰς καὶ τὸ δικάζον. Iudæ appellatione in hoc oraculo populum vniuerſum Iudæorum intelligi, mirum non eſt; ſed prorſus εὐλογώτατον: vel propter eius tribus dignitatem;

vel quia norat Spiritus Sanctus, qui per Iacobi os loquebatur, fore vt tempore illo quo hæc erant euentura, omnium tribuum commune nomen esset, populus Iudæ, siue IVDAEI; & terræ, IVDAEA vel γῆ Ἰούδα: quam nominis assumptionem multis post seculis, diuino consilio factam esse, vt de huius prophetiæ fide luculentius constaret, cum Eusebio credimus, cuius locum antè protulimus. Hæc etsi ita sunt perspicua, vt nihil queat magis; quoniam tamen non vnus Baronius, sed omnes interpretes, quà veteres, quà recentes, oppidò paucis dumtaxat exceptis, consentiunt, in Herode Magno demum esse hanc prophetiam adimpletam; age πατροπαράδοτον istud interpretamentum breuiter expendamus. Sancti illi pijque viri, qui diras inter persecutiones ad expositionem sacrorum voluminum primi animum appulerunt; quum scirent prophetias omnes veteris Testamenti in Christo esse adimpletas; gnari sub Herode illum esse natum; ex eo statim collegerunt, & Danielis Hebdomadas, & Iudæ istud vaticinium ad Herodem esse referendum. Et qui persuasum haberent, semper post captiuitatem aliquem è posteris Zorobabelis & stirpe Dauidica Regem extitisse ad natum Christum, aut mox nasciturum; neque ignorarent Herodem regnum Iudæorum occupasse, quod nihil quicquam ad se pertineret; ex his præcognitis hanc elicuerunt conclusionem: Herodem vere illum esse, ad quem superiores prophetiæ pertinerent, vtpote hominem alienigenam, & alieni regni inuasorem. Hæc sententia ab insignibus pietate & doctrina viris profecta, vbi semel est admissa, sine vlla controuersia aut examine, apud omnium ætatum eruditos, præter admodum paucos, vt de Iustino fusè probauimus, semper deinceps obtinuit. Nam in ijs quæ historica sunt, neque ad fidem proprie spectant, id ipsum plane videmus accidisse in Patribus, quod de primis Philosophis obseruat idem Iustinus in dialogo cum Tryphone; vt videlicet posteriores sequerentur priores, securi examinis: atque vt cum S. Martyre dicam, συνέβη τοῖς πρώτοις ἁψαμένοις τῆς παιδείας ταύτης, καὶ διὰ τοῦτο ἐνδόξοις γενομένοις, ἀκολουθῆσαι τοὺς ἔπειτα, μηδὲν ἐξετάσαντας ἀληθείας πέρι· καταπλαγέντας δὲ μόνον τὴν καρτερίαν αὐτῶν, καὶ τὴν ἐγκράτειαν, καὶ τὸ ξένον τῶν λόγων, καὶ ταῦτα ἀληθῆ νομίσαι, ἃ παρὰ τοῦ διδασκάλου ἕκαστος ἔμαθε. Quis iam paullo eruditior cui hoc non sit compertum? Multas Cæsar Baronius, ne alios commemorem, eiusmodi hallucinationes & ablepsias in Annalibus suis erudite obseruauit, & docte confutauit. Multas quoque Iosephus Scaliger in sexto de Emendatione temporum, & longe plurimas in Eusebianis Notis. Extat etiam eiusdem viri, non minus modestiæ quàm eruditionis plena & lectu dignissima in eam rem disputatio in eiusdem operis Prolegomenis.

Quum

Quum igitur satis superque demonstrauerimus, humanitus halluci-natos esse Patres, qui in vltimo Assamonæorum Hyrcano regnum Iudæ defecisse prodiderunt: cur dubitemus etiam illud esse falsum, quod simul docuerunt, de adimpleta in Herode primùm Iudæ prophetia? Nam si Assamonæi ad tribum Iudæ nihil pertinebant; falsum est in eorum interitu regnum Iudæ defecisse. Et verò defecerat multis ante seculis in Sedekia, vt probauimus. Si in Hyrcano regnum Dauidis non defecit; quid admodum pertineat regnum Herodis ad complementum prophetiæ Iacobi, equidem non intelligo. At fuit alienigena Herodes, & in eo cepit primùm populus Iudaicus Regi alienigenæ parere. An fuerit Herodes ἀλλόφυλος, mox videbimus. illud palàm falsum, imò falsissimum est; primum fuisse Herodem alienigenam Principem, qui suo sceptro Iudæos subiecerit. Cum Herodi regnum à Romano Senatu est delatum, auctoribus Antonio & Augusto, annus iam agebatur vicesimus octauus à capta Vrbe per Pompeium. Tunc libertas Iudæis erepta; ipsi facti tributarij; Assamonæi de gradu semel deiecti, eam semper deinceps subire coacti personam, quam Romani imponerent. Rex Aristobulus captus, Romam abductus; ipse tandem veneno sublatus; filius Alexander securi percussus; Hyrcanus honore nominis regij denegato, Pontifex à Pompeio est creatus. Obsecro, quando ista Iudæi patiebantur, subditi erant Romanorum, an non? Falsum est ergo, & dictu absurdum, alienigenæ imperium Iudæos in Herode primùm esse expertos. Romani enim, indigenæ, credo, non erant, sed ξένοι τῆς διαθήκης, ac penitus extranei. Ridiculum est, Herodem fuisse alienigenam clamitare; de Romanis tacere, in quorum potestate Herodes erat, non minus quàm aliquis è prouinciarum Præsidibus. Fuit hæc Romanorum siue moderatio, siue astutia; quod subactis à se Regibus regnorum quę amiserant, administrationem non raro permittebant. Tacitus in Agricolæ vita prudenter & verè de parte Britanniæ Cogiduno datæ, vt ibi regnaret: *Vetere*, ait, *ac iampridem recepta populi Rom. consuetudine, vt haberet instrumenta seruitutis & Reges.* Huiusmodi regna κτήσει erant populi Romani: Χρῆσις ad fiduciarios Reges pertinebat. Romani hos Reges, si ita erat libitum, instituebant: eosdem quoties erat libitum destituebant, vt in Archelao Herodis filio apparuit. ipse quoque Herodes ne par fortuna sibi eueniret, magno sæpe in periculo ac metu est versatus: insigniter verò bis: semel post victum Antonium: Iosephus libro XV. cap. IX. iterum, quando ab Arabe Syllæo grauissimorum criminum apud Augustum postulatus, odium illius incurrit. Iosephus, libro XVI. cap. XV. Quare etiamsi concederemus Herodem

non minus fuisse alienigenam, quàm Romanos; absurda tamen nihilominus esset illorum sententia, qui prophetiæ euentum ad vnum Herodem peculiariter restringunt. Sed an reuera Herodes ἀλλόφυλος & alienigena? Omnino, si verum quærimus, & propriè loqui volumus, Herodes alienigena non erat, sed Iudæus, & vt grauissimus scriptor illorum temporum ipsum appellat Strabo, libro XVI. ἀνὴρ ἐπιχώριος, *homo Iudæorum popularis.* Opponuntur duo ista גר ἀλλόφυλος & Iudæus. Iudæi sunt appellati, & qui verè nascebantur è semine Abrahami, & qui fiebant Iudæi: quos proprio nomine, cùm ad sacrorum Iudaicorum communionem admittebantur, גרים dicebant, Hellenistę *proselytos.* Sed quemadmodum hodie, Iudęum, vel Turcum aut Tartarum, postquam sacro lauacro fuerit tinctus, Christianum & esse & dici rectè, ac vel maximè propriè, nemo sanę mentis negauerit: sic olim alienigenę, qui ἐξ ἀλλοφυλισμοῦ ad Iudęorum religionem migrabant, posteaquam erant circumcisi, & reliquis sacris initiati, veri Iudęi censebantur. Quare in Targum Estherę capite octauo, & sępe in libris Rabbinorum, verba התגייר & התיהד pro eodem accipiuntur; quorum illud *proselytum fieri* significat; hoc, *fieri Iudæum.* Sic apud Patres χριστιανίζω, & χριστιάνωσις, de ijs qui nomen Christo dederunt. Fateor iuris aliquam differentiam fuisse inter proselytum & γνήσιον Iudęum: vt apud Romanos alia fuerunt Quiritium iura, alia Latinorum; item sociorum ac prouincialium. Sed eum qui esset proselytus, negare fuisse Iudęum; perinde est, vt si quis Æquos & Volscos neget fuisse Romanos; quia extranei quondam Romanis fuerunt, & postea Latinitate sunt donati, non iure Quiritium. Hoc si verum est in ijs ipsis qui fiebant ex alienigenis Iudęi; multo vtique magis verum erit in eorum liberis & nepotibus. Et si in ijs verum est, qui ex alijs nationibus fiebant Iudęi; multo magis in Idumęis: de quibus extat Dei pręceptum apud Mosem, Deuteron. XXIII. 7. *Non abominaberis Idumæum, quia frater tuus est.* propago nempe Ismaelis, filij Abraham. Herodes igitur, qui patrem Antipatrum, & auum Antipam, & fortasse etiam plures è maioribus, factos ex Idumęis Iudęos, & vt ipsi loquebantur, מהיהודים ἰουδαϊωθέντας habuit, quo iure censeri queat ἀλλόφυλος? Nam quod οἱ ἀρχῆθεν Iudęi, natos è proselytis soliti proselytos appellitare & γειώρας; quod etiam nomen גר per contemptum aliquando vsurparunt; non tam ex iure legitimo hoc factum, quod proselytos cęteris Iudęis in omnibus fere, certè ἐν τοῖς κυριωτάτοις, & quę maximi momenti erant, ęquabat: quàm è maleuolentia & inuidia: quorum affectuum similia exempla in omnibus Rebuspub. licet obseruare. Et Athenis enim & Romę, & vbique locorum, semper οἱ

ἰθαγενεῖς

ἔγγραφοι & adſcriptitij ciues contempti, ac fere exoſi eis fuerunt, qui à primis generis auctoribus ortos ſeſe iactarent. In Scripturis opponuntur aliquando גר *peregrinus* aut *proſelytus*, & אזרח הארץ αὐτόχθων, *indigena*, vt Exodi XII. 19. vbi ex æquo tam his quàm illis agni Paſchalis eſus imperatur: qui fuit cultus vni Iudæorum genti proprius. In libris vero Rabbinorum aliquando opponuntur גרים בלבך & בני הורין ⓘ μόνοι προσήλυτοι, & ⓘ οἱ πατρίδαι καὶ λαμπροί. *qui duntaxat ſunt proſelyti* & qui antiquæ ſunt proſapiæ, quos *albatos* ſiue *candidatos* appellant. Scimus etiam, doctorem quendam, cuius diuina ſententia & vel Moſe ipſo digna (non defuerunt qui Hilleli eam tribuerent, ut eſt in Iochaſin pag. XIX.) extat in Pirke Aboth cap. V. ſub finem, à Rabbinis cæteris appellari Rabbi Bag Bag peregrinitatem illi obijcientibus, quod ex vtroque parente Gero, ſiue Giora, id eſt, proſelyto eſſet ortus. neque ignoramus prouerbium vetus, quo monebantur qui Iudæi erant ab origine prima, vt vel ad decimam vſque generationem à proſelytis ſibi cauerent. Verum hæc & ſimilia his alia, ex æmulatione & inuidia profecta, nequaquam euincunt, proſelytos, & multo minus proſelytorum filios aut nepotes, Iudæos non eſſe, aut non verè dici. Nos apud Ioſephum obſeruamus, IVDAEI appellationem aliquando latius capi, aliquando anguſtius. Quando late accipitur, omnes complectitur eiuſdem originis & religionis, aut ſaltem religionis, ſocietate iunctos, Ieroſolymitanos, Galilæos, Peraitas, Idumæos, Alexandrinos, Babylonios, & omnes qui Philoni & alijs dicuntur ⓘ ἐκ τῆς διασπορᾶς, de quibus multa dicemus, ſi Deus voluerit, ad annum Domini XXXV. Quando anguſtius id nomen ſumitur, ciues dumtaxat Ieroſolymitanos complectitur, & illas decem Toparchias, quæ Plinio enumerantur libro II. cap. XIV. & Ioſepho, Iudaici belli lib. III. cap. IV. vbi non decem, ſed vndecim recenſentur ſiue Toparchiæ, ſiue κληρουχίαι. in quarum medio Vrbs ſancta eminebat, vt in clypeo vmbilicus. Sic accipe Antiquit. libro XVII. cap. XII. vbi à Galilæis, Idumæis, Ierichuntinis, Peraitis, vltra Iordanem colentibus, & alijs, qui ad feſtum Pentecoſtæ celebrandum conuenerant, ſeparantur αὐτοὶ Ἰουδαῖοι. hoc eſt, Ieroſolymitani, qui ſoli videri volebant genuini Iudæi, & in his ipſe ſcriptor Ioſephus. Quare in ſimillimo huic loco Belli Iud. libro II. cap. V. in gemina hiſtoria, vel potius eadem, cæteris Iudæis, qui feſti gratia venerant in vrbem, opponitur ὁ γνήσιος δὲ αὐτῆς Ἰουδαίας λαός; hoc eſt, germanus & purus putus Iudæorum populus, in ipſa Iudæa, ſic proprie dicta, vrbe inquam & Toparchijs Ieroſolymorum natus. Sic ſæpe in Nouo Teſtamento, IVDAEA anguſta ſignificatione capitur, vt Lucæ II. 4. &

III.

III. I. at in capite I. 5. vbi appellatur Magnus Herodes Rex Iudææ, lata significatione accipiendum, sicut apud Strabonem & alios. Non dissimile potest obseruari in appellatione *Gentium.* nam quum dubitet nemo, Christianos esse non Gentiles, quicunque fuerint baptizati & sacrorum mysteriorum facti participes : Paulus tamen conuersos ad fidem Christi & veros iam Christianos, aliquando appellat *Gentes*, non ex eo quod iam erant, sed quod fuerant ; vt Galat. II. 12. de Petro Apostolo, μετὰ τῶν ἐθνῶν συνήσθιε. Hoc sensu feremus Herodem ἀλλόφυλον dici ; vt intelligatur ex Idumæis in Iudęos transscriptus : & regnum Herodiadarum cum Rabbinis appellabimus מלכות הגרים *regnum Proselytorum.* Ipsum quidem Herodem aut patrem vel etiam auum fuisse alienos à populo Iudaico, & vt Hebręi loquuntur, *Goijm*, ideo non concedimus ; quia absurdissimum est, & à iure atque institutis Iudęorum veterum alienissimum ; hominem proselytum cui omnia fere iura sacra & profana cum veris Iudęis erant communia ; ijs accensere qui à Rep. Iudęorum erant alieni & Goijm aut Gentes illis dicebantur. Quare non est ferendus error Baronij, qui Herodem, non solum alienigenam appellat, sed etiam Gentilem. Nesciebat videlicet Baronius inter *Gerim* & *Goijm* quàm latum esset discrimen. Quo iure essent proselyti inter antiquos Iudęos, declarat Philo, in libro De monarchia. Scribit ille, Mosem admisisse ad Remp. suam, πάντας τοὺς ὁμοιοτρόπους, omnes eos qui moribus ijsdem atque institutis vellent viuere. εἴτε φύντας ἐξ ἀρχῆς, εἴτε καὶ ἐκ τοῦ μεταβαλέσθαι πρὸς τὴν ἀμείνω τάξιν, κρείττους γεγονότας, *siue ab origine prima nati essent Iudæi : siue mutatione facta & transitu ad potiorem ordinem, seipsis euasissent meliores.* Addit, istos posteriores dictos fuisse proselytos ἀπὸ τοῦ προσεληλυθέναι καινῇ καὶ φιλοθέῳ πολιτείᾳ, *quod ad nouam & Deo charam Remp. accessissent.* Moysem verò, ἰσοτιμίαν ἅπασιν ἐπηλύταις μεταδοῦναι, καὶ χαρίσασθαι ὅσα καὶ τοῖς αὐτόχθοσιν, *æquabilitatem iuris omnibus aduenis* siue *proselytis, tribuisse, eademque omnia ipsis concessisse, quæ indigenis.* In Iudaico iure hanc obseruo differentiam inter proselytum & antiquum Iudęum : quod in Synedrium Proselytus adoptari non potuerit ; quia non nisi nobilissimos è Sacerdotibus, Leuitis & reliquo populo, atque in Lege exercitatissimos in Synedrium allegebant ; vt fusè docet Moses Ægyptius, libro vlt. Iad, cap. II. de proselyto verò ita ibidem scribitur ; posse eum qui sit GER, sed cuius mater sit Iudęa, adoptari in numerum Senatorum. Ex his sequitur, proselytum vbi semel in numerum Iudęorum ciuium fuerat adscriptus, non potuisse alienigenam dici, nisi quomodo Paulus Apostolus Christianos è Gentibus, vocabat Gentes, vt modò dicebamus. Patres qui magno consensu plerique omnes Herodem ἀλλόφυλον prodiderunt ;

runt; partim Africanum perperam præeuntem sunt secuti; partim Iosephi mentem non sunt assecuti. Iulius Africanus scriptor admodum antiquus, seculo tamen toto & amplius Iosepho minor, in epistola ad Aristidem, cuius partem magnam describit Eusebius, Histor. Eccles. lib. primo, cap. VI. tractans de Christi genealogia, vt aliquam obscurissimæ quæstioni lucem afferret, longum sermonem commemorauerat, auditione acceptum, cuius laudabat auctores Iudæos quosdam è Nazaris & Cochaba, Domini nostri cognatos, vt ipsi quidem videri volebant; eamque ob caussam Δεσποσύνους eos fuisse vocitatos, ait idem Africanus, quasi dixeris, *heriles cognatos*. Continet is sermo narrationem de Antipatro Herodis Ascalonitæ ἱεροδούλου filio, Herodis Magni patre; qui ab Idumæis latronibus captus, patre Herode lutra soluere scilicet non valente, diu inter Idumæos hæserat; omitto cætera, quæ apud Eusebium legi possunt. Hanc lepidè compostam narratiunculam, Patrum multi auidè arripuerunt, Eusebius, Epiphanius, Ambrosius, alij; & facilitate vsi nimia, quam in hac luce literarum excusare debemus, non imitari; meram fabulam pro vera historia lectoribus suis obtruserunt. Nam sermonem hunc istorum Iudæorum Desposynorum, pluris facere non debemus, quàm sexcenta similis monetæ scripta; quæ illa prima secula produxerunt in lucem, plena fabularum, plena apertissimorum mendaciorum: sed quę tamen apud viros bonos & pios, verùm incautos, in magno aliquandiu pretio fuerunt. Huius generis erant, vt pauca delibem ex ingenti sylua, *Christi Euangelium secundum Ægyptios*; item aliud, *secundum Hebræos*, quorum testimonijs non semel etiam Clemens Alexandrinus vtitur. *Pauli* ἀναβατικόν, de quo Epiphanius contra Caianos: *Iohannis Apostoli ad Parthos epistola*, cuius B. Augustinus meminit: *Chami Prophetia*: *Mosis Apocalypsis*: *Eliæ Apocrypha*: item *Ieremiæ Apocrypha*: *Matthæi Apostoli* Παραδόσεις, apud veteres scriptores Ecclesiasticos passim: necnon alij libri sexcenti, quos si recensere velim, dies me deficiat: & erit nobis in hoc opere non semel de ijs habenda mentio. Sed ea quidem omnia quæ hactenus recitaui, longa dies καλῶς ποιοῦσα aboleuit, & posteriorum exercitatiora in talibus iudicia: cum primis verò auctoritas Concilij Romani, & Gelasij Papæ: cuius insigniter salutare decretum extat in Decreto, distinct. XV. quo libri huius farinæ plurimi & recensentur & damnantur. quædam tamen hodieque manent, iudicio omnium qui aliquid in literis vident, ψευδεπίγραφα, & in eundem censum referenda: vt, *Petri* περίοδος, *Clementis Recognitiones*, *B. Virginis epistolæ aliquot*: *Pauli* item *ad Senecam*, & *huius ad illum epistolæ*, & multa alia. Noli dubitare illum Desposynorum sermonem, quem Africanus stylo

suo

suo dignum iudicauit, tale aliquod fuiſſe ſcriptum apocryphum, vel ſolummodo traditionem ad libidinem fingentium excogitatam. Vt nulla iuſta cauſſa afferri queat, cur de rebus Herodis ex illa dubiæ fidei & auctoris incerti narratiuncula, certiora nos putemus poſſe cognoſcere, quàm ex hiſtoria Ioſephi, ſcriptoris vernaculi, cuius amor veri notiſſimus, fides conſtantiſſima ; niſi quid illi fortaſſe humanitus errare contingat ; quæ exceptio locum hîc non habet : cui ad penitus cognoſcenda illa de quibus ſcribebat, omnia præſidia abunde ſuppetebant. Nam aut ex Actis publicis illa deſcripſit, aut ex oculata fide : & quod maximè in hac hiſtoria conſiderandum ; qui cauſſam nullam habuit, cur gratia corruptus in exponendo Herodis genere mentiretur : multas & grauiſſimas, cur odio illum plus quàm Vatiniano proſequeretur ; ſicut fecere alij omnes Iudæi ; quorum fabulas & putida figmenta de Herode in libris Rabbinorum eſt legere. quædam eius generis narrat Petrus Galatinus libro I V. cap. V I. Valde igitur mirum eſt, tot pios Patres illius narratiunculæ apud Africanum non deprehendiſſe vanitatem. Id eo impenſius equidem admiror, quia ipſe Africanus, etſi vult videri auctores ſuos πάντως ἀληθεῖς, *omninò veraces eſſe* ; abſtinere tamen non potuit, quin illa ipſa ſcribere ſe dubitanter certiſſimis indicijs oſtenderet. Sunt hæc illius verba : οἱ τοῦ Σωτῆρος οἱ κατὰ σάρκα συγγενεῖς, εἴτ᾽ οὖν φαντιῶντες, εἴθ᾽ ἁπλῶς ἐκδιδάσκοντες, πάντως δ᾽ ἀληθεύοντες, παρέδοσαν καὶ ταῦτα. B. Ambroſius Commentario III. in Lucam, iſta verba ſic vertit. *Fertur ab his, qui ſiue argumentati, ſiue ſimpliciter docentes, & vere adſtruentes, tradiderunt nobis.* quid hic ſignificet vox *argumentati*, ſcio eſſe neminem qui ſciat. ego puto in voce Græca rarioris vſus hæſiſſe aquam Ambroſio. Ruffinus vertit, *ſeu ſtudio tanti ſeminis demonſtrandi* : audacter, vt ſæpe alibi. Græce periti non ignorant, φαντιᾶν, nihil aliud eſſe, niſi velle videri, & gloriam appetere, ſiue γλίχεσθαι φανερὸς εἶναι. ſic βασιλειᾶν, cum apud alios, tum apud Ioſephum, Belli Iud. lib. II. cap. ſexto. φρεννιᾶν apud Epiphanium pag. 285. ἐπιδεικτιᾶν apud Theodoritum Hiſtor. Eccleſ. lib. I. cap. I V. & multa eius formæ apud Græcos ſcriptores. Africanus igitur, cauſſam cur illi Iudæi iſta memoriæ tradiderint, ancipitem ponit ; vel quod gloriæ cupiditas eos titillauerit ; vel quod veritatem ſimpliciter exponere voluerint. Si Africano ſatis liquido conſtitiſſet, de ſermonis huius fide, an putamus illum ita ambigue fore locuturum? Sed dubitationem ſuam longe apertiùs in fine declarat, poſt totum ſermonem expoſitum. Ait enim : εἴτ᾽ οὖν οὕτως, εἴτ᾽ ἄλλως ἔχει. σαφεστέραν ἐξήγησιν οὐκ ἂν ἔχοι τις ἄλλος ἐξευρεῖν, ὥς ἔγωγε νομίζω. *Igitur ſiue hæc ita ſe habeant, ſiue aliter, planiorem certe interpretationem nemo inueniat, vt equidem puto.* Vides

Africanum

Africanum plane inter dubiæ fidei narrationes hanc quoque habuiſſe; quam ideo vocat μὴ ἐμμάρτυρον, *nullis teſtibus firmatam*; neque aliam cauſſam affert mox cur illam retulerit, niſi hanc, τοῦ μὴ κρείττονα ἢ ἀληθεστέραν ἐξήγησιν ἔχειν εἰπεῖν: *quod nullam poſſet afferre expoſitionem meliorem aut veriorem.* Statuant nunc æqui Iudices, vtrum ſit ſatius, iſtorum Deſpoſynorum ἀδεσπότοις ſermonibus fidem habere, an Ioſepho; cuius hiſtoria in omnibus ſuis partibus veriſſima, (ſi pauca excipias; nam & Ioſephus homo erat:) ac certiſſima ſemper eſt habita. Et de Africano quidem hactenus. Sed fuerunt nonnulli è Patribus, qui propterea Herodem crediderunt alienigenam, quia id memoriæ Ioſephus prodidiſſet. In his omnium primus Origenes, eo ipſo loco, quem ſuperiore diatriba recitauimus. *Conſtat*, inquit, *Herodem Regem, ſecundum hiſtoriæ fidem, quam Ioſephus tradidit, alienigenam fuiſſe.* Id primi illi Doctores dubio procul ex eo colligebant, quod Ioſephus Antipatrum Herodis patrem appellet genere Idumæum, τὸ γένος Ἰδουμαῖον, Iud. belli, lib. primo, cap. I V. & Antiq. lib. X I V. cap. I I. vbi etiam Nicolaum Damaſcenum notat, qui vt Herodi gratificaretur, ſcripſerat eum εἶναι γένος ἐκ τῶν πρώτων Ἰουδαίων, τῶν ἐκ Βαβυλῶνος εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἀφικομένων: *ducere originem è primariis viris inter illos Iudæos, qui Babylone venerunt in Iudæam.* alibi Ioſephus Herodem appellat *Idumæum ſemijudæum*, libro X I V. cap. X X V I. ſcribitque de eo non ſemel, regnum Iudæorum ipſum occupaſſe, quod nihil ad ſe ſpectabat. Vnum è multis locum adnotabo. Libro quinto, cap. I V. Cleopatra Alexandræ verbis queritur, apud Antonium, Herodem factum eſſe Regem τῆς οὐδὲν προσηκούσης ἀρχῆς, *regni nullo iure ad ſe pertinentis.* Et Patres quidem ex iſtis properanter lectis, Herodem fuiſſe alienigenam concludebant. Ego verò, quod pace ipſorum dixerim, conſtanter affirmo, & hæc & alia his ſimilia in Ioſepho loca, totidem eſſe certa & inuicta argumenta aduerſus eorundem ſententiam: vt ex quibus neceſſariò ſequatur, omnino fuiſſe Herodem non alienigenam, ſed Iudæum, ex opinione quidem certe Ioſephi. At Idumæum, inquies, vocat, non Iudæum: imo verò, eo ipſo prodit fuiſſe Iudæum, quia vocat Idumæum. Vt ſi quis Nitiobrix aut Aquitanus dicatur, ea ipſa appellatione Gallus eſſe indicatur. Hoc rationibus certiſſimis demonſtrauit in Notis Euſebianis vir genere, ingenio & doctrina illuſtriſſimus, Ioſephus Scaliger: quem locum ſtudioſi lectores, ſi lubet, adeunto. Omnium argumentorum præcipuum illud eſt, quod ſuggerit ipſe Ioſephus libro X I I I. cap. X V I I. narrans quomodo Idumæi ſint facti Iudæi, integro fere ſeculo ante regnum Herodis: ὥστε εἶναι, inquit, τὸ λοιπὸν Ἰουδαίους: *adeo vt ex illo tempore Idumæi ſint Iudæi.* Nam qui renuntiaſſent

proprio gentis Idumææ Deo, (Coze ipsi nominabant, teste Iosepho lib. x v. cap. x I. vbi de Costobaro loquitur :) qui ritus prioris idololatriæ antiquassent, circumcisionem & vniuersum veri Dei cultum admisissent, vt ibi testatur Iosephus, cur non censerentur Iudæi ? quum præsertim à prima origine fratres Iudæórum essent, quod ante dicebamus. Strabo & Idumæam partem Iudææ facit, & Herodem Idumæum vocat Iudæorum ἐπιχώριον. Ammonius eruditissimus Grammaticus, vt obseruauit & Scaliger, alijs verbis idem dicit cum Iosepho ; & inter cætera, Idumæi, inquit, ἐκλήθησαν Ἰουδαῖοι. In Chronico Templi secundi de Antipatro Herodis patre dicitur, fuisse עקרו primam generis illius originem, non è filijs Israel : & tamen ipse Antipater ibidem appellatur איש אחד מגבורי ישראל *Vnus è fortibus Israel.* Si pater Herodis Israelita, quanto magis filius ? Scribit Iosephus lib. x I v. cap. x I v. quando Iulius Cæsar in Ægypto periclitabatur, tumultum fuisse exortum inter Iudæos Ægyptienses & illos qui è Iudæa suppetias Cæsari venerant ; quem sedauit Antipater ; pacatis, inquit, Iudæis Aegyptiensibus κατὰ τὸ ὁμόφυλον, *quod ex eadem gente cum ipsis esset :* Iudæus nempe : non ergo ἀλλόφυλος. Eodem libro cap. x I x. mortuus Antipater hoc elogio afficitur : *fuisse excellente pietate, iustitia,* καὶ τῇ περὶ τὴν πατρίδα σπουδῇ, *charitate erga patriam.* an pietatem appellat Iosephus, cultum dei Idumæorum Coze ? nugæ. intelligit enim veram erga verum Deum Iudæorum pietatem. quæ autem patria hic dicitur, nisi Iudæa ? Nam etiam Ierosolyma patriam suam Idumæi appellabant. & Belli Iud. lib. I v. cap. x v I. Idumæi vocant vrbem sanctam, κοινὴν πόλιν sibi & vniuerso nomini Iudaico vrbem communem: sæpeque in illa historia, & Idumæi suam Ierosolyma appellant metropolin ; & Iesus quoque Pontifex Idumæos compellans, non dubitat etiam ipse, Ierusalem nominare ipsorum metropolin. In contentione orta Cæsareæ inter Syros & Iudęos, de qua Iosephus lib. x x. cap. v I I. Iudęi principem locum sibi vindicant, διὰ τὸ τὸν κτίστην τῆς Καισαρείας Ἡρώδην αὐτῶν βασιλέα γεγονέναι τὸ γένος Ἰουδαῖον : *quod conditor Cæsareæ Rex Herodes fuisset genere Iudæus.* Extat libro x v. cap. x I v. concio Herodis ad proceres Iudęos, quos ita compellat ; ἄνδρες ὁμόφυλοι. quo iure si ipse erat ἀλλόφυλος ? sunt enim contraria ἀλλόφυλος, extraneus, diuersę gentis ; & ὁμόφυλος, qui ex eadem gente, popularis. Glossę veteres : ὁμόφυλος, *tribulis, congrex, gentilis.* Nec quenquam moueat, quod in eadem concione dixit Herodes, τὸ γένος ὑμῶν, *genus vestrum :* non autem *nostrum.* Nam & Iosue qui Moysi successit, eodem genere loquendi vtitur, libro quinto, capite primo : ἐκτραπῆτε δὲ εἰς ἑτέρων ἐθνῶν μίμησιν, ἀποστραφήσεσθε τοῦ γένους ὑμῶν *Si vos converteritis ad imitandos*

mores

mores Gentium, Deus à genere vestro auertetur. Iudæus ergo Herodes, si quid Iosepho credimus. Et errant manifestò, qui Nicolaum Damascenum eo nomine reprehensum à Iosepho putant, quod Herodem prodidisset Iudæum: de quo Iosephus ne cogitauit quidem: sed propterea reprehendit ille Nicolaum, quod antiqui generis nobilitatem illi tribuisset. Iosephi enim sententia hæc est: Herodem à prima stirpe Idumæum fuisse; sed cuius maiores facti essent Iudęi, quando Idumęi per Alexandrum Regem effecta est pars Iudææ. de patre igitur illius & auo Antipa semper loquitur, vt de hominibus Iudæis, qui potentia excellerent, & opibus maximis; vt libro XIV. cap. II. & cap. XVII. sed qui tamen inter Iudæos priuati censerentur, hoc est, alieni à familia sacerdotali & regia. Nam apud Iudæos illis temporibus, latente & quasi sepulta stirpe Dauidica, vna res erat quæ genus nobilitaret, nempe Sacerdotium, aut potius Pontificatus. Scribit Iosephus statim initio vitæ suæ; ὥσπερ παρ' ἑκάστοις ἄλλη τίς ἐστιν εὐγενείας ὑπόθεσις, οὕτω παρ' ἡμῖν ἡ τῆς ἱερωσύνης. *quemadmodum apud vnam quamque gentem certum est aliquod argumentum nobilitatis; sic apud Iudæos Sacerdotium nobilitat.* Qui igitur è familia Sacerdotali non erant, vtut opibus & potentia florerent, obscuri, ignobiles, & priuati censebantur, atque vt Hebræi loqui amant, עם הארץ *populus terræ*: & eiusmodi domus plebeiæ ac priuatæ dicebantur: sicut in Romanis historijs omnes appellantur *priuati* præter Imperatorem. Non obstat, quod alia notione aliquando *priuatus* opponitur, non Regi aut Sacerdoti; sed ei qui politico aliquo munere fungatur. Nam & apud Latinos eadem est vocis illius in diuersa significatione vsurpatio. Sic accipe apud Iosephum initio libri XV. vbi opponuntur οἱ ἰδιωτεύοντες, *priuatam vitam agentes*, & οἱ ἐν προαγωγῇ, *qui ad honores sunt promoti.* Hæc notio domui Herodis non conuenit; propter magna & diuersa munia quibus functi sunt pater & auus Herodis, vt narrat Iosephus. Atque hæc est vera interpretatio illorum Iosephi locorum, vbi Herodi objicitur δυσγένεια, & quod regnum occupauerit nihil ad se pertinens: ex quibus locis, si modò illa rectè intelligantur, certissima probatio sumitur eius quod probare intendimus, Herodem non fuisse alienigenam. Age, quædam expendamus. Iosephus lib. XIV. cap. XII. mala enumerans quæ Iudęis euenerunt, postquam Romanæ seruitutis iugum subierant, illud ponit præcipuum; quod regnum ante Sacerdotibus per generis successionem proprium, δημοτικῶν ἀνθρώπων ἐγένετο, *transijt ad homines plebeios.* & in extremo libro eadem querela repetitur sic: μετέβη ἡ βασιλεία εἰς Ἡρώδην τὸν Ἀντιπάτρου, οἰκίας ὄντα δημοτικῆς καὶ γένους ἰδιωτικοῦ, καὶ ὑπακούοντος τοῖς βασιλεῦσι. Apparet Iosephi illa scribentis πάθος & indignatio: rem enim eandem,

quod

quod proprium iratorum, sępe repetit. Non satis illi fuit dicere translatum esse regnum ad hominem *è domo plebeia ortum*; sed addit, *è genere priuato*: ne id quidem satisfacit indignationi; cumulum igitur adijcit, *quod genus Regibus ante parebat.* Appello fidem & iudicium tuum Lector; censen' Iosephum, si Herodem credidisset alienigenam, id fuisse isto loco prętermissurum? Nam quanto res est tristior & indignior, alienigenæ parere, quàm ei qui fuerat aliquando priuatus? Quando Iulius Cæsar Remp. occupauit, iure potuerunt queri Romani, parere se ei qui priùs fuerat homo priuatus, qui superiorum temporum Consulibus solitus antea parere; qui etiam nobilitate generis multis ciuibus esset inferior: sed hoc tamen tolerabilius quàm Hannibali Pœno subijci, aut Tigrani Armenio, vel Arminio Germano. Atqui nunquam Romani ita odio habuerunt alienigenas, vt Hebræi eos quos vocabant גוים & execrabantur. adeo vt ne oleo quidem alienigena vterentur; sicut est apud Iosephum, libro XII. cap. III. & Iud. belli libro II. cap. XLIII. Cum vrbem obsidebant Herodes & Sosius, Rex Antigonus concionem habuit ad populum, hortans, vt extrema pati vellent, priusquam Herodi regnum contra fas traderent, ἰδιώτῃ ὄντι, ait, καὶ Ἰδουμαίῳ, τοῦτ' ἐστὶν ἡμιιουδαίῳ· δέον τοῖς ἐκ τοῦ γένους παρέχειν ὡς ἔθος ἐστὶν αὐτοῖς· duas rationes affert Antigonus, cur non sit Herodi regnum tradendum; quia sit homo priuatus, & quia Idumęus, id est, semijudęus. deinde caussam reddit, cur ad se regnum spectet; quod sit è genere Sacerdotali. Quis putet Regem tam necessario tempore taciturum fuisse, quod vim maximam erat habiturum? Sed nesciebat profectò Antigonus Herodem esse alienigenam. Nam quod eum vocat *Idumæum semijudæum*, frigidum est, neque ex eo sequitur, vt iam ostendimus, non fuisse Iudęum: sed est hostis irati conuitium, illi simile apud Homerum: Ὦ πέπονες, κάκ' ἐλέγχε', Ἀχαιΐδες, οὐκέτ' Ἀχαιοί. & Virgilium, *O Phrygiæ, neq; enim Phryges.* Sic apud Iosephum lib. XIV. cap. XXVIII. Sosius captum Regem Antigonum, & ad genua sibi accidentem vocat *Antigonam.* Eodem capite senex quem Herodes ad mortem adigebat, & immanem suorum liberorum cędem, pręter humilitatem generis Herodi nihil exprobrat. πολλά, inquit, προσῆπτον ὀνείδη τὸν Ἡρώδην εἰς ταπεινότητα. Magna Herodis felicitas, si fuit alienigena, quod hoc nemo ex illius inimicis sciuit. ne Iosephus quidem hoc profectò sciuit; qui cap. II. lib. XIV. hoc tantum de illo dicit, metuisse illum sibi ab Hyrcano, qui Pontifex Maximus erat, & Rex, διὰ τὸ μὴ κατ' ἀξίαν αὐτὸν ἄρχειν· *quod Rex esset Herodes illo loco indignus.* cur non ita potius? quod regnum inuasisset, quum ne indigena quidem esset, verum extraneus. Omnino ita erat dicendum. At Iosephus

ſephus mire conſtat ſibi. Itaque in elogio mortui Herodis lib. XVII. cap. X. hoc tantum leges; ἐξ ἰδιώτου βασιλεὺς καταστάς. *factus è priuato Rex.* Libro XV. cap. XIII. memorabilis hiſtoria habetur de Manahem Eſſeno, qui Herodi adhuc puero, ludum literarium petenti, factus obuius, regnum illi prędixit: ait ibi Ioſephus, Herodem ętate puerum, ſed prudentia canum, hoc tantum illi reſpondiſſe, *Memento priuatum eſſe me:* ἀνεμίμνησκεν ἰδιώτης ὤν ergo etiam Herodes ipſe alienigenam ſe eſſe ignorauit. Infelici Mariammę, ſanguinis & ſpiritus regij fœminę, linguę petulantia fatalis fuit, vt narratur in decimaquinta hiſtoria. Hęc inter iurgandum cum ſceleſtiſſima Salome, Herodis ſorore, ſolita in mariti genus omnia probra effundere, quę muliebris impotentia & ira ſuadebant. Cur igitur Mariamme peregrinitatem exoſo marito non obijcit? cur non appellat Antipatridas [illegible]גר ἀλλοφύλους? At nihil eiuſmodi de illa Ioſephus: cuius verba ſunt libri XV. capite IV. τὴν ἐκείνων ὠνείδιζε δυσγένειαν. *ſuam illis ignobilitatem exprobrabat.* nempe quod è familia ſacerdotali, & regia non eſſent. iterum cap. XI. ἐπὶ δυσγενείᾳ διεχλεύαζε, καὶ κακῶς ἔλεγε. Ex ijs quę hactenus recitauimus è libris Ioſephi, certiſſimè conſtat, Origenem & alios Patres, qui vt Herodem demonſtrarent alienigenam, nobiliſſimum hunc ſcriptorem in partes vocarunt; veram illius mentem nunquam percepiſſe. Quam hallucinationem, vt in primis illis ſcriptoribus facile excuſamus: ſic in Photio, viro alioquin doctiſſimo, ferendam non cenſemus. Illi è paucis locis obiter inſpectis, quum ad alia maiora properarent, in errorem ſunt inducti. Photij culpa inexcuſabilis: qui ex inſtituto ſummam recitans eorum, quę legerat apud Ioſephum; ſententiam aliunde hauſtam, quę pugnat è diametro cum hiſtoria Ioſephi, Ioſepho, mira prorſus incogitantia, impingit. Sic ille in tmemate CCXXXVIII. de Herodis aduentu Romam loquens, quando illi regnum eſt delatum. ἐποιεῖτο γνώμην τῷ τῆς γαμετῆς ἀδελφῷ, Ὑρκανοῦ δὲ θυγατρὸς παιδί, εἴ πως δυνῶαιτο, τὴν βασιλείαν καταπράξασθαι· αὐτῷ γὰρ ἀνέλπιστον ἦν [illegible] τὴν περιελθεῖν, ἀλλοφύλῳ ὄντι. *Herodes id animo voluebat, vt vxoris fratri, Hyrcani ex filia nepoti, ſi vlla ratione poſſet regnum impetraret: nam ſibi quidem parandi quoquomodo regni, nullam omnino ſpem habebat, qui eſſet alienigena.* Hic ego Photij nomen inter falſarios defero, & poſtrema verba contra Ioſephi mentem verbis Ioſephi eſſe adiecta, contendo. Facit Ioſephum dicere, iccirco deſperaſſe Herodem ſe poſſe regnum ſibi impetrare à Romanis, quia eſſet extraneus, hoc eſt, non Iudæus. Ioſephi verba ſunt, libro XIV. cap. XXVI. τοῦτο μέγιστον ἦν τῆς Ἀντωνίου περὶ Ἡρώδην σπουδῆς, ὅτι μὴ μόνον αὐτῷ τὴν βασιλείαν οὐκ ἐλπίζοντι περιεποιήσατο· οὐ γὰρ εἰς ἑαυτὸν ἀνέβη ταύτην αἰτησόμενος· οὐ γὰρ ἐνόμιζεν αὐτῷ τοὺς Ῥωμαίους παρέξειν·

τοῖς

τοῖς ἐκ τοῦ γένους ἔθος ἔχοντας αὐτὴν διδόναι. Prædicat Iosephus magnum Antonij erga Herodem studium: qui quidem nihil tale speranti regnum conciliasset. Herodem enim non venisse Romam ea mente, vt sibi regnum peteret. Quæ autem ratio, cur ad regnum iter non affectaret? Accipe caussam: *Non enim putabat illud sibi Romanos tradituros; quia regna ijs deferre soliti essent, qui è genere forent regio.* Vides quam mala fide & verba Iosephi & sententiam Photius recitet. Atque hoc non semel diligens lector, in eo præstantissimo scriptore, si attendat, obseruabit. Solet enim nonnunquam pugnantes inuicem sententias diuersorum auctorum, vni alicui tribuere, & integras narrationes hoc pacto confundere. Sic paullo ante de eodem Herode & patre Antipatro loquens, Iosephi & Africani narrationes, aut vt melius dicam, illius narrationem, huius fabulam, in vnum κυκεῶνα miscet perperam: quod in homine tam erudito, & qui Iosephi sententiam referre profiteatur, non culpa est, sed, prope dixerim, flagitium. Accidit autem hic error Photio, quod acceptam auditionem à prioribus de alienigena Herode, ad veritatis obrussam exigere nunquam curasset. Id verò à Iosepho Scaligero ante aliquot annos, quum, ob veritatis studium, esset factum: verissimam præstantissimi viri obseruationem ita excepit Nicolaus Serarius, vt non solum falsam eam voluerit videri, sed etiam impiam & homine Christiano indignam. In eum finem liber ab eo scriptus est, qui hallucinationum, puerilium & sophisticarum argutiarum plenus, auctorem prodit, non illum quidem indoctum; sed ab eo candore & æquitate, quæ viros doctos, maxime Christianos, decet, vehementer alienum. Tuetur Serarius vulgatam sententiam, quam probauimus esse falsissimam; certe à Iosephi mente ita alienam, vt nihil queat magis. Quare mirari nemo debet, falsam opinionem tuentem, multa scripsisse falsa & absurda: quod ex comparatione eorum quæ hac & superiore disputatione disseruimus, æqui lectores facile deprehendent; vt alia confutatione non sit opus. Sed bene est; vicit tandem veritas. Nam post Scaligerum reperti sunt in ipsa Italia viri docti, qui non solum id ipsum affirmarent, quod primus Scaliger obseruauerat; sed multo etiam progrederentur longius. Vide Annales Sacros Augustini Tornieli Nouariensis, Congregationis S. Pauli, in anno MMMMXVIII. neque tamen quisquam, opinor, inuentus, qui propterea Tornielo impietatis dicam diceret; quod Scaligero fecerat Iesuita Serarius. Adeo parum hodie in vsu est prouerbium Hebræorum oppidò venustum; אל-תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו μὴ λογίζου τὸ πίθον ἀλλὰ τὸ ἐν αὐτῷ. *Ne respicias dolium, sed quod est in dolio.*

IV. Obiectiones

IV. *Obiectiones è Iosepho duæ proponuntur, & soluuntur. Prior: Herodem Gentilibus magis fauisse quàm Iudæis. Probatur, maximæ coniunctioni odia succedere vehementissima. Altera: Herodem vita prodit non Iudæum, sed Gentilem. Probatur, Iudaicæ originis certa argumenta esse ab eo edita: cæterùm originem male probari argumento à vita. Digressio aduersus Andream Eudæmono-Iohannem, origine Christianum, sed quem facta quouis pagano deteriorem arguant: in qua mendacia infanda scelestissimi Iesuitæ solide refutantur.*

TOt argumentis firmatæ sententiæ obiectiones duæ proponi solent, & quidem ex Iosepho: quas certo consilio in hunc locum reiecimus. Sunt igitur, qui opinionem vulgatam hac argumentatione confirment. Herodes, auctore Iosepho, Græcis & Gentilibus potius fauit, quàm Iudæis: fuit igitur non Iudæus, sed Gentilis potius, & omnino alienigena. Qui sic disputant, ij neque locum Iosephi, neque humani ingenij naturam satis videntur attendisse. Iosephi verba sunt libro XIX. cap. VII. in laudatione Regis Agrippæ: ἐκείνῳ γὰρ πονηρὸν ἦν τὸ ἦθος ἐπὶ τιμωρίαν ἀπότομον, καὶ κατὰ τῶν ἀπηχθημένων ἀταμίευτον. Ἕλλησι πλέον ἢ Ἰουδαίοις οἰκείως ἔχειν ὁμολογούμενος. Ait Agrippam moribus fuisse præditum, qui moribus Herodis nullo pacto essent similes. *Nam huic*, inquit, *natura erat prona ad vltionem & in ea inexorabilis: vt qui in vexandis quos habebat exosos modum nullum seruaret: quique adeo fateretur, maiorem sibi ad Græcos quàm ad Iudæos esse adiunctionem.* ita Marcus Tullius Græcam hanc locutionem alicubi exprimit. Non dicit Iosephus simpliciter Herodem fuisse Græcis coniunctiorem quàm Iudæis, & amasse illos vehementius quàm istos: sed affectum Herodis ostendens, caussam eius affectus simul exponit. Quæ autem eius affectus caussa? Non sane quam isti volunt: sed quod exosos Iudæos habuerit, homo in odijs semel susceptis vehementissimus. Ex his colligi non potest, Herodem non fuisse Iudæum: imò contrarium potius colligas. Nam Iosephus, summæ improbitatis vult esse argumentum, quod Herodes studium erga Gentiles maius præ se tulerit, quàm erga Iudæos. Si Gentilis fuisset Herodes, & Ascalonita Philistinus, vt habet fabula Desposynorum; quis iure mirari hoc potuit? atqui Iosephus rem ita narrat, vt improbissimam Herodis naturam velit ex eo colligi. Ipsa quinetiam odij vehementia in Iudæos, Herodem potius demonstrat fuisse Iudæum, quàm Gentilem. Quippe humanum ingenium, ita est natura comparatum, vt maxima odia, non fere nisi inter eos qui fuerint coniunctissimi reperiantur. Sicut post amara vinum videtur dulcius; & aqua prius calefacta frigus postea melius contrahit, si in puteum

tem demittatur, vt docent in Problematis suis Aristoteles & Alexander: sic acerrima odia, vt plurimum, intensissimo amori amant succedere. Probat hoc Philosophus in septimo Politicorum, cum alijs rationibus, tum etiam veterum sapientum auctoritate, quorum fuerunt hæc prouerbia: Οἵτοι ἄγαν στέρξαντες, οὗτοι καὶ ἄγαν μισοῦσι. *Inter quos amor fuit vehementissimus, inter eos sunt odia vehementissima.* & χαλεποὶ πόλεμοι ἀδελφῶν, *bella inter fratres sunt difficilia*, id est dirissima. Egregie Tacitus primo Annali, *Quæ apud concordes vincula charitatis, incitamenta irarum sunt apud infensos.* Huc etiam pertinet, quod Græci dicunt, τὰς τῶν γειτόνων ἀδικίας βαρυτάτων κότων ταμιεύειν. *mutuas inter vicinos iniurias odiorum grauissimorum caussam existere.* quod multis probamus exemplis in nostris ad Polybium Commentarijs. Porò quam acres odiorum caussæ inter Iudæos & Herodem intercesserint, ex historia notius est, quàm vt hoc loco sit repetendum. Sed aiunt alij, vitam Herodis, qualis à Iosepho est descripta, Gentili & alienigenæ conuenire, non Iudæo. Respondeo; istud argumentum & falsum esse ex parte, & penitus ἀσυλλόγιστον: ac proinde nihil concludere. Falsum; quia etsi perditissime vixit Herodes; quædam tamen fecit, quæ Iudæum fuisse ipsum demonstrent. Narrat Iosephus lib. xv. cap. xii. Herodem quum multa patraret contra Hebræorum patria instituta; hac excusatione apud suos populares Iudæos vti solitum, quod iussus illa faceret, & ex Imperatoris mandato, non propria sponte aut instinctu. Ἰουδαίοις, ait, ἀπολογούμενος ἔλεγεν, μὴ καθ' αὑτὸν ἀλλ' ἐξ ἐντολῆς καὶ προσταγμάτων ταῦτα ποιεῖν eundem tamen Cæsari & Romanis imputasse, quod præ sua erga nomen Romanum obseruantia, leges atque instituta patria insuper haberet. Hæc historia, vt sceleratissimum fuisse Herodem euincit, qui ambitioni suæ omnia postponeret humana diuinaque iura: ita non fuisse ipsum alienigenam satis aperte probat. Multo vero magis, quod narrat Iosephus libro xiv. cap. xxviii. in historia captæ Vrbis per Sosium Romanum, & ipsum Regem. Eo namque tempore Herodes & vere Iudæum se præstitit, & zeli Iudaici quo flagrabat magnitudinem certissimis rerum argumentis comprobauit. Nemo aliter sentiet, qui historiam illam legerit. Sed est etiam ἀσυλλόγιστος ista argumentatio, & nihil concludit; quia sæpe absurdissimum est, è genere vitæ de origine facere iudicium. Pontifices Caiaphas & Anna, qui Dominum nostrum condemnarunt, annon Iudæi erant? Quid illa turba, quæ clamauit, Tolle, Tolle, Crucifige, Crucifige? certe omnes isti Iudæi; & tamen vel Herode ipso deteriores. Iudæi, inquam, isti ortu & ἐν φανερῷ: multum vero differre Iudæum ἐν φανερῷ & Iudæum ἐν κρυπτῷ, docet nos Apostolus, ad Rom. 11. 28. 29. Hinc

adeo

adeo eſt, quod etiam inter Chriſtianos multi ſemper fuerunt, & nunc cum maxime ſunt, quos mores, dicta, facta, ſcripta Gentiles aut Turcas eſſe potius arguant, quàm Chriſtianos. Ne vetuſtiora exempla repetam, Iohannes Caſtellus, non ſolum Chriſtianis natus erat parentibus; verum etiam, quod nemo ignorat, diſcipulus erat Ieſuitarum. Rauaillacus prodigium illud hominis, ſceleratorum vltima linea, genere & profeſſione Chriſtianus erat. Auctores puluerariæ coniurationis, qua nihil magis horribile Diabolus vnquam excogitauit, Chriſtiani omnes erant, Catisbeius, Percius, Digbeius, alij: partim etiam Ieſuitæ, Garnetus, Gerardus, Teſmondus. Græculus Cretenſis Andreas Eudæmono-Iohannes, animoſiſſimus ille parricidarum patronus, lanienæ Pariſienſis cupidiſſimus laudator, prodigium è mendacijs & ignorantia conflatum, non ſolum Chriſtianus audit: ſed eſt etiam Ieſuita, & Miſſas Romę quotidie, vti fama eſt, celebrat. Hic eſt ille parricidiorum in Reges & Principes vnicus magiſter, qui ad cętera ſua ſcelera, nuper adiecit immanitatis plus quàm Turcicæ facinus execrandum. Nam qui obiectis à me criminibus, veri reſpondere nihil poſſet; non ſolum in me conuicia falſa, abſurda, ridicula, & furentis Cretis rabiem dumtaxat prodentia, effudit: ſed etiam Arnaldi Caſauboni, venerandi parentis mei, ante tot annos fato functi, pretioſam apud omnes bonos qui norant, memoriam, contra ius Gentium; ſpreto anathemate, quod veteres Hebræorum ſapientes in male de mortuo loquentem pronuntiarunt; denique contra ipſorum etiam Paganorum inſtituta ac leges, impiè ſollicitaret ac Diabolico mendacio iret infamatum. Fingit ſceleſtus Cretenſis, & audet affirmare qua impudentia eſt, patrem meum, rei capitalis damnatum, laqueo vitam finijſſe. ô furiam! ô immanitatem plus quam Turcicam! nam etiamſi ita eſſet, (eſt autem falſiſſimum, vt demonſtrabimus) quæ hęc eſt barbaries, in cineres iam pridem conditos furorem exercere ſuum? filio caſum patris, licet fabula non eſſet, exprobrare? Neſcit ſceleſtus neſcit, quid ſit diſcriminis inter ἀτύχημα & ἀδίκημα. Sed vide mihi Cretici huius prodigij ἀνήλαστον amentiam. Quum enim ter figmentum hoc ſuum repetat, vt paucos ante dies narrabat mihi Oxonij Iohannes Prideaux, vir doctiſſimus & pietatis eximiæ: (ego ſancte iuro, me paucis paginis inſpectis, putida & aperta mendacia flocciteciſſe & nunquam legiſſe:) crimen tamen quod patri impingeret, ne fingere quidem vllum potuit. Elogium puniendi non recitat: non locum, non tempus indicat: crudum mendacium, vt fuerat ſibi à Satana inſpiratum, contentus euomere. En quales exquiſitioris pietatis magiſtros patria Iouis edat: vrbs ſepticollis ſinu ſuo excipiat, educet, foueat.

at. En qualia mendacia auctoritate Censurę suę Princeps Aquauiua soleat comprobare. Pater meus, vir pietate, probitate & prudentia inter paucos insignis, anno superioris seculi octuagesimo sexto, Diæ, vel vt veteres nominabant, Deæ Vocontiorum, in Delphinatu, ipsis anni noui Kalendis morbum contraxit: inuasitque eum febricula, lenta quidem, verùm continua. Quum medici, atque imprimis Laurentius Videlius Auenionensis; (sed qui religionis variè corruptæ reformationem ante multos annos erat amplexus) in ea arte eximius, & veteri amicitia patri meo coniunctissimus, nihil periculi, & omnia signa ad salutem esse, confirmarent: ipse tamen ex quo primum decubuit, instare sibi fatalem horam intellexit; & qui de exitu morbi non dubitaret, vxorem suam, matrem meam, pijs alloquijs sæpe est consolatus. Sexto Kal. Febr. pater testamentum condidit: quod excepit notarius, vti vocant, Apostolicus, cui nomen Cheysieu. Scribendo testamento adfuerunt, A. Podianus (du Pui) Prętor vrbis; qui paullo post peste extinctus, ingens sui desiderium ciuibus suis reliquit; L. Videlius, R. Bruierius, L. Draco, alij viri primarij, amici patris, quorum nomina in tabulis testamenti leguntur. Kalendis Februarij, Dei nomen inuocans, & delictorum veniam petens, sine vllo cruciatu, placide in Domino obdormiuit: nactus, si quis mortalium, quam frustra sibi optabat Christum ignorans Augustus, εὐθανασίαν. Adfuit ęgrotanti, & beatam animam (sic opto & spero) Creatori suo reddenti, pia mater, singularis exempli fœmina, Iohanna Rousseau: quę annos fere triginta, sine vlla vel leuissima querela, vixit cum ipso coniunctissime: adfuerunt & filię duę, Sara & Anna, sorores meę; gener etiam, Petrus Chabanæus, cum duobus ex ipso nepotibus, Petro & Isaaco. Ego solus liberorũ, quę mea fuit infelicitas, aberam; quòd quadriennio antè, Francisco Porto, & Gręco & Cretensi; sed quem sincera pietas, virtus excellens, & singularis doctrina, bonis omnibus venerabilem reddebant; in Gręcarum literarũ professione Geneuę adolescens successeram. Adfuerunt præterea ægrotanti frequentes ciues, cum Dienses, tum Chrestenses; qui belli caussa Chresta, siue Crista, (id oppidum est vicinum in Episcopatu Valentinensi, cuius olim Dia caput erat, nunc membrum) Diam concesserant: item è nobilitate Reformata prouincię illius quàm plurimi: quum forte eo tempore frequentissimus Protestantium conuentus Dię ageretur. Elatus est IV. Non. Febr. succollantibus ciuibus honestissimis. Deduxerunt funus omnes ciuitatis ordines, & nobilium ac cęterorum qui ad publica negotia conuenerant, pars maxima. Luxerunt patrem, & diu desiderarunt, omnes pij, probi, ac prudentes viri. In his fortissimus heros, & gloria rerum

rerum gestarum toto Orbe notissimus, Lesdiguerius, & vniuersa nobilitas : in qua præcipuos amicos habuit, Cugium, Gouuernetium, Bellofortium, Poetium, Dumasium, Consium, Chailarium : qui omnes, aut liberi eorum, etiam nunc sunt in viuis. Chailarius tunc admodum iuuenis, ad Pontificios postea transijt : idem tamen Arnaldi Casauboni nomen sine honore vsurpare, ne nunc quidem solet : memor arctissimæ amicitiæ, quæ olim patri meo cum ipsius parente, viro magno, & cum Pedegrotio eiusdem patruo, intercessit. Obijt ὁ μακαρίτης anno climacterico, ætatis suæ sexagesimo tertio. Ego literis Videlij XV. Kal. Martij scriptis, quas à Theodoro Beza mihi traditas seruo, de obitu optimi parentis factus certior; dolorem meum paucis verbis ἀπλάστως testatus sum, in Commentarijs ad Strabonem, quos tum scribebam, libro quinto, pag. LXXXIV. Qui si Cretensis huius impostoris impudentiam, furorem & scelus præuidere potuissem; vitam patris mei literis mandassem, & ingentia Dei Opt. Max. erga ipsum beneficia enarrans, omnibus Cretensibus, omnibus Iesuitis os obturassem; & de vniuerso nomine Casaubonio bene essem meritus. Neglexi hactenus hoc officium, conscius modestiæ & verecundiæ patris mei, quæ fuerunt in illo admirandæ. Nunc quia pietas id iubet, ne de veritate impune inimici Dei triumphent; faciam tandem, volente Domino, quod ante multos annos factum oportuit; & importunam ac truculentam hanc feram, veræ narrationis telis vndique confodiam. At tu, Christiane Lector, criminatione ab vna cognosce omnes. Nam quid de toto libello Cretensis Iesuitæ iudicandum sit, vel ex hoc vno potes statuere. potes dico ? imò, si quid in te candoris, si quid veræ pietatis, omnino debes. Gemina quippe fabulæ huic sunt omnia, pari scelere ficta, pariter falsa. Neque verò exspectet hic aliquis, vt ad frigida illa conuitia respondeam; *Quod sim hæreticus Caluinianus*: quasi sit rabulæ huius & hæretici Bellarminiani, de vere antiqua fide iudicare; quam aut nunquam didicit, aut vnà cum lingua Græca Græculus Apostata obliuioni tradidit. *Quod sim Græcarum literarum & omnis eruditionis imperitus.* Sed quis feret cæcum, de coloribus? *Quod Latinis Græca immisceam.* Nouum crimen Caie Cæsar. Hoc tamen malo, quàm si diceret, me defendendo parricidas, ad noua parricidia Castellis, Catisbeijs & Rauaillacis, Deus omen auertat, iter munire. Nolo eruditorum nostri seculi, Turneborum, Lipsiorum, Scaligerorum exemplo factum tueri. Nolo Panigarolæ conciones in medium afferre. Taceo morem multis alijs concionatoribus partium Romanarum hodie vsurpatum, qui apud indoctam plebeculam Latina, Græca, aliquando & Hebraica recitant, sæpe, (Latina præsertim) sine interpretatione.

interpretatione. Certe olim Cicero ad Pomponium Atticum Græce doctum, ita scripsit, vt ego ad Frontonem Ducæum Græci sermonis intelligentem. *Quod parum in Logicis exercitatus sim.* Melius istud nouit Iulius Pacius, V. C L. Iurisconsultus & Philosophus insignis; qui me adolescentem in studijs Iuris ciuilis & philosophiæ Aristotelicæ, non solum publicis recitationibus, sed etiam priuato labore instituit: qui multis annis prius quam suum in Organum ederet doctissimum Commentarium, mihi & Petro Perillæo affini meo, & P. Pineto, eruditissimis olim adolescentibus, quorum prior etiam nunc viuit, verbis fere totidem illum dictauerat. *Quod inter operas typographicas domus Stephanicæ creuerim.* ego verò si ita esset, laudi id mihi vertendum contenderem. Nam ex illa domo, ceu ex equo Troiano, multos prodijsse excellente doctrina viros, facile possem probare. Sed mentitur Cretensis: nam ego iuuentutem meam non corrigendis chartis typographicis exegi; sed bonis artibus discendis, & omnis generis auctoribus diurna nocturnaque manu peruolutandis. Verum hæc & similia his missa faciens, illa potius hoc loco breuiter attingam, quæ vt maioris momenti sunt, ita calumniatoris impudentiam & immanitatem melius produnt. Ait igitur Alastor, p. 168. *patris mei memoriam me infensum Magistratibus reddere.* Sed quid ego fecerim, quod meum erga Magistratus animum infensum prodat: quam doctrinam defenderim Regibus & Principibus exitiabilem: hoc vero non docet Cretensis. Cur tacuit? cur mihi pepercit? Enimuero concurrant in vnum omnes Cretenses; capita conferant omnes Loiolæ discipuli; ipsum si voluerint Diabolum (rem futuram non nouam) in consilium adhibeant: nunquam tamen in actionibus aut scriptis meis aliquid inuenient, quod huius criminis vllo pacto affinem me queat reddere. De patre vero meo quàm impudenter mentiatur Cres impudentissimus, quid attinet dicere? satis hoc ex ante dictis liquet. Pater meus, vitæ vir integerrimæ, & Magistratibus omnibus eum semper honorem ac reuerentiam submisse exhibuit, quam ex Dei verbo didicerat illis deberi: & ipse vicissim, vbicunque vixit, semper Magistratibus Dei timentibus vixit apprime charus. Nunquam ille sibi à Magistratu metuit. Nunquam illi Magistratus, ne diuersarum quidem partium, aut diem dixit, aut vllum omnino negotium facessijt: fecitque etiam hic, vt vere dictum videatur, *Sui cuique mores fingunt fortunam*, quod de Attico viro prudentissimo, olim scriptum. Pericula quidem magna, quod erat necesse in bellis ciuilibus, pater sæpe adijt: sed quæ omnibus essent communia, quos pietas erga Deum compellebat, vt Romanæ Ecclesiæ deprauationes optarent esse emendatas: ex propria caussa nullum

nullum vnquam. Ex omnibus autem periculis, ex omnibus lanienis, Dominus noster IESVS CHRISTVS, pro sua inexhausta bonitate, & infinita in suos seruos, quamuis inutiles, clementia, semper ipsum eripuit. Sit eius nomen in secula seculorum benedictum. Ruit igitur Creticum enthymema : & tam falsum consequens, quàm falsum antecedens. Sed nonne monstro simile est, de fide aduersus magistratum audere mutire Iesuitam? illum inquam Iesuitam, studiosissimum parricidarum patronum, cuius scripta omnia eò spectant, vt legitimi Magistratus, Reges ac Principes, simulac ex arce Capitolina intonuerit, de solijs deturbentur suis,& fulmine percussi, Castellis, Catisbeijs, Rauaillacis tradantur conficiendi? Nam *executio ad alios pertinet*, ait Card. Bellarminus Iesuita : quorum verborum vim probe intelligere se, amplissimi Ordinis Patres, frem ente Roma, Lutetiæ ostenderunt. Sed & Becanus Iesuita alius nuper, quid lateret mysterij in verbis Bellarmini satis superque declarauit. Proferat simile aliquid è meis scriptis Alastor Cretensis;& ego Principum omnium atque Magistratuum odio me dignissimum esse vltro confitebor. Ait ; *epistolam ad Frontonem meam, perfidiæ meæ, mendacitatis & auaritiæ fore perpetuum monumentum.* Imò verò, epistola illa, quæ parricidarum magistros, quæ omnes alios eiusdem mentis profanos homines, Hildebrandi plenos, adeo cruciauit; meæ fidei erga vnctos Dei, & humillimæ subiectionis : mei propter cædem Henrici Magni (quem sua nimia clementia, & hominum doctrina Hildebrandina imbutorum scelus inexpiabile perdiderunt) inenarrabilis mœroris & luctus : mei denique in auctores puluerariæ coniurationis iustissimi odij, & totius illius humanani fidem supergressi sceleris, acerrimæ detestationis, perpetuum dum literæ erunt, manebit monumentum. Perfidiæ suspicio in morum meorum simplicitatem non cadit. Quod alicubi ait hic nebulo, *multum me Iesuitis suis debere, quibus fidem non seruauerim* : tam verum est, quàm patrem meum, qui piè in lectulo suo, inter suos obijt, laqueo vitam finisse est verum. Egóne vt fidem meam Iesuitis vnquam adstrinxerim? Non hoc credent qui me norunt; neque existimo esse vllum in Gallijs tam pertrictæ frontis Iesuitam, qui hoc ausit dicere. Cogor hîc repetere, quod pluribus alibi exposui. Lutetia discedens, quando in Angliam veni, rogatus sum à Frontone Ducæo, vt Serenissimo Regi vellem significare, hominum ordinis Iesuitici præclaram esse erga ipsum voluntatem : daturosque ipsos operam in posterum, vt ne quid à suis proficisceretur, quod ipsius Maiestati meritò displiceret. Postquam in hanc aulam veni, quæ mihi dixerat Fronto Regi declaraui. Post paucos oppidò dies literas ab eodem Ducæo accepi, quibus impense rogabar,

rogabar, vt Apologiam pro Ieſuitis recens editam, Regiæ Maieſtati commendarem: librum enim eſſe eximium, in quo ſincera mens & innocentia Ieſuitarum clare demonſtraretur. Mox vt ad Sereniſſimum Regem acceſſi, inueni ipſum illam ipſam Apologiam inter epulas legentem. Non diu in regijs manibus liber eſt verſatus, priuſquam incideret ipſius Maieſtas in illa loca, vbi pulueraria coniuratio, ceu ficta fabula irridetur; & Garnetus cæterique inauditi ſceleris complices cœlis inſeruntur. Fateor, nihil temere accidiſſe mihi vnquam magis præter exſpectationem: non quia Ieſuitarum doctrinam & alienos à Regibus animos ignorarem: neque enim ſermones mihi exciderant memoria, quos paullo ante Binetus Ieſuita mecum habuerat: ſed perſuaſus Frontonem & probum & prudentem virum eſſe, epiſtolam eiuſmodi fore ad me ſcripturum non arbitrabar, quam adeo manifeſte refutaret liber quem commendabat. Hæc eſt cauſſa cur illam ad Frontonem epiſtolam ſcripſerim: in qua peccatum aliud eſſe à me nondum equidem animaduerto; niſi quod doctrinæ parricidialis infamiâ paucos notaui: ipſam Societatem, quantum res patiebantur, criminis conſcientia liberaui. En perfidiam meam; en crimen. Veritus ſum, ne ſi Marianæ, Becani, Bellarmini, Emanuelis Sa & paucorum id genus doctrinam vniuerſæ Societati adſcriberem, iniquus viderer. Sed hoc Romanis Ieſuitis, vti video, diſplicet; qui cauſſam paucorum illorum à cauſſa totius Societatis diuelli non ferunt. Age, morem poſthac iſtis Patribus geramus, & ſi ita volunt ſunto per me omnes Marianæ, omnes Becani, omnes rabioſi Cretenſes.

Inuitum qui ſeruat idem facit occidenti.

Interim quod ait hic Alaſtor, multum me Ieſuitis debuiſſe; id ego mendacium cæteris ſimile eſſe contendo. Cum Societate illa nihil mihi fuit vnquam commercij. cum vno aut altero eius ordinis colui amicitiam. Officia humanitatis ſi quæ ab ijs accepi, audebo dicere vices me ſemper rependiſſe, & quidem, ſi potui, ex Heſiodi præcepto αὐτῷ τῷ μέτρῳ, ϗ λώϊον. Fateor, ſi vel ego vel vxor mea, conſtantiſſimæ pietatis fœmina, (etſi Katharis nonnullis aliter aliquando, ſed ſine cauſſa, eſt viſum;) vænalem habuiſſemus conſcientiam; potuiſſe nos aliquid anteſignanis Ieſuitarum quibuſdam debere. Huius verò generis officia quum ego & vxor pari robore animi, (Deo immortali ſit laus) ſemper deteſtati ſimus; quid ego Ieſuitis debere potui, plus quàm illi mihi? Quo tempore propter Caſtellum diſcipulum ſuum Ieſuitæ exulabant, Henricus Magnus me, è commendatione ſummorum virorum, non merito vllo meo, ſibi notum, Lutetiam acciuit, & liberalitate ſua fouere inſtituit: neque vnquam poſtea ipſius voluntas

erga

erga me, aut mutata fuit, aut imminuta. Quum ſemel atque iterum veniam ab eius Maieſtate humillime petijſſem, in locum aliquem ab interpellatoribus liberiorem, quò ſtudijs meis conſulerem, concedendi: ſeuera, ſed admirandæ bonitatis teſte, (hei mihi! cur ego tam indulgenti Mæcenati meo fui ſuperſtes?) preces meæ ſunt repulſæ. Nihil fingere me illuſtriſſimi ampliſſimiſque dignitatibus in aula Gallica prædití Proceres, probe norunt: omnium verò optime, qui meas preces ſemel deferens, ſimiliter eſt repulſus, illuſtriſſimus Toparcha, Dux Sullius. Tanti Regis & tot Procerũ beneuolentia ſubnixus, Ieſuitarum gratia facile ſemper potui carere. Qui ſi vel maxime alijs præſidijs fuiſſem deſtitutus; nunquam tamen ita fui rerum imperitus, aut væcors; vt eorum ope vti vellem, quorum molitiones, quò me ſtatione deijcerent, non ignorabam. Quando fidei meæ regia Bibliotheca eſt commiſſa, quid illi commenti non ſunt, vt ne hoc fieret? Poſſem hic μακρὰν Ἰλιάδα σκαιωριῶν contexere; quas ne videar ad animum vnquam reuocaſſe, miſſas facio. Poſſem doctiſſimi cuiuſdam viri, & inter Ieſuitas ſuas non obſcuri, epiſtolam proferre, qua de nonnullis eorum in Germania & Belgio odijs Vatinianis, gratis ſuſceptis, & varijs conſilijs aduerſus meam exiſtimationem initis, ante annos quatuor, certior fiebam. Sed neque ego hæc admodum curaui; & omnes meorum inimicorum technas ſpernendo, meaſque ſpes omnes in Dei miſericordia collocando, ſemper hactenus ſuperaui. Mendacitatem quod mihi Cretenſis obijcit, antiquum ſcilicet obtinet, ac ſceleſtus ſceleſte mentitur. Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργαί. Verùm ignoſcimus Cretenſi: penes quem mentiendi palma quum ſit hodie; veritus eſt, credo, ne ad alium fortaſſe, tam chari ſibi artificij gloria tranſiret. Sed auarus ſum, ait Cacodæmon Ieſuita, & fiſco regio per fœdam adulationem inſidias ſtruo. Nimirum de animo ſuo meum Græculus metitur, & impudentiſſimè etiam hîc mentitur. Putat me ſpe neſcio cuiuſdam lucelli adductum, eam epiſtolam ſcripſiſſe. Reſpondeo paucis verbis, ſed veris. Si propter illam ſcriptionem, quam conſcientia, officij mei ratio, parricidialis doctrinæ deteſtatio, & veri Chriſtianiſmi ſtudium ac zelus mihi expreſſerunt, nummo teruntio, quod quidem ipſe ſciam, factus ſum auctior: maneant mihi peccata mea, neque ſanguine pretioſo Ieſu Chriſti abluantur. Sereniſſimus Rex Iacobus, de cuius admirabili præſtantia, quicquid Demoſthenes aliquis aut Cicero dixerit, minus fuerit; neque delectatur adulatoribus; neque falſas affectat laudes, qui abundat veris. Ego autem ad adulationem comparatus à natura non ſum.

Priuſque cœlum ſidet inferius mari, Tellure porrecta ſuper:

quàm

quàm artem illam infamem, in iuuentute & totius anteactæ vitæ curriculo mihi ignoratam, senescens addiscam. Quis autem Græculo persuasit auarum esse me? quo argumento? Si auarus essem, diues essem. Atqui Iesuitarum est, non meum, quocunque venerint, rei faciendæ operam strenue mox dare; insanas substructionum moles excitare; & Regibus ipsis inuidendas opum gazas, non quæro iam quibus artibus, cumulare. Scit hoc Italia, scit Gallia, scit Polonia; & quæ iam terrarum plaga hoc nescit? Quoties, quàm multi Episcopi hoc sunt questi? quot cæterorum Ordinum Societates magno suo damno istorum industriam sunt expertæ? Mihi ne rebus necessarijs egendum esset, Dei benignitas hactenus prospexit: idque rationibus ijs vt plurimùm, de quibus à me, ne per somnium quidem cogitatum vnquam fuerat. Cæterùm opes meæ, octo liberi sunt, & libri: alias ego diuitias non habeo. Si quid diligentia & parsimonia matrisfamilias seruatum est; magna id ex parte, aut lites iniquæ, aut meorum quibus nunquam defui, aduersa fortuna absumpserunt. Vere vt dicere possim, plus mihi à meis deberi, quàm ipse iam in potestate habeam. Hæc mea auaritia est. Pietatem & veram virtutem, Deo sit laus, ab vtroque parente, potui discere: rem facere & pecuniam sordide amare, ab ijs discere non potui: quos propter purioris religionis constantem amorem, auitis opibus lapsos, in tenui re, frugalitate & prudentia splendorem pristinum vidi semper retinere. Verum hæc melius ex ijs æqui lectores cognoscent, quæ de vita & obitu patris mei, necessitate iam compulsus, vt dixi, breui, fauente numine, sum publicaturus. Præuertat nunc pietas erga Deum, cuius gloriæ lucubrationes hæ nostræ sunt dicatæ, pietatem erga meos affectus. Interim mendacium tam insigne, insigni loco confutatum esto. Igitur è diuerticulo in viam.

V. Herodiani. Eorum de Herode error, probat ipsum non fuisse alienigenam. Obiectio è Iosepho soluitur. Eius locus expenditur. Genebrardi error. Serarij hallucinationes. Herodiani à quo Herode instituti & nominati.

APPARATVS, Num. V.

HErodianos ait Baronius, quum viderent defecisse regnum in stirpe Iuda, euentu diuini oraculi impulsos credidisse, Herodem Messiam esse, vnde nata secta Herodianorum. Equidem, ex omnibus quæ de hoc genere hominum prodiderunt veteres, probabilius nihil video, quàm quod Tertullianus, Epiphanius & plures alij scribunt; pro Messia Herodem ab illis esse habitum & cultum. Sed

quod

quod ait Baronius, cum alijs multis, in eam persuasionem istos venisse; quod extincto regno Iudæ, Herodes alienigena Rex esset factus: id vero & falsum est, vt antea satis superque probauimus; & præterea longe absurdissimum. Nam si Messiam isti præstolabantur ante Herodis regnum, Iudæi vtique erant: si Iudæi, quis credat potuisse illos eo furoris deuenire, vt pro Messia hominem alienigenam, aut omnino alium, quàm Iudæum è tribu Iuda, & stirpe Dauidica agnoscerent? Poterantne isti ignorare tot tam expresse Dauidi factas promissiones? Erat quidem iam tum multis modis verbi diuini recta intelligentia obscurata & corrupta: sed multo tamen minus, quàm sit hodie in illo diuinitus excæcato populo. Quære tamen hodie à quolibet Iudæo, qualem Messiam exspectet, & vnde oriturum? Respondebit statim, Iudæum omnino, è tribu Iudæ, & quidem è progenie Dauidis nasci illum oportere. Quomodo igitur antiquissimis illis temporibus de eo potuit vlla esse dubitatio? Quare aut Iudæi non fuerunt isti Herodiani; quod tamen à tot grauibus Patribus affirmatum Baronius in dubium non vocauit: aut hæc eorum de Herode Messia peruersa opinio, perspicue euincit, Herodem vere Iudæum fuisse. Si quis obijciat, etiam Iosephum vaticinium de Christo traxisse ad Vespasianum, qui tamen Iudæus non fuit. Respondeo; longe aliud esse, aliquod diuinum oraculum accommodare alicui Principi; aliud dicere, hunc Principem esse illum Messiam, qui in prophetia Iacobi promittitur, & dicitur futurus exspectatio Gentium: qui tot alijs locis clarè adeo describitur, etiam hodiernis Iudæis fatentibus. Obseruabamus ad Suetonium, & Iosephum & alios eius temporis Iudæos, qui existimarunt imperium Vespasiani in sacra pagina fuisse prædictum, videri respexisse ad prophetiam quæ habetur Micheæ capite quinto. ἐκ σοῦ ἐξελεύσεταί μοι ἡγούμενος, ὅς ποιμανεῖ τὸν λαόν μου τὸν Ἰσραήλ. *Ex te egredietur Dux, qui regat populum meum Israel.* pertinet quidem hæc prædictio ad Christum, vt docet Matthæus capite II. sed quia sequitur apud Micheam, istum qui egressurus erat è Iudæa, dominationem suam vsque ad vltimos terræ fines producturum; videntur & Iosephus & alij existimasse, hoc oraculum non solum ad Regem Messiam pertinere, verum etiam ad Imperatorem Vespasianum. Hic enim est mos Scripturarum, vt quæ de Messia leguntur edita vaticinia, de Dauide, vel Salomone, vel aliquo alio intellectu primo & literali, qui est fundamentum omnis legitimæ interpretationis, sint exponenda; de Christo verò secundario, ac sæpe allegorico vel anagogico. Adiuuat coniecturam nostram vox ἅμα, *simul*, qua ibi vtitur Iosephus. Locus est Belli Iud. libro VI. cap. XXXI. ἐδήλου δ' ἅμα τὴν περὶ Οὐεσπασιανοῦ τὸ λόγιον ἡγεμονίαν,

ἀποδειχθέντος ἐπὶ Ἰουδαίας αὐτοκράτορος. *Simul hoc oraculum significabat Vespasiani principatum, qui in Iudæa declaratus est Imperator.* Quid est SIMVL? nisi quod obscure videtur innuere, hoc vaticinium habere & aliam magis arcanam significationem. Sed noló dissimulare, suspicari me, ita potius scripsisse Iosephum, ἐδήλου δ' ἄρα. *nempe significabat oraculum.* periti sermonis Græci agnoscent familiarem Herodoto & alijs historicis in tali re locutionem. Verùm etiamsi ita scribatur, nihil hic locus illos iuuabit, qui putant Herodianos, Iudæi quum essent, & Herodem pro Messia haberent, credidisse, eundem fuisse alienigenam : quod probauimus, nullo colore veritatis posse defendi. Bahal Aruk, vt obseruat doctissimus Drusius, putauit fuisse Græcos, nescio vnde è deserto ab Herode adductos, in cuius honorem instituerint תרבות consuetudinem aliquam & institutum religionis : (sic dicitur religio Christiana תרבות רעה vt apud R. Abr. Zacuthum pag. XXIII. b.) de quo instituto quædam obseruat Scaliger, Notis Eusebianis, ad numerum MDCCCCLXXXIII. Genebrardus, quia legerat Herodianos ex quorundam sententia fuisse Græcos ; putauit eos esse, qui apud Iustinum dicuntur Ἑλληνιανοί, *Græciani*, vel *Græcanici* : errore manifesto, quum ibi diserte scribat Iustinus, eos fuisse Iudæos : imò propterea tantum horum mentionem faciat, quia erant Iudæi & Abrahami filij. Locus est in dialogo cum Tryphone. Miratus sum cum legerem apud Serarium, me alicubi scripsisse Herodianos fuisse Sadducæos : cuius opinionis ne per somnium quidem venit vnquam nobis in mentem. Sed est illius hallucinatio ; vt cum alibi Henricum Stephanum vocat generum meum ; qui vir clarissimus, mihi erat socer. Quæri solet, quum tres fuerint Herodes in Iudæa, Reges aut Ethnarchæ, à quonam ex illis Herodiani nomen inuenerint. Sed graues caussæ sunt, cur ne dubitari quidem debere putem, ab Herode Magno & nomen & originem istos habuisse. Verùm hæc sodalitas in eius honorem instituta, mansit satis diu post mortem Herodis, vt ex Euangelijs & Persio apparet. Non dissimiles fuerunt apud Romanos sodales Augustales, Flauij, Hadrianales, Æliani, Antonini, quorum in Tacito & tota historia Augusta, & saxorum inscriptionibus frequens mentio. hoc differebant, quod isti post mortem Imperatorum, de quorum nominibus cognominabantur, instituebantur : Herodiani, vt videtur, viuo Herode ceperunt.

VI. Baronij

VI. *Baronij error, de Iudæa per Pompeium in prouinciæ formam ex parte redacta. Iosephus illustratur. Quando Iudæa in prouinciam redacta. & super ea historia veterum errores, Ammiani, Victoris, Eutropij.*

APPARAT. Num. VI.

PArum ex vsu Romani sermonis, & multo minus conuenienter historicæ veritati loquitur Baronius, cùm scribit *à Pompeio Magno Iudæam ex parte in formam prouinciæ redactam.* Nam quid illud est *ex parte?* Olim qui Romano imperio parebant, vt doctè explicat Strabo extremo opere, aut proprios Reges habebant, siue Pontifices regia potestate, aut proprios magistratus, & dicebantur liberæ ciuitates, aut Roma missos Præsides accipiebant: eæ nempe regiones, quæ redactæ in prouinciæ formulam fuerant. Hic actus legitimus non diuidebatur per partes. Iudæa à Pompeio subacta est & facta vectigalis: eadem tamen tunc nulla ex parte, neque vllo pacto facta est prouincia. Videtur etiam Baronius existimasse, Scaurum, Gabinium, & Crassum, Iudæam administrasse, velut vnam è prouincijs Pop. Ro. quod omnino falsum est. Nam hi Syriæ Præsides fuerunt, à qua separata Iudæa erat: quæ ex ordinatione Pompeij tradita Hyrcano Pontifici Maximo, regia cum potestate, etsi absque honore nominis. Quod autem hi rebus Iudææ se multum immiscuerunt; factum id propter turbas inter fratres, quas componi Romanorum intererat. Sic accipe verbum λέπειν apud Iosephum, quando scribit Iudaici belli lib. I. cap. v. Pompeium è Syria & Asia Romam repetentem, tradidisse Scauro Syriam Iudæamque λέπειν, vt illas regeret: nam propriè quidem Scaurus Syriæ prouinciæ est impositus; sed quia nondum composita Iudæa erat, etiam huius extra ordinem cura illi demandata. Iudæa propriè dicta circa annum Domini decimum in formulam prouinciæ primum est redacta, pulso in exilium Archelao. Iosephus extremo libro XVII. & initio sequentis. Philippi Tetrarchia, eo mortuo, hoc est post annum Tiberij XX. similiter prouinciæ Syriæ accessit, vt est auctor Iosephus libro XVIII. cap. sexto. Videtur & Vespasianus, deleta vrbe, reliquæ Iudææ partem aliquam redegisse in prouinciæ formam: non tamen totam. Nam Agrippa minor, vt legimus apud Photium, ad annum Traiani tertium & vitam & dominationem produxit. Hæc est historiæ veritas; quam sæpe negligunt non postremæ notæ scriptores. Ammianus Marcellinus libro XIV. *Palæstinæ regiones pari sorte Pompeius, Iudæis domitis & Hierosolymis captis, in prouinciarum speciem, Rectori delata iurisdictione, formauit.* quàm sint hæc falsa ex antedictis patet. Aurelius Victor in Vespasiano; *Bello Rex Parthorum Vologesus in pacem*

coactus, atque in prouinciam Syria, cui Palæstinæ nomen, Iudæique, annitente filio Tito. etiam hæc falsa sunt, neque vllam satis commodam interpretationem admittunt. Eutropius & Pæanius longe absurdius: sub Vespasiano primum Iudæam Romano accessisse imperio: quo nihil falsius.

VII. *Error Baronij & aliorum super Antigoni Regis supplicio.* σταυρός. σταυρῷ προσδεσις. πελεκισμός. ἀποσφάττειν. *Dionis locus exponitur. Discrimen inter supplicium more maiorum, & per securim exactum.*

Apparat. Num. VI.

De Antigoni Regis Iudæorum supplicio loquens Baronius, errorem errat multis etiam doctissimis viris communem. Putant esse dissensionem in illa narratione inter Iosephum & Dionem, & durius supplicium esse quod Dioni describitur; cui potius se assentiri Baronius ostendit. Sed falsa hęc sententia est, nata ex vnius voculæ σταυρός praua interpretatione. Auctor est Iosephus è Strabone, cuius locum affert initio libri xv. Antonium πελεκίσαι Antigonum Regem Iudæorum captiuum, hoc est, *securi percussisse.* Dio lib. xlix. scenam eius supplicij pluribus explicans, Ἀντίγονον, ait, ἐμαστίγωσε σταυρῷ προσδήσας· ὃ μηδεὶς ἄλλος βασιλεὺς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἐπεπόνθει, καὶ μετὰ τοῦτο ἀπέσφαξε. magno errore interpretes Dionis verterunt *cruci alligatum*. quæ mala versio Baronio fuit fraudi. Vertendum erat, *palo alligatum*, vel, *ad palum deligatum*, vt sæpe Liuius. nam σταυρός, vt toties obseruat Eustathius, est σκόλοψ, ὀρθὸν ξύλον, *palus, lignum erectum.* vnde ἀποσταυροῦν apud historicos passim, *palis cingere, vallos in circuitu figere.* Significat σταυρός & furcam. Glossarium: *Furcifer* σταυρικόμιστος, δικραιοφόρος. Si ita hîc accipias, possis referre ad illud quod vocabant Romani, supplicium more maiorum. Sed obstat, quod in hoc supplicio virgarum ictibus vita eripiebatur. Apud Suetonium quærenti Neroni quale esset genus pœnæ, quod supplicium more maiorum dicebatur, respondetur sic: *nudi hominis ceruicem inseri furcæ, corpus virgis ad necem cædi.* At Dio in Antigoni supplicio tria distincte ponit; μαστίγωσιν, *virgas*; σταυρῷ πρόσδεσιν, *deligationem ad palum*; (cuius modum indicat Appianus in Ibericis, narrans quosdam seditiosos iussu Scipionis, εἰς τοὔδαφος πασσάλοις προσδεθέντας ἀποτμηθῆναι, *palis ad solum deligatos capite truncatos fuisse:*) & ἀποσφαγήν, *vitæ priuationem.* Vbi valde improprie locutus est Dio: nam ἀποσφάττειν est iugulare, quod hîc locum non habet. Melius Appianus ἀποτέμνεσθαι, *capite truncari.* proprium eius supplicij verbum

est

est πελεκίζειν, *securi percutere.* neque aliud intellexit Dio: quare idem dicit cum Strabone & Iosepho: qui Romani moris supplicium, in quo tria erant diuersa, ab vnico illo, quod præcipuum erat, & vitam eripiebat, designarunt. Romanum morem describit apud Liuium Virius Campanus libro XXVIII. *vt ad palum deligatus, lacerato virgis tergo, ceruicem securi Romanæ subijciam.* iterum eodem libro; *nudi in medium protrahebantur, & simul omnis apparatus supplicij expromebatur: deligati ad palum, virgisque cæsi, & securi percussi.* omitto similes locos: vbi vides tria illa de quibus diximus: duo priora pertinent ad αἰκίαν & ignominiam: tertium ad mortem & genus mortis: securi enim, non gladio, nec laqueo vita eripiebatur. itaque πελεκισμὸν Græci totum supplicium nominant: quod quidem inter grauissima Romanorum supplicia semper est habitum. Dionis locum ita vertes: *Antigonum virgis cæsum, & ad palum deligatum, (quod in nullo vnquam rege factum fuerat) postea etiam occidit*: nempe securi percussum. Porro Dionis obseruatio eadem est quæ Strabonis apud Iosephum: ἔδοξεν Ἀντώνιος πρῶτος Ῥωμαίων βασιλέα πελεκίσαι: *existimatus est primus omnium Romanorum Antonius Regem securi percussisse.* Non prætermisit Plutarchus in vita Antonij: Multis, ait, Regibus regna ademit: ὧν (ita scribendum) Ἀντίγονον τὸν Ἰουδαῖον, καὶ προαγαγὼν ἐπελέκισεν, οὐδενὸς πρότερον ἑτέρου βασιλέως οὕτω κολασθέντος. Nouitas huius exempli notatur Plutarcho, etiam voce προαγαγών, quæ indicat Regem Antigonum, ad instar vilissimi alicuius prædonis, productum fuisse in populi conspectum. More Romano captiui Reges seruabantur ad triumphum; idemque dies, vt scribit Cicero, *& victoribus imperij, & victis vitæ finem faciebat.* Die triumphi, cùm de Foro in Capitolium Imperator currum flectere ceperat, Rex triumphatus in carcerem deducebatur, laqueo ibi strangulandus, aut gladio feriendus. Præter cæteros lege Iosephum, Ἀλωσ. libro VII. cap. XVIII. Seruare antiquum institutum etiam in Antigono, voluit Antonius: de quo Iosephus, λαβὼν αἰχμάλωτον τὸν Ἀντίγονον δέσμιον, ἔγνω μέχρι τοῦ θριάμβου φυλάττειν. sententiam mutauit, rerum nouarum apud Iudæos metu, & vt Herodi regnum stabiliret. Errat igitur Baronius, cum Antigonum actum fuisse in crucem non semel scribit.

VIII. Eusebij locus de Pontificibus maximis tempore Herodis, expenditur. Nicephori, Cedreni, & Sigonij error de Ananelo P. M.

APPARATVS, Num. VII.

Recte obseruat Baronius, legitimam Pontificum successionem ab Herode fuisse conturbatam non vna ratione. Hoc argumentum fuse

fuse persequitur Eusebius, in octauo Demonstrationis, de Danielis hebdomadibus prolixe disputans. Ait verò Eusebius, Herodem spreta omni ex parte lege Mosis, hoc tantum seruasse, vt is quem faceret Pontificem maximum, Hebræus esset. Probat hoc auctoritate Iosephi, atque in hunc modum scribit. Μάρτυς ἀξιόχρεως τούτων ὁ δὲ αὐτῶν Ἑβραίων Ἰώσηπος, ὧδέ πως ἱστορῶν τὰ κατὰ τοὺς χρόνους ἐν ἐικοστῷ δεκάτῳ τῆς Ἰουδαϊκῆς ἀρχαιολογίας· τὴν δὲ βασιλείαν Ἡρώδης παρὰ Ῥωμαίων ἐγχειρισθεὶς, οὐκ ἔτι τοὺς ἐξ Ἀσαμωναίου γένους, (οὗτοι δὲ ἦσαν οἱ καλούμενοι Μακκαβαῖοι,) καθίστησιν ἀρχιερεῖς· ἀλλά τινας ἀσήμους, καὶ μόνον ἐξ Ἑβραίων ὄντας, πλὴν ἑνὸς Ἀριστοβούλου. locus Iosephi extat libro XX. (non XVIII. ut ait Eusebius.) capite VIII. paullo aliter: sed vnica est digna animaduersione diuersitas. Nam pro eo quod habet Eusebius, καὶ μόνον ἐξ Ἑβραίων ὄντας, apud Iosephum scriptum est, καὶ μόνον ἐξ ἱερέων. lectio Eusebij habet hanc sententiam: Herodem quosuis admisisse ad Pontificatum, qui modò essent genere Iudæi: at Iosephus hanc: omnes in eum locum esse admissos, qui è genere sacerdotali essent: hoc est, non solum Iudæi, sed de tribu Leui, & quidem de familia Aaronis. Vides quantum sit inter vtriusque lectionis discrimen. vsusne sit Eusebius deprauato codice Iosephi, an potius fefellerit illum sua memoria cui fidebat, nescio: ipsum certe (si ita scripsit, neque librarij culpa legitur in ipsius codicibus ἐξ Ἑβραίων, pro ἐξ ἱερέων,) grauiter hic errasse nullus dubito. nam hodiernam lectionem in illo Iosephi loco, alij eiusdem confirmant. Libro XV. cap. II. dicitur Herodes obscuris hominibus detulisse Pontificatum, vt Ananelo, qui primus illam dignitatem post Assamonæos obtinuit, è Babylonia accitus. de hoc Iosephus; μεταπεμψάμενος ἐκ τῆς Βαβυλωνίας ἱερέα τῶν ἀσημοτέρων Ἀνάνηλον ὀνόματι. obscurum hominem fuisse ait, sed tamen sacerdotem, non simpliciter Hebræum, vt ait Eusebius, aut ipsius saltem librarius. capite tertio eum vocat Iosephus οὐκ ἐπιχώριον, *non indigenam*: erat enim Babylone non in Iudæa natus. Nicephorus Patriarcha in Chronico, Ἀνάνηλος, ἀλλοεθνὴς, ὁ κατασταθεὶς ὑπὸ Ἡρώδου. Vox ἀλλοεθνὴς idem aliquando significat, atque ἀλλόφυλος, *ex alia gente genitus, extraneus.* eo sensu si accepit Nicephorus, mira fuit illius in verbis Iosephi, quem laudat, hallucinatio. neque vero dubium id voluisse Nicephorum; nam & Cedrenus ipso antiquior errorem eundem errauit, & quidem Iosephum ipse quoque testem laudans. Ἡρώδης πρῶτος ἀλλόφυλον ἀρχιερέα κατέστησε, τὸν Ἀνάνηλον, ὡς Ἰώσηπος λέγει. Non obseruauit hoc eruditissimus Sigonius, qui Ananelum vocat alienigenam in quinto de Rep. Hebræorum. atqui Iosephus illo ipso loco, statim subijcit, è genere summorum Pontificum ipsum fuisse: ἦν ὁ Ἀνάνηλος ἀρχιερατικοῦ γένους. Ananelo substituit Herodes Iesum Phabetis;

de

de cuius genere nihil Iosephus. ego non dubito fuisse sacerdotem, ex illa generali affirmatione Iosephi libro XX. cap. VIII. huic substitutus est Simeon Ierosolymitanus; quem Iosephus non solum sacerdotem fuisse ostendit: sed alicuius etiam inter sacerdotes nominis: ἱερεὺς, ait, ἐν τοῖς γνωρίμοις. Denique, si diligenter obseruaueris, ex illis XXVIII. Pontificibus maximis, qui post Assamonæos ad destructionem vsque Templi sederunt, ne vnum quidem inuenies, qui tantum fuerit Hebræus, vt ait Eusebius: omnes contra è tribu Leui, & ordine sacerdotali, cum initio ab Herode, tum postea à Romanis esse desumptos.

IX. *Tres Iudæorum sectæ. Refutantur qui Asidæos volunt fuisse quartam sectam. obiter ostenditur vitium codicum Iosephi Hebræi. B. Hieronymi locus de sectis Iudæorum expenditur. Nazaræi, Scribæ & Pharisæi, non orti ab Hillel & Samai.* Telphon. Tryphon. *Scribæ quomodo pars Pharisæorum. An Pharisæi omnia fato tribuerent, vt ait Baronius. Iosephi locus illustratur. Gelenius interpres notatur. item Genebrardus.* πολιτεῖαι ἀσκητῶν. πολιτεία *pro vexatione. Pharisæorum instituta in suis exercitationibus. Epiphanij locus illustratur & emendatur.* ἀγῶνα ἐνίστασθαι. σωματικόν τι πάθος. ῥύσις σώματος. ἐξονειρωγμός. *Veterum ascetarum & studiosorum inuenta ad minuendum somnum.* Embrimia *apud Cassianum.* βρίζειν. βρίζω. *Locus è Tragœdia Christus patiens emendatus.* ἐμβρίθειοι. *Pharisæorum duo ieiunia in hebdomade. Theophylactus contra Maldonatum defensus. Pharisæorum opera supra Legem.* τεσσαρακονταὶ & πεντηκοσταὶ *apud Epiphanium. Locus Epiphanij de molli cultu Ascetarum.* ἐθελοπερισσοθρησκεία. Dosithei *hæretici. Locus Synesij de Iudæorum superstitione in Sabbati obseruatione, & in eo Baronij insignis hallucinatio. Variæ obseruationes veterum Iudæorum super cessatione Sabbati.* πυρεναυσεῖν. *Locus Epiphanij expenditur & illustratur. Propriæ Epiphanij voces contra puriorem Hellenismum.* γῦν. ἀφαιτεῖσθαι. πατεῖς *pro quauis regione.* φορτεῖν, *vexare.* ἀνείκαστος, *non congruens.* ἐξουδερεῖσθαι, *vile reddere.* ἐπανότης. ἠχέναι. πεφθάρθαι. ἐξεῖν. ἔχει αἰ φέρους. *Osseni, Ossæi, Esseni. Locus Epiphanij de Hemerobaptistis.*

APPARAT. Num. VIII.

Sequitur apud Baronium de sectis Iudæorum sermo prolixus: in quo equidem, fatebor enim, solidioris & exquisitioris eruditionis micam animaduerto nullam: nam & peccata aliena recitando facit sua; & præterea proprijs ipse culpis non caret. Recte tamen illud initio; quod Iosephum secutus, tres ait fuisse Iudæorum sectas præcipuas,

puas, Pharisæos, Sadducæos, Essenos. melius quàm illi, qui Asidæos superioribus adiungunt. nam hi inter hæreticos & sectarios Iudæos, non minus inepte atque insulsè nominantur, quàm Catholici olim inter hæreticos Christianos essent nominati. Proprie חסידים pij omnes, sancti & benigni vocantur; neque ea appellatio vlli societati magis fuit peculiaris, quàm vox boni aut ἀγαθοὶ. itaque liber extat inter Hebræos satis magnus, חסידים inscriptus, quo dicta & facta piorum sanctorumque virorum exponuntur, non autem Asidæorum dumtaxat: & apud Rabbinos familiare prouerbium est, לא עם הארץ חסידים quo significant, non posse filios terrę, id est imperitos & ignaros Legis, vere pios esse. Postea quum Reges vicini vexarent Iudęos & cuperent eorum religionem ire exstinctum, factę sunt eius populi duę partes. vnam constituebant οἱ ἀγαθοὶ καὶ ὅσιοι τοῦ ἔθνους, vt eos appellat Iosephus libro XII. cap. XVII. viri pij, verę religionis retinentes; qui in libris Iudęorum passim חסידים nominantur. Eam vocem librorum Maccabaicorum auctor retinuit, vt propria quadam appellatione hanc populi partem designaret, ac dixit Ἀσιδαίους, *Asidæos*. alteram partem populi constituebant, qui in libro Regum domus secundę, Gorionidę & alijs vocantur, פושעים מישראל οἱ ἀποστατήσαντες ἀπὸ τοῦ Ἰσραήλ, impij, Apostatę & Legis proditores. Similes his sunt in antiquis Christianorum persecutionibus Traditores & Libellatici, apud B. Cyprianum & Augustinum. at Chasidim, siue Asidęis proportione respondent Catholici. Vt satis mirari stuporem illorum non possim, qui aliter ista acceperunt. Sed nos suspicamur locum Gorionidę libro IV. cap. XXIX. editionis Venetæ p. 48. col. 4. ex quo istorum natus error, esse corruptum. Nam si diligenter comparaueris locum illum cum Iosephi verbis libro XIII. cap. XVII. pag. 454. intelliges in historia quæ apud vtrumque scriptorem narratur, nullum esse locum alius sectæ hominibus, quàm Pharisæis & Sadducæis. vnde sequitur perperam scribi hodie, והחסידים pro והפרושים: nam vt per excellentiam pietatis & sanctimoniæ positum sit CHASIDIM pro Pharisæi, etsi scimus ita alibi loqui eum scriptorem; hic tamen, vbi discrimen exponitur quod est inter Pharisæos & Sadducæos, ferri non potest: & aliud suadent Græca Iosephi, vel quibus potius Gorionida vsus, Latina Ruffini. Nec vero mirum errasse hîc manum librarij; cuius alia quoque similia σφάλματα inter legendum adnotauimus. atque adeo in præcedente periodo, vbi de Sadducæis est sermo, fœdus error etiam in illa elegantissima editione est admissus. Ita ibi est editum: והכופרים היו באותם הימים אחרי הצדוקים ויהיו הצדוקים בישראל לחלק אחר omnes Hebraice docti intelligunt primam vocem

voce eſſe deprauatam. Eruditiſſimus Munſterus legit הבורשים per ב non vt in Veneta per ר & vertit; *& hi confuſi fuerunt in diebus illis ab alia ſecta Sadducæorum.* ſpretis artis grammaticæ legibus, & procul adeo à mente auctoris, vt nihil ſupra. Quare Ioſephus Scaliger, vt eſſet aliquis ſenſus ſcribi voluit, הכותים Cuthæi & Samaritæ. Sed non dubito, virum ſummum, ſi Hebræum ſcriptorem cum Græco contendiſſet, aliud fuiſſe iudicaturum: nam quanto eſt probabilius, vt ſcribatur literula vna in integrum reſtituta, והרכושים ac vertatur, *Et diuites erant in diebus illis ſequentes Sadducæos; Sadducæi autem erant in Iſrael pars vna.* ex iſtis Ioſephi, τῶν μὲν Σαδδουκαίων τοὺς εὐπόρους μόνον πειθόντων. *quum Sadducæi ſolis diuitibus ſuam ſectam probarent.* contra de Phariſæis ſcribit Ioſephus, ſtetiſſe ab ipſis τὸ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων, id eſt plebem: pro quo eleganter in Hebræo, דלת העם τὸ λεπτὸν τοῦ λαοῦ, *omnes tenuis fortunæ homines.* רכוש in puriore Hebraiſmo eſt nomen ſubſtantiuum, *opes, diuitiæ*: Galli retinent, *richeſſe.* apud Rabbinos nouorum verborum miros artifices, eſt etiam nomen adiectiuum. ſic גאון *magnificentia & magnificus*: גנאי *turpitudo & turpis.* Sed hæc per occaſionem dicta ſunto. Redeamus ad Baronium; qui ſermonem de ſectis Iudæorum ordiens, B. Hieronymi locum profert è III. in Iſaiam Commentario: quaſi eſſet hodie cuiquam ignotum in antiquitatibus Eccleſiaſticis vel mediocriter verſato, & rerum Iudaicarum intelligenti, multa incomparabilem illum virum eo loco ex falſa auditione falſa tradere. Quare non debuit Baronius ſine lapide Lydio omnia amplecti pro veris. Sed breuiter quædam adnotemus. Hieronymus igitur, in hæc verba Iſaiæ è capite VIII. *Et erit in petram ſcandali duabus domibus Iſrael,* ita ſcribit: *Duas domus Nazaræi, (qui ita Chriſtum recipiunt, vt obſeruationes legis veteris non omittant) duas familias interpretantur Sammai & Hillel: ex quibus orti ſunt Scribæ & Phariſæi, quorum ſuſcepit ſcholam Akibas, quem magiſtrum Aquilæ proſelyti autumant, & poſt eum Meir: cui ſucceſſit Iohannan filius Zachæi, & poſt eum Eliezer; & per ordinem Delphon: & rurſum Ioſeph Galilæus, & vſque ad captiuitatem Ieruſalem Ioſue. Sammai igitur & Hillel non multo prius quàm Dominus naſceretur, orti ſunt in Iudæa: quorum prior diſſipator interpretatur, ſequens prophanus: eo quod per traditiones & δευτερώσεις ſuas Legis præcepta diſſipauerint atque maculauerint.* hactenus Hieronymus; ſed vt vides aliena fide. narrat enim quæ acceperat ab auctoribus non optimis, Nazaræis hæreticis, ſemichriſtianis. Illud primò quàm frigidum, duas domos Iſrael, de quibus Propheta, eſſe familias Sammai & Hillel? dicerent ſaltem ſectas duas nobiliſſimas innui, Phariſæos & Sadducæos, quomodo alibi explicat Hieronymus ipſe, vt ad caput Matthæi XXII. Sed ille ſenſus eſt myſticus. cæterum

rum loquitur ibi Isaias de populo Iudaico in duas partes tum diuiso, atque vt ait auctor veteris Glossæ, de duabus tribubus & decem. aliter paullo Lyranus, sed in eandem sententiam. Cui vero persuadebunt Nazaræi Scribas & Pharisæos ex Hillelis & Sammai schola propagatos? paullo post dicunt ijdem, duos illos Doctores, non multo prius quàm Dominus nasceretur extitisse. quomodo igitur originem ab ijs Scribæ habuerunt, quorum in Veteri Testamento frequens adeo mentio? sed de Scribis mox. Pharisæi quoque tam recentes in populo Dei non fuerunt, vt paullo ante Christi ἐνσαρκώσεως dici queant cepisse. Iosephus libro XIII. cap. IX. Pharisæorum meminit, vt & Sadducæorum atque Essenorum in rebus Ionathæ Assamonæi, annis ante natiuitatem Christi minimum CXL. in Historia autem XVIIIª. cap. II. affirmat tres illas sectas, vel, sicut ipse appellat, φιλοσοφίας, cognitas fuisse Iudæis ἐκ τοῦ πάνυ ἀρχαίου, *à temporibus admodum antiquis.* Videntur sane Pharisæi non multo iuniores fuisse Sadducæis: quorum de antiquitate, vt & Baithusæorum, (מינין proprie dici has duas familias quidam volunt:) constat ex auctoribus earum appellationum Saddok & Baitho, qui fuerunt discipuli & γνώριμοι Antigoni Sochæi, qui successit Simeoni Iusto. hic vero adeo antiquus, vt vulgo Hebræi, & in his Abraham Zacuth, eum perperam confundant cum Iaddua Pontifice, qui obuiam processit Alexandro, ante Domini nostri aduentum, annis circiter CCCXXX. Et est profecto verisimile Synagogam Templi secundi, simul ac desierunt Prophetæ, cepisse diuidi in factiones & sectas, quæ Rabbinis dicuntur, חלקים & כתות Ipsi quidem Hebræi, vere an falso, principium mali referunt ad Sanballatem Cuthæum, & Manassem aliosque eius generis Iudæos, vt explicatur in Iuchasin pag. XIV. 2. Etsi autem definire tempus præcise non possumus, quo nati Hillel & Sammai; quia tamen constat, istos esse qui dicuntur Iosepho Pollio & Sameas initio libri XV. & cap. XIII. atque alibi: constat etiam Hillelem fuisse Akibæ præceptorem, vt hic recte dicit Hieronymus; neque dubitatur natum Akibam circa primum annum Christi; tuto possumus inde concludere, falsò tantam illis antiquitatem tribui, vt ab illis sint orti Pharisæi. Falsum etiam est, vt dudum monuit Scaliger, Hillel significare *profanum*: in quo negari non potest, mire hallucinatum esse Hieronymum. non enim per ח scribunt hoc nomen Hebræi, חלל *profanauit*; sed הלל per ה *laudauit.* probabilius est quod sequitur, Sammai esse dissipatorem; שמם *dissipauit*, *vastauit*: tamen ne id quidem temere concedent Criticę Hebraicæ periti, vt docuerunt Scaliger & Drusius. Sequitur successio Doctorum ab Hillele ad deletam vrbem: qua in enumeratione multa illi sint suspecta ne-

cesse

cesse est, qui scripta Rabbinorum illorum contulerit, qui successionem Kabbalæ siue ordinem ר״ל מקבלים exposueruut, vt habetur in Pirke Auoth, Gemnne Dauidis, Iuchasin, alijs libris. Videat studiosus lector, quæ scribit Scaliger in Elencho Trihæresij. Sed & suspecta lectio est apud Hieronymum, *Delphon*. pro quo non sine caussa conijcit doctissimus Drusius scribendum esse *Terphon*, aut *Tarphon*, vel quod vsitatius *Tryphon*. Delphon enim nullus quod sciam vsquam comparet inter veteres Rabbinos, ne in Iuchasin quidem. esse tamen nomen antiquum, scimus; nam in Estheris capite octauo nominatur inter alios Iudæorum hostes & Dalphon, vnus è decem filijs Amanis. Hieronymi loco subijcit hæc Baronius: *Ex his*, nempe Pharisæis, *qui Legi interpretandæ nauabant operam, Scribæ dicebantur; cæteri communi nomine Pharisæi.* Existimauit Baronius, Scribas sectæ Pharisæorum esse membrum: quo nihil absurdius dici queat. nam Scribarum Legalium ordo fuit apud Iudæos ex antiquissimo instituto. ipsi quippe erant, qui Legem populo legebāt, in Templo & in Synagogis, ac si opus esset interpretabantur. propterea in Euangelijs Νομικοὶ dicuntur & Νομοδιδάσκαλοι. Ab ipso Mose quidam putant institutos; alij à Dauide, è primi Paralipomenon capitibus XXIII. & XXVI. In ipsa captiuitate durasse Scribarum ordinem, argumento est magnus ille scriba Esdras, qui legem restituit: quod non ab Esdra solo factum est, verum ab alijs quoque pluribus, sicut præclare disputat Abraham Zacuth in Iuchasin pag. LV. 2. Hoc verius, quàm quod apud Epiphanium legitur; Scribas eodem cepisse tempore cum Sadducęis: quæ est manifesta ἀνιστορησία: nisi de genere peculiari quodam Scribarum placeat intelligi. E corpore Scribarum fuerunt qui sequerentur Pharisæos, qui Sadducæos, necnon qui Essenos. quare non minus absurdum est dicere Scribas alteram fuisse partem sectæ Pharisaicæ; quàm si quis dicat Episcopos hæreseos Arrianæ vnam partem confecisse: quia Eusebius Cæsariensis, Eusebius Nicomediensis, Paulinus Tyrensis, & plures alij Episcopi Arrio adhæserunt. Sed Baronium & alios eiusdem sententiæ mouit locus Actorum XXIII. 9. οἱ γραμματεῖς τοῦ μέρους τῶν Φαρισαίων. sine caussa: neque enim ibi dicitur quod illi volunt: sed denotatur consensus opinionum in aliquot capitibus doctrinæ; propter quem illi tum, & item aliâs stabant à Pharisæis. Quod ait Baronius, Pharisæos omnia tribuisse fato; errat. Nam è tribus sectis illis, fato omnia tribuebant Esseni; libero arbitrio Sadducæi, fatum inane esse nomen sine re affirmantes. Pharisæi mediam viam sunt ingressi: fato quidem fieri omnia; sed ita vt hominum liberum arbitrium non tollerent. Iosephus illo ipso loco qui à Baronio indicatur, hoc luculente docet,

 lib.

lib. XVII. cap. II. Ait ille quidem, πράσσεσθαι εἱμαρμένῃ τὰ πάντα ἀξιοῦσι. *credunt omnia fieri fato*: in quibus verbis substitit Baronius, vt fessus caballus in cliuo: at non Iosephus, qui addit, οὐδὲ τοῦ ἀνθρωπείου τὸ βουλόμενον τῆς ἐπ' αὐτῆς ὁρμῆς ἀφαιροῦνται. δοκῆσαν τῷ θεῷ κρᾶσιν γενέσθαι καὶ τῷ ἐκείνης βουλευτηρίῳ, καὶ τῶν ἀνθρώπων τῷ θελήσαντι προσχωρεῖν μετ' ἀρετῆς ἢ κακίας. hoc est; *quum dicant fato omnia fieri, voluntatem hominis non priuant impetu à se ipso pendente, hoc est, libera voluntate : quippe, sic Deo placitum esse, vt certo temperamento miscerentur in vnum fati decretum, & ratio humana, siquis vellet accedere aut cum vitio aut cum virtute.* Sic interpretamur locum aliquanto obscuriorem. Pro τῆς ἐπ' αὐτῆς ὁρμῆς, quod Hellenismus non admittit; scribendum, τῆς ἐπ' αὐτοῖς ὁρμῆς, nempe τοῖς ἀνθρώποις: impetu qui sit in hominis potestate. est periphrasis liberi arbitrij. Eandem κρᾶσιν fati & liberi arbitrij alijs verbis explicat libro II. Belli Iud. cap. XII. εἱμαρμένῃ καὶ θεῷ προσάπτουσι πάντα· καὶ τὸ μὲν πράττειν τὰ δίκαια, καὶ μή, κατὰ τὸ πλεῖστον ἐπὶ τοῖς ἀνθρώποις κεῖσθαι· βοηθεῖν δὲ εἰς ἕκαστον καὶ τὴν εἱμαρμένην. *Fato & Deo omnia attribuunt: & faciendi quidem iusta, aut iniusta, potestatem in hominibus vt plurimum esse : verum in singulis fati auxilium concurrere.* Ex his apparet, Iosephum, etsi simpliciter videatur pronuntiare, fieri omnia fato è sententia Pharisæorum : re vera tamen aliud dicere, & partim fato, partim libero arbitrio rerum euentum tribuere. quare idem, libro XIII. p. 394. οἱ Φαρισαῖοι τινὰ καὶ οὐ πάντα τῆς εἱμαρμένης λέγουσιν εἶναι ἔργον· τινὰ δ' ἐφ' ἑαυτοῖς ὑπάρχειν· συμβαίνειν τε καὶ οὐ γίνεσθαι. *Pharisæi dicunt, quædam eorum quæ fiunt, non omnia, fati esse opus: quædam enim in hominum potestate esse, vt fiant vel non fiant.* Sine caussa docti quidam viri Iosephum inconstantię hîc accusant; quę nulla penitus est, vtut in verbis quædam prima facie appareat contrarietas. Mirum vero Epiphanium seriam aduersus Phariseos disputationem instituere; quod dicerent, iudicium fieri post mortem. negat enim ille consistere hæc posse cum ipsorum doctrina, qui fato omnia tribuant, libero arbitrio nihil. Videtur Epiphanius in quosdam Phariseos incidisse, qui placitorum suę sectę parum gnari, hoc illi persuaserant. de antiquis certe Pharisęis tale quid suspicari nos Iosephus non sinit, scriptor accuratissimus, & quidem cum professione Pharisęus, tum affectu. Nam vt obiter hoc dicam, quod facit mox Baronius Iosephum de Pharisęis sic loquentem; *Genus hominum astutum, arrogans, & interdum Regibus quoque infestum*: imposuit illi Gelenius interpres. at Iosephus sic: Φαρισαῖοι καλοῦνται, βασιλεῦσι δυνάμενοι μάλιστα ἀντιπράσσειν, προμηθεῖς, κἀκ τοῦ προὔπτου εἰς τὸ πολεμεῖν τε καὶ βλάπτειν ἐπηρμένοι. *Isti Pharisæi vocantur, adeo potentes, vt Regibus cum primis possint resistere; ita prospicientes in futurum, vt etiam aperto bello Reges lacessant, iisque noceant.* nulla hic conuitia,

tia, quę de suo Gelenius addidit, contra fidelis interpretationis legem, & Ruffini exemplum; imperitissimi quidem, sed eo tamen interdum fidelioris Gelenio interpretis; quoniam verba auctoris magis appendit. Sed hoc leue, præ aliorum quorundam interpretum licentia. vt cum Genebrardus in versione sua Gallica Iosephi pro voce *Cleopatra* codicis Græci p. 689. posuit *ceste chiene* : & statim, pro δίδωσιν αὐτῇ, *il donne a ceste putain.* tantus inerat illi πικρολόγῳ Theologo conuiciorum amor : quod omnia eius scripta fœde arguunt. Subijcit mox Baronius, locum Epiphanij eximium, quo describuntur, ait ille, tirocinia Pharisæorum: at melius Epiphanius πολιτείας μείζους appellat, instituta vitæ austeriora, quàm quibus Scribę vtebantur. Quas vulgo dicunt Regulas monachorum, quę totius vitę degendę normam præscribunt; eas Gręci Patres πολιτείας interdum appellant; vnde etiam πολιτεία ponitur pro κακουχία, & vexatione corporis ex pia deuotione, aut etiam superstitione: vt apud eundem pag. 529. καθίζεσθαι ἐν πολιτείαις καὶ νηστείαις ὑπερβαλλούσαις. sic alibi. Apud Chrysostomum sępe, vt hoc obiter moneam, πολιτείας nomine intelliguntur, quę solent Theologi bona opera appellare. Sic in homilia quadam in titulum libri Actorum; οὐ θαύματα, ait, ἀλλὰ πολιτεία, εἰς τὴν βασιλείαν εἰσάγει τῶν οὐρανῶν. *Non miracula, sed vita, in regnum cœlorum introducit.* paullo ante; θαύματα καὶ σημεῖα, χωρὶς πολιτείας οὐκ ἴσχυσι πρὸς τὰ πρόσθεν χειραγωγῆσαι ἐκεῖνα. & de malis loquens, quibus dicturus est Dominus *Nescio vos* : γυμνὰ τὰ θαύματα, καὶ οὐδαμοῦ πολιτεία. sic passim. intelligit autem, quam appellat ibidem, πρᾶξιν ἀγαθὴν, *opera bona*, & βίον καθαρόν. Porrò non describit hoc loco Epiphanius communem omnium Pharisęorum regulam; sed priuata quorundam instituta, quę sibi ipsi pręscribebant seruanda. neque hoc initio tantum professionis, vt silentium Pythagorę discipuli, quod credidit Baronius, qui propterea tirocinia vocat: sed ὅτι ἤσκουν, *quoties exercebant.* quidam per totam vitam erant ascetę, vt ille Barus eremita, cui per tres annos operam ait dedisse Iosephus in vita sua; & monachi Christiani veteres, qui montes & loca sola toto vitæ curriculo incolebant, de quibus toties B. Chrysostomus, & ex professo Palladius & alij : quidam per interualla, vt illi Scribæ de quibus præcedente sermone dicebat Epiphanius, quemque eorum illo cultu quem ibi describit fuisse ornatum, ἐν ᾧ χρόνῳ ἐνεκαρτέρει, ἢ παρθενίαν ἤσκει; & isti Pharisæi. Qui vitam ciuilem quum viuerent, & fere ad Rempublicam accederent; tempora sumebant, aut semel in vita, aut fortasse etiam sæpius, quibus se exercerent ijs quæ hîc narrat Epiphanius institutis : ideo ait, ὥρας αὐτῶν, & ὅτι ἤσκουν. Primum commemoratur institutum virginitatis aut continentiæ : ad quas Pharisæi

Pharisæi nullo quum voto communi se obligarent, quod fecerunt postea ascetæ Christianorum; vt quemque ceperat impetus, is sibi legem dicebat. Secundum institutum est, assiduitas orandi. Verba Epiphanij ita habent; συνεχῶς εὐχόμενοι πυκνότερον ἀγῶνα τοῦτον ἐσίσαντο. *Assidue orantes, frequentius hunc agonem instituebant.* dubito an agonem appellet totum tempus quo se exercebant, quadriennium, octennium, decennium: vt sit sensus: hæc tempora sæpe ab ijsdem esse repetita: an agonem hic dicat, corporis vexationem, quæ deinceps describitur. sed prius ostendit in quem finem corpus sibi male tractarent: διὰ τὸ δῆθεν μὴ σωματικόν τι παθεῖν, *ne videlicet corporale aliquid sibi contingeret.* Hæc caussa generalis est; nam multa accidunt corporibus habitioribus & bene curatis, per quæ Iudæorum ascetæ pollui se credebant. Primo concupiscentiæ prauæ, quarum scaturigo dicitur Hebræis יצר הרע cogitatio mala, vel simpliciter יצר vt in dicto Ben Zomæ initio capitis IV. in Pirke Auoth: deinde quodcunque genus excretionis è corpore manantis. Nam vt de Essenis notat Iosephus, p. 729. καίπερ φυσικῆς οὔσης τῆς τῶν σωματικῶν λυμάτων ἐκκρίσεως, *licet naturalis sit sordium corporalium excretio*; tamen quicquid esset vlla parte eiectum, eo se pollui autumabant: ac proinde frequentibus βαπτισμοῖς & lotionibus, quà interdiu, quà noctu sese purificabant. Sic accipiendum in hoc Epiphanij loco σωματικόν τι παθεῖν, quæ est honesta elocutio rei minus honestæ. qualis illa elegantissima apud Gorionidam, vanissimum alioquin scriptorem; libro I 1●cap. nono, de eo quem laxa aluus vrgebat, דרך אנשים לי *via hominum mihi*, hoc est, πρὸς κοιλιολυσίαν εἶναί με δεῖ. Addit Epiphanius, ἢ κλαπῶσι δι' ὀνειράτων αὐτοῖς τε ῥύσει σώματος ἀπεργαζομένων. hæc corruptissima sunt; quod non animaduertit interpres; multo autem minus Cardinalis Baronius. Scribendum est, vt monuit illustrissimus Scaliger, ἢ κλ. δι' ὀνειράτων αὐτοῖς ἐκκρίσει σπέρματος ἀπεργαζομένων: ita verte: *néue somnia furtim,* (id est, inuitis) *obrepant, quæ turpem seminis excretionem efficiant.* ˚potest etiam legi ῥύσιν σώματος; sic enim Moses τὴν γονόρροιαν, de qua multa in Leuitico, appellat זוב מבשר LXX. Seniores ῥύσιν ἐκ τοῦ σώματος; tacito nomine γόνου aut σπέρματος. sed hic non γονόρροια significatur, quę species est morbi corporei; sed ὁ ἐξονειρωγμός, quem Moses in Deuteronomio XXIII. 10. nominat קרה לילה casum nocturnum. Rabbini קרי apud quos ea de re multa leguntur. Ex omnibus namque pollutionibus huius pręcipua semper à Iudæis habita est ratio, tam ascetis, de quibus hîc Epiphanius, quàm etiam Sacerdotibus dum suarum ἐφημεριῶν vices obibant; maxime autem à Pontifice maximo; vt ostendit singularis historia apud Iosephum, libro XVII. cap. VIII. de Matthia Pontifice; qui

qui ea de caussa in diem vnum solennem sibi substituit Iosephum Elemi F. quæ etiam ratio fuit inter præcipuas, cur Pontifex maximus suum משנה siue סגן id est vicarium solitus sit habere, qualis Annas Kaiaphæ; de quo multa passim apud Rabbinos. Tertio loco sequuntur apud Epiphanium exempla κακουχίας. Primum exemplum est huiusmodi: καὶ ἔτι μὴν σανίδας ἑαυτοῖς ἐφιλοτέχνουν, σπιθαμῆς μόνης τὸ πλάτος, καὶ ἐπὶ ταύτης ἑαυτοὺς ἐπέθεσαν κατὰ τὴν ἑσπέραν· ἵνα εἰ ὑπνώσειε τις, καὶ καταπίπτοι εἰς τοὔδαφος, αὖθις ἐγείρηται εἰς εὐχήν. *quorundam ea erat industria, vt tabulam sibi pararent, cui esset latitudo dumtaxat spithamæ vnius, siue dodrantis, in quam vespere sese deponebant; vt si quem somnus caperet, atque is in solum caderet, ad preces euigilaret.* Antiquissimum est, non solum Ascetarum, sed etiam studiosorum institutum, aliquid excogitare περὶ τὸ ὑπνομαχεῖν, vt loquitur Dio Cassius, & quo breuiorem sibi somnum facerent. Omitto Platonis horologium nocturnum, de quo Athenæus libro quarto. de Aristotele narrat Diogenes, solitum ita se componere ad dormiendum, vt porrecto brachio pilam æream teneret, cui peluis ænea erat supposita; vt pilæ casu excitaretur. ὁπότε κοιμῷτο σφαῖραν χαλκῆν βάλλεσθαι αὐτῷ εἰς τὴν χεῖρα, λεκάνης ὑποκειμένης, ἵν᾽ ἐκπεσούσης τῆς σφαίρας εἰς τὴν λεκάνην, ὑπὸ τοῦ ψόφου ἐξέγροιτο. Tenuit idem institutum à præceptore acceptum Alexander Magnus; de quo Ammianus Marcellinus, libro XVI. *Alexander ænea concha supposita, brachio extra cubile protento, pilam tenebat argenteam; vt cùm neruorum vigorem sopor laxasset, infusus, gestaminis lapsi tinnitus abrumperet somnum.* Eodem pertinent quæ de Lycurgo oratore narrat Plutarchus in vita, ipsum, ὅπως ἐγείροιτο ῥᾳδίως καὶ μελετῴη, *vt facile excitaretur & meditationi vacaret,* in vili solitum quiescere lectulo, in quo nihil erat præter κῴδιον & προσκεφάλαιον. *pellem lanatam & puluinar*: item quæ de Vlpio Marcello insigni belli duce narrat Dio in vita Commodi, & ex eo Suidas in Μάρκελλος: & quod idem Ammianus de Iuliano; cubuisse illum non in plumis, vel stragulis sericis; sed in tapete & σισύρα, siue sisurna, quò facilius somnum abrumperet. Sed longe ingeniosiora sunt, quæ de ascetis tam Iudæis quàm Christianis apud veteres legimus. Isti enim, sicut canonicam refectionis horam habuerunt, sic & canonicum somni tempus & mensuram, vt loquitur Cassianus. Igitur partim ad vexandum corpus, & eam quæ Patribus dicitur σκληραγωγία, partim ad minuendum somnum, fuerunt ascetis in vsu χαμευνίαι, humicubitiones, & στιβάδες χορτόστρωτοι. herba aut fænum loco culcitæ, mattæ, storeæ, psiathia, & masortes aut melotæ ac similia his ad incubandum: item apud Cassianum embrimia, Collatione prima, capite vltimo: cuius vocis etyinum negat se scire Scaliger, Elenchi capite XXV. quis autem scire se

se postulet, quod nesciuit ille vir admirandus, quem in literis melioribus nihil fugiebat? suspicabamur tamen nos, ἐμβρίμια dicta παρὰ τὸ βρίζειν, quod dormitare & somnum leuem capere significat: proprie est, μετὰ τὴν βορὰν ἵζειν, post sumptum cibum residere; & fortasse delicatis hominibus embrimia sua fuerunt ad meridiandum; quales sunt in nostra Gallia grabati lautiorum è panno fere viridi constrati, magis ad quiescendum per æstum diei, quàm ad dormiendum: ascetæ verò sua embrimia fasciculis stipulæ farta, vel papyro, (vt apud Philonem de Essenis) aut duro tomento, vel simili materia, sibi parabant, ad somnum nocturnum. Critici veteres illud Poetæ ἔνθ' οὐκ ἂν βρίζοντα ἴδοις Ἀγαμέμνονα: exponunt ἡσυχάζοντα, ἢ νυστάζοντα καὶ ἀπονεύοντα. inde Brizo dea somni, siue vt alijs videtur insomniorum. Gregorius Nazianzenus, aut vt alijs placet, Apollinaris Laodicenus in Tragœdia Christus patiens: Κεῖμαι παιδοστιβὴς γε χαμαιστρωσίᾳ Κ' οὐκ ἔβριζ' οὔτ' ἐκοίμησα. in editione Parisiensi nupera perperam editum est παιδοστιβής. iterum ait miles è custodia sepulchri: Ἐγὼ γὰρ ὄμμ' ἄγρυπνον εἶχον εὐφρόνην, Κ' οὔτ' ἔβριζ' οὔτ' ἐκοίμησα. Apud Hesychium legimus ἐμβρίμιοι dictum fuisse vile quoddam vestis genus; quod fortasse aliquis putabit pro tapete aut culcita substerni solitum, instar storearum; atque inde dicta esse embrimia: ego verius puto, quod dixi prius. Igitur ad hoc institutum spectat, quod narrat hic Epiphanius de Pharisæis ascetis, tabulæ dodrantali, siue palmi vnius maioris, incubare solitis: quorum exemplum transisse ad primos Christianorum monachos non dubito. Simillimum enim est, quod de sua & Basilij Magni matre, sanctissima & admirandi exempli fœmina, B. Macrina, refert Gregorius Nyssenus, in epistola lectu dignissima ad Olympium ascetam, nondum edita inter illius Patris opera, nobis aliquando magna cum voluptate lecta in Regis Christianissimi Bibliotheca. Addit Epiphanius, διὰ δὲ ἄγρυπνον ἔχειν τὸν βίον; *eò fine, vt vitam agerent vigilantes quàm maxime fieri posset.* διὰ δὲ, dixit, pro eo quod erat vsitatius πρὸς δὲ. Sequuntur duo alia exempla asceticarum inuentionum ad somnum breuiandum. Ἄλλοι δὲ κάχληκας συλλέγοντες, ἑαυτοῖς ὑποστρώννυον, εἰς τὸ μηδαμῶς μὴ ὕπνῳ βαθεῖ φέρεσθαι· ἀλλὰ βιάζεσθαι γρήγορον ἑαυτοὺς παρασκευάζεσθαι· ἄλλοι δὲ καὶ ἀκάνθας στρωμνὴν εἶχον, διὰ τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν. *Alij calculos littorales colligebant, eosque sibi substernebant, vt ijs compuncti in profundum somnum ne inciderent: sed vim sibi facerent, & euigilandi caussam suggererent. Alijs in eundem finem pro strato spinæ erant.* Subijcit Epiphanius de ieiunio, quæ est alia corporis afflictio, תענית Iudæis proprie dicta: ἐνήστευον δὲ δὶς τοῦ σαββάτου, δευτέραν καὶ πέμπτην. *ieiunabant bis in hebdomade, diebus secundo & quinto.* Huius duplicis ieiunij passim mentio est in libris Rabbinicis: præsertim

tim in Tractatibus Tahanioth in Thalmud & Mose Ægyptio atque alijs qui scripserunt compendia doctrinæ Thalmudicæ. Vide extremum libellum eius argumenti, qui editus est cum Seder Holam. Pharisæus apud Lucam, νηστεύω δὶς τοῦ σαββάτου. recte ibi Theophylactus exponit de feria secunda & quinta, siue vt loquimur hodieque Christiani cum Paganis, die Lunæ & Iouis. Maldonatus scriptor maledicentissimus, qui eo nomine Theophylactum reprehendit; si apud aliquem Protestantium, quorum obseruationibus tot locis vtitur pro suis, hallucinationem huic suæ parem deprehendisset, quas verborum ampullas edidisset? Addit Epiphanius; ἀπεδεκάτουν δὲ τὰς δεκάτας· τὰς ἀπαρχὰς ἐδίδουν, τριακοντάδας τε καὶ πεντηκοντάδας, τάς τε θυσίας ἀσφαλέστατα, καὶ τὰς εὐχὰς ἀπετέλουν. *Decimabant decimationem*, id est, *rem iam decimatam: primitias dabant: tricesimas & quinquagesimas, sacrificia vtique & vota firmissime soluebant.* Qui præ cæteris pij esse studebant, aut videri volebant, ij non solum ea implebant, quæ Lege Dei expresse iuberi putabant; verùm etiam alia insuper adijciebant, de quibus lege cautum non esset. Nota est distinctio inter חיוב debitum, & רביה לתורה auctarium legis, apud Rabbinos, inter opera & consilia apud Patrum nonnullos & Scholasticos; item inter opera necessaria & supererogationis, quæ vocant. de vtroque genere hic Epiphanius è Pharisæorum schola. Præcepta sunt, quæ ait de primitijs, de sacrificijs & de votis. consilia, quæ de decimarum decimatione. Nam quum decimarum modus lege Mosis esset præscriptus; erant qui vltra modum definitum penderent nomine decimarum aliquid, tanquam sacrificia quędam נדבות spontanea & bonę voluntatis. de quibus Moses in Deuteronomio & Leuitico non semel. Decimatio supra Legis pręceptum fiebat duobus modis; vno, cùm etiam earum rerum decima pendebatur, quę Lege Mosis decimam non debebant. Hoc sensu dicit Pharisęus apud Lucam, ἀποδεκατῶ ὅσα κτῶμαι. ego nihil possideo cuius gratia decimam non pendam. & Dominus noster exprobrat hypocritis, Scribis & Pharisęis, Matth. XXIII. 23. *decimatis mentham, anethum & cuminum.* altero modo cùm decimę pręstabantur ad quarum præstationem Lege non tenebantur. Tenebantur omnes Iudęi ad duas decimas. decimæ primæ præceptum extat Numerorum XVIII. 21. 25. hæc decima pręstabatur Leuitis ad eorũ alimoniam & exhibitionem: ipsi autem Leuitæ huius decimæ decimam præstabant Sacerdotibus. Altera decima imperatur Deut. XIII. 22. 23. & Leuit. XXVII. 30. 31. vbi etiam habes quibus rebus insumeretur. pręter has duas decimas aliam pręstabant Pharisęi, de quibus hîc Epiphanius. Illa verba, *tricesimas & quinquagesimas*, refero ad תרומות quæ septuaginta Interpretibus

dicuntur ἀφαιρέματα, Latinus, *primitias*: ſed aliud *primitiæ* ראשית aliud Therumoth, oblationes & dona, quæ lege quidem erant imperata, vt Exodi x x v. 2. ſed abſque modi legitimi definitione. De his docent Rabbini morem ſeruari ſolitum, vt qui minimum donum darent, minus ſexageſima parte iuſtę æſtimationis frugum ſuarum non darent: qui autem liberaliter agere volebant, quadrageſimam penderent: qui neque liberali animo neque ſordido erant inſignes, intra hos terminos conſiſtentes, aut ad hos aut ad illos prout erant affecti propius accedebant. primorum oblatio dicebatur *Theruma oculi boni*; ſecundorum, *Theruma oculi mali*; poſtremorum, *Theruma mediana*, de quibus legant ſtudioſi diſſertationem Ioſephi Scaligeri. Hæc mirificè locum Epiphanij illuſtrant, quem neque interpretes intellexerunt, neque Baronius. hoc enim vult: Phariſęos in vtroque termino communes leges exceſſiſſe. liberalitatis, cum trigeſimam partem frugum darent, alijs quadrageſimam conferentibus: parſimoniæ, quod vltra quinquageſimam nunquam deſcenderent; cæteris ſexageſimam dumtaxat largientibus, quoties parce vellent agere. Sed mirum cur dixerit Epiphanius τεσσαρακοντάδας & πεντηκοντάδας potius quam τεσσαρακοστὰς & πεντηκοστὰς, ſicut leges Hellenismi poſtulabant; ego ne aliquid hic ſubſit vitij vereor. Sequentia Epiphanij verba ita concipienda ſunt: Τῷ δὲ προσφερεῖ σχήματι τῶν γραμματέων προήρχοντο. διά τοι τὰς ἀμπεχόνας, καὶ διὰ τῶν ἄλλων σχημάτων καὶ γυναικείων ἱματίων ἐν ταῖς πλατείαις, ἐν κρηπῖσι καὶ γλώτταις ὑποδημάτων προϊόντες: *Progrediebantur in publicum eodem cultu ornati cum Scribis, de quo ante dictum eſt: cum amiculis & alijs ornatibus ac muliebribus pallijs, crepidati & in calceis ligulatis in plateis procedentes.* Hic vero plane mihi aqua hęret, nec quid de hac ſententia dicam habeo. Nam quis non miretur, inter inſtituta propoſiti auſteri, quale hactenus deſcripſit Epiphanius, tribuere illum aſcetis Phariſęis muliebria, pallam fœmineam, crepidas & calceos vel ſoccos ligulatos? quomodo hæc mollities cum ſuperiore ſeueritate conſentit? Aut quis ignorat expreſſe cautum eſſe Lege Dei, ne viro muliebria geſtare fas eſſet, aut fœminę virilia? Deuteron. x x i i. 5. neque hoc Rabbini prętermiſerunt, cùm Legem digeſſerunt in pręcepta, vt ipſi loquuntur, faciendi & non faciendi. Vide apud Moſem Maimonidem, quadrageſimum pręceptum inter negatiua. Quare aut ſtultiſſimi & inſulſiſſimi mortalium iſti aſcetę fuerunt; qui exquiſitiſſimam auſteritatem & ſanctimoniam quum profiterentur, tam impudenter legem Dei & maiorum pręcepta contemnentes, id ſibi licere putarunt, atque id publicè, de quo nemo aſotus luxu perditus, auſus eſſet ſub tecto domus ſuę cogitare: plane, vt ſi quis hodie Cappucinus aut Feuillantius, nobilis & delica-

tulæ

tulæ mulierculæ cultu ornatus, in publicum prodiret: aut Epiphanio mire impoſuerunt Iudæi, qui hoc illi perſuaſerunt: quæ fuit ſententia Ioſephi Scaligeri, cui nos aſſentimur: eum vide in Elencho Trihæreſij, capite XII. Rabbini certe adeo ſimile nihil de aſcetis Phariſæis narrant; vt contra affirment ea opinione ſanctitatis illos fuiſſe inflatos, vt vel ſolo contactu communium veſtimentorum pollui ſe crederent: ſicut refert è vetuſtioribus Abraham Zacuth, Iuchaſin folio XXII. 2. vbi inter cætera habentur verba quæ huc pertinent iſta: בגדי עם הארץ מדרס לפרושים *veſtimenta filiorum terræ*, id eſt, vulgi Legis imperiti, & eorum qui vitam ſanctiorem non profitentur, *ſunt conculcatio Phariſæis*, ſiue *aſcetis*. Connectit Baronius ſuperioribus Epiphanij verbis locum eiuſdem è capite præcedente de Scribis; qui locus nonnulla quum habeat & obſcura & animaduerſione digniſſima; petant ſtudioſi quæ ad verborum illius illuſtrationem pertinent ex eodem illo τοῦ μακαρείτου Scaligeri, puſillo quidem, ſed nunquam ſatis laudato, libello, capitibus ſexto & ſeptimo. Porrò omnia hæc Phariſæorum inſtituta, quorum hypocriſin ſæpe Dominus noſter increpat, verbo iugulat vno Epiphanius, cum illa appellat, voce elegantiſſima, ἐθελοπερισσοθρησκείαν, q. d. cultum ex propria libidine excogitatum, ac proinde ſuperfluum: alludens dubio procul ad locum Apoſtoli Coloſſ. II. 23. affinis eſt quam alibi damnat in ſuperſtitioſis quibuſdam Chriſtianis ἐθελοακρότητα δικαιοσύνης, opinionem iuſtitiæ poſitam in cultu ex humana voluntate excogitato, in Ancyrato, p. 475. In ijs quæ mox diſſeruntur de Sadducæis, omiſit Baronius illud, in quo fere vnico eius differentiæ cardo verſatur, quæ erat inter horum & Phariſæorum ſectam. quum enim Phariſæi reciperent præter Legem ſcriptam traditiones בעל פה *ore traditas*; Sadducæi iſtas penitus reijciebant. Sed hæc vulgo nota. Quod ait Epiphanius, Sadducæos non ſeruaſſe integritatem doctrinæ ſui ἐπιστάτου & magiſtri, qui & nominis auctor Sadoci: hoc quàm ſit verum, quęri poteſt: nam certum eſt Sadocum & Baithum fuiſſe diſcipulos Antigoni Sochæi; cuius pias ſententias iſti primi corruperunt, & aliouorſum trahentes, nouæ hæreſeos fundamenta iecerunt. Quare Philaſtrius dicit ipſum *Sadocum hanc hæreſin confirmaſſe*: melius dixiſſet, inueniſſe. De Eſſenis reijcit nos Baronius in aliud tempus: nempe in annum Domini noſtri LXIV. vbi quæſtio agitatur de Eſſenis monachis: quam & nos, Deo volente, accuratè & φιλαλήθως ibi expendemus. Sebuæi & Gortheni vnde appellationes ſuas inuenerint, quæſitum eſt Ioſepho Scaligero, Elenchi capite primo, & XV. ac XXI. Doſithei Baronio, & in codicibus Epiphanij Δοσιθέοι corrupte appellantur, qui Doſitheani potius erant dicendi:

 ſiquidem

ſiquidem à Doſitheo Samaritano illis nomen. ſic tamen apud alios quoque ſcriptores, etiam Damaſcenum. In loco Syneſij, quem in ſermone de Doſitheanis affert, egregie & plane ioculariter hallucinatur Baronius. Qui quidem in eo primum fallitur, quod narrationem Syneſij putat pertinere ad hæreſin Doſithei, & illam furioſam potius quàm ſuperſtitioſam obſeruationem Sabbati, quam Doſitheo tribuit Origenes. Sabbati cultus ceſſatione operis, lex eſt fuitque ſemper communis omnium Iudęorum : ſed in eo differebant inter ſe, quod neceſſitatem legis, alij mollius, alij durius interpretabantur. Narrat Philo Iudæus Helleniſta, in libro Περὶ ἀποικίας, fuiſſe Doctores nonnullos, qui docerent τοὺς ῥητοὺς νόμους εἶναι σύμβολα νοητῶν πραγμάτων, *leges ſcriptas eſſe ſymbola rerum intellectualium.* Hi obſeruationem ſabbati ſecundum literam non magni faciebant : quos propterea reprehendit eo loci Philo, & hortatur vt ſententiam mutent. Contra alij Iudæi τῶν ῥητῶν nitentes, ceſſandum ſine vlla exceptione ſtatuebant, ac ne hoſti quidem iugulanti eſſe reſiſtendum. Temperauit hunc rigorem Matathias Maccabæus ; quo auctore decretum, vt hoſte vitam eripiente, inſuperhabere ſabbatum fas eſſet, vt refertur Maccab. libro primo, cap. II. 41. & Ioſephi libro XII. cap. VIII. nam ante hoc legis temperamentum, nulla erat dubitatio mortem oppetendam prius eſſe, quàm vt tentaretur defenſio die ſabbati ; quod in eodem libro VIII. ita exprimitur : ὡς ἀληθῶς ἔχειν βοηθῆσαι ἑαυτοῖς κατὰ τὴν δόξαν τῆς σεμνοτάτης ἡμέρας. Iſtud decretum habuit hanc vim, vt in præſentiſſimo vitæ periculo liceret non ceſſare. quod ſi hoſtis arietem ſtrueret, tormenta muris admoueret, cuniculos foderet, aut ſimile quid aliud moliretur, ceſſandum erat. Hoc iure vſi Iudæi, cum vrbs à Pompeio obſeſſa, vt obſeruat Ioſephus libro XIV. cap. VIII. & Ἁλώσεως libro primo, cap. V. & cum à Tito, eiuſdem operis libro quarto, cap. IX. quare idem ſcriptor pag. 367. ait, ſua ætate decretum Matathiæ tempore factum, durare : καὶ ἄχρι δεῦρο, inquit, μένει παρ' ἡμῖν, τὸ καὶ σαββάτοις εἴ ποτε δεήσειε μάχεσθαι. Sed & ad alia quàm ad belli neceſſitates decretum illud pertinuit. Nam in vniuerſum pronuntiant Rabbini, omne periculum præſens vitę amittendę, impellere ſabbatum. ipſi dicere ſolent, מסכנות נפש רוחה שבת Ioſephus p. 670. id ita dixit, ὑπὲρ μόνου τοῦ σώματος ἀμύνονται καὶ τοῖς σάββασι. *pro ſolo corpore etiam in ſabbatis reſiſtere licet*. vbi *corpus* eſt quod Rabbinis *periculum animæ*. Igitur quum ægroto medicinam ſabbato propinare eſſet nefas ; ſi tamen pręſens vitę amittendę periculum ingrueret, opem ferre nihil vetabat. nam etiam bobus & iumentis in extremo periculo verſantibus, opem ferre ſe poſſe credebantur, vt auctor eſt Dominus noſter Lucę XIV. 5. ex quo apparet veteratorium

veteratorium ingenium, & plus quàm diabolica malitia Iudęorum Doctorum aduersus Filium Dei viuentis. Et hoc quidem commune ius fuit Iudęorum. Sed non defuerunt, qui pristinum illum rigorem ἀπροφασίστως seruarent; vt de Dosithei sectatoribus refert Origenes περὶ ἀρχῶν, libro IV. cap. II. Isti verba Mosis vrgebant, Exodi XVI. 29. *maneat vnusquisque apud semetipsum; nullus egrediatur de loco suo die septimo.* Dicebat igitur Dositheus: *vnusquisque quo habitu, quo loco, qua positione ineunte die Sabbati fuerit inuentus, ita vsque ad vesperam debet permanere.* De Essenis Iosephus Belli Iud. libro II. p. 729. scribit, cessatione in die sabbati omnes Iudęos ab illis superari. & affert vt propria ipsis instituta, ὡς μὴ πῦρ ἐναύειν. *quod ignem sabbato non accendant*: ἀλλ' οὐδὲ σκεῦός τι μετακινῆσαι θαῤῥοῦσι, *vas vllum loco mouere non audent*: ἀλλ' οὐδὲ ἀποπατεῖν, *ne aluum quidem exonerare.* De primo exemplo, miror Iosephum proferre illud tanquam peculiare Essenorum: nam Philo Iudęus, illo quem supra indicaui loco, negat cuiquam fas esse die sabbati πυρεναῦσαι: ita enim apud illum scribitur, p. 273. at in libro De vita Mosis, p. 467. ὅθεν ἀπαγορεύει πολλάκις ἐν ταῖς ἑβδόμαις πῦρ ἐναύειν. & verum est quod ait Philo; disertis verbis Lege Mosis vetitum esse, ne quis sabbato ignem accendat, Exodi XXXV. 3. & illis item locis, vbi cibus vetatur parari. In libris Thalmudicis πυρὸς ἔναυσις dicitur, הדלקת נר *accensio lucernæ*, de qua vide Mosem Ægyptium libro III. Halaka De sabbato, Perek quinto & sexto, vnde discas quatenus id sit licitum aut illicitum. Postremum exemplum in Iosepho, est necessaria quædam secundi consequentia; quam explicat erudite Scaliger capite XXVIII. Ex hac disciplina illud euenit, vt spreto Matathię decreto, Iudæi non raro oppetere mortem præoptarint, quàm ad opus digitum exerere. Matthæus Paris in anno MCCLX. *Eodem tempore apud Theocesbery quidam Iudæus cecidit in latrinam; sed quia tunc erat sabbatum, non permisit se extrahi, nisi sequente die Dominica, propter reuerentiam sui sabbati. quamobrem Iudæum mori contigit in fætore.* Similem historiam de alio Iudæo, qui in latrinas itidem die sabbati inciderat, narrat Munsterus ad caput XII. Euangelij Hebraici secundum Matthæum. Nunc locum Synesij expendamus, quem affert Baronius. Conscendit aliquando nauim Synesius in portu littoris Ægyptiaci, & vt videtur Alexandrini, Bendidio, vt Cyrenen patriam repeteret. Erant in naui nautæ XII. plerique omnes Iudæi; gubernator ipse Iudæus, nec de plebe homo, sed νομοδιδάσκαλος, Doctor Legis. Non ita multo post quàm erat ora soluta, & sublata anchora, incipit flare ventus & vehemens & contrarius. Erat forte ille dies parasceuæ; nos Veneris vocamus. Notum est Hebræos statim post Solis occasum diem sequentem inchoare. Gubernator

igitur

igitur simulac infra horizontem Solem se condidisse animaduertit, à gubernaculo manum amouet, & tanquam cessaturus totum diem sabbati, cuius id erat principium, ad pedes tumultuantium vectorum proiectus, calcandum se illis præbet. Visus est ex desperatione id fecisse. clamare igitur omnes, orare, obsecrare, ne animum desponderet, sed staret ad clauum & munus obiret suum. ille contra manebat immotus, neque oculos à libro dimouebat, cuius lectioni sedulæ operam dabat. Fuit inter vectores miles quidam θυιάδας, tam rigidæ gubernatoris ἀπαθείας impatiens: qui stricto gladio, mortem illi, nisi officio fungeretur, intentauit. ὁ δ' αὐτάδελφος Μακκαβαῖος, ait scriptor venustissimus, (sic apud Aelianum in Epistola Tryphæ, γέγονας ἡμῖν αὐτάδελφος Ἱππόλυτος; *factus es nobis germanus alter Hippolytus.*) οἷος εἶναι ἐγκαρτερῆσαι τῷ δόγματι: ille tanquam germanus Maccabæus, paratum se ostendit, vt dogma Iudaicum morte sanciret. (ea namque vis est verborum Græcorum quam interpres Baronianus non est assecutus:) Vbi media nox aduenit, tum gubernator, suametipsius sponte, sedem ad clauum occupat, *Nunc enim*, inquiens, *per legem licet: quoniam in manifestum vitæ nostræ periculum res est adducta.* Synesij verba: Μεσούσης δὲ ἤδη τῆς νυκτὸς ἀναστὰς αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ πρὸς τῇ καθέδρᾳ γίνεται. Νῦν γάρ, φησίν, ὁ νόμος ἐφίησιν. ἐπειδὴ νῦν σαφῶς περὶ τῆς ψυχῆς θέομεν. Ex hac narratione liquido constat, Iudæum hunc neque Dositheanum fuisse, neque Essenum; sed mediam quam diximus sententiam probasse. omnia enim præ sabbati religione putauit esse contemnenda, præter vnicum illum casum, quem ostendimus à Rabbinis dici solitum, *periculum animæ*. atque istud iuris Iudaici axioma, vel vt loquuntur I. C^ti. regulam, eleganter Synesij verbis gubernator exprimit, cùm ait, Νῦν σαφῶς ὑπὲρ ψυχῆς θέομεν, *Nunc verè adimus periculum animæ.* Baronius igitur hanc isto loco historiam afferens, illud primum, vt dicebam, peccat; quod Dositheanæ superstitionis putat hic esse exemplum: errore adeo manifesto, vt etiam pueri ex superiore narratione refellere queant. Alter error è priore natus, sed longe deterior. Nam quum dicat Synesius claris & perspicuis verbis, gubernatorem cessasse tantum à principio noctis ad noctem eandem dimidiatam; tunc autem in ipso sabbato contra spem, nec sine magna admiratione omnium, ad officium redijsse: Baronius tamen Synesij mentem ita exprimit: *sicque tota nocte cum sequenti die vsque ad dimidium noctis sedit Iudæus otiosus.* at quanta hæc licentia est? quàm prodigiosa? multa enim verba de suo adijcit: & quidem valde absurde. nam si cessare volebat Iudæum toto sabbato; cur saltem finito sabbato ad opus illum non remittebat? quid attinuit fingere illum otiosum post exactum sabbatum, ad medium vs-

que

que sequentis noctis? Hæc quidem vis est. Sed pergamus. *Dositheos,* ait Baronius, *monogamos fuisse, & nonnullos ex his virginitatem seruasse Epiphanius tradit.* Vereor ne coniecturam suam, non Epiphanij sententiam de monogamis Dositheanis narret hic nobis Baronius. Est in Græcis: καὶ τινες αὐτῶν ἐγκρατεύονται ἀπὸ γάμων μετὰ τὸ βιῶσαι· ἄλλοι δὲ καὶ παρθενεύουσι. *Quidam eorum continent se à nuptijs, postquam vixerint ---- alij etiam virginitatem colunt.* Hic nihil est vnde colligi queat Dositheanos vixisse aut vna vxore contentos, quum per iura Iudæorum plures habere simul liceret; aut vnis nuptijs. vnde igitur habet Baronius? Expressimus autem verba Epiphanij, cuius codicem deprauatum esse res clamat. Cornarius ita vertit: *continent se à nuptijs postquam in nuptijs vixerunt.* Legi ergo voluit, μετὰ τὸ βιῶσαι ἐν γάμῳ dicam ingenue quod sentio, frigida & insipida mihi videtur hæc viri docti coniectura. Potest legi, μετὰ τὸ χηρῶσαι: vt positum sit χηρῶ pro χηρεῦσαι, non sine exemplo. Sensus erit: istos semel viduatos morte coniugum suarum, de cætero nuptijs abstinere. Potest etiam legi, & quidem minore mutatione, μετὰ τὸ υἱῶσαι, *post liberos procreatos.* Amant Græci vocem γάμος vsurpare pro συνουσία. quare non errauerit fortasse, qui Epiphanij hanc esse dixerit sententiam. Dositheanos vxoribus vti tantum vt liberos quærant: nam apud Iudæos species quædam erat ignominiæ, non procreasse liberos. Vbi autem hac, vt appellat Aristoteles, λειτουργία essent defuncti, & liberos nacti, præsertim filios; ab omni Venere abstinere. υἱῶ antiqua vox & proba, pro υἱοθετῶ adoptare in filium, apud Aelianum sæpe, vt obseruat Suidas. Sed non est alienum à genio dictionis Epiphanij, vt eam vocem pro liberos generare vsurparit. Mirus enim passim in hoc præstantissimo scriptore se prodit purioris Hellenismi contemptus. Vt cum p. 42. ἀφαντοῦσθαι verbum nouum fecit pro ἄφαντος γίνεσθαι. cum πατρὶ posuit pro regione: qui est hodie quorundam qui se Latine loqui errore magno putant, Barbarus idiotismus. p. 51. ὅτι τὰς ἄλλας πατρίδας τὴν πορείαν στέλλεσθαι. & p. 54. ἐν ταύτῃ τῇ πατρίδι, φημὶ δὲ Ἀσίᾳ. ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Γαλατίᾳ πάνυ ἤκμασε. cum φορτοῦν pro *vexare.* p. 200. de Adamo & Eua, ὅτι χρόνος αὐτοὺς ἐφόρτου. cum ἀνείκαστος pro *non congruens.* p. 207. πρὸς φόρτον ἀνείκαστοι ἐμβεβηκότες. cum ἐξευδαρθοῦσθαι pro *vile reddere.* p. 215. ἡ ἁγία τοῦ Θεοῦ ἐκκλησία πάντοτε τὴν μετάνοιαν οὐκ ἐξευδαρθοῦσα. *vim pœnitentiæ non extenuans.* cum τὴν ἐπιδιέτητα κεκτῆσθαι p. 285. pro *superiorem locum obtinere.* cum p. 190. ἡκέναι pro *venisse.* cum p. 226. πεφθάρθαι & πεφθαρκέναι voces vsurpat. cum ab aoristo Attico ἔξεσα, formar verbum insolens ἐξεῖν. p. 312. cum verbo numeri singularis iungit plurale fœmininum: quod in solis neutris est vsu receptum, in soluta præsertim oratione: nam

Pindari

Pindari licentiam non nescimus. p. 458. ὁρᾷς πῶς ἔχει αἱ τῆς ἀληθείας θεράπεις καὶ ἀκολουθίας. & id genus sexcenta, si Deus dabit, alibi nobis notanda. Ossenos mox Baronius diuersos facit ab Essenis, Epiphanium secutus, qui Ossenos (alibi Ossæos idem vocat) è Nabatæa, Ituræa & Moabitide ortos prodit, & nomen interpretatur διὰ τῆς ἐκδόσεως τοῦ ὀνόματος στιβαρὸν γένος, *firmum & robustum genus hominum*, à radice Chaldaica aut Syriaca עשן quæ idem significat atque Hebræorum עז Nos scimus Essenos per varias in Iudæa & circa Iudæam regiones fuisse dispersos: neque satis idoneam caussam videmus, quando antiquas memorias excutimus, cur Epiphanius Ossenos ab Essenis diuersos faciat. Sequuntur apud Baronium de Hemerobaptistis quę legerat ipse apud Epiphanium. Sed non obseruat ille, neque hoc loco, neque in anno Domini XXXIII. vbi iterum eadem repetit, absurditatem scripturæ in Græco hodierno codice; quem & interpres Cornarius est secutus. Scribitur sic: ἔφασκεν αὕτη ἡ αἵρεσις ἄλλως πως μὴ εἶναι ζῆν ἀνθρώπῳ, εἰ μὴ τὰ ἄρα καθ' ἑκάστην ἡμέραν βαπτίζοιτό τις ἐν ὕδατι. *Dicebat hæc heresis, nullo modo viuere hominem posse, nisi quotidie se aliquis lauaret in aqua.* Etsi habuit hęc secta sectatores fatuos, deliros, stultos: non temere tamen aliquis mihi persuadeat, ita fuisse illos ab omni rationis vsu alienos, vt vel putarent, vel profiteri auderent, se putare neminem posse viuere, quin quotidie lauaret. non enim profectò cæteros mortales quibuscum viuebant mortuos putabant. quid multa? ex re ipsa & narratione Epiphanij apparet deesse vnam vocem, & scribendum, ἄλλως πῶς μὴ εἶναι ζῆν καθαρῶς ἀνθρώπῳ, *nullo modo viuere hominem posse pure.* vel, ἁγίως, *sancte.* Hæc vera est Hemerobaptistarum sententia; ac proinde emendatio quoque vera. Lege sequentia Epiphanij; & nota in illis voces ἁγνισμός, καθαρίζεσθαι, & καθαρισμὸς ἁμαρτημάτων. Sed non prætermittam viri præstantissimi, Iohannis Queralli sententiam, quam in familiari colloquio mihi communicauit. Putat enim ille, si ζῆν accipiatur, vt sæpe in Scriptura, pro peruenire ad salutem, nulla opus fore emendatione. Quot modis accipiantur in Scripturis *Viuere* & *Vita*, lege apud Chrysostomum homilia III. in eam ad Philippenses.

X. *Indicatur error Baronij & aliorum, nimium tribuentium vaticinijs Sibyllarum, Hydaspis, Mercurij Trismegisti & similium. Falsa illa esse demonstratur, quia mysteria Christiana ante Christum fuerunt abscondita: quæ tamen planissime explicantur in libro Mercurij, & Sibyllinis: quia veteres Græci nihil horum cognorunt: quia solemne fuit primis Ecclesiæ temporibus bono fine falsos libros fingere: quia eiusmodi scripta cum primum prodierunt fuere plurimis suspecta. Officiosa mendacia. Clemens Alex. notatur.*

notatur. Paulus in rebus fidei non vsus testibus profanis. Acrostichis Sibyllina. Eusebius notatur. Cicero & Virgilius an norint Christum. Probatur librum qui sub nomine Mercurij Trismegisti circumfertur, falsum esse. Scopus fingentium. Vis veritatis. Quis fuerit Mercurius Trismegistus, quando vixerit: quæ & quàm multa olim illi attributa & inuenta & scripta. Græcorum Excerpta è libris Hermetis: item versiones. Salaminiaca. Hermaica. Diexodica. Physica. *Galeni & Plutarchi loca, de libris iam olim falso Hermeti adscriptis. Hermetis & Mariæ* Chymica. Astrologica *Hermetis. Rerum argumentis probatur librum Mercurio tributum esse* ψευδεπίγραφον, *è Platone & Scripturis concinnatum. Philosophia vetus Ægyptiorum. Excutitur primus sermo. Pœmander dicitur Pastor, Lux, Verbum, Filius Dei. Mens.* ὁ αὐθεντίας νοῦς. θεαρχία. Νοῦς ὁμοούσιος *Creatori.* Λόγος Κυρίου. *Conditus mundi apud Mercurium è Mose. Loci emendati. Ideæ. Deus* ἀρρενόθηλυς. *Creatio hominis è Mose. Lapsus hominis.* Crescite & multiplicate. *Reparatio lapsus hominis. Imitatio locorum Iohannis.* ἄνοδος *pro morte.* αἱ δυνάμεις. ὑμνοῦσι. κηρύσσειν. δυναμοῦσθαι. ἐξουσία ἀθανασίας. συνοδεύσαντες τῇ πλάνῃ. *item alia è Scripturis. Hymnus ad imitationem formularum sacræ Liturgiæ.* Sanctus, Sanctus, Sanctus, *ter aut ter ter.* λογικὰς θυσίας πέμπειν. δεκτὴ θυσία. *In quarto sermone, imago Baptismi. nomen ipsum* βαπτίζεσθαι. παλιγγενεσία. τὰ ὑστερήματα ἀναπληροῦν. *Locus de Deo è Platone. Locus Iustini emendatus. An Deus habeat essentiam. Græca opinio, Nihil interire, sed mutari. Hippocratis locus illustratur:* ἅδης & φάος. οὐσία & φύσις. Generalitas. Chaos. παραδίδοσθαι εἰς ἀλλοίωσιν, *pro mori.* ἀφανές. *Probatur idem è stylo & dictione, atque historijs obiter memoratis. Phidias. Eunomus Locrus. Pythicus agon. Librum Trismegisti, neque ab Hermete eo sermone potuisse scribi; neque ex Ægyptio esse versum. Voces antiquis Græcis ignotæ,* αὐθεντία, ἀρχοντικὴ προσφώνεια, ὑλότης, οὐσιότης. *Etymologiæ vocum Græcarum apud Trism. Mores Græcanici. Xenophontis imitatio.*

APPARAT. Num. XVIII.

DIsseruit antea Cardinalis Baronius super vaticinijs de venturo Christo, veteri Testamento comprehensis: nunc de oraculis eodem spectantibus, quæ apud Gentes fuerunt edita, sermonem instituit. *Consilium Dei fuit*, inquit, *vt longe ante Christi aduentum, tantæ rei sacramentum Iudæis atque Gentilibus innotesceret.* Profert deinde vates Gentilium, per quos de his quæ ventura erant voluit ipsos Deus præmoneri, Mercurium Trismegistum, Hydaspem, atque Sibyllas. Hydaspis præter illa pauca, quæ ex illo afferunt Iustinus, (cui Hystaspes

dicitur) Clemens, Lactantius, & si qui alij eius meminerunt, nihil extat hodie. De Mercurio Trismegisto & Sibyllinis oraculis quæ hodieque leguntur, negari non potest, in illis capita religionis non pauca, putà, de vno Deo, de sacrosancta Trinitate, de Verbo Filio Dei, per quem mundus fuit conditus, de nascituro Christo è Virgine, de passione ipsius & cruce, de regeneratione per baptismum in vitam æternam, de futuro iudicio, & item alia, sic clare & perspicuis verbis inueniri exposita; vt vix ac ne vix quidem simile quid è tota Lege Mosis & Prophetis possit afferri. Ego vero suspicionem meam hoc loco dissimulare non possum. Nam equidem ingenue profiteor, omnia huius generis siue oracula, siue enuntiata, quo apertiora sunt, eo fieri mihi suspectiora. Moueor rationibus ijs, quas hic breuiter exponam. Iudicium esto penes Ecclesiam Dei, & intelligentes harum literarum viros. Ante omnia mouet illud me; quod verbo Dei contrarium videtur, existimare, tam profunda mysteria Gentibus fuisse clarius proposita, quàm illi populo quem Deus Opt. Max. vt peculiariter suum dilexit, & suamet ipsius & fidelium suorum seruorum voce erudijt. Nisi quis forte dicat, Gentium vates, instar asinæ Balaami, ea dixisse quæ non intelligebant, (quod & Daniel, vir ille desideriorum, sibi aliquando accidisse commemorat, XII. 9.) non in præsentem vsum, sed vt seculis post futuris illa prodessent, & post rerum euentum partim æternæ prouidentiæ testimonium exhiberent; partim ad Paganorum auctoritatem reuincendam valerent, vt docet B. Augustinus contra Faustum, libro XIII. cap. XV. Nam alioqui scimus quam exiles scintillæ veritatis priscis temporibus populo Iudaico illuxerint. Tota enim Lex per obscuros rerum futurarum typos ad Christum Iudæos deducebat, pædagogi instar, vt Paulus ait ad Galatas, III. 24. Itaq; idem Apostolus tempora ante Christum appellat χρόνους ἀγνοίας, *tempora ignorantiæ*, Actor. XVII. 30. sæpéque repetit, doctrinam de salute humani generis ante Christi incarnationem, fuisse *mysterium, quod absconditum à seculis & generationibus, nunc autem manifestatum est sanctis eius*. Coloss. I. 26. sic Ro. XVI. 25. *secundum reuelationem mysterij temporibus æternis taciti*. & Ephes. III. 9. μυστήριον τὸ ἀποκεκρυμμένον ἀπὸ τῶν αἰώνων ἐν τῷ Θεῷ. Hæc sacræ Scripturæ testimonia & his similia, quî stare possunt, si verum est, pleráque, & ea quidem præcipua doctrinæ Christianæ mysteria, etiam ante Mosem Gentibus fuisse proposita? Nam Mercurium Trismegistum ante Mosem vixisse, siquidem certa sunt quæ de eo traduntur, nullum est dubium. Quare etiam auctor ille qui vel est, vel vult videri Trismegistus, postquam in sermone primo de creatione mundi & hominum, suo more disseruisset, de lapsu primo-

rum

rum parentum, & via ad salutem post-lapsum primis parentibus indicata; profiteri non dubitat mysterium se pandere mortalibus, quod ad eam diem fuisset occultatum: τοῦτό ἐστι, ait, τὸ κεκρυμμένον μυστήριον μέχρι τῆσδε τῆς ἡμέρας. Quum igitur de baptismi institutione palàm egerit idem, sermone quarto, vt mox docebimus; quum etiam τὸν Λόγον Filium Dei eiusdem cum Patre naturæ esse declarauerit, sacrâ etiam Ecclesiæ voce ὁμοούσιον appellans; alia item non pauca tradiderit, quæ in Nouo Testamento longo adeo tempore post scripto, vt quidem isti volunt, ijsdem sæpe verbis expressa habentur: sequetur, multo ante quàm per Mosem lex populo Dei traderetur, doctrinæ Euangelicæ pleraque capita Aegyptijs hominibus fuisse patefacta. Idem & de oraculis Sibyllinis dicendum, quæ IESVM CHRISTVM sine ambagibus, aut ænigmatis, ipso etiam nomine indicant, facta illius narrant, Iohannem Baptistam denuntiant venturum, & præconium illius, quale in Euangelijs habetur, commemorant. Quid? tam clarámne lucem Gentibus affulsisse, cùm adhuc populus ille [illegible] in tam densis tenebris iaceoat? Me verò vt illud Epicharmeum vsurpem, Νᾶφε, καὶ μέμνασ' ἀπιστεῖν· ἄρθρα ταῦτα τῶν φρενῶν; etiam illud impellit, quod apud Platonem, Aristotelem, Theophrastum, & tot alios è Paganis curiosissimos omnium disciplinarum scrutatores, eorum quæ hodie apud Mercurium istum aut Sibyllas miramur, nullum penitus extat vestigium. Postremo illud quoque me vehementer mouet; quod videam primis Ecclesiæ temporibus quàm plurimos extitisse, qui facinus palmarium iudicabant, cœlestem veritatem figmentis suis ire adiutum: quo facilius videlicet noua doctrina à Gentium sapientibus admitteretur. Officiosa hæc mendacia vocabant, bono fine excogitata. Quo ex fonte dubio procul sunt orti libri sexcenti, quos illa ætas & proxima viderunt, ab hominibus minime malis, (nam de hæreticorum libris non loquimur:) sub nomine etiam Domini Iesu & Apostolorum aliorumque sanctorum publicatos. quosdam eius farinæ antea commemorauimus; sed ibi nominatis alij prope infiniti possunt adijci. plurimos enumerat Gelasius Papa in decreto suo & Romani Concilij, cuius antè meminimus. Quemadmodum autem istorum factum non possumus non grauissime reprehendere; ita iudicia illorum Patrum satis mirari non possumus, qui eiusmodi scripta tanta facilitate receperunt, & ad fulciendam cœlestis veritatis auctoritatem testimonia ex illis proferre non dubitarunt. Quis ignorat Iustinum, Clementem Alexandrinum, Tertullianum & alios Patres, libros sæpe laudare, quos iam nemo vel mediocriter studijs Theologicis imbutus, dubitat Apocryphos fuisse, & quidem notæ aliquando non optimæ,

ac proinde iure optimo à Papa Gelasio & Concilio Ro. postea esse damnatos? Sed tempore opus erat, vt fraus detegeretur. Refero in hunc censum illa oracula Sibyllina, de quibus dixi. Nam quod Clemens Alexandrinus Paulum ipsum inducit, Græcos reijcientem ad libros Sibyllinos, & ad Hydaspis oracula, vt de filio Dei veritatem inde hauriant; traditio ea est, nulla fide digna. neque Baronio assentior illi narratiunculæ fidem eo argumento adstruenti, quod etiam in scriptis Pauli Græci poetæ reperiantur laudati. Nam vbi de fide & doctrina cœlitus reuelata agitur, nunquam humanis testimonijs Apostolus vtitur. Eusebij disputatio in vita Constantini super vaticinijs Sibyllarum de Christo, non valde eum mouebit, qui singula cum iudicio expenderit. Cui enim persuadebit Eusebius, illam acrostichidem, quæ Iesu Christi nomen præfert, visam Ciceroni fuisse, & in suos libros translatam? aut quis illi assentietur, mortem Christi & passionem Virgilio fuisse probe notam? nisi putamus homini Pagano, idolis seruienti, ante aduentum Christi fuisse reuelatum mysterium, quod discipulis ipsis Seruatoris nostri, qui tertium iam annum illi operam dederant, institutique ab ipso fuerant, paucis diebus ante Domini mortem erat occultum & ignotum. Quod autem ait Eusebius, τοὺς πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων ἀπιστεῖν, *plerosque mortalium reijcere testimonia Sibyllarum in caussa fidei*; non de Paganis solum accipi debet, sed etiam de Christianis viris eruditis & iudicij limatioris, quibus de fraude subolebat. Verissimè B. Augustinus, De ciuitate Dei, lib. XVIII. cap. XLVII. *Quæcunque aliorum prophetiæ de Dei per Christum Iesum gratia proferuntur, possunt putari à Christianis esse conficta. Ideo nihil est firmius ad conuincendos quoslibet alienos, si de hac re contenderint, nostrosque fulciendos, si recte sapuerint, quàm vt diuina prædicta de Christo ea proferantur, quæ in Iudæorum scripta sunt codicibus.* addit prudentissime: Iudæos propter hoc testimonium de sedibus suis auulsos toto orbe fuisse dispersos. Scio Origenem contra Celsum qui hoc nomine Christianos acriter suggillabat, ad vetusta exemplaria prouocare; in quibus inueniantur. neque nos sane negamus, multa diuinitus potuisse dici à Paganorum vatibus, non minus quàm ab asina Balaami: illa tantum reijcimus, quæ arcana religionis nostræ apertius explicant, quàm factum sit vnquam à Dei prophetis. Scimus alioquin Augustini illo ipso loco verba esse hæc: *Non incongrue creditur, fuisse & in alijs gentibus homines, quibus hoc mysterium reuelatum est,* (nempe in genere & obscure) *& qui hoc etiam prædicere impulsi sunt.* Quemadmodum autem multa fuisse inserta carminibus Sibyllinis existimamus, ad veritatis Christianæ confirmationem: ita librum integrum, qui sub nomine Mercurij Trismegisti circumferri

cumferri ab aliquot seculis cepit, non veremur pronuntiare, & omni asseueratione confirmare, esse ψευδεπίγραφον: vtpote qui sit Christiani alicuius, vel vt dicam melius, semichristiani merum figmentum. Neque vero dubitamus id egisse auctorem, vt multa pietatis Christianæ dogmata, quæ ceu noua & prius inaudita reijciebantur, probaret ab vltima antiquitate sapientibus fuisse nota; & ab illo ipso Mercurio in literas fuisse relata, quem non solum Ægyptij, sed etiam Græci propter vetustatem & doctrinæ opinionem magnopere suspiciebant. Laudo propositum: consilium vehementer improbo, & toto pectore detestor. Facit enim Veritati iniuriam, qui falsi patrocinio, hoc est, ope Diaboli putat illam habere opus. Veritatem in rebus humanis & historia obrui nulla arte posse, nulla mortalium conspiratione, fidenter pronuntiat Polybius, magnus quidem scriptor; sed tamen Paganus. Nos erimus adeo ὀλιγόπιστοι, imò erga DEVM immortalem tam insigniter iniurij, vt veritatem ab ipso manantem, & ipsum illius verbum, de quo dictum est, cœlum & terra præteribunt; sed verbum Dei manet in æternum; nisi mendacio fulciatur, periclitari putemus? חלילה חלילה Absit, inquam, à pijs animis tanta amentia. Porrò quis fuerit hic Mercurius, aut quando vixerit, omitto hic quærere. Constat literarum & omnium scientiarum inuentionem ad istum referri solitam. Plato literas ait inuenisse, μνήμης καὶ σοφίας φάρμακον, in Phędro & Philebo. Cicero in III. de natura Deorum, *Ægypto præfuisse atque Ægyptijs leges & literas tradidisse:* Diodorus Siculus in primo, docuisse Græcos τὰ περὶ τὴν ἑρμηνείαν, rationem explicandi sensa animi; ac propterea ἑρμῆν ab illis dictum. Iamblichus in primo de mysterijs auctor est, *Ægyptios scriptores, putantes omnia inuenta esse à Mercurio, suos libros Mercurio inscripsisse.* & sub finem eius libelli refert idem, scripsisse Mercurium, (hoc est, scripta sub nomine Mercurij extitisse) voluminum vigintiquinque millia: vel etiam auctore Menestheo, triginta sex millia quingenta & vigintiquinque. Ostendit vero Iamblichus librorum Mercurialium particulas, à Græcis Philosophis in Græcum sermonem fuisse translatas. eiusmodi fuerunt, quæ ipse SALAMINIACA nominat: *proinde*, inquit, *dogmata quæ in Salaminiacis sunt, breuissimam partem Mercurialium ordinationum continent.* Fuerint fortasse hi libri, quos B. Cyrillus in primo contra Iulianum Athenis docet fuisse compositos è Mercurialibus, & cum hoc indice publicatos, HERMAICORVM libri XV. nam Salamin est contra Eleusina, paruo interuallo ab Eleusine & Athenis seiuncta. Idem Cyrillus libro II. contra Iulianum laudat Hermetis ΔΙΕΞΟΔΙΚΑ in plures diuisa sermones; meminit & cuiusdam sermonis ad Asclepium: item alterius, cuius inscriptio,

Ἑρμῆς

Ἑρμῆς περὶ τῶν ἰδίων υἱῶν: quæ omnia magnam affinitatem habent cum libro qui extat hodie, vt tituli ostenduut, & quæ ex illis describit Cyrillus. At longe diuersi erant argumenti quorum meminit Clemens in sexto Centone: vbi dicit, multa quidem & alia scripsisse Mercurium; sed præcipuos illius libros fuisse numero XLII. quorum toti XXXVI. vniuersam Ægyptiorum philosophiam continebant: sex reliquos ad artem medicam pertinuisse. ΕΡΜΟΥ ΦΥΣΙΚΑ inuenio in Chronico Græco Eusebij; quod opus idem fortasse fuerit cum illis sex libris Clementis. Meminit & Galenus in sexto de simplicium medicamentorum facultatibus, librorum Mercurij Aegyptij, ad rem medicam & ὅλως ἰατρικὴν spectantium. Sic ille in Pamphili botanici reprehensione. βοτάνης μέμνηται, ὡς αὐτός φησιν, ἀετοῦ. περὶ ἧς ὁμολογεῖ μηδένα τῶν Ἑλλήνων εἰρηκέναι μηδέν. ἀλλ' ἔν τινι τῶν εἰς Ἑρμῆν τὸν Αἰγύπτιον ἀναφερομένων βιβλίων, ἐγγεγράφθαι, περιέχοντι τὰς λϛ τῶν ὡροσκόπων βοτάνας· ἃς εὔδηλον ὅτι λῆροί εἰσι καὶ πλάσματα τοῦ συνθέντος. *Meminit plantæ, vt ipse ait, Aquilæ: cuius fatetur ipse neminem Græcorum vllam fecisse mentionem: sed in quodam libro scriptam extare, eorum qui ad Hermetem Ægyptium referuntur, continente* XXXVI. *plantas horoscoporum: quas manifestum est, nugas esse, & eius qui librum composuit, figmentum.* Quo ex loco discimus, planos & circumforaneos nugiuendulos, vt pretium nugis suis conciliarent, de Mercurij Aegyptij nomine illas solitos esse inscribere. Galenus vero quanti fecerit Mercuriales libros, qui inter Græcos circumferebantur, apparet, ex eo, quod nunquam illos legere sit dignatus: quippe quum ea iudicaret esse, vt ait, figmenta è cerebris profecta eorum qui libros eiusmodi componebant. Ne Plutarchus quidem Mercuriales libros pluris videtur fecisse: quæ nunquam ipsum legisse, ista arguunt verba, in libro de Iside & Osiride: ἐν ταῖς Ἑρμοῦ λεγομέναις βίβλοις ἱστοροῦσι γεγράφθαι περὶ τῶν ἱερῶν ὀνομάτων: *in libris quos vocant Mercurij, aiunt scriptum esse.* Extat in Christianissimi Regis Bibliotheca liber Græcus hoc titulo, Ἱερὰ τέχνη, *Ars sacra.* sic dicitur ars χρυσοποιίας, quæ aurum docet conficere: in eo codice varij auctores habentur, qui ante plura secula libros illo de argumento scripserunt. Ibi igitur, non semel laudatum inueni Mercurium: tam verè procul dubio, quàm vere ibidem citantur Μαριὰμ καὶ αἱ Ἰουδαϊκαὶ γραφαί *Mariam & scripta Iudaica.* Mariam autem est vel soror Mosis, vel gloriosissima Virgo Deipara. nam in Nouo Testamento, sola sic dicitur; quæuis reliquarum Μαρία. Sed & Astronomi disciplinæ suæ auctorem prædicant Hermetem. & constat hodieque extare in eo argumento nonnulla sub illo nomine. Postremò, quum omnes scientiæ atque disciplinæ ab inuentione Mercurij Trismegisti Aegyptij crederentur profectæ; certatim omnes fere scriptores

tores cunctarum ſcientiarum, aut gloriam illius celebrarunt, aut de eius nomine ſuis ſcriptis gratiam & famam quæſiuerunt. Quid igitur miramur, primis illis ſeculis naſcentis Chriſtianiſmi, quum tanta licentia libri falſis titulis inſcripti quotidie fingerentur; extitiſſe aliquem ſacris noſtræ pietatis leuiter imbutum, qui hoc ipſum in ſcientia Theologiæ, & rebus fidei ſibi putarit tentandum? Mihi hoc non adeo mirum videtur, vt mirari ſoleo eiuſmodi ſcripta iam olim pro antiquis cepta eſſe haberi, & à nonnullis Patrum ſic reperiri laudata, quaſi eſſent verè illius antiquiſſimi Mercurij, ſiue Toth Aegyptij. Omnino huius generis ſunt quæ hodie extant; è quibus excerptæ ſententiæ, apud Iuſtinum, Auguſtinum, Lactantium, & alios reperiuntur. Sed & illa gemina his fuerunt, quorum meminit Cyrillus: nam vt ex ipſius teſtimonio conſtat, ſcopus eius qui illa finxerat, fuit, vt conſenſum Mercurij Aegyptij cum Moſe in rebus ſacris oſtenderet. Nunc probemus certis argumentis, & vt loquitur Euſebius λευκοῖς ἐλέγχοις, librum qui hodie pleriſque doctorum in delicijs & magno pretio eſt, tanquam verè Mercurij Triſmegiſti, ψευδεπίγραφον eſſe & merum πλάσμα. In examine libri alicuius duo ſpectari debent; ὁ πραγματικὸς τόπος, res ipſæ quibus de agitur; & ὁ λεκτικός, dictio, & quæcunque ad elocutionem pertinent. Nos igitur, quod ad prius, affirmamus, in eo libro contineri non Aegyptiacam Mercurij doctrinam; ſed partim Græcam è Platonis & Platonicorum libris, & quidem perſæpe ipſis eorũ verbis, depromptam: partim Chriſtianam è libris ſacris petitam. Quodnã philoſophię genus in vſu olim fuerit apud veteres Ægyptios è libris Euſebij De præparatione Euangelica, & è loco eximio apud Origenẽ contra Celſum lib. VIII. & alijs priſcis ſcriptoribus poteſt intelligi. At Pſeudomercurij huius diuerſa eſt genere toto philoſophandi ratio: & res enim & verba ſcholam Platonis ſapiunt; ijs dumtaxat exceptis, quæ miſcet è libris diuinis. Ne temere videamur tot doctorum opinioni contraire, paucis demonſtremus quod dicimus. Primo ſermone narrat Mercurius, quæ edoctus fuerat à Pœmandro ſuper natura rerum & creatione mundi. Pœmander hic ſiue Paſtor, Chriſtus eſt, qui apud Iohannem ait, ἐγώ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός. illi igitur tribuit partes erudiendi homines in veritate. Ait Pœmander de ſe: Τὸ φῶς ἐκεῖνο ἐγώ, νοῦς, ὁ σὸς θεός, ὁ πρὸ φύσεως ὑγρᾶς τῆς ἐκ σκότους φανείσης· ὁ δ' ἐκ νοὸς φωτινὸς λόγος, υἱὸς Θεοῦ. *Ego ſum lux illa, Mens, Deus tuus; qui eram ante naturam humidam* (aquas) *quæ ex illis tenebris* primò *eruperunt:* (hoc eſt, ante mundi conditum) *è Mente procedens, verbum luminoſum, filius Dei.* Non puto eſſe aliquem vere Chriſtianum, qui opus habeat moneri, quo ex fonte iſta ſint deriuata. de nonnullis tantum admonebimus.

nebimus. Ego, ait Pœmander, ſum lux, τὸ φῶς. Chriſtus de ſe Iohannis VIII. 12. ἐγώ εἰμι τὸ φῶς. & Iohannes ipſe vocat Chriſtum τὸ φῶς, cap. pr. 4.5.8.9. Deus quoque dicitur habitare lumen inacceſſum, 1. Timoth. VI. 16. φῶς οἰκῶν ἀπρόσιτον. Cùm ait Pœmander ſe eſſe lucem, quæ exiſtebat antequam è tenebris aquæ ſepararentur; alludere videtur ad dictum Iohannis initio, καὶ τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει. ſed ſenſus tamen eſt diuerſus. quare illa potius loca reſpicit, quibus aſſeritur æternitas Filij Dei ante iacta mundi fundamenta. quid dicemus de illis? Λόγος υἱὸς θεοῦ? an ille caſcus Ægyptius Moſe antiquior, notum habuit Verbum Dei Filium? Quod autem ſe Pœmander vocat Mentem & ex Mente ſe ait procedere, è Platonis ſchola eſt, vbi frequens mentio eius vocis; quam primus Anaxagoras ad mundi conditum quum adhibuiſſet, dixiſſetque, Πάντα χρήματα ἦν ὁμοῦ· εἶτα Νοῦς ἐλθὼν αὐτὰ διεκόσμησε, *Erant res omnes ſimul: deinde Mens venit & illas in ordinem digeſſit*, magna in admiratione fuit; οἷ γὰρ νήφων ἐφάνη παρ' εἰκῆ λέγοντας τοὺς πρότερον, ait Philoſophus in primo Metaphyſico maiore. ergo etiam Platoni in Timæo & alibi Mens pro Deo ponitur: qui etiam ibi dicitur, ἡ πάντα διακοσμοῦσα αἰτία, *cauſſa omnia ordinans*, ipſo verbo Anaxagoræ. Initio ſermonis Pœmander de ſe, εἰμὶ ὁ αὐθεντίας νοῦς, *Ego ſum ſupremæ poteſtatis Mens*, alludit ad loca Platonis in Timæo, vbi Mens, id eſt Deus, dicitur αὐτοκράτωρ, *qui plenum habet imperium*; & οὐρανοῦ τε καὶ γῆς βασιλεύς, *Rex cœli & terræ*. Αὐθεντία ſtatuitur ſupra Mentem; vt apud ſcriptorem Platonicum Dionyſium De diuinis nominibus, θεαρχία: vt cum ſcribit, τὸ ὑπὲρ νοῦν καὶ οὐσίαν τῆς θεαρχίας κρύφιον. In hymnis Syneſij celebratur & ἡ αὐτόσσυτος ἀρχά, & Νόος ὁ καταβάντας ἐς ὕλαν. ſunt autem iſta omnia Chriſtianorum πλατωνιζόντων ænigmata de Deo Patre & Filio. Cùm Pœmander & Mentem ſeſe appellat, & ex Mente ſe ait ortum: eſſentiæ identitatem in Patre & Filio obſcure innuit. Non eſt quærendus longe interpres: ſequitur enim non multo poſt; ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος ἡνώθη τῷ δημιουργῷ Νῷ· ὁμοούσιος γὰρ ἦν. *Dei verbum vnitum eſt cum Mente fabricatrice mundi: erat enim illius coeſſentialis.* quid iſtis clarius? aut quo luculentiore teſtimonio poteſt demonſtrari, myſteria doctrinæ Chriſtianæ ſcriptori huius libri fuiſſe cognita? Quare ſi hunc dialogum Pſeudotriſmegiſti legerant Patres, cauſſa dici non poteſt, quin magna ſint vſi incuria, cum non animaduerterunt ab alio quàm ab homine Chriſtiano, vel certe verſato in libris ſacris & Patrum, proficiſci iſta non potuiſſe. Imprimis digna obſeruatione vox ὁμοούσιος illa ætate. Nam quia Iuſtinus in extrema cohortatione ad Græcos Mercurij huius meminit, & quædam ex hoc libro profert; ſequitur ex eo, vixiſſe patrem huius ſcripti, non multo poſt tempora Apoſtolorum.

Quare

Quare paris antiquitatis Patrem nullum possumus nominare, qui vocem ὁμοούσιος de Personis Trinitatis vsurparit. Itaque B. Athanasius in epistola ad Africanos, & alibi quoque, vt probet etiam ante Concilium Nicenum pijs Patribus id verbi & cognitum fuisse & vsurpatum, Dionysios duos nominat, alterum Romæ, alterum Alexandriæ Episcopos, & Theognostum veterem Theologum. Si tam aperte vbique Christianum egisset Pseudomercurius, latere non potuisset: quod ille tamen voluit. Notabis etiam illa verba, Λόγος Κυρίου, ὁ δὲ Νοῦς πατὴρ Θεός. Mundi conditus initio huius sermonis primi adhibita imagine explicatur, quæ rem ipsam ob oculos ponat: in quo manifesta est & putida visionum propheticarum imitatio. Pœmander formam mutat: Mercurius luce quadam admirabili illustratur. Sequitur imago conditus mundi. *Tenebræ*, ait, *factæ sunt terribiles horrendæque, quasi in spiras obliquas collectæ, ex quibus humida natura est orta.* Legendum enim, φοβερόν τι καὶ στυγνὸν σκολιῶς ἐσπειραμένον, non σκολιῶς πεπειραμένον: quod ineptum est. vt & illud paullo ante, φησὶ, ἐμοὶ πάλιν ἔχε νῷ σῷ. Scribe, φησὶν ἐμοὶ πάλιν· ἔχε νῷ σῷ ὅσα θέλεις μαθεῖν. *Dixit mihi iterum; concipe animo & serua quæcunque vis discere.* Istæ tenebræ quæ antecedunt κτίσιν mundi, è Genesi Mosis sunt acceptæ, initio libri. ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος καὶ σκότος ἐπέκειτο ἐπάνω τῆς ἀβύσσου. vnde etiam sunt ista sermone tertio, vbi iterum de principio rerum agitur: ἦν σκότος ἄπειρον ἐν ἀβύσσῳ καὶ ὕδωρ. & statim chaos ibi describitur sic; ἀδιορίστων δὲ ὄντων ἁπάντων καὶ ἀκατασκευάστων. quæ fere est interpretatio LXX. Seniorum, verborum Mosis *Tohu & Bohu* initio Geneseos. Pergit Pseudohermes in primo; λόγος ἅγιος ἐπέβη τῇ φύσει. *Verbum sanctum superuenit naturæ.* & mox: γῆ δὲ καὶ ὕδωρ κινούμενα ἦν, διὰ τὸν ἐπιφερόμενον πνευματικὸν λόγον εἰς ἀκοήν. *Tellus & aqua mouebantur, propter Verbum Spirituale, quod desuper ferebatur, vt audiri posset.* Palàm imitatur verba Mosis; καὶ πνεῦμα Θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος. *Spiritus Dei ferebatur super aquis.* ipsum verbum retinuit ἐπιφέρεσθαι, quo expresserunt Græci τὸ מרחפת Hinc etiam illa in sermone quarto, καὶ πνεῦμα λεπτὸν νοερὸν δυνάμει θείᾳ ὄντα ἐν χάει. Erant, ait, tenebræ & Spiritus tenuis, intellectualis, vi diuina manentes in ipso Chao. Atque hic obiter notabis, quomodo hic auctor intellexerit verba Mosis, רוח אלהים per quæ saniores Theologi Spiritum Sanctum, tertiam S. Trinitatis personam volunt designari. Sequitur non longe: εἶδες ἐν τῷ νῷ τὸ ἀρχέτυπον εἶδος, τὸ προάρχον τῆς ἀρχῆς, τῆς ἀπεράντου. *Vidisti in mente ideam primitiuam, quæ extitit ante principium infinitum.* Platonica hæc doctrina est de ideis, in Dei mente præexistentibus. res nota: nec minus quæ sequuntur de mundi fabrica ad existentis in Deo ideæ imitationem. Cùm statim ait, ὁ Θεὸς ἀρρενόθηλυς ὤν, *Deus est masculo-*

fœminus, reuocat in mentem mihi, Valentini æones apud Epiphanium, quos ipse appellabat eadem voce, tanquam ex vtroque sexu mixtos. Ego non dubito cæteris Platonicorum speculationibus hanc esse accensendam. Itaque mellitissimus Platonicorum Synesius ab ea non abstinuit, qui in hymno tertio ita canit de Deo : Σπέρμα σὺ πάντων, ῥίζα δ' ὀρπάκων, Φύσις ἐν νοεροῖς, Θῆλυ καὶ ἄρρεν. contra apud Irenæum lib. primo, cap. x. ὁ ἀνεννόητος, καὶ ἀνούσιος, ὁ μήτε ἄρρεν, μήτε θῆλυ. Huc pertinet quod nonnulli veterum obseruant, quia nullus in Deo sexus, propterea Spiritum Sanctum, quæ est tertia S. Trinitatis persona, Hebraice fœminino genere dici : Latine, masculino : Græce, neutro. cuius obseruationis meminit & Pseudohieronymus De assumptione B. Mariæ. At paullo post cum ait, primos homines fuisse conditos ἀρρενοθηλέας, ad androgynos de quibus Plato in Symposio, credo, respexit. Sequitur creatio animalium, & post cætera animalia, hominis : qui locus Mosis imitatione constat. de homine ait ; ὁ δὲ πάντων πατὴρ ὁ Νοῦς, ὢν ζωὴ καὶ φῶς, ἀπεκύησεν ἄνθρωπον αὐτῷ ἴσον. οὗ ἠράσθη, ὡς ἰδίου τόκου. περικαλλὴς γὰρ, τὴν τοῦ πατρὸς εἰκόνα ἔχων. *Mens, communis omnium parens, vita & lumen, hominem generauit, sibi similem : quem adamauit, vt proprium fœtum : erat enim homo perpulcher ; vt qui Patris imago esset.* Moses : *Dixit Deus, faciamus hominem ad imaginem nostram & similitudinem.* De amore Dei erga homines, multa afferri possent è Scripturis : sed excellit locus Iohannis III. 16. *Sic enim Deus dilexit mundum, vt Filium suum vnigenitum daret.* Sequens disputatio de amissa ab hominibus felicitate, in qua primo creati fuerant, Platonicorum ineptijs mire est inuoluta, neque est operæpretium illa mysteria euoluere : non enim id agimus. Duplex, inquit, propterea factus est homo ; mortalis propter corpus : immortalis, διὰ τὸν οὐσιώδη ἄνθρωπον : *propter hominem ipsum substantialem.* ἀθάνατος γὰρ ὤν, καὶ πάντων τὴν ἐξουσίαν ἔχων, τὰ θνητὰ πάσχει, ὑποκείμενα (scribe, ὑποκείμενος : sed Ficinus aliter totam periodum legit :) τῇ εἱμαρμένῃ. ὑπεράνω οὖν ὢν τῆς ἁρμονίας, ἐναρμόνιος γέγονε δοῦλος. *Nam quum esset immortalis, & omnium rerum potestatem habens*, (hoc sæpius dicit, sumens è postremis versibus capitis primi Geneseos) *mortalia patitur, factus obnoxius fato. Igitur, qui prius erat supra harmoniam* (legem fati) *euasit seruus & harmonia tenetur.* Hæc Pseudomercurius de amisso priore statu. quæ vbi dixisset, subijcit, hoc illud esse mysterium, quod hactenus latuisset occultatum ; loca illa Apostoli imitans, quæ initio huius diatribæ attulimus. Lapsum hominis sequitur diuisio androgynorum in duo corpora, marem & fœminam : quam insulsissimam fabulam, è Platonis Symposio, vt dicebam, videtur transscripsisse. Tunc creaturæ primò præceptum accipiunt, vt crescant & multiplicentur. Verba

impostoris

impostoris sunt: αὐξάνεσθε ἐν αὐξήσει, καὶ πληθύνεσθε ἐν πλήθει πάντα τὰ κτίσματα καὶ τὰ δημιουργήματα. *Vos omnes creaturæ & opera mea crescite incremento, & multiplicemini multitudine.* sunt ipsa Mosis verba in versione τῶν Septuaginta; αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε, καὶ πληρώσατε τὴν γῆν. Notus est & locus Platonis in Timæo: Τὸ λοιπὸν ὑμεῖς ἀθανάτῳ θνητὸν προσυφαίνοντες, ἀπεργάζεσθε ζῶα, καὶ γεννᾶτε τροφήν τε διδόντες αὐξάνετε, καὶ φθίνοντα πάλιν δέχεσθε. Sed, vt dixi, Pseudomercurius ipsa Mosis verba apud Seniores retinuit: quod etiam alibi planissime fecit, de creatione mundi disserens. B. enim Cyrillus libro altero contra Iulianum, hæc profert è Mercurij Trismegisti Διεξοδικῶν sermone primo: *Omnium Dominus statim dixit, suo sancto & mentali, & vim condendi habente Verbo: Sit sol, & simul apparuit ignis, qui natura sursum fertur.* Vidimus conditum hominis, vidimus lapsum: videamus iam quæ philosophatur hic planus de reparatione lapsus. Dicit quosdam homines habere mentem, quosdam carere. monet τὸν ἔννουν, mente præditos, vt originem suam diligenter recognoscant: cogitent assidue se propter illicitum amorem statum priorem amisisse: quod si pie, caste, & sancte vitam instituant, se (Pœmander loquitur; quem diximus esse Christum:) illis adfuturum, & sua præsentia eos adiuturum, vt nacti plenam cognitionem Patri concilientur, atque illum semper deinceps laudent. Verba illius reddam: Ἀναγνωρισάτω ὁ ἔννους ἑαυτὸν ὄντα ἀθάνατον, καὶ τὸν αἴτιον τοῦ θανάτου ἔρωτα, καὶ πάντα τὰ ὄντα. mox: ὁ ἀναγνωρίσας ἑαυτὸν ἐλήλυθεν εἰς τὸ περιούσιον ἀγαθόν. ὁ δὲ ἀγαπήσας τὸ ἐκ πλάνης ἔρωτος σῶμα, οὗτος μένει ἐν τῷ σκότει πλανώμενος, αἰσθητῶς πάσχων τὰ τοῦ θανάτου. *Qui amat, inquit, corpus suum natum ex errore amoris, hic sensibiliter patiens mala mortis, manet in tenebris.* agnoscet hic peritus Lector phrasim Scripturæ, μένει ἐν τῇ σκοτίᾳ, de ijs, qui non perueniunt ad salutem; Iohan. XII. 46. Sic quum legisset Domini nostri verba, Iohan. XIV. 6. *Ego sum via, veritas & vita: nemo venit ad Patrem nisi per me*: diuinam sententiam suis nugis inseruit: sed mutatis signis, quod fieri solet à furibus. Facit Pœmandrum interrogatum πῶς εἰς ζωὴν χωρήσω, *quomodo possum ego homo redire ad vitam?* sic respondere: ὁ ἔννους ἄνθρωπος ἀναγνωρισάτω ἑαυτόν. οὐ πάντες γὰρ ἄνθρωποι νοῦν ἔχουσι. παραγίνομαι ἐγὼ ὁ Νοῦς τοῖς ὁσίοις καὶ ἀγαθοῖς καὶ καθαροῖς καὶ ἐλεήμοσι, τοῖς εὐσεβῶς βιοῦσι· καὶ ἡ παρουσία μου γίνεται βοήθεια, καὶ εὐθὺς τὰ πάντα γνωρίζουσι, καὶ τὸν Πατέρα ἱλάσκονται ἀγαπητικῶς. quorum verborum sententiam paullo ante protuli. Post hæc multis disputat Pœmander, se ab improbæ vitæ hominibus discedere, & τῷ τιμωρῷ ἐκχωρῆσαι δαίμονι, *cedere loco Diabolo*, quem vocat vindicem dæmonem & scelerum vltorem. Platonicus Synesius epistola LVII. vocat maleficas virtutes supplicijs exigendis à diuina prouidentia præfectas: Αἱ κακοποιοὶ, inquit, δυνάμεις ἐν κόσμῳ, συμπληροῦσι μὲν τῇ χρείᾳ τῆς

L 2 προνοίας

προνοίας· κολάζουσι γὰρ τοὺς ἀξίους κολάζεσθαι. multa ibi de illis philosophatur. Transit deinde Mercurius noster ad sermonem de morte, quam vocat ἄνοδον, *reuersionem ad loca superiora*; voce Platonicis familiari. Ait autem, eos qui bene vixerint, post mortem ascendere ad Patrem, & ab illo collocari inter τὰς δυνάμεις: sic enim appellat cum Scriptura quas Peripatetici & Academici vocant intelligentias: Theologi spirituales substantias; inter quas sunt quæ proprie dicuntur Δυνάμεις, Virtutes, Paulo Rom. VIII. 38. & sæpe in Sacris literis. Atque hoc appellat auctor iste θεωθῆναι, *fieri Deum*: quæ vox familiaris est pijs Patribus de hominibus pijs; sed alio sensu: qua de re multa alio loco, σὺν θεῷ dicturi sumus. apud Dionysiũ quem vocant Areopagitam, frequens est vocis huius vsurpatio: & aliquando non multo aliter quàm hîc. Sic autem iste: δυνάμεις γινόμενοι ἐν Θεῷ γίνονται. τοῦτό ἐστι τὸ ἀγαθὸν τέλος τοῖς γνῶσιν ἐσχηκόσι θεωθῆναι. & ita sæpe alibi, vt p. 21. p. 25. item 48. & 49. sed vide initium sermonis XII. Hæc quum edoctus fuisset Mercurius à Pœmandro, eadem alios docere statim cepit: ἦργμαι, ait, κηρύσσειν τοῖς ἀνθρώποις τὸ τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς γνώσεως κλέος: *incepi prædicare hominibus gloriam pietatis & cognitionis.* vox κηρύσσειν desumpta est ex Euangelio; vt illa, ὑπ' αὐτοῦ δυναμωθεὶς è Paulo. Sic in concione quam subijcit, ἔχοντες ἐξουσίαν ἀθανασίας, *habentes potestatem, vt fiatis immortales.* ex istis Iohannis I. 12. ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι. Ibidem συνοδεύειν τῇ πλάνῃ, idem quod apud Petrum ἐν πλάνῃ ἀναστρέφεσθαι. & cum finita concione ait, καὶ οἱ μὲν αὐτῶν καταφλυαρήσαντες ἀπέστησαν, τῇ τοῦ θανάτου ὁδῷ ἑαυτοὺς ἐκδεδωκότες. *audientium alij subsannantes abscesserunt; illi nempe, qui via mortis sese dediderant*, imitatur Lucam Actorum XVII. 32. & vt in Actis dicuntur pij suas pecunias iecisse ad pedes Apostolorum: sic iste, quosdam audita concione proiecisse se ad pedes suos, petentes vt docerentur. καὶ οἱ δὲ παρεκάλουν διδαχθῆναι ἑαυτοὺς, πρὸ ποδῶν μου ῥίψαντες. Clauditur sermo primus hymno, quem canit Mercurius Deo. vbi formulæ vsurpantur propriæ Ecclesiæ, ἅγιος ὁ Θεὸς, & εὐλογητὸς εἶ πάτερ, è Scriptura notæ & antiquis Liturgijs. Quod autem nouies illa repetuntur, ἅγιος ὁ Θεὸς, mysterio non caret. Nam in veteri Ecclesia illa formula δοξολογίας, Sanctus, Sanctus, Sanctus, ex Isaiæ VI. 3. vel semel vsurpabatur, vel ter: & vox Sanctus, vel ter iterabatur, vel ter ter, de quo notatu digna sunt verba Damasceni in libro De Trisagio: ἐπεὶ καὶ τὸν Τρισάγιον ὕμνον ἐν ταῖς συνήθεσιν εὐχαῖς τρίτον ψαλλό, ἄξιον καὶ περὶ τούτου διαλαβεῖν· ὅτι περ οὐχ ἅπαξ τῷ Πατρὶ, καὶ ἅπαξ τῷ Υἱῷ, καὶ ἅπαξ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι τὸν Τρισάγιον ὕμνον προσάγομεν· ἀλλὰ κοινῶς τῇ ἁγίᾳ Τριάδι τὸν Τρισάγιον ὕμνον προσφέρομεν. Vide Germani Patriarchæ Constantinopolitani Theoriam mysticam. Cum ait Pseudomercurius λέξεις

λογικὰς

λογικὰς θυσίας, & sermone XIII. in hymno quem vocat ὑμνῳδίαν κρυπτήν, vbi elucet manifestissime Dauidicorum psalmorum imitatio, θεῷ πέμπω λογικὰς θυσίας, respicit verba Pauli ad Romanos XII. 1. παραστῆσαι τὴν λογικὴν λατρείαν ὑμῶν. illa etiam in XIII. πέμψον δεκτὴν θυσίαν τῷ θεῷ, è Paulo mutuatus est, Philipp. IV. 18. θυσίαν δεκτὴν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ. Amat enim iste planus, simul cum doctrina sacra, verba quoque furari sacræ Scripturæ. In quarto sermone adumbratur baptismi institutio mira imagine. Crater in medio destituitur, plenus νοῦ mentis: & monentur voce præconis homines, vt in eum sese immergant. βάπτισον σεαυτὴν ἡ δυναμένη, ἡ πιστεύουσα ὅτι ἀνελεύσῃ πρὸς τὸν καταπέμψαντα τὸν κρατῆρα. *Intinge te ô anima, si qua potes in hunc craterem, tu quæ credis te redituram ad eum qui demisit craterem.* Crater est baptisterium: mens cœlitus demissa, est vis Spiritus Sancti immissa in aquam mysticam. Patres Græci appellant τὴν ἐπιφοίτησιν τοῦ πνεύματος, vt Cyrillus Hierosolymitanus in Mystagogicis, & alij. iste rem dissimulat, sed verbum retinet. iterum mox: κἀγὼ βαπτισθῆναι βούλομαι ὦ πάτερ. ἐὰν μὴ πρῶτον τὸ σῶμά σου μισήσῃς ὦ τέκνον, σεαυτὸν φιλῆσαι οὐ δύνασαι. *Volo ô pater baptizari. Nisi prius corpus tuum oderis, fili, non potes te ipsum amare.* Ex Euangelio Iohannis XII. 25. hæc esse detorta, soli illi possunt ignorare, qui metu hæreseos à Scripturarum lectione abhorrent. Sic enim hodie quibusdam in locis viuitur. Alibi baptismum vocat παλιγγενεσίαν ex Paulo, ad Titum III. 5. φάσκων μηδένα δύνασθαι σωθῆναι πρὸ τῆς παλιγγενεσίας: *dicens neminem posse seruari ante regenerationem.* an est aliquis tam idiota, qui vocem Ecclesiæ non agnoscat, aut quin recordetur loci Iohannis III. 5. Ibidem Mercurius iste vates amphibolus, regenerationem ostendit idem esse, ac supplere quod deest naturæ, phrasin Pauli vsurpans, τὰ ὑστερήματα ἀναπληρῶσαι, 1. Corinth. XVI. 17. etsi in alia re. Similiter & Platonis non singulas tantum voces, verùm integras etiam sententias ad verbum aliquando descripsit. Vt initio epistolæ Mercurij ad Tat: Θεὸν μὲν νοῆσαι χαλεπὸν, φράσαι δὲ ἀδύνατον, ᾧ καὶ νοῆσαι δυνατόν: quæ verba ex isto scriptore proferunt Iustinus Martyr, in Parænetico (vbi perperam Ἄκμωνος scriptum, pro Ἄμμωνος:) & Cyrillus contra Iulianum, & ex Cypriano Augustinus, extremo libro sexto De baptismo contra Donatistas. Locus Platonis notissimus est in Timæo: τὸν μὲν οὖν ποιητὴν καὶ πατέρα τοῦδε τοῦ παντὸς εὑρεῖν τε ἔργον, καὶ εὑρόντα λέγειν εἰς πάντας ἀδύνατον. M. Tullius vertit: *Atque illum quidem quasi parentem vniuersitatis inuenire difficile est; & cum etiam inueneris indicare in vulgus nefas.* Vide quæ de hoc Platonis dicto philosophatur maximus Theologus Gregorius Naz. oratione altera de Theologia. Refero ad doctrinam Platonicorum illam dubitationem, an Deus habeat νοῦν, initio sermonis XII.

nam

nam & Origenes philosophus Platonicus sæpe magis quàm Theologus in sexto aduersus Cellum, quæstionem illam mouet: ἀλλ' οὐδ' inquit, οὐσίας μετέχει ὁ Θεός· μετέχεται γὰρ μᾶλλον ἢ μετέχει: & post pauca subdit, quærendum esse, num sit potius Deus nominandus οὐσία οὐσιῶν, ἰδέα ἰδεῶν. Propterea in libro De diuinis nominibus Dionysij, vt vocant, Areopagitæ, dicitur Deus, non simpliciter οὐσία; sed elegantissime ὑπερούσιος οὐσία, *substantia omnem substantiam transcendens.* In hymno tertio τοῦ Πλατωνικωτάτου Synesij leges hos versiculos Περιούσιε τοῦ Κόσμου ῥίζα; & φύσις ἄφθεγκτος Τὸ περιούσιον ὄν. Contra apud Irenæum Deus dicitur, sed ab homine hæretico, ἀνούσιος, *insubstantiuus*, sicut habetur in antiqua eius versione. Sed de ea quæstione an dicendus sit Deus habere substantiam, legendi cum alij Theologi, tum Gregorius Naz. oratione XLIX. quanquam vel sola vox sacri Concilij Niceni auctoritate firmata, ὁμοούσιος, ei quæstioni finiendæ satis esse sobrijs hominibus debebat. Vnicum adhuc proferam dogma; non Platonis quidem aut Platonicorum proprium; sed multorum Græcorum sapientum commune: quod ita Aegyptius iste scilicet Mercurius tractat, vt purum putum ipsum fuisse philosophum, Græcorum disciplinis, non autem veteris Aegyptiorum sapientiæ mysterijs imbutum, vel ex eo possit intelligi. Fuit igitur opinio vetustissimorum Græcorum, nihil è rebus creatis perire, sed mutari dumtaxat, mortem, inane esse nomen sine re: nam reuera mutationem esse, quam vulgus dicit mortem: quippe nihil creatum interire, sed formam aliam assumere. Hippocrates in libro De diæta, postquam probauit, συνίσταται τὰ ζῶα ἐκ δυοῖν, τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ ὕδατος, conflari animalia è duobus, igne & aqua, addit; ἀπόλλυται μὲν οὖν οὐδὲν ἁπάντων χρημάτων, οὐδὲ γίνεται, ὅτι μὴ καὶ πρόσθεν ἦν· ξυμμισγόμενα δὲ καὶ διακρινόμενα ἀλλοιοῦται. Νομίζεται δὲ παρὰ τῶν ἀνθρώπων, τὸ μὲν ἐξ ἅδου εἰς φάος αὐξηθὲν, γενέσθαι· τὸ δὲ ἐκ τοῦ φάεος εἰς ἅδην μειωθὲν, ἀπολέσθαι. *Igitur ex omnibus rebus perit nihil, neque nascitur, nisi quod prius fuit: sed inter se res mixtæ aut separatæ aliæ fiunt.* vel, *alterationem patiuntur. Existimatur vero ab hominibus, illud quidem, quod ex Ade in lucem excreuit,* (crescendo peruenit) *nasci: id vero quod è luce in Adem imminutum fuerit,* (peruenerit) *perire.* Sentit Hippocrates, esse quandam materiam primam, indigestam & ἀόρατον, neque in oculorum sensum cadentem, ex qua fiant omnia, & in quam resoluantur omnia. illam materiam vocat ἅδην, quasi dicas, rem inuisibilem; id enim est ἅδης: sicut res creatas & ex ea materia productas, vocat φάος. Quem dicit Hippocrates Adem, alij philosophi nominabant οὐσίαν; (Aristoteles, primam substantiam:) & naturam, quod illi dicitur φάος, lumen vel lux. Apollonius Tyanæus in epistola ad Valerium: Θάνατος οὐδεὶς οὐδενὸς ἢ μόνον ἐμφάσει· καθάπερ οὐδὲ γένεσις

γένεσις οὐδενός, ἢ μόνον ἐμφάσει· τὸ μὲν γὰρ ἐξ οὐσίας τραπὲν ἐς φύσιν, ἔδοξε γένεσις· τὸ δὲ ἐκ φύσεως εἰς οὐσίαν, κατὰ ταυτὰ θάνατος· οὔτε γινομένου κατ' ἀλήθειαν τινός, οὔτε φθειρομένου ποτέ. μόνου δὲ ἐμφανοῦς ὄντος, ἀοράτου τε ὕστερον· τοῦ μὲν διὰ παχύτητα τῆς ὕλης· τοῦ δὲ διὰ λεπτότητα τῆς οὐσίας. οὔσης μὲν ἀεὶ τῆς αὐτῆς, κινήσει δὲ διαφερούσης καὶ στάσει. Clarum est οὐσίαν appellare Apollonium, quem dicit Cous senex ᾅδην. & φύσιν, quod illi est φάος Seneca aliter, epistola XXXVI. *Cogita nihil eorum quæ ab oculis abeunt, & in rerum naturam ex qua prodierunt ac mox processura sunt, reconduntur, consumi. Desinunt ista non pereunt.* Hic per rerum naturam intelligitur Hippocratis ᾅδης, Apollonij οὐσία. Seruius vocat *generalitatem* in tertiam Aeneida. *Romani*, ait, *contra faciebant, comburentes cadauera, vt statim anima in generalitatem, id est, in suam rediret materiam.* Poetæ interdum Chaos. Claudianus verò de raptu Proserpinæ, cùm ita Orcum alloquitur,

Qui vitam letumq; regis: nam quicquid vbique
Gignit materies, hoc te donante creatur;

planissime ex Hippocratis mente loquitur. Multa in hanc sententiam scribit M. Antoninus Imperator, in suis illis diuinis libris: vt pag. 186. Κόσμος ἀλλοίωσις, *mundus est mutatio*: & pag. 187. ὁ θάνατός ἐστι τοιοῦτος οἷον γένεσις, φύσεως μυστήριον. Ad hoc igitur Græcorum dogma sæpe respicit fictus iste Hermes Aegyptius. Primo sermone, pro mori dixit, παραδίδοται τὸ σῶμα εἰς ἀλλοίωσιν. quem autem vocat ᾅδην Hippocrates, iste per vocem ἀφανὲς exprimit. vt cum subijcit verbis superioribus, καὶ τὸ εἶδος ὃ εἶχες ἀφανὲς γίγνεται in XI. εἰς ἀφανὲς χωρεῖ τὰ διαλυόμενα ibidem ait, singulis diebus partem mundi γίνεσθαι ἐν τῷ ἀφανεῖ, hoc est, vt vulgus loquitur, perire; vt Hippocrates, εἰς ᾅδην μειοῦσθαι. Sic loquitur & Platonicus insignis Dionysius in Ecclesiastica Hierarchia, capite II. vbi ait mortem non esse τῆς οὐσίας ἀνυπαρξίαν, sed potius τὴν τῶν συνῃρημένων διάκρισιν, εἰς τὸ ἡμῖν ἀφανὲς ἄγουσαν, τὴν ψυχὴν μὲν, ὡς ἐν στερήσει σώματος ἀειδῆ γιγνομένην. Maximus Scholiastes Dionysij: τοῦτο δὲ ἀφανὲς τινὲς ἔφησαν εἶναι τὸν ᾅδην· τουτέστι τὸν ἀειδῆ καὶ ἀφανῆ γινόμενον τῆς ψυχῆς χωρισμόν, εἰς τόπους ἀοράτους τοῖς αἰσθητοῖς. Initio octaui sermonis rationem cur nihil pereat reddit hanc; quod mundus sit animal æternum, Deus quidam secundus: omnia autem quæ sunt in mundo partes esse illius; maxime autem hominem. Eandem rationem repetit in XII. vbi addit; ἡ διάλυσις οὐ θάνατός ἐστιν, ἀλλὰ κράματος διάλυσις· διαλύεται δὲ οὐχ ἵνα ἀπόληται, ἀλλ' ἵνα νέα γένηται. Sed totus liber hic esset transscribendus, si singula vellem persequi doctrinæ capita, quæ iste falsus Mercurius è Græcis philosophis in rem suam vertit: nam si excipias quæ deriuata sunt è fonte Scripturarum, omnia illius inde sunt. Venio ad elocutionem & τὸν λεκτικὸν τόπον, & historias obiter huic scriptori memoratas. Quum igitur

igitur constet Mercurium Aegyptium antiquissimis vixisse temporibus, & vt videtur, circa annum à conditu rerum bis millesimum, non potest ab eo scriptus esse hic liber; in quo Phidiæ statuarij fit mentio, p. 97. qui post exactos ab illo quod diximus tempore, annos mille quingentos floruit Athenis. Eunomij Locri citharœdi historiam tangit, p. 98. narratam Straboni libro v i. Clementi Alexandrino, Antigono, alijs. Hic Eunomus dicitur Pythijs ludis contra Aristonem Rheginum antagonistam suum fuisse coronatus. Pythicus vero agon Delphis multis seculis post Hermetis Ægyptij tempora institutus. Tum autem, si vere Mercurij esset hic liber, oporteret, vt vel ipse Græce eum scripsisset, vel ex Ægyptiaco sermone aliquis vertisset. Nos vtrumuis horum firmissime negamus esse factum : prius, quia stylus huius libri alienissimus est à sermone illo quo Græci Hermetis æquales sunt vsi. nam illa vetus lingua multa habuit vocabula, multas phrases, imò totius elocutionis ideam ab illa diuersissimam qua posteriores Græci sunt vsi. Hic nullum penitus vestigium antiquitatis, nullus χνοῦς, nullus πίνος τῆς ἀρχαιότητος, qualem præstantissimi veterum Criticorum etiam in Platone obseruant, nedum in Hippocrate, Herodoto & alijs antiquioribus. contra, multa hic vocabula, quæ ne vetustior quidem Hellenismus agnoscat eo qui vigebat circa natiuitatem Domini. Quis vetustiorum Græcorum vsus voce αὐθεντία pro potestate? quis illa dithyrambica vsurpauit, ἀρχοντικὴ περιφάνεια? quis priorum dixit ὑλότης, ὑσιότης, & id genus alia? Nego etiam ex alia lingua versa hæc esse : αὐτοφυῆ esse & Græce primitus scripta pertendo. Nulla vnquam versio tam feliciter elaborata fuit; quæ peregrinitatem non præ se ferret, & certis indicijs demonstraret. Hic nihil eiusmodi. omnia γνησίως Græca, & Hellenismo eius quam designaui ætatis, sua vbique constat ratio. Iam initio octaui obseruat auctor, cum prædicatur θάνατος de rebus naturalibus, non intelligendum esse de morte : sed θάνατος poni ablata α pro ἀθάνατος. quod etsi delirum est commentum; certissime tamen probat, Græce hæc fuisse scripta. alibi vocis βασιλεὺς etymum explicat, & in nono dicit, Εἰκότως κέκληται κόσμος· κοσμεῖ γὰρ τὰ πάντα. an βασιλεὺς, κόσμος & κοσμεῖ voces sunt antiqui sermonis Aegyptiaci? Probat etiam validissimè scriptionis huius ingenuitatem & τὸ αὐτοφυὲς crebra ad mores Græcorum allusio. Alicubi moris meminit confugiendi ad statuas, qui viguit apud Græcos & Romanos. Quid sint τὰ διὰ δρυὸς μαντεύματα. quid πρυτανεῖς, πρυτανεύειν, βραβεῖα, τρόπαια, κηρύκειος, soli sciunt Græcæ historiæ & morum Græcanicorum periti. Quid dicemus de imitatione Græcorum scriptorum? Ostendimus enim, quàm multa in hoc libello obseruari possint ab attento lectore,

desumpta

desumpta αὐτολεξεὶ è libris sacris Veteris aut Noui fœderis, vel Platonis, aut aliorum philosophorum Græcorum. Ipsa periodus prima apertam Xenophontis imitationem habet. Xenophon Παιδείας libros ita orditur. Ἔννοιά ποθ' ἡμῖν ἐγένετο, ὅσαι δημοκρατίαι κατελύθησαν. iste sic: ἐννοίας μοί ποτε γενομένης περὶ τῶν ὄντων, καὶ μ. Falsum igitur est, imò falsissimum, quod iste planus in epistola ad Ammonem persuadere vult nobis; à Mercurio prius Aegyptiaco sermone ista fuisse conscripta. Falsissimum etiam est quod docti indoctique videntur hactenus credidisse; aut scripta hæc fuisse à Mercurio Trismegisto, vetustissimo Ægypti sapiente; aut ex illius scriptis esse versa. quorum vtrumque probauimus esse longe absurdissimum.

XI. An lege aliqua Christiani vetiti fuerint oracula Sibyllina legere. Locus Iustini male à Baronio acceptus. Iustini affirmatio in dubium vocata. Sibyllas paganicam superstitionem semper suasisse. Loca Vopisci, Ciceronis, Iosephi, & Dionis, contra Baronij mentem exponuntur.

Apparatvs, Num. XX.

VAticinationum Sibyllinarum lectionem Christianis olim fuisse legibus Paganorum Principum interdictam, duobus testimonijs probat Baronius. Nos de priore falli ipsum suspicamur: de posteriore scimus. Scribit Iustinus in Apologia 1ª. operâ malorum dæmonum & suasu pœnam capitis fuisse constitutam, si quis Hystaspæ Sibyllæ aut Prophetarum libros legeret. Quam potissimum legem respiciat Iustinus, dictu est difficile: sed ex historia Romana satis compertum est, fatidicos libros omnes, & vt veteres appellarunt, fatales, legi promiscue à quouis non potuisse: custodiebantur enim à Quindecimuiris S. F. neque aperiebantur, aut nihil certe ex ijs in publicum proferebatur, sine auctoritate & iussu Senatus; quod M. Tullius, Liuius, Dio, alijque tradunt. Caussa huius occultationis fuit, ne priuati homines & factiosi, auctoritate Sibyllarum freti, aut in patrijs cærimonijs, aut in publica re aliquid nouarent. Quod aliquoties scimus tentatum: insigniter vero circa annum Vrbis DCXCVII. cum de reductione Ptolemæi Auletæ Regis Aegypti est actum. Hæc lex non fuit Christianis hominibus peculiariter posita, neque post natum Christum lata; sed iam inde à principio semper obseruata, & ab ipso Tarquinio, qui tres libros à Sibylla emit, tristi supplicio sancita M. Atilij, qui insutus culeo in mare fuit coniectus; quod diceretur oracula Sibyllina suæ fidei commissa, (erat enim Duumuir S. F.) Petronio Sabino describendos dedisse. Male igitur Iustini mentem ca-

pit Baronius, qui ad Christianos restringit, quod ille in commune dixit de omnibus: θάνατος ὡρίσθη κατὰ τῶν ἀναγινωσκόντων. *decretum est vt capite luerent, si qui legerent.* non dixit, *si qui Christiani legerent*: quomodo accipit Baronius. Sane si proprie ad Christianos illa prohibitio pertinuisset; non est existimandus Iustinus tam malus orator futurus, vt de lectione Sibyllinorum oraculorum apud ipsum Imperatorem gloriaretur. atqui subijcit ille: ἀφόβως δὲ οὐ μόνον ἐντυγχάνομεν αὐταῖς, ἀλλὰ καὶ ὑμῖν ὡς ὁρᾶτε εἰς ἐπίσκεψιν φέρομεν. Sed quod libros Prophetarum & Sibyllinos iungit Iustinus, videtur pius martyr propterea id fecisse; quia nactus quædam vaticinia Sibyllarum, vera an falsa, de Christo, putauit totum volumen carminis Sibyllini, quod tanto studio Romæ seruabatur, & à cuius lectione omnes arcebantur præter Quindecimviros, eiusdem esse argumenti. In quo ratio ipsum quantum fugerit, nemo potest ignorare, qui res Romanas non penitus ignoret. Nihil enim vnquam ex illis libris prolatum, quo Gentium error, & ille insanus dæmonum cultus, non confirmaretur, aut etiam noua accessione impietatis non augeretur. Liuius lib. v. *Tristem hiemem, siue ex intemperie cœli, raptim mutatione in contrarium facta, siue alia qua de caussa, grauis pestilensque omnibus animalibus æstas excepit. cuius insanabilis perniciei, quando nec caussa, nec finis inueniebatur, libri Sibyllini ex Senatusconsulto aditi sunt. Duumuiri sacris faciundis lectisternio tunc primum in Vrbe Romana facto, per dies octo Apollinem, Latonamque & Dianam, Herculem, Mercurium, atq; Neptunum, tribus quàm amplissimè apparari lectis poterat, stratis, placauere. priuatum quoque id sacrum celebratum est.* Huiusmodi semper fuerunt omnia Quindecimuirorum responsa, postquam Sibyllinos libros consuluissent. quod si Iustino homini Syro Palæstino fuisset compertum; neque Sibyllina oracula cum Propheticis coniunxisset; neq; arte Diaboli factum dixisset, vt lege tam seuera eorum lectio prohiberetur; quod metueret, ne qui legerent ad notitiam peruenirent τῶν καλῶν, id est, veræ pietatis. hoc enim de propheticis quidem scriptis verissimum est: de Sibyllinis vero tam falsum quam quod falsissimum. Alterum testimonium profert Baronius è Vopisco, siue potius ex Aureliani Augusti epistola apud Vopiscum, quæ sic incipit: *Miror vos Patres sancti, iamdiu de aperiendis Sibyllinis dubitasse libris, perinde quasi in Christianorum Ecclesia, non in templo deorum omnium tractaretis.* Marcomanni tunc omnia vastabant, etiam in Italia circa Mediolanum; vnde pauentibus cunctis, ingentes Romæ seditiones motæ, inquit Vopiscus. In hoc timore nonnulli è Patribus, vel quod præ cæteris superstitiosi essent, vel quod magis meticulosi, Senatum accusabant, quod cessaret consulere Sibyllæ decreta, & Apollinis beneficijs vti; sicut dixit apud Patres Vl-

pius

pius Syllanus, primæ ſententiæ Senator. Sed erant qui dicerent, fieri Imperatori iniuriam, cum de ſalute publica in ipſius cura & vigilantia non acquieſceretur. Iccirco ſcribit Aurelianus ad Patres hanc epiſtolam, lentitudinem ipſorum accuſans, quod libros Sibyllinos nondum inſpexiſſent. Ait Imperator, non eſſe Rom. Senatorum dubitare, an ad Sibyllas in aduerſis adeundum ſit: ſed Chriſtianorum potius, in quorum Eccleſijs Sibyllarum nomen nunquam audiebatur. Sciebat Aurelianus Chriſtianos ſui temporis non ſolitos dubitare, quoties aliqua premerentur calamitate, quò ſe verterent, quem Deum, vel quem diuûm opem poſcerent. Vnicum Deum Chriſtiani norant, Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti. Vnicum Deum orabant, per ſolum Filium, Dominum noſtrũm, Ieſum Chriſtum. Teſtatur hoc tota conſentiens vetuſtas. Omnium inſtar erit vnus Origenes, cuius adhuc propemodum cineres calebant, cum illa ſcribebat Aurelianus. Sic ille libro quinto contra Celſum. πᾶσαν δέησιν καὶ προσευχὴν, καὶ ἔντευξιν, καὶ εὐχαριστίαν ἀναπεμπτέον τῷ ἐπὶ πᾶσι Θεῷ, διὰ τοῦ ἐπὶ πάντων ἀγγέλων ἀρχιερέως, ἐμψύχου λόγου καὶ Θεοῦ. *Omnis petitio, omnis oratio, omnis ſupplicatio, & gratiarum actio ad Deum, qui ſupra omnia eſt, referri debet; per eum, qui eſt ſupra omnes Angelos, Pontificem Maximum, animatum Verbum, & Deum.* Sed de his accurate inferius Deo volente. Hæc mens Aureliani fuit, quam vel eo ipſo ſatis declarauit, quod templum omnium Deorum Eccleſiæ Chriſtianorum oppoſuit: in qua preces & vota omnia ad vnum Deum referebantur. Itaque Baronij error ferendus non eſt. Locus Ciceronis ex ſecundo De diuinatione, quàm bene ad Meſſiæ Regis aduentum trahatur, Lectoris eſto iudicium. Res ita eſt geſta. Tenebat in poteſtate ſua Remp. Rom. Iulius Cæſar; ſupra leges omnes erat; vnus erat τὰ πάντα; & nomen Regis quum non haberet, rem habebat. Sed vt caret modo ambitio, parum illi videbatur regnare, niſi etiam Rex ſalutaretur. Eum igitur titulum vt aſſequeretur, varia ipſe conſilia, Antonius, & alij eius amici excogitarunt. Inter alia fuit hoc quoque politicum ſtratagema, vt loquitur Ariſtoteles. Parabat tum Cæſar bellum aduerſus Parthos, propter deletum paullo ante Craſſum & Craſſi exercitum, Romanis tum terribiles. Amici Cæſaris famam ſparſerunt, libris fatalibus contineri, vinci Parthos niſi à Rege non poſſe. Iidem cum Quindecimuiris egerunt, vt auctores eſſent Patribus, propter illud oraculum deferendi Cæſari nomen Regis. Omnia conuenerant, & in magno metu erant boni; cum interim Cæſarem mors occupat. Lege Suetonium in Iulio, capite LXXIX. Cicero igitur, qui paullo poſt cædem Cæſaris libros De diuinatione ſcripſit, ſic ait: *Sibyllæ verſuum interpres, nuper falſa quadam hominum fama dicturus in Se-*

natu putabatur; eum quem reuera Regem haberemus, appellandum quoque esse Regem, si salui esse vellemus. hoc est, si Parthos vincere ac proinde saluam Remp. vellemus. Hanc sententiam dicturus erat in Senatu L. Cotta Quindecimuir, postquam Sibyllinum oraculum recitasset. In ipso autem oraculo de Rege venturo nullum erat verbum, sed hoc tantum: Parthos vinci aliter non posse, nisi à Rege. Dio libro XLIV. Τῶν ἱερέων τῶν πεντεκαίδεκα καλουμένων, διαθροούντων, ὅτι ἡ Σίβυλλα εἰρηκυῖα εἴη, μή ποτ' ἂν τοὺς Πάρθους ἄλλως πως πλὴν ὑπὸ βασιλέως ἁλῶναι. Ait, sparsos fuisse rumores à Quindecimuiris, quasi dixisset Sibylla, Parthos nisi à Rege vinci non posse. hoc solum Dio. deinde subijcit sententiam quam dicturi erant Quindecimuiri, atque vt ipse loquitur, ἔμελλον εἰσηγεῖσθαι. Baronius aliter accipit: sed proculdubio fallitur. Sicut mox, cum ait, Herodem sæpe Romæ vsum hospite Pollione, auctore Iosepho. Iosephus postquam dixisset Herodem Romam misisse Alexandrum & Aristobulum filios suos; τούτοις, ait, ἀνελθοῦσι καταγωγὴ ἦν ὁ Πολλίωνος οἶκος. *His, vbi Romam aduenissent, pro diuersorio fuit domus Pollionis.* quam diuersa hæc sententia ab illa quam hariolabatur Baronius? De prophetia quam Vespasiano aptat Iosephus, dictum est superius. De loco Dionis quem comparat cum verbis Suetonij è capite XCIIII. libri II. non possum illi assentiri: non enim puto Iulium Marathum ea prodigia respexisse, quæ narrat Dio: sed aliquod aliud nouum prorsus atque inusitatum: nam quid frequentius in historia Romana occurrit, tactis de cœlo statuis?

XII. *Locus Ciceronis contra Baronium expositus. Oracula quæ plane cessarunt circa natum Christum. Delphicum, desijt oracula reddere. Augusti cœna* δωδεκάθεος, *& in illa error Baronij. Oraculum de Christo falso dictum ab Apolline Augusto editum. Suidas & Nicephorus Callistus notantur. Fabula de B. Virgine Augusto visa. Miracula historiæ profanæ parum stabili coniectura ad Christum relata. Orosius.*

APPARAT. Num. XXV.

AB his progreditur ad alia mirabilia, quæ circa natiuitatem Domini Iesu, aut aliquanto prius leguntur accidisse. Ante omnia refertur illud; oraculum Apollinis Delphici tunc fuisse occlusum, nec vltra vsitata responsa dedisse. Videtur hoc dicere M. Tullius ijs verbis, quæ affert Baronius. Sed refellitur Cicero ab historia: nam post illa tempora, multi Delphis oracula leguntur petijsse. neq; vero desierant oracula eo loco reddi; sed desierant reddi versu. Extant duo Plutarchi libri affinis argumenti: alteri titulus est, περὶ τῶν

ἐκλελοιπότων

ἐκλελοιπότων χρηστηρίων, in quo de ijs oraculis agitur, quæ penitus desierant : plurima siquidem omnino erant exhausta : in tota namque Bœotia, quæ olim μαντεῖα & oraculorum sedes plurimas habebat, sola restabat Lebadia, vnde sortes peterentur. Alteri librorum index est, περὶ τοῦ μὴ χρᾶν ἔμμετρα νῦν τὴν Πυθίαν : quo rationem conatur afferre, cur Pythia antistes, oracula versibus desijsset reddere. Ait Plutarchus, Pythias suo tempore dedisse responsa καταλογάδην καὶ διὰ τῶν τυχόντων ὀνομάτων, *soluta oratione & vilibus verbis.* Sub finem libri ait, stultissimos illos esse, qui mutato Græciæ statu, accusent Apollinem, quod ipse quoque homines adiuuandi rationem mutarit. verba Plutarchi sunt. ὅτι εὐηθέστατός ἐστιν, ὁ τῶν πραγμάτων ἑτέρων γεγονότων, εἰ μηκέτι τὴν αὐτὴν ἡμῖν ξένον, ἀλλ' ἑτέραν οἶδε) δεῖ βοηθεῖν, ὁ θεῷ ἐγκαλῶν καὶ συκοφαντῶν. Est quidem futilissima hæc ratio, & inanissima, hominis retiuendi prisci erroris studiosissimi, qualem fuisse Plutarchum scripta arguunt : sed historiæ veritatem ista declarant. Quare cum ait M. Tullius, *cur isto modo iam oracula Delphis non eduntur?* ex historia exponi debent illa verba, *isto modo*, nempe ἐμμέτρως, versu. nec minus tamen vera sunt quæ scribit Cicero de contemptu Delphorum : nam & Plutarchus idem ostendit. Quum igitur vel penitus vel saltem versu reddi oracula Delphis desiissent, quid dicemus de sorte illa hexametris versibus constante, quam mox ait Baronius Augusto fuisse editam? Ego vero Baronij iudicium in tota illa narratione nullus agnosco, sed magnam potius ἀκρισίαν. Ait de Augusto; *qui in cœna illa quæ* δωδεκάθεος *vulgo dicebatur, pro Apolline ornatus solebat accumbere.* quod semel factum est, & quidem clam, paucis conscijs, putat fuisse publicum institutum, quotannis repeti solitum. Verba Suetonij aliud sonant: *Cœna quoque eius secretior in fabulis fuit, quæ vulgo* δωδεκάθεος *vocabatur.* In sacris Romanorum multa fuerunt iustiore digna reprehensione quàm hæc cœna : & tamen illa qui vsurpabant quotidie, idque publice, fabulis subsannantium occasionem nullam præbebant : postquam semel in mores & ritus aliquid transierat. Hæc cœna Augusti secreto agitata, in fabulis fuit, & ab Antonio alijsque eius inimicis semper ipsi obiecta. non erat igitur, res motibus recepta, vt putat Baronius. Is narrat deinde Apollinem tribus versiculis respondisse Augusto ; qui Romam reuersus aram in Capitolio erexit, cum hac inscriptione, Ara Primogeniti Dei. tum addit, *hæc Nicephorus & Suidas, quibus cæteri fidem adhibuerunt.* Suidas ante annos circiter quingentos scripsit; Nicephorus Callistus ante trecentos aut paullo plures. Luculentos verò scriptores, quibus de re tam antiqua fides habeatur. Nicephorus præsertim, auctor vanissimus, futilissimus, fabulosissimus, nec συγγραφεύς, sed μύθων

καὶ

καὶ λήρων ῥαψῳδὸς merito ſuo dicendus : cui ipſe Baronius, quoties animum intendit, fidem omnem abrogat. idemque de Suidæ temeritate in probandis quæ palàm falſa erant, iure queritur non multo poſt, num. XXXVI. Quinam igitur illi cæteri, qui Nicephori fidem ſecuti? habent dubio procul ſimilem labra lactucam. Igitur inter alias fabulas quæ apud Suidam & Nicephorum leguntur, referri debet duplex hæc narratio de reſponſo Apollinis, & de ara Romæ poſita ab Auguſto. prioris non fuit auctor Suidas, neque Nicephorus, vt putat Baronius: ſed ipſe Euſebius in literas eam retulerat, vt apparet è Cedreno, qui ſicut obſeruatum Ioſepho Scaligero, & hoc & alia ſexcenta à Georgio Syncellò accepit. Ipſum oraculum ita recte concipitur in Theſauro temporum;

Ἑβραῖος κέλεταί με Θεὸς μακάρεσσιν ἀνάσσων
Τόνδε δόμον προλιπεῖν, καὶ ᾅδην πάλιν αὖθις ἱκέσθαι.

ἄπιθι λοιπὸν ἐκ δόμων ἡμετέρων. oraculum dimetrum eſt, non trimetrum, vt docti viri putarunt. Poſterior pars de ara, Euſebij non eſt : ſed à multo poſterioribus excogitatum id fuit; quos puduit acceptam à maioribus fabulam, vt rem ſuam familiarem, non tranſmittere ad poſteros auctiorem. Obliuiſcitur ſui Cardinalis Baronius quoties huiuſmodi auditiunculis ante pauca ſecula confictis, chartas maculat ſuas. Sed omnem fingendi licentiam ſuperat, quod ſequitur de B. Virgine, quam vidiſſe dicitur Auguſtus ſublimem in aere, infantem in vlnis habentem. Putidiſſimæ fabulæ vanitatem animaduertit Baronius: quem hiſtoriam ſcribere profeſſum, & quidem Eccleſiæ Chriſti hiſtoriam; æquum non erat tam aperta mendacia pro rebus geſtis lectoribus ſuis obtrudere. Ille tamen adhibita interpretatione commentum excuſare maluit, quàm, vti par erat, reijcere. noluit, credo, Baronius contra torrentem niti, & quod B. Baſilius dicit, χειρωθῆναι πρὸς ἄνεμον. Congeruntur deinde multa prodigia, quæ Suetonius, Dio, alij circa Cæſaris necem & Auguſti initia ſcribunt contigiſſe. Quæ ſi ad Seruatorem mundi pertinuerunt, vt Baronius ſcribit, cur non eodem & alia ſexcenta iſtis ſimillima referimus, quæ alijs temporibus eſſe viſa, Titus Liuius, Dionyſius Halicarnaſſeus, Iulius Obſequens, alij multi commemorant? Ego vero exiſtimo, iſtorum omnium prodigiorum quædam fortaſſe eſſe vera, pleraque falſa : neque dubito hoſtem humani generis per eiuſmodi præſtigias, & φαινόμενα, οὐκ ὄντα δὲ miracula, miſeris hominibus illuſiſſe. Vera miracula vnius Dei eſt præſtare, aut eius qui poteſtatem ab illo accepit: Diabolus ſi quæ per arcanam Dei permiſſionem edat miracula; nunquam ipſum ad bonum finem, ſed ad decipiendos homines illa referre notum eſt Dei timentibus. qua

de

de re plura erunt dicenda, Deo propitio, in anno XXXIV. ad num. CCXIV. Cur igitur eiusmodi præstigias, quæ in historia paganica leguntur, ad Christi aduentum referamus? Non eget IESVS CHRISTVS Deus æternus Dei æterni Filius, Diabolo præcone: qui si quando laudes illius voluit vsurpare, audijt vocem plenam terribilis Maiestatis, φιμώθητι, *Obmutesce*. Orosium ex quo multa in hoc sermone describit, scriptorem alioquin optimum & zelo domus Dei plenum, si nimiæ facilitatis in talibus credendis postulauerimus; non deerunt viri præstantissimi & veri amantissimi, quorum exemplo factum tueamur: non rationes validissimæ, quibus sanctum virum ταχυπειθίας, & nimiæ credulitatis, reum peragamus. Taceo rerum Romanarum ignorationem aliquando mirificam: etiam Baronio teste non semel.

XIII. *Caussa diuersitatis in genealogia Christi, apud Matthæum & Lucam, minus recte à Patribus exposita. Christus nullo pacto è tribu Leui. Nathan quis, in genealogia apud Lucam. Elisabeta Mariæ cognata. Eli inter maiores Iosephi. Nominis apud Iudæos è multis caussis fiebat mutatio.* Ἀπορία *Scripturarum. Tribuum* ἀμιξία. *Ius puellarum* ἐπικλήρων. *Locus è Scripturis apud Paraphr. Chaldæum & Lat. interpr. imminutus.* κλῆσι. *Locus Epiphanij.*

APPARAT. Num. XXX.

EXspectabam in ijs quæ subijcit mox Baronius de genealogia Domini nostri Iesu Christi, dignum aliquid horum Annalium fama. Nam & nobilissima ea quæstio est, & vetustissima, prorsusque dignissima quæ à pijs hominibus non segniter cognoscatur. Atque hic erat verè suus illi disputationi locus. Vbi enim potius, quàm in tantæ molis Annalium fronte? Conditor tamen operis, qui sæpe in longe minoris momenti rebus neque verbis neque chartæ solet parcere, grauissimum argumentum vix leuiter attigit: & in illis ipsis quæ attigit, vt eruditis harum rerum intelligentibus se probaret, curasse multum non videtur. Quædam hic perstringemus: nam de tota illa quæstione accurate, si Deus volet, alio tempore sumus acturi. Igitur diuersitatis illius, quæ inter Matthæi & Lucæ descriptiones obseruatur, caussam Baronius assignat è B. Augustino, quod *Matthæus, qui regiam in Christo personam instituerat insinuare, naturales Christi ex Regibus Iudæorum generationes numerat: Lucas vero, sacerdotalem in Christo personam ostendere volens, generationes adoptionis Christi percurrit*: atque hanc fuisse ait Hilarij, & Iuliani Toletani, aliorumque sententiam. Hoc quidem verum est: sed potuítne Baronius ignorare, quod multos mediocriter

doctos

doctos non fugit, rationibus parum firmis motos fuisse Patres, quicunque ita senserunt? Sciebant Dominum nostrum non minus Sacerdotem esse summum, quàm Regem verum. mouit hoc ipsos, vt ortum illum crederent tam è tribu Leui, quàm è tribu Iuda. Non cogitabant pij Patres, locum nullum è Mose aut Prophetis posse adferri, quo ita futurum prænunciaretur. Nam de tribu quidem Iuda & domo Dauidica, notissimæ sunt promissiones diuinæ. 1. Chronicorum XVII. 14. Psalmo CXXI. II. Isaiæ XI. I. sæpe alibi. de tribu Leui in tota Scriptura simile nihil. quare in Nouo Testamento Iesum Christum sæpe filium Dauidis videmus nominari: at filium Leui nunquam. Non cogitabant viri sanctissimi, eam sententiam diuinis oraculis repugnare manifestissimè. Docent Scripturæ quidem Christum Pontificem summum fuisse, non minus quàm Regem: at non è stirpe Aaronis: verùm על דברתי secundum ordinem Melchisedec. quod vaticinium Apostolus toto capite octauo ad Hebræos ita interpretatur, vt Leuiticum sacerdotium reijciat à Christo. Probat enim factam esse μετάθεσιν ἱερωσύνης, translationem sacerdotij; totoque genere differre ab Aaronico, ad tempus instituto, Melchisedecianum, sine fine duraturum. Legitur apud Epiphanium longa disputatio contra Nazaræos; in qua probat Ecclesiam accepisse à capite suo Christo & regiam & sacerdotalem dignitatem: regiam, quia ipse erat è tribu Iuda: sacerdotalem, quia ipse erat summus Pontifex, noui sacerdotij auctor, ἀρχιερεὺς ἀρχιερέων πρύτανις. at non dicit Epiphanius inde habuisse Christum suum sacerdotium, quod è tribu Leui genus traheret: etsi de commistione duarum tribuum sæpe alibi mentionem faciens. Enimuero Domini sacerdotium adeo fuit à Leuitico diuersum, vt ne vnum quidem Apostolum ex illa tribu sibi acciuerit. Postremò non cogitabant qui ita senserunt Patres, se dum absurdam sententiam tuebantur, ad multa cogi absurda. Velut cum Lucam dixerunt loco Solomonis Nathanem ideo posuisse; quia per illum regia dignitas ad posteros Dauidis fuisset transmissa; per hunc successio sacerdotalis. Dixerunt hoc multi: clarissime omnium Gregorius Nazianzenus: cuius verba subijciam de Salomone & Nathane Dauidis filijs:

— ὧν ὁ μὲν εἷλκεν
Ὡς προὸς μεγάλου ποταμοῦ βασιλήϊον αἷμα·
Αὐτὰρ ὅγ᾽ ὢν ἀγέων τε φαεινοτάτων θ᾽ ἱερήων.

sed quomodo Dauid sacerdotium Aaronicum in Nathanem filium transferre potuit, quo ipse nunquam est functus? nam locum hic habet iuris ciuilis regula; Testator ad heredem ius non transmittit, quod ipse nunquam habuit. Patrum vero illorum error fuit insignis, qui putarunt

putarunt Nathanem à Luca memoratum in Christi genealogia, eum fuisse Nathanem Prophetam, qui ad Dauidem missus à Deo: eumque errorem ipse B. Augustinus agnouit, & non semel retractauit. Mouit etiam Patres, quod Elisabeta Mariæ συγγενὶς Lucæ 1. 36. initio capitis eiusdem dicatur fuisse de filiabus Aaron. sed hoc ἀσυλλόγιστον, & nihil concludit. Nam si pater Elisabetæ vxorem sibi iunxit è tribu Iuda & cognatione B. Virginis: rectè quidem Elisabeta dicetur Mariæ cognata: at Maria è tribu Leui orta propterea dici non poterit. Sunt quos etiam illud moueat, quod inter Iosephi maiores vnus à Luca nominetur Leui. atqui nomina Patriarcharum communia fuisse omnium tribuum, non ignorant, qui Esdram saltem & Nehemiam attente legerunt. Quare falsum est, personas Lucæ memoratas, ad aliam tribum pertinere quàm Iudæ. Nominum diuersitas in descriptionibus duorum Euangelistarum, non satis firmum argumentum est, vt diuersas tribus ab illis existimemus describi: quum Iudæorum plerique duo nomina habuerint: & ὑἵωσις, assumptio in filium, filijque appellatio ex varijs caussis contingerent: putà vel natura, vel ex lege Mosis de semine fratri mortuo excitando; item adoptione, vel arrogatione: necnon propter affinitatem: nam gener socero filius dicebatur: adde successionem in regnum, vel priuatam hereditatem: nam etiam hi eorum filij censebantur, quibus successerant. Vt interim taceam, quod potuerunt & aliæ eius diuersitatis in nominibus apud Matthæum & Lucam esse caussæ. Nam esse quædam ἄπορα τῆς θείας γραφῆς, inexplicabilia in Scripturis, vt omnium disciplinarum, non inuiti, opinor, fatebuntur, omnes humanæ infirmitatis viri intelligentes: itaque prouerbium Rabbinorum in nonnullis necessario vsurpandum, & exspectandus Elias, qui duros atque hodie inextricabiles Scripturæ nodos soluat. Hoc melius, quàm de omnibus temere pronuntiare; quod illis solemne est, qui aliquid fateri se ignorare turpe ducunt: etiam in ijs rebus ad quarum indagationem præter nudas coniecturas humana industria nihil hodie potest afferre. Probat deinde Baronius, Euangelistas in genere Iosephi, simul & gloriosæ Virginis genus esse complexos: quod etsi verissimum est, atque adeo cunctis Christianis debet esse persuasissimum: non recte tamen ab illo demonstratur. Institutum de non miscendis tribubus, quod ipse existimat Iosepho necessitatem imposuisse, quia homo iustus erat, ducendæ vxoris, quæ esset è tribu Iuda; non imperatur absolute ea lege Mosis, quam laudat Baronius è capite vltimo Numerorum. Nam ibi Moses, non in vniuersum de omnibus fœminis loquitur: sed de illis dumtaxat, quæ in Atheniensium legibus ἐπίκληροι dicebantur & ἐπιπροίκοις opponebantur.

opponebantur. hæ dotem certam è bonis paternis auferebant ; illæ totam hereditatem in dotem adferebant. Nam vt ex orationibus Isæi & Demosthenis liquet, οὐκ ἐξῆν ταῖς ἐπικλήροις ἔξω τῆς ἀγχιστείας γαμεῖν· ἀλλὰ προσῆκον ἦν αὐταῖς μετὰ τῆς χρημάτων τοῖς ἐγγυτάτω γένους συνοικεῖν. *Non licebat*, inquam, *virginibus* ἐπικλήροις *extra cognationem enubere : sed oportebat ipsas vna cum bonis proximo agnato nubere.* Neque solum Athenis gentis enuptio vetita, sed etiam in alijs Græcorum ciuitatibus. Diodorus Siculus libro XII. in Solonis & Charondæ legibus ita cautum hac de re fuisse testatur. Κελεύει ὁ νόμος τῇ ἐπικλήρῳ ἐπιδικάζεσθαι τὸν ἔγγιστα γένους· ὡσαύτως δὲ καὶ τὴν ἐπίκληρον ἐπιδικάζεσθαι τῷ ἀγχιστεῖ. vbi ius idem in viros & mulieres statuitur : vt proximus agnatus cum ea fœmina ad quam gentis hereditas est deuoluta, iudicio experiri possit, si nuptias ex lege recuset : & vice versa virgo aut mulier in casu simili. Simillima fuit lex Mosis, de qua in extremo illo capite Numerorum agitur : quod si intellexisset Baronius, ad omnia coniugia promiscue illam non extendisset. Satis hoc exprimitur illis ipsis verbis, quæ sunt in Annalibus descripta : sed multo clarius illis, quæ Latinus Interpres omisit Numerorum capite XXXVII. versibus octauo & nono. Quæ fuerit caussa illius omissionis nescio : obseruo tamen ijsdem codicibus cum Latino Interprete vsum & Ionathanem Vzielis F. in suo Thargum. Ex his sequitur, beatam Virginem, non solum eiusdem fuisse tribus Iuda cum Iosepho : sed etiam ex eadem gente & cognatione, nempe Dauidica. Itaque vere & docte Epiphanius contra scelestissimum hæreticorum genus Antidicomarianitas, scribit, Mariam Iosepho esse traditam, κλήρων εἰς τοῦτο ἀναγκασάντων αὐτὴν ἥκειν : *quum iura hereditatis quam possidebat, eò ipsam adegissent.* significat enim Mariam fuisse Virginem ἐπίκληρον. Quod autem Epiphanius bona quæ tum beata Virgo obtinebat, κλήρους appellat, non κλῆρον ; videtur id innuere, vnâ cum patris hereditate etiam aliorum agnatorum bona ad ipsam fuisse deuoluta. Interpres Epiphanij horum verborum mentem non cepit. Atque hæc de istis impræsentiarum satis.

XIV. *Reijciuntur fabulæ posteriorum scriptorum, de B. Virgine, quas multi pro veris narrationibus obtrudunt. Locus Augustini de Traditionibus.*

APPARAT. Num. XXXVIII.

NÆ multum Baronio studiosi historiæ Ecclesiasticæ deberent, si ea diligentia, quam in exponenda natiuitate, vita & vitæ exitu sanctissimæ & gloriosissimæ Virginis MARIAE adhibuit, præstare potuisset, vt certi aliquid ijs de rebus hodie constaret. Nam quis

quis est IESV, Mariæ filij, cupidus sectator, qui veram historiam Deiparæ, matris Iesu, non sit maximi æstimaturus? non cupidissime excepturus? Sed neque diligentissimus Baronius, neque alij, qui nostra memoria in eodem argumento sunt versati, piorum, quos in rebus religionis simplex iuuat veritas, desiderijs satisfecerunt. Ratio autem cumprimis hæc est: quia vt certa ab incertis, vera à falsis, historiam à fabulis secernerent, Baronius quidem non satis, alij vero multo minus videntur curasse. Dederant Euangelistæ exemplum hac in parte, quod posteri vt sequerentur, religionis Christianæ non parum intererat. Illi de Virgine tantum nos docuerunt, quantum sciri erat ad salutem necessarium: è tribu Iuda & domo Dauidis eam fuisse prognatam: ex ipsa natum Messiam, sicut fuerat prædictum, non communi hominum lege nascendi; sed nouo miraculo, quod omnia superat miracula, per inumbrationem Spiritus Sancti. His addiderunt proximorum seculorum Patres, in recenti adhuc memoria, oppidò pauca: idque necessariò, vt hæreticos circa B. Virginis reuerentiam & cultum varie peccantes, alios excessu, alios defectu, confutarent; quod à magno Epiphanio diuinitus esse præstitum videmus. Insecutæ verò ætates Euangelicæ narrationi & ijs quæ prioribus temporibus fuerant comperta, alia sexcenta adiecerunt; nimis, vt res arguit ipsa, persæpe ingeniosæ ad fingendas eius generis narratiunculas, & Sanctos Dei non minus falsis & commentitijs fabulis onerandos, quàm veris laudibus ornandos. Id quo fine, quóue auctore sit factum, & quæ in religionis Christianæ ritus nouitas ex eo sit introducta, non iam quærò: erit deinceps alius, spero, ea de re dicendi locus. Factum quidem ita esse vt dixi, neque ambigi à quoquam potest, & præsens disputatio planissime demonstrabit. Vt ad rem veniam, obseruet Lector candidus Baronij industriam in conciliandafide narrationi suæ. Probat primum ex Epiphanio extitisse aliquam historiam & traditiones harum rerum. deinde vbi dixit, historiam perijsse, traditiones credi postulat, quas Ecclesia seruauit. Affert in eam rem locum B. Augustini, omnibus hodie lippis & tonsoribus notum. *Quod vniuersa tenet Ecclesia, nec Concilijs institutum, sed semper retentum est, non nisi Apostolica auctoritate traditum, rectissime creditur.* At quam iniquum est postulare, vt hodiernis de Virgine narrationibus omnibus fides habeatur, quia extiterit olim aliqua de ipsa historia, & traditiones item aliquæ? Extitit olim proculdubio vera aliqua historia de rebus Caroli Magni, Rolandi, & cæterorum virorum fortium, quos illa ætas tulit. an propterea credere nos æquum fuerit Pseudoturpini nænijs & eiusmodi fabularum scriptoribus, qui postea lingua Romansa, id est Romana corrupta

mera miracula memoriæ prodiderunt? Probet Baronius eam ipsam historiam, & illas traditiones, quarum meminit Epiphanius, integra fide fuisse seruatas, posteros nihil esse commentos, nihil finxisse, neque sincerum vas incrustasse. hoc amplius probet Baronius, Epiphanium illis ipsis historiæ & traditionibus quarum mentionem facit, fidem habuisse. Nam si quæ hodie iactantur veteribus fuerunt nota, vir Dei Epiphanius aut non illis multum tribuit, aut non eam certe conclusionem ex illis expressit, quam posteriora secula inde elicuerunt: adorationem nempe Virginis, qualem illi videmus hodie exhiberi. A quo Epiphanium fuisse alienissimum, vt si quisquam mortalium est hodie, scripta ipsius faciunt fidem, sicut alio loco perspicue demonstrabitur. Equidem mirari soleo vel nomen illius Patris ferre eos posse, qui à veteri fide & praxi Ecclesiæ longe adeo hac in parte recedunt. B. Augustini superior locus nihil ad rem: imò à proposito alienissimus est. Nam illud axioma, quod toties pius ille Doctor inculcat, præsertim in disputationibus aduersus Donatistas; locum habet in dogmaticis, aut in ritibus religionis, quorum custos est Ecclesia: non vbi de certitudine agitur historica multarum narratiuncularum, quæ hodie circumferuntur. Tum autem necesse est, vt traditiones ad quarum confirmationem hoc axioma adhibetur, à principio nascentis Ecclesiæ ipsi notæ, atque vsurpatæ fuerint: cuiusmodi erat illa consuetudo, quam tuetur Augustinus, libris de baptismo contra Donatistas: ac proptèrea *consuetudinem originalem* appellat, initio libri sexti: deinde, vt vbique in Ecclesia Catholica obtinuerint, idque semper, *non interrupta serie temporum*, *certa connexionis successione*, vt loquitur Augustinus, contra Faustum Manichæum, libro XXVIII. Præclarè enim & verè Iulius Rugerius, Papæ protonotarius, in opusculo de libris canonicis & apocryphis, pronuntiat, *Traditionem nullam vllius esse ponderis, nisi nullis temporum intercapedinibus, interruptam ab Apostolorum vsque temporibus. Inde enim necessum esse traditionem manare.* Has vero conditiones in proposito argumento reperiri, quis tam væcors, qui ausit affirmare? quum sit nemini dubium, multa hodie credenda de B. Virgine iactari, & imperitæ plebeculæ obtrudi, quæ primitiua Ecclesia penitus ignorauit. Quare certissimum est quod dixi, frustra & inconsulto consilio Baronium illius axiomatis Augustiniani hoc loco mentionem fecisse.

XV. *Confirmatur*

XV. *Confirmatur multis rationibus iudicium Baronij de libro qui falsò tribuitur B. Hieronymo, De natiuitate S. Mariæ. Christophorus de Castro notatur. Locus è Biblijs falsò citatus, etiam nonnullis è Patribus.*

APPARAT. Num. XXXIX.

REcte Baronius iudicat, cùm Hieronymi esse negat librum oppidò insulsum De natiuitate Sanctæ Mariæ, quem superiorum seculorum imperitia maximo illi viro attribuit. Sed dissimulatum ab eo nollem, summum virum Erasmum, multo ante ipsum de illo partu supposititio veram sententiam pronuntiasse. Erasmi iudicium secuti sunt Melchior Canus & Sixtus Senensis, atque hoc loco Baronius. At vide quàm altas radices fabularum & mendacij amor in multorum animis egerit. Librum enim palàm impium ausus non ita pridem defendere contra horum virorum iustissimam censuram, Christophorus de Castro Iesuita Hispanus. ô tempora! ô mores! audere aliquem in hac luce literarum scriptum tueri, quod primò constat pseudepigraphum esse; deinde à pestilentissimo hęretico profectum; postremò nugarum & impietatum esse plenum. Titulum esse falsum, stylus arguit. nomen enim B. Hieronymi ementitur; quum nulla sit toto libello periodus, quæ ignorantiam, ἀκρισίαν, fatuitatem eorum non palàm faciat, qui inter flumen aureum dictionis Hieronymianæ & cœnum lutulentum plani illius distinguere nesciunt. Nec refert, quod titulo adiecta sunt nomina Chromatij & Heliodori, ad quos in veris libris scripsit Hieronymus. nam eiusmodi fuerunt semper artes eorum qui fictos à se libellos magnis auctoribus adscribebant: vt aliqua similitudine veri mendacium obtegerent. Ab hæretico eam scriptionem esse profectam, cur dubitemus? ipse doli fabricator palàm hoc profitetur. non enim libri auctor postulat haberi, sed interpres dumtaxat. verus auctor Seleucus Manichæorum Apostolus, notissimus hæreticus. Hic est qui in libro B. Augustini de fide contra Manichæos bis vocatur *Leucius*, quod verè Baronius monuit. sed & *Leontius* in principio eiusdem libri appellatur. *In Actibus*, ait Augustinus, *conscriptis à Leontio quos ipsi accipiunt*. intelligit autem eum librum, de quo Pseudohieronymus iste initio, *Quidam Seleucus, qui passiones Apostolorum conscripsit, hunc libellum composuit*. fortasse scripserat *Leucius*: nam etiam in epistola Gelasij, vbi varie concipitur hoc nomen, prima syllaba semper abest. in Romana editione Decreti, *Leuticius* aut *Leutius* vt ibi adnotant docti viri. in tomis Conciliorum *Leucius*. Scio tamen Seleucum hæreticum legi apud Philastrium, & Seleucianos ab eo denominatos, apud B. Augustinum. Verba Gelasij Papæ insignia sunt:

sunt: *Libri omnes quos fecit Leucius, discipulus Diaboli, apocryphi.* En qualem scriptorem defendit Iesuita. nam vt modò dicebamus, eius libelli quo de agimus, iste, qui sub Hieronymi latere voluit nomine, auctor non est, sed interpres tantum. *Proinde*, ait, *vt in Hebræo habetur, verbum ex verbo transferre curabo.* iterum: *sic narrationis stylum tentabo*, (fort. *temperabo*) *vt non alia dicam, quàm quæ aut scripta sunt, aut consequenter scribi potuerunt.* Impietas vero istius Pseudohieronymi, excusari saluo pudore non potest: nam quum fateatur, Seleucum, siue Leucium de doctrina Apostolorum multa esse mentitum; ea tamen defendit, quæ sunt ab eodem hæretico scripta de virtutibus & miraculis eorum. Poterátne hic planus apertius ostendere, nullam sibi esse curam veritatis, neque vllum se inter falsum & verum statuere discrimen? Addit de eo ipso libro quem vertebat: *ita & hic multa non vera de corde suo confingit.* quis furorem hunc sanus non detestetur? fatetur librum ab hæretico scriptum: fatetur multa auctorem de corde suo confinxisse: & tamen amplectitur, vertit, obtrudit. Sed audiamus facti defensionem egregiam: *Illud libere dico, quod fidelium neminem negaturum puto; siue hæc vera sunt, siue ab aliquo conficta, sacrosancta S. Mariæ miracula præcessisse; maxima consecuta fuisse; & iccirco salua fide, ab ijs qui Deum facere ista posse credunt, sine periculo animæ suæ credi & legi posse.* Impium hominem, & stulte delirum! Nam si valet hæc ratio, vt credi omnia debeant, quæ aliquis hæreticus aut fanaticus finxerit, quia Deus illa potest facere: quid est cur deliria Rabbinorum, aut etiam Mahometis, respuamus? etsi enim stupenda sunt, & insana figmenta, quæ in libris Rabbinorum aut in Alcorano recitantur; nihil tamen est adeo portentose excogitatum, quod, si omnipotentiam Dei respicimus, fieri à Deo non posse credi debeat. Apage à religione Christiana adeo absurdā, adeo impiam sententiam. Accipe cumulum impudentiæ, furoris, sceleris. Nam exemplo Matthæi Euangelistæ, si Deo placet, impostor iste factum tueri audet. *Siquidem*, ait, *sanctum Euangelistam Matthæum eundem libellum liquet composuisse*, (quid sibi velit hac voce nescio: non enim potuit Matthæus librum composuisse, quem scripsit Seleucus, siue Leucius, vt ipse hic impostor paullo ante dixit.) *& in capite Euangelij sui Hebraicis literis obsignatum apposuisse: quod an verum sit auctori præfationis & fidei scriptoris committo.* hæc Pseudohieronymus. Christophorus de Castro qui nihil hic inuenit quod reprehendat, quàm bene sentiat de Euangelista Matthæo ipse viderit. ego & Matthæo & ipsi Spiritui Sancto, atque adeo etiam B. Virgini iniuriam fieri contendo ab ijs omnibus, qui fidem vllam istis nænijs habent: maiorem ab ijs qui defendunt, quod facit ille Iesuita. Obseruent etiam pij lectores impudentiam

impudentiam vel Leucij vel Pseudohieronymi, cum falsam sententiam Scripturæ affingunt, quam pro basi tabellæ suæ substernunt. Ait enim: *Scriptura dicente, maledictum omnem esse, qui non genuisset masculum in Israel.* vbi vero hoc scriptum est? Sterilitatem & ἀτεκνίαν in populo Iudaico fuisse probro versam, præsertim in fœminis, didicimus è verbis Rachelis, XXX. 23. & similibus narrationibus, vt de Elisabeta Luc. I. 25. at voce Dei pronuntiatam esse in steriles maledictionem, quam iste affert, falsum est. Non tamen nescimus verba illa quibus de nunc agimus, reperiri etiam apud nonnullos Patrum, vt Hieronymum, Augustinum, & Damascenum De recta fide libro IV. cap. CI. siue vt est in Latinis libris XXV. & fortasse etiam Chrysostomus eò allusit, cum scribit sterilitatem maledictionem quandam fuisse & condemnationem: in sermone II. de Anna. καὶ ἀρά τις ἦν, καὶ καταδίκη τὸ στεῖρον εἶναι καὶ ἄγονον. sed quum ea verba nusquam in totis Biblijs reperiantur, ne in Græcis quidem aut Latinis; fateamur necesse est, falso ea Scripturis tribui. sententia autem ipsa, nisi fallor, originem habuit vel ex male acceptis Dei promissionibus, Exod. XXIII. 26. & Deut. VII. 14. quasi cessatio benedictionis ibi promissæ, sit argumentum maledictionis: vel è lacunis Rabbinorum aut hæreticorum. Extat vestigium eius sententiæ apud Mercurium Trismegistum. nam & ille sub finem secundi sermonis, eum qui liberos non genuerit, non solum infelicem pronunciat; sed etiam impium & in Orco pœnis afficiendum. μέγιστον, ait, ἀτύχημα καὶ ἀσέβημά ἐστιν ἄτεκνόν τινα ἐξ ἀνθρώπων ἀπαλλαγῆναι· καὶ δίκην οὗτος δίδωσι μετὰ θάνατον τοῖς δαίμοσι. *Infortunium est maximum, imò impium factum, si qui non sublatis literis è numero viuentium discedat. atque ab eiusmodi homine, dæmones post mortem pœnas exigunt.* At Gregorius Nyssenus eandem tractans historiam de qua Pseudohieronymus, longe aliter loquitur, in diem natalem Christi: *Habebatur,* ait, *matribus ex Lege quidam honor, quo carebant fœminæ quæ liberos nullos susceperant.* quàm diuersa hæc sunt à narratione Pseudohieronymi? Ioachimum igitur Mariæ patrem, priusquam liberos sustulisset vetitum esse à Pontifice, stare inter fœcundos infœcundum, eiusque oblationem fuisse eo nomine repudiatam, cui persuadebit hic impostor? qua lege Dei, quo exemplo factum hoc potest defendi? nisi fortasse solus Ioachimus inter tot myriadas populi Iudaici repertus est ἄτεκνος, quod videtur iste sciolus stulte credidisse. Falsum est etiam quod in eo libello dicitur, cum beata Virgo est concepta, Pontificem fuisse Issacharem. hoc quoque à Baronio recte animaduersum, & è Iosephi vera historia confutatum: defensio Christophori inepta est; non de summo Pontifice auctorem locutum, sed de alio nescio quo. Atqui constat in ea locutione

tione quam ibi vsurpat Pseudohieronymus, semper appellatione Pontificis intelligi summum Pontificem.

XVI. *Confirmantur alia duo Baronij iudicia.* Pseudoeuangelium Iacobi. Rabbenu Hakkados. Antoninus *Consul ante Christum nullus. Christophorus à Castro notatur.*

Apparat. Num. XXXVIII.

CÆsaris Baronij iudicium etiam in eo vehementer laudo, quod testimonia è Pseudoeuangelio Iacobi respuit: item illa quæ Galatinus profert è scriptis R. Iudæ Nasi, quem Hebræi honoris caussa vocant Rabbenu Hakkados, vel simpliciter Rabbi. Mihi nondum contigit librum, qui circumfertur sub nomine huius Rabbini גלי רזיא posse nancisci: sed ex ijs quæ inde Galatinus describit, & quæ de illo Magistro apud alios Hebræos legi, non dubito cæterorum doctorum similem eum esse, & οὐδὲν ὑγιὲς de re tanta præsertim ab eo posse sperari. Antoninus vt vere ait Baronius, (etsi crasso errore in eius editionibus quas vidi legitur Antonius) nullus reperitur in Romanis Fastis Consul ante natum Christum. neque audiendus Christophorus à Castro, qui vt falsam & fatuam opinionem defendat, fugit ad suffectos Consules. sed hoc quoque ἀπίθανον: & ante ætatem Christi nomen illud Antoninus in Latinorum libris non occurrit. Diceret potius, nomina Antonius & Antoninus sæpe confundi in libris Rabbinorum: vt apud Abraham Zacuth folio CXLIII. Sed hoc quoque inane est: certum est enim hunc Rabbenu vixisse altero minimum seculo post natum Dominum. Lego in libris Rabbinorum, Sapientum quos ipsi vocant Tanaim, principem fuisse Simonem Iustum: vltimum Rabbenu Hakkados, quem postea exceperunt Amoræi, & hos Hagaonim. Vixisse hunc sub Antoninis & æqualem fuisse Galeno qui in Hippocratem Commentarios & alia multa scripsit, auctor est idem Zacuth, Iuchasin folio CXL. Quando igitur de aduentu Christi loquitur hic Magister noster tanquam de re futura, apparet quo iudicio vtantur, qui tantum illi tribuunt.

XVII. *Expenditur Baronij dictum, de necessitate credendi, miracula facta fuisse in natiuitate B. Virginis. Basilij locus. Cur de ijs miraculis sileant Scripturæ. Vera miracula circa Virginem. Nicephorus Callistus notatur. Hippolytus Portuensis falso ab eo laudatus. Mathan Iosephi auus an sacerdos. Traditio Desposynorum illustratur.* Estha. *Persarum regnum sub natiuitatem Domini nullum. Cleopatra*

patra & Casoparis. Germani Patriarchæ & Iohannis Damasceni falsæ affirmationes. φυλὴ *pro* πιεϱά, Tribus *pro* Familia. *Interpretum errores.*

Apparatus, Num. XL.

Ait Baronius; *Magna & per omnia admiranda, quæ nec verbis satis digne persequi vlli possint, præcessisse natalem Dei genetricis Mariæ, non puto adeo angusti pectoris & emotæ mentis reperiri hominem, qui non intelligat.* rationem autem affert; quia magna quædam præcesserint natalitia, (dies natales, vel natiuitates voluit dicere) Samsonis, Samuelis, Ieremiæ & Iohannis Baptistæ. Si essent viæ Dei sicut viæ hominum, argumento huic Baroniano pondus magnum inesset. Nam beatam Virginem Christi Dei matrem, si opus intuemur ad quod diuina prouidentia ipsam ordinauit, omnibus Sanctis longe præcellere, nemo sanus negauerit. quare si quorundam Sanctorum natiuitates singulari aliqua ope Dei, vel etiam miraculis, fuerunt insignitæ; rationi admodum videtur consentaneum B. Virginis natiuitatem rerum maxime mirabilium euentu fuisse illustratam. itaque subijcit Baronius, *Quis abiecte nimis atque adeo humiliter de Deo sentiens, eum plura atque maiora elargitum esse seruis, quàm matri, & amico sponsi quàm sponsæ, mente captus dixerit?* Ista nimirum argumenta sunt, quæ curiosis ingenijs humana dictat ratio: neque dubium est, manasse ab hoc fonte figmenta μωϱία ὅσα, quibus Deiparæ vel aliorum Sanctorum gloria videbatur augeri. Vidimus paullo antè Pseudohieronymum posito hoc fundamento, quod iam Baronius ex illo repetit; *præcessisse Mariam multa miracula, maxima consecuta esse*, libere postea pronuntiare, impuri Leucij hæretici nænias, *siue sint veræ, siue falsæ, sine periculo legi & credi etiam posse.* Sed Deum immortalem! quàm sunt hæc aliena à veræ Theologiæ principijs? nam diuina consilia humana ratione æstimare nefas. neque aliam ob caussam princeps ille Apostolorum Satanæ appellatione fuit increpitus; nisi quod, *non saperet ea quæ Dei sunt, sed ea quæ hominum.* Matth. XVI. 23. quippe viæ Dei non sunt viæ hominum, ait ipse apud Prophetam Isaiam, LV. 8. ζητῶν ὁδοὺς αὐτοῦ τίς ἐξιχνιάσει; inquit Sapiens, Ecclesiastici XVI. 21. *Consilia enim Dei, sicut iudicia, abyssus multa*, vt canit regius vates, XXXV. 6. Quare Baronij, non minus quàm Pseudohieronymi argumentationem plane reijcimus: non quia negamus in natiuitate gloriosissimæ Virginis facta fuisse diuinitus miracula; sed quia tacente Scriptura, curiosum putamus & periculosum, id velle inquirere. Quod autem putat Baronius, necessarium esse, si pij esse volumus, id credere; temere dictum censemus. Nam quis tu es, homo,

qui de consilijs Dei tam audacter pronuntias? Quis tu es, qui necessitatem imponis credendi ea quorum Spiritus Sanctus auctor & fundus non est? Ignoscent, credo, mihi Baroniani manes, si dixero, pluris apud me esse vnum Basilium Magnum, quàm multos Cardinales Baronios. Basilius in ea de Christi natiuitate dicit; necessarium esse si pij esse volumus, credere B. Mariam ante Domini partum mansisse virginem. quid post partum? id quoque dubio procul credidit Basilius, & nos credimus firmissime: cruciatus quosuis parati perpeti, cum bono Deo, prius quàm aliud quid nobis persuaderi sinamus: quoniam tamen id Scriptura non docet nos; vide quid diuinus ille Doctor pronuntiet: ὃ δ' ἐφεξῆς ἀπολυπραγμόνητον τῷ λόγῳ τοῦ μυστηρίου καταλείψωμεν: *quod superest, omittamus quærere, & mysterio, siue silentio relinquamus.* caussam ibidem affert; quia μηδὲν τῷ τῆς εὐσεβείας παραλυμαίνεται λόγῳ. *nihil ea res pietatem lædit.* Enimuero an facta sint quædam miracula nascente B. Virgine, neque affirmare, neque negare quisquam potest. Illud constat, altum de ijs in sacra pagina esse silentium. Silentij caussam quæris? ne id quidem scire profiteor. Suspicor tamen, similem ob caussam siluisse ijs de rebus Spiritum Sanctum, propter quam Mosis sepulcrum vni sibi Deus voluit esse notum. Deuteron. XXXIV. 6. Nam vt vir sanctissimus Epiphanius in simili de B. Virgine disputatione olim dicebat, solent diuina oracula προκαταλαμβάνειν καὶ ἐπασφαλίζεσθαι ἡμᾶς, occupare & multo ante munire hominum mentes aduersus exoriturum quandoque errorem. Sed de his agendi suus erit postea ξὺν Θεῷ εἰπεῖν locus. Baronius qui circa natiuitatem Ieremiæ miraculum agnoscit, quia dixit illi Deus, *Priusquam te formarem in vtero noui te, & antequam exires de vulua sanctificaui te*: circa Sanctam Deiparam nullum agnoscit, nisi aliunde petitum, quàm è sacris literis; magnam ipsi Virgini facit iniuriam. Nam ecquod maius fingi potest miraculum, quàm hoc? electam esse ante iacta mundi fundamenta Virginem, cuius beata viscera Dei fierent augustissimum templum? in cuius vtero diuinæ & humanæ naturæ fieret concilium? ex qua Emmanuel nasceretur? quæ conciperet, pareret & virgo maneret? Horum & similium mysteriorum iugi meditatione mentes hominum occupari satius erat, quàm in exquirendis tot extra Sacram Scripturam miraculis; quæ vt concederemus esse vera (sunt autem pleraque ficta & falsa) minora tamen sunt, imò nulla ex parte comparanda cum ijs de quibus diximus. Iam quæ ad supplenda Euangelia colligit vndique Baronius paucis expendamus. De S. Anna Mariæ matre profert locum Hippolyti Martyris è Nicephori Callisti rhapsodijs petitum. Nicephorum hunc fabulosissimum esse scriptorem, & iudicij

iudicij in literis nullius, satis notum est eruditis, & nos supra monebamus. Quare equidem quicquid apud illum legitur, nisi alia accedat auctoritas, non pluris facio, quàm folia farfari. Ipse Baronius, quot locis istum fabulatorem aspernatur, reijcit, confutat? Qui vtinam sibi constaret, nec quod alibi destruit, idem alibi adstrueret. Quod igitur Hippolytum Portuensem Sanctum Martyrem, laudat Nicephorus, & locum à se allatum ex eius libris vult videri depromptum: nos falli Nicephorum contendimus, & falso libri titulo deceptum, nænias narrare, non veram historiam. Quis è veteribus Patribus vllius similis libri Hippolyti meminit? quis in eo argumento illum laudauit? Quum autem constet fuisse Hippolytum & grauem & pium doctumque virum; ne per Deum immortalem memoriæ Martyris faciamus hanc iniuriam, vt fabularum putidarum auctorem illum fuisse credamus. Fabula est quod iste Pseudohippolytus dicit, Mathanem Iosephi auum fuisse Sacerdotem. Nam hallucinatos esse illos qui putarunt alterum Euangelistarum, è duobus qui genealogiam Iesv Seruatoris proposuerunt, sacerdotalis stirpis personas recensere; supra est demonstratum. deinde vt id non esset, consentiunt omnes eius sententiæ auctores, sacerdotium per Nathanem esse deductum, qui apud Lucam, Salomoni Matthæi est ἀντίστοιχος & è regione respondet. Mathan ergo, qui non recensetur à Luca, sed à Matthæo, in regia stirpe à Solomone deriuata, sacerdos esse non potuit. Non extat hodie aliquid his de rebus ea traditione antiquius, quam Africanus à Desposynis Domini, vt ait, & cognatis acceptam, in epistola ad Aristidem retulit. Traditio illa sic narrat.

David.

Salomon. Nathan.

Matthan. Melchi.

Estha.

Iacob. Eli.

Ioseph. Ioseph.

Matthan & Melchi (qui apud Bedam & alios auctores dicitur Malthat; quomodo apud Lucam est scriptum) ἐκ μιᾶς τῆς αὐτῆς φυλῆς δ'

ἀλλ' ἐξ ἄλλων, ambo è tribu fuerunt Iuda, ambo è domo Dauid; sed tamen è diuersis familijs orti, Matthan à Salomone oriundus, à Nathane Melchi, siue Mathat.

Matthan vxorem prior ducit Estham: Ἐσθᾶ γὰρ καλεῖσθαι τὴν γυναῖκα παραδέδοται, ait Africanus. Est Hebraicum אשה quod non est proprium nomen fœminæ, sed commune omnium: vt si dicas ἡ ἀνδρα vel ἀνὴρ fœminino genere. Ex Estha nascitur Matthani Iacobus, deinde mortuo Matthane eadem nubit τῷ Melchi, siue Mathat, & ex eo coniugio nascitur Eli. Iacobus & Eli fratres vterini; eiusdem matris, sed diuersorum patrum.

Eli ducta vxore moritur sine liberis: Iacob huic ex Lege Mosis ἀνέστησε σπέρμα, semen excitauit: & è relicta coniuge Eli tollit Iosephum: natura quidem filium suum, sed beneficio Legis filium Eli. Putat Africanus id ex Euangelistarum verbis posse colligi. nam Matthæi quidem verba sunt; Ματθὰν δ' ἐγέννησε τὸν Ἰακώβ· ὅς υἱὸς ἦν ὡς ἐνομίζετο τοῦ Ἡλί. *Matthan generauit Iacobum: qui erat, vt putabatur, filius Eli.* sic enim ea verba modis indignis torquebat Africanus. Non puto extare aliquid istis aut antiquius, aut fide dignius. Quomodo igitur Sacerdos erit Matthan, quem vides non solum è tribu Iuda ortum, sed etiam è stirpe Salomonis? Taceo Pauli testimonium, expresse negantis, quenquam vnquam è tribu Iuda ministrasse altari. Hebræ. VII. 13. Matthanis vxor Africano dicitur Estha, Pseudohippolyto Maria. Sed hoc non vrgeo. Quod autem sequitur apud eundem falso creditum Hippolytum, vixisse Matthanem & Mariam *sub Cleopatræ & Casoparis Persæ regno*, quis sane mentis legere poterit sine risu? Persarum temporibus illis nullum fuit regnum, Parthis rerum summam in Oriente obtinentibus. Verum esto: concedamus fabulatori, Persarum appellatione Parthos esse intelligendos; quæ, malum, ista Cleopatra est, Græci nominis mulier Regina Persarum? quis iste Casopar? tum autem quis dicet mihi, vbi istud regnum fuerit? videtur enim, vt hæc narratio est, non longo interuallo separatum fuisse à Palæstina & Iudæa. Parthos Syriam ad breue tempus obtinuisse, & expeditionem in Iudæam fecisse, immisso Pacoro Regis filio, anno ante Christi aduentum trigesimo octauo aut nono, scimus ex historia Iosephi decimaquarta, & Dione. Sed nulla in illis rebus narrandis commemoratur regina Cleopatra, nullus rex Casopar: verùm Orodes pater Pacori, clade Crassi nobilis. Non longe hinc Baronius probat libellum de natiuitate S. Mariæ non esse Hieronymi, verum imperiti cuiusdam impostoris, quia Issacharem facit summum Pontificem, qui nullus fuit: cur hic quoque aduersus Pseudohippolytum eadem arma non expedit? cur dissimu-

lat tantam absurditatem vel fatuitatem? Laudat postea Baronius Germanum Patriarcham Constantinopolitanum, & Iohannem Damascenum, quorum ætas remotissima à temporibus de quibus hic agitur; non multo enim ante annum à nato Christo octingentesimum vixerunt. Itaque de proposito argumento certi aliquid ab illis sperare; hoc vero esset grauiter delirare,& illius seculi homines ignorare. Damascenus posteros Dauidis ortos à Salomone & à Nathane separat tanquam essent diuersæ tribus; sæpeque illa verba repetit; ἐκ τῆς φυλῆς Σολομωνίτιδος, & ἐκ φυλῆς Ναθάν. quod, nisi caute accipiatur, est absurdissimum. adeo enim è tribu diuersa non erant; vt ne è diuersa quidem gente: sed tantum è gentis eiusdem Dauidicæ familijs diuersis, Salomonica & Nathanica. Quare melius paullo ante idem Damascenus appellat σειράς, stemmata, series. quod verbi si retinuisset interpres, Græcæ linguæ imperitis & incautis occasionem errandi non præbuisset.

XVIII. *Collyridiani licet B. Virginem colebant vt Deam: non tamen docuerunt Mariam esse Deam, humanæ naturæ expertem, quod ait Baronius.*

APPARAT. Num. XLIII.

NOn videtur esse verum quod Baronius scribit; *Collyridianos hæreticos Dei genitricem Mariam humanæ naturæ prorsus expertem, ac diuinæ tantum participem fuisse dixisse.* Nam illæ mulierculæ quæ fatuissimæ sectæ erant antistites, de natura B. Virginis nihil docebant, quod quidem hodie sit compertum: sed ὑπερβολῇ θαυμάσαντες τὴν ἁγίαν, ait Epiphanius, εἰς τοῦτο ὑπερέπεσον τῆς αἱρέσεως τὸ ληρολόγημα: *supra modum sanctam Virginem admirati, in hæreseos suæ nugamentum inciderunt.* Lege diligenter totam illam Epiphanij disputationem; verbum nullum inuenies, vnde colligas iure eam fuisse Collyridianorum doctrinam. Idem in Anacephalæosi pag. 521. breuiter hæresin istorum explicat, hisce verbis: Εἰς ὄνομα τῆς Μαρίας κολλυρίδας προσφέροντες, οἵ τινες καλοῦνται Κολλυριδιανοί. eadem verba iterum pagina quoque 529. repetuntur; neque aliud quicquam additur. Scio scribere Epiphanium in hæresi LXXVIII. Collyridianos τὴν Θεὸν ταύτην παρεισάγειν ἐσπουδακότας καὶ σπουδάζειν, *conatos esse & conari, beatam Virginem pro Dea introducere.* sed ne ijs quidem verbis dicit idem Epiphanius cum Baronio. nam ille quidem ex institutis huius hæreseos colligit quod scribit, verissime: qui enim honorem Deo proprium mortali tribuit, quod in ipso est, facit illum mortalem Deum: Baronius verò longe aliter: qui ceu proprium isto-

rum

rum dogma refert, quod *B. Virginem humanæ naturæ prorſus expertem aſfirmarent.* hoc verò quis dixit veterum? vt taceam mulierculaꝛum iſtarum mentem, ex ea diſputatione Epiphanij melius poſſe cognoſci, quæ eſt aduerſus illas ex profeſſo ſuſcepta; quàm è præcedente, vbi tantum obiter ipſarum meminit. Quare autem Baronius hanc hæreſin ita concipiat, neque obſcurum eſt, neque hic pluribus dicendi eſt locus. Enimuero pater Annalium, ſi in anno ſaltem CCCLXXIII. num. XXX. quæ propria eſt ſedes huius hiſtoriæ, grauiſſimam Epiphanij diſputationem diligenter curaſſet expendere; quid ſit diſcriminis inter veterem fidem & hodiernam doctrinam facile intellexiſſet.

XIX *B. Auguſtini exceptio*, quia non eſt canonicum ſcriptum, non me conſtringit, *male accepta in Annalibus.*

APPARAT. Num. XLVI.

B. Auguſtinus Fauſtum Manichæum reprehendens, qui negabat B. Virginem natam fuiſſe in cognatione Dauid; inter alia argumenta hoc etiam adhibet, longe omnium firmiſſimum: quod libris vteretur Apocryphis ad ſententiæ ſuæ demonſtrationem; quibus nullum penitus eſſet pondus contra librorum Canonicorum auctoritatem. Afferebat autem ex Apocrypha Scriptura Fauſtus, Ioachimum patrem Deiparæ fuiſſe Sacerdotem: vnde ſequebatur neceſſario, fuiſſe ipſum è tribu Leui, non Iuda. Hanc obiectionem varie diluens Auguſtinus; inter cætera ait, vel illud ſatis eſſe debere, quod ex ſacra quidem pagina certum ſit Mariam è tribu Iuda ortam: obiectio verò de tribu Leui, à Fauſto allata, teſtimonio dumtaxat nitatur librorum Apocryphorum; quorum præ Canonicis nulla ſit habenda ratio. At Baronium offendit, quod dicat Auguſtinus, ex Apocryphis libris manare illud, Ioachimum Mariæ patrem fuiſſe ſacerdotem. An igitur voluit Baronius parem illis ſcriptoribus fidem haberi, ac Spiritui Sancto, qui in libris Canonicis loquitur? Qui verſati ſunt in lectione Patrum, non ignorant, appellationem Apocryphorum modò laxius, modò anguſtius ſumi. Quare quicquid de ſacris perſonis Veteris aut Noui Fœderis narratur præter verbum Dei, id cum libris Canonicis & θεοπνεύστοις comparatum, habetur Apocryphum; & *quia non Canonicum eſt, non aſtringit*, vt ait verè & piè Auguſtinus: nam Traditiones originales, de quibus paullo ante ex eodem Patre dicebamus, locum hic non habent.

XX. *Quæstio de anno & die natæ Virginis. Festum eius diei quando institutum. Euodij liber apud Nicephorum vocatur in dubium. B. Virginem in Sancto Sanctorum fuisse educatam, videri fabulam. De Pontificis maximi aditu in eum locum obseruationes. Locus è Tragœdia* Christus patiens. *Mendacio veritas non defendenda.*

APPARAT. Num. XLVII.

SEquitur inuestigatio anni & diei quo nata est Virgo. Quum igitur sacra Scriptura tempus illud non indicauerit, & aliunde præsidium sit petendum: non video equidem, cur in hac quæstione à veteri Ecclesiæ traditione foret discedendum; si posset probari, opinionem quæ hodie obtinet à primis temporibus esse deriuatam. verùm de hoc non sine caussa dubitari potest. Mariæ enim natalis in diem octauum Decembris tunc primùm videtur fuisse relatus, quando institutum est in Ecclesia, vt ille dies natiuitati ipsius esset sacer. Hanc autem solennitatem primis seculis constat fuisse ignoratam. adeo vt ne temporibus quidem Caroli Magni in Gallia nota fuerit, quemadmodum obseruat Cardinalis Baronius ad Martyrologium. Fit tamen verisimile primis auctoribus solennitatis illius caussas non defuisse probabiles, cur illum potissimum diem natiuitati Mariæ assignarent. Anni vero inueniendi ratio vnica est; vt annis Domini anni XIV. addantur. Est enim traditio vetustissima, Deiparam cum Seruatorem pareret, annis ætatis suæ XIV. exactis, decimum quintum fuisse ingressam. Quòd si παγίως adeo stabilitùs esset annus nati Christi, ut de eo nemo dubitaret; eadem opera annus natæ Virginis esset constitutus, ex ista quidem hypothesi. Nunc scimus de anno assumptæ humanitatis à Christo, quàm diuersæ sint sententiæ. Quæ affert Baronius ad firmandam harum rerum fidem, partim incerta sunt, partim etiam falsa. Suspectus est ille Euodius, quem laudat ipse ex Nicephoro. nemo enim veterum, vt & ipse obseruat, eius scripti Euodiani mentionem facit: non Eusebius, non Hieronymus, non Epiphanius, veterum scriptorum Ecclesiasticorum diligentissimi inquisitores. Vnde igitur post mille firme & trecentos annos id scriptum emersit? non debuit tacere Nicephorus, vnde illud in manus suas venisset. Falsum est quod iste Pseudoeuodius narrat, beatissimam Virginem in Sanctis sanctorum annos vndecim egisse: neque mihi persuaderi vnquam poterit, tam insulsæ fabulæ priscum illum Euodium Antiochiæ primum Episcopum, fuisse auctorem. Nemo ignorat ad interiorem illam Templi Ierosolymitani partem, nemini ex omnibus mortalibus aditum patuisse, præterquàm summo Pontifici, & quidem semel tantum

tantum in anno: quod expresse notat Apostolus ad Hebræos IX. 7. *In secundum*, inquit, *tabernaculum semel in anno summus Sacerdos ingreditur.* Iosephus belli Iud. libro V. cap. XIV. Τὸ δ' ἐνδοτάτω μέρος εἴκοσι μὲν ἦν πηχῶν. διείργετο δ' ὁμοίως καταπετάσματι πρὸς τὸ ἔξωθεν· ἔκειτο δ' οὐδὲν ὅλως ἐν αὐτῷ. ἄβατον δὲ καὶ ἄχραντον δὲ καὶ ἀθέατον ἦν πᾶσιν· Ἁγίου δὲ ἅγιον ἐκαλεῖτο. Ruffinus vertit: *Intima templi pars viginti cubitorum erat. discernebatur autem similiter velo ab exteriore: nihilq; prorsus in ea erat positum: inaccessa vero & inuiolata, & inuisibilis omnibus habebatur; Sanctiq; Sanctum vocabatur.* capite sequente de summo Pontifice: εἰσῄει δ' ἅπαξ κατ' ἐνιαυτὸν μόνον ἐν ᾗ νηστεύειν ἔθος ἡμέρᾳ πάντας τῷ Θεῷ. *semel in anno ingrediabatur: eoque die moris fuit, vt populus vniuersus in Dei honorem jeiunaret.* In libello quem Agrippa Rex Caio obtulit, quique à Philone recitatur, locus ille vocatur τὰ ἄδυτα τοῦ ναοῦ, *Templi Adyta*: tantam autem fuisse loci religionem & sanctimoniam Agrippa confirmat; vt non dicam laici, aut etiam sacerdotes Pontifici summo propiores gradu; verùm etiam ipse Pontifex maximus, si vel sæpius in anno quàm vnico duntaxat die, aut illo ipso die, si ter aut quater eo ingrederetur, mortis supplicium sine vlla spe veniæ fuerit ipsi subeundum. Verba Agrippæ sunt: εἰς τὰ ἄδυτα ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ ὁ μέγας ἱερεὺς εἰσέρχεται τῇ νηστείᾳ λεγομένῃ μόνος, ἐπιθυμιάσων, καὶ κατὰ τὰ πάτρια εὐξόμενος φορὰν ἀγαθῶν, εὐετηρίαν τε καὶ εἰρήνην ἅπασιν ἀνθρώποις. κἂν ἄρα τις τοῦ, οὐ λέγω τῶν ἄλλων Ἰουδαίων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἱερέων, οὐχὶ τῶν ὑστάτων, ἀλλὰ τῶν τὴν εὐθὺς μετὰ τὸν πρῶτον τάξιν εἰληχότων, ἢ καθ' αὑτὸν, ἢ καὶ μετ' ἐκείνου συνεισέλθῃ· μᾶλλον δὲ, κἂν αὐτὸς ὁ ἀρχιερεὺς δυσὶν ἡμέραις τοῦ ἔτους, ἢ καὶ τῇ αὐτῇ τρὶς ἢ τετράκις εἰσφοιτήσῃ, θάνατον ἀπαραίτητον ὑπομένει. Omitto testimonia ipsorum Rabbinorum, ad caput Leuitici XVI. vbi est huius ritus diuina institutio. Quomodo igitur trimula virgo ibi collocata est? quis illam curabat? an illa statuæ similis sine cibo, sine potu, sine lecto, sine consuetudine cuiusquam mortalium, solitariam ibi degebat vitam? Volunt enim auctores huius fabulæ, totos vndecim annos ibi hæsisse Virginem θεοτόκον, fuisseque illi Sancta sanctorũ pro cubiculo vel cella in qua perpetuo maneret. Audi Germanum Constantinopoleos Patriarcham, in oratione de oblatione Virginis. *Vbi non sæpe, sed semel solum in anno sacerdos ingrediens peragebat cultus mysticos, illuc ea, vt ibi perpetuo maneret, à suis adducitur parentibus, & vt esset in sacris gratiæ adytis. Quis rem talem vnquam cognovit? Quis audiuit ex his qui nunc sunt, aut vnquam fuerunt, fœminam quæ adduceretur in intima sancta sanctorum; ad quæ vix patet aditus hominibus, vt in eis habitet & versetur?* Non me fugit, auctorem Tragœdiæ Christus patiens dicere Mariam ministerio Angelorum nutritam & curatam fuisse cum erat in Templo: nam hoc volunt sibi isti versiculi:

Μήτηρ

Μήτηρ μ' ἔδωκεν ἱερῦς ἀμφὶ δόμυς·
Ἔνθ' ἐκτραφεῖσαν χερσὶν ἀγγέλυ ξένως,
Εἰς χαιρεῖν ἀνδρὶ σώφρονι ἐκδέδωκέ με
Γερυσία ξύμπασα.

ſed rem tantam quis poetæ credat? aut quis putet tantum miraculum potuiſſe ita obſcurari, vt neque Ioſephus, neque æqualium ſcriptorum quiſquam eius meminerit? Supra omnia eſt Scripturarum ſilentium, quod curioſitati noſtræ fibulam debet imponere. Quod igitur rei tam admirandæ, & ab omni probabilitate adeo remotæ, diuiniſque inſtitutis Iudaici cultus repugnantis, neque ſacræ literæ, neque primorum & meliorum ſeculorum auctores, vllam mentionem faciant; nemo iure ijs ſuccenſeat, qui fidem illius vocare in dubium non verentur. Fauemus nos quidem toto pectoris affectu gloriæ τῆς ὑπεραγίας θεοτόκυ Virginis: ſed fingi mendacia in eum finem, aut fictis haberi fidem; hoc verò nos zelo veræ pietatis ſuccenſi, ferre non poſſumus, & in ipſius Mariæ contumeliam cedere non dubitamus. Iohannis Chryſoſtomi in Matthæum diuina vox eſt: Μή μοι γένοιτο ἀπὸ τῦ ψεύδυς τὴν ἀλήθειαν συςῆσαι. *Abſit à me, vt veritatem per mendacium velim ire confirmatum.*

XXI. Nouatores *qui hodie dicendi. Teſtium nubes diſcutitur à Baronio laudatorum, vt probet B. Virginem annos* XI. *in Templo manſiſſe. Io. Damaſcenus fabuloſus interdum ſcriptor. Expenditur Gregorij Nyſſeni locus. Reÿcitur fabula de Virginibus monialibus Iudæorum in Templo degentibus.*

APPARAT. Num. XLVIII.

VErba ſunt Baronij de Virgine *Deipara*: *Trimulam, quod parentes vouerant, in Templum allatam, vndecim illic egiſſe annos, ijdem quos iam retulimus auctores teſtantur; nimirum Euodius, Gregorius Nyſſenus, Iohannes Damaſcenus, Germanus Epiſcopus Conſtantinopolitanus, Andreas Cretenſis, Georgius Epiſcopus Nicomediæ, & alÿ.* ſubijcit his: Orthodoxorum neminem diſſenſiſſe hactenus: ſolos eſſe noſtri temporis Nouatores, quibus hæc diſpliceant. De Nouatorum appellatione ſuo loco diſputauimus. euicimus certis rationibus, iniquum eſſe Nouatores illos dicere, qui Verbo Dei, quo nihil habet Eccleſia antiquius, ſtare ſunt parati: quique doctrinam & hiſtorias primis ſeculis notas atque probatas, vt de quarum veritate conſtaret, ſincere & ex animo admittant. At ſi quis res neque ſacra pagina comprehenſas, neque traditione acceptas à primis Eccleſiæ Doctoribus; ſed poſt multa demum

secula audiri in Ecclesia ceptas, pro veris, certis, & indubitatis haberi postulet; hoc est noua pro veteribus obtrudat; is Nouator an Veterator dici debeat, æqui lectoris & pietatis pariter atque veritatis studiosi iudicium esto. Quod ad præsentem historiam attinet; equidem si à primis Ecclesiæ temporibus, traditionem constaret deriuatam; minus mirarer Baronium adeo cupidè illam propugnantem. Sed non ita est: & ludit nos Cardinalis sua illa testium nube. Euodius primo, ex hoc albo expungendus: probauimus enim falsum esse & fallere Nicephorum, quando in hoc argumento Euodium laudauit. Damascenus, Germanus, Andreas, Gregorius Nicomediensis, recentiores sunt scriptores, quàm vt de rebus tam antiquis tutò possit illis credi. Nam quis credat istos de rebus quæ natiuitatem Christi præcesserunt, certiora potuisse cognoscere, quàm primi seculi homines, aut proxime insecutorum? Omnes isti post annum quingentesimum vixerunt: quidam circa octingentesimum. Damascenum qui vetustate nonnullis aliorum præstat, eruditione, vt videtur, omnibus; non solum leuem, sed etiam futilem, vanum & mendaciorum plenissimum aliquando scriptorem esse, ipse Baronius pronunciat in anno XXXI. num. 75. & nos ibidem clare probamus. illi ALII, qui in Baroniana acie agmen claudunt, sunt Cedrenus & eiusdem farinæ recentiores scriptores: quorum libros plures interdum fabulas quàm historias continere, nemo hodie ignorat, & conditor Annalium sæpe queritur. Igitur ex illo tam denso testium agmine, solus restat Gregorius Nyssenus, cuius habendam esse cum primis rationem, nos quoque vltro fatemur. Quidni autem? Baronianam assertionem nemo validius labefactauerit, quàm facit hic Pater. Narrat Gregorius homilia in natalem Domini, matrem Mariæ votum nuncupasse, si quis infans sibi nasceretur, fore vt eum Deo consecraret. postquam nata & à lacte depulsa Maria, matrem votum soluisse; & ad Sacerdotes filiam adduxisse. *Sacerdotes autem*, inquit, *quamdiu paruula fuit, ad Samuelis similitudinem in sacris ædibus educarunt; sed cum iam adolesceret, consulebant, quidnam agerent de sacro illo corpore, ne Deum offenderent. Etenim naturæ legi illam subijcere, vt cuipiam in matrimonio collocata seruiret, absurdissimum videbatur. Instar enim sacrilegij fuisset, si muneris Deo sacrati dominus homo fieret. Legibus enim erat constitutum, vt maritus dominaretur vxori. Mulierem rursus inter sacerdotes in templo versari, atque in sanctis ædibus conspici, nec lex nec grauitas permittebat.* Hic primò obseruandum, non tradi hæc à Gregorio tanquam certam historiam, aut indubitatæ fidei traditionem: nam & narrationis initio profitetur, hæc se accepisse *ex historia quadam incerti auctoris*: & post rem narratam, *Hæc*, inquit, *Mariæ vox declarat, ea quæ*

ex

ex historia incerti auctoris commemoraui, non esse penitus absurda. Si ætate Gregorij liber aliquis extitisset Euodij, illius primi post Petrum Episcopi Antiocheni, qualem multa adeo post secula extare credidit Nicephorus; de fide historiæ quam narrabat non dubitasset Gregorius. Nunc quum adeo locuples & vetustus auctor fateatur eam esse ἀδέσποτον, quæ potest hodie necessitas esse id credendi? Vide vero, lector candide, inter Patrem hunc & Baronium, quid quantumque intersit. Gregorius à nemine exigit vt historiæ credat, quam ipse narrat: incerti auctoris illam esse, ingenue profitetur; neque aliter illam commendat, nisi quod penitus absurda non videatur. Baronius plurima assuit narrationi Gregorianæ, è recentioribus scriptoribus: deinde, si quis illa in dubium vocet, clamat, conuitijs lacerat, Nouatorem appellat. Sed demus illi, quod non dat Gregorius, illam incerti auctoris narrationem esse veram; ergo falsum est quod modò affirmabatur de mansione Mariæ in Sanctis Sanctorum per annos vndecim: nihil enim eiusmodi Gregorius narrat. Quin si narrationem illius diligenter expendas, intelliges facile, B. Virginem, quando Sacerdotibus trimula est tradita, inter liberos ipsorum educanda, non ea lege datam esse, vt cælebs perpetuo maneret. Nam quare de illius nuptijs postea deliberarent Sacerdotes? Si illis temporibus fuisset vsu receptum, vt virgines Deo consecrarentur, vitam in cælibatu acturæ, sicut postea in monialibus Christianis fuit institutum: deliberationi illi Sacerdotum nullus fuisset omnino locus. Ac licet admirandæ Virginis admiranda sanctimonia animos illorum religione impleuit, vt γάμων κρείττονα illam pronuntiarent, & præstantioris indolis, quàm vt communi fœminarum lege mariti imperio esset subijcienda; tamen hoc ipso quod ea super re illis deliberandum fuit: recte colligas, virgines moniales quæ in Templo manerent, nullas Iudæis tum fuisse. Euincit hoc ipsum etiam Scripturę silentium; item Iosephi & omnium Rabbinorum: in quorum libris quum descripta accurate legantur omnia Leuitarum Sacerdotumque munia, necnon Nazaręorum & Rechabitarum instituta & πολιτείαι, & hoc amplius cunctarum sectarum disciplinę: mirum est de solis Virginibus istis monialibus, verbum extare ne vnum quidem. Sed eiusmodi Virgines nullas tum fuisse, nemo docuerit nos melius, quàm hic ipse Nyssenus, hoc ipso in loco. Nam quid aliud sibi illa verba volunt? *Mulierem inter Sacerdotes in Templo versari, atque in sanctis ædibus conspici, nec lex, nec grauitas permittebat.* Merito igitur Bellarminus cùm origines religionum in Scripturis rimaretur, commentitias istas Virgines silentio pręterijt. De monachis libro 11. cap. v.

XXII. *Expenduntur rationes Baronio allatæ, vt probet fuisse in Templo Iudæorum viros & fœminas voto religionis adstrictas. De cellis circa Templum, vbi dicuntur habitasse viri & virgines Deo dicatæ apud Iudæos. Verus illarum vsus ostenditur. γυναικωνῖτις in Templo. Locus Iosephi.*

Apparat. Num. XLIX.

PArum est Baronio moniales Iudaicas auctoritatibus stabilijsse: nisi etiam argumentationibus idem euincat. Ergo etiam istas discutiamus; parati cedere, si quid modò roboris in illis inueniamus. Affert legem de votiuis personis: quarum redemptio quũ penderet ab arbitrio vouentis; probat exemplo Samuelis, fuisse quosdam, qui à parentibus non redimerentur, annuæ pecuniæ pensione; sed in Templo remanentes Deo seruirent. Errat primo Baronius de pecuniæ annuæ, vel vt mox appellat, census annui pensione. Scriptura nos docet Leuitici cap. XXVII. votiuas personas non pensione annua, sed vnica solutione pretij, à Deo ipso definiti, fuisse redemptas. Errat deinde cum putat, personas ex voto relictas ad seruiendum Deo, corpus aliquod confecisse, qualia sunt hodie corpora monachorum per sodalitates coeuntium. De Samuele narrat Scriptura ipsum coram Deo ministrasse, non quidem in vlla parte muneris Sacerdotalis, vt recte obseruat Glossæ auctor, Samuelis, siue primo Regum II. 18. verùm in alijs ministerijs vilibus & minutis, quæ etiam ab ijs poterant, vt videtur obiri, qui non essent è tribu Leui. quanquam & Samuel fuit Leuita, vt constat è I. Paralip. cap. sexto. Adoptatum vero fuisse ipsum in aliquã societatem, quę separatũ corpus constitueret, Scriptura non dicit. Iurisconsulti sine lege loqui erubescunt: Theologis licebit de diuinis institutis quiduis ex animi libidine fingere? De virginibus votiuis ad seruiendum relictis, nec redemptis, nihil Scriptura: nullum præceptum; exemplum nullum: nam quæ mox affert Baronius, inania reperientur. Nos igitur tacente verbo Dei ἐπέχομεν: etsi propter verba Gregorij Nysseni, quę in extrema disputatione superiori expendebamus, negare certò possumus, in Iudaicis institutis tale quicquam fuisse. Baronij vero singularem prouidentiam licet hoc loco mirari: qui postquam corpora Deo dicatarum virginum in ritibus Iudaicis inuenit, quę nos inuenire non possumus; de tecto statim illis prospicit. Exspecto quàm mox exorietur aliquis, qui cœnobia virorũ & fœminarum in vrbe Ierusalem alicunde nobis exsculpat. Baronij sententia siue potius Petri Canisij Iesuitæ & aliorum, qui ante Baronium idem somniarunt; ab eiusmodi commento non procul abest. Ait, circa Templum

à

à Salomone exſtructum cellas fuiſſe ter tricenas, ſiue nonaginta, alias alijs impoſitas; atque eaſdem cellas in Templo poſt reditum à Babylone extitiſſe, probat è capite tertio Eſdræ. Sed hæc probatio non ſatis firma: neq; enim ibi dicitur expreſſe, quod vult Baronius. quin ex hiſtoria contrarium elicias. Nam auctor eſt Ioſephus lib. xv. cap. xiv. Reges Perſarum, Cyrum, & Darium, quorum permiſſu ſurgebat illud ędificium, ſtructuræ modum certum definijſſe; μέτρα ait, τῆς δημιώσεως ἐδόσαι: ac propterea defuiſſe illi in altitudine cubitos ſexaginta vt prius æquaret. Sed coniecturas iſtas iam nihil moramur. Concedimus nos etiam, in domo ſecunda, illa quoque quam exſtruxit Herodes, cellas, fuiſſe τριστέγους, ideſt, trium contignationum: etſi an fuerint cellæ nonaginta vt olim, dubito. Ioſephus Belli Iud. lib. v. cap. x iv. περὶ δὲ τὰ πλευρὰ τοῦ κάτω ναοῦ, δι' ἀλλήλων ἦσαν οἶκοι τρίστεγοι πολλοί, καὶ παρ' ἑκάτερον εἰς αὐτοὺς ἀπὸ τῆς πύλης εἴσοδοι. τὸ δ' ὑπερῷον, τούτους μὲν οὐκ εἶχε, παρ' ὅσον ἦν καὶ στενότερον fortaſſe ſcribendum τοσούτους *tot cellas non habuit.* non τούτους. *has cellas* ſuperioribus, inquit cænaculis, non ſunt tot cellæ adſtructæ; quia illa pars anguſtior eſt, quàm inferiores. Ruffinus tamen aliter & cum vulgo. Sic enim vertit. *Circa latera inferioris Templi multa erant membra peruia triplici tecto ſuſpenſa; & ad vtrumq; latus ad ea introitus à porta patebat. Deſuper autem pars eadem membra non habebat, quo minus erat anguſtior.* hoc eſt, anguſta. ſic tamen etiam in ſcripta lectione Ruffini offendimus. verum hæc obiter. In his igitur cellis fœminas Deo voti cauſſa oblatas ſeparatim degere potuiſſe, ait Baronius. Atqui certum eſt, partem illarum cellarum deſtinatam fuiſſe ad cuſtodiam rerum ſacrarum, theſaurorũ, veſtium, ſuppellectilis, & annonæ: partem inhabitatam fuiſſe ab illis qui in Templo quotidie miniſtrabant. Ac licet demus cellas fuiſſe nonaginta; tamen ſi conſideres multitudinẽ miniſtrantium ſacerdotum, Leuitarũ, cantorũ, ianitorũ, curſorũ & aliorũ miniſteriorũ, apparet valde illos anguſte habitaſſe. An igitur putabimus, inter tot millia virorum virgines Deo ſacras habuiſſe ſuas monas? non ſinit nos iſtud exiſtimare ſuperior ille Nyſſeni locus; ac ne honeſtas quidem publica id permittit. In Scriptura harum cellarum frequens habetur mentio. III. Regum, vi. 5. tota illa ædificatio appellatur יציע quaſi ſubſtructio, ſiue, ædificium mutis ædis ſacræ ad magnam altitudinem pertingentibus, quaſi ſubſtratum. ibidem ſingulæ cellæ dicuntur צלעות סביב quaſi dicas prominentes coſtas circa ædificium Templi. Scholiaſtes Salomon Iarchi, addit aliam appellationem תא quæ vox de illis cellis vſurpatur, vt I. Regum, x iv. 28. In typo futuri ædificij, quod Dauid Salomoni exhibet I. Paralipom. x x viii. 12. nominantur לשכות סביב cellæ circa Templum: atque ibi oſtenditur cui vſui eſſent futuræ:

nempe

nempe ad custodiam thesaurorum duplicis generis, domus Dei & rerum sacrarum. Ex libro Nehemię & alijs locis apparet, ephemeriam Sacerdotum, quę hebdomadis suę vicem obibat, ibi habitasse; ibidemque pleraq; rerum satrarum reponi solita. De collegijs virorum aut virginum Deo seruientium & ex voto separatim viuentiũ, in tota Scriptura nihil. Apud Iosephum pag. 841. bis nominatur in descriptione Templi, ἡ γυναικωνῖτις. *gynæceum*, locus mulierum. fuerunt qui rem factam putarent, & virgines sacras ibi collocarent : sed horum cœcitatem iure castigat Baronius : nam Iosephus locum illum ita describit, γυναιξὶν ἴδιον πρὸς θρησκείας χῶρον, *proprium fœminis locum ad cultum*, id est, dum sacris erant operatæ.

XXIII. *Expenduntur exempla Baroniana Virginum Iudæarum Deo dicatarum. I. Iosaba Iorami Regis F. II. Mulieres in ostio Tabernaculi excubantes. Græca versio notatur. III. Anna prophetissa. IV. Virgines reclusæ in libris Maccabaicis. Mos veterum educandi virgines domi conclusas apud Iudæos & Græcos. Exponitur contra Baronium locus è II. Maccab.* αἱ κατάκλειστοι. Casariæ. τὰ οἰκουρήματα.

APPARATVS, Num. LIII.

NVnc exempla consideremus virginum Deo dicatarum, quæ profert Baronius. Primum est Iosabæ filiæ Regis Ioram, quæ Ioasum Ochoziæ F. furentis Athaliæ oculis furtim surreptum, in templo clam habuit per sex annos. Historia extat secundo (Latinis quarto) libro Regum, cap. XI. vnde illam depromsit Baronius. sed in II. Chronicorum, siue Paralipom. cap. XXII. vbi eadem repetitur, Iosaba hæc, siue Iosabeth, vxor fuisse dicitur Ioiadæ sacerdotis, ἀρχιερέως, vt semper vocatur Iosepho in ea narratione, libro nono; & certum est. Nihil autem in hac re fecisse Iosabam non conscio marito ostendit Iosephus, & confirmat Scriptura. nam pro eo quod in illo libro Regum cap. XI. 3. dicitur Ioasus fuisse annos sex אתה *cum ea* nempe Iosaba : in libris Chronicorum scriptum est אתם *cum eis*. videlicet Ioiada & eius vxore Iosaba. Vnde colligant Baronius & alij Iosabam fuisse Deo dicatam, aliud nihil video in tota hac narratione, præter voculam אתה male intellectam. putarunt enim ideo mansisse Iosabam in æde sacra, quoniam erat ipsa Deo dicata. sed comparatio cum altero loco quem attulimus, hoc potius docet; mansisse Iosabã in Templo, quia maritus ipsius Pontifex Maximus ibidem habitabat. Quare in isto quidem exemplo *Baronius* ἤμβροτεν, οὐκ ἔτυχεν Sequitur locus Exodi,

di, cap. XXXVIII. 8. vbi fit mentio mulierum excubantium in ostio tabernaculi. poterat Baronius alterum adijcere, 1. Samuel. II. 22. his duobus tantum locis Hebraicum verbum צבאות de fœminis vsurpatur, studio pietatis ad tabernaculum conuenientibus, vbi zelus pietatis & deuotio voce emphatica eleganter exprimuntur. Glossa vetus, Barbare quidem, sed aptè, *circumexercituare tabernaculum.* hoc est, turmatim conuenire ad portam tabernaculi. Hebraicum verbum στρατεύεσθαι significat & militare. Fortasse, quia in Iudaico cultu choreæ interdum ducebantur, & saltationes celebrabantur, quarum sæpe in Scriptura mentio; eo verbo chororum ordinatio & separatio in varias cateruas, innuitur. Alibi de viris in Tabernaculo ministrantibus ponitur, vt Num. IV. 23. vbi Seniores LXX. exprimunt voce λειτουργεῖν. at in loco Exodi, quem paullo ante indicauimus, (si non est menda in Græca versione) צומות absurde legentes pro צובאות verterunt αἳ ἐνήστευσαν, *quæ ieiunarunt.* Paulus similem deuotionem aliter denotat, cùm iubet viduas, προσμένειν ταῖς δεήσεσι καὶ ταῖς προσευχαῖς, νυκτὸς καὶ ἡμέρας. 1. Timoth. v. 5. *instare obsecrationibus & orationibus, noctè & die.* Locum è libro Exodi, ita explicat paraphrasta Ionathan. *Et fecit concham æneam, & basin eius æneam, è speculis æreis mulierum verecundarum*; (honestarum;) *quo autem tempore veniebant ad orandum in porta tabernaculi conuentus, stabant iuxta oblationem eleuationis suæ,* (eleuationem oblationis suæ) *& laudabant & confitebantur: deinde reuertebantur ad viros suos & pariebant filios iustos, quo tempore purgatæ erant à sordibus sanguinis sui.* habes hiç prolixam descriptionem matronarum piarum, alternis rem diuinam & familiarem curantium: non, vt putat Baronius, quæ Deo sacræ in eius cultu essent totæ. Vox *excubabant*, minus commode vsurpata Latino interpreti, falsæ opinioni videtur occasionem præbuisse. inde enim natus Baronij & aliorum error, existimantium sacras intelligi fœminas, quæ de Templo non recederent. Addit Baronius, *hoc institutum exstructo Templo non cessasse, sed magnifice auctum fuisse*: idque exemplo confirmat Annæ prophetissæ; quæ teste Luca, II. 37. οὐκ ἀφίστατο ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ, νηστείαις καὶ δεήσεσι λατρεύουσα νύκτα καὶ ἡμέραν. Sed errat vehementer, existimans Annam Templum inhabitasse; est enim locutio petita è vulgo, qua denotatur assiduitas frequentandi loca sacra. Simile illud Pauli, quod modo afferebamus, *precibus immorari diebus ac noctibus*: pro, Deum frequenter atque assiduè precari. Sic Lucæ verba exponunt rectè, Glossæ auctor, Maldonatus, & alij interpretes. Vide amplius de hoc exemplo Exercitatione II. 9. Sequitur locus è libris Maccabaicis: *Mentio habetur*, inquit Baronius, *& in libris Maccabæorum de reclusis virginibus in Templo, quæ procurrebant ad Oniam summum Pontificem.*

Bene

Bene est : habemus iam Virgines reclusas, in populo Iudaico : **non** minus quàm posteriora secula monachos & moniales ἐγκλείστους, quorum in Ecclesiastica historia non infrequens mentio. Sed hæc nugatoria sunt, & homine mediocriter docto indigna, nedum Cardinale Baronio. In II. Maccabaico, cap. III narratur tumultus ingens Ierosolymis factus, cum Heliodorus vrbem esset ingressus, ad Templi thesauros Syriæ Regi deferendos missus. Ait initio auctor, magnam fuisse ciuium omnium tota passim vrbe anxietatem : ἦν δ' οὐ μικρὰ καθ' ὅλην τὴν πόλιν ἀγωνία. versu 14. deinde oratorum more rem exaggerans, singulos ordines commemorat. Sacerdotes versu 15. Summum Sacerdotem versu 16. & 17. ciues omnes versu 18. matronas nominatim versus 19. priore parte. Ait illas in publicum progressas cultu lugubri, saccis succinctas more Iudaico. deinde addit de virginibus : αἱ δὲ κατάκλειστοι τῶν παρθένων, αἱ μὲν συνέτρεχον ἐπὶ τοὺς πυλῶνας, αἱ δ' ἐπὶ τὰ τείχη, τινὲς δὲ διὰ τῶν θυρίδων διεκύπτον. *Virginum quæ erant conclusæ, aliæ ad vestibula & portas concurrebant, aliæ ad parietes, quædam per fenestras exerto collo prospectabant.* Hic nulla Templi, nulla Oniæ summi Pontificis mentio : de suo igitur addit Baronius illa, *in Templo*, contra manifestam auctoris mentem. loquitur enim ille de omnibus vrbis totius puellis honestioris loci, quæ educabantur in domibus parentum, & proprijs sibi cubiculis, neq; prodire foras sinebantur. Doctè Glossæ quam dicunt ordinariam, auctor. VIRGINES QVAE CONCLVSAE ERANT. *id est, de domibus parentum non exibant, ratione verecundiæ & pudicitiæ virginalis : tamen in illa turbatione exibant præter morem solitum currentes ad Oniam.* Sed Baronius alteram interpretationem magis probat, de qua sequitur ibidem. *Aliqui tamen exponunt hoc, dicentes, quod aliquæ virgines nobiles prope Templum custodiebantur inclusæ, vsque quo nuptui traderentur.* hæc vero non est legitima interpretatio, sed friuola hariolatio : nonnihil, vt videtur, eò confirmata, quia Latinus interpres deprauatis vsus codicibus, Oniæ summi Pontificis mentionem importunam in hunc versum iniecit. Græca planissima sunt, neque potest dubitari Latina esse corrupta ; non vtique culpa Interpretis aut librarij ; sed vitio librorum, quibus ille est vsus. Cum Græcis libris consentit historia Gorionidæ, in descriptione huius tumultus, libro III. cap. XV. in editione Veneta. Virgines igitur κατάκλειστοι, non sunt religionis caussa reclusæ ; sed est honestiorum virginum epithetum, vt Grammatici appellant, perpetuum. Olim enim apud Iudæos, Græcos plerosque, & Romanos, virgines domi continebantur in proprijs œcis, quos Græci appellant παρθενῶνας, cellas virginales ; eratque ea pars gynæconitidis. Iccirco non minus apud poetas Græcos, quàm in libris Maccabaicis, virgines

dicuntur

dicuntur κατάκλειστοι. Apud Hephæstionem extat hoc Lyrici poetæ fragmentum.

Ἡ παῖς ἡ κατάκλειστος,
Τὴν καὶ φασὶ τεκόντες
Εὐναίους ὀαρισμοὺς
Ἔχειν ἴσον ὀλέθρῳ.

Alludit fortasse ad hunc morem auctor Sapientiæ Sirach, cum XLII. 10. ait, θυγάτηρ πατρὶ ἀπόκρυφος ἀγρυπνία. *Filia est patri suo caussa occulta vigilandi*, siue, anxie & sollicite viuendi. Sed magis ad rem facit, quod virginem Hebræi appellant עלמה quasi dicas absconditam, κατάκλειστον. Vnde Hieronymus in Quæstionibus, siue Traditionibus Hebraicis: ALMA, *quod interpretantur abscondita, id est, virgo nimia diligentia custodita*. Multa de hoc instituto Iudaico scribit Philo in libro De legibus in specie. & apud incertum illum auctorem Tragœdiæ Christus patiens, B. Virgo rationem vitæ suæ explicans, hoc primum dicit; domi se mansitasse, ne male audiret, more illarum quę foras amant prodire.

Πρῶτον μὲν οὖν γε κἂν προσῇ, κἂν μὴ προσῇ,
Ψόγος γυναιξὶν, αὐτὸ τοῦτ' ἐφέλκεται
Κακῶς ἀκούειν, εἴ τις οὐκ ἔνδον μένει.
Οὗ τῷ πόθου παρεῖσ', ἔμιμνον ἐν δόμοις
Εἴσω μελάθρων.

Contra, scortum aliquot locis in Targumim appellatur נפקת ברא *exiens foras*. Vide Eliam in Thisbi. Apud Græcos scriptores virgines θαλαμευόμεναι dicuntur, quæ in thalamis conclusæ educabantur, hoc est, αἱ κατάκλειστοι. B. Chrysostomus homilia priore de Anna Samuelis matre; τῶν θαλαμευομένων παρθένων μᾶλλον ἡμῖν καὶ νέοι φυλαττέσθωσαν. Notus est versus Euripidis in Oreste;

Εἰς ὄχλον ἕρπειν παρθένοισιν οὐ καλόν.
Foras puellæ vt prodeant, parum decet.

Apud solos Corinthios vox κατάκλειστος alio sensu vsurpata fuit, si vera est Hesychij obseruatio. Κατάκλειστοι, ἐν Κορίνθῳ ἑταῖραι τινές. quod de hierodulis Veneris interpretor, ex illis quæ scribit Strabo. Quemadmodum autem virgines suas inclusas domi seruabant veteres; sic etiam matronas illas laudabant, quæ pedem domo rarò efferrent. Græci οἰκουροὺς & οἰκουργάς Latini *Casarias* dixerunt: nec multo aliter accipit vocem הנוה Cimchi, Ierem. VI. 2. Apud poetas Græcos οἰκουρήματα sunt vxores. Euripides in Oreste: εἰ τ' ἔνδον οἰκουρήμαθ' καὶ λελειμμένοι φθείρουσι. Ambrosius, qui scribit *templo Ierosolymitano virgines fuisse deputatas*, è falsa auditione hoc acceperat, non è Scripturis, aut vllo fide

digno scriptore. Sed plus illi hac in parte tribuere non debemus, quàm cum alibi scribit, Zachariam patrem Iohannis Baptistæ summum fuisse Pontificem.

XXIV. *Quid veterum nonnullos impulerit, vt B. Virginem votum virginitatis fecisse affirmarent. Opus ex voto magis meritorium Scholasticis. De verbis Mariæ,* Virum non cognosco. *Patrum obseruatio super diuersa conditione Christianorum & eorum qui sub Lege vixerunt. An Maria vitæ secundum sublime propositum prima exemplum dederit. Iosephum voti conscium fuisse, si Maria cum nupsit voto virginitatis fuit adstricta.*

APPARATVS, Num. LVI.

Beatissimam Mariam votum virginitatis fecisse, prius etiam, quàm Iosepho desponderetur, pro certo affirmat Baronius, & cum eo multi alij; neque magis de eo dubitari sinunt, quàm de alio quouis religionis Christianæ articulo. Non est dubium, primos huius sententiæ auctores ex admiratione Deiparæ, & prona in eius honorem voluntate, ita sensisse. Meminerant statum virginitatis à Paulo anteponi vitæ coniugatæ, quia cælibes μεριμνῶσι τὰ τοῦ Κυρίου, *in rebus Domini occupantur*, 1. Corinth. VII. 32. quo nihil beatius. Quare etsi nemo vere Christianus negabat, & ante partum, & in ipso partu, & post partum τὴν θεοτόκον Virginem mansisse: ne tamen videretur Maria ijs inferior, quæ virginitatem proposito colunt; existimarunt interesse gloriæ ipsius, vt dicerent, illam ἄγαμον γάμον contraxisse. Auxit eam opinionem sententia Scholasticorum, docentium, bonum quod fit ex voto laudabilius esse & magis meritorium, quàm quod *fit sine voto*, vt concludit Thomas in Secunda Secundæ, quæst. LXXXVIII. art. VI. Quando hæc opinio ceperit, incertum est. Vetustissimus auctor apud quem hodie illam legimus, est Gregorius Nyssenus, in homilia de natiuitate Domini. Sed neque ille ex professo tractat eam quæstionem; neque vehementer, vt videtur, affirmat. Expressius multo B. Augustinus in libro de virginitate, & postea multi alij. Et Nyssenus & Augustinus vrgent Deiparæ responsionem, *Virum non cognosco.* quod argumentum mihi quidem videtur non esse adeo contemnendum. Nam quod nonnulli obijciunt, nullum neque exemplum extitisse, neque præceptum, quod Mariam impelleret ad tale propositum suscipiendum: fortasse possit responderi verbis Chrysostomi in Matthæum, homil. IV. ἔδει τῆς χάριτος παραγινομένης πολλὰ λοιπὸν εἶναι τὰ σημεῖα τῆς ὑψηλῆς πολιτείας. *aduentante gratia oportebat multa existere signa vitæ*

vitæ secundum sublime propositum instituta. Consentiunt enim Patres, nostram hodie conditionem qui sub lege Gratiæ viuimus, longe diuersam esse ab illorum conditione, qui sub Lege Mosaica vixerunt. Illos enim, vix prima elementa pietatis doctos, ad multa præstanda non fuisse adstrictos, quæ à nobis in hac plena luce & cœlestium mysteriorum tanta cognitione, iure merito exiguntur. Tractant sæpe hoc argumentum pij Patres; vt Irenæus libro IV. cap. XLVII. Tertullianus De pudicitia, capite sexto. B. Augustinus De sermone Domini in monte, lib. I. *Si quæritur quid significet mons, bene intelligitur significare maiora præcepta iustitiæ, quia minora erant, quæ Iudæis data sunt. Vnus tamen Deus per sanctos Prophetas & famulos suos, secundum ordinatissimam distributionem temporum, dedit minora præcepta, populo quem adhuc timore alligari oportebat; & per Filium suum maiora, populo quem charitate iam liberari conuenerat.* Sed supra omnes eximius & assiduus in hac admonitione Chrysostomus. In Genesin, homilia LXIV. τὰ τῆς φιλοσοφίας ἐπετάθη μετὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν. *post Christi aduentum ratio est intensa vitæ bene degendæ.* in nonum psalmum: ἐν τῇ παλαιᾷ σύμμετρα ἦν τὰ σκάμματα· τῆς δ' ἐν τῇ καινῇ πόῤῥω ταῦτα φιλοσοφίας. *in veteri lege, scammata respondebant viribus tunc hominum: sed hoc procul abest ab ea viuendi ratione quam docemur in lege noua.* & passim apud illum leges, ἐν τῇ καινῇ πρὸς μακρότερα ἐκλήθημεν σκάμματα. vel, πρὸς μείζονα ἀπεδύσαμεν σκάμματα, aut πρὸς ὑψηλοτέραν ἀναβαίνομεν κορυφήν. hoc est, μείζονα ἀπαιτούμεθα, *maiora à nobis exiguntur*, vt loquitur in Genes. hom. IV. & in Iohannem XIV. ὅσῳ μείζονος ἠξιώθημεν τιμῆς, τοσούτῳ καὶ πλείονος ἀρετῆς ἐσμὲν ὀφειλέται. *quo maior est honos quo nos Deus est dignatus, eo maioris virtutis sumus debitores.* Lege totam illam homiliam, & τὸ ἠθικὸν LXXII. item libellum De virginitate, capitibus præsertim XXX. & XLIV. & LXXXIII. & similes locos, vbi hoc argumentum vir diuinus tractat accuratè. Quid igitur in eo impietatis, si dicamus sanctissimam Virginem, gratia quadam singulari à Deo ornatam, eius quam Patres vocant ὑψηλὴν πολιτείαν, *sublime propositum*, iamiam instante tempore gratiæ, post-venturis hominibus exemplum præbuisse? Ministerium illud omnem superans admirationem, cui Deus æternus ab æterno ipsam destinarat, virtutem & sanctimoniam desiderabat, quæ omnem comparationem longe superaret. Hæc etsi vere, nisi fallor, & pie dici possunt; de voto tamen virginitatis ante nuptias à Maria facto, temere veteribus, qui ista prodiderunt, non ausim equidem assentiri. Non enim communis omnium ea fides fuit, à primis accepta: sed paucorum tantum coniectura, multo post nata. Honorare illi Virginem voluerunt: sed potéstne maior honor illi tribui, quàm si vita ipsius demonstretur cum doctrina Filij penitus consensisse?

consensisse? Non consentit cum doctrina Christi, vt quæ vouerit virginitatem viro nubat, qui voti non sit conscius & approbator. 1. Corinth. VII. 4. & 5. Quare Maria cum Iosepho nupsit, vel voto adstricta non erat; vel Iosephum habuit consentientem : quæ etiam subtilissimi Thomæ fuit sententia, & plurium aliorum. Glossa vetus ad locum Lucæ: QVIA VIRVM NON COGNOSCO. id est, *non cognoscere propono. Secundum enim quod dicunt Doctores Catholici beata Virgo antequam desponsaret Ioseph, habuit obseruantiam castitatis virginalis in desiderio: non tamen sic vouit expresse : sed cum postea Deo ordinante esset ei desponsata qui erat in simili proposito, simul emiserunt votum.* Erat optandum vt intra hos saltem fines humana curiositas se contineret : multo autem magis, vt omnium seculorum Theologi diuinum Epiphanij dictum memoria sibi elabi ne paterentur : ἴσῃ βλάβῃ τῶν κατευτελιζόντων τὴν ἁγίαν παρθένον, τῶν τε ὑπὲρ ὃ δεῖ δοξαζόντων. *par detrimentum veræ religioni afferunt, illi qui vilem habent beatam Virginem, & illi qui vltra fas gloriam illius adaugent.* Verum de his serio, propitio numine, inferius.

XXV. Baronij curiosa obseruatio super die conceptionis Iohannis Baptistæ. Iosephi Scaligeri super vicibus ephemeriarum Sacerdotalium erudita obseruatio. Natalis Baptistæ diuerse olim obseruatus. Quid potissimum spectarit vetus Ecclesia cum dies festos instituit.

APPARAT. Num. LXVIII.

BEnignam sui traducendi materiam præbet Baronius, cum non contentus annum & mensem conceptionis Iohannis Baptistę tot notis insignijsse, etiam certum diem designat: octauo Kal. Octobris fuisse conceptum, post ęquinoctium, solemnis ieiunij tempore. nam quę ista est πολυπραγμοσύνη? quę illaudabilis cupiditas laudis, ea profiteri certo te scire, quę nulla humana industria potest inuenire? Non hoc Baronium Scriptura docuit: cuius diuina verba reuocare ipsum ab hac curiositate debuerunt. μετὰ δὲ ταύτας τὰς ἡμέρας συνέλαβεν Ἐλισάβετ ἡ γυνὴ αὐτοῦ. impleuit Zacharias, inquit, septem dies sui ministerij, deinde abijt domum. post istos dies concepit Elisabet eius vxor. Nulla hic certa dies: quam velle indagare, otio est abundare : prodere tanquam certo inuentam, feriam historiam in fabulas mutare. Melius fecisset Baronius, si obseruationem Iosephi Scaligeri non contemsisset, quę certam rationem docet perueniendi ad notitiam illius temporis, quo sacro ministerio suo Zacharias est functus. Nam quum inuiolata semper fuerit seruata orbis hieratici reuolutio ; quia constat ephemeriam Ioiarib iniuisse munus suum die XXII. Nouembris, anni quatermillesimi,

quatermillesimi quingentesimi quadragesimi noni periodi Iulianę; neque dubium est ephemeriam Abię fuisse ordine octauam: ex his colligit Scaliger, anno eiusdem periodi 4710. ephemeriam Abię ministerium suum iniuisse die XXI. Iulij. vnde sequitur, verba Euangelij de Zacharia, Luc. I. 23. ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τῆς λειτουργίας αὐτοῦ, *impleti sunt dies ministerij eius*, de vicesima octaua Iulij esse accipienda. deinde Zacharias domum repetijt. *Post hos autem dies concepit Elisabet vxor eius*, ait Euangelista. Hanc obseruationem sane elegantem & scitu dignam, è fontibus Scripturę deriuatam, & perpetua Iudęorum obseruantia firmatam, multis explicat Iosephus Scaliger primus illius auctor, in Appendice ad libros De emendatione temporum; & in Canonibus Isagogicis, pagina CCXCVII. Legant studiosi vtramque illam disputationem: non pœnitebit operę. Scaligeri sententiam mirifice confirmat consuetudo Ecclesię Alexandrinę; quę natiuitatem Iohannis Baptistę primis temporibus solemnitatis illius introductę celebrauit, die Aprilis XXIII. qui erat illis dies mensis Pharmuthi XXVIII. vt est auctor Cyrillus in homilia eius argumenti. Nec quenquam moueat, quod non congruit hęc animaduersio obseruationi Ecclesię Romanę & Gręcę, quę à multis seculis natalem Prodromi celebrat die XXIV. mensis Iunij. Nam quia non statim simul cum nascente Ecclesia, sed aliquanto tempore post, initium habuit mos celebrandi natales Sanctorum: nemo pius mirari debet, in tantis primorum temporum persecutionibus, memoriam rerum pręteritarum ita exacte seruari non potuisse, quin varię opiniones super eadem re, persępe existerent. Hoc adeo verum est, vt etiam de natiuitate & passione Domini, varię admodum sententię in Ecclesia olim extiterint: quibusdam natum prodentibus sexto Ianuarij, quibusdam decimonono Aprilis: alijs XIX. Maij: nonnullis mense Septembri; plerisque XXV. Decembris. Postea igitur cum cepta est in Ecclesia celebrari memoria non solum Domini IESV, sed etiam B. Virginis, Apostolorum, Martyrum, & aliorum Sanctorum; videntur pij Patres non tantam verorum natalium curam sæpe habuisse: quantum id studuisse illos constat, vt dies solemnes ex ritibus Paganorum, in meliorem vsum conuerterent. Religionem enim Christianam facilius admissum iri sperabant, si eadem operâ impias Gentium solemnitates delerent, & nouas instituerent, quæ ad veri Dei cultum pertinerent. Quare nihil vetat quominus, salua reuerentia quæ priscæ Ecclesiæ debetur, de veris Sanctorum natalibus hodieque possit quæri. Vide Baronij non dissimilem obseruationem, in anno XXXI. 34.

XXVI. Docetur

XXVI. *Docetur aliquot exemplis, quam grauiter interdum soleant pij Patres in rebus historicis hallucinari. Zacharias P. M. Herodes æqualis Ptolemæi Philadelphi. Christus tricesimo ætatis anno passus: prædicauit vnum annum. Clementis locus animaduersus. Claudius inter Imperatores omissus. Publicani Ethnici. Zeno Stoicus Romæ. Iudæorum cum Romanis coniunctio. Abraham & Iudæi Persæ. Æquitas in talibus, debita Patribus.*

APPARATVS, Num. LXIX.

HOminem occisum occidit Baronius, cum paratu tanto Patrum illorum sententiam refellit, qui Zachariam Iohannis Baptistæ patrem prodiderunt fuisse summum Sacerdotem. Nam cui non dictus Hylas? aut quem iam mediocriter doctum inuenias, cui in ea re monitore sit opus? Neque vero cuiquam hodie in tanta literarum luce potest esse ignotum; eiusmodi hallucinationes historicas in Patrum sanctissimorum scriptis & crebras reperiri, & valde interdum miras. Vt cum Iustinus Martyr in Apologia II. regnasse ait Herodem in Iudæa, quando Ptolemæus Philadelphus libros Legis vertendos curauit: qui tantus est siue prochronismus, siue metachronismus, vt oculis meis cum illa lego vix credam. Cum Clemens Alexandrinus in I. Strom. Christum anno ætatis tricesimo passum, prædicasse annum dumtaxat vnum: quod etiam repetit libro VII. vbi hoc amplius, scribit sic: ἡ τοῦ Κυρίου κατὰ τὴν παρουσίαν διδασκαλία, ἀπὸ Αὐγούστου καὶ Τιβερίου Καίσαρος ἀρξαμένη, μεσούντων τῶν Αὐγούστου χρόνων τελευτᾷ. hoc vero ænigma est inexplicabile, nisi refingas hoc pacto sententiam, cum erudito interprete: ἀπὸ Αὐγούστου χρόνων ἀρξαμένη, μεσούντων τῶν Τιβερίου χρόνων τελευτᾷ. & tamen non parua adhuc restat indiligentia in voce μεσούντων. non potest enim Dominus dici passus medio Tiberij principatu, qui anno imperij illius XVIII. vel vt alijs placet XIX. cruci est affixus. Cum Tertullianus aduersus Iudæos enumerans Rom. Imperatores ad Vespasianum, omittit Claudium penitus; Christum autem ibidem ait passum, anno Tiberij XV. duobus Geminis Coss. Cum idem scriptor publicanos in Euangelio putat fuisse Ethnicos; de quo Hieronymus in epistola ad Damasum. Cum Epiphanius Zenonem Stoicæ sectæ auctorem Romæ prius vixisse scribit, quàm Athenas veniret: & an duo fuerint Zenones dubitat, hic & alius Eleates. Idem aduersus Anoetos disputans, annum quo natus Iesus, vocat XXIX. τῆς Ἰουδαίων πρὸς Ῥωμαίους συναφείας, *coniunctionis Iudæorum cum Romanis.* Nam ait, Augustum annos XIII. imperasse πρὶν τὴν Ἰουδαίων συναφθῆναι τελείως Ῥωμαίοις, *priusquam consummaretur Iudææ cum Romanis coniunctio*: quod accidisse scribit

bit anno imperij Augusti quarto vel circiter: prius tamen intercessisse aliquam inter Romanos & Iudæos societatem: ipse appellat συμμαχίαν πεποιημένων; item, ἐπίτροποι καθιστάμενοι καὶ μέρη φόρων ante quinque annos plus minus: donec deficiente duce è Iuda Herode ἐξ ἐθνῶν, è *Gentibus* constituto, Iudæa penitus subiugata & tributaria planissime est effecta: τέλεον παρεδόθη, καὶ ὑπόφορος γεγένηται τελειότατα. quæ omnia vnde habuerit Epiphanius nescio: & quantum illis per ipsius historiæ veritatem tribui debeat, doctorum esto iudicium. Cum B. Chrysostomus Abrahamum de Regibus Persarum triumphasse, tot locis scribit; vt in epistolam ad Romanos homil. XXXI. ad Corinth. I. hom. prima & XXVI. vel cum scribit idem Abrahamum Persis maioribus esse ortum: vt hom. XV. in Acta: Ἀβραὰμ προγόνους Πέρσας εἶχε. mox: ὄντα ἐν Περσίδι, καὶ τοσοῦτον ἀπέχοντα, τοῦτον ἔφησε κύριον τῆς Παλαιστίνης ποιήσειν. quare etiam Iudæos pronuntiat ibidem à Persis oriundos: εἴ τις ἀκριβῶς ἐξετάζοι, Πέρσαι εἰσὶν οἱ Ἰουδαῖοι. Huius generis hallucinationes innumeræ quum in Patrum scriptis occurrant; neque illorum imperitia superstitione mixta est ferenda, qui modeste indicari tales næuos pati non possunt: neque rursus illorum inhumanitas, ac pene dixerim impietas, qui infestis animis monumenta Sanctorum virorum tractant, & propter humanos istiusmodi lapsus sese efferunt, illos deprimunt. Porrò de Zachariæ sacerdotio, functione, & sortitione, multa lectu dignissima ex Hebræorum libris Iosephus Scaliger erudite obseruat, in vtraque illa quarum ante memini, diatriba.

XXVII. *Tempus conceptionis Domini obscure Baronio indicatum. Spondanus Epitomator notatur. An eodem tempore primus homo formatus. Quæstio de momento conceptionis. Vrbs Iuda in montanis. Eusebij locus è libro non edito.*

APPARAT. Num. LXXVI.

Baronius de tempore loquens quo humanam naturam in vtero Mariæ Verbum Deus assumpsit, contigisse id ait, *Augusti Imperatoris anno ab inito per menses fere quatuor Triumuiratu quadragesimo.* vellem magis perspicue rem tantam expressisset. Non enim capient omnes quid sibi velit. quin aliquis non iniuria quæsierit an hæc Latina sit oratio. nam *magistratum inire per quatuor menses*, quo exemplo dicatur, cupio doceri. Voluit autem hoc: Quando Christus est conceptus, annos Augusti præterijsse, si ab inito Triumuiratu numerentur, XL. & fere menses quatuor. hoc verum est: nam dies dumtaxat desunt tres pleno τετραμήνῳ. Est obseruatio vera: quam tamen Baronij Epitomator

tomator Spondanus, quia non intellexit, prætermisit. Vtinam alia potius prætermisisset, quæ animum illius erga Regem Christianissimum qualis sit, manifestò produnt. Quod addit Baronius, Christum conceptum esse *octauo Kal. Aprilis, eadem die, qua primus homo formatus est Adam,* curiositatis plus habet quàm soliditatis. Nam in æquinoctio verno & signo Arietis, mense Nisan, mundum fuisse conditum, non omnes assentiuntur; multis contendentibus id factum in autumnali æquinoctio, Sole in fine Virginis, vel in principio Libræ, vt ait Abulensis ad caput 1. Geneseos. Atque hæc opinio, vel teste Pererio, videtur & numero & pondere argumentorum firmior. Post Pererium id ipsum nouis epicheremasin iuit confirmatum Iosephus Scaliger in quinto De emendatione temporum: docens, primam diem post ἑπταήμερον, fuisse feriam primam XXVI. Octobris, neomeniam Zygonos, quartamdecimam Phamenoth Ægyptiaci, tricesimam Tisri. Adde quod non omnes qui æquinoctio verno rerum initium attribuunt, de vicesimo quinto die Martij consentiunt; multis enim illorum placet, & Adami veteris creationem, & noui σταύρωσιν, in eandem incidere diem, decimum Kal. Aprilis. alij aliter censent; vel potius coniecturas alias in mediũ proferunt. Quare præstat ἐπέχειν. Quæstionem verò de momento conceptionis Christi, penitus esse omissam à Baronio in tanta diligentia, nonnihil miror. est enim elegans, nec plane curiosa, vt verba Euangelistarũ rectè capiantur. Tres super eo magnorũ auctorum sententias inuenio. Prima est eorum qui ante vel potius sub ipsam salutationem ab Angelo factã concepisse Mariam putant: quod videntur existimasse ij omnes, qui plenitudinẽ gratiæ, propter quam Virgini dictũ est ab Angelo, χαῖρε κεχαριτωμένη, ὁ κύριος μετὰ σοῦ, *Aue gratia plena; Dominus tecũ*: interpretati sunt de Christo iam concepto, & iam corpus Mariæ inhabitante. sed obstat huic opinioni, quod etiam post hæc verba futurum tempus vsurpat Angelus, cum ait, *concipies in vtero.* Alij igitur censent simul B. Virginem & auribus accepisse vocem Angeli dicentis *concipies*, & in vtero concepisse: nam etsi dixit ille συλλήψῃ *concipies*, non συλλαμβάνεις *concipis*: voculam tamen ἰδοὺ *ecce* vrgent, & instans tempus eo volunt significari. Nicephorus Callistus, lib. 1. cap. VIII. *Simul cum ea ipsa Gabrielis voce, intransibiliter æternum & anteseculare verbum Dei descendit, & conditionem naturamque nostram subijt.* Tertia eorum sententia est; qui concepisse Virginem aiunt, ea quidem hora qua dicta illi hæc sunt ab Angelo, at non eodem momento, verùm quando voluit Deus: fortasse, aiunt isti, illico post absolutos Angeli sermones. rationem afferunt geminam: quia dixit Angelus, *concipies*: & quia verba post hanc editam vocem prolata ab Angelo, καὶ καλέσεις τὸ

ὄνομα

ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν, *vocabis nomen eius Iesum*, dicuntur à Luca fuisse pronunciata ante conceptionem, cap. II. 21. Theophylactus in caput alterum Lucæ: Σημείωσαι ὅτι οὐχ ἅμα τῷ εἰπεῖν τὸν ἄγγελον, ἰδοὺ συλλήψῃ υἱὸν, συνελήφθη ὁ κύριος· ἀλλὰ μετὰ ταῦτα, ὅτε ἠθέλησεν. Ὅρα γάρ τι λέγει ἐν τούτῳ, τὸ κληθὲν ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου πρὸ τοῦ συλληφθῆναι αὐτὸν ἐν τῇ κοιλίᾳ· καὶ ἀπ' αὐτῆς δὲ τῆς λέξεως δείκνυται τοῦτο· οὐ γὰρ εἶπεν, ἰδοὺ συλλαμβάνεις· ἀλλ' ἰδοὺ συλλήψῃ· ὥστε ἐκ τούτων ἐστὶ συλλογίσασθαι, ὅτι τῇ ὥρᾳ μὲν ἐκείνῃ συνελήφθη ὁ κύριος· οὐ μὴν αὐτῇ τῇ στιγμῇ, καθ' ἣν ὁ ἄγγελος ἔλεγεν· ἀλλὰ τυχὸν ὅτι συνετέλεσε τοὺς λόγους. Vrbs Iuda in montanis sita, cuius meminit Lucas, I. 39. est Cariath-arba, siue Chebron, vrbs sacerdotalis. Primus hoc erudite obseruauit V. CL. Theodorus Beza; cui Baronius merito assentitur. ἐσθλὸς δ' αὖ κἀκεῖνος ὃς εὖ εἰπόντι πίθηται. nam reperti sunt quidam virulentissimi & maledicentissimi homines, vel hominum potius portenta, quos liuor impedijt, ne probarent quod rectum erat. Subijciam de hac vrbe locum Eusebij è libro qui inscriptus, Περὶ τῶν τοπικῶν ὀνομάτων ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ, *De nominibus locorum in Scriptura diuina*, seruatur in Christianissimi Regis instructissima Bibliotheca. Ἀρβὼ, αὕτη ἐστὶ Χεβρὼμ, κώμη νῦν μεγίστη, μητρόπολις οὖσα τὸ παλαιὸν τῶν ἀλλοφύλων, καὶ Γιγάντων οἰκητήριον· καὶ βασίλεια μετὰ ταῦτα Δαυίδ. κεκλήρωτο δὲ φυλῇ Ἰούδα, καὶ πόλις ἦν ἱερατικὴ, μία τῶν φυγαδευτηρίων. Αἰλίας ἐκ νότου διεστῶσα σημείοις β πρὸς εἴκοσι· ἡ δρῦς Ἀβραὰμ καὶ τὸ μνῆμα αὐτόθι θεωρεῖται καὶ θρησκεύεται ἐπιφανῶς πρὸς τῶν ἐχθρῶν ἡ τερέβινθος, καὶ οἱ τῷ Ἀβραὰμ ἐπιξενωθέντες ἄγγελοι. πρότερον δὲ Ἀρβὼ καλουμένη, ὕστερον ἐκλήθη Χεβρὼμ, ἀπὸ Χεβρὼμ ἑνὸς τῶν υἱῶν Χαλὲβ, ὡς ἐν Παραλειπομένοις. hactenus Eusebius; cuius verba libere vertit more suo Hieronymus in locis Hebraicis. inde petant studiosi.

XXVIII. *Baronij æstuatio in quæstione de censu per Quirinium acto. dictum eiusdem incautum. Scripturæ sunt αὐτόπιστοι. Ostenditur Baronij iniquitas in ferenda de viro docto sententia. Sacros codices Critici pumicis interdum opus habere probatur.*

APPARAT. Num. LXXX.

SEquitur nobilis quæstio de censu per Quirinium acto: vbi cernere est Baronium, ceu in alto luto misere sese iactantem, quiduis potius, quàm quod ad rem faciat comminisci. Accusat Iosephum, scriptorem præstantissimum, quod Euangelio contradicat. Id verò quo iure faciat, mox viderimus. Eusebium reprehendit, qui locum Iosephi cum Lucæ verbis comparauit, quasi eadem historia ab vtroq; describeretur. Istud quidem rectè: nisi quod hominis erat ingenui, non dissimulare, plures viros doctos idem ante ipsum monuisse.

Quare inter hallucinationes Patrum de quibus paullo ante dicebamus, ponatur licet ista Eusebij, sane insignis. Nimium verò Iosepho tribuit mox Baronius, cum aliud agens sic loquitur: *Iosephum in his quæ ad tempus spectant, Lucæ contradicere certum est; vsque adeo, vt illius assertione historiam à Luca conscriptam in dubium reuocari sit necesse.* quid audio? propter Iosephum vacillabit diuinorum oraculorum fides? Ἄπαγε, ποῖόν σε ἔπος φύγεν ἕρκος ὀδόντων; nefas dictu: nefas cogitatu. Esto; repugnet verbo Dei Iosephus, repugnent alij scriptores vniuersi: ipse si lubet, aut potest, mundus totus consentiens illi contradicat: ipsum tamen, per se αὐτόπιστον, labefactari aut in periculum vocari non debet, non potest: non certe apud homines sobrios, & cognitione cœlestis veritatis, vel leuissime imbutos. Hanc de Scripturarum sacrosancta Maiestate persuasionem, quum nemo altius vnquam imbiberit, quàm illi quos Baronius familiari sibi antiphrasi Nouatores amat appellare; non mediocriter sum admiratus, cum ista legerem, quæ statim subijciuntur: *esse quosdam Nouatores qui Iosepho Iudæo plus tribuant, quàm Euangelio à Luca conscripto.* Equidem quos iste intelligat Nouatores, penitus ignoro: nullus enim vnquam è Protestantium numero mihi lectus, qui eò væsaniæ ac furoris prorupisset. Si quis tamen vel eorum qui fuerunt, vel eorum qui iam sunt, tantam insaniam insaniuit, *Tros Rutulúsue fuat, pariter det sanguine pœnas.* Sed videtur Baronius viris illis de quibus sentit, insignitam facere iniuriam; verba illorum parum Christianè, in deteriorem partem interpretans; quum ipsi hoc solum dixerint, suspectum esse illo loco Euangelistæ codicem, alicuius mendæ à librarijs admissæ, propter manifestam pugnam cum historia, quam rationes multæ suadent esse veram. Et memini sane Theodorum Bezam olim in primis Annotationum suarum editionibus, simile quid scripsisse: qui tamen postea, vel re diligentius expensa, vel ab alio monitus, sententiam mutauit, neque passus est prioris coniecturæ vllum in posterioribus editionibus extare vestigium. Verum esto; dixerit Beza, siue quis alius Protestantium, videri locum esse corruptum: si tamen modeste hoc & sine pertinacia ab eo scriptum; nulla fuit omnino caussa cur tam inhumane à Baronio exciperetur: nedum vt aduersus vniuersos quos vocat Nouatores tragicas eiusmodi querelas excitaret. Non enim exemplo res caret virorum magnorum, quà veterum, quà recentiorum. In Matthæi XVI. 17. & Iohannis XXI. 15. vtrum sit legendum Βαρ-Ἰωνᾶ, an Βαρ-Ἰωαννᾶ vetustissimi librorum sacrorum interpretes dubitarunt: nec dubitauit magnus Hieronymus scribere sic; *Volunt scriptorum vitio deprauatum, vt pro Bar-Iohanna, hoc est, filius Iohannis, Bar-Iona scriptum sit, vna detracta syllaba.*

Idem

Idem ſcribit & Iſidorus, Originum libro ſeptimo. Idem Hieronymus Matth. III. 3. vocem Ἡσαΐου adulterinam pronuntiat, & ſimiles deprauationes ſe alibi obſeruaſſe ſcribit. *Nos, ait, nomen Eſaiæ putamus additum, ſcriptorum vitio, quod & in alijs locis probare poſſumus.* In XVI. capite Marci, quidam è veteribus integrum verſum nonum induxerunt, vt refert Gregorius Nyſſenus, in libro de reſurrectione Chriſti altero. Idem Nyſſenus verſui ſecundo illius capitis, vocem ἔτι præponit, quam è ſuis libris iam tum quidam ſuſtulerant; neque extat hodie in noſtris codicibus. In poſteriore ad Timotheum IV. 10. lectionem quæ hodieque obtinet, Γαλατίαν Epiphanius reprehendit contra Anomœos, vt errore quorundam introductam: ipſe corrigit Γαλλίαν. Matthæi XXVII. 52. Glycas hiſtoricus αὐτὴν emendat pro αὐτοῦ: quam emendationem ſequitur Arabs interpres. Lucæ XIX. 41. propter verbum ἔκλαυσε, *fleuit*, de Chriſto, verſum illum totum ſuſtulerunt olim orthodoxi quidam, inquit Epiphanius in Ancyroto, p. 482. Fuit hoc ſingularis temeritatis exemplum admirandum: quum dubitaret nemo, ita fuiſſe ſcriptum à principio; quod etiam probat Epiphanius teſtimonio Irenæi. Adde quod fleuiſſe Chriſtum alia Scripturarum teſtimonia euincunt, vt Iohan. XI. 35. Epiphanius tamen tam abſurdæ ſententiæ auctores non exagitat, neque malam Criticam in argumentum impiæ mentis trahit, quod facit hoc loco Baronius. 1. Timoth. IV. 3. pro ἀπέχεσθαι, *abſtinere*, ἀντέχεσθαι, quod contrarium ſignificat, ſcribendum eſſe, Iſidorus Peluſiota contendit probare, epiſtola CXII. libri quarti. & eſt tota illa epiſtola cum ſequente, ſimilium obſeruationum atque emendationum plena. Actorum VII. 16. vt Stephani protomartyris orationem cum hiſtoria Moſis conciliarent viri docti, Eugubinus, Lippomanus, Maſius, exſcriptorum fidem ſibi eſſe ſuſpectam indicarunt. In voce *Rempham* eiuſdem capitis verſu 43. mendam ſubeſſe pro *Cheuan* viri graues coniecturam faciunt. Actorum XIII. 20. & 1. Corinth. X. 8. inextricabilium difficultatum cauſſam in librariorum negligentiam reijcit Caietanus, cui viri doctiſſimi aſſentiuntur. Matthæi 1. vndecimum verſum refingit totum Maldonatus Ieſuita, vt naſcentia dubia è vulgata lectione ſoluat. Iohannis XVIII. 1. ſcribitur à multis ſeculis, πέραν τοῦ χειμάῤῥου τῶν Κέδρων: fere tamen conſentiunt eruditi, illud τῶν pro τοῦ, eſſe à mala manu. *Manifeſtus hic*, ait Maldonatus poſt multos alios, *in libris omnibus Græcis error eſt.* Marci XV. 36. vt congruat eius narratio cum narratione Matthæi, vulgatam editionem Græcam eſſe corrigendam, & verba aliquot ſupplenda eſſe quæ exciderint, quædam mutanda, cenſet Ianſenius. An propterea impietatis illum arceſſere auſus fuiſſet Baronius? Longum fecero, ſi

eius generis exempla omnia quæ sunt ad manum commemorare voluero. vt interim taceam de Veteri Testamento, & Hebræorum Criticorum similibus obseruationibus. Quare isti quos Baronius Nouatores appellitat, si tale quid in verbis Lucæ suspicari se dixerunt; non tam in illis pietas, quàm in eorum criminatore candor potest desiderari.

XXIX. *Lucas cum Iosepho male comparatus. Iosephus contra Baronij criminationes defensus. Dionis locus. Varus & Varro duo Præsides confunduntur à Baronio. Iosephi & Ruffini codices emendantur.*

APPARATVS, Num. LXXXII.

POst hæc Baronius serio Iosephum inuasurus, cum Luca prius ipsum componit; & Lucæ apud Christianos debere esse auctoritatem maiorem & sanctiorem, multis verbis contendit. Sed quid opus ista comparatione? aut quem vere pium importuna hæc Euangelistæ cum misero & cœcutiente Iudæo contentio non offendat? Metellus Numidicus, quum caussam repetundarum diceret, tabulæque eius ab accusatore expostulatæ, ad nomen inspiciendum, circa iudicium ferrentur; totum concilium ab earum contemplatione oculos auertit, ne de fide illius videretur dubitasse. Christiani Lucam cum Iosepho committent, & vtri potius sit fides adhibenda deliberabunt? atqui ea de re vel solum cogitasse, pars iniuriæ est. Probet tantum Baronius, contradicere Iosephum Lucæ, & caussa perorata est. Sed diffidit Baronius caussæ suæ, nisi prius demonstrauerit, solemne esse Iosepho falli, errare, mentiri. Quinque argumenta in eam rem afferuntur. Primum est huiusmodi: Iosephus ab Actiaca victoria ad Quirinij aduentum in Iudæam, census faciendi caussa, post damnationem Archelai, annos numerat triginta septem: sunt autem, inquit, quadraginta. errat igitur Iosephus. Imò verò sunt tantum XXXVII. ergo errat Baronius; Iosephus verum dicit. Probatio facilis & certa. Actiaca victoria incidit in annum Iulianum XV. adde XXXVI. vt cum anno victoriæ fiant anni XXXVII. quos ait Iosephus. efficies summam annorum Iulianorum vnius & quinquaginta. Is autem est annus Vrbis conditæ septingentesimus quinquagesimus nonus. De hoc anno Dio, libro LV. ὁ Ἡρώδης ὁ Παλαιστινὸς αἰτίαν τινὰ ἀπὸ τῶν ἀδελφῶν λαβὼν, ὑπὲρ τὰς Ἄλπεις ὑπερωρίσθη, καὶ τὸ μέρος τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ ἐδημοσιώθη. Nemo potest dubitare, istum Herodem Palæstinum, quem ait Dio accusatum fuisse apud Augustum à suis, qui exulatum Romæ missus vltra

tra Alpes, cuius Tetrarchia fisco est adiudicata, esse Archelaum. Itaque Iosepho exactissime constat fides: & Baronio potest dici, Αὐτὴ μὲν ἡ μέθοδος σοῦ δὴ ἔσσατο. Secundum argumentum est: Meminit Consulatus Quirinij tanquam recentis, cum ille venit in Syriam: atqui ante annos ipsos XXII. Quirinius Consul fuerat: ergo Fastos Consulares Iosephus ignorauit. Verba Iosephi sunt, extremo libro XVII. πέμπεται Κυρήνιος ὑπὸ Καίσαρος ἀνὴρ ὑπατικός. *mittitur à Cæsare Quirinius, vir Consularis.* & initio sequentis: διὰ πασῶν ἀρχῶν ὁδεύσας ὕπατος γενέσθαι. *percurrit omnes magistratus; vt fuerit etiam Consul.* Vides nihil opus habere Iosephum patrono: Baronium opus habere, ac vehementer quidem. Tenetur enim manifestæ calumniæ compertus. Multo adhuc futilius tertium argumentum, de male narrata Herodis morte. Quartum quoque futilissimum & falsissimum, de nouem annis vitæ Herodis à Iosepho prætermissis: quas accusationes tum docebimus inanissimas esse, cum ab auctore in medium proferentur. Quinta criminatio: Iosephus libro XV. cap. XIII. scribit, anno decimosexto Herodis Regis, Varum fuisse Præsidem Syriæ: idem libro XVII. cap. VII. Varum successisse Sentio Saturnino tradit: Varum autem iterum in Syriam fuisse missum, ne ipse quidem Iosephus scribit. Hæc Baronius; nimis profectò securus existimationis suæ: nam ista quidem accusatio non est dicenda, sed mera calumnia. Fraudi fuit illi Gelenius interpres; qui duorum diuersorum Præsidum Syriæ appellationes confudit. Nam Græca si consuluisset Annalium conditor, animaduertisset, priori illorum Præsidum nomen fuisse Varroni non Varo. Iosephus libro XV. capite XIII. κακῶς δ᾽ ἐπάσχοντες οἱ πλησιόχωροι Οὐάῤῥωνος κατεβόων τοῦ τότε ἡγεμονεύοντος. minus recte editum Οὐάρωνος. Ruffinus arguit, cuius verba describam ex antiquis membranis Serenissimi Magnæ Britanniæ Regis. *Cùm multa paterentur finitimi, Varronem tunc Præsidem interpellabant.* Meminit iterum Iosephus, Iudaici belli, libro primò, cap. XV. οἱ δ᾽ ἐπὶ Οὐάῤῥωνα τὸν ἡγεμόνα τῆς Συρίας καταφυγόντες.

XXX. *Præsidum Syriæ enumeratio parum feliciter à Baronio tentata, accurate pertexitur à principio ad finem Augusti. Iosephi hallucinatio. eius codices, item Dionis, varijs locis emendantur. Pseudogorionidæ stupor in fingendis aut deprauandis proprijs nominibus.* Procurator *pro Præside apud Ruffinum.* ἡγεμών. *Caius Cæsar Præses Syriæ non fuit.* διηγοδότης. ἡμητής. *Baronij & aliorum varij errores ostenduntur.*

VT inueniret Baronius, quando fuerit Quirinius Præses Syriæ, commemorare eos omnes instituit, qui temporibus Augusti prouinciam illam rexerunt. Fecerunt idem alij quoque viri docti plures, qui in Chronologicis felicem operam nostra ætate posuerunt. Omnium quos vidi,(vidi autem non omnes; nam Laurentium Suslygam vix obiter mihi aliquando inspectum, legere adhuc mihi non contigit:) voluntatem citius laudauerim, quàm operam: sed nemo grauius, opinor, in ea tractatione offendit, quàm pater horum Annalium: cuius insignes errores eadem operâ notabimus, & veram historiam, quoad eius fieri poterit, explicabimus. Nam ad cognitionem temporis quo natus est Seruator mundi, momentum affert non leue Præsidum Syriæ successio recte exposita. Ordiemur autem ab ipso capite.

Vrbis Romæ DCXCI. qui Coss. habuit M. Tullium Ciceronem, C. Antonium, Syria Cœle & Palæstina inter plures regiones, per Pompeium, cum Mithridate tunc res gerentem, imperio Ro. accesserunt. Syria in prouinciæ formulam mox redacta; Palæstina Hyrcano permissa; verùm honos regij nominis ademptum, & tributū impositum.

DCXCIII. Hoc anno Pompeius in Italiam reuersus triumphauit a. d. tertium Kal. Octob. M. Messala, M. Pisone Coss. Decedens Præsidem Syriç reliquit Quæstorem suum ÆMILIVM SCAVRVM. Iosephus Originum libro XIV. capite octauo. Excidij Vrbis, lib. I. cap. quinto. Appianus Syriacis.

DCXCV. L. MARCIVS PHILIPPVS, vir Prætorius, Appianus.

DCXCVI. CN. LENTVLVS MARCELLINVS, vir Prætorius. Appianus: qui tribuit vtrique διετῆ χρόνον, *bienny administrationem.* Sed nos deficientibus historicis tempora notamus non exacte, verum ὡς ἐν πλάτει, & rudi Minerua.

DCXCVII. vel sequente, AV. GABINIVS, qui cum Calpurnio Pisone fuit Cos. DCXCVI. Cicero, Appianus, alij. Iosephus in Antiquitatibus Scauro dat successorem Gabinium, nemine interiecto. & in Excidij primo, Γαβίνιος, inquit, εἰς τὴν Συρίαν ἐπέμφθη Σκαύρῳ διάδοχος. *Gabinius in Syriam missus est, vt Scauro succederet.* Sed hallucinatur Iosephus, vt apparet ex Appiano, & ratione temporum.

DCXCIX. M. LICINIVS CRASSVS hoc anno Cos. cum Pompeio Magno, nondum exacto anno Consulatus in Syriam est profectus, & ad bellum Parthicum, nactus illam prouinciam in quinquennium. Iosephus libro XIV. Excidij, primo, item omnes historici.

DCCII.

DCCII. CASSIVS LONGINVS Crassi Quæstor, deleto Crassi exercitu cum ipso Imperatore, fuga euadit in Syriam, & prouinciam tuetur aduersus ingruentes Parthos; necessario, non legitimo imperio. Iosephus ibidem. alij historici.

DCCIII. M. BIBVLVS, octauo anno post Consulatum suum, Syriæ præest per Biennium; præter historicos Cicero sæpe meminit; qui eodem tempore præfuit vicinæ Ciliciæ.

DCCVI. VII. VIII. IX. DCCX. Belli ciuilis Pompeiani tempore & deinceps ad necem Cæsaris, Syriam obtinuerunt isti. SCIPIO Pompei socer. Cæsar, Belli ciuilis, libro primo. Pompeio deuicto, missus est à Cæsare in Syriam, SEXTVS IVLIVS CAESAR, νεανίας αὐτῷ Καίσαρος συγγενής, ait Appianus, Belli ciu. lib. IV. Dio lib. XLVII. Iosephus libro XIV. & Excidij lib. I. Hic præfuit Syriæ ad illud vsque tempus fere, quo Cæsar bellis confectis reuersus est in Italiam. occisus est à CAECILIO BASSO. qui postea gessit se pro Syriæ Præside. meminerunt omnes historici; etiam Strabo libro XVI. Aduersus Bassum, missus Româ est à Cæsare, MARCVS, ait Iosephus Originum libro XIV. cap. XVII. extremo. & Excidij libro I. cap. VIII. μηκυνομένου τοῦ πολέμου. Μάρκος ἀπὸ τῆς Ἰταλίας Σέξτου παραγίνεται διάδοχος. *quum traheretur bellum inter Bassum & duces Cæsaris, aduenit ex Italia Sexti successor Marcus.* iterum paullo post commemorat Μάρκου στρατηγοῦντος Συρίας, *Marcum Præsidem Syriæ.* sed quis est hic Marcus? & cur solo prænomine illum semper Iosephus designat, non nomine aut cognomine? Apud Dionem libro XLVII. bellum gerunt aduersus Bassum M. Crispus, & L. Statius Murcus. possit videri hic Iosephi Marcus esse Marcus Crispus. Sed quum scribat Appianus aduersus Bassum fuisse à Cæsare missum, non Marcum, sed MVRCVM, cuius mentio in quarto illo libro frequens occurrit: non est dubitandum successorem Sexti fuisse Murcum hunc: & codices Iosephi esse corrigendos, ac Μοῦρκος pro Μάρκου esse scribendum, pagina 435. item 676. & 677. nec refert, quod etiam Ruffini versio habet *Marcus*, tam in libris editis, quàm in membranis omnibus quas vidimus. nam multa secula sunt ex quo libri Iosephi sunt corrupti, vt paullo post ostensuri sumus. Cæterum hic Murcus in libris Dionis nominatur L. Statius Murcus: in Appiani verò codicibus, eius nomen ita scribitur, Σίξστιος Μοῦρκος, pro Σέστιος. Sestia gens & Statia ex historicis illorum temporum notæ. neque facile nunc dixerim vtra sit verior lectio. Idem Appianus *Minucium Crispum* appellat, quem è libris Dionis paullo ante *Marcum Crispum* dicebamus.

DCCX. P. DOLABELLA post necem Cæsaris Syriam prouinciam

ciam obtinet: sed quam Senatus postea illi ademit, quod Trebonium occidisset. Cicero, Philippica XI. Appianus, Dio.

DCCXI. CASSIVS primo sine lege, deinde ex decreto Senatus Syriæ præfuit. Iosephus, Dio, cæteri historici. Post Cassij discessum è Syria videtur non quidem Præses Syriæ fuisse, verùm pro tempore plurimum in Syria potuisse Fabius ille quem Iosephus cap. XIX. libri XIV. vocat ὁ Δαμασκοῦ στρατηγοῦντα, *Præfectum Damasci*. & Excidij lib. I. cap. X. Ἡρώδης ἔτυχεν ὢν παρὰ Φαβίῳ τῷ στρατηγῷ τῆς Δαμασκοῦ.

DCCXI. ANTONIVS Triumuir, diuiso Orbe terrarum cum collegis, & Syriam inter alias prouinciam nactus; postea quamdiu vixit, aut per se aut per suos Legatos illam semper administrauit. Quare minus rectè Baronius & alij, qui hoc non animaduerso, Sosium & alios produnt Syriæ Præsides, qui erant Antonij Legati. Inter præcipuos horum fuit VENTIDIVS BASSVS, quem ipse Athenis hærens, anno DCCXV. in Syriam misit contra Parthos, & Labienum Parthis tunc militantem. Dio, libro XLVIII. Iosephus, Origine decimaquarta, & alibi. Rem bene gessit Ventidius; sed honores tulit Antonius, cuius auspicijs militauerat. Verùm annó sequente, vt suis auspicijs res gereret, per Antonium impetrauit, & victo hoste triumphauit. Alter Antonij Legatus fuit SOSIVS, de quo multa Dio libro XLIX. Appianus & alij: ex quibus constat præfuisse illum aliquando Syriæ, vt Antonij στρατηγόν, quomodo illum historici nominant. Vide Iosephum: qui & SILONIS meminit, Orig. lib. XIV. cap. XXVI. fuit hic alius Legatus Antonianus. Dioni, VPEDIVS SILO, libro XLVIII. sed locus est corruptus, & pro Οὐπήδιον Σίλωνα scribendum Ποπήδιον Σ. nam Popedij Silones in historia Romana etiam alibi leguntur. In versione Munsteriana Pseudogorionidæ lib. V. cap. X. leguntur coniunctim nominati Ventidius & Silo Pardelius: sed est emendatio Munsteri parum bona, loci stultissime concepti ab ipso auctore. Nam editio Italica sic habet, libro VI. capite XLIX. ושרי רומא אשר באו עמו והם בנטירואס וסילון ופרדילוס *& duces Romæ qui venerunt cum Herode fuerunt, Bantirius*, (is est Ventidius) *Silo & Pardelius*. Vnde ortus sit hic Pardelius non est quærendum: nam cum in historicis narrationibus, tum in nominibus proprijs portentose fingendis, aut deprauandis, mirificus plane artifex est ille impostor. Vel vide initium libri quinti in editione Veneta. nam apud Munsterum omnia sunt alia.

DCCXXIV. In hoc anno qui pugnam Actiacam est proxime secutus, Dio libro LI. nominat ἄρχοντα. Præfectum vel Præsidem Syriæ QVINTVM DIDIVM. Videtur is esse, qui in Epitoma Liuiana

CXXVII. Didius Saxa Antonij legatus nominatur, in Historia quadragesima septima Dionis Δεκίδιος Σάξας corrupte, pro Δίδιος Σάξας. Syriæ præfecturam quomodo sit nactus, Antonióne deferente; an huius auctoritate iam languente, Octauio & Senatu, dicere non possum. Fauisse Octauij partibus etiam ante mortem Antonij videtur. Dubito ad hunc Didium referam, an ad Ventidium quod narrat Iosephus: Augustum cum Herodem in gratiam reciperet, dixisse illi; certiorem se factum esse, fauisse caussæ suæ Herodem contra Gladiatores Antonianos. Antiquitatum libro XV. capite decimo. προσθεὶς ὅτι Καπίδιος γεγράφει, ἁπάσῃ προθυμίᾳ τὰ πρὸς τοὺς μονάρχας αὐτῷ συλλαβέσθαι Ἡρώδην. Pro Καπίδιος ex Dione scribendum suspicor Κοΐντος Δίδιος. & μονομάχους omnino pro μονάρχας. hoc est: *addens Q. Didium ad se scripsisse, Herodem summo studio sibi opem tulisse in negotio Gladiatorum.* id negotium habes descriptum apud Dionem, libro LI. Multa vero secula sunt, ex quo irrepsit in codices Iosephi hæc menda; vt constat ex Ruffino, qui isto loco hærens, audaci facinore sese expedijt: vertit enim: *Tunc Cæsar omnem ei honorem addidit, cæteris Regibus scribens, cum omni alacritate Herodem sibi occurrisse.* notabile exemplum audaciæ, ad quam deprauatus codex interpretem impulit. at Gelenius, quod legebat sine dolo expressit. *addens scripsisse Capidium, quantum apud monarchas fauore Herodis adiutus sit.* verùm hæc non esse nauci testis est ipse Iosephus, apud quem Augustus ita Herodem alloquitur, Ἁλώσεως libro primo, capite XV. Καταπλήχεις δ᾽ ὡς ἔοικεν εὐποιΐας· δηλοῖ μοι γράφων Βεντίδιος σὲ πεπομφέναι πρὸς τοὺς μονομάχους αὐτῷ. *Tu me beneficio prouocas: nam scribit ad me Ventidius, te sibi auxilia contra Gladiatores misisse.* Pro Βεντίδιος, scribendum suspicor etiam hic Κόϊντος Δίδιος. nam in historia rerum gestarum cum Gladiatoribus Antonianis nulla occurrit mentio Ventidij, sed tantum Q. Didij. aut si nihil hic mutandum, in superiore loco pro Καπίδιος fuerit scribendum Βεντίδιος.

DCCXXVI. Hoc anno vel proximo successisse MESSALAM Didio, potest vtcunque fieri coniectura è Dione; qui scribit, Didium dedentibus sese Gladiatoribus conditiones quasdam concessisse, quas non seruauerit Messala. Videtur enim loqui de successore in Syriæ præfectura.

DCCXXVII. circa hoc tempus Syriæ præfuisse VARRONEM quendam, euincunt illa Iosephi testimonia, quæ superiore disputatione afferebamus. Quare hunc Baronius atque alij ex isto albo expunxerint caussam video nullam.

DCCXXXI. AGRIPPAM hoc anno missum fuisse in Syriam auctor est Dio libro LIII. sed Agrippa inuidiam fugiens, contentus

S per

per Legatos suos prouinciam administrare, in insula Lesbo se continuit. Dio, καὶ ὃς μὲν τῆς πόλεως εὐθὺς ἐξωρμήσατο· οὐ μέντοι ἐς τὴν Συρίαν ἀφίκετο· ἀλλ' ἔτι τε μᾶλλον μετριάζων, ἐκεῖσε μὲν τοὺς ὑποστρατήγους ἔπεμψεν· αὐτὸς δὲ ἐν Λέσβῳ διέτριψε. Propterea scribit Iosephus libro XV. Herodem ad Agrippam venisse Mitylenen, quod Lesbi est oppidum. Docet autem Iosephus, non solam Syriam fuisse illi traditam, sed quicquid terrarum erat supra mare Ionium: itaque nominat ipse Agrippam τῶν πέραν Ἰονίου διάδοχον Καίσαρι, *Cæsaris successorem in regionibus supra Ionium mare.* & Dio illius magistratum non vocat tantum ἀρχὴν, sed etiam Tribunitiam potestatem, in quinquennium delatam, libro LIV. Etsi autem reuocatus est Agrippa Romam ab Augusto, sequente anno DCCXXXII. tamen redijsse mox in Orientem, & duo quinquennia ibi egisse, non est dubium. Dio Cassius in anno DCCXLI. reditum illius narrat in vrbem. Iosephus sub finem capitis sexti, libro XVI. redijsse scribit μετὰ τὴν διοίκησιν τῶν ἐπὶ τῆς Ἀσίας, δεκαετῆ γεγενημένην. *postquam annos decem res Asiæ administrasset.* Hoc loco scribit Baronius, *Putamus tamen dilatum magistratum Agrippæ, vsque in sequentem annum vrbis conditæ septingentesimum quadragesimum secundum, quo anno Consulatum gessit vnà cum Valerio Messala Quirinus.* quibus verbis quid ille sibi voluerit, ingenue fatemur nos nescire. Nam cuius magistratum dicat dilatum nequeo diuinare. Suspicor hoc illum in animo habuisse: prorogatum esse magistratum Agrippæ in annum vnum, post exacta duo lustra quæ diximus: vt Quirinus Consulatum in Vrbe gereret, prius quam, Agrippæ locum occupaturus, iret in Asiam. Sed est magna ἀμνημοσύνη. nam falsum est prorogatum esse imperium Agrippæ in Asia vltra decennium. redijt enim eo quem indicauimus anno. & delatum quidem illi est nouum imperium, sed vt in Pannoniam statim proficisceretur, non vt in Asia maneret. obijt vero paullò post reditum Romam ex Asia. Successisse Agrippæ Quirinium in Præfectura Syriæ, male colligunt Baronius & alij ex verbis Taciti, vt postea ostendemus: sed pergamus interim in enumeratione instituta.

DCCXLI. MARCVM TITIVM, male Baronio prætermissum Agrippæ subijcimus, auctore Iosepho: qui libro XIV. cap. XII. eius meminit, & Syriæ Præsidem nominat: ὅν ἡγεμόνα Συρίας Τίτιον, ἐκ διαφορᾶς Ἀρχελάῳ κακῶς ἔχοντα διήλλαξεν Ἡρώδης. vulgo editum Τίτον; corrupte; & recte Theodorus Beza ad Lucam olim ita correxit, è Strabone: cuius verba sunt de Phraate Partho: καλέσας εἰς σύλλογον Τίτιον, τὸν ἐπιστατοῦντα τότε τῆς Συρίας, τέτταρας παῖδας γνησίους ἐνεχείρισεν ὅμηρα αὐτῷ. *quum ad colloquium vocasset Titium, qui tunc Syriæ Præsidem agebat, obsides illi tradidit quatuor filios naturales & legitimos.* Videtur esse M. Titi-

us

us Ruffus, vir Consularis, de quo Onuphrium consule in anno DCCXXIII. Ruffinus superiorem Iosephi locum ita vertit: *Syriæ procuratorem Titium inimicum Archelai, ei Herodes amicum fecit.* sic enim in libro regio MS. Quare maluerit Procuratorem appellare, quàm Præsidem, nescio: nam etsi non nego etiam procuratores dici interdum ἡγεμόνας Iosepho, vt postea ostendemus: tamen ea vox magis propriè Præsidem significat. Titium autem Præsidem Syriæ fuisse, non Procuratorem Cæsaris in ea prouincia, declarat locus Strabonis modò allatus.

DCCXLV. C. SENTIVS SATVRNINVS Titio successit, vt certum est è Iosephi libro XVI. cap. XIII. etsi annum susceptæ prouinciæ, nisi coniiciendo assequi non possumus. Consul fuit anno CXXXV. Erat quidem tum Syria prouincia Cæsaris, non populi: Augustus tamen seruauit vetus institutum, vt Syriæ viros præficeret Consulares. Porrò quia aliquot locis Iosephus Saturnini & Volumnij coniunctim meminit; videtur Baronius existimasse, idem fuisse amborum imperium. Quare etiam paullo post collegarum Saturnini meminit, de loco Tertulliani differens. Sed frustra fuit Baronius: neque Saturninus cùm Præses esset Syriæ, collegam habuisse absque errore ridiculo dici potest. Præses enim & Rector Prouinciæ vnus semper fuit, quem Græci modo ἡγούμενον, vel ἡγεμόνα vocant, modò ἐπιστάτην, vel τὸν ἐπιτετραμμένον, aliquando & διοικητὴν. Huic erant adiuncti Legati tres, si Præses esset Consularis, & Procurator Cæsaris. Saturninus igitur Præses erat, Volumnius Procurator. iccirco nominatur Iosepho, Excidij libro primo, cap. XVII. Volumnius ὁ ἐπίτροπος. Pedanius, cuius ibidem mentio, vnus fuit è Legatis. Appellationem ἡγεμόνος, quæ propriè conuenit Præsidi, communicari à Iosepho Procuratori & Legatis non mirum est; quum Lucas in Actis eos qui concilium Proconsulis participabant, appellet Ἀνθυπάτους, Proconsules, de quo plura, Deo faciente, ad annum Domini LVII. Miror neque Baronium neque alios eruditos viros è tantula difficultate expedire se potuisse. Saturnino subiicit Baronius CAIVM CAESAREM nepotem Augusti. Sed errare ipsum inuictis rationibus demonstrauit ante paucos annos Iohannes Keplerus Germanus, insignis ætatis nostræ mathematicus. Probauit ille Caium Cæsarem profectioni in Orientem non accinxisse se ante annum Iulianum XLIV. conditæ vrbis DCCLII. hoc enim anni vitæ ipsius ex ipso Dione contra Dionem euincunt; vel potius contra codices Dionis, non solum mutilos in illa parte, annorum decem amissa historia; sed etiam distinctos perperam: quæ res viros etiam summos in errorem impulit. Euincit idem

& Iosephi certissimum testimonium; qui libro XVII. capite XI. expresse obseruat, in concilio ab Augusto coacto, vt Herode mortuo, de caussa filiorum Herodis cognosceret, sedisse principe loco Caium, τὸν Ἀγρίππου μὲν καὶ Ἰουλίας τῆς αὐτοῦ θυγατρὸς υἱόν, ποιητὸν δὲ αὐτοῦ γεγονότα. *ex Agrippa quidem natum, & Iulia Augusti filia; sed ab ipso Augusto adoptatum.* Posthac igitur desinant viri eruditi Caium inter Præsides Syriæ recensere, qui DOMINI natiuitatem præcesserunt. Imò desinant omnino Præsidibus Syriæ Caium accensere. Nam is, quando in Syriam Christo iam nato, & Herode extincto, venit; cum extraordinario imperio venit, ad bellum Parthicum & recuperandam Armeniam, missus: non autem vt vnius Syriæ Præsidem ageret: neque propter eius præsentiam Quintilius Varus Syriæ tum rector locum suum minus seruauit; quod historia Iosephi perspicue docet. Tacitus quoque libro Annalium III. non Syriam, sed Armeniam ipsum obtinuisse scribit.

DCCL. QVINTILIVS VARVS. Sentium Saturninum Syriam rexisse ad extrema tempora vitæ Herodis, testatur Iosephus. huic autem successisse, non Caium Cæsarem, neque Quirinium, vt placuit Baronio, sed Quintilium Varum, diserte idem affirmat, libro XVII. capite septimo: ἐτύγχανεν ἐν Ἱεροσολύμοις κατὰ τοῦτον τὸν καιρὸν Οὔαρος Κυιντίλλιος, διάδοχος Σατορνίνῳ τῆς ἐν Συρίᾳ ἀρχῆς ἀπεσταλμένος. *Erat eo tempore Ierosolymis Quintilius Varus, missus vt in præfectura Syriæ Saturnino succederet.* Loquitur Iosephus de eo tempore, quo Antipater Roma ad patrem Herodem est reuersus: constat autem non multo ante obitum patris Antipatrum redijsse. Quare de tempore aduentus Vari in Syriam ex tempore mortis Herodis omnino statui debet. Herodem perijsse vult Baronius anno Christi octauo, errore sane quàm immani, vt ostendemus: melius alij in proximum annum à natiuitate Domini, vel alterum certe conferunt. Mansisse Varum in Syria scribit Baronius ex Dione, vt ait, cum hic, tum in anno Domini vndecimo, vsque ad Consulatum Sulpitij Camerini & Poppæi Sabini. Sed fallitur etiam in eo, & ἀνιστορησίας reum se facit. Nam ille Consulatus incidit in annum Iulianum LIV. vrbis DCCLXII. atqui iam anno Iuliano quinquagesimo primo, Romæ DCCLIX. vt superius ex Dione ostendimus, Archelai bona Quirinius inuaserat, & in administratione Syriæ Varo successerat. Baronium, vt sæpe alibi, interpres Latinus in errorem impulit. Nam quum in illius versione legisset, Varum Germaniæ fuisse impositum, *post administratam Syriam*, hoc ille sic est interpretatus, vt è Syria translatum rectà in Germaniam putaret. Vide ad annum XI. plura.

DCCLIX. P. SVLPICIVS QVIRINIVS. Damnato Archelao

lao missus hic est in Syriam cum duplici potestate, regendæ prouinciæ & census habendi. Iosephus, initio libri XVIII. ἐπὶ Συρίας παρῆν, ὑπὸ Καίσαρος δικαιοδότης τοῦ ἔθνους ἀπεσταλμένος, καὶ τιμητὴς τῶν οὐσιῶν γενησόμενος. Venit Quirinius, ait, in Syriam, missus à Cæsare, vt illi prouinciæ ius diceret, & fortunarum censum haberet. Præses Syriæ vsitatius Iosepho atque alijs dici solet ἡγεμών, non δικαιοδότης. hic tamen ea voce significari eum qui ordinario imperio præest prouinciæ, id est, Præsidem, non dubito. Strabo libro III. de eo qui mitti solebat in Lusitaniam prouinciam Prætoriam. πέμπεται πρεσβευτὴς στρατηγικός, δικαιοδοτήσων Λυσιτανοῖς τοῖς προσεχέσι τῇ Βαιτικῇ. Atque istud fuit imperium ordinarium Quirinio demandatum. negotium agendi census fuit extra ordinem, & vltra consuetum munus Præsidum. Etsi autem solet Iosephus eum appellare τιμητὴν Ἰουδαίας, quasi in sola Iudæa censum habere iussus esset: vt libro XX. cap. IV. de Iuda Galilæo loquens, τοῦ τὸν λαὸν ἀποστήσαντος, Κυρηνίου τῆς Ἰουδαίας τιμητοῦ ὄντος. Excidij libro VII. cap. XXX. ὅτι Κυρήνιος τιμητὴς εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἐπέμφθη. egit tamen Quirinius censum non in Iudæa dumtaxat, verùm in tota Syria: quod ista declarant, libro XVII. extremo, ἀποτιμησόμενος τὰ ἐν Συρίᾳ, *vt censum ageret bonorum in Syria*. Porrò τιμητὴς, minus recte vertitur à Ruffino *censor*: censitores enim isti, non censores dicti. Vide titulum Pandectarum de censibus. Baronius & quicunque alij Iosepho rem eandem toties affirmanti, ausi contradicere; parem merentur fidem, vt si quis Polybio vel Liuio credendum neget, suorum temporum magistratus Romæ vel Achaiæ, recensentibus. Sed de Quirinio mox plura. Cum autem recensionem suam Præsidum Syriæ concludit Baronius commemoratione M. Ambiuij, & post hunc Annij Rufi; prioribus hallucinationibus cumulum ingentem adijcit. Præsides enim Syriæ, à Consularibus viris regi solitæ, cum Procuratoribus non Syriæ, sed Iudææ confundit: quos Imperator ex equestri ordine delectos mittitabat in Iudæam. Itaque accuratissimus scriptor Iosephus, de Coponio loquens, omnium primo Iudææ Procuratore, qui vnà cum Quirinio missus, hoc non prætermisit: Κωπώνιος, inquit, τάγματος τῶν ἱππέων. *Coponius, vir ordinis equestris*. Conditor Annalium etiam in eo mirificè fallitur, quod vult istos Quintilio Varo, non Procuratori, sed Præsidi, nec Iudææ, sed Syriæ, successisse. Ac de Præsidibus quidem Syriæ ad natum CHRISTVM, & deinceps ad mortem Augusti, hactenus. Cæteri Præsides, & Procuratores omnes à Coponio ad Albinum & Florum, alibi, cum Deo, accurate recensebuntur.

XXXI. Prima

XXXI. *Prima deſcriptio per Quirinium, apud Lucam, quomodo poſſit intelligi. Refellitur Baronij interpretatio. ἡγεμὼν & ἡγεμονεύειν non ſemper dici de Præſide prouinciæ. Quirinius Procurator Cæſaris, cur dictus Iuſtino. Cur Tertullianus dicat factam deſcriptionem ſub Sentio Saturnino. Deſcriptiones duæ. Auguſtus Chriſto famulatur.*

Apparatus, Num. LXXXVII.

Veniamus ad Euangeliſtæ locum, qui ſuperiori enumerationi occaſionem præbuit. Baronius, qui ter Syriæ præfuiſſe Quirinium inuenit, facile iam ſe expedit. Lucam videlicet de ea præfectura Quirinij loqui, quam mortuo Caio geſſit. Sed nos contra pertendimus; legitimam & veram Syriæ Præſidum enumerationem, qualem propoſuimus, Quirinium duabus illis Præfecturis, quas pater Annalium eſt commentus, penitus excludere. Expende omnia diligenter. nihil hiat in ſuperiore ſucceſſione, nullus vacuus locus, in quem ſuppoſititius iſte Præſes inferciatur. Tacitus, qui auctor eſt, Quirinium mox à Conſulatu *expugnatis per Ciliciam Homonadenſium caſtellis*, (cuius rei & Strabo meminit) *inſignia triumphi adeptum*: non hoc dicit, quod vult Baronius; nam & M. Tullius Pindeniſſum in eadem Cilicia expugnauit; nec Syriæ tamen propterea Præſes fuit; verùm Ciliciæ dumtaxat. cur non idem dicamus de Quirinio? duæ fuerunt eæ prouinciæ, vt omnes ſciunt, non vna tantùm. Ab Imperatoribus eaſdem fuiſſe interdum iunctas, & vni Rectori traditas, non neſcimus: ſed nimis vitioſa eſt collectio: factum eſt aliquando in alijs; ergo etiam in Quirinio tunc factum. Si eſſet ignotum quis Agrippæ ſucceſſerit, foret aliquis tunc, fateor, huic argumentationi locus. nunc quî poteſt? nos enim docuimus M. Titium poſt Agrippam regionem illam obtinuiſſe, eiúſque rei teſtes locupletes, Strabonem & Ioſephum, laudauimus. Somnium igitur eſt illa prima Syriæ Præfectura, quam tribuit Quirinio Baronius. Quid ſecunda? illa vero multo magis. male enim fingitur Quirinius in ea prouincia ſucceſſiſſe Caio; qui eam rexit nunquam, vt probauimus. Quare, nihildum egit Baronius; & eius lector, poſt tantum verborum incertior ſit oportet, quàm dudum. Manet enim adhuc integra quæſtio, quo pacto Lucæ aſſertio de Quirinio Syriæ Præſide cum hiſtoria à Ioſepho prodita debeat conciliari. Mihi vero illa quęſtio, ſi ſtudium nouitatis abeſſet, non adeo videtur hodie difficilis. Diu enim eſt, cum viri eruditiſſimi ad Lucę locum, probabilem admodum illius ſoluendę viam indicarunt. Videtur ſane Euangeliſta Quirinium appellare Syrię ἡγεμόνα, non

quod

quod iurè ordinario Præses Syriæ esset; verùm ideo quia cum extraordinario imperio ad descriptionem faciendam venisset in Syriam. Fuit hic mos Imperatorum, vt ad census agendos primarios Reip. viros in prouincias destinarent. Sic Drusus in Galliam Comatam missus ab Augusto ad census, ait Claudius Imperator in ænea Lugdunensi tabula. Sic Germanicus, quum esset penes ipsum regimen summæ rei, iussu Tiberij agendo Galliarum censui fuit intentus, ait Tacitus primo Annalium. ἡγεμονία & ἡγεμονεύειν, de quauis potestate, præsertim maiore vsurpantur. In Euangelijs & Actis, ἡγεμὼν est modò Romanus Imperator, modò Procurator Cæsaris, qui in Iudæa; vt sæpe in historia passionis, & capti in vrbe sancta Pauli. Ita & apud Iosephum varia eius vocis vsurpatio. Pag. 671. & 672. Antonius Gabinij legatus dicitur ἡγεμὼν. Præsides Syriæ passim eidem ea appellatione denotantur; vt 711. ὁ τῆς Συρίας ἡγεμὼν Οὐάρος. Pag. 704. ἡγεμόνες sunt tam Præses prouinciæ, quàm Legati, & Cæsaris Procurator, sicut iam ante exposuimus. Baronius qui paullo post ex eo colligit, tam Volumnium fuisse Præsidem, quàm Saturninum; simili ratione potest colligere Pontium Pilatum, qui Matthæi XXVII. 2. dicitur ὁ ἡγεμὼν, & Lucæ III. I. ἡγεμονεύειν, eiusdem fuisse cum Tiberio dignitatis, cuius imperium in eodem Lucæ versu appellatur ἡγεμονία. Sed & ipsi Iudæi Græcam vocem suam fecerunt, & de potestatibus quà ciuilibus, quà Ecclesiasticis frequentarunt, vt constat è Targumim, & libris Rabbinorum. Vide Eliam in Thisbi. Hoc propterea monui, vt ostenderem, cum dicit Lucas, Αὕτη ἡ ἀπογραφὴ πρώτη ἐγένετο ἡγεμονεύοντος τῆς Συρίας Κυρηνίου; non necessarium esse, vt Præsidem fuisse Quirinium Syriæ ex eo concludamus. Nam etiamsi extra ordinem missus fuerit; tantum ad censum agendum, non autem, vt postea damnato Archelao, ad regendam prouinciam simul, & bonorum descriptionem faciendam, sicut diatriba superiore exponebamus: recte tamen dicetur Syriæ ἡγεμὼν *præfectus*, & ἡγεμονεύων erit, non præsidere instar Quintilij Vari, aut Sentij Saturnini; sed diuerso imperio; & eo quidem nihilo minore, aut etiam fortasse maiore: sed ad certas functiones restricto. Hæc interpretatio, neque vim vllam verbis affert, neque longe est petita. tum autem vetustissimorum scriptorum Iustini & Tertulliani testimonijs potest confirmari. Iustinus in Apologia II. Imperatores reijcit, vt de Christi natiuitate cognoscant, ad descriptiones τὰς γενομένας ἐπὶ Κυρηνίου τοῦ ὑμετέρου ἐν Ἰουδαίᾳ πρώτου γενομένου ἐπιτρόπου. *quæ factæ fuerunt, cum erat in Iudæa Quirinius, qui primus fuit vester Procurator.* Quod ait de primo procuratore, hoc etiam alibi repetit. Nam & in dialogo cum Tryphone, primam illam descriptionem fuisse asserit,

quæ

quæ facta procurante Cyrenio. ἀπογραφῆς οὔσης ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ τότε πρώτης. sed hæc commoda interpretatione sunt adiuuanda. Non enim ignorabat Iustinus, post diuisionem prouinciarum ab Augusto factam, semper & ipsum & eius successores in omnes prouincias tam populi quàm suas procuratores suos missitasse. Verùm Iustinus non de illo communi genere procuratorum Augustalium loquitur: sed de ijs opinor, qui per temporum interualla ad census agendos mittebantur. De istis vere potuit dicere, Quirinium primum ab Augusto missum in Syriam & Iudæam ad censuum descriptionem peragendam. Nam Baronius & alij, qui census actos sæpe in Iudęa ante Quirinij aduentum existimant; quod ante multos annos stipendium siue tributum Iudęi penderent Romanis, parum firmo videntur mihi fundamento niti. Quid enim? non potuerunt Iudęi pensitare Romanis certum tributum, nisi Romani prius mitterent, qui tabulas censuales conficerent? non potuerunt ipsi per se exoluendi tributi, quod esset imperatum, rationem inire, nisi aliquis veniret Roma Quirinius, qui fortunas ipsorum describeret? nimis hoc quidem absurdum est. neque Iosephus & alij historici hoc obseruare prętermisissent. Vbi autem extat exemplum census à Romanis descripti in Iudęa quamdiu Assamonęi regnarunt, vel Herodes Magnus, vsque ad Quirinium? Quirinius igitur ex mente Iustini primus ab Imperatore procurator est missus in Syriam & Iudęam; non vtique primus Augustalium procuratorum, qui communi iure in omnes prouincias mittebantur: neque illorum qui post Archelaum mitti soliti sunt ad Iudęę administrationem: (nam primus Iudęę procurator fuit Coponius:) sed illorum primus qui ad negotium census in Syriam & Iudęam missi. Fuisse enim moris, vt quando visum esset Imperatori, mitterentur per prouincias qui census agerent, vel vnicum Augusti exemplum ostendit, quod narrat Dio libro LVI. ἔπεμψεν ἄλλους ἄλλῃ, inquit, τά τε τῶν ἰδιωτῶν, καὶ τὰ τῶν πόλεων ἀπογραψομένους. *misit alios aliò, qui & priuatorum fortunas describerent & publicas.* Narrat Suidas ex antiquo scriptore, XX. viros inculpatę vitę aliquando ad id ministerium ab Augusto fuisse delectos, & per omnes prouincias dimissos, qui & personas describerent & fortunas. ὁ Καῖσαρ Αὔγουστος, inquit, ὁ μοναρχήσας, εἴκοσιν ἄνδρας τοὺς ἀρίστους τὸν βίον, καὶ τὸν τρόπον ἐπιλεξάμενος, ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν τῶν ὑπηκόων ἐξέπεμψε, δι' ὧν ἀπογραφὰς ἐποιήσατο τῶν τε ἀνθρώπων καὶ τῶν οὐσιῶν. in voce ἀπογραφή. Tertullianus cùm aduersus Marcionem scribit; *Sed & census*, ait, *constat actos sub Augusto in Iudæa per Sentium Saturninum.* ad maiorem fidem magistratum ordinarium potius nominat, quàm extraordinarium. Ait autem, *per Sentium Saturninum*, durè & Tertullianicè, hoc

hoc est, impropriè, pro ἐπὶ Σεντίου Σατορνίνου. vel ἡγεμονεύοντος Σ. Σ. Præsidem agente Sentio Satur. Porrò caussa cur expresse notaret Lucas eam fuisse primam descriptionem de qua loquebatur, non defuit. norat enim Euangelista duas iam descriptiones esse factas prius quàm illa scriberet: hanc ante natum Christum, & alteram relegato Archelao; de qua loquitur idem Lucas Actorum v. 37. Posterioris caussa è Iosepho notissima est: prior è curiositate Augusti nata: vel, vt melius dicam, ex arcano diuinæ prouidentiæ consilio: oportebat enim Augustum, illum Imperatorem & Monarcham tantum, metatorem esse hospitij CHRISTO Filio Dei in terras venturo. ô infantem admirandum! cui necdum nato, primus omnium mortalium inseruit is, qui tunc, & fere ex omni memoria, in terris fuit monarcha longe maximus, longe potentissimus. Præclare Chrysostomus homilia in Matthæum octaua: καὶ ὁ Αὔγουστος ὑπηρετεῖται δὲ ἐν Βηθλεέμ τεκῷ διὰ τοῦ προστάγματος τῆς ἀπογραφῆς. *Ipse etiam Augustus, edicto de censu promulgato, partui inseruit edendo in Bethlehem.* Similia multa apud Patres alios.

XXXII. *Digressio, in qua expenditur nuper prodita à viro docto interpretatio verborum Lucæ,* πρώτη ἡγεμονεύοντος Κυρηνίου. *An Romani descriptionem fecerint quoties ab aliquo populo tributum exigebant. Exempla sæpius missorum in eandem prouinciam. Anni Viterbiensis fabulæ.*

ERam in his, cùm è Bauarijs liber Chronologicus viri cuiusdam eruditissimi & amplissima dignitate præditi, mihi est allatus, verè nouus. plurimarum enim rerum nouarum, non demonstrationes quidem continet, sed futurarum demonstrationum promissionem. Eum librum dum percurro, incidi in caput CCXLI. in quo verborum S. Lucæ affertur noua interpretatio: quæ tamen nobis noua non fuit: qui illam ante multos annos à Iosepho Scaligero acceptam, in nostris Aduersarijs adnotaueramus. Sed merito mutauit postea sententiam Scaliger. Igitur verba Lucæ hæc, πρώτη ἡγεμονεύοντος Κυρηνίου, exponit ille auctor, *priusquam esset Præses Quirinius*: deinde suam expositionem triginta quatuor, vt ait, argumentis confirmat. Mihi hoc primò videtur valde nouum & insolens, quod vnius obseruationis varia exempla totidem appellantur argumenta. Atqui argumentum quidem vnicum est; nempe vocem πρῶτος sæpe vsurpari pro πρότερος: assertio verò huius vnici argumenti varia, & exemplorum benigna copia: sed quorum pars multo maxima ad illustranda verba Lucæ, aut probationem nouæ sententiæ, nihil omnino pertineant. Vnicum illud ad rem faciebat;

ciebat; πρώτη accipiendum esse ἀντὶ τοῦ προτέρα, quia sæpe, vt ait, positiuus capiatur pro comparatiuo. At hoc etiam prius quàm Theognis nasceretur, vt est in prouerbio, notum erat. quo igitur illa tanta inutilium exemplorum farrago? Multus etiam in eo est, vt probet μᾶλλον sæpe desiderari apud Græcos, & apud Latinos *magis.* sed id quoque pueri docentur quotidie in scholis: sic est autem alienum, vt nihil queat magis. Nam si hæc obseruatio caussam adiuuat, dicendũ est, in verbis Lucæ deesse μᾶλλον ex vsu loquendi magnis scriptoribus vsurpato. At quis ferat ita supplentem Euangelistæ orationem: αὕτη ἡ ἀπογραφὴ πρώτη ἐγένετο μᾶλλον ἡγεμονεύοντος K. Si hoc à recta interpretatione alienum est; vt est sane alienissimum; ista obseruatio de ellipsi τοῦ μᾶλλον, nihil ad propositum facit: neque hæc dici possunt argumenta quæ nouam sententiam stabiliant. E tanta sylua exemplorum, (non enim dicam argumentorum) nullum est cui sic confidat, vt huic ex Aristotele apud Athenæum: μὴ φάσκειν εἶναι λόγους τοὺς Ἀλεξαμενοῦ τοῦ Τηΐου, τοὺς πρώτους γραφέντας τῶν Σωκρατικῶν διαλόγων. Athenæus, inquit, exponit τοὺς προτέρους γραφέντας. ergo etiam apud Lucam exponendum, προτέρα ἡγεμονεύοντος K. esto: nam vt sententiam illius adiuuemus, meminimus Chrysostomum homilia in Matthæum LXXXI. verba Euangelistarum, πρώτη τῶν ἀζύμων, sic explicare; τὴν πρὸ τῶν ἀζύμων φησί. quæ tamen expositio cauto lectore opus habet. Verum esto, vt dixi; tamen ne sic quidem negotium erit confectum. Fingamus enim scripsisse Lucam, vt ille vult exponi. Obseruabunt tum Græci sermonis periti, participium esse positum pro verbo. προτέρα ἡγεμονεύοντος K. pro eo quod dicendum erat, προτέρα ἢ ἡγεμονεύειν, vel τοῦ ἡγεμονεύειν Κυρηνίου. hæc locutio nouitatis & insolentiæ multo plus habet, quàm illa, cui asserendæ tantopere sine caussa vir doctissimus insudat. Quod ait, dicendum fuisse Lucæ αὕτη ἡ ἀπογραφὴ ἡ πρώτη ἐγένετο; nullius est momenti: quum præteritionem illam articuli, qua nihil est frequentius, (teste vel B. Chrysostomo ad Iohannis Euangelium) facile Hellenismus admittat. Negat posse dici primam descriptionem, quia iam inde à Pompeij temporibus censum soluerint Iudæi. Nos iam probauimus malam esse consequentiam: Iudæi pendebant tributum Romanis: ergo Roma censitores missi sunt, qui tabulas censuales in Iudæa conficerent. Apud Iosephum libro XIV. cap. VIII. & iterum cap. XVIII. magna vis pecuniæ à Iudæis dicitur extorta: de facta tum per Romanos descriptione verbum nullum. Constat, inquit, post Quintilium Varum Quirinium fuisse Præsidem Syriæ: ergo verisimile non est, prius fuisse. Nihil opus hic coniecturis: certum est, nedum simile veri, Quirinium semel, non autem sæpius, vt hariolabatur

batur Baronius, Præsidem egisse Syriæ. hoc satis disputatione superiore euicimus. Sed si putat eruditus hic scriptor, dici absurde Augustum eiusdem ministerio sæpius vsum in Orientis partibus; errat planissime. Semel, & fortasse tunc primum, in Orientem missus fuit Quirinius, quando in Cilicia res gessit, quarum Strabo & Tacitus meminerunt. iterum eodem est missus, sed diuerso fine, quando Caium Cæsarem comitari fuit iussus: tertio post damnationem Archelai, vt & Syriæ præsideret, & censum ageret. Quare ne id quidem à probabilitate est alienum; etiam tum in easdem regiones fuisse proficisci iussum, cum Orbis describendi impetus cepit Augustum. Neque vero nullum est exemplum illorum, qui in easdem prouincias cum eodem, vel diuerso munere sunt missi. C. Cassius profectus in Syriam Quæstor M. Crassi, mox ipso & eius exercitu deleto, res magnas ibi gessit, & aliquamdiu prouinciam obtinuit: eidemque post aliquot annos Senatus Syriam & bellum contra Dolabellam decreuit. Ventidius Bassus, quando primum cum Parthis bellum gessit, Antonij fuit Legatus: postea eiusdem belli gerendi cura illi demandata est, & suis auspicijs Labienum ac Parthos vicit, quod triumphus illius arguit. Agrippa, qui per decennium Asiam administrauit, bis ex Italia eodem est profectus. Illud fortasse minus probabile; quod hac noua interpretatione admissa, Lucas descriptionem qua de loquitur, nulla ipsi propria nota insigniuerit, neque auctoris qui egit, neque temporis quo est acta: sed rei dumtaxat adnotatione, quæ decem post annis euenit, vel si Baronij placet chronologia, sedecim. hanc vero accuratorum scriptorum non esse consuetudinem, nemo, opinor, negauerit. Iam quod idem auctor ad Lucæ descriptionem refert Iosephi locum de iureiurando fidelitatis, quod à Iudæis Herodes exegit: etsi commune hoc illi est cum aliquot sane doctissimis viris; nos tamen aliter sentimus, vt iam supra in secundæ disputationis fine ostendimus. Sed hic vir eruditus, qui in eam rem, & sæpe alibi planum illaudatum, Annium Viterbiensem, improbissimum fabularum consarcinatorem, laudat, neque discrimen vllum ponit inter vitrum & margaritum, de promisso opere conceptam opinionem non mediocriter labefactat. Est sane eiusdem iudicij atque ingenij, Annium magni facere, & Iosephum Scaligerum, diuinæ præstantiæ virum, nunquam nominare, nisi cum velis reprehendere. Idem, cùm Cardinalis Baronij Annales *laude omni atque approbatione dignissimos* sine exceptione pronuntiat; aut non legisse se opus quod laudat; aut plus apud se valere studium partium, quàm amorem veritatis, ostendit. Verùm hæc missa faciamus, & ad pensum redeamus.

XXXIII. *Ostenduntur Baronij hallucinationes insignes in locis Tertulliani & Censorini. Census lustralis. Lustrum condere & censum agere, differunt. Æquatio censuum. In numero censorum error Baronij insignis. Frequentia hominum in Iudæa. Blasphemiæ quorundam aduersus Scripturas. Geographica Orbis descriptio. Error Baronij, in loco Plinij.* Censura, *pro census.*

Apparatus, Num. XCIII.

OMitto Baronij disputationem super locis Tertulliani de hoc censu. Vir eruditissimus, quàm esset ἀφυὴς Criticus luculente ibi demonstrauit. Vnica vocula *nunc* vitio librariorum stulte & ridicule posita pro *tunc*, subtilissime philosophandi Baronio occasionem præbuit. Enimuero tota disputatio friuola est, multáque in ea dicuntur absurde. Sed quis finis erit, si velim singula persequi? Vnum aut alterum indicabo, vt possit lector ex hoc gustu de tota velitatione facere coniecturam. Dicit Tertullianus: *Census constat actos sub Augusto, tunc* (sic enim scribendum) *in Iudæa per Sentium Saturninum, apud quos genus eius inquirere potuissent.* Hic nulla est plane difficultas. sed Baronius retinet NVNC, & illud interpretatur postea. Quum autem supra rationem probabilem attulerimus, cur Sentij Saturnini potius meminerit, quàm Quirinij: Baronius putat Tertullianum loqui de censu quinque aut sex post annis habito Romæ per Augustum Coss. Sex. Ælio Cato, & Caio Sentio Saturnino. huius vero sententiæ absurditatem si pluribus refutare aggrediar, absurde faciam. Deinceps persuadere conatur Baronius, descriptionem quæ B. Virginem Bethlehemum ire compulit, fuisse censum lustralem, vt ipse appellat, & singulis quinquennijs fieri solitam. Id ille an eruditis viris sit probaturus nescio: ego probare nullo pacto possum. Nam censum Romæ factum esse anno natiuitatis Domini demonstrari non potest: multo minus lustrum conditum. quomodo igitur lustralis hæc in Iudæa acta descriptio? Mihi videtur longe certius esse, quod multi viri docti obseruarunt; Augustum cupidum cognoscendi opes & copias omnes imperij, non autem proposito vllius in præsens exigendæ pecuniæ, Quirinio istud negotium dedisse. Hanc sententiam eo amplector cupidius, quia per hanc actionem extraordinariam, magis elucescit prouidentia diuina: cuius arcano impulsu agebatur mens Augusti, vt per illum (etsi nihil eiusmodi cogitantem) prophetia de nasciturο Bethlehemi Rege Messia impleretur. Magnam deinde Censorino facit iniuriam Baronius. Obseruat Censorinus, post lustrum à Vespasiano conditum, desijsse priscum illud institutum: nempe oportebat, exoriente

ente paullatim Euangelij luce, ritus quoque paganicos paullatim contemni & in desuetudinem abire. Baronius putat Censorinum dicere, post Vespasianum nullam esse factam lustralis census exactionem: de quo ille oppidò eruditus scriptor, ne cogitauit quidem. Nimirum confundit Baronius lustri condendi cerimonias, cum instituto politico describendi subditorum fortunas: quæ duo tamen in historia Romana toties tam expresse distinguuntur. Consuetudo quidem agendi census per temporum interualla, prout res exigeret, non solum in veteris Romæ imperio, sed & nouæ, semper est seruata. Testis esto Gregorius Nazianzenus, oratione nona ad Iulianum ἐξισωτὴν. Iulianus & Hellenius in Cappadociam missi fuerant, vt census agerent, & inter ciues onera tributorum exæquarent: quod fuit olim Censorum munus, postea Censitorum. in carmine ad Hellenium ait Gregorius:

Εὖχος ὦ Ἀρμενίης Ἑλλήνιε· ὃς λάχες αἰὴ
Στῆσαι ἡμετέρη μέτρα δίκαια φόρων.

Putat mox scriptor Annalium, numerum censorum se inuenisse, quorum nomina Quirinius in descriptione Orbis terrarum adnotauit. Eò enim refert hæc Suidæ in Αὔγουστος. Ὅτι Αὔγουστος Καῖσαρ δόξαν αὐτῷ πάντας τοὺς οἰκήτορας Ῥωμαίων κατὰ πρόσωπον ἀριθμῆσαι, βουλόμενος γνῶναι πόσον ἐστὶ πλῆθος. καὶ εὑρίσκονται ⓘ τὴν Ῥωμαίων οἰκοῦντες υα μυριάδες, καὶ χίλιοι ιζ ἄνδρες. *Placuit aliquando Augusto, omnes terræ Romanorum incolas sigillatim recensere; quum scire cuperet quanta esset eorum multitudo. Inuenti sunt, qui Romanorum ditionem inhabitabant, quadragies & semel centena millia, mille & septemdecim.* 4101017. ita vertendus est Græcus apud Suidam numerus: non quomodo interpres Baronianus: cuius emendationem Baronium tentasse mirum est; nam Græca ipsum inspexisse nunquam, res arguit. Spondanus verò Epitomator, videtur ille quidem Græca inspexisse: at non intellixisse, vt res ostendit. vulgo diceremus; quatuor milliones, centum millia, mille & septemdecim. Sunt autem hæc desumpta ex Eusebij Chronico Græco; vel potius ex aliquo scriptore qui inde descripserat. Locus extat in Græca editione Iosephi Scaligeri, pag. 62. in Augusti rebus. Est autem cum in narratione, tum in notis numeralibus differentia non parua. Τιμήσεως γενομένης ἐν Ῥώμῃ ἀπεγράψησαν Ῥωμαίων μυριάδες υιϛ καὶ π. Hieronymus in versione Eusebiani Chronici numero MMDCCCLXXXIX. *Censu Romæ agitato inuenta sunt ciuium Romanorum* XLI. *centena &* LXIV. *millia.* Huiusmodi recensiones plures commemorant lapis Ancyranus, & illud ipsum Eusebij Chronicon, alijque historici. Quum autem Augustus ipse in lapide Ancyræ posito, semper de ijs solummodo loquatur, quorum Romæ facta est descriptio,

descriptio, aut si forte in Italia; iocularis est Suidæ, vel eius auctoris vnde ipse habet, hallucinatio, quæ & Baronium in erroris societatem traxit; vt existimaret eo numero comprehendi omnia capita, quæ venerunt in censum ex toto orbe Romano. Hæc alogia quanta sit, ne æstimari quidem potest. Nam vel Iudæa sola, tantula prouincia, eum numerum potuit superare, quem putauit Baronius omnes personas complecti vniuersi imperij Romani. Siquidem auctor est Iosephus, Excidij libro III. cap. IV. nullum fuisse paruum adeo oppidum, aut vicum Galilææ, in quo non reperirentur millia quindecim οἰκητόρων, *habitantium*. Galilææ autem vrbes pagiue erant ducenti & quatuor, testante eodem in vita sua. Quamobrem reperiri potuerunt in sola Galilæa, nulla habita ratione vrbium maiorum, in qua numerosior longe fuit populus, quàm in oppidulis aut κώμαις, tricies centena ac sexaginta millia. Idem Iosephus libro Ἁλωσ. sexto scribit, ad Paschatis solemnia conuenisse Ierosolyma, virorum καθαρῶν πάντων καὶ ἁγίων myriadas CCLXX. hoc est, vicies septies centena millia virorum purorum & mundorum: præter infinitam multitudinem eorum, quos aliqua corporis infirmitas, vel pollutio, arcebat ab esu agni paschalis: item fœminarum & puerorum. Sub finem disputationis de censibus iterum inuehitur Baronius in eos, quos Nouatores amat appellare. Ait vocare illos in dubium Euangelistæ fidem; ac propterea Celso, Porphyrio & Iuliano longe deteriores esse confirmat. Nos autem professi sumus, si quis tantum animo nefas concepit, vt de fide sacrorum librorum vel minimum dubitaret; eius amentiam & furorem ex animo nos detestari. Sed iuro sancte, istos Baronianos Nouatores me non habere notos. Quare vereor valde, ne sine iusta caussa tragœdiæ etiam hîc excitentur. Omnino res non cohæret; vt illi parum honorifice de diuinis oraculis sentiant; quos nihil æque offendit in Concilio Tridentino, ac par honos tributus libris Canonicis, Apocryphis, & non scriptis Traditionibus: nulla saltem adhibita distinctione; sicut erat æquum, imò prorsus necessarium. qui nihil æque abominantur in Aduersariorum suorum scriptis, ac blasphemias horrendas contra Sacram Scripturam, quibus libri nonnullorum scatent, qui se dicunt Catholicos Romanos: sunt autem hæretici hæreticorum perditissimi, scelestissimi, damnatissimi. Ducit hodie familiam inter huius generis hæreticos, hostis Dei certissimus Scioppius; in cuius Ecclesiastico leuiter inspecto, multas legi superioribus diebus aduersus τὰς θεοπνεύστους Scripturas, blasphemias longe dirissimas. cap. x c. in disputationibus de fidei articulis, non vult adhiberi verbum Dei, de quo extat vox Domini, *Inquirite Scripturas*. At nouus hic Theologus grauiter

eos

eos exagitat, qui vbi agitur de negotio salutis, quærunt, *Vbi scriptum est?* hanc quæstionem credit Alastor ille absurdam: qui hoc quærant stultos nominat, pagina 299. Capite CXXXV. comparat verbum Dei scriptum cum traditionibus non scriptis, & verbo Dei viuentis scripto minus etiam tribuit, quàm siue Pighius siue alius, qui dixit Patrum memoria; *Scripturam si auctoritate Ecclesiæ destituatur, non plus per se valere, quàm fabulas Æsopi.* quod blasphemum dictum postea defendere ausus est Cardinalis Hosius. Et Cardinalis Bellarminus De verbo Dei non scripto lib. IV. capite IV. Scripturam suffragio Ecclesiæ carentem comparat Alcorano. nunquam, opinor, id facturus, si tantopere verbi diuini Maiestatem esset admiratus, ac fecit olim Criticus insignis, Paganus tamen homo, Dionysius Longinus, cuius extat aureolus περὶ ὕψους libellus. Sed hæc iustissima querela non est huius loci. Postremo mentionem facit Baronius descriptionis Geographicæ Orbis terrarum, factæ per Augustum. Hanc pluribus annis esse perfectam quum non sit dubium, præcipue tamen circa natiuitatem Messiæ fuisse diligenter curatam obseruo. Plinius libro VI. capite XXVII. *Hoc in loco genitum esse Dionysium, terrarum orbis situs recentissimum auctorem constat: quem ad commentanda omnia in Orientem præmisit diuus Augustus, ituro in Armeniam ad Parthicas Arabicasque res maiore filio.* Diximus antè Caium iuisse in Orientem anno Iuliano XLIV. qui erat alter vel ad summum tertius à nato Christo. Est autem verisimile iussum esse præcedere Dionysium aliquanto tempore prius quàm iter à Caio susciperetur. Postremo obseruat Baronius, meminisse Plinium descriptionis censualis Augusti iussu factæ; quando ait libro VII. *In diuo quoque Augusto, quem vniuersa mortalitas in hac censura nuncupat.* Non faciam quod solemne est hodie leuibus & inhumanis scriptoribus, vt hallucinationem suam viro docto exprobrem cum conuitio. πρίν μοι χάνοι εὐρεῖα χθών. tantum dicam, falli hic insigniter Baronium, neque Latinam Plinij locutionem esse assecutum. Plinius eo loco sermonem habet de illis, qui inter raræ humanitatis exempla numerantur: ait Augustum *ab vniuersa mortalitate* (ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων) *in hac censura nuncupari*, id est, inter beatos recenseri, ἐγκρίνεσθαι, ἐγκαταλέγεσθαι. *censura* pro census, vt positura pro positus. Propertius, *Qualis & hæc docti sit positura Dei.* Sic *cubitura*, *cursura*, *diuisura*, & *paratura*, pro paratu, apud Tertullianum sæpe. Itaq; à mente Plinij aberrari longius non potuit:

XXXIV. Baronius

XXXIV. *Baronius in Chronologicis parum accuratus. error eius de Græca Bibliorũ editione. Iosephi historiam de Herode non penitus videri consentire cum Scripturis. Figmentum Baronij absurdum, de annis IX. vitæ Herodis à Iosepho prætermissis. Alterum non minus, de initio annorum Herodis post Actiacam pugnam. Fundamentum Chronologiæ huius Bar. euertitur, & locum Iosephi esse emendandum demonstratur.* νέος & νεανίας, *item* νεανίσκος, *Græcis quis.* iuuenis *Lat. Marci locus illustratus. Probatur multis exemplis vetustas mendorum apud Iosephum, etiam ante Ruffinum.*

Apparat. Num. XCIX.

QVæ sequuntur deinceps disputationes ad finem vsque Apparatus, merè sunt Chronologicæ. Quærit enim Baronius, quos ille annus Consules habuerit, quo natus est Christus: quotus item annus fuerit, tum currentis Olympiadis, & quota ipsa: annum etiam inuestigat imperij Augusti, regni Herodis & mundi. Etsi autem non negamus haut contemnendam ipsum diligentiam adhibuisse, quò veritatem harum quæstionum inueniret; illud tamen vel inuiti cogimur fateri; honori suo Baronium melius potuisse consulere, si vniuersum hoc argumentum ne attigisset quidem. Nam quid ille affert noui præter errores aliquos nouos? Scientia temporum quantopere fuerit post renatas literas exculta, quàm admiranda acceperit incrementa, asinus est qui ignorat inter literatos: malignus & beneficiorum Dei erga hoc seculum ingratus æstimator, qui dissimulat. Stupenda enim sunt, quæ viri summi in nostra præsertim Gallia & Germania præstiterunt. In his Annalibus omnia vulgata: nihil quod seculi felicitatem admodum sapiat. quare etiam illa in quibus verum est assecutus, frigide tractantur, & ficulneis argumentis, non solidis & certis rationibus firmantur. Errorem æræ Christianæ qua hodie vtimur, à Dionysio Paruo, Computatore alioqui nobili, inchoatum, à posteris auctum, perpetuo dissimulans, perpetuo errandi necessitatem sibi imposuit: è qua ægre tandem sese explicuit, postquam ad Diocletiani vsque tempora cum numero annorum, parem numerum errorum suorum produxisset. In ratiocinijs annorum mundi Septuaginta Interpretum versionem vult nos sequi; solam putat dignam cuius habeatur ratio: nam veritas Hebraica illi, vt multis hodie male feriatis, sordebat. Bibliorum editionem Græcam Romæ curatam, putat esse ipsissimam τῶν LXX. versionem: quæ sententia in tirone aliquo studij Theologici vix posset excusari, nedum in tanti nominis viro

ro sit ferenda. Illas tot numero diuersas Patrum sententias super annis ab Adamo ad Christum, non aliunde putat ortas, quàm è diuersitate Scripturæ apud Septuaginta Seniores. neque animaduertit, sic Patres plerosque hos sequi, vt suos habeant multi eorum sibi proprios epilogismos. Nam exempli gratia: profitetur Eusebius initio Chronici, se in nonnullis sequi τοῖς LXX. in alijs suas rationes & numerum contractiorem: idemque alibi inter se comparat calculum Iudæorum, omnium breuissimum, cum calculo Interpretum LXX. omnium prolixissimo, & Samaritarum, qui medius inter illos duos. At Baronius omnes Patrum mire variantes sententias versioni Septuaginta fert acceptas: & quum illi numerent annos ab Adamo ad Christum, quinquies mille quadringentos nonaginta nouem; Eusebius verò non plures quinque millibus & ducentis; Baronius tamen & hic & in Notis ad Martyrologium, cuius auctor Eusebium sequitur, epilogismum Eusebianum, affirmat esse numerationem Septuaginta Seniorum. Sed nos huiuscemodi hallucinationes doctis Chronologis relinquimus animaduertendas. Nobis sufficiet hoc loco illa expendere, quæ de annis Herodis sunt illi disputata: ex quibus constare etiam tironibus poterit, quantum illi in hoc genere toto eruditionis sit tribuendum. Principio illud profitemur, non satis intelligere nos, quî possit per omnia fides Iosepho constare in annis vitæ, regni & mortis Herodis. Nam quum dubitare sit nefas, quin ante obitum Herodis natus sit Dominus noster, sicut sacra Euangelia testantur: videtur epilogismus rerum Herodis apud Iosephum, aliquanto breuior esse, quàm postulet Euangelica demonstratio. Herodi regnum delatum est Romæ Coss. Domitio Caluino, C. Asinio Pollione, anno Vrbis DCCXIIII. Iuliano sexto: adijt illud captis Ierosolymis, Coss. M. Agrippa, Caninio (alij Canidio) Gallo, Iuliano IX. regnauit à delato regno, annos triginta septem: ab adito, triginta quatuor. Hæc est Iosephi constans narratio: vt ex illius ratiocinijs conferenda sit mors Herodis in annum Vrbis DCCL. Iulianum XLII. vel si interpretatione adiuuare volumus eius calculum, in annum sequentem, qui habuit Consules Lentulum & Messalinum. Atqui hic est annus, cui Cassiodorus, Baronius, Iosephus Scaliger, Sethus Caluisius, & alij eximia doctrina viri, natiuitatem Domini adscribunt: ita vt Herodes in vere sit mortuus ante Pascha: Christus natus, vt fere hodie creditur, XXV. die mensis Decembris. Quare Herodes prius fato functus fuerit, quàm Christus nasceretur: quod repugnat Euangelio; & proinde quin sit falsum, ne dubitari quidem potest. Hîc docti viri industriam suam varie exercuerunt, vt laboranti hac in parte fidei Iosephi suppe-

tias ferrent : quorum sententias in vno solum vel altero anno inter se dissentientes, studiosis confidimus esse notas. Baronium verò hæc temporis non sane longi aberratio in Iosephi epilogismo, impulit, vt paradoxa quædam & absurdissimas sententias primus excogitaret. Ait, Iosephum totos nouem annos vitæ Herodis prætermisisse silentio : Ait, annum illius regni primum in tempus esse reijciendum Actiacæ victoriæ ; postquam Herodi παλιγγενεσία quædam contigit, quando in regno illum suo Augustus confirmauit : Ait denique, Herodem nonnisi octauo demum anno à natiuitate τοῦ Θεανθρώπου esse extinctum. Hæc vero paradoxa tantam in se absurditatem continent, vt si quis illa serio refutare instituat, iure possit illud poetæ vsurpare,

Τί πρῶτον, τί δ' ἔπειτα, τί δ' ὑστάτιον καταλέξω;

Nam quis credet Iosephum, tam accuratæ diligentiæ virum, qui è Commentarijs ipsius Herodis, & alijs Actis publicis, narrationes suas depromebat, annos ipsos nouem aut ignorasse, aut consulto consilio siluisse ? cui bono ? qua mercede ? qua spe ? Iam quum tot locis annos regni Herodis annotet Iosephus, atque is semper sibi constet in partibus: (nisi forte alicubi librorum fides vacillet) quæ, malum ! fuit mens illius, qui tantum laborauit vt constanter mentiretur ? Vellem vero indicasset Baronius illum tantũ in historia rerum Herodis hiatum, quem præter ipsum in historia Iosephi nemo adhuc fuit tam Lynceis oculis, qui animaduerteret. Porrò verum annorum regni eius principiũ statuendum fuisse post Actiacam victoriam, somnium est vigilantis Baronij, præterea nihil. Fingit Augustum victo ad Actium Antonio, anno Iuliano x v. statim in Asiam traiecisse ; neque cogitat omnes vnanimi consensu historicos, id somnium confutare. Nam Augustus ex Actio Italiam petijt : neque ante anni sequentis initium venit in Græciam, & insulam Rhodum, vbi illum Herodes conuenit. Quare si post beneficium Augusti procedere incipiunt veri anni Herodis ; male Baronius eos orditur ab anno victoriæ ad Actium ; & tela tota annorum vitæ & mortis illius Regis est ipsi retexenda. Sed quod ait, Augustum priorum annorum acta Herodis rescidisse, vt eius nomen de Fastis deleretur, per totum spatium quo regnum antè obtinuerat ; hoc verò plus etiam est quàm somniare : veritatis enim in hac affirmatione ne vmbra quidem vlla superest : sed sola in ea eminet fingendi quiduis licentia. Bis hanc historiam Iosephus narrat ; Antiquitatum libro x v. cap. x. & Ἀλώσ. lib. primo, cap. x v. proferat inde, vel ex Hegesippo, vel vndevnde, verbulum saltem aliquod, vnde tale quid possit colligi. Locus Pseudohegesippi habetur lib. primo, cap. xxxiii. Adeatur si lubet etiam Gorionida : ne ibi quidem simile quid inuenietur.

nietur. Quid igitur prætexere Baronius habuit, cur rem adeo inopinabilem hominibus obtruderet? Adde quod, initio cùm regnum Herodi Romæ Patres dederunt; non ſolus Antonius eius conſilij auctor videtur fuiſſe, verum etiam Octauius: ſicut narratio Ioſephi ſignificat: & expreſſis verbis affirmat Euſebius, ſiue apud Euſebium Africanus, ad Olympiadem CLXXXVI. Ἡρώδης, ait, Ἀντιπάτρου μηδὲν προσήκουσαν αὐτῷ τὴν τῶν Ἰουδαίων βασιλείαν ἀπὸ Αὐγούστου καὶ τῆς συγκλήτου λαμβάνει. *Herodes regnum Antipatri, nihil quicquam ad ſe pertinens, tradentibus Auguſto & Senatu accipit.* Vt nulla cauſſa fuerit poſtea Auguſto, cur regnum à Senatu delatum, ſe vel auctore vel comprobatore, velut iniuſtum antiquaret. Eximie verò falſitatem figmenti huius declarat Archelai calamitas: quam conuenienter Ioſepho Dio Caſſius confert in annum DCCLIX. Iulianum LI. An Dio mendaciorum ſocius eſſe Ioſepho præoptauit, quàm de re omnibus nota veritatem narrare, quæ vix potuit eum fugere? Hiſtoria etiam Procuratorum Iudææ accurate à Ioſepho expoſita, coniecturæ Baronianæ huic ſine miſſione iugulum petit. qua de re plura ſuo loco, in Exercitatione IX. 4. Quare commentum de annis nouem à Ioſepho prætermiſſis vaniſſimum eſt, neque huius fieri debet: τοῦ τῶν δακτύλων ἀποκροτήματος. Quoniam autem vnico maxime Ioſephi loco innitur hæc Baroniana παραδοξολογία, qui habetur libro XIV. cap. XVII. vbi dicitur Herodem quo tempore Iulius Cæſar bello Ægyptiaco confecto; res in Syria & Iudæa compoſuit, natum fuiſſe annos tantum quindecim: ſciat Lector, mendoſum eſſe illum locum, vt alios in optimo illo ſcriptore infinitos. Perperam enim apud Ioſephum legitur, ιε γὰρ αὐτῷ ἐγεγόνει μόνα ἔτη. *quindecim tantum annos natus erat*: quum ſit abſque dubio ſcribendum, κε, vel etiam κϛ *annos tum natus erat tantum* XXV. aut etiam XXVI. quemadmodum iam ante nos recte cenſuerunt viri præſtantiſſimi & harum rerum callentiſſimi, Ioſephus Scaliger, Laurentius Suſlyga, Iohannes Keplerus, Auguſtinus Torniellus, & Eduardus Liueleus Anglus, de quo plura in ſequentibus ſumus dicturi. Neque obſtat, quod Ioſephus eo loco de Herode ſic loquitur, νέῳ παντάπασιν ὄντι, *quum eſſet penitus iuuenis.* & primo Excidij, p. 675. in eadem hiſtoria eundem vocat κομιδῇ νέον, & mox νεανίσκον. Nihil, inquam, hoc aduerſatur ſuperiori emendationi; ſed è contrario illam ſic adſtruit, vt alia confirmatione opus non ſit. Nam Ioſephus vocem νέος, *iuuenis*, aut νεανίας, vel νεανίσκος. *iuuenculus*, non ſolet de ijs vſurpare, qui pubertatis annos necdum ſint aſſecuti: verùm de illis potius, qui exceſſerint ex ephebis, & annum XV. tranſcenderint. Excidij libro ſeptimo, cap. XI. de Domitiano ſcribit, ipſum, quando Romam eſt allatus nuntius de defectione Ger-

manorum, fuisse νέον ἔτι παντάπασι; & Tacitus in vita Agricolæ, *admodum iuuenem*, de initijs Vespasiani loquens; quem certum est, annos tum fuisse natum nouemdecim aut viginti. Antiquit. libro XIV. cap. XIII. Alexander Rex cùm supplicio afficeretur, νεανίσκος dicitur; qui annum XXX. superabat. libro VI. cap. X. Dauid pugnaturus cum Goliatho, νεανίσκος nuncupatur, qui annum agebat XXIX. Polybius in prima historia Hieronem appellat κομιδῆ νέον, quem probauimus in Commentarijs nostris fuisse annorum XXXV. Idem de Tito Flaminio bellum cum Philippo Rege Macedoniæ gerente sic loquitur; καίτοι νέος ὢν κομιδῆ· πλείω γὰρ τῶν τριάκοντα ἐτῶν οὐκ εἶχε. Vbi vides tantum scriptorem diserte dicere, eum appellari solitum νέον, iuuenem, & quidem νέον κομιδῆ, *oppidò iuuenem*, qui natus esset annos triginta. In quo Græcis cum Romanis conuenit; qui iuuentutem definiebant ab anno tricesimo ad quadragesimum. Itaque Cicero in Oratore, *adolescentulum* se vocat, quum annum ageret XXVII. Apud Polybium & alios historicos, νεανίσκος sæpe significat militem: & νεανίσκων καταγραφὴ de conscripta legione leges. Sic accipiendum Marci XIV. 51. καὶ κρατοῦσιν αὐτὸν οἱ νεανίσκοι, *& prehendunt eum milites*. ex vsu loquendi Græce scribentium, vt alibi fuse probamus, etiam apud Septuaginta Seniores. Viros eruditos, qui apud Marcum accipiunt de nescio quibus lasciuientibus adolescentulis, refellit vel articulus οἱ. Propterea Iosephus de ijs loquens, qui annos pubertatis non excesserunt, vocem νέος aut νεανίας, quas hic tribuit Herodi, nunquam vsurpat, sed παῖς, vel μειράκιον. Pag. 35. & 36. Iosephus Iacobi F. annorum XVII. παῖς illi dicitur, & μειράκιον. p. 456. Aristobulus παιδίον παντάπασι nominatur, cum Ananelus fit summus Pontifex. erat autem natus Aristobulus tunc annos XV. vt è sequentibus constat, & affirmat Gorionis filius, fictitius Iosephus Hebræus. Idem Aristobulus pag. 458. μειράκιον dicitur in historia mortis suæ, quam obijt anno ætatis XVIII. Pag. 493. & 494. Alexander & Aristobulus Herodis filij μειράκια vocantur & νεανίσκοι: sed qui annis XXV. essent maiores, & è suis vxoribus liberos sustulissent. Verum igitur est, quod antea diximus; Iosephum qui illo loco Herodem appellat νέον παντάπασι, adeo superiorem emendationem non euertere, vt contra, ei stabiliendæ argumentum suppetat prorsus Achilleum, & quod solui non metuat. Non etiam obstat, quod apud Photium vulgata extat lectio: aut quod Ruffinus multo antiquior Photio, eandem agnoscit. Verissimum enim est, quod multos ante annos ad Suetonium dicebamus, & argumentis aliquot demonstrauit postea ὁ μακαρίτης Iosephus Scaliger; Iosephi codices deprauatissimos iam circumferri; neque hodie atque heri esse corruptos, sed ante

Ruffini

Ruffini ætatem. Id enim verſio illius manifeſtiſſime declarat, multis locis ad inſaniam vſque inepta, non aliam perſæpe ob cauſſam, niſi quòd corruptiſſimos nactus codices,& iudicio critico deſtitutus,quicquid inuenit exprimere eſt conatus. Tanta autem fuit Ruffini in hoc præclaro incepto infelicitas, vt libris illi vti contigerit, etiam hodiernis noſtris interdum deprauatioribus. Nam, verbi gratia, lib. XIV. cap. XIV. rectè hodie ſcribitur κομίζοντι ἐπικουρικὸν, *adducenti copias auxiliares.* at Ruffinus ineptiſſime legens ἐπὶ Κουρικὸν, ineptius adhuc vertit, *dum per Choricum tranſiret.* Originum v. cap. primo, p. 121. πέμπει τρισχιλίους ὁπλίτας Ἰησοῦς rectè hodie, & conſentienter Hebraicæ veritati. Ruffinus falsò, *triginta millia* pro tribus millibus. legit nempe τρισμυρίους. Initio lib. XIV. rectè hodie, τῷ γ̄ ἔτει τῆς ζ̄ καὶ ο̄ Ὀλυμπιάδος. *anno tertio Olympiadis ſeptuageſimæ ſeptimæ, ſupra centeſimam.* at Ruffinus male, *centeſima octuageſima Olympiade.* magna ſane mutatione, τῆς π̄ Ὀλ. pro τῆς ζ̄ καὶ ο̄ Ὀλ. Libro XVII. cap. XIII. iſta hodie leuiter corrupta, ἀποῤῥήξας αὐτὰς τῆς ἀρχῆς ἕως Συρίας προσθήκην ποιεῖται. Ruffinus longe deprauatius videtur legiſſe ſic: ἀπ. αὐτὰς τῆς διοικήσεως Συρίας, προσθήκην Ἰουδαίᾳ χώρᾳ ποιεῖται. vertit enim: *quas abſcindens à diſpenſatione Syriæ, additamento Iudææ regioni coniunxerat.* Eſt vero ea ſententia falſiſſima; quod Gelenium non fugit. Quare legendum & diſtinguendum, ἀπ. αὐτὰς τῆς τοῦ βασιλέως, Συρίας προσθήκην ποι. ex ipſo Ioſepho: cuius verba ſunt, Ἀλωσ. lib. II. cap. IX. p. 726. τὰς Ἑλληνίδας πόλεις, Γάζαν, καὶ Γάδαρα, καὶ Ἱππῶνα ἀποτεμόμενος τῆς βασιλείας, προσέθηκε Συρίᾳ. P. 555. capite ſexto libri XVIII. pro εἰκοστῷ ἐνιαυτῷ, legit Ruffinus, εἰκοστῷ δευτέρῳ, quod tuetur Scaliger; reijcit Keplerus. At ibidem pro ἑπτὰ καὶ τριάκοντα inuenimus in membranis Ruffinianæ verſionis Sereniſſimi Regis Iacobi, *triginta duo.* Sed à vulgata ſcriptura ſtat ratio temporum. Libro x. cap. XI. narrat Ioſephus è Megaſthenis Indicis, Nabuchodonoſorum καταστρέψασθαι Λιβύης τὴν πόλιν καὶ Ἰβηρίαν. Ruffinus legit, Λιβύην τὴν πόλιν, & vertit, *dicit eum vaſtaſſe Libyen ciuitatem, & Iberiam.* At quænam eſt hæc vrbs Libya? Ephorus quondam ſcriptor vetuſtiſſimus, Iberiam putauit eſſe vnam vrbem, vt narrat Ioſephus in priore contra Appionem. Sed Megaſthenem, qui poſt Alexandrum M. vixit ſcripſitque, quem Arrianus appellat Expedit. lib. v. δόκιμον ἄνδρα, *virum fide dignum,* tantarum ineptiarum damnare non debemus, vt totam Africam vel Libyam crediderit vnam fuiſſe vrbem. Omnino legendum eſt, quod & Gelenius vidit, τῆς Λιβύης τὴν πολλὴν, *magnam Libyæ partem ſubegit.* Non fugiſſet hoc Ruffinum, ſi libros contra Appionem legiſſet: nam in priore illorum vera extat lectio. Omitto ſimilia his ſexcenta alia imperitiæ Ruffini ſimul & vetuſtiſſimarum apud

Ioſephum

Iosephum mendarum exempla. Quum igitur probauerimus Ruffinum libris deprauatissimis esse vsum; mirari nemo debet, hunc etiam locum, inter alios prope infinitos, iam tum in illius codice fuisse corruptum. Vetustatem erroris arguit hic consensus eius versionis cum hodiernis exemplaribus Græcis, etiam manu exaratis, & quidem oppidò vetustis: veritatem sententiæ non probat. Porro Græci codicis scripturam in editione Basiliensi,(nupera enim priore deterior;) locis prope infinitis esse corruptam, & sæpe vocibus aliquot mutilatam, est vbi periodis integris,docuit me diligens comparatio cum vetustissimis exemplaribus, quæ in Regis Christianissimi Bibliotheca seruantur. Collationem illam ante annos quinque institueram, opera adiutus doctissimi viri & amicissimi Caroli Labbæi, Iurisconsulti; quum id à nobis illustrissimus Scaliger petijsset, de editione nobilissimi scriptoris tum cogitans: quam immatura viri diuini mors Reip. literariæ inuidit. Tum igitur ex vnius aut alterius libri contentione didici, quod dudum eram suspicatus; hodiernis Iosephi libris nihil deprauatius posse inueniri: de quo tamen ne per somnium quidem tot interpretes videntur cogitasse. Si ergo, vt ad propositum redeam, superior emendatio, quam res arguit, & nos probauimus esse necessariam, admittitur libro XIV. cap. XVII. Herodes anno belli Ægyptiaci à Cæsare gesti annorum fuerit viginti quinque, aut viginti sex. Ita euersum est, quod vnicum videbatur habere Baronius suæ opinionis portentosæ fundamentum. Herodes enim cum nascebatur Dominus, Lentulo & Messalino Coss. annorum fuerit circiter LXX. aut LXIX. neque vero Iosephus præcise affirmat ipsum exactis septuaginta annis obiisse: verum ab ætatis suæ anno septuagesimo, quando obijt, non longe abfuisse. περὶ ἔτος ἑβδομηκοστὸν ὤν, ait capite VIII. libri XVII. pag. 529. & in eandem sententiam, Excidij lib. I. cap. XXV. p. 714. ὢν ἤδη σχεδὸν ἐτῶν ἑβδομήκοντα. Hac difficultate sublata, planior iam patet via ad conciliandam Iosephi narrationem cum Euangelio, hoc est cum veritate. Qua de re consulant studiosi scripta præstantissimorum illorum virorum, quos ante nominauimus; & sua fruantur iudicij libertate: neque enim fidei res est; vt dubitare de illa, aut diuersa sentire non liceat.

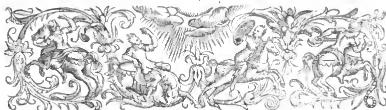
Atque hæc ad Apparatum.

EXERCITA-

EXERCITATIONES
QVATVORDECIM

AD
CARD. BARONII
ANNALIVM
PARTEM I.

DE
DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI
Natiuitate, Vita, Paßione, Aſſumptione.

ISAACI CASAVBONI
EXERCITATIO II.
AD
CARDIN. BARONII
ANNALES.

I. *Vtrum natus sit Christus in vrbe Bethlehem, an extra vrbem. Testimonia & argumenta extra vrbem natum suadentia. Contrarium probatur ex ipsis Euangelij verbis. Articulorum vis male neglecta interpretibus.* διχεσθαι ἀγγρα. ὅρμῳ. οἴκῳ, κοιτῶνι, *vel* κοίτῃ. *Locus è paraphrasi Syriaca. Lucæ purior Hellenismus.* Spelunca *locus vbi natus Dominus, cur dicatur.* ἰλεός. Foramen. *Locus Isaiæ apud* LXX. *Iustini hallucinatio. Eusebij locus correctus. Suburbia Bethlehemitica. Responsio ad superiora argumenta.*

ANNI PRIMI Num. II.

RIma omnium Baronij obseruatio Annalium suorum initio, est de loco vbi Seruatorem mundi, Dominum nostrum, B. Virgo peperit. Constat, Regis Messiæ patriam fuisse Bethlehem: verùm in vrbéne an extra vrbem sit Christus natus, non perinde apud omnes constare videas. Iustinus Martyr, scriptor vetustissimus, in dialogo cum Tryphône, ad vrbem, non in vrbe, versatam esse tum B. Virginem scribit: ἐν σπηλαίῳ τινὶ, ait, σύνεγγυς τῆς κώμης κατέλυσεν, *in aliquam speluncam vico propinquam diuertit.* Eusebius, verbis illis quæ descripsit Baronius è libro VII. Demonstra. Euangel. agrum ostendi solitum ait, vbi Virgo partum admirabilem esset enixa. Caietanus ad Lucæ Euangelium, difficile putat esse intellectu, quomodo ignorauerit Herodes, Christum à Magis esse adoratum, si in ipsa vrbe ponatur facta esse adoratio. *Hæc autem difficultas*, inquit, *cessat, si extra muros adoratus est Iesus.* Existimabat

enim

enim Caietanus, in eodem loco & natum fuiſſe Dominum, & à Magis adoratum: de quo paullo poſt. Sunt qui ex hiſtoria paſtorum, idem poſſe colligi contendant. Nam ſi intra muros præſepe illud fuiſſet, in quo paſtores Filium Dei adorarunt; quomodo, inquiunt, nocte intempeſta, aut vrbem ingredi potuiſſent, aut ſtabulum inuenire, in quo illud præſepe? Baronius, vt omnibus ſeſe expediret difficultatibus, ſpeluncam in qua dicitur Chriſtus eſſe natus, non in vrbe, ſed in ſuburbijs Beethlemiticis fuiſſe poſitam, pronuntiat. Omnes hæ ſententiæ, & ſi quæ aliæ iſtis ſimiles in Theologorum ſcriptis leguntur; originem ſine dubio inde habuerunt; quod proniores fuerunt viri eruditi ad coniecturas ſuas in medium proferendas; quàm ad mentem Scripturarũ diligenter rimandam. Nam ſi verba Lucæ quanta par eſt diligentia expendant Græcæ literaturæ vel mediocriter periti, aliter, opinor, ſentiant. Nos igitur Euangeliſtæ auctoritate freti, aſſerere non dubitamus; in ipſa vrbe Bethlehem, non in ſpelunca aliqua extra vrbem poſita, aut in ſuburbijs, multo autem minus in agro, Regem Meſſiam partu B. Virginis fuiſſe editum. Lucæ Euangeliſtæ verba ſunt: καὶ ἀνέκλινεν αὐτὸν ἐν τῇ φάτνῃ· διότι οὐκ ἦν αὐτοῖς τόπος ἐν τῷ καταλύματι. *Et reclinauit eum in præſepio; quia non erat eis locus in diuerſorio.* Hic obſeruet eruditus lector, non dixiſſe Lucam ἐν καταλύματι; ſed ἐν τῷ καταλ. ſciunt vero periti ſermonis Græci, articuli vel adiectione, vel omiſſione, multum fieri diuerſam horum verborum ſententiam. Sine articulo ἐν καταλύματι, ſenſus eſſet; Ioſepho & Mariæ nullum omnino patuiſſe diuerſorium, quum eſſent Bethlehemi plura. Gallice recte verteris, *en vne hoſtellerie*, vel, *en aucune hoſtellerie.* At cum articulo, ἐν τῷ καταλ. dupliciter exponi poteſt: vel, fuiſſe vnicum Bethlehemi diuerſorium, ad quod non ſint admiſſi; quod vix fit veriſimile: vel, vnum aliquod diuerſorium Bethlehemiticum ipſos adijſſe; atque in eo, quod ad cætera, fuiſſe exceptos: ſed locum vacuum non eſſe ibi repertum, qui ipſis ad cubandum concederetur. Gallice, *en l'hoſtelerie, in illo diuerſorio*: nempe quod adierant, & quo vtebantur, ad cætera quod attinet. Non eſt hodie inſolens, vt tecto aliquis & rebus ad victum neceſſarijs, excipi queat in diuerſorio; non poſſit proprio cubiculo, vel cubili aut lecto. Scimus longe diuerſiſſimam apud veteres fuiſſe hoſpitiorum rationem: qua de re plura alibi dicta ſunt à nobis: verumtamen etiam apud veteres ſimile quid fuit. Nam vt in Commentarijs Polybianis fuſe docebimus, ſi Deus volet, fuere etiam apud illos quidam hac in re humanitatis gradus: eſtque obſeruare in Græcorum libris, res olim fuiſſe diuerſas, δέχεσθαι ἀγορᾷ, *admittere ad emptionem commeatus*; δέχεσθαι ὅρμῳ, *facere poteſtatem ingrediendi ſtationem aut portum*;

δέχεσθαι

δέχεσθαι οἴκῳ, *recipere in domum* : & δέχεσθαι κοιτῶνι, vel κοίτῃ. *cubiculum aut cubile ad quiescendum dare.* Omnino harum distinctionum habenda ratio est, vt adiecti articuli vis intelligatur. Syriaca paraphrasis anceps est, & ab eruditis interpretibus varie accepta. *Quia non erat eis* דוכתא *hospitium* siue *locus*, (proprie δοχεῖον: est enim vox Græca ; quod Elias in Thisbi non obseruauit ; Syris vsitata pro pandochio, & generaliter pro loco apud Rabbinòs :) ארבא דשרין הוו Fabricius vertit ; *vbi habitantes essent* : ὅπου αὐλίσαιντο. quasi scriptum esset in veritate Græca, ἐν καταλύματι, non adiecto articulo. Tremelius, *vbi habitabant.* ad verbum dixit Syrus, ὅπου αὐλιζόμενοι ἦσαν. hoc verò plane est ἐν τῷ καταλύματι, secundum postremam interpretationem, quam paullo ante attulimus. Ea proculdubio maxime est probabilis : nam adiectus articulus ostendit, diuersorium quidem illos habuisse ; verùm in quo locus ad cubandum non esset vacuus. coacti igitur sunt, in stabulum iumentorum concedere : quod erat, vt sit verisimile, diuersorio coniunctum, aut saltem, propinquum. Hoc declarat Lucas, cùm ait, καὶ ἀνέκλινεν αὐτὸν ἐν τῇ φάτνῃ : non enim dicit, ἐν φάτνῃ. quod Gallice diceremus, *en vne creche* : sed ἐν τῇ φάτνῃ, quod verti debet, *en la creche.* Latine aliter non possumus nisi *in præsepi*, neglecto articulo, cuius tamen est hoc loco vis magna. Generalem enim appellationem præsepis, restringit peculiariter ad illud præsepe, quod erat in stabulo pertinente ad diuersorium, cuius præcessit mentio. Quare ipsum præsepe, siue stabulum in quo natus Christus, ab Ambrosio in locum Lucæ *diuersorium* appellatur, quod esset pars diuersorij. *Terreno in diuersorio iacet; sed cœlesti lumine fulget.* Auctor operis imperfecti in Matthæum, vocat *pandochium tenebrosum.* Gregorius Nazianzenus, oratione nona, φαῦλον καὶ μικρὸν κατάλυμα, *vile & paruum diuersorium.* Scimus, non semper in Scripturis articulos debere vrgeri, nec rarò omissos reperiri, vbi Hellenismus exactior eos requirebat, sicut etiam Chrysostomus in Iohannem obseruat : sed nulla dici caussa potest, cur in hac Lucæ narratione non sit exacte habenda illorum ratio : nam ad historiæ veritatem magnum est in eo momentum : & Lucam purum Hellenismum aliquanto diligentius, quàm cæteros Euangelistas obseruasse, notum est eruditis. Sic paullo post, sermonis Græci proprietas ab eo seruata est, cùm ita facit Angelum loqui ; εὑρήσετε βρέφος κείμενον ἐν φάτνῃ, *en vne crecbe* : non autem ἐν τῇ φάτνῃ : at mox, εὗρον τὸ βρέφος κείμενον ἐν τῇ φάτνῃ, *en la crecbe.* recte. *inuenerunt infantem iacentem in præsepi* ; illo nempe, cuius ab Angelo facta erat mentio. hæc ratio articuli vel adiecti, vel omissi. Porrò stabulum in quo natus est Dominus, passim Græci Latinique Patres appellant σπήλαιον, *speluncam* : nec mirum: nam

 quum

quum esset Bethlehem in saxeo colle sita, videntur pleræque domus, in saxis fuisse excisæ. Strabo obseruat, totam regionem circa Ierosolyma, ad sexagesimum vsque lapidem, esse πετρώδη, *petrosam*. Bethlehem autem, quatuor millia passuum dumtaxat distabat ab vrbe, vt ait Iacobus de Vitriaco: vel sex, vt Arabs geographus. Qui eruditus scriptor obseruat, esse in illo tractu multas domos saxis incisas, vel potius, cellas, *in quibus*, ait ille, *homines sese incluserunt religionis caussa*. Idem, locum vbi natus est Messias commemorans, *speluncam* vocat, vt fere Græci ac Latini. Proprie quidem antrum id non erat αὐτοφυὲς, qualia celebrantur à poetis & geographis, Trophonium, Corycium, Themisonium & similia: sed locus concinnatus in vsum stabuli, vt præsepe ibi positum demonstrat. quia tamen intra saxa illud stabulum fuerat excauatum, obtinuit, partim propter loci naturam, partim ad declarandam eius vilitatem, vt spelunca passim appellaretur. Sic enim loqui moris est, de angustis gurgustiolis: nec multo aliter dictum illud apud Theocritum, Ἰλεῷ ἐν οἴκησι. nam proprie ἰλεὸς est θηρὸς φωλεὸς, *foramen vbi latet serpens*, vel *alicuius feræ cubile*. Hieronymus hoc stabulum, siue speluncam, appellat *foramen*, ad Marcellam: *Ecce in hoc paruo terræ foramine cœlorum conditor natus est*: nisi malis de ipso oppidulo Bethlehem hæc verba interpretari. Potest & alia ratio afferri, cur veterum Patrum nonnulli eum locum speluncam sæpius nominarent: putarunt enim fuisse prorsus necesse, vt nasceretur Christus in specu, quia sic olim fuisset prædictum ab Isaia. Vaticinium prophetæ affert Iustinus contra Tryphonem, in hæc verba: οὗτος οἰκήσει ἐν ὑψηλῷ σπηλαίῳ πέτρας ἰσχυρᾶς. *hic habitabit in spelunca sublimi rupis validæ*. Et habentur quidem hæc verba in Græca versione, XXXIII. 16. sed quæ non agnoscit veritas Hebraica: ne Latina quidem vetus interpretatio: *Iste in excelsis habitabit munimenta saxorum*. Hic nulla speluncæ mentio. Vnde apparet, Iustini obseruationem non esse multo solidiorem, quàm fuit illa quorundam olim, qui vt refert Theodoritus libro I. cap. XVIII. locum Zachariæ XIV. 20. de clauis Dominicæ crucis freno equi Constantini aptatis, interpretabantur: quod meritò ridet Hieronymus; etsi non improbant Cyrillus & alij nonnulli. Hic error Iustinum in alium errorem videtur impulisse. Existimans enim ex illo Isaiæ loco, Christum in alta quadam spelunca præruptæ rupis esse natum: quia non solent eiusmodi antra in vrbibus reperiri; putauit non in vrbe, sed ad vrbem Bethlehem Mariam diuertisse, atque ibi Christum peperisse. Hoc verò quis veterum Patrum præter Iustinum dixit? quis vel Græcorum, vel Latinorum scripsit, natum Iesum ἐγγὺς Βηθλεέμ, *prope Bethlehem*, aut ἐν ὁρίοις Βηθλεέμ, *in finibus Bethlehem*? omnes ad vnum consentiunt,

sentiunt, peperisse Virginem ἐν Βηθλεέμ, in vrbe aut vico Bethlehem. & ipsam speluncam cuius toties mentionem faciunt, in ipsa vrbe fuisse, non obscure ijdem ostendunt. Origenes libro I. contra Celsum: δείκνυται δὲ ἐν Βηθλεέμ σπήλαιον, ἔνθα ἐγεννήθη. *Ostenditur in Bethlehem spelunca, vbi natus est.* Non dicit Origenes, ostensum fuisse id antrum ad Bethlehem; sed in Bethlehem, id est, intra muros vrbis; siquidem fuit tum muris cincta Bethlehem: certe, in ipso oppido. Verum quidem est, Romæ natum videri, qui ad vrbem natus fuerit, & in continentibus ædificijs, vt ait Paulus I. C^tus lege secunda, Dig. De verborum signif. Quare non negamus, fidem oraculo constituram, quod est apud Micheam, & Matthæum II. 6. etiam si certum esset, ad Bethlehem, non in Bethlehem natum esse Dominum. Sed quum nemo veterum, vt dixi, præter Iustinum id reperiatur memoriæ prodidisse; cur vnius potius, quàm omnium sententiam sequemur? Quod apud Eusebium hodie legitur, in agro nescio quo natum esse Dominum; turpe est exscriptoris mendum, quod neque interpres, neque Baronius locum describens, animaduerterunt. Verba Eusebij sunt, editionis Græcæ, p. 213. Καὶ εἰς δεῦρο δὲ οἱ τὸν τόπον οἰκοῦντες, ὡς ἐκ πατέρων εἰς αὐτοὺς καταβάσης παραδόσεως, τοῖς κατὰ τὸν τόπον ἱστορίας χάριν εἰς τὴν Βηθλεέμ ἀφικνουμένοις μαρτυροῦσι, τῷ λόγῳ (scribendum ἐπιμαρτυροῦσι τῷ λόγῳ) πιστούμενοι τὴν ἀλήθειαν, διὰ τῆς τοῦ ἀγροῦ δείξεως, ἐν ᾧ τίκτουσα ἡ παρθένος, κατετέθειται τὸ βρέφος. *Etiam hodie qui locum illum incolunt, vt qui à maioribus suis eam traditionem acceperint, ijs qui Bethlehemum adueniunt studio lustrandi illa loca, sermoni nostro testimonium præbent; veritati fidem adstruentes, agri illius demonstratione in quo deposuit Virgo infantem quem pepererat.* Sed quàm absurdum dictu est, quàm inauditum, peperisse Virginem in agro, aut infantem recens editum in agro fuisse positum? Tanta & tam manifesta absurditas, vitium codicis manifestò arguit. Scribe mutatione minima, τῆς ἄντρου, non τοῦ ἀγροῦ, *demonstratione antri*; non autem *agri*. δεῖξις ἄντρου, vt modò apud Origenem, δείκνυται σπήλαιον. nam σπήλαιον & ἄντρον, *spelunca & antrum*, promiscue in hac historia vsurpantur. Eusebius tamen ἄντρον libentius nominat. De vita Constantini libro III. loquens de Helena Augusta: τῷ προσκυνηθέντι θεῷ δύο νεὼς ἀφιέρου, τὸν μὲν πρὸς τῷ τῆς γεννήσεως ἄντρῳ, τὸν δ' ἐπὶ τοῦ τῆς ἀναλήψεως ὄρους. *Deo quem adorauerat, duo templa consecrauit; vnum ad natiuitatis antrum: alterum super assumptionis monte.* Mox, ποικιλίαις δὲ τῇδε ἱερὸν ἄντρον φαιδρυνοῦσα. Paullo ante appellat, τὸ τῆς πρωτίστης τοῦ Σωτῆρος θεοφανείας ἄντρον: *prioris aduentus Christi Seruatoris antrum.* Notum est ex historia, Helenam illo ipso in loco vbi natus fuerat Christus, templum exstruxisse magnificum. Si verum esset, quod Iustinus scribit; non in vrbe, sed ad vrbem Bethlehem,

lehem, templum illud fuisset structum. Hic iterum quæro, quis veterum hoc dixit? quis illorum de eo templo, non sic loquitur, tanquam in ipsa vrbe sito? Sozomenus libro II. de Helena, ᾠκοδόμησε ναὸν ἐν Βηθλεέμ, ἀμφὶ δὲ τῆς γεννήσεως Χριστοῦ σπήλαιον. *ædificauit templum in Bethlehem, ad speluncam illam, in qua Christus natus est.* Baronius qui antrum siue stabulum vbi natus Christus, ponit in suburbijs Bethlehemiticis; doceret nos, vbi inuenisset, habuisse Bethlehem suburbia. Non enim temere hoc illi credere debemus. Lucæ II. 4. nominatur Bethlehem vrbs, πόλις Δαβίδ, *vrbs Dauidis*: sed Ioha. VII. 42. dicitur κώμη, *vicus*, siue vt habet Latina versio, *castellum*. Glossarium, Κώμη, *villa*, *castellum*, *vicus*. Et Hieronymus, modò appellat *villam*, vt in epistola ad Marcellam: modò etiam *villulam*, vt in altera ad eandem Marcellam: aliquando *vix paruum viculum*, vt ad caput V. Micheæ. Theodoretus sermone VIII. Curationum, χωρίον ἄδοξον καὶ σμικρόν, *locum ignobilem & paruum.* Propterea huius loci in tota historia Biblica, & apud Iosephum, vix semel aut iterum facta reperitur mentio. atque adeo reperti sunt, qui apud Lucam II. 4. κώμην legerent, non autem πόλιν, vt auctor est Epiphanius hæresi LI. nisi quis putet aliter hæc esse exponenda: Διὸ, inquit, ἔν τινι ἀντιγράφῳ τῶν Εὐαγγελιστῶν καλεῖται πόλις τοῦ Δαβίδ· ἐν ἄλλῳ δὲ κώμην αὐτὴν καλοῦσι, διὰ τὸ εἰς ὀλίγην γῆν αὐτὴν ἥκειν. *Propterea in quodam exemplari Euangelistarum, vocatur vrbs Dauid: in alio verò ipsum vicum nominant, quod ad breuem terræ modum esset redacta.* Tantulum igitur siue oppidulum, siue vicum, suburbia habuisse, quod vult Baronius, cui fiet verisimile? Burchardus stabulum natiuitatis iuxta muros fuisse scribit: sed neque ille, neque Marinus Sanutus, qui Burchardum fere descripsit, extra muros id stabulum collocant: vnde igitur habet Baronius? Ad Caietani obiectionem, verbo responderi potest: nam è Matthæo II. II. constat, non in stabulo, verùm in domo Christum fuisse à Magis adoratum: illa autem domus, procul dubio in vico Bethlehem fuit: atque vt videtur, illud ipsum diuersorium, cuius meminit hic Lucas. Nam confecta descriptione, & hospitio quod occupatum erat discessione turbarum vacuefacto; probabile admodum est, Iosephum & Mariam, relicto stabulo, ad illud diuersorium se atque infantem transtulisse. Quod de facto Magorum nihil resciuit Herodes; prouidentiæ diuinæ adscribendum, vt alia multa magis mirabilia, quæ in hac stupenda historia possunt obseruari. Altera obiectio de pastoribus, aliquanto difficilior. Quæritur, si intra muros natus Christus, quomodo potuerunt pastores noctu vrbem ingredi. Respondeo: si Bethlehem erat κώμη, *vicus*, verisimile fuisse ἀτείχιστον, nec muros habuisse: si oppidum fuit muris cinctum; verisimile

verisimile est in tam alta pace, portas, vt plurimum, relictas fuisse apertas: aut certe, diuina prouidentia euenisse illa nocte, vt paterent portæ. Quæritur etiam, quî potuerint pastores locum dignoscere, vbi erat infans recens natus cum matre. Respondeo; multas quidem excogitari posse rationes, quî istud sit factum: sed quia tacuit hoc Lucas, quæstionem hanc missam facere me, & quod Scriptura siluit, lubenter ignorare.

II. *Prophetiæ Septuaginta Interpretum, quæ in Hebræo non extant, quo loco habendæ. Bos & asinus ad præsepe Christi. Gregoriorum Nazianzeni & Nysseni loci expenduntur. Cyrillus Ierosol. illustratur & emendatur.*

Anni I Num. III.

Tacet *Euangelista*, inquit Baronius, *non illic tantum fuisse præsepe, sed bouem & asinum ad illud alligatos, quod olim Propheta cecinerat.* Sane verum est, taceri hoc ab Euangelista Luca: sed illud haut scio quàm verum sit, prædictum à Propheta fuisse, id ita euenturum. Extat locus Prophetæ Habakuk III. 2. sed in Hebraica veritate nihil eius habetur, sicut iam olim B. Hieronymus obseruauit. An pro oraculis diuinis sint habenda, quæ apud Septuaginta Seniores leguntur, neque in fonte reperiuntur; magna quæstio est, propter quorundam veterum Patrum sententiam; qui existimarunt Seniores illos in eo negotio, *non interpretationis seruitute, sed prophetiæ auctoritate* esse versatos, vt loquitur Augustinus, Quæstionum super Genesin libro primo. At non est hic locus arduam illam quæstionem pluribus tractandi. Hoc tantum dicam; si eiusmodi vaticinia, quæ quidem occurrunt plurima in Græca versione, pro diuinis oraculis sunt habenda: non tamen veteribus illis Prophetis videri adscribenda; quoties textus Hebraicus nihil eiusmodi ipsos euincit cogitasse. Sunto, si lubet, prophetiæ eiusmodi, Septuaginta Interpretum Spiritu prophetico afflatorum, & Prophetas, non Interpretes agentium: veteribus certe Prophetis, nisi cum exceptione, tribui non videntur posse. Sed de his alibi accurate, volente, faciente, Deo Opt. Max. Prophetæ igitur Habakuk verba, initio diuinæ illius prophetiæ, quæ inscribitur *Oratio pro ignorantijs*, Interpretes Septuaginta sic verterunt: ἐν μέσῳ δύο ζώων γνωσθήσῃ, *in medio duorum animalium cognosceris*: at Hieronymus veritatem Hebraicam secutus, *in medio annorum viuifica illud.* Porrò ex hac versione Græca, & notissimo Isaiæ loco, in principio eius prophetiæ, nata illorum opinio, qui scripserunt, Dominum nostrum iacuisse in præsepi inter bouem & asinum, vel asinam vt, habet Ambrosius. Quàm bene hoc

hoc congruat menti Prophetarum Isaiæ & Habakuk, non iam quęro: sed Baronium non obseruasse miror, plerosque auctores, quos ipse laudat ceu testes eius historiolæ, allegorice locutos esse, non autem, vt ille credidit, fide historica. Exempli gratia: Gregorij Nazianzeni verba, cuius testimonio ille vtitur, in oratione xxxviii. leguntur hæc: Γνῶθι ὡς βοῦς τὸν κτησάμενον. Ἡσαΐας διακελεύεταί σοι. καὶ ὡς ὄνος τὴν φάτνην τοῦ κυρίου αὐτοῦ. *Cognosce vt bos possessorem. Isaias huius te admonet. & vt asinus præsepe domini sui.* Nihil hic de historia Baroniana; neque apud Nicetam Gregorij Scholiasten; qui tamen accurate hunc locum interpretatur. Sic accipiendus est & Gregorij Nysseni locus in diem natalem Domini. *Medium igitur in præsepi se, inter bouem & asinum vtriusque Dominus locat; vt medium parietem maceriæ soluens, duos condat in semetipso.* Hic bos & asinus allegoricè appellantur, facta allusione ad locum Isaiæ, duo populi, quemadmodum antecedentia & consequentia arguunt. Bos per anagogen est populus Iudaicus; asinus, Gentium; vt exponunt Hieronymus ad Isaiam, & Nicetas ad Nazianzenum. Sic etiam potest accipi locus Hieronymi Baronio allatus. Quod autem Cyrillum Ierosolymitanum suæ obseruatiunculæ suffragatorem laudat; fide aliena nimirum vtitur, & fallitur insigniter. Verba Cyrilli sunt in Catechesi XII. Τί σημεῖον ἐστι, ὦ προφῆτα, τοῦ ἐρχομένου Κυρίου; ὁ δὲ φησὶν ἑξῆς· ἐν μέσῳ δύο ζώων γνωσθήσῃ· ταῦτα πρὸς τὸν Κύριον λέγων σαφῶς· ὅτι παραγενόμενος ἐν σαρκὶ ζῇς, καὶ τελευτᾷς, καὶ ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν ζῇς πάλιν. Baronius Latini Interpretis errorem secutus, putat Cyrillum illis verbis, ἐν μέσῳ δύο ζώων, intelligere bouem & asinum, inter quos medius fuit collocatus Dominus noster. sed vehementer fallitur. Nam Cyrillus non scripsit ζώων, *animalium*, verùm ζωῶν, *vitarum*: quam lectionis diuersitatem eruditi viri, qui Romæ Bibliorum Græcorum editionem curarunt, non prætermisere. Ita autem scripsisse Cyrillum, adeo manifestum est ex ea quam subijcit huius oraculi interpretatione, vt mirum sit, vel interpretem, vel Baronium potuisse hoc ignorare: nam Spondanum illius Epitomatorem hoc non vidisse minus miramur. Quare ita locus erat vertendus: *Ecquod signum est, ô Propheta, venientis Christi? ille deinceps ait: in medio duarum vitarum cognosceris: perspicue hoc ad Dominum dicens: Tu post aduentum in carne tuum, viuis, & moreris; & post resurrectionem è mortuis, viuis iterum.*

III. De

III. *De fonte in spelunca natiuitatis exorto. Bedæ liber de locis sacris, plenus fabularum.*

ANNI I. Num. IV.

QVod narrat Baronius miraculum de fonte in spelunca vbi natus Dominus exorto; nisi alio probetur testimonio, quàm eo quod affertur è libro Bedæ de locis sacris; an referri debuerit in historiam veritatem professam, vehementer dubito. Cauet quidem sibi Baronius, cùm rem non affirmat; sed ait, *accidisse fertur*: verùm, quia rei tantæ tantum est silentium, non solum in Scripturis, sed etiam apud omnes veteres, qui loca illa incoluerunt, aut qui de locis sacris ex professo scripserunt: vix dubitationi locus videtur relictus, quin optimi & sanctissimi viri, ac merito suo, vti vocatur, venerabilis, Bedæ simplicitate etiam hic sit abusus, qui hoc illi persuasit. Nam eo libro multa futilia aut palàm falsa contineri, ne Baronius quidem dubitabat: qui hoc alibi ingenue agnoscit & fatetur. Habes exemplum eximium in anno Domini XXXIV. num. CXVI. de columna in monte Caluariæ, æstiuo solstitio vmbram non faciente: quod mathematici non minus verè de Syene obseruant, quàm falso fictitiæ illi columnæ attribuitur. Similia huic fabellæ multa in eo libro.

IV. *Reuerentia locis sacris debita. Industria Baronij in conciliando opinione antiquitatis, rebus minus vetustis. Homiliam falso tribui solitam Chrysostomo, non esse illius demonstratur; sed Latini cuiusdam scriptoris. Controuersia vetus super die Epiphaniorum. Sedes Ierosolymitana Pellam translata.*

ANNI I. Num. V.

CVm scribit Baronius de loco natiuitatis Domini; *Vix credi potest, in quanta veneratione & cultu Christiani semper habuerint locum illum*: si de reuerentia intellexit, quæ locis sacris debetur, & ijs, in quibus Deus immortalis aliquod suæ præsentiæ, siue, vt melius Græci dicunt, suæ ἐπιφανείας signum exhibuit; omninò quod res erat dixit: sin id egit, vt religiosum cultum atque adorationem certorum locorum, qualem hodie multi docent atque vsurpant, hoc primæ vetustatis exemplo tueretur; & rem & tempora peruertit auctor: quod minime omnium conditorem Annalium decebat. Non enim primo illo nascentis Ecclesiæ tempore, sed aliquot post seculis hoc institutum cepit. At Baronius vt lectori aliud agenti persuadeat, iam inde ab initio eum locum religiose fuisse cultum, consulto, vt videtur, con-

filio, obscure admodum mox est locutus, cùm scripsit; sed *reddita pace Ecclesiæ, spelunca illa mirifico est opere exornata.* Nam quid est, *reddita pace Ecclesiæ?* Commemorant Eusebius, Orosius, & alij historiæ Ecclesiasticæ auctores, decem persecutiones, quas sub infidelibus Imperatoribus Ecclesia Dei, ante Constantinum est passa: & sunt singulæ harum persecutionum suis annis in Chronico Eusebiano adnotatæ. Postquam remiserat tyrannorum rabies, & finis erat impositus persecutioni, dicebatur reddita pax Ecclesiæ. Ita loquitur B. Cyprianus initio libri De lapsis. *Pax ecce, dilectissimi fratres, Ecclesiæ reddita est: & quod difficile nuper incredulis, ac perfidis impossibile videbatur, ope atque ultione diuina securitas nostra reparata est.* In Historia Eusebij, modò leges ἀνακινηθῆναι τὸν διωγμόν, *persecutionem denuo excitatam esse*: modò pacem esse redditam; & quidem, interdum altam & securam: nam libro III. cap. XXXII. leges, γενομένης εἰρήνης βαθείας ἐν πάσῃ ἐκκλησίᾳ, *quum pax alta uniuersæ Ecclesiæ esset reddita.* Baronius quoque diligenter solet adnotare, quando & per quos pax Ecclesiæ post quamque persecutionem fuerit reddita: vt in anno CLIV. 4. CLXXXII. 4. & alibi. Constat ex his, verba ista, *reddita pace Ecclesiæ*, ex vsu communi loquendi, tempus illud significare, quo cessante prima sub Neronis imperio persecutione, pax reddita est Ecclesiæ. Atqui hoc falsum est: & Baronius, si de eo tempore sensit, aut falsus est, aut fallere voluit. Non enim post primam persecutionem aut secundam; sed longo tempore post decimam, quæ fuit omnium postrema, factum est quod hic narratur. Prima omnium Helena, quod ex historia constet, de æde sacra in loco natiuitatis ædificanda, cogitauit: atque id non primis annis imperij Constantini filij; sed multo post. Lege hos Annales, in anno CCCXXVI. num. XXXVIII. Vides quibus artibus grassetur pater Annalium, vt rebus multo postea inuentis antiquitatis summæ opinionem conciliet. Hic igitur candorem in Baronio iure aliquis desideret: in ijs quæ sequuntur iudicium. Nam addit: *ipsumq. præsepe tectum argento: de quo hæc apud Chrysostomum.* In tam paucis verbis, non semel, sed bis peccat Baronius. Quod ait, præsepe in quo iacuit Dominus, argento, siue laminis argenteis, fuisse tectum; male interpretatur verba auctoris quem laudat. Nam ille dicit, sublatum fuisse verum præsepe, quod erat luteum: & repositum eius loco simulacrum illius argenteum. *Nos Christiani*, inquit, *tulimus luteum, posuimus argenteum. Tulimus*, hoc est abstulimus, passim in Digestis, Spartiano, Lampridio, & posterioribus scriptoribus. Quod existimauit homiliam vnde illa verba sunt desumpta quæ hic describit, esse B. Chrysostomi; falsus est iudicij, & sine dubio grauiter errauit. Nam eloquentiæ

eloquentiæ Chrysostomi, & omnium illarum virtutum, quæ orationem illius diuini Doctoris, aut docendi rationem χαρακτηρίζουσι & designant, ne pilum quidem homiliæ illius auctor, quisquis tandem ille fuerit, habuit. Ac quoniam non proprius Baronij, sed multorum grauium Theologorum communis est hic error; age homiliam ipsam breuiter percurramus, & quàm sit Theologis necessaria Critica, hoc exemplo doceamus. Ante omnia obseruent tirones, hanc homiliam non oratione continua esse contextam; sed constare sacri textus recitatione & breuibus obseruationibus ad verba recitata. Hæc forma concionum Latinorum nonnullis admodum placuit; vt apparet ex Eucherij Lugdunensis, Petri Chrysologi, & aliorum homilijs: qui nulla nisi hac arte aut methodo sunt vsi. Ita igitur hic auctor verba Lucæ percurrit, à versu sexto capitis secundi ad finem deciminoni. Nunc paucas illius obseruationes expendamus. Ait de Domino, qui in stabulo natus: *Non inuenit locum in Sancto Sanctorum, qui auro, gemmis, serico, & argento fulgebat: & tamen non nascitur inter aurum & diuitias, sed in stercore nascitur, hoc est, in stabulo.* Prior periodus oppidò frigidam sententiam continet: nam quomodo potuit B. Virgo parere in Sanctis Sanctorum? videtur autem alludere ad fabulam de educatione Mariæ in illo loco: cuius putidissimi figmenti nusquam, si satis memini, verus Chrysostomus mentionem facit. Posterior periodus male cohæret cum priore: nam quem locum ibi habet illud *tamen?* neque tamen puto aliter scripsisse auctorem. Ait; *Rem nouam: ingrediuntur in diuersorium, non ingrediuntur in ciuitatem.* Hæc obseruatio falsa est, vt probauimus antea, cum verba Lucæ expenderemus: neque aliquis veterum Doctorum reperietur, qui dixerit Iosephum & Mariam vrbem Bethlehem non esse ingressos. Quis autem potest dubitare κατάλυμα illud siue hospitium, in quo negat Euangelista locum vacuum potuisse reperiri, intra vrbem fuisse? Sed hic auctor, ne inspecto quidem Græco textu, occasione vocis *diuersorium*, quo vsus interpres, ad inanes argutias est delapsus. Sequitur enim; *Videte magnitudinem paupertatis, in diuersorium vadunt; non dixit quod erat in via, sed in diuerticulo erat, extra in via:* (hæc leuiter sunt corrupta) *hoc est, non in via, sed extra viam. Non in via Legis, sed in diuerticulo Euangelij, & tamen in ipso diuerticulo erant.* Vides argutias nescio dicam an ineptias: quibus, vt iam monui, occasionem præbuit vox *diuersorium*, in Latina versione: nam à Græco vocabulo ista sunt aliena. Quàm bene igitur Chrysostomo hæc conueniunt? Ait: *O si mihi liceret videre illud præsepe in quo Dominus iacuit.* Huic voto simillimum est apud Chrysostomum, quod legitur in homilia XXXI. in eam ad Romanos. Loquens enim vir pius de

 Petro

Petro & Paulo Romæ passis martyrium: Τίς μοι νῦν ἔδωκεν, inquit, περιχυθῆναι τῷ σώματι Παύλου, καὶ προσηλωθῆναι τῷ τάφῳ; optat posse amplecti corpus Pauli, & adhærere eius sepulcro. Sed si attendas qua verborum copia & elegantia votum illud suum ibi Chrysostomus exponit; quàm frigidum & ieiunum iste concionator in re simili se præbeat; intelliges facile *quid distent æra lupinis.* Ait, *Non inueniunt Christum nisi vigilantes.* Græcam vocem ἀγραυλεῖν Latinus vertit *vigilare.* Inde hæc obseruatio: nisi rem ipsam respexit potius quàm verbum. Ait; *Si quotidie in excelso ruinæ fiunt, quomodo in cœlo gloria est, & in terra pax poscitur?* Nisi est corrupta vox *ruinæ*, quid sibi hic velit nescio. an alludit ad casum diaboli? Ait, *Verè quasi vigilantes non dixerunt, videamus puerum, videamus quid dicitur: sed videamus verbum quod factum est. In principio erat verbum, & verbum caro factum.* In Græco est ῥῆμα. Latinus dixit *verbum.* Hinc concionatoris argutiæ in dictione *verbum*, quæ & ῥῆμα, sermonem ore prolatum significat; & λόγον, hoc est secundam Trinitatis personam. Vel hic locus manifestissime euincit Latinè ista fuisse scripta, non de Græcis versa. Ait: *Hodierna die Christus nascitur. Alij putant, quod in Epiphanijs nascitur: non damnemus aliorum opinionem; nostram sequamur doctrinam.* Tempore Hieronymi & Chrysostomi, appellationem Festi Epiphaniorum diuersis modis viri etiam eruditi accipiebant. Quidam diem quo baptizatus est Christus sic vocari volebant: alij eum potius, quo natus: qua de re paullo post accuratè dicturi sumus. Hîc controuersia illa attingitur: de qua prolixe scribit Chrysostomus, homilia in natalem Domini, quæ extat in editionis Sauilianæ tomo quinto, pag. 511. item in altera de baptismo Christi, quæ ibidem habetur, pag. 523. Quum autem in priore illarum homiliarum dicat Chrysostomus, ante annos dumtaxat decem Ecclesiam Constantinopolitanam didicisse à Romana, natalem Domini non esse illum diem quo Epiphania celebrantur, octauam nempe Idus Ian. sed Decembris vicesimam quintam: apparet, non posse à Chrysostomo hanc homiliam esse profectam; cuius auctor dicat, consentire mundum vniuersum, non esse natum Christum die Epiphaniorum, præter vnicam prouinciam. Verba illius sunt: *Non sunt nostra quæ loquimur; maiorum sententia est: vniuersus mundus contra huius prouinciæ opinionem loquitur.* Pro *huius*, videtur scribendum *vnius.* Vides affirmari, sententiam auctori probatam, esse vniuersi mundi sententiam, vnica excepta prouincia. Hoc dici non potuit à Chrysostomo: qui etsi fatetur à Thracia ad Gades vsque antea fuisse notam hanc opinionem: Ecclesiæ tamen Constantinopolitanæ vix ante annos decem illam affirmat innotuisse, ex Occidente allatam. Quare multi adhuc hærebant,

bant, & eam obseruationem reijciebant, non solum in noua Roma, sed etiam per totum Orientem & Ægyptum, vt constat ex eadem homilia & Epiphanio, atque alijs. Fateamur ergo necesse est, post Chrysostomi tempora hanc homiliam esse scriptam. Quæ autem illa est vnica prouincia, quam iste auctor excipit? id vero declarat sequens obiectio, quam aduersus suam sententiam auctor proponit. *Dicat aliquis; hic Christus natus est: ergo magis illi sciunt qui longe, quàm isti qui prope sunt?* Clarum est intelligi Ecclesiam Ierosolymitanam: neque enim alibi quàm in Iudæa ad Ierosolyma Dominus est natus. Posset de Oriente id intelligi: nisi esset absurdum, totum Orientem demonstrari tanquam vnam prouinciam. Porrò hanc obiectionem diluens auctor, manifestissime ostendit, hominem Occidentalem se esse, non Orientalem. Ecclesiam enim Ierosolymitanam, cuius fuisse diximus illam obiectionem, sic compellat: *Vos Apostolos Petrum & Paulum eiecistis; nos suscepimus. Petrus qui hic fuit cum Iohanne, qui hic fuit cum Iacobo, nos in Occidente docuit.* Ecce, *Nos.* Non igitur hic est magnus Chrysostomus, qui Antiochiæ natus, in patria primum, deinde Constantinopoli munere suo functus. Ait; *post annos multos vsque ad Hadrianum solitudo mansit: in ista prouincia nullus Iudæorum, nullus Christianorum fuit.* Hic suam historiæ Ecclesiasticæ imperitiam concionator prodit. Nam vrbis quidem sanctæ solum postquam Ierosolyma funditus fuere diruta, desertum & sine habitatoribus aliquamdiu mansisse verum est: sed de prouincia, quod iste ait, falsissimum. Neque enim in Vrbis & Templi excidio extincta est Ecclesia Ierosolymitana: sed Pellam paullo ante cum suo Episcopo translata, qui in ea vrbe plures annos sedit. Auctores Eusebius Historiæ libro tertio, capite v. & Epiphanius contra hæresin Nazaræorum. Adde iam dictis, quod hæc homilia inter opera Chrysostomi in Græcis codicibus nusquam reperitur: sicut è nupera editione constat; quam è celeberrimis quibusque per Galliam, Angliam, Germaniam, Italiam, ipsam quoque Græciam, Bibliothecis, fide, diligentiâ & sumptibus maximis, maximo Reip. Christianæ bono, vir nobilissimus atque eruditissimus, Henricus Sauilius concinnauit.

V. Casa Bethlehemitica Romam translata. καλύβη apud Chrysostomum. Locus Theodoreti.

IBIDEM.

VEllem declarasset nobis Baronius aliquanto vberius, illius casæ Christi historiam, quam ait post multa secula è spelunca Bethlehemitica Romam fuisse translatam. Tantum miraculum, tam stupendum,

ſtupendum, tam inauditum, ſi verum eſt ; factum male, quod eius narrationem & confirmationem ὁ πολυμαθέστατος contextor Annalium nobis inuidit: ſin, vt ſcimus multos exiſtimare, incerta res eſt, & fabulæ propior ; erat hominis candidi & φιλαλήθους vulgi errorem ſui ſuffragij auctoritate non ire confirmatum. Enimuero, ſi natus eſt Chriſtus in ſtabulo, vt auctores ſunt Euangeliſtæ ; qui poteſt verum eſſe, natum eſſe eundem in caſa, qualis eſt illa quæ Romæ viſitur? Dicebat paullo ante Baronius, iacuiſſe Dominum in præſepi, medium inter bouem & aſinum : at quis vnquam vidit boues aut iumenta collocari in caſis? Non me fugit locum natiuitatis Chriſti aliquoties vocari à Chryſoſtomo καλύβην, *caſam*: vt in homilia ſexta & nonageſima in Matthæum. Sed hoc caſæ Romanenſis cauſſam nihil quicquam adiuuat. Solent Patres, quoties de inenarrabili humilitate Filij Dei loquuntur, per εὐτελισμὸν & vilitati exaggerandæ, quædam duriora dicere, non ſimpliciter vt verba ſonant, ſed ex mente dicentis exponenda. Sic accipiendum exempli gratiâ, quod Theodoretus ſermone ad Græcos octauo B. Virginem appellat παρθένον χερνῆτιν, *virginem manibus ſuis victum quærentem*: quod non facile Theodoreto credemus, ſi eorum meminerimus, quæ ex Epiphanio dicebamus Exercit. I. num. 13.) Chriſtum infantem, ἐπὶ φάτνης ἐρριμμένον, *ſuper præſepi proiectum* : nam ἐρρίφθαι dicuntur, quæ temere per contemtum aliquò proijciuntur: quare Theodoreti locum accipere vt verba ſonant, ſine contumelia beatiſſimæ & ſapientiſſimæ Virginis non queas. Verum, vt iam monui, figurate hoc dictum & per εὐτελισμόν. Sic etiam accipiendum, quod Chryſoſtomus καλύβην appellat locum vbi natus eſt Chriſtus. ipſum namque ſtabulum ſic appellat, non aliquam intra ipſum ſtabulum ligneam caſam. Vnde igitur, obſecro, Romanenſis caſa prodijt?

VI. *De faſcijs quibus B. Maria infantem Chriſtum inuoluit. Solemnitas die Auguſti* XXXI. *apud Græcos.* Ἀποστολοευαγγέλια *Eccleſiæ Græcæ.*

ANNI I. Num. VIII.

QVid factum eſſet illis faſcijs, quibus B. Virgo infantem Chriſtum recens in lucem editum inuoluit, neque primis Eccleſiæ ſeculis, neque permultis poſtea, aut ſciuit quiſquam aut requiſiuit. In ſcriptis Patrum, quà Græcorum, quà Latinorum, altum eſt de illis ſilentium. Euſebij atque Hieronymi temporibus, non defuerunt, qui vera monumenta præſentiæ Chriſti in terris, magno in pretio haberent. Mirum eſt illa adhuc ætate, & per alias multas deinceps ſecutas,

secutas, nihil dum de hisce pannis fuisse cognitum. Quando primum innotuerint, & quibus argumentis veritas earum fasciarum sit demonstrata non dicit Baronius: quantum autem Lippomano, & illis duobus Græcis quos ipse testes produxit, fidei tribuendum sit, doctorum esto iudicium. Nam fortasse illud Plinij ex octauo libro, non abs re hîc vsurpaueris: *Mirum est, quo procedat Græca credulitas: Nullum est tam impudens mendacium, quod teste careat.* At Baronius rem pro certo & comperta affirmans, addit, diem anniuersariam Augusti vltimam, honori illarum fasciarum fuisse dedicatam. Non fugit me, illam diem Græcis alicubi esse festiuitate solemnem: sed caussam solemnitatis esse illas fascias, in libris Græcorum ritualibus legere non memini: quanquam diu sane est, cum eius generis libros percurrebam: quorum ne vnum quidem ad manum nunc habeo; sed pauca tantum Excerpta inter legendum mihi adnotata. Igitur in Lectionario Græcæ Ecclesiæ, quod habet inscriptionem huiusmodi, Ἀποστολοευαγγέλια τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ, ἤγουν τῶν ἑορτῶν καὶ τῶν δεσποτικῶν καὶ θεομητορικῶν, καὶ τῶν ἑορταζομένων ἁγίων, de hisce fascijs, aut de hoc festo nihil legitur, si satis memini. In Menologijs autem, vt illo quod prodijt è Bibliotheca Cardinalis Sirleti, titulus festæ diei in vltima Augusti adnotatur, commemoratio zonæ B. Virginis: neque fasciarum vlla fit ibi mentio. Quare non videtur hæc historiola tam certæ fidei esse, atque existimauit Baronius. Sane Lippomanum fabulas sæpe pro historijs obtrudere, nemo ignorat, & solidis rationibus probatur interdum in his Annalibus. Ne longe abeam, vide num. XI.

VII. Ἀγραυλεῖν *non est* vigilare *neq.* excubare. θυραυλεῖν. *Greges ouium noctu sub dio. Turris Ader.*

Anni I. Num. XIV.

IN historia Pastorum, quam è Luca describit Baronius, vetus interpres verbum Græcum ἀγραυλοῦντες aut non legit, aut non intellexit: quanquam & B. Ambrosius, & alij Patres Latini, interpretem secuti, *vigilare* sæpius vsurpant, pro eo quod dicendum erat *manere sub dio*, si cum Luca voluissent loqui. Ne illi quidem vim vocis plene expresserunt, qui verbo *excubare* sunt vsi. Scio Grammaticos Græcos vocem Lucæ vsurpatam aliquando explicare διανυκτερεύειν: sed hoc est à parte totam significationem indicare. Nam ἀγραυλεῖν, tam ad diem, quàm ad noctem refertur, & simpliciter vitam in agris sub dio degere significat; τὸ δ' ἐν ἀγροῖς αὐλίζεσθαι, quod mansionem denotat diurnam, non minus quàm nocturnam. Melius igitur ijdem Grammatici sic,

sic, ἄγραυλοι οἱ ἐν ἀγρῷ αὐλιζόμενοι, ὕπαιθροι. & ἀγραυλία, mora sub dio, vel sub pellibus; vt apud Dionysium Halicarnasseum de milite Romano, libro sexto, δέον ὑπὸ ταῖς ἀγραυλίαις καὶ πλάναις ἐν τῇ πολεμίᾳ κατέχειν ὑμᾶς. Græci pro eodem dicunt etiam θυραυλεῖν: vt cum Aristoteles Politicorum libro sexto, caussam cur pastores ad bellicos vsus sint accommodatissimi, reddit, quod longo vsu exercitatum corpus habeant ad manendum sub dio. μάλιστα οὗτοι, inquit, γεγυμνασμένοι τὰς ἕξεις, καὶ χρήσιμοι τὰ σώματα, καὶ δυνάμενοι θυραυλεῖν. Syrus interpres, vt vim Græci verbi exprimeret, vsus dictione שרא quæ interdum respondet Græco αὐλίζεσθαι: neque poterat commodius, nisi periphrasin adhiberet, quod fecit Arabs; qui pro ἀγραυλοῦντες dixit, *pascentes in agris & vigilantes*. Porrò non solent temere pastores in nostra Gallia quouis anni tempore sub dio greges habere; sed tantisper dumtaxat, quamdiu per cœli habitum licet, & vt dicam cum Theocrito, ἁδὺ τὸ θέρεος παρ' ὕδωρ ῥέον αἰθριοκοιτεῖν. Vbi enim cepit aer esse inclementior; tum reuocantur greges sub tecta, vnde certis tantum diei horis pastum educuntur, & nocte aduentante in caulas suas coguntur. Nam vt obseruat Columella libro VII. cap. III. *id pecus, quamuis ex omnibus animalibus vestitissimum, frigoris tamen impatientissimum est.* Sunt viri doctissimi, qui hoc etiam argumento vtantur, vt doceant, sine iusta caussa natiuitatem Domini in Decembrem exeuntem esse collatam: quia non soleant brumalibus diebus sub dio contineri greges totas noctes, præsertim in montanis Bethlehem. Sed fortasse in Iudæa & alijs locis magis meridionalibus alia seruatur consuetudo, quàm in Gallia & Germania. Nam etiam in Anglia vbi nullus est à lupis & alijs noxijs animalibus metus, armenta saltem toto anno in agris pernoctant, neque propter frigus aut pluuiam aut ventos vlli tecto vnquam subeunt. Quare vetusta traditio Ecclesiæ non temere nobis reijcienda. Addit Baronius ex Hieronymo, locum in quo pastores audire meruerunt vocem Angelorum, fuisse dictum TVRRIS ADER. In Scripturis loci ita nominati, siue *Migdal-Heder*, bis tantum fit mentio: Geneseos XXXV. 21. & Micheæ IV. 8. Et apud Michæam quidem nullum est dubium, vel vrbem ipsam Ierusalem ita dici, vel aliquam eius partem, ex qua tota vrbs intelligatur. Multi veterum prodiderunt, sic quondam locum fuisse appellatum, vbi postea Templum fuit exstructum. In Genesi vtrum idem locus intelligatur, an alius prope Bethlehem, dubitant Hieronymus & alij interpretes. Sed non discimus è libris Hebræorum, quod sciam, vllum circa Bethlehem fuisse locum eius nominis. Fortasse igitur verius sit, à Christianis inditam illi loco, vbi Pastoribus Angeli vox est audita, eam esse appellationem: quod putarent

tarent spiritu prophetico Mosem siue Iacobum, *futurum iam tunc mysterium monstrasse*, vt loquitur Hieronymus in Traditionibus Hebraicis. Constat certe ex Hieronymo locum illum prope Bethlehem, visione Pastorum insignitum, vulgo *Turrim Ader* audijsse.

VIII. *An fuerit nota Augusto Domini natiuitas. An post cognitam Christi natiuitatem Augustus mentem erga Iudæos & religionem Iudaicam mutauerit. Baronij hallucinationes aliquot.*

ANNI PRIMI Num. XV.

POst hæc præclaram obseruationem subijcit Baronius, & Ecclesiasticis Annalibus dignissimam, nisi falsa esset. Ait IESV CHRISTI natiuitatem Augusto innotuisse, Apolline indicante oraculo illo, de quo satis dictum est superius: *præter Sibyllinos versus*, inquit, *ex quibus de eodem complura perceperat*. Inde igitur factum obseruat, vt Augustus, qui prius esset alienissimus à cultu Iudaico, postea mutaret, & magno Iudæorum religionem in pretio haberet. Pulchra hæc, fateor: sed quis eorum fidem præstabit? nam vanissimum commentum de oraculo, quod nonnulli veterum fabulantur Augusto editum, iam ante reiecimus. Sibyllas nonnulla de Christo esse vaticinatas, scribunt multi è Patribus: neque nos plane factum negamus: sed Augustum aliquid, certi præsertim, de Rege Messia ex illarum versibus cognouisse, nedum ipsius aduentum habuisse compertum; neque aliquis Patrum dixit, & in magno errore versantur qui hoc credunt. Iudaicus populus, ὁ τοσαύταις ἰουδείαις ἐντραφείς, vt loquitur Chrysostomus in hac ipsa historia, atque adeo ipsi Christi discipuli, qui literas sacras legerant, qui prædictiones de Christo in Synagogis millies fortasse exponi à Scribis & alijs Doctoribus audiuerant; ne tum quidem quando viuebant cum Domino nostro, simile quid tamen vnquam sunt suspicati. Discipuli Iohannis Baptistæ, Prophetæ omnibus Prophetis maioris, qui magistrum de Christo concionantem audiuerant, qui columbam in Christum cœlitus delapsam viderant; adhuc tamen, cum Iohannes morti proximus carcere continebatur, increduli manent, & cogunt ipsum ad Dominum mittere qui, sciscitentur, *Tu es qui venturus es, an alterum exspectamus?* Matthæi XI. 3. & credemus paganos homines, à Sibyllis suis edoctos, tantum mysterium cognouisse? Quid igitur restat, nisi vt diuinis oraculis & vere θεοπνεύστοις Sibyllina exæquemus, aut etiam, nefas dictu, anteponamus? Isaiam grauissimi Theologi, propter aliquanto planiores de venturo Messia prædictiones, Prophetam Euangelicum verè nominarunt. Sed in prophetia tota

Isaiæ nihil eiusmodi legitur, quale oportet fuisse in libris Sibyllinis, si verum est quod existimat Baronius. At quis dubitat, librorum illorum inspectione paganicos cultus & Satanicam idololatriam fuisse insigniter confirmatam? testatur hoc vniuersa Romanorum & Græcorum historia, & nos aliquid supra ea de re diximus. En igitur egregios Euangelij præcones. At quærat alium Baronius, cui hoc λῃρολόγημα persuadeat: nam me quidem οὐ πείσει, οὐδ᾽ ἢν πείσῃ. Augustum verò mentem mutasse post natum Dominum, perperam idem induxit in animum credere, ex male intellecto Suetonij loco. Is, vt probet Augustum peregrinas cerimonias contemtui habuisse, ait inter cætera, cap. XCIII. *Caium nepotem quod Iudæam præteruehens apud Ierosolymam non supplicasset, collaudauit.* Existimauit Baronius Caij aduentum in Syriam Christi natiuitatem præcessisse tribus annis: & quum legisset apud Philonem, multa Augustum in gratiam Iudæorum sancijsse; posteriora hæc omnia fuisse putat peregrinatione Caij in Orientem. Sed rationem temporum mira incogitantia conturbat, & quod Cicero ait de liberto vxoris, πάντ᾽ ἄνω φυρᾷ τῇ ψύχῃ. Nam aduentum Caij in Syriam morte Herodis, nedum natiuitate Christi, posteriorem fuisse, antea diximus: & hoc ita solide à viris doctissimis Keplero & Liueleo confirmatum est, vt dubitari de eo non queat. Verum hic error eo facilius condonari potest Baronio; quia illi cum nonnullis summis viris est communis: quos fefellit codex Dionis, ea in parte non solum mutilus, verùm etiam male distinctus: Baronij propria culpa est, de qua iam dicam. Nam quod ait, ex illo tempore Augustum religionem Iudæorum in pretio habuisse, & Philonis testimonio id probat; crassa est nimis ἀισχρηνοία, vel incogitantia & hallucinatio. pleraque enim eorum quæ narrat Philo, multis annis gesta sunt, priusquam aut Christus nasceretur, aut in Orientem Caius proficisceretur. Pauca indicasse satis erit. Igitur probat Philo fauisse Octauium Iudæis, hoc primum argumento, quia ἀπεδέχετο τὴν πέραν τοῦ Τιβέρεως ποταμοῦ μεγάλην τῆς Ῥώμης ἀποτομὴν, ἣν οὐκ ἠγνόει κατεχομένην καὶ οἰκουμένην πρὸς Ἰουδαίων. *Permisit sectionem illam magnæ partis Romæ trans Tiberim, quam non ignorabat à Iudæis occupari & habitari.* Si vera est obseruatio Baronij, oportet vt post Christi demum natiuitatem ceperint Iudæi trans Tiberim beneficio Augusti habitare. At neque hoc Philo dicit, & falsum est sine dubio. Nam in qua alia parte vrbis habitabant Iudæi ante Octauium? corpus siquidem Iudæorum multo ante fuisse Romæ, ambigi non potest. Vide Suetonium in Iulio, cap. LXXXIV. Addit Philo, passum esse Augustum Romæ viuere Iudæos, more Iudaico, & patria instituta seruantes. Sed hoc Iudæis Romæ licuit, etiam ante quam Octauius

nasceretur,

nasceretur, vt vel ille locus Suetonij clarissime ostendit. Ait, in frumentatione habuisse Augustum rationem Iudæorum: sed probet Baronius, hoc ante natiuitatem fieri non solitum, post cepisse. Omittit alia quæ commemorat Philo, vt aliquot edicta Augusti in Iudæorum gratiam: & recte omittit: nam ex Iosephi libro x v i. cap. x. & locis alijs nosse potuit, multò ante quàm natalis Christi adueniret, talia multa Augustum factitasse. Quin igitur Baronianam obseruationem missam facimus, palàm falsam, & quod res est dicimus? Docet enim historia vniuersa, Augustum per totam vitam seruasse institutum, vt omnibus Romani imperij populis sua libertas constaret in propriorum rituum & morum vsurpatione: ipsum tamen Deos patrios more patrio semper coluisse, nec probasse qui aliter facerent. Quod autem sacrificia pro sua salute celebranda Ierosolymis instituerit; nihil id mirum: nam vt Iosephus docet, etiam alij pagani & alienigenæ multi, soliti sunt Templum adire, & vota ibi concipere, ac reddere: quod Augustus tamen per se non fecit, sed per alios curauit faciendum. Baronium vero asserentem sub vltima tantum vitæ suæ tempora id egisse Augustum; historia sicuti vidimus refellit, & locus Suetonij ab eo allatus, plane contrarium potius probet.

IX. Festum Circumcisionis quàm antiquum. Locus Isaiæ.

ANNI I. Num. XVIII.

BAronius quidem Festum hoc non aliter hic commemorat, quàm si statim ab ipso nascentis Ecclesiæ principio institutum fuisset: certum est tamen non ante multa secula mentionem illius ceptam fieri. Fuerunt quidem iam olim Kalendæ Ianuariæ dies festus; sed ex illa tantum, vt videtur, caussa, quod esset octaua natiuitatis. Quare in antiquis libris ritualibus dies Kal. Ian. simplicem præ se fert titulum, vt ad Martyrologium obseruat Baronius, *Octauæ natiuitatis.* Ante pauca secula alia accessit caussa festiuitatis: inde titulus duplex, *Octauæ natiuitatis & Circumcisionis.* Qui ante hos quingentos annos festos anni totius dies descripserunt, Circumcisionis non meminerunt. In Apostoloeuangelijs, siue Lectionario Græcorum, sic notatur primus dies Ianuarij: Εἰς τὴν ᾱ ἡ κατὰ σάρκα περιτομὴ τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ ὄρθρῳ καὶ λειτουργίᾳ. Quare autem Baronius ad festum Circumcisionis referat locum Isaiæ x i. 8. *Delectabitur infans ab vbere super foramine aspidis*, quærant eruditi: ego caussam video nullam. Describit eo loci Propheta regni Messiæ felicitatem & τὸ ἀβλαβές. Eius diuinæ prophetię euentus in festo Circumcisionis cur sit ponenda, caussa, opinor, afferri nulla potest.

Z 2 X. De

X. *De aduentu Magorum Euangelij verba exponuntur. Vis participij aoristi. Epiphanij opinio minus recta. Idem exponitur contra Maldonatum. Quamdiu Virgo Bethlehemi manserit. Quo temporis spatio Magi Bethlehem aduenerint. Vnde venerint.* Μαγῳδὸς, μαγῳδία. *De voce* μάγος *quædam obseruata. Munsterus contra Maldonatum defensus. Magi Persarum & Græcorum diuersi. Magia duplex: Magi Persæ non Arabes. Locus Isaiæ.* φησὶν *absolute. An Magi Reges. Dynastæ dicti etiam Reges. De numero & nominibus Magorum. Nomina è Scripturis adhiberi solita ad curiosas artes & maleficia. Detestatio impiæ vanitatis.*

ANNI I. Num. XIX.

IN disputatione de Magis, qui ad recens natum infantem venerunt, multum se fatigat Baronius, vt multa tueatur, hodie vulgo credita pro certis, quæ vix, aut ne vix quidem, probabilibus coniecturis nituntur. Et tamen iure hic Baronij moderationem laudes, præ aliorum audacia, qui omnia superiorum seculorum commenta mordicus defendentes, Bibliorum à se Duaci editorum margines etiam nominibus horum Magorum & id genus fabulis inquinare non sunt veriti. Nobis placet impense in talibus, curiosas quæstiones euitare, & τὸ ἀπολυπραγμόνητον, in hoc ipso argumento diuinis verbis à Basilio commendatum. Non enim potest Deo esse grata curiositas, quæ per coniecturas inanes ἀεροβατοῦσα, in fumum, hoc est fabulas & nugas desinat tandem oportet: quod in hac vere admiranda historia vsuuenisse, dolendum non minus, quàm certum est & compertum. Sacræ narrationi assuendum quidem nihil: verum illi explicandæ & illustrandæ, omnis est opera impendenda. Id igitur agamus, si quam forte & nos paruulam symbolam huc possumus conferre. Ordine recto Matthæus narrationem suam orditur ab obseruatione temporis & loci. Τοῦ Ἰησοῦ γεννηθέντος ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας. Duo hæc maxima de caussa coniunguntur: nam circunstantia loci pendet à circunstantia temporis. Propterea enim repertus Christus Bethlehemi, quia aduenerunt Magi τοῦ Ἰησοῦ γεννηθέντος, *Christo nato*: hoc est, paullo ante nato. Ea namque vis est vocis Græcæ & locutionis. Vt si dicas, Ἰωάννου τρωθέντος ἦλθον οἱ ἰατροί; verba quidem nihil amplius sonant quàm hoc, Iohanne vulnerato venerunt medici: sed participij aoristi ea vis est, vt simul denotet celeritatem aduentus; multo magis, quàm si dixeris, τετρωμένου. Istud igitur primum obseruemus, dixisse Euangelistam γεννηθέντος, non γεγεννημένου: hoc de perfecta multo etiam ante actione recte vsurparis: illud de paullo ante perfecta, & adhuc quasi pendente. Syrus recte כד & Arabs למא: non autem μετὰ τό. Hæc obseruatiuncula litem decidere

est

est idonea de tempore aduentus Magorum. Nam magnus Epiphanius, si diligenter vim locutionis Euangelicæ perpendisset; nunquam dixisset, exacto demum biennio venisse Magos ad Christum adorandum: neque in eas angustias se coniecisset, vt fingere opus haberet, Iosephum & Mariam cum infante, quot annis, vel certe primo & secundo anno Bethlehemum ventitasse, tempore illo quo puer erat natus: quæ coniectura meritò à Baronio & alijs viris doctis exploditur. Mouit Epiphanium tempus biennij notatum Euangelistæ, versu 16. sed primo dubium non est, crudelissimum tyrannum Herodem, tempus à Magis indicatum laxatis furori habenis produxisse longius; quo ne manus suas Rex natus euaderet. deinde quis potest scire, vtrum per interualla an semel in animis Magorum cupiditatem suscipiendi huius itineris Deus ingenerarit? Sæpe enim opera Dei & inspirationes non fiunt ἀθρόως, simul & semel; verum lente ac repetitis vicibus: sicut in ipsis Apostolis cum Christo versantibus constat esse factum. Quare fieri potest vt Magi qui Dominum nondum viderant, cum hoc ab illis quæsiuit Herodes; hoc tantum sciuerint, natum esse Regem mundi dominum, idque in Iudæa, Ierosolymis, aut non longe inde; tempus præcise nescirent, quando esset natus. Sunt & aliæ à doctis viris in medium allatæ rationes satisfaciendi Epiphanio, vrgenti tempus biennij. Cui tamen viro summo, vt hoc obiter dicam, facit magnam iniuriam scriptor virulentissimus Maldonatus, ridiculam & falsissimam illi affingens sententiam: quasi dixerit Epiphanius, ex Ægypto quot annis venisse Bethlehemum, Iosephum & Mariam, ac pueri vitam sæuitiæ Regis quem norant animam illius quærere, temere exposuisse. Esset omnino error Epiphanij inexcusabilis, si id scripsisset. Fugam enim in Ægyptum Magorum aduentui anteponere, vt putat Maldonatus fecisse Epiphanium, Scripturæ est palàm contradicere. Epiphanius sic rem exponit, p. 187. Post descriptionem Bethlehemi peractam, domum quemque suam repetijsse: inter alios etiam Iosephum & Mariam. Qui tamen, ὡς εἰπεῖν, ait, μνήμης ἕνεκα τῶν ἐκεῖ γεγενημένων, *memoriæ eorum quæ ibi acciderant conseruandæ caussa, vt videtur*, anno primo exacto, & iterum secundo impleto, eò venerunt, non ex Ægypto, vt fingit ὁ κακήγορος Maldonatus, sed ἀπὸ Ναζαρέτ, è Nazaret loco habitationis suæ, Luc. 11. 4. Epiphanium etiam istud mouit, quod Magi non inuenerunt puerum in præsepi; sed in domo, vt illa Matthæi indicant, ἐλθόντες εἰς τὴν οἰκίαν. Non est difficile huic obiectioni satisfacere: nam vbi turba quæ ad danda nomina sua conuenerat, effluxit; laxioris habitationis sine dubio, facultas fuit Mariæ; & nos iam ante ostendimus, non defuisse Mariæ κα-

κατάλυμα,

κατάλυμα, diuerſorium ; ſed in diuerſorio locum vbi remotis arbitris quieſceret. Patres igitur, qui ſcribunt Chriſtum à Magis in præſepi fuiſſe inuentum, licentia oratoria, quam pij concionatores prudenter ſæpe vſurpant, videntur vſi : & quò miraculum exaggerarent, infantem iacentem etiam tum in præſepi deſcripſerunt, quando ex Oriente ad illum viſendum atque adorandum venitur. Moram à partu quantam fecerit Bethlehemi Maria, quia non dicit Scriptura, coniecturæ res eſt. B. Chryſoſtomus, ex antiqua, vt videtur, traditione, quadraginta dierum moram illam ait fuiſſe ; ſimul cauſſam addit, grauem & apprime probabilem : factum eſſe diuina prouidentia, vt tempus concederetur curioſis cognoſcendæ veritatis, poſtquam partus admirabilis innotuiſſet: διά γέ τοι τὴν οἰκονομίαν, inquit ille homilia VII. in Matth. οὐδὲ εὐθέως τεχθεὶς ἐξηλάθη ἐκεῖθεν. ἀλλ᾽ ἐπιμείνας ἡμέρας τεσσαράκοντα, τοῖς βουλομένοις περιεργάζεσθαι διδοὺς μετ᾽ ἀκριβείας ἐξετάζειν ἅπαντα. Alij multo breuius hoc ſpatium faciunt ; & diem XIII. agentem Chriſtum, à Magis volunt fuiſſe adoratum : breue ſane tempus ad conficiendum iter ex Oriente : quod tamen dromedariorum ope camelorum, aut alia etiam fortaſſe ratione, confici potuerit : neque hic eſt quicquam ἀλλόκοτον, aut à probabilitate alienum : quum certum ſit Magos non ab vltimis Orientis finibus adueniſſe ; & maioris diligentiæ multa exempla Græca pariter & Romana hiſtoria ſuppeditent : vt de diuino auxilio nihil dicam : ſileam etiam, quod non eſt neceſſe poſt natum infantem ipſos domo profectos. Nam quid peccauerit qui dixerit, Magos longinquum iter hoc ſuum, diuina inſpiratione directos, ſic temperaſſe, vt mox, vel paullo poſt natum IESVM aduenerint ? Certe non multo poſt natiuitatem eos veniſſe, declarat locutio Euangeliſtæ, vt diximus : imprimis autem illud ἰδού, *ecce* : quam momenti maximi voculam, male prætermiſit Syrus & hic & alibi. Arabs eius loco habet אין ὅτι. Hæc de circunſtantia loci & temporis. Addit Matthæus, Μάγοι ἀπὸ ἀνατολῶν παρεγένοντο, *Magi ex Oriente venerunt*. Perſonarum indicatio cohæret cum indicio loci vnde venerunt : hoc quoque ſerio obſeruari debet : nam hæc duo ſeſe inuicem explicant. Epiphanio in Fidei compendio Magi appellatio hic eſt nomen ἐθνικόν. Putat enim veniſſe Magos ex Arabiæ quadam regione, quam ipſe Magodiam nominat. Sed merito hæc ſententia cuipiam ſuſpecta admodum fuerit. Equidem quid Græcis μαγῳδία ſit & μαγῳδὸς didici ex Athenæo : at Magodiam regionem Arabiæ nuſquam legiſſe memini : neque autem poſſum intelligere, quomodo à nomine Magodia formari gentile Magus queat : non enim extat, opinor, ſimilis analogiæ exemplum. In Euangelio Hebraico à Munſtero edito, pro μάγοι, habetur vox

מכשפים

מכשפים quæ Hebræis denotat τοὺς θαυματοποιοὺς, vel potius τοὺς ψηφοπαίκτας, præstigiatores, solertia manuum oculos spectantium doctos fallere. Rabbini hominem *mecoschepb* ita describunt, משנה הדברים למראה עין *qui mutat res in oculis spectantium.* Vnde occasionem arripuit auctor maledicentissimus Maldonatus, obtrectandi viro de literis Hebraicis optime merito Munstero : quod vocem infamem hoc loco vsurpauerit. Nesciebat Maldonatus, doctissimos Rabbinorum, vt Aben Ezram & Cimchi, diuersam huic voci dare significationem apud Danielem in rebus Persicis, ab illa quam in communi vsu Hebræorum habet : quod saltem è Notis Munsteri discere poterat & debebat. Sed ineptum est Græci textus petere interpretationem ex illa Hebraica. Saltem inspexisset editionem Tilij Episcopi : cui merito docti plus tribuunt : quam mihi nunc ad manum non esse, diligenter olim lectam, vehementer doleo. Tum autem reprehensio ineptissima est: nam quid dicturus fuit hic maledicus censor de Syro & Arabe interpretibus, qui vocem μάγος retinuerunt ? Ea dictio quàm male sonaret apud Iudęos & Syros declarant ista auctoris Aruk: מגוש בלשון יון מכשף גידופי כופר העיקר ראטין *Magus in lingua Græca est præstigiator, blasphemus, negans fundamentum, incantator.* Sed fallitur hic eruditus Rabbinus cum multis alijs, qui vocem μάγος putarunt esse Græcam. Erat inter Græcos genus hominum, qui personas & loca polluta purgarent : hoc faciebant certas res circumferendo, vt olim ad Theophrasti Characteres ostendimus. Græci hoc περιμάττειν dicunt; & qui faciebant περιμάκτας, vilissimum hominum genus, & quod pessime audiebat ; vt apparet ex oratione Demosthenis contra Aeschinem; cui & eius matri hanc artem Demosthenes obijcit loco maledicti. Auctor Etymologici, Eustathius, & alij Græci ex eo putarunt, μάγος esse verbum Græcum, à μάττω, vnde μαγίς. sed fugit eos ratio. Nam dictio μάγος Homero & alijs Græcis antiquioribus fuit incognita : quod testimonium est non leue, Persicum id vocabulum esse, sicut Plato, Xenophon, Strabo, Diogenes Laertius, & plures alij obseruant. Affirmat idem Plinius quoque initio libri xxx. Hoc igitur primum constare debet, Magos proprie dictos, Persarum sapientes fuisse, vel Sacerdotes. Nam Herodotus, Strabo atque alij, præcipuum illorum officium fuisse ostendunt, vt sacra Persarum curarent, & sapientiam profiterentur. Græci cum de Persicis rebus hanc vocem vsurpant, nunquam aliter accipiunt : at longe aliter cum de magis illis, qui inter ipsos Græcos occultarum scientiarum notitiam profitebantur. Tunc enim in malam partem, vt plurimum, id verbi accipitur; quia plerique religionis & arcanæ scientiæ obtentu, artes maleficas exercebant : vnde

vnde querela illa Plinij, & cum ipsius, tum aliorum multorum detestatio magiæ. Philo Iudæus varijs locis duplicem facit magicam: legitimam vnam, circa cognitionem Naturæ versantem, Regibus maximis, præsertim Persarum, coli solitam: alteram παράκομμα ταύτης, inquit ille libro De legibus in sp. adulterationem prioris, Gallorum matris Deûm, & similium æruscatorum commune instrumentum ad fallendum. Quum igitur æquiuoca sit Græce loquentibus, vox μάγος: quæri potest, de quo genere hominum loquatur Euangelista. Sed explicat se Lucas cum dicit, Magi ab Oriente: nempe Magos intelligit Persarum, ad quos proprie illa appellatio pertinuit. Nam quos alios Magos Orientis narrant historiæ, nisi Persarum? Non fugit me Strabonem libro xv. magos quosdam in Cappadocia collocare: sed illi quoque Persæ erant, & sacra Persica in illa regione curabant, vt ipse indicat. Magos Arabum, quod meminerim, nullus scriptor Græcus, nullus Latinus commemorat. Quare Chrysostomo potius assentior, qui sine vlla dubitatione Lucæ verba interpretatur de Magis Persarum; quàm Iustino, Epiphanio & nonnullis alijs, qui istos ex Arabia deducunt in Iudæam. Habet quidem aliquam speciem illa ratio, quam plerique Patrum afferunt; extitisse memoriam inter istos prophetiæ à Balaamo editæ, cum Balakus Moabita pretio illum acciuit. Moabiam enim partem fuisse Arabiæ, etiam Stephanus de vrbibus, ne alios commemorem, est auctor. Sed recte viri docti respondent; si Balakus erat Arabs; at Balaamus fuit Interamnas è Mesopotamia, vt constat Numer. XXIII. 7. Deuteronomij XXIII. 4. Cum Chrysostomo sentit Magnus Basilius, cuius verba sunt in Natiuitate Christi de his Magis: ἔθνος Περσικὸν ἐστὶ μάγοι, μαντείαις καὶ ἐπαοιδαῖς καὶ φυσικῶν τινῶν ἀντιπαθείαις προσέχοντες, καὶ περὶ τὴν τήρησιν τῶν μεταρσίων ἐσχολακότες. *Magi sunt populus Persicus, vaticinijs & incantationibus deditus, & obseruationi repugnantium proprietatum in rebus naturalibus: obseruationibus item rerum cœlestium vacant.* Conueniunt hæc cum historia Strabonis, vbi multa narrantur de Magorum Persidis incantationibus. Non est prætermittendum, videri Iustinum & Epiphanium, quibus placet Arabas fuisse Magos, eo maxime esse ductos argumento, quod crederent ad illorum munera pertinere oraculum apud Isaiam, VIII. 4. *Antequam sciat puer vocare patrem suum & matrem suam, auferetur fortitudo Damasci:* in quo exponendo multus est Iustinus. Sed, quod bona cum venia Patrum illorum dictum sit, ab Isaiæ mente id prorsus est alienum. Græcus verò interpres Hebraici sermonis elegantiam non videtur cepisse, certe non expressit. ישא pro ישא הנושא vt exponit Cimchi; *auferet* sine casu, pro *auferet auferens*: id est, miles. Similis elegantia

etiam

etiam Græcis frequens: sed in nullo verbo frequentior, quàm φησὶ, *dicit*; quod passim leges absolute positum, pro, dicit aliquis: vel φησὶν ὁ εἰπών: sic enim plene illa locutio enuntiatur: vt apud Greg. Nazian. εἰρηνικῷ altero: μέγαν σωτηρίας ἔλαιον φησὶν ὁ εἰπών, συνεκρίθημεν. de phrasi Hebraica agit Cimchi, etiam ad Amosum v i. 12. Æquus lector diligenter expendat totum locum: videbit, nihil alienius fingi posse, quàm si illa prophetia, quæ paullo post fuit impleta, ad Christum & Magos referatur. Persæ igitur erant hi Magi, qui Christum adoratum venerunt. Et recte omnino illi faciunt, qui in vernaculis versionibus vertunt *les Sages*, propter infamatum in Gallico idiomate Magorum nomen. An autem isti Magi Reges erant? Quum nihil de eo Scriptura dicat, nihil certi Patribus constiterit, fueritque olim liberum cuiusque ea de re arbitrium sentiendi vt vellet; non est toleranda eorum tyrannis in Ecclesia Dei viuentis, qui aliter opinantes ferre non possunt: & melius ipse etiam Baronius, qui præcise nihil definit; vt rem probabilem tuetur, ex vsu loquendi Scripturarum, quæ cuiusque oppidi dominum regem vocat. Hac æquitate facile aliquis à me impetrauerit, vt concedam regulos fuisse & toparchas ditionis Persicæ: quæ illa ætate proprium regulum habebat, qui parebat Regi Parthorum, vt ait Strabo. Satis constat, & in Perside & in vicinis prouincijs, Media, Assyria, Parthia, plures fuisse toparchas, quorum nonnullos Strabo indicat, & dynastas appellat. Istos autem potuisse etiam Reges dici probamus exemplo reguli Adiabenæ, quem Strabo in x v i. vocat simpliciter ἄρχοντα: Iosephus vero Regem, in pulcherrima historia de Monobazo Rege & Helena Regina eius matre, lib. xx. ca. ii. & Ἁλώσ. libro v i. cap. x v i. meminitque Iosephus in illa historia Abennerigi cuiusdam, quem vocat Σπασίνου χάρακος βασιλέα, *regem castri Spasini*: quem suspicor non multo fuisse maiorem regem rege Yuetoti Normanico. Hoc vt probabiliter potest disseri; sic affirmare ita esse, quis non videt esse temerarium? Non minus sane, quam pertendere tres fuisse Magos, non plures, non pauciores. Si hæc defenduntur tanquam traditione accepta; quæremus nos, quàm sit antiqua hæc traditio: nam primi auctores nihil super hoc affirmatè pronuntiarunt: ac ne consentienter quidem locuti sunt, sed aliter alij. Cur hodie idem non licet? in re vtique eiusmodi, quæ fidei non est. Quid dicemus de nominibus, quæ istis Magis illaudabilis hominum curiositas affinxit? nempe, istud quoque ex traditione; sed traditione parum antiqua, parum certa, &, vt dicam ingenue quod sentio, propter abusus insecutos intolerabili. Puduit iure merito harum ineptiarum Cardinalem Baronium: apud quem in tam prolixo de Magis sermone, de il-

lorum nominibus ne verbum quidem. Debuerat tanti viri exemplum cordatos homines admonere, vt inani curiositati fibulam tandem imponerent. Sed non ita euenit. Nam Iesuita qui postea scripsit quam vocat Deiparæ historiam, ne id quidem omittendum sibi duxit. Affert è Beda hæc nomina, Melchio, Gaspar, Baltasar : è Zacharia Chrysopolitano Hebraica quidem ista, Apellius, Amerus, Damascus : Græca verò hæc : Magalath, Galgalath, Saracin : extant hæc eadem nomina etiam apud Petrum Comestorem in Historia Scholastica : qui & ipse pro genuinis Græcis ista posteriora obtrudit. Annon autem tibi videntur lector ista esse verè Attica nomina ; illa autem superiora, pura puta Hebraica ? Excusare possis Zachariam & Comestorem, qui ante pauca secula, in densissimis ignorantiæ tenebris, prout poterant, & ferebant ipsorum tempora, scribebant. Illi hodie excusari non possunt, qui in tanta hac literarum luce, eiusmodi ineptias tenebris obruendas protrahunt quotidie in lucem. Sciant verò pij lectores, istas appellationes ab homunculis profectas esse, non solum otiosis, & imperitis ; sed etiam impijs, & artium curiosarum sectatoribus. Id genus homines vanissimi, cum cæteris Bibliorum nominibus ad maleficia sua vti solent, teste etiam Origene libro 1. contra Celsum : tum etiam alijs, quæ ipsi sibi finxerunt, & Biblicis historijs scelestè accommodarunt. Sic Pastores qui Dominum inuiserunt, quatuor fuisse sunt hariolati, & illis hæc nomina indiderunt : Misael, Acheel, Cyriacus & Stephanus. Magis autem non solùm superiores appellationes attribuerunt; sed etiam alias : cuiusmodi sunt hę; Ator, Sator, Peratoras. Vt scias in quem finem homines fanatici hæc nomina excogitarint; subijciam ad detestationem impiæ vanitatis vnum è multis exemplum. In codice Græco satis vetusto Bibliothecæ Serenissimi Electoris Palatini hæc leguntur : Τὰ ὀνόματα τῶν ἐν Βηθλεὲμ ποιμένων, Μισαήλ, Ἀχαήλ, Κυριακὸς καὶ Στέφανος. Τὰ τῶν Μάγων ὀνόματα, τῶν προσκυνησάντων τὸν Κύριον, Ἄτωρ, Σάτωρ καὶ Περατωράς. Ταῦτα τὰ ὀνόματα ἐὰν δηχθείς τις ὑπὸ ὄφεως ἢ σκορπίου, ἢ ἄλλου ἰοβόλου ἑρπετοῦ καὶ θηρίου ἐπιγράψῃ ἐντὸς καινῆς χύτρας, μετὰ λιπαρᾶς δᾳδὸς, κηρομελῆς, καὶ μετὰ τοῦ ἁγιάσματος τῶν ἁγίων θεοφανίων ἐπικλύσῃ τὴν χύτραν, καὶ ἐπιδώσῃ τῷ μελανωτῇ τοῦ δηχθέντος, παραχρῆμα ἰᾶται ὁ δηχθείς. En nugas : sed impias, & piorum execratione dignissimas. Atqui non alio spectarunt, qui pręclara illa nomina excogitarunt.

XI. *Epiphania non statim primis Ecclesiæ temporibus instituta. Origo nominis.* Ἐπιφάνια *Græcis.* Ἐπιφάνειαι ποιητ. τὰ Ἐπιφάνια. ἐπιφάνεια *de vtroque aduentu Christi.* EPIPHANIA *initio dięs natalis Christi; postea dies aduentus Magorum, & quo baptizatus Christus. In ea re-*

dissensus

dissensus inter veteres Patres. Natiuitas & baptismus Christi, olim eodem die celebrabantur. Alia nonnulla.

ANNI I. Num. XXXVI.

SVbijcit his Baronius, veterem Ecclesiam anniuersario cultu celebrasse diem aduentus Magorum: quod quidem verissimum est: sed optarem Baronium pro sua diligentia tempus indicasse, quo id festum primò cepit vsurpari. Nam prima Ecclesiæ nascentis tempora si respicias, solemnitatis huius nullum vestigium inuenies. Neq; hoc dico, propterea, quod eius institutionem, quam auctores reformationis in Anglicana Ecclesia factæ pie & prudenter retinuerunt, improbandam censeam; si ex vsu & instituto veteris Ecclesiæ agitetur: sed vt ostendam Baronium, qui & hoc loco & in Notis ad Martyrologium, celebrationem huius festi, quasi lapidem Lydium videri vult fuisse hominis Christiani: magis loqui secundum huius seculi vsum & doctrinam, quàm secundum Ecclesiæ primitiuæ fidem ac disciplinam. Quod si exactè rationem temporum seruare auctor voluisset in suis Annalibus; ne meminisse quidem huius solemnitatis hoc loco oportuit: sed in illud tempus mentionem reijcere, quo primum est instituta. Nam quid ad primum istum annum pertinet, historia rei post aliquot secula institutæ? Verum huiusmodi prochronismis plenus est primus hic tomus: ex quo si tollas quæ sunt aliena, & quæ ad sequentia spectant secula; partem libri multo maiorem sustuleris. Errat vero etiam in eo Baronius, cum putat Epiphania fuisse primitus instituta, ad memoriam recolendam aduentus Magorum. Refellunt hanc opinionem, ipsa primò appellatio Epiphaniorum, deinde vsus auctorum & historia. Appellatio Ἐπιφανίων è ritibus Paganorum, vt alia multa, pio proposito fuit in Ecclesiasticam obseruationem deriuata. Græci scriptores ἐπιφανείας appellant, apparitionem numinis, quoquo tandem modo deus aliquis suæ præsentiæ signum dedisse crederetur. Sic Diodorus Siculus libro primo ait, Isidem noctibus solitam parere, & somnia immittere, φανερῶς ἐπιδεικνυμένην τὴν ἰδίαν ἐπιφάνειαν. *sua præsentiæ manifesta indicia demonstrantem.* Et Dionysius Halicarn. qui, vt ad librum XII. Athenæi olim obseruabamus, ea voce vtitur sæpius, alicubi grauiter eos reprehendit, qui διασύρουσι τὰς ἐπιφανείας τῶν θεῶν, *irrident deorum apparitiones*, per quas illi se hominibus manifestant. In II. Maccabæorum, III. 24. eleganter scribitur, ὁ τῶν πνευμάτων καὶ πάσης ἐξουσίας δυνάστης, ἐπιφάνειαν μεγάλην ἐποίησεν. *Spirituum & omnis potentiæ princeps magnam apparitionem fecit.* hoc est, suæ præsentiæ, siue auxilij præsentis certum argumentum dedit. id enim sig-

nificat ἐπιφάναι πῦρ, pro quo dixit vetus Interpres satis inconcinne, *facere suæ ostensionis euidentiam.* Alibi non multo aliter à Græcis hæc vox vsurpatur, de suis dijs loquentibus, quàm apud Rabbinos dictio שכינה de qua in Thisbi Elias. & in libris Rabbinicis sæpe legas, ראה שכינות εἶδεν ἐπιφάνειαν, siue ὁ Θεὸς ἐπεφάνη, *Deus illi apparuit* : vt apud Zacuthum de R. Nechonia & R. Ismaele. Dicunt & ראיה pro ἐπιφάνεια : vt cum de Messia suo loquentes dicunt, fore הראיות τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ, *eius aduentum* duplicem, priorem & secundum ; qua de re Galatinus libro quarto. Græci vero in memoriam apparitionum huiusmodi dies festos sæpe instituerunt, quos è re dixerunt τὰ ἐπιφάνια. Sic de Rege Demetrio narrat Athenæus, ipsum τὰ ἐπιφάνια τοῦ ἀδελφοῦ θύοντα, memoriam fratris mortui, quem vt cœlitem colebat, solemni sacrificio celebrasse, & eum diem appellasse Epiphania ; sicut exponebamus in Animaduersionibus ad Athenæum libro XII. cap. XI. Ad hoc exemplum in vetere Ecclesia Græca solemnitas illius diei τὰ ἐπιφάνια est dicta, non quo Magi aduenerant, sed quo, Filius Dei assumta humana carne, è B. Virgine natus, mortalibus conspiciendum sese præbuit. Nam ipsa natiuitas dicitur illis ἐπιφάνεια. Suidas, Ἐπιφάνεια, ἡ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἔνσαρκος οἰκονομία: *Epiphania, siue apparitio, est Seruatoris nostri Iesu Christi incarnatio.* Intelligit natiuitatem, quam sæpe appellant Patres οἰκονομίαν, *dispensationem.* Eusebius libro I. Historiæ, ait se ordiri suam scriptionem ἀπὸ τῆς ἐνσάρκου τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιφανείας, non vtique aduentum Magorum, aut baptisma Christi significans, sed eiusdem natiuitatem. Obseruat Chrysostomus in homilia de baptismo Christi, editionis Sauilianæ tomo V. pag. 524. Christi ἐπιφάνειαν, id est, aduentum in terras, duplicem esse ; priorem & posteriorem: de priore affert locum Pauli, ad Titum II. 11. ἐπεφάνη ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις ἡ σωτήριος πᾶσιν ἀνθρώποις. Potest addi locus eximius, II. Tim. I. 10. χάριν φανερωθεῖσαν νῦν διὰ τῆς ἐπιφανείας τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. De posteriore aduentu affert Chrysostomus locum Pauli in eodem cap. Epistolæ ad Titum, προσδεχόμενοι τὴν μακαρίαν ἐλπίδα, καὶ ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ μεγάλου Θεοῦ, καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. II. ad Timoth. IV. I. τοῦ μέλλοντος κρίνειν ζῶντας καὶ νεκροὺς κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ. & in eodem capite, periphrasis vere piorum est, οἱ ἠγαπηκότες τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Χριστοῦ : qua docemur, sinceræ pietatis notam atque effectum inter præcipuos esse, vt humana omnia despicientes, beatum illum diem gloriosi aduentus Domini nostri cupide exspectemus, atque in eo spes, gaudia atque oblectationes omnes nostras ponamus. Quum autem in huiusmodi locutionibus ἐπιφάνεια nihil aliud sit, nisi aduentus & præsentia Christi : Apostolus tamen, propria quadam sibi διανό-

τητι & ſermonis energia, (de qua multa dicturi ſumus, ſi Deus voluerit, ad annum Domini LVII.) coniungit hæc duo ἐπιφάνειαν & παρουσίαν. II. ad Theſſalon. II. 8. *Antichriſtum*, inquit, καταργήσει τῇ ἐπιφανείᾳ τῆς παρουσίας αὐτοῦ, *deſtruet apparitione aduentus ſui*. Iure igitur veteres Chriſtiani, qui primò Epiphaniorum ſolemnitatem inſtituerunt, diem quo aduentum Chriſti in terras, & priorem ἐπιφάνειαν celebrabant, dixerunt τὰ Ἐπιφάνια, non genere fœminino, vt imperiti linguæ Græcæ putarunt. Is dies erat ſextus Ianuarij, in quem diem plurimæ Eccleſiæ olim natalem Domini retulerunt, & baptiſma, vt de Ægyptiacis teſtatur Caſſianus, Collationum libro x. cap. II. de Græcis Aſiaticis & Syris Epiphanius; ſcribens extremo libro III. de Orientalibus Eccleſijs, illas non ieiunare ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῶν Ἐπιφανίων, ὅτε ἐγεννήθη ἐν σαρκὶ ὁ Κύριος, *die Epiphaniorum, quando natus eſt in carne Dominus*. Idem dies, non ſolum Epiphania, ſed etiam Theophania eſt dictus. Iſidorus Peluſiota libro III. epiſt. CX. τὰ Θεοφάνια, ἡ τοῦ Σωτῆρος κατὰ σάρκα γέννησις. & meritò: nam θεοφάνεια dixerunt pro ἐπιφάνεια, cum de priore Chriſti aduentu loquerentur. Euſebius in III. de vita Conſtantini, antrum myſticum commemorat, τῆς πρώτης, inquit, τοῦ Σωτῆρος θεοφανείας: intelligit autem ſpeluncam natiuitatis Chriſti, de qua ſatis ante dictum. Gregorius Nazianz. oratione XX. obiter meminit Epiphaniorum: in trigeſima verò octaua, quæ dicta eſt die natali Domini, *Theophania* ſemper illum diem aut *Genethlia* nominat, & cauſſas earum appellationum explicat, quia tunc apparuit naſcendo Chriſtus. Quoniam autem Theophania & Epiphania idem ſunt, vt oſtendimus; & illa S. Gregorij homilia habita eſt Conſtantinopoli, vt & Græcus interpres obſeruat; vel ex hac oratione apparet, adhuc illo tempore ſolemnitatem Epiphaniorum, ſiue Theophaniorum, cauſſam habuiſſe in Eccleſia Conſtantinopolitana, non Magorum aduentum, vt putat Baronius; neque baptiſmum Domini, vt mox dicturi ſumus è Chryſoſtomo; ſed Domini natalem. At non multo poſt illa Eccleſia, edocta à Romana, natalem Chriſti cepit celebrare die XXV. Decembris. Chryſoſtomus in homilia de die natali, auctor eſt, quando ille eam concionem habebat, nondum fuiſſe annos decem elapſos ex quo primum is dies illi Eccleſiæ innotuerat. Ab illo tempore, remanſit quidem appellatio Epiphaniorum diei ſextæ Ianuarij; ſed cauſſa appellationis aliter quàm antè reddi cepit. Nam qui dies prius colebatur vt natalis Chriſti, poſtea cultus eſt, vt baptiſmum eiuſdem repræſentans, & Magorum aduentum. Atque ita deſijt fieri commemoratio natiuitatis Chriſti die Epiphaniorum. Quod mihi videtur ſatis abſurdum: quoniam, vt probauimus, ἐπιφάνεια vox, tam in Scripturis

pturis quàm apud Patres, aduentum Domini vel priorem vel posteriorem semper significat; baptisma verò aut Magorum aduentum nunquam. Auctor est Chrysostomus in ea de baptismo Christi, diem baptismi ipsius dictum esse Epiphania; quoniam ad illum diem Christus quasi latuerit omnibus incognitus; atque adeo, ipsi eius prodromo: cuius sunt verba apud cognominem Euangelistam, I. 31. Ἐγὼ οὐκ ᾔδειν αὐτόν, *ego nesciebam illum.* Sed hæc dicenti Chrysostomo non præbuisset assensum ipsius æqualis & æmulus Epiphanius; qui rationem nominis huius non semel explicat aliter, & vt puto, menti primorum institutorum conuenientius. Epiphanij verba, p. 191. contra repudiantes Iohannis Euangelium: ἡ ἡμέρα τῶν Ἐπιφανίων, ὅτι ἡμέρα τῆς Χριστοῦ γεννήσεως κατὰ σάρκα. *Dies Epiphaniorum, est dies, quo natus est Christus secundum carnem.* Sic etiam alij. Quos tamen eo nomine reprehendit Hieronymus, libro primo Commentariorum in Ezechielem: *Significat*, inquit, *baptisma, in quo aperti sunt Christo cœli, & Epiphaniorum dies hucusque venerabilis est, (non vt quidam putant, natalis in carne; tunc enim absconditus est, & non apparuit:) quod huic tempori congruit, quando dictum est, Hic est Filius meus dilectus in quo mihi complacui.* Negat Hieronymus Epiphania dici posse natiuitatis diem, quia tum Christus latuerit. Videtur ex professo contradicere Gregorio Nazianzeno præceptori suo; cuius verba sunt in ea cuius memini homilia, ἐφάνη Θεὸς ἀνθρώποις διὰ γεννήσεως; *Epiphania*, siue *Theophania dicta sunt, quia Deus* ἐφάνη *apparuit, per natiuitatem.* Confutandæ opinioni Hieronymi satis esse debet, quod in Scripturis & apud Græcos Patres voces φανῆναι, ἐπιφαίνεσθαι & ἐπιφάνεια, passim de natiuitate Christi, vt probauimus, vsurpantur. Similes censuras Hieronymianæ etiam alibi legas apud Latinos scriptores: vt apud auctorem incertum illius homiliæ, quam paullo ante probauimus magno errore Chrysostomo attribui. Cæterum per hanc mutationem separata est solemnitas baptismi à solemnitate natiuitatis, contra opinionem, quæ diu olim in Ecclesia obtinuit: Christum, qua die natus fuerat, eadem, trigesimo anno vertente, fuisse baptizatum: quod ex verbis Lucæ colligebant, III. 23. Romani scriptores, vel ignari veræ caussæ appellationis Epiphaniorum, vel certo consilio, vt veteris instituti memoriam abolerent, alias rationes excogitarunt. Et quoniam verbum φαίνειν de sideribus dicitur, vt etiam Actorum XXVII. 20. ab ea notione huius vocis caussam nonnulli petierunt nominis Epiphaniorum. Isidorus Hispalensis, De officijs Ecclesiasticis lib. I. cap. XXVI. *Epiphaniorum diem festa solemnitate viri Apostolici signauerunt: quia in eo per stellam est Saluator ostensus, quando inuenerunt Magi Christum in præsepio iacentem, & adorauerunt eum.* Vult Epiphania esse dicta,

dicta, quoniam stella ἐπιφάνει, apparitione sua Christum designauit: sed hoc longe petitum; & multo probabilius Chrysostomus, quia in baptismo ἐπιφάνη, id est, demonstratus est, innotuit cœlesti voce. hoc etymum etsi verum non putamus, est tamen probabilius eo quod affert Isidorus, & amplectitur Baronius. Latini scriptores caussas huius solemnitatis tres assignarunt; Magorum aduentum, baptisma Christi, & primum in Cana miraculum: quæ tria miracula eadem die, sed annis diuersis putabant esse facta, vt prolixe explicant Eucherius Lugdunensis, homilia in vigilia Sancti Andreæ, & Petrus Chrysologus, sermone CLVII. Verùm ex his tribus caussis præcipue celebrata est Magorum historia: nam reliquæ à multis ne nominantur quidem: vt apparet è sermonibus octo Leonis Magni Papæ in Epiphania. In Menologio Græcorum adoratio Magorum in ipso die natali Decembris XV. adnotatur, non in die Epiphaniorum, siue Theophaniorum, vt id festum nominatur in Lectionario Græcæ Ecclesiæ. Nam in Apostoloeuangelijs anni totius ad sextum Ianuarij ita est adnotatum: Τῷ αὐτῷ μηνὶ, ϛ τὰ ἅγια ΘΕΟΦΑΝΕΙΑ τοῦ Κυρίου, καὶ Θεοῦ, καὶ Σωτῆρος, Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐν τῷ ὄρθρῳ καὶ λειτουργίᾳ.

XII. Paraphrastæ Syri & aliorum error in verbis Lucæ.

ANNI I. Num. XXXVIII.

IN historia de purificatione B. Virginis, recte auctòr Annalium legit cum vetere Interprete, Lucæ II. 22. τοῦ καθαρισμοῦ αὐτῆς, non αὐτῶν: quæ falsa lectio & Origenem olim, & postea multos decepit, & quæstionem inutilem mouere compulit; quid opus habuerit Dominus noster purificatione. Atqui αὐτῆς cum Latino Interprete legit etiam Arabs: melius quàm Syrus, qui errat cum Origene. Firmando errori fuit, quod solemnitas diei secundæ Februarij, quum ex caussa duplici fuerit instituta, Purificatione Mariæ, & Præsentatione Christi; multi crediderunt titulum festi esse purificationem Christi, non minus quàm Mariæ: quod declarant multi sermones in illa solemnitate habiti. Hoc festum Græcis Ὑπαπαντὴ nominatur; de cuius institutione suo loco se dicturum Baronius pollicetur: institutum autem fuit anno demum Iustiniani decimoquinto.

XIII. An

XIII. *An recte dicatur Anna prophetissa fuisse virgo monialis. Baronij hallucinatio in loco Cyrilli Ierosol.* ἀσκεῖν *&* ἄσκησις *etiam de alijs, quàm de ascetis & monachis.* τέλειος, *&* τέλειος βίος.

Anni I. Num. XLI.

ANnæ prophetissæ historiam describens è Luca Baronius, monialem fuisse illam obseruat. Qua de re etsi dictum satis in superioribus: quia tamen hoc loco auctoritate graui tuetur suam sententiam; rem paucis excutiamus. Affert testimonium Cyrilli Ierosolymitani, *qui Annam*, inquit, *vocat monialem.* nempe Cyrilli Interpres Latinus, cuius verbis loquitur Baronius, ἀσκητρία vertit *monialis*: recte an secus, id vero nihil pensi habuit pater Annalium expendere. Est autem ineptissime sic versum: nam si ἀσκεῖν & ab eo deducta in solis monachis & monialibus locum habent: sequetur inde omnes Christianos esse monachos aut moniales: de omnibus enim id verbum promiscue vsurpatur apud Patres. quin ipsa religio Christiana dicitur ἄσκησις: vt cum ait Clemens Alexandrinus, p. 207. Strom. lib. IV. ἡ κυριακὴ ἄσκησις ἀπάγει τὴν ψυχὴν τοῦ σώματος εὐχαρίστως. *Dominica exercitatio*, id est, *religio quam docuit Dominus, abducit animum à corpore, cum gratiarum actione.* In Apostolicis Canonibus LI. & LII. abstinentia à carnibus & vino certis diebus priscæ Ecclesiæ vsurpata, fieri dicitur δι᾽ ἄσκησιν, *propter exercitium pietatis*: quia eo pacto affligitur caro & feriæ meditationi mysteriorum salutis præparatur. Quicunque igitur eo animo abstinent vino & esu carnium, ij & ἀσκεῖν, & ἀσκηταὶ εἶναι tantisper dici possunt. monachos aut moniales eosdem dicere, ridiculum fuerit. Pij Patres verbum ἀσκεῖν à ludis veterum ad res sacras transtulerunt; Paulum imitati, qui petitis inde locutionibus mire delectatur. Quum igitur Paulus I. Corinth. IX. 24. Christianos comparet τοῖς ἐν σταδίῳ τρέχουσι, *currentibus in stadio*; & subijciat ibidem, πᾶς δὲ ὁ ἀγωνιζόμενος πάντα ἐγκρατεύεται, *omnis autem qui in agone certat, ab omnibus se abstinet.* Patres verbum ἀσκεῖν, quo proprie significatur præparare se ad certamen & continentiam in eum finem exercere, ad Christianos transtulerunt, & ipsam religionem ἄσκησιν dixerunt, quasi regulam exercentium & continentium, in qua iugiter se exercere Christiani deberent: atque inde sunt dicti *ascetæ* & *ascetriæ*. Quemadmodum autem, licet omnes promiscuè Christianos hortarentur ad τέλειον βίον, *vitam perfectam*, & omnes veros Christianos appellarent τελείους, auctore ipso Christo, Matth. V. 48. & Paulo eius Apostolo, Coloss. IV. 12. & multo expressius eiusdem epist. I. 28. ἵνα παραστήσωμεν πάντα ἄνθρωπον τέλειον ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, *vt exhibeamus omnem hominem perfectum in Christo Iesu*: peculiari

tamen

tamen notione πλείους illos appellarunt, qui mundo renuntiaſſent, & vitæ auſterioris propoſitum ſuſcepiſſent : ſic plane vſuuenit in vocibus ἀσκεῖν, & *aſceta* vel *aſcetria*. Nam quum peculiariter has vſurparent de monachis & ſanctimonialibus : generaliter tamen omnibus tribuerunt, qui in ſtudio pietatis præ cæteris deſudaſſent. Omnis igitur monachus eſt aſceta ; omnis ſanctimonialis aſcetria : at non omnis aſceta eſt monachus : neque omnis aſcetria eſt monialis, vt putauit Cyrilli Interpres qui Baronium decepit. Apud Philonem locis infinitis ὁ ἀσκητὴς, vel ὁ ἀσκητὴς ἀρετῆς, & ὁ φιλάρετος pro eodem ponuntur. Eidem in libro Allegoriarum, Iſſachar dicitur aſceta, & de Patriarchis loquens ſæpe meminit ἀσκήσεως & τῶν ἐν ἀσκήσει. Atqui monachos aut moniales fuiſſe primis illis Iudaici populi temporibus, neminem puto eſſe adeo duræ ceruicis, qui dicere velit. Quare Patres ſolent vitas auſteriores, ſi quæ extiterunt ſub Lege, appellare προαναφωνήσεις τοῦ τῆς [illegible]ας διαθήκης πολιτεύματος, *prænuntiationes eius formulæ viuendi, quæ obtentura erat ſub Nouo fœdere* : vt loquitur Baſilius Seleucenſis in oratione de Ioſepho. Et Gregorius Nyſſenus alicubi eodem ſenſu dixit eleganter, προϋποφαίνει τὸ μέλλον. Eodem ſpectat, quod ſcribit Cyrillus Ieroſolymitanus, catecheſi III. Iohannem Baptiſtam τῆς ἀσκήσεως τὸν τύπον ἐν ἑαυτῷ δεῖξαι, *formulam in ſe oſtendiſſe, quam ſub Lege Gratiæ aſcetæ eſſent ſecuturi.* quippe nihil dum ſimile priora ſecula viderant. Igitur, ſi Anna haberi debet monialis, quia Cyrillus idem illam nominauit aſcetriam ; etiam Iſſachar fuerit monachus, & alij exactioris diſciplinæ pij ſub Lege, monachi, quos & Philo & paſſim Patres appellant aſcetas. Clemens Alex. Pædag. lib. primo : οὗτος ὁ ἄνθρωπος ὁ ἀλείφων κατὰ τοῦ πονηροῦ τὸν ἀσκητὴν Ἰακώβ. Et mox de eodem ; ὅρα πῶς ἀλείφει τὸν ἀσκητήν. En, Iacobum non ſemel, ſed bis appellat aſcetam : ſicut B. Ambroſius eundem nominat *virum cognomento exercitationis præditum* : libro I. de Abele & Ca. cap. IV. & B. Chryſoſtomus homilia in tres ſanctas, Bernicen &c. ait, Iacobum obijſſe μυρίους ἄθλους, μυρία σκάμματα, μυρία παλαίσματα, & plurimas coronas è certaminibus retuliſſe : quæ omnes locutiones proprie aſcetis veterum Græcorum conueniebant. An igitur dicemus Iacobum vel aſcetam fuiſſe, vel monachum ? Sanè : ſiquidem valet argumentatio Baronij. Sed hoc nimis ridiculum. Quæ diximus de voce Græca ἀσκητὴς, eadem dici poſſunt de voce Hebraica פרוש Nam *Peruſch* eſt aſceta ; & modo Phariſæis peculiariter tribuitur : modo in genere cuiuis auſteriorem vitam agenti.

XIV. *Locus Sozomeni illustratur, de persea quæ se coram Domino incuruauit. Item alius de euersis Ægypti idolis.*

ANNI I. Num. XLIII.

REfert Baronius è Sozomeno rem magnam & miram : ad Christi infantis aduentum in terram Aegypti, perseam arborem proceram se inclinasse, & statuas omnes concussas esse. Verba Sozomeni de arbore quæ se inclinauit, notanda sunt : λέγεται ἅμα εἰσιόντι παρὰ τὴν πύλην μὴ ἐνεγκὸν τοῦτο δένδρον, μέγιστον ὄν, τὴν Χριστοῦ τὴν ἐπιθυμίαν, ἐπὶ τὸ ἔδαφος κλῖναι καὶ προσκυνῆσαι. *Dicitur cum intrabat Christus Hermopolim arbor quæ erat ad portam, & ea quidem maxima, quod non ferret Christi desiderium, in terram se inclinasse & illum adorasse.* Christophorsonus miram narrationem versione sua corrumpit : nam auctor sensum arbori attribuit, illis verbis, *μὴ ἐνεγκὸν, quum non ferret* : & *cupiditatem* ἐπιθυμίαν. sed puto scripsisse ἐπιδημίαν, *præsentiam.* Porrò de his duobus miraculis quid sentiendum sit, & quantum illis fidei tribuendum, Ecclesiæ Dei relinquo iudicandum. Nonnulli sic illa videntur narrare, quasi fuissent ab ipso Christo facta : quod refellit Iohannes, qui miraculum in Cana obseruat fuisse ἀρχὴν τῶν σημείων, principium miraculorum omnium quæ fecit Christus. Et est illa Patrum constans sententia, nullum à Christo puero, aut adolescente, factum esse miraculum, nullum denique ante aquam in vinum versam. Itaque παιδικὰ Iesu miracula quæ nonnulli iactabant, reijcit expressis verbis Chrysostomus homilia in Iohannem XVII. & XXI. ac XXIII. Hæc igitur miracula si vera sunt, non à Christo quatenus est Christus, facta sunt, sed Christo contigerunt. Obseruare licet in veteribus mirum studium aptandi Messiæ omnia Prophetarum oracula, ac pene dicta : quæ res interdum compulisse eos videtur, vt ea dicerent, quæ haut scio quàm sint firma. Inde stabulum in quo natus Christus, vsitatiori nomine dictum est spelunca, vel antrum : inde Magi Arabes : inde bos & asinus in stabulo, cum pareret Virgo. Sic igitur concussa esse omnia Aegypti simulacra ad Christi aduentum, propterea videntur quidam credidisse ; quia, vt Sozomenus indicat, à Propheta Isaia putabant id fuisse prædictum. Locus Prophetæ est capite XIX. *Et ingredietur Ægyptum, & commouebuntur* אלילי *simulacra Ægypti, à facie eius.* Videtur esse clara prophetia, quæ illo miraculo sit impleta : sed longe aliter Isaiæ interpretes. Hieronymi sunt verba ad hunc versum Prophetæ : *In hoc & in alijs Scripturarum locis pleraque ponuntur, quæ non possent stare iuxta historiam : vt rerum necessitate cogamur altiorem intelligentiam quærere.* quæ verba ab auctore Glossæ ad eundem versiculum repetuntur. Et Hieronymus

ronymus & Procopius & Glossa, longe aliter Prophetę mentem explicant. Referunt eodem nonnulli & locum Ieremiæ XLIII. 13. Epiphanius quoque in vita eius Prophetæ non dubitanter illud affirmat. Sed hæc expendere accuratius, non est huius operæ. Simillimum huic est, & illud quod mox subijcit Baronius de nobilitata deserto Ægypti; quia tale quid apud Isaiam legatur, capite XXXV. quum tamen eo loco Propheta de Iudæa loquatur: nec possint eius verba referri ad Aegyptum magis, quàm ad aliam quamlibet partem Orbis terrarum.

XV. *Herodes quater Romam venit, non bis tantum, vt tradit Baronius.*

ANNI I. Num. XLVIII.

Fabula est, vt recte iudicat Baronius, propterea bimulos infantes ab Herode esse occidi iussos, quia ipse Romæ per biennium hæserit. Sed quod ait idem, bis Herodem regni sui tempore Romam venisse; parum accurate dictum est: nam omnino Herodes Romam quater venit, non bis. Semel, cum est ei regnum delatum: ter regni tempore. De prima profectione habes apud Iosephum, p. 444. & 682. De secunda, quando inuisit filios & Roma abduxit, p. 487. De tertia, quando accusatum filios Romam venit, & miseros ad Augustum adduxit, p. 493. De quarta, cum ex eadem caussa iterum Romam venit, p. 506. & 697. Harum profectionum tempora adnotauimus in Synopsi Chronologica rerum Herodis.

XVI. *Eusebij locus à Baronio negligenter tractatus. De puero Herodis inter infantes innocentes occiso.*

ANNI I. Num. L.

Evsebij locus quem describit Baronius ex eius Chronico, magnos errores continet, quod ille non animaduertit. In cæde prioris mariti Salomę, cui erat Iosepho nomen, anachronismus immanis est commissus, annorum XXVIII. vt è Iosepho probat Iosephus Scaliger. De Costobari etiam cæde verum non est. Consule Origines Iosephi & Notas Scaligeri ad Eusebium. De quarto Herodis filio à patre occiso inter innocentes, quem Baronius & alij eruunt ex Augusti ioco apud Macrobium, magna est dubitatio. Nam constat Alexandrum, non quidem inter innocentes, sed tamen eodem fere tempore fuisse affectum supplicio, quo innocentibus vita est erepta. An autem putandus est Herodes, qui septuagearius, aut non multis men-

ſibus minor obijt, ante biennium genuiſſe filium, qui bimulus cum cæteris ſit occiſus ? Miramur iure inexcuſabile ſilentium Ioſephi, qui de infanticidio nihil dixit: ſed ei admirationi iuſtior locus, ſi inter cæteros vnus extitit, ipſius Herodis filius. An fuerit Ioſepho notum infanticidium poteſt fortaſſe dubitari : quia intra Bethlehemi fines illa tragœdia fuit patrata. Herodis filium eius ætatis, Bethlehemi potius quàm in vrbe regia fuiſſe nutritum, nulla ſuadet ratio ſaltem neceſſaria. Si, vt videtur probabilius, Ieroſolymis colebatur, cur occidendis in Bethlehem eſt adnumeratus ? Poſtremò cædes infantium Bethlehemitarum, cauſſam habuit, quia è Scripturis perſuaſum Herodi fuerat, quendam eſſe Bethlehemi natum infantem, qui futurus eſſet Rex Iudææ, tranſlato ad ſe regno è domo Herodis. Dura eſt & pene abſurda coniectura, Herodis coniugem Bethlehemi, potius quàm in regia, peperiſſe, ſiquidem peperit. Tum autem qui feræ illius crudeliſſimæ, Herodem dico, mores norit, merito dubitauerit, an amore tanto liberos alios ſuos maiores, vel nepotes è filijs quos occiderat, ſit proſecutus; vt natum ex ſe infantem, propterea iuſſerit necari, ne priores liberi regnum amitterent: quum præſertim, nihilominus in ſua domo regnum cognoſceret fore manſurum. Apud Cedrenum ex aliquo veteri ſcriptore extat huiuſmodi obſeruatio : Herodem παιδοκτόνον, *infanticidam* audire, & propriam quaſi appellationem eſſe hanc illi inditam, non ſolum propter infantes Bethlehemiticos ; ſed etiam propter tres filios proprios quos occidit : διὰ τὸ τοὺς ἰδίους τρεῖς υἱοὺς ἀποκτεῖναι. nimirum auctori huius obſeruationis de quarto filio Herodis, quem inter infantes infantem peremerit, nihil erat auditum : nam illi tres filij occiſi ab Herode notiſſimi ſunt, Alexander, Ariſtobulus, Antipater. Cæterum in hac hiſtoria Baronius toties peccat, quoties de temporibus aduerſus Ioſephum aliquid mutit: ille vero etiam ſcriptores priores confidenter reprehendit, quia eandem ſecum erroris viam non ſint ingreſſi.

XVII. Expenditur locus Matthæi. ἕως. *Cedrenus. Alia item.*

Anni I. Num. LIII.

IN hiſtoria cædis Zachariæ patris Iohannis Baptiſtæ, & interpretatione loci Matthæi XXIII. 35. ſequitur Baronius eos interpretes, qui deſumptam ex Apocryphis narrationem, verbis Euangeliſtæ accommodarunt. Habet ſane Baronius graues auctores, qui eidem hiſtoriæ fidem habuerunt. Sed quum Hieronymus, grauis ipſe quoque auctor, eam reijciat, tanquam ex Apocryphorum ſomnijs ortam : videndum

dendum est, num occasionem illi narratiunculæ fingendæ & approbandæ vocula ἕως præbuerit, in Matthæi versiculo male accepta. Nam ratio præcipua illorum, qui volunt Dominum de Zacharia patre Iohannis ibi loqui, est; quod existimant Christum omnes à Iudæis occisos Prophetas fuisse complexum; nominatis omnium primo Abele, & omnium vltimo Zacharia. Atque hoc suadet vox ἕως, si ita accipiatur, vt solet communiter vsurpari. Quare hanc rationem vrget etiam Baronius. Sed nemo eruditorum ignorat, passim in Scripturis ἕως diuerso modo poni, itaque tempus certum definire, vt posterius illo non excludat: quod Interpretum nemo non obseruat ad Matth. 1. 25. Ita si hic quoque accipiamus, subsidio Apocryphorum nihil fuerit opus. Iure autem aliquis miretur, quare Baronius historiam in veteri Vaticano codice sibi lectam, de lapidibus templi cruore Zachariæ infectis, dicat, *certa fide fuisse consignatam*. Nam vnde illi potuit constare de certitudine fidei; quum Hieronymus tanto antiquior, & assiduus locorum spectator, vanitatis & mendacij narrationem arguat? Sed hoc non mirabitur à Baronio factum, qui obseruauerit, hunc illi solemnem esse morem, vt illis potissimum scriptoribus fidei testimonium cum asseueratione firma attribuat, quorum maxime scit fidem laborare, & scripta nugacissimæ fabulositatis esse plenissima. Hinc illæ locutiones in his Annalibus, præsertim autem in postremis Tomis, infinities prope dixerim, occurrentes, de ancipitis fidei Actis, *omni fide conscripta Acta*. Item, *Acta quàm sincerissimè scripta*, vel, *quàm fidelissimè*. Mox de Angelo qui Iohannis infantis post matris obitum in spelunca curam habuit, citat Baronius Cedrenum: quem ipse alibi sæpe quum rerum antiquarum parum idoneum auctorem iure appellet, (est enim nullius admodum iudicij scriptor; & veteris historiæ imperitissimus:) hanc tamen narrationem tuetur, & ait, *haud adeo impossibilem* videri debere. Atqui hoc non quæritur: nam Deum quidem omnia quæ vult posse, impius est nec Christianus, vt iam antea dicebamus, qui vel leuissime dubitat. Sed negant λογικοὶ παῖδες valere argumentationem à posse ad esse: qua tamen sæpe vti Baronium suis locis ostendemus. Hoc igitur potius probaret; dignum fide in talibus esse Cedrenum: quod expressis verbis alibi nec semel negat: & nemo illius historiam cum aliquo iudicio legit, qui non sit idem dicturus.

XVIII. Illustratur

XVIII. *Illustratur locus ex Actis de Iuda Galilæo & Theuda seditiosarum factionum ducibus. Ostenditur quàm sæpe Iudæi in Herodem conspirarint, præcipue sub finem vitæ illius. Multarum seditionum historiam ignorari, & nomina ducum; inter quos videtur fuisse Theudas is de quo Gamaliel. Iudas seditiosus, Ezeciæ filius, item alius Galilæus siue Gaulonites. Iosephus defenditur contra Baronium. Theudas fuisse duos seditiosos, coniecturam esse non absurdam, multis exemplis demonstratur. Antoninus Pius Rex Syriæ. Hippodami duo qui de politicis olim scripserunt.*

ANNI I. Num. LVII.

IN historia de Iuda Galilæo & Theuda, quorum meminit Gamaliel Actorum v.36.37. euenit Baronio quod dixit Philosophus, ἑνὸς ἀτόπου δοθέντος πολλὰ ἀναγκαῖόν ἐστι συμβαίνειν. Absurdissima opinio, quam primus ille excogitauit de nouem annis vitæ Herodis à Iosepho prætermissis, multa illum coegit alià non minus absurda, falsa, ridicula, pronuntiare. Veram narrationem (certè quæ videtur ad ipsam veritatem proxime accedere) prius proponemus: deinde ad Baronij rationes, vel potius alogias, accedemus. Populum Iudaicum refractarium cum primis fuisse, naturâ suâ, ceruicosum, leuem, & ad rebellionem semper paratum, cum Scripturæ docent, tum omnes illorum literæ testantur. Maximè vero tum irritatum est illis ingenium, quando alienigenarum imperio, hoc est, Romanorum, parere sunt coacti. Lege diligenter Iosephi historiam; reperies nullam illi nationi fuisse quietem, ex quo Romani imperij iugo subierunt; nisi quamdiu acri & duro seruitio coerciti in officio continebantur. Per quas turbas regnum adeptus est Herodes? quot aduersus illum regnantem legationes missæ? quot coitiones factæ? Sed omnes omnium conatus superauit Princeps à natura factus ad dominationem per vim obtinendam. Verùm vbi iam ætas grauis, senectus effæta, & alia mala spem certam Iudæis de illius breui obitu fecerunt; simul illis animi creuerunt, & cupiditas nouandi. Itaque narrat Iosephus, Herodem paullò ante vltimum sibi annum, fidei sacramentum exegisse à subditis: quod præstare cum alij sine dubio arte declinarunt; tum secta Pharisæorum vniuersa palàm detrectauit. Multa tum extitisse principia rebellionis, quæ Herodis prudentia statim exstinxit, simile est veri: licet Iosephus, vni fere curæ intentus, interiora mala Herodis narrandi, & exempla crudelitatis ab illo edita, eorum expressam mentionem non facit: solam inceptionem commemorat Iudæ & Matthiæ, lib. XVII. cap. VIII. Sed qui ex eo discamus, sex millia Pharisæorum non potuisse

adigi

adigi ad iusiurandum; dubitare non debemus, omnium Iudæorum animos tunc ad rerum nouarum exspectationem fuisse erectos: quam cupiditatem Herodes comprimebat cædibus Doctorum, sed non restinguebat. Id statim illo mortuo apparuit; quando illæ conspirationes aduersus memoriam exstincti, & illius liberos sunt factæ, quas narrat Iosephus libro XVII. cap. XI. & deinceps. Quot tunc extitère, qui per seditionem ad regnum viam affectarent? vt Iudas Ezeciæ filius, Simon, Athonges, alij plures, de quibus Iosephus eodem libro, cap. XII. Ad hæc omnino tempora, vltima inquam regni Herodis, vel quæ statim sunt secuta, postquam ille perierat, referri debet historia Theudæ, cuius meminit Gamaliel. Nam Theudam præcessisse Iudam Galilæum, declarant verba Gamalielis, μετὰ τοῦτον ἀνέστη Ἰούδας, *post Theudam surrexit Iudas.* Lorinus in Acta, & alij plures cum eo, qui μετὰ exponunt *vltra*, & nescio quas inuentiunculas comminiscuntur, frustra sunt: nunquam enim illis neque cum Hellenismi peritis, neque cum historica veritate conueniet. Theudam non adeo multis annis fuisse prius quàm illa Gamaliel diceret, ex ipsius verbis potest vtcunque fieri coniectura. Ait enim, πρὸ τούτων τῶν ἡμερῶν ἀνέστη Θευδᾶς, *ante hos dies*, siue, *ante hæc tempora surrexit Theudas*: non dicit, ἀνέστη ποτὲ, vel πάλαι ποτὲ, *olim, quandoque.* Apparet loqui ipsum, vt de re neque nimis recente, neque admodum antiqua. Dicebantur autem hæc à Gamaliele, circa annum à nato Christo XXXV. quid igitur probabilius, quàm circa natiuitatem Domini, & vltimos Herodis annos hoc contigisse? Quare Origenes contra Celsum, lib. primo, sine vlla dubitatione pronuntiat, Theudam Christi natiuitatem præcessisse. fieríque potest, vt occasionem iste arripuerit, ex periculo in quo versatus est Herodes sub postrema tempora, quando Augustus accusatione Syllæi aduersus illum irritatus, literas minarum plenas ad illum scripsit. Summa literarum fuit, vt narrat Iosephus lib. XVI. cap. XV. ὅτι πάλαι χρώμενος αὐτῷ φίλῳ, νῦν ὑπηκόῳ χρήσεται: *se hactenus cum Herode egisse tanquam cum amico, posthac vt cum subdito acturum.* Quum legatos misisset Herodes, qui excusationem sui afferrent, reiecti sunt: misit deinde aliam legationem, neque profecit hilum: nam & illa redijt ἄπρακτος. Itaque tum plane illi animus concidit, & iniuriæ opportunus est factus, qui tot alios tantis affecerat iniurijs. Herodi successit Archelaus in parte maxima imperij: vnde post nouem annos excidit, Viennam relegatus. Tum in formam prouinciæ redacta Iudæa: tum census ille habitus per Quirinium, de quo Iosephus initio XVIII. Tum etiam Iudas extitit quem Galilæum vocat Gamaliel, & facem seditionis ait sustulisse ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς ἀπογραφῆς, *tempore census*, posterioris

nempe,

nempe, habiti poſt damnationem Archelai. Ioſephus in hiſtoria illius cenſus,& ſeditionis propter cenſum excitatæ,caput factionis nominat Iudam Gaulaniten ; qui idem eſt. Verùm propter diuerſas cauſſas Galilæus dicebatur & Gaulanites: nam ipſe quoque Ioſephus p. 727. eundem Iudam nominat Galilæum. In Rabbinorum Commentarijs extat mentio huius ſeditionis, & eius auctor dicitur יהודה הגלילי *Iehuda Galilæus*, vt apud Abrahamum Salmanticenſem, qui ex antiquis tangit hiſtoriam, pag. 139. Erat in Iudæa Procurator Coponius,cum hæc ſeditio eſt coorta. Coponio ſucceſſerunt ordine Ambiuius, Annius Ruffus, Valerius Gratus, Pontius Pilatus, alij; & poſt eos Cuſpius Fadus,de quo Ioſephus Originum xix.extremo,& per initia ſequentis. Sub hoc turbas à quodam Theuda fuiſſe excitatas, auctor eſt Ioſephus xx. cap. 11. Inter habitæ concionis à Gamaliele tempus, & procurationis Fadi extrema tempora, in quibus Theudæ Ioſephus facit mentionem, anni minimum intercedunt quatuordecim vel quindecim. Quare non potuit Gamaliel meminiſſe huius Theudæ. Hæc eſt ſeries harum ſeditionum. Nunc ad Baronium accedamus. Accuſat Ioſephum & hic & in anno Domini xvi. & grauiſſimis quidem verbis, quod dicat Iudam turbas mouiſſe in poſteriore cenſu: nam id accidiſſe prioris cenſus tempore, quando natus eſt Chriſtus. Audio quid dicat hic Cæſar: rationem cur hoc dicat,ſolidam nullam audio. Ioſephus ſcriptor grauis & vernaculus,ſeditionem Iudæ accidiſſe affirmat propter cenſum poſteriorem: neque hoc ſemel aut obiter ; ſed bis ſerio idem confirmat. Nam & libro xviii. hiſtoriam narrat, & libro xx. cap. iii. eandem repetit. Accedit ratio probabilis quæ hoc ſuadeat. Prior enim cenſus ex Auguſti curioſitate profectus, vt ſuo loco obſeruauimus, in ſtatu publico Iudææ nullam prorſus mutationem attulit: poſterior longe maximam. Vterque cenſus præceſſit Gamalielis orationem: prior annis triginta quinque: poſterior annis circiter viginti quatuor, aut xxiii. Quare Gamaliel per temporum rationem, tam poſterioris potuit meminiſſe quàm prioris. Et quidem Ioſephum ſi ſequimur, meminit poſterioris; at Baronio placet erraſſe Ioſephum, & vt hoc probet ἀπίθανον, alia fingit non minus ἀπίθανα. Idem falli Ioſephum aſſeuerat, qui Theudæ ſeditionem in tempora referat alia quàm poſtulet Gamalielis oratio. Si poſſet Baronius è ſacris literis probare vnicum fuiſſe Theudam, apud Iudæos hominem turbulentum, qui res conatus ſit nouare : clara eſſet & certa Ioſephi hallucinatio. Nunc quia ſilent Scripturæ,dicamus potius, quod ſimilius eſt veri, & multo probabilius,duos fuiſſe Theudas ſeditioſos: vnius meminiſſe Gamalielem, qui fuit ante Chriſtum, vt ait Origenes,vel

certe

certe circa tempus natiuitatis Christi, siue ante Herodis mortem, siue paullo post: alium posterius, cum res Imperatoris in Iudea Fadus procurabat. Nemo historiarum diligens obseruator mirabitur duos fuisse Theudas seditiosos, vel duos Iudas, qui similia facinora ediderint, temporibus non admodum distinctos; qui meminerit similium casuum, & vt Græci dicunt, συγκυριῶν plena esse historiarum monumenta. Erat paullo ante sermo de duobus Zacharijs, quorum vterque Barachiæ filius, vterque Propheta, vterque à Iudæis occisus, vterque in templo, & quidem vterque μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου, *inter templum & altare*. His duobus diligentissimus Baronius, è Iosephi de Excidio lib. v. cap. pr. tertium adijcit, Baruchi filium, & in templo necatum. Marias in Euangelijs plures commemorari, quæ Domino caput & pedes vnxerint, accuratiores Interpretes sacrarum literarum & veteres & recentiores consentiunt: licet diuersa alijs nonnullis placeat sententia: qua de re inferius. Inter Romanos Augustos fama notissimus est Antoninus Pius: inter Syriæ reges fuit quidam Antoninus Pius, qui bellum gessit cum Seleuco. Iosephus libro XIII. p. 409. Μετ' οὐ πολὺ δὲ ὁ τοῦ Κυζικηνοῦ παῖς Ἀντίοχος, καὶ Ἀντωνῖνος ὁ Εὐσεβὴς καλούμενος, πολεμοῦσι πρὸς Σελεύκῳ. Sic enim hic locus legitur etiam in antiquis membranis versionis Ruffinianæ. Simon Magus Samarita ex Actis & historia Ecclesiastica notissimus est: Simon Magus alius nominatur Iosepho, lib. XX. cap. v. Cyprius genere: vterque sub imperio Claudij. Lysaniam Tetrarcham Ituræ, & regionis Malchi, cuius pars Abilena, Dio commemorat lib. XLIX. neque dubium est, ab eo nomen inuenisse illam quæ sæpius memoratur Iosepho, Lysaniæ Tetrarchia Abilena. Lysaniam alterum Tetrarcham Abilenæ, annis circiter sexaginta iuniorem, habes apud Lucam, III. I. de quo plura dicentur inferius. Attines, Actæones, Scipiones, similitudine casuum vel actionum insignes, recenset Plutarchus initio vitæ Sertorij. Liber totus Paruorum parallelorum eiusdem magni scriptoris, tam multa similium casuum exempla apud Græcos & Romanos continet, vt sine stupore illa nemo sit lecturus. Vatinium Ciceronis ætate fecerunt celebrem sua improbitas, corporis deformitas, & facetiarum lepos: in aula Neronis fuit alius Vatinius, *inter fœdissima ostenta, corpore detorto, facetijs scurrilibus*, ait Tacitus, in XV. Annalium. Gregorij Magni tempore sedebat in noua Roma Iohannes ὁ νηστευτής: cum Gregorius alter in veteri, Iohannes item alter in noua. Kilianos commemorant historiæ Ecclesiasticæ & Martyrologia duos, ambos Hibernos, ambos viros Apostolicos, ambos è patria in Germaniam profectos, ambos Martyres vel confessores. Inter antiquissimos Græciæ sapientes Hippodamus quidam fuit,

Milesius Euryphontis filius, qui de Reipublicæ optima forma scripsit, vt auctor est Aristoteles Politicorum I I, cap. V I. Fuit item alius Hippodamus Thurius Pythagoricus, in eodem politico argumento cum laude versatus, cuius hodieque eximia supersunt fragmenta. Quod eruditissimus Muretus quum non obseruasset, multum in suis ad Politica Aristotelis Notis est hallucinatus. Sed & vetus est error nonnullorum : nam etiam Scholiastes Aristophanis ad hæc verba ex Equitibus, ὁ δ' Ἱπποδάμου λείβεται θεώμενος; manifeste ostendit, quosdam confudisse Hippodamum, cuius meminerunt Aristoteles & Aristophanes, cum altero Philosopho Pythagorico. Deficiet me tempus, si exempla similium συγχωνειῶν vetera aut recentia velim adnotare. Vide quæ scribit B. Augustinus de malitiosa cauillatione Donatistarum in duobus Stratonibus, Breuiculi Collationis cum Donatistis, die tertio : & in illa ipsa secta plures fuisse Donatos erroris signiferos, (quæ res aliquando ipsi Augustino imposuit, vt vni tribueret, quod alij conueniebat:) vere & docte obseruat Baronius in anno CCCVI. 42.

XIX. *Iudas Galilæus abusus Scripturis ad commouendam seditionem. Notantur qui inter Christianos locis Scripturarum similiter ad parandam dominationem abutuntur.*

ANNI I. Num. LIX.

DE Iuda Galilæo loquens Baronius quæstionem mouet huiúsmodi : *Quomodo hic sibi ex diuina lege compararit auctoritatem, Iudæos non debere pendere tributum alienigenis affirmans.* Respondet autem ; fortasse vsum fuisse Iudam auctoritate Mosis, & hunc è Deuteronomio locum protulisse : *Non erit vectigal pendens ex filijs Israel.* Sciebat quidem Baronius, non legi hæc verba in Latina versione vulgata : sed quia apud Septuaginta Seniores extant, putauit Iudam eo testimonio vsum. Mirum est, tantum virum de Hebraica veritate adeo securum fuisse, vt ne dignaretur quidem ab aliquo Hebraice docto quærere, extarénne illa verba in origine, an non. Nimirum inter nouæ Theologiæ paradoxa istud etiam est ; quod Hebraica veritas ius suum & auctoritatem dudum amisit: vt multi iam ne meminisse quidem illius putent esse tanti ; postquam Tridenti factæ sunt authenticæ Græca & Latina versiones : quo nihil magis portentosum ætas nostra vidit. Itaque reperti sunt, qui codices Hebraicos plane respuerent, & contumelijs obruerent, vt Lindanus Episcopus, & alij male feriati : quorum insolentiam docta disputatione castigat Bellarminus : magnam eo nomine laudem meritus: quam vtinam in alijs suis scriptis seruasset

set illibatam. Hoc propterea dictum hoc loco volui; quia video Baronium ex contemptu veritatis Hebraicæ grauissima in Annalibus suis peccata persæpe committere: cuiusmodi est, quod hoc loco occurrit sane crassum & eo viro indignum. Nam ille locus è Deuteronomio in solis habetur Græcis libris, capite XXIII. 18. in Hebræorum codicibus totus ille versiculus decimus octauus, qui extat in Biblijs Græcis Romæ editis, prætermissus est: neque ab vllo agnoscitur è tribus Paraphrastis Onkelo, Ionathane, Ierosolymitano. Quomodo igitur Iudas Galilæus illo potuit vti? Putare germanos Iudæos in Iudæa commorantes versione Græca esse vsos, hoc vero nihil est aliud nisi suam rerum Iudaicarum crassam imperitiam palàm facere. Nam pleni sunt libri Rabbinorum detestatione illius facti & versionis: quam vt infament, quid non comminiscuntur plerique illorum? Quale illud est, quod in eo libello narratur, quo ieiuniorum apud Iudæos solemnium caussæ explicantur. Nam in mense Thebeth ieiunium adnotatur ex ea caussa, quod diebus Ptolemæi Regis Lex Mosis sit Græcè scripta: atque illud insuper adijcitur, spatio trium dierum tenebras tum fuisse per vniuersum orbem. Soli fuerunt Alexandrini & similes hybridæ Hellenistæ, verius quam γνήσιοι Iudæi, qui Græcam versionem Septuaginta Interpretum in vsu communi haberent. Nam quod scribit vir sanctissimus B. Chrysostomus, octaua oratione de paschate, tomo V. editionis Sauilianæ, p. 941. Septuaginta Seniorum versionem statim ab omnibus Iudæis esse approbatam, & diras fuisse in eum conceptas, qui vellet aliquid in ea mutare: de Alexandrinis Iudæis fatemur esse verum: de alijs Iudæis, qui vel Ierosolymis, vel Babylone habitabant, id vero, quod pace tanti viri sit dictum, non dubitamus esse falsissimum. Conferant studiosi illam Chrysostomi narrationem, cum ea quæ apud Iosephum habetur, libro XII. cap. II. sub finem: intelligent beatum illum Patrem à Iosepho eam historiam accepisse, cuius etiam verbis vtitur; quod & alibi facit. Atqui Iosephus de solis loquitur Iudæis, qui Alexandriam incolebant: non in vniuersum de omnibus. Tertullianus & alij Patres nonnulli, apud quos illa verba habentur, Græcis, non Hebraicis vsi codicibus. Melius verò Latinus Interpres, qui veritatem Hebraicam secutus, totum illum versum omisit. Subijcit Baronius; *Vel motus ille, quod scriptum esset, Deum tuum timebis, & illi soli seruies.* Atq; hæc coniectura illius videtur esse non vana. Tradunt enim Hebræi, Iudam istum seditionis suæ caussam hanc prætexuisse: כי אין ראוי להמשיל על האדם בלתי יהוה לבדו ולא יקרא אדון כיאם האל יתברך *non esse decorum,* æquum, *vt regem alium homini imponerent, præter Deum solum: neque vt vocaretur Dominus, nisi Deus benedictus.* Quam

fanaticam sententiam videtur Iudas auctoritate diuini præcepti, de vno Deo colendo, apud imperitos confirmasse: verbo diuino impie detorto, vt propriæ seruiret ambitioni. Legitima namque imperia adeo Legi diuinæ non repugnant; vt etiam alienigenis, etiam paganis Regibus, atque idololatris, parere & subijci suum populum Deus voluerit; postquam semel peccatis eorum offensus, in manus Regum Babyloniorum ipsos tradiderat. Insigne est atque in omne æuum memorabile exemplum Iechoniæ, Regis Ierusalem; qui Prophetæ Ieremiæ consilio obtemperans, se ac suos Regi Nabuchodonosoro dedidit, & decem millia hominum in voluntariam seruitutem abduxit: quoniam Dei eam esse voluntatem Propheta significauerat. Ieremiæ capite secundo. II. Paralipom. cap. vltimo. IV. Regum, cap. XXIV. Atque hoc factum quàm gratum Deo fuerit; & contra, Sedekias qui remanserat, quàm grauiter Deum offenderit, declarat Ieremias, capite XXIV. & verò euentus prophetiæ eo capite comprehensæ satis comprobauit. Hîc igitur in exemplo istius Iudæ, obseruent pij lectores, vetus malum esse, quod Scripturæ verbis impudenter, scelestè, impie abutantur, qui subditos à fidelitate suorum Regum ac Principum volunt auertere. Olim per interualla temporum, quidam existebant apud Iudæos Iudæ Galilæi, vel Theudæ, qui hanc furiosam doctrinam paucis prædonibus & perditis hominibus persuaderent, & turbas eo prætextu concitarent. Quid hodie inter Christianos? Est quidem, fateor, res horrenda & portento similis, repertos esse qui sanctissima Iesu Christi doctrina, quę ad veram humilitatem, patientiam, & subiectionem docendam adeo expresse est comparata, abuterentur, quò terrenam potentiam sibi pararent, & toto Orbe possent impune dominari. Verùm quicunque animo sedato & ab affectibus vacuo, testimonia Scripturarum diligenter expenderit, quę pro Ro. Pontificis omnipotentia in temporalibus pariter & spiritualibus ab aliquot seculis ceperunt afferri, & nunc cum maxime afferuntur, atque vrgentur: inuenient proculdubio, in plerisque illorum Iudæ huius Galilæi manifestissimam, nec minus detestandam imitationem. Ex illo fonte ista manarunt, vt de plurimis exemplis vnum aut alterum proferam. *Ecce gladij duo.* Luc. XXII. 38. ergo Papa duos habet gladios, spiritualem & temporalem. *Spiritualis homo iudicat omnia, ipse verò à nemine iudicatur.* I. Corinth. II. 14. ergo Papa iudicat de omnibus; Papa verò à nemine potest iudicari. Huc etiam illud referendum: Christus dixit Petro, *Pasce oues meas.* Ioh. XXI. 16. ergo ius habet Papa Romanus regio more imperandi mundo vniuerso. Sexcenta sunt hoc genus illorum hominum effata; qui in Ro. Pontificis omnipotentia,
religionis

religionis Christianæ proram & puppim collocant. Ac licet doctrinę huius assertores, homines callidi & versuti, aliter atque aliter, pro ratione locorum atque temporum, immane paradoxum condire norunt: omnes tamen in summa consentiunt. Magna verò illis gratia, qui aut propter Hildebrandini zeli vehementiam, aut propter amentiam, arcanum dogma planius nobis enuntiant. Quo in genere Gaspar Scioppius, edito nuper Ecclesiastico, palmam videtur mereri. Nemo illud mysterium, quod alij mystæ in Gallia & alibi tanto studio dissimulant, clarius euulgauit. Nemo loca Scripturæ sacræ neque plura, neque maiore confidentia ad hoc propositum detorsit. Vnicum apposuisse locum satis erit, imò plus satis. Sic igitur nouus hic Theologus, capite XLVII. pag. 156. *Iam verò lex Christi potestatem qua Reges Gentium dominantur, penitus tollit, & inter Christianos exerceri prohibet. Matthæi 20.* Itaque per hanc doctrinam, Imperator, Reges ac Principes, aut Christiani non sunt, aut suis se dominationibus debent exuere. Eat nunc Andreas Eudæmonoiohannes, Iesuita Cretensis, & dicat infamis assertor parricidialis doctrinæ, falsa me nescio quæ fingere de sui similibus Hildebrandini plenis doctoribus. Atqui ego adeo exitiabilem sententiam nunquam ausus essem illis tribuere, priusquam Scioppij eum librum legissem: Scioppij, qui & viuit & magnus est Romæ. ô magni Principes, quomodo pernitiosus adeo veternus vos occupauit? Verùm hæc obiter.

EXERCITATIO TERTIA.

Ostenduntur multæ Baronij hallucinationes in historia & ratione temporum. Detestatio fabularum Annij Viterbiensis.

ANNVS II.

QVi breui compendio scire cupiet, quàm inaccuratus scriptor sit Baronius, & quàm multa in ratione temporum atque vniuersa historia peccare soleat; legat quæ sunt ab eo adnotata in hoc anno Christi secundo; Iuliani, quadragesimo quinto; Vrbis Romæ DCCLIII. qui Coss. habuit Cossum Cornelium Lentulum, L. Calpurnium Pisonem. Sic ille orditur: *Quum Herodes in regno ageret annum trigesimum primum, Iudæos iuramento adegit.* Numerat Baronius annos Herodis ab Actiaca victoria: quæ propria est illius epocha, de qua ante ipsum nemo veterum, nemo recentiorum, quod sciam, cogitauerat. Sed hoc illius absurdissimum figmentum

figmentum satis antè confutauimus: & iam ante nos viri doctissimi illam sententiam, non secus ac nouum portentum horruerunt. Enimuero quisquis sacræ historiæ fidem habere quàm Baronio maluerit; mortuum fuisse Herodem paullo post natum Christum non dubitabit: etsi definire annum præcise, nos quidem non audemus. At fecerunt alij viri summi, & in Chronologico studio exercitatissimi: qui licet inter se non penitus consentiant, omnes tamen (illos dico, qui has literas cum laude tractarunt) in eo conueniunt; vltra hunc præsentem annum vitam ab eo non esse productam. Accuratus Iosephi epilogismus exigit, vt triennio prius vitam finierit, Iuliano XLII. Coss. Sabino & Rufino: quod acerrime tuentur Keplerus & Liueleus Anglus, in Chronico nondum edito, dignissimo tamen quod edatur. Hi varia argumenta afferunt, vt probent Christi verum natalem esse Iulianum XLI. vitæ Augusti LIX. imperij à morte Iulij XL. quo fuere Coss. Augustus XII. L. Cornelius Sulla. Sed verior sententia aliorum videtur, qui nonnihil à Iosepho discedunt, & in anno natali Domini cum Cassiodoro & ipso Baronio consentiunt; vt Iosephus Scaliger, Sethus Caluisius, alij. His igitur hoc anno moritur Herodes; quo anno ait Baronius, ex illa sua falsa & ficta hypothesi, ipsum à subditis iusiurandum exegisse. Historiam exacti iurisiurandi narrat Iosephus Originum lib. XVII. cap. III. tempus autem ab illo indicatur, paullo ante quam Antipater Romam veniret vltimùm: cum adhuc Syriæ præerat Sentius Saturninus, altero plus minus anno prius quam Herodes moreretur. Vides quàm longe à veris epilogismis aberret calculus Baronianus. Quod autem sequi Dionem in hac historia voluit videri; facinus est haut scio quam liberalis ingenij: nam ea de re in tota Dionis historia verbum nullum. Deest enim in nostris hodie codicibus expositio annorum fere decem, ab anno Vrbis DCCXLVIII. ad DCCLVII. Consulatus Lentuli & Pisonis, de quo hic Baronius, congruit anno Vrbis Varroniano DCCLIII. is est quintus inter illos, quorum descriptio Dionæa hodie desideratur. Quid igitur hic mentis erat Baronio? Sed hæc tolerabilia erant; modò ne serium & graue opus Annalium fabulis Pseudophilonis è cloaca Anni Viterbiensis conspurcaret. Istud omnino ferri non debet, non potest. Qui fabulas Annianas non respuit, palàm confictas ab homine imperito, vt tot iam viri docti, Galli, Angli, Hispani, Itali, Germani, & ex omnibus fere Europæ angulis (& sunt in his Iesuitæ nonnulli, vt Pererius & Serarius) demonstrarunt: is vilem sibi esse veritatem ostendit, & omnem sibi, scriptisque suis, fidei, iudicij, & solidæ eruditionis laudem detrahit. Fabulam ex illo petitam olenticeto, de diuisione regni Herodis in

in tyrannicum & iustum, stultissimum esse commentum, veris rationibus, καὶ ὡς εἶπέ τις γραμματικαῖς δείξεσι, initio operis probauimus: & valde mira res est, reperiri hodieque viros eruditos bruto adeo palato, quibus dapes tam fœtidæ, nedum insipidæ, sapiant. Baronius verò etiam delitias facit; & spurcitias Annianas ijs queritur non probari, *qui res Iudaicas minus callent*. Nos enimuero contra affirmamus, historiæ Romanæ, Græcæ, Iudaicæ imperitissimum esse illum oportere, qui nugatoris Annij nugas vanissimas moratur. Quare quod sequitur nullo pacto potest excusari. Ait Iosephum facere superstitem Herodi sororem suam Salomen, deinde Iosepho aperte ait contradicere Eusebium & Pseudophilonem Annianum. De Eusebio fallitur Baronius: non enim negat Eusebius Salomen fratre exstincto vixisse. Quare nulla in ea re discrepantia illum inter & Iosephum: sed in eo potius, quod dicit Eusebius de maritis Salomę ab Herode occisis: qua de re ante dictum est. Lege Eusebij Chronicon, siue Latinum Hieronymianum, siue Græcum Scaligeri, p. 62. non offendes aliud quàm id quod dixi. De Pseudophilone mirum non est contradicere illum Iosepho: mendacio enim & veritati non solet nec potest conuenire. Nugator verò Annius nunquam magis strenue mentitus est, quàm in illo Pseudophilonis loco, quem respicit Baronius. Ait, Herodem postquam audiuit Lege promissum Christum esse natum, Salomen sororem suam, & virum eius de tribu Iuda; itemque proprium filium, quem ex vxore eiusdem tribus susceperat, interfecisse. Deum immortalem, quot quantasque nugas! Sceleratissimam fœminarum Salomen, vel propter morum perditissimorum similitudinem, fratri semper charissimam vixisse, eandemque illi superstitem fuisse, tradit Iosephus; qui non magis ignorare eius rei veritatem potuit, quàm ego sanus nomen meum nescire. Iosepho assentitur scriptor sane antiquus, quem Hegesippum vulgo dicunt; Zonaras quoque, & alij è posterioribus historicis. Stramentitius Philo vult à fratre occisam: quod præter illum impurum fabulatorem quis dixit vnquam? Tam aperta mendacia confutare nullum est operæpretium. Quare omittamus ineptissimas φλυαρίας. Sane si Salome & omnes isti ex eadem caussa cum infantibus sunt perempti, vt vult iste planus Annianus; ridicule errat Baronius, qui in annum hunc istam tragœdiam conijciat. Nam vt in anno septimo dicetur ex Eusebio, cædem infantium secuta statim θεήλατος mors Herodis. Postremò quod ait sibi ipsi Iosephum contradicere, qui Salomen Herodis sororem in narranda eius morte vxorem illius appellet, non sororem: quibus sit vsus codicibus Iosephi nescio. Nam & in Græco textu libro XVII. cap. II. & in Ruffini editionibus

quas

quas vidi, atque etiam in antiquis membranis recte ſcriptum, Σαλώμη τοῦ βασιλέως Ἡρώδου ἀδελφή, *Salome Herodis Regis ſoror.* Quare veriſſimum eſt quod initio dicebam, in hac obſeruatione Baroniana, οὐδὲν ὑγιές.

EXERCITATIO QVARTA.

De initio æræ Dionyſianæ annorum Domini.

ANNVS III.

IN anno Chriſti tertio, qui habuit Coſſ. C. Iulium Cæſarem, L. Æmilium Paulum, omittit Baronius neceſſariam admonitionem de æra annorum Chriſti Dionyſiana, quę & vulgo in communi vſu eſt, & apud aſtronomos etiam obtinet. Hanc enim ſumere initium ab iſto anno, non autem ab illo in quo natalem Domini poſuit Baronius, apud peritos rerum Chronologicarum certum iam eſt. Rationes ipſorum, quibus hoc manifeſtiſſime demonſtratur, ex illorum libris petant ſtudioſi lectores: nam vt ipſi in talibus immoremur, inſtituti noſtri ratio non patitur.

EXERCITATIO QVINTA.

Errores Baronij in hiſtoria & rebus Herodis.

ANNVS VII.

QVæcunque ad annum Chriſti ſeptimum Baronius adnotauit, ab indicato tempore alieniſſima ſunt, & in illis multipliciter peccatur. Falſiſſimum eſt, vixiſſe tum Herodem, qui ante annos minimum quinque vel ſex perierat. Falſiſſimum eſt, quicquam eorum quæ hic commemorantur accidiſſe hoc anno, aut omnino poſt Domini noſtri natiuitatem. Euſebius in Hiſtoria ſua longe alio fine iſta recitat, quàm putauit Baronius. Ille deſcripturus mortem Herodis verbis Ioſephi, prius ex eodem Ioſepho compendium inſigniorum caſuum, qui regnanti Herodi acciderunt, proponit; vt probet, Herodem foris exiſtimatum felicem, domeſticis calamitatibus & cladibus illam ſuam felicitatem obſcuraſſe. Hoc vult Euſebius iſtis verbis: ὡς μὲν ὅσον τὰ κατὰ τὴν βασιλείαν αὐτῷ νομισθείσης εὐπραγίας τῆς κατὰ τὸν οἶκον ἡμαύρωσε συμφοραῖς, οὐδὲν δεῖ τὰ νῦν καταλέγειν.

Nihil

Nihil attinet, inquit, calamitates Herodis domesticas nunc enumerare, per quas regni sui res lætas, vt vulgo existimabatur, ipse caligine obtexit. Deinde velut in exemplum profert, primò cædem vxoris: nempe Mariammæ, quam Herodes proximo anno post victoriam Actiacam occidit, anno post delatum sibi regnum XI. post aditum VIII. Iuliano XVI. ante natalem Messiæ XXVII. Obsecro te Lector, quid hoc ad annum præsentem, septimum à nato Christo? Suboluit & Baronio huius absurditatis; cui malo vt medicinam faceret, ad orant libri verborum Eusebij emendationem proposuit, vt pro *vxorem* legatur *sororem*. At in Græco est γυναικὸς, non ἀδελφῆς: quæ voces adeo sunt diuersæ, vt parum sit probabile alteram pro altera esse positam; nisi rationes afferantur, quæ vrgeant. Estò vero, largiamur Baronio ita scribendum. Nempe, ita Herodes Salomen sororem suam bis intertecerit, auctore Baronio: prius, anno Christi secundo; iterum hoc anno. Quàm admirabilis hæc emendatio est? Imò quod magis mireris, anno sequente viuit adhuc Salome Baronio; & frater qui iam bis occiderat, testamentum condens, amplissimo legato illam prosequitur. Quis poetarum fabulam est commentus adeo portentosam? Addit Eusebius, καὶ παίδων, ad cædes respiciens filiorum Aristobuli & Alexandri, quos anno sexto vel quinto ante natalem Domini pater immitis strangulauit. Deinde addit Eusebius cædes ab Herode patratas, hominum ipsi vel sanguine, vel affinitate vel amicitia coniunctorum. Hæc tanta scelera, inquit ille, admiserat prius dirus tyrannus, nec propterea tamen vltricem Dei manum erat expertus: at simulac furere in Christum & alios innocentes cepit, è vestigio ipsum iudicio diuino immissa pœna, & ex illa mors occuparunt. quod verbis Iosephi postea declarat. Sic autem Eusebius: ὡς δ' ἅμα τῇ κατὰ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν καὶ τῶν ἄλλων νηπίων ἐπιβουλῇ θεήλατος αὐτὸν καταλαβοῦσα μάστιξ εἰς θάνατον συνήλασεν, οὐ χεῖρον καὶ τὴν φωνὴν τοῦ συγγραφέως ἐπακοῦσαι κατὰ λέξιν. Omnia igitur quæ sunt ad hunc annum adnotata, corrigantur vna litura. Et sane mirum est, potuisse hunc locum ab auctore Annalium describi, vt non veniret illi simul in mentem erroris immanis, quem in hanc historiam primus ipse inuehebat. Nam Eusebij tota hæc narratio eò spectat, vt doceat Herodem confestim post infanticidium perijsse, Deo Opt. Max. pœnas sceleris tam horrendi sine vlla mora exigente, neque vllas inducias crudelissimo Principi indulgente. Atqui totos sex vel septem annos Baronius interponit inter infanticidium & mortem infanticidæ Herodis: quem errorem immanem damnat alta voce isto loco Eusebius, sicut iam ostendimus. Scriptura quoque non obscure reclamat: cum Matthæus narrato infanticidio II. 16. 17. 18.

continenter subijcit mortem Herodis versu 19. Τελευτήσαντος δὲ τοῦ Ἡρώδου, *quum obijsset Herodes*: nempe paullo post quam res modò narratæ accidissent.

EXERCITATIO SEXTA.

I. Tempora mortis Herodis & regni Archelai perperam Baronio assignata. Locus Iosephi & Ruffini.

ANNI VIII. Num. I.

TAndem in anno Christi octauo, post infanticidium septimo, Herodem è viuis tollit Baronius. Bene est, quod tandem aliquando tyrannum vita, se errore absoluit, quem multos annos continuauit, δουλεύων τῇ ὑποθέσει; quam probauimus iam toties merum fuisse Baronij somnium, doctorum indignationem, posteritatis risum. Errorem de annis Herodis sequitur necessario alius error de annis Archelai: qui proditur hic patri successisse isto anno: neque aliter poterat auctor: siquidem huic anno verè assignauit mortem Herodis. At vide manifestam ἀπορίαν. Nam si verus est hic Baronianus calculus, Archelaus regnum inierit dumtaxat vt exiret. Annus enim quem ille facit primum eius regni, Dio libro LV. facit vltimum: narrans in Consulatu Æmilij Lepidi & Arruntij Nepotis, quos & hi Annales recte habent istius anni Consules; Archelaum Romam esse abreptum, vnde nunquam reuersus est in patriam. Hoc tantum ἀπόρημα poterat Baronio scrupulum inijcere, & suam illi chronologiam reddere suspectam; nisi opiniones suas nimium amasset, & susceptam semel sententiam veri securus tueri pertinaciter constitutum habuisset. In verbis Iosephi quæ prolixe hic describuntur, non deessent digna animaduersione nostra; quando mentem Iosephi non semper est assecutus interpres Gelenius, multo autem minus Ruffinus: sed quia post alios peccat Baronius, eiusmodi culpas condonabitur. Verum quod ait, *placuisse Augusto ex vltimis Herodis tabulis, quas firmas ratasque esse voluit, Archelaum regem institutum regnare*: non iam Interpretũ hoc peccatũ est, sed proprium Baronij. Archelaũ enim, quem pater moriens Regẽ constituerat, Augustus regis honore priuauit, & dici atque esse Ethnarcham iussit. De vltimis Herodis tabulis Iosephus lib. XVII. ca. X. Ἀρχελάῳ τὴν βασιλείαν χαρίζεται, *regnum dedit Archelao*. De Augusti decreto p. 542. Ἀρχέλαον βασιλέα μὲν οὐκ ἀποφαίνεται· τοῦ δὲ ἡμίσεος τῆς χώρας ὅσπερ Ἡρώδῃ ὑπετέλει ἐθνάρχην καθίστατο.

Ille

Ille quidem Archelaum regem non declarat: sed eius ditionis quæ Herodi erat subiecta, in partem dimidiam ipsum constituit Ethnarcham. Subijcit, promissionem ab Augusto fuisse adiectam; se Archelaum regni dignitate honoraturum, ἐὰν ἀξίαν αὐτὸν ἀρετῇ παράσχῃ, *si virtutem exhiberet regno conuenientem.* Ruffinus hæc verba legisse aliter videtur; sic enim ille; *si laboribus & fauoribus circa semetipsum meritus appareret.* Liquet codicibus vsum, in quibus erat scriptum εἰς αὐτὸν, quam lectionem inepta verborum ambage ipse conatus est exprimere. Melius hodie, εἰς αὐτὴν. Sed hæc obiter. Porròquum hunc ipsum Iosephi locum paullo post describat etiam Baronius; mirabar vnde ille ista hausisset de regno per Augustum delato Archelao: postea animaduerti, ex fine capitis vndecimi natam illi hanc opinionem. Male enim locum interpretans, cogitationem Augusti & spem Archelao factam, pro re accipit, & decreto: quæ non mediocris est hallucinatio.

II. De reditu Domini ex Ægypto, & regno Archelai.

ANNI VIII. Num. XIII.

REditum Domini nostri in Iudæam ex Aegypto Baronius refert in hunc annum, quo mortuus Herodes: *vno enim, ait, eodemque anno & Herodem defunctum, & Archelaum in regno confirmatum.* Sane audiuimus Baronium id dicentem: sed non defuit qui refelleret, & probaret, cogitationem Augusti repentinam pro decreto perperam accipi; spem pro re. Iudicet verò lector prudens, an sit probabile, omnia quæ in historia illa narrat Iosephus, intra vnius anni curriculum accidisse. Mihi quidem, dum singula quàm diligentissime expendo, secus videtur. Quare falsum erit hoc anno relatum fuisse Dominum in Iudæam. Quid verbis opus? Ipse Baronius statim mutat sententiam, & in annum sequentem refert, nonum à natiuitate Christi. Cæterum propter immanem illius errorem de annis Herodis, omnia apud ipsum necesse est nutare, imò ruere.

EXERCITATIO SEPTIMA.

I. Expenduntur rationes allatæ pro translatione cubiculi, olim Nazarethici, nunc Lauretani. Argumentum ab omnipotentia Dei interdum periculosum.

ANNI IX. Num. I.

Nitio anni à natiuitate Domini nono, obseruat Baronius, Christum, postquam ex Aegypto in Iudæam est reuersus, Nazarethi habitasse: quod verum est, & sacris literis testatum. Deinde addit, fuisse in illo oppido duas domos, quarum in al-

tera Christus est conceptus in vtero beatissimæ Virginis; in altera fuit educatus: atque illam priorem domum constanter affirmat, integram adhuc perseuerare, & ministerio Angelorum translatam fuisse in Dalmatiam primum, inde in agrum Lauretanum Picenæ prouinciæ. Si meminisset Baronius Annales titulum libri sui polliceri, & legem Annalium seruare voluisset, poterat ista obseruatione hoc loco supersedere. Nihil enim pertinet ad annum Christi nonum historia rei, quæ post tot secula dicitur contigisse. Nemo autem dubitat translationem istam, si quidem vere facta est, miraculum esse admodum recens. Auorum quippe nostrorum temporibus primo cepit illius fieri mentio: primique, vt videtur, Blondus & Baptista Mantuanus celebrarunt, scriptores heri & nudiustertius nati. Quo igitur iste anachronismus annorum amplius mille quadringentorum? quod quum probe sciret Baronius, non temere, sed certo consilio translationis τῆς νομιζομένης tempus dissimulauit. Exigebat sane ab illo susceptæ prouinciæ ratio, vt miraculi tam incredibilis, tam recentis, tanti hoc tempore momenti, veritatem diligenter inquireret, & quod inuenisset, fide integra profiteretur. Exigebat charitas Christiana, vt tot populos quibus hæc nouitas est suspecta, si poterat ab errore liberaret. Nam si hic historiæ Ecclesiasticæ pater hæret in luto, nec potest se expedire: haut dubie caussa conclamata est. Nunc rationes Baronianas sincero animo & candido expendamus: parati tota voluntate dare manus, & herbam ei porrigere, qui argumentis non futilibus aliud nos docuerit. Primo Bedæ locum profert, vbi domus vtriusque Nazareticæ fit mentio. Rectè. Sed non obseruat ille, venerabilem Bedam, narratione sua fidem noui miraculi funditus euertere. Nam de domo vbi conceptus IESVS, ita scribit: *Altera Ecclesia est, vbi domus erat, in qua Angelus ad B. Mariam venit.* Clarè ex his verbis constat, iam ætate Bedæ, hoc est, ante annos octingentos & plures eo, ædem sacram in eo loco fuisse ædificatam, quem Christi conceptio fecerat insignem. Iam tum igitur domus illa, quæ tum fuit cum Christus concipiebatur, vel omnino esse desierat, vel certe domus esse desierat. Sane cum dicit Beda, *vbi domus erat:* non obscure videtur significare, iam ætate sua amplius illam non fuisse, nedum esse nunc queat. Nam si ante octingentos vel nongentos annos non erat illa domus, quomodo verum erit, quod ait Baronius, illam semper durasse integram? Si quis dicat, non desijsse quidem esse illam domum, sed in templum fuisse versam, quæram ego; si domus versa est in templum ante tot secula: quomodo & quando templum iterum versum est in domum? non enim templum transtulisse Angeli dicuntur, sed domum. Dicet fortasse aliquis, tunc

tunc cum illo loco templum est inædificatum, priorem domum alió esse translatam. Verùm hoc neque vllius scriptoris veteris testimonio potest probari: neque de re tanta coniecturis fallacibus temere locus dari debet. Tum autem merito quærat aliquis, vbi latuerit illa domus translatitia per tot secula. Nam vt initio translatæ nemo meminit; ita seruatæ nemo. Secundo loco profert Baronius consensum populorum: *hoc monumentum*, inquit, *totus Christianus Catholicus Orbis veneratur ac colit.* Melius dixisset ac verius; vniuersi nominis Christiani & Catholici, partem illam, quæ Ro. Pontifici paret, fidem habere huic miraculo. quanquam ne id quidem verum. Nam etiam inter Romanos Catholicos, etiam in ipsa Italia, multi dubitant, multi aliter sentiunt; sed quod sentiunt publicè profiteri, metu impediti, non audent. Porrò qui Papam agnoscunt Christiani, quota pars sunt vniuersi nominis Christiani? aliter sentire ridiculus & plus quàm puerilis est error. Tertio loco subijcit Baronius argumentum ab omnipotentia Dei: & hanc quidem vere Christianus nemo negat, nemo ne in dubium quidem vocat. Sciunt eruditi, iam olim Epicharmo poetæ pagano verè dictum esse, ἀδυνατεῖ οὐδὲν Θεῷ; *Nihil Deo est impossibile.* Norunt quicunque oracula diuina non penitus ignorant, Angeli vocem, Lucæ 1. 31. οὐκ ἀδυνατήσει παρὰ τῷ Θεῷ πᾶν ῥῆμα. Sed vellem cogitasset Baronius, quantam fabulis anilibus & opinionibus impijs ac pernitiosis fenestram aperiant, qui Dei omnipotentiam ab eiusdem separant voluntate. Quid enim non credemus, si hoc argumentationis genus admittimus? Affirmant Rabbini, postquam Moses rupem virga percussisset, puteum repente extitisse, qui Iudæos iter facientes per desertum sit secutus, ad mortem vsque Mariæ. Iidem de verme Schamir à Salomone adhibito ad lapides dissecandos in structura Templi, mira narrant. Iidem Leuiathanis & Beemoth magnitudinem narratione mirifica exaggerant, à qua non longe abit auctor libri quarti Esdræ VI. 49. 50. Commemorant etiam Rabbini immanitatis portentosæ bouem, qui altero cornu terram fulciat, deinde per interualla in alterum reijciat; vnde terræ motus. Sexcenta sunt huiusmodi in eorum libris; plura & magis mirabilia in Alkorano: si Dei potentiam spectamus, & δυνατὰ & facilia Deo immortali; sed quæ reijciunt tamen, respuunt, irrident omnes pij: quia nullum extat testimonium voluisse Deum illa mirabilia facere. Atqui recte Patres Græci dicere solent, oportere, vt fiat aliquid, συνδρομὸν εἶναι τῇ δυνάμει τὴν βούλησιν τοῦ Θεοῦ: *vt concurrant in idem potestas Dei & voluntas.* Quid multa? Scitum est piorum Patrum; Omnipotentiam Dei asylum esse hæreticorum, quò se recipiant, vbi rationibus fuerint victi. Gregorius Nazianzenus oratione

one LI. de Apollinaristis hæreticis: ἀπὸ τούτων ἐξαπορούμενοι τῶν ἀπαιτήσεων, καταφεύγουσιν ἐπὶ τὸ δυνατὸν εἶ) Θεῷ. Sic olim & Arriani, quum scelestè contenderent, Dominum nostrum Filium Dei non esse natiuitate; sed facturam, ποίημα καὶ κτίσμα: erroris conuicti ab orthodoxis, eò tandem confugiebant, vt dicerent, *per omnipotentiam Dei hoc illi præstitisse facturam, quod datura erat generatio*; quemadmodum legitur in quæstione XCVII. Quæstionum veteris & noui Test. apud Augustinum: quo loco sic error ille confutatur: *Non voluntas verum Filium facit, sed natiuitas. Sed potentia, inquiunt, Dei hoc subest, vt falsa faciat vera. Imò potentia Dei hæc est, vnde & omni laude dignus est; quia apud illum verum verum est, & falsum falsum est. Nam istud mendacis est, vt falsum dicat verum; quod Deo non competit. Nam omnia quidem potest Deus: sed non facit, nisi quod conueniat veritati eius ac iustitiæ.* Eleganter scriptor suo tempore doctissimus, Humbertus Syluæ candidæ Episcopus, in disputatione aduersus Græcos: *Hi*, ait, *non inuenientes quonam Sanctarum Scripturarum funiculo scapham assertionis suæ pertrahant ad alicuius stabilitatis littus; fluctuantes pertrahuntur in illud diuinæ omnipotentiæ pelagus.* Deinde ipse hoc argumenti genus quoties male vsurpatur, friuolum vocat: *nam* inquit, *si quolibet modo id esset factum, aliquis Euangelistarum tantum narraret miraculum.* Dicemus nos quoque similiter, fortasse non absurde; si hoc miraculum esset verum, non videtur permissura fuisse diuina prouidentia, vt historiæ tam admirabilis nulla esset certa narratio, nullum fide dignum testimonium. Quod ait quarto loco Baronius, domum Lauretanam & mensura & omnibus rebus congruere cum vestigijs quæ adhuc Nazarethi visuntur, nouum mihi est. Legi tot scriptores qui loca illa à se inspecta descripserunt: nihil simile apud quemquam illorum legi. Et mirum est post tot mutationes, post templum illi loco superstructum, adhuc superesse domus portatilis οἰκόπεδον. Postremo reijcit nos Baronius ad Petrum Canisium, quasi ille sitim possit abunde restinguere. Frustra. Nam si fortiora argumenta suggessisset Canisius; proculdubio etiam illa in Annales essent relata. Qui periculum fecerit, inueniet ita esse. Vt nihil dicam de imperitia linguarum & veteris historiæ, quam locis innumeris Canisianum illud opus prodit.

II. *Quomodo possit intelligi, fuisse prædictum per Prophetas Iesum appellatum iri* Nazarenum. *Non videri scripta Prophetarum perijsse post institutam Ecclesiam.* Scriptum est, *duobus modis posse accipi. Metalepsis duplex aut triplex.*

DOminum nostrum propter educationem in oppido Nazaret fuisse Nazarenum appellatum, ex Euangelista Matthæo mox refertur.

fertur. Hoc quam firmum & certum est, tam incertum est, quomodo verba Euangelistæ, *quod dictum est per Prophetas*, debeant accipi. Sunt in promptu diuersæ præstantissimorum Theologorum, quà veterum, quà recentiorum sententiæ. B. Chrysostomus in illum Matthæi locum indubitanter scribit, Prophetam, siue Prophetas, quos Euangelista laudat, iam non extare: multorum enim veterum Prophetarum scripta, vel propter Iudæorum incuriam, vel propter Barbarorum in Iudæam impressiones, perijsse. Verùm si tempore illo quo Matthæus scribebat, desiderabantur vates illi qui hîc laudantur; quæri potest, cur testimonio vteretur Euangelista auctorum amissorum? Sin tempore illo adhuc horum Prophetarum scripta supererant; difficile creditu est, libros sacros Prophetarum primæ notæ seruari ab interitu non potuisse; quum Ecclesia Dei, cui diuina oracula præcipue semper curæ fuerunt, & vita ipsa chariora, (quod declarat imprimis historia rerum gestarum aduersus eos qui Traditores sunt dicti:) omnes persecutiones & calamitates eluctata, fuerit tandem seruata. Fortasse igitur melius fuerit, eruditam eiusdem Patris obseruationem huic loco Matthæi accommodare. Obseruat Chrysostomus non vno loco, verba illa, ὡς γέγραπται, *vt scriptum est*, & similia in Nouo Testamento, duobus modis accipi debere: quoniam eorum quæ sic laudentur, alia verbis ijsdem, aut non dissimilibus, scripta repetiantur; alia non verbis quidem scripta inueniantur, sed rebus ipsis tantum expressa; aut ipso euentu confirmata reperiri, quæ scripta nusquam extent; licet de illis dicatur ὡς γέγραπται. Ad versum nonum capitis 11. prioris ad Corin. ita ille scribit: Καὶ ποῦ γέγραπται ταῦτα; λέγεται γεγράφθαι καὶ ὅταν μὴ διὰ τῶν ῥημάτων, ἀλλὰ δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων κείμενα ᾖ ἐπὶ τῶν ἱστοριῶν· ἢ ὅταν ὁ αὐτοῦ νόημα κείμενον ᾖ, μὴ ἐπ' αὐτῶν δὲ τῶν ῥημάτων. *At vbi hæc scripta sunt? Dicitur* SCRIPTVM ESSE ALIQVID, *etiam tunc, quando non verbis, sed rebus ipsis expressum fuerit in historijs: aut quando mens quidem est expressa, licet verbis non ijsdem.* Et homilia XLI. ad eiusdem epistolæ versum 45. cap. XV. Καίτοι τὸ μὲν γέγραπται, τὸ δ' οὐ γέγραπται· πῶς οὖν εἶπεν ὅτι γέγραπται; ἀπὸ τῆς τῶν πραγμάτων ἐκβάσεως αὐτὸ μετέφρασεν, ὅπερ ἔθος αὐτῷ συνεχῶς ποιεῖν. Et plura ibi in hanc sententiam. Hac obseruatione si vti volumus in explicatione loci Matthæi, neque eo fuerit opus effugio, vt dicantur perijsse Prophetæ hîc laudati: neque inani labore, quærendi hoc vaticinium in veteri Scriptura. Nam verbis quidem scriptum nusquam legitur, Christum vocatum iri Nazarenum: at inuenitur διὰ τῶν πραγμάτων κείμενον, vt loquitur Chrysostomus, id est rebus ipsis expressum. Vt si quis crumenam auro plenam amici collo appenderet, aut in sinum illi cónijceret, nec tamen verbis exprimeret, se hoc illi

illi donum dare, quum reuera tamen daret; vere dici posset donasse illi id munus, vtut formula dantibus solemni abstinuisset: sic, verè dici potest, prædictum atque scriptum fuisse, Messiam hoc vel illo nomine fore appellandum, si ita nominatus reperiatur in scriptis Prophetarum. Quod igitur Matthæus ait, prædictum fuisse, vt Christus appellaretur Nazarenus, ex Isaiæ x I. I. & Zacharia v I. 12. commodissime videtur posse exponi. Auctor est Hieronymus non vno loco, oppido Nazaret fuisse id nomen inditum ab Hebræorum voce נצר quam alij surculum, alij florem interpretantur. In illo quem indicauimus Isaiæ loco Messias expresse vocatur *Netser*, id est, flos, vt vetus interpres vertit, & Græci, ἄνθος. Et consentit Hieronymus, scribens ad Marcellam: *Ibimus ad Nazareth, & iuxta interpretationem nominis eius florem videbimus Galilææ.* In loco Zachariæ expressis verbis dicitur, nomen Messiæ fore GERMEN. צמח שמו Etsi autem nomina sunt diuersa surculus siue flos & germen: sunt tamen significatione affinia & vt Græci dicunt τῆς αὐτῆς ἐννοίας. cuiusmodi nomina sæpe permutari solita, vt alterum pro altero ponatur, nemo eruditus potest dubitare. Græci Critici appellant metalepsin duplicem, siue triplicem: vt cum γλήνη, quæ vox oculi pupillam significat, ponitur pro puella: quia pupilla oculi dicitur etiam κόρη. Igitur in illo poetæ, Ἔρρε κακὴ γλήνη, vox γλήνη locum obtinet vocis κόρη, per metalepsin quandam poeticam, vt appellant Grammatici. Eam figuram accurate explicat, & exemplis veterum scriptorum illustrat Eustathius Episcopus, ad versum Poetæ ex Iliad. α. Στήθεσσιν λασίοισι διάνδιχα μερμήριξεν. Quare nihil mirum est, in prophetia præsertim ænigmatica, promiscue has voces fuisse vsurpatas. Plura de hoc loco Matthæi, quem non multo aliter interpretatur, disserit vir acutissimus Franciscus Iunius, in Parallelis suis.

EXERCITATIO OCTAVA.

I. *Virginitas apud plerasque gentes olim in pretio. Numerus innumerus eorum qui votum hodie virginitatis suscipiunt. Augusti seueritas in eos qui nuptijs abstinerent, nec caste viuerent.*

ANNI XI. Num. I.

IN anno Domini x I. qui Coss. habuit in aliqua sui parte M. Papium Mutilum, Q. Poppæum Sabinum, trahit Baronius ad virginitatis laudem historiam, quæ Dioni narratur libro L V I. in eo anno. Nam quum legem Papiam Poppæá sanciret Augustus, qua lege maritis præmia, cælibibus pœnæ constituebantur:

constituebantur: non solum exceptæ sunt à communi lege Virgines Vestales: sed etiam honos illis habitus, idem qui matribus: Rectè hoc quidem Baronius: neque sane dubitari potest, apud plerosque populos, qui recti & honesti cognitionem haberent, in pretio semper veram virginitatem fuisse. Dico plerosque: quoniam affirmari idem non potest de omnibus: quum certum sit ipsum Dei populum adeo τὴν παρθενίαν οὐκ ἀσκῆσαι, neque propositum seruandæ virginitatis notum habuisse; vt contra, si qua perpetuo maneret virgo, probro id illi verteretur, & genus quoddam maledictionis censeretur. Sic cum in Oresta Euripidis impura Helena Electram compellans, virginem diuturnam appellat, illo versu, Παρθένε μακρὸν δὴ μῆκος Ἠλέκτρα χρόνου· *Electra, virgo quæ manes iam perdiu*: contumeliæ caussa sic illam esse locutam veteres obseruant. Differentiam hac in re inter veterem populum & nouum sæpe adnotant Patres, & caussas illius explicant. Hoc igitur rectè Baronius, & laudo. Illud non possum laudare, quod videtur illud exemplo veterum Romanorum defendere, quod passim fieri hodie videmus; vt pars mundi non pænitenda votum virginitatis suscipiat, magis quàm præstet. Quid enim simile? imò quid tam dissimile fingi potest? Romæ Vestales erant numero sex: quæ si virginitatem vel sola suspicione violassent; (vt illa quæ dixit, *Felices nuptæ: moriar, nisi nubere dulce est*:) grauissimis supplicijs, sine vlla misericordia, afficiebantur: damnatæ enim defodiebantur viuæ. Hodie virginitatem & sanctimoniam profitentium tantus vbique numerus; vt ante annos plus minus sexaginta, nondum tot ordinibus inuentis, qui postea sunt excogitati, Paulus IIII. affirmasse dicatur, esse in sua potestate cœnobiorum quidem ad centum quadraginta quatuor millia: paræciarum vero ad ducenta octuaginta octo millia: cæterum læsa virginitas quàm seueris legibus, plerisque in locis coerceantur, dicere nihil attinet; rem lippis notam & tonsoribus. Et hodie quidem scortatio, adulterium, & detestanda impudicitia, & similia vitia, tolerabiliora censentur, atque adeo à multis Iuris Canonici doctoribus pro leuioribus peccatis habentur, quàm si transeant ad nuptias non continentes: Augustus verò Princeps paganus, nulla meliore luce illustratus, necessitatem suis lege illa imponit, vel caste viuendi, vel nuptias sectandi. Ἐὰν δὲ καὶ αὐτοὶ, inquit, ἄγαμοι ἦτε, ὥσπερ αἱ ἱέρειαι αἱ ἀειπάρθενοι ἄνανδροι. εἶτα οὐκ οὕτω καὶ κολάζεσθε αἱ ἀσελγαίνητέ τι, ὥσπερ καὶ ἐκεῖναι. *Si vos carere semper vxoribus volueritis, sicut sacerdotes Vestales carent viris: ergo & iisdem quibus illi pœnis & ipsi afficiemini, si flagitium aliquod admiseritis.* Quis Rom. Pontificum à multis seculis tam duram legem suis monachis aut monialibus posuit, atque hic paganus Princeps suis omnibus subditis po-

nit? Hoc igitur exemplum vt Baronius proponeret, satius, opinor, erat, quam virginitatem adeo alieno loco laudaret, nemini sano vituperatam. Præstentur non laudentur dumtaxat virginitas & cælibatus: omnes Bonum factum acclamabunt; & multi, quibus hoc concessum à Deo fuerit, sanctum atque omni laudatione dignum propositum cupidè æmulabuntur.

II. *Hallucinationes Baronij in locis Dionis & Iosephi.*

ANNI XI. Num. II.

HOc anno à natiuitate Domini XI. Quintilium Varum è Syria fuisse reuocatum obseruat Baronius, ex historia, vt ait, Dionis. Sed errat Baronius; nam falsam sententiam Dioni attribuit. Verba sunt Dionis libro LVI. ἐπειδὴ ὁ Οὐαρὸς ὁ Κυϊντίλιος τὴν τε ἡγεμονίαν τῆς Γερμανίας λαβὼν, καὶ τὰ παρ' ἐκείνοις ἐκ τῆς ἀρχῆς διῴκει. *Postquam Quintilius Varus præfectura Germaniæ suscepta, res illorum pro imperio administrabat.* Nihil Dio de reuocato è Syria Varo illo tempore. Quare errat grauiter Baronius. Decepit illum Dionis interpres, qui verbis Dionis ista adiecit quæ in Græco textu non leguntur, *post administratam Syriam.* Sumpsit autem ea verba interpres è Xiphilino, qui superioribus Dionis inserit hæc, μετὰ τὴν τῆς Σύρων ἀρχήν. Atqui ne Xiphilinus quidem id dicit, quod è versione parum fideli collegit Baronius; hoc demum anno Varum è Syria fuisse reuocatum. Hoc neque Dio neque Xiphilinus dixerunt; & falsum esse in sermone de Syriæ Præsidibus est ostensum. Additur in Annalibus; *hallucinatum Iosephum, qui Varum perseuerasse in prouincia Syriæ, vsque ad successorem Quirinum affirmat.* Etiam hic errat Baronius, & parum diligenter sibi lectum Iosephum ostendit. Nusquam enim Iosephus affirmat quod ille ait. Quin si diligenter eius narrationem expendas, cum in XVII. Originum, tum in secundo Excidij; reperies nullam Vari factam esse ab eo mentionem post Archelai reditum ab Vrbe, quando factus est ab Augusto Ethnarcha. Quod nullius Syriæ Præsidis meminit Iosephus inter Varum & Quirinium; male ex eo colligas, affirmare ipsum quod vult Baronius esse ab eo affirmatum. Solet enim Iosephus & Reges & Præsides Syriæ prætermittere, qui rebus Iudaicis parum se immiscuerint.

EXERCITATIO

EXERCITATIO NONA.

I. *Baronij in Iosephum iniquitas. Mos numerandi annum currentem pro completo.*

ANNI XVI. Num. I.

ARchelai relegationem confert Baronius in annum Domini XVI. morte Augusti insignem, Coss. duobus Sextis. Hic igitur Iosephus historicus ab illo repetitur, grauissiméque accusatur, non solum perperam digestorum temporum; sed etiam leuitatis & inconstantiæ. Quum autem ratio temporum Archelai pendeat ab historia mortis Herodis; nos iam ante professi sumus, videri nobis Iosephum arctius contrahere vitæ Herodis spatium, quàm vt possit per omnia defendi eius narratio; nonnihil, vt videtur, historiæ Euangelicæ repuguans, quæ est lex & norma veritatis. Sed Iosephi hallucinationem non esse, vt Baronius ridicule existimauit, nouem annorum, verùm vnius dumtaxat aut ad summum alterius, ante ostendimus, & doctissimi quique atque exactissimi Chronologorum ita pronuntiarunt: quin pars illorum ne id quidem concedit, & varijs argumentis consensum Iosephi cum Euangelistis probare conatur. Quare Iosephus & Dio, qui etiam hic reprehenditur, aut nihil peccarunt, aut multo sane leuius, quàm hic scriptor existimauit: aut quàm errauit ipse in ijsdem temporibus digerendis. Inconstantiam vero cùm obijcit Iosepho, quia Archelaum alibi nono, alibi decimo regni sui anno dicat fuisse relegatum; inique facit, & parum se obseruasse ostendit, omnibus historicis, ac præsertim sacris, vsitatum loquendi modum, quando annus currens vel dies pro completo numeratur. Sic tempus quo ministrabant in Templo singulæ Sacerdotum familiæ, septem dierum fuisse non est dubium: nam Iosephus pag. 222. id spatium definit, ἀπὸ σαββάτου ἐπὶ σάββατον. à sabbato autem ad sabbatum dies sunt septem: idem tamen eo ipso loco, dierum octo facit illud interuallum. διέταξε μίαν πατριὰν διακονεῖν τῷ Θεῷ ἐπὶ ἡμέρας ὀκτώ. Illustria exempla huius locutionis in Scripturis possunt multa obseruari: vt cum dicitur Dominus resurrexisse die tertio: quum reuera vnum in sepulchro νυχθήμερον egerit, & dies circumstantes aliqua parte attigerit. Sic spatium quod Matth. XVII. 1. & Marcus IX. 2. faciunt sex dierum, in Euangelio Lucæ, IX. 28. dicitur fuisse octo dierum: quod etiam Epiphanius obseruat sub libri secundi finem, & super ea diuersitate præclare differit. Et B. Augustinus obseruat, *Habere istum morem Scripturas, vt à parte totum*

 ponant,

ponant, maxime in temporibus; & affert hoc ipsum exemplum, De consensu Euang. lib. III. cap. XIII. Quid igitur, obsecro, peccauit Iosephus, cum p. 544. relegatum fuisse scripsit, δεκάτῳ ἔτει τῆς ἀρχῆς, *anno regni sui decimo*, nempe inchoato: at p. 727. ἔτει τῆς ἀρχῆς ἐνάτῳ, *anno regni nono*, videlicet exacto & completo? Quare Eusebius in Chronico Græco Scaligeri, p. 62. quasi interpretem Iosephi agens, scribit, οὗτος μετὰ τὸ θ' τῆς ἀρχῆς ἔτη εἰς Βίενναν πόλιν Γαλλίας ὑπὸ Ῥωμαίων ἐξορίζεται. Quæ mox subijciuntur de Iosephi erroribus in historia Iudæ Gaulanitæ, in superioribus ventilata sunt: nec video caussam cur hæc crambe toties fuerit reponenda.

II. *Baronij de linguæ Latinæ præstantia disputatio, & de vsu pallij apud Romanos ante Augustum. Eiusdem hallucinatio in loco Suetonij. Tertullianus illustratur, locis aliquot à Baronio male acceptis.*

ANNI XVI. Num. VI.

POstquam commemorauit Baronius Augusti mortem, de vestitu Romanorum & lingua Romana longam digressionem subijcit. Et disputatio quidem de lingua Latina quò pertineat, in quem finem inseratur, obscurum non est. Nam quia vsus sermonis Latini ex veteri consuetudine remansit in sacris eorum, qui Romano Pontifici parent; voluit Baronius nobilitatem eius linguæ supra Græcam efferre. At quæ de toga & pallio hic differuntur, quò spectent, fateor me nescire. Hanc igitur illius obseruationem breuiter expendamus. Initio error iocularis Baronij obseruetur; qui rem per iocum factam ab Augusto, sic accipit, quasi esset Principis edictum. Addit ille sanè conditionem; *si tamen res serio facta est*: sed quid opus ista conditione, cum luce meridiana sit clarius, ioco esse illa facta ab Augusto, neque posse accipi vt ab eo fit, nisi velit aliquis se etiam pueris propinare suauiter ridendum? Suetonius vltima Augusti facta & dicta commemorans cap. XCVIII. *Sed & cæteros*, inquit, *continuos dies, inter cætera munuscula, togas insuper ac pallia distribuit: lege proposita, vt Romani Græco, Græci Romano habitu & sermone vterentur.* Ioco esse hæc facta à Principe conscio instantis sibi finis, & æquo animo ad illum sese parantis, cum præcedentia, tum sequentia faciunt manifestissimum. Docet hoc ipsum & similis obseruatio Suetonij capite LXXV. super consuetudine Augusti festos & solemnes dies celebrandi. Vt hæc non essent, ipsa tamen res quæ hic narratur, eiusmodi est, vt illam quasi serio factam accipere, hoc verò nihil aliud sit, nisi aut insanire, aut credere Augustum insanijsse. Nam cui persuaderi poterit, Principem φρενήρη & mentis compotem, illam vestium permutationem inter Græcos & Romanos, edicto

edicto iussisse? Non meminerat Baronius hunc esse Augustum, qui decorum in vestitu seruari à Romano populo semper voluit, sicut probauit eo facto, quod narratur Suetonio, capite XL. Latinus Latinius vir prudens & doctissimus, quo censore vsus est Baronius in hoc primo tomo, cum ista legeret, notæ culpam apposuit. Huius iudicium ne videretur ille contempsisse, illam parenthesin adiecit, *si tamen res serio facta est*: mentem tamen vt apparet non mutauit: alioquin tam absurdæ sententiæ vestigium nullum in suis Annalibus passus esset extare. Præbuerunt ipsi errandi occasionem illa apud Suetonium verba, *lege proposita*, quæ est profectò hallucinatio, vel mediocriter docto homine indigna. Addit verò: *Hæc cùm Suetonius de illo scribat, tamen antea irrepserat in Italiam vsus pallij, de quo sic Tertullianus: Pallium etsi Græcum magis, sed lingua iam penes Latium est: cum voce vestis intrauit.* Sed quid iste scriptoris Afri locus ad propositum? Nam Tertullianus sub Seuero & duobus filijs vnà imperantibus illa scribebat: hic vero sermo est de temporibus ante Augustum. Verba Tertulliani, *cum voce vestis intrauit*, si simpliciter vt sonant accipias, sensus erit, simul cepisse Latium, id est, populum Rom. & vocem *pallium*, notam habere, & genus vestis voce denotatum vsurpare. quod falsum est. Nam tempore Plauti, & ante ipsum, nota dictio fuit Romæ, vestis in vsu Romanis non fuit: vnde palliatarum & togatarum fabularum discrimen. quare ita accipiendum quod ait Tertullianus, vt dicat, cum voce iam olim nota, rei vsum tandem intrasse. Hoc vere ille de sua ætate dicere potuit: nam postquam in orbe Romano qui sunt, ciues Romani effecti sunt ex constitutione Imperatoris Antonini, vt scribitur lege XVII. Dig. De statu hom. paullatim omnes ciuitatis & peregrinitatis notæ exoleuerunt. Quare locus Tertulliani ad propositum Baronij non magis faciebat, quàm canis ad balneum. Sic mox vt probet multo ante Augustum pallij vsum Romanis fuisse licitum, duo affert exempla, quorum priore contrarium demonstratur; posterius plane falsum. Prius exemplum est Scipionis, cùm esset in gymnasio. In quo demiror discipulum Nerij non animaduertisse errorem suum: perinde enim facit, vt si ita argumentaretur: Romanis licuit in communi vsu Græce loqui; quoniam Cicero cùm erat in Sicilia & Græcia Græce cum Græcis loquebatur. Nam gymnasiorum institutum totum fuit Græcanicum; neq; alibi quàm inter Græcos erant gymnastæ & gymnasia: puta, Neapoli, quæ Græca vrbs erat, in magna Græcia, Sicilia, vel Græcia; aut alijs locis, vbi more Græcorum viuebatur. Vbi igitur Scipio vsus pallio traditur? nempe in gymnasio, hoc est, inter Græcos: atque id non in Italia, sed in Sicilia. Qui tamen ne sic quidem

euitauit

euitauit, quin male eo nomine audiret, atque adeo in magnum periculum veniret, accusante ipsum apud Ordinem amplissimum Fabio Maximo. Florus epitome Liuiana XXIX. *Quum falsus rumor de P. Scipione Proc. qui in Sicilia erat, in Vrbem perlatus esset, tanquam luxuriaretur; missis ob hoc Legatis à Senatu, qui explorarent an ita esset, purgatus est infamia Scipio.* Capita accusationis referuntur à Liuio: *Ipsius etiam Imperatoris, non Romanus modò, sed ne militaris quidem cultus iactabatur: cum pallio crepidisque inambulare in gymnasio, libellis etiam palæstraque operam dare.* Exemplum Scipionis imitatus est Germanicus Tiberij temporibus, cum Ægyptum lustrabat: & reprehensus est eo nomine etiam illa ætate, non minus quàm fuerat Scipio. Tacitus narrat Annalium libro II. in Consulatu Silani & Norbani, vbi etiam Scipionis meminit. Ista scilicet egregie probant, quod voluit auctor ire probatum; licitum fuisse Romanis pallij vsum etiam ante Augustum. Alterum exemplum est de Catone Vticensi; quem ait Baronius, cum ius diceret vsum pallio. Non solus Baronius, sed etiam alij viri doctissimi hoc sibi persuaserunt, ex verbis Tertulliani male intellectis. Sic ille De pallio cap. III. *Idem Cato iuridicinæ suæ in tempore, humeros exsertus, haud minus palliato habitu Græcis fauit.* At non hoc vult Tertullianus, Catonem cum ius diceret, pallio vsum: sed iuniorem cum Censorio confundens, ait ipsum Græcis fauisse, hoc est, accessisse prope ad cultum Græcorum pallio vtentium, cum iudicaret, humerum exsertus, non minus quàm si pallium gestasset. De prætura Catonis Vticensis scribit Plutarchus in vita; ipsum integritate iudiciorum suorum non tantum dignitatis ei quem gerebat magistratui conciliasse: quantum detraxerit illius honori, atque adeo illum deturparit, cum sæpe ad tribunal accederet sine tunica & discalceatus. Στρατηγὸς, inquit, οὐδὲν ἔδοξε προσθεῖναι τῇ ἀρχῇ τοσοῦτον εἰς σεμνότητα καὶ μέγεθος ἄρχων καλῶς, ὅσον ἀφαιρεῖν καὶ καταισχύνειν, ἀνυπόδετος καὶ ἀχίτων πολλάκις ἐπὶ τὸ βῆμα προσερχόμενος. Nihil Plutarchus de pallio; sed hoc tantum; conscendisse tribunal sine tunica & sine calceis. ex quo apparet magna Catonis incuria circa habitum. Eandem & Tertullianus significare voluit, cum dixit illum ius dixisse humero exserto. quod non solum de palliatis dicitur; verùm etiam de togatis, qui togæ laciniam humero detractam sub brachium conijciebant: quod etiam aliter dixerunt, esse expapillato brachio. His duobus exemplis & tertium additur, de Tiberio, quem refert Suetonius, *abiecta toga ferme biennio permansisse in pallio*: tunc nimirum, cum Rhodi exul, vel certe agens exulem, ad humilitatem omni studio se componens, spem & cogitationem de reditu penitus posuisse videri volebat. Quare etiam istud exemplum est ἀπροσδιόνυσον.

III. *An*

III. *An lingua aliqua potior in sacris quàm alia. Latina cæteris male prælata. Comparatio trium linguarum; Hebraicæ, Græcæ, Latinæ. Cur Romani sua lingua in prouincijs vsi. Legum Scholæ Latinæ in Syria. Quæ lingua in titulo Crucis præcesserit. Inconstantia Baronij super ligno Crucis, quod Romæ visitur. Euangelium linguis omnibus prædicatum. Cur Marcianus Imperator Latine locutus in Concilio. Literæ Paparum ad Concilia Latine legebantur, deinde in Græcum vertebantur. Latinus sermo passim intellectus. Insignis Baronij hallucinatio, super sacris Latinis Constantinopoli fieri solitis. Locus ex epistola Nicolai Papæ. Probatur nihil olim lectum in Ecclesia aut dictum, quod non intelligeretur, aut exponeretur. Iudicia Græcorum de lingua Romana. Vetus Ro. Ecclesia Græcam linguam suæ in nonnullis ritibus prætulit. Missæ Rom. lingua aliquando per occasionem Constantinopoli.*

ANNI XVI. Num. VIII.

QVis sit scopus Baronianæ disputationis de linguæ Latinæ prærogatiua iam ostendimus. Nam quia docere alio loco parabat, vsum eius linguæ in sacris exercitijs esse retinendum; mature & iam inde à principio suorum Annalium præstruere sibi fidem voluit, quo lectore vteretur ad assentiendum proniore & faciliore. Nimirum hoc fundamento nititur ista argumentatio : illum cultum esse Deo gratissimum, ad quem peragendum lingua fuerit adhibita omnium præstantissima. Vnde enim nisi ab hac persuasione, tanta hæc contentio linguam Romanam alijs omnibus anteponendi ? Sed quum personarum apud Deum Opt. Max. nulla sit acceptio : οὐ γάρ ἐστι προσωποληψία παρὰ τῷ Θεῷ. Rom. II. 11. Ephes. VI. 9. quomodo erit acceptio linguarum ? aut ad stabiliendam hanc sententiam, quid præter friuolam coniecturam, ex humana ratione depromptam, potest afferri ? Passim Spiritus Sanctus in libro Psalmorum omnes gentes, omnes populos & nationes hortatur, vt nomen Dei laudent & canticis celebrent : delectus linguæ, qua potissimum sit Deus laudandus, nusquam imperatur, nusquam vel apertè, vel obscurè saltem & ænigmaticè indicatur. Si lingua Romana erat, aut futura erat omnium Deo gratissima in sacris synaxibus ; cur regius psaltes non eadem opera populos hortabatur, vt illam Deo vnicè gratam linguam discerent ? Non igitur è diuinis oraculis auctoritatem habet ista sententia. Iam si linguarum inter se comparatio sit instituenda, vt quæ sit omnium præstantissima dignoscatur : pessimam inueniendi veri rationem iniuit Baronius. Vt enim equi aut mancipij vera laus in eo est posita, vt ad illa ministeria sint aptissimi, quibus fuerint destinati : sic illa præ cæteris

magni

magni fieri lingua debet, quæ ad exprimenda sensa animi est conuenientissima. Is namque est vsus linguarum, cuius tantum gratiâ à sapientibus & discuntur & vsurpantur. Antiquitas præterea, caussa alia est, cur lingua aliqua præstare alij meritò credatur : præsertim si matrix altera fuerit alterius, altera tradux, & ab illa orta. Tertiam caussam statuere licet, dignitatem eorum qui lingua aliqua vtantur, vel fuerint vsi : & quartam, si qua lingua vsu patet latius quàm altera. Si prima ratio spectetur, lingua Græca sine controuersia omnes antecellit : si secunda, Hebraica omnium proculdubio longe nobilissima : Græca item nobilior Latina : si tertiam, nulla est linguarum omnium quæ ad dignitatem Hebraicæ accedat : quam Deus initio rerum formauit : quam diuina Maiestas sæpe vsurpauit : quæ oracula cœlestia continet : quæ nomen Dei illud admirabile, quod priora secula sacro silentio semper sunt venerata, sola nouit. Proxima dignitas Græcæ linguæ ; qua scribi Deus voluit salutis nostræ doctrinam ; qua etiam scientiæ omnes primitus sunt traditæ, & à præstantissimis ingenijs prope consummatæ. Quarta ratio Latinæ non parum decoris hodie conciliat ; quatenus in Europa iam omnium ferme eruditorum communis ea facta est. Quare si tres istæ inter se comparentur, Hebraica, Græca, Romana : omnium sine controuersia vt antiquissima, sic nobilissima est Hebraica : Græca nobilior Romana : hæc quo se iactet aduersus duas priores nihil habet : habet quo aduersus reliquas omnes alias. Primò, quod in titulo Crucis Domini nostri Hebraicæ & Græcæ adiuncta, ministerio tam excellente à cæteris separata est, & quodammodo sanctificata. Accedit, quod olim lingua fuit dominantium : quò referri debent, quæcunque à Baronio sunt congesta è Suetonio, Dione, Cicerone, Valerio Maximo, vt probaret Romanos rerum dominos, vsum linguæ suæ vnâ cum dominatione propagasse, quoad eius fieri poterat: quod sane neque mirum est, neque probationis egebat. Duabus enim de caussis id ab illis factum. Prior fuit ; quia plerique Romanorum magistratuum Græce nesciebant, aut certe periti sermonis Græci adeo non erant, vt commode atque expedite Græce possent loqui : nam qui poterant, cum tulit occasio, fecerunt. Sic apud Liuium libro XLV. Paulus Æmilius in Macedonia sedens pro tribunali, *Latine quæ Senatui, quæ sibi ex consilij sententia visa essent, pronuntiauit* : ac statim : *Cn. Octauius Prætor, (nam & ipse aderat) interpretata sermone Græco referebat.* Accedit & alia caussa : nam specimen aliquod dominationis in eo multi posuerunt, vt apud subiectas gentes, lingua populi dominantis vsurparetur. Quare etiam iudicia in conuentibus lingua Romana per prouincias, vt plurimum, celebrabant :

vnde

vnde illa farrago vocum forensium Romanarum, quæ sermoni Græco & Syriaco reperiuntur insertæ, vt vel ex Nouo Testamento apparet. Et in Aruch plurima vocabula Latina est inuenire; quæ, si obseruaueris, deprehendes ferme omnia vel forensia esse, vel militaria. Nam ex eadem caussa etiam, Leges doceri in Syria Beryti voluerunt lingua Romana: qua de re insignis locus est apud S. Gregorium Thaumaturgum, in laudatione Origenis. Ibi Gregorius caussam cur ferme Græce loqui dedidicisset, hanc reddit: Οἱ θαυμαστοὶ ἡμῶν νόμοι· οἷς νῦν τὰ πάντων τῶν ὑπὸ τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν κατευθύνεται πράγματα, οὔτε συγκείμενοι, οὔτ' ἐκμανθανόμενοι ἀταλαιπώρως. ὄντες μὲν αὐτοὶ, σοφοί τε καὶ ἀκριβεῖς, καὶ ποικίλοι, καὶ θαυμαστοὶ, καὶ συνελόντα εἰπεῖν, Ἑλληνικώτατοι· ἐκφρασθέντες δὲ καὶ παραδοθέντες τῇ Ῥωμαίων φωνῇ· καταπληκτικῇ μὲν καὶ ἀλαζόνι, καὶ συσχηματιζομένῃ αὐτῶν τῇ ἐξουσίᾳ τῇ βασιλικῇ, φορτικῇ δὲ ὅμως ἐμοί. Fecerunt hoc, inquit, *istæ admirabiles nostræ leges: ex quarum præscripto nunc omnium qui Romano subyciuntur imperio negotia administrantur: quæ sapienter scriptæ quum sint, accuratæ, variæ, admirandæ, atque vt vno verbo dicam, Græca eruditione refertissimæ: conceptæ sunt ac traditæ Romanorum lingua, terribili illa quidem, superba, & imperium quod obtinent præ se ferente; cæterum mihi molesta & Barbara.* Istæ rationes sunt, cur Romani vernaculum sibi sermonem, apud subditos imperio suo populos voluerint vsurpari: non autem quod ipsam per se linguam Romanam Græca putarent esse digniorem: cuius vanitatis, nunquam, opinor, ipsis in mentem venit. Baronius vero postquam testimonijs aliquot probauit Romanos Romanam linguam in prouincijs vsurpasse; ex eo conclusionem hanc elicit: *Vnde inferri potest, in titulo Crucis Domini, quem scripsit Pilatus Hebraicè, Græcè & Latinè, non eo ordine quo recensentur ab Euangelistis inscriptiones esse positas; nam diuersi cum inter se reperiantur, non ordinem ipsos secutos esse, sed tantum quod factum est insinuasse; sed Latinam inscriptionem primo loco positam esse.* Magna animo meo incessit admiratio, quis enthusiasmus transuersum egerit hunc Cæsarem, vt tam alieno loco de titulo Crucis Dominicæ disputaret. Nec minus miror, ausum hæc dicere, idque Romæ, qui non nesciret, frustum è ligno Tituli huius inter alias reliquias Romæ coli: quod lignum si falsum non est, collectio Baronij falsa est: sin recte Baronius colligit, falsum est illud lignum, falsæ reliquiæ, & qui venerationem illi hactenus exhibuerunt falsi sunt. Nam in eo ligno prima est Hebraica inscriptio, sequitur Græca, & tertio loco Romana. At per Deum immortalem, si etiam ligni illius, quod os & linguam, vt ita dicam, habet, ac pro se loquitur, fides vacillat, quid erit certitudinis in Crucis ligno, quod vel Romæ vel alibi adoratur? quid in cæteris reliquijs? Istud igitur pius Lector diligenter apud se reputet. Nam

Baronium de illo ligno certi nihil habuisse, & fortasse etiam magis in illam partem inclinasse, vt falsum atque adulterinum crederet, hic locus manifestissime arguit. Idem tamen in historia passionis cum vulgo loquitur, & sine vlla dubitatione illud frustum ligneum pro vero agnoscit: vbi penitus mutata sententia, etiam de ordine trium titulorum disputat subtilissime: qua de re suo loco. Hic vero Baronius suam sententiam (illam dico quam hic probat in anno Christi XVI. non quam tuetur in anno XXXIV.) magni testis auctoritate confirmat, Nicolai I. Romani Pontificis: cuius verba, si recte capit Baronius, & Papa, vt fit verisimile, mentitus non est; ilicet de ligno quod Romæ colitur actum est. Nam id subdititium esse, omnino ex hac Baronij sententia, & Nicolai Papæ verbis sequitur. Hoc igitur Romani viderint: nos interim porrò pergamus. Addit, *post hæc linguam Romanam fidei sacramentis in Romana Ecclesia magis magisque fuisse nobilitatam*: quod quidem verissimum est: atque hanc præcipuam esse linguæ Romanæ commendationem, pij omnes vltrò concedent: quod diuina oracula, illâ etiam sint expressa; & quod Dei laudes, & sacrosancta religionis Christianæ mysteria, Latino sermone sint celebrata. Hoc maius est, quàm populi dominantis linguam fuisse; etiam si terrarum Orbem (cuius pars Romanis olim non adeo magna paruit) vniuersum dominatio ipsorum tenuisset. Sed enim hæc laus linguæ Romanæ propria non fuit, non est: verùm communis omnium populorum linguis, ad quos doctrinæ cœlestis præconium peruenit, & Christi regnum. In secundo Actorum Parthi, Medi, Elamitæ, Mesopotamij, Iudæi, Cappadoces, Ponti & Asiæ incolæ, Phryges, Pamphylij, Aegyptij, Afri, Cyrenenses, Romani, proselyti Iudæi, Cretenses & Arabes, Apostolos audiunt, proprijs cuiusque horum linguis enarrantes τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ, & pietatis mysteria. Neque dubium est istos omnes, vel saltem plerosque omnes, postea cultum religionis Christianæ in patrijs suis instituisse, vt lingua vernacula quisquè populus Deum coleret. Inter cæteros populos Romani nominantur, vt non planè vltimi, ita à primo loco remotissimi. Vbi igitur prærogatiua linguæ Romanæ in rebus sacris? equidem istud tam subtile nullus capio. Quare illud repeto, quod initio dixi: vt personarum, ita linguarum nulla apud Deum immortalem est acceptio. Quem ego dum hæc scribo, non dubito, vanitatem, futilitatem, stultitiam & ineptias nostras ex alto & sublimi gloriæ suæ fastigio ridere atque damnare; qui de linguarum prærogatiua, miseri homunciones, contendamus. Nos fortasse aliquanto excusatiores, qui non præimus, sed aliena persequimur vestigia. Nondum tamen finis: nam Baronius tria adhuc adfert argumenta, vt prærogatiuam

rogatiuam Romanæ linguæ stabiliat. Primum est; quod Marcianus Imperator in Synodo Chalcedonensi verba faciens, primò Latinè, deinde Græcè est locutus. Magnam verò rem nobis narrat Baronius: Imperatorem Romanum Græcè & Latinè doctum, in cœtu Romanorum & Græcorum, Romanam prius orationem habuisse, quàm Græcam. Dederit hoc videlicet dignitati veteris Romæ, cui æquum erat nouellam Romam assurgere: dederit Maiestati imperij; quod à Romanis institutum, Romanorum semper est dictum: dederit & dignitati illorum qui Concilio intererant. Nam præter Episcopos fuit ibi tunc procerum imperij maximus numerus: quorum nomina & dignitates ibidem accurate recensentur. Hos autem omnes aut plerosque omnes, vel Romanos Italosue fuisse, vel Romanam linguam doctos, nulla sit religio affirmare. Nam è Græcis illi potissimum Latinè loqui discebant, qui ad aulicam vitam aspirabant. Vnde illud Chrysostomi in sermone ad fidelem patrem, tomo VI. pag. 190. ὁ δεῖνα τὴν Ἰταλῶν γλῶτταν ἐκπαιδευθεὶς, ἐν τοῖς βασιλείοις ἐστι λαμπρὸς, καὶ πάντα ἄγει καὶ φέρει τὰ ἔνδον. *Ille linguam Italicam accuratè edoctus, in aula vehementer floret, atque in ea pro libitu suo cuncta administrat.* Vt dubitari non debeat, plerosque procerum aulicorum Latinam linguam calluisse. Quare ne illud quidem mirum; Imperatorem vel in eorum gratiam Latinè fuisse tunc locutum. Discebant præterea linguam Latinam, qui ad vitam militarem præparabantur; quod ex elegantissima apparet historia, quam in eodem libro narrat Chrysostomus. Adde quod Episcoporum qui ex Italia venerant, plerosque Græcè nescijsse, simillimum veri est: nam vt ait Gregorius Magnus, qui seculo proximo vixit, in tota Italia paucissimi erant, qui aliquid omnino Græcè scirent. Quid autem Baronius ad propositum suum è facto Imperatoris Marciani possit colligere, nondum, quæ mea est tarditas ingenij, intelligo. Alterum exemplum sequitur, quod ad rem sane plus aliquanto facit. Refert enim Baronius ex Actis Concilij Ephesini, morem olim in Concilijs seruari solitum; vt Romani Pontificis Legati literas Papæ Latine recitarent; & non nisi rogati à consessu Patrum, easdem Græcè versas legerent. Hoc Baronius putat esse magnum prærogatiuæ argumentum Latinæ linguæ. Sed moneo lectores Annalium, non esse cur huic argumento multum tribuant. Nam quid mirum est, si literæ à Papa Latinè scriptæ, ea lingua prius exhiberi solitæ fuerint, qua compositæ? si recta ratione rem putamus, non magis hoc videri mirum debet, quàm Romanum Episcopum Romana lingua literas scripsisse. Iam Traiani temporibus, vt auctor est Plutarchus, toto imperio Romano lingua Romana non solum intelligebatur, sed etiam à plerisque vsurpabatur.

 Sic

Sic enim ille in Platonicis quæstionibus: Ῥωμαίων λόγῳ νῦν ὁμοῦ τι πάντες ἄνθρωποι χρῶνται: *sermone Romanorum vniuersi fere mortales nunc vtuntur*: & Sophista Libanius, qui paullo ante Ephesinum illud Concilium viuebat, vereri se alicubi scribit, ne, quoniam rerum summa penes illos sit, quibus Latina lingua erat vernacula, breui deficiat vsus Græcæ. Locus eximius est, quem adscribam è libro De sua fortuna. Ἀλλὰ πρό γε τῆς ἡμετέρων λόγων νῦν πλέον ἢ πρότερον ἥττηνται τῆς ἑτέρων. ὥσθ' ἡμῖν καὶ φόβον ὑπὲρ αὐτῶν γενέσθαι, μὴ ἐκκοπῶσιν ὅλως, νόμου τοῦτο ποιοῦντος· γράμματα μὲν οὖν ὁ νόμος τοῦτ' οὐκ ἐπέταττεν· ἡ τιμὴ δὲ καὶ τὸ τὴν τῶν Ἰταλῶν ἐπισταμένων γενέσθαι τὸ δύνασθαι. Cur igitur literæ quas Papa Romanus Latinè scribebat, eius Legati prius in aliam transferrent linguam, quàm experientia didicissent, vtrum id foret necesse? Nam si plures, vel præcipui Episcoporum, Latina intelligerent, poterant in totum Pontificis Legati eo labore supersedere. Præterea sciendum, nullam legem extitisse, nullum canonem, qui iuberet ita fieri: sola consuetudine id receptum est: contra, vt Latina verterentur à Papæ Legatis in Græcum, non mos; sed ius & necessitas fuit: alioqui rem ridiculam & absurdam facere visi essent, si apud non intelligentes Latini sermonis, Latina tantum recitassent. Iccirco sic loquitur Philippus presbyter, Papę Legatus, in illo Concilio: Τὸ ἱκανὸν ἐγένετο τῇ συνηθείᾳ, ἵνα τὰ γράμματα τῆς Ἀποστολικῆς καθέδρας ἐν πρώτοις Ῥωμαϊστὶ ἀναγνωσθῇ. *Satisfactum est*, ait, *consuetudini, vt Sedis Apostolicæ literæ primò Latine legerentur*. De facta versione Gręca sic: Νῦν δὲ ὁμοίως, ἐπειδὴ ἡ ὑμετέρα ἀπαιτεῖ μακαριότης ὅπως καὶ Ἑλληνιστὶ ἀναγνωσθῇ, ἀναγκαῖόν ἐστι τῷ πόθῳ τῆς ὑμετέρας μακαριότητος γενέσθαι τὸ ἱκανόν. *Nunc similiter, quoniam beatitudo vestra exigit, vt Græcè eædem literæ recitentur; necesse est desiderio beatitudinis vestræ satisfieri.* Si quis putet in eo specimen aliquod fuisse dominationis, quam Papa Ro. in vniuersos Episcopos, atque adeo in Concilium ipsum œcumenicum sibi vindicaret; nos qui de Papis eius seculi melius sentimus, hoc tantum isto loco respondebimus; imperitorum hominum id esse commentum, qui temporum illorum historiam non habent notam: neq; satis attente obseruarunt differentias temporum & gradus, per quos ad hodierna postulata adulatores & parasiti Paparum peruenerunt. Quare de illis alibi serio, volente facienteque Deo. Tertium argumentum omnium validissimum est; nec sine arte à Baronio reseruatum vt agmen clauderet: quod ex rhetorum præcepto videtur fecisse. Ait igitur: *In sacris etiam Missarum solemnijs penes Græcos ea semper viguit consuetudo, vt tam lectiones Euangelicæ quàm Apostolicæ, primum Latinè, inde Græcè eadem in Ecclesia publicè recitarentur, vt idem qui supra Nicolaus Papa ad eundem Imperatorem scribens testatur.* Hæc ille; qui si cogitasset serio, quàm parum probabilem

lem historiam pro vera & certa lectoribus suis obtrudat ; nunquam commisisset, vt narrationem Nicolai Papę, aliter referendo, multo etiam minus probabilem redderet. Falsum enim est id Papam dicere quod ait Baronius. Non dicit Papa eam consuetudinem vigere apud Gręcos : de Constantinopolitana enim Ecclesia tantum loquitur, vbi plerique Itali erant aut sermonis Latini periti : neq; vt Baronius, quicquam affirmat Nicolaus : sed *fertur*, inquit ; eo verbo indicans, non quasi certam narrationem se id commemorare : sed vt auditionem de cuius fide nihil sibi constaret, nihil asseuerare vellet. Vbi igitur fides Baronij ? sed multo etiam insignior fraus, (dicendum enim quod res est :) cum addit verbis Nicolai verbum *semper* : in quo vt vis est & pondus præcipuum, ita mendacium longe maximum. Verba Nicolai sunt : *Istius enim dictione linguæ, Constantinopolitana Ecclesia, lectionem Apostolicam & Euangelicam in stationibus fertur primitus recitare : sicq; demum Græco sermone propter Græcos vtique ipsas lectiones pronuntiare.* Non faciam hoc loco, quod hodiernis ingenijs liuoris plenis est solemne, vt verbis exaggerem viri docti peccatum : alius crimen vocaret, & quidem οὐ τὸ τυχόν. Nam Papæ narratio nihil habet neque admirabile, neque à probabilitate alienum, si dextre accipiatur. Apparet enim eos qui hoc Nicolao dixerunt, de Ecclesijs illis nouæ Romæ locutos esse, ad quas conueniebant plerique omnes Latini, aut Latinæ linguæ periti ; Gręci vero non adeo multi. Meritò igitur partis maioris habita est ratio : sed nec pauci illi Græci sunt contempti : in quorum gratiam institutum, vt quæ legebantur è sacris literis, mox Græcè iterum legerentur. Adhuc nimirum vigebat in Ecclesia Dei Pauli Apostoli præceptum : qui verba non intellecta proferri vetat in synaxibus : idque adeo clarè & expressè, vt monstri simile sit, reperiri qui de illius mente dubitent; vel potius, qui infestis aduersus veritatem animis ingenij vires exerceant ad illam obruendam. Vigebat adhuc in Ecclesia institutum vetus, habendi interpretes, quorum operâ fieret, ne parum intellectum populo maneret, quicquid esset recitatum lingua non omnibus nota. Epiphanio sub libri III. finem inter alia ministeria Ecclesię nominantur, ἑρμηνευταὶ γλώσσης εἰς γλῶσσαν, ἢ ἐν ταῖς ἀναγνώσεσιν, ἢ ἐν ταῖς ὁμιλίαις: *interpretes vnius linguæ in alteram, qui & lectiones & sermones verterent.* O magnam vim veritatis ! Quem locum Baronius firmissimum putabat ad defendendum hodiernum vsum Latinæ linguæ in sacris : ex eo ipso loco nos verissimè & certissimè demonstrauimus, in veteri Ecclesia non fuisse moris, vt lingua ignota quicquam sine interprete apud populum recitaretur. Hic expendant pij & veræ antiquitatis Ecclesiasticæ studiosi, quo iure Nouatores audiant, qui antiquam disciplinam

cupiunt

cupiunt in integrum restitutam. Baronius, qui existimauit Græcos homines illum honorem Latinæ linguæ semper habuisse; ingenia videlicet Græcorum & φιλαυτίαν non norat. Nesciebat linguam Romanam semper à Græcis velut Barbaram esse contemptam. Id voluit Gregorius Thaumaturgus, cum in superiore loco illam vocat φορτικήν, odiosam & absurdam: etsi propter reuerentiam imperij minus dixit quàm sentiret. Ibidem eam vocat, arrogantem, terribilem, superbam. Neque hoc solius Gregorij fuit iudicium; sed & alij idem iudicarunt & pronuntiarunt. Olympiodorus in Meteora Aristotelis, p. 27. τότε μὲν Γραικοὶ νῦν δὲ Ἕλληνες· τοῦτο δὲ τὸ ὄνομα, ὃ οἱ μὲν Ῥωμαῖοι προσοξύνουσι, Γραικοὺς λέγοντες· ἡ δὲ κοινὴ διάλεκτος ὀξύνει· Καθόλου γὰρ οἱ Ῥωμαῖοι πᾶν ὄνομα προσοξύνουσι διὰ τὸν κόμπον· ὅθεν ὑπερφορέοντες ἐκλήθησαν ὑπὸ τῶν πάντων. Vbi vides non iudicium, sed leuitatem potius hominis Græculi. Verùm loquebatur Olympiodorus ex communi sensu Græcorum: quos ita pronuntiare adigebant φιλαυτία, liuor, & imperitia Romanæ facundiæ. Artemidorus qui nugas in serium argumentum vertit, linguam Latinam pro seruili & Barbara habebat; cum ista scribebat libro primo, capite LV. οἶδά τινα ὡς ἔδοξε Ῥωμαϊκὰ γράμματα μανθάνειν, καὶ εἰς δοῦλον κατεκρίθη· οὐδὲν γὰρ ἐν δούλῳ Ἑλληνικὸν διδάσκεται). Tolerabilius est, quod vir sanctus Gregorius Naz. in laudatione Athanasij scribit, Italos laborare στενότητι γλώττης, καὶ πενίᾳ ὀνομάτων, *angustijs & difficultate linguæ, & verborum inopia.* Solus est è Græcis, quod quidem meminerim, Theodoretus, qui linguam Romanam & Romanos scriptores propter enthymematum densitatem, & breuitatem sententiarum, sic laudat, vt etiam Græcis anteponat. Locus est in libro quinto de curatione Græc. aff. Ῥωμαῖοι, inquit, καὶ ποιητὰς ἔσχον καὶ ξυγγραφέας, καὶ ῥήτορας. καὶ φασὶν οἱ ταύτην γε κἀκείνην ἠσκηκότες τὴν γλῶτταν, καὶ πυκνότερα τῶν Ἑλληνικῶν τούτων ἐνθυμήματα εἶναι, καὶ ξυντομωτέρας τὰς γνώμας. quanquam hæc est potius ingeniorum Romanorum, quàm linguæ laudatio. Hic subit mirari candorem Ecclesię Romanę veteris: quę in nonnullis suis ritibus Gręcam linguam quum vsurparet, ius prętogatiuę, propter antiquitatem, credo, maiorem, illi seruauit illibatum & Latinam linguam Gręcę voluit cedere: Gulielmus Durandus in Rationali diuinorum officiorum, libro sexto, capite LVI. de quarta feria dominicę quartę Quadragesimę; loquens de scrutinijs catechizandorum. *Post hæc dicenda sunt ea, quæ ab ingressu Ecclesiæ vsque ad Missam fiunt. Primò masculi ad Austrum statuuntur, fœminæ ad Aquilonem: inde quatuor lectiones super eos leguntur, & quatuor initia Euangeliorum: deinde duo, vnus masculus & vna fœmina, in sanctuarium ab acoluthis portantur: post symbolum Græcè super masculos, Latinè super fœminas dicitur.* Porrò non fuisse rem Constantinopoli consue-

tam,

tam, vt liturgia Romano sermone celebraretur ; etiam eo argumento ostendi potest : quod Ro. Pontificis Legatis id legimus aliquando fuisse concessum, post rem bene gestam, ceu beneficij loco. Exemplum habes in Synodo sexta Oecumenica ibi habita, imperante Constantino Pogonato. Humbertus Syluæ candidæ Episcopus; contra Nicetam : *Tanta gratia Legatos Catholicæ pacis comitata est, vt Iohannes Portuensis Episcopus, qui erat vnus ex ipsis, Dominica octaua Paschæ, Missas publicas in Ecclesia Sancta Sophiæ, coram Principe & Episcopo ipsius Vrbis, Latine celebraret.*

IV. Locus Iosephi emendatus, qui magnos viros decepit. Rationes chronologiæ Baronianæ inuicto argumento euertuntur.

ANNI XVI. Num. IX.

PRincipio statim imperij sui Tiberium misisse in Iudæam Valerium Gratum, scribit Baronius. Hic fuit Pontij Pilati decessor; scribitque Iosephus ipsum egisse in Iudæa procuratorem Cæsaris annos vndecim. Pontius Pilatus venit in Iudæam anno Tiberij non XII. vt arbitrantur Baronius & alij : sed potius XIII. vt colligi potest ex ipsius discessu, qui incidit in tempus mortis Tiberij. Quare Gratus non primo Tiberij, sed anno potius secundo illius exeunte, fuit missus. de quo tamen nolim contendere. Porrò hunc Gratum viri summi quidam scribunt, quintum venisse in Palæstinam Imperatorum Procuratorem. Ille verò fuit quartus, non quintus. Primus venit Coponius, missus cum Quirinio : secundus M. Ambiuius, qui apud Iosephum Originum libro XVII. p. 545. corruptè dicitur Ἀμβιβοῦχος, pro Ἀμβίβιος vel Ἀμβίβιος : tertius Annius Rufus, cui successit Valerius Gratus. Sed aliud agentes decepit verbum anceps apud Iosephum, & male positus accentus. Ita enim editum : καὶ πέμπτος ἀπ' αὐτοῦ πρὸς Ἰουδαίοις ἐπίτροπος, διάδοχος Ἀννίου Ῥούφου Οὐαλέριος Γράτος. Sed legendum omnino πεμπτὸς, quod neque Gelenius neque alij viri magni obseruarunt, quum tamen successio horum Procuratorum expressis verbis notetur Iosepho. πεμπτὸς pro *missus* occurrit aliquoties apud Iosephum, vt pag. 552. πεμπτὸς ἔλεγεν ἥκειν ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου. Quartus igitur in Iudæam venit Procurator Tiberij Gratus, anno, vt videtur, imperij illius secundo, vel, vt placet alijs, primo. Hic verò tota corruit funditusque euertitur chronologia annorum Herodis à Baronio instituta : vt alio prorsus argumentorum genere ad destruendam eius sententiam nihil sit opus. Ille suis alogijs rem eò deducit, vt necesse habeat statuere Archelai casum in anno vltimo Augusti ; qui est idem Archelai primus. Constat Procuratores in Iudæam mitti cepisse post redactam illam in prouinciæ

uinciæ formam extruso Archelao. Constat etiam Coponium primum esse missum, cui ordine successerint Ambiuius, & Annius Rufus, & post hos Gratus. Quæro igitur à Baronio, si vltimo Augusti, primo Tiberij, vt ipsi placet, Gratus iuit in Iudæam, & Archelaus eodem anno relegatus, quid fiet tribus illis Procuratoribus, Coponio, Ambiuio, Annio Rufo? quem locum illis, quod tempus assignabit? Diceret fortasse, non Procuratores Iudææ istos fuisse, verùm Præsides Syriæ; nam excidit illi hæc quoque à vero alienissima vox, ne verbulo quidem vno confutari digna. Tenetur igitur Baronius ἐπ' αὐτοφώρῳ deprehensus; neque illi si iam viueret, alia pateret euasio, nisi per ingenuam errroris retractationem.

EXERCITATIO DECIMA.

I. *Anna S. P. deiecti annus.*

ANNI XVII. Num. I.

IOsephus libro XVIII. cap. XI. postquam dixit venisse in Iudæam Valerium Gratum, continuo subijcit, ipsum sacerdotio priuasse Ananum; Ismaele Phabi in locum illius substituto. Baronius propterea existimat factum id esse, simulac venit Gratus in prouinciam: itaque in annum primum Tiberij, vel sequentis initium hanc historiam refert. Alij viri summi & in doctrina temporum exercitatissimi, quibus potius assentior, historiam deiecti Anani, siue Annæ & substituti Ismaelis, referunt ad annum Tiberij nonum, Christi Dionysianum XXIII. Vide inferius, XII. 4. Nemo qui Iosephum diligenter legerit, potest ignorare, ipsum, cui propositum non erat Annales scribere, solere interdum res narratione sua coniungere, quæ diuersis annis acciderunt.

II. *An Superhumerale & Rationale seruarentur à Præsidibus vnà cum stola. Quinque res desideratæ in domo secunda.* SOHAM *gemmæ nomen variè expositum in libris sacris.*

ANNI XVII. Num. II.

VIdetur Baronius existimasse, vnà cum stola summi Pontificis seruatum fuisse à Romanis superhumerale & rationale: quas partes cultus Pontificalis Moses describit Exodi capite XXVIII. hoc illum sensisse, ex eius narratione fit manifestum. Nam quorsum mentio

tio istorum huc iniecta pertineat, nisi quod vnà seruarentur cum stola? Sed noli credere: error enim est ἐξ ἀνιστορησίας. Quod ad rationale attinet, nunquam illud visum est, totis Templi secundi temporibus. Id enim vnum erat ex illis quinque rebus, quæ desideratæ sunt in domo secunda, quum essent in Templo Solomonis: nempe ignis, arca, rationale iudicij, siue Vrim & Thumim, oleum vnctionis, & Spiritus Sanctus. Alij ita recensent, arca, propitiatorium, Cherubim, ignis iugis, præsentia diuinitatis, id est, Vrim & Thumim, siue Spiritus Sanctus; cuius loco Templum secundum habuit, quam vocarunt בת קול *filiam vocis* exeuntem de monte Horeb. Superhumerale detuisse Templo secundo non memini legere. Iosephus vero Originum lib. III. p. 79. videtur affirmare, extitisse quidem tempore secundi Templi & superhumerale & rationale: sed vtrumque desijsse fulgere annis ducentis antequam ille scriberet suam historiam: hoc est, centum circiter annis priusquam Dominus nasceretur. quod constanti Rabbinorum traditioni de amissis Vrim & Thumim repugnat. Obseruatur mox, pretiosos lapides duos superhumeralis Iosepho sardonyches dici, Philoni smaragdos: sed vnde illa sit diuersitas, prætermittitur. Est autem inde, quod vocem Hebraicam שהם *Soham* plerique interpretes onychem vel sardonychem sunt interpretati, Geneseos capite secundo, & Exodi capite XXVIII. atque ita Latina versio. at Græci inconstanter: Geneseos quidem II. 12. ὁ λίθος ὁ πράσινος, *gemma prasina*, siue porracei coloris. Exodi verò XXVIII. 7. λίθους σμαράγδους. est enim smaragdus gratissima viriditate insignis.

EXERCITATIO VNDECIMA.

Iosephus defenditur contra accusationem Baronij.

ANNI XXI. Num. II.

IN anno Domini XXI. Tiberij quinto, sine iusta caussa Iosephus reprehenditur; qui nusquam dixit, post passionem Christi Paulinæ historiam accidisse: licet mortis Domini prius meminerit. Nam quia propositum illi non erat, res Seruatoris nostri per annos digestas explicare; vitæ illius, passionis, & resurrectionis breuem mentionem coniecit in tempus quo certum erat illum vixisse: annorum rationem nullam habuit. Faciunt hoc sæpissimè principes historici, Thucydides, Polybius, Liuius, in ijs præsertim, quibus nolunt immorari. Sed & in partibus legitimæ historiæ idem

ius persæpe vsurpant, vt dicebamus in præfatione Chronologiæ Polybianæ. Neque tamen propterea quisquam illos reprehendit. Quare non sunt ferenda hic de Iosepho ista verba: *more suo plurimum à veritate temporum discrepat.* Taceo alia quæ poterant in eam rem dici.

EXERCITATIO DVODECIMA.

Baronij iniquitas in carpendo Iosepho iure vel iniuria.

ANNI XXVIII. Num. II.

NVllam occasionem prætermittit Baronius, siue iustam, siue iniustam, detrahendi Iosepho, historico nobilissimo, quicquid ingrati Iosephomastiges mugінentur. Igitur quum in historia seditionis, quæ propter imagines Cæsaris Vrbi sanctæ illatas contigit, primo procurationis Pilati anno, dissensum aliquem obseruasset inter Iosephum & Philonem; arripit hoc tanquam hermæum, & aduersus Iosephum perorat, *qui*, ait, *non tantum à nostris scriptoribus, sed à suis gentilibus mendacij arguitur.* Sed hæc viro graui & historicæ veritatis studioso, indigna est oratio. Nam si omnes Iosephi errores, hallucinationes, aut ablepsiæ (de ijs non loquor, in quibus discedit Iosephus à Biblijs: in quo excusari non potest:) in vnam summam contrahantur; vix centesima pars ea fuerit culparum ab vno Eusebio admissarum, siue in Chronico, siue in alijs scriptis. Cur igitur tanta cura & tanta cum iniquitate Iosepho insultabimus? cuius libros nisi prouidentia Dei singularis ad nostra seruasset tempora, in quantis rerum Iudaicarum tenebris hodie versaremur? quot fabulas, quot mendacia iubar historiæ Iosephi discutit? At errat Iosephus interdum manifestò. Sanè: homo enim erat. Potuitne Baronius obliuisci, omnes homines errare, omnes venia opus habere? Quis autem magis ipso? cuius Annales tot futiles fabulas, tot crassas hallucinationes, tot fœda mendacia, tot omnis generis errores continent, vt qui voluerit ipsum exagitare, singulis fere paginis facinus aliquod animaduertendum sit reperturus. Quare autem Philoni potius quàm Iosepho in hac historia assentiri nos oporteat, nullam affert caussam, nullam afferre potuit: etsi vult videre eas multas esse & in propatulo positas. Mihi verò non magis persuadet Philo clipeos illos fuisse puros, sine pictura, quàm alia nonnulla, quæ oratorie ab illo ibi scribuntur, vt caussæ suæ seruiret. Sed de his clipeis legant studiosi quæ sunt eruditissimè obseruata Iosepho Scaligero in Notis Eusebianis, numero MMXLIV. & iterum MMCCLXXXVI.

EXERCI-

EXERCITATIO XIII.

I. *An consensus quatuor Euangelistarum in visione Ezechielis significetur. Chrysostomi super eo locus elegans affertur & illustratur. Dissensus in circumstantijs non semper facit praeiudicium veritati: neq; dissensio in ritibus praeiudicat verae doctrinae.*

ANNI XXXI. Num. II.

Nitio anni xxxi. Domini nostri, Baronius priusquam ad rem accedat, de praestantia quatuor Euangelistarum nonnulla differit, & de summo ipsorum in historia Euangelica consensu. Ait, iam olim Prophetae Ezechieli eorum admirabilem excellentiam fuisse praeostensam, *sub quatuor animalium symbolicis speciebus in diuina illa caelitus ostensa visione gloriae Domini.* Amat Baronius figuras Veteris Testamenti rebus atque historiae Noui accommodare. Quod institutum, quum sit per se apprime laudabile; quia certum est, pleraque signa oblata populo Iudaico fuisse typos, qui ad Christum illos deducerent; eademque nostra gratia in literas fuisse relata, vt docet Apostolus, 1. Corinth. x11. existimo tamen, magna in hac parte opus esse circumspectione: neque eiusmodi applicationem cuilibet generi scriptionis conuenire. Quod si iudicij non fallor, minime omnium historicus eam licentiam debet vsurpare, vt in explicationem simplicem rerum gestarum (id enim pollicetur historia) allegorias aut aenigmata inuehat è veteri Lege petita. Porrò in toto Instrumento veteri nihil haberi obscurius exordio Ezechielis vel fine, obseruat Nicolaus de Lyra verè, ex antiqua Hebraeorum, quam commemorat in fine Praefationis in eum Prophetam, traditione. Quod igitur hoc loco affirmatur, quatuor animalia in prima visione denotasse quatuor Euangelistas; vt in concionatore, laude sua fortasse non careret: ita Annalium conditorem an satis deceat non satis scio. Rem enim affirmat, de qua inter doctissimos illius Prophetae interpretes nondum conuenit. Ponit quidem B. Hieronymus hanc interpretationem inter caeteras suis in Ezechielem Commentarijs, & praefatione in Matthaeum pluribus idem visionem illam in hanc sententiam explicat: curiosus etiam alibi similium obseruationum sectator, quod nemo ignorat. Sed grauissimae rationes sunt, quae suadeant Angelos potius intelligi, & quemadmodum Glossa loquitur, *praesidentiam ipsorum in vniuersum mundum.* Ideo enim quatuor sunt animalia, propter quatuor mundi plagas. Sane quum cap. x. 15.

dicat Ezechiel, Cherubinos de quibus ibi loquitur, esse vnum ex illis quatuor animalibus, quæ viderat ad flumen Chebaris; quomodo illa visio ad quatuor Euangelistas possit referri, difficile est videre. Omitto alias interpretationes, quæ longius etiam recedunt ab hac mente; vt illa quam fuse persequitur B. Macarius homilia prima. Consensum autem admirabilem quatuor Euangelistarum, eximie ex antiquis omnibus declarat vnus B. Chrysostomus, homilia in Matthæum altera; cuius aurea verba vtilius hic legent studiosi, quàm ænigma illud, quod in eam rem affert Baronius. Τί οὖν, ait, οὐκ ἤρκει εἷς Εὐαγγελιστὴς πάντα εἰπεῖν; ἤρκει μὲν· ἀλλὰ κἂν τέσσαρες οἱ γράφοντες ὦσι, μήτε κατὰ τοὺς αὐτοὺς καιρούς, μήτε ἐν τοῖς αὐτοῖς τόποις, μήτε συνελθόντες καὶ διαλεχθέντες ἀλλήλοις· εἶτα ὥσπερ ἀφ' ἑνὸς στόματος πάντα φθέγγωνται, μεγίστη τῆς ἀληθείας ἀπόδειξις τοῦτο γίνεται. Καὶ μὴν τοὐναντίον συνέβη φησί· πολλαχοῦ γὰρ διαφωνοῦντες ἐλέγχονται. Αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο μέγιστον δεῖγμα τῆς ἀληθείας ἐστίν· εἰ γὰρ πάντα συνεφώνησαν μετὰ ἀκριβείας, καὶ μέχρι καιροῦ, καὶ μέχρι τόπου, καὶ μέχρι ῥημάτων αὐτῶν, οὐδεὶς ἂν ἐπίστευσε τῶν ἐχθρῶν, ὅτι μὴ συνελθόντες ἀπὸ συνθήκης τινὸς ἀνθρωπίνης ἔγραψαν· νῦν δὲ καὶ ἡ δοκοῦσα ἐν μικροῖς εἶναι διαφωνία, πάσης ἀπαλλάττει αὐτοὺς ὑποψίας· καὶ λαμπρῶς ὑπὲρ τοῦ τρόπου τῶν γραψάντων ἀπολογεῖται. Sensus horum verborum est: potuisse sufficere vnum Euangelistam scribendæ historię Euangelicę: sed placuisse diuinæ prouidentiæ, vt quatuor numero scriptores in eodem argumento versarentur; qui neque iisdem scripserunt temporibus, neque iisdem locis, neque vnâ congregati sunt in eum finem, ac ne collocuti quidem sunt inter se. Qui omnia quum loquantur velut ab vno ore, veritatis id maximum est argumentum. Obiicitur, contrarium huius euenisse; quoniam arguantur Euangelistæ inuicem dissentire. Quin potius, ait Chrysostomus, veritatis maximum istud est indicium. Nam si per omnia consentirent, exacta diligentia, etiam in tempore, etiam in loco, etiam in verbis ipsis, nemo hostium Christi fuisset, quin crederet conuenisse vnâ Euangelistas, & humana quadam conspiratione scripsisse quæ scripserunt. Nunc etiam illa quæ videtur esse inter illos dissensio in paruis, ab omni ipsos liberat suspicione; & moribus eorum luculentam præstat defensionem. Hæc vir sanctus verè & acutè. Distinguendum enim est diligentissime, inter consensum in re & consensum in circumstantiis. In re consentiunt semper Euangelistæ: in circumstantiis non semper. Id verò summam rei adeo non lædit, vt fidem etiam maiorem vniuersæ narrationi conciliet, vt ait Chrysostomus; & potest confirmari ratione haut leui, quam suggerit obseruatio Aristotelis Metaphys. primo minore: nimis exactam diligentiam neque probari omnibus, neque suspicione carere, διὰ τὴν μικρολογίαν, propter minutias, quas nihil morantur liberalia

beralia

beralia ingenia. ἔχει γάρ τι, inquit Philosophus, τὸ ἀκριβὲς τοιοῦτον· ὥστε καθάπερ ἐπὶ τῶν συμβολαίων καὶ ἐπὶ τῶν λόγων ἀνελεύθερον εἶναί τισι δοκεῖ. id est, *Habet tale quid cura nimis exacta : quam vt in contractibus, sic in sermonibus aut disputationibus; quidam arbitrantur rem esse illiberalem.* Eodem pertinet quod iudiciosissimus scriptor Strabo libro primo scribit ; historiam à multis traditam, qui in circumstantijs, putà locorum, non eadem dixerint, reijci non debere : sed contra, plenioris fidei argumentum ex illo ipso dissensu peti interdum posse. ἀλλ' ὅτι, inquit, εἰ μὴ συμφωνοῦσι περὶ τὴν ἱστορίαν τῶν τόπων παραδιδόντες, οὐδ' ὅλως ἐκβάλλειν δεῖ τὴν σύμπασαν ἱστορίαν· ἀλλ' ἔσθ' ὅτε καὶ πιστοῦται τὸ καθόλου μᾶλλον ἐστί. Idem eruditissimus scriptor alio loco, magnorum auctorum lucubrationes comparat colossicis operibus ; in quorum partibus, inquit, singulis non spectatur exacta subtilitas ; sed vniuerso operi attenditur, & an id recte habeat examinatur : similiter de magnis scriptoribus esse iudicandum. καθάπερ γὰρ ait, ἐν τοῖς κολοσσικοῖς ἔργοις οὐ τὸ καθ' ἕκαστον ἀκριβὲς ζητοῦμεν, ἀλλὰ τοῖς καθόλου προσέχομεν μᾶλλον, εἰ ἔχῃ καλῶς τὸ ὅλον· οὕτως κἂν τούτοις ποιεῖσθαι δεῖ τὴν κρίσιν. Hæc propterea isto loco adnotare volui ; non quia sacrosanctam Euangelistarum historiam, in partibus non minus quàm in summa admirandam & αὐτόπιστον, cuiusquam mortalium, nedum meo, patrocinio opus habere existimem : sed quia pulcherrimam Chrysostomi obseruationem non parum confirmant. Simul vt sui erroris multos admoneam ; quos videre est hodie, historiæ Ecclesiasticæ in plerisque fidem omnem abrogare ; eo dumtaxat argumento, quia reperiuntur scriptores diuersi de rebus iisdem non semper eadem vsquequaque scripsisse. Ne illud quidem prætermittam ; huic Chrysostomi argumentationi roboris & prudentiæ plenæ, similem esse rationem Irenæi, quam opponit Victori Episcopo Romano, acrius quàm par esset, connitenti, vt eadem vbique locorum Paschatis obseruatio reciperetur. Irenæus contra, libertatem in talibus Ecclesiarum Dei tuetur exemplo ieiuniorum statorum : quæ diuersimode quum obseruarentur in diuersis locis ; illam diuersitatem adeo nihil nocere ait summæ fidei Christianæ; vt contra non mediocriter eo pacto consensus in præcipuis fidei capitibus confirmetur. Diuini senis verba sunt notanda ; ἡ διαφωνία τῆς νηστείας τὴν ὁμόνοιαν τῆς πίστεως συνίστησι. Eusebius lib. v. Histor. cap. XXVI.

II. Antiquitas

II. *Antiquitas & vtilitas Harmoniarum è quatuor Euangelistis. Locus è præfatione Victoris Capuani animaduersus.*

Anni XXXI. Num. III.

Vetustissima res est in Ecclesia, genus illud scriptionis & piæ meditationis, quæ multorum occupauit industriam, in redigendis quatuor Euangelistarum libris ad formam vnius, qui omnia contineat suis locis digesta. Duæ eius propositi vtilitates sunt præcipuæ: nam & consensus Euangelistarum hoc pacto melius intelligitur, & memoriæ consulitur mirificè. Atque istud posterius parui esse momenti nemo audebit dicere, qui meminerit Spiritum Sanctum in plusculis psalmis, præsertim autem in omnium longissimo, & ad vitam pie instituendam omnium maxime necessario, infirmitati nostræ hac in parte non esse dedignatum succurrere; sed illa sacra carmina vario artificio, secundum ordinem literarum Hebraicarum in eum præcipue finem digessisse. Primi omnium memorantur in hoc studio posuisse operam Theophilus sextus Antiochiæ Episcopus, & Tatianus Iustini æqualis ac γνώριμος: de quibus consule Baronium in annis Domini CLXX. & CLXXIV. Tatiani labor, qui hodieque extat, propter auctoris hæretici singularem perfidiam, meritò à pijs est reiectus. Theophili quoque diligentiam obscurauit Ammonius Alexandrinus, auctor numeralis harmoniæ è quatuor Euangelijs concinnatæ, & in canones x. digestæ: de quibus ex Eusebio multa B. Hieronymus. Primus hic, opinor, suam eius argumenti lucubrationem, cuius erat præcipuus scopus, Euangeliorum tanquam phthongorum concentum ostendere, è re vocauit Ἁρμονίαν: Tatianum imitatus, qui opus à se contextum appellauerat τὸ διὰ τεσσάρων. vt auctor est Eusebius extremo libro IV. Historiæ. In præfatione Victoris Capuani, quæ habetur Bibliothecæ Patrum nuper editæ Parisijs tomo septimo, pag. 25. ita legitur: *Tatianus vnum ex quatuor compaginauit Euangelium, cui titulum Dia pente imposuit.* Videtur scribendum *Dia panton.* quod consentit cum Eusebio. Alioquin scimus & *Dia pente* concentus nomen esse apud Musicos, vt *Dia tessaron* & *Dia pason*: quas appellationes & Latini retinuerunt, vt Vitruuius.

III. Exempla

III. *Exempla simplicis narrationis & item exacta admiranda extare in Scripturis. Lucæ diligentia in designando tempore, quo ministerium suum Dominus inchoauit. Cur Lysaniæ Tetrarchæ meminerit. Lysaniæ Tetrarchæ plures. Tetrarchia Lysaniæ. Tetrarchia Abilena: & varij casus eorum qui illam obtinuerunt.* οἶκος *pro dominatione aut regno.*

ANNI XXXI. Num. IV.

DEinceps habetur Baronij disputatio super versu primo capitis III. Lucæ: quo in versu quum facta sit ab Euangelista mentio Lysaniæ Tetrarchæ, meritò quæsitum est ab eruditis interpretibus, quis hic Lysanias fuerit: nonnulli etiam huic quæstioni alteram adiunxerunt, cur huius mentionem Euangelista fecerit. Vt de posteriore prius dicam; non mirabitur Lysaniam inter cæteros Syriæ Tetrarchas esse nominatum, qui Lucæ, vel potius Spiritus Sancti admirandam sapientiam, diligenter vti par est, obseruauerit. Nam quum totâ passim Scripturâ in rerum gestarum narrationibus stupenda quædam scribentium eluceat simplicitas, & ille veritatis color, vt appellatur à rhetoribus, vbiq; emineat; quem orationi conciliant cultus elegantioris neglectus, et vt melius Græci dicunt, ἡ ἀφέλεια καὶ τὸ ἀπέριττον; aliquando tamen omnem diligentiam atque omnem artem scriptores sacri longe superant. Nati Christi historia apud Matthæum, Marcum & Lucam, simplicem rei gestæ narrationem continet, circunstantijs fere omnibus, quas tanta diligentia oratores persequuntur, vt fidem dictis adstruant, nudatam. De beatissima Virgine paucissima dicuntur: de Iosepho adhuc pauciora: loci etiam & temporis circunstantiam in primo capite omittit Matthæus: deinde initio secundi stupenda quadam breuitate & ἀφελείᾳ. *Cùm ergo natus esset Iesus in Bethlehem Iudææ in diebus Herodis.* De præsepi in quo natus Seruator mundi, ne verbum quidem: postea Lucas eam ingentis momenti circunstantiam adiecit. Sed quàm multa putamus esse omissa in eo genere, ad quæ depingenda aliquis seculi rhetor totum artis suæ myrothecium exhausisset? Neque tamen sine horrenda impietate dixerit aliquis, negligentia vel incuria Euangelistarum id esse factum. Quin potius infinitam in eo Dei sapientiam adoremus; qui hac simplicitate pios voluit erudire, quibus potissimum in rebus immorari ipsos oporteret: ijs nimirum, quæ ad summam pietatis spectant, quæque animos nostros rebus terrenis abstractos ad cœlestium meditationem valeant traducere. At contra, ἀκριβείας & diligentiæ exactæ etiam in necessarijs circunstantijs notandis, exempla non pauca eadem Scriptura suggerit: cuiusmodi est istud Lucæ prorsus singulare. Is enim rerum descriptionem

onem aggressurus, quas Dominus noster toto ministerii sui tempore gessit; temporis ἄξιον, quæ erat omnium maximi momenti, accuratè sic designauit, vt parem diligentiam non temere alibi sit deprehendere. Scias esse rem maximam, cognitione omnium mortalium dignissimam, cuius inchoandæ tempus Deus immortalis tot notis voluit insigniri; potestatis primo ciuilis, atque eius multiplicis; deinde sacerdotalis; postremò ætatis Domini nostri Iesv Christi. Primò Imperatoris nomen ponitur, cuius erat tum per Orbem terrarum diffusa & cognita potestas; nec solum nomen, sed annus imperii illius, *Anno decimo quinto imperii Tiberii Cæsaris.* Addit statim nomen Procuratoris Cæsaris: Procuratorum autem administratio certo spatio temporis definita non erat, sed à Cæsarum voluntate pendebat. Ait, ἡγεμονεύοντος Ποντίου Πιλάτου τῆς Ἰουδαίας, *procurante Pontio Pilato Iudæam.* Fuit is annus tertius currens procurationis Pilati. Parum hoc Lucæ visum, nisi etiam potestatum aliarum nomina adiiceret, quæ tunc in Iudæa & finitimis regionibus eminebant. Notum est, amplissimum Herodis regnum mutata forma diuisum fuisse ab Augusto in Ethnarchias tres; quarum maximam & cæteris duabus parem Archelaus, & eo pulso Cæsaris Procurator obtinebat: reliquas duas Archelai fratres Herodes Antipas & Philippus. Vides caussam cur Imperatori statim subiecerit Lucas Procuratorem Iudææ; huic Tetrarchas. τετραρχοῦντος τῆς Γαλιλαίας Ἡρώδου, *Tetrarcha Galilææ Herode.* Similiter Iosephus in diuisione regni Herodis, τούτῳ (Herodi Antipæ: nam iste appellatus est Herodes Antipas, vt auctor Iosephus Belli II. cap. XIII.) ἥ τε Περαία καὶ ἡ Γαλιλαία ὑπετέλουν: postea de Philippo Lucas, Φιλίππου δὲ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ τετραρχοῦντος τῆς Ἰτουραίας καὶ Τραχωνίτιδος χώρας: *Philippo autem fratre eius Tetrarcha Ituraa & Trachonitidis regionis.* Et Iosephus, Βαταναία δὲ (ὑπετέλει) σὺν Τραχωνίτιδι, καὶ Αὐρανῖτις σὺν ἐπὶ μέρει οἴκου τοῦ Ζηνοδώρου. Iam redeamus ad propositam initio quæstionem; Quare Lucas Tetrarchæ Lysaniæ deinceps meminit? Ait enim, καὶ Λυσανίου τῆς Ἀβιληνῆς τετραρχοῦντος, *&* *Lysania Abilena Tetrarcha.* Iam diximus, Euangelistam in re maxima maximam adhibuisse diligentiam, vt plurimis temporis indiciis eam insigniret, atque illustrem & testatam redderet. Erat illis temporibus tetrarchia quę dicebatur Abilena Lysaniæ: quam pro voluntate Imperatoris, vel proprius princeps obtinebat, vel maior aliquis accessionis loco accipiebat. Quoniam igitur ineunte illo acceptabili ac vere magno anno ministerii Domini nostri, quidam Lysanias eum principatum tenebat; ne hunc quidem Lucas putauit sibi esse prætermittendum: quum præsertim Iudæi non pauci in Tetrarchæ huius ditione habitarent, in finibus Decapoleos; quò venisse Christum,

stum, atque Euangelium ibi prædicasse, & Decapolitanos plures ad ipsum ventitasse, eique ἠκολούθησαν, testantur Euangelistæ, Matth. IV. 25. Marcus V. 20. & VII. 31. Superest altera quæstio, quis iste Lysanias fuerit. Sciendum est, diuersis temporibus Lysanias duos fuisse, eiusdem principatus Tetrarchas: quorum prior ex historia illorum temporum notus est satis: posterior verò alibi, quod sciam, satis expresse nominatus non inuenitur; sed tantum obiter. Ante natalem Domini quadraginta circiter annis, viuebat in Syria Ptolemæus Mennæi F. Tetrarcha, siue regulus Iturææ, regionis paruæ in confinio Syriæ & Arabiæ. Strabo libro XVI. auctor est, paruisse huic regulo (cuius & Iosephus meminit, pag. 673.) montana Iturææ, Marsyan, Heliopolin, & Chalcidem vrbem Syriæ, à qua nomen habuit Chalcidene, Plinio descripta, libro V. cap. XXIII. Hunc Lysanias filius excepit, qui Iosepho dicitur patri successisse in ipsius dynastia, libro XIV. cap. XXIII. Sed isti dynastæ dominationes suas precario obtinebant, quamdiu gratum erat rerum potientibus Romæ. Itaque Dio libro XLIX. beneficio Antonij Lysaniam hunc factum esse Iturææ regem scribit; & mox ab eodem, vt Cleopatræ gratificaretur, occisum: quod etiam Iosephus docet libro XIV. cap. V. Hic Lysanias sedem dominationis suæ collocauit Abilæ. Ita vocabatur vrbs quædam Syriæ, quam Plinius facit vnã è sex Tetrarchijs, quæ erant immixtæ vrbibus Decapoleos. Quum autem plures in Syria essent Abilæ, huic cognomen Lysaniæ datum est, vt ab alijs separaretur. Ptolemæus in descriptione Cœlesyriæ primam vrbem recenset Heliopolin, quam diximus huius patri paruisse: & secundam Abilam quæ cognominatur Lysaniæ. Ἄβιλα ἐπικαλουμένη Λυσανίου. & ita apud Iosephum ille principatus vocatur sæpe, Lysaniæ Tetrarchia, vt libro XVIII. pag. 565. & libro XX. cap. V. vbi Abela siue Abila dicitur fuisse Lysaniæ Tetrarchia. Putat Baronius his locis Iosephum meminisse posterioris Lysaniæ: quod verum est, vt mox probabimus. Assentior tamen Iosepho Scaligero, qui dudum monuit, à priore, non à posteriore cognominatam fuisse Abilam Lysaniæ. Quare Iosephus libro XV. in rebus Herodis, & proximis temporibus à cæde Lysaniæ prioris, meminit huius cognominis. Nam p. 474. ὁ οἶκος τοῦ Λυσανίου, idem est ac Lysaniæ Tetrarchia, vel Abilenæ, vt appellat Lucas. Incidit cædes Lysaniæ in annum Vrbis DCCXIX. ante natum Dominum XXXIII. Ex eo tempore dynastiæ huius varia fuit administratio. Cleopatra prima eam possedit exstincto legitimo domino: postquam illa perijt, videtur Augustus fisco suo illam addixisse, & certi pretij imposita pensione, colendam tradidisse Zenodoro cuidam: de quo Iosephus, Ζηνόδωρός τις ἐμε-μίσθωτο

μίσθωτο τὸν οἶκον Λυσανίου. Similes Cleopatræ locationes habes apud Iosephum libro x v. cap. v. vbi Herodes Rex & alius dynasta Arabs, vrbes Cleopatræ donatas ab illa redimunt, pacti annuam certæ pecuniæ pensionem. Quamdiu Zenodorus in potestate habuit Lysaniæ Tetrarchiam, ea dicta fuit Zenodori Tetrarchia: & ita appellatur Dioni. Iosephus appellat τὸν Ζηνοδώρου οἶκον, p. 543. Scribunt autem & Iosephus lib. x v. & Dio lib. L I V. Tetrarchiam Zenodori donatam fuisse Herodi ab Augusto, anno Vrbis D C C X X X I V. ante natum Messiam X V I I I. Mortuo Herode, quum inter possessas ab illo terras esset reperta hæc Tetrarchia, Augustus partem illius Philippo eius filio attribuit: quod his verbis Iosephus significat: *Attributa est Philippo Auranitis,* σὺν τινι μέρει οἴκου τοῦ Ζηνοδώρου λεγομένου, *cum parte quadam eius quæ appellata est Zenodori domus.* Nam vt antea dicebamus, οἶκος sæpius Iosepho idem est ac Tetrarchia vel dominatio. Sic & apud veteres Græcos pro regia vel regno: vt in epistola Themistoclis ad Artaxerxem; ἥκω παρὰ σὲ, ὃς κακὰ πλεῖστα Ἑλλήνων εἴργασμαι τὸν ὑμέτερον οἶκον. *Venio ad te ego, qui regiæ vestræ plus mali intuli, quàm vllus Græcorum*; in prima historia Thucydidis. Herodotus libro sexto: Ἄνδρες Ἴωνες νῦν τις ὑμέων εὖ ποιήσας φανήτω τὸν βασιλέως οἶκον. apud Polybium ἡ Μακεδόνων οἰκία, de regibus & regno Macedoniæ. Quid statuerit Augustus de reliqua parte Tetrarchiæ Zenodori, quę fuerat olim Lysanię, neque dicit Iosephus, neque vllus alius historicus. Sed docet nos Lucas, Lysaniam quendam parte pręcipua illius, atque adeo ipsa Abilena fuisse donatum, vel à Tiberio, vel, quod potius putem, ab Augusto. Fuisse hunc prioris filium ex communione eiusdem nominis quidam hariolantur. Sed non fit verisimile, filium patri suo post temporis adeo longi interuallum successisse. Nam à cęde Lysanię ad x v. Tiberij anni intercedunt circiter L X I I I. Puto verius, quod & antè significauimus, casu quodam contigisse, vt eadem pręfectura duobus contingeret, modico temporis spatio, qui appellarentur ambo Lysanię: cuius συγχύσεως nonnulla exempla attulimus in disputatione de Iuda Galilęo. Hic igitur posterior Lysanias is est, quem Lucas appellat Tetrarcham Abilenę, & anno x v. Tiberij vixisse, atque illi parti Cęlę Syrię esse dominatum ostendit. Quo fato vitam finierit hic Lysanias, nescimus: illud scimus, paullo post, hoc est decem fere post annis, rediisse eius Tetrarchiam in potestatem filiorum Herodis. Scribit enim Iosephus libro x v I I I. Caium dedisse Agrippę inter alia plura, etiam τὴν Λυσανίου τετραρχίαν, hoc est, Abilenen Tetrarchiam, quam olim Lysanias Ptolemęi F. obtinuerat, paullo ante Lysanias Lucę. Non tamen transmisit ad filium Agrippa possessionem huius dynastię: quam à

Claudio

Claudio accipit Agrippa iunior sibi donatam, imperij Claudiani XII. Iosephus libro XX. cap. III.

IV. *Quomodo sit accipiendum duos fuisse summos Pontifices. Ea quæstio male soluta à multis Patrum. Nicephori locus correctus. Vicarius summi Pontificis ex institutione diuina. Optio Centurionis in militia Ro. Syncellus Patriarchæ Constant. Οἱ δεύτεροι προεστῶτες in Cœnobijs. Annas Caiaphæ præpositus à Luca.*

ANNI XXXI. Num. VIII.

SEquitur apud Euangelistam, ἐπ' ἀρχιερέων Ἄννα καὶ Καϊάφα, *sub Pontificibus maximis Anna & Kaiapha.* B. Lucæ & hic & in Actis Ἄννας dicitur, qui Iosepho est Ἄνανος persæpe & Nicephoro Patriarchæ. Hebræis est חנן quomodo scribi apud Zacuthum obseruat Drusius. Fuisse autem Kaiapham summum Pontificem anno Tiberij XV. Iosephi historia ostendit. Nam apud Iosephum libro XVIII. cap. III. Valerius Gratus Pilati decessor, post annorum XI. procurationem, constituit summum Pontificem, Kaiapham: quem ad Vitellij aduentum in Syriam perseuerasse in ea dignitate idem est auctor. Vitellius Consul fuit cum Fabio Prisco, anno Tiberij XX. idemque statim à Consulatu missus in Syriam, vbi primum venit Ierosolymam, Kaiapham destituit, eiusque loco Ionatham Annæ F. constituit, vt narrat Iosephus libro eodem, cap. VI. Totos igitur annos septem fuit hic Pontifex Maximus, & aliquanto amplius. Sed quærunt interpretes, quum certum sit plures eodem tempore summos Sacerdotes esse non potuisse, quomodo verba Lucæ sint accipienda; qui videtur dicere, non solum Kaiapham fuisse summum Pontificem, sed vtrumque simul Annam & Kaiapham. Hunc nodum veteres dum quærunt soluere, quàm multa dixerint & falsa & absurda, nemo iam ignorat eruditorum. Eusebij errorem attingit Baronius; eundemque fuse explicat Scaliger in Prolegomenis ad Iacobum Augustum Thuanum. Nicephorus vero Patriarcha etiam absurdius: nam is postquam attulit quæ didicerat ex Eusebio, addit, Τοῦτον μετέστησε Μετίλλιος στρατηλάτης Ῥωμαίων, *Ab hoc transtulit summum sacerdotium Metilius dux Romanorum.* Atqui falsum est, Kaiapham à Metilio fuisse deiectum, qui à Vitellio Syriæ Præside dignitate est priuatus. Male igitur vel Nicephorus, vel librarius nominant Metilium, qui erat dicendus Οὐιτέλλιος. At στρατηλάτης pro στρατηγός vel ἡγεμὼν Συρίας, idioma est seculi Nicephori. Baronius antequam soluat propositam quæstionem, aliquot sententias doctorum virorum refellit: sed omnino aue parum felici: eam enim omnium

primam refellit, quæ est omnium verissima, imò sola vera : sola enim non leui coniectura nititur, verum expressis Scripturarum testimonijs, quibus & Rabbini succinunt. Ait Baronius: *Scimus vicariam eiusdem Sacerdotij præfecturam, nemini solere concedi, nisi aliqua necessitate vrgente, & ad modicum temporis spatium.* Vt hoc probet, locum Iosephi subijcit, quem alibi probamus, non negare quod Baronius negat. Sed si vel maxime negaret, opponimus illi Scripturæ auctoritatem, quæ Summo Pontifici suum substituit non semel vicarium, vt recte Theodorus Beza obseruauit Marci primo 26. Summus Sacerdos dicebatur כהן הראש ἀρχιερεὺς ὁ πρῶτος, *Pontifex primus*, vel כהן גדול *Pontifex magnus*. Alter, כהן משנה ἀρχιερεὺς ὁ δεύτερος, siue vicarius, vt II. Regum XXV. 18. Sic I. Paralipomenon XXIV. Nadab & Abiu coniunguntur : item Eleazar & Ithamar. sic alibi alij, vt recte idem vir clarissimus adnotauit. Durasse autem ad postrema vsque tempora eam consuetudinem, docet vbertim Iosephus Scaliger in Prolegomenis Eusebianis. Et rudem esse oportet totius antiquitatis Iudäicæ, cui non sit notus, qui toties nominatur in libris Rabbinorum סגן הכהנים Vide Eliam in Thisbi, & Scholia R. Samuelis atque aliorum in Pirke Auoth ca. III. apophthegmate secundo. Dicitur etiam שני לכהן גדול Istis Seganiu, siue vicarijs, similes erant apud eosdem Iudæos *Abim beth din*, vicarij Principum Synedrij, vt mox dicturi sumus, & in diuersissimo munere apud Romanos Centurionum optiones : nam & hi velut vicarij Centurionum erant, parati ad omnem euentum, si quid humanitus Centurionibus vsuueniret, vt docet Polybius in sexta Historia. Sed melius cum vicarijs summorum Sacerdotum populi Iudaici contuleris Syncellos vel Protosyncellos Patriarchę Constantinopolitani, de quibus multa lectu digna in illis Prolegomenis. Simillimum etiam est, quod in Cœnobijs præfecti monachorum suos semper habent paratos vicarios & δεύτερους προεστῶτας, vt appellat Basilius Magnus : cuius extat præceptum ea de re Asceticorum, quæstione XLV. caussa instituti ibi affertur, ne contingat cessatione τοῦ προεστῶτος δημοκρατικόν τι σχῆμα μεταλαμβάνειν τὴν ἀδελφότητα, *vt cœtus fratrum mutetur in aliquam formam democraticam*; quod in omnibus sacris functionibus, studiosissime semper vitauit prisca Ecclesia. Porrò Annas etiam Iosepho appellatur ἀρχιερεὺς, & ex eius Historia clare apparet, per hæc tempora, & insecutos deinceps annos plures, inter omnes Archieratici ordinis Pontifices Annam præstitisse : qui & functus erat ipse iam illa suprema dignitate, & postea tot filios suos in eandem vidit euectos. Vt mirari non debeamus, ipsum & hoc loco & in Actis Kaiaphę pręponi à Luca. Pręponitur enim, non solum vt socer gene-

ro;

ro; verum etiam, vt is penes quem erat potestas summa in populo Iudaico. Vt ad Baronium redeat oratio, existimo illum in annis Pontificatus Kaiaphæ grauissimè errare. Vult eum fuisse annorum XVII. quem nos diximus fuisse annorum septem, aut ad summum octo. Clarissime enim videtur Iosephus significare, sub ipsum Grati discessum è prouincia, Kaiapham dignitate S. P. fuisse ornatum: neque aliter eius verba sunt interpretati Iosephus Scaliger & Eduardus Liueleus, vt alios taceam. Sed Baronij error hic pendet ex alijs, de quibus ante dicebamus, IX. 4. & X.

V. *Cur Anna appelletur Pontifex maximus. Expenduntur rationes à Baronio allatæ, & probantur esse falsæ. Appellationes eius qui caput erat Synedrij.* NASI. *Pseudophilonis nugæ & mendacia. Synedrium è quo genere hominum constaret. Synedrium potuisse iudicare de Rege, falso affirmat Baronius: & exemplo falso conatur confirmare. Iudicium de Herode.*

ANNI XXXI. Num. X.

QVa confidentia de rebus Iudaicis parum sibi compertis loqui solitus fuerit Baronius, eximie declarant quæ hic ab illo scribuntur. Cur Anna non minus quàm Kaiaphas summus Pontifex appelletur, duas affert rationes, quarum prior incerta est, &, vt puto, falsa: posterior palàm falsissima. Principes classium Sacerdotalium XXIV. reperiri appellatos ἀρχιερεῖς, verum est: sed Annam propterea sic nominari in Euangelio, nemo veterum dixit: coniectura dumtaxat ea est Baronij, vel potius falsa hariolatio: nam vera ratio est, quòd Annas fuerat reuera summus Pontifex, etsi esse desierat. Constat enim è Iosepho, ijs qui eam dignitatem semel essent adepti, nomen remansisse, etiam post rem sublatam. Altera ratio quam affert, palàm, vt dixi, falsa est. Vult Annam ideo Maximum Pontificem esse appellatum, quia sic dicerentur qui erant collegij Sanedrin Principes. Annam autem eum locum obtinuisse, probat testimonio Pseudophilonis. Sed hæc omnia sic falsa sunt, vt mirer postquam illa Baronio excidissent, non esse repertum Romæ aliquem virum grauem, & rerum Iudaicarum mediocriter callentem, qui sui illum erroris admoneret. Vbi obsecro legerat Baronius Caput Synedrij fuisse appellatum ἀρχιερέα, summum Pontificem? In Thalmudico tractatu de Synedrio, & in vltimo libro Iad Mosis Ægyptij, qui est de eodem argumento, legimus, deferri solitum principem in Synedrio locum sapientissimo è Septuaginta Synedris. Auctor illũ appellat ראש הישיבה *Caput Synedrij.* Nam *Ieschiba* illo loco idem est ac בית דין *domus iudicij*, *Curia*,

Curia, aut *Confessus Iudicum*. Addit vero Maimonides, hunc Præsidem illius consessus, qui Mosis personam referebat, à Sapientibus fuisse appellatum נשיא Nasi *Principem*: habuisseque illum quasi vicarium, ad dextram ipsi adsidentem, qui diceretur, אב בית דין *Pater domus iudicij*. Et in libris Rabbinorum, præsertim Thalmudicis, passim harum dignitatum & nominum occurrit mentio. Quod autem hic Nasi fuerit Pontifex Maximus dictus, neque vllo testimonio probari potest, & ratio certa confutat. Nam quare sic diceretur Præses eius Concilij, quod constat fuisse compositum è tribus Ordinibus, Sacerdotibus, Leuitis & filijs Israel, ait Moses, id est primoribus Iudæorum, qui neque Sacerdotes erant, neque Leuitæ? Eiusmodi commentum, omni similitudine veri destitutum, non debuit Baronius ex nuda coniectura in medium proferre. Pseudophilonis locus ab eo allatus, non plane hoc dicit: & si vel expressissimis verbis hoc ille affirmaret, fides plano manifesto habenda non erat. Ait impostor, *Ananelus* & *Annas* esse eadem nomina; quod credi illi non debet, nisi testibus prolatis. Ait, Herodem deletis Synedrij consiliarijs è domo Dauid, Ananelum quendam & Synedros alios è proselytis suffecisse. Putauit nimirum hic impostor, neminem in Synedrium ante Herodem fuisse admissum, qui non esset è tribu Iuda & domo Dauid. imperitè & falsò. nam huius Concilij ea fuit institutio, vt si fieri posset, è solis Sacerdotibus & Leuitis constaret, qui non erant è tribu Iuda, sed Leui. Itaque & in Biblijs aliquando, & apud Iosephum, appellatione Sacerdotum intelligitur ipsum Synedrium. Sin è numero Sacerdotum aut Leuitarum non reperirentur, qui definitum Iudicum illorum numerum implerent: tum demum alijs Iudæis aditus in Synedrium patuit, nulla tribus habita ratione. Hoc Maimonides declarat istis verbis in Perek secundo, postquam dixit de Sacerdotibus & Leuitis: ואם לא מצאו אפילו היו כולם ישראל *Si non inuenirent* Sacerdotes aut Leuitas, *etiam admittebantur omnes Israelitæ*. Vides quàm impudenter Baronio hic Pseudophilo Annij Viterbiensis, præstigiatoris famosissimi, imposuerit. Nec minus falsum quod ait hic planus de Ananelo & Proselytis, in locum prioris Synedrij suffectis. Ananelus hic sine dubio is est, de quo ante dicebamus, Exercitatione prima: qui non Princeps Synedrij, sed Pontifex Maximus ab Herode fuit institutus. His Pseudophilonis mendacijs ingentem de suo cumulum adiecit Baronius, cum dixit, Concilium hoc septuaginta virorum de Regibus iudicasse: *Horum namque iudicio*, inquit, *Herodes Rex postulatus est*. Vtrumque falsum est: aut Synedrium hoc ius habuisse: aut in Herodem Regem vim eiusmodi aliquam exercuisse. In Thalmud Massecah Ha Sanedrin, perek 11.

quod

quod incipit, *Cohen gadol*, iura Pontificum maximorum & Regum accuratè explicantur. Ibi de Pontifice dicitur, דן ודנין אותו *indicat & iudicatur, & testimonium perhibet, ac testimonium aduersus illum admittitur, discalceat & discalceant pro vxore eius*; postrema verba referri debent ad institutum Legis Mosaicæ, de quo in Deuteronomio, capite XXV. De Rege verò ibidem ita scriptum: המלך לא דן ולא דנין אותו לא מעיד ולא מעידים אותו לא חולץ ולא חולצים לאשתו *Non iudicat Rex, neque de illo iudicatur: non dicit testimonium, neque contra illum dicitur: non exuit calceum, neque pro eius vxore quisquam exuit calceum.* En de iure: nunc de facto cognoscamus. Narrat Iosephus libro XIV. cap. XVII. Herodem ad caussam dicendam iussum esse in Synedrium se sistere, atque illum vadimonium obijsse. Baronius ex hac historia collegit; Concilium de capite Regis potuisse ferre sententiam. Sed quantus hic, bone Deus, est error? Herodi dicta est dies, cum adhuc admodum iuuenis & priuatus esset; cum pater illius Antipater viueret; cum Hyrcanus regnum obtineret; cum Herodes seruus Regis, vt Rabbini solent illum appellare, adhuc esset; cum ne spem quidem vllam adhuc animo concepisset, de regno alieno vnquam inuadendo. Errauit igitur Baronius, & quidem crassum nimis errorem, non minus in quæstione facti, quàm in quæstione iuris.

VI. ***De verbis Baronij,* sincera attestatio Sophronij. *Desertum in quo prædicauit Iohannes. Vestitum illius & victum non caruisse mysterio. Vestes è pilis camelorum. Caspiæ cameli. Cilicia Christianorum.* Saccus *lugentium Iudæorum.***

ANNI XXXI. Num. XI.

IAm ante monebamus solemnè hoc fuisse Baronio, vt eorum potissimum fidem commendet, quos res ipsa arguit, fabulis sua scripta impleſſe. Hoc locis innumeris, præsertim autem in posterioribus tomis, attentus lector obseruabit. Eiusmodi est, quod Sophronij qui Pratum spirituale scripsit, fidem hic laudat. Descripturus enim ex illo siue historiam, siue fabulam, de apparitione Iohannis Baptistæ; *rem* inquit, *sincera attestatione Sophronij enarremus.* Quæreres ab illo, ecquod argumentum haberet sinceritatis Sophronij in hac narratione: vir optimus iudicij sui caussam aliam reddere nullam potuisset, præter τὸ φιλόμυθον, & τὸ κενόσπουδον: quæ duo vitia historiam Ecclesiasticam miris modis deprauarunt. Cæterum Sophronij attestationem non semper habet pro sincera Baronius: quem ipsa rerum veritas aliquando coegit ἀνανήφειν, & fabulas ac mendacia eius scriptoris confutare. Habes

exemplum

exemplum in anno Domini CCCCVII. 33. Porrò desertum in quo Iohannes dicitur prædicasse, illam ipsam fuisse ὀρεινὴν & montanam regionem, in qua parentes ipsius habitabant, auctore Luca I. 40. viri eruditi existimant. neque sane iuerint inficias periti Hebraicæ linguæ, vocem מדבר sepe non significare locum ἀοίκητον, & quem nemo inhabitet; sed potius saltuosum, & montanum, in quo greges pascantur: qualis erat ille Iudææ tractus, vbi sita Chebron, & aliæ item vrbes. Verum hic temere quicquam affirmare equidem nolim. Mysterium enim in hac historia, à Propheta Isaia olim prædicta, & tanto studio sanctis Euangelistis adnotata, latere aliquod maius suspicor, quàm aut capere ipse fatis, aut fatis queam admirari. Quare illis assentiri non possum, qui omnia quæ de Iohanne narrantur, ad communem vitæ rationem interpretationibus suis conantur reuocare. Vestem certe è pilis camelorum in aliquo fuisse vsu apud Iudæos, nullo testimonio probari queat è Biblijs, aut alio scriptore veteri. De solis Caspiorum sacerdotibus legere memini, vestes illos gestasse è villis camelorum contextas. Sed ratio diuersissima: nam cameli Caspiæ mollitie lanæ ipsos Milesios greges superabant, vt auctor est Ælianus Historiæ animalium libro XVII. cap. XXXIV. In II. Regum I. 8. extat exemplum zonæ δερματίνης è corio confectæ, qua vtebatur Elias Propheta: sed vestem illi fuisse è pilis camelorum, nunquam ex illis verbis Scripturæ בעל שער elicias. Scio esse qui existiment Hebræorum שק *saccum*, cuius in luctu describendo toties Scripturæ meminerunt, vestem fuisse è villis hircorum & caprarum contextam. Verùm hoc neque è sacra pagina potest demonstrari, neque vllo alio, opinor, satis firmo argumento probari. Proprium igitur hoc Christianorum veterum, qui ad exercitia pietatis cilicia è pilis camelorum contexta adhibuerunt. Victum quoque Iohannis, austeræ vitæ stupendum exemplum fuisse, dubitari nequit, & Euangelistis, & multò expressius Domino nostro id affirmante, Matth. XI. 18. & similibus locis. Rationem huius austeritatis in Iohanne afferunt Doctores hanc: oportuisse, vt qui pœnitentiam prædicabat, habitum pœnitentiæ præ se ferret, vt ait Tostatus in XI. caput Matthæi. Idem vir acutissimus quæstione XLII. in illud caput verè docet; ad conciliandam Iohanni auctoritatem, pro miraculis fuisse illi vitæ austeritatem. Eum vide.

VII. *Acridas*

VII. Acridas Iohannis fuisse locustas edules olim, nouis testimonijs probatur. Locus Galeni animaduersus. Serphi & cicadæ olim edules. Isidori Pelusiotæ sententia reijcitur, ἀκρίδας & ἀκρόδρυα confundentis. Abstinentia à fructibus & tusculis olerum. ἔψημα. Iacobi de Vitriaco error.

ANNI XXXI. Num. XIII.

ΑΚρίδας quibus vescebatur præcursor Christi, nullum est dubium locustas fuisse. Probarunt iam eruditi viri multis veterum scriptorum testimonijs, edules fuisse aliquas locustas, non solum in Iudæa, quod & Rabbini testantur, & alijs regionibus Orientis; sed etiam in Græcia & opposita Asia. Dubitare iam de eo non magis licet, quàm de quauis alia re certissime comperta. Tot testimonijs quę sunt ab alijs producta, possunt alia adijci, idonea, vel si essent sola, æquis lectoribus omnem scrupulum eximere. Galenus Commentario secundo in Hippocratis Aphorismos, inter cibos qui tardissimè alunt recenset κοχλίας, σπονδύλους θαλαττίους, ἀκρίδας, καράβους & ἀστακούς, cochleas, spondylos marinos, locustas, carabos, astacos. Expressimus lectionem editam Galeni: fortasse tamen scribendum καρίδας, non autem ἀκρίδας. nam apud Athenæum non vno loco iunguntur hæc piscium testaceorum nomina, καρὶς, ἄστακος, κάραβος. Sed apud veteres poetas Græcorum, non solum ἀκρίδες ponuntur inter viles pullatæ plebeculæ cibos, sed etiam σέρφοι, quod est vilissimum genus insecti, formicis, vt volunt Grammatici, affine. Nicophon antiquissimus poeta, in fabula quam inscripserat Ἀφροδίτης γοναί, vilissimum describens victum; ἀλλ' ἐσθίειν ταυτὶ τὰ πονηρὰ ἐρίθια, σέρφους, ἀκρίδας, πάρνοπας· vtriusque, & serphi, inquam, & locustæ mentio inter res edules etiam apud Aristophanem. Theophylactus in epistola cuius est τὸ πιων. initium, ostendit, caricas & locustas oppido lautum inter rusticos fuisse conuiuium. Εἰσιὼν γε τὸν Τρυγίαν λαμπρὰς ἰσχάδας γὰρ ἦν μοι καὶ ἀκρίδας τὰ ὄψα. ὁ δὲ πανάθλιος ὑπὸ γελοίας τῶν ἰσχάδων τὰ πλεῖστα ἐκβέβρωκε· καὶ τὰς ἀκρίδας οὐκ οἶδ' ὅπως ἐξερρόφησεν· ὁ δὲ Τρυγίας ἐκεχλεύα. Cicadas quoque locustis simillimum animalculum musicum, in cibi vsum verti solitum, testis est Ælianus, Historiæ animalium libro XII. cap. VI. Quum igitur ex huiusmodi testimonijs sexcentis certo constet, ἀκρίδας quibus Prodromus Iohannes vescebatur, locustas fuisse: mirum est Isidorum Pelusiotam, virum doctum, & proxima Palæstinæ loca incolentem, id negare sustinuisse. Ille vero non solum negat, sed etiam eos qui de locustis interpretantur, atrocibus verbis reijcit. Apponam eius locum, è libro primo, epistola CXXXII. Αἱ ἀκρίδες ἃς Ἰωάννης ἐτρέφετο, οὐ ζῶά εἰσιν, ὥς τινες οἴονται ἀμαθῶς, καὶ θήρεις ἀποικότα· μὴ γένοιτο. *Ille acrides,*

des, quibus vescebatur Iohannes, non sunt animalia scarabæis similia, vt imperite quidam existimant. absit. Putauit tam eruditus vir, rem esse inauditam atque execrabilem vesci locustis. Atqui austeritas notata in Iohanne, non in eo est, quod locustas esitaret; nam id ipsi commune cum alijs tenuiter victitantibus, vt diximus: sed in eo potius, quod solis locustis vesceretur, & melle syluestri. Nam ex ijs quæ dicit Dominus ipse Matth. XI. 18. & Lucæ VII. 33. ad veram intelligentiam locorum Matthæi III. 4. & Marci I. 6. suppleri debet ἔξωθεν vox *tantum*: quam sæpe ab auctoribus prætermissam necessario subintelligendam esse, periti linguarum non nesciunt. Isidorus vero reiecta interpretatione quam falso putabat esse falsam, subijcit: ἀλλ' ἀκρέμονες βοτανῶν ἢ φυτῶν. Vult acrides esse summitates herbarum vel aliarum plantarum; puta fruticum, & virgultorum vel arborum. Verùm in epistola quinta eiusdem libri, vbi eadem habetur de cibo Iohannis sententia, scriptum est φύλλων pro φυτῶν: nisi ex isto loco ille corrigatur. Intelligit Isidorus quæ appellantur Hebræis ראשי יניקות vt apud Ezechielem XVII. 4. vbi Latinus interpres *summitatem frondium* vertit melius, quàm Græci ἄκρα ἁπαλότητος. Sed omnino fallebatur Isidorus: nam res diuersissimę sunt Græcis ἀκρίδες & ἀκρόδρυα: quas duas voces vt ipse confunderet contra vsum loquendi omnium Græcorum auctorum, ea sola ratio videtur effecisse; quod sciebat inter alimenta eorum qui erant rigidissimi ieiuniorum obseruatores fuisse ἀκρόδρυα, id est, fructus arborum. Epiphanius extremo libro tertio, austeritatis intendendæ circa ieiunia, varios gradus commemorans, vltimum facit eorum, qui abstinerent diebus stationum, etiam ἀπὸ ἀκροδρύων καὶ ἑψημάτων, *à fructibus & iusculis olerum*, id enim est ἕψημα, vt dicebamus ad Athenæum libro quarto, capite sexto. De syluestri melle recte idem Isidorus. De vtrisque, melle, inquam & locustis, vide cum alios, tum Iacobum de Vitriaco Historiæ Hierosolymitanæ capite LIII. vbi iure mireris auctorem non ineruditum, postquam dixit locustas in Iudæa & recentes edi solitas & seruatas: posse fidem habere somnio, quod ipsi nescio quis Surianorum monachus narrauerat: vt probaret ἀκρίδας Iohannis non fuisse locustas, sed herbam quandam, monachis in Syria apponi solitam. De monachorum suorum cibo viderit monachus; at quod eum putauit Iohannis fuisse cibum, falsus fuit proculdubio, & cum ipso Iacobus quoque ἐκ τῆς ἄγαν περιεργίας errauit.

VIII. Iohannes Baptista austerioris vitæ præbuit exemplum : at vitæ monasticæ non dedit initium. Res per se bonæ, propter male vtentes aliquando infamantur. Homiliæ in Marcum tributæ Chrysostomo.

Anni XXXI. Num. XV.

His expositis addit, Iohannem Baptistam *eiusmodi vitæ genere, vitæ monasticæ iecisse fundamentum.* Fatemur, non paucos è Patribus dixisse, austeri propositi, atque vt ipsi loquuntur τῆς κατὰ Θεὸν πολιτείας ἀσκήσεως, exempla fuisse edita ab Elia Propheta, & Præcursore Iohanne: sed ordines Monachorum ab Iohanne habuisse initium, & ab ipso nascentis Ecclesiæ principio semper fuisse monachos & moniales, neque dicunt Patres, neque potest probari. Atqui multum hæc duo inter se differunt; sanctimonia atque austeritate vitæ posteris prælucere, & monachorum ordines instituere. Vt interea nihil dicam, de differentia inter hodiernos monachos & antiquos Paulos, Antonios, Basilios, Chrysostomos, & id genus alia religionis Christianæ lumina fulgentissima. Hæc differentia tam insignis, tam illustris, & in oculos omnium piorum adeo περιφανῶς incurrens, si aliquos eorum qui appellari solent à Baronio Nouatores, impulit, vt medium transilientes in quo rectũ est positum, durius sentirent & loquerentur de vniuerso proposito monachorũ; meminisse debuit Baronius, Arcesilam quondam nobilem philosophum delectatũ suaueolentiũ vnguentorum fragrantia, dixisse: *Male sit istis mollibus & impudicis, qui rem adeo bonam infamant.* Nunc quàm bene seruetur in cœnobijs antiqua disciplina, quàm abhorreant à negotijs secularibus, qui seculum aiunt reliquisse, non videtur Baronius multum curasse: illorum æquissimas querelas pati non poterat, quos vita plus quam Sybaritica multorum cœnobitarum, ad iustam indignationem prouocarat. Sed de institutione monachorum dicetur, si Deus voluerit, copiose ad annum Domini LXIIII. Quod autem Baronius Chrysostomum laudat in Euangelium Marci; fallitur, & malum Aristarchum se fuisse prodit. Nemo enim illas in Marcum homilias, quæ vulgo tribuuntur Chrysostomo, quæque Latinæ dumtaxat reperiuntur, legit cum aliquo iudicio, quin tituli falsitatem deprehenderet. Omnino dignum Chrysostomo, aut congruens in illis nihil quicquam offendet, qui lectione viri diuini ingenium probe subactum habuerit. Falso Chrysostomo verum opponimus; qui homilia in 1. Timoth. XIII. scribit; videri sibi cum illam epistolam Paulus scribebat, moniales virgines aut nondum fuisse, aut defecisse. Verùm de his alibi accurate.

IX. *Ὡσεὶ in verbis Lucæ variè acceptum ab Interpretibus, præsertim Syro & Arabe. Ætas sacerdotalis apud Iudæos.*

BAptismatis Christi annum indicat B. Lucas his verbis, III.23. καὶ αὐτὸς ἦν ὁ Ἰησοῦς ὡσεὶ ἐτῶν τριάκοντα ἀρχόμενος· quæ vetus Interpres plane κατὰ πόδας ita vertit: *Et ipse Iesus erat incipiens quasi annorum triginta.* Quum autem sit locus iste insignis, totaque annorum Christi ratio ex illius interpretatione pendeat; vocula ὡσεὶ quomodo sit accipienda, grauis quæstio est: de qua consulantur à studiosis præstantissimi nostræ ætatis chronologi. Ego id tantum adnotabo; & Syrum & Arabem interpretes, simpliciter accepisse, vt verba sonant, ὡσεὶ pro *circiter*: non vt quidam summi viri contendunt, quibuscum & Baronius sentit, tanquam esset, quemadmodum loquuntur Hebræorum magistri, *caph veritatis*, quando aliquid præcise determinatur: (Cimchi in Michlol vocat *Caph leemitat*, alterum vero, *Caph haschiur*, q. d. deminutionis:) Syrus ita expressit, quasi legisset, αὐτὸς ἦν ὁ Ἰησοῦς ὢν ὡς ὡσεὶ τριάκοντα ἐτῶν. *Ipse Iesus erat existens quasi triginta annorum*; omissa voce ἀρχόμενος. Arabs verò sic: καὶ ἤρχετο ὁ Ἰησοῦς γενέσθαι ἐν τριάκοντα ἔτεσι. *Et incipiebat Iesus esse in triginta annis*, hoc est, accedebat ad trigesimum annum, neglecta vocula ὡσεὶ. Sed quum apud Iudæos ministerij Sacerdotalis ætas legitima esset annus tricesimus exactus; admodum probabile est, Dominum nostrum ad ministerij sui functionem non prius accessisse, quàm illum annum impleisset. Quare ὡσεὶ necessario erit caph veritatis, non deminutionis. Vide Hieronymum in ca. XI. Ezechielis, & in præfatione eius libri. De mense & die dictum superius.

X. *Gregorius Turonensis scriptor interdum parum accuratus. Pias meditationes in historiam non raro esse versas. An aliqua vis aquis Iordanis impressa contactu carnis Christi. Aqua noctu baptismi Christi hausta miraculosa vis.*

ANNI XXXI. Num. XIX.

LOcum Iordanis vbi Christus baptizatus est, miraculorum virtute fuisse conspicuum, obseruat Baronius, & testem profert Gregorium Turonensem. Huic verò testi, scriptori alioquin eximio, quantum in eo genere narrationum tribui debeat, aliorum esto iudicium. Ipse Baronius alibi monet, non temere fidem habendam esse omnibus; quæ narrat hic Gregorius, vt in anno Domini CCCCLXVII. num. XI. Mirum sane est, illorum locorum diligentissimos scrutatores, cum primis magnum Hieronymum, qui aliquando velut ἐξηγη-

τὴς

τὴν eorum agit, nullam huius miraculi mentionem fecisse. Obseruabat erudite Baronius in anno Domini primo; cauendum esse, ne pia meditatio pro historica assertione accipiatur. Huius præcepti negligentia quàm sæpe in historia Ecclesiastica sit peccatum, vel aquæ Iordanis fidem fecerint. Scribit S. Bernardus in sermone ad milites Templi, cap. IX. de Iordane loquens: *Meritò proinde ipsam eius virtutem, quam Naaman ille consulente Propheta sensit in corpore, iubente Christo, vniuersus quoque fidelis populus in anima experitur.* Videtur vir sanctus tribuere aquis Iordanis vim regeneratiuam, in animas ipsas efficacem, & quidem omnium Christianorum. Sed est pia meditatio, non historica narratio. Atqui non defuerunt, qui historica fide idem assererent, non solum de aquis Iordanis, verum etiam de alijs. Iacobus de Vitriaco, capite LIV. *Peregrini & etiam indigenæ corpora sua & vestimenta in aquis Iordanis cum magna deuotione soliti sunt abluere: eo quod Redemptor noster à beato Iohanne in flumine illo baptizatus, contactu mundissimæ carnis fluuium sanctificauit,* VIM REGENERATIVAM *conferens vniuersis aquis.* Loquitur hic scriptor è sententia plurimorum sui temporis: nam Abulensis quoque in caput tertium Matthæi, quæstione LXXIV. hoc ipsum plerosque sensisse ostendit. *Et est,* inquit, *dictum commune, quod Christus tactu suæ mundissimæ carnis vim regeneratiuam contulit aquis:* quam opinionem eruditus ille scriptor solidissimis rationibus confutat. Diuersi generis miraculum est, quod in aquis alij scriptores obseruant, è baptismo Christi manans. Scribit enim auctor cum primis locuples & fide dignissimus, Iohannes Chrysostomus; in honorem baptismi Iesu Christi, hanc vim mansisse in aquis à Domino tunc sanctificatis; vt haustæ ea nocte qua celebratur in Ecclesia eius baptismi memoria, non solum incorruptæ perennent: sed etiam ad annum alterum aut tertium durent nihilo recens haustis deteriores. Atque hoc experientia omnium quotannis fuisse comprobatum, idem auctor confirmat. Verba Chrysostomi sunt in homilia de sancto baptismo Seruatoris, edit. Sauil. tomo v. p. 524. Αὕτη ἐστὶν ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν ἐβαπτίσατο καὶ τὴν τῶν ὑδάτων ἡγίασε φύσιν. Διά τοι τοῦτο καὶ ἐν μεσονυκτίῳ κατὰ τὴν ἑορτὴν ταύτην ἅπαντες ὑδρευσάμενοι), καὶ οἴκαδε τὰ νάματα ἀποτίθενται· καὶ εἰς ἐνιαυτὸν ὁλόκληρον φυλάττουσιν, ἅτε δὴ σήμερον ἁγιασθέντων τῶν ὑδάτων· καὶ τὸ σημεῖον γίνεται ἐναργὲς, οὐ διαφθειρομένης τῆς τῶν ὑδάτων ἐκείνων φύσεως τῷ μήκει τοῦ χρόνου· ἀλλ' εἰς ἐνιαυτὸν ὁλόκληρον, καὶ δύο καὶ τρία πολλάκις ἔτη, τοῦ σήμερον ἀντληθέντος ὕδατος ἀκεραίου καὶ νεαροῦ μένοντος, καὶ μετὰ τοσοῦτον χρόνον τοῖς ἄρτι τῶν πηγῶν ἐξαρπασθεῖσιν ὕδασιν ἁμιλλωμένου.

XI. *Quis primus Apostolorum fuerit vocatus. Vocis* Philippus *etymum ridiculum. Primi vocati bini fratres. Historia Euangelistarum de vocatione Petri & Andreæ illustratur.*

ANNI XXXI. Num. XXII.

PRæconium Iohannis Baptistę sequitur statim ministerium Domini nostri: cuius initio narratur ab Euangelistis vocatio Apostolorum. Quis primus omnium fuerit vocatus, variæ extiterunt doctorum hominum sententiæ. Multi Græcorum Andreæ eum honorem vindicant, quem propterea πρωτόκλητον solent appellare. Alij Simonem pariter & Andream πρωτοκλήτους nominant, vt qui simul ante omnes alios sint vocati. Non tamen defuerunt, qui Philippum ante omnes vocatum putarent. Eucherius Lugdunensis, in vigilia S. Andreæ: *Secundum hæc dicta beati Iohannis, primus omnium Apostolorum Philippus videtur esse vocatus.* Sed in horum opinione non plus inest firmitudinis, quàm in ratione ibidem subiecta: *Et meritò quidem*, inquit, *primus vocatur ille, qui os lampadis interpretatur: quatenus & ipse, & cæteri post ipsum intelligant, ad quale officium eligantur.* Quasi Græcorum notissima vox PHILIPPVS, è dictionibus Hebraicis, פה *Pe* os, siue פי *Pi* os meum, & לפיד *lapid* lampas, foret composita. Huic sententiæ etiam illa obseruatio repugnat, quæ toties legitur apud Patres; Christum vocationem suorum Apostolorum inchoasse à binis fratribus, Petro & Andrea, Iacobo & Iohanne; quemadmodum olim ad ministerium Legis Moses & Aaron simul fuerunt vocati. Seuerianus sermone primo in creationem mundi: Ἐκεῖ πρώτη κλῆσις Θεοῦ ἀπὸ ἀδελφῶν ἤρξατο· ἔλαβε γὰρ τὸν Μωϋσῆν καὶ τὸν Ἀαρὼν πρώτους κήρυκας. καὶ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ πρώτην κλῆσιν ποιεῖται Πέτρου καὶ Ἀνδρέου. *In veteri Testamento prima Dei vocatio incepit à fratribus: sumpsit enim primos præcones Mosem & Aaronem. In Euangelio quoque primam facit vocationem Petri & Andreæ.* Deinde caussam explicat, cur in veteri quidem Fœdere, vnum dumtaxat par fratrum initio fuerit vocatum: in Euangelio verò διπλῆ δυὰς duo paria fratrum. Vide & Tostatum, in caput quartum Matthæi, quæstione c11. Porrò quod vocationem Simonis & Andreæ putat Baronius contineri capite primo Iohannis; scio magnos auctores illum sequi. Verùm, si est horum vera sententia, fateri cogimur, magnam omnino diuersitatem reperiri inter Euangelistas, Iohannem, Matthæum & Lucam, eandem vocationem narrantes. Enimuero, qui diligenter historiam Euangelistarum leget; facilè intelliget, in vocatione Petri & Andreæ duos veluti gradus posse obseruari; præparationem, quam nonnulli appellant vocationem ad fidem; & ipsam vocationem, qua facti sunt primo

Christi

Christi comites ac discipuli, deinde eiusdem Apostoli. Apud Iohannem Andreas à Præcursore Domini impulsus venit ad Christum: à quo benigne acceptus, mox fratrem Simonem ad illum ducit. Simonem Dominus pari benignitate accipit; & hoc amplius, nouum ipsi nomen imponit; vel sicut magna pars interpretum existimat, prædicit imponendum. Hæc fuit prima Iesu Christi in Simonem manus iniectio, qua sibi illum asserebat. Nondum tamen vocantur Petrus & Andreas. Eucherius Lugdunensis in primi capitis Iohanni versum 35. & sequentes: *Non est intelligendum, vt Petrum & Andream tunc temporis Dominus elegisset: quos sicut alij Euangelistæ scribunt, de piscatione Christus vocauit. Vnde & hic dicitur, quia manserunt apud illū die illo. Postquam enim eos elegit, non vno die sed omnibus cum eo manserunt.* Sic alij. Sine caussa quidam interpretes iniuriam Simoni & Andreæ hoc pacto fieri existimant, quod dicantur Christum non statim secuti esse, rebus relictis. Sed quis dubitat prius fuisse vocandos, quàm cessationis potuerint postulari? Apud Iohannem nulla vocatio, nullum iussum vt sequerentur. Actum vocationis & formulam describunt expresse Matthæus IV. 18. Lucas V. 10. ex quibus liquidò potest constare, cùm illa gerebantur, Petrum Christi iam aliquam notitiam habuisse. Quod igitur ait Matthæus; Iesum ad mare Galilææ ambulantem, vidisse Simonem, *qui dicebatur Petrus*: sic videtur accipiendum, vt si diceret Euangelista; cui iam antè sibi viso, Christus nomen Petri imposuerat, vel prædixerat imponendum. Quemadmodum autem illi, mea quidem sententia, minus recte sentiunt, qui vocationem Andreæ & Petri, ponentes in primo capite Iohannis, (quod facit hoc loco Baronius) historiam illam confundunt cum alia diuersa, quæ narratur Matthæo & Lucæ: sic errare illos suspicor, qui Matthæum & Lucam historias diuersas exponere arbitrantur. Vtrobique enim eadem loci circunstantia, ad mare Galilææ, siue quod idem est, ad lacum Genesareth; eadem piscatio, eadem vocatio, eadem sequendi iussio: postremò eadem vtrobique verba; ἀφέντες ἅπαντα ἠκολούθησαν αὐτῷ, ait Lucas: *relictis omnibus secuti sunt eum.* ἀφέντες τὰ δίκτυα ἠκολούθησαν αὐτῷ, ait Matthæus: *relictis retibus secuti sunt eum.* Quibus verbis significatur, desijsse illos ex eo tempore artem priorem exercere, & Domino constanter deinceps adhæsisse. Nec refert, quod Andreæ apud Lucam non fiat expresse mentio; sed tantum Simonis, Iacobi & Iohannis: nam quod illius narrationi deest, necessario supplendum è Matthæo.

XII. Cur

XII. *Cur Petrus Andreæ fratri & cæteris Apostolis prælatus. An merito confessionis; Epiphanij locus animaduersus. An ex sola Dei gratia. Non tam Petrus in confessione locutus, quàm Deus per linguam Petri. An propter abnegationem: aut propter ætatem.*

ANNI XXXI. Num. XXIII.

QVæri hodie solet, cur B. Petrus, quem volunt principem & monarcham Ecclesiæ fuisse à Christo institutum; non solum fratri Andreæ, sed etiam cæteris Apostolis fuerit prælatus. Olim huic quæstioni nullus admodum locus erat: quando pares potestate inter se fuisse Apostolos sine controuersia credebatur. Exortæ posterius opiniones, & hanc & alias sexcentas quæstiones produxerunt. Baronius non prætermisit: cuius verba breuiter nobis expendenda. Ait igitur: *Maiori natu Andreæ Simon prælatus est, merito confessionis.* Non nescio esse quosdam veteres, qui ita sensisse videantur. In epistola prima Clementis ad Iacobum, ita legere memini: *Notum tibi facio Domine, quia Simon Petrus, veræ fidei merito, & integræ prædicationis obtentu, fundamentum esse Ecclesiæ definitus est.* Ac videtur Baronius ad hunc locum respexisse: quum tamen certissimum compertissimumque sit, non magis Clementis esse illam epistolam, quàm M. Tullij, aut T. Liuij. Sed & in veris Patrum scriptis affinia leguntur. Epiphanij contra hæresin L I. hæc verba sunt: ὕστερον πάλιν ὅτε ἡ τελεία αὐτοῖς ἀπόταξις γεγένηται, ἀπὸ τοῦ Πέτρου ἡ σεωδότησις γεγένηται· ἐπειδὴ γὰρ καὶ αὐτὸς ἀφηγεῖται τοῦ ἰδίου ἀδελφοῦ, καὶ ἔτι δὲ κατὰ τοῦτο, ὅτι Θεὸς ἐστιν εἰδὼς τὰς κλίσεις (male editum κλήσει: phrasis est vsitatissima in Scripturis, κλίνειν καρδίαν & κλίσις καρδίας: non κλῆσις, quod est absurdum:) τῶν καρδιῶν καὶ γινώσκων τίς ἐν πρώτοις ἄξιος τάττεσθαι, ἐξελέξατο τὸν Πέτρον ἀρχηγὸν εἶναι τῶν αὐτοῦ μαθητῶν. Mens Epiphanij est: bis Andream & Petrum venisse ad Dominum: in priore aduentu Andream præiuisse fratri, vtpote natu maiorem minori: in posteriore contra, præiuisse Petrum Andreæ. Igitur propter hanc Petri alacritatem, quam ostendit ducem fratri se præbens; & quia nouit Deus cordium inclinationes, (non *vocationes*, vt habet interpres, perabsurde:) & notum habet, quis sit dignus locari in prima statione; Petrum elegit Dominus, suorum discipulorum ἀρχηγὸν, ducem atque antistitem. Manifesto Epiphanius caussam electionis saltem aliquam in ipso Petro & eius virtute ponit. Similiter & de cæteris Apostolis interdum loquuntur Patres. Hilarius de Trinitate libro sexto: *Tanta & tam Deo propria, vos ô sancti & beati viri, ob fidei vestræ meritum claues regni cælorum sortiti, & ligandi atque soluendi in cælo & in terra ius adepti, gesta esse per Dominum videratis.* Sed hæc doctrina, si vt verba sonant simpliciter

citer accipiantur, cum doctrina I E S V & Apostolorum eius, quæ omnia tribuit gratiæ, non personarum proprijs meritis, manifesto pugnat. Quare non dubito, Petrum, quæ fuit illius pietas aduersus Deum, tota voluntate dicturum potius fuisse cum Paulo, *Gratia Dei sum quod sum*, 1. Corinth. x v. 10. quàm cum Baronio aut quouis alio, Merito meo sum Apostolus, & Apostolorum ὁ κορυφαῖος. Si ex gratia, non ergo ex operibus aut proprio merito. Rom. x i. 6. Notet lector de caussa electionis in Apostolatum & principem inter Apostolos locum, nos loqui: non de motu voluntatis Petri ad sequendum vocantem Deum. Quod igitur Petro delatus sit honos inter Apostolos ex mera Dei gratia, non propter meritum confessionis, vt vult Baronius, Patrum est doctrina: vtut dicta quædam apud illos occurrant, quæ diuersam præ se ferant sententiam. Exempli gratia. Chrysostomum recenset Bellarminus, De Rom. Ponuf. lib. 1. cap. x ii. inter eos auctores, qui præclaram Petri confessionem docent fuisse occasionem aut caussam meritoriam, cur cæteris sit prælatus. Atqui Chrysostomus in illa ipsa homilia, quam in eam rem laudat alibi Bellarminus, in Matthæi caput x v i. 18. negat, Petrum in illa confessione, de cuius merito agitur, quicquam domo attulisse, quod posset suum dicere; sed tantum reuelationem à Deo Patre sibi factam pronuntiasse. Hoc autem eo confirmat argumento; quia mox idem Petrus, de passione Christi ausus cogitationem suam expromere, prius quàm id mysterium esset ipsi à Deo reuelatum, in grauem adeo errorem sit delapsus, vt etiam de salute illius metui potuerit, ac propterea Satanæ appellatione à Domino sit increpitus. Verba Chrysostomi apponam digna notatu. ὁ ἀποκαλύψεως τυχὼν, ὁ μακαρισθεὶς, οὕτω ταχέως διέπεσε καὶ ἐσφάλη, ὡς φοβηθῆναι τὸ πάθος· καὶ τί θαυμαστὸν, τὸν οὐ δεξάμενον ἐν τούτοις ἀποκάλυψιν, τοῦτο παθεῖν; ἵνα μάθῃς ὅτι οὐδὲ ἐκεῖνα οἴκοθεν ἐφθέγξατο. *Ille qui reuelationem fuerat consecutus, qui fuerat beatus prædicatus; hic adeo celeriter excidit & lapsus est, vt metueretur illius casus. Quid vero mirum est, illi hoc accidisse, qui reuelationem ijs de rebus non acceperat? Vt scias, Petrum ne illa quidem priora, de suo locutum fuisse.* Basilius Seleucensis homilia in verba Christi, Matth. x v i. 13. Petrum illam admirabilem confessionem edentem, comparat citharæ alieno motu pulsatæ; hoc est, à Deo; qui gnarus ignorantiæ Petri, virtute diuina inspirauit illi quód esset respondendum; & Petri lingua pro ministro est vsus ad docendum discipulos. Εἰδὼς, inquit, τὴν ἄγνοιαν ὁ Θεὸς ὑποβάλλει τῷ Πέτρῳ θεϊκῶς τὴν ἀπόκρισιν· καὶ κλίνει τὸν κορυφαῖον πρὸς ἣν αὐτὸς ἐκινήθη φωνὴν, καθάπερ κιθάραν λογικὴν διεγναςήσας τοῖς κρούμασιν, ὑπηρέτῃ διδασκαλίας τῇ τοῦ Πέτρου γλώττῃ χρησάμενος. Epiphanius quoque illo ipso loco, quem ante indicauimus, ait Petrum

post lapsum, εὑρεθῆναι ὑπὸ τοῦ Κυρίου, καὶ καταξιωθῆναι πάλιν ἀκοῦσαι, Ποίμαινε τὰ πρόβατά μου: *inuentum esse à Domino, qui illum eo honore sit dignatus, vt ipsi iterum diceret, Pasce oues meas.* Iure igitur Paulinus epistola IV. ad Seuerum: *Petra est Christus; sed etiam discipulo suo huius vocabuli gratiam non negauit.* Hoc enim vult: & nomen Petri, & quicquid cum nomine ipsi collatum est à Christo, id omne Petrum ex mera gratia donantis, non ex merito vllo suo, esse consecutum. Vt verum sit in Petro, quod verum est in omnibus electis; Christum illi sua ingentia beneficia sine pretio vendidisse, quod ait Isaias LV. I. eundemque in Petro suametipsius dona coronasse, vt solet dicere B. Augustinus. Longum fecero, si Patrum similia testimonia huc voluero congerere, quod ab instituto nostro est alienum. Neque vero aliter sentiunt hodieque Theologi insigniores, etiam illarum partium, quæ in hac diuisione Ecclesiæ Dei, à meritis stare videntur. Quamobrem Bened. Iustinianus Iesuita, in tractatione de Apostolatu, non ita pridem edita, capite II. non solum eos refellit, qui Apostolos propter merita putant fuisse electos: sed etiam illos, qui caussam electionis faciunt, præuisam naturæ quandam aptitudinem, quæ sit veluti solum & gratię fundamentum. *Ego*, inquit ille, *ne id quidem probo. Quam enim aptitudinem à natura habebant Moses, Isaias, Ieremias?* deinde affert appositissime locum Pauli I. Corinth. I. 27. *Quæ stulta sunt mundi elegit Deus, vt confundat sapientes: & infirma mundi elegit Deus, vt confundat fortia:* &c. Fuerunt è Patribus nonnulli, qui Petrum cæteris prælatum dicerent, non propter meritum aliquod suum: sed contra, propter conscientiam abnegationis, quod peccatum fuit Petri longe grauissimum. Prolixe hanc sententiam persequitur Optatus Mileuitanus, libro septimo: vnde pauca verba subijciam. *Ecce, vt supra dictum est; cæteris non agnoscentibus, solus agnouit: cæteris non promittentibus, solus promisit: cæteris nec semel negantibus, ter solus negauit. Et tamen bono vnitatis, de numero Apostolorum separari non meruit.* Mox. *Stant toti innocentes, & peccator accipit claues, vt vnitatis negotium formaretur. Prouisum est, vt peccator aperiret innocentibus, ne innocentes clauderent contra peccatores; & quæ necessaria est vnitas esse non posset.* Non defuerunt inter Patres, qui Petrum cæteris prælatum dicerent, non confessionis merito, sed ætatis. Nam Petrum Andrea fratre maiorem natu fuisse nonnulli memorię prodiderunt, vt est apud Euthymium, in Matthæum cap. XIX. & alios. Vide ad annum XXXII. num. V. Iam quum ex omnibus suis discipulis duos præ cæteris Christus videatur dilexisse, Petrum & Iohannem: huic illum fuisse præpositum, quod esset natu maior. Hieronymus contra Iouinianum libro I. *Propterea inter duodecim Apostolos vnus eligitur, vt capite constituto,*

schismatis

schismatis tollatur occasio. Sed cur non Iohannes electus est virgo? ætati datum est; quia Petrus senior erat. Baronij iudicium de hac sententia & eius auctore Hieronymo, operæpretium est audire. *Ex his*, ait, *apparet quàm turpiter errent, qui primatum putant Petro collatum, quod senior cæteris esset.* Quò spectet hæc vehementia, & B. Hieronymus alijque eiusdem sententiæ Patres, quàm digni ea contumelia fuerint, vt *turpiter errare* dicerentur, lectorum esto iudicium. Obiter castigandus est ille sciolus, qui Annales in compendium nuper redegit: Nam hic opinionem Hieronymi, Euthymij & plurium aliorum Patrum, propterea reijcit, quia sit opinio hæreticorum. En dignum Censorem, qui inter Romanæ vel Hispanicæ inquisitionis tortores cooptetur. Sic autem iste locis innumeris, auctoris sui verba corrumpens, litem facit suam. Baronius siquidem ab eiusmodi amentia procul afuit, vt Hieronymum vocaret hæreticum.

XIII. *Caussa ostenditur, cur Christus nonnullis suorum discipulorum noua nomina imposuerit. Iustini locus.* μετονομάζειν, *pro nouum nomen imponere. Doctrinæ genus è consideratione nominum. Appellationes à Deo impositæ fuerunt* διηνεκοῦς διδασκαλίας. *Iohannes symbolum contemplationis, Petrus actionis. Cur ille Boanerges, hic Petrus sit dictus.* βροντᾶν τὴν θεολογίαν. *Alia.*

Anni XXXI. Num. XXXIV.

QVando primum à fratre Andrea deductus est Simon ad Dominum; inditum esse illi Petri nomen ab ipso Christo, auctor est Iohannes: *Tu es Simon, filius Iona: tu vocaberis Cephas: quod est si interpreteris Petrus.* Et Baronius quidem nullum hîc deprehendit mysterium, præter primatum Petri, hoc est omnipotentiam Ro. Pontificis: in illa totus defigitur, totus stupet. Sunt è contrario alij, qui aliud nihil spectasse Christum contendant, nisi vt hoc nouo cognomine Simonem Andreæ fratrem discerneret à Simone Cannite, siue Zelota. Nimis istud quidem dilutum est, & alta Christi sapientia, nisi fallor, parum dignum. Mediam igitur viam pijs Patribus tritam insistamus, & hoc primum cum Sancto Martyre Iustino obseruemus; Christum cùm Ecclesiæ suæ iaciebat fundamenta, inter alia numero infinita argumenta, quibus probauit eundem esse se illum Deum, quem Patriarchæ & Prophetæ adorauerant; istud etiam adhibuisse: quod discipulorum suorum nonnullis noua nomina imposuit; sicut olim in Abrahamo, Sara & Iacobo erat factum. Nimirum dominantis est, & illius, qui aliquem in sua potestate habeat, nouum illi nomen impo-

nere : ſicut factum in Daniele à Nabuchodonoſoro ; & parentes in liberis, heri in ſeruis ſemper factitarunt. Iuſtini locus eſt in Tryphone, quem ſubijciam. Τὸ εἰπεῖν, μετωνομακέναι αὐτὸν Πέτρον, καὶ γεγράφθαι ἐν τοῖς Ἀπομνημονεύμασιν αὐτοῦ, γεγενημένον καὶ τοῦτο, μετὰ τοῦ καὶ ἄλλους δύο ἀδελφοὺς υἱοὺς Ζεβεδαίου ὄντας μετωνομακέναι ὀνόματι τοῦ Βοανεργὲς, ὅ ἐστιν υἱοὶ βροντῆς, σημαντικὸν ἦν τοῦ αὐτὸν ἐκεῖνον εἶναι, δι' οὗ (ita ſcribendum) καὶ τὸ ἐπώνυμον Ἰακὼβ τῷ Ἰσραὴλ ἐπικληθέντι ἐτέθη. Hæc Iuſtinus : vbi obiter notabis, impropriè poſitum verbum μετονομάζειν, quod prioris nominis mutationem ſignificat per impoſitionem alius. Atqui neque Simoni, neque Zebedæi filijs ſua propria nomina ſunt ademta ; ſed noua potius adiecta cognomina. Itaque paſſim apud Euangeliſtas & in Epiſtolis, priores Petri & Iohannis appellationes vſurpantur. Ita loqui tamen ſolent Patres, vt dicant mutatum fuiſſe à Chriſto nomen ſuum Simoni : & ita Tertullianus libro IV. aduerſus Marcionem, cap. XIV. vbi cauſſam affert acutiſſimus Pœnus noui nominis ; *quia & Creator Abrahæ, & Saræ & Auſeæ nomina reformarit.* quæ eſt ipſiſſima Iuſtini obſeruatio ſuperior. Docet hoc ipſum & Chryſoſtomus homilia in Iohannem XIX. vbi de nouis nominibus loquens Simoni & Iacobo impoſitis ; Τίνος ἕνεκεν, ait, τοῦτο ποιεῖ ; δεικνὺς ὅτι αὐτός ὁ καὶ τὴν παλαιὰν δεδωκώς, αὐτὸς ὁ τὰ ὀνόματα μεταρρυθμίζων· ὁ τὸν Ἄβραμ Ἀβραὰμ καλέσας, καὶ τὴν Σάραν Σάῤῥαν, καὶ τὸν Ἰακὼβ Ἰσραήλ. *Cur hoc Dominus facit? vt oſtendat ſe eſſe, qui Teſtamentum vetus dedit : ſe eſſe, qui nomina nouæ formæ imponat ; qui Abram vocauit Abraham, Saram Sarram, Iacobum Iſraelem.* In ea homilia & alibi verbum μετονομάζειν vſurpatur ἀκύρως, vt apud Iuſtinum & alios. Secundo loco obſeruemus, neque olim diuinitus inditas appellationes Abrahamo, Saræ & Iacobo, myſterio caruiſſe ; neque illa item nomina, quæ ſuorum nonnullis Chriſtus impoſuit. Dicebant olim Stoici, nomina quæ vnicuique competunt in hac vita, eſſe fontes vnde officia manent : eſtque adeo apud Arrianum, Epicteti ſuper ea re admodum vtilis diſputatio ; docens in ſumma, ſicut titulus præ ſe fert, πῶς ἀπὸ τῶν ὀνομάτων τὰ καθήκοντα ἔστιν εὑρεῖν : *quomodo ex ipſis nominibus officia poſſint inueniri.* Sed hæc doctrina in ore Philoſophorum, non minus inanis atque infructuoſa erat, quàm fuit ſolida atque efficax in illis, qui ſimul à Deo cum nominibus nouis, facultatem accipiebant iſto diuino beneficio bene vtendi. Enimuero admirandum hoc eſt diſciplinæ genus, à DEO OPT. MAX. inuentum, quod in nominis dumtaxat recordatione eſt poſitum. Quoniam enim nomine ſuo cuique nihil poteſt eſſe neque notius, neque familiarius : placuit Deo, cuius conſilia abyſſus ſunt ſapientiæ, noua nomina nonnullis ſuorum indere, quæ illis eſſent velut ſacramenta rerum maximarum ; & vt loquitur Chryſoſtomus, de hoc ipſo

ipso Petri nomine differens, *διηνεκοῦς διδασκαλίαν, pro iugi magisterio* Nam quis dubitat, Abrahamo, Sarræ & Israeli nouas appellationes vsum monitoris alicuius & Prophetæ prębuisse, qui promissiones ipsis factas in memoriam subinde ipsis reuocaret, ac fidei ipsorum nouas in dies, in horas, vires sufficeret? Idem esse iudicandum de nouis appellationibus, quę nonnullis Apostolorum reperiuntur impositæ, non vno loco docet B. Chrysostomus: qui etiam diuinus Doctor in homilia quadam editionis Sauil. tomo VIII. pag. 105. scribit, tres integros dies se fuisse aliquando occupatum, in explicandis caussis, cur qui antea Saulus dicebatur, postea nominatus sit Paulus. ἴστε, inquit, ὅτι τρεῖς ἡμέρας ὁλοκλήρους ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τούτου (Παύλου) διελέχθην μόνον, τὰς αἰτίας λέγων, δι' ἃς πρὸ τούτου Σαῦλος καλούμενος, μετὰ ταῦτα ἐκλήθη Παῦλος. Scribit Origenes homilia quadam in principium Euangelij Iohannis; Petrum Apostolum symbolum fuisse fidei, Iohannem verò signasse intellectum. Vult autem hoc: quum in Christi Apostolis eius charismata varie eminerent; Iohannem, qui per excellentiam est appellatus Theologus, propter abstrusam & profundam rerum diuinarum cognitionem fuisse præcipue insignem: Petrum verò, in cuius humeros præcipua quædam cura incumbebat ædificandæ domus Dei, propter fidei propagationem, atque vt ita dicam, propter practicam Theologiam. Hoc sensu etiam Theophylactus in caput XXV. Lucæ, Petrum & Iohannem vocat πρᾶξιν καὶ θεωρίαν, *actionem & contemplationem.* in XX. autem Iohannis scribit idem sic: Σὺ δέ μοι νόει Πέτρον μὲν τὸ πρακτικὸν καὶ θερμόν. Ἰωάννην δὲ τὸ θεωρητικὸν καὶ εὐφυὲς περὶ τὴν τῶν θείων γνῶσιν. & plura in eam sententiam. cuius etiam vestigia extant apud B. Augustinum, vltimo in Iohannem tractatu. Sed locus Origenis est proferendus. *Non temere vt opinor, quis dixerit,* ait ille inter cætera, *plus in typo fidei & actionis, quàm scientiæ & contemplationis Petrum talia dixisse. Quare? ea scilicet ratione, qua Petrus in forma actionis ac fidei ponitur: Iohannes autem contemplationis atque scientiæ typum imitatur.* Hoc si cui placet, non videtur difficile caussam reddere nominum Simoni & Iohanni impositorum. Nam vt de Iohanne prius dicam; obsecro, quàm bene conuenit, vt is qui symbolum esse dicitur doctrinæ cœlestis, appelletur FILIVS TONITRV? qua appellatione non solum Iohannes & Iacobus, sed vniuersus Apostolorum chorus edoctus est, breuissimo quodam doctrinæ compendio, Dei verbo nihil esse potentius, nihil violentius: neque illi magis à potestatibus huius mundi posse resisti, quàm tonitru potest arte humana impediri. *Vox Domini,* ait Dauid, *in virtute; vox Domini in magnificentia. Vox Domini confringet cedros, confringet cedros Libani. Vox Domini intercidet flammas ignis: vox Domini concutiet desertum,*

desertum

desertum Cades. Hæc Dauidis verba explicant egregie vocem Boanerges, siue בני רגש & caussam inditæ eius appellationis. Horsum alludens Chrysostomus, siue quis alius in editione Etonensi, tomo v. pag. 696. tres Euangelistas, Matthæum, Marcum, Lucam, comparat fulguri: οἱ γ΄, ait, ἤστραψαν τὴν οἰκονομίαν, *fulguribus similes Christi dispensationem*, id est, *incarnationem illustrarunt*: at Iohannem tonitru: quem ait βροντᾶν τὴν θεολογίαν, *scientiam de Deo*, hoc est deitate Christi, *tradere, quæ sit instar tonitru ad percellenda hominum ingenia.* Nec dissimile est, quod ait Dominus apud Ieremiam, I. 18. *se dedisse illum in ciuitatem munitam, in columnam ferream, in murum æneum.* Et sunt vocis Dei in vtroque Testamento similia elogia multa. At Simoni nomen imponitur PETRI, quod lapidem significat. Quare? Diximus symbolum actionis Petrum fuisse, id est, vitæ periculis & casibus sexcentis atque erroribus obnoxiæ. Ne igitur aut ipse, aut cæteri Apostoli, qui laborum socij illi erant futuri, in medijs tentationum fluctibus deficerent; hoc præclaro nomine coryphæo Apostolorum imposito, omnes illos, nominatim verò Petrum, ad constantiam Deus immortalis voluit hortari: & hoc quasi pignus certissimũ illi dare, præsentis auxilij sui, tempore necessario adiuturi. Saxum & lapis propter natiuam duritiem, durationis & constantiæ symbola sunt, & animi firmi atq; inconcussi. Hoc maxime fulcro opus habuisse fidem Petri, & docuit experientia, & obseruat Origenes, cùm scribit de ipso & Iohanne. *Vnus siquidem recumbebat super pectus Dominicum, quod est contemplationis sacramentum: alter sæpe titubabat, quasi trepidæ actionis symbolum.* Addit in eandem sententiam plura, quæ apud ipsum legenda lectori relinquo. Quare verba Domini nostri apud Iohannem, ita videntur accipienda, quasi dixisset; Noui ego te, Simon, quis sis: nempe tu filius es Ionæ, quæ vox columbam significat; ipse columbæ similis, timidus & virium nullarum. Sed me vide: ego te & ministerio arduo destino, & vires tanto oneri pares volo sufficere: in cuius rei signum atque testimonium, esto deinceps Petrus nomine: non de quauis petra appellatione deriuata; sed de me ipso; qui & sum vera constantia atq; firmitas, & PETRA vocor: vt fias tu quoque præsidio meo fultus, petra quauis firmior, & similis constantiæ alijs suasor, ac magni incepti quod molior, primarius fundator, atq; auctoritatis præcipuæ ἐργοδιώκτης. Omnino in appellatione Cephæ latere mysterium, & illa euincunt, quæ ante diximus; & Iohannes ostendit, cùm Græcè scribens, Syriacæ vocis Græcam interpretationem statim subijcit. Atque hoc mysterium Christus postea clarius aperuit, vt narrat Matthæus cap. XVI. ijs verbis, de quibus accurate inferius, Deo propitio, sumus dicturi.

XIV. *Testimonia Chrysostomi de caussa appellationis Petri. Petri* προστασία *&* παῤῥησία. *An nouum nomen aliquam dignitatis prærogatiuam Petro attulerit.*

IBIDEM.

Confirmandis ijs quæ modò disseruimus, subijciemus B. Chrysostomi aliquot loca, ex quibus constabit liquidò, quod fuerit tanti Doctoris iudicium de caussis & significatione appellationis Petri Simoni inditæ. Solet autem hic duas eius nominis caussas afferre; zeli amorisque erga Christum vehementiam, & fidei firmitudinem. In eam ad Galatas, capite II. disputationem ingrediens de controuersia inter Paulum & Petrum; initio huiusmodi obseruationem proponit. Πρότερον, ait, ἀναγκαῖον περὶ τῆς τοῦ Πέτρου παῤῥησίας εἰπεῖν, καὶ πῶς ἀεὶ πάντων αὐτὸς κατεπήδα τῶν μαθητῶν· καὶ γὰρ τὴν προσηγορίαν ἐντεῦθεν ἔλαβε, διὰ τὸ ἀκλινὴς καὶ ἀπερίτρεπτος τῆς πίστεως. Καὶ ὅτε κοινῇ πάντες ἠρωτῶντο, τῶν ἄλλων προπηδήσας φησί, Σὺ εἶ ὁ Χριστός. *Prius necessario dicendum est de ea quam Petrus solitus vsurpare fiducia, siue libertate; & quomodo semper omnibus discipulis insiltauerit*; id est, partes eorum anteuertens occupauerit. *quippe nomen inde sumpsit, propter fidem quæ flecti aut euerti non poterat. Et cùm in commune omnes interrogabantur, ille præ cæteris exiliens, ait, Tu es Christus.* Auctoritas illa, quam Petrus vsurpauit inter collegas Apostolos, vocari solet à Chrysostomo, προστασία, *cura* siue *præsidentia*, vel παῤῥησία. *fiducia* aut *libertas*. vtraque vox à dominatione, & imperio monarchico, quod postea excogitatum est, tam longe abest quàm quod longissimè. Quare Chrysostomus & hîc & semper alibi caussam eius fiduciæ assignat; non ius dominandi à Christo acceptum, sed zelum & fidei magnitudinem. Sauilianæ editionis tomo V. p. 281. homilia in principium Actorum: Ὁρᾷς ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ Πέτρον κληθῆναι, οὐκ ἀπὸ θαυμάτων, ἀλλ' ἀπὸ ζήλου πεπυρωμένου ἔλαβε τὴν ἀρχήν. *Viden' vt illud ipsum, quod Petrus est appellatus, non à miraculis habuit initium, sed ab ignito zelo.* Tomo VIII. in increpatione eorum qui ad synaxin non venerant, p. 105. Ὁ Θεὸς ἀρετῆς ὑπόμνησιν καὶ διδασκαλίαν, ὥσπερ ἐν στήλῃ χαλκῇ τῇ προσηγορίᾳ τῶν ἁγίων ἐναποτίθεται. Τὸν γοῦν Πέτρον, ἀπὸ τῆς ἀρετῆς οὕτως ἐκάλεσε, τὴν ἀπόδειξιν τῆς περὶ τὴν πίστιν στερρότητος ἐναποτιθέμενος αὐτοῦ τῷ ὀνόματι· ἵνα ἔχῃ διδάσκαλον διηνεκῆ τὴν προσηγορίαν, τῆς τοιαύτης στερρότητος. *Deus admonitionem virtutis & doctrinam in ipsas indit appellationes sanctorum, tanquam in pilam æream. Petrum igitur à virtute ipsius sic nominauit; demonstrationem ipsius nomini indens, firmitudinis circa fidem: vt esset ipsi suum nomen, eiusmodi firmitudinis doctor perpetuus.* Omitto similes locos. Quæri verò solet, an noui nominis assumptione prærogatiua aliqua dignitatis

tatis Petro sit quæsita. Respondeo ; Si auctorem sequimur Chrysostomum, illi Apostoli quibus nouæ appellationes à Domino sunt inditæ, videntur prærogatiuam aliquam habuisse supra reliquos ; ipse appellat, ἐξαίρετόν τι, *aliquid eximij* ; atque hoc ipse interpretatur, demonstrationem πλείονος οἰκειώσεως, *maioris coniunctionis*. Cæterum in hoc censu ponuntur ex æquo, Petrus, Iacobus & Iohannes, item Paulus. Petro autem vllam dignitatis prærogatiuam hac ratione fuisse collatam, nusquam legitur apud Chrysostomum : imo verò huius plane contrarium in diuinis eius Patris monumentis, difficile non est inuenire. Initio epistolæ Pauli ad Romanos in illa verba, *Paulus seruus Iesu Christi*, ita scribit : Τίνος ἕνεκε μετέθηκε τὸ ὄνομα αὐτοῦ ὁ Θεὸς, καὶ Σαῦλον ὄντα, Παῦλον ἐκάλεσεν; ἵνα μηδὲ ταύτῃ τῶν Ἀποστόλων ἐλαττῶται· ἀλλ' ὅπερ εἶχεν ἐξαίρετον ὁ κορυφαῖος τῶν μαθητῶν, τοῦτο καὶ αὐτὸς κτήσηται, καὶ πλείονος οἰκειώσεως ὑπόθεσιν λάβῃ. *Cur nomen eius Deus mutauit, & qui erat Saulus, vocatus ab eo est Paulus ? vt ne hac quidem in parte cæteris Apostolis esset inferior : sed quod habebat eximium princeps discipulorum, id ipsum Paulus quoque assequeretur, & maioris coniunctionis argumentum inde caperet.* Propterea quoties de mutatis nominibus differit, omnia Noui Testamenti solet coniungere, neque vllum iuris discrimen in hac parte vsquam agnoscit. Vide in 11. tomo, pag. 632. in octauo, pag. 67. & 105. & similes locos.

XV. *Sententia Baronij de appellatione Petri. Petrus lapis primarius, vt & Christus. Obseruatio Baronij & aliorum, Petrum dicendum fuisse* PETRAM, *quàm solida, & quò spectet.*

IBIDEM.

IAm Baronium audiamus longè alia commentantem. *Sed quod insuper consideratione dignum existimamus ; hoc ipso initio Ecclesiæ erigendæ, (quæ ædificatio Dei est)* CHRISTVS DOMINVS *tantæ molis excitandæ sapientissimus architectus, de primario lapide in fundamento collocando statim cogitans, Simoni mox dixit, Tu vocaberis Cephas.* Omittit caussam nouæ appellationis, quam tot locis Patres commemorant, præsertim Chrysostomus, sicuti ostendimus. Caussa omissionis est ; quia Patres quidem, Petrum à Petra crediderunt denominatum, vt expresse affirmant Augustinus, Hieronymus, Ambrosius, Eusebius Emisenus, alij : at Baronio & hodiernis Doctoribus Hildebrandinæ sapientiæ, pene hæretica est hæc sententia, vt mox indicabit Baronius. Volunt enim non à Petra Christo Petrum esse dictum ; sed ipsum Simonem esse petram, & hoc illi cum Christo esse commune nomen. Ait igitur pater Annalium ; Petrum à Christo positum esse LAPIDEM PRIMARIVM in

ædificio

ædificio Ecclesiæ. Parum illi videlicet visum est, dicere super Petro Ecclesiam Dei esse fundatam; nisi ipsum faceret in fundamento Ecclesiæ lapidem primarium. Si quærat hîc aliquis, ecquem in Ecclesiæ suæ fundamento locum CHRISTVS obtinebit, si lapidis primarij locum Petrus occupat: respondebo, Baronium alibi Christum quoq; appellare lapidem primarium. Cæterùm, quàm leue aut fere nullum discrimen ab eo statuatur inter Dominum & seruum, creatorem & creaturam, largitorem vitæ æternæ & eiusdem præconem, declarat illius prolixa disputatio super verbis Christi, Matth. XVI. 18. quæ habetur in anno XXXIII. vbi doctrina illius erit expendenda. Pergit verò, & rationem suæ sententiæ reddit hanc: *Vox Syriaca Latinè interpretata, idem quod Petra significat; ex Græca autem lingua dicitur Petrus; nam apud illos ὁ πέτρος idem est atq; ἡ πέτρα: sicque apud nos idem fit Petrus quod petra: nec à petra Petrus, sed ipse Petra, quo nomine à Christo appellatus cognoscitur; quod nunc pollicetur, cùm ait, Tu vocaberis Cephas: ac si diceret, Tu vocaberis Petra.* Idem argumentum multis persequitur Bellarminus de Romano Pontifice, lib. I. cap. IX. & iterum cap. XVII. vt alios minorum gentium scriptores, linguarum imperitos, indoctos, ridiculos, taceam. Volunt omnes hi Πέτρον esse appellatum ab auctoribus Græci Testamenti, qui erat verius appellandus Πέτρα, *Petra*, si per leges Græcæ linguæ licuisset. Rationem afferunt; quia Christus Syriaca voce est vsus, quæ sine vlla variatione πλώνως, vt appellat Aristoteles, & lapidem significat & Petrum. Si huius subtilitatis venisset in mentem veteri Latino interpreti, aut Hieronymo, poterant illi per Romani sermonis analogiam, pro Petro Petram dicere, vel Saxam, quod fuit olim gentis Didiæ cognomen & Voconiæ. Atque ea forma Latini in multis vsi sunt, vt paullo post sumus probaturi. Hæc Grammatica obseruatio eò spectat, vt per illam noua Theologia stabiliatur, quæ non patitur aliquid Domino nostro tribui in hac parte, quod non & Petro tribuatur. Istud verò Theologicum ψευδογράφημα quàm alienum sit à veteri fide, quantamq; & quàm horribilem in se blasphemiam contineat, ostensuri sumus ad annum XXXIII. vbi Baronius ex professo hanc quæstionem tractat, & testimonijs Patrum confirmare nititur. Nunc eius vestigia premamus.

XVI. *Refutatur Baronianus paralogismus, negantis Petrum à Petra Christo esse denominatum, quia Syriacè & Petra & Petrus eadem voce dicantur* Cepha. *Ostenditur eiusmodi nomina pro linguarum & vocum genio, vel cum paronymia formari, vel cum homonymia : neque vllum esse in re discrimen. Augustinus defenditur. Nodus hodiernæ controuersiæ indicatur.*

IBIDEM.

NOn est, ait Baronius, *à Petra Petrus, sed ipse est Petra.* Si Simon est Petra, quomodo Christus est Petra, & primarium Ecclesiæ fundamentum, vt non semel affirmat Baronius, Petrus censeri debet: habemus vt duas Petras, sic duos Christos. quæ tam manifesta est blasphemia, vt illos ipsos qui ita disputant, Baronium & Bellarminum, necessitatem huius consequentiæ, quam ad annum XXXIII. probaturi sumus, existimem non attendisse. Si non eodem modo neque eadem ratione Simon est Petra, qua Christus est Petra ; hac probatione nihil quicquam eius efficitur, quod probare voluerunt duo Cardinales. Omnino enim Petra de Christo & Simone prædicatur, aut συνωνύμως, aut ὁμωνύμως, aut παρωνύμως. Si συνωνύμως & vniuocè, oportet eandem definitionem conuenire Petræ Christo, & Petræ Simoni. Christus Petra dicitur, quia præstat Ecclesiæ suæ vitam, & tuitionem vitæ aduersus omnia pericula, quà interna, quà externa, vt accuratè demonstraturi sumus ex ipsa vi eius vocis. Hoc sensu Simon si dicitur Petra ; efficitur Deum verum illum esse. Hæc verò maior & apertior blasphemia est, quàm vt ferri in vllius mortalis ore debeat. Non igitur sunt vniuocæ illæ enuntiationes. Sequitur inde, aut æquiuocas esse aut paronymas : neutro autem modo eadem definitio vtrique enuntiationi congruet : & verum erit, quod omnes pij contendunt aduersus nouæ Theologiæ auctores : ingens discrimen esse inter Petram Christum, & Petram Simonem. Porrò vtrum ὁμωνύμως an παρωνύμως dicatur Simon Petra, à Petra Christo, in re non multum interest, in vocis formatione differentia tota est posita. Quæ desiderantur proprietates vt fiant duo nomina æquiuoca, eædem possunt etiam in paronymis obseruari : sed vt legitima paronymia constituatur, hoc amplius desideratur, vt sit differentia πτώσεως inter duo nomina, hoc est, vt terminatione differant. Simplicius in Categorias. Τριῶν δὲ δεῖ τῷ ἀπό τινος παρωνυμιαζομένῳ φασί· τοῦ πράγματος ἀφ' οὗ παρωνόμασται, καὶ τοῦ ὀνόματος, καὶ ἔτι μέντοι τοῦ ἀνομοίου τῆς καταλήξεως, ὅπερ καλεῖ πτῶσιν Ἀριστοτέλης. *Tria desiderari aiunt Philosophi in eo qui paronymice ab aliquo est denominandus : res vnde nomen paronymicum deriuatur, ipsum nomen, dissimilitudo terminationis,*

quam

quam Aristoteles appellat πτῶσιν. Deinde tertiæ conditionis necessitatem pluribus explicat. CEPHA igitur apud Syros cum proprium sit nomen, etsi relationem habet ad CEPHA petra vel lapis, paronymum tamen dici non potest. Contra apud Græcos & Latinos Petrus à petra dicetur παρωνύμως, quia terminatione differunt. Totum discrimen in vocibus est, in re nullum est prorsus. Discrimen vocum facit diuersus linguarum genius, & in eadem lingua analogiæ ratio dissimilis in diuersis vocibus. Inde fit, vt cum ex re aliqua fit propria hominis appellatio, prius nomen & posterius fiant vel homonyma, vel paronyma, prout cuiusque linguæ fert ratio, aut natura ipsius vocis, quæ rem significat. Exemplis res declarabitur melius. Primi qui apud Romanos in gente Tullia Cicerones & in gente Calpurnia Pisones sunt dicti, à cicere dubio procul & piso cognomina inuenerunt; quod in cultura eorum leguminum præstare crederentur. Igitur à voce *cicer* dictus Cicero παρωνύμως; à voce *pisum*, Piso, item παρωνύμως. Contra, qui in gente Licinia primus Stolo est cognominatus, in Tremellia primus Scrofa, à vocibus *stolo* & *scrofa*, nomina inuenerunt, quorum caussas explicant Varro, Columella, Macrobius, alij. STOLO igitur cum rei rusticæ vocabulum est, & τῶν βλαστῶν significat, & cum Licinij est cognomen; item SCROFA cùm suem fœtam denotat, & cùm est Tremellij cognomen; aut SCIPIO cùm designat σκῆπτρον, & quando Cornelij est cognomen; semper in istis posterius vocabulum priori est homonymum, non autem paronymum. Et est in Latina lingua hæc formatio vsitatissima. Eius formæ cognomina sunt, Merula, Sura, Testa, Ruga, Vocula, Gutta, Penula, & alia plurima. In Græca lingua ea forma rarius occurrit: quia facilius flectuntur Græca nomina in omnem figuram. Interdum tamen etiam in Græcis appellationibus eadem analogia occurrit. Seleucus III. regni Macedonici in Oriente Rex septimus, Κεραυνὸς dici voluit: κεραυνὸς *fulmen*, & Ceraunus cognomen Seleuci, homonyma sunt, non paronyma. Seleucus II. non solum Καλλίνικος dictus est, sed etiam Πώγων. πώγων *barba*, & Pogon Seleuci huius cognomentum homonymiam habent, non paronymiam. Huius Seleuci frater Antiochus Ἱέραξ à rapinis & velocitate cognomen inuenit. ἱέραξ *accipiter*; Hierax cognomen Antiochi. Fuit & aliorum vel cognomen, vel nomen: nam tempore Demosthenis ciuis quidam Amphipolitanus venit Legatus Athenas, cui erat Hierax nomen. & Hierax dictus fuit vnus illorum ad quos scribebat Isidorus Pelusiota libro primo. Finge eundem ab ἀετὸς simili analogia dictum fuisse Ἀετὸς. Latine vertetur commodissimè id nomen Aquilo ab aquila. Ita erit in Græcis vocibus ὁμωνυμία; in Latinis παρωνυμία: plane vt in Syriacis

cepha Cepha est ὁμωνυμία; in Græcis πέτρα Πέτρος, & Latinis petra Petrus est παρωνυμία. Discrimen in sola vocum forma positum est; in re nullum est omnino. Sunt autem ista ratione multa Hebræorum & Syrorum nomina formata: quoniam illarum linguarum voces non tam flexibiles sunt, neque tam facile nouam πτῶσιν admittunt, quàm faciunt Græcæ. יונה *iona* columba, יונה *iona* Ionas, proprium nomen Prophetæ. eædem literæ, eadem pronuntiatio, nulla πτῶσις in posteriore voce. ענן *hanan* nubes, ענן *Hanan* proprium viri, Nehemiæ x. 26. לבנה *lebana* luna, res alba, לבנה *Lebana* proprium viri, apud eundem Nehemiam. Sic כיפא *cepha* lapis, כיפא *Cepha* Petrus. Concludamus igitur, nullum maius mysterium latere in Syriacis vocibus, quas Dominus noster vsurpauit, quàm in Græcis. Baronius verò & Bellarminus, & quicunque alij nodum in sirpo quærunt, dum disputatores subtiles videri volunt, Spiritui Sancto grauem faciunt iniuriam; quem tacitè accusant, quasi mentem Christi in scribendis Græcis Euangelijs, parum expresserit, & rem tanti momenti, vt quidem istis placet, nullo pacto significarit. Concludamus etiam, B. Augustinum, qui non vno loco suorum scriptorum, & nominatim in Retractationum suarum libro primo, capite x x i. Petrum à petra docet dici, vt à Christo dicitur Christianus, item Hieronymum, Ambrosium, Eucherium Lugdunensem, qui hoc ipsum affirmant, piè doctéque sensisse, & quod res est dixisse: istos verò nouos disputatores, qui ab illis dissentiunt, & veræ Theologiæ, & rectæ Grammaticæ parum peritos se probare. Hoc cum dicimus, propterea tamen non negamus, B. Petrum à Patribus sæpe appellatum esse & petram & fundamentũ: nam & ita vocatũ scimus, & ex rei veritate ita vocari posse non diffitemur. Neq; enim ij nos sumus, qui in prædicandis veris laudibus principis Apostolorũ, cuiquam cedere velimus. Quare operam perdunt & oleum Baronius alijque, qui testimonia Patrum congerunt, vt rem probent per se manifestam: at non illud est τὸ κρινόμενον. Verus controuersię huius status in duobus hisce capitibus est positus: prius est, vtrum Patres eo sensu appellauerint Petrũ Ecclesiæ petram & fundamentũ, quo hodie accipi volunt, & ab aliquot retro seculis voluerunt omnipotentiæ Romani Pontificis patroni, parasiti illius, puri puti hæretici Hildebrandini. Alterũ caput est; vtrum ex hisce appellationibus Petro attributis aut in Euangelio, aut in Patrum scriptis, rectè & bona fide primatus, vel potius δεσποτικὴ dominatio Papæ Romani in omnes populos Orbis totius colligatur. Non enim propter Petrũ de Petri honore disputatur hodie; sed propter Papam: cui vtinam sui adulatores potius persuaderent, vt verarum Petri virtutum, quàm falsorum titulorum heres esse mallet.

XVII. Expendantur

XVII. *Expenduntur allata testimonia ad probandum primatum ex appellatione* Petri. *Sermones de Cathedra Petri non sunt Augustini.* PETRA *de Christo & Petro æquiuocè dicitur: cuius rei symbolum.* Continere compagem Ecclesiæ, *quo sensu de Petro. Appellationes Deo propriæ eius seruis tributæ. Patrum figurata dicta in homilijs.* Adiutores Dei. *Pauli sententia apud Homerum.* incrementat. *Patres qui verba Scripturæ ponunt tantùm, neque exponunt, nihil probant. Locus Tertulliani exponitur. Subtilitas Baronij vt neget Petrum esse à Petra deriuatum nomen. Hieronymi locus à praua interpretatione vindicatur.* Κυριακὸ & Dominicum. Dominicum celebrare. Δεῖπνον Κυριακόν.

ANNI XXXI. Num. XXV.

VT breuiter quædam dicamus de testimonijs à Baronio allatis; sermo de Cathedra Petri, quem ille laudat vt Augustini, quia habetur in tomo decimo operum illius; non est Augustini, sed Ambrosij. Extat enim, totidem fere verbis, inter eius Patris sermones de Sanctis per annum. Tantum prima periodus leuiter immutata. Apud Ambrosium sic: *Adstruximus superiore Dominica sanctum Petrum in Saluatoris passione,* &c. Apud Augustinum verò sic: *Nostis, fratres charissimi, beatissimum Petrum in Saluatoris passione,* &c. Deinceps ad finem vsque plane vtrobique eadem verba: nisi quid leuiter describtorum negligentia mutauit. Non fugit me solitos Patres Latinos interdum scriptis priorum vti pro suis: sed fere Græcorum: sicut obseruauit Hieronymus, & nemo eruditus ignorat, de ipso Ambrosio; qui Basilij in Hexaemeron homilias, pene ad verbum Latinas fecit: sed Augustinum sermonem integrum Ambrosij pro suo vsurpaturum, & in censum suorum scriptorum fore relaturum, quis existimet? Ego certe non adducor vt credam. Quicquid huius sit, omnino Ambrosij, non Augustini est ille sermo: ex quo an possit colligi aliquid, hodiernis opinionibus congruum, breuiter videamus. Ait Ambrosius: *Petrum pro soliditate deuotionis Petram dici, Christum pro virtute.* Rectè & verè. Atque hoc illud ipsum est, quod totis ingenij viribus tuentur pij; qui magnitudinem pietatis, zeli & deuotionis Petri admirantur, & tota voluntate ferunt laudibus in cœlum: sed ita, vt constitutam, edoctam, & seruatam semper Ecclesiam Dei fuisse pertendant, vnius Christi, Dei & hominis virtute, & Spiritus Sancti efficacia, non cuiusquam mortalium. Quid hoc ad hodiernam omnipotentiam? Nam eò referuntur omnia. Si PETRA esset symbolum dominationis, esset aliquis, falsus ille quidem; sed tamen esset aliquis color huic argumentationi:

argumentationi: sed illa vox, ne in Christo quidem dominationis est symbolum, verùm firmitudinis & durationis: nedum sit in Petro. Ait Ambrosius: *Petra dicitur, eo quod primus in nationibus fidei fundamenta posuerit.* Nota, *fidei fundamenta*; non terreni principatus, aut monarchiæ. Primus autem ponitur Petrus inter Christi ministros, quorum ille opera vsus est, in Ecclesia sua instituenda. Hoc quoque rectè, vere & piè. Nam quis hoc negat? aut quis negantem ferat? Quoniam verò prima fundatio Ecclesiarum, Petro communis fuit cum omnibus Apostolis; omnes Apostoli erunt petra & fundamentum Ecclesiæ: atque adeo ita illos nominari in Scripturis & Patribus, demonstramus in disputatione anni XXXIII. vbi etiam exponimus, quam ob caussam verè dici queat is titulus Petro & alijs nonnullis Apostolorum peculiariter conuenire. Addit Ambrosius & ex eo subditītius Augustinus: *& tanquam saxum immobile totius operis Christi compagem molemque contineat.* Si propriè loqui volumus, *continere compagem Ecclesiæ*, virtutis est, non deuotionis. Christus igitur hoc facit, non Petrus: nam rectè dictum modò, Petrum deuotione dumtaxat esse Petram; at Christum virtute. Sed quia ad iacienda Ecclesiæ fundamenta, Christus Petro vsus est, tanquam excellente præ multis instrumento; mirum non est, tribui instrumento, quod propriè Christo, veræ efficienti caussæ conuenit. Est igitur acyrologia, & figura: cui geminam vsurpat Chrysostomus, cùm Petrum appellat κρηπῖδα τῆς Ἐκκλησίας, *crepidinem Ecclesiæ*, siue *basim.* Et est hæc figura, cum in communi sermone vsitatissima; tum apprime obseruanda in homilijs omnium Patrum: quę proximè accedunt persæpe ad genus demonstratiuum. Quare vera Patrum sententia ex eiusmodi figuratis dictis peti non debet; verum ex alijs eorundem scriptis. Nam, vt à proposito Ambrosij loco ne discedam: *Petrus compagem Ecclesiæ continere*, sic illi dicitur, vt idem Pater dicit alibi, Paulum *operire Christianos ne tententur.* quum tamen non Paulum, sed Christum orantes doceantur Christiani dicere: *Ne nos inducas in tentationem.* Locus est in sermone de Petro & Paulo: *Optima Apostolorum nomina, petra & vasculum*: (quia Paulus dictus vas electionis:) *necessaria domui Saluatoris. Petra ad firmitatem ne labantur sustentat populos: vas ad custodiam ne tententur operit Christianos.* At disputatores hodierni, cùm eiusmodi locutiones obseruant in scriptis Patrum; non tanquam figurata dicta, impropria & hyperbolica volunt eas intelligi: verùm simpliciter vt verba sonant. Qua de re plura inferius erunt dicenda, ad annum XXXIII. Sequitur statim apud Ambrosium; *Rectè consortium meretur nominis, qui consortium meretur & operis.* Alludit ad locum Pauli, 1. Corinth. III. 9. vbi de se & alijs Apostolis scribit, Θεοῦ ἐσμὲν συνεργοί,

συνεργοί, *Dei sumus adiutores*, vt est in vulgata. Si teste Paulo, omnes Apostoli Deo cooperantur, quid miramur dici idem heic de Petro? Proxima verba supplenda sunt ex Paulo, quem iterum imitatur, & dicendum: *nec Petrus qui ponit fundamentum est aliquid, nec Petrus qui plantat; sed Dominus qui incrementum dat.* vel vt habent editiones Augustini, *incrementat.* ὁ αὐξάνων Θεός: Varro, Rerum diuinarum, *grandire* eo sensu posuit. *cùm aut humus seminari incipere non possit, aut recepta non reddat, aut edita grandire nequeat.* Pauli sententia diuina est; ne ijs quidem ignota, quos nulla melior lux præter naturalem illustrabat. Nam Homerus eodem verbo vsus, cùm ferme idem diceret.

Ὅς ῥα πολλὰ κάμνει· Θεὸς δ' ἐπὶ ἔργον ἀέξῃ.

Subijcit postremò Baronius, ex eodem, vt ait, Augustino: est verò illius sermonis obscurus auctor & incertus: vt multum caussam adiuuare eius testimonium nequeat. *Dignus certè, qui ad ædificandis in domo Dei populis, Petrus* (scribendum *Petra*) *esset ad fundamentum, columna ad sustentaculum, clauis ad regnum.* Trium quæ in hoc testimonio tribuuntur Petro, primum è Matthæi XVI. 18. est depromptum: alterum ex ea ad Galatas, II. 9. tertium habetur Matth. XVI. 19. quibus in locis non de solo agitur Petro, sed & de alijs Apostolis. At quo sensu dicatur Petrus *petra, columna & clauis*, non exponit ille auctor. Quare eius testimonio vti; id verò nihil aliud est, nisi operam ludere. Subijcitur mox locus Tertulliani è libro IV. contra Marcionem, capite XIII. tam alienus à proposito, vt vix abstineam quin dicam cum veteri poeta, - καὶ γὰρ ἂν πέτρα φύσιν σὺ γ' ὀργίσειας. quis enim tam patiens, cui non bilem cieat hæc, vel supinitas, vel nescio quid dicam? Eo loco Tertullianus probat, Christum noui Fœderis Deum, esse eundem, qui in veteri Testamento proditur, quod negabat Marcion. Inter cætera argumenta, affert mutatum Petro nomen, vt olim Abrahamo & alijs; deinde, cur Simon Petrus fuerit dictus, potius quàm alio quo nomine, rationem affert; quia Christus charissimo sibi discipulo nomen communicauerit suum, quod iam olim à Prophetis ipsi fuerat tributum. petram enim siue lapidem, appellatum esse Christum ab Isaia. Vnde sequitur non male, Christum qui narratur in Euangelijs, eundem esse de quo Isaias. Hæc mens Tertulliani, clara, perspicua & certa. at quid hoc ad rhombum? Nemo enim dubitat Petrum relatione ad Christum, & per nominis quod proprie Christo congruit, participationem, dictum fuisse Petrum, vel etiam petram. quare ἀπροσδιόνυσα Baronius, & funem ex arena nectit. Basilij, Hieronymi, Leonis testimonia commodius expendentur in anno trigesimo tertio, cum alijs eiusdem argumenti. Nunc audiamus miram subtilitatem. Ait: *Cùm itaque Petrus petra,*

petra, vt & Christus petra, dicatur: hac ratione dici potest, nomen Petri deriuatum à Christo, non tamen deriuatiuum nominis Christi. : Quid sibi ista velint si dicam me intelligere, mentiar. Inimici mei, perditissimi hæretici, parricidialis doctrinæ magistri, Græculi Cretenses, & id genus nebulones, Grammaticum me, postquam incaluerunt, solent appellare: ego verò fateor, non tantos in ea arte progressus me fecisse, vt hanc Baronianam subtilitatem, an futilitatem, possim capere. Illud satis capio: admodum fuisse illum sollicitum, ne videatur Petrus παρωνύμως dici à petra Christo. Hoc illi parum esse honestum Petro videbatur; ac fortasse etiam contumeliosum iudicabat. Et sane, si Petrus Ecclesiæ est primarium fundamentum, vt pronuntiat Baronius tot locis, non minus petram illum esse oportet, quàm Christum ipsum. Sed nos iam diximus non semel, hanc sententiam cum immani blasphemia esse coniunctam, si quis putet & Christum & Simonem eadem notione posse petram appellari. Certe aut nesciuit Baronius, quæ vis sit appellationis PETRAE, quam nos probaturi sumus proxime accedere ad nomen admirabile Tetragrammatum; aut ipsa religionis Christianę prima elementa vir tantus ignorauit. Ne illud quidem intelligo, subiectus Hieronymi locus ad propositum quid faciat: tantum video trahi violenter ad Petrum, quæ de Ecclesia dixit Hieronymus. Attende Lector & iudica. Ille Pater in prima verba capitis LXII. Isaiæ, de Ecclesia Christi loquens; *Denique*, ait, *nequaquam vocabitur Hierusalem & Sion, sed nouum nomen accipiet, quod ei Dominus imposuerit, dicens ad Apostolum Petrum, Tu es Petrus & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam; & portæ inferi non prævalebunt aduersus eam. Quod vocabulum à nomine Domini deriuauit, vt dicatur dominicum.* Et Propheta eo loci de Ecclesia loquitur, non de Christo; & interpretem quoque Hieronymum de eadem sentire, cum res arguit, tum ex eius verbis est clarissimum. Sed Baronius vt illa posset ad Petrum referre, malo exemplo, primis verbis sententiam mutilauit. Sensus est: Olim Ecclesiam Iudaicam esse appellatam Sion & Ierusalem; at Christi Ecclesiam, quam ipse ædificaturum se promisit Petrum alloquens, non amplius Sion aut Ierusalem fore appellandam, sed Dominicum, tanquam opus manuum Domini. Quis fando vnquam audiuit, Petro nomen fuisse Dominico? hanc tam absurdam, tam falsam sententiam Baronio probatam esse, nemo satis queat mirari. At Ecclesias primi Christiani vocabant DOMINICA & Κυριακά: vnde mansit appellatio apud Anglos *Church*. Cyrillus Ierosolymitanus, catechesi XVIII. κἂν ποτε ἐπιδημῇς ἐν πόλεσι, μὴ ἁπλῶς ἐξέταζε ποῦ τὸ Κυριακόν ἐστι· καὶ γὰρ αἱ λοιπαὶ τῶν ἀσεβῶν αἱρέσεις Κυριακὰ τὰ ἑαυτῶν σπήλαια καλεῖν ἐπιχειροῦσι. *Si quando in vrbem aliquam veneris,*

ris, ne simpliciter inquire vbi est Dominicum : nam & reliquæ impiorum sectæ suas speluncas Dominica contendunt nominare. Concilium Neocæsariense, canone quinto : Κατηχούμενος εἰσερχόμενος εἰς τὸ Κυριακὸν, ἐν τῇ τῶν κατηχουμένων τάξει στήκῃ. De Dominico aureo Antiocheno, lege B. Athanasium in Apologia ad Imperatorem Constantium, & Baronij Annales in anno Domini CCCXXVI. 65. & alibi. Propriè κυριακὸν est liturgia, ἡ μυστικὴ λατρεία, missa. *dominicum celebrare*, κυριακὸν ἐπιτελεῖν, pro rem sacram facere, sæpe in Actis Martyrum, vt in ijs, quæ describit Baronius in anno CCCIII. 46. κυριακὸν igitur absolute dictum, pro κυριακὸν δεῖπνον, *celebrare dominicam*, pro, celebrare cœnam Domini. Desumpta enim appellatio è Paulo, I. Corinth. XI. 20. Hippolyti locus, ὁ δεῖν πρῶτος ἦν. Quo sensu dicatur Petrus PRINCEPS in Græcorum versionibus, vt in hoc loco Hippolyti ; quo item apud Patres Latinos, inferius erit expendendum.

XVIII. *Optati error, confundentis vocem Syriacam* Κηφᾶς, *cum Græca* κεφαλή, *& stupor tuentium hodie tam ineptum commentum. Decretalis Anacleti tacitè Baronio damnata. Vigilij & Innocentij III. hallucinationes. Hebraicæ voces accommodari etymologiæ Græcæ possunt : argumenta verò ab etymo falso in re controuersa duci non possunt. An verba Interpretum sacrorum eodem pacto censeri debeant à Spiritu S. profecta, vt quæ sunt in origine Hebraica aut Græca.*

ANNI XXXI. Num. XXVII.

At quę sequuntur, quis adeò Stoicus, qui legat sine indignatione? quis tam Crassus, qui sine risu? Iam posuit Baronius Petrum primarium fundamentum domus Dei; idque eo argumento probatum est, quia sit appellatus à Domino Cephas. Ecce aliud oraculum : Petrus est caput Ecclesiæ, quia Optatus Mileuitanus dixit lib. II. *Apostolorum caput Petrus ; vnde & Cephas appellatus est.* Hoc quia facere ad stabiliendam omnipotentiam Romanam videtur, placet Baronio, & vt solidum probatur. Paullo antè diuinus vir Augustinus, quia veram Ecclesiæ petram constituebat Christum, non autem Petrum ; vt sermonis Syriaci imperitus & rusticus Africanus traducebatur. Obsecro, quæ hæc iniquitas est? Audebit aliquis B. Augustinum propter sententiam verissimam reprehendere : & negabit idem Optatum reprehendendum pueriliter errantem? Africanus, inquit, erat Augustinus, & Syriacæ linguæ ignarus. Ferat igitur & nos idem meliore iure dicentes : Africanus erat Optatus, Hebraici & Syriaci sermonis prorsus

sus imperitus; Græcæ quoque linguæ, vt videtur, omnino rudis: nam si vel primis rudimentis Hellenismi fuisset imbutus, nunquam dixisset κηφᾶς deduci à κεφαλῆ: qui error est plus quàm puerilis, & omnes ineptias superat, quæ in hoc genere leguntur, vel in Rationali Durandi, vel apud Zachariam Chrysopolitanum, vel in Legenda aurea, siue Lombardica historia Iacobi de Voragine Archiepiscopi Genuensis, sane facetissimæ. Adde quod futilissimæ assertioni coniunctum esse crimen impietatis, non sine caussa contendat aliquis: dicere enim nomen Cephas significare caput, quid aliud est, nisi imperitiam vel mendacium B. Iohanni obijcere, cuius expressa verba sunt, I. 43. ὃ ἑρμηνεύεται Πέτρος, *cuius vocis Cepha interpretatio est Petrus.* Si fidem Iohanni Euangelistæ habuit Optatus, quid oportebat illum aliam interpretationem comminisci? Sed nos Optato, viro de Ecclesia Dei bene merito, facilè ignoscimus: neque verò ita insanimus, vt propter linguarum ignorationem, vllius Sanctorum Dei viuentis gloriam vlla ex parte velimus imminutam. Baronius verò grauissima reprehensione dignus, qui vt hodiernæ ambitioni seruiret, hallucinationem Optati, (si tamen Optati sunt illa verba: non enim desunt viri graues, qui insititio glossemate corruptum fuisse Optati textum contendant:) propter honorem antiquis Patribus debitum, dissimulandum, ventilare & in argumentum rei maximæ trahere non erubuit. Bellarminus verò, qui editione Hebraicæ Grammaticæ, aliquam eius linguæ peritiam est professus, multo etiam grauius peccat, hoc argumentum afferens in suis disputationibus, quàm Baronius. Quod ait Baronius, primo omnium Patrum Latinorum eius argutiolæ venisse in mentem, Optato Mileuitano; si à sciente & prudente scriptum, ingenuitatis laudem meretur. Tacitè enim decretalem Anacleti Papæ damnat Baronius, pro qua Turrianus & eius farinæ scriptores multi, tanquam pro aris & focis dimicare solent. Ea est decretalis tertia, in qua exponitur vox Cephas *caput & principium.* quæ verba aut scriptor eius decretalis desumpsit à Vigilio Papa; aut ipse Vigilius è falsa decretali Anacleti. In anno Christi DXXXVII. describitur in his Annalibus epistola Vigilij in qua sunt hæc verba: *Quoniam licet omnium Apostolorum par esset electio: B. tamen Petro concessum est, vt cæteris præemineret: vnde & Cephas vocatur, quia caput est & principium omnium Apostolorum.* Sed bene est, quod etiam Baronius fatetur Vigilium cùm illa scriberet spurium atque illegitimum fuisse Pontificem: alij verò scriptores antiqui, etiam hæreticum appellant & schismaticum. Verùm & alij Papæ præter istos idem dixerunt. Innocentius verò III. etiam mysterium grande in eo inuenit, libro Mysteriorum I. cap. VIII. *Licet,* ait, *Cephas secundum vnam*

linguam

lingnam interpretetur Petrus, secundum alteram tamen exponitur caput. Nam sicut caput habet plenitudinem sensus; cætera verò membra partem recipiunt plenitudinis: ita cæteri sacerdotes vocantur in partem plenitudinis; sed summus Pontifex assumptus est in plenitudinem potestatis. En nugas, en ineptias, en cæcitatem illorum temporum. Illud verò intolerabile, quod errorem suum Baronius mox auctoritate viri maximi Gregorij Nazianzeni it defensum. Quippe etiam illum vocem Hebraicam *phase* in Græcam πάσχα sciuisse mutatam, & mysterium tamen eius vocis explicuisse. Gregorius homilia εἰς τὸ ἅγιον πάσχα, originem huius dictionis ex Hebraica lingua repetit, & docte exponit: deinde quomodo vox peregrina mutatione aliquot literarum, facta sit Græca, verè obseruat. Non dicit Gregorius, licere in serijs disputationibus pueriles hallucinationes pro solidis argumentis venditare, quod facit hoc loco Baronius. Ferimus igitur si quis Patrum Hebraici sermonis rudis, pascha deduxit à πάσχειν, quod est pati, & piam inde doctrinam elicuit: Baronium & Bellarminum non ferimus, & nullo pacto ferendos esse pronuntiamus, Cephæ nomen à κεφαλῆ deducentes; non adeo vt B. Petrum extollant, cum Christo iam regnantem: verùm vt ad stabiliendam Papæ Ro. omnipotentiam sibi viam muniant: artes enim illorum nouimus, & scopum probe tenemus: cuius Lectorem Baronij semper oportet meminisse. De disputatione Origenis super vocibus πρῖνος & σχῖνος in historia Susannæ, quid docti sentiant, non est huius loci exponere. Addit postea: *In diuina Scriptura nomina siderum, non secundum voces Hebraicas, sed secundum Græcam nomenclaturam sunt posita.* Equidem versionem Latinam librorum sacrorum esse Scripturam diuinam agnosco; & de hoc vel dubitare inexpiabile nefas censeo. Si quid tamen in Latina interpretatione reperiatur à veritate Hebraica vel Græca alienum; id ego diuinam Scripturam esse dicendum non existimo: neque doctissimus Hieronymus olim existimabat, qui tantum sudauit, vt in Latinis codicibus essent eadem omnia atque in Hebraicis & Græcis. Idem Hieronymus alibi negat se habere pro Apostolica veritate quod in Latina versione habetur, in Græcis non habetur, aut aliter habetur. Locus est in libro priore Aduersus Iouinianum, dignus quem adscribam. *Nunc, ait, illud breuiter admoneo; in Latinis codicibus hunc locum ita legi, Diuisa est virgo & mulier. Quod quanquam habeat suum sensum, & à me quoque pro qualitate loci sic edissertum sit; tamen non est Apostolicæ veritatis.* Præterea, inter Latinam versionem omnesque alias & Hebraicum V. T. Græcum N. T. textum, hoc discriminis, opinor, statuendum est: quod in his & res verba immediate à Spiritu Sancto sunt profecta, qui Prophetis & Apostolis atque Euangelistis &

 quæ

quæ scriberent, & quomodo scriberent, suggerebat : in versionibus fidelibus doctrina est à Spiritu Sancto, verba ab hominibus : qui etsi Spiritus Sancti auxilio vsi ; non tamen eo pacto, neque eadem mensura cum Prophetis & Apostolis. Quare si quis me roget, an Spiritus Sanctus, Arcturi, Orionis & Pleiadum meminerit : cum hac distinctione equidem respondebo : verum id est, siderum illorum extare in Scripturis mentionem. Fere enim inter doctissimos interpretes veteres & recentiores conuenit, עש *Hasch* esse sidus illud quod Græcis & Latinis Arcturus dicitur & Bootes: כסיל *Cesil* quod illi Orionem: כימה *Cimah* quod Pleiadas nominant : at nominorum ipsorum non meminisse. Baronium & sensisse aliter & locutum esse, mirum non est: nam & illi & alijs hodie multis, conturbato veræ Theologiæ, atque adeo ipsius naturæ ordine, authentica esse desierunt, quæ olim erant ; facta sunt, quæ olim non erant. Turrianus, cuius mentio sequitur, ex illo genere hominum erat, qui contra Nouatores, vt ipsi appellant, noua dogmata, & fabulas quoque nouas defendere malunt, quàm veritati vel semel manus dare : homo cuius eruditionem citius laudaueris, quàm iudicium. quid dico iudicium ? Appello confidenter omnes eruditos partium illarum viros ; quos non dubito, Turrianum habere ostentui, tanquam perfectissimum exemplar ἀκρισίας, temeritatis, audaciæ & inanissimæ vanitatis.

XIX. *Architriclinus quis. Locus ex Ecclesiastico vindicatus à falsa & inepta Maldonati interpretatione.*

ANNI XXXI. Num. XXIX.

IN historia miraculi, quod fecit omnium primum Christus in Cana, quis sit qui dicitur ARCHITRICLINVS, eruditi interpretes rectè dudum exposuerunt. Nec displicet, quod docti viri obseruarunt, eas ministerij partes obijsse architriclinum, quæ fuerunt apud veteres Græcos ἐλεάτρου ; cuius munus describitur ab Athenæo libro quarto. Affine fuit officium eius qui dicebatur in aulis Regum ἀρχιοινοχόος, *pincernarum magister*, siue *primicerius* : qui titulus Iolao tribuitur in vita Alexandri apud Plutarchum. Maldonati Iesuitarum virulentissimi, error est ridiculus, existimantis describi officium architriclini in Ecclesiastico, initio capitis XXXII. Homo tam virulentus, & tam acerbus alienorum scriptorum censor, priuatum ministerium nesciuit distinguere à dignitate & honore publico. Ait auctor Ecclesiastici, ἡγούμενόν σε κατέστησαν. *Ducem* vel *magistratum constituerunt te*, nempe ciues tui : non autem conuiuæ architriclinum, vt ait scriptor maledicus : cuius crassam

ignorantiam

ignorantiam confutant proxima verba, μὴ ἐπαίρου, *ne efferaris*, noli superbire: scilicet architriclini ea dignitas est, vt metuendum sit, ne animos è ministerio sumat aduersus illum cui operam addixit suam. Neque verò conuiuæ architriclinos creant, sed solus paterfamilias. Cur igitur numero multitudinis dixisset κατέστησαν; potius enim dicendum erat, κατέστης, *creatus es*, vel simile quid. Sequitur, γίνου αὐτοῖς ὡς εἷς ἐξ αὐτῶν: *gere te erga illos, quasi esses vnus ex illis*: nempe à quibus dignitatem accepisti. etiamne hoc magistro pincernarum conuenit? vbi mens illius conuitiatoris? φρόντισον αὐτῶν καὶ οὕτω κάθισον. hoc est: priusquam sedeas, aut tibi quietem indulgeas, cura negotia illorum qui te promouerunt; ciuium inquam, à quibus dignitate es auctus. Mox coronæ meminit, quæ benemeritis de Repub. olim dari solebat. Ad eum morem auctor alludit; sicut nonnulla alia in eo dicuntur, cum manifesta allusione ad ritus Græcorum potius quàm Iudæorum. Maledicus Maldonatus refert ad apophoreta, quæ discedentibus è conuiuio dari solita: ineptissimè, absurdissimè, imperitissimè. conuiuis enim illa donabantur, non architriclino. Non etiam assentior Gaudentio Brixiano; qui verbis à Baronio allatis, architriclinum confundit cum præfecto morum; qui in nonnullis ciuitatibus publicè apponi solitus conuiuis in solemnioribus epulis. Hunc fuisse morem Iudæorum, quod ait Gaudentius, fando se accepisse, nusquam legere memini: de Atheniensibus id narrant Græci, & οἰνόπτας, quasi *vini inspectores* dicas, illos minutos magistratus appellant: dicti sunt etiam ὀφθαλμοί, *oculi*. Athenæus libro x. Ἀρχὴ ἐστὶν οἱ οἰνόπται παρὰ Ἀθηναίοις· οἱ δ' οἰνόπται οὗτοι ἐφεώρων τὰ ἐν τοῖς δείπνοις, εἰ κατ' ἴσον πίνουσιν οἱ συνόντες· καὶ ἦν ἡ ἀρχὴ εὐτελής, ὡς ὁ ῥήτωρ φησὶ Φιλῖνος· καὶ ὅτι τρεῖς ἦσαν οἱ οἰνόπται· ἐκάλουν δέ τινες τούτους καὶ ὀφθαλμούς. *Oenoptæ, magistratus quidam erant apud Athenienses: Isti autem Oenoptæ obseruabant quæ fiebant in cœnis, siue epulis: an conuiuæ in bibendo æqualitatem seruarent. & erat magistratus vilis, teste Philino rhetore: qui tres ait fuisse. à nonnullis vocantur Oculi.* Syrus vertit, ריש מסבא ὁ ἐπὶ τοῦ συμποσίου, siue ὁ ἐπιστάτης, præfectus conuiuio. De voce *Triclinium* apud Iudæos dicimus ad annum XXXIV.

XX. *Errores Nicephori Callisti circa miraculum in Cana factum. Simon Cannites, siue Zelota.*

Anni XXXI. Num. XXX.

TRaditionem de Iohannis Baptistæ nuptijs in Cana, (cuius auctorem facit Hieronymum Dionysius Carthusianus Commentarijs in Iohannem, magno errore) certis argumentis confutat Cardinalis

nalis Baronius. Esset verò eius disputatio erudita amantibus veritatis gratior, si in extremo Nicephori Callisti vel omnino mentionem nullam fecisset, vel errorem illius castigasset potius, quàm vllo assensus genere confirmasset. Narrat Nicephorus tanquam rem certam, Simonis Cananæi fuisse has nuptias, quas primo suo miraculo Dominus decorauit. Nimirum id ille colligebat, vel alij à quibus accepit, ex ipso istius Simonis cognomine. Sed nemo nescit illud cognomen apud Matthæum x. 4. Καναναίτης vel Κανανίτης, non esse ἐθνικὸν à patria illius, verùm professionis potius aut pietatis & zeli elogium: cuius interpretamentum posuit Lucas VI. 15. ὁ Ζηλωτής. itaque euersum est fundamentum eius opinionis, quam secutus est Nicephorus. De cuius viri iudicio in tractandis sacris historijs, vel ex eo potest abunde constare lectori, quod ibidem de hoc Christi miraculo scribit. Nam ait: *ex occultis incertisque botris vinum esse factum.* ἐξ ἀδήλων καὶ ἀφανῶν βοτρύων οἶνος ἐγένετο. ita ille peruersa interpretatione sua Christi miraculum verum & vere admirandum, vertit in ludicram præstigiatoris alicuius θαυματοποιίαν. Nam vbi miraculum, si ex vuis expressum est vinum? at contra Euangelista, qui τὸ ὕδωρ οἶνον γεγενημένον, aquam in vinum fuisse versam, disertis verbis confirmat. & iterum IIII. 46. ἐποίησε τὸ ὕδωρ οἶνον. Humbertus Episcopus Syluæ candidæ, in disputatione contra Græcos: *Voluit Dominus, certi mysterij gratia, prius aqua hydrias à festi ministris vsque ad summum impleri; & post solo nutu suo mirabile vinum fieri. In quo prouido Redemptoris nostri facto, dicimus aquam, non substantiam suam, sed qualitates, id est, saporem & colorem, & si quæ sunt huiusmodi, permutasse.* Nicephorum male sensisse de hoc miraculo, nolim dicere: at locutum esse de re tanta incautius, res arguit.

XXI. *Locus Isaiæ apud Septuaginta Interpretes expenditur, & emendatur: Cana, non vnius oppiduli nomen.*

ANNI XXXI. Num. XXXII.

MIraculum conuersæ aquæ in vinum ab Isaia Propheta fuisse prædictum, obseruat Baronius: sed rectè monet, *secundum Septuaginta duos Interpretes.* Nam Hebraica veritas, & vulgata versio Romanæ Ecclesiæ, in eum sensum trahi non possunt. de Græcis quoque potest meritò dubitari. Legitur sic initio capitis noni: Τοῦτο πρῶτον, ταχὺ ποίει, ταχὺ ποίει, χώρα Ζαβουλὼν ἡ γῆ Νεφθαλείμ. Latina interpretatio fidelius Hebraica expressit: *Primo tempore alleuiata est terra Zabulon, & terra Nephthalim.* Pro vnico verbo Hebraicæ veritatis, הקל *hekal*, ἐκουφίσθη, *subleuata est*, quatuor habentur in Græcis: ταχὺ ποίει, ταχὺ ποίει.

Diuersitatis

Diuersitatis huius ratio hæc est: Pro בקל *bekal*, mutatis punctis legerunt בקל *bakel*, κοῦφισθη, & verterunt τάχυ ποίει, *cito fac*: cuius loco librarius scripsit τάχυ πίε, *cito bibe*. deinde vtraque lectio in contextum, vt fit, est recepta: idque iam olim: nam & Hieronymi tempore, & Cyrilli, vt ex eorum lucubrationibus apparet, ita legebatur. Vox πίε, *bibe*, cuius nullum omnino vestigium est in origine, occasionem sine dubio præbuit existimandi, loqui hic Prophetam de miraculo in Cana facto: quum præsertim certo constaret, ex Matthæi IV. 15. sequentia verba illustrem de Christo prophetiam continere. Sed Cana oppidulum, in quo miraculum est factum, neque ad Zabulonios neque ad Nephthalitas pertinuit; verùm ad tribum Aser, si credimus Eusebio & Hieronymo in Locis Hebraicis. Apud vtrunque horum tria oppida aut vici recensentur eiusdem nominis, sed tribuum diuersarum. Hieronymi verba sunt in promptu. Eusebiana adscribam hic, quia nondum eius liber est editus. Κανὰ φυλῆς Ἐφραΐμ· Κανὰ φυλῆς Μανασσῆ· Κανὰ ἕως Σιδῶνος τῆς μεγάλης, (sunt verba è libro Iosua XIX. 28.) κλήρου Ἀσήρ· ἐν ταύτῃ ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Θεὸς Ἰησοῦς Χριστὸς τὸ ὕδωρ εἰς οἶνον μετέβαλεν· ἐντεῦθεν ἦν καὶ Ναθαναήλ.

XXII. *Vinosi fontes noti ante miraculum in Cana. Isodus fons Arabiæ. Plinij locus de fonte Aradi.* Διὸς πηγὰ. *Festa Bacchi mense Ianuario apud Græcos.* Λήναιον. *Lyncestis aqua. Acidulæ.*

ANNI XXXI. Num. XXXIII.

OBseruatio Epiphanij super vinosis fontibus, prorsus est admirabilis. Non enim dubitamus, virum sanctissimum ea retulisse in literas, quæ sibi certa fide essent comperta. Sed in illis quæ attexit de suo scriptor Annalium, nonnulla occurrunt animaduersione digna. Nam quod ait, nullum se legisse auctorem, qui ante Dominum nostrum vixerit, fontium vinum scaturientium, mentionem facientem; non meminerat vir πολυμαθέστατος, aliquando sibi lectum, opinor, Vitruuium, æqualem Augusti scriptorem; cuius verba sunt libro VIII. cap. III. *Sunt etiam fontes vti vino mixti; quemadmodum est vnus Paphlagoniæ, ex quo etiam sine vino potantes fiunt temulenti.* Plinius quoque, libro XXXI. capite secundo auctor est, ab Eudoxo & Theopompo scriptoribus antiquissimis, quosdam fontes memoriæ esse proditos, qui bibentes inebriarent: quanquam ipse Plinius alios effectus illis aquis attribuit. Lego etiam in Eclogis Sotionis vetusti scriptoris, & qui vetustissimos laudat auctores; fontem in Arabia fuisse nomine Isodum, in quem siquis heminam vini infunderet, totus fons

euadebat

euadebat κρᾶμα, hoc est vinum dilutum, quale vulgo bibi solebat. Ἐν Ἀῤῥαβίᾳ, inquit, ἐστὶν Ἴσοδος κρήνη, ἥτις κατὰ λόγους οἴνου ἐμβληθείσης κεράννυται, καὶ τρεῖς τὴν πόσιν ἄκρατος γῆς. At fons ille Andri insulæ, quem ex Plinio commemorat Baronius, an referri debeat in censum eorum miraculorum, quæ post miraculum in Cana factum, primum extiterunt, vehementer dubito. Nam ipsum fontis nomen *Dios tecnosia* (ita enim scribendum) antiquitatem eius miraculi veri an falsi, videtur arguere: quod stulta antiquitas existimans esse monumentum Liberi Patris à Ioue geniti, Διὸς τεκνῶσα nuncupauit. τεκνοῦν & τέκνωσις de liberorum procreatione, etiam cùm de Dijs agitur, vsitatissima Græcis verba. Athenæus lib. IX. μυθολογοῦσιν ἐν Κρήτῃ γενέσθαι τὴν Διὸς τέκνωσιν. Inde igitur Διὸς τεκνῶσα. Neque verò Nonis dumtaxat Ianuarijs vinum ex illo fonte manabat, vt putauit Baronius; sed *statis diebus septenis*, ait Plinius libro XXXI. Mense autem Ianuario multas Græciæ ciuitates aliquot dies in Bacchi honorem agitasse, testantur Græci Grammatici; qui eam caussam afferunt, cur Ianuarius Lenæon fuerit appellatus. Sic illi: Ληναιὼν ἐστὶν ὁ Ἰανουάριος· ἐκλήθη δὲ οὕτως ἐπὶ τοῦ Διονύσου τοῦ τὴν ληνὸν ἐπιστάντος, ἐπιτελοῦν ἑορτὴν τῷ μηνὶ τούτῳ ἣν Ἀμβροσίαν ἐκάλουν. Male etiam in hoc album refertur Lyncestis aqua, Vitruuio, Sotioni, & alijs antiquissimis Græcorum scriptoribus commemorata. Adde quod, licet illi Tertullianus vinosam venam attribuat; & cum ipse aduersus Valentinianos, tum etiam Plinius, scribant ebrios effecisse; Græci tamen illam aquam inter ὀξίζοντα & Latini inter acidulas referunt; quo sapore aquas à vinosis distinguunt ijdem. Et iam olim multis locis venas eiusmodi fuisse obseruatas, ostendunt ista Vitruuij. *Item sunt nonnullæ acidæ venæ fontium, vt in Lyncesto; & in Italia, Virena, Campana Teano, alijsque locis pluribus.*

XXIII. Ostenditur Iosephi historiam non pugnare cum dicto Iudæorum, de Templo annis quadraginta sex ædificato.

ANNI XXXI. Num. XXXVIII.

MIra fluctuatio Baronij, in quæstione de illis quadraginta sex annis, ædificationi Templi impensis, quorum mentio habetur, Iohannis II. 20. Iosephum, quod solens facit, accusat, mox eundem excusat, iterumque accusat; denique vbi pedem figat παγίως, vix ac ne vix quidem stationem inuenit. Melius tamen ille, quàm Beroaldus, Serarius, & illi omnes, qui Iosephi historiam de instaurato ab Herode templo in augustiorem formam, sane quàm impudentissima audacia mendacij accusare sustinent. Melius item quàm illi, qui ad

secundam

ſecundam Templi ſtructuram poſt reditum à captiuitate, Euangeliſtæ verba referunt. Quod vt euincat maledicus Maldonatus, prolixa verborum & argumentorum congerie, id vnum aſſecutus eſt, vt ſe & lectores ſuos fruſtra fatigaret, remque per ſe non ſatis expeditam, magis magiſque impediret atque inuolueret. Res ita habet; quod iam ante nos Ioſephus Scaliger ὁ μακαρίτης indicauit. Herodes anno regni ſui decimo octauo, conſilium ſuſcepit condendi noui Templi. fuiſſe eum regni Herodis XVIII. ſcribit Ioſephus, libro Originum XV. capite XIV. nos autem intelligimus annum aditi ab eo regni: quod etiam certis aliquot argumentis ex ipſo Ioſepho petitis poſſemus probare, ſi in huiuſmodi quæſtionibus vellemus immorari. Quod igitur Belli Iudaici libro primo, cap. XVI. ſcribitur, Herodem anno XV. regni ſui Templum inſtauraſſe: librarij mendum eſt, & corrigi ex hoc loco debet. Neque aliquem moueat, quod etiam Ruffinus ita legit; nam de vetuſtate mendorum in Ioſephi codicibus ſatis ante diſſeruimus. Verum quidem eſt, Ioſephum annos regni Herodis bifariam numerare, à delato & adito: & aditi regni XV. eſſe XVIII. delati. Sed hanc rationem conciliandi hæc duo loca, cum propter alia non probo; tum maxime propter hunc Iohannis locum. Optime enim cum Ioſephi calculo Euangeliſtæ conueniet, ſi ponamus, vt ſcribitur in XV. Originum, anno XVIII. poſtquam Herodes regnum adierat, captis Ieroſolymis, conſilium ab illo eſſe ſuſceptum nouæ ædis ædificandæ. Erat is annus Iulianus XXVI. vel XXVII. nam aditi ab Herode regni annus primus in Iulianos nonum & decimum incidit. Scribit autem Ioſephus, prius Templum ab Herode fuiſſe dirutum, & noua fundamenta poſita operis noui. vt veriſimile ſit, vel propter hanc cauſſam, vel propter lapidum & materiæ præparationem, vnum ſaltem annum lapſum prius eſſe, quàm iacerentur Herodiani Templi fundamenta. Atque hoc Ioſephus clare ſatis indicat; qui initio capitis XIV. libri XV. Originum, ſcribit, Herodem anno regni XVIII. ἐπιβαλέσθαι, id eſt, propoſuiſſe animo Templi inſtaurationem. poſtea addit, quanta cum difficultate ſuum hoc conſilium Iudæis probarit Herodes; poſtquam illis promiſiſſet, οὐ πρότερα καθαιρήσειν τὸν νεὼν, ἢ πάντα αὐτῷ τῶν εἰς τὴν συντέλειαν προητοιμασμένων: *non prius ſe Templum fore demoliturum, quàm parata haberet omnia ad eiuſdem perfectionem neceſſaria.* Tanti operis apparatum anni vnius, minimum, deſiderare ſpatium, nemo prudens negauerit. Quum præſertim ſcribat Ioſephus, illo temporis interuallo Leuitas edoctos fuiſſe artes fabriles, vt illorum opera Templum conſtrueretur. ἱερέων, ait, τὸν ἀριθμὸν α (χιλίοις) ἱερατικὰς ὠνήσατο στολάς, καὶ τινὰς μὲν διδάξας οἰκοδόμους, ἑτέρους δὲ τέκτονας, ὑπέστη τῆς κατασκευῆς. Igitur

anno XIX. regni Herodis currente, Iuliano XXVIII. cepit noua moles Herodiani Templi ædificari. Adde annos quadraginta sex, peruenies ad annum Iulianum septuagesimum quartum; qui fuit XV. imperij Tiberiani : quod erat demonstrandum. Etsi autem scribit Iosephus p. 485. Herodianum Templum mensibus octodecim fuisse ædificatum, connexa autem ædificia annis octo : certum est tamen ex eodem auctore, continuatum fuisse opus structuræ illius per multos annos : adeo vt vltima illi ædificio manus non fuerit imposita ante annum Christi Dionysianum LXVI. quadriennio ante excidium Ierosolymorum; vt narratur Iosepho, libri XX. capite octauo, pag. 621.

XXIV. *Reijcitur falsus Euodius, & falsa eius historia, de Petro à Christo baptizato.*

ANNI XXXI. Num. XL.

Repetere hîc cogor, quod iam ante probaui ad Baronianum Apparatum : Euodium illum ex cuius epistola LVMEN inscripta, (nemini veterum nota, vt & Baronius fatetur in anno LXXI.) quædam describit Nicephorus Callistus libro II. cap. III. fictitium esse quendam Euodium ; non autem, vt putauit Nicephorus, illum Apostolorum discipulum, primum Antiochenę Ecclesiæ post Petrum Episcopum, cuius etiam Ignatius meminit. Quod igitur ex eo affert Baronius, solum Petrum à Christo fuisse baptizatum, ceu falsum cum auctore falso debet reijci. Nam si Euodius ille antiquus hoc memoriæ prodidisset, vir cum primis ἀξιόπιστος; non dubitassent proximorum seculorum homines, an Apostoli & nominatim Petrus, vel à Præcursore Christi, vel ab ipso Christo fuisset baptizatus, vel à neutro. tot enim fuerunt ea super re diuersæ sententiæ. Tum autem illud enantiophanes in verbis Iohannis III. 22. *Christus baptizabat*; & IV. 2. *Christus non baptizabat ipse*, Tertullianus, Chrysostomus, Cyrillus, Augustinus sic soluunt, vt posteriorem locum velint prioris esse interpretamentum : ita vt reuera neminem baptizauerit Dominus noster. Si de Petro à Christo baptizato constans aliqua in Ecclesia seruata esset traditio ; cur è tot Patribus, qui de his egerunt, ne vnus quidem est repertus, cui hoc esset notum ? aut quare Augustinus aduersus Nouatianum scribens, epist. CVIII. qui Petrum fuisse baptizatum negabat, homini importuno traditionis huius clypeum non obijcit? Clementis locus è quinto Hypotyposeon dudum amissarum, quàm sincera fide à Sophronio laudatus fuerit, nescio : tum autem Clemens ipse, quàm familiariter libris apocryphis solitus sit vti, nemo ignorat eruditorum.

XXV. *Baronij error, confundentis duo loca, Ænon & Ænan. Eusebij testimonium de vtroque. Locus Syri Paraphrastæ animaduersus.*

Anni XXXI. Num. XLII.

Disputatio de loco vbi baptizabat Iohannes, coniectura clauditur, quam non dubito esse falsam. Vult enim esse idem Ænon & Ænan; quia vtramque vocem significare fontem dicit Hieronymus. Sed Hieronymus duo loca situ separata commemorat, quorum alteri nomen Aenan, alteri Aenon. Habet autem ille ab Eusebio; cuius verba describam è libro De locorum nominibus in sacra Scriptura. Αἰνάν, ἢ ἐστιν ἐν τῇ ὁδῷ Θαμνά, ἔρημος νῦν τόπος ἐστίν. ἡ Αἰνάν, πλησίον κειμένη τῇ Θαμνᾷ, εἰς δεῦρο οἰκουμένη μεγίστη πόλις, κώμη μεταξὺ Αἰλίας καὶ Διοσπόλεως. πηγὴ δέ ἐστιν ἐν τῷ Αἰνὰν λεγομένῳ τόπῳ, παρ' ᾧ εἴδωλον ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων τιμώμενον. Hæc Eusebius de Ænan inter loca Mosi memorata, respiciens locum Geneseos XXXVIII. 14. vbi Septuaginta Seniores vocem עינים *Henaijm* verterunt Αἰνάν. Hebræi verò, vt admonet Hieronymus, non pro loci nomine accipiunt; sed biuium interpretantur; proprie est τοὺς ὀφθαλμούς, vel τὰς κρήνας, *duo oculi*, vel *duo fontes*. Propterea Abenezra viam denotari putat inter duos fontes. De Aenon verò scribit Eusebius: Αἰνὼν ἐγγὺς τοῦ Σαλείμ, ἔνθα ἐβάπτιζεν ὁ Ἰωάννης, ὡς ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίῳ· καὶ δείκνυται εἰσέτι νῦν ὁ τόπος, ἀπὸ η' μιλίων Σκυθοπόλεως, πρὸς νότον, πλησίον Σαλεὶμ καὶ τοῦ Ἰορδάνου. Vides quantum erret Baronius; qui Aenan & Aenon putat eiusdem loci esse nomina: quum Aenan fuerit prope Diospolin, siue Lyddam, ab ea parte Iordanis, quæ respicit mare: Aenon verò vicina Scythopoli ad alteram Iordanis ripam sita, non longe ab ipso flumine fuerit remota. Sed & appellationes multum differunt: Aenan enim Hebræis est Henaijm, vt ostendimus: at Aenon apud Syrum & Arabem Interpretes scribitur עין-נון *Hin-non*: perperam enim apud Syrum paraphrasten iod scriptum est pro nun. *Hin-ion* pro *Hin-non*; quod apparet ex Arabica paraphrasi: neque assentiendum doctissimo interpreti, qui non animaduersa librarij menda, exponit Syriacam Scripturam, *Oculus columbæ*: at Hin-non est *Oculus piscis*.

XXVI. *Iosephi in historia Herodiadis error. De liberis & nepotibus Herodis, quorum in ipsius testamento nulla fit mentio.*

Anni XXXI. Num. XLVII.

In historia Herodiadis, quam Herodes Antipas duxit vxorem, Iosephus partim eadem cum Euangelistis narrat, partim diuersa. Præ-

cipua diuersitas in eo est; quod Euangelistæ quidem Matthæus, Marcus, Lucas, magno consensu scribunt, Herodiadem prius fuisse nuptam Philippo : at Iosephus Herodi cuidam, Herodis Magni filio, è Mariamne Simonis Pontificis filia, vna ex Herodis vxoribus decem. Hæc discrepantia quum nullam conciliationem admittat, nullum est dubium errasse Iosephum, & quidem grauiter. Error enim est & mendacium, quicquid diuinis repugnat oraculis. Iure igitur à Baronio reprehensus hoc loco Iosephus. Sed quod idem quærit, vnde iste Herodes repente prodierit, cuius neque in testamento Herodis facta repetiatur mentio, libro Orig. XVII. cap. X. Ἁλώσεως primo, cap. XX. neque in diuisione regni per Herodem facta, Orig. lib. XVII. cap. XIII. respondeo, sine caussa mirum cuiquam videri, mentionem huius fuisse illis locis prætermissam. Nam quum è tot coniugibus liberos tulisset Herodes plurimos; Iosephus, vbi quædam ex illius testamento describit, illorum duntaxat meminit nominatim, inter quos regnum Herodis fuit diuisum. Illud verò diuisum est inter filios natu maximos, Archelaum, Antipam & Philippum, ac Salomen sororem Herodis. cæteris verò liberis suis ac nepotibus, quin testamenti sui tabulis cauerit, & commodis illorum prospexerit, ne dubitandum quidem est. Verùm illas omnes partes testamenti Herodiani vnica generali clausula complexus est Iosephus, cum sic scribit, pag. 532. προνοήσατο δὲ τῶν λοιπῶν, ὁπόσοι συγγενεῖς ἦσαν αὐτῷ, χρημάτων τε δόσεσι, καὶ προσόδων διαφοραῖς ἑκάστοις ἐν εὐπορείᾳ καθιστάμενος. Ait Herodem pecunia & reditibus ditasse omnes suos cognatos. συγγενῶν appellatione complectens liberos cum primis ipsius & nepotes, filiorum occisorum à patre liberos. Sed Ruffinus verba Iosephi sic vertit; *disposuit autem de cæteris suis consanguineis atque cognatis, opibus eos reditibusque locupletans.* Suspicionem inijcit hæc versio, legisse illum, ὁπόσοι πρὸς αἵματος, ἢ συγγένειαν ἦσαν αὐτῷ. *quicunque illi sanguine iuncti erant aut cognatione.* πρὸς αἵματος sunt liberi & nepotes. Obiter hic adnotabo, Pseudogorionidem, qui in historia horum temporum Iosephi vestigia persequitur : in hac re tamen cum Euangelistis consentire, & scribere capite LXII. Herodiadem prius fuisse Philippo nuptam, eidemque ab Antipa Herode fuisse ademtam. Quod magnum est argumentum inter alia sexcenta, planum illum historiam suam non è Iosephi tantum libris desumpsisse; verùm etiam è scriptis Christianorum. Sic cum superiore capite, in narratione quæ extat apud Iosephum libro XVIII. cap. quarto, Munclum appellat, qui est Iosepho Μοῦνδος; certissimum suggerit nobis argumentum, vnde probemus; ea ipsa quæ habet è Iosepho non desumpsisse è Græcis libris; sed è lacunis Interpretum Latinorum, vel etiam fortasse

Gallicorum

Gallicorum aut Italicorum. Apparet enim visum codicibus, vbi *Mundus* scriptum fuit pro *Mundus*; litera *d* in duo elementa *cl* male diuisa: qui error, in libris Latinis frequentissimus, in Græcis locum non habet.

XXVIII. *Odia Iudæorum & Samaritarum. Contentio inter illos super legitimo Templo, iudice Ptolemæo Rege. Expenditur Baronij obseruatio super successione Pontificum ad designandam veram Ecclesiam. Discrimen in ea re inter Iudæos & Christianos. Ostenduntur Baronij graues errores. Ptolemæus cur Philometor.*

ANNI XXXI. Num. L.

SVbijcitur historia colloquij Christi cum muliere Samaritana, Iohannis capite quarto. Atque hic Baronius caussas odiorum inter Iudæos & Samaritas commemorat è libris Iosephi. Extat eadem narratio, cum in alijs Rabbinorum scriptis, tum etiam in Iuchasin Zacuthi pag. 14. Sed multo plura de istis rebus & reconditiora inuenient studiosi harum antiquitatum, in Notis Iosephi Scaligeri ad Chronicum Samaritanum, libro septimo De emendatione temporum. Quod autem Baronius sententiam Ptolemæi Philometoris in disceptatione Iudæorum & Samaritarum super templo legitimo, per quam vicit caussa Iudæorum, ad controuersias hodiernas trahit; vt inde efficiat, apud illos demum esse veram Ecclesiam, apud quos est Pontificum continua successio: etsi rationis aliquam præ se fert speciem; si tamen æquis placidisque animis res propius inspiciatur, frigidum apparebit, ἀσυλλόγιστον, & ab omnibus rectæ argumentationis legibus alienissimum. Ante omnia consideret prudens lector, quàm nihil habeant simile hodiernæ controuersiæ & vetus lis illa inter Iudæos & Samaritas. Olim salutis doctrina vni Iudæorum populo sic fuit peculiariter concredita; vt, licet suos electos & Iudæos in occulto, quod ait Paulus, etiam alibi nonnullos Deus Opt. Max. haberet: cultus tamen externus vni dumtaxat loco esset alligatus. Deuteron. XII. 5.6. Is locus fuit per aliquod tempus, Silo, vbi erat Tabernaculum & Testimonium conuentus. postea Silunte deserta, Templum ædificatum est à Solomone ex Dei præscripto: quo in solo Templo adorare & sacrificia Deo offerre licebat. Adoratio enim cum sacrificijs iuncta, nusquam alibi nisi Ierosolymis fuit licita aut legitima. Id erat veræ religionis symbolum, cui communicare omnes necessariò tenebantur, qui verum Deum cultu externo vellent colere. At Samaritæ, partim ἀλλογενεῖς, *alienigenæ*, vt à Domino ipso nominantur, Lucæ XVII. 18. partim schismatici, & Apostatæ Manassis propago, de vera religione

religione securi, in monte Garizin, cultu à se instituto Deum sacrificijs colebant, & promissiones populo Iudaico factas, stulte sibi vindicabant. Iidem cum Iudæis certabant, non de veritate quidem religionis, sed tantum de loco, vbi secundum Legem Mosis Deus esset adorandus. Etsi diuersissimæ iam tum res erant, cultus internus siue spiritualis, quem præcipue Deus semper à suis cultoribus exigit ; & externus, qui peculiariter fuit tum adstrictus Vrbi sanctæ & Templo: erat tamen eo tempore quæstio de loco legitimi cultus, maximi cum primis momenti : quia victoriam in contentione de loco legitimo sequi videbatur, tanquam corollarium necessarium, victoria de veritate religionis & legitimæ adoratione. Quanquam, vt dixi, de eo quod præcipuum erat non contendebant Samaritæ : sed tantum de loco. Iosephus lib. XIII. capite sexto, controuersiæ illius statum sic explicat: Τοὺς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Ἰουδαίους, καὶ Σαμαρεῖς, οἳ τὸ ἐν Γαριζεὶν προσεκύνουν ἱερὸν κατὰ τοὺς Ἀλεξάνδρου χρόνους, συνέβη στασιάσαι πρὸς ἀλλήλους, καὶ περὶ τῶν ἱερῶν ἐπ᾽ αὐτοῦ Πτολεμαίου διεκρίνοντο· τῶν μὲν Ἰουδαίων λεγόντων, κατὰ τοὺς Μωϋσέως νόμους οἰκοδομηθῆναι τὸ ἐν Ἱεροσολύμοις· τῶν δὲ Σαμαρέων τὸ ἐν Γαριζεὶν. Ruffinus vertit: *In Alexandria Iudæos & Samaritas, qui Templum temporibus Alexandri Macedonis super Garizin monte construxerunt, contigit contra se seditionem excitare, & propter Templa coram ipso Ptolomæo certare : Iudæis quidem dicentibus secundum leges Moysi Templum se in Ierosolymis construxisse : Samaritis autem in Garizin.* Tota lis, vt vides, erat de Templis : & Iudæis & Samaritis pariter contendentibus, suum Templum ex Lege Mosis habere auctoritatem. Et hæc est caussa cuius cognitio de partium consensu Regi Ptolemæo defertur. Scribit Iosephus, & Iudæos & Samaritas, ante caussæ coniectionem & διαδικασίας, apud Regem iudicem iureiurando sese obstrinxisse: ἦ μὴν ποιήσασθαι τὰς ἀποδείξεις κατὰ τοὺς Νόμους: *se demonstraturos sua caussæ iustitiam secundum Legem Mosis*: Andronicus tamen qui caussam Iudæorum agebat, non contentus solo illo probationis genere, duo insuper alia adiecit argumenta, non necessaria illa quidem; sufficiebat enim probatio è Lege; sed tamen appositissima: prius erat, à continua successione summorum Pontificum : posterius, à donarijs Regum Asiæ, qui Ierosolymitanam ædem ornarant ; cum interim Garizitanæ rationem haberent nullam. Verba Iosephi sunt: Ἀνδρόνικος ἤρξατο τὴν ἀπόδειξιν ἐκ τοῦ Νόμου, καὶ τῆς Ἀρχιερέων τῆς διαδοχῆς, ὡς ἕκαστος παρὰ πατρὸς τὴν τιμὴν ἐκδεξάμενος ἦρξε τοῦ ναοῦ· καὶ ὅτι πάντες οἱ τῆς Ἀσίας βασιλεῖς τὸ ἱερὸν ἐτίμησαν ἀναθήμασι καὶ λαμπροτάταις δωρεαῖς· τοῦ δ᾽ ἐν Γαριζεὶν, ὡς οὐδὲ ὄντος οὐδεὶς λόγον οὐδ᾽ ἐπιστροφὴν ἐποιήσατο. En manifestissimè distincta genera tria probationum. Νόμος, Lex Mosis, de qua inter contendentes conuenerat, vt ex illa ducerentur argumenta : αἱ

διαδοχαὶ τῶν Ἀρχιερέων, ſucceſſiones Pontificum, quorum vnumquemque affirmat Andronicus à patre acceptam dignitatem filio tradidiſſe; ἀναθήματα καὶ δωρεαί, donaria & munera à Regibus Aſiæ accepta: quorum Regum nullum extitiſſe affirmat Andronicus, qui templi Garizitani maiorem rationem haberet, quàm ſi omnino in rerum natura non fuiſſet. Non eſt mirum viciſſe in illo iudicio Iudæos, qui veris & iuſtitia cauſſæ aduerſarios ita palàm & manifeſtò ſuperarent. Hodiernæ controuerſiæ quàm toto genere ſint diuerſæ ab iſta contentione, & pueri intelligunt. Triumphat hic tamen Baronius, & quaſi ſufficere deberet Philometoris iſtud iudicium, ad lites omnes in negotio religionis decidendas: *Hæc*, inquit, *referre non piguit, tum ad hiſtoriam Euangelicam elucidandam, tum etiam vt ſapientiſſimi Regis ac optimatum de re tanta*, SOLVMMODO *ex legitima Pontificum ſucceſſione tunc datà ſententia, atque ex ea ratione Iudæis cauſſa adiudicata, aduerſus ſchiſmaticos & hæreticos in exemplum perpetuo permaneret: cùm ex cuiuſuis hominis, qui compos ſit rationis, ſententia; certum exploratumque habeatur, illic eſſe legitimum Templum, ipſam inquam Catholicam Eccleſiam, apud quam ſucceſſio Pontificum, ab eius exordio eſt legitime conſeruata ac cuſtodita.* Reſpondemus Baronio: mala fide & falſo dicere illum, Iudæos *ſolummodo ex legitima Pontificum ſucceſſione* fuiſſe ſuperiores. Tria probationum genera, vt oſtendimus, adhibuit patronus Iudæorum: Legem Moſis, ſucceſſionem Pontificum, donaria Regum: cur duo horum Baronius diſſimulat? cur tacet de Lege Moſis, quod præcipuum fuiſſe cauſſæ firmamentum, adeò perſpicue Ioſephus indicat? Nihil opus eſt verbis: fraus eſt manifeſta. Iam quod in hiſtoria Samaritanæ ſucceſſionem Ro. Pontificum putauit ſibi vrgendam Baronius: eo ipſo luculente probauit, quàm parum attendiſſet, iſtorum Chriſti verborum, *Venit hora & nunc eſt, quando neq; in monte hoc neque in Ieroſolymis adorabitis Patrem: &, Veri adoratores adorabunt Patrem in Spiritu & veritate*; quænam eſſet mens & quæ vis. Nos contra affirmamus, Eccleſiam Chriſtianam non certo loco, non certis perſonis eſſe alligatam, ſicut olim fuit Iudaica. Quemadmodum enim, ἀνῃρέθη ἡ ἐν ἑνὶ τόπῳ προσκύνησις, *ſublata eſt adoratio, vni loco adſtricta*, vt tot locis diſputat Chryſoſtomus: ſic neceſſitas eſt ſublata dependendi ab vno certo loco, quaſi ea eſſet pietatis Chriſtianæ ſedes, vt olim erant Ieroſolyma. Itaque ſucceſſionem Epiſcoporum & Pontificum, non contemni quidem, ſed longe aliter tamen hodie ſpectari debere, atque olim ſpectabatur à Iudæis. Nulla quippe in Scripturis vrbs eſt demonſtrata, cui adhærere neceſſarium ſit ad ſalutem. Succeſſit enim in locum vnius vrbis & Templi vnius, Eccleſia Catholica, toto orbe diffuſa, in qua ſalus proponitur omnibus mortalibus,

nullo

nullo neque personarum neque locorum discrimine. Vnum Templum, vnius Ecclesiæ fuit typus. Extra Templum non erat fœdus: extra Ecclesiam non est salus. Sed huius Ecclesiæ forma, illud inquam, quod dat ipsi esse & viuere, non est profectò certorum Pontificum in vna quadam vrbe successio: verùm doctrinæ, quam docuit initio Christus, quam postea eius Apostoli docuerunt, perpetua successio & inconcussa, saltem in fidei fundamento, conseruatio. Hæc verissima est & certissima Ecclesiæ Dei nota; non autem nuda personarum successio, quam impotenter isto loco iactat Baronius. Adde quod res ipsa euincit & certa experientia probat, illam quæ hic memoratur, *successionem Pontificum ab Ecclesiæ exordio legitimè conseruatam atque custoditam*; quum nusquam hodie in terris reperiatur, non posse esse veræ Ecclesiæ notam infallibilem, vti vocant. Quod in omnibus functionibus videmus fieri, vt boni & mali vbique locorum sibi per vices succedant: idem semper est factum, idem semper fiet dum res stabunt humanæ. Inde est, quod in Ecclesia Romana, ne de alijs nunc dicam, sanctissimis Episcopis Vrbis & beatissimis Martyribus, qui illam Ecclesiam initio fundarunt, ac per plura secula verbo diuino fideliter pauerunt; successere postea, rebus mutatis vnà cum temporibus, Formosi, Stephani, Romani, Benedicti, Bonifacij, Sergij, Hildebrandi, Iohannes, Alexandri, & similia, si credimus historijs illorum temporum, portenta, Orbis terrarum titiones & faces: non Romanæ tantum, sed vniuersæ Ecclesiæ Christi, quantum in ipsis fuit, certissimæ pestes. Et tamen omnes hi, & similes alij, primis illis sideribus quondam fulgentissimis, successerunt: ita nimirum, vt tenebræ luci, morbus sanitati, prauæ opiniones sanæ doctrinæ amant succedere. Quare nihil prorsus ad istos pertinet quod ait Baronius *de successione Pontificum, ab Ecclesiæ exordio legitimè conseruata atque custodita.* Hanc legitimè custoditam successionem non reperiri in Ecclesia Romana, fatetur Baronius ipse ἑκὼν ἀέκοντί γε θυμῷ, (tanta vis est veritatis) in annis Domini octingentesimo nonagesimo, & nongentesimo: sæpiùs autem, atque adeo sæpissimè in suis Annalibus & obseruasset & fassus esset; si fuisset in illo tantus candor & amor veritatis, quantum fuit partium studium, & firmum propositum Sedis Romanæ πάσῃ σθένει καὶ μηχανῇ, quod aiunt, omnibus inquam ingenij viribus in maius extollendæ. Quod si in Romana Ecclesia, omnium quondam longe nobilissima, non reperitur successio legitima constanter custodita, vbi reperietur? aut quomodo personarum successio erit firma & stabilis veræ Ecclesiæ nota? Enimuero successioni personarum addatur, quod longe pluris est, imò in quo sunt omnia posita, successio doctrinæ, & in dogmatis

ac

ac disciplina, cum primitiuæ Ecclesiæ Doctoribus consensio. Nam hæc nota si defuerit, vana est de altera iactatio, inane leuium ingeniorum terriculamentum, Dei atque hominum manifesta irrisio. Verè Gregorius Nazianzenus in epitaphio Athanasij: κυρίως τὴν ἀποστολικὴν διαδοχὴν, τὴν τῆς εὐσεβείας, οὐ τὴν τῆς προεδρίας. *Existimandum est, illam propriè successionem esse, quæ est pietatis non præpositura.* Aurea prorsus verba: non negat habendam rationem successionis Episcoporum; sed præcipuè & ante omnia haberi iubet piæ doctrinæ. Et notus est omnibus alter eiusdem Patris locus in eandem sententiam. Ptolemæus hic, quem sapientissimum Regem appellat Baronius, Philometor dictus est, non ex vera caussa, sed ridiculi gratia, & ἐπὶ χλευασμῷ, vt in Atticis est auctor Pausanias. Non est dubium, quin grauissimum aliquod peccatum vel ex amore vel ex odio, in matre sua admiserit.

XXVIII. Samaria *apud Iohannem pro Sichar, siue Sichem.* Samaritanus *pro Sichemita. An idem sint Sichem & Sichar, variè proditum Eusebio & Hieronymo.* Sychar. Nebilas *apud Beniaminum.*

IN historia de Samaritana Ioh. IV. 7. cùm ait Euangelista, *Venit mulier de Samaria*, rectè obseruauit Lyranus, & multi post illum, vocem SAMARIA non esse nomen ciuitatis, sed gentis vel regionis. Quam obseruationem miror à Baronio esse prætermissam in eius historiæ explicatione: est enim prorsus necessaria, vt Iohannis narratio rectè capiatur. Ratio autem est: quia non fit verisimile, vrbis Samariæ incolas aquatum ventitasse ad oppidum Sichar, siue Sichem; quod à Samaria distabat, auctore Beniamino Tudelensi, שני פרסאות duo milliaria, vt quidam interpretantur illam vocem: vel duas leucas, vt Arias Montanus vertit. Vtro modo accipias, longius erit interuallum, quàm vt videri queat probabile, incolas Samariæ Sichemo aquam petijsse. Est igitur Samaria in illo versu, ipsa vrbs Sichar; & de eadem versus 28. & 30. sunt intelligendi: ac similiter vox Samaritanus in hac historia sæpius pro Sichemita. Videtur autem Euangelista hanc potius communem appellationem, quàm propriam vsurpasse, quia odia inter illas duas gentes ea voce melius exprimebantur; quod ad rem cum primis faciebat. Obseruatum est eruditis interpretibus, pro *Sichar* versu 5. voluisse corrigi Hieronymum, *Sichem*. Locus Hieronymi est in epitaphio Paulæ matris. Sed non constat sibi vir ille summus in ea obseruatione: nam alibi vtramque appellationem agnoscit, & ceu diuersorum locorum nomina Sichem & Sichar recensentur eidem in

De locis Hebraicis. Sequitur autem in eo Eusebium, sicut fere in toto illo libello. Vtriusque verba subijciam, quum præsertim Eusebiana publicam lucem, quod sciam, adhuc non viderint. Συχέμ, καὶ ἡ Σίκιμα, ἡ καὶ Σαλήμ, πόλις Ἰακώβ, νῦν ἔρημος· δείκνυται δὲ νῦν ὁ τόπος ἐν προαστείοις Νέας πόλεως· ἔνθα καὶ ὁ τάφος δείκνυται τοῦ Ἰωσήφ, καὶ παράκειται· διεῖλε δὲ αὐτὴν Ἀβιμελέχ, καὶ ἔσπειρεν αὐτὴν ἅλας, ὡς ἐν Κριταῖς· ἤγειρε δὲ αὐτὴν Ἱεροβοάμ, ὡς ἐν Βασιλείαις· κεῖται ἐν ὁρίοις κλήρου Ἐφραίμ. Συχὲμ δὲ καὶ υἱὸς Ἐμμὼρ ἐκαλεῖτο, ἀφ' οὗ καὶ ὁ τόπος. Ἦν δὲ καὶ Συχὲμ ἐν ὄρει Ἐφραὶμ πόλις φυγαδευτηρίου. Ita semper scriptum in libro vetere Bibliothecæ Regis Christianissimi Συχέμ, per υ, non per ι. & ita multa exemplaria habent isto Iohannis loco, non Σίχαρ, sed Σύχαρ, vt in accuratissima Chrysostomi editione, & apud Arabem Paraphrasten. Accipe versionem Hieronymi. *Sichem & Salem, quæ Latinè & Græcè Sicima vocata est, ciuitas Iacob, nunc deserta est. Ostenditur autem locus in suburbanis Neapoleos, iuxta sepulchrum Ioseph; quam subuertit Abimelech: & seminauit in ea salem; sicut in libro Iudicum scriptum est. Postea verò instaurata est à Hieroboam, vt Regnorum narrat Historia: & sita est in finibus tribus Ephraim. Sed & filius Emmor appellabatur Sichem, à quo & locus nomen acceperat. Fuit autem & altera Sichem in monte Ephraim, ciuitas fugitiuorum.* Hæc de Sichem. Sequitur de Sichar. Eusebius: Σύχαρ. πρὸ τῆς Νέας πόλεως, πλησίον τοῦ χωρίου οὗ ἔδωκεν Ἰακὼβ Ἰωσὴφ τῷ υἱῷ αὐτοῦ. ἐν ᾗ ὁ Χριστὸς κατὰ τὸν Ἰωάννην παρὰ τῇ πηγῇ διαλέγεται, καὶ εἰσέτι νῦν δείκνυται). Hieronymus: *Sichar, ante Neapolim iuxta agrum quem dedit Iacob filio suo Ioseph: in quo Dominus noster atque Saluator, secundum Euangelium Iohannis, Samaritanæ mulieri ad puteum loquitur: vbi nunc Ecclesia fabricata est.* Vides tam Eusebium quàm Hieronymum, & Sichem & Sichar collocare ad Neapolim. at qui posterius scripserunt, ipsam Neapolim dixerunt esse Sichar. Vide Burchardum & Sanutum Torsellum. Sic etiam accipi debet, quod scribitur in Itinerario Beniamini, נבילש היא שכם *Nebilas est Sichem.* Est enim ipsissimum nomen Neapolis, sed deprauatum, vt sexcenta apud Syros & Arabes: quibus solemne est literam *p* vertere in *b*.

XXIX. *De voce* βασιλικὸς *apud Iohannem. Hallucinationes aliquot Baronij.*

ANNI XXXI. Num. LV.

VEtus est quæstio, quo sensu accipienda sit vox βασιλικὸς Iohannis IV. 46. B. Chrysostomus duplicem interpretationem affert; vel quia esset ipse τοῦ γένους τοῦ βασιλικοῦ, *regij sanguinis*; ἢ ἀξίωμά τι ἀρχῆς ἕτερον οὕτω καλούμενον εἶχε: *vel quod aliqua præditus esset dignitate, quæ sic*

sis vocaretur: hoc est, propter quam ipse sic vocaretur; puta, procurator regius vel cubicularius regius: quod pertineret ad aulam & ministerium Regis siue Tetrarchæ Galilæç, qui erat Herodes Antipas. Hoc sensu Hieronymus *Palatinum* vertit. atque hoc omnium verissimum puto. Nam quis nescit passim apud Græcos appellatione τῶν βασιλικῶν intelligi Regum aulicos & ministeria? Etsi autem Romani Imperatores filios Herodis Magni Regum appellatione priuauerant, & Tetrarchas esse ac dici iusserant: quin tamen à suis Reges sępe dicerentur nullum dubium est: & ita loquuntur Euangelistæ, Matthæus XIV. 9. Marcus VI. & alibi. Sic & Iosephus loquitur: nam Hyrcanus quem Pompeius regio nomine spoliauerat, & honore summi Pontificis voluerat esse contentum, βασιλεὺς illi nuncupatur etiam postea, vt pag. 430. & 431. Igitur ἦν τις βασιλικὸς non male verteris, *erat quidam aulicus*, vel, *minister regius*; quemadmodum Syrus paraphrastes est interpretatus. Arabs verbum Græcum expressit, *homo*, siue *quidam regius*. Latinus interpres, quem sequuntur B. Augustinus atque alij Patres, *quidam regulus*. quasi vel legisset ἦν τις βασιλίσκος, vel possessiuam formam confudisset cum deminutiua. Baronius, qui βασιλίσκος veram lectionem esse arbitratur, atque tuetur, perperam discedit à lectione Chrysostomi & aliorum Patrum: vt taceam hodierna omnia exemplaria, quæ illam scripturam repudiant. Errat præterea, cùm putat Græcos vocem βασιλίσκος sic accepisse, vt Latini suam *regulus* accipiunt, cum dynastam vel toparcham significat. hoc nemo illi concedet Græcæ linguæ non imperitus. Errat postremo in loco Plinij, quem contra auctoris mentem manifeste accipit.

XXXI. *Confirmatur iudicium Gelasij de epistola Abgari ad Dominum. Argumenta allata pro imagine ad Abgarum missa examinantur.*

ANNI XXXI. Num. LVIII.

De epistola Abgari Edesseni Toparchæ ad Dominum, doctiorum iudicia audire malim, quàm ipse aliquid pronuntiare. Miror tamen, auctoritatem Romani Concilij, & Papæ Gelasij adeo contemni hodie & pro nihilo duci ab illis, quibus singula verba Paparum multo posteriorum, putà alicuius Hildebrandi, vel Bonifacij octaui aut Alexandri sexti, totidem sunt oracula diuina. Nam quis ignorat, multos hodie falsos & fabularum plenos libros à Francisco Turriano, Petro Canisio, Christophoro de Castro, non obscuri nominis Iesuitis, nec non à plurimis alijs defendi, qui à Papa Gelasio sunt reprobati? Melius igitur Melchior Canus, qui Gelasij iudicium secutus, histo-

riam de mutuis literis inter Christum & Abgarum, habet pro fabula: eamque putat cum primis fuisse caussam, cur idem Papa ipsam Eusebij Historiam pronuntiaret Apocrypham. De Testamento Ephrem, vbi fit earum epistolarum mentio, accurate alibi disseremus, si vitam Dominus dederit. Historiam verò de imagine à Christo expressa, & ad Abgarum missa, falsam esse & commentitiam, graues rationes mihi post multos viros grauissimos, persuadent. Ipsum primo me mouet silentium Eusebij, qui post epistolam à Christo missam ad Abgarum, nullum inter illos commercium intercessisse ostendit. Scio argumentum ab auctoritate non concludere negatiue: sed neque etiam contemnendum est: quum præsertim appareat Eusebium magna diligentia vsum, vt rei illius veritatem certò cognosceret. Archiua enim Edessenorum vel consuluit ipse, vel per alios consulenda curauit: epistolam vtramque inde promptam è Syriaca lingua in Græcam conuertit, siue sua, siue aliena opera. Narrat vero Eusebius, in ijsdem archiuis subiectam fuisse vtriq; epistolæ historiam de aduentu Thaddæi Apostoli Edessam. & quum prolixe describat Eusebius, quid Thaddæus Edessæ fecerit, quos sermones de Christo Abgarus habuerit; de hac tamen imagine nullum verbum. Certum igitur est, Edessenis nihil dum fuisse compertum de illa imagine, quam appellat Euagrius θεότευκτον *à Deo confectam.* Et tamen cum illa scribebat Eusebius præterierant iam à Christo anni plus minus CCCXXX. Si tam longi spatio temporis illa imago Edessenis nôn venerat in notitiam; quomodo postea venit? aut quo argumento veritas illius & τὸ γνήσιον probari potuit? Primus omnium qui fecit illius mentionem est, opinor, Euagrius, scriptor à fabulosis narrationibus, vt res arguit, non nimis alienus. Videtur autem Euagrius Procopio, qui res Iustiniani descripsit, auctore illa prodere. de quo tamen iure dubites; nam apud Procopium libro secundo rerum Persicarum, in prolixa explicatione obsessæ à Chosroe Edessæ, nihil hodie legitur de illa imagine. Si quis excipiat, illius codices ea parte mutilos esse, & finem illius obsidionis hodie in libris editis desiderari: fateor quidem deesse nonnulla in narratione illa; sed idem auctor in digressione quadam libri quarti Gotthicorũ, miracula nonnulla obsidionis Edessanæ commemorans, mentionem illius imaginis nullam facit. Vtut sit de Euagrio, illud constat, ante annum æræ Christianæ circiter D L. nihil auditum esse in orbe Christiano (quod quidem hodie sciatur,) de illa imagine. Sequentia vero secula quàm fuerint prona ad suscipiendas miraculosas narrationes, veras an falsas, literæ omnes loquuntur illarum ætatum. Gregorius II. quem Dialogum vocant, in epistola ad Leonem Isauricum

Isauricum circa annum Domini DCCXXVI. scripta, eius figuræ meminit: sed meminit tantum, nullam rationem adijciens, cur fidei plus propterea debeamus illi tribuere. Meminit eiusdem & Iohannes Damascenus De fide orthodoxa, libro IV. cap. XVII. sed vt rei incertæ, & cuius fides vacillet. Nam ita sermonem illum orditur; φέρεται δὲ καὶ τις ἱστορία. *ferebatur & historia huiusmodi.* quis ita loquitur de re certò comperta? vt nihil dicam de fabulis & apertis mendacijs, quibus sæpe fidem habuit Damascenus, vel Baronio & Bellarmino testibus. Concilium Nicenum secundum, si inter tot faceta argumenta, & putidas fabulas, quæ in Actis eius leguntur, imaginem refert; nihil hoc ad rem: nullum enim argumentum inibi affertur, quo rei veritas probetur. In historia autẽ & rebus facti, etiam Papas qui supra Concilia sunt (sic hodie à Nouatoribus Romanis, non Protestantibus, docemur) & vertice cœlum feriunt, posse errare, adhuc opinor, creditur. Itaque Concilij Francofordiensis Episcopi inter plura alia, hanc quoque historiolam in Actis concilij Niceni II. vt ex recente traditione acceptam, reprehenderunt. Et Papa Hadrianus in epistola ad Carolum Magnum, vt hanc obiectionem dilueret capite XVIII. aliud nihil potuit afferre, præter nudam relationem aliquot Episcoporum Orientis, qui in dicta Synodo Nicena mentionem traditionis illius fecerant. narrarunt videlicet isti, quid suo tempore à multis crederetur. Sed hoc non iam quæritur: verùm illud potius, an verum sit illam imaginem à Christo esse factam: & si ita sit, an voluerit Dominus eam illi venerationem & adorationem exhiberi, quæ hodie defenditur & sancitur, tanquam necessarius fidei articulus. Quare etiamsi constaret Dominum cupido sui cognoscendi Abgaro imaginem suam misisse: nihil hoc tamen hodiernos imaginosos adiuuaret. Proferatur præceptum Dei, vel exemplum aliquod certæ fidei è temporibus Apostolicis, quo pars illa religionis Christianæ instituatur; aut fateantur Christiani ἐθελοπαραδοσιοθρησκείαν eam esse, ab hominibus multo post prima secula excogitatam; deinde humanis rationibus auctam & defensam.

XXXII. *Magnorum historicorum mos inserendi obseruationes è re natas.* Ἐπιστάσεις. *Baronianarum obseruationum plerarumque genus & scopus. Petri nomen doctrinæ Hildebrandinæ obtenditur. An Christus in Petrum fuerit propensior, quàm in cæteros. Admiranda beneficia à Domino in omnes Apostolos collata. Amor erga Iohannem. Furor eorum quos de meritis Apostolorum ferre sententiam non pudet. Expenduntur Petri prærogatiuæ*

tiuæ à Baronio obseruatæ. I. noui nominis impositio. II. Christus ex eius nauicula concionatur. Allegoriæ Patrum docent non probant. Ambrosij locus. III. Petrus iussus ducere in altum, & laxare retia. Apostoli omnes piscatores hominum. Scripturarum silentium.

ANNI XXXI. Num. LXIII.

SOlet Baronius cum in hoc Tomo tum in cæteris, filum historiæ pertexens, omnes occasiones curiose captare, quò possit, digrediens à proposito, doctrinam illam inculcare, cuius maximè gratia opus hoc esse susceptum antea demonstrauimus. Est sane consuetudo magnorum historicorum, varijs obseruationibus, (Græci ἐπισάσεις melius appellant) suas narrationes ornare. quarum argumenta quùm sint diuersa, illa potissimum laudem merentur, quæ lectorem possunt reddere doctiorem vel prudentiorem: quando is est historiæ finis præcipuus. Habent igitur etiam Baronij Annales suas ἐπισάσεις, & quidem admodum crebras; sed quæ vnius atque eiusdem fere sint omnes argumenti, & eodem omnes referantur: ad stabiliendam videlicet Romanæ Sedis potentiam illam infinitam, pro qua hodie non secus ac pro aris & focis acerrime pugnatur. Insignis in hoc genere est obseruatio, quam hoc loco subijcit verbis Euangelistarum de Christi concione è Petri nauicula, & de piscatione Petri. Hic gradum sistit Baronius, & ad considerationem nos vocat prærogatiuarum aliquot B. Petri: cuius primatum illæ prærogatiuæ, vt quidem ipse putat, luculentè probant. Quod si ad huiusmodi ἐπισάσεις candidum animum Baronius afferret, neque aliud quæreret, nisi Dei gloriam, bonum Ecclesiæ, & honorem principis Apostolorum: nemo bonus studium ipsius & pietatem non laudaret. Nunc quum sit compertissimum, omnes istiusmodi obseruationes, totidem esse scalas ad inuadendam Orbis terrarum δεσποτικὴν monarchiam comparatas; meminisse prudentem lectorem oportet, quoties in huiusmodi animaduersiones incidit; non vtique id agi, vt suus Petro honos seruetur; multo autem minus, vt gloriæ Dei & vtilitati Ecclesiæ miserè dudum affectæ, vllo pacto consulatur: verùm id dumtaxat vnum quæri, vt ad Hildebrandinam doctrinam, fatalem Ecclesiæ, funestam omnibus Principibus, via muniatur. Id quum & per se sit manifestum, & nos alio loco clarissime demonstrauerimus, breuiter hic reuocasse in memoriam Lectori sufficiat. Iam igitur ad Baronianam ἐπίσασιν accedamus; non vt S. Petro Apostolorum coryphæo, detractum aliquid eamus: auertat à nobis Deus tam impiam mentem: sed vt vanitatem & incredibilem

incredibilem futilitatem ostendamus ineptissimorum argumentorũ, quibus hodie parasiti Paparum amant abuti. Baronij verba sunt: *Consideratione quidem dignum esse videtur, quod diuina Sapientia quæ in terra apparuit, & cum hominibus in carne versata est, quæ in sui dispositione non fallitur, singulari quadam prouidentia erga Petrum esse propensior visa est.* Est sane res piorum omnium animaduersione dignissima, amor Christi Domini nostri, non solum erga Petrum, sed etiam erga omnes Apostolos: qui nihil domo quum attulerint, quo se eximie commendarent; gratis à Christo dilecti sunt; gratis salute æterna donati; gratis in eum honoris gradum sunt euecti, quo sublimior nullus ne fingi quidem potest. Quis satis admirari queat τὸν ὑπερβάλλοντα πλοῦτον τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ; Infimæ sortis homunculi, domo Galilæi, professione piscatores aut publicani, eliguntur à Domino, qui Orbem terrarum imperio ipsius subijciant. Sumuntur ex ima fæce plebis Iudaicæ homines literarum rudes, atque imperiti, qui mundi vniuersi Doctores constituantur: qui de seculi sapientibus gloriosissimum agant triumphum. Non hos elegit Deus quòd erant præ cæteris apti & idonei tanto ministerio: sed vt eligendo idoneos faceret. ô sapientiam Dei prorsus stupendam! ô diuitias misericordiæ Christi, quam erga hos suos Apostolos potenter exeruit! Miraculi huius magnitudinem qui voluerit considerare, legat sermonem elegantissimum Basilij Seleucensis in verba Domini, Matth. IV. 19. *Venite post me*: &c. Verùm an fuerit Dominus propensior erga Petrum, quàm erga cæteros, quod solum iubet obseruari Baronius; id vero quàm firmum sit, prudentis erit lectoris æstimare. Coniecturas affert ille, vnde hoc se recte posse colligere autumat. Sed videamus, ne doctrinæ Euangelistarum conuenientius sit dicere: Dominum nostrum, omnes quidem suos Apostolos amore infinito esse prosecutum: omnibus dona ac vires suppeditasse ijs functionibus pares, ad quas vnumquemque illorum, in communi munere Apostolatus, destinauerat. Verùm si peculiari quodam amore aliquem ex Apostolis Christus dilexit; coniecturis Baronij posse opponi expressa verba Euangeliorum, Iohan. XXI. 20. vbi de Iohanne dicitur, ὁ μαθητὴς ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς. *hic est discipulus quem Iesus amabat.* Caussam autem illius impensioris dilectionis fuisse præstantiam virtutis quæ fuit in Iohanne, affirmat Cyrillus in eius Euang. lib. XII. c. LXVII. Quis autem Patrum non prædicat singularem Christi in Iohannem amorem? quis non obseruat magnum eius dilectionis testimonium dedisse Christum, quando illi moribundus Virginem matrem commendauit? Sed & Iohannis in amore Domini constantia insignis: solus enim Christo varie exagitato, irriso, cruci affixo

affixo, ad mortem vſque adeſt: quum interim Petro quid acciderit ignoret nemo. Quod tamen profitemur nos dicere,non vt Iohannem Petro anteponamus: vtrumque enim pari reuerentia & animi ſubmiſſione colimus ac reueremur: ſed vt vnico exemplo oſtendamus, Baronij ſcopum auctoritate Scripturarum facile poſſe eludi, ſi quis eo amentiæ progreſſus fuerit, vt contendere inter ſe Apoſtolos, & præſtantiam cuiuſque illorum æſtimare non reformidet. Nam ſi omnia diligenter expendantur, quæ in ſacra pagina de ſingulis Apoſtolis dicuntur, non abs re quæri fortaſſe poterit, vni Paulo quis ſit ἀντάξιος. De Iohanne autem & Petro ſic ſcribit Hieronymus I. Aduerſus Vigil. *Petrus Apoſtolus eſt, & Iohannes Apoſtolus: maritus & virgo. ſed Petrus Apoſtolus tantum: Iohannes, & Apoſtolus, & Euangeliſta & Propheta.* At quis mortalium hoc ſibi arrogabit, vt de meritis Apoſtolorum iudex ſedere audeat? Quando tamen eò res redijt,vt non defuerint qui hanc inſaniam inſanirent; age, quas obſeruat Baronius hoc loco Petri prærogatiuas breuiter expendamus. Prima hæc eſt; quod Chriſtus Petrum, *ipſo primo intuitu eundem admirabili nomine illo vt Cephas, hoc eſt, petra diceretur, inſigniuit.* Etiam Bellarminus, qui Petri XXVIII. prærogatiuas ſummo ſtudio recenſuit, nominis impoſitionem, vel vt ipſe appellat mutationem, primo loco ponit: qua de re dictum antè & iterum dicendum erit ad annum XXXIII. vbi vis nouæ appellationis prolixe à Baronio explicatur. Ibi accurate exponimus, quàm vere dicatur hic & quo ſenſu, Chriſtum nomen ſuum admirabile Petro communicaſſe. Quum autem non ſoli Petro, ſed iam olim Abrahamo, Sarræ, Iſraeli, alijs, vt antè dicebamus, poſtea etiam filijs Zebedęi, item Paulo, ſicut affirmat Chryſoſtomus, noua nomina à Domino ſint impoſita; friuolum eſt & ineptum, nouæ appellationis impoſitionem trahere in argumentum primatus Petro conceſſi. Obſecro, quæ iſta conſequentia eſt? nomen nouum Chriſtus Simoni impoſuit: ergo ius Simoni dedit dominandi cæteris Apoſtolis: ergo Eccleſiæ Regem illum & Orbis terrarum monarcham eſſe iuſſit. Cedo aliquem puerum, primis Logices elementis leuiter imbutum, qui ſic argumentetur: quis illum feret? Verùm quoniam Bruti ſunt, qui ita diſputant, & quod volunt valde volunt: age, concedamus illis de Petro, quod tantopere contendunt: ſed quibus fidiculis hoc trahent ad Papam Romanum? quot proſyllogiſmis opus erit, antequam ad concluſionem optatam perueniant ſine riſu puerorum? Vnum eſt dumtaxat hominum genus, quibus hoc poſſit perſuaderi: illos dico, quibus Bellarminianum commentum placet, PASCE OVES MEAS, id eſt, ait Bellarminus, *regio more impera.* Qui ita ſunt animati, vt id genus irriſiones

Scripturarum

Scripturarum probent, eos ego non mirabor, noui cognominis impositionem vertere in argumentum primatus. Tam hoc illis licet, quàm Petri exemplo cædes Regum & Principum, & alia plus quàm Satanica facta, quæ in Directorio Inquisitionis Romanæ similibusque libris, continentur, docentur, præcipiuntur defendere. At tu pie Lector, cogita, per Deum Patrem Iesu Christi, quanta sit impietas, Verbum diuinum ita torquere, & in sensum adeo contrarium veritati, velut per ludibrium trahere. Transeamus ad secundam prærogatiuam; *Post inde concionaturus ipse* IESVS *ad populum, non in alteram, quum duæ essent naues in littore, sed in eam, quæ ipsius Simonis erat, ascendit; quam pro pulpito habuit, ad docendas turbas.* Narrat Euangelista Lucas, ingentem populorum turbam Dominum nostrum secutam esse ad lacum Genesaret, studio inflammatam doctrinæ cœlestis audiendæ: quam vt ipsi Filius Dei traderet commoditùs, (quod Theophylactus accuratè explicat;) animaduersis duabus in ripa nauiculis; (neque hoc temere accidit, sed prouidentia diuina disponente;) alteram conscendisse, & ex illa velut ex ambone turbas esse allocutum: sicut etiam aliâs factum à Domino legimus, vt apud Marcum initio capitis quarti. Eam nauiculam fuisse Petri obseruat Lucas; altera cuius fuerit non dicit. Apparet verò ex sequentibus, Petrum piscationis illius socios habuisse, quos Euangelista appellat μετόχους & κοινωνοὺς Petri; interque eos fuisse Iacobum & Iohannem filios Zebedæi; sed videntur plures etiam fuisse, qui nauiculam alteram postea dicuntur ingressi. Quod Dominus noster Petri lembum potius quàm alterum sit ingressus; potest hæc ratio fortasse non absurda afferri, quia iam ante notitia contracta erat Domino cum Petro. Quem virum diuina sapientia cum destinasset augusto ministerio ponendi fundamenta Ecclesiæ suæ; præbuit ea res Patribus nonnullis occasionem, allegoricas huius loci totius interpretationes comminiscendi; quæ si dextre accipiantur & industriæ illorum & pietati præbent testimonium. Eiusmodi plures habentur apud B. Ambrosium, cum in Commentario in Lucam, tum in sermone habito in principium capitis quinti Lucæ: item libro tertio De virginibus sub finem. Vide etiam Augustinum, (si ille liber Augustini) Quæstionum Euangelicarum libro II. cap. II. Bedam, Titum Bostrensem, alios. Etsi autem multa hi Patres aliique, dum suas persequuntur allegorias, de Petro dicunt, cum eius meritissima laude coniuncta: nullum tamen apud illos verbum inuenies, quod hodierno paradoxo de monarchia Orbis terrarum in Ecclesiam sub Petri nomine introducta, vlla ex parte faueat; nihil penitus quod in eam sententiam sine summa impudentia trahi queat. Bellarminus tamen

 in

in hac prærogatiua exponenda ex animi sui libidine laudat Ambrosium, cuius hæc verba affert. *Hanc solam Ecclesiæ nauem ascendit Dominus, in qua Petrus magister est constitutus.* Sed mala fide dissimulat Bellarminus, eo loci Ambrosium persequi verborum Lucæ interpretationem allegoricam; per quam duas nauiculas facit duos typos Synagogæ & Ecclesiæ: alteram nauiculam ait relictam, quia typus esset Synagogæ Iudaicæ: in alteram Dominum fuisse ingressum, quæ repræsentabat Ecclesiam. Nauem enim Petri, vt olim arcam Noæ, symbola fuisse vnius Ecclesiæ. Quid mirum igitur solam Petri nauem Christum conscendisse? non enim profectò alibi quàm in Ecclesia Christus reperitur. Nos vero non ignoramus, neque diffitemur, Ecclesiam quæ vere est Christi, passim tamen pio sensu Patribus dici Ecclesiam Petri, & fidem Ecclesiæ, fidem Petri; atque adeo interdum etiam πέτραν Πέτρου, vt alicubi loquitur Anastasius Sinaita: sed nihil hoc ad commentum Principibus terribile de imperio Petri in Papam translato, & per vniuersum terrarum Orbem diffuso. Vis certò cognoscere, nihil simile Ambrosium hodiernæ doctrinæ sensisse? id vero certissime apparet vel ex eo, quod in Commentarijs suis ad huius quinti capitis principium scribens, iura Regum ait stabilita esse à Christo, cum soluit tributum. Attende Lector ad verba illius: *Magnum est*, ait, *& spirituale documentum, quo Christiani viri sublimioribus potestatibus docentur debere esse subiecti, ne quis constitutionem Regis terreni putet esse soluendam. Si enim censum Dei filius soluit, quis tu tantus es, qui non putes esse soluendum?* Expendat pius Lector, quàm sint ista Ambrosij aliena ab hodierna doctrina de immunitatibus & exemptionibus clericorum non iam è Principum beneficijs, sed è iure diuino: & ex eo faciat coniecturam, de mente pij & sanctissimi illius Doctoris, etiam in illis locis, qui ad stabiliendam potentiam vnius detorqueri solent. Statuat etiam semel, quid de Baronio, Bellarmino, & id genus Hildebrandinis scriptoribus statuere debeat; qui allegorias Patrum tanquam solida argumenta passim proferunt, inculcant, vrgent. Nam & pueri sciunt, vbi de aliquo fidei dogmate agitur, (illis autem scriptoribus, vel præcipuum fidei caput est, Sedis Romanæ omnipotentia;) allegorias nihil probare. Nihil quippe firmi, nihil stabilis in allegorijs, aut interpretationibus anagogicis. Quare quum Ambrosio, vt dicebamus, nauis relicta à Christo sit typus Synagogæ; Petri verò typus Ecclesiæ: alijs contra, Petri nauis typus est Synagogæ, altera Ecclesiæ. Theophylactus: τὸ πλοῖον ἐστὶν ἡ τῶν Ἰουδαίων συναγωγή· ὁ Πέτρος τύπον ἐπέχει τῶν ἐν τῷ Νόμῳ διδασκάλων. *Nauis*, quam Christus est ingressus, *est Iudæorum Synagoga: Petrus rationem obtinet* siue, *est typus Doctorum sub Lege.*

Lege. Vtraque doctrina pia est; sed concionanti ad populum conuenientior, quàm de dogmate seriò disputanti; quod erat propositum Bellarmini: vel Annales Ecclesiæ scribentis; quod pollicetur titulus operis Baroniani. Audiamus aliam prærogatiuam. Ait Baronius: *Eandem Petri nauem, mox in altum iubet duci, & ingenti piscium multitudine onerari iubet.* Dominus noster bis agit cum Petro, vt trahat nauem à ripa: semel, vt prementium turbarum vitet incommodum: vtque ex ipsa naui turbis commodius verba faciat: quare non longe à terra, sed paullulum dumtaxat subduci nauiculam petit: & quasi beneficium à Petro vellet impetrare, ô admirabilem Domini nostri indulgentiam! precibus cum illo agit; id enim est ἐρωτᾷν aliquot locis in Nouo Testamento; & Theophylactus exponit παρεκάλεσε, *rogauit.* Mox vbi doctrinæ cœlesti ceperat Petrus cum alijs erudiri; non iam orat illum Christus, sed dicit ei, vt ducat nauem; non vt ante paullulum; sed in altum, & longius à ripa. Ratio aperta est; quia, vt ait Glossa, id erat piscationi aptius. Imperatæ autem piscationis hanc rationem simul & anagogicam interpretationem afferunt, Theophylactus, Titus Bostrensis, & alij; quod voluerit Christus Petro velut naulum pendere, & commodatæ nauis mercedem: vt rebus ipsis doceret; nemini vnquam operæ fructum periturum, quam in propagando Euangelio posuisset. Quod igitur sine figura docet Christus Matth. VI. 33. *Quærite primum regnum Dei, & hæc omnia adijcientur vobis:* id ipsum sub hac figura Dominum insinuasse placet doctis interpretibus. Afferuntur & aliæ à Patribus horum Euangelistæ verborum enarrationes allegoricæ; quas nihil attinet commemorare. Iam enim diximus, allegorias docere, non probare. Pueriliter itaque operam ludunt, qui in disputatione de hodiernis controversijs, allegorias Patrum consectantur: magis illi, qui ipsi excogitant allegorias; quas pro firmis rationibus obijciunt. Id vero facit hoc loco Baronius, sane licenter & putide. Vult enim piscationem Petri esse symbolum fundatæ Ecclesiæ super Petro petra. Quàm longe aliter Theophylactus? qui Petrum prius quàm iussus esset à Christo trahere in altum, typum vult fuisse Doctorum Legis: eundem, post acceptam Christi iussionem, designasse Apostolos, qui in locum substituebantur Legis Doctorum. Communia igitur omnibus Apostolis, quæ dicuntur Petro: quod mille locis Patres vere obseruant. Sanctissimos enim illos viros de doctrina Hildebrandina vel dormientes somniasse, sine impudentissimo mendacio dici non potest. Neque tamen negamus inter Apostolos excelluisse Petrum: ita nimirum, vt in augusto Senatorum consessu, excellit is, qui est & dicitur princeps Senatus

siue Præses: non autem, vt Regem terrenum, vel potius vt supinum Monarcham mundi totius; quod sequiorum seculorũ horribile commentũ per tot mendacia, per tot Regum ac Principum parricidia hodie defenditur. Sed vrget Baronius: Petro, inquit, *nec alij imperatum, vt ducat in altum, & laxet retia in capturam.* Respondeo: Christus ministerium suum inchoans, dum adhuc veritatis Euangelicæ rudes sunt eius discipuli, figuris & symbolis cum illis agit, quæ opus habent interpretatione; eamque admittunt variam & multiplicem. Quare etsi concederemus solum Petrum Lucæ VI. 4. iussum esse dare operam, vt ad notitiam veritatis populi perducerentur: id tamen præceptum ad certum tempus esset restringendum: nam idem Dominus post pretium humanæ redemptionis persolutũ, cœlos petiturus sine allegoria aut vlla figura, non vnum Petrum, sed omnes Apostolos compellans, *Euntes*, inquit, *docete omnes gentes.* Matth. XXVIII. 19. Marc. XVI. 15. Aut igitur mutauit sententiam Christus: quod vel cogitare stultum est: aut colligendæ Ecclesię cura omnibus Apostolis ex æquo est demandata. Sed qua fronte audet Baronius dicere, solum Petrum iussum esse laxare retia in capturam? id enim falsissimum est. Nam etsi numero singulari dixit Dominus Petro, ἐπανάγαγε εἰς τὸ βάθος: *duc in altum*: omnibus tamen qui in nauicula erant, (ij autem videntur fuisse Iacobus & Iohannes,) dicit in commune, χαλάσατε τὰ δίκτυα ὑμῶν εἰς ἄγραν. *laxate retia vestra in capturam.* non autem, *laxa rete tuum.* Non minus absurdum est, quod vrget Baronius illa Christi verba ad Petrum, *Ex hoc, iam homines eris capiens.* nam quid hoc ad Petri regnum commentitium? Nemo est, credo, tam impudens, qui negare sustineat vt Petrum, sic alios Apostolos piscatores esse factos hominum. Quod de Petro solo quum dicatur, Luc. V. 10. Petro simul & Andreæ promittitur, Matth. IV. 19. & Marc. I. 17. Si Andreas similiter vt Petrus iubetur esse piscator hominum; quis dubitat idem iussum datum esse omnibus Apostolis? At non hoc narrant Euangelistæ. Respondeat Tostatus, quæstione CVIII. in caput quartum Matthæi, *Si quis velit*, inquit, *accipere istud pro promissione; dicendum est, quod etiam Iacobo & Iohanni istud promissum fuerit: quia istud non erat, nisi indicare eis officium, ad quod eos assumebat. Est ergo verisimile, quod cum vocaret Iacobum & Iohannem* (idem puta dictum de cæteris omnibus Apostolis;) *diceret eis, ad quid vocaret ipsos: & istud erat, quod faceret eos piscatores hominum. Subticuit tamen istud scriptura: quia verisimile erat, quod diceret eis id quod dixerat prioribus. Et patet hoc, quia etiam forma vocationis non ponitur in secundis. Nam in primis dicitur, quod Christus dixit, Venite post me: in secundis autem solum dicitur & vocauit eos; sicut præcedentes; supple, Venite*

post

post me & faciam vos fieri piscatores hominum. Basilius igitur Seleucensis, verba illa Christi ad Petrum & Andream, non aliter accipit, toto illo sermone, cuius ante meminimus, quàm si vniuerso Apostolorum choro in vnum congregato eadem essent dicta. Nullum ergo hac in parte proprium & peculiare ius Petro fuit concessum, & nodum hic in sirpo quærit Baronius.

XXXII. *Locus Iosephi illustratur & emendatur. Ruffini versio corrigitur.* ἐξαιθριασθὲν ὕδωρ. *An vrbs Capernaum nomen sit nacta à fonte Capernaum. Luciani scriptoris Ecclesiastici locus animaduersus.* Caphargamala.

ANNI XXXI. Num. LXIV.

IN descriptione lacus Gennesaret, quæ è libris Iosephi apponitur mendum turpe non est animaduersum, quod in versionem Ruffini nescio quomodo irrepsit. Loquens enim Iosephus de natura aquæ lacus illius, ita scribit inter cætera, Belli libro III. cap. XXXV. Τὸ ὕδωρ οὐκ ἀποδεῖ χιόνος ἐξαιθριασθὲν· ὅπερ θέρους νυκτὸς ποιεῖν ἔθος τοῖς ἐπιχωρίοις. *Aqua frigore, nihil quicquam niui cedit; postquam habita est sub dio: quod per æstatem indigenæ solent noctu facere*: nempe, vt aquam illam noctu habeant sub dio; quod ἐξαιθριάζεσθαι dicitur. Simile verbum ἐξηλιάζω, apud Septuaginta Seniores: de quo agimus ad annum XXXIV. Absurdo & immani errore in versione Ruffini vulgo editum est *æstibus* pro *niuibus*. quem errorem adeo manifestum non reliquisset Baronius, si Græca consuluisset. Corruptus est idem locus etiam in antiquo Ruffini codice Sereniss. Regis Iacobi; sed diuerso modo: nam ibi scriptum offendimus, non *æstibus*, vt in editionibus Latinis: neque *niuibus*, vt est in Græco textu: sed *cædibus*, nescio vnde orto errore. Poterant & de ipsius Ruffini grauibus hallucinationibus in huius loci interpretatione, non pauca adnotari; in quibus errant cum errante, qui eius versione vtuntur. Sed non id nunc agimus. In Græcis corrige ἐτύμως pro ἑτοίμως, pag. 791. ἐκ τῆς περιφερείας ἐτύμως Φιάλη κέκληται, τροχοειδὴς οὖσα λίμνη. *propter rotunditatem vero nomine Phiala dictus est lacus rotæ in modum rotundus.* neque aliter Ruffinus legit. Quum autem Iosephus in hac lacus Gennesaret descriptione fontis meminerit, quem ait Caparnaũ (sic enim scriptum est, Καφαρναούμ) ab accolis vocitatum: subijcit Baronius; *non fontem tantum, sed ab eo denominatum fuisse oppidum Capharnaũ.* Ego verò dubito, & falli Baronium suspicor. Obseruo enim Capharnaum siue Capernaum oppidũ Galileæ, & Capharnaum fontem in agro Gennesaretico, longiore interuallo fuisse inuicem dissita, quàm

vt

vt fiat verisimile, quod sine teste affirmat Baronius. Neque nouum est, eandem appellationem pluribus locis fuisse communem, vbi nulla denominatio; sed aliqua tantum casus aut naturæ similitudo. Adde quod, male accepit, vt equidem puto, mentem Iosephi, si putauit, proprium ipsi fonti cuius Iosephus meminit, nomen fuisse Capharnaum: ipsum enim nomen indicat, ad illum fontem pagum fuisse ædificatum, cui illa appellatio proprie conueniret. CAPHAR enim villam significat aut pagum. *Capharnahum*, est pagus, à Nahum sic dictus; quod est nomen viri proprium, vt vnius è Prophetis. Hieronymus in Matthæum exponit *villa pulcherrima*, alludens fortasse ad vocem Hebraicam כפר נעם: sed Capernaum est à כפר נחום vt scriptura Hebraica & Syriaca ostendit. Sic Capharbaruca, *villa benedictionis* alius loci nomen in eadem Palæstina, de quo vide Hieronymum. In anno Domini CCCCXV. describitur è tomis Surij libellus Luciani cuiusdam, de translatione reliquiarum S. Stephani, vbi locus memoratur Caphargamala; *quod interpretatur*, inquit auctor, *villa Gamalielis*: sed falsus est: nam כפר גמלא est *villa cameli*, Καμηλοχώμη, non Gamalielis. Verùm multo grauiora peccata in illo scriptore graues & eruditi lectores sunt animaduersuri: quorum detegendi non est hic locus.

XXXIII. *De vsu signi Crucis in primitiua Ecclesia. Locus Epiphanij correctus. κϛ´ συγκυείων. Alia.*

ANNI XXXI. Num. LXVIII.

DE thermis Gadarenis loquens Baronius, post verba Epiphanij descripta; quibus celebritas illarum aquarum exponitur, ad quas è Christianis locis ἀνδρόγυνα, viri inquam & fæminæ conueniebant; subijcit hæc: *Subdit Epiphanius de muliere Christiana perpulchrum exemplum, quod signi Crucis virtute liberata sit à lasciuo iuuene sibi arte dæmonum illudente.* Negamus id dicere Epiphanium, quod dicit Baronius. Narrat ille Pater, eam mulierem, vbi videt pudicitiam suam in periculum esse adductam, in nomine Christi se signasse: hoc est, opem à Christo petiisse, facto signo Crucis; quod primitiuę Ecclesię fuit symbolum eius fiduciæ, quam in Christo & cruce ipsius ac passione Christiani ponebant: deinde addit Epiphanius, liberatam esse eam mulierem, ἵνα δείξῃ ὁ Θεὸς τὰ αὐτοῦ θαυμάσια, vt ostenderet sua mirabilia DEVS. Quis negare audebit aliud hoc esse, quàm quod scribit Baronius dicere Epiphanium, *signi crucis virtute*, illam mulierculam fuisse periculo ereptam? Quanquam, si vel expressis verbis, aut hic, aut quiuis alius Patrum id diceret; commode tamen exponendũ esset; ne plus signo

gno tribuatur, quàm pietas ferat. Non fert autem fides Christiana vt aliqua signo Crucis propria virtus miracula efficiendi tribuatur. Scimus veterem Ecclesiam & in vitæ communis vsu, & in ritibus sacris, multum vsam esse venerabili illo signo : sed vt pia ceremonia, quæ orationi adiecta, animos fidelium ad Christi crucem eueheret; non materiæ alicui terrenæ, aut figuræ, aut gestui affigeret. Hoc sensu sanctissimi prudentissimique illi Antistites, qui Ecclesiæ in Anglia reformandæ negotio præfuerunt; & in publicis locis Cruces passi sunt remanere, & in nonnullis etiam ritibus sacris retinuerunt, vt in baptismo. Verùm de vsu Crucis plura ad annum Domini, si voluerit Ipse, LX. erunt dicenda. In superiore loco Epiphanij corrigenda est obiter menda, quæ multis viris eruditis imposuit. Sic enim editum est, p. 62. κατὰ Συκυρίαν δὲ γυνή τις ἐλευθέρα ἔτυχεν ἐν τῷ λουτρῷ. Cornarius homo doctissimus vertit, *Iuxta Sycyriam verò fœmina quædam libera in balneo erat.* Et vir eruditissimus atque probissimus, deque studijs Geographicis optime meritus, Abrahamus Ortelius, conijciebat ex his verbis, id esse loci alicuius nomen, circa Gadara. Atqui Thermæ erant Gadaris, non in loco prope Gadara. Epiphanius, παραγίνονται ἐς Γάδαρα εἰς τὰ θερμὰ ὕδατα. Scribo igitur, κατὰ συγκυρίαν δὲ γυνή τις. hoc est, casu, *forte fortuna erat mulier in balneo.* Sic loquitur etiam Euangelista Lucas X. 31. Baronius, qui thermas Gadarenas, in quibus lauabant sanitatis & voluptatis caussa, viri & fœminæ delicatiores, confundit cum aqua lacustri; quæ in aliqua parte agri Gadareni habebatur, ne pecoribus quidem sine periculo præsentis noxę, potabilis; diligentiam suam naris emunctæ hominibus facilius probabit, quàm iudicij sinceritatem.

XXXIV. *Porci in agro Gadareno. Gadara vrbs Græcanica. Viri clari Gadareni. Suilla in vsum conditorum. Alia quædam.*

ANNI XXXI. Num. LXIX.

MIratur Baronius in agro Gadareno gregem porcorum, de quibus Lucas, VIII. 32. & caussam suæ admirationis affert; *quia populi illi essent Iudæi*, inquit. Sed quia caussa falsa est, desinere admirationis poterat. Nam quis illi persuasit, Gadara vrbem fuisse Iudäicam? Non sane opinor Iosephus, qui in rebus Pompeij exponendis, scribit, ademisse illum Iudæis ἑλληνίδας πόλεις, vrbes Græcanicas quæ erant in Cœle Syria; atque inter has nominat Gadaram. Non Geographorum princeps Strabo, qui hoc dumtaxat scribit, καὶ αὐτὴν ἐξιδιώσαντο Ἰουδαῖοι, *Gadaram quoque Iudæi suam fecerunt*: per vim nempe,

quum.

quum esset vrbs Græcanica, aut quiduis potius quàm Iudaica. Sed reuera Græcanica erat: quod vel sola arguat clarorum philosophorũ, philologorum & oratorum copia Gadaris ortorum, circa tempora Domini nostri vel Herodis Magni. Eorum meminerunt multis locis Græci Romanique scriptores, Cicero, Strabo, Asconius, Quintilianus, alij. Sunt qui existiment, etiamsi Iudæorum hominum vrbs illa fuisset; potuisse tamen greges porcorum à Iudæis mercatoribus ali, non quibus vescerentur, sed quos venderent. Apud Abulensem qui hanc quæstionẽ fuse ventilat ad caput octauum Matthæi, num. CXXXIII. vna ea est solutionum inter plures. Et verum est quod notat hic Baronius, de paratura suillæ conditis militaribus Romanorum inferendæ: qua de re multa aliquando, si vitam & otium Deus dederit, ad Polybium nostrum sumus dicturi. Sed hanc solutionẽ parum probabilẽ reddunt Rabbini; qui obseruant; paullo antè, id est Hyrcani & Aristobuli tẽpore, factũ esse decretũ in hac verba: ארור מי שגדל חזיר *maledictus esto, qui aluerit suem.* quo decreto auaritiæ illorum sine dubio obuiam itum est, qui questus sui caussa porcorum greges alebant. Iudæos porrò alendis suum gregibus operam dare, Romani nunquam coegerunt. Obiter notabis, quod ait Baronius, Iosephum porcos nominare *nefanda animalia*; de Ruffino Iosephi interprete verum esse, de ipso Iosepho falsissimum. ἀκάθαρτα enim ζῶα illi dicuntur, hoc est, *immunda, impura.* sic ille aptissime expressit vocem Mosis טמאים vt Leuit. XI. 8. & passim LXX. ἀκάθαρτα ζῶα, *impura*, hoc est, οὐ θύματα οὐδ' ἐδώδιμα. *quæ neque sacrificari neq; comedi poterant.* Epitomator nuperus hoc loco, vt sæpe alibi, errorem Baronij auxit.

XXXV. *Baronij obseruatio super ingredientibus in domum per tegulas. Locus Ciceronis.*

ANNI XXXI. Num. LXX.

FAteor, splenis petulantiam cohibere non potui, cùm legi in Annalibus, olim *veteres maximo vitio vertisse in domum alienam submitti per tegulas:* atque ad eius rei confirmationẽ vidi laudari M. Tullij locum è secunda Philippica. Ego verò nusquam legi apud Ciceronẽ, magis eam rem antiquos vertisse cuiquam vitio, quàm fit hodie ab omnibus, credo, mortalibus, qui quidem Anticyras nauigare opus non habent. Quoties enim per fores patet aditus, pro cerrito & circumferendo eum necesse est haberi, qui per tegulas velit demitti. Sin autem casu aliquo, puta clauibus amissis, (& possunt multi casus contingere) ingredi per ianuam nequeas, cùm ingrediendi ius habeas;

non

non magis peccat, aut reprehendi solet, qui per tectum demittitur, quàm qui per ianuam admittitur. Quare non illud est, quod ait Cicero in M. Antonio reprehensum; sed longe aliud. Verba Oratoris sunt de hoste suo olim à Curio iuuene adamato: *Quoties te pater eius domo sua eiecit? quoties custodes posuit, ne limen intrares? cum tamen tu, nocte socia, hortante libidine, cogente mercede, per tegulas demittereris.*

XXXVI. *Indicatur fons erroris Tertulliani, qui publicanos apud Iudæos putauit fuisse Gentiles. Græca Biblia corrupta.* τελισκόμενος. *Zacchæus an Gentilis.*

ANNI XXXI. Num. LXXI.

Recte Baronius post magnum Hieronymum, refellit Tertullianũ, qui falso sibi persuasit, neminem Iudæorum fuisse publicanum: sed omnes eius professionis in Iudæa, quorum in sacris Euangelijs fit mentio, fuisse Ethnicos. At non fuerit alienum argumenti vanitatem ostendere, quo id probare conatus fuit Tertullianus. Proferebat autem ille è Scripturis, vt quidem putabat, auctoritatem conceptis verbis expressam in Deuteronomio hanc: *Non erit vectigal pendens ex filijs Israel.* Sed falsus est Tertullianus: fuitque fraudi acutissimo Pœno Hebraicarum literarum ignoratio. Nam si originem consuluisset, deprehendisset, non esse Scripturæ verba, quibus ipse nitebatur: sed interpretis imperiti hallucinationem, quæ multis imposuit. Deuteronomij cap. XXXIII. post hæc verba *nec erit scortator de filijs Israel:* additur in nonnullis Græcorum codicibus: Οὐκ ἔσται τελεσφόρος ἀπὸ θυγατέρων Ἰσραήλ· καὶ οὐκ ἔσται τελισκόμενος πρὸς πᾶσαν εὐχὴν ἀπὸ υἱῶν Ἰσραήλ. *Non erit vectigal pendens de filiabus Israel: neq; erit qui initietur, quicquid illud sit quod vouerint.* Quid sit hoc loco τελισκόμενος, fateor mihi non satis constare: non enim memini similem locutionem alibi obseruare. Hesychius, qui vt notum est eruditis, solet petitas è Scriptura voces in suas Glossas referre, explicat πληρούμενος, τελειούμενος. An huic loco altera harum interpretationum conueniat, nescio. Sed tanti non est: nam, vt dixi, totus hic versus τῶ πρὸς ὃ κόμματος ὤν, de sacro codice delendus. Ac miror viros doctos, qui editioni Græcę præfuerunt Romæ; ex obliuione ea verba retraxisse in lucem, quæ neque veritas Hebraica agnoscit, neque paraphraseon Chaldaïcæ, Syriacæ, Ierosolymitanæ auctores, neque Latina vetus versio. Non nescio legi eadem apud nonnullos Patrum; sed omnium idem est error ac Tertulliani, ex eadem caussa. Sed & Zacchæum publicanorum illum principem Lucæ cap. XIX. quidam è Patribus arbitrati sunt, fuisse

 Gentilem:

Gentilem: quos vel ipsum nomen, (vt rationes alias taceam) refellit, purum putum Hebraicum: cuiusmodi nomina Gentiles olim non soliti vsurpare.

XXXVII. *Indicantur hallucinationes miræ Baronij in dictionibus Hebraicis. Odium Iudæorum erga publicanos veteri illius gentis prouerbio confirmatum.*

ANNI XXXI. Num. LXXIII.

QVàm honestus olim fuerit Publicanorum ordo apud Romanos, & pueri sciunt, illi saltem, quibus noua Latinitas Marcum Tullium nondum è manibus excussit. Quare sine caussa Baronius rem nemini non notam adeo studiose persequitur. Quæ verò obseruat idem super Iudæorum publicanis, partim è doctissimi Caninij Locis est mutuatus, partim nescio quis illi suggessit. Videtur autem vir eruditissimus, humani ingenij vitio vsus, etiam è literarum Hebraicarum cognitione laureolam affectasse; quod hic locus arguit & aliquot alij. Sed in contrarium plane res vertit: facilius enim statuas ex eiusmodi locis, ipsum ne legere quidem sciuisse Hebraice; quàm eius sermonis aliquam peritiam habuisse. Nam per omnes Musas, quid ille sibi volebat, cùm ista scribebat? *Princeps publicanorum Hebraice dicebatur gabbe; cæteri vero publicani gabbain.* Hæc cassa nuce digna non esse, & pueri intelligunt, qui prima Hebraicarum literarũ elementa didicerunt. Sed incidit in puerilem hunc errorem, quia legerat, verùm non intellexerat, quod vere docet Caninius: ἀρχιτε-λώνην Syriaco vocabulo in Thalmud dici ריש גבאי *res gabbae: principem publicanorum.* cæteros simpliciter גבאין *gabbain, publicanos.* Baronij hallucinatio, (quam nouus Epitomator operi suo, velut gemmam aliquam inseruit,) nullam superiectionem relinquit. Quare autem istas voces Hebraicas appellet, quum sint Syriacæ, neque vllum ipsarum in ea quidem notione vestigium in veteri Hebraismo reperiatur, mitto quærere. Veteres Hebræi exactores tributorum dixerunt נוגשים *nogesim*: eratque eorum nomen, vt ex Iobo & aliquot Prophetarũ locis apparet, iam tum terribile & exosum. publicanos vero voce Syriaca appellarunt *Gabbain*, quasi dicas, *collectores.* In libris Rabbinorum publicanus nominatur etiam מוכס vnde prouerbium Rabbinicũ, quod subijciam, quia Iudæorũ opinionẽ & publicũ odium eximie ostendit: אין לך משפחה שיש בה מוכס שהן כולם מוכסין *Ne contingat tibi* vxor, *è familia in qua sit aliquis publicanus; quia omnes sunt publicani*, id est, latrones, scelerati, peccatores, vt nominantur Matthei

ix. 10. Addit Baronius, inuenisse se in Hebraico textu Matthæi publicanos dictos *parisim*. agnosco dictionem Hebraicam פריצים: sed quæ violentum hominem, τοιχωρύχον, & parietum effractorem significet, non autem publicanum. nescio vero an illam vocem inuenerit in editione Tiliana Euangelistæ Matthæi, quæ mihi magna cum voluptate olim lecta, nunc ad manum non est. in ea Munsteri longe aliter.

XXXVIII. *Confirmatur Baronij iudicium super Damasceni sermonibus De imaginibus. Ostenditur quàm multa falsa, absurda & ridicula eo contineantur.*

Anni XXXI. Num. LXXV.

Historiam de statua ærea Paneade Domino nostro posita à muliere hæmoroüsa, post morbum sanatum, accurate expendimus ad annum Christi LVII. vbi illam Baronius reponit. Exponimus ibi locum Eusebij, descriptum hic Baronio, quo multi hodie contra certam auctoris mentem amant abuti. Hic vero conditor Annalium, magnam omnino promeritus est laudem, eo iudicio, quod super libris Damasceni De imaginibus fecit. Vere enim pronuntiat, *in multis eius scripti fidem vacillare, & compluribus ipsum scatere mendacijs.* Et tamen certum est, multos extare hodie fabularum quas iuuenes imbiberunt, ita amantes & retinentes, vt neque manifesta veritas, neque viri tanti auctoritas, à priore sententia illos sint dimoturæ. Isti prius quàm veritati dent manus, credere malent, circa initia prædicationis Domini nostri, Consules fuisse Romę Flacconem & Ruffinum, quos prodit vanus ille scriptor, quem laudat Damascenus: licet compertissimum sit, ficta esse illa nomina, quæ illi ætati nullo pacto congruant. Credere etiam malent, eodem tempore duos fuisse in Iudæa Herodes, vnum Toparcham Trachonitidis, alterum Regem Philippi filium. Sic enim scribit Damascenus è suo Iohanne Malala; Herodem, qui Iohannem Baptistam capite truncauit, fuisse Toparcham Trachonitidis: alterum autem Herodem Philippi F. regnasse in Iudæa. hic verò quàm multa paucis verbis continentur fœda mendacia? Nam Herodes, qui Iohannem sustulit, fuit Herodes Antipas, Perææ & Galilææ Tetrarcha, non autem Trachonitidis: cuius regiam cum facit Sebasten, imprudens grauiter hallucinatur. Trachonitis enim & illi finitima Ituræa longè à Sebaste versus Arabiam suntsummotæ: siquidem Sebaste Samaria est. Quis autem legit vsquam vllum Herodem Philippi Tetrarchæ filium? Iosephus expressis verbis lib. XVIII.

 capite

capite sexto negat reliquisse liberos; ac propterea eô mortuo Tetrarchiam ipsius, iussu Tiberij, prouinciæ Syriæ fuisse adiunctam. Sed neque vllum alium Herodem, qui regnarit in Iudęa præter Herodem Magnum prodit Historia. Huic tamen fictitio Herodi, libellus supplex, si credimus Damasceno, à Berenica offertur, quam è fluxu Christus sanauerat: atque is libellus sic incipit: Σεβαστῷ Ἡρώδῃ Τοπάρχῳ καὶ Θεσμοθέτῃ Ἰουδαίας τε καὶ Ἑλλήνων βασιλεῖ Τραχωνίτιδος. En vani scriptoris in fictione inconstantiam. paullo ante discrimen posuerat inter Toparcham Trachonitidis, & Herodem Regem Iudææ: nunc eundem, quem vult videri Iudææ Regem, etiam Toparcham facit: & quidem Toparcham ac legislatorem (id enim est Θεσμοθέτης) Iudææ & Gręcorum, at Regem Trachonitidis. Quis tituli huius stultitiam satis exagitare queat? quæ frons vero Toparcham appellanti Σεβαστὸν, Augustum? nam etiam in fine sic iterum: καὶ ὑμεῖς. Σεβαστοὶ τὴν δέησιν δικαίαν ἀξίαν παράσχετε. *Et vos Augusti petenti petitionem iustam concedite.* hęc sunt omnia & falsa & inepta: nec minus, quæ sequuntur: Herodem lecto libello isto supplice, Christi laudes prædicasse, & ponendæ illi statuæ potestatem concessisse. Mirum quarę non addiderit, Herodem factũ esse Christianum. Itaque iudicio illo Baroniano nihil rectius, nibil verius.

XXXIX. *Tractatur locus Isaiæ, qui dedit occasionem diuidendi prædicationem Christi in tempus acceptabile, & contradictioni obnoxium. An primus annus caruerit contradictione.*

ANNI XXXI. Num. LXXVIII.

EXtremo hoc anno Baronius ex Epiphanio diuidit tempus prædicationis Domini, in tempus acceptabile, & contradictioni obnoxium; siue vt loquitur Epiphanius, εἰς χρόνον δεκτὸν καὶ ἀντιλεγόμενον. sed non animaduertit, hanc obseruationem, vtut antiquam, neque menti Prophetæ Isaiæ congruere, neque veritati historiæ satis consentire. Locus Isaiæ ad quem respexit Epihanius, est cap. LXI. 2. Ibi Christus, quem inducit Propheta loquentem, ait se missum à Deo, καλέσαι (vel κηρύξαι) ἐνιαυτὸν Κυρίου δεκτόν; *vt prædicarem annum beneplaciti Domini*, vel vt vetus interpres, *annum acceptabilem Domino.* Epiphanius & Baronius annum acceptabilem interpretantur, quod prædicatio tempore illo facta ab omnibus acciperetur: sed non dixit Propheta ἐνιαυτὸν δεκτὸν simpliciter, verum שנת רצון ליהוה ἐνιαυτὸν εὐδοκίας τοῦ Κυρίου: annum illum, quo placuit Deo immortali suam gratiam mundo patefacere. sic cap. XLIX. 8. בעת רצון ἐν καιρῷ εὐδοκίας. *in tempore beneplaciti*

beneplaciti mei exaudiui te. Septuaginta etiam hic vertunt καιρῷ δεκτῷ & ita profert Paulus quoque II. Corinth. VI. 2. eodem quem diximus sensu. Ergo etiam capite L XI. vox δεκτὸς, *acceptabilis*, non ad homines debet referri, sed ad Deum Opt. Max. tempusque intelligitur quod appellat Paulus, Galat. IV. 4. πλήρωμα τοῦ χρόνου, *plenitudinem temporis*. idem Paulus Actor. XVII. 30. tempora quæ præcesserunt annum acceptabilem Domino, appellat τοὺς χρόνους τῆς ἀγνοίας. *tempora ignorantiæ*. Quod autem ait Baronius, primum annum prædicationis Christi caruisse oppositione: verum quidem est, Sacerdotes & cæteros veritatis hostes, Pharisæos, Sadducæos, Herodianos, quum non statim diuinarent, quò hæc Christi tenuia principia forent tandem peruentura; remissius initio egisse: veruntamen ipsos iam inde ab hoc primo anno conspirasse in vitam Christi, ex Marco videtur posse colligi; qui etiam prius quam nomina XII. Apostolorum proponat. ita scribit III. 6. *Exeuntes autem Pharisæi statim cum Herodianis consilium inibant aduersus eum, quomodo eum perderent.*

EXERCITATIO XIIII.

I. *Quid sit Sabbatum secundo-primum. Confessio aliquot veterum de obscuritate eius quæstionis. Sabbatum primum. Explicationes aliquot Patrum, Epiphanij, Isidori Pelusiotæ, Chrysostomi, vocis δευτερόπρωτον. Scaligeri sententia confirmata. Alia quædam.*

ANNI. XXXII. Num. II.

Vid sit sabbatum δευτερόπρωτον initio capitis sexti Lucæ, quærit Baronius principio anni Domini XXXII. Veteres Patres, quum omnes existimarent compositam esse illam dictionem à δευτέρου & πρώτου, partim varias rationes excogitarunt, cur idem dies sabbatum primum & sabbatum secundum diuerso respectu posset dici: partim ignorationem suam ingenue sunt confessi; vt olim Gregorius Nazianzenus, sicut narrat Hieronymus in epistola ad Nepotianum. & Syrus interpres, qui vocem δευτερόπρωτον, vt sibi non intellectam, (quod iure mireris in homine Syro, cui ritus Iudaici debuerunt esse noti; & quidem adeo antiquo:) plane prætermisit. Arabs vero multo inuerecundius; qui compositæ vocis alteram partem dissimulauit, alteram expressit: sic enim verba Lucæ transfert, quasi inuenisset scriptum, ἐν σαββάτῳ δευτέρῳ, *sabbato secundo*. Denique vt numeri Platonis, propter suam obscuritatem

tatem in prouerbium abierunt : sic Iudæorum secundo-prima sabbata προσθύστερα iactata reperiuntur inter res præposteras. Iohannes Episcopus Citri in Responsis suis ; Οἷα μὲν πολυπάθεια πλέκεις ἀμέθεκτοι καὶ ἀνεπιστήμονες, τὰ ἄνω κάτω ποιοῦντες διελέχθησαν· καὶ ἡ παροιμία τούτοις ὁμόστολος, ἄνω ποταμῶν χωροῦσι λέγουσα τὰς πηγάς· καὶ τὰ παρὰ Ἰουδαίοις δευτερόπρωτα σάββατα, καὶ παρὰ τοῖς δεινοῖς σοφισταῖς τὰ προσθύστερα. Mihi verò multo magis obscurum est, quid sit Sabbatum primum, cuius meminit Petrus, si Petri illa verba sunt, quæ profert Clemens Alex. libro sexto Stromat. ἐὰν μὴ σελήνη φανῇ, σάββατον οὐκ ἄγουσι τὸ λεγόμενον πρῶτον: *nisi apparuerit Luna , sabbatum quod primum vocant non agunt.* Sed cur dies idem primum sabbatum & secundum sabbatum diceretur , probabiles rationes, vt modò dicebam , alij Patres excogitare sunt conati : Epiphanius contra Ebionæos, p. 73. & contra non recipientes Euangelium Iohannis p. 197. sabbatum in veteri Lege duplex fuisse ait seruatum ; vnum vocat τὸ φυσικὸν σάββατον, & τὸ ἀπ' ἀρχῆς ὁρισθὲν σάββατον, *sabbatum naturale, quod ab ipso rerum conditu fuit definitum*, quodque singulis hebdomadibus in orbem redibat : alterum, τὸ ὑπὸ νόμου ὁριζόμενον, quod à lege definitum erat: intelligit autem cessationem ab opere ob diei alicuius festi celebrationē Lege Dei imperatam. quoduis festum Hebræis appellatur sabbatum , vt vulgo notissimum est. Putat vero Epiphanius, Lucam designasse primum naturale sabbatum, post mactatum pascha, & primum diem Azymorum. Nam hoc sibi ista verba volunt p. 74. διὰ μετὰ τὴν τῶν Ἀζύμων προσδοκωμένην ἡμέραν, καὶ ὁρισθεῖσαν ἡμέραν σαββάτου, τῷ σαββάτῳ φυσικῷ, τῇ μετὰ τὴν ἡμέραν τῶν Ἀζύμων εἰς σάββατον λελογισμένην, εὑρέθησαν διαβαίνοντες διὰ τῶν σπορίμων. Igitur ex hac Epiphanij sententia, naturale sabbatum de quo sensit Lucas, primum dici potuit propter antiquiorem eius institutionem , quàm legalium sabbatorum : potuit & secundum dici, quia in ordine dierum paschalium, posterius erat sabbato legali, quod agitabatur die decimaquarta mensis Nisan. Non videtur dubitandum, quin hoc velit Epiphanius isto loco. at p. 197. ratio huius compositionis obscure admodum explicatur. Alij diem Lucæ intellectum , ipsum putarunt esse diem primum Azymorum , non autem primum sabbatum naturale post primam Azymorum, quam ostendimus fuisse Epiphanij sententiam. Ex horum mente idem ille dies dicetur sabbatum primum & sabbatum secundum , quia est secundus Paschatis & primus Azymorum. Isidorus Pelusiota lib. III. ep. CX. Δευτερόπρωτον εἴρηται, ἐπεὶ δεύτερον μὲν ἦν τοῦ πάσχα, πρῶτον δὲ τῶν Ἀζύμων. Chrysostomus in Matthæum, homilia XXXIX. Τί ἐστι δευτερόπρωτον; ὅταν διπλῆ ἡ ἀργία ᾖ, καὶ τοῦ σαββάτου τοῦ κυρίου, καὶ ἑτέρας ἑορτῆς διαδεχομένης. σάββατον γὰρ ἑκάστην ἀργίαν καλοῦσι.

Quid

Quid est Secundo-primum? quando duplex cessatio erat, & sabbati principalis, siue, sic proprie dicti, & festi consequentis. sabbatum enim cessationem ab opere quamlibet nominant. Sed longe diuersam eius appellationis rationem Iosephus Scaliger excogitauit, sane quàm ingeniose atque erudite, ex accurata obseruatione rituum populi Iudaici & locutionum Hebraicarum. In re Scaligero conuenit cum Epiphanio; nam & illi placet sensisse Lucam de sabbato, quod proxime solemne Paschatis erat secutum. In explicatione nominis δευτερόπρωτον, nouum est quod obseruat Scaliger: non à δευτέρου & πρώτου conflatã esse illam vocem; sed à δευτέρα & πρῶτον: vt sit secundo-primum sabbatum, illud sabbatum, quod secundam Paschatis proxime sit secutum. Rationes nouæ sententiæ ex ipso auctore petant sacrarum antiquitatum studiosi, libro sexto De emendatione temporum, in diatriba de tertio Domini Paschate; & Isagogicorum Canonum libro primo, capite sexto, & libro tertio in Commentario eius capitis. Tantum dicam; certum atque indubitatum sententiæ Scaligeri fundamentum esse in verbis Mosis, Leuitici XXIII. 15. vbi iubet Dominus numerare septem hebdomadas Pentecostæ ממחרת השבת ἀπὸ δευτέρας τοῦ πάσχα. à postero die sabbati. Nam quia iubentur numerare hebdomades ad Pentecosten, non ab ipso die Paschatis, sed à proxime sequente: mirum non est, Sabbata omnia à Paschate ad Pentecosten, sumsisse appellationem ἀπὸ τῆς δευτέρας τοῦ πάσχατος, vt primus obseruauit Scaliger: quem postea multi viri docti sunt secuti. Quicquid autem de hac quæstione statuatur, Baronij coniectura stare non potest; existimantis, reprehendendi discipulos Christi occasionem Pharisæis inde esse natam; quod Omer siue manipulus frugum nondum fuisset Deo oblatus, quando discipuli spicas decerptas manibus affriabant: quum per Legem non esset fas ante oblationem frugum, noui prouentus quicquam edi. Sane ex Isidori & multorum sententia in eundem incidunt diem oblatio Omer, & factum Apostolorũ: sed poterat horis saltem aliquot prius religioni esse factum satis; quam temere violatam fuisse ab Apostolis credere non dubium. At verius omnino est; quod & Baronius subijcit, sabbati naturalis die id contigisse. Apparet enim ex verbis Lucæ, sabbati dumtaxat violati religionem discipulis Christi fuisse obiectam à Pharisæis; nec præterea quicquam aliud:

II. Apo-

II. Apostolvs *nomen vsitatum inter Iudæos tum non fuiſſe, cum Dominus ſuos inſtituit. Patriarchæ Tiberiadenſis Apoſtoli. Huillus & Hillel an eiuſdem viri nomina. Iudaicarum Synagogarum varij Schelichim.*

Anni XXXII. Num. V.

De prima inſtitutione Apoſtolorum loquens Baronius, ita ſcribit: *Vſitatum nomen fuit apud Hebræos, vt Apoſtolos illos nominarent, qui aſſidue verſarentur cum ſummo Sacerdote conſulendi gratia.* Hic vero inſigniter hallucinatus eſt Baronius, idque manifeſtiſſime: locum enim Epiphanij quem laudat, peſſime accipit. Narrat Epiphanius in diſputatione aduerſus Ebionitas, Iudæorum ſui temporis partem aliquam Tiberiade habitaſſe, & in alijs Palæſtinæ locis, qui diſperſionis ſuæ caput agnoſcerent, quem Patriarchā nominabant: huic fuiſſe velut adſeſſores quoſdam adiunctos, qui Apoſtoli dicerentur. Satis compertum eſt, poſt euerſam vrbem reliquias populi Iudaici miſere diſſipatas, varijs in locis Orbis terrarum coegiſſe aliquot cœtus, alibi maiores, alibi minores. Alexandriæ maxima ſemper fuit Synagoga. Scimus fuiſſe non pœnitendas Romæ, Antiochiæ, & in pleriſque magnarum vrbium. Quemadmodum autem vetus Synagoga Babylonica, cuius reliquię & etiamnū in illis partibus Orientis durant, ſuum Æchmalotarcham habuit, cui tanquam Regi parebat: ſic & reliquæ Iudæorum manus, vbiubi collectæ, ſuos duces ſibi præfecerunt, quos fere appellarunt ראשי ישיבה ἄρχοντας τῆς παροικίας, præfectos congregationis. Tales Præfectos Romæ, Narbone, & plurimis alijs in locis ſibi viſos narrat Beniaminus Tudelenſis in Itinerario ſuo. In Chronicis quoque Iudæorum, libro Iuchaſin, & alijs Rabbinorū ſcriptis, huius nominis & dignitatis non infrequens mentio habetur. Qui Alexandriæ vel in Syria aut Aſia, propter diuturnam inter Græcos moram, Græcę linguæ aſſueuerant; hi ſuos Præfectos Græca voce appellabant Patriarchas. Itaque Patriarchæ Iudæorum Alexandriam colentium meminit Imper. Hadrianus in epiſtola ad Seuerianum Coſ. apud Vopiſcum in Saturnino. Origenis temporibus Patriarcha Iudæorum Alexandriæ fuit quidam Huillus, cuius ex Origene meminit Hieronymus aduerſus Ruffinum. Putarunt viri ſummi hunc eſſe Patriarcham Hillelem, de quo Epiphanius contra Ebionitas: ſed neque tempora ſatis congruunt, & circumſtantia loci plane repugnat. Hillel enim cuius meminit Epiphanius, Iudæorum fuit Patriarcha Tiberiade & in vicinis locis collectorum, non autem Synagogæ Alexandrinæ. Quare verius eſt quod antè dicebamus, varias fuiſſe

fuisse dispersionis Iudæorum partes, atque vt Eusebius loquitur, varios ἀποδασμούς, quorum illi qui inter Græcos habitabant, suos duces Patriarchas appellabant. Sane & Theodoretus in Ἀποστόλῳ videtur innuere, plures diuersis locis fuisse Iudæorum Patriarchas. Epiphanius igitur, vt ad propositū redeamus, de Patriarchis Tiberiadensium Iudæorum ætatis suæ loquens, adsessores quosdam ipsos scribit habuisse, qui APOSTOLI nominarentur. Baronius vero ad summū Sacerdotem & Domini nostri tempora, eam historiam refert; errore, quod nemo queat negare, prorsus immani. Nam quid habuit commune summus Pontifex stantis Reip. Iudæorum, cum præfectis tenuium reliquiarum, quæ vrbe deleta varijs in locis Asiæ atque Europæ sunt collectæ? Quare falsum est, Dominum nostrum discipulis suis eam appellationem indidisse, vocem mutuatum ex communi vsu Iudaicæ Synagogæ. Atqui nullum dubium est, Dominum nostrum, quum Syriace loqueretur, voce Syriaca vsum, & שליחין SCHELICHIN suos XII. discipulos appellasse, quos Euangelistæ qui Græce scribebant, ἀποστόλους dixerunt. Itaque Syriaca Paraphrasis, quam constat esse antiquissimam, & quæ dubio procul verbum Græcum ea voce expressit, quæ in Syriæ Ecclesijs primis illis temporibus fuit in vsu, Apostolos semper nominat שליחא. Si vt putat Baronius, iam inde à Christi tempore, vox Græca à Iudæis ciuitate fuisset donata; cur illam Ecclesiæ Palæstinæ & Syriæ non retinuerunt? Verba Lucæ, quæ suadere contrarium videntur, mox interpretabimur. Nos in Iad Mosis Ægyptij, & alibi apud Rabbinos, in descriptione rituum Iudaicorum, mentionē variorum ministrorum fieri obseruamus, qui שליחים id est, *Apostoli* nominantur. Inuenitur etiam in illorum ritibus, qui שליח צבור ἀπόστολος τῆς συναγωγῆς nominatur, quasi dicas, legatum Synagogæ: vt in perek quarto, tractatus Tahanioth, libro III. Iad Maimonidæ. Habent & hodiernæ Synagogæ suos Schelichim, quos volunt esse cantores, qui pro vniuerso cœtu preces ad Deum mittunt. Ita enim quærentibus nobis de eorum officio Iudæi responderunt.

III. *Exponuntur verba Lucæ,* quos & Apostolos nominauit *collatione multorum auctorum, qui similes locutiones vsurparunt. Alia quædam.*

IBIDEM.

GRæcam vocem Ἀπόστολοι tempore Domini nostri in vsu non fuisse Iudæis, contra quàm crediderit Baronius, modò probauimus: nunc ostendamus, ne id quidem satis esse certum, ætate Epiphanij Iudæos Tiberiadenses & in reliqua Palæstina id verbi habuisse in

vsu promiscuo. Hoc verò satis arguitur vel vnico illo argumento, quod neque auctor Aruk vocis illius mentionem vllam facit, neque vsquam in libris veterum Rabbinorum, quod sciam, legitur. Iudęos quidem Hellenistas, quoties de suis rebus Gręci loquerentur, dictionibus πατριάρχης & ἀπόστολος fuisse, illa pręsertim ętate, vti solitos, facile concedimus; sed ipsos inter se, ita appellitasse duces suos & eorum consiliarios, non fit mihi verisimile: alioquin extarent omnino earum appellationum vestigia in scriptis Rabbinorum. Legi sane in illorum Commentarijs dictionem אפתרבא hoc est, πατριάρχης; sed alio sensu. Vox ἀπόστολος extat aliquoties apud Iosephum: verùm notione diuersa pro ἀποστολὴ, *missio, ipse mittendi actus*, vt libro XVII. pag. 541. ἀφίκετο εἰς τὴν Ῥώμην πρεσβεία Ἰουδαίων, Οὐάρου τὴν ἀπόστολον αὐτῶν τῷ ἔθνει ἐπικεχωρηκότος: qua fere significatione literas dimissorias, quę aliter dicuntur libelli appellationis, Paulus Iùrisconsultus alijque Romani vulgo *Apostolos*, dixerunt. Quod igitur Epiphanius & alij mentionem faciunt τοῦ καλουμένου πατριάρχου καὶ τῶν καλουμένων ἀποστόλων inter Iudęos, sic videtur accipiendum, quasi diceretur, ijs nominibus istos appellari à Iudęis, quę Gręcis hisce vocabulis respondeant. Ita passim esse locutos scriptores optimos, pauca exempla faciunt fidem. Polybius libro sexto in descriptione armaturę Romanę; χάλκωμα σπιθαμιαῖον πάντῃ πάντως προστίθενται πρὸ τῶν στέρνων, καλοῦσι ὃ καρδιοφύλακα. *æream laminam duodecim ab omni parte digitorum pectori apponunt, & corditutum, siue pectorale vocant.* ad verbum est, *& vocant Romani eam laminā* καρδιοφύλακα. An existimare debemus milites Romanos Gręca voce esse vsos? minime: sed commoda interpretatio adhibenda, quasi dixisset, appellant verbo, quod si Gręce vertas, sonat καρδιοφύλακα. sic accipe illa ibidem, προσαγορεύουσι ταξιάρχους. & ἐκάλεσαι τάγμα, σπεῖραν, σημαίαν. nulla enim istarum dictionum Romanis in vsu vulgo fuit. Plato in Alcibiade priore de institutione regia sobolis apud Persas loquens: δὶς ἑπτὰ δὲ γενομένων ἐτῶν, τὸν παῖδα παραλαμβάνουσιν, οὓς ἐκεῖνοι βασιλείους παιδαγωγοὺς ὀνομάζουσι. *vbi prӕterierunt bis septem anni, puerum suscipiunt instituendum, illi quos Persӕ vocant* βασιλείους παιδαγωγούς *regios pædagogos.* non vsurpabant Persę Gręcas voces, verùm Persicas eiusdē significationis. Iosephus Belli Iudaici libro v. locum in Iudęa quemdam commemorat ὑπὸ Ἰουδαίων πατρίως Ἀκανθῶν αὐλῶνα καλούμενον: *quem Iudæi voce patria appellant* Ἀκανθῶν αὐλῶνα, *Spinarum vallem*. vult dicere Hebraica appellatione, quę tantundem significet. Sic passim apud Patres Gręcos appellantur Ἑβραϊκαὶ ἀναγνώσεις, *Hebraicӕ lectiones*, purę putę voces Gręcę; sed quas volunt significare Hebraicis respondere. Et similia his multa passim diligens Lector obseruabit. Ita igitur verba

Lucę

Lucæ accipi debent, VI. 13. οὓς καὶ Ἀποστόλους ὠνόμασε. *quos & Apostolos nominauit*: hoc est, Selichin eos loquens Syriace appellauit; quæ vox idem significat cum Græca Apostoli.

IV. *Nomen* APOSTOLVS *varie accipi in Scripturis & apud Patres. Veri Apostolatus conditiones.* Ἀρχαὶ πνευματικαὶ & αἰσθηταί. *Apostolatus* ἀποστολὴ πνευματική. *item* ἀρχὴ πνευματικωτάτη, & ἀρχὴ ἀρχῶν. *Episcopi dicti* Apostoli: *successores & vicarij Apostolorum.* Apostolatus *pro Episcopatu.* ἐπισκοπὴ & διακονία. *pro Apostolatu. Episcoporum olim cura duplex; de propria & de vniuersali Ecclesia.* νέος Ἀπόστολος. ἰσαπόστολος. *Ecclesiæ aut Sedes* Apostolicæ. Apostolicus. *Nomina communia & ritus proprie attributi Ro. Episcopis.* Papa. *Mos osculandi pedes. Nomina dignitatis male trahi in argumentum Monarchiæ absolutæ.* αὐθεντία τῆς Ἀποστολικῆς ἕδρας. *apud Synesium. An solus Papa ius habeat Euangelium communicandi Gentibus, & Apostolos creandi, vt vult Baronius. Ratione & exemplis contrarium demonstratur. Pantænus, Frumentius & alij à Patriarchis Alexandrino & Constantinop. missi.*

ANNI XXXII. Num. V.

MVnus & dignitatem Apostolorum Baronius hisce verbis describit; *Apostolos,* inquit, *ea de caussa elegit Christus, vt verbi prædicatione Orbi caligine offuso lumen veritatis impartirent.* Hæc descriptio propter multiplicem omissionem vitiosa est. Poslet quidem in historico hæc negligentia ferri: nisi quæ deinceps ab auctore traduntur, legitimæ suspitionis iustam caussam præberent. Videtur enim non temere, sed certo consilio Apostolatum ita laxè descripsisse; ne accuratiore oratione multos honore & dignitate Apostolatus excluderet; quos ipse alibi & appellat Apostolos, & eorum munus verum Apostolatum fuisse contendit. Obseruent igitur tirones, non vno modo in Scripturis & apud Patres hoc nomen reperiri vsurpatum. In communi Græcorum vsu, ἀπόστολοι dicebantur certi homines, qui negotij gerendi gratiâ, magis quàm deferendi nuntij, aliquò mittebantur. Sic accipitur Iohannis XIII. 16. οὐδὲ ἀπόστολος μείζων τοῦ πέμψαντος αὐτόν; *non est missus maior eo qui misit.* & in ea ad Hebræos III. 1. Christus ipse dicitur ἀπόστολος καὶ ἀρχιερεὺς τῆς ὁμολογίας ἡμῶν, *Apostolus & Pontifex confessionis nostræ*: vel quia caput ipse est & Princeps Apostolorum, vnde omnis in illos vis diuina atque auctoritas manauit: vel quia ipse quoque in hunc mundum à Patre ἀπεστάλη, *missus est*, Matth. XV. 24. Sic & Epaphroditum vocat Paulus scribens ad Philippenses, illorum

ἀπέστειλεν, 11. 25. tanquam ad se missum ab illis, qui ipsi ministraret. At notione peculiari ac propria, illi duodecim Christi discipuli sic dicti sunt, quibus ipse, Orbem terrarum, non solum verbi prædicatione erudiendum commisit, vt ait Baronius: sed etiam auctoritatem amplissimam dedit, Ecclesiam suam fundandi, constituendi, verbo scriptisque docendi, & Episcopos illi pastoresque alios imponendi, qui deinceps iure ordinario essent eam recturi. Inter proprias Apostolorum notas sunt hæ duæ; quod à Christo immediate electi & missi sunt, vt essent testes resurrectionis ipsius & omnium quæ vidissent. Ad priorem notam respicit Paulus, cum asserens sui Apostolatus dignitatem, initio epistolæ ad Galatas, *factum se ait Apostolum, non ab hominibus, neque per hominem, sed per Iesum Christum, & Deum Patrem.* Ad posteriorem notam pertinet, quod ait Dominus initio Actorum, ἔσεσθέ μοι μάρτυρες, *testes mihi eritis in tota Iudæa, Samaria, & vsque ad vltimos mundi fines.* & quod Petrus capite eodem, versibus 21. & 22. ostendit enim necessarium fuisse, vt quicunque esset futurus Apostolus, Christum in terris vidisset, atque earum rerum testimonium posset præbere, quarum ipse extitisset αὐτόπτης, Actorum x. 41. Petrus se & reliquos Apostolos vocat μάρτυρας προκεχειροτονημένους ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. *testes præordinatos à Deo.* & de ministerio Apostolorum sæpe vsurpantur voces διαμαρτύρεσθαι & μαρτυρεῖν, *testimonium exhibere*, vt Act. x. 42. & xxii. 11. Quare Paulus I. Corinth. ix. 1. cur Apostoli nomen iure posset sibi vindicare, hanc cum primis rationem affert, *quia Christum Iesum Dominum nostrum viderat.* Tertiam conditionem Apostolatui propriam notant Euangelistæ, cùm dicunt iussos fuisse illos ire per totum mundum, & prædicare Euangelium πάσῃ τῇ κτίσει, *omnibus creaturis*, vt loquitur Marcus, xvi. 15. Propterea Chrysostomus eximia quadam homilia in editione Sauil. tomo viii. pag. 110. Ἄρχοντες inquit, εἰσὶν ὑπὸ Θεοῦ χειροτονηθέντες οἱ Ἀπόστολοι· ἄρχοντες, οὐκ ἔθνη καὶ πόλεις διαφόρους λαμβάνοντες, ἀλλὰ πάντες κοινῇ τὴν Οἰκουμένην ἐμπιστευθέντες. *Principes sunt Apostoli à Deo constituti; Principes, qui non gentes aliquas aut vrbes diuersas regendas acceperint: sed quorum fidei Orbis terrarum in commune fuit concreditus.* Quarta nota est, potestas & dignitas longe maior & augustior, quàm vlli vnquam alij functioni spirituali fuerit attributa. Solis enim Apostolis dictum est à Christo, *Sicut misit me Pater & ego mitto vos.* Iohan. xx. 21. quod etiam significat Apostolus I. Corinth. xii. 28. B. vero Chrysostomus eum locum tractans ea quam dixi homilia, vt magnitudinē muneris Apostolici exprimeret, comparationem spiritualium dignitatum (ipse ἀρχὰς nominat,) cum ciuilibus, quas αἰσθητὰς appellat, instituit; & ait Apostolatum inter spirituales

rituales esse ὑπερτάτας πνευματικῶν, id est, supra omnes alias functiones spirituales sic eminere, vt supra omnes ciuiles magistratus eminet potestas Consularis. Itaque Apostolatū nominat ἀρχὴν πνευματικωτάτην, *potestatem omnium maxime spiritualem:* item ἀρχὴν ἀρχῶν, *potestatē potestatum*; & præterea, τῶν πνευματικῶν ἀρχῶν κεφαλὴν καὶ ῥίζαν καὶ ὑπόθεσιν, *potestatum spiritualium caput, radicem & originem*, siue, *fundamentum*: quoniam, inquit, Apostolatu continentur omnes inferiores potestates, quas eo loco Paulus enumerat. Hæ notæ quum nemini vnquam mortalium competierint, aut competere possint, præter illos XII. Apostolos, qui sunt à Domino instituti, & Matthiæ, Paulo & Barnabæ, qui postea in illum diuinum chorum sunt cooptati; certum est, appellationem APOSTOLORVM nemini præter illos quos dixi, posse tribui, nisi fortasse figurate & æquivoce. In scriptis tamen B. Cypriani & aliorum Patrum, est inuenire Episcopos non raro nominari Apostolos: improprie quidem, & ὁμωνύμως: quando discrimen est ingens inter Apostolos & Episcopos, quibus superiorum notarum nulla proprie conuenit: non tamen sine Scripturarum exemplo. Nam in Actis Petrus Apostolatum vocat ἐπισκοπὴν, 1. 20. & notum est, nomina ista, Apostolus, Episcopus, Presbyter, Diaconus, etsi multum inter se diuersas functiones significant; sæpe tamen nullo discrimine ab auctoribus sacris vsurpari: quare etiam Apostolatus vocatur διακονία Petro in eadem illa oratione. Adde quod, primis Ecclesiæ temporibus omnes Episcopi præter peculiarem curam propriæ sibi Ecclesiæ, in solidum sibi commissam; vt loquitur Cyprianus; etiam vniuersam, suo quodam modo, curabant, tanquam τὴν καθολικὴν ἐπισκοπὴν πεπιστευμένοι, *habentes fidei suæ creditum vniuersalem Episcopatum*; sicut scriptū est in Constitutionibus Clementis, libro sexto, cap. XIII. vt hac saltem ratione APOSTOLI aliquo modo dici potuerint: qua de re multa alibi accuratè à nobis disseruntur. Igitur in epistola Cypriani LXV. & alibi, Episcopi nominantur Apostoli: & scribit idem non semel, *Apostolis vicaria ordinatione succedere Episcopos.* Epiphanius in epistola operis initio præfixa, vocatur νέος Ἀπόστολος, *nouus Apostolus:* cui appellationi congruit vox ἰσαπόστολος inter titulos frequens, quibus Græci insignioris nominis Episcopos vel Patriarchas solent ornare. Sæpe item *Apostolatus* ponitur pro Episcopatu. Sidonius Apollinaris, libro IV. epistola quarta ad Lupum Tricassinum Episcopum; *Præter officium, quod incomparibiliter eminenti Apostolatui tuo debetur.* epistola VII. ad Fontelum Episcopum Vasionensem; *Ego quoque ad Apostolatus tui notitiam pleniorem cum prærogatiua domesticæ familiaritatis accedo.* Hinc etiam Ecclesiæ siue Sedes dictæ sunt APOSTOLICAE, primo quidem

quidem illæ, quas Apostoli opera sua fundarant, *& quas* vt loquitur Tertullianus, De præscriptionibus cap. XXI. *ipsi Apostoli condiderunt, ipsi eis prædicando, tam viua, quod aiunt voce, quàm per epistolas postea.* Deinde vero quæuis Ecclesia, aut sedes Episcopalis, dicta est Apostolica, *pro consanguinitate doctrinæ*, ait idem Tertullianus cap. XXXII. quæ in fide semel ab Apostolis tradita conspiraret. Sic & Sidonius eidem Lupo, Tricassium in Gallia Episcopo, tribuit Apostolicam Sedem, epistola prima libri sexti: vbi etiam Petrum Apostolum vocat Lupi collegam. Et ita loquuntur illius ætatis & inferiorũ pij atque eruditi scriptores: improprie quidẽ ac durè: sed tamen frequenti admodũ vsurpatione. Alij Episcopos vocabant non Apostolos, verùm APOSTOLICOS. Extant epistolæ duæ Venantij Fortunati ad Euphronium Episcopum Turonensem, cui successit Gregorius Turonensis; quarum prior ita inscribitur: *Domino sancto & meritis Apostolico, domino & dulci patri Euphronio Papæ Fortunatus.* & in fine, *Ora pro me, domine sancte & Apostolice.* in eadem tamen epistola Apostolatum Euphronio attribuit. *multiplici me prece, Apostolatui & sanctæ charitati vestræ commendo.* Accidit verò in appellationibus APOSTOLICI & APOSTOLICAE SEDIS, quod in alijs pluribus, & nominibus & ritibus Ecclesiasticis videmus accidisse; vt quæ erant initio communia omnium, fierent propria paucorum, propter præcellentem eorum dignitatem. Sic *Papæ* nomen olim commune fuit omnium Episcoporum, vt certò constat ex Athanasio, Epiphanio, Eusebio, Sidonio Apollinari, & alijs scriptoribus: postea tamen Episcopo Romano ἀντωνυμικῶς est tributum. Sic mos osculandi pedes, olim genus fuit reuerentiæ & Episcopis & Abbatibus, & alijs sanctimonia claris viris passim exhiberi solitæ; vt sexcentis exemplis alibi probamus: postea is ritus ad cultum Ro. Pontificis proprie est translatus. Sic igitur APOSTOLICVS, & APOSTOLICA SEDES de Romæ Episcopo, & Sede Romana ἀντωνυμικῶς in Occidente vsurpare ceperunt. Dico in Occidente & apud Latinos scriptores; nam in Oriente & apud Græcos auctores, præsertim paullo vetustiores, nunquam id inuenias: quum ipsi contra similem aut eundẽ honorẽ suis Patriarchis haberent. Sic αὐθεντίαν τῆς Ἀποστολικῆς διαδοχῆς *auctoritatem Apostolicæ successionis* celebrat Synesius epistola LVI. non vtique Romanã, sed Alexandrinã Sedem intelligens; de qua etiam scribit initio epistolæ sequentis, ἀνάγκη μοι θεία, νόμον ἡγεῖσθαι, πᾶν ὅ,τι ἂν ἐκεῖνος ὁ θεῖος θεσπίσῃ. *diuinitus imposita est mihi necessitas, vt pro lege habeam, quicquid illa Sedes constituerit.* Tanta fuit olim, cum Ecclesiastica disciplina vigebat, Sedium Patriarchalium apud minores Episcopos reuerentia. Vt mirari nemo debeat, Roma-

nam

num Papam, cuius in toto Occidente maxima erat auctoritas, Apostolicum esse dictum, & eius sedem Apostolicam: quod videtur circa annum Domini CCCC. cepisse, vt è Vincentij Lirinensis, Augustini & aliorum scriptis potest colligi. Quemadmodum autem negare non possumus, nec debemus, veterum illius Sedis Episcoporum, ea extitisse in vniuersam Dei Ecclesiam merita, vt hoc honore & quouis alio essent dignissimi: ita non sunt ferendi Bellarminus & alij hodierni disputatores, qui etiam appellationes illas in argumentum Monarchiæ trahunt: quasi ignorarent, aliud esse, præstare dignitate inter fratres, & eiusdem ordinis viros; aliud Monarcham esse, & cum in fratres, tum in vniuersi Orbis Reges omnes ac Principes absolutam dominationem sibi vindicare. Obsecro, estne aliquis à sensu communi adeo remotus, qui inter ista quantum sit discrimen, non intelligat? Esto sane: dicatur Papa Ro. APOSTOLICVS, & eius Sedes APOSTOLICA: non solum quomodo Apostolici Tertulliano appellantur, quicunque in prædicatione eiusdem fidei Apostolis successerunt: sed etiam vt Petri Apostoli successor: modò Petri doctrina sincera per illum vigeat & incorrupta. Nunc iniquum est, & ridiculũ, Apostolicum dici, quod minus multo est, quàm Apostolum; eum cui omnia ferme tribuantur, quæ propria fuisse Apostolorum, nemini mortalium communicabilia supra demonstrauimus: quod fit à Bellarmino libro II. de Ro. Pontifice, cap. XII. Quid dicemus de Baronio, qui vnius Ro. Papæ proprium ius esse dicit Apostolos creandi, quod à Domini Apostolis nunquam esse factum legimus? Nimirum Baronij doctrina hæc est: Nemini qui à Papa auctoritatem non acceperit, ius esse prædicandi Gentibus Euangelij: quod ius nemo inter Apostolos sibi proprium esse voluit: at proprium tamen est Papæ, si Baronio credimus, tot locis id affirmanti. In anno DCCXCV. summa affertur epistolæ cuiusdam Hadriani Papæ, in qua sunt ista verba: *Adijcit Papa se permittere diuinum verbum Gentilibus prædicari.* Ipsius vero Baronij verba sunt in anno nongentesimo octuagesimo nono, de Adalberto Vngarorum Apostolo. *Ipse sciens Apostolatus munus, non sponte sua à quoquam, sed Dei nutu ab eo, qui primariam in Ecclesia Catholica retinet à Deo concessam auctoritatem, suscipiendum; Romam rursus statuit proficisci, vbi, si Deus id vellet, vt fecit, à Romano Pontifice acciperet ipsum ad Gentes Apostolatum.* Idem in anno CIƆ CXXIV. *Vir Apostolicus Otto probe sciebat, non esse alterius cuiusspiam, aut ab animi alicuius arbitrio pendere, sibi sumere ad gentes Apostolatum, quamuis inuitatus sit à secularibus dominis; sed esse primariæ Sedis Apostolicæ auctoritatis, Petri successoris & Christi vicarij dumtaxat.* Addit ibidem Baronius, Ottonis prædicationem

tionem secuta esse signa, *ne quid*, ait, *minus habere videretur ab antiquis Apostolis*. Quare si huic credimus, Papa Ro. non iam vt Petrus, de quo nihil simile narratur; sed vt Christus alter, Apostolos creat, & quidem Apostolis Christi nihilo minores. Triumphat igitur persæpe in postremis Tomis Baronius, de istis Paparum Apostolis. In anno vero nongentesimo nonagesimo septimo eius verba sunt, cum de Bonifacio Apostolo Gregorij v. loqueretur: *Huc prouoco Nouatores, vt discant, (si qua tamen scintilla innati omnibus cognoscendæ veritatis luminis, in eis reliqua est;) quales sint veri Apostolici viri, & à quo Apostolatum ad Gentes accipere consueuerint, vt legitimi vocarentur & non adulterini Christi Dei ministri.* Sed hæc ægri somnia sunt, & pueriles naniæ, præterea nihil. Vana enim & futilis est de istis Apostolis gloriatio: qui talsa, absurda & ridicula vsurpatione alieni nominis sic dicti sunt; non vt voluit Baronius existimari proprie & verè. Quas diximus veri Apostolatus notas fuisse, eas non cõuenire istis quis non videt? æquivoce igitur sic dicti sunt, non vniuoce nec vere. Hoc etiam ex eo constat, quod primis Ecclesiæ tẽporibus ea nominis Apostolici vsurpatio, prorsus fuit inaudita. Nam Apostolos ab Apostolis fuisse constitutos, nusquã legimus. Si Petrus, si Paulus & cæteri Apostoli non hoc sibi sumserunt, vt Apostolos crearent: quo iure Petri successor creabit? Noua etiam doctrina est, & primitiuæ Ecclesiæ temporibus inaudita, ac proinde palàm falsa, quod ait Baronius; nisi permissu Papæ Euangeliũ prædicari Gentibus non posse. Primum nego, vllum in Scripturis vel verbulum extare, ex quo possit intelligi vni & soli Romano Episcopo id ius fuisse delatum, & cæteris omnibus Episcopis negatum. Deinde exempla priorum seculorũ contrarium euincunt manifestissime. Eunuchum Candacæ Euangelium Æthiopibus prædicasse, narrant veteres historiæ: at veniam eius faciendi ipsum vel à Petro, vel ab vllo alio Apostolorũ petijsse, eædem historiæ silent. De Pantæno Stoicæ sectæ Philosopho scribit Hieronymus in epistola ad Magnum oratorem, *ipsum, ob præcipuæ eruditionis gloriam à Demetriano Alexandriæ Episcopo missum esse in Indiam, vt Christum apud Brachmanas & illius gentis philosophos prædicaret.* Eusebius quoque libro v. cap. x. narrat, Pantænum, quum in Schola Alexandrina doceret, tanto fuisse præditum zelo, ὡς καὶ κήρυκα τοῦ κατὰ Χριστὸν εὐαγγελίου τοῖς ἐπ' ἀνατολῆς ἔθνεσιν ἀναδειχθῆναι, *vt ordinatus fuerit Euangelij secundum Christum præco gentibus in Oriente positis.* Obseruent antiquæ veritatis studiosi dicere Eusebium fuisse Pantænum ordinatum *præconem Euangelij*, non autem Apostolum, sicut de missis à Papa loquitur Baronius: obseruent etiam, dicere simpliciter Eusebium, Pantænum Alexandriæ agentem ordinatũ esse ad id ministerium; nempe

à Deme-

à Demetriano Episcopo Alexandriæ, vt diserte affirmat Hieronymus. Falsum igitur est, solum Papam Ro. ius habere Euangelij præcones ad Gentes mittendi. Melius hoc ipsum declarat historia Christianismi apud Indos instituti, quam totidem fere verbis exponunt Socrates libro 1. cap. XIX. Theodoritus lib. 1. cap. XXIII. Sozomenus lib. II. cap. XXIV. Omnes hi consentiunt, Frumentium missionem ad conuertendos Indos accepisse, non à Papa Rom. sed à Magno Athanasio Papa Alexandrino, vt vocatur veteribus. Socratis verba sunt: Ἀθανάσιος λαβὼν εἰς ἔννοιαν τὸ λυσιτελές, αὐτὸν Φρυμέντιον, τὴν ἐπισκοπὴν δέξασθαι προσεβιάσατο, εἰπὼν μὴ ἔχειν αὐτοῦ ἐπιτηδειότερον· γίνεται δὴ οὕτω. καὶ Φρυμέντιος ἀξιωθεὶς τῆς ἐπισκοπῆς αὖθις ἐπὶ τὴν τῶν Ἰνδῶν παραγίνεται χώραν, καὶ κῆρυξ τοῦ Χριστιανισμοῦ γίνεται. *Athanasius rei vtilitate considerata effecit, vt ipse Frumentius eum Episcopatum susciperet; quod diceret, aptiorem illo habere se neminem alium. Ita igitur factum est: vt Frumentius honore Episcopatus ornatus, in regionem reuertitur Indorũ, & Christianismi fieret præco.* Scribit Sozomenus, Athanasium, sacerdotes omnes qui tum forte Alexandriæ reperti sunt, conuocasse, & re cum ipsis communicata, Frumentium renuntiasse Indiæ Episcopum. de Romano Episcopo in tota hac narratione apud omnes historicos altum silentium. Addit Sozomenus, Frumentium in India tantam adeptum esse gloriam, vt illum Indi non minus mirarentur, quàm Apostolos: οὐχ ἧττον ἢ τοὺς Ἀποστόλους θαυμάζουσιν. at fuisse Frumentium Apostolum, aut vocatum esse illum Apostolum, non dicit Sozomenus, neque veterum quisquam. Adhuc videlicet hoc genus Apostolorum Baronianorum Ecclesijs erat incognitũ. Huc pertinet, quod apud Procopium legimus in historia Persica; Barbaras ad Euxinum & Mæotim gentes, Episcopos accepisse, non à Ro. Pontifice, sed à Constantinopol. Patriarcha; & quidem ἐξ ἐπιταγῆς, *iussu* ipsius Imperatoris. Et libro vltimo auctor est idem Procopius, populos quosdam ex illa Barbarie, legatos ad Iustinianum misisse, ἐπίσκοπόν σφίσι τινὰ δεόμενοι δοῦναι, *petentes, vt sibi aliquis daretur Episcopus*: quoniam, inquit auctor, iam Abasgis eum dedisse Episcopos inaudiuerant. Omitto similia exempla, quæ veritatis studiosi ex historia prisca, facile colligent vel plurima. Iterum igitur dico; falsa est doctrina Baronij, Bellarmini & similium ex Hildebrandi schola Doctorum; qui leuibus ingenijs hodie persuadent, Euangelij apud gentes prædicationẽ, ex vnius Papæ Romani voluntate ac nutu pendere. Vanitatem & falsitatem insignem huius sententiæ, accurate refutamus alibi, in disputatione de cura vniuersalis Ecclesiæ, in primitiua Ecclesia omnibus Episcopis communi. Nunc hoc dumtaxat adijciam: vel illam historiam quam refert Baronius in anno supra mil-

lesimum vigesimo nono, de contentione inter Galliarum Episcopos orta super Martialis Apostolatu: refutando huic somnio sufficere debere. Nam quum in Concilio, ob id ipsum coacto rationes multæ afferantur, vt probetur Martialem iam olim pro Apostolo fuisse habitum: de Romano tamen Pontifice, à quo honorem illum accepisset, nihil ibi dicitur: ac ne arbitrium quidem illius controuersiæ ad Papá defertur. Vt finem faciam, quod initio dixi, hic repeto: videri Baronium, dignitatem Christi Apostolorum propterea negligentius hoc loco descripsisse; ne si veras Apostolatus notas proponeret, suis istis nouis Apostolis faceret iniuriam: de quibus, Tomis IX°. X°. XI°. & XII°. tam multa. Nos pro seruis Dei omnes habemus Euangelij sinceros præcones; & eorum memoriam religiose colimus: Apostolos proprie sic dictos, non alios agnoscimus, nisi eos quorum nomina in Scripturis sunt prodita.

V. Ordo inter Apostolos cum Domino versantes. De ratione eius ordinis sententiæ Baronij opponitur sententia Abulensis. Gregorij Nazianzeni locus expenditur. Dominatio absoluta vnius in Ecclesia, Gregorij tempore incognita. Petri primatus ætati attributus.

Anni XXXII. Num. VI.

Ait Baronius: *Ordinem fuisse inter Apostolos, vt scilicet ex his aliquis tanquam caput inter eos præstaret; apud omnes antiquos Patres & cæteros in confesso fuit: illumque ipsum fuisse Petrum, pro comperto semper ab omnibus est habitum.* Loquitur Baronius de Apostolis cum Christo conuersantibus, sic agente cum illis, quomodo solet præceptor aliquis cum suis discipulis. Eo tempore fuisse aliquem inter discipulos Domini ordinem, facile equidem Baronio assentior. Semper enim in omni re, tempore & loco potior est ordo confusione: in familia auté Christi fuisse omnia quàm ordinatissima, & quam optime disposita, sine impietate negari non potest. Sed quæritur, illius ordinis quę fuerit ratio. Baronius, qui vt scripta arguunt, de mundi monarchia dormiens vigilans somniabat, gradus dignitatis inter Apostolos Christo μεσιτεύοντι constituit; atque in hac sententia Patres & omnes scriptores vult consentire. De consensu quod ait falsú est: probandú hoc erat, non ponendú. Res quoq; parú probabilis. Nam inter discipulos magistro operá dantes caput constituere, ac dominationis vel solam vmbram imaginari, absurdú est & ridiculú. Nemo Patrum, nullus veterú scriptorum hoc vnquam dixit. Ipse Episcopus Abulensis, adeo recens auctor,

auctor, huius contrarium docet, quæstione XXVII. in decimum Matthæi caput. Negat ille, fuisse tum inter Apostolos pro gradibus dignitatis à Christo institutum ordinem. Probat autem Tostatus sententiam suam firmissimo argumento; *quia* inquit, *aliquando ipsi contendebant inter se, quis eorum maior videretur*, Lucæ XXII. & etiam quærebant hoc à Christo; Matth. XVIII. Christus autem noluit eis dicere, quis esset maior; Marc. IX. & semper durauit eis hoc dubium, quamdiu fuerunt cum Christo, etiam in die Cœnæ Domini, Luc. XXII. Non ergo posuit Christus istum ordinem. Addit & aliud argumentum, ex eo quod diuerso ordine recitata sunt nomina Apostolorum ab Euangelistis. Nam si aliquem certum ordinem dignitatis inter illos Christus instituisset; sine dubio ab omnibus Euangelistis ille ordo constanter fuisset seruatus. Existimat verò Abulensis, ordinis inter Apostolos illo tempore seruati rationem, positam fuisse in tempore, quo illorum vnusquisque in discipulatum fuerit admissus: quod à Baronij sententia sic alienum est, nihil vt queat magis. Qui subijcitur in Annalibus Gregorij Nazianzeni locus, ex eius concione Περὶ τῆς ἐν διαλέξεσιν εὐταξίας; non id dicit quod vult Baronius: imò vero plane contrarium tota illa disputatione demonstratur. Ait Gregorius; inter duodecim Apostolos, dum in schola Christi erudiebantur, ordinẽ fuisse aliquem seruatum: porrò hunc ordinem ita ipse explicat, vt singulis è duodecim, sua ministeria & suas prærogatiuas dicat fuisse attributas. Petro fundamenta Ecclesiæ fuisse credita; sed Iohannem præ cæteris fuisse Domino dilectum. καὶ φέρουσιν inquit, οἱ λοιποὶ τὴν προτίμησιν: *& ferunt cæteri Apostoli hanc prærogatiuam honoris Iohanni habiti.* quædam Petrum interrogasse, quædam Philippum, quædam Iudam, nonnulla Thomam, ἱκέτον ἐν μέρει καὶ καθ' ἕν, *per vices vnumquemque & sigillatim.* Philippum de nonnullis interrogare cupientem, quod non auderet solus, Andream assumpsisse: Petrum quoque ob similem caussam Iohanni annuisse. Inter omnes autem Apostolos tres electione Christi præstitisse, Petrum, Iacobum & Iohannem, τῶν πρὸ ἄλλων, inquit, καὶ ὄντες καὶ ἀριθμούμενοι, *qui & præstiterunt reliquis; & nominantur ante reliquos.* Nihil in hac disputatione, nihil in tota illa homilia de vnius Petri in cæteros Apostolos dominatione; nihil de successorum Petri monarchia & imperio. Et erat tamen illius concionis id argumentum, quod de Ro. Pontificis monarchia postularet omnino fieri mentionem; si vllam eius notitiam Gregorij temporibus Ecclesia habuisset. Quia res illa adhuc ætate fuit penitus ignota, propterea nullum eiusmodi dominationis vestigium neque Gregorij huius scripta exhibent, neque Doctorum æqualium vllius. Non negamus, inter

Apostolos Petrum fuisse coryphæum: sed quicquid auctoritatis reperitur Petrus vsurpasse; id omne sub Christi discessum è terris est consecutus. Enimuero, vbi præsens erat Christus corporaliter, alio capite non fuit opus: estque oppidò res absurda, in domo patrisfamilias aliud caput desiderare, quàm ipsum patremfamilias. Verba Hieronymi affirmantis, ætati Petri delatum esse, cum ille caput collegij Apostolici est constitutus; quo consilio descripta sint hoc loco, equidē nescio: nam sententiæ auctoris, nihil dici potest magis contrarium. Neque vero solus Hieronymus ita existimauit; sed & alij plures, sicut obseruabamus ad annum Domini XXXI. num. XII. Iohannes Cassianus De incarnatione Domini, libro III. *Interroganti Domino Iesu Christo, quem eum crederent, quem confiterentur esse discipuli, respondet primus Apostolorum Petrus, vnus vtique pro omnibus: idem enim vnius habuit responsio quod habebat omnium fides. Sed primum decuit respondere, vt idem esset ordo responsionis, qui erat honoris: & ipse antecederet confessione, qui antecedebat ætate.*

VI. *Expenditur dictum Baronij, Petrum ferijsse Malchum, quia erat Galilæus. verior caussa ostenditur, Petri* θερμότης. *qui dicantur Græcis* θερμοί; *quid* θερμότης: *& quo sensu à Patribus Petro* θερμότης *attribuatur.*

ANNI XXXII. Num. VII.

QVia dixit Iosephus Galilæos fuisse μαχίμους ἐκ νηπίων *pugnaces ab vnguiculis*, putat Baronius eam fuisse caussam, cur Petrus genere Galilæus Malcho auriculam præciderit. Hoc vero longè petitum esse & parum solidum, quis non videt? Nam quare Petrus potius quàm Iohannes? ambo enim Galilæi. Alij item Apostoli indidem orti. cur inter plures Galilæos solus Petrus gladium stringit? Non valet argumentum, *quod litem lite resoluit.* Patres, Chrysostomus, Cyrillus, alij, & ad hanc historiam apud Iohannem XVIII. 10. & sæpe alibi obseruant, Petrum fuisse θερμὸν, feruido ingenio virum: & multorum quæ ipse fecit aut dixit, præcipuam caussam assignant ipsius θερμότητα. Aliquando apud Græcos θερμότης vitij nomen est. Nam θερμὸν ἔργον dicunt facinus audax & impudens. & in Sapientia Sirach XXIII. 22. θερμὴ ψυχὴ, *anima calida*, de eo dicitur, qui turpi libidine totus flagrat. Absit verò vt hoc sensu accipiatur ea vox, quando Petrus θερμὸς appellatur, quod locis sexcentis occurrit apud Patres. Sciant igitur tirones, homines promptos ad agendum, animosos,

ſos, & quorum manus ſæpe conſilium anteuertit, Græcis dici θερμούς, *calidos*; vel propter ignis ſimilitudinem: quia inter omnia ignis eſt δραστικώτατον στοιχεῖον, *elementum vi agendi maxima præditum*, vt docent philoſophi & medici: vel quia homines δραστήριοι, & ad actioné parati fere ſunt calidi temperamenti. Non multò aliter Iohanni in Apocalypſi III. 15. ζεστὸς dicitur, homo pietatis zelo feruens. Per ſe θερμότης neq; virtus eſt, neque vitium: ſed vt ira cos audit fortitudinis; ita hic naturæ calor, agendi inſtrumentum eſt; generoſarum mentium fere comes. Gregorius Nazianzenus oratione XXVI. θερμάς ſiue διαπύρους & μεγάλας φύσεις pro eodem ponit. Et ait ibidem Gregorius, μὴ καταγινώσκωμεν τῆς θερμότητος, ἧς δίχα μέγα τι κατορθωθῆναι πρὸς εὐσέβειαν ἢ ἀρετὴν ἄλλην ἀμήχανον. *non eſt condemnanda* θερμότης, *calida & feruens indoles, quæ ſi abſit, nullum facinus præclarum, quod ad pietatem ſpectet, aut ad virtutem aliam, peragi rectè poteſt.* Patres igitur, qui tot locis θερμότητα Petro attribuunt; promptitudinem illius ad ſuſcipiendas actiones præclaras ſignificant, & generoſam mentem, quæ facile ad quiduis audendum ſpecie honeſti oblata impelleretur. Laudabilis omnino indoles: verùm quæ vt docet ibidem Gregorius, niſi recti notitia dirigatur, audaciam pariat interdum pernitioſam. Critici verò Græcorum obſeruant, nomen θερμός, cum de actionibus dicitur, in malam ſumi partem: vt apud Ariſtophanem in Pluto: ὦ θερμὸν ἔργον κἀνόσιον, καὶ παράνομον Τολμῶντε δρᾶν, ὢ δεσποτείω κακοδαίμονε. in bonum verò cum de perſonis, vt cum dicitur aliquis θερμὸς aut θερμουργός: & ita accipiendum apud Patres de Petro. Euſtathius Ἰλιάδ. β. θερμὸν μὲν ἔργον διαλαμβάνεσθαι τὸ ἀναιδὲς καὶ θρασύ· θερμουργὸς δὲ ἀνὴρ ὁ σπουδαῖος κατὰ λόγον ἐπαινετόν. Hæc per occaſionem ſuperioris iudicij Baroniani, dicta hoc loco voluimus: quia non ſemel in ſequentibus θερμότητος Petri in Patrum teſtimonijs futura eſt mentio.

VII. *Confirmatur ſententia Baronij diſſentientis à Caninio.* Agadoth *Iudæorum.*

ANNI XXXII. Num. XI.

QVæ de tribus apud Iudæos tribunalibus, de triplici Scripturarũ explicatione in eorundem conuentibus, & de voce Raca mox deſcribuntur ex Angelo Caninio, ad illuſtrationem loci Matth. v. 22. à viris eruditiſſimis poſt Caninium accuratius tractata ſunt: vt in illis iam immorari nihil ſit opus. Obiter tantum indicabo, ipſum quoque Baronium ab eruditiſſimi viri, cuius ſententiam deſcribebat, interpre-

interpretatione discedere, cum ad verba Christi applicat, quæ de tribus apud Hebræos tribunalibus dixerat. Nam Caninius quidem Domini verba, *Omnis qui irascitur fratri suo reus erit iudicio*, componit cum Trium virorum tribunali: at Baronius cum tribunali XXIII. virorum. Quæ expositio sine dubio verior est & melior. Nam III. viri de caussis tantum ciuilibus & pecuniarijs cognoscebant: Christus verò cùm hîc ait, ἔνοχος ἔςαι τῇ κρίσει, *tenebitur iudicio*, de sententia capitali & pœna mortis intelligit. Recte igitur Baronius verba Domini ad iudicia retulit viginti trium virorum, qui etiam de criminibus cognoscebant: etsi non eadem auctoritate, qua ipsi LXXI. viri in magno Synedrio. Iam quæ dicitur EXTENSIO inter varias Scripturarum interpretationes, homiliarum genus est, cum Scripturarum mysteria auditoribus explicantur. Rabbini vocant *Midraschim & Agadoth*: quam vocem Caninius vertit *extensio*: sicut Elias quoque in Thisbi est interpretatus; הוא לשון משיכה *est dictio extensionis*. Erunt igitur *Agadoth* qui dicuntur Græcis λόγοι διεξοδικοί, explicationes vberiores & prolixiores. Mihi tamen magis probatur quod idem Elias alibi adnotat, vocem esse deductam ab Hebraica נגד *indicauit, explicuit*. Nam & res & vox originem videntur habuisse à præcepto Dei apud Mosem XIII. 8. cuius versiculi prima vox est והגדת *vehiggadtha* & annuntiabis. Ei voci respondet apud Paulum in explicatione ἀντιτύπου Sacramenti, καταγγέλλετε *annunciate* I. Corinth. XI. 26. Verum ista accuratius explicare, non est huius loci.

VIII. Illustratur locus Matth. VI. 7. *Preces & cantus Psalmorum male confunduntur à Baronio. Male negatur multiloquium à Deo prohiberi.* Βαττολογία & πολυλογία *vt differant. Battologiæ in hodiernis Ritualibus. Multiloquium in precibus Deo ingratum. Latinus & Arabs interpretes battologiam de multiloquio exposuerunt. Syriaca versio expenditur. Exempla battologiæ & multiloquij in precibus Paganorum. Litaniæ veterum.* μεγαλωδεῖν *de precibus superstitiosis.* δυσωπεῖν τοὺς θεοὺς *apud Paganos ex superstitione. Idem verbum apud Patres ab alia mente.* ἀπειλεῖν. *Alia quædam.*

ANNI XXXII. Num. XIV.

DOmini nostri verba sunt Matthæi VI. 7. Προσευχόμενοι μὴ βαττολογήσητε, ὥσπερ οἱ ἐθνικοί. *Orantes ne vtamini battologia sicut Ethnici*: de quorum recta interpretatione agens Baronius, negat prohiberi à Christo prolixum Psalmorum cantum, quo vetus Ecclesia plurimum

rimum vtebatur. Hoc etsi verum est; ratio tamen quam affert, magnam ipsius incogitantiam arguit. Sic enim ait: *Vnde textus Euangelistæ non habet πολυλογίαν, sed βαττολογίας: quod non simpliciter multiloquium, sed inanem sermonem demonstrat.* Sed hoc quid ad rem? Cantus enim Psalmorum, etsi vaticinijs, doctrinæ & δοξολογία habet preces permixtas, non raras, proprie tamen ad prædicationem laudum Dei spectat. Deum autem laudare, & quidem formulis è sacra pagina depromptis, nemo queat nimis, vel si dies totos, noctes totas, illi officio pietatis impenderit. Christus verò non de prædicatione Dei laudum agit; sed vt rectè monet Augustinus, de modo concipiendi preces priuatas, quoties piorum aliquis opem atque auxilium Dei, aut delictorum veniam vult impetrare. Male igitur hæc confundit Baronius, male etiam multiloquium negat à Domino prohiberi, quia textus Matthæi non habeat πολυλογίας, sed βαττολογίαν. Atqui hoc falsum est; & mire hic hallucinatus est scriptor Annalium. Nam statim sequitur in verbis Christi, quod modò dixerat illustrantis: δοκοῦσι γὰρ ὅτι ἐν τῇ πολυλογίᾳ αὐτῶν εἰσακουσθήσονται. *putant enim se in multiloquio suo exauditum iri.* Vtramque igitur ponit expresse Christus, vtramque damnat, battologiam & πολυλογίας, siue multiloquium. Etsi autem πολυλογίαν ponit Euangelista, velut prioris vocis interpretamentum; vim tamen illius non plene exprimit. In battologia duo vitia insunt; repetitio eorundem verborum, odiosa, inanis ac vana: item multiloquiũ. Dominum nostrum qui Syriacè loquebatur, non esse vsum voce βαττολογεῖ scimus: sed non dubitamus, tantundem ipsum Syriace dixisse, quantum Græce Spiritus Sanctus eo verbo expressit. Quod autem è duobus vitijs quæ battologiæ inesse diximus, leuius hic ponatur à Spiritu Sancto, priora verba illustrante; id suspicamur eam vim habere; vt si damnat Christus in precibus nostris multiloquium, quod diximus esse vitium minus; ex eo statuere debeamus, multo magis ipsi displicere alterum vitium, nempe battologiam. Sic dixit Deus in Decalogo, *Non mæchaberis*, vt quàm longissime ab adulterio & grauioribus in hoc genere peccatis nos summoueret. Battologiæ exempla in hodiernis formulis multa sunt: vt cum verbi gratia, in Psalterio Iesu quindecim huiusmodi oratiunculæ proponuntur; *Iesu, Iesu, Iesu, miserere! Iesu, Iesu, Iesu, adiuua: Iesu, Iesu, Iesu, da hic mihi purgatorium meum*; quarum singulæ decies docentur repeti. Et huiusmodi formulæ multæ; in quibus committi battologiam non magis negari potest, quàm Solem meridie lucere. Porrò ipsum per se multiloquium in precibus Deo displicere, ex his Christi verbis eliciunt Patres. Et ea fortasse ratio afferri possit non absurde, cur Latinus Interpres, μὴ βαττολογήσητε verterit

verterit, *Nolite multum loqui*: quum alioquin diuersæ significationis verba sint βαττολογεῖν & πολυλογεῖν, vt ostendimus. Hieronymus quoq;, vir longe doctissimus, eandem vt videtur ob caussam, ad hanc Græci Latinique textus diuersitatem silet. Clemens Alexandrinus Stromatũ lib. VII. Christiano orationem attribuit, non multorum verborum: τῇ διὰ στόματος εὐχῇ οὐ πολυλόγῳ χρῆται; ad hunc Matthæi locum respiciens, vt apparet ex verbis quæ subijcit. B. Chrysostomus & in Commentarijs in Matthæum, & multo expressius in oratione altera de Anna Samuelis matre, sic mentem Christi explicat, vt exigere ipsum dicat à nobis, crebras quidem & assiduas preces, sed breues: ne oratio prolixior intentionem orantis frangat, & à proposito auertat. In quo præclare Paulo cum Domino nostro conuenire pluribus disputat ibidem, vir ille sanctissimus. Καὶ ὁ Χριστός, inquit, καὶ ὁ Παῦλος βραχείας καὶ πυκνὰς ποιεῖσθαι τὰς εὐχὰς ἐκέλευσαν ἐξ ὀλίγων διαλειμμάτων. *Et Christus & Paulus breues ac crebras fieri preces iusserunt, per modica interualla repetitas.* Idem sermone quinto de Anna, doctrinam eandem repetit: vbi etiam Deo gratissimæ precationis exemplum esse affirmat; si quis oculis in cœlũ sublatis dicat in animo suo, Ἐλέησόν με ὁ Θεός, *Miserere mei ô Deus.* Ambrosius de Abel & Cain lib. I. cap. IX. *Diuine Dominus Iesus & impense & frequenter monuit orandum, non vt fastidiosa continuetur oratio; sed vt assidua frequenter effundatur.* In eandem sententiam & Arabs interpres τὸ βαττολογεῖν verbo expressit, quod multiplicare significat: etsi vox Græca, vt dixi, latius patet. Syrus voce vsus est obscuræ significationis, במפקקין: sed non est absurda, virorum eruditorum coniectura, qui literam ק pro ר suspicantes positam à Syris, deducunt à radice Hebraïca, נבע, quæ scaturire aut manare aquam significat, vt cum per angustum phialæ collum aqua manat & strepitum edit, quod proprie Latinis *bilbere* vel *bilbire*. Ad eum strepitum exprimendum, ficta vox apud Hebræos BAKBUK, & apud Græcos βομβύλιοι, de qua ad Athenæum dicebamus, libro VI. cap. XVIII. Ita erit *Mephakkek* qui verba incondita fundit, verus βαττολόγος & πολυλόγος. Quod autem Dominus noster in exemplum precum propter battologiam & verborum profusionem vitiosarum, preces Gentilium affert; posset è Græcorum ac Latinorum auctorum libris hoc probari multis exemplis; nisi esset cuiuis obseruatu facile, in eorum monumentis accurate versanti. Vel vide preces, quas in vrbis periculo concipiunt apud Æschylum, in Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβαις, Thebanæ mulierculæ. Multiloquiũ primo in illis est insigne: versiculis enim amplius centum absoluitur illa supplicatio. Tum autem πολυλογίας paganorum in suis precibus caussa ibi exprimitur, quam alicubi Augustinus vere notat. Nam in summa

summa rerum diuinarum ignorantia, quem potissimum deûm aut dearum orarent nesciebant: omnes igitur precabantur, vel certe plurimos, quod illic mierculæ studiosissimè faciunt. Huc refer illa Seruij ad primum Georgicorum. *Post specialem inuocationem transit ad generalitatem, ne quod numen prætereat: more Pontificum, per quos ritu veteri in omnibus sacris post speciales Deos, quos ad ipsum sacrum quod fiebat, necesse erat inuocari, generaliter omnia numina inuocabantur.* Adde quod Pagani crediderunt, suos Deos coaceruatis elogijs & congestis capi titulis. Quâ ob caussam poeta Callimachus inducit Dianam petentem à patre Ioue, cum dono virginitatis nominum ac titulorum multitudinem.

Δός μοι παρθενίην αἰώνιον ἄππα φυλάσσειν,
Καὶ πολυωνυμίην.

Atque hæc de multiloquio in precatione illarum mulierculârum: cuius vitij habes aliud insigne exemplum in Thesmophoriazusis Aristophanis: nam ibi mulieres in ludicro licet argumento, publicos mores sacrorum exprimunt. Battologia vero in illis apud Æschylum precibus etiam insignior: sæpissime enim verbis diuersis sententiæ eędem ab illis mulierculis repetuntur; de circumstante periculo, & magnitudine metus sui. Eiusmodi erant & litaniæ siue supplicia Gentilium circa statuas & aras, quibus vti moris erat in fortuna aduersa: Romanis præsertim, vt sæpe narrant Liuius & Dionysius Halicarn. qui dicere hoc solet λιτανείας ποιεῖσθαι πρὸς ἕδεσι θεῶν καὶ βωμοῖς. Polybius verò, bonus cum primis auctor, eleganter id vocat μαστροπεύειν τοὺς θεούς, quasi dicas, lenocinium & blanditias indecoras adhibere vt deos flectas; libro xv. Non dissimile apud alios scriptores καταδυσωπεῖν τοὺς θεούς; quo elegantissimo verbo id plane significant profani auctores, quod hîc dicit Dominus de Gentibus; ipsas τῇ πολυλογίᾳ δοκεῖν εἰσακουσθῆναι; existimare, se copia verborum, quasi agmine facto, vt loquitur Tertullianus, quod petunt à dijs fore impetraturos. Vsurpant id verbi etiam Doctores Ecclesiæ; sed ab alia mente; alludentes ad parabolam de vidua apud Lucam, cap. XVIII. non minus pie & sancte, quàm docte & eleganter. In Liturgia Basiliana, σὲ τοίνυν δυσωπῶ τὸν μόνον ἀγαθὸν καὶ εὐήκοον. sic & in ea quæ aut est, aut dicitur, Chrysostomi. Iure aliquis miretur, verbum δυσωπῶ; quod *pudorem incutere* significat, à viris pijs vsurpari, cum Deum alloquuntur. Sed hanc illis vocem extorsit zeli vehementia, & de eius bonitate certa fiducia. Magis mirum est verbum ἀπειλεῖν, quod est *minari*, Gregorio Nazianzeno in simili argumento vsurpatum. Narrat ille, Gorgoniam sororē suam, cum aliquando morbo laboraret insanabili, ad altare accessisse & capite illi admoto, cum lacrymis & clamore magno, preces ad Dominū

feruentiſſimas effudiſſe, μὴ πρότερον ἀνήσειν, inquit, ἢ τῆς ὑγιείας τυχεῖν ἀπειλοῦσα; *minantem ſe non prius altare dimiſſuram, quàm eſſet nacta ſanitatem.* ô fidei vehementiam ! ô Chriſti bonitatem humana mente incomprehenſibilem, per quam vere pijs tantum licet ! Gregorius eleganter ait, ipſam εὐσεβῆ τινα καὶ καλὴν ἀναισχυντίαν ἀναισχυντῆσαι, *pia quadam & honeſta impudentia egiſſe impudentem.* Factum Deo placuiſſe exitus probauit : ſanata enim ab altari receſſit Gorgonia.

IX. Comam iactare *aut* caput, *non intellecta locutio Baronio , explicatur, & ritus eius ſuperſtitionis.* σείειν τὴν κόμην. περιδινεῖν τὴν κεφαλήν.

IBIDEM.

SVbijcit auctor : *Putamus inſuper Dominum alludere voluiſſe ad eam quæ in Syria erat idololatriam ; cum videlicet Deam Syriam circumferentes, quaſi diuino quodam perciti ſpiritu eſſent, phanaticè multa iactabant : cuius ritus meminit Apuleius.* Hæc coniectura non ſolum eſt longe petita atque aliena ; ſed etiam penitus abſurda : neque profectò eius veniſſet in mentem Baronio, ſi morem illum de quo loquitur, ſatis intellexiſſet. Non intellexiſſe apparet ex ipſa locutione qua vtitur. quid enim eſt, *phanaticè multa iactare ?* quis vnquam ſic locutus eſt ? Sacerdotes Matris Deûm, quæ & Dea Syria dicebatur, in ducenda pompa & obeundis religionis ſuæ ritibus, ſoliti comam iactare, neſcio quæ inania interim funditantes. Obſeruabamus olim ad Lampridij Heliogabalum, Græcos ſcriptores in huius ritus mentione σείειν τὴν κόμην ἄνετον dicere, quod Varro, Vlpianus I. C^tus^, Lampridius, Iſidorus, alij Latini ſemper dicunt *iactare comam inter fanaticos.* Apuleius pluribus expreſſit hoc modo : *denique capite demiſſo, ceruices lubricis intorquentes motibus, crineſque pendulos rotantes in circulum.* Lucianus in Aſino dixit, τὴν κεφαλὴν κάτωθεν ἐκ τοῦ αὐχένος ἑλίσσειν. Baronius, qui non intelligebat tot verborum circuitu hoc tantum ſignificari, quod alij ſcriptores dicunt, *iactare caput* ; ac ne illud quidem ſatis capiebat quid eſſet, *iactare caput* vel *comã*, pro eo dixit *iactare multa* : putauit enim *iactare* hic ſignificare πολυλογεῖν, ac proinde hunc ritum ad multiloquium pertinere. qui error vix ferendus ſit in aliquo tirone literas Latinas mediocriter callente. Meminit huius conſuetudinis etiam Theodoretus ; cuius locum ſubijciam, vt eo melius Lector intelligat, nihil quicquam verba Chriſti cum hoc ritu habere communis. Sic ille, De oraculis libro x. *Feſta vero & ſacrificia, ceu nefandos & horribiles quoſdam dies, in quibus caro cruda comeditur, & diſtractiones corporum fiunt, cum ieiunijs & fatigationibus, & ad ſacra ipſa obſcena verba funduntur, aliaque fiunt inſaniæ agentium ſe cum turbatione*

turbatione ceruicisq; iactatu, nulli deorum consecrari dixerim. Affine est quod obseruat Dio Chrysostomus in oratione prima de regno, consuetudinẽ esse τῶν λεγομένων ἐνθέων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἀσθμαίνειν καὶ περιδινεῖν τὴν κεφαλήν, καὶ πειρᾶσθαι δεινὸν ἐμβλέπειν, *virorum & mulierum quæ dicantur Deo plenæ, anhelare, caput iactare, & torua tueri,* siue, *ad toruitatem vultum componere.* Hieronymus in epitaphio Paulæ matris. *Cernebat ante sepulcrum sanctorum vlulare homines more luporum, vocibus latrare canum, fremere boum, sibilare serpentum, mugire taurorum: alios rotare caput, & post tergum terram vertice tangere.*

X. *Baronij diligentia negligens. Probatur legiones Romanas non semper eodem loco easdem esse habitas: sed sæpius sedes mutasse.*

ANNI XXXII. Num. XV.

Centurio ille cuius fides à Domino prædicatur, Matth. VIII. 10. si credimus Baronio legionis Ferratæ, siue Ferreæ fuit Centurio. Iure aliquis περιεργίαν illius miretur, cui in opere tam serio vacauit istud quærere: rursus meliore iure negligentiam eiusdem aliquis culpauerit, quod tam negligenter id quæsierit. Errat enim Baronius & falsa ducitur coniectura. Commemorat Dio libro LV. quot olim ætate Augusti, quot iam sua, legiones à Romanis Imperatoribus alerentur, & vbi tum castra haberent singulæ, cum ipse illa scribebat: scribebat autem sub Alexandro Seuero. Baronius putat, non solum eadem nomina durasse ab Augusto ad Seuerum, per annorum spatium amplius ducentorum: sed etiam easdem legiones in ijsdem præsidijs semper hæsisse. Quoniam igitur Dio legionem Σιδηρᾶν, à ferro cognominatam, sua ætate in Iudæa collocat: Baronius etiam temporibus Domini nostri legionem eandem, id est, eiusdem nominis, in Iudæa existimat mansisse. Sed neque hoc dicitur à Dione; & absurdius est, quàm vt credi temere debeat. Imo verò falsum est: nam stabilitatem istam legionum earundem in ijsdem præsidijs, nullo argumento quisquam confirmauerit: nos autem facile probare possumus, rem aliter habuisse. Exempli gratia; legionem Quintam, sua ætate statiua habuisse in Dacia; Decimamquintam in Cappadocia, auctor est Dio Cassius: at Neronis & Vespasiani temporibus, Quintam in Mysia, Decimamquintam in Pannonia prætenturas suas habuisse, nos scimus. Scribit enim Iosephus, ad bellum Iudaicum ex illis locis eas fuisse accitas; & bello confecto eodem remissas. Ἁλώσεως libro VII. cap. XV. de Tito: ἧκεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν, καὶ πλεῖν ἐπὶ τῆς Ἰταλίας διεγνωκώς, δυοῖν αὐτῷ ταγμάτων συνηκολουθηκότων, ἑκάτερον ὅθεν καὶ ἀφῖκτο πάλιν ἀπέστειλεν. Εἰς μὲν

τὴν Μεσίαν τὸ πέμπτον, εἰς Παννονίαν δὲ τὸ πεντεκαιδέκατον. Missum igitur faciamus somnium Baronianum: neque dubitemus legionum stationes, pro temporibus mutari solitas ex arbitrio Imperatorum, & ducum summorum. Itaque narrat Iosephus libro eodem, capite IV. Decimā legionem, quum ante bellum Iudaicum in Euphratis ripa tenderet, postea custodię Ierosolymorum à Tito fuisse destinatam. Duodecimam vero, quæ prius in oppido Syriæ Rhaphanæis castrametabatur; postea ignominiæ caussa, quod hosti aliquando cessisset, procul inde submotam, & in Melitinen ad fines Armeniæ fuisse amandatam. at Dionis seculo Decimæ quidem in Pannonia superiore, Duodecimę verò in Cappadocia statio fuit. Ita vides nihil in eo genere trabali lege fixum fuisse, neque stabile.

XI. Vtrum vna fuerit mulier an plures quæ Dominum lauerunt & vnxerunt, quæstionem esse philologicam, & male Baronium libertatem diuersa sentiendi in talibus velle eruditis adimere. Auctoritas Ecclesiæ ad philologica decidenda non pertinet. Origenis Comm. in Matth. scripti post homiliam de Magdalena. Ecclesiæ consensus nunquam negligendus, sed non semper pro lege habendus. Origo opinionis quæ pro lege hodie obtruditur. Rituales libros varie depravatos, non esse normam veri. Rationes Maldonati & Baronij diluuntur. In Scripturis non est prius nec posterius. Versio Latina Baronium decepit. Arabs interpres interdum χαυνίζει. Baronij iudicium de Clementis Constitutionibus.

ANNI XXXII. Num. XVII.

NOn immorabor quæstioni, quam tanta contentione mox agitat Baronius, super muliere illa, quæ apud Lucam VII. 37. pedes lauit vnxitque Domino CHRISTO. Tantum dicam; per mihi videri mirum, quando melioribus olim seculis in huiusmodi quæstionibus philologicis, non ad cor & medullam verbi diuini, sed ad corticem dumtaxat spectantibus, liberum fuit vnicuique eruditorum, & sentire quod rectissimum putaret, & sententiam suam modeste proferre in medium: cur hodie eidem libertati, pari modestiæ iunctę, non sit locus. Nam cur illa perierit? quando? quo iure? nisi quod noua plerunque tuentur iura, qui verbis tenus odium Nouatorum profitentur. Baronius igitur in hac quæstione & alijs pluribus huic connexis atque implicitis, grauissime eos accusat, qui diuersas putant fuisse mulieres, quæ Dominum lauerunt, vnxerunt, & capillis suis pedes sanctos terserunt, Matth. XXVI. 7. Marc. XIV. 3. Lucæ VII. 37. Iohannis XI. 2. & XII. 3. atque eandem hanc esse Mariam Magdalenam

lenam vult credi, quæ Marci XVI. I. ad Christi corpus vnguendum aromata dicitur emisse. Non illũ circumstantiæ mouent longe diuersissimæ, personarũ, locorũ, temporũ, quæ contrariũ potius suadent: non veterum Patrum auctoritas, qui diuersis mulieribus, vel tribus, vel minimum duabus, has narrationes attribuerunt. Etsi autem immorari istis quæstionibus, vt iam dixi, propositum nobis non est; breuiter tamen rationes Baronianas, si placet, expendamus. Initio, Ecclesiæ auctoritas, ceu firmissimi clypei vmbo obijcitur, quo diuersa sentientes, non doceantur, aut confutentur, sed obterantur. Hoc quidem est Alexandrum agere, nodum secare, non soluere. Ego verò, quæ mea est imperitia, hactenus ignorauerам, Ecclesiam Catholicam, aut etiam, si vis, Romanam, philologicarum istiusmodi quæstionum & controuersiarum esse iudicem supremum. Sciebam, Ecclesiam Dei esse columnam & firmamentum veritatis: sed illius vtique veritatis, quę Scripturis diuinis continetur declarata; in qua salus ęterna est posita; quæ constans est, certa, immutabilis, æterna; quam negare, hæresin est committere. In istis philologicis quæstionibus, nulla versatur hæresis; nulla absoluta necessitas, vel sic, vel aliter sentiendi. Alioquin hæreticus fuerit B. Chrysostomus, hæreticus Hieronymus, Eusebius item, Augustinus, Ambrosius, Theophylactus, Euthymius, Leontius, alij μυρίοι ὅσοι: qui vel dubitarunt de veritate eius sententiæ, quam solam iubet haberi Baronius pro vera; vel aperte contrariam defenderunt: quod prolixe facit Ambrosius ad caput Lucæ vltimum. Basilius quoque Seleucensis breuiter in homilia de Lazaro; vbi serio affirmat tres in Euangelijs memorari Marias. Οὐχ αὕτη, inquit, ἐστὶν ἡ πόρνη ἡ ἐν τῷ Ματθαίῳ, οὐδὲ ἡ ἐν τῷ Λουκᾷ· ἄλλη γὰρ αὕτη· ἐκεῖναι μὲν γὰρ πόρναι γυναῖκες ἦσαν, καὶ πολλῶν γέμουσαι κακῶν. αὕτη δὲ σεμνὴ καὶ σπουδαία. Denique Origenes tractatu in Matthæum XXXV. scribens, multos de vna atq; eadem muliere superiora loca omnia accepisse; clare ostendit multos aliter sensisse: quibus se ipse adiungit, validissime diuersa opinantes confutans. Nam quod ait Baronius, eundem re accuratius expensa sententiam mutasse, quia in homilia de Magdalena multa illi tribuat, quæ diuersis competere alibi disputauerat: leue est ac friuolũ: sumit enim Baronius, quod nos illi non concedimus; eam homiliam post Commentarios in Matthæum fuisse scriptos. Atqui illa homilia, siquidem genuina est, iuuenem sapit, & à scholæ declamationibus recentem, vel certe ἀκμάζοντα, & ætate cum maxime florenté. Commentarios in Matthęum à sene scriptos esse, & iam prauis opinionibus corrupto, auctor est Hieronymus in vita Origenis. Accedit, quod in panegyricis illis laudationibus, non tam exquisitæ veritatis, quàm legis

gis encomiasticæ ratio haberi solet. Itaque prępostere facit Baronius, cum veram Origenis sententiam è scripto oratorijs figuris picto, & penicillo Gorgiæ elaborato, mauult cognoscere, quàm ex opere serio, vbi accurata diligentia, rationum momenta expenduntur. An igitur tot magni viri, atque adeo pars altera primitiuæ Ecclesiæ errauit? Nam si recte Baronius Ecclesiæ auctoritate suam propugnat sententiam, errarint illi necesse est, qui contrarium docuerunt. Sed quomodo constabit nobis, Ecclesiam Catholicam de propositis quatuor, vel etiam pluribus quæstionibus inter se cohærentibus, aliquid definiuisse? nunquam illæ in vllo Concilio sunt agitatæ: canon aut Ecclesiæ determinatio nulla profertur: & Iesuita Maldonatus, licet eandē sententiam cum Baronio tuens, parcius tamen Ecclesiæ nomen iactat. *Hoc*, ait, *ego multo arbitror esse probabilius, quod tacitus Ecclesiæ sensus in hanc partem inclinet*. honesta plane oratio: nam Ecclesiæ sensus ne tacitus quidem est contemnendus: at rursus non ita vrgendus, vt recte sentiendi norma semper ἀπερισφαλής censeatur, etiam in quæstionibus id genus philologicis. Quare idem virulentissimæ linguæ scriptor, opinionem tacito assensu Ecclesiæ per multa secula confirmatam, de Mariæ Magdalenæ dominatione in castro Magdalo, ceu putidam & anilem fabulam iure reijcit, nec sine stomacho, ad caput vndecimum Iohannis: & Cusanus, Caietanus, Bellarminus, Sixtus Senensis, Baronius ipse, quot, obsecro, huiusmodi falsas narratiunculas refutarunt, quas prioribus seculis Ecclesia Romana, non tam suo fortasse, quàm seculorum vitio est amplexa? Baronius verò inconsiderate, ne dicam aliquid grauius & verius: qui Tertulliani auctoritate ridicule hic abutitur, vt efficiat; omnia Ecclesiæ vetusta dicta & facta, ceu à Deo profecta, exceptione omni maiora esse: de quo ne per somnium quidem vnquam cogitasse Tertullianum, certissime compertum est, vt alibi, volente Deo, pluribus ostendemus. Porrò vnde ortus sit ille Ecclesiæ Romanæ consensus tacitus in ea sententia, quam tuetur Baronius, declarat Lyranus, ad caput XI. Iohannis: *Consuetudo*, inquit, *Ecclesiæ tenet, quod eadem mulier fuit, de qua narrat Lucas tacito eius nomine, & quæ hic dicitur soror Lazari. Nec mirum; quia officium Ecclesiasticum à S. Gregorio ordinatum est, qui fuit huius opinionis.* Rei igitur veritas ita habet: primis seculis libertas illa vigebat, de qua antè diximus: post officium à Gregorio Magno ordinatum, paullatim ea opinio in Ecclesia Romana inualuit, ac tandem obtinuit, quæ libris ritualibus continebatur. Sed Gregorio viro sanctissimo & modestissimo, nunquam fuit animus, opinionem suam in rebus eiusmodi, pro lege inuiolabili Ecclesiæ obtrudere. Reuocetur igitur libertas antiqua; & argumentis veritas inquiratur.

quiratur, non falsis præiudicijs, & inanibus ψιμμολογίαις eludatur. Enimuero meminisse debuerat Baronius, Ecclesiam Romanam, quæ se hodie posse errare negat; in eo certe non exercuisse suam ἀναμάρτησίαν, (etsi debuerat profectò, siquidem talis erat,) vt in ritus Ecclesiæ nihil falsi irreperet; nam etiam in Rituales libros, in ipsum inquam Ecclesiæ Romanæ officium & Missales libros, multa falsa, absurda, ridicula irrepsisse, quis hodie dubitat? fatetur hoc etiam Pererius Iesuita verbis disertis in præfatione libri xvi. Commentariorum in Danielem: sed multo luculentius & expressius id ipsum ingenue agnoscit Lindanus episcopus, De optimo genere interpret. scriptur. lib. tertio, cap. iii. affirmare non dubitans, in libros rituales Ro. Ecclesiæ, *non solum è Nicodemi Euangelio Apocrypha esse infarta: verum etiam secretas preces, atque adeo, proh dolor* ait, *ipsum Missæ canonem turpissimis mendis esse conspurcatum.* Taceo veteres querelas de mendacijs & fabulis in diuino seruitio receptis, Petri Cluniacensis, Aliacensis Cardinalis, Comitis Mirandulani, Raphaelis Volaterani & ipsius Espencæi Doctoris Sorbonici, qui illas querelas refert, in suis ad Pauli Ephesinam Epist. Commentarijs. Vt redeam ad propositum; receptam opinionem ratione vnica maledicus Maldonatus defendit, ad caput xxvi. Matthei. *quod,* ait, *Iohannes capite* xi. 2. *volens describere Mariam sororem Lazari & Marthæ, Maria autem,* inquit, *erat, quæ vnxit Dominum vnguento, & extersit capillis suis pedes eius, qua descriptione minime vsus fuisset, si plures fuissent mulieres, quæ pedes Domini vnxissent; nec enim lector de qua è multis loqueretur, intelligere potuisset.* Atque hanc rationem, tanti ille facit, vt omnibus argumentis, pro contraria sententia afferri solitis, quæ ipse fatetur esse plurima, hoc vnicum non dubitet obijcere. Sed quis Maldonato dixit, Iohannem accuratam descriptionem Mariæ eo loci instituere? præterea falsum est, quod ait; si plures mulieres Christum vnxerunt, incertum ab Iohanne lectorem dimitti, quænam hæc sit. Nam illa altera de qua potissimum ambigitur, Lucæ vii. Maria non dicitur, sed solo insignitur peccatricis epitheto. hæc nominatur Maria, Lazari & Marthæ soror esse dicitur, pietas denique illius vbique laudatur. An hæc illi satis esse non videbantur mulieri denotandæ, in tanta præsertim Euangelistarum simplicitate? Sed negant alij, notam hanc debuisse peti ex postfacto: ac proinde omnino hanc eandem esse, cum illa muliere, cuius historiam narrat Lucas capite septimo: recte enim ab eo quod ante gesserat describi Mariam, non ab eo quod postea fecit, & capite sequenti eidem Iohanni describitur. Hæc obiectio ne verbulo quidem dissolui meretur. Nam quid occurrit crebrius in Veteri aut Nouo Fœdere, quàm huiusmodi anticipationes? omnino qui

ita

ita disputant, non magnum vsum habent Scripturarum. ignorant enim, quod toties obseruat Augustinus, maxime in libro II. De consensu Euangelistarum, quodque vulgatissimo Rabbinorum verbo dici solet, *In diuinis oraculis non esse prius neq; posterius.* Sane quando Iohannes Euangelium scribebat, tam posterior vnctio, quàm prior multo antè contigerat. Quare non minus potuit Iohannes cap. XI. Mariam denotare nota vnctionis, quam nondum narrauerat; quàm Matthæus sub initia Euangelij Iudam nota proditionis, quæ extremo demum libro describitur. Sic autem ille capite X. 4. καὶ Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης ὁ παραδοὺς αὐτόν, *qui Christum prodidit*, postea nempe: prorsus vt Iohannes, ἡ ἀλείψασα, *quæ vnxit*, postea. Marcus III. 19. καὶ Ἰούδαν Ἰσκαριώτην, ὃς καὶ παρέδωκεν αὐτόν: hoc est, ὃς ἤμελλε παραδιδόναι, vt loquitur Iohannes in mentione Iudæ VI. 7. Aliud argumentum stabiliendę opinioni vulgatæ exsculpit Baronius è capite XII. Iohannis. *Dicimus*, ait, *attestatione Iohannis Euangelistæ, imo* CHRISTI, *apertissime constare, vnam eandemque personam fuisse Mariam Lazari & Marthæ sororem, cum Maria Magdalena. Nam cum in Bethania eadem soror Lazari vnxisset pedes Iesu, ac Iudas ob eam caussam esset ei infensus; ipse* IESVS *furentis discipuli audaciam reprimens, dixit; Sinite illam, vt in diem sepulturæ meæ seruet illud. cæterum eandem ipsam, quæ ad vnguendum corpus Iesu paratum vnguentum ad sepulcrum attulit, Marcus Euangelista fuisse Mariam Magdalenam affirmat.* Hæc Baronius: quæ propterea pluribus descripsi, vt statim Lector cognósceret, immanissimas hallucinationes illi esse firmissima argumenta. Nos enim negamus, Christum illa verba vnquam dixisse, ex quibus ea conclusio videtur posse elici: quanquam ne id quidem potest. Baronio sua versio, vt sæpe, fraudi fuit: qui si exemplo Hieronymi & Augustini Græca inspexisset, collectionis suæ vitium statim animaduertisset. Nam ita Dominus: Ἄφες αὐτήν· εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ ἐνταφιασμοῦ μου τετήρηκεν αὐτό. *Sine eam, in diem pollincturæ meæ seruauit illud.* neque aliter legerunt veteres aut Commentariorum aut paraphraseon auctores, vt Syrus. Arabem excipio, ante paucos annos Romæ editum, qui hîc, vt alijs aliquot locis λατινίζει. Maledicus quinetiam Maldonatus, quum vulgatam versionem, Tridenti factam authenticam, reprehendere non auderet, Græca tamen in subsidium vocat, & sententiam eorum fatetur planiorem. Si igitur ex fonte corrigatur versio, quæ Baronium decepit; nihil erit caussæ, cur contendat aliquis de eadem muliere Iohannem XII. 3. & Marcum XVI. I. sensisse. Verùm de his & tota hac Baronij disputatione, statuat quisque vt volet: nos enim ista pluribus persequi sane piget. Obseruet interim Lector, quàm non magni faciat Baronius Constitutiones Clementis, pro quibus

bus Turrianus, & alij similis iudicij scriptores, tantum sudarunt. At Baronius aduersus huius libri auctoritatem Apocryphi exceptionem profert, eamque vt honestam debere admitti pronuntiat. Coniectura verò eiusdem de corrupto codice Clementino, qua facilitate profertur, eadem potest reijci: quum nullo plane testimonio fulciatur. Nam quod de Origene subijcitur, nauci non est. Origenes ait multos de vna muliere dicta Euangelistarum accipere; non dicit omnes; & quia non dicit, eo ipso clamat contrarium esse verum; hoc est, multos aliter censuisse, vt antè posuimus.

XII. *Diluitur argumentum Baronij à genere vnctionis. Error Baronij luxum illius adeo exaggerantis. Vnctio pedum delicatis vsurpata olim etiam alibi quàm Athenis. Athenienses λιτοί. Vnguentorum præcipuus vsus in triclinijs. Vnctio Christi illustratur ex antiqua consuetudine oleum aut vnguentum adhibendi venerationis gratia. Vnguenta ad pollincturam.*

ANNI XXXII. Num. XXVI.

At etiam genus vnctionis trahit hic Cæsar in argumentum pro sententia vulgata. Probat vix ac ne vix quidem nepotibus luxu perditis, in more olim fuisse, vt pedibus vnguenta admouerent: deinde ait: *vt ex his etiam conycere possis, inusitatum opus non fuisse nisi ab vna tentatum atque iteratum muliere; quæ etiam tertiò vnxit.* Ego verò huius argumenti neque pedes video neque caput: multo minus vllũ medium, quod sit στοιχεῖον τοῦ συλλογισμοῦ. Nam si hæc tam insolens luxuria fuit, vt nemo præter hanc solam tale quid tentare fuerit ausus, non vir, non fæmina: cur hęc ter, vt placet Baronio, eandem nepotinã vnctionem repetit? cur potius vnica ter, quàm tres singulæ semel? Nimirum id voluit Baronius; perditę luxu hanc omnes superasse. Ausam igitur ter, quod nulla mulierum Iudaicarum ne semel quidem. At ego te conuenio pie Lector, & iudicij tui facio, an sine iniuria Domini nostri IESV CHRISTI hæc dici queant. Ego non existimo; & demiror hæc tam temeraria potuisse scribi à viro graui: qui non videtur cogitasse, adeo exaggerari illum luxum non posse, vt illius approbatori & laudatori CHRISTO iniuria non fieret. Suauiter verò errat, cum solis Atheniensibus nepotibus, non Romanis neque aliarum gentium, hanc τρυφὴν fuisse notam disputat; quia de Atheniensibus nominatim id tradit Athenæus. Nos contra censemus, de alijs populis, quorum notus erat luxus, ne notatu quidem dignam Athenæo rem esse visam: de Atheniensibus notasse, quia Athenienses &

erant, & dicebantur λιτοὶ, tenuis victus & vitæ castigatæ: quod è Comicis antiquis & eodem Athenæo alibi verè obseruabamus. Plinij quoque locus de Nerone Principe, qui pedes vnguento tinguebat, non facit ad rem: neque eam vim habet, quam putauit Baronius. Nam loquitur Plinius de vestigijs pedum, à Nerone vngi solitis, cum foras prodibat; non autem in triclinio & balneo. Poterat Baronius adijcere Diogenis Canis exemplum: qui, vt erat homo præposterus, pedes aliquando vnxit; & caussam facti sciscitantibus respondit; iccirco pedibus admouisse vnguentum, quia inde odor ad nares perueniret; à capite verò in aerem euanesceret. Diogenes Laertius lib. VI. Τῷ μύρῳ τοὺς πόδας ἀλειψάμενος, ἔφη, ἀπὸ μὲν τῆς κεφαλῆς εἰς τὸν ἀέρα ἀπιέναι τὸ μύρον, ἀπὸ δὲ τῶν ποδῶν εἰς τὴν ὄσφρησιν. Prodijt in publicum Diogenes, aut certe alibi quàm in triclinio aut balneo, visus est, cum pedibus vnguentatis: ideo quæsitum ab illo, quæ esset facti ratio; quum præsertim odium deliciarũ Canis ille profiteretur. Nam alioqui nemo miratus esset, quod pedes vnxisset. Auctor est Athenæus priscos Græcos adeo fuisse vnguentorum studiosos, vt exploratum haberent ecquod vnguentum cuique membro humani corporis esset accommodatum. libro XV. Ὅτι διὰ σπουδῆς ἦν τοῖς παλαιοτέροις ἡ τῶν μύρων χρῆσις, δῆλον ἐκ τοῦ καὶ ἐπίστασθαι ποῖον ἦ ἑκάστῳ τῶν μελῶν ἡμῶν ὅτι ἐπιτήδειον. Enimuero hospitem esse in scriptoribus Græcis & Latinis oportet eum, qui ignoret luxum pretiosissimorum vnguentorum veteribus nepotibus in frequenti fuisse vsu; maxime autem cum in tricliniaribus lectis accumberent. Quare etiam in sui seculi Christianis B. Gregorius Nazianzenus id notat verbis hisce in oratione XLIII. σμύρνῃ καταπασταλάσσων ἐπὶ κλινῶν ἐλεφαντίνων, ἢ τὰ περιττὰ μύρα χεόμενος. Nos tamen in istis sacrorum Domini pedum vnctionibus, non tam moris communis habendam esse rationem arbitramur, quàm mysterij latentis. Quod mysterium etsi capere satis nequimus, nedum satis explicare valeamus; inesse tamen credimus, & humili silentio adoramus. Scimus antiquis in more fuisse positum, vt testandæ reuerentiæ, & cultui religioso, vel qui proxime ad religiosum accederet, oleum vel vnguentum offunderent. Sic Iacob lapidi quo erat vsus pro ceruicali, oleum superfundit, Genes. XXVIII. 18. idemque statuam eo loco erectam, vbi Deus cum ipso erat locutus, simili veneratione poesequitur. Sic lapides vnguine delibutos, vt loquitur Apuleius, pagani in triuijs coluerunt, quod multi scriptores testantur. Clemens Alex. λιπαροὺς λίθους istos vocat, in VII. Stromatum. Sic Plato Homerum è Rep. sua vnguentis delibutum emittit; non contumeliæ caussa; sed quasi testatus eo facto, maiorem se illum agnoscere, quàm vt locum ciuis in

sua

ſua Rep. obtineret. Sic animalia quæ dijs conſecrabant, & libera ſinebant abire, vel quæ alioquin admodum admirabantur, vnguentis linebant: ſicut multis exemplis ad Suetonij librum primum, cap. LXXX. olim probauimus. An igitur hæ quoque mulieres ſanctiſſimæ, quum in Domino, quem eſſe Deum ignorabant, aliquid tamen ſupra hominem admirarentur, deuotionem ſuam hoc facto ſunt teſtatæ? Hoc videtur voluiſſe Chryſoſtomus, cum ſcribit de vna illarum, homilia LXXX. in Matthæum; πολλὴ ἡ εὐλάβεια αὐτῆς, καὶ ἄφατος ἡ σπουδή, *magna erat huius mulieris reuerentia, & ſtudium erga Chriſtum, verbis inenarrabile.* Ac mens quidem illarum hæc erat: diuina vero prouidentia, quæ illas regebat, altiora myſteria moliebatur; ſicut ipſius Chriſti verba inſinuant, Marci XIV. 8. *Quod habuit ipſa fecit: anteuertit vnguento linere corpus meum ad pollincturam.* Eucherius Lugdunenſis, homilia in verſum ſecundum, cap. XXVI. Matthæi. *Significatio* inquit, *eſt non perditio: in proximo paſſurus ſum; ideoque hac mulier hoc vnguentum mihi attulit ad ſepeliendum. Mos enim antiquitus fuit, vt nobilium corpora ſepelienda vngerentur, & cum aromatibus ſepelirentur.* Idem ſcriptor alio loco: *Myſterium eſt quod agitur; in quo mors & ſepultura cito fieri ſignificatur.*

XIII. Νάρδος πιστική. *Nardinum vnguentum bonum aliquando Laodiceæ ſolummodo factitatum.*

ANNI XXXII. Num. XXVI.

Νάρδου πιστικῆς Baronius interpretatur, non adulteratam. Nos aliquando dubitauimus, num potius à πίνω hoc nomen deduceretur: cauſſaſque non leues attulimus, cur id ſuſpicaremur. Obſeruamus tamen in alteram partem tranſire omnes fere Græcos: qui vocem πιστικὸς ſæpe vſurpant, de re fideliter facta; aut quæ fidei ſignificationem habeat. Sic Euſebius Demonſtrationis Euangelicæ lib. IX. vinum myſticum ſacroſanctæ Euchariſtiæ, vocat κρᾶμα πιστικὸν τῆς καινῆς διαθήκης. & πιστικὸν βαλλαντίον leges in literis Emanuelis Imper. ad Fridericum Imperat. Etiam de perſona ſæpe occurrit apud Cedrenum pro πιστός. vt p. 545. 577. 596. & ſæpe alibi ὁ πιστικώτατος τῶν θεραπόντων. *fideliſſimus miniſtrorum*, quod Ariſtophanes & melior Helleniſmus πιστότατος. Porro nardinum vnguentum magni tum fuiſſe pretij eo fit probabilius, quia illis temporibus, vnica fuit vrbs Laodicea, quæ vnguentum huiuſmodi cum laude conficeret: nec multo ante Galeni tempora in alijs etiam vrbibus cepit fieri quod commendaretur. Eum vide libro ſexto Ὑγιεινῶν.

XIV. *Affirmationes aliquot Baronianæ in historia sacra ostenduntur esse parum certæ.*

ANNI XXXII. Num. XXVII.

QVemadmodum affirmare non ausim, conuiuium illud Domino exhibitum Bethaniæ, Iohannis XII. idem esse cum eo quod Matthæus & Marcus commemorát, ille capite XXIV. hic XIV. ita nullam satis firmam video rationem, cur Baronius adeo asseueranter confirmet, diuersa esse. Diuersitas indicati temporis satis firmum argumentum non est. Nam dicit quidem Iohannes, venisse Christū Bethaniam sexto die ante Pascha; eóque die habitum esse id conuiuium, fit ex illius narratione verisimile. At Matthæus & Marcus non præcise dicunt, Christum biduo ante Pascha Bethaniam accessisse. nulla igitur contradictio. Quod autem apud Matthęum & Marcum bidui illius paullo ante fit mentio; ne id quidem magni momenti est. nam, vt modò dicebamus, in sacra pagina neque prius est, neque posterius: cuius regulæ semper meminisse oportet: & sunt vbique illius certissima exempla. Incertum est etiam quod ait Baronius cum alijs multis: vnum horum conuiuiorum in domo Simonis Leprosi esse agitatum: alterum in domo Lazari: nam de Simonis quidem τοῦ λεπροῦ domo certo liquet, Euangelistis Matthæo & Marco id affirmantibus: de domo autem Lazari non satis constat: quia Iohannes id non expresse dicit, sed velut in medio relinquit. Auctor est B. Chrysostomus, fuisse olim qui affirmarent, fuisse qui negarent: neque tantus Doctor quicquam definit. Sic ille: ἡ Μάρθα διηκόνει· ὅθεν δῆλον ὅτι ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτῆς τὸ ἄριστον ἦν. τινὲς δέ φασιν ὅτι ἐν ἀλλοτρίᾳ οἰκίᾳ τοῦτο ἐγένετο. Quod apud Matthæum & Marcum plures discipulorum leguntur murmurasse, apud Iohannem solus Iudas; facile eluditur & verè: obseruata familiari locutione sacris auctoribus, qui sæpissime, quod vnius proprium est, συλληπτικῶς pluribus faciunt commune. possent multa afferri exempla; sed insigne est, & huic loco appositissimum, quod extat apud eundem Matthæum XXVII. 44. vbi ambobus latronibus tribuitur, quod proprium fuisse vnius docet Lucas XXIV. 40.

XV.

XV. *Baronij dictum incautius refutatur, quasi fides Scripturarum penderet à fide Ecclesiæ Romanæ.*

Anni XXXII. Num. XXVIII.

Dignum est postremum Baronij argumentum, quo prolixam disputationem claudit, animaduersione nostra: *Certe*, ait, *etsi nulla alia subesset ratio, qua hæc ipsa mulier & peccatrix, eademque Maria soror Lazari Magdalena cognominata dici posset: tamen vt iustificetur* Iesus *in sermonibus suis, ne falsi vaticinij, (quod nefas est dictu) arguatur, affirmare necesse est, vnam eandemque esse Magdalenam, nec diuersas, seu plures, dum vnam tantum longè lateq; per Orbem diffusa Ecclesia prædicat Magdalenam.* Multū videlicet Baronio debet Dominus noster Iesus Christus, pro hac illius tanta sollicitudine, de sarta tecta conseruanda ipsius existimatione. Putauit enim Baronius, absque Romana Ecclesia foret, vacillaturam fidem vaticiniorum Christi. Quid igitur vetat quo minus istud Tertulliani, Baronio aptemus ex Apologet. cap. v. & dicamus, *Apud vos de humano arbitratu diuinitas pensitatur. Nisi homini Deus placuerit, Deus non erit. Homo iam Deo propitius esse debebit.* Ego vero Baronium metu libero: credat, agat quicquid libuerit vel Romana, vel quæuis alia Ecclesia; veritas oraculorum diuinorum extra omnem posita est aleam. Cœlum & terra transibunt: Scripturæ κεραίας iota nullum, apiculus nullus prætéribit, sed in æternum manebit. Firmitatem verò Verbi Dei in hominibus collocare, id verò quid est aliud, nisi creaturam Creatori anteponere? Quid enim si Romana Ecclesia mentem mutauerit? nam hodie multa aliter doceri quàm olim, & pueri sciunt. Quid si libros rituales suos emendauerit? actum erit videlicet de fide & constantia diuinarum prædictionum. Apage à populis Christianis tantam blasphemiam. Respondemus igitur Baronio: quamdiu salua erunt Euangelia; tamdiu lectum in Ecclesia & prædicatum iri factum huius Mariæ. mansura autem Euangelia ad finem vsque seculorum credimus, confidimus, & omnino πεπληροφορήκαμεν: quare etiam illud pari fide credimus; veritatem huius prædictionis Christi per omnia quæ restant secula certo euentu fore comprobandam. Vanitatem metus Baroniani Chrysostomus ostendit, qui etsi contrarium eius sentiebat, quod hic pedibus manibusque defendit Baronius cum Ecclesia Romana; adeo tamen simile nihil metuit, vt contra iubeat nos hoc loco obseruare, quàm bene oraculo Christi fides constaret, quod toto Orbe quotidie impleretur. Sic ille homilia in Matth. LXXX. Τίς ἐστιν ὁ λόγος, ὡς πρὸς ἑαυτὸν δεῖξαι ἀλήθειαν

ἀληθείας; ἰδοὺ γὰρ ὁ εἶπε γέγονε, καὶ ὅπουπερ ἀπῆλθε τῆς οἰκουμένης, ὁρᾷ καὶ ταύτην διακηρυττομένην. Theodoretus in Curat. paſſ. ſermone XI. vt probet Euangelicis prædictionibus fidem ex euentu conſtare, inter alia exempla hoc quoque affert, & ſic ſcribit poſt narratam ex Euangelio hiſtoriam, ταύτην δὲ τὴν πρόρρησιν καὶ νῦν ἔστι πληρουμένην ἰδεῖν. πανταχοῦ γὰρ γῆς καὶ θαλάττης καὶ τὸ εὐαγγέλιον τὸ θεῖον ἀναγινώσκεται, καὶ τῆς γυναικὸς ἡ πίστις διακηρύττεται. *Hanc prædictionem cernere eſt, nunc quoque impleri. vbiq; enim terrarum & marium & diuinum Euangelium legitur, & mulieris huius fides prædicatur.* Similia his apud alios Patres, cum de hac muliere, tum de alijs perſonis, quarum in Euangelijs habetur mentio. Eucherius Lugdunenſis in homilia de vidua, quæ duo æra miſit in gazophylacium. *Quàm nobilis iſta paupercula, quæ dum ſeculum iſtud manebit, diuinis paginis celebrabitur?* Similia ſunt, quæ de celebritate nominis Ioſephi propter deſcriptam in Scripturis ipſius temperantiam ſcribit facundiſſimus Chryſoſtomus, in libro de ijs qui ſcandilizantur, editionis Sauilianæ, tomo VII. pag. 34.

XVI. *Alabaſtrum vitreum ex quo vnctus Dominus. Alabaſtrum fictitium Conſtantino datum, & ab eo loco publico poſitum, à Theodoſio ſublatum. Baronij fides in veteri hiſtoria recitanda.*

ANNI. XXXII. Num. XXIX.

NOn aſſentitur Baronius Epiphanio, qui ἀλάβαστρον μύρου exponit βικίον ὑάλινον, *vrceolum vitreum.* hoc illi non placet; ac Plinium potius ſequitur, qui vaſorũ vnguenti meminit ex alabaſtrite lapide excauatorum. ſed fruſtra eſt Baronius; neque enim contraria ſcribunt Plinius & Epiphanius, vt ipſe putat. Proprie alabaſtrum, ſiue ἀλαβαστρίτης λίθος lapis eſt candore ac λευκότητι inſignis, ex quo vaſa excauabant, & eodem nomine appellabant. poſtea verò quum è vitro, & alia materia confieri cepiſſent eiuſmodi vaſcula, etiam hæc alabaſtra ſunt dicta: prorſus, vt pyxis dicebatur etiam aurea & argentea, teſte Seneca; quæ tamen κυρίως è buxo fiebat, & nomen è re inuenerat. Sic quum æris antiquior notitia fuerit atque vſus, quàm ferri, æris appellatio, etiam ferro eſt tributa; & vt eleganter grammatici Græcorum dicunt, ὁ ὑστεροφανὴς σίδηρος τὸ παλαιφάτῳ τοῦ χαλκοῦ εἶχεν ὄνομα. ſic δέλτος, βίβλος, πίναξ, & ſexcenta alia, de quibus ſæpe Euſtathius ac cæteri γραμματικῶν παῖδες. Recte igitur Epiphanius communem vſum reſpiciens, dixit, alabaſtrum eſſe vas vitreum. Simillime Etymologici magni auctor, poſtquam dixiſſet ἀλάβαστρον eſſe λήκυθον λιθίνην πρὸς μύρων ἀπόθεσιν, *vaſculum lapideum, in quo deponebantur vnguenta:* addit

mox

mox, σκεῦος ἐξ ὑέλου, ἢ μυροθήκη, *vas è vitro, vel vnguentum repositorium*; è qualibet materia. Constat vero Epiphanium cum illa scribebat, respexisse ad loca Euangelistarum; vt dubium non sit, credidisse illum, alabastrum cuius in Euangelio fit mentio, fuisse vitreum. Notat vero expresse Marcus, id vas quando vnctus est Dominus, fuisse contractū: καὶ συντρίψασα τὸ ἀλάβαστρον, κατέχεεν αὐτοῦ κατὰ τῆς κεφαλῆς. Hoc si Baronius obseruasset, intellexisset planos fuisse atque impostores, qui olim Constantino vas vnguentarium venditarunt, quasi illud ipsum esset, è quo fuerat Christus vnctus. Nam præter lapidis, aut potius vitri fragmina, nullæ potuerunt esse illius antiqui alabastri reliquiæ. atqui vas integrum habet narratio, quàm è Suida refert Baronius. Quem satis equidem mirari non possum, leuitatis culpam crimine falsi, in breui hac historia iuisse cumulatum. Leuitatis culpa in eo est; quod Græculi plani fraudem non animaduertit: credidit enim illud vasculum, quod memorant Euangelia, fuisse verè Constantino exhibitum. Crimen vero falsi sane manifestum. Nam quum dicat Suidas, vel ille potius scriptor, quem Suidas exscribit, Constantinum quidem in parte aliqua Fori id vas reposuisse: sed Theodosium Magnum illud sustulisse, non solum ex illo loco, sed in vniuersum è memoria hominū: Baronius adeo existimationis suæ fuit securus, vt scriberet, *id vas à Theodosio Magno inde sublatum, & honestiore loco esse reconditum.* Prouoco ad Suidæ verba quæ sunt hæc: κάτωθεν τοῦ φόρου βικίον μύρου ὃ ἤλειψαν Χριστός, καὶ πολλὰ ἕτερα σημειοφορικά· τεθέντα μὲν παρὰ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου· ἀφανισθέντα δὲ ὑπὸ τοῦ μεγάλου Θεοδοσίου: *in parte inferiore Fori erat vas vnguenti, quo est vnctus Christus, & multa alia miraculosa monumenta; à Magno quidem Constantino eo loci posita; sed à Theodosio Magno deleta.* Age, depellat si quis potest à Baronio crimen falsi: ego non possum; nisi prius oblitus fuero, quid sit ἀφανισθῆναι. Sed Græca, opinor, ille non viderat, & Latina interpretis ex animi sui sententia exposuit.

XVII. *Illustratur locus ex Euangelio Marci, ex Arabica interpretatione* ἐκστῆναι. κρατῆσ.

ANNI XXXII. Num. XXIX.

SEriem historiæ Euangelicæ persequens Baronius, ait paullo post de Domino nostro loquens: *Accurrerunt inde sui, vt tenerent eum, falsa quadam fama decepti, quod in furorem versus esset.* hanc sententiam ille expressit ex istis Marci, III. 21. Καὶ ἀκούσαντες οἱ παρ' αὐτοῦ ἐξῆλθον κρατῆσαι αὐτόν· ἔλεγον γὰρ ὅτι ἐξέστη. Scimus hanc esse communem omnium fere interpretum expositionem: neque ignoramus, quæ de

scelere

ſcelere cognatorum Domini, ad hunc locum plerique illorum diſſerunt. Verum ſi Arabicæ interpretationis auctorem ſequi voluerimus; & Dominum noſtrum ſuſpicione vana ecſtatici furoris, & cognatos ipſius crimine atrocis conſpirationis, quam hoc loco comminiſcuntur interpretes, liberauerimus. Putauit paraphraſtes Arabs, ſenſum totius loci eſſe; Chriſtum premente turba vexatum adeo fuiſſe, vt ne refocillandi quidem vires corporis facultas ei concederetur: itaque è preſſuræ vexatione atque inedia, deficientibus viribus in deliquium animi incidiſſe; vel certe metuiſſe qui aderant, ne id ei accideret. Ex hoc iſtorum metu ortus eſt rumor inter cingentem vndiq; turbam, quaſi id contigiſſet, quod metuebatur ne contingeret. Sparſum fuiſſe eum rumorem, ſignificat Euangeliſta, quando ait: ἔλεγον γὰρ ὅτι ἐξέστη: quæ vertit Arabs, *quia malum eſt illi cor.* Gallice diceremus, *le cœur lui faut*: vel, *lui fait mal.* hæc fama vbi ad aures peruenit cognatorum & familiarium Domini, quid ipſi conſilij inierint oſtendit Marcus, & ait, καὶ ἀκούσαντες οἱ παρ' αὐτοῦ, ἐξῆλθον κρατῆσαι αὐτόν. vbi Arabs, non pro vincire, vt placet interpretibus, accepit: ſed pro ruentem ſuſtentare, vel prehendere, auxilij ferendi cauſſa. eadem dictione vtitur & Matthæus IX. 25. vbi Chriſtus mortuam puellam excitaturus, ἐκράτησε τῆς χειρὸς αὐτῆς, *manum illius prehendit.*

EXERCITATIO XV.

Perſij locus de Herodianis minus recte acceptus à Baronio.

ANNI XXXIII. Num. II.

Erodianos coluiſſe Herodem Magnum & viuum & mortuum, ad Prolegomena oſtendimus: nunc propterea repetimus, quia Baronius male capit locum Perſij, quem profert. Putat reſpexiſſe poetam ad Herodem Agrippæ vltimi Iudæorum Regis. Atqui ſi ad Herodianorum ſolemnia debet referri locus Satirici: certum eſt, non poſſe de alio Herode verba eius accipi, quam de Magno. illum enim ſolum colebant religioſo cultu Herodiani. Perperam igitur Baronius: at vetus Perſij ſcholiaſtes, recte: *Herodes*, inquit, *apud Iudæos regnauit tempore Auguſti in partibus Syriæ: Herodiani ergo diem natalem Herodis obſeruabant*, *vt etiam Sabbata*: *quo die lucernas accenſas, & violis coronatas in feneſtris ponunt.*

II.

II. Iohannis corpus Sebasten quando translatum. falsa sententia Hieronymo attributa à Baronio.

ANNI XXXIII. Num. IV.

VErum non est, quod pro vero audet prodere Baronius, scribere Hieronymum; *corpus Iohannis sublatum à discipulis eius, sepultum fuisse Sebastæ, quæ est Samariæ.* Hieronymus non semel aut iterũ, sed sæpius ostendit, sua ætate corpus Iohannis Baptistæ situm fuisse Samariæ, siue Sebastæ: at translatum fuisse defuncti corpus in eam vrbem ab eius discipulis, nusquam memoriæ proditum est ab Hieronymo. Quare igitur hoc illi affingit Baronius? voluit nimirum hac artificiosa παρεγχείρησει, persuadere lectoribus suis, iam inde à temporibus Domini cultum religiosum reliquiarum Iohannis cepisse. Nos verò de eo cultu nunc minime disputamus: id tantum volumus, facinus esse indignum, antiquis scriptoribus falsas affingere sententias: quod sine crassæ negligentiæ culpa, aut fraudis suspicione fieri, nec solet nec potest. Legem eandem sancio in me, quam in alios cupio latam: neque recuso, quin sit per me talioni locus. Porrò corpus Iohannis Sebasten delatum fuisse à discipulis Iohannis, cum Euangelistarum narratione parum congruit. Narrant enim Marcus & Matthæus, post cædem sancti Prophetæ, eius discipulos venisse, & corpus sepelijsse, atque in monumento condidisse. de translatione Sebasten nihil. Postea igitur id factum, & ab alijs quàm à Iohannis discipulis: & alio proculdubio seculo quam Domini nostri primo. Nicephoro quàm parum aut nihil esset tribuendum fidei, non semel antè diximus: nec multo aliter Baronius hic de illo pronuntiat.

III. Quî sit factum, vt Herodes Christum & eius miracula tamdiu ignorarit. Dei iudicio voluntaria ignoratio punitur necessitate ignorandi. Bellum Herodis cum Rege Arabum: & in ea historia hallucinationes Baronij.

ANNI XXXIII. Num. VII.

NOn abs re quæritur à Baronio post B. Chrysostomum & alios, quî fieri potuerit, vt Herodes Tetrarcha Galilææ tamdiu Christum & edita à Christo miracula ignorarit. Constat enim testimonijs Euangelistarum Matth. XIV. 1. Marci VI. 14. Lucæ IX. 7. post mortem demum Iohannis, tantæ rei famam ad ipsius aures peruenisse. Verùm hoc temporis spatium quantum sit, ne inter erudi-

tissimos quidem viros conuenit. Baronius, qui cædem Iohannis in hoc anno tertio prædicationis Christi recenset, quæstionem longe reddit difficiliorem; quàm sit apud alios, qui tempus à baptismo Domini ad Prodromi ἀποκεφαλισμὸν dimidio fere spatio contractius produnt: quam controuersiam, vt & alias eius generis plerasque prætermittimus. Caussam ignorationis Herodis vere statuit B. Chrysostomus, fastum & incuriam rerum bonarum, à quibus vitijs Principes paucissimi omnibus seculis fuerunt immunes. Accedit improbitas, vt plurimum, aulicorum; qui etiam dedita opera persæpe impediunt Reges & Principes, ne ad rerum illarum cognitionem perueniant, quas scire illos plurimum ipsorum intererat; vt vere queruntur Lampridius in Alexandro Seuero, & Vopiscus in Aureliano. Taceo iustum Dei iudicium, qui voluntariam ignorationem necessitate ignorandi punit. quod ne ille quidem Rabbinus ignorauit, cuius diuina vox extat in Pirke Auoth capite IV. שכר מצוה מצוה ושכר עברה עברה *merces præcepti est præceptum; & merces transgressionis est transgressio.* id est, Deus seruantibus Legem hanc rependit gratiam, vt magis magisque in dies illam seruent: negligentes Legem ita punit, vt magis ac magis in dies eam negligant. At Baronius, dum caussas huius ignorantiæ inuestigat alias, atque illas ex historia conatur eruere; non sensit delapsus in absurda, quæ ferri nullo pacto queant. Vult Herodem superioribus annis prædicationis Domini nostri è Iudæa abfuisse, occupatum in expeditione Arabica contra Regem Aretam. Obsecro vero, vnde habet ille Herodem per se bellum administrasse, non absentem per Legatos suos? Iosephus enim à quo solo historiam didicit, contrarium verbis conceptis memoriæ prodidit. nam libro XVIII. p. 556. de vtroque horum Regum ita scribit: καὶ δυνάμεως ἑκατέρω συλλεγείσης, εἰς πόλεμον καθίσταντο, στρατηγοὺς ἀπεσταλκότες ἀνθ᾽ ἑαυτῶν. *postquam vtrinque erant copiæ conscriptæ, bellum inter Reges conflatum est; qui vicem suam Legatos suos miserunt.* Absentia igitur Herodis propter bellum Arabicum, historia non est, verùm coniectura Baronij, vel potius ἀνερμάτιστος hariolatio, pugnans è diametro cum historica veritate. Tum autem quod ait, bellum hoc multos annos fuisse tractum, quia in eius explicatione Vitellij Præsidis Syriæ mentionem facit Iosephus; mirificam suam chronologiam etiam hic ostendit. Res ita habet. Belli huius caussa contracta est post Philippi Tetrarchæ mortem, vt clarum est ex historia Iosephi. Qui fato functum esse Philippum scribit, anno Tiberij vigesimo, vt habet Græca editio p. 555. vel etiam vigesimo secundo, vt habet Ruffini versio, & defendit Scaliger. Sed etsi prior numerus retineatur; bellum tamen ante proximum annum geri non

potuit,

potuit, propter Herodis profectionem Romam: vnde priusquam rediisset, & controuersia Regum in bellum apertum erupisset, annuo minus spatium præteriisse non potest. Ponamus igitur anno Tiberij XXI. exeunte bellum istud esse gestum: citius enim profectò non potest. is est annus, quo Vitellius missus est in Syriam, vt Pilato succederet. Quare falsum est, oportere, quia in eius belli narratione Vitellij incidat mentio, vt id multos annos fuerit tractum. Quum autem Dominicam passionem referat Baronius ad annum Tiberij decimum octauum, qui fuit tertius minimum annus ante gestum superius bellum; apparet quo iudicio scripserit Baronius, caussam cur prædicationis Christi primos annos ignorauerit Herodes, fuisse, quod bello gerendo occupatus, domo abesset: nam præter licentiam fingendi, à fide historici alienissimam, anachronismus est commissus, annorum quinque vel sex aut plurium.

IV. Error Baronij ex institutis sectæ Essenorum de populi Iudaici moribus pronuntiantis. χόρτος. *Euangelium Marci non scriptum Latine.*

ANNI. XXXIII. Num. X.

IN miraculoso conuiuio, quod quinque millibus exhibitum esse à Domino narrant Euangelistæ, placet Baronio seorsim discubuisse viros & fæminas. Eam fuisse Iudæorum in conuiuijs consuetudinem, probat ille ex ijs, quæ scribit Iudæus Philo de Essenis. In quo perinde mihi facere videtur, vt si diceret aliquis, Gallos vel Italos, quoties mensæ assident ad epulandum, ab vno dumtaxat latere ἐπιχειρῶ καὶ ἐγχειδίως, sedere nemine è regione, & rationem hanc afferret, quia est quædam familia monachorum in Gallia & Italia, quæ in accubitibus eam rationem seruat. Constat illos monachos non longius recessisse à communi more patrio, quàm recesserant Esseni à communibus populi Iudaici institutis. Quare absurdissimum est, coniecturam fieri de publicis moribus è sectæ vnius, & eius quidem admodum ἀλλοκότου, ritibus. Simile iudicium, vel potius περιεργίᾳ, cum turbis conuiuantibus loco strati fuisse ait fœnum, ex instituto Iudæorum, & affert locum Philonis de ijsdem Essenis: quàm apposite, facile omnes intelligunt. Philo narrat institutum sectæ austeritatem profitentis; Euangelistæ referunt quid fecerint turbæ in casu necessitatis. Sed vbi reperit Baronius fœnum quod conuiuantibus turbis loco strati subijceret? nam Marcus ait eos deposuisse se ἐπὶ χλωρῷ χόρτῳ, *super viridi herba*, vel *gramine*. fœnum est χόρτος: at χλωρὸς χόρτος non est fœnum. Hellenistarum idioma est, χόρτος pro herba vel gramine, χλόη vel πόα.

propterea

propterea Marcus addit vocem χλωρῷ. Latinus interpres hanc ἀκυρολογίαν est imitatus. Quod ait Baronius Marcum dixisse *contubernia*, pro eo quod in Græcis habetur συμπόσια, propterea dixit, quia Marcū Euangelium Latine scripsisse credebat: quem supinum errorem solidis argumentis confutabimus σὺν Θεῷ ad annum Domini XLV.

V. An Petrus Christum sequens probetur fuisse caput Apostolorum, quia os illorum fuisse reperitur.

ANNI XXXIII. Num. XII.

AIt Baronius; *Tunc Petrus ex persona omnium, (quod esset ipsorum caput,) profitetur dicere, Domine, &c.* Iohan. VI. 68. Cogor eadem repetere, quia Baronius errorem suum repetit. Falsō enim tum Petrum fuisse Apostolorum caput contendit, cum & ipse & cæteri Apostoli Christo cœlesti magistro sic operam nauabant, vt in schola magistro discipuli. quare etiam discipuli vocantur & Petrus & reliqui Apostoli, atque alij præter Apostolos multi. Iam autem ostendimus in superioribus, absurdum esse & ridiculum, in schola aliud caput agnoscere, quàm ipsum præceptorem; aut in domo patrisfamilias, aliud quam ipsum patremfamilias & οἰκοδεσπότην. Quod aliquoties Petrus loquitur in Euangelijs, silentibus cæteris Apostolis, id B. Chrysostomus, Theophylactus & passim Patres, θερμότητος illius, (sic enim loquuntur) & zeli vehementiæ adscribunt: cuius præferuidi zeli & sanctissimi exempla aliquot B. Hieronymus collegit ad caput Matthæi XIV. 28. Nullus primorum Patrum eam caussam affert, quod Petrus iam tum esset caput Apostolorum. Fatemur Petrum & fuisse reuera, & dictum reperiri à Chrysostomo, Photio, Theophylacto, alijs, στόμα τῶν Ἀποστόλων, os *Apostolorum*, vel quod idem est, προήγορον τῶν Ἀποστόλων, vt apud Eusebium in prima historia Ecclesi. Sed non ex eo sequitur, Petrum præsente Christo fuisse caput Apostolorum. Exodi capite quarto, voce Dei constituitur Aaron לפה vt sit os Mosi, & loquatur pro illo. An propterea dominatio ipsi aliqua in Mosem attribuitur? Audiamus quod sequitur: *Et tu eris illi in Deum.* Potentia igitur penes Mosem; ministerium penes Aaronem. Non aliter Patres senserunt. Augustinus Quæstionum super Exodum libro II. *Et cum dicit, Tibi loquetur ad populum: satis indicat in Moyse principatum, in Aaron ministerium.* Procurator aut Syndicus ciuitatis, cum ciuium postulata Principi exponit, pro omnibus loquitur: & tamen caput ciuitatis non est. Primipilus aliquis desideria suorum commilitonum Tribuno militum aut Imperatori exponens; pro tota legione aut toto exercitu loquitur;

tur; caput tamen legionis aut exercitus non audit. In vrbe inclyta, Mompelio, magistratui municipali (Consules vulgo vocantur;) attribuitur è corpore caussidicorum delectus aliquis iuuenis, quem ipsi è re nominant *le Parlier*; quia est os Consulum, & quasi publicus orator: atque eandem consuetudinem in multis Belgij vrbibus seruari audimus. Isti loquuntur pro suis ciuitatibus & sunt προήγοροι Consulum atque omnium Magistratuum municipalium: & capita non sunt tamen neque ciuitatum, neque magistratuum pro quibus loquuntur, ipsis tacentibus: imò in plerisq; locis isti ne magistratus quidem sunt, sed verius ministri Magistratuum. Sic presbyter cùm sacra facit, cùm Deum orat, cùm peccata confitetur, pro vniuerso populo vocem mittit; etiam pro Episcopo vel Archiepiscopo, si Liturgię sacrę intersint: populi tamen caput non est, ac multo minus Episcopi vel Archiepiscopi; nisi fortasse ad actum, vt loquuntur Iurisconsulti. Sic qui pro Rege loquitur, os Regis appellatur, inquit Lyranus ad caput x v. Ieremiæ. Quin etiam os Dei rectè dici posse quemlibet fidelem Prophetam & Dei seruum, certum est è versiculo 19. eius capitis. ideò Basilius alicubi Gregorium Naz. vocat os Christi. Ignatius quoque ad Ephesinam Ecclesiam scribens, & ad superiorem Ieremiæ locum alludens, γίνεσθε, ait, διάκονοι Θεοῦ, καὶ στόμα Χριστοῦ. *Estote ministri Dei & os Christi.* Concludimus igitur, *loqui p aliquo*, nullius dominationis, sed ministerij potius signum esse: multumque illos errare, qui Petrum Apostolorum in schola Christi versantium caput fuisse ex eo colligunt, quia pro cæteris aliquoties reperiatur locutus.

VI. *Defenditur vera lectio apud Cyprianum. Ecclesia post passionem Domini cepta est ædificari. Sententia Cypriani, Qui rebellat aduersus legitimum & fidelem Episcopum, extorris fit ab Ecclesia.* Obaudire.

B. Cypriani locum ex epistola ad Pupianum corrupte describit Baronius hoc modo: *Loquitur illic Petrus, super quem ædificata fuerat Ecclesia, Ecclesiæ nomine.* Obseruat Pamelius in antiquissima editione & optimaquaque posteriorum, legi *ædificanda*, non *ædificata*. & ita omnino scribendum, tam hoc loco, quàm in simili epistolæ L V. vel certe ita exponendum. Veritas enim dicti huius, pendet è dicto Christi, Matthæi x v i. 18. vbi est verbum futuri temporis οἰκοδομήσω *ædificabo*. quando autem illa Petrus loquebatur, nondum Christus Ecclesiam suam ædificauerat: id enim ædificium post passionem est inchoatum. Et quum vere sentiant pij omnes Petrum eius ædificij

fundamenta

fundamenta prima iecisse, cum illa gessit, quæ primo capite Actorum & secundo narrantur; absurdum dictu est, Ecclesiam fuisse ędificatam prius quàm aut Christi sanguis esset fusus, quod verum est huius ædificij cœmentum, aut Petrus & reliqui Apostoli manus operi admouissent. Verissima autem doctrina est, quam B. Cyprianus elicit ex interrogatione Christi & Petri responsione cum subijcit: *docens & ostendens, quia etsi contumax & superbia obaudire nolentium,* (perperam in recentibus editionibus *volentium*: nam apud Latinum interpretem, & sæpe apud Patres, *obaudire* idem est atque obedire:) *multitudo discedat, Ecclesia tamen à Christo non recedit; & illi sunt Ecclesia, plebs sacerdoti adunata, & pastori suo grex adhærens. Vnde scire debes, Episcopum in Ecclesia esse, & Ecclesiam in Episcopo.* Indubitata veritas est, quoties legitimo & vero Episcopo, qualis Cyprianus fuit, qui de se hæc loquitur, pia plebs adhæret, Ecclesiam Dei eam esse: vt si quis ab eo cœtu se auertat, extra Ecclesiam eum esse, dubitari non queat. Quum autem Cyprianus in caussa propria ita disputet, atque illos qui à se discesserant, extorres ab Ecclesia esse contendat: docet nos pius martyr, vnicuique Episcoporum ipsi similium, hoc est, doctrina & vita Christum imitantium, tantundem iuris esse similiter disputandi. Atque hęc Cypriani constans mens & sententia fuit; vnumquemque Episcopum suæ Ecclesiæ caput, petram, fundamentum esse: quare eidem, *rebellare aduersus Episcopum,* & *extra Ecclesiam esse* locutiones sunt idem significantes, vt in epistola XL. editionis Pamelianæ, & alibi. Nemo autem ignorat, qui Cyprianum legit, & asinus non est, ex omnibus Patribus hunc potissimum esse, qui dominationem terrenam in Ecclesia, & illud Satanicũ figmentum de vnius absoluta monarchia, radicitus conuellat ac funditus euertat: qua de re postea.

VII. *An Marcus à Domino recesserit propter sermonem ipsius de manducanda carne sua, vt affirmat ex Epiphanio Baronius.*

ANNI XXXIII. Num. XIII.

Mirum est, affirmare Baronium tanquam rem certam, Marcum Euangelistam, vnum illorum Christi discipulorum fuisse, qui propter non intellectum mysterium de manducanda eius carne, ab illo dicuntur recessisse, Iohan. VI. 66. Saltem faceret mentionem opinionis contrariæ, quæ & plures multo & præstantiores auctores habet. Nam excepto Epiphanio, (viro sane maximo; sed quem res arguit ipsa, leuibus auditiunculis nescio vnde acceptis, facile nimis aliquando fidem habuisse:) non memini legere idem de Marco apud

vllum

vllum è magnis scriptoribus Ecclesiæ. At contra, Marcum Christi discipulú non fuisse, neque ea scripsisse, quę visu cognouisset, verú quę fando accepisset à Petro, quàm multi scriptores memoriæ prodiderunt & antiquissimi & grauissimi? Papias in tertio libro extremo Ecclesiasticæ historiæ Eusebij, id affirmat; parum grauis quidem auctor, sed tamen antiquissimus. Hieronymus & ex professo scribens de Marco, & alibi etiam, idem ait cum Papia, cuius etiam testimonio vtitur. B. Augustinus initio librorum de consensu Euangelistarum, tanquam rem certam & indubitatam ponit. Quid alios testes assiduos enumerem? instar omnium erit Gregorius Magnus; cuius insigne est testimonium libro primo Dialogorum: *Mihi*, ait, *luce clarius constat quod Lucas & Marcus Euangelium quod scripserunt, non visu, sed auditu didicerunt.* Næ tam expressum testimonium viri tanti, & quidem Romani Pontificis, insuper haberi à Baronio æquum non fuit. quum præsertim probabilis admodum sit coniectura, Epiphanium aliud agentem illa de Marco scripsisse. Scripturarum enim laudat auctoritatem, ex quibus clare id constare ait: ὡς, inquit, τοῖς τὰ εὐαγγέλια ἀναγνοῦσι σαφὴς ἡ ὑφήγησις. atqui verbum nullum in toto illo Iohannis capite, ac ne in tota quidem Scriptura, vnde simile quid de Marco possit colligi. Quæ mox recitat Baronius super Hemerobaptistis ex Epiphanio, examinata sunt ad Prolegomena, nec caussa est, cur illa repetantur. δὶς κράμβη θάνατος.

VIII. Baroniana ἐπιστάσεως super Domini verbis, Matth. XVI. 17. scopus ostenditur, & doctrina eius summa proponitur.

ANNI XXXIII. Num. XVII.

IAm togas componamus & audientiam faciamus: magister adest. Adest, inquam, Cæsar Baronius, qui pedem sistere nos iubet, & ad obseruationem quandam suam, animaduersione, vt ait, dignissimá, diligenter attendere. Hæc obseruatio cuius argumenti sit, quóue spectet, quærendum non est: iam enim monuimus, digressiones, siue ἐπιστάσεις, quæ passim in his Annalibus occurrunt, vnius ferme omnes atque eiusdem esse argumenti, & ad Papæ monarchiam illam infinitam stabiliendam, pertinere. Quum igitur omnipotentiæ Pontificiæ assertores vulgo sic credant, sic doceant; ad euincendum quod contendunt, facere cum primis verba Christi apud Matthæum XVI. 17. & 18. postquam Baronius Euangelicæ historiæ seriem ad illud tempus perduxit, quo putat illa fuisse dicta à Domino; non satis illi fuit verba Christi recitare, quod solum erat historici: sed etiam interpretationem illorum

illorum accuratam, quod est Theologi, profert: atque inde miras quasdam conclusiones eliciens, suam ex his conficit obseruationem; vere, vt ipse profitetur, animaduersione dignissimam; hoc est, vt nos interpretamur, iustissimæ reprehensioni obnoxiam, & piorum omnium indignationi. Quod vt ostendamus, per partes Baronianam obseruationem considerabimus. Sunt autem istæ quinque:

- I. Figmentum Baronij de Concilio inter Christum & discipulos habito.
- II. Decretum in eo Concilio factum, auctore Petro, super orthodoxa fide.
- III. Decretum alterum in eodem Concilio factum, auctore Domino nostro, super fundamento Ecclesiæ, Petro, & eiusdem monarchia.
- IV. Explicatio verborum Domini nostri, & vis decreti huius ab eo facti.
- V. Testimonia Patrum, quibus doctrinam suam Baronius confirmat.

Nunc sigillatim, hæc quinque capita expendamus.

IX. *Ad primum caput ἐπιστάσεως Baronianæ. Probatur nullam Concilij speciem habuisse Christi illud colloquium cum discipulis suis. Christus Magister: Apostoli & veteres Christiani discipuli ac discipulæ. Viæ docendi duæ, per sermonem docentis, vel per interrogationes. Christum vtraq; ratione vsum. Eundem solitum orare solum. Colloquium illud in via habitum. Concilium quid.*

DOminum nostrum Iesum Christum, toto ministerij sui tempore, Doctoris munus sustinuisse, atque incredibili studio implesse, modò falsos Legis interpretes arguendo, & populum Iudaicum in vera pietate instituendo; modò suos discipulos cura peculiari cœlestis doctrinæ arcana docendo, nemo est qui dubitet. Propterea passim in Euangelijs vocatur ῥαββονί, διδάσκαλος & καθηγητὴς *magister & præceptor*; frequentius multo quàm Κύριος, *Dominus*. Et qui Christũ sequebantur, μαθηταὶ *discipuli* in Euangelijs proprie & κυρίως fere semper vocantur. eamque appellationem fideles, etiam post Christi assumptionem, initio nascentis Ecclesiæ retinuerunt, dicebanturque & viri *Discipuli*, & fæminæ μαθήτριαι, *discipulæ*, vt Actor. IX. 36. quum ipso nomine, (Patres obseruant,) profiterentur, in Ecclesia Christi vnum esse verum Doctorem, IESVM CHRISTVM, quemadmodum expressis

expressis Domini verbis docemur, Matthæi XXIII. 8. Εἷς ἐστιν ὑμῶν ὁ καθηγητὴς, ὁ Χριστός. Ipsi vero duodecim Apostoli & erant peculiari ratione Christi discipuli, & ita dicuntur in Euangelijs; non quomodo cæteri, sed ἔξοχως καὶ ὑπερεχόντως, vt Homerus poeta. Quum autem tradendarum disciplinarum in scholis plures sint & diuersi modi; duo præcipui cum à philosophis antiquis, tum ab omnibus fidelibus præceptoribus reperiuntur vsurpati: vnus, quando solus loquitur qui docet; alter, quando interrogationes & responsiones adhibentur, & vel Præceptor suos discipulos interrogat, vel discipuli Præceptorem. His docendi modis optimum Doctorem Christum esse vsum, historia Euangelistarum non obscure significat. Solus loquitur Christus sæpissime; vt cùm sacramentum Eucharistiæ instituit, apud Matthęum, Marcum & Lucam: item in sermone de monte, Matthæi, cap. V. & in illis diuinis concionibus suis, quarum summę recitantur in Euangelijs; interdum à discipulis interrogatur, vt Iohannis IX. 2. Est quando suos ipse discipulos interrogat, vt in ea historia, qua de nunc agitur, quæque extat apud Matthæum cap. XVI. Marcum cap. VIII. Lucam cap. IX. Hæc quum ita sint; scribit tamen de hac historia Baronius, initio obseruationis suæ sic: *Eiusmodi tanti ponderis & auctoritatis actio Christi, typum quendam exprimit celebrandi Concilium: cum missis cæteris, solus cum discipulis, post preces Deo oblatas, de summa rerum quæstionem proponit.* Mirum & omnibus seculis inauditum est, quod hic narratur de typò Concilij à Christo tunc exhibito. Istud nemo veterum interpretum aut Doctorum, nemo recentiorum, opinor, ante Baronium dixit. Et quum inter omnes fere constet, originem Conciliorum è libris sacris repeti debere: nemo tamen in illa historia eam quæsiuit. omnes in capite XV. Actorum, primum sacri Concilij in Ecclesia Christiana celebrati exemplum extare credunt. Baronius contra, non solum hoc loco, sed etiam in anno Domini LVIII. numero 119. originem eius instituti, & exemplum Concilij primi, in hac historia reperiri affirmat. Sed hæc sententia, non solum propter nouitatem cordatis viris debet esse suspecta; verùm etiam propter manifestam absurditatem reijci atque explodi meretur. Nam in historia, qua de hîc agitur, quid simile Concilij? Interrogat Christus Apostolos suos; nempe vt cupidus præceptor suos discipulos: eum siquidem docendi modum & esse & semper fuisse in Scholis vsitatum, iam diximus. Fortasse ex verbis superioribus Baronij dicat aliquis, eo argumento motum illum fuisse, quod preces Christi, quarum meminit Lucas IX. 18. putauit actionis, quæ postea commemoratur, initium fuisse. Nam Concilia à precatione solita incipere, nemo ignorat. Hoc verò nihil ad rem. quis

 enim

enim nescit, & Christum & omnes veros Christianos actiones suas omnes alicuius momenti, à precibus semper inchoasse? Quod etiam illi voluerunt olim, qui omnibus actionibus suis minimis maximis, vt auctores sunt Tertullianus, Chrysostomus & alij, crucis signaculum præmittere soliti. Id enim primis temporibus velut compendium quoddam fuit precum. Adde quod verba Lucæ aliter accipiunt magni nominis interpretes; atque ipse cum primis Maldonatus. Sic Lucas: Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν προσευχόμενον καταμόνας, συνῆσαν αὐτῷ οἱ μαθηταί, καὶ ἐπηρώτησεν αὐτούς. *Et factum est cum solus esset orans erant cum illo & discipuli, & interrogauit illos.* Putat Baronius, vnam continuam actionem hic describi, communem Christo cum discipulis: sed melius intelligas, Christum solum orasse; vt fere semper: (quam ob caussam notat auctor Glossæ, non reperiri Christum orasse vnquam cum suis discipulis:) & tamen præsto illi fuisse discipulos: qui dicuntur Lucæ συνεῖναι αὐτῷ, *cum Christo esse*, respectu turbarum, quæ nullæ omnino tum aderant: nam ab illis se Christus seduxerat cum suis discipulis, vt notat Marcus. At solum orasse Christum, innuit vox καταμόνας, *separatim*: pro qua dixit Latinus interpres, *solus*. Sententia igitur est: Dominum orasse solum; non tantum à turbis liberum, sed etiam Apostolis paullulum submotis: deinde inter eundum suos discipulos interrogasse: nam expresse notat Marcus: καὶ ἐν τῇ ὁδῷ ἐπηρώτα τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ. *& in via interrogabat discipulos suos.* Nullum hic Concilium, nulla Concilij idea aut est, aut esse potuit. Nam Concilium quidem appellatur, vt recte alicubi dicit Thomas, conuentus iudicum ad deliberandum aliqua de re congregatorum: hic nullus iudex prçter vnū Christum: reliqui omnes sine vlla potestate, omnes discipuli; & Christus ipse non hic ceu Iudex sedet; sed vt doctor ac magister, inter suos discipulos familiariter versatur, illos docens. Quis vnquam Conciliū appellauit colloquium inter præceptorem & discipulos habitum? Omnino sermonem huiusmodi Concilium vocare, est Domino iniuriam facere, suos ipsi discipulos æquare, & τρόπον διδασκαλίας in formam consessus iudicialis vertere: quo nihil absurdius fingi potest. Baronium non ex ignorantia, sed certo consilio hunc errorem errasse, quæ mox dicemus palàm facient. Hic obiter adnotabo; consilium Domini quando hanc doctrinam per interrogationem proposuit, neminem è veteribus exposuisse videri luculentius, quàm factum est à Basilio Seleucensi in homilia super his ipsis Domini verbis.

X. *Ad*

X. *Ad secundum caput ἐπιστάσεως Baronianæ. Industria Baronij in concinnando fictitio isto Concilio conuenienter doctrinæ hodiernæ, quæ statuit Papam supra Concilium. Patrum iudicia de eo quod Petrus pro Apostolis omnibus loquatur. Non posse dici Concilium, in quo solus Petrus sancit Canonem fidei.* Κρύψις *Baroniana & artificium in dissimulanda conclusione doctrinæ quam proponit. Legitimi Concilij notæ aliquot. Maximus Abbas.*

IBIDEM.

VEniamus nunc ad res gestas huius Concilij: Baronius enim duo illius decreta commemorat: prius fidei canonem continet, inquit ille, cuius decreti auctor Petrus, approbator Christus: posterius ad πολιτείαν Ecclesiæ ac regimen pertinet; atque huius saltem Baronius auctorem facit Christum. Quid cæteri Apostoli? quæ illorum partes in hoc Concilio? nullę prorsus: nam in narratione Baroniana, reliquorum Apostolorum, vt olim Megarensium, οὐδεὶς λόγος. Hæc quidem portentosa doctrina est, & prorsus noua: cuius auctor Baronius quare Nouator dici non queat, caussam equidem nullam video. Hic vero suspicionem meam dissimulare non possum, neque debeo. Existimo enim Baronium certo consilio, atque arte magna, colloquio ab Euangelistis narrato formā & nomen Concilij attribuisse: vt sub hoc exemplo, propter Christi præsentiam omnium longe efficacissimo, lectoribus incautis & ad scopum illius non attendentibus, persuaderet, supra Concilia esse Papam: quod est hodie doctrinæ Hildebrandinæ caput vnum inter præcipua. Sciant vero horum Annalium lectores, Baronij hanc esse artem qua passim vtitur, atque id summa dexteritate facit, vt rebus quas narrat, formam ac faciem induat proposito suo conducibilem. Hoc cum alibi locis innumeris est obseruare, vt palàm faciemus, si Deus voluerit, tum etiam hic insigniter. Sermonem enim Domini cum suis discipulis, & ἔργον διδασκαλίας, vt toties diximus, Concilium appellans; narrationem suam ita concinnat, vt ex ea facile sit colligere, Papam esse supra Concilium. Rem enim gestam sic narrat, vt quasi diuisum imperium cum Christo Petrus haberet, omnia ipse vnus agat, omnem auctoritatem Petrus vnus obtineat; denique Petrus vnus sit τὰ πάντα; cęteri Apostoli κωφὰ dumtaxat sint πρόσωπα. Percurramus leui pede eius verba. *Petrus*, ait, *primus omnium, licet non ætate, vt sæpius diximus, sed dignitate, talem fert sententiam.* Petrum inter discipulos primum locum tenuisse, non inuiti concedimus: fuit enim ordo inter illos, vt supra dicebamus, XIII.5: non autem confusio & ἀταξία: at caput tum fuisse Apostolorum,

quod sæpe dicit Baronius, aut quomodo hic loquitur, dignitate præstitisse, falsum esse ibi probauimus: omnes enim Apostolos condiscipulatus æquabat. Petro autem nihil dum eximij honoris Christus contulerat. Quin ipse Baronius paullo post fatetur, num. 23. Petrum caput Ecclesiæ nondum fuisse constitutum. quæ igitur tum fuit illius prærogatiua dignitatis? propter ætatem fuisse prælatum cæteris negat Baronius, affirmat Hieronymus: & videtur sensisse cum Hieronymo Dionysius, qui in libro De diuinis nominibus, capite tertio, vocat Petrum τὴν κορυφαίαν καὶ πρεσβυτάτην τῶν θεολόγων ἀκρότητα: *verticem Theologorum supremum & vetustissimum.* quare enim *vetustissimum*, nisi quia erat omnium natu maximus? quam fuisse multorum sententiam antea probauimus: ac propterea primum respondisse. Nos id in medio relinquimus. At quod pro toto Apostolorum choro Petrus loquitur, in eo specimen nullum dignitatis præcellentis agnoscimus; sed vel ordinem inter pares, vel zeli vehementiam in Petro, vt superius ostendimus. Si erramus, cum B. Ambrosio erramus, qui affirmat, Petrum cùm respondit pro omnibus, primatum egisse, *confessionis vtiq; non honoris.* locum Ambrosij paullo post inter alia Patrum testimonia expendemus: cum B. Chrysostomo erramus: cuius verba subijciam in hunc Matthæi locum, ex homilia LV. Τί οὖν τὸ στόμα τῶν Ἀποστόλων; Πέτρος; ὁ πανταχοῦ θερμός, ὁ τοῦ χοροῦ τῶν Ἀποστόλων κορυφαῖος, πάντων ἐρωτηθέντων, αὐτὸς ἀποκρίνεται· καὶ ὅτε μὲν τὴν τοῦ δήμου γνώμην ἠρώτα, πάντες εἶπον τὸ ἐρωτηθέν· ὅτε δὲ τὴν αὐτῶν, Πέτρος προπηδᾷ καὶ προλαμβάνει. *Quid Petrus os illud Apostolorum? Is vt calidus vbiq; chori Apostolorum coryphæus, quum omnes fuissent interrogati, solus respondet: & tunc quidem, cum de opinione populi Christus interrogabat, omnes dixerunt quod fuerant interrogati: sed cum de propria ipsorum opinione, Petrus prosilit* (anteuertit alios) *& sermonem occupat.* hæc Chrysostomus: qui Petrum coryphæum appellans chori Apostolici, ad ordinem respicit, qui fuit inter illos: cum ipsum vocat, *vbiq; calidum*, zeli vehementiam facit caussam, cur Petrus sæpe os Apostolorum fuerit; de quo ante dictum: quo etiam pertinent verba, προπηδᾷ *saltu anteuertit* & προλαμβάνει, *sermonem occupat.* Nullam hic habes dignitatis præcellentiam: quare Theophylactus mentē Chrysostomi duobus verbis expressit, πάλιν ὁ Πέτρος ὡς θερμὸς προπηδᾷ. sed de hoc Chrys. loco mox plura. Augustinus vero sic sermone XIII. de verbis Domini: *Vnus pro multis dedit responsum, vnitas in multis.* in ea homilia primatus Petri meminit Augustinus: sed cum interpretatione duobus locis, *in ordine Apostolorum primus.* quam sententiam pluribus persequitur B. Cyrillus in Iohannē. eum omnino vide, libro IV. cap. XXVIII. Addit Baronius: *Petrus talem fert sententiam, vt caussam*

ipse

ipse definiat, & quid omnibus sentiendum esset, erudiat, atque decernat, ac fidei canonem perpetuo permansurum constituat. Subit mirari quod genus istud sit Concilij: in quo interrogat Christus sententiam, Petrus solus constituit, Petrus solus CANONEM FIDEI condit. Non possumus legitimo vlli Concilio istud comparare: nam legitimi Concilij præcipua & οὐσιώδης nota est, vt singuli confessorum libere quid sentiant, exponant, & vt de communi omnium sententia decernatur ac fiat canon. Hic nihil simile; vnus Christus interrogat; in quo nullum specimen dignitatis: vnus Petrus Canonem fidei constituit: qui est in Ecclesia supremus apex dignitatis, vni Christo proprius. de reliquis Apostolis subiungit auctor: *vt nihil ferme iam esset opus consulere cæteros tunc Apostolos, ac rogare quænam essent de ea re sententiæ ac opiniones.* de ipso autem Domino hæc: *Idcirco etiam satis fuit Christo Petrum fuisse locutum, ac quid de fide sentiendum esset, clauum fixisse.* Ex his colliget facile attentus Lector, quò pertineat, nouum, inauditum & τερατῶδες figmentum de Concilio inter Christum & discipulos habito. Nam si in eo Concilio, quod præsente ipso Domino fuit celebratum, solus Petrus articulos fidei condit, Christo dumtaxat laudante, cæteris vero Apostolis omnibus aussantibus, vt si essent numerus tantum: quis dubitabit hodie, cum abest Christus saltem corpore, Petri successorem Papam, omnia posse, & quidem solum, *vt nihil ferme iam opus sit cæteris Episcopis*, quemadmodum loquitur Baronius de Apostolis? Res ipsa loquitur, sequi hoc necessario è narratione ista. Quod conclusionem hanc ipsis verbis non ponit auctor, magnæ id est artis: imò, caput hoc est artis Baronianæ. Nimirum hæc est illa κρύψις συμπερασμάτων, conclusionis occultatio, cuius vim & efficaciam ad fallendum docet Aristoteles in octauo Topicorum. vbi obseruat philosophus, solere subtiles disputatores & Sophistas, κρυπτικῶς πυνθάνεσθαι: quod in diuersissimo scribendi genere strenue imitatur Baronius, multa κρυπτικῶς ἱστορῶν, vt antè exposuimus. Obseruent igitur candidi & prudentes Lectores, quanta dexteritate dogma nouum, quod Papa sit supra Concilium, clam & tacite insinuetur, quod Tomo sexto palàm asseritur. Porrò ex ijs quæ dicit Baronius de typo Concilij in ea historia exhibito, quam ipse ex animi sui sententia concinnauit; clare intelligitur, cuiusmodi Concilium ipsi fuerit probatum, & quale hodie, in tanta eius remedij necessitate, sperari queat ab illis qui rerum summæ Romæ præsunt: nempe eiusmodi, in quo vnius dumtaxat voluntatis Papæ ratio habeatur, neque vllius præterea rei cuiusquam. Quod si legitimi Concilij ea lex & norma est, vt insinuat Baronius: quare in capite XV. Actorum non reperitur seruata? quare primis aut medijs Ecclesiæ temporibus,

temporibus, pijs Patribus hoc arcanum fuit incognitum? quare è tot meliorum feculorum Concilijs nullum repertum eſt, quod hanc recti normam agnoſceret? quare adhuc circa principium octaui ſeculi, Maximus Abbas legitimi Concilij notam ſtatuit, vt literis fuerit conuocatum, de communi Patriarcharum conſenſu ſcriptis? Locus eſt in extrema diſputatione cum Pyrrho, quam Tomo octauo deſcripſit Baronius. *Θαυμάζειν ἐπέστη μοι*, ait Maximus, *πῶς σύνοδον ἀποκαλεῖς τὴν μὴ κατὰ νόμους καὶ κανόνας συνοδικοὺς ἢ θεσμοὺς γενομένην ἐκκλησιαστικούς· οὔτε γὰρ ἡ ἐπιστολὴ ἐγκύκλιος κατὰ συναίρεσιν τῶν Πατριαρχῶν γέγονεν.* Negat habendam pro Synodo, in cuius indictione & celebratione leges ſynodales non fuerint ſeruatæ: earum autem legum Eccleſiaſticarum, quæ ad Concilia pertinent primam, ponit hanc; vt de communi ſententia omnium Patriarcharum indicatur Synodus: deinde alias legitimi Concilij conditiones plures recenſet: in quibus ius eximium Romano Pontifici tribuitur nullum ſupra alios Patriarchas. Idem Maximus in alia diſputatione cum Theodoſio Cęſareę in Bithynia Epiſcopo, notá legitimæ Synodi hanc facit: *Illas*, ait, *nouit probas & ſanctas Synodos pius Eccleſiæ canon, quas rectitudo dogmatum probauit.* Hodie dicat aliquis idem Romæ, & virum putabo. Et tamen hic eſt Maximus, qui aduerſus Patriarchas Conſtantinopolitanos male de fide ſentientes ſtetit firmus ad martyrium vſque, Romanis Papis bene ſentientibus ſemper coniunctus, pietate & ſanctimonia inter paucos vir inſignis. Sed hæc iſto loco ſatis.

XI. *Ad caput tertium ἐπιστάσεως Baronianæ: An Petrus ſit conſtitutus ſummus Sacerdos, & Caput viſibile Eccleſiæ. Baronius id probat ratione humana & exemplis. Docetur de rebus fidei diſputandum eſſe è verbo Dei, non rationibus humanis. Scriptura principium omnium diſputationum Theologicarum. Impia vox differentium extra Scripturas. Reſpondetur ad rationem Baronij, de præſtantia monarchiæ. Oſtenditur non ſequi quod ille colligit. Formæ ex omnibus mixtæ laus. Veteris Eccleſiæ regimen formam πολιτείας retuliſſe ex omnibus mixtam. Caput vnum* CHRISTVS: *Epiſcopi inſtar Optimatum. ijdem dicti etiam* monarchæ. *Populi partes in ordinationibus. Synodorum auctoritas. Ordo inter Epiſcopos. Epiſcopis magnarum vrbium honos tributus: Romano præcipue. Dominatio olim ignota poſtea ſuccreuit, infandorum cauſſa malorum. Reſpondetur ad exempla Baronij. Probatur male afferri exemplum Pontificis Max. apud Iudæos, ob varias cauſſas. item Romani & Athenienſis. Alia nonnulla.*

ANNI

ANNI XXXIII. Num. XVIII.

SEquitur decretum alterum huius ψευδωνύμου Concilij: quo Dominus noster, si Baronio credimus, Petrum constituit Sacerdotem summum, caput visibile Ecclesiæ, fundamentum & absolutum Monarcham. Atque id ita fieri debuisse, priusquam ad verba Christi accedat, duobus argumentis probat: quorum prius est ab vtili; posterius ab exemplo. Vtilitas vnius visibilis capitis illa commemoratur, quod eo pacto controuersiæ, quas necesse est in Ecclesia oriri, facile tolluntur, dubia soluuntur, Ecclesiæ vnitas atque integritas melius seruatur. Exempla in medium afferuntur tria; veteris populi Iudaici, Reip. Romanæ, & Atheniensis. Hæc conditor Annalium; cui breuiter responsurus, illud prius dicam. Si constaret liquidò eam fuisse diuinæ Sapientiæ voluntatem, vt militans in terris Ecclesia regio ac monarchico imperio sub vno visibili Capite regeretur; non hęc solum duo argumenta potuisse adferri; sed alia quàm plurima, ad laudandum istud Dei consilium; quod sapientissimum esse, Ecclesiæ vtilissimum, atque vno verbo cæteris eiusdem ordinationibus simillimum, nemo pius esset dubitaturus. Nunc quum fuisse eam Dei voluntatem, neque ex oraculis Scripturarum certò queat probari; neque ex primorum seculorum Patribus; quod paullo post luce meridiana efficietur clarius; frustrà esse Baronium, atque adeo præpostere agere, cùm priusquam Dei voluntatem è sacra pagina demonstrarit, argumenta affert, ex humana ratione deprompta; vt euincat, debuisse Christum ita facere, & quò esset ipsius Ecclesiæ consultum, Monarchiam absolutam, qualis hodie defenditur, oportuisse in terris instituere. Prius probet Baronius, ita Deum voluisse, atque eius formę regimen præcepisse: & protinus fideles omnes concedent, sapienter voluisse, sapienter fecisse, atque omnino sic fieri debuisse. Nam istæ quidem ex humana sapientia depromptæ ratiunculæ, vim magnam apud exercitatos in diuinis oraculis viros non sunt habituræ. Præclare & vere B. Hilarius libro sexto De Trinitate; *Hoc*, ait, *stultitiæ humanæ error inuexit, dum quod sapiunt ex se potius, quàm Deo sapiunt.* Quare operam ludunt Monarchiæ istius patroni, dùm multas & subtiles è penetralibus Philosophiæ rationes congerunt, quò vnius in Ecclesia monarchicum imperium defendant. *Pluralitas principiorum*, inquit Barlaam Episcopus Hieracensis, in epistola ad Gręcos de primatu Ecclesiæ Romanæ, *& carentia principij, initia sunt inordinationis: ex hac autem oritur solutio. Solutio verò est Dei alienum.* acutè: quis negat? Sed nos huic Barlaamo alium Barlaamum monachum opponimus, qui in

breui

breui tractatiuncula De Papæ principatu, statim initio prudentissime monet, omnes huiusmodi disputationes ad principia reuocandas esse, de quibus inter contendentium partem vtramq; conueniat: quod ille dicit, ἀναγαγεῖν ἐπὶ τὰς κοινῇ ὁμολογουμένας ἀρχάς. Porrò principia statuit idem sapienter & pie, Scripturas. E Scripturis igitur, non ex proprio sensu probanda est ista Monarchia. Nam in diuinis consilijs cæcutit humana ratio. Quid magis absurdum humana ratione rem æstimantibus, quàm vt filius Dei mortem subeat, & quidem mortem Crucis? Itaque Petrus abominatur eius rei mentionem, & humana vsus sapientia Christo dat consilium, vt ab eiusmodi consilio abhorreat. Quod Petro tunc à Domino dictum est, id ipsum sibi dictum putent, quicunque οὐ φρονοῦσι τὰ τοῦ Θεοῦ ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων: hoc est, qui ad iudicandum de consilijs diuinis, non Scripturas, sed humanam consulunt sapientiam. Monarchici verò disputatores, vbi semel ingenio habenas laxarunt, vt sine Dei verbo velint sapere, quò, bone Deus, progressi sunt? Exemplo sit auctor Glossarum in Extrauag. Vnam sanctam, qui Rom. Pontifici verba Christi de se accommodans, Matth. XXVIII. 18. *Omnis potestas mihi data est in cælo & in terra*, in hanc blasphemiæ plenam & plus quam Satanicam vocem erupit: *Non videretur*, ait, *Dominus discretus fuisse, vt cum reuerentia eius loquar, nisi vnicum post se talem vicarium reliquisset, qui hæc omnia posset.* En abominandæ impietatis abyssum, in quam necesse est eos incidere, qui de rebus diuinis ex alijs principijs quàm Verbo Dei audent disserere. *Euanuerunt* nimirum *in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum. Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt.* Iam superioribus Baronij argumentis breuiter respondeamus. Primum erat, de vtilitate vnius in terris capitis visibilis, & monarchici, ad conseruationem Ecclesiæ. Equidem non nescio dominationem vnius & regimen monarchicum, potiorum philosophorum consensu, quibuscum & nos sentimus, ceteris omnibus formis πολιτικῶν præstare: sed illud addo; à rebus terrenis ad res Ecclesiæ persæpe duci argumentum non posse: cœlestis enim res est Ecclesia ac prorsus diuina, cuius tuitio & σωτηρία non ab humanis pendet consilijs, verùm ab vnius Dei voluntate. Igitur an expediat in Ecclesia, quæ summum Monarcham agnoscit Christum, Deum & hominem, cui ipsa arctissime coniungitur, vt capiti corpus, sponsa sponso; alium esse terrenum Monarcham, qui regio imperio illam regat, & dicat, *Sic volo, sic iubeo, mea pro ratione voluntas*, vt hodiè docemur; Dei esse vnius statuere, non autem cuiusquam mortalium. Ecclesia, Dei viuentis domus est; populus illius περιούσιος: quis igitur tantum sibi tribuat, vt ordinare domum Dei ex animi libidine audeat?

Quis

Quis sanus non potius credat, si vnius capitis visibilis & Monarchæ dominatio ad salutem Ecclesiæ necessaria est: repertum iri sine dubio illius institutionē, claris & perspicuis verbis expressam in Testamento Patris nostri Iesu Christi, qui Ecclesiam tantopere dilexit, vt propter illam sese exinaniuerit, & quò illi salutem pareret, mortem subierit, & quidem mortem Crucis? Quis etiam dubitet, repertum iri eius instituti atque præcepti perpetuam in Ecclesia praxin; atque eam tum maxime illustrem, cùm maxime florebat doctrinæ Christi puritas atque integritas? Quare in Verbo Dei & praxi primitiuæ Ecclesiæ quæstionis huius decisio est omnino quærenda: & eo standum, quod ibi fuerit inuentum. Alioquin rationibus humanis si agitur, nihil agitur. Nam etsi fatemur regimen monarchicum esse optimum atque excellentissimum: non tamen concedimus, ad conseruationem alicuius status illud esse simpliciter necessarium. Sunt enim & aliæ publicæ administrationis formæ, quas qui prudenter vsurpant, regiam nihil desiderant. Itaque olim in populo Iudaico non vnius dominatio, sed plurium optimorum quam Aristocratiam vocant, à Deo fuit instituta. Et Iosephus scriptor grauissimus, libro quarto, cap. VIII. Mosem inducit Iudæis suis ita præcipientem: Ἀριστοκρατία μὲν οὖν κράτιστον, καὶ ὁ κατ' αὐτὴν βίος· καὶ μὴ λάβοι πόθος ὑμᾶς ἄλλης πολιτείας· ἀλλὰ ταύτην στέργοιτε, τοὺς νόμους ἔχοντες δεσπότας, καὶ κατ' αὐτοὺς ἕκαστα πράττοντες· ἀρκεῖ γὰρ ὁ Θεὸς ἡγεμὼν εἶναι. *Optimum est optimatum regimen, & in eius forma Republica optime viuitur. Neque vos aliam vnquam Reip. formam desideraueritis: sed in hac semper acquiescitote; Leges pro dominis habentes, & ex illarum præscripto omnia administrantes. Sufficit enim vobis quod Ducem, siue Principem habeatis* DEVM. Quis autem ignorat multos & olim fuisse populos, & nunc esse, qui in forma democratica aut aristocratica acquiescant? & tamen conseruantur earum dominationes, vigent, florent, durant. Non igitur rectè colligunt, qui sic argumentantur: vnius in terris dominatio ad conseruationem Ecclesiæ futura erat accommodatissima: ergo illam Christus instituit. Tam facile enim est Christo conseruare Ecclesiam suam in statu aristocratico, aut quouis alio, quàm monarchico. Accedit huc, quod plurimi è veteribus sapientibus, viri longe prudentissimi, pronuntiarunt; illam administrationem publicæ rei esse omnium optimam, quæ fit ex omnibus formis temperata: qualis erat Spartana, omnibus decantata. Romana etiam vetus; cuius mixturam explicat accurate & prædicat magnifice Polybius libro sexto. Atque hanc formam è pluribus mixtam, in primitiua Ecclesia posse obseruari, nemo antiquitatis Ecclesiasticæ peritus negauerit. Vnus Rex, vnus Monarcha, VNVM SOLVM CAPVT, ait Gregorius Ma-

gnus, epistola XXXVI. libri quarti, ἡ μία ἡ μόνη ἀληθῶς κεφαλή, inquit Basilius in Asceticis, p. 390. vel si quis alius auctor eius libri, *vnicum, & solum caput Ecclesiæ* agnoscebatur, Dominus noster, IESVS CHRISTVS. Episcopi in singulis Ecclesijs constituti, cum suis presbyterijs, & propriam sibi quisque peculiari cura, & vniuersam omnes in commune curantes, admirabilis cuiusdam Aristocratiæ speciem referebant. Nam singulos Episcopos cum suis cleris Ecclesias quibus erant præpositi, in solidum curasse, neque vllum aliud supra se in terris caput agnouisse, tam certum est, quàm quod certissimum, vel ex vnius B. Cypriani testimonio, vt alia nunc taceam. Hinc adeo est, quod Episcopi aliquando reperiuntur *Monarchæ* appellati, vt ante multos annos memini notare cum alibi, tum in vita Vdalrici Augustæ Vindelicorum edita; qui liber mihi nunc ad manum non est: & *monarchiam* etiam legas pro Episcopatu positam. Hilarus Papa Rom. ad Leontium Episcopum. *Dilectissimo fratri Leontio Hilarus. Miramur fraternitatem tuam ita legis Catholicæ immemorem esse, vt quæq; iniqua, & contra Patrum nostrorum statuta, in prouincia quæ ad monarchiam tuam pertinet, si ipse, aut non vis aut non potes, etiam nec nos silentij tui taciturnitate permittas corrigere.* Erant & populo suæ partes, sub cuius assistentis conscientia, vt loquitur B. Cyprianus, ordinationes fiebant: in quo specimen aliquod fuit democraticæ πολιτείας. Porrò inter Episcopos primis illis & beatis temporibus, ordinem fuisse, cum scripta illorum seculorum legimus, facile animaduertimus; dominationem fuisse, aut regium vnius imperium in omnes, nusquam deprehendimus. Et omnino nullum fuisse certum est, ætate sanctissimi Martyris, Cypriani: qui in epistolis ad Romanos Papas (fratres ipse appellat semper) Cornelium & Stephanum, toties illam inculcat sententiam; *habere in Ecclesiæ administratione voluntatis suæ arbitrium liberum vnumquemq; præpositum, siue Episcopum,* RATIONEM ACTVS SVI DOMINO REDDITVRVM: & similia his multa in eius diuini viri monumentis. Quinetiam administratio Ecclesiarum, temporibus illis vsurpata, hoc ipsum euincit planissime. Nam illa propter quæ Caput visibile & monarchicum necessarium esse Baronius & cæteri partium illarum hodie contendunt; per Episcopos omnia administrabantur, vel singulos cum suis presbyterijs, si leuius esset negotium; vel plures in Synodis congregatos, si res exigeret. Synodi dubia soluebant; Synodi controuersias componebant; Synodi obstinatos hæreticos vel schismaticos damnabant, & ex Ecclesia eijciebant: denique, licet primis illis temporibus caput visibile & monarchicum nullum esset; nihil tamen ad Ecclesiæ regimen, conseruationem & αὔξησιν desiderari potuit, quod non abunde suppeteret.

suppeteret. Loco dominationis erant sancta charitas, & inter Episcopos eiusmodi ordo, vt qui plurimum possent publicum bonum procurare, illi censerentur primi, & honoris quædam prærogatiua illis æquo animo à cæteris concederetur. Est autem ita natura comparatum, vt illi plurimum prodesse possint, qui ciuitates maximas & potentissimas inhabitant. Quod in Episcopis vel maxime vsu venire, quum & ratio & experientia omnium seculorum arguat; iure merito illis temporibus Episcopo Romæ, ciuitatis dominatricis & B. Petri successori, cæteri omnes primas sine inuidia concesserunt: ita tamen, vt fratrem agnoscerent, fratrem vocarent, non dominum, non Monarcham, non Vice-deum, non Omnipotentiæ Pontificiæ vindicem, vt hodie à suis parasitis vocatur. Hæc noua iura, ita erant primitiuæ Ecclesiæ incognita, vt ne appellationum quidem illarum vmbra, vel aliquod leuissimum vestigium in tota vetustate plurimarum ætatum possit deprehendi. Quæ postea mutationes acciderint in regimine Ecclesiæ, cupiditas dominandi quando primum grassari cœperit, noui tituli, noua iura quando primum sint excogitata, quibus artibus, per quos gradus, quibus quantisque motibus, bellis, sceleribus, parricidijs ad hoc fastigium humanę potentię Papa Ro. fuerit euectus; nemo qui proximorum seculorum historias legit, potest ignorare, nisi fungus est, aut iudicio diuino excæcatus. An autem Ecclesię Dei melius fuerit prospectum; postquam versa est prior charitas & legitimus ordo inter Episcopos, hinc in dominationem, inde in necessitatem parendi vni δεσπότῃ & Monarchæ, virorum eruditorum & vere piorum facio iudicium. Frustra igitur Baronius vtilitatem nobis prædicat vnius capitis visibilis, regio more imperantis; quum certissime compertum sit, primitiuam Ecclesiam nullum eiusmodi Monarcham agnouisse: & postquam longa dies illud caput monarchicum, ceu nouum τέρας, in lucem produxit; adeo nihil ex eo boni accessisse Ecclesiæ, vt contra, ex illo tempore omnia in deterius sint versa; succedentibus in locum prioris concordiæ, charitatis, εὐταξίας, & mutuæ reuerentiæ, tota passim Europa odijs, tumultibus, bellis, cædibus, parricidijs Regum & Principum, populorum vastationibus, & vix prius auditis lanienarum exemplis. Taceo de rapinis omnium totius Europæ regnorum, ad ditandum vnam vrbem; quarum exempla horrenda, vt alibi vere dicebamus, Matthæus Paris monachus, & alij historiæ Anglicæ scriptores luculenti & fide dignissimi, infinita suggerunt. Hæc quum sine extrema impudentia, aut pudenda historiarum ignoratione, nequeant negari; reuocentur prius res Romanæ ad antiquum modum oportet, quam Baronio fides habeatur, vtilitatem sui Capitis visibilis, quale cer-

nitur hodie, prædicanti. Exempla quæ afferuntur, & prætermitti à Baronio, & negligi à me sine fraude poterant. Pietatis enim Christianæ non est, vitam vel priuatim vel publice instituere ad populorum aliorum exempla: verùm ex Lege Dei & Christi atque Apostolorum eius, quà documentis, quà exemplis. Pessimè verò caussæ suæ Baronius consuluit, cùm eiusmodi exempla in medium protulit, quæ hodiernam doctrinam de capite monarchico funditus euertant. Nam si ad exemplum Ecclesiæ Iudaicæ, Pontifex Maximus Ecclesiæ etiam Christianæ fuit necessarius; proferatur eius institutio è libris Noui Testamenti, claris verbis declarata, quemadmodum è Lege Mosaica proferri potest Pontificis Iudaici expressissima institutio. Episcopi, presbyteri, diaconi, apertis Scripturarum testimonijs sunt fundati: vbi habetur præceptum de Pontifice Maximo, & monarchico? vbi aliquá Sedis Romanæ mentio? Adde quod summus Sacerdos Iudaicus, typus fuit Christi, veri & ἀρχιερέως & ἱερείου, ac salutaris illius victimæ, cuius vmbram olim Iudæi, nos hodie tenemus veritatem. Vbi res venit, typi cessant; quis dubitat? Cessauit igitur profectò typus ille vnus Messiæ, & successerunt in eius locum XII. Apostoli: quorum hodie vicarij sunt, etsi non pari potestate cum Apostolis, omnes Episcopi, vt è B. Cypriano antea dicebamus. Postremò quum illis temporibus intra vnius populi fines, sane angustos, Ecclesia contineretur; viderint acuti homines cuiusmodi sit illa argumentatio; quia in Ecclesia vnius populi fuit aliquis Pontifex Maximus; ergo etiã in Ecclesia esse debet, per vniuersum mundum, quàm late Orbis patet, sparsa & fusa. Verùm esto: sit in toto mundo vnus Pontifex Maximus, quia fuit olim in populo vno: at sub veteris nominis obtentu, noua, inaudita, horribilia iura inuadi, Orbis terrarum dominationem rapi triuolis distinctiunculis velatam, in spiritualibus directe, in temporalibus indirecte, Omnipotentiam Pontificiam iactari; cædes Regum & Principum, quos pauci hęretici hęreticos pronuntiarint, vel nescio quo prætextu morti addixerint, (vt duos Henricos Galliæ Reges nuper,) doceri, iuberi, patrari, laudari, quis ferat? aut quod simile ius Lex Dei Iudaico Pontifici olim tribuit? Si igitur populi illius exemplo tueri se volunt Papę, Regibus parento extra muneris sui functionem, vtique in temporalibus; rerum ac personarum sacrarum curatione contenti sunto. Nam hæc fuerunt olim apud Hebræos Regum & Pontificum iura. Hoc vel illa Iudaici iuris regula ostendit, quam antè proferebamus, in disputatione de Anna Pontifice. Sed sunt & alia eius rei argumenta in Thalmudicis Digestis, & apud Maimonidam, cæterosque Rabbinos tam multa, vt id velle negare, extremæ sit impudentiæ. Vel lege ha-

Iacoth

Iacoth de Regibus & bellis eorum in libro Schophetim, apud Mosein Ægyptium. Et in Masseceth הוריות tractatu Thalmudico, capite tertio, pag. 13. demonstratur, Regem esse קודם לכהן גדול *superiorem Summo Pontifici* è tertio Regum I. 33. vbi Dauid Rex vocat se dominum Sadok Pontificis. Quin ille ipse Iosephi locus, quem affert Baronius, si recte intelligatur, conclusionem illius euertit. Non enim tribuit ille Pontifici vllam Hildebrandinæ similem Monarchiam, nullam Pontificiam Omnipotentiam; sed tantum, *ἵνα τῶν ἄλλων ἱερέων πρωτεύῃ, vt inter reliquos Sacerdotes locum primum obtineat.* Quod autem ait Iosephus, præcipua quæque publicorum negotiorum à Sacerdotibus fuisse administrata; verum est de consessu vnius & Septuaginta virorum, id est Synedrio: quod è Leuitis & Sacerdotibus magna ex parte, non exclusis tamen reliquis Israelitis, vt antè dicebamus, componebatur. Sed Synedrij caput non fuit Pontifex, vt iam probauimus; verùm is qui dicebatur Nasi: Pontifex autem cum Synedrio intererat, infra Nasi censebatur; vterque verò infra Regem. De Pontificibus Romanorum & Atheniensium, idem responsum esto. Nam ne isti quidem, quod peritis rerum antiquarum est compertissimum, vllum monarchicum imperium in spiritualibus & temporalibus sibi vindicarunt. Solas curabant res & personas sacras: negotia Reip. non attingebant, nisi quatenus religionis caussa postulabat. Magistratibus penes quos imperium erat, obtemperabant, & eorum iussa capessebant: neque amplificandæ suæ potentiæ gratiâ turbas, seditiones, aut bella leguntur vnquam excitasse. Quid multa? nullus inter illos extitit Hildebrandus, nullus Bonifacius octauus, nullus Alexander sextus. Quorsum igitur hodie ista exempla vetustatis ad stabilienda iura φύσει ἢ θέσει nata? Aut quis tam hebes quin intelligat, à singularum ciuitatum Pontificibus, ridiculo errore argumenta duci ad Pontificem vniuersi mundi? Velim verò mihi dicant isti disputatores solertes, an Rex sacrorum apud Athenienses, aut Pontifex Maximus apud Romanos, ad populos suis Rebuspub. subiectos suam iurisdictionem, aut aliquam dominationis vmbram, porrigerent. Verùm de potestate Sacerdotum apud gentes, plura, si Deus voluerit, dicentur ad annum LVII. Obiter leuiora quædam hic adnotare non pigebit. In psephismate Atheniensium, cuius meminit Baronius, legitur apud Iosephum, ἐπ' Ἀγαθοκλέους ἄρχοντος; pro quo est in Annalibus ex fide aliena, *sub princrpe Agathocle.* Aliter locutus esset, credo, Baronius, si obseruasset, quod nemo eruditorum ignorat, M. Tullium, Senecam, & Plinium, aut Græcam vocem Latinam solitos facere, aut *Prætorem* appellare, vel *magistratum*, illum Atheniensium Archonta, qui anno dabat nomen.

nomen. nemo certe Latinitatis veteris obseruans temere Principem dixerit: qua de voce mox dicentur plura. Iam cùm à thesi ad hypothesin transit auctor, & sic ait: *Quod diuino & humano iure ità semper factum reperiretur*, (nempe, vt apud plerasq; gentium esset vnus summus Sacerdos;) *Christum suorum Apostolorum Principem constituisse Petrum*: si recte capio Baronij argumentationem, etiam ad exempla Romanorum & Atheniensium respectum habuit Dominus, cùm Ecclesiæ suæ regimen ordinabat. Fortasse non erat ea mens Baronij: nemo tamen illa verba expendet, *quod ita semper factum reperiretur*, quin huius suspicionis illi veniat in mentem. Equidem scio Iesum Christum, pro illa sua infinita erga humanum genus indulgentia, in dictis factisque suis naturæ hominum sese non raro accommodasse. Verum egisse illum rem tantam, humana exempla respicientem, salua pietate dici posse non existimo. Est enim Filij Dei maiestate indignum, vt dicatur consilij tanti caussas extra se quæsiuisse, & more ἀνθρώπων μερόπων deliberans, ratiunculis eiusmodi fuisse motus, quales paullo antè dicebamus. Sapientia Dei æterna est: consilia ab æterno fundata: rationes consiliorum humanæ menti incomprehensibiles. Quicquid igitur est, vel honoris, vel χαρισμάτων, quod in Petrum cæterosue Apostolos est collatum; ante mundi fundamenta, non trabali lege, sed diuinæ prouidentiæ inuiolabili decreto fixum erat. Sed hęc, vt dixi, obiter.

XII. *Ad quartum caput ἐπιςάσεως Baronianæ. Sententia Baronij, Petrum esse constitutum petram & Monarcham in Ecclesia. Proponitur Matthæi pericopa expendenda. Summa & partes colloquij Christi cum discipulis suis. Consilia Dei non semel & simul electis patefacta. Caussæ non temere quærendæ eorum quæ fiunt impulsu Spiritus Sancti. Cur vnus respondet pro omnibus Apostolis? rationes duæ. Tostati laus. Cur Petrus sit ille vnus qui loquitur? I. ratio; solus Petrus id mysterium norat. ea confutatur. Articuli vis in* ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ. *II. præcellens virtus Petri. III. quod esset os Apostolorum: itaque eius vox est vox omnium Apostolorum. IV. Petri feruor. V. Quod esset coryphæus Apostolorum. Id esse argumentum præcellentis honoris, at non dominationis. Apostolorum chorus.* κορυφαῖος & κορυφαιότατος, *quis proprie, item metaphorice. Decemviri Rom.* ἔξαρχος. ἐξάρχειν μολπῆς. *συνηγεῖν. Petrus* ἔξαρχος *Apostolorum, item* ἀρχηγός. *cur & quæ eius partes. Admonitio de voce* Princeps *apud interpretes Græcorum Patrum. Ruffini locus animaduersus, & Christophorsoni. In Apostolorum pari potestate fuisse præcipuum honorem Petro delatum. Paritas ministrorum inaudita veteribus. Differentia inter honorem & dominationem.*

dominationem. Regnum Petri apud Ambrosium. & παρρησία Petri apud Chrysostomum : vel potius ἀγάπη. Solvitur obiectio; Petrum post Assumptionem Domini cepisse uti auctoritate. docetur auctoritatem illam nihil minus fuisse quàm monarchiam. Petri peculiaris προστασία in iaciendis Ecclesiæ fundamentis. sed in qua nihil fecit αὐθεντικῶς aut quasi habens potestatem aliquam in collegas. Solvitur obiectio è Chrys. αὐθέντης τοῦ πράγματος *dictum de Petro, at non* αὐθέντης τῶν Ἀποστόλων. *Ambiguitas in voce* Princeps : Princeps Sacerdotum, *titulus damnatus in Concil. Carth.* Princeps *ea notione qua dominationem significat, neque de Petro neq; de Papa legitur apud Patres.* Monarcha *&* Monarchia *voces in veteri Ecclesia inauditæ. Noua vocabula reijcienda ex usu Eccl. nisi fuerint legitimo Conc. firmatæ.* ἀγέννητος *de Patre. Petrum pro Apostolis omnibus locutum esse. Diluuntur obiectiones aduersus eam sententiam. Petrum in hoc colloquio discipulum egisse, non Principem qui articulos de fide conderet, ut vult Bar. Cur Petrus post confessionem non laudatur, sed beatus prædicatur.* παρρησία *apud Chrys. non est* meritum. ἀπαρρησίαστος. *devotio Petri. præmium confessionis.* Bar-Iona *cur additum.* caro & sanguis. *Petro facta promissio ad omnes Apost. pertinuit. Literalis expositio horum verborum,* Tu es Petrus, & super hanc petram æd. *Arabs interpres* ῥωμαΐζει. *Græci textus Matthæi auctoritas pessimo exemplo spreta nonnullis. Hebraicus textus hæreticorum.* petra *soliditatem denotat, non dominationem. Alia multa.*

VEniamus iam ad τὸ συνέχον, & ipsum huius controuersiæ cardinem. Probat deinceps Baronius, Petrum in hoc sic falso dicto Concilio, à Domino nostro constitutum esse Ecclesiæ suæ petram, fundamentum, Principem & Monarcham. Hoc elicit ille è verbis Domini, Matthæi XVI. Nam dicit ibi Filius Dei se ædificaturum Ecclesiam suam super Petram, hoc est, Petrum, ait Baronius : & daturum se eidem Petro claues regni cœlorum. Petra, Claues & verbum *Pasce*, tria sunt Monarchiæ Petri, id est, Romani Pontificis firmamenta, & ut hodie Hildebrandistę putant, eius imperij totidem arces munitissimæ : ut nos firma fide credimus, Monarchiæ in Ecclesiam inuectæ non προτειχίσματα, sed ἐπιτειχίσματα. Sed clauium quidem ius & vim verbi *Pasce* non hoc loco, verùm in anno sequente explicat Baronius. Quare & nos duas illas partes istius disputationis in illũ locũ reijciemus. Summa igitur doctrinæ Baronianæ hîc propositæ est; Dominum nostrum, quando dixit Petro, *Tu es Petrus & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*, hoc significasse; Petrum in Ecclesia quam se ædificaturum

ædificaturum pronuntiat, futurum petram, id est, fundamentum primarium, (ita sæpe appellatur Petrus in his Annalibus,) cui totum ędificium innitatur: neque solum fore fundamentum, sed etiam vniuersæ Ecclesiæ Principem ac Monarcham, tam ipsum, quàm eius successores. Baronij verba: *instituto iam in Ecclesia collegio Apostolorum, ex illis vnum omnium maximum ac Principem, qui cæteris præesset elegit.* & postea: *Licèt Christus sit auctor Ecclesiæ, protector ac moderator, tamen principatum quendam in ea esse voluit, ac monarchiam, quam Petro contulit, ac in eius successores propagauit.* Hæc doctrina quàm vera sit, aut quatenus vera sit, melius cognoscere non possumus, quàm si ad lapidem Lydium illam exegerimus; & verba Domini diligentissime expenderimus; ac quomodo melioribus Ecclesiæ temporibus, cùm exortæ nondum erant hodiernæ controuersiæ, Patres illa intellexerint, accurate iuxta & candide considerauerimus. Quod si probauerimus, neq; Apostolos postquam hæc à Christo audiuerant, neque primorum seculorum Patres, cùm hæc eadem Christi verba vel ex professo, vel obiter in suis scriptis exponerent, de monarchia quæ hodie defenditur, vnquam cogitasse: caussa profectò dici non poterit, quominus hæc doctrina pro noua, & assertores illius pro Nouatoribus sint habendi. Ades igitur Lector philalethes, & ad Domini verba diligenter attende. ἐπεὶ οὐχ ἱερήιον οὐδὲ βοείην. Scriptum est Matthæi capite XVI.

Λέγει αὐτοῖς, Ὑμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι;	15	*Dicit illis Iesus, Vos autem quem me esse dicitis.*
Ἀποκριθεὶς δὲ Σίμων Πέτρος εἶπε· Σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος.	16	*Respondens Simon Petrus dixit, Tu es Christus, Filius Dei viui.*
Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, Μακάριος εἶ Σίμων βαρ-Ἰωνᾶ, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέ σοι, ἀλλ' ὁ πατήρ μου, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.	17	*Respondens autem Iesus dixit ei; Beatus es Simon bar-Iona: quia caro & sanguis, non reuelarunt tibi, sed Pater meus qui in cœlis est.*
Κἀγὼ δέ σοι λέγω, ὅτι Σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν· καὶ πύλαι ᾅδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς.	18	*Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam; & portæ inferi non præualebunt aduersus eam.*

Inter cæteras insignis est periocha hæc apud Matthæum, quæ Domini cum discipulis suis Apostolis colloquium describit. Commemorarunt idem colloquium & Marcus & Lucas; sed minus plenè: quare apud illos ea verba non leguntur, de quibus hodie disputatur.

Narrationis Matthæi duæ sunt partes primariæ: prior, ipsum continet sermonem, quem vltro citroque habuerunt super capite quodam præcipuo religionis Christianæ IESVS CHRISTVS & discipuli eius ab initio versus decimitertij, ad finem decimiseptimi. Sequentes duo versus, declarationem habent consilij Dei de ædificanda Ecclesia super ea doctrina, de qua actum fuerat, de Petri ministerio, quod eam ad rem Christus erat adhibiturus, & de eiusdem Ecclesiæ finem nunquam habitura duratione. Hoc consilium suis Apostolis statim initio communicauerat Christus; sed breuiter & obscure; quando dixit illis, se piscatores hominum esse illos facturum. Nunc aliquid amplius & multo augustius illis indicatur; quod ne tum quidem fuerat ipsis significatum, quando ad prædicandum primò missi sunt. Matth. 1x. & x. Mar. v1. Luc. v111. & 1x. Ita solitus est Deus immortalis, iam inde à primis mundi temporibus, arcana consilia sua non ἀθρόως semel & simul, sed per partes, & temporum interualla, suis electis aperire; sicut antè obseruabamus, in disputatione de prophetia Iacobi. Hic igitur nomen ECCLESIAE primum occurrit; quod in Euangelijs ante hoc colloquium non legitur. Vt facile etiam ex eo sit conijcere, cepisse tunc Dominum, ædificationem Ecclesię, quam moliebatur, Apostolis apertius patefacere. Quos tamen parum percepisse Christi mentem, sequens historia declarat. Apparet enim illos nihil dum altius cogitasse, quàm de restitutione regni Dauidis in Iudæa; de quo etiam post passionem, paucis diebus ante Saluatoris assumptionem ipsum interrogant. Act. 1. 6. At quæ priore parte comprehenditur doctrina, Apostolis ignota non erat, vt statim ostendemus. Sed imitatus est Christus fideles & nauos præceptores; quibus satis non est, vt sui discipuli præcepta artium, aut scientiarum theoremata nota habeant: verùm hoc amplius γυμνασίαν & exercitationem eorundem adijciunt: quò melius de traditæ doctrinæ veritate & oppositæ falsitate ipsis constet, atque vt sic dicam, πληροφορηθῶσι. Est enim docendi via duplex; ἀνασκευὴ confutatio falsi; & κατασκευὴ assertio veri. illa apud Aristotelem sæpissime præcedit; hæc sequitur. Eandem methodum in hoc colloquio obseruatam, licet animaduertere. Quęrit à discipulis Dominus, quem se esse vulgo homines dicerent. Sciebant Apostoli omnes illas opiniones, quas commemorant esse falsas. Sed aliud est scire aliquid esse falsum: aliud actualiter, vt loquuntur in Scholis, illud condemnasse, vel audisse condemnari à suo Doctore. Omnes autem ab illis prolatas opiniones damnat Christus vnica vocula aduersatiua δέ, *sed* vel *autem*. Ὑμεῖς δέ. q. d. Sed vos qui harum opinionum falsitatem nostis: hæc est ἀνασκευὴ: sequitur κατασκευή.

Veram sententiam ex ore Petri interrogatione sua elicit Seruator; quam voce grauissima deinde confirmat: non Petrum sed DEVM esse illius auctorem significans.

16 RESPONDENS SIMON PETRVS DIXIT.] Domini voce omnes interrogati sunt; vnus respondet: Petrus nempe. Quare? Fortasse non male hic vsurpaueris quod prudenter dicebat Chrysostomus in Acta, homilia XXVIII. vbi Spiritus Sancti impulsu fit aliquid, facti caussam non debere quæri. λοιπὸν, ait, *μὴ ζήτει διὰ τί; ὅταν πνεύματι κινῆται.* Veruntamen & Chrysostomus ipse, & alij Patres propositam quęstionem, caussis aliquot in medium allatis, soluerunt. Ea quæstio duplex est: cur vnus loquatur pro omnibus: cur ex omnibus, Petrus: Ad priorem ratio gemina potest afferri; ἀταξία, ordo, siue decorum; & vnitatis sanciendæ scopus. Ad ἀταξίαν faciebat cum primis, ne confuse loquerentur omnes, neue sermonem plures arriperent. Multi Patrum hanc caussam attigerunt: sed omnium optime rem explicat Cyrillus, ijs verbis quæ postea afferentur. Posterioris quoque sæpe meminerunt Patres; qui multa fecisse Christum & eius Apostolos obseruant *in typo vnitatis*, vt loquitur Augustinus, de baptismo contra Donat. lib. III. Idem in Iohannem tractatu XXVIII. *Respondet Petrus pro omnibus, vnus pro multis, vnitas pro vniuersis.* & typum vniuersæ Ecclesię gessisse Petrum in hac confessione, eiusdem Patris est sententia. Ingeniose verò Tostatus quæstione LVI. in istud Matthæi caput. *Forte*, inquit, *Christus tenuit corda discipulorum cæterorum, ne responderent: quia fides Catholica vna est, vbicunque & apud quoscunque sit: ideo conueniens fuit, confessionem eius per vnum fieri, licet esset illa fides multorum.* Placet acumen viri, si in meliora secula incidisset, longe maximi. Sed quare Petrus loquitur cæteris silentibus? Baronio quidem ratio vnica pro omnibus abunde satisfacit; quod Petrus esset Princeps & Monarcha. Sed hoc est τὸ ἐν ἀρχῇ αἰτεῖσθαι, quod Logicorum pueris non probatur. Patres igitur consulamus. Euthymius propterea solum Petrum locutum fuisse existimat, quia *Solus Petrus*, inquit, *vere Christum & natura & proprie filium Dei hunc esse intellexit.* B. quoque Hilarius eiusdem sententiæ videtur fuisse. Nam in Matthęum canone XIV. sic scribit. *Hoc in Petro considerandum est, fide eum cæteros anteisse. Nam ignorantibus cæteris primus respondit; Tu es filius Dei viui.* Sed quis putet Apostolos, tertium iam cum Christo annum agentes, ignorasse Christum esse filium Dei? Viderant Spiritum Sanctum in eum descendentem. Audiuerunt cœlesti voce editum testimonium, *Tu es filius meus dilectus*, Iohan. III. 22. & quidem cum articulo ibi

scriptum,

scriptum, ὁ υἱός μου, ille vnicus & solus Dei filius. Vim enim articuli in ea locutione sic exponunt Patres. Theophylactus; μετὰ τοῦ ἄρθρου ὁ υἱός. τουτέστιν αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ εἷς καὶ μόνος. Audiuerant Nathanaelem cum eodem articulo dicentem, *Tu es* ὁ υἱός, *ille vnicus Dei filius*. Ioh. I. 50. Sine articulo verò, ipsas etiam turbas audiuerant dicentes, Ἀληθῶς Θεοῦ υἱὸς εἶ. *Vere filius Dei es*. Matt. XIV. 33. Viderant denique miracula à Christo edita, tot & tanta. Quare non est verisimile, omnes Apostolos præter Petrum, primum illud religionis Christianæ elementum ad hanc diem ignorasse. Apud Iohannem VI. 69. extat Petri eadem confessio, nomine omnium Apostolorum edita: Nos credimus & scimus, ὅτι σὺ εἶ ὁ Χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος; *te esse illum vnicum Christum, illum vnicum filium Dei viuentis*. quæ confessio alio tempore & occasione aliâ edita est, quàm hæc quæ Matthæo, Marco & Lucæ commemoratur. Quod si, vt probabile existimant eruditissimi viri, atque in his Episcopus Iansenius, tempore antecedit confessio illa apud Iohannem, istam apud Matthæum; patet manifestissime error Euthymij: quem errorem hodie multi, sed alio fine, parum ingenue defendunt. Chrysostomum, qui videtur idem sensisse cum Euthymio, paullo post interpretabimur. Non prætermittam verba Tostati, in hoc caput, quæstione LVIII. *Videtur quod istud, quod nunc confessus fuit Petrus, non fuit nunc nouiter reuelatum, sed ante hoc credebant illud discipuli.* Alij dixerunt, ideo Petrum pro omnibus locutum, quia virtute omnibus præstaret. Eusebius Eccles. historiæ libro II. cap. XIV. Petrum his titulis ornat; τὸν καρτερὸν καὶ μέγαν τῶν Ἀποστόλων, τὸν ἀρετῆς ἕνεκα τῶν λοιπῶν ἁπάντων προήγορον. *fortem illum & magnum inter Apostolos, qui virtutis ergò ante reliquos omnes loqui solitus*. Etiam apud Chrysostomum homilia tertia in Acta, vbi loquitur de Petri auctoritate in electione Matthiæ, hæc verba leguntur, Εἰκότως ταῦτα ἐγίνετο διὰ τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρός: *merito hoc ita fiebat, propter excellentem viri virtutem*. Sed idem Pater in hunc Matthæi locum, plures simul caussas commemorat. Sic enim scribit: Τί οὖν τὸ στόμα τῶν Ἀποστόλων ὁ Πέτρος; ὁ πανταχοῦ θερμός, ὁ τοῦ χοροῦ τῶν Ἀποστόλων κορυφαῖος, πάντων ἐρωτηθέντων αὐτὸς ἀποκρίνεται. Καὶ ὅτε μὲν τὴν τοῦ δήμου γνώμην ἠρώτα, πάντες εἶπον· ὅτε δὲ ἐρωτηθεὶς ὅτι ἡ τὴν αὐτῶν, Πέτρος προπηδᾷ καὶ προλαμβάνει. Habes hic tres facti caussas. Prima, quod Petrus esset os Apostolorum; altera, quod in omnibus esset feruentis ingenij: tertia, quod esset Apostolorum coryphæus. Obseruat deinde, omnes locutos esse Apostolos, quando de vulgi sententia Christus illos interrogauit: at cùm de propria ipsorum, *prosilijsse*, id est, *antevertisse Petrum, & sermonem occupasse*. In prima caussa, quod dicatur Petrus fuisse os Apostolorum, virtutis præstantioris specimen inesse,

 quidam

quidam existimarunt, vt de Eusebio modò referebamus: at dominationis nullum id esse argumentum, probauimus anni huius initio. Quod si Petrus propterea sic loquitur, quia erat os Apostolorum, vt toties affirmat Chrysostomus: sequitur necessario, pro omnibus eum esse locutum, & fuisse omnium Apostolorum vocem, quæ ore Petri proferebatur. Quis tam fungus, qui collectionis huius necessitatem non intelligat? Omnino, aut non fuit os Apostolorum Petrus, quod affirmant Patres: aut edita ore illius confessio, omnium discipulorum fuit confessio. E multis locis vbi hoc affirmat Chrysostomus, afferam vnum, quo nihil desiderari potest expressius. Homilia in verba Pauli ad Gal. II. 2. vt probet non cepisse Petrum post abitum Domini zeli feruorem suum ostendere; sed iam antè solitum pro omnibus loqui, & os collegarum esse; affertur hic Matthæi locus, deinde verba hæc subijciuntur: ὥσπερ γὰρ τὸ στόμα ἀντὶ παντὸς τοῦ σώματος φθέγγεται· οὕτως ἡ γλῶττα τῶν Ἀποστόλων Πέτρος ἦν, καὶ ἀντὶ πάντων αὐτὸς ἀπεκρίνατο *quemadmodum os loquitur pro toto corpore: sic Petrus lingua erat Apostolorum, & pro omnibus ipse respondit.* Hieronymus in hunc locum: *Petrus ex persona omnium Apostolorum profitetur, Tu es Christus filius Dei viui.* Secunda caussa multo etiam minus dominationis significationem vllam habet, quod calido Petrus fuerit ingenio: qua etiam de re antea dictum est. Atque huius caussæ & θερμότητος Petri locis fere innumeris mentio fit apud Chrysostomum. Et quidem hanc rationem imprimis afferunt Patres. Hieronymus in caput XV. eiusdem Euangelistæ. *In omnibus locis ardentissimæ fidei,* (hæc est, quam Græci Patres appellant Petri θερμότητα,) *inuenitur Petrus. Interrogatis discipulis, quem homines dicerent Iesum, Dei filium confitetur.* Cyrillus in Iohannem, lib. XII. cap. LXIV. *Præueniebat alios Petrus: ardore namque Christi præcipuo feruens, & ad faciendum & ad respondendum paratissimus erat.* Theophylactus quoque è Chrysostomo, vt solet: ὡς θερμὸς ὁ Πέτρος προπηδᾷ. In tertia caussa quam notat Chrysostomus, specimen inest honoris: honoris inquam, quem Petro condiscipuli sui habuerunt; at non dominationis neque monarchiæ. Ait fuisse Petrum chori Apostolorum coryphæum. Familiare est Patribus, vt societatem Apostolorum, propter singularem consensum omnium, vocent chorum, (sic passim μοναχῶν χορὸς & παρθένων χορὸς, de monialibus:) & Petrum, eius chori coryphæum, vel vt loquitur Epiphanius, κορυφαιότατον. Propria est artis orchesticæ dictio κορυφαῖος, de præsule siue præsultore in chorea, à quo motus incipit. Chrysostomus initio homiliæ Kalendis Ianuarijs habitæ: Καθάπερ χορὸς τὸν κορυφαῖον ἐπιζητεῖ, καὶ ναυτῶν πλήρωμα τὸν κυβερνήτην. allusit eò Chrysostomus etiam verbo προπηδᾷ, de Petro, quod & ipse sæpius vsurpat, & ex eo Theophylactus.

phylactus. proprie enim coryphæo à quo incipit saltatio, verbum προεξάρχειν *præ alijs saltare* conuenit. Cum aliò transfertur vox *coryphæus*, honoris aliquam prærogatiuam significat, dominationem verò nullam. Sic Demosthenes dicitur Dionysio Halicarnasseo, dux & coryphæus chori oratorum: in Arte. τοῦτον τὴν ὁδὸν, καὶ τῶν τῆς ἰσχαδιαπτοῦ χοροῦ ἡγεμόνα τε καὶ κορυφαῖον οἶδα μετιόντα. atque vt Epiphanius in Ancyroto, p. 484. Petrum appellat τὸν κορυφαιότατον τῶν Ἀποστόλων: quasi dicas, *maximè præcipuum*: sic idem Dionysius Appium Claudium cuius inter Decemuiros erat præcipua auctoritas, nominat τὸν κορυφαιότατον τῆς δεκαρχίας, in historia yndecima. atqui certum est, omnes in collegio Decemuirorum pari iure fuisse. Nam vt ait Liuius libro III. institutum illorum fuit, *vt vnus fasces haberet & hoc insigne regium in orbem, suam cuiusq; vicem, per omnes iret.* Adeo autem appellatione coryphæi, vel etiam κορυφαιοτάτου, nullum peculiare ius dominationis attribuitur, vt in eodem collegio plures possint esse κορυφαιότατοι: putà in collegio Apostolorum Petrus, Iohannes & Iacobus, *qui & præstiterunt reliquis, & nominantur ante reliquos*, vt in anno superiore dicebamus è Gregorio Nazianzeno. Sic Dionysius idem, principes factionis optimatium appellat τοὺς κορυφαιοτάτους τῶν προεστηκότων τῆς ἀριστοκρατίας. Quem diximus proprie appellari coryphæum, is Græcis etiam ἔξαρχος dicebatur. ἐξάρχειν, canendi vel saltandi facere principium & alijs incentiuum dare; vnde ἐξάρχειν μολπῆς apud Homerum, & alios. ἔξαρχος, qui ducit choream. Sic Philoni in vita Mosis Maria eius soror dicitur ἔξαρχος mulierum Iudaicarum, p. 471. ex ipso Mose, Exodi XV. 20. vbi coryphæi siue ἐξάρχου munus eleganter describitur. *Sumpsit Maria prophetissa soror Aaron tympanum in manu sua; egressæque sunt omnes mulieres post eam cum tympanis, & choris; quibus præcinebat, dicens.* Septuaginta sic: ἐξῆρχε δὲ αὐτῶν Μαριὰμ λέγουσα. præibat nimirum Maria voce, motuque, & cæteris modos dabat, quæ proprie συνᾴδειν dicuntur, *concinere.* nam ἐξάρχειν & συνᾴδειν sunt relata. Philo de vita theoretica, p. 618. ἡγεμὼν δὲ καὶ ἔξαρχος αἱρεῖται καθ' ἑκάτερον (ἑκάτερον fortasse: in choro vtroque virorum & fæminarum) ὁ ἐντιμότατός τε καὶ ἐμμελέστατος· εἶτα ᾄδουσι. τῇ μὲν συνηχοῦντες, τῇ δὲ ἀντιφώνοις ἁρμονίαις. Ex his intelligitur, quo sensu à Græcis Patribus ἔξαρχος appelletur Petrus. Theophylactus ad caput Lucæ XXII. Christum inducit Petrum sic alloquentem: σὲ τῶν μαθητῶν ἔξαρχον ἔχω *habeo te meorum discipulorum ἔξαρχον, coryphæum.* & ita sæpius veteres: nihil aliud ea voce significantes, nisi, fuisse Petrum inter discipulos ordine primum. quod alia voce expressit Epiphanius in disputatione pro Euangelio Iohannis, p. 192. ἐξελέξατο Πέτρον ἀρχηγὸν εἶναι τῶν αὐτοῦ μαθητῶν, *elegit Petrum, vt esset dux siue primus inter suos discipulos.*

discipulos. Coryphæus ἔξαρχος & ἀρχηγὸς, item κεφαλὴ, Caput, πρωτοστάτης, & προστάτης (nam & his nominibus apellatur passim Petrus; vt alio loco dicetur:) ordinis vocabula sunt, non dominationis. Eleganter & vere Cyrillus in Iohannem, libro IV. cap. XXVIII. *Per vnum qui præerat, omnes respondent; sanctam profectò sanctisq; congruentem disciplinam optime conseruantes, & posterioribus prudentiæ atq; modestiæ laudabilia præbentes exempla. Decet enim non omnes confuse, nec prosilientes impudenter, quasi rapta vti oratione; sed cedere ijs, qui & consilio & ordine præpositi sunt. Propterea Paulus quoque ait, Prophetæ duo aut tres, & vicissim loquentur. Opus igitur erat, diuinitus comprobatæ prudentiæ; soli responsionem committere illi, qui Ordine maior erat.* En pulchre descriptum primatum Petri: quem & Augustinus tot locis ait, fuisse *primum ordine.* Hinc discimus, quomodo sit accipiendum, quod scribit idem Cyrillus, libro XII. cap. LXIV. vbi postquam dixisset Petrum alios Apostolos solitum anteuertere ἀπὸ θερμότητος, quod præcipuo ardore ferueret in Christum; subijcit hæc: *Et, quando Saluator discipulos interrogauit, dicens, Quem me dicunt homines esse? quum iterum post responsionem ab ijs quæreretur, Vos autem quem me dicitis esse? vt princeps caputq; cæterorum primus exclamauit: Tu es Christus filius Dei viui.* hic enim *primus* non significat monarcham, sed eum qui sit primus ordine, vt ex ipso Cyrillo, Augustino & alijs iam probatum est. *Princeps* Latinis est idem ac primus; qua de re mox. Apud interpretes Græcorum Patrum obseruaui hanc vocem persæpe esse positam pro Græca ἀρχηγὸς, quæ ductorem ordinis designat, non monarcham: sic quod dixerat de Petro Hieronymus in Catalogo, *princeps Apostolorum*, recte versum est à Sophronio, ἀρχηγὸς τῶν Ἀποστόλων: vel pro κορυφαῖος, id est, *præsultor in choro*: vel alia simili, quę dominationis nullam significationem continet: quam hodie in voce Princeps inesse volunt ex homonymia eius vocis mox explicanda. Meminerit igitur Lector, cùm apud Græcorum Patrum interpretes, Chrysostomi, Cyrilli, Eusebij, Hippolyti, aliorum, occurrit ea dictio Petro attributa, in Græco textu eiusmodi nomen extare, quod sine vlla ambiguitate primum in ordine significet, non eum qui cæteris dominetur. Exemplum vnum afferam, insigne. Eusebius Historiæ lib. II. cap. XIV. Petrum appellat, τὸν τῶν λοιπῶν ἁπάντων προήγορον, ad verbum, *reliquorum omnium prælocutorem.* Ruffinus hęc verba sic vertit: *primorum Principem Petrum.* ineptissime. vnde enim illud *primorum*? in Græco nihil eiusmodi. deinde προήγορος non est *princeps.* quod verbi apud Ruffinum si accipias pro dominatore, falsissimam Eusebio sententiam affinges; si pro primo; mentem illius ex altera tantum parte expresseris: nam προήγορος non est primus simpliciter;

citer;

citer; sed *primus locutor.* itaque absurdissima est Ruffini versio. nec multo melior aut fidelior Christophorsoniana, *reliquorum omnium Apostolorum facile principem.* Hęc de voce *princeps* apud Cyrilli interpretem. Addit Cyrillus, *caputq́ cæterorum.* hoc quoque ordinis vocabulum est, non dominationis, vt clare probabimus cum de Synodo Ephesina agemus. Barlaam in libello de Papæ principatu: Οἱ Ἀπόστολοι inquit, τὸ μὲν πρὸς τὴν ἐκκλησίαν ἰσότιμοι πάντες ἐτύγχανον· τῆς δὲ ἱερᾶς αὐτῶν δωδεκάδος ὁ μακάριος Πέτρος ἐξῆρχε· τοῦτο πλέον τῶν ἄλλων ἔχων, ὅτι τῶν ἄλλων παρόντων, αὐτὸς τῆς διδασκαλίας ἤρχετο, καὶ πρωτοκαθεδρίας ἴσως ἀξιοῦσθαι. *Apostoli, quod ad Ecclesiam attinet, honore pares erant omnes: sed in sacro illo choro duodecim virorum Petrus erat coryphæus: hanc habens prærogatiuam, quod præsentibus cæteris, ipse docendi initium faciebat; ac fortasse etiam honos primo loco sedendi illi deferebatur.* Videtur dici potuisse verius; in potestatis æqualitate, fuisse aliquam inter Apostolos honoris diuersitatem. Id enim loca illa Scripturæ sine dubio innunt, in quibus vel nominatur primus inter Apostolos Petrus, vt Matth. x. 2. Marc. iii. 16. Actor. i. 13. & sępe alibi: vel seorsim à reliquis nominatur, vt apud Aristophanem, ὦ Ζεῦ καὶ θεοί. Marcus i. 36. *Et prosecutus est eum Simon, & qui cum eo erant.* Lucas viii. 45. *dixit Petrus, & qui cum illo erant.* Act. ii. 14. σταθεὶς Πέτρος σὺν τοῖς ἕνδεκα. & 37. *dixerunt ad Petrum & ad reliquos Apostolos.* Quæ testimonia & similia his, vt ad stabiliendam monarchicam dominationem ineptissime, imo verò impudentissime, proferuntur: ita illorum opinionem euertunt, qui studio inducendæ in Ecclesiam democratię & paritatis, veteribus Patribus exosę, ferre non possunt Petro aliquam honoris prærogatiuam attribui. Sed errant isti, & suo exemplo comprobant, verissime ac prudentissime dictum esse à Magno Basilio in epistola ad Maximum; *multos* τῇ ἀμετρίᾳ τῆς ἀνθολκῆς διαμαρτεῖν τοῦ μέσου, *præ studio immoderato nitendi in contrarium, aberrare à medio.* quo ex fonte errores multos omnibus seculis manasse, non ignorant periti. Sentiamus igitur etiam in hac parte cum pia antiquitate. Cassianus De incarnatione Domini, libro iii. *Interroganti Domino Iesu Christo, quem eum crederent, quem confiterentur esse discipuli; respondet primus Apostolorum Petrus, vnus vtiq́ pro omnibus: idem enim vnius habuit responsio, quod habebat omnium fides. Sed primum decuit respondere, vt idem esset ordo responsionis, qui erat honoris: & ipse antecederet confessione, qui antecedebat ætate.* Honoris prærogatiua, non est dominatio, neque imperium monarchicum, vt hodie docetur. Quare versati in Patrum lectione sciunt, sæpe illos Petro attribuere τιμήν, honorem inter collegas, κηδεμονίαν & προστασίαν, *curam* & vt sic dicam, *præsidentiam,* & similes titulos: at regnum vel monarchiam, aut alias id genus hodierni typhi appellationes, nusquam

quam vnquam. Dicit ſane Ambroſius De fide libro quarto, *dediſſe Chriſtum Petro regnum*: ſed de regno cœlorum loquitur, & affert illud, *dabo tibi claues regni cœlorum*: clauium autem ius omnium Apoſtolorum fuiſſe commune notum eſt, qua de re dicetur ad annum ſequentem. Nos autem notabamus ad annum XXXI. diatriba XIV. eam auctoritatem quam reperitur vſurpaſſe Petrus inter Apoſtolos, Chryſoſtomo dici παῤῥησίαν, *libertatem* aut *fiduciam*. Noluit nimirum ille Pater, Petro attribuere ἀρχὴν, dominationem aut principatum aliquem in collegas: qui omnes vt docet idem alibi, communẽ ἀρχὴν πνευματικὴν *principatum* vel *dignitatem ſpiritualem* à Chriſto acceperant: conſulto igitur conſilio id omne quicquid eſt auctoritatis, quod Petrus inter Apoſtolos vſurpabat, appellatur à Chryſoſtomo παῤῥησία: quæ vox honeſtam & generoſam fiduciam ſignificat, natam è conſcientia recte factorum vel zeli vehementis. frequentiſſima vox apud Patres, præſertim Chryſoſtomum; de qua alibi multa ſumus dicturi, ſi Deo placuerit: male enim id verbi à multis ſcimus accipi: neque adhuc repertus nobis, qui vim illius apud Patres recte expoſuerit. Non igitur dominatio in collegas attribuitur Petro ab illo aurei oris Patre; ſed tantum παῤῥησία, *libertas*. vel pia quædam audacia faciendi aliquid eximium pręceteris: putà, loquendi pro omnibus, & collegis ſilentibus. Et tamen hanc ipſam vocẽ alibi reuocat idẽ vir ſanctiſſimus; & eius loco ſubſtituit vocem ἀγάπη, *charitas*. In ſermone ſuper verbis Euangelij, Matth. XVII. 24. in editione doctiſſimi Sauilij, tomo V. p. 199. Πέτρος, inquit, ὁ πανταχοῦ θερμὸς, καὶ παῤῥησίας γέμων, μᾶλλον δὲ ἀγάπης ἢ παῤῥησίας, σιγώντων ἁπάντων, προσελθὼν τῷ διδασκάλῳ φησί. *Petrus in omnibus calidus, plenus libertatis, vel charitatis potius quàm libertatis, cæteris ſilentibus, accedit ad Magiſtum & ait.* Vides Chryſoſtomum, quaſi corrigentem ſe tribuere charitati, quod antea tribuerat παῤῥησία, *vſurpatæ cuidam licentiæ*: hoc nempe volens ſignificatum; quod collegis ſilentibus loquatur Petrus; nullum eſſe in eo facto aut ſimilibus alijs ſpecimen dominationis alicuius, aut maioris auctoritatis, quam in cæteros Apoſtolos vſurpauerit: ſed id omne profectum eſſe ex amoris vehementia, cùm erga Dominum, tum erga diſcipulos. Appello tuam fidem Lector; potuitne aliquid dici ab hodierna omnipotentia magis alienum? Hanc tamen Chryſoſtomi ſententiam deprehendere eſt etiam apud alios. Theophylactus ad finem ſexti capitis Iohannis, vbi ſolus inter omnes Petrus ſermonem arripit, ſic notat: φιλόστοργος ὢν ὁ Πέτρος δὲ φιλάδελφος, ὑπὲρ παντὸς ἀπολογεῖται τοῦ χοροῦ. *Petrus pro vniuerſo choro apologiam inſtituit, quia charitate præditus erat, & fratrum amans*: ſunt autem hæc è Chryſoſtomo ad verbum deſcripta. Tam longe

ab

ab eò absuerunt Patres, vt aliquam Petro absolutam monarchiam in suis monumentis irent attributum. Sed objiciet hic fortasse aliquis; ita loqui veteres Doctores de Petro, adhuc inter condiscipulos in Christi schola versante, prius quàm dictum illi esset à Domino, *Pasce oues meas*: & priusquam τὴν ἀρχὴν ἐνεχειρίσθη, vt loquitur idem tomo v. p. 200. post assumptionem verò Domini, suo illum iure esse vsum, & monarchiam exercuisse. Non ita est: nam etsi fatemur, plus auctoritatis & Petrum & reliquos Apostolos vsurpasse, post discessum Saluatoris; tamen ne tunc quidem, si quam Patribus fidem habemus, dominationem vllam Petrus sibi vindicauit. Quare Chrysostomus illam ipsam auctoritatem Petri exaggerans; in sermone de controuersia inter ipsum & Paulum, v. tomo pag. 402. non μοναρχίαν illam vocat, sed προεδρίαν, *principem sedendi locum*. appellat & ἀρχὴν, sed communem omnibus Apostolorum: atq; id respectu subditi gregis. Ad verba Lucæ Act. 1. 25. *exurgens Petrus in medio fratrum dixit*, notat hæc Chrysostomus: Καὶ ὡς θερμὸς, καὶ ὡς ἐμπιστευθεὶς παρὰ τοῦ Χριστοῦ τὴν ποίμνην, καὶ ὡς τοῦ χοροῦ πρόκριτος, ἀεὶ πρότερος ἄρχεται τοῦ λόγου. *Petrus semper loquendi facit initium, & vt calidi vir ingenij, & vt gregem fidei suæ commissum habens à Christo, & vt primus chori Apostolici.* de prima caussa dictum prius; sed dignum notatu est, Chrysostomum etiam post Christi ascensionem eius caussæ meminisse. Nam si Monarcha tum fuit Petrus, quid oportuit mentionem facere eius θερμότητος in explicandis caussis, cur solus loqueretur? Cur in Consistorio primus Papa, quoties lubet, verba faciat, nemo hodie, opinor, quærit, nisi rerum imperitissimus: neque verò si quærat hoc aliquis, probaret Papa respondentem, propterea id fieri, quia sit feruidi ingenij aut zeli. Non cur loquantur Monarchæ, caussa quæri solet; sed cur taceant. Quod ad secundam caussam; sententia fuit Chrysostomi, Orbem terrarum Apostolis κοινῇ ἐμπιστευθῆναι, in commune & ex æquo fuisse commissum. Vide ad annum XXXII. diatriba quarta: verùm quia coryphęus Apostolorum erat Petrus, peculiari quodam modo prouincia (ipse vocat sępissime προστασίαν aut κηδεμονίας;) illi dicitur fuisse demandata, quæ omnibus ex æquo, vt dixi, erat demandata. Chrysostomus verò ne quis putaret sic demandatam esse Petro curam ædificandæ Ecclesię, vt regio more posset in illa imperare: addit mox; Ὅρα δὲ αὐτὸν μετὰ κοινῆς πάντα ποιοῦντα γνώμης· οὐδὲν αὐθεντικῶς, οὐδὲ ἀρχοντικῶς. *Obserua Petrum omnia facere de communi Apostolorum sententia: nihil quasi haberet auctoritatem, aut principatum.* αὐθεντικῶς. est quod in Scholis dici solet *auctoritatiue*: ἀρχοντικῶς, vel vt habet alia lectio ἀρχικῶς, *iure magistratus*. Intellige autem, non gessisse se Petrum auctoritatiue erga collegas

Bbb legas

legas Apostolos : nam in gregē Christi & habuit spiritualem ἀρχὴν, & exercuit, vt sæpe alibi idem Pater obseruat. Oecumenius, vt fere solent omnes Græci, Chrysostomi vestigia sequitur, & verba illius reponit. Pro αὐθεντικῶς dixit Oecumenius, οὐδὲ ὡς ἐξουσίαν ἔχων; *nec tanquam habens potestatem* ; nempe in Apostolos, vt exposuimus. Sed videtur Chrysostomus secum pugnare, cùm subijcit paullo post, de Petro. Εἰκότως πρῶτος τοῦ πράγματος αὐθεντεῖ· ἅτε αὐτὸς πάντας ἐγχειρισθείς: *meritò primus in negotio electionis auctoritatem Petrus vsurpat : vt is cuius curæ cæteri omnes essent traditi* : deinde subijcitur locus ex Euangelio Lucæ, xxII. 32. *Tu aliquando conuersus confirma fratres tuos.* Possum respondere, illum locum, (vt & alios plures in eo Commentario) à descriptoribus male fuisse acceptum : quod ante nos viri eruditissimi monuerunt. Sed nihil opus eò confugere : Nam aliud est αὐθεντεῖν τοῦ πράγματος, quod Prȩsidi Senatus conuenit, qui rem proponit deliberandam, mittit Senatores in suffragium, sententias colligit, & in negotiorum administratione primas obtinet : aliud αὐθεντεῖν τῶν συνέδρων, auctoritatem in collegas vsurpare ; quod paullo ante negabatur esse factum à Petro. Quin paucis versibus ante hæc verba, illius auctoritatis, qua videtur Petrus in illis cætibus esse vsus, caussas reddit has duas : τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρός, singularem ipsius virtutem : & quod ὅτι ἡ ἐπιστασία οὐκ ἦν τιμή, ἀλλὰ πρόνοια τῶν ἀρχομένων. *tempore illo Præfectura in Ecclesia non erat honor, sed cura prospiciendi ijs qui parebant.* In quarta operis eiusdem homilia repetit Chrysostomus, quod toties dixit alibi : confessionem Petri communem omnium Apostolorum fuisse : quia ipse erat os omnium : deinde subiungit hanc admonitionem : *Obserua concordiam Apostolorum : qui Petro concione cedunt : neq; enim oportebat omnes loqui.* Si cedunt Apostoli Petro iure concionem habendi, ipsis tacentibus : habebant igitur ; & ordo fuit inter illos, non Monarchia. In ijsdem sermonibus, cùm aliorum Apostolorum, tum præsertim Iacobi Ierosolymorum Episcopi, modestiam & ἐπιείκειαν sȩpe obseruari iubet in eo, quod Petro primas concederent : ridicule sane, nisi illud ponatur, de quo tunc nemo dubitabat ; pari iure omnes fuisse. Ad caput nonum, vers. 32. adnotat idem Pater, quoties res Ecclesiæ erant tranquillæ, omnes communi opera eas administrasse ; quoties verò, aut periculum imminebat, aut maioris laboris aliquod negotium occurrebat, Petrum prósilijsse in medium, & primas occupasse. οὕτως, inquit, οὐκ ἀπῄτει τιμῆς μείζονα ; *adeo non hoc exigebat, vt præ cæteris honoraretur.* Ex ijs quȩ hactenus diximus certissimum est, Petri monarchiam quæ hodie à tot patronis acerrimis propugnatur, neq; Chrysostomo, neq; alijs Patribus, quorum testimonia recitauimus, fuisse cognitam, οὐδ' ἐν ὀνείροις.

Scribit

Scribit tamen Maldonatus in hæc ipsa Matthęi verba sic; *Prima caussa est, quod Petrus omnium fuerit Princeps, vt Chrysostomus ait, homilia* L V. Chrysostomus, vt vidimus, vocat Petrum Apostolorum τῶν κορυφαῖον. Maldonatus vertit *Principem*: optime, si vocem antiquam notione antiqua acciperet. Glossarium Gręcolatinum vetus: Κορυφαῖος, *auctor, princeps*. Sed moneo te Lector candide, in his disputationibus minus exercitate, caueas tibi in hac tota controuersia, ab huius nominis homonymia. Nam veteres Latini Patres, Hieronymus, Ambrosius, Augustinus, quando Petrũ vocabant *principem*, cum veteris Latinitatis auctoribus loquebantur, quibus *princeps* idem erat ac primus; aut, sicut est in Codice, primicerius. Sic apud M. Tullium *princeps Senatus*, aut *princeps ciuitatis*, & *princeps actor*, ὁ πρωταγωνιστής. Alibi explicat se Augustinus, cùm ait fuisse Petrum, *in ordine Apostolorum primum*, vt sermone X I I I. de verbis Domini. & in Iohannem tractatu C X X I V. *Petrus, natura vnus homo erat; gratia, vnus Christianus; abundantiore gratia, vnus idemq. primus Apostolus.* & in sermonibus de Sanctis, sermone, X X I X. *Hic est beatus Petrus, in illa cœlestium discipulorum schola præcipuus, ac primus id. &c.* Sed ignorandum non est, ex quo tempore Augustus astu singulari vsus Rempublicam occupauit, *Principis nomine*, vt ait Tacitus; cepisse hanc vocem duplici notione vsurpari, & modò τὸν πρῶτον, modò τὸν ἄρχοντα designare. Astutia Augusti & politicum sophisma in eo fuit, quod sub veteri nomine, (erat enim in Rep. qui dicebatur *princeps Senatus*,) imperium nouum sibi asseruit. Inde orta homonymia. nam etiam apud Tacitum & posterioris Latinitatis scriptores, *princeps* pro primo in crebro vsu est. vt cùm ait Tacitus in primo Annali, *idem dies accepti quondam imperij princeps, & vitæ supremus.* In Ecclesijs Africanis, qui Græcis dicitur ἀρχιερεὺς, (est autem Episcopus) vocabatur *princeps Sacerdotum*. propter vsum ancipitem eius vocis licet intelligere, vel ἄρχοντα sacerdotum, vel primum inter sacerdotes dignitate aut merito. Ita Optato scriptori Africano quidam Episcopi dicuntur *apices & principes omnium*, id est, κορυφαῖοι καὶ ἔξαρχοι τῶν ἄλλων. Sed quia iam ætate Augustini ad fouendam ambitionem suam vel alienã, eam appellationem quidã trahebant, & superbius aliquid ac τυφωδέστερον ea vox significabat: in Concilio Carthaginiensi illo, quo typhus titulorum est coercitus, etiam iste *Princeps Sacerdotum*, damnatur. Et Baronio quidem in ea historia factum displicet: sed viris sanctissimis ratio facti constitit: & quæ sunt deinceps secuta, quæque hodie videmus, Deum Concilio præfuisse, & illos Patres spiritu fuisse actos prophetico, manifestissime arguunt. At qui hodie pro Romano Pontifice, sub nomine Petri decertant, longe aliter eam vocem & ipsi vsur-

 pant,

pant, & apud Patres accipiunt. ex vſu enim vulgarium idiotiſmorum Gallici, Anglici, Italici, Principem volunt intelligi ἄρχοντα, atque adeo monarcham. Ita fit, vt ſub nominis antiqui obtentu noua iura introducantur, aut ab aliquot ſeculis introducta defendantur. Nos contra affirmamus, in vetuſtiorum & meliorum Patrum ſcriptis, ne ſemel quidem poſſe reperiri Petrum eo ſenſu Principem dictum, quo hodie & Petrus & Papa Principes nuncupantur. Affirmamus etiam, Patribus & Græcis & Latinis ignotas eſſe voces de Petro aut Papa MONARCHA & MONARCHIA. Nam quod in ſuperioribus obſeruabamus, reperiri eas dictiones poſitas pro Epiſcopo & Epiſcopatu, nihil hoc ad rem facit. Eſt enim manifeſtus nominis abuſus, ex paucorum & quidem obſcurorum ſcriptorum licentia; qui non Papam Romanum, ſed quemuis Epiſcoporum ita dixerunt. Eunomius quum de natura filij Dei male ſentiret, vt venenum ſuæ hæreſeos incautis propinaret, vocem ἀγέννητος, *ingenitus* de Patre vſurpare cepit. Fatetur Baſilius contra Eunomium, pium eſſe vocis illius ſenſum: & addit tamen: ἀλλ' ὡς οὐδαμοῦ τῆς γραφῆς κειμένῳ, καὶ πρῶτον ϛοιχεῖον ὄντι τῆς βλασφημίας αὐτῶν, σιωπᾶσθαι ἂν δικαίως ἀξίαν εἶναι φήσαιμι: *ſed vt quæ nunquam in Scripturis extet, ſitque iſtorum blaſphemiæ primum elementum, iure dixerim dignam eſſe vocem quæ taceatur.* Cur non dicatur hodie idem, de typhi plenis vocabulis MONARCHA & MONARCHIA? quas non Scripturarum auctoritas, non aliquod legitimum Concilium, vt in vocibus ΤΡΙΑΣ ΟΜΟΟΥΣΙΟΣ, ΘΕΟΤΟΚΟΣ & alijs accidit, ſed pura puta ambitio, & hæreſis Hildebrandina in Eccleſiam ab aliquot ſeculis inuexerunt.

DIXIT.] Pro omnibus dixit, ac proinde eius ore omnes dixerunt. Hanc fuiſſe Patrum ſententiam, ſatis ſuperius probatum eſt. Gloſſæ auctor: *Petrus tanquam principalis inter alios, pro ſe & pro alijs dat reſponſum.* Dionyſius à Rickel Carthuſianus: *Petrus tanquam principalis pro omnibus dat reſponſum.* Ianſenius ſimiliter: *Petrus tanquam os Apoſtolorum pro omnibus reſpondet.* Nunc obiectiones diluamus aliter ſentientium. Chryſoſtomus dicit, omnes priores confeſſiones, Nathanielis, vel ipſorum Apoſtolorum, toto genere fuiſſe ab hac diuerſas: nam etſi faterentur illi filium Dei eſſe Chriſtum; neſciebant tamen eſſe filium ὁμοούσιον, eiuſdem cum Patre ſubſtantiæ. ſciebant, ait Chryſoſtomus, Chriſtum eſſe filium Dei διαφερόντως παρὰ τοὺς πολλοὺς, οὐ μὴν ἐκ τῆς οὐσίας αὐτῆς. Petrum igitur omnium primum hoc loco id eſſe profeſſum. Hæc ille: ex quibus videtur ſequi, ſolum Petrum hoc myſterium ſciuiſſe; ac proinde non pro omnibus locutum hic eſſe, verùm pro ſe vno. Reſpondeo: exiſtimaſſe hunc Patrẽ & alios cum ipſo, Petrum

ea

ea dixisse hac confessione, quæ prius ignorabant & ipse & omnes Apostoli. nam illam reuelationem cuius meminit Christus in responsione sua, illo ipso momento factam esse, quo petierat ab illis, *Vos autem, quem me esse dicitis?* Basilius Seleucensis homilia in hunc Matthæi locum: Τοσαύτης ἀγνοίας περὶ τὸν ἀνθρώπων ψυχὰς περὶ αὐτὸν βοσκομένης, οὐδὲ τῶν Ἀποστόλων ὁ χορὸς ἀγνοίας ἐλεύθερος ἐτύγχανε. *Quum tanta ignorantia de Christo hominum animos depasceretur, ne chorus quidem Apostolorum liber erat ab ignoratione.* Postea subijcit, Iesum Christum hac interrogatione *Vos autem quem me esse dicitis?* omnium Apostolorum animos suspendisse, & ad silentium redegisse: quia omnes ignorabant: tum adijcit; Ἀλλ' ἐρωτᾷ μέν· εἰδὼς δὲ τὴν ἄγνοιαν, ὑποβάλλει τῷ Πέτρῳ θεϊκῶς τὴν ἀπόκρισιν. *Interrogauit quidem Dominus: sed gnarus ignorantiæ Apostolorum, responsionem Petro diuinitus suggerit.* Videtur sensisse Basilius, soli Petro factam esse reuelationem: sed factam esse simul omnibus innuit Chrysostomus, cùm ait, τοῦτο αὐτοὺς εἰσάγει ὁμολογῆσαι, *inducit*, siue *impellit Christus Apostolos vt hoc confiteantur.* Omnium igitur, non vnius Petri erat hæc confessio. Sed obijcitur: *cum collegis rem non contulerat, neque opiniones eorum erat rimatus. Suam igitur sententiam dixit, non collegarum.* sunt verba Francisci Lucæ hominis eruditi, ad hunc locum. Respondeo: Si hoc mysterium, vt multi putant, iam ante innotuerat Apostolis; falsum est, Petrum ignorasse quid sentirent collegę. Semel enim iam pro omnibus eandem confessionem ijsdem verbis edens, Ioh. VI. 69. dixerat, πιστεύομεν καὶ γινώσκομεν, *credimus & cognoscimus.* non ita profectò locuturus, nisi de collegarum sententia plane ipsi constitisset. Et est omnino parum probabile, imò absurdum, ignorasse Petrum, quæ fuerit suorum condiscipulorum fides super tanti momenti articulo. Sin, vt modò dicebamus, in ipso tempore quo sunt interrogati, hoc arcanum est eis reuelatum; idem Spiritus qui Petro hoc inspirauit ad confitendum, cæteris inspirauit ad credendum. Quicquid huius sit, Patrum hæc fuit sententia, vt ex ante dictis claret. Audet tamen Maldonatus, (sed quid non audet Maldonatus?) Caluinistarum hanc opinionem vocare: quam ille, vt & multi alij hodie, pęne pro hæretica habet. Audiamus igitur rationes Maldonati. *Si pro omnibus*, ait, *Petrus loquebatur, cur non omnibus à Christo dictum est, Beati estis, quia caro & sanguis non reuelauit vobis.* Acutum hominem! quia Petro dixit Dominus *reuelauit tibi*: ergo cæteris Apostolis non reuelauit. Pari ratione dicere possumus: quia Petro dixit Dominus *Beatus es*, & non dixit Beati estis: ergo solus Petrus beatus. Spero tamen concessuros mihi illarum partium Chrysippos, omnes Apostolos non minus quàm Petrum esse beatos. Dicamus sic potius: quemadmodum diuinâ

uinâ prouidentiâ effectum est, vt quum de sua sententia omnes Apostoli essent interrogati, *Vos autem quem me esse dicitis*; non, *Tu Petre quem me esse dicis*: pro omnibus tamen vnus responderet: ita eidem prouidentiæ diuinæ, id est, Christo vero Deo placuisse, vni Petro dicere, quod reuera omnibus Apostolis dicebatur. Caussam diuinorum conciliorum inquirere, non est humanæ fragilitatis. Potest tamen ex Augustino dici verissime & solidissime, *in typo vnitatis* hæc omnia esse facta; qua de re plura sunt dicta in superioribus. Addit Maldonatus: *Cur non omnibus mutata nomina sunt?* quasi certum esset tunc nomen Petro esse mutatum: aut vt melius dicamus, impositum illi esse nouum nomen: non autem in ipso aduentu primo illius ad Dominum: quod tamen ita perspicue dicitur ab Euangelista Iohanne, vt ipse Maldonatus paullo post eam sententiam tueatur: etsi non nescimus quosdam etiam è veteribus aliter sensisse. Sed multa argumenta contrarium suadent. verba Iohannis; verba Matthæi hoc loco: nam dicere *Tu es Petrus* aliud est, quàm, esto tibi nomen Petro. vsurpatio eius nominis ante hoc tempus, vt Matth. x. 2. & alijs locis: postremò similis exempli consideratio. Nam vt Iacobo & Iohanni in ipso principio noua imposita sunt nomina: sic & in Petro videtur factum. Vtut sit de tempore; imposuit Petro nouum nomen Christus, quia ita ipsi placuit: alijs omnibus non imposuit; sed quibusdam tantum illorum, vt filijs Zebedæi & Paulo, sicut placet Chrysostomo, vt antè docuimus: hoc quoque, quia sic illi placuit. Pergit: *Cur non omnibus dictum, vobis dabo claues regni cœlorum.* Iam dixi, ad sanciendam vnitatem dictum vni quod ad omnes spectabat. An putauit Maldonatus Petri vnius proprium fuisse ius clauium? Postremo ait; *Cur non omnes responderunt?* Quantò melius Tostatus, cuius verba ante recitauimus: Deum tenuisse linguas Apostolorum reliquorum, vt negotium vnitatis perageretur, sicut loquitur Optatus. Non est igitur propria Caluinistarũ hæc sententia, vt vult Maldonatus: nisi Caluinistæ fuerunt Chrysostomus alijque veteres Patres, & è recentioribus interpretibus præstantissimus quisque.

17 RESPONDENS AVTEM IESVS DIXIT EI:] Veritati ore Petri pronuntiatæ addit Dominus isto versu auctoritatem. Est in confesso apud omnes pios, cœlestis doctrinæ dogmata, neque auctorem alium posse habere quàm Deum: neque aliunde quàm à Deo auctoritatem posse accipere. Propterea Christus veritati quam Petrus pronuntiauerat, velut sigillum imponit, & confert auctoritatem. Quare intolerabilis est Baronij ad hunc locum oratio: *Petrus caussam definit,*

definit, decernit, fidei canonem constituit: quid de fide sentiendum esset solus Petrus clauum fixit. At per Deum immortalem, quis veterum Patrum ita locutus est? quis dixit solum Petrum fidei nostræ fundum esse ac basim? quis piorum hactenus non credidit, Prophetas & Apostolos fuisse ministros, voluntatis Dei præcones ac nuntios, fidei auctorem solum Deum? Mitto absurditatem absurdissimam & impietati proximam; in eo Concilio, (sic enim vult Baronius) cui Iesus Christus verus Deus interesset, confessorum aliquem solum ferre leges de fidei articulis. Nemo vnquam tantæ fuit auctoritatis, cuius sententia in aliquo Concilio dicta, ac probata, auctoritatem acciperet à persona dicentis, potius quàm ab vniuerso Concilio. Longe aliter Basilius Seleucensis, sermone illo cuius ante memini; Petrum in toto hoc colloquio, non Principis, non magistri, sed discipuli partes egisse; & quum videatur docere, ipsum tamen reuera, vt vnum è cæteris Apostolis, didicisse non docuisse: μετὰ τῶν ἄλλων μαθητῶν, inquit, διδασκόμενος ὁ Πέτρος συνεξερεύγετο τῷ διδασκάλῳ τὴν δόξαν. *cum cæteris discipulis docebatur Petrus, & gloriam Magistro eructabat.* & iterum: Τότε καὶ αὐτὸς διδασκόμενος, ὅτε διδάσκειν ἐφαίνετο. *tunc & ipse docebatur, cùm docere alios videbatur.* Facessat igitur commentum Baronianum de Concilio, in quo Petrus præsente Filio Dei articulos fidei condit. quam fabulam reperti sunt qui tanti facerent, vt suppresso auctoris nomine in sua scripta eam referrent: quod fecit Lucas Brugensis eruditus alioqui vir, ad istum Matthæi locum.

BEATVS ES SIMON BAR-IONA.] Basilius Seleucensis ad hæc verba notat: βεβαιώσας τοῖς ἐπαίνοις τὸν λόγον, παιδεύει τὸν ἄνθρωπον. *Christus cum laudatione confirmauit Petri sermonem omnes erudijt.* Contra B. Chrysostomus ad sextum Iohannis obseruat, Dominum non laudasse Petrum neque reliquos Apostolos, post geminam huic editam confessionem. cuius dicti ille quidem rationes alias affert. Sed nos putamus vere dici posse, Petrum cùm hæc illi verba Deus dicebat, non fuisse ab eo laudatum. Sunt enim res diuersissimæ, laudare & beatum prædicare. maius enim hoc est & augustius quàm illud. Vere Philosophus in primo Nicomacheorum; δῆλον ὅτι τῶν ἀρίστων οὐκ ἔστιν ἔπαινος· ἀλλὰ μεῖζόν τι καὶ βέλτιον. *optimorum non est laus: sed maius aliquid & melius.* ideo, inquit, deos & τῶν ἀνδρῶν τὸν θειότατον. *vt quisque virorum proxime accedit ad deos, eum* μακαρίζομεν, *beatum prædicamus.* Petrus igitur non laudatur, sed beatus esse pronuntiatur. Quoties hominem aliquem laudamus, caussas laudationis ex ipso petimus: cùm beatum dicimus, ad principium altius respicimus. Theophylactus in hunc locum:

Μακαρίζει

Μακαρίζει τὸν Πέτρον, ὡς ἐκ θείας χάριτος λαβόντα τὴν γνῶσιν. *Beatum prædicat Dominus Petrum, vt qui è diuina gratia cognitionem acceperit.* Caussa igitur beatitudinis est gratia Dei, non aliquid à Petro profectum. Nullum in eo Petri meritum, quem in huius confessionis editione Patres, vt antea dicebamus, citharæ comparant, à Spiritu Sancto pulsatæ. B. Ambrosius deuotionem Petri vocat, quàm alij meritum: *Pro hac deuotione*, ait, *dicitur Petro, Beatus es.* iterum: *Quum vocaretur Simon, per hanc deuotionem vocatus est Petrus.* Enimuero tria in hoc negotio sunt obseruanda; reuelatio facta Petro, fides Petri, qui reuelationi credidit, & confessio ab eodem edita. reuelationem ex mera gratia Petro fuisse concessam, non est dubium: fidei meritum quidam tribuunt, (atque hoc meritum Tostatus Apostolorum omnium facit commune;) & multo magis confessioni: quia in confessione sit quædam difficultas, ait Abulensis. qui propterea in actu confessionis Petri meritum ponit. Non disputabo hic de voce meritum, qua B. Augustinus & alij Patres pio sensu passim sunt vsi. B. Chrysostomus mille locis & amplius voce pulcherrima vocat παρρησίαν, & ait nasci è præclare factorum conscientia. vnde ἀπαρρησίαστος illi dicitur, is qui non potest dicere Deo, libera me, quia ego tua mandata seruaui, quod facit Dauid in Psalmo admirabili CXIX. & alijs quàm plurimis. Sed παρρησία non est meritum, eo sensu quo multi hodie accipiunt: & in Petri confessione, quæ fuerit difficultas equidem non intelligo. Nam qui Cypriani tempore Confessores dicebantur, grauissima pro Christo mala passi erant à Paganis; & multi eorum mutilati parte aliqua corporis fuerant, quod morte ipsa est durius. itaque Confessoribus honos pene idem tributus ac Martyribus. Petrus in priuato colloquio Christum confitetur apud Christum: & quidem in loco tuto, procul à Iudæis & omnibus Corycæis, vt obseruat Chrysostomus initio homiliæ LIV. quæ est Latinis LV. Neque vero dubitari potest, Petrum qui à Spiritu Sancto gratiam reuelationis acceperat, ab eodem manantem gratiam confessionis accepisse. Quare si proprie loqui volumus, Petri nullum hic meritum. Vere tamen obseruant Patres, confessionem Petri præmium esse consecutam, vt loquitur Hilarius. Theophylactus similiter, ἀμείβεται τὸν Πέτρον ὁ Κύριος, μισθὸν αὐτῷ διδοὺς μέγαν. *Gratiam Petro rependit Deus, & mercedem illi dat magnam.* Verissime; ea enim est Dei bonitas, vt beneficia gratuito in suos collata, alijs beneficijs coronet, atque hoc mercedem appellet. Hæc propterea isto loco adnotauimus, quia ex ijs quę diximus ratio intelligitur, quare Dominus Petrum ita compellet, *Simon bar-Iona.* id est, filius Ionæ siue Iohannis. Quæritur quam ob caussam patris Simonis meminerit. Et est quidem huius quæstionis

nis solutio facilis & certa in Commentarijs Chrysostomi apud Augustinum de verbis Domini secundum Matthæum, sermone XIII. & apud alios. Sed eæ sunt diuitiæ Scripturarum, vt quemadmodum ait B. Augustinus, plures sensus & interpretationes possint esse veræ. Videtur ergo Christus, propterea suum Petro patrem reuocasse in memoriam, vt memor vilis & abiectę originis suæ magnitudinem collati in se beneficij melius intelligeret, & pluris æstimaret. Nam quid vilius patre Petri, de quo præter nomen nihil scimus? Piscator, vt videtur erat, ait filium certe suum eam artem curauerat docendum. Quanta esset autem vilitas piscatorum, & quidem eiusmodi piscatorum, quales erant Petrus & aliquot alij è Christi discipulis, prolixè declarat Chrysostomus, cùm alibi, tum in Iohannem homilia II. de ipso Iohanne & eius patre loquens. Quis igitur sapientiam Domini non admiretur, qui Petrum pronuntians beatum, quod longe superat omnem laudationem; simul illum admonet ἐξ οἵων εἰς οἷα id est, à quanta vilitate ad quantum honoris & boni fastigium sit euectus. quo etiam spectat illa locutio, *caro & sanguis*. nam apud Rabbinos sæpe, quando componuntur cum Deo homines, vilitati mortalium declarandæ, vsurpatur illa periphrasis, בשר ודם *caro & sanguis*, id est, homines, vt apud Zacuthum in Iuchasin, folio XX.

18 ET EGO DICO TIBI.] Hic incipit altera pars primaria huius colloquij: in qua Dominus post editam à Petro confessionem, consilium suum illi aperit de ædificanda Ecclesia Christiana, quę confessionem eandem perpetuo sit seruatura: simul declarat Christus Petro, velle se in eam rem illius opera ceu ministri primarij vti, & in regenda Ecclesia amplissimã se illi & collegis ipsius Apostolis potestatẽ fore daturum. Κἀγὼ δέ σοι λέγω. ad verbum, *Et ego verò tibi dico.* sed non admittit hanc phrasin Latinitas. itaq; Latinus interpres omisit particulam aduersatiuã δὲ, *verò* vel *autem*, quam ne Syrus quidem aut Arabs expresserunt. Poterat Latinitati facile consuli. Verte igitur: *Sed & ego dico tibi*, expressa vtraque particula. Nihil enim est in Scripturis tam minutum, quod si expendatur, thesaurum aliquem doctrinæ non contineat, vt sæpissime admonet Chrysostomus. quod verissimum esse, vel hic locus declarat luculentissime. Ait Dominus, Καὶ, *Et*. hæc vocula duo facta componit, quæ aliquam inter se similitudinem habent aut relationem. Potest ita exponi: reuelationi mysterij iam tibi à Patre reuelati; quod ego sim illi ὁμοούσιος, eiusdem naturæ, vt tu es eiusdem cum tuo patre naturæ: ego iam addam reuelationem alterius mysterij quod nondum nosti. Quidam è Patribus in

hanc sententiam exposuerunt: Et tu confessus es quod verum erat, & ego confessionem tuam præmio ingenti prosequar. Addit Dominus δὲ; vt in similitudine facti notetur diuersitas longe maxima. Nam Petri quidem confessio, non ex eius ingenio oriebatur, sed ex reuelatione à Deo facta: at præmium illud maximũ quod Petro Christus se collaturum promittit, & tota Ecclesiæ ipsius structura, ab eius potestate pendet; vt qui sit vere non precario Deus, quod veteres nouique Arriani blasphemi homines, scelestissime & impijssime iactitant. Sed Dominus vt potestatem habens loquitur, *ædificabo*, & *dabo tibi*; quemadmodum & Chrysostomus & alij Patres diuinitus obseruant. En quam non otiosæ sint hę voculę ἐ & δὲ, in Gręco textu, non temerè à Spiritu Sancto positæ. Etiam illa verba *Ego dico* verba sunt ἀξιωματικά, vt Græci appellant, & plena Maiestatis: quam videntur voluisse exprimere olim, qui verba Domini concinnarunt in formam eiusmodi: *Amen amen dico tibi, quia tu es Petrus*, &c. vt habent Theodoretus & Augustinus sermone XXXIX. De sanctis.

TIBI.] Petrum compellat, quum ea dicat Petro, quæ ad omnes Apostolos pertinebant. Quam eius rei caussam afferant Patres, sæpius iam indicauimus. Sed vrgent nonnulli dicta quædam Patrum, contrariam, vt isti volunt videri, sententiam continentia: perperam, & contra veram auctorum sententiam. Vnico id demonstrasse exemplo satis erit. Augustinus eo sermone cuius modò memini: *Solus Petrus inter Apostolos meruit audire, Amen dico tibi, quia tu es P.* &c. Afferuntur hodie hæc verba, & acriter vrgentur. Sed verissimum est, quod alibi dicebamus, absurdissime facere illos, qui de Patrum sententia ex illorum homilijs potius statuunt, quàm ex eorundem scriptis didacticis. Fere enim sermones eius generis, qui ad laudandos Sanctos sunt habiti, legem seruant encomiorum, non exactam veritatis normam. Quis autem nescit Augustini eam fuisse sententiam, vt crederet, Petrum in ea actione personas omnium Apostolorum, imò vniuersam Ecclesiam repræsentasse? quinetiam in illo sermone id præcipue agit Augustinus, vt Petrum & Paulum inter se comparans pares omnino illos fuisse demonstret; Paulum enim Petro non minorem fuisse aliquoties verbis disertis affirmat. Teneamus igitur, quod est verissimum, certissimum, quicquid illud est quod Petro sequentibus verbis promittitur, id omne & cæteris Apostolis in vnius Petri persona esse promissum. Episcopus Abulensis, quæstione LX. *Potest dici quod cæteri Apostoli meruerunt credendo, sicut & Petrus; & præmium eis redditur; quia tamen solus hic Petrus locutus est, respondit ei soli Christus, dirigendo verba ad eum. Et tamen verba quæ Petro dantur pro hac fide, dantur etiam alijs,*

alijs, quum eadem ſit fides omnium. Et potiſſime, quia quædam hic dicuntur, quæ non debuerunt dici à principio, in perſona multorum; ſcilicet collatio clauium; ſed in vnius perſona ad ſignificandum vnitatem; in qua ſolum clauium vſus debitus eſt.

TV ES PETRVS,] Tu is es cui ego in primo ad me aduentu nouum nomen impoſui, Cephas, id eſt, Petrus; vel me impoſiturum promiſi, quod ecce nunc præſto. Priorem interpretationem videri veriorem, antè dicebamus: & poſterior tamen ſuos auctores habet. Chryſoſtomus hîc: σὺ κληθήσῃ Κηφᾶς, *Tu vocaberis Cephas*: quaſi tunc primùm nouum cognomen Petro eſſet impoſitum. Baronius in hac hiſtoria tempora confundit: vult enim promiſſionem factam à Chriſto, *gratiam rependente*, inquit, *propter confeſſionem: atque impræſentiarum id Petrum eſſe feliciter conſecutum, quod fuerat antè promiſſum.* Sed promiſſio, quę initio Euangelij Iohannis habetur, confeſſionem, quã de hîc Matthęus, duobus minimũ annis anteceſſit; ſi modò Euangelicæ hiſtoriæ tempora, cùm ab alijs viris eruditiſſimis, tùm ab ipſo Baronio, rectè ſunt digeſta. Quomodo igitur illud ſtabit, promiſſionem factam eſſe à Chriſto *gratiam rependente*? Faciunt & Patres mentionem ἀμοιβῆς, præmij, quod Ieſus Petro rependit: ſed olim id fuiſſe promiſſum, propter futuram Petri confeſſionem, id verò non dicunt Patres. Quæri poteſt; ſi non imponitur hic Simoni nouum nomen, ſed iam antè fuerat illi impoſitum; quorſum dicitur iam ipſi à Chriſto, *Tu es Petrus*? Reſponderi poteſt varie. Nam primo, fuit hęc Domino conſuetudo, vt ſpiritualis doctrinæ arcana patefacturus, occaſionem, ac velut anſam ſermonum ſuorum ſumeret interdum, ex aliqua rerum ſenſibilium ſimilitudine. Sic diſſerens cum muliere Samaritana, quæ aquam hauſtura venerat, doctrinam ſuam appellans aquam, *Qui biberit* inquit, *ex aqua, quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum*; Iohan. capite quarto. Sic in ſexto eiuſdem Euangeliſtæ, turbas panem deſiderantes alendo corpori, ad rerum cœleſtium cupiditatem reuocans, doctrinam ſuam nominat panem. Simile quid etiam hoc loco licet obſeruare. Nam quia Simoni iam antè Petri nomen impoſuerat; ſumit ex eo Dominus occaſionem dicendi illi; *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram* &c. quaſi diceret; Tibi quidem à Petra nomen eſt Petro inditum; ſed ego maiora iam molior, & ſuper illa ipſa Petra Eccleſiam meam paro ædificare. Deinde etiam hoc modo poteſt reſponderi: Quemadmodum paullo antè Chriſtus, cùm beatum prædicabat Petrum, priorem illius appellationem vſurpans, & patris quoque nomen adijciens, ſuæ illum humilis, & abiectæ originis iuit admonitum: ita nunc, cùm magnum

 illud

illud suum inceptum incipit Apostolis patefacere apertius,& eius ędificij curandi prouinciam, cum cæteris omnibus, tum imprimis Petro, parat demandare; nouum de industria nomen ipsi in memoriam reuocat, vt animum illius erigat, sicut etiam Chrysostomus in hunc locum scribit. Simoni enim datum fuit Petri nomen, sicut antè obseruabamus, velut symbolum & pignus aliquod auxilij diuini, per quod in rerum maximarum administratione futurus esset instar petræ alicuius firmus, constans & intrepidus. *Petra* in omnibus linguis figurate accipitur ad firmitudinis & roboris significationem; sed naturalis. Nam si ego dicam de Titio aut Meuio, *Hic est fortis, vt petra aut rupes*; sicut est apud poetā de Latino; *Ille velut pelagi rupes immota resistit*; hoc significauero; inesse ei viro robur, quantum maximum in hominem solet cadere. At Petri fortitudo, toto genere fuit res diuersa; quippe non naturalis, sed supernaturalis, vt à Christo petra manans, qui homini vires supra hominem potest sufficere. Propterea Patres non dicunt simpliciter, à petra dictum esse Simonem Petrum; sed à Christo Petra; vocatur autem Christus Petra, vt ostendemus, quod sit Deus manens in æternum. Quare illa verba; *Tu es Petrus*, sic accipienda, vt si dixisset Dominus, Tu is es, quem ego Petrum dixi, à vera Petra. Petra autem vera ego sum; quem tu modò confessus es Dei viuentis esse Filium. Obseruant grammatici Græcorum, aliud esse πέτραι, aliud πέτρον: nam πέτραν esse rupem aut saxum ingens: πέτρον verò paruum lapidem, quales sunt, qui Gręcis χερμάδες & χερμάδια quod manum impleant dicuntur. Homerus Iliad. π. -- ἑτέρηφι δὲ λάζετο πέτρον Μαρμάρεον, ὀκριόεντα, τόν οἱ περὶ χεὶρ ἐκάλυψε. alibi pro eodem ponit χερμάδιον: vt, χερμάδιον λάβε χειρί. Eustathius ad hęc verba Iliad. N. ὀλοοίτροχος, ὡς ἀπὸ πέτρης, adnotat; πέτραν esse montem; at πέτρον vel λίθον, τὸ τῆς πέτρας ἀποτμηθέν; *particulam è monte resectam.* quod & poetæ versus innuit, Odyss. K. de Læstrygonibus:

Οἵ ῥ' ἀπὸ πετράων ἀνδραχθέσι χερμαδίοισι Βάλλον. Hæc grammatica obseruatio huic loco apprime conuenit. Nam vt ait Augustinus, non semel, & Ambrosius alicubi pluribus persequitur; sicut à Christo dicitur Christianus; sic à Petra, quod est alterum eiusdem nomen, dictus est Petrus. Non igitur idem est Petra & Petrus: Christus est rupes, Petrus est lapis ab illa rupe excisus. Christus est fortitudo ipsa & αὐτοδύναμις; Petrus est δυνατός, *fortis*, quia accipit vires à Petra. In idiomate Syriaco eadem distinctio, quod ad rem quidem ipsam attinet, locum habet; etsi in ipsis vocibus non ita clare apparet. apparet tamen etiam ibi, si res diligenter expendatur. Christus est כאפא genere fæminino; nam ea vox Syris pro petrà est fæminei generis: vt intelligamus

mus illum esse τὴν αὐτοφυῆ πέτραν, vel vt Platonici dicerent, τὴν αὐτοπέτραν, ipsissimam, inquam, originem eius fortitudinis & virtutis, quę denotatur appellatione Cephæ; quæque Ecclesiæ vniuersæ compagem continet. Petrus mutato genere ὁ כאפא Cephas, tanquam à Cepha Petra denominatus. Quod in terminatione nulla est diuersitas, genio Syriacæ linguæ est tribuendum, quæ virorum nomina istius formæ, ab alijs substantiuis deriuata, ὁμωνύμως effert, non παρωνύμως, vt ferę Græca & Latina; qua de re affatim dictum est, ad annum XXXI. diatriba XVI. In re quidem ipsa nihil propterea diuersitatis. Nam qui existimant, quod alicubi excidit Baronio, si à Petra Petrus esset deductum nomen, neque ipse Petrus esset petra vt Christus, non Petrum sed Petrinum fuisse nominandum: imperitiâ analogiæ, quæ est anima Grammaticæ, pueriliter errant. An enim negabunt Tullijs quondam & Calpurnijs à cicere & piso leguminibus nomina esse indita? & tamen *Cicero* dictus est primus Tullius, & *Piso* primus Calpurnius, qui eas appellationes ad posteros suos transmiserunt, non *Ciceriinus*, neque *Pisinus*. sexcenta sunt id genus exempla. Errant etiam & quidem grauissime, qui existimant inter hæc duo nomina, Cepha Petra, & Cepha Petrus, nullum esse discrimen, quia literis scribuntur ijsdem: quod cum dicunt, grammaticorum pariter & philosophorum pueris propinant sese ridendos. Proprie & verè illa nomina sunt eadem, quorum significatio est eadem, non quæ scribuntur literis ijsdem. *Leo* brutum animal, & *Leo* hominis nomen, eodem modo scribuntur; sed diuersissime definiuntur, quia ὁ λόγος τῆς οὐσίας ἕτερος, vt de homonymis loquitur Philosophus; diuersa igitur nomina sunt. *Merula*, auis, *Merula*, viri nomen, non magis eadem nomina sunt, si proprie & ex rei veritate loqui volumus; quàm *amare* φιλεῖν, & *amare* πικρῶς. Simillime igitur *Cepha* & *Cepha* Petrus, si literas spectes κοινὰ ὀνόματα, vt appellat Aristoteles homonyma: si τὸν λόγον τῆς οὐσίας, & definitionem vtriusque dictionis, res sunt diuersæ, ac multo magis inuicem distantes, quàm distent cœlum & terra. Falsissimum igitur est, & longe absurdissimum, quod à paucis annis fulciendæ nouæ Monarchiæ ab Hildebrandistis Nouatoribus excogitatum, passim hodie ab ijsdem occinitur: Petrum esse Petram, quomodo Christus est Petra; (accuratiores inter illos, vnam saltem aut alteram distinctiunculam adhibent:) quia Dominus, hîc illum compellans, voce eadem absque vllo discrimine bis vtens dixerit; אנת הו כאפא ועל הדא כאפא, *Tu es Cepha, & super hac Cepha.* falsitas huius argumentationis ex ijs quæ diximus paret manifestissime. Et verè Augustinus, quem hodie omnes Hildebrandistæ vt indoctum & imperitia Syriaci idiomatis lapsum, non verenter suggillare, Retract. lib.

lib. 1. cap. XXI. *Non dictum est Petro, Tu es Petra: sed, Tu es Petrus: Petra autem erat Christus, quem confessus Simon, sicut eum tota Ecclesia confitetur, dictus est Petrus.* Ausus tamen Baronius, errorem illum secutus, Græcum textum emendare, atque ita describere; *Tu es Cephas & super hanc Cepham, ædificabo Ecclesiam meam.* deinde Latinum interpretem Tridenti factum authenticum, Patrum illorum suorum auctoritate spreta, pari licentia corrigens, *Latine*, inquit, *sic dicenda sententia, Tu es petra, & super hanc petram.* En vere nouam nouitatem, ante hęc nouissima tempora, nunquam auditam. Nam cui veterum Patrum ante hos centum annos, suboluit huius arcani? Syrus interpres in partes trahi non potest, neq; Hebræus: quia apud illos ex ipso genio illarum linguarum necessariò committitur homonymia in his vocibus: isti vero longe alio fine eandem homonymiam hodie primum in Latina lingua putide affectant. Syrus igitur & Hebræus in verbis Domini *Cepha* priore loco posuerunt pro *Petrus*: quem etiam alibi sic solent nominare. Scio Arabem paraphrasten aliter vertisse & plane congruenter correctoni Baronianę; אנת אלצחרה *Tu es petra.* nam alibi Petrus illi non ea voce nominatur, sed בטרס: quare non reliquit ambiguum quomodo verba Christi vellet accipi, vt Syrus & Hebræus; verùm in sententiam hodiernorum Hildebrandistarum non pedibus quidem, sed calamo palàm iuit. Sed nos tirones horum studiorum semel volumus monitos; illam Arabicam paraphrasin, quæ magno alioquin bono literarum Româ prodijt, recentem esse admodum, & multo meliores illa alibi reperiri: hanc verò nuper natam & Romæ editam interdum ῥωμαΐζειν: quod nusquam tamen certius deprehendi potest, quàm hoc loco. At per Deum immortalem, cui vere pio religio non erit verborum quæ protulit Dominus Petrum alloquens alium quærere interpretem, quàm ipsum Spiritum Sanctum, à quo sine dubio, textus Grçcus est profectus? Quum igitur verba Syriaca Domini Iesu, אנת הו כאפא auctore Spiritu Sancto versa sint Σὺ εἶ Πέτρος, *Tu es Petrus*; intolerabilis est istorum Nouatorum audacia, quos Spiritui Sancto obstrepere non pudet; & dicere; non sic verti debuisse, verùm, Σὺ εἶ πέτρα, *Tu es petra.* Matthæum Hebraice scripsisse, nos quidem non negamus, multis veterum id affirmantibus: sed primitiuam Ecclesiam, iam inde ab ipso primo illius exordio, Euangelio Matthęi Gręcè scripto esse vsam, & Græcum textum pro authentico habuisse, omni asseueratione nos confirmamus. Auctorem textus Græci fuisse Iacobum fratrem Domini, Athanasius grauis auctor, memorię prodidit: Iohannem Euangelistam alij dicunt, vt legitur in vita Matthæi, & apud Theophylactum: sunt qui Barnabæ Apostolo, sunt qui Lucę & Paulo

Paulo id ipsum attribuunt. Quæ diuersitas sententiarum, vt de vero auctore certò pronuntiare nos vetat: ita illud certissimè demonstrat; ipsis Apostolorum temporibus, ab vno illorum, aut illorum auspicijs, vel potius Spiritus Sancti, cuius ipsi erant organa, Græcum textum ex Hebraico esse confectum. Constat sane, Ecclesiam Dei hunc ipsum textum inter libros Canonis sacri relatum, pari cum cæteris libris veneratione esse prosecutam: quod neque in Syriaca versione, quam tamen antiquissimam esse non dubitatur, neque in vlla alia reperitur esse factum. Verum textum Hebraicum Thomas fortasse & alij Apostoli in Orientis regiones vlteriores detulerunt: is certe quem vidisse ait Hieronymus, cuiusque meminit Epiphanius, non fuit ille γνήσιος textus Hebraicus, quem scripserat Matthęus: sed apographum quoddam illius, miris modis corruptũ: quod propterea in nullo vsu Ecclesijs illorum locorum & temporum fuit; sed in paucissimorum virorum eruditorum bibliothecis latebat, vt ostendit Hieronymus, proprium hæreticorum Ebionitarum & Nazaręorum, Catholicæ Ecclesię damnatum: quę, vt vere ait Dionysius Carthusianus, in secundum caput Iohannis, Hebraicum illud Euangelium inter falsa semper computauit. Quare error est periculosissimus, ne dicam hæresis, obtentu Hebraici contextus, qui iam inde à principio reperiri desijt in Orbis nostri notis Ecclesijs, Græci auctoritatem velle eleuare; quod omnes hodie Hildebrandinorum sacrorum mystæ in hac quęstione faciunt: Baronius verò etiam in alijs, vt in anno sequente, num. CLXX. vbi errorem illius pluribus confutauimus.

ET SVPER HANC PETRAM ÆD.] *Super hanc petram.* Quam? Veteres Patres, quorum auctoritatem illi persæpe minimi faciunt, qui plurimum illis tribuere volunt videri; pro ea libertate, quę in Ecclesia olim vigebat; horum verborum interpretationes reperiuntur secuti, nonnihil inter se diuersas: ac proinde, illis auctoribus, ad propositam quæstionem varie potest responderi. Præcipuas Patrum sententias breuiter indicabimus. Prima esto illorum, qui vnumquemq; fidelium PETRAE nomine voluerunt designari. Origenes in Matthęum tractatu primo: *Luce cordi nostro illucescente, à patre qui in cœlis est, efficimur Petrus: & nobis dicetur, quod hunc sermonem sequitur, Tu es Petrus, &c. Petra est enim, quisquis Petri discipulus est, ex quo biberunt de spirituali consequente Petra. Et super talem petram construitur omnis Ecclesiastica doctrina. In vnoquoque enim profecto est quæ à Deo ædificatur Ecclesia.* Hæc interpretatio facit illa quidem & Petrum esse petram, siue fundamentum Ecclesiæ: sed non solum, verùm communiter cum alijs omnibus non

tantum

tantum Apostolis, sed cunctis electis. Itaque subijcit Origenes: *Quod si super vnum illum Petrum tantum existimas ædificari totam Ecclesiam, quid dicturus es de Iohanne filio tonitrui, & Apostolorum vnoquoq; ?* & plura in eam sententiam. Gregorius Nyssenus in elegantissimo libello de perfectione, postquam Christi nomen PETRA exposuit: διὰ τούτων, inquit, καὶ τὴν τοιαύτην πέτραν καὶ ἡμεῖς ἐσόμεθα, μιμηταὶ γενόμενοι καθὼς ἐστὶ δυνατὸν, ἐν τῇ τρεπτῇ φύσει τὸ ἄτρεπτον καὶ ἀμετάθετον. *per hæc & similia his, ipsi quoque fiemus* PETRA, *si imitati fuerimus, quantum fas est in mutabili natura, Domini nostri naturam, neque conuersioni, neque mutationi obnoxiam.* Ambrosius libro sexto in Euangelium Lucæ: *Qui carnem vicerit, Ecclesiæ fundamentum est: & si æquari Petro non potest, imitari potest.* Postea: *Petra est Christus; qui etiam discipulo suo huius vocabuli gratiam non negauit, vt & ipse sit Petrus, quod de Petra habeat soliditatem constantiæ, fidei firmitatem. Enitere ergo, vt & tu petra sis. Itaque non extra te, sed intra te petram require.* Thomas in Catena aurea, siue continuo in quatuor Euangelistas commentario, sic ex Origene: *Petra est omnis, qui imitator est Christi; aduersus quem autem portæ præualent Inferorum, ille nec petra dicendus est, neque Ecclesia, neque pars Ecclesiæ, quam Christus super petram ædificat.* Secunda sententia esto illorum Patrum, qui appellatione Petræ intellexisse Dominum crediderunt Petri fidem, siue confessionem à Petro hîc editam. Chrysostomus diserte in hunc locum: ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ· τουτέστι, τῇ πίστει τῆς ὁμολογίας. Theophylactus itidem: αὕτη ἡ ὁμολογία ἣν ὡμολόγησας θεμέλιον μέλλει εἶναι τῶν πιστευόντων. *Hæc confessio quam confessus es, fundamentum erit credentium.* Augustinus in epistolam I. Iohannis, tractatu x. *Quid est, super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam? Super hanc fidem; super id quod dictum est, Tu es Christus Filius Dei; Super hanc petram fundabo Ecclesiam meam.* Omnium optime hanc sententiam declarat Basilius Seleucensis, sermone in hanc Matthæi pericopam: Ταύτην τὴν ὁμολογίαν πέτραν καλέσας ὁ Χριστὸς, Πέτρον ὀνομάζει τὸν πρώτως ταύτην ὁμολογήσαντα, γνώρισμα τῆς ὁμολογίας τὴν προσηγορίαν δωρούμενος. αὕτη γὰρ ἀληθῶς εὐσεβείας ἡ πέτρα· αὕτη σωτηρίας ἡ κρηπίς· τοῦτο τῆς πίστεως τὸ τεῖχος· τοῦτο ὁ τῆς ἀληθείας θεμέλιος· θεμέλιον γὰρ ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι, παρὰ τὸν κείμενον ὅς ἐστιν Ἰησοῦς Χριστός. *Hanc confessionem quum nominasset Christus* PETRAM, *Petrum nuncupat eum, qui primus illam est confessus: donans illi hanc appellationem, tanquam insigne & monumentum huius confessionis. Hæc enim est reuera pietatis petra: hæc salutis crepido, siue basis: hic fidei murus: hoc veritatis fundamentum: fundamentum enim aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, Iesus Christus.* Tertia illorum fuit sententia, qui per petram κυρίως Petrum putarunt intelligendum; quorum testimonia paullo post recitantur nonnulla à Baronio, & plura passim occurrunt, quæ nullum sit operæpretium

tium hic describere. Quarta fuit eorum, qui veram petram, & verum Ecclesiæ fundamentum volunt intelligi, ipsum Christum: quomodò vocem PETRA esse isto loco accipiendam accuratè & copiose docet magnus Augustinus pluribus locis, vt in Iohannem, tractatu CXXIV. De Trinitate libro secundo, cap. XVII. & multo vberius De verbis Domini secundum Matth. sermone XIII. & Retract. lib. I. cap. XXI. Cum Augustino & Patres alij sentiunt plures; sed instar omnium Patrum Paulus esto, quo fidelior mentis verborumq; Domini interpres, ne fingi quidem potest. Sunt autem Pauli verba, I. Cor. III. 2. *Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est* CHRISTVS IESVS. Neq; tamen obstat Paulinum hoc oraculum, quin & superiores Patrum interpretationes rectæ sint & orthodoxæ. Non enim rebus ipsis differunt inter se quatuor istæ sententiæ; sed modo tantum & ratione. Quemadmodum enim, si quis pius homo dicat, *Deus me sanauit*; aut *Medicus me sanauit*; aut *Rhabarbarum me sanauit*; etsi diuersis locutionibus, communem loquendi consuetudinē sequens, vtitur; idem tamen semper sentit: nempe sanatum se à Deo, tanquam à caussa efficiente prima; à Medico, tanquam caussa secunda: à Rha-barbaro, ceu instrumento. Sic prorsus Patres, quando dixerunt ædificatam esse Ecclesiam super Christo, item super Petro, vel vnoquoque fidelium, necnon super fide, aut confessione fidei; in re optime consentiebant, & vt Augustinus dicere solet, locutionum hęc fuit diuersitas, non sententiarum. Christus nempe ædificij Ecclesiæ prima caussa efficiens, à quo ceu fonte vnico, vis omnis oritur, quę Ecclesiam instituit, tuetur, & facit durare. Petrus dum viueret, caussa efficiens secundaria extitit, vt Apostolus, & Apostolorum princeps: quos ait Paulus esse in isto opere Christi συνεργὺς, & quasi operæ socios: post eiusdem verò obitum, Petri doctrina, quam viuus docuerat voce & scripto, quę μετωνυμικῶς sæpe dicitur Petrus in scriptis Patrum, & fuit, & est hodieque, ac semper erit, Ecclesiæ firmissimum fundamentum. Fides caussa est instrumentalis: vnusquisque fidelium, caussa materialis Templi Dei, *quod ædificatur*, ait August. in Enchir. ad Laur. *ex dijs, quos facit non factus Deus.* Quis neget omnes has piorum Patrum expositiones pias esse & orthodoxas? Omnes enim in vnum congruunt, adeóque sibi inuicem sunt affines, vt passim obseruare liceat, eosdem Patres modò hanc modò illam è superioribus expositionibus sequi, amplecti & proposito suo accommodare. Igitur Augustinus, qui tot locis tam expresse PETRAM exponit de Christo; alibi de fide accipit, & confessione Petri, vt in Ioh. I. epist. tractatu X. alibi etiam de Petro. Origenes qui primo in Matth. tractatu de sin-

gulis fidelibus vocem Petra contendit accipiendum : idem alibi de Petro verbis expressissimis interpretatur ; vt in Exodum homilia v. *Vide magno illi Ecclesiæ fundamento & petræ solidissimæ, super quam Christus fundauit Ecclesiam, quid dicatur à Domino.* Chrysostomi & Theophylacti verba attulimus, *Petram* explicantium, confessionem fidei: at quoties ijdem ex istis verbis Domini Petrum vocant petram, aut τὴν κτ̀ Χριστὸν πίστεως ἀῤῥαγῆ & vt mox docebimus, Theophylacto hæ duę locutiones, *Ecclesia ædificatur super Petro, &, Ecclesia ædificatur super fide quam Petrus est confessus,* plane idem significant, & pro eodem vsurpantur. Hilarij in sexto libro De Trinitate contra Arrianos sunt ista : *beatus Simon ædificationi Ecclesiæ subiacens.* & in Matthæum canone XVI. *O in nuncupatione noui nominis felix Ecclesiæ fundamentum, dignaq; ædificatione illius petra* : & similia his alibi. Sed & hæc sunt ejusdem Patris verba, & quidem ex eodem libro illo sexto : *Super hanc confessionis petram Ecclesiæ ædificatio est.* Mox de eadem Petri confessione loquens : *Hæc fides Ecclesiæ fundamentum est : per hanc fidem infirmæ aduersus eam sunt portæ inferorum.* Ibidem : *Petrus Filium Dei confessus, ob hoc beatus est. Hæc reuelatio Patris est, hoc Ecclesiæ fundamentum, hæc securitas æternitatis est.* Ad hunc modum solent Patres non solum in diuersis scriptis, sed etiam in eadem disputatione, vnam aut alteram è superioribus interpretationibus vsurpare. Basilius verò Seleucensis, eo quem paullo ante descripsimus loco, initio petram de fidei confessione exponens, mox in alteram interpretationem desinit, & solum Christum petram esse & fundamentum Ecclesiæ pronuntiat : clare nos docens, quomodo verba sint accipienda illorum è Patribus, qui aliter vocem PETRAM in Domini verbis videntur esse interpretati. Nam & hi suam Christo gloriam voluerunt manere intactam atque illibatam : *Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Ipsi honor & gloria in secula seculorum. Amen.* Rom. XI. 36. Hæc quum ita sint, quis non demiretur, non indignetur, nouos patronos nouæ doctrinæ de Romani Pontificis Monarchia, ex omnibus Patrum expositionibus quas indicauimus, vnicam hodie probare, vnicam admittere ; eam nimirum, quę Petrum statuit, petram fundamentalem Ecclesiæ : cæteris omnibus nigrum Theta præfigere ; illam verò omnium maxime aspernari, reijcere, damnare, quæ Petram pronuntiat ipsum esse Christum ? Baronij paullo post insignia verba sunt : *Hanc sententiam*, inquit, de Petro interpretans, *Nouatores destruere volentes cauillationibus eò* AMENTIAE *prouecti sunt, vt dicere non erubescentes, eam non esse intelligendam de Petro,* SED DE CHRISTO, *in alienum prorsus sensum, & longe à vero diuersum, distrahere hæc verba non veriti sint.* Maldonatus audacter pronuntiat,

nuntiat, *nihil magis à sensu Christi alienum cogitari posse, quam vt dicere voluerit, super se ipsum, aut super aliam rem, quàm super Petrum fundatam Ecclesiam.* & quum vbique virulentus hic scriptor in magnos viros, pro sua modestia, pari petulantia & impudentia debacchetur; nusquam tamen maledicæ linguæ suæ laxiores habenas indulsit, quàm in hac disputatione; *hæreticos* tertio quoque verbo nominans illos, qui eandem cum Augustino & alijs sententiam tuentes, PETRAM exponunt de Christo: cuius Maiestatem defendere, hodie est hæresin committere. Bellarminus verò appositissime ad fallendum incautos & veritatis securos: qui libro primo de Romano Pontifice, commemorans quatuor paullo ante allatas expositiones; *Prima,* inquit, *est Catholicorũ communis; quæ Petram vult esse ipsum Petrum: cæteræ Erasmi, Caluini, Lutheri.* similia his Stapletonus, Suarius, alij caussæ eiusdem patroni. Adeo, vehemens studium partium, & veritatis hac in parte odium, plus quàm Vatinianum, vere ἠλάστορ πάθος, viros alioquin insignes excæcarunt. Nam si istorum stetur sententiæ, Catholicorum albo expungendi sunt Hilarius, Hieronymus, Gregorius Nyssenus, Ambrosius, Chrysostomus, Augustinus, Basilius Seleucensis, Theodoretus, Theophylactus, Lyranus & ipse Glossæ Ordinariæ auctor Strabus, atque vno verbo, præcipui quique Patrum; quos verba Christi aliter quàm istis Aristarchis placet, persæpe exposuisse, nemo ignorat, nisi qui scripta illorum nunquam attigit. Restat videamus, quam efficacibus pugnent isti argumentis, vt euincant, verba illa, *Et super hanc petram ad.* &c. de Christo accipi non posse. Omnium accuratissime quod equidem sciam, eiusmodi argumenta congessit in hunc locum Maldonatus, acris & magni ingenij vir; si affectibus, si linguæ, si odio veritatis, potuisset moderari. Age igitur Maldonati rationes, breuiter si lubet, expendamus. *Primum,* inquit ille, *quis non videt pronomen demonstratiuum* hanc *positum esse loco relatiui, perinde ac si dixisset, Tu es Petra, super quam ædificabo Ecclesiam meam.* Esto: concedamus pronomen *hanc* positum esse loco relatiui, vt vult Maldonatus: sed quomodo relatiuum feminini generis referetur ad antecedens diuersi generis? non enim opinor, *hanc* & *Petrus,* in genere conueniunt. & tamen quasi nulla esset in eo difficultas, *quis non videt?* inquit. Respondeo: B. Chysostomus, & B. Augustinus, & quicunque in huius loci interpretatione cum illis senserunt; nihil huius viderunt. Omnes enim pronomen *hanc,* non ad proximam vocem *Petrus,* retulerunt; sed ad confessionem Petri versiculo præcedente comprehensam. Chrysostomus ipsam confessionem hoc pronomine putauit significatam. Ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ· τοῦτ' ἐστι, τῇ πίστει τῆς ὁμολογίας. *super hac petra; hoc est, super fide confessionis.*

confeßionis. Augustinus non ad actum confessionis, sed ad rem confessione designatam, retulit: Christum nempe, quem Petrus est confessus. Sermone XIII. de verbis Domini secundum Mat. *Tu es ergo*, inquit, *Petrus* ; *& super hanc petram, quam confessus es, super hanc petram quam cognouisti, dicens, Tu es Christus, filius Dei viui, ædificabo Ecclesiam meam*. & sæpe alibi. Est aliqua in modo interpretationis discrepantia; quum in re nulla sit, vt iam ostendimus : in eo autem conueniunt, quod pronomen *hanc* non ad nomen Petrus, sed ad præcedentem versum retulerunt. Non igitur ita clarum & certum est, quod tuetur Maldonatus, vt debeat dicere, *quis non videt?* Chrysostomus & Augustinus, duo fuêre præcipui auctores duarum expositionum, quas post illos plurimi sunt secuti: multi, sine dubio, ante illos fuerant secuti. quod Chrysostomus & Augustinus non viderunt, nemo illorum vidit, qui easdem cum ipsis sententias probarunt. Verùm, vt rationibus agamus, non solum auctoritatibus; dicimus, pronomen ταύτῃ, *hac*, vel, quia sic vertit Latinus interpres, *hanc*, duobus modis per leges rectæ interpretationis, posse accipi ; vno, vt vim relatiui habeat, siue vt loquitur Apollonius, ἀναφορικῆς ἀντωνυμίας ; altero, vt accipiatur δεικτικῶς. Si pro relatiuo accipias, aut referetur ad præcedentem confessionem: quomodo factum esse dicebamus, ab ijs qui *petram* exponunt fidei confessionem, item ab ijs qui Christum ipsum volunt significari: aut ad vocem *petram* in præcedente dictione *Petrus* inclusam. nam vt antè monebamus, verba *Tu es Petrus* hoc significant, Tibi nomen Petro inditum est à Petra Christo. Nouum non est, vt relatio fiat ad vocem in præcedente aliqua dictione latentem. Homerus Iliad. Ω. - σαώσεσκ' ἄστυ καὶ αὐτούς. *seruauit oppidum & ipsos*. hîc pronomen αὐτοὺς, cui innitatur non habet; nisi latentem in voce ἄστυ, dictionem ἀστοὺς subintelligas, quod & Eustathius obseruat. Athenæus libro XIV. πολυήγυρεις τῶν πολυημέρους, οὓς ἐν μιᾷ. hîc ad vocem μιᾷ, repetendum vocabulũ ἡμέρᾳ, quod potestate continetur in præcedente dictione πολυημέρους. Iohannis VIII. 44. de Diabolo, ὅτι ψεύστης ἐστὶ, καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ. *quia mendax est, & pater eius*. quid *eius*? nempe τοῦ ψεύδους, *mendacij*; quod verbi repeti debet è præcedente *mendax*. Hic verò eò facilius huic figuræ locus esse potest, quia vox ipsa, quæ includebatur in nomine Petrus est expressa à Christo. Ita igitur connecti potest sententia. *Tu es Petrus*, à me Petra sic dictus; *super qua Petra ædificabo Ecclesiam meam*. Quid in hac expositione est adeo coacti, vt admitti non queat? Sin pronomen demonstratiuum proprie & δεικτικῶς interpretari lubeat, id quoque per leges rectæ interpretationis licet; adeóque absurda non erit expositio, vt etiam venustatem non translatitiam locutio Domini sit habitura.

tura. Nam in omnibus linguis pronomina demonstratiua elegantissime interdum accipiuntur de loquentis persona. Ita interpretati sunt veteres Critici, illud Comici: *Tu si hic sis, aliter sentias.* Hic, ὁ δ' ἀνήρ, ego. Apud Sophoclem in Oedipo Coloneo, Polynices petit à Patre vt ignoscat, ὁρμωμένῳ τῷδ' ἀνδρὶ τίσιν τοῦ ἐμοῦ κασιγνήτου ἰέναι: *huic viro, ruenti* (accincto, parato) *ad vltionem fratris mei.* Hvic Viro, hoc est, mihi: atque hoc loquendi genere delectari Sophoclem, notat Scholiastes. Τῷδ' ἀνδρὶ] δεικτικῶς. ἢ ἔστι συνηθὲς τὸ τοιοῦτο Σοφοκλῇ. verissime. Paullo post: Ὦ παῖδες ἥκει τῷδ' ἐπ' ἀνδρὶ θέσφατος βίου τελευτή. *O liberi, venit huic viro prædicta oraculo mors.* pro, mihi. In Trachiniis; Μή σ' ἐξῇ δράσῃς, τῆς δέ γε ζώσης ἔτι. *si quid mali paras in meos, ne feceris hac superstite.* Hac, id est, me. Ita omnino accipiendum, quod ait Dominus Iudæis, Iohannis II. 19. Λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον *Soluite templum hoc* dixit, corpus suum indicans, vt exponit Iohannes. Quare τοῦτον, accipiendum δεικτικῶς; estque verisimile, Christum cùm hanc vocem pronunciauit, suummetipsius corpus indicasse, vel palma pectus percutiendo, vt fieri amat, vel alio gestu. Sic igitur, *super hac petra,* non absurde, verùm eleganter dictum fuerit, pro super me; Domino nostro vocem suam gestu adiuuante, quod Græci dicunt λέγει δεικτικῶς. Ex his apparet, quàm inique faciant, qui B. Augustinum traducunt velut imperitum, quod verba Christi de ipso Christo interpretatur. *Super me*, inquit, *ædificabo te, non me super te.* Adeo enim vituperari hæc interpretatio non debet, vt vel propter locutionis elegantiam mereatur approbari. Quum autem plures alij Patres de Christo vocem *petra* exposuerint; cur solus conuenitur Augustinus? Pergit Maldonatus; *Petrus enim & petra idem sunt. Nam quod Caluinus dicit, non sine caussa Euangelistam orationem variasse; cumque dixisset,* Tu es Petrus, *secundo loco non dixisse super Petrum, sed* super hanc petram, *vt aliam petram quàm Petrum significaret; puerile & ridiculum est. Nec enim Matthæus Græca, sed Hebraica, aut Chaldaica & Syriaca lingua scripsit. Quibus linguis ista generis differentia, quæ Græce & Latine est inter Petrum & petram, non reperitur: sed vno eodemq. nomine, siue Hebraice siue Syriacè Christus dixit, Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Si veritatis quantam par est, habere rationem volumus, aliter quàm vna litura corrigi ista omnia non merentur. Primò, falsum est, *Petrum* & *petram* idem esse. Si vocum proprietatem respicimus, probauimus aliud esse πέτρον, aliud πέτραν. Si verba Christi diligenter examinamus; probauimus, cùm dixit Dominus, *Tu es Cepha, & super hanc cepham æd.* priore loco proprium esse nomen Simonis; quod sine extrema impudentia negari non potest. Nam constat inter omnes interpretes, Christum isto loco,

loco, aut nouum nomen Simoni imposuisse; aut antè impositum vsurpasse, & mysterium in eo nomine latens aperuisse. posteriore loco aliter rectè accipi posse nomen *petra* & res ipsa, & auctoritas Patrum, de quibus diximus, & ipsa generis mutatio, euincunt. Doceamus hoc ipsum familiari exemplo; si forte duris & ceruicosis Capitonibus veritas possit persuaderi. Inter Augusti libertos erat Antonius Musa, medicus, qui apud patronũ in præcipua gratia fuit. Fingamus huic Musę seruum fuisse, cui cùm libertatem daret & cognomen Musæ similiter imponeret, hæc verba dixerit: *Tu es Musa, & super hac Musa spes eruditionis tuæ erunt repositæ.* Ecce *Musa Musa*, vt *Cepha* & *Cepha*: an dicemus nomen esse vnicum bis positum? minime. nam priore loco Musa est proprium viri nomen seruo illi impositum: posteriore, quia δεικτικῶς hoc pronunciatũ est; de ipso qui loquitur est intelligendum: deinde propter genus fæmininũ, apparet, eum qui hæc dicat, non proprium sibi nomen vsurpare: se metonymica locutione doctrinæ suæ mentionem inijcere, vt significet, idoneum se esse qui serui siue liberti sui studia curet. Possent alia multa afferri exempla: quæ vt similia sint, & proposito congruant, semper obseruandum, vt idem nomen vtriq; personæ sit commune, quæ in exemplum proferetur: sicut Cepha, vnum è Christi nominibus est; quod Simoni communicauit, cùm illũ Cepham nominauit. Hoc moneo, vt Lucæ Brugensis errorem obiter indicem; qui ad verba Christi illustranda, hoc affert exemplum: *Persimilis*, inquit, *foret loquendi ratio, si Imperator militi nomine Leoni, rebus gestis nomen experimentis diceret, Tu es Leo, & hunc leonem præficiam exercitui meo.* Atqui omisit Lucas, id quod ad similitudinem exempli cum primis desiderabatur; vt Imperatori hæc verba dicenti, itidem vt militi quem alloquitur, nomen esset Leoni. Quare ita potius, aut simili modo, exemplum erat concipiendum. Leo Imperator dicit Leoni militi; *Tu es Leo, & super hoc leone sita est spes omnis victoriæ.* quanquam ne sic quidem per omnia respondet exemplum. Nulla enim hic generis diuersitas, quæ in verbis Domini est manifesta. Sine caussa deinde Maldonatus Caluini obseruationem verissimam vt puerilem & ridiculam traducit. Non ignorabat vir doctissimus (quod vult iste existimari,) Hebraice scriptum fuisse à Matthæo suum Euangelium: sed qui persuasum haberet, cum tota vetere Ecclesia, vt antea probauimus, Gręcum textum à Spiritu Sancto esse profectum: diuersitatem quæ in Græco textu reperitur, Euangelistæ attribuere non dubitauit. Si peccauit in eo Caluinus, imitatione veterum peccauit, Chrysostomi, Cyrilli, Augustini, & aliorum interpretum; qui nusquam non sacris ipsis auctoribus attribuunt, quæ in versionibus leguntur LXX. Seniorum

Seniorum vel Latinis. Atqui auctoritas multo maior esse debet Græci textus Matthæi, propter caussas antè expositas, quàm vllius versionis librorum sacrorũ. Nimis igitur putida malitia est, eo nomine Caluino maledicere: quum ne tum quidem pij & modesti ingenij viri B. Augustinum reprehendere audeant, quando in Commentarijs Psalmorum aut Iohannis, multas vrget voces, velut à Dauide, aut ab Euangelista profectas; quarum in textu Hebraico vel Græco nullum omnino extat vestigium. Reddit mox rationem Maldonatus, cur Matthæi interpres Græcus variarit genus in Πέτρος & πέτρα. *Dixit Petrus,* inquit, *quia vir erat cui vox illa tribuebatur. at petra mutato genere, quia in eiusmodi ædificijs nomen petræ fœmininum magis est vsitatum.* Hæc vera sunt; sed ex his contrarium plane eius colligitur, quod probandum erat Maldonato. Ille enim pedibus manibusque id agit, vt euincat, Dominum vtroque loco vocem eandem vsurpasse. Nos verò non negamus *Cepha Cepha*, sine vllo literarum discrimine bis pronuntiasse Dominum: sed illarum duarum vocum diuersissimas fuisse significationes defendimus: ac propterea non posse dici eandem vocem. hoc solide antea probauimus. Quid hîc Maldonatus? idem fere quod nos: vocabula Πέτρος & πέτρα diuersa hîc significare. quomodo igitur, proprie loquendo, eadem vox erit, quum duæ sint, & terminatione, & genere, & significatione diuersæ? Hîc sine dubio allisa est nauis ad scopulum. Quanto autem solidior ratio est, iccirco dixisse Matthæi interpretem ἐπὶ τῇ πέτρᾳ, mutato genere; quia vnum de nominibus Christi est PETRA; quàm vt subtilis hic disputator ait, *quòd in eiusmodi ædificijs nomen petræ magis sit vsitatum*? Altera verò ratio quam subijcit, multo etiam frigidior, ac prorsus friuola: Πέτρος inquit, *Atticum & rarum est.* Memini hoc etiam apud alios eiusdem disciplinæ alumnos legere. Sed neutrum Græce docti temere concedent. Ego scio apud omne genus Græcorum scriptorum, non solum apud τῶν Ἀττικῶν, in mentione petrariarum, siue machinarum πετροβόλων, & sæpe in alio sermone, vocabulum πέτρος mihi lectum & obseruatum, vbi πέτρα proprietate Hellenismi seruata, admitti non queat. Post hæc ita disputat Maldonatus: *cui dubium est, Christum his verbis aliquid magnum & singulare, tanquam fidei confessionis præmium, Petro concedere, aut promittere voluisse?* deinde vbi dixit, magnum illud & singulare præmium, non esse nominis mutationem: istis enim Doctoribus nihil videtur magnum, præter Regnum & Monarchiam; subijcit hæc: *his ergo verbis*, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, *significat, hanc se illi eximiam & singularem dignitatem concessurum, vt super eum Ecclesiam suam ædificaret, id est, eum Ecclesiæ caput constitueret, summque in ea Vicarium faceret,*

ceret. Verum est, Petrum confessionis suæ pręmium esse consecutum; qua de re satis multa in superioribus. Verum ętiam est, præmium illud, ingens fuisse; quod donantis non solum potentiam & μεγαλοδωρείαν luculente probaret: sed etiam dietatem illius & τὸ ὁμοούσιον cum Patre certò demonstraret; sicut accuratissime ostenderunt Chrysostomus in hunc locum, & Hilarius in sexto de Trinitate, vt alios Patres omittam. Sed præmij loco dedisse Filium Dei Petro, vt esset Caput visibile Ecclesiæ, quale hodie depingitur, non iam Christi Vicarius, sed Vicedeus, Rex & Monarcha Ecclesiæ, imò totius mundi; id verò nemo dixit priscorum Patrum, nemo credidit in primitiua Ecclesia: recens istud commentum est, noua doctrina, sequioribus seculis excogitata; vsque adeo priscis Christianis inaudita, vt ne nomina quidem istius disciplinæ ante pauca secula fuerint cognita. Extant apud Chrysostomum, Ambrosium, Augustinum, alios Patres; tot homiliæ de laudibus B. Petri: vbi sæpe oratoria licentia diuini illius viri texuntur encomia. Quis illorum appellauit Petrum Caput visibile vniuersæ Ecclesiæ, eo sensu, quo hodie ista vocabula vsurpantur? quis illum Vicedeum, quis Monarcham nominauit? Hilarius illo quem dixi libro, id ex professo agit, (& erat in eo positum contra impios Arrianos, validum argumentum:) vt præmij propter confessionem Petro delati, extollat magnitudinem. Ait ibi inter cætera: *Hoc qui creaturam Dei potius confitens negat, prius est, vt neget Petri Apostolatum, fidem, beatitudinem, sacerdotium, martyrium: & post hæc se alienum à Christo esse intelligat; quia Petrus eum Filium Dei confessus hæc meruit.* Cur in hac enumeratione, cur in tota illa disputatione, quod longe maximum erat, vt placet hîc Maldonato, prætermittitur? Vicariatus nempe, regnum & Monarchia Petro concessa. Nam claues & ligandi potestas, adeo nihil habent commune cum singulari Monarchia Petri; vt idem Hilarius, in illa ipsa disputatione, eandem illam potestatem omnibus Apostolis affirmet esse tributam: & quidem *propter fidei meritum,* inquit: ne quis existimet, vni Petro hoc fuisse proprium. Theophylactus in hunc locum: *rependit gratiam,* inquit, *Dominus Petro,* μισθὸν αὐτῷ διδοὺς μέγαν, *datq; illi mercedem magnam:* videtur idem sentire cum Maldonato: sed accipe pie Lector quæ sit ista merces magna: *vt super eo fundaretur Ecclesia, & omnes fideles confessionem Petri fidei suæ fundamentum substernerent.* verba Theophylacti paullo post afferemus: nullum hîc regnum, nullus Dei vicariatus in Reges, nulla Monarchia Hildebrandina, pręmij loco concessa dicitur fuisse. & tamen non dubitat auctor, hoc ipsum quod ait Petro datum, appellare MERCEDEM MAGNAM. En doctrinam è diametro cum illa pugnantem, quam tuetur isto loco,

gratiarum

gratiarum & beneficiorum cœlestium malus æstimator, Maldonatus. Subijcit deinde: Quum proximo versu claues tradantur Petro, quæ metaphora Principem illum inquit designat: ergo etiam hîc alia metaphora, videlicet *petræ*, idem Principatus Petro traditur. *absurdum enim est*, inquit, *tam paucis verbis, rerum aut personarum mutationem fieri.* Quam vim habeat traditio clauium, ad sequentem annum erit examinandum: at *petræ* metaphoram non ius dominandi, sed soliditatem denotare, paullo post demonstrabitur. Quod ait, absurdam esse mutationem rerum & personarum in verbis Domini; volens ac sciens, opinor, errat: qui non ignoraret, nihil crebrius occurrere in Scripturis, huiusmodi mutationibus. Quare si quis dicat; Dominum versu decimooctauo aperire Petro & cæteris Apostolis consilium suum de ædificanda Ecclesia, quæ futura sit æternæ durationis; versu autem sequente, Petrò indicare Christum, voluntatem suam vtendi opera & ministerio ipsius in ædificio illo procurando; quid in eiusmodi sententia futurum sit absurdi, pij eruditique viri velim iudicent. Quę deinceps sequuntur, partim iam refutauimus; partim ita leuia sunt aut aliena, vt in illis diutius tædeat immorari. Quædam dumtaxat attingemus. *Conueniebat*, inquit, *vt quemadmodum Christus Apostolos duodecim ad* XII. *Patriarcharum similitudinem elegerat; ita vnum veluti Abrahamum eligeret, qui propter maiorem fidem, omnium caput, & vt Abraham veteris, ita ille Euangelicæ Ecclesiæ fundamentum esset.* Hoc quidem argumentum plane topicum est, non analyticum; quod neque è Scripturis est depromtum; neque è scriptis Patrum; & curiosa dumtaxat coniectura nititur. Nam quod XII. fuerunt Patriarchæ & totidem numero Apostoli; leue est ad hanc comparationem instituendã, eo fine, quo instituitur à Maldonato. De potestate enim quæstio est, quæ hodie sub obtentu nominis Petri, Petri successoribus attribuitur. Huius verò potestatis ecqua in Abrahamo vmbra potest deprehendi? Itaque hoc simili nihil dissimilius. Petrus vnus fuit è XII. Apostolis: Abrahamus non fuit vnus è XII. Patriarchis: sed generis auctor, è cuius lumbis, vt loquitur Scriptura, & XII. Patriarchæ sunt orti, & pater illorum Iacobus & auus quoque Isaacus. Quod si tulisset Abrahami ætas, vt se viuo nascerentur XII. Iacobi filij, qui Patriarchæ sunt appellati; iure naturæ in potestate sua fuit illos habiturus, non minus quàm Isaacũ. Ius enim patriæ potestatis ad omnes nepotes porrigitur, Καὶ παῖδας παίδων, τοί κεν μετόπισθε γένωνται. Quod simile ius in cæteros Apostolos Petrus habuit? Adde quod Abrahamus neq; dominatus est inter XII. Patriarchas, qui ipso viuente nati nondum erant: neque in populo Iudaico, posteris suis dominationis suæ successores vllos habuit. Nam

quum duplici potestate populus Iudaicus regeretur, sacerdotali & ciuili; neque Reges, quiue Regum locum obtinuerunt, neq; Principes Sacerdotum in suis muneribus Abrahami successores vnquam se dixerunt. Petrus, vt isti volunt, Rex & Monarcha inter Apostolos fuit; & ad posteros suos, Pontifices Ro. ius transmisit, vt ijsdem placet, non solum in coepiscopos & totum clerum dominandi; sed etiam in populos omnes, Reges Principesque omnes, atque vno verbo, in Orbem terrarum vniuersum. An hæc similia videntur? Scio Abrahamum dictum esse *patrem omnium credentium in præputio*, Rom. IV. II. si ad hoc exemplum dicat aliquis, Petrum fuisse patrem omnium in Christo credentium: etsi in Scripturis non legitur is titulus tributus Petro; assentiar tamen tota voluntate. nã & huic illius confessioni debetur hic honos; & laboribus quos in iaciendis Ecclesiæ fundamentis Petrus inter primos primus sustinuit longe maximos. Verissime Chrysostomus, homil. in verba Pauli, Galat. II. 2. non solum, inquit, illa Petro debentur, quæ opera ipsius effecta sunt, quando primum inchoata est Ecclesia Christiana; ἀλλὰ καὶ τῶν μετὰ ταῦτα ὑφ' ἑτέρων γενομένων κατορθωμάτων, οὗτος ἂν εἴη πάντων αἴτιος, ὁ τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν εἴσοδον παρασχών: *sed etiam eorum quæ sunt ab alijs præclare facta, merito habeatur auctor Petrus, qui initium præbuit, & aditum.* Sed hic titulus longe gloriosissimus, partim cæteris Apostolis communis, partim personaliter Petro est proprius; neque ad eius successores vllo pacto potest pertinere. Quare nihil hoc ad Papam; nihil ad controuersias hodiernas. Scio etiam Abrahamum reperiri in Biblijs dictum, *petram*, vt dicitur hîc Petrus ex istorum sententia. Isaiæ LI. I. *Attendite ad petram, vnde excisi estis: attendite ad Abraham patrem vestrum.* sed ne id quidem ad Maldonati propositum quicquam facit. *petra* enim hoc loco nihil aliud significat, nisi originem. & mens Prophetæ est; sicut excisus è petra lapis eiusdem est naturæ cum rupe vnde est excisus: sic vos componite vitam vestram ad exemplum Abrahami, & vt hunc locum explicans ait Maimonides in diuino opere More Nebukim, libro I. cap. XVI. לכת בדרכיו *iter per eius vias.* Postea recenset Maldonatus illos è Patribus, qui Petrum petram aut fundamentum Ecclesiæ vocarunt. quorsum autem? aut quis hoc negat, nisi qui à limine Patres nunquam salutauit? At non istud est præcipue, quod hodie in controuersiam vocatur: sed illud potius, quo sensu ita veteres sint locuti: an vocabulo *petræ* monarchiam aliquam intellexerint Petro fuisse collatam. nam hoc acerrime defenditur hodie: qua de re mox erit dicendũ. Interim obseruet Lector philalethes, vel fraudem manifestam in enumeratione Maldonati, vel crassam & pudendam ignorantiam. Ordi-

ditur

ditur enim catalogum suum ab epistola Clementis ad Iacobum: quam esse ψευδεπίγραφον, adulterinam, absurdam, ridiculam, si ignorauit Maldonatus, post Cardinalis Cusani & aliorũ ex illis partibus admonitionem; expers fuit omnis melioris eruditionis: si non ignorauit, sed dissimulauit; omnis probitatis, & ingenui candoris, qui Theologum apprime decebat. Ego inter falsa scripta supponentem, quę certissima est hęretici nota; & ijs vtentem, quę norit ipse esse falsa ac supposititia, discrimen nullum agnosco.

ÆDIFICABO ECCLESIAM MEAM.] Quid est *ædificabo*? Sicut architecti lapides quærunt, inuentos ad opus ædificij parant, cædendo, poliendo, & alijs rationibus; deinde probe paratos cæmento coniunguntinter se, vt ex omnibus recte compositis surgat opus ædificij: sic Dominus noster ex innumero mortalium numero quosdam eligit, electos erudit, fidem illis infundit, totosque adeo immutat lauacro παλιγγενεσίας, vt *noua creaturæ* dicantur, Paulo, II. Corinth. v. 17. Galat. vi. 15. tum autem ita paratos & concinnatos, vinculo charitatis, participatione eorundem mysteriorũ, communione eiusdem spei, velut cæmento quodam coniungit inuicem, vt è pluribus extruantur Ecclesiæ singulæ, ex omnibus Ecclesia Catholica. Hic obseruandum est, Christum structuræ illius ædificij quod est Ecclesia, gloriam sibi vni viudicare, cùm ait, *ædificabo*, & iterum, *Ecclesiam* MEAM meritissime. nam humanâ operâ traducere aliquem ad fidem Christi, nedum integram aliquam Ecclesiam instituere; nemo homo potest magis, quàm mortuum iam fœtentem præstare rediuiuum. Veruntamen vt monet Hieronymus in hunc locum, ea est bonitas Filij Dei, vt titulos sibi vni proprios, mortalibus ministris suis communicet, qua de re paullo post dicturi sumus. Quum igitur verus architectus huius ædificij sit vnus Christus, qui creat, qui concinnat, qui connectit inter se lapides viuos, & dat illis surgere in magnam molem; postremò, qui hanc compagem mille periculis obnoxiam præstat sua vnius vi & virtute sartam tectam: patitur tamen eius bonitas, vt nominentur etiam Apostoli architecti. nam Paulus nuncupat se architectum, I. Corinth. III. 10. quod ille per occasionem de se dixit, de Petro & cęteris Apostolis voluit intellectum. Christus petra & fundamentum Ecclesiæ; I. Corinth. III. 2. adeo vnicum, vt expresse affirmet Paulus, nullum aliud præter Christum posse poni fundamentum: & Chrysostomus ibidem obseruet, fideles Christo Petræ & fundamento Ecclesię ita adhęrere, vt nihil sit medium; sed vt palmes adhæret viti, nulla re interiecta, sic fidelium vnumquemq; huic fundamento debere cohærere.

 Et

Et tamen hoc fundamentum appellatur *fundamentum Apostolorum*, Eph. II. 20. imò ipsi Apostoli XII. totidem nuncupantur fundamenta, Apocal. XXI. 14. Sic quum Christus seruet propria virtute, per fidem apprehensus; fides tamen seruare dicitur, *Fides tua seruauit te*. Matth. IX. 22. Marc. V. 34. & sæpe alibi in Euangelio. quæ ratio est cur *petram* multi Patrum acceperint de fide, siue confessione fidei, vt dictum est. Igitur, siue super Christo, siue super Petro Apostolorum coryphæo, siue super fide dicatur fieri illa ædificatio, cuius hîc meminit Dominus, res eodem redit; quod & antè obseruabamus, & hîc testimonijs vno aut altero lubet confirmare. Epiphanius contra Catharos, affirmat Petrum esse petram super qua fundata est Ecclesia, idque κατὰ πάντα τρόπον, inquit, *modis omnibus*. Deinde explicat modos aliquot, quorum primus hic est: πρῶτον μὲν ὅτι ὡμολόγησε Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος. καὶ ἤκουσεν, ὅτι ἐπὶ τῇ πέτρᾳ ταύτῃ τῆς ἀσφαλοῦς πίστεως, οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν. *primo quidem, quia confessus est Christum Filium Dei viuentis; & dictum est illi, Super hac petra firmæ fidei, ædificabo Ecclesiam meam.* manifestissime Epiphanius duas expositiones vocis *petra* pro vna atq; eadem accipit: nam & Petrum affirmat esse illam petram: & statim verba Christi exponens, *petram* interpretatur, τὴν ἀσφαλῆ πίστιν, *firmam fidem*. quæ erat Chrysostomi expositio. Theophylactus verò & copiosissime & clarissime, quid sit *ædificare Ecclesiam super petra* declarauit hisce verbis: non enim grauabor locum illius integrum describere. *Rependit gratiam Petro Dominus; vt super illo ædificetur Ecclesia.* Ecce Petrum petram & Ecclesiæ fundamentum: sed hoc quomodo sit intelligendum, ipse explicat statim: ἐπεὶ γὰρ ὡμολόγησεν αὐτὸν υἱὸν Θεοῦ ὁ Πέτρος, φησὶν ὅτι, αὕτη ἡ ὁμολογία ἣν ὡμολόγησας, θεμέλιον μέλλει εἶναι τῶν πιστευόντων. ὥστε πάντα ἄνθρωπον μέλλοντα κτίζειν τὸν τῆς πίστεως οἶκον, ταύτην τὴν ὁμολογίαν ὑποτίθεσθαι θεμέλιον. *Quoniam Petrus confessus est Christum Filium Dei, futurum ait, vt hæc confessio quam confessus es, sit credentium fundamentum: adeo vt quicunque domum fidei erit extructurus, is confessionem hanc substernat fundamentum*, siue *pro fundamento*. Nemo non videt, Petrum & confessionem fidei pro re eadem vsurpari à Theophylacto. Quum autem neque Epiphanius, qui ex professo varios modos explicat, quibus dicitur Ecclesia super Petra ædificari; neque Theophylactus, qui hæc Domini verba adeo perspicue & prolixe exponit; monarchicę potestatis Petri vllam iniecerint mentioné, ac multo minus Papalis Omnipotentiæ: quis sanus dubitare potest, silentij caussam esse, quod commentum de Petri & Paparum monarchia, qui est hodie fidei articulus, cum primis necessarius, prorsus ignorarent? Hodie idem ignorare in Europa, hæresis est flammis expianda.

ET

Et Portae Inferi Non Praev.] Constat, per *Inferi portas* intelligi, quantum est quod habet potentiæ Inimicus hominis, ad exercendam & vexandam Ecclesiam; cuius saluti inuidens, perpetuas illi struit insidias. Sed de locutione quæ hîc vsurpatur, quæri potest, sitne ea phrasis Græca an Hebraica. Est verò ipsa quidem phrasis vtrique linguæ communis; sed eius vsus varius. Apud Isaiam, xxxviii. 10. *Vadam* בשערי שאול ἐν πύλαις ᾅδου, vt vertunt LXX. si illorum est textus Græcus qui extat hodie, seruato Hebraismo; quem melius neglexit Latinus, *ad portas Inferi*. Hic per *Inferi portas* intelligitur sepulcrum, Orcus, siue locus mortuorum. Sapientia Salomonis xvi. 13. κατάγεις εἰς πύλας ᾅδου καὶ ἀνάγεις. Similiter & Græci loquebantur. Euripides idem paullo aliter dixit initio Hecubæ: Ἥκω νεκρῶν κευθμῶνα καὶ σκότου πύλας λιπών, ἵν᾽ ᾅδης χωρὶς ᾤκισται θεῶν. nam idem est ac si dixisset, ἥκω λιπὼν ᾅδου πύλας. Interdum Græci specie prouerbij dicebant de re odiosissima, *Porta Inferorum*. Homerus Iliad. I. ἐχθρὸς γάρ μοι κεῖνος ὁμῶς αἴδαο πύλῃσιν. *odi illum instar portarum Inferi*. Alio sensu idem loquendi genus vsurpauit Dominus, pro potentia & molitionibus ministrorum. Nam quia olim apud Hebræos conueniebant proceres ciuitatis ad portas vrbis & ibi consilia agitabant; ideo portæ Inferi hoc loco ponuntur pro consilijs ministrorum Satanæ, sæpe conuenire solitorum, & diu multumque deliberare, quò pijs possint nocere. Non possum assentiri Maldonato, qui *portas* hic in propria notione accipit, & interpretatur de portis vrbium quas impij quidem habitant, sed pij obsident & oppugnant. Acuta quidem coniectura: sed quam euertit, quod sequitur, οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς; *non superabunt viribus suis Ecclesiam*: tot enim verbis opus est, vt exprimatur vis Græci vocabuli κατισχύειν: quod Latinus interpres vna voce conatus exprimere, dixit, *non præualebunt ei*. Non solet autem verbum κατισχύειν vsurpari de resistente, & vim patiente; sed potius de oppugnante & vim inferente. Teneamus igitur cum omnibus interpretibus, non promittere his verbis Dominum Ecclesiæ suæ, illam de omnibus impijs triumphaturam, & eorum vrbes in suam potestatem fore redacturam: sed istud potius; hostes Ecclesiæ de ipsa tanquam penitus à se deuicta, nunquam fore triumphaturos. Maldonatus verò etiam in eo parum videtur cauisse, quod verbum κατισχύειν hoc loco cum Hebræo יכל comparat; quum id potius respondeat verbo אמץ: nam ἰσχὺς est אמץ *omets*. κατισχύσουσιν αὐτῆς, יאמצו ממנה, potius quàm יכלו לה.

Adversvs

ADVERSVS EAM.] nempe Ecclesiam. nullum in eo dubium. Vt mirer valde in ea paraphrasi Hebraica, quæ est edita ab Iohanne Tilio Episcopo Briocensi, scriptum esse עליך *aduersum te*; vt de Petro intelligatur. qui videtur esse exscriptoris error, potius quàm interpretis: cuius tamen & alij extant insignes errores, vt doctissimus Mercerus admonuit. Certissimum est, hanc promissionem Ecclesiæ Catholicæ per totum Orbem diffusæ principaliter esse factam: deinde etiam cuiuis particulari siue Ecclesiæ, siue etiam personę priuatę; sed diuerso modo. illa nunquam sic premitur, vt penitus opprimatur: Ecclesię particulares nonnunquam & premuntur & opprimuntur: multo autem magis singuli fidelium. Patres tamen in hac promissione fiduciam suam fundasse, non solum cùm de vniuersa Ecclesia agebatur, sed etiam, cùm de particulari aliqua, aut etiam de quouis fideli, ostendemus in tractando Augustini loco, quem attulit Baronius.

Probauimus hactenus, verba Domini, de quibus hæc instituta est disputatio, à veteribus Patribus varie accepta fuisse: neque vllam priscis Ecclesiæ temporibus extitisse necessitatem de Petro illa exponendi, potius quàm de Christo, aut de confessione fidei, aut etiam de vnoquoque fidelium. Sed quoniam mutata sunt tempora, & quæ prius erant orthodoxæ interpretationes, factæ sunt hæreticæ; age, concedamus istis, verba illa, *& super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*, omnino de Petro esse intelligenda. Quid inde consequentur? non vtique id quod vnice expetunt, vt inseruiat hic locus fulciendæ Ro. Pontificis hodiernæ Monarchiæ. Nos enim negamus & iterum iterumque pernegamus, ei ædificio quadrare hanc PETRAM. Vt hoc demonstremus, duobus argumentis, neque longe petitis, neque curiosis vtemur. Prius à perpetuo vsu auctorum ducemus, qui metaphoram *petræ* ad soliditatem, firmitudinem, aut simile quid designandum amant vsurpare; non autem ad speciem vllam dominationis indicandum: posterius ab auctoritate illorum ipsorum Patrum, qui eam Domini vocem de Petro accipiunt; nam hi caussas diuersas eius appellationis in medium afferentes, dominationis vel Petri, vel Papę, quæ hodie defenditur, nullam penitus vnquam mentionem fecerunt. De his igitur deinceps agamus.

XIII. Demon-

XIII *Demonstratur accurata disputatione, vocem* PETRA *quoties metaphoricè vsurpatur, vel in Scripturis, vel apud Patres, aut alios etiam auctores, referri semper ad aliquam petræ inhærentem proprietatem; nunquam autem dominationem aut imperium denotare.* Petra *nomen Dei; Christo duabus de caussis attribuitur: item fidei, Ecclesiæ, Scripturis, Apostolis, Martyribus, singulis fidelibus. Cautio necessaria, cùm nomina Deo propria de hominibus dicuntur. Alia nonnulla.*

IBIDEM.

METaphorica PETRAE vsurpatio reperitur passim apud Patres, vel simpliciter ex vsu communi loquendi petita; vel cum allusione ad hæc ipsa Domini nostri verba. Vtrouis autem modo vsurpetur hæc metaphora, scopus illius est, declarare aliquid naturæ rupis, saxi aut lapidis conueniens. Durities vna est cum primis è lapidum proprietatibus. πέτραν igitur aut λίθον dixerunt hominem firmum aduersus affectus, qui etiam Latinis *durus* dicitur, & elegantissime Græcis ἄτεγκτος. Sophocles Oedipo Tyranno. - καὶ γὰρ ἂν πέτρου φύσιν σύ γ' ὀργάνειας: *tu vel lapidis naturam coegeris irasci.* Simillime Basilius Seleucensis, sermone quarto de Dauide: ἐν ἑαυτῷ παῖδα οὐκ ἂν ἐτίναξε πέτραν ἡ τοῦ θυμοῦ προσβολή; quin ipsæ virtutes *petræ* dicuntur, quod sint habitus ἀμετάθετοι & constantes, vel quod sint quasi editæ rupes extra aleæ periculum. Sic Chrysostomus, in libro ad eos qui scandalizantur, ait Iosephum quando ab impudica muliere tentabatur eius pudicitia, confugisse ἐπὶ τὴν τῆς σωφροσύνης πέτραν, *ad temperantiæ rupem*; & ipsam quidem facto naufragio perijsse, at Iosephum de eius libidine triumphasse. Inest etiam rupibus & saxis, vt statum suum & naturam immutabiliter conseruent. quò respiciens Chrysostomus, futuræ vitæ statum comparat petris: huius verò, floribus vernis. in eodem libro, τὰ μὲν γὰρ ἄνθεσιν ἔοικεν ἐαρινοῖς· ἐκεῖνα δὲ πέτραις ἀκινήτοις. Proprium etiam est saxis propter duritiem suam, vt tractari, poliri & meliorem in formam mutari difficulter possint: iccirco, vt obseruat Hieronymus, ad caput primum Abdiæ, *& in malam partem* petra *frequenter accipitur. Auferam* inquit, *cor lapideum, & dabo vobis cor carneum. &; Potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ: maximeq́ in hoc loco Abdiæ.* vbi *scissiones petræ* opponuntur Petræ Christo. Huc pertinet quæ dicitur Matthæo & Marco σκληροκαρδία, *durities cordis*, τοὺς εἰς τὴν ἀλήθειαν λελιθωμένους, vt loquitur Clemens Alexandrinus, initio Protreptici. vbi etiam ostendit scriptor ille eruditus, homines insipientes dici λίθους καὶ

ξύλα,

ξύλα, *lapides & ligna.* & est ibi prouerbium Grȩcorũ, λίθων ἀναισθητότεροι, de ignaro, insipiente & stupido. πρὸς δὲ καὶ λίθων ἀναισθητότερος ἄνθρωπος ἀγνοίᾳ βεβαπτισμένος: *quinetiam lapidibus stupidior est homo ignorantia obrutus.* vtitur Chrysostomus eo prouerbio, tomo v. p. 226. alibi stultos & bardos vocat λιθίνους, vt eiusdem tomi, p. 199. vel ὡς λιθίνους, vt in I v. p. 911. aut etiam λίθους, vt in eodem p. 870. Verùm istæ omnes metaphoricȩ locutiones, ex vsu communi loquendi sunt petitæ. At quoties vel Petrus, cæteriue Apostoli, vel Ecclesia, vel vnusquisque fidelium, vel Scriptura, vel bona opera *petra* dicuntur Patribus; omnes hæ locutiones & his similes, ab vno fonte manant, neque è communi vsu loquendi petuntur: sed ad Christum & Christi hæc verba semper fit allusio. Quod vt melius intelligatur, principio notandum est, Dominum nostrum, Iesum Christum, duabus rationibus à Prophetis, Apostolis & Patribus dici PETRAM. Prior, quia Deus est, idem essentia cum Patre & Spiritu Sancto. In veteri Testamento Deus locis pene innumeris dicitur צור *Tzur,* quam vocem Græci interpretes, modò vertunt ὄρος, *montem,* modò πέτραν, *petram* aut *rupem.* Moses ben Maimon in More Nebukim, admirandȩ doctrinȩ scripto, libro primo, capite XVI. obseruat, hac voce significari montem, vel arcem in rupe sitam: item silicem durum; necnon מקור lapidicinam, vnde oriuntur venæ lapidicinarum, vt appellat Vlpianus leg. XIII. §. 5. Dig. De vsufructu. alibi in libris Iuris vocantur *venæ saxorum*: Deum verò appellari *Tzur* Petram, כי הוא התחלה והסבה הפועלת לכל אשר זולתו *quia ipse est principium & caussa, per quam facta sunt omnia præter ipsum.* Non dicit Maimonides, Deum appellari *petram,* quia dominetur omnibus rebus creatis: nam etsi verum est, Deum immortalem rerum omnium creatarum dominum esse, & absolutissimum Monarcham: hæc tamen metaphora non adhibetur ad exprimendam dominationem, sed ad indicandam originem rerum & caussam existentiæ: robur etiam significat, ac potentiam & æternam durationem: denique *Petra* cùm metaphorice de Deo dicitur, habito respectu ad naturam & proprietatem verȩ rupis, aut saxi alicuius durissimi, ad significationem nominis Tetragrammati proxime accedit: quod nomen, æternum & perpetuum Dei esse quum designet; צור siue *petra,* durationem notat, quæ est continuatio τοῦ εἶ), & caussam existendi in creaturas collatam. Vni Deo proprium, & vere esse, & semper esse, sine principio & fine; & dare alijs, vt sint: res creatæ nonnisi vi creatoris subsistunt, & tamdiu subsistunt, quamdiu illi placet. Vt igitur propter veram essentiam Deus dicitur יהוה · ὁ ὢν καὶ ὁ ὤν: ita propter perpetuam subsistentiam appellatur PETRA: idque apud Hebræos vnum est è

nominibus

nominibus Dei. vt אל *fortis*; sed per antonomasiam Deus; ita צור *petra*, res durare idonea; per excellentiam Deus. Quare ab Interpretibus librorum sacrorum Græco & Latino, persæpe vox illa vertitur, non *petra*, aut *rupes*, vel *fortitudo*, sed D E V S. Exempla inueniet studiosus Lector, Deuteronomij capite X X X I I. 31. & sæpius in eodem capite. II. Samuelis X X I I. 32. Psalmo X X X I. 3. L X X I I I. 26. & multis alijs in locis. Ac nescio, num hæc vsurpatio vocis *petra* pro Deus, occasionem aliquam præbuerit profani sacramenti signo, Θεὸς ἐκ πέτρας, quod exagitat Firmicus, De errore profanarum relig. cap. X X I. nam Diabolum & verba & ritus sacros retulisse ad suam impietatem, è Iustino, Clemente, Augustino, & alijs Patribus certissimum est. Accedit altera ratio cur Christus dicatur P E T R A, relatione facta ad Ecclesiam; quam ipse constituit, ipse redemit sanguine suo; cui dat esse & durare, ὅ ἐστιν μένειν ἀσάλευτον. Quum igitur Ecclesia tritissimo in Scripturis loquendi genere, dicatur οἰκοδομὴ *ædificium*, vt I. Corinth. I I I. 9. X V I. 5. & 15. Ephes. I I. 21. & *domus spiritualis*, vt I. Petri, I I. 5. Christus, vt plurimum, non simpliciter dicitur *lapis* aut *petra*; sed lapis eius ædificij, quod est Sion, siue Ecclesia. Isaiæ X X V I I I. 16. *Ecce ego fundo in Sion lapidem, lapidem munitionis, anguli pretiosi, fundamenti fundati.* & Psal. C X V I I I. 22. vocatur Christus, lapis ab ædificantibus reprobatus, sed qui factus sit *in caput anguli*: vt exponitur Matth. X X I. 42. Lucæ, X X. 17. Actor. I V. 2. & in prima Petri, I I. 16. vbi dicitur λίθος ἀκρογωνιαῖος sicut etiam Paulo, in ea ad Ephesios, I I. 20. Hæc metonymica appellatio tribuitur Christo, Ecclesiæ auctori & conseruatori, non propter imperium, quod iure obtinet in Ecclesiam; sed vt sciant fideles, inconcussæ firmitudinis, & durationis æternę opus esse Ecclesiam; quę fundamento nitatur Petra Christo: discant etiam, fidem in Christum debere esse firmam atque immotam. Chrysostomus in homilia quam habuit post captum Eutropium, vbi ille Ecclesia exijsset, loquens de Christo: διὰ τί ἐκλήθη ΠΕΤΡΑ; ἵνα μάθῃς ὅτι ἀσάλευτον, καὶ ἑδραῖον τῆς πίστεως. *cur vocatus est PETRA? vt scias fidem esse rem inconcussam & stabilem.* Gregorius Nyssenus in libro De perfectione; exponens Christi nomina, *Petra* appellatione ait significari, τὸ πάγιον, καὶ ἀμετάθετον, καὶ στερρόν. *naturam fixam, immutabilem & firmam*, non solum Christi, verumetiam eorum qui Christum sequuntur & imitantur. Eusebius Præparationis Euangelicæ libro primo, ait Ecclesiam ἑστάναι τε μένειν ἀσειστον, ὡς ἂν ἐπ' ἀσείστῳ καὶ ἀρραγεῖ πέτρᾳ, τῇ αὐτοῦ δυνάμει, βεβαιωθεῖσαν τε καὶ ἐρριζωμένην, (τοῦ Χριστοῦ) ἀποφηναμένου. *stare & manere immotam, quia Christus pronunciauit eam stare & radicatam esse, super immota petra, virtute sua.* P E T R A, vt vides, illa inquam petra cui innititur Ecclesiæ ædificium, est virtus

 Christi.

Christi. Simillime dicit Ambrosius, *Christum esse Petram Ecclesiæ,* VIRTVTE; qua & sustinet illam & continet. Procopius ad hęc verba Isaiæ, L. 7. *vt petram duram*, notat hæc: δυνάμεως γὰρ ἦν ὃ πρᾶγμα δι' ἧς ἐκαρτέρουν. *virtutis opus erat, per quam patienter ferebant.* innuens hac breui notula, *petram* metaphorice positam, significare potentiam & firmitudinem, non ad dominandum, sed ad patiendum. Simillimum etiam est, quod dicitur Christus FVNDAMENTVM Ecclesiæ. Θεμέλιος, κρηπίς, *fundamentum, basis*, & similes voces cùm metaphorice vsurpantur, vel initium significant; vel aliquid pręcipuam vim habens, vnde alia exoriuntur, quæ illi innitantur. Pindarus Pythionicarum ode quarta de Iasone, colloquium cum Neptuno instituente; βάλλετο κρηπῖδα σοφῶν ἐπέων. *iecit fundamentum sapientis orationis.* hîc *fundamentum* siue *basis* ponitur pro initio. Sic quum scribat Paulus ad Hebr. VI. 1. *non rursum iacientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis*; quærunt Theologi, quomodo pænitentia dicatur *fundamentum*: nam *fundamentum in ædificio non tenet secundum, sed primum locum*, inquit Thomas, parte III. quæst. LXXXIV. art. VI. soluit autem docte & vere: *pænitentiam non posse dici fundamentum spiritualis ædificij simpliciter, id est, in prima ædificatione; sed esse fundamentum in secunda reædificatione, quæ fit per destructionem peccati.* Diuerso sensu Pindarus Olymp. oda XIII. Eunomiam & Dicen, id est, bonas leges & iustitiam, appellat, βάθρον πολίων ἀσφαλές, *fundamentum tutum vrbium.* quia felicitas ciuitatis illis veluti duabus columnis innititur. Vtroque modo Christus est fundamentum suæ Ecclesię; & tanquam primus illius auctor; & tanquam solus eiusdem conseruator. Christus igitur, solus est Ecclesiæ fundamentum, vt affirmat Paulus. Zeno Veronensis, in sermone de spirituali ædificatione domus Dei: *In totius fabricæ fundamentis, non sicut in Iudææ templo plurimi, sed magnus, præclarus, speciosus,* VNVS *est lapis, qui quadræ turris totam* SOLVS *sustinet molem.* B. Augustinus, in Psalmum LXXXVI. docet, Christum, non solum esse fundamentum, vt Prophetas & Apostolos; sed esse *fundamentum fundamentorum.* deinde subijcit: *In ædificijs istis, non poteſt idem lapis esse in imo & in summo. Si fuerit in imo, in summo non erit: si in summo fuerit, in imo non erit. Angustias enim omnia pene corpora patiuntur, nec vbique esse possunt, nec semper. Diuinitas autem quæ vbique præsto est, vndique ad eam poteſt duci similitudo: & totum poteſt esse in similitudinibus, quia nihil eorum est in proprietatibus.* Res sunt affines *petra & fundamentum*, & pro eodem ponuntur: differunt enim non re, sed ratione tantum: quippe omne bonum fundamentum ponitur super petra, vt docet Christus ipse, Matthæi cap. VII. & Lucæ, cap. VI. Obseruat Eustathius, πέτρην sępe Homero antrum in rupe excauatum significare;

significare; vt in illo versu Iliad. δ. Πέτρης ἐκβαίνοντα δεδεγμένοι ἐν προδοκῇσιν, & alibi. Hanc quoque notionem eius vocabuli veteres Patres Christo acommodarunt; quo melius exprimerent; omnem Ecclesiæ firmitudinem in Christo esse, & à Christo. Dixerunt igitur, Ecclesiam esse velut antrum quoddam, tutissimum hominum receptaculum, in rupe excauatum, quæ rupes est Christus: propterea dici illũ apud Isaiam *speluncam* & *petram*: propterea etiam dixisse Christum, *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Refert hanc Patrum sententiam Procopius, in caput Isaiæ XXXIII. Εἰκὸς δὲ φασὶ καὶ Χριστὸν οὕτως εἰρῆσθαι (σπήλαιον καὶ πέτραν,) ἐν ᾧ καθάπερ τι σπήλαιον ἢ προβάτων σηκὸς ἡ Ἐκκλησία ἵδρυται τὸ πάγιον ἔχουσα, καθ' ὃ καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν. Isti Patres quos laudat Procopius, *petram* in verbis Domini, exponebant de Christo; & Christum appellari *Petram* docebant, non ad denotandum ipsius imperium: sed potius τὸ πάγιον, firmitudinem Ecclesiæ in Christo velut in antro & cauata rupe latitantis. Aliam quoq; rationem cur Christus dicatur *Petra*, Paulus insinuat I. Corinth. x. 4. de qua consulantur eruditorum Theologorum sententiæ diuersæ: aliam item Matthæus, XXI. 44. quoniam Christo, ceu rupe durissima omnes Ecclesiæ illius hostes obterantur. plures item alias eius appellationis rationes affert acutissimus philosophus & Theologus, Cardinalis Cusanus, Excitationum, libri II. initio. Semper autem huius metaphoræ explicatio referri debet ad aliquam petræ inhærentem proprietatem: quæ plures quum sint, præcipue tamen firmitudo spectatur, & cùm de Christo id nomen vsurpatur; & cùm de alijs rebus quæ relationem habent ad Christum. Sic igitur FIDES dicitur petra & fundamentum, quæ est habitus à Christo infusus, in electis ἀμετάθετος καὶ ἀμετάπτωτος, atque immutabilis. Vnde est illa locutio frequens in Patribus, *stare in petra fidei.* Cyrillus Ierosolymitanus catechesi XIV. σὺ ἕστηκας ἐπὶ τὴν πέτραν τῆς πίστεως. Damascenus, in tertio de imaginibus: στῶμεν ἐν τῇ πέτρᾳ τῆς πίστεως. In ea quæ dicitur Iacobi Liturgia; τὴν Ἐκκλησίαν ἐθεμελίωσας ἐπὶ τὴν πέτραν τῆς πίστεως. Chrysostomus, tomo VII. pag. 30. de martyribus; οὐκ εἶξαν, οὐδ' ἐσάλευσαν· ἀλλ' ἔστησαν ἐπὶ τῆς πέτρας ἀκίνητοι. Cyrillus contra Nestorium libro II. editionis Ro. p. 38. ἔχων τὴν ἄγκυραν τῆς ψυχῆς τὴν ἀσφαλῆ καὶ βεβαίαν· ἔστησεν ἐπὶ πέτρας τοὺς ἑαυτοῦ πόδας. cui loco geminus est hic apud Chrysostomum: ὁ τῆς Ἐκκλησίας θεμέλιος ἡ πέτρα σαλεύεται· ἀλλ' ἐκ δεξιοῦ τὴν Εὐαγγελικὴν ἄγκυραν ῥίψας, καὶ τῇ πέτρᾳ ἐπέλαξεν ἀσφαλῶς. & apud eundem leges tomo quinto, p. 363. ἀρχὰς καταπηγνὺς ἐν τοῖς θεμελίοις τῆς ὀρθῆς πίστεως. Paulus Rom. XV. 20. cùm dicit se non solitum prædicare Euangelium, vbi Christi nomen iam fuisset auditum; *ne super fundamentum alienum ædificaret*: docet nos,

 proprie

proprie doctrinæ Christianæ præcipua capita, vt de cultu vnius Dei, de sacrosancta Trinitate, & salute per vnum Iesum Christum, & similia his pauca, esse verum fundamentum Ecclesiæ: cui possint quidem & alia multa superstrui; sed non paris momenti. Hoc sæpe legas apud Patres. Ideo Clemens obseruat in v. Stromat. differentiam esse inter fidem, quæ est fundamentum primum Ecclesiæ, & doctrinam ei fundamento superstructam: quæ illi dicitur, modò γνῶσις, modò γνωστικὴ οἰκοδομή, vel γνωστικὴ τελειότης. Ait inter cætera, ταῦτα γνωστικὰ ἐποικοδομήματα τῇ κρηπῖδι τῆς πίστεως τῆς εἰς Ἰησοῦν Χριστόν. *hæ sunt structuræ gnosticæ*, (siue, *pleniorem cognitionem afferentes*,) *super fundamento fidei.* Idem libro sexto: τῷ πίστιν εἰληφότι, ὃ γνώσεως μεταλαβεῖν οἰκεῖον πέφυκεν, εἰ προσεξεργάσασθαι καὶ προσεποικοδομῆσαι χρυσόν, ἄργυρον, λίθους τιμίους, τοὺς καταβληθέντι θεμελίῳ γλίχοιτο. Idem in quinto obseruat, hæc necessaria doctrinæ Christianæ capita, quæ ipse appellat κοινὴν πίστιν, *fidem communem*, à Paulo nominari modò fundamentum, modò lac. ὁ Ἀπόστολος, ait, πρὸς ἀντιδιαστολὴν γνωστικῆς τελειότητος τὴν κοινὴν πίστιν, πῆ μὲν θεμέλιον λέγει, πῆ δὲ γάλα. & affert locum I. Cor. III. 2. *Lac vobis potum dedi, non escam.* Hæc Clementis doctrina originem habet è disputatione eximia Pauli I. Cor. cap. tertio. quæ tamen obseruatio, an per omnia menti Apostoli congruat, non est hic quærendi locus. Sane etiam Eusebius libro tertio Historiæ cap. XXXVII. distinguit inter τοὺς προκαταβληθέντας ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων θεμελίους, *fundamenta ab Apostolis statim initio iacta*, & ea quæ postea Euangelistæ & illorum successores ijs fundamentis superstruxerunt. A *petra* cùm pro fide accipitur, est verbum elegans πετροῦσθαι apud Patres: vt cùm dicunt, Petro id nomen esse inditum propter τὴν πεπετρωμένην πίστιν, *propter fidem in petram conuersam*, id est, firmissimam. de Stephano protomartyre id verbum elegantissime vsurpat Chrysostomus; ἐπάλληλα ἐδέχετο τῶν λίθων τὰ κύματα, πολλῷ πλέον τῇ πίστει πετρούμενος. Quemadmodum autem fides *petra* & *fundamentum* nuncupatur: sic etiam BONA OPERA nuncupat Paulus I. ad Tim. VI. 19. θεμέλιον καλὸν εἰς τὸ μέλλον, *fundamentum bonum in futurum.* Oecumenius: τὴν τῶν ἀγαθῶν ἔργων πρᾶξιν θεμέλιον ὠνόμασε: *actionem bonorum operum nominat Apostolus fundamentum.* SCRIPTVRAE etiam appellantur Patribus *petra* & *fundamentum*. Origenes contra Celsum, tomo IV. p. 260. ait, domum Dei ædificari super summis montibus, πάντων τῶν προφητικῶν λόγων, οἵτινες αὐτῆς θεμέλιοί εἰσι; *omnium sermonum Propheticorum, qui sunt eius domus*, id est, *Ecclesiæ fundamentum.* Eleganter Chrysostomus in libro ad eos qui scandilazantur; docens rationem humanam non esse audiendam, quæ velit aliquando suadere, Solem & cæteras Dei creaturas melius potuisse disponi: Apage; inquit, nos contra

tra ἐπιλαβώμεθα τῆς πέτρας ἐκείνης, καὶ τῆς ῥήσεως τῆς λεγούσης, Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς πάντα ὅσα ἐποίησε, καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν: *apprehendamus illam petram, & dictum istud, Et vidit Deus omnia quæ fecit: & ecce omnia bona valde:* & in sermone de Luciano Martyre ait idem magnus Doctor, eum qui synaxibus frequens interfit, vbi Scripturæ recitabantur lingua non peregrina, sed omnibus intellecta, τοῖς θείοις ἀρδευόμενον λόγοις, καθάπερ ἐπὶ πέτρας τῆς ὀρθῆς τῶν πραγμάτων κρίσεως στῆσαι ἑαυτόν, οὐδενὶ τῶν ἀνθρωπίνων ἁλώσιμον. *diuinis irrigatum sermonibus, collocasse se velut in aliqua rupe, recto de omnibus negotijs iudicio, neque vlla rerum humanarum posse capi.* Ipsa quoque ECCLESIA vocatur *petra* & *mons* propter stabilitatem & firmitudinem, & διὰ τὸ στερρὸν αὐτῆς καὶ ἀσάλευτον, inquit Chrysostomus, in homilia, post captum Eutropium habita. Epiphanius in compendio de fide Catholica, Ecclesiam appellat, *sanctam Ierusalem, virginem Christi, & sponsam,* ἀσφαλῆ βάσιν καὶ πέτραν, *tutam basin & petram.* Hieronymus in caput Iobi XXIX. *Petra Ecclesia, fundata super Christum, firmissimam Petram, de se gratiam Spiritus Sancti, velut riuos effundit.* Augustinus De baptismo contra Donatistas, lib. III. *Pax Ecclesiæ dimittit peccatum, & ab Ecclesiæ pace alienatio, tenet peccata. Petra enim tenet peccata, Petra dimittit.* In ijsdem libris hæ locutiones vt idem significantes promiscue vsurpantur: *Ecclesiam esse petram: Ecclesiam esse in petra;* vel, *super petram, non super arenam.* item, *Extra Ecclesiam esse, & à petra foris esse, cui claues Dominus dedit, vbi se ædificaturum Ecclesiam dixit.* Nec solum Ecclesia sed etiam FIDELIVM quilibet, petra nominatur à Patribus, vt aliquot testimonijs antè probauimus. caussam accipe à Gregorio Naz. orat. XXVIII. *petras* dici fideles, propter στερρότητα καὶ βάρος λογισμοῦ, firmitatem & pondus mentis, id est, vt alij Patres dicunt, propter soliditatem fidei, & constantem professionem. Eximie verò illi *petræ* nominantur, qui inter Ecclesię membra excellunt; vt sancti MARTYRES. Sic Stephanum protomartyrem appellat Chrysostomus petram & columnam Ecclesiæ, tomo VI. pag. 579. Τί εἴπω; τὴν πέτραν ἐκείνης τῆς λογικῆς; φωνὴν οὐ δυνατώτερον; πῶς δ' ἂν ὀφθείη τὸν στύλον τῆς ἐκκλησίας στερρότερον; item duodecim Christi APOSTOLI ac PROPHETAE: nam Paulus ad Ephesios, II. 10. ait fideles superædificari *fundamento Apostolorum & Prophetarum:* id est, quod ipsi posuerunt; vel quod sunt ipsi Apostoli & Prophetæ, sicut Christus est lapis angularis. intellige autem μετωνυμικῶς, doctrinam, quam voce docuerunt, quam scriptis tradiderunt. Hieronymus ad Hedybiam quæstione octaua: *Petræ sunt, vniuersa vaticinia, Prophetarum; qui & ipsi à Petra Christo cum Apostolis Petræ vocabulum acceperunt.* quomodo autem Apostoli doctrinę Euangelicæ fundamenta iecerint super fundamentis, quæ olim Prophetæ

posuerant,

posuerant, explicat Chrysostomus sermone habito in titulum libri Actuum Apostolicorum. Hilarius in Psalmi LXVII. enarratione: *Apostoli timent, fugiunt, diffidunt: sed quia in his bona voluntatis esset affectus, perfecti ita sunt, vt & fundamenta Ecclesiarum fierent & columna.* Iam inter Apostolos PETRVM frequentissime dici ab omnibus Patribus & petram & fundamentum Ecclesiæ, certissimum est: an autẽ eo sensu ijdem has Petro appellationes figuratas tribuerint, quo tribuuntur hodie & Petro & Ro. Pontificibus, id vero restat videndum. Qua de re prius quàm agimus, tirones monebimus, vt infinitam Dei bonitatem obseruent; qui proprios vni sibi titulos, mortalibus seruis suis communicare non dedignatur. Sic quum Ioh. VIII. 12. dicat ipse, *Ego sum lux mundi*: idem tamen, Matth. V. 14. Apostolis suis dicit, *Vos estis lux mundi.* Sic quum Ioh. XIV. 6. dicat Dominus, *Ego sum veritas*: Ecclesiam tamen Spiritus Sanctus per Paulum loquens, nominat *veritatis columnam & firmamentum.* Sic vnus vere Doctor Ecclesiæ Christus, Matth. XXIII. 8. & tamen ipsius ministri passim in Scripturis vocantur & Doctores & præceptores. Sic Ecclesiæ verus architectus vnus, Deus. *Ædificabo Ecclesiam meam.* & tamen Paulus non dubitat vocare se, *sapientem architectum.* Quid magis Deo proprium quarto modo, vt sic dicam, esse potest, quàm vt solus credatur esse, salutis æternæ auctor & largitor? Tota hoc Scriptura à principio ad finem nos docet. Paulus tamen sæpe dicit, se homines seruare; idemq; Timotheum ita alloquitur, I. cap. IV. 16. *Hoc faciens, & te ipsum saluum facies, & eos qui te audiunt.* Sed quid alias Dei appellationes consectamur? Ipsum DEI nomen & Mosi olim Deus ore suo tribuit, Exodi VII. 1. & cùm in Psalmis tum alibi mortales, dicuntur Dij: passimque apud Patres legas de fidelibus, θεὸς, θεῶσαι & θέωσις pio sensu vsurpata: & Scripturæ Cypriano, Optato, Augustino alijs è veteribus *deificæ*, vel *deifica instrumenta* dicuntur, *quia per illas terra transfertur in cœlum, homo deitate mutatur*, vt loquitur Petrus Chrysologus, sermone LXVII. Hic verò etiam atque etiam obseruandum est, nisi conscelerati & impij esse volumus; quando appellationes proprie Deo conuenientes, vel vt cum B. Chrysostomo dicam, τὰ προσόντα τῇ φύσει τοῦ Θεοῦ, ἃ καὶ συγκοινωνῆσαι αὐτοῖς, (Hebraice vocant מדות *middoth*) hominibus tribuuntur; longe alio sensu illa debere accipi, quàm vbi de Deo dicuntur. Tantum enim κατὰ μέθεξιν, propter communicationem ex gratia Dei factam; vel potius, καθ' ὁμοίωσιν, propter aliquam conuenientiam, de seruis Dei eiusmodi vocabula prædicantur, non vniuocè, sed æquiuocè, vel analogicè, vt è Thoma docetur in Scholis; & non vno loco declarat Dionysius Areopagita, præcipue cap. XII. de cœlesti hierarchia.

hierarchia. Præclare diuinus vir Chrysostomus, in homilia post captum Eutropium habita: αὐτὸς Θεός ἐστι, καὶ ἐμὲ θεὸν ἐκάλεσεν. ἐκεῖ φύσις πράγματος, ἐνταῦθα τιμὴ ὀνόματος· ἐστὲ καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες· ῥήματα ἐστὶν ἐνταῦθα, ἐκεῖ δὲ πραγμάτων φύσις. Docta, pia & necessaria est hæc obseruatio. Docet Chrysostomus; hoc genus appellationes, cùm Deo tribuuntur, rem declarare; cùm hominibus, honorem nominis. Age, sanctissimam hanc obseruationem, proposito nostro accommodemus. Dicitur Christus Petra & fundamentum Ecclesiæ: dicitur & Petrus petra & fundamentum Ecclesiæ: an eadem notione qua Christus? Omnino hoc volunt, qui animose adeo contendunt *Cepham & Cepham* eodem sensu Dominum dixisse. Itaque Petrum esse petram, vt Christus est Petra, tot locis affirmat Baronius, & cum ipso tota illa manus patronorum Omnipotentiæ Papalis: quinetiam affirmat Baronius, idque non semel, Petrum esse fundamentum Ecclesiæ primarium. Scio & Baronium & alios distinctiones hîc comminisci inter fundamentum vitale, essentiale, principale, aut αὐθεντής, & ministeriale: qui si constarent sibi, & bona fide agerent, iure merito dicere aliquid viderentur: nam pij omnes fatentur Apostolos eiusmodi fuisse fundamenta Ecclesiæ: verùm ex ijs quæ passim docent ijdem de Monarchia, vel potius Omnipotentia Pontificia, tam in temporalibus, quàm in spiritualibus, de Vicariatu Dei in terris Petro quondam, vt isti volunt, deinde eius successoribus attributo, de potestate vnius supra Concilium etiam Oecumenicum, de iure deturbandi Reges de suis solijs, & neci illos addicendi, & similibus capitibus, præstigiarum technæ patent. Meminerint igitur pij, etiam in hac parte & loquendum & sentiendum esse cum antiquis Patribus; & cum Basilio Magno dicendum in homil. de pœnitentia; *Christus reuera Petra est inconcussa: at Petrus propter petram: Iesus enim dignitates suas largitur suis.* Dicamus verò id ipsum aliquanto apertius cum Chrysostomo; etsi Petrus cæterique Apostoli petræ & Ecclesiæ fundamenta suo modo extiterunt: reuera tamen eam fuisse τιμῆς ὀνόματος, potius quàm φύσει πράγματος: honoris, inquam, caussâ sic eos dici, figurâ loquendi magis, quàm ex rei veritate: quum vnus solus, αὐθέντης, IESVS CHRISTVS, vere & rebus ipsis, vi Spiritus Sancti, atque vt loquuntur Patres, per spirituales influentias, constituat, foueat, sustentet, protegat suam Ecclesiam: quæ est doctrina Pauli, in I. ad Corinthios, cap. III. 5. 6. 7. nec male hic vsurpaueris, quod apud prophetam Isaiam legitur; *Deum gloriam suam nemini mortalium dare.* Quum autem probauerimus, Christum Petram dici, quia Deus est, & quia erga Ecclesiam suam ea operatur, quæ vnius dumtaxat est Dei præstare; concludimus certa

&

& indubitata ratione; eos qui volunt Petrum dici petram, quomodo Christus dicitur Petra, vel non satis intelligere quam vim habeat hæc argumentatio: vel scientes prudentesque è mortali facere Deum, aut certe Deo hominem æquare: quæ est intolerabilis & hominibus Christianis vox indigna. Sed quæritur hîc à nonnullis; si vera Petra Ecclesiæ, & verum illius fundamentum est solus IESVS CHRISTVS, gratia autem nominis non vni Petro est concessa, verùm omnibus Apostolis, vt paullo antè ostendimus: quid Petro singulariter conueniebat, cur hæc elogia illi potissimum tribuantur? Sunt qui hoc loco subtiliter philosophentur de diuersitate fundamentorum in eodem ædificio, & nescio quæ λεπτολογήματα afferant ex arte fabrili; atque vt dicam cum Eucherio Lugdunensi, ea quæ plana sunt, subtilitate sua reddant difficilia. Simplicissima & verissima responsio est; in dictis figuratis scopum dicentis magis spectandum esse, quàm in verba subtiliter inquirendum. Christus igitur quum omnibus Apostolis idem diceret, ac potestatem omnibus eandem conferret; peculiariter tamen ad Petrum vocem dirigit; voluitque eum, inter suos collegas pari potestate præditos aliquo modo eminere, vitandæ confusioni, & sanciendæ εὐταξία, atque sicut Cyprianus ait, vt *originem vnitatis & rationem fundaret.*

XIV. *Ostenditur, ne illos quidem Patres qui petram de Petro sunt interpretati, de Monarchia Petri vnquam cogitasse. Expenditur sententia Cypriani: item Ambrosij, Isidori, Epiphanij, Eucherij Lugdunensis, Victoris Antiocheni, Theophanis Ceramei. Iudicium de Iodoci Coccij* Thesauro Catholico.

IBIDEM.

TRanseamus ad alterum argumentum. Nam si illi ipsi Patres, qui vocabulum *petra* in verbis Domini de Petro acceperunt, quique Ecclesiam super Petro fundatam esse dixerunt, de Petri Monarchia, quam Baronius hoc loco elicit è voce *petra*, nihil cogitarunt: sequitur omnino, doctrinam hodiernam esse nouam. Cyprianus scriptor vetustissimus, vnus omnium veterum Doctorum frequentissime repetit, *Ecclesiam voce Domini super Petro vno esse fundatam*; vt in libro de vnitate Ecclesiæ & sæpe in epistolis. Atqui hic est Cyprianus, qui omnes Episcopos Apostolorum pariter successores esse credidit, omnes parem habere potestatem, omnes sibi commissos greges æquo iure regere, *vni Deo actus sui rationem reddituros.* Hic est Cyprianus, qui semper cum Romanis Pontificibus suis æqualibus, ex æquo egit, *collegas*

illos

illos & *fratres* appellans, & viciſſim ab illis appellatus. Equidem temere dicere non auſim, aliqua ambitionis Romæ pullulantis iam tum extitiſſe indicia: parce enim loquendum autumo de ſanctis Martyribus, qui per illa tempora Eccleſiam Romanam rexerunt; veruntamen, ſiue ea fuerunt indicia morbi quandoque erupturi; ſiue tantum ſuſpiciones, quæ Cyprianum impulerunt: certe ex ijs quæ vir hic Dei in cauſſa Feliciſſimi, item Baſilidis & Martialis geſſit ſcripſitque; item ex epiſtola ad Pompeium contra literas Stephani Papæ: certiſſime conſtare poteſt, quæ Cypriani fuerit ſententia de iſonomia, ſiue ęquabilitate iuris inter omnes Epiſcopos: conſtare, inquam, poteſt manifeſtiſſime, praxin Eccleſiæ illorum temporum hanc fuiſſe; vt Ro. Epiſcopus pari iure cum cæteris cenſeretur, *frater & collega* à cæteris diceretur, ſicque ageretur cum illo, vt cum fratre; maiore illo quidem natu, & qui ordine primus, cæteros aliqua honoris prærogatiua antecederet; ſed tamen frater eſſet & collega, nihil amplius. Nemo Cyprianum legit, non excæcatus anticipatis opinionibus, qui hoc non animaduertit: & nobis in XVI. diſputatione, de eo nonnulla erunt dicenda. Non igitur credidit Cyprianus, non credidit ætate Cypriani Eccleſia Dei, appellatione *Petræ* vllam vel Petro, vel Petri ſucceſſoribus Monarchiam à Chriſto fuiſſe attributam. Ambroſius, De ſanctis per annum, ſermone II. *Petrus pro ſoliditate deuotionis, Eccleſiarum petra dicitur, ſicut ait Dominus; Tu es Petrus & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. Petra enim dicitur, eo quod primus in nationibus fidei fundamentum poſuerit, & tanquam ſaxum immobile totius operis Chriſtiani compagem molemq́ contineat. Petra ergo pro deuotione Petrus dicitur, & Petra ꝑ virtute Dominus nuncupatur.* En cauſſas tres, cur Petrus dictus ſit Petra. Prima eſt, *ſoliditas deuotionis*; ſic appellat Ambroſius, quam Græci paſſim ϑερμότητα; quam vocem ante expoſuimus. ea fuit zeli vehementia, & ſtudium flagrantiſſimum promouendæ Chriſti gloriæ; nam prę cupiditatis huius ardore quauis petra durior euaſit hic ſanctus Apoſtolus, aduerſus omnes ærumnas. Altera cauſſa; *quod primus in nationibus fidei fundamentum poſuerit*: hęc veriſſima Petri laus, ex hiſtoria Actorum notiſſima. Qui igitur primus inter primos Dei ſeruos ad id miniſterium electos, Eccleſiæ Chriſtianæ iecit fundamenta, meritiſſime, petra, baſis & fundamentum Eccleſiarum appellatur. Eam ob cauſſam Petrum cum Aarone comparant nonnulli. Iſidorus Hiſpalenſis, De officijs, libro II. capite quinto ſcribit, Ordinis ſacerdotalis fundamentum fuiſſe Aaronem in veteri Lege: *in nouo autem Teſtamento*, inquit, *poſt Chriſtum ſacerdotalis ordo à Petro cepit: ipſi enim primo datus eſt Pontificatus in Eccleſia Chriſti; Sic enim loquitur ad eum Dominus: Tu es inquit Petrus, &c.*

Hic ergo ligandi soluendiq; potestatem primus accepit, primusque ad fidem populum virtute sua prædicationis adduxit. Vides Ambrosium & Isidorum caussam appellationis *petræ*, petere à ministerio Petri, & ex eo quod primus Euangelij prædicatione, in nationibus fidei fundamentum posuerit. Tertia caussa ponitur ab Ambrosio, *quod tanquam saxum immobile totius operis Christiani compagem molemq; contineat.* Magnifica sane verba, vt dicebamus exercit. XIII. num. XVII. sed quæ de viuente quidem in terris Petro, sint ita accipienda, vt cùm Paulus dicit se homines seruare; de se seruo Christi locutioné vsurpans, quę proprie ipso docente Paulo, ad Christum pertineat. sic dicitur Ambrosio Petrus *continere compagem Ecclesiæ.* quum ipso interprete Ambrosio, sua virtute hoc Christus præstet; Petrus tantum deuotionem afferat. sed & de vel sante inter homines recte hoc dici potuit, & nunc ipso in cœlis cum Christo regnante, de doctrina Petri, & fide quam ille prædicauit, dicetur verissime. Si Petrum Ecclesiæ monarcham agnouisset Ambrosius, dixisset profectò illum non tantum deuotione, sed etiam imperio continere compagem Ecclesiæ: at ille *deuotionem* dumtaxat illi tribuit; de monarchia illius neque apud Ambrosium, neque apud Isidorum vllum verbum: contrà Isidorus eo ipso loco subijcit hæc: *Siquidem & cæteri Apostoli cum Petro par consortium honoris & potestatis acceperunt.* Epiphanius Ambrosio pene ęqualis, aduersus Catharos affirmat, *Petrum extitisse nobis solidam Petram fundantem fidem Domini, super qua ædificata fuerat Ecclesia,* idque κατὰ πάντα τρόπον, inquit, *omnibus modis*: deinde tres modos explicat. Primus modus, siue caussa prima est, confessio ab eo edita de Christi deitate, & facta ipsi promissio: altera est, confessio eiusdem de Spiritus Sancti deitate, Actorum, v. 3. & 4. Tertiam caussam ita explicat Epiphanius: ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ αὐτῷ στερεὰ πέτρα οἰκοδομῆς, καὶ θεμέλιος οἴκου Θεοῦ γεγένηται, ἐν τῷ ἀρνησάμενον αὐτὸν, καὶ πάλιν ἐπιστρέψαντα, εὑρεθέντα τε ὑπὸ τοῦ Κυρίου, καὶ καταξιωθέντα πάλιν ἀκοῦσαι, Ποίμαινε τὰ προβάτιά μου. Ὁ γὰρ Χριστὸς τοῦτο λέγων εἰς ἐπιστροφὴν ἡμᾶς ἤγαγε μετανοίας, ἵνα ἐν αὐτῷ πάλιν οἰκοδομηθείη ἡ εὐθεμελιώτατος πίστις, ἡ μὴ ἀπογνοῦσα ζωὴν τῶν ἀνθρώπων ὅσοι ἐμπνέουσι τῷ βίῳ, καὶ μετανοοῦσιν ἐν ἀληθείᾳ. *Sed etiam in eo solida petra ædificij & fundamentum domus Dei fuit Petrus, quando postquam negasset, & denuo conuersus esset, à Domino inuentus est, qui eo honore ipsum dignatus est; vt rursus illi diceret, Pasce oues meas, &c. Nam his verbis Christus ad pœnitentiæ conuersionem nos vocat, vt iterum in Petro fides optimo nitens fundamento ædificaretur: quæ de vita illorum hominum non desperat, qui vitali spiritu adhuc fruuntur, & reuera resipiscunt.* Geminus huic locus est in Ancyroto pag. 473. vbi prolixe docet Epiphanius, Petrum θεμελιῶσαι τὴν ἀσφάλειαν τῆς πίστεως, *firmitatem fidei fundasse,* κατὰ πάντα τρόπον,

modis

modis omnibus; nam etiam ibi illa verba vsurpat: tota autem illa disputatio ad tres caussas modò expositas referri potest. Sententia igitur Epiphanij fuit; Petrum Ecclesiæ petram & fundamentum esse factum, non solum quando de Christi deitate confessionem edidit; aut quando Ecclesię cura illi demandata est; aut cùm alia religionis Christianę arcana prędicauit, vt deitatem Spiritus Sancti in compellatione Ananiæ: sed etiam tum, quando permissus est cadere, vt ex illo casu melior surgeret, ac suo exemplo ad verá pœnitentiá omnes animaret. Ambrosius simillime ad caput Lucæ XXII. *Error Petri, doctrina iustorum est: & titubatio Petri, omnium petra est.* Ex his Epiphanij verbis colligas recte, verissimum esse, quod ait Augustinus contra Donatistas, *In Apostolo Petro primatum Apostolorum excellenti gratia præeminuisse*: at Monarcham Ecclesiæ factum esse Petrum, neque ex superioribus locis Epiphanij potest colligi, neque ex vllo verbo, quod in eius viri monumentis extet. Eucherius Lugdunensis homilia in natali S. Petri, ad hæc verba, *Et ego dico tibi* &c. notat: *Tu dicis & verum dicis, quia ego sum Christus filius Dei viui: & ego dico tibi, quia tu es Petrus, fide fortis, & doctrina stabilis.* cur verba Domini exponens hic Pater, non dicit cum Baronio, *Tu es Petrus* &c. id est, *tu es Princeps & monarcha Ecclesiæ*? nimirum adhuc illa secula ignorabant hoc arcanum. Sed operepretium fuerit, totam interpretationem Eucherij apponere. *Nisi enim in hoc nomine fortitudinem & stabilitatem Christus intellexisset, quare ea quæ sequuntur protinus addidisset? dicens*, Et super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam. *Si Petrum non intelligis, Petram respice: Petra autem erat Christus. Sic igitur à Petra Petrus, sic à Christo Christianus. Videamus itaq; quid sit*, Et sup. &c. *Super hanc petram, quam tu modò in fidei fundamentum posuisti: super hanc fidem, quam tu modò docuisti, dicens*, Tu es Christus filius Dei viui: *super hanc petram, & super hanc fidem, ædificabo Ecclesiam meam. Huic enim sententiæ Apostolus concordans, ait*, Fundamentum enim &c. *ac si dicat; Non est aliud fundamentum, nisi illa Petra quam Petrus posuit in fundamentum, cùm diceret*, Tu es Christus filius Dei viui. *Super hanc petram ædificatur Ecclesia Dei.* Victor Antiochenus, qui aliquanto ante annum à Christo quingentesimum creditur vixisse; caussam impositi noui nominis Simoni ita explicat. *Ne quis casu aut temere Apostolos electos putet, Euangelista singulorum nomina ordine recenset. Dicit autem Simoni imposuisse nomen Petri, quò nimirum nomen rem ipsam anticipet. Quia enim Christus Dominus supra Petram, hoc est, supra infractam, sanamque Petri doctrinam inconcussamq; fidem, Ecclesiam suam ædificaturus erat, ob id prophetico Spiritu, Petrum illum appellat.* Hic eruditus scriptor, non magis credidit nouum nomen Petro impositum, portendisse illi Monarchiam, quàm

filijs Zebedæi, de quibus statim loquitur. In Collectaneis Iodoci Coccij, magna diligentia, sed non pari fide neque iudicio, congestis, extat descriptus hic locus è Theophane Cerameo, quem vixisse adnotat circa annum Domini ɪↃcccxx. sermone de sanctis Apostolis: *Ego vero dico t. &c. Tu, inquit, Petrus es, petra fies fidei, verbi & Ecclesiæ firmatæ fundamentum, ac spiritualis ædificationis primus aditus. Super hanc enim confessionem fundamentum Ecclesiæ stabit. Tali namque petra & rupe collocata, reliqua dogmata firme ac tute ædificabuntur.* Non potuit clarius exponi, Petrum propterea petram & fundamentum Ecclesiæ dici; quia articulus fidei quem ipse confessione sua est complexus, omnium fidei articulorum & totius doctrinæ Christianæ primus est, principium fidei, & vniuersæ religionis Christianæ fundamentum. Locus est egregius; quem religio fuit prętermittere. feci igitur contra morē meum, vt alienam fidem secutus, ex auctore mihi non lecto eum describerem. Atq; vt hoc obiter dicam, vel ex hoc vnico Theophanis loco apparet, quo iudicio scriptus sit ille Coccij Thesaurus Catholicus. Affertur enim hic locus, ad probandum dogma hodiernum, Petrum vniuersę Ecclesiæ Principem ac Monarcham esse: quod hic Theophanes, homo Græcus, nisi fuit schismaticus, adeo non credidit, vt toto animo detestaretur: ex eius autem verbis nullo pacto potest elici. quorsum igitur Coccio afferebatur hoc testimonium? Sed nemo eruditus & iudicio vel mediocri præditus, oculos in illam farraginē coniecit; quin statim intellexerit; propositum auctori fuisse, non veritate vincere: sed nube testiū, quasi terriculamento aliquo incautis lectoribus & rerū imperitis pauorem inijcere, *qui omnem illis sapientiam ex animo expelleret*, vt ait vetus poeta. Sciant igitur tirones, minus in his studijs versati, Coccium in opere illo concinnando, inter veros auctores & supposititios nullum discrimen statuisse; qui magnus est error, & pernitiosissima ἀκρισία. Altera verò non minor, quod de sensu & vera sententia auctorum quos afferebat ne minimum quidem fuit sollicitus: clamat hoc res ipsa, & nos si id ageremus, nullo negotio possemus demonstrare. Verùm vt eo omisso, ad propositum redeamus: possent ijs testimonijs quæ hactenus recitauimus alia addi; sed hæc satis superque sufficiunt, vt concludamus tandem, quod proposueramus demonstrare; ne illos quidem Patres, qui *petram* in verbis Domini de Petro acceperunt, de Petri monarchia, hac metaphora ipsi promissa, quicquam cogitasse. Neque id mirum: nam ipsi Petro, & cæteris Apostolis, quando ex ore Domini hæc verba sunt prolata; eius interpretationis, quæ regnum & monarchiam Petro spondet, ne venit quidem in mentem. Euincit hoc manifestissime, vel vnicum illud argumentum; quod vsque ad

passionem

passionem Domini penitus ignorarunt & Petrus & omnes Apostoli, quis inter ipsos esset, aut futurus esset, cæteris maior: sicut apparet ex illa contentione inter Apostolos orta, quæ cõmemoratur in Euãgelio Lucæ, XXII. 24. post sacrosanctæ Eucharistiæ institutionem narratam: qua de re plura erunt dicenda ad annum sequentem, disputatione XXIV.

XV. *Ostenditur quomodo Domini verba hæc progressu temporis aliter exponi cœperint, & ad Romanam potentiam stabiliendam trahi. Primò spiritualem. Anacleti & aliorum Paparum decretales falsæ. Concilium Ro. Zosimus & Bonifacius Papæ, item alij: Canon Concilij Niceni falsò laudatus à Papa Ro. Leonis Papæ noua & dura dicta de potestate Petri. Potentia temporalis ex ijsdem verbis adstructa. Hildebrandum præcipuum esse auctorem huius doctrinæ: eamq; merito* Hildebrandinã *posse dici. Eius epistola fundamentalis huius argumenti. Eiusdem dictatus. Sola Eccl. Rom. à Deo fundata. Appendices eius doctrinæ post Hildebrandum. Infallibilitas Papæ. Papa supra Concilium. idem* Vicedeus, *&* Omnipotentię Pontificię conseruator.

IBIDEM.

ET hæc quidem fuit melioribus seculis prętantissimorum Ecclesię Catholicæ Doctorum, super Domini verbis sententia. Verùm vbi primæ sementi charitatis, simplicitatis, & φιλαδελφίας successerunt astu Satanæ *lappæq; tribuliq; & infœlix lolium*, id est, amor nouitatis, ambitio & dominandi cupiditas; inter alia Scripturæ loca multa, quæ ausu immani versa sunt in parandæ potentiæ instrumenta; etiam hic locus cum primis, atque adeo præ cæteris omnibus, eidem proposito coactus est inseruire. Cui primo in mentem venerit huius subtilitatis, non memini obseruare. In decretali tertia Anacleti Papæ leguntur hęc verba; *Hæc sacrosancta Romana & Apostolica Ecclesia, non ab Apostolis, sed ab ipso Domino Saluatore nostro primatum obtinuit; & eminentiam potestatis super vniuersas Ecclesias ac totum Christiani populi gregem assecuta est; sic vt ipse beato Petro Apostolo dixit, Tu es Petrus & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* His verbis monarchia spiritualis Ro. Episcopo vindicatur ex isto Domini dicto, & reliquis promissionibus Petro factis. de Monarchia hodierna, quæ cœlum & terram complectitur, verbum nullum in tota illa decretali. Quam tamen falsam esse, & multis seculis post Papæ Anacleti tempora fictam, certissimum est: nam vt sępius iam diximus, & cordati viri etiam inter Pontificios ingenue agnoscunt, omnes primorum Paparum decretales adulterinæ sunt, aliquot seculis

ſeculis poſt mortem illorum ſanctiſſimorum Pontificum ab impoſtoribus,per ſummam impudentiam,conficta. Non eſt hæc noua querela, ſed vetus admodum,vt apparet ex HincmaroRhemenſi, & alijs ſcriptoribus, præſertim Græcis: qui in diſputatione de Papa has decretales ſemper reiecerunt, & falſi accuſarunt. Hoc verò tam erudito ſeculo portenti ſimile eſt, reperiri, qui vel decretales illas epiſtolas, vel ridiculam illam donationem Conſtantini, tot eruditorum hominum, etiam illarum partium,obelis confoſſam, audeant defendere. Enimuero, qui doctrinæ de Monarchia Papali initia & incrementa diligenter,vti par eſt,in hiſtoria Eccleſiæ obſeruarunt, non ignorant; Romanorum Pontificum ambitionem,quæ non obſcuris indicijs etiam antè ſe prodiderat,propagari admodum cepiſſe,& velut in apertam lucem erupiſſe circa finem ſeculi quarti, & quinti initium. Igitur in Concilio Romano, quod celebratum eſt circa annum Domini CCCLXXXII. ad confirmandum Ro. Eccleſiæ primatum, Patres inter cætera argumenta, hæc etiam afferunt: *Sancta Romana Eccleſia, nonnullis Synodicis conſtitutis cæteris Eccleſijs prælata eſt: ſed & Euangelica voce Domini Saluatoris noſtri primatum obtinuit: Tu es Petrus & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.* Nondum videlicet hi Patres verborum Chriſti vim ſatis capiebant. Adhuc igitur de primatu in rebus ſpiritualibus contendunt: de rebus temporalibus adhuc illis temporibus altum ſilentium: monarchiam verò Orbis terrarum, ne per ſomnium quidem Papæ, vel eorum paraſiti, peſtis omnium magnarum poteſtatum, cogitauerant. Adhuc ſynodica decreta obtendebantur; quę hodie proferre in eam rem, pars fuerit iniuriæ. Circa annum Domini CCCCXX. primò Zoſimus, deinde Bonifacius, duo præcoces Hildebranduli, Reges agere incipiunt, & κατακυριεύειν τῶν κλήρων, in ſpiritualibus: qui non omittunt hæc Chriſti verba. Lege epiſtolam Zoſimi ad Aurelium, & cæteros Patres Concilij Carthaginienſis: in ea reperies Domini promiſſiones has Petro factas; ſed velut ἐν παρενθύρσῳ inſertas, & in turba plurium argumentorum pro Romana potentia poſitas. Adhuc traditio Patrum, & canones ac regulæ Eccleſiaſticæ cum primis vrgentur: vnde nata fabula de canone Niceni Concilij à Bonifacio Papa allato, qui factus nunquam eſt, nunquam viſus, neque auditus in Eccleſia Dei. Nam ingenioſiſſimi illi huius cauſſę patroni, qui nuper in Concilijs Romæ editis tantum ſudarunt, vt hoc mendacium aliquo veritatis colore imbuerent; non ſuo, ſed cauſſæ quam defendebant vitio, egregie operam luſerunt,& laterem lauerunt. Extat reſcriptum Imper. Valentiniani,quo ſecundas agit Leoni I. Ro. Pontifici, magno ſane viro, & aliâs bene merito de Eccleſia; ſed tunc auctoritate ſua

opprimenti

opprimenti, virum sanctissimum, etiam teste Baronio, vnum è Galliç nostræ luminibus, Hilarium Arelatensem. In eo rescripto Augustus potentiæ Romanæ circa res Ecclesiasticas, tres rationes affert ; meritum Petri, dignitatem ciuitatis, & Synodica decreta. Hæc gerebantur anno Domini CDXLV. Quo tempore Leo Papa scribens ad Episcopos Galliæ, prouinciæ Viennensis, ostendit, mysterium se inuenisse in petra Petro, cuius vix dum satis suboluerat Papis prioribus. Sic enim philosophatur. *Huius muneris sacramentum ita Dominus ad omnium Apostolorum officium pertinere voluit, vt in beatissimo Petro Apostolorum omnium summo, principaliter collocaret : vt ab ipso quasi quodam capite, dona sua, velut in corpus omne diffunderet : vt exortem se mysterij intelligeret esse diuini, qui ausus esset à Petri soliditate discedere. Hunc enim in consortium indiuiduæ vnitatis assumptum, id quod ipse erat, voluit nominari, dicendo, Tu es Petrus & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Mirum dictum! quod si ab alio esset profectum, manifestę impietatis damnare, nulla esset religio. Sed perspecta alijs in scriptis factisq; viri tanti ὀρθοδοξία & pietas, cogit nos benigna interpretatione durius dictum mollire, & quod Græci dicunt, τὰ λεγόμενα θεραπεύειν : qua de re proxima disputatione dicetur. In canone XXIX. Concilij Chalcedonensis, Leone sedente habito, caussa prærogatiuæ Sedis Ro. vnica assignatur, quod esset vrbs dominatrix. Post Leonem vt quisque Pontificum parandæ potentiæ fuit studiosissimus, ita petram Petrum in ore plurimum habuit. Verissime dictum est, cupiditates mortalium, vbi semel exorbitare ceperunt, sisti aut circumscribi non posse : οὐδαμοῦ γὰρ τῆς ἐπὶ τὸ πρόσω φορᾶς ἵσταται. inquit Basilius Magnus. Igitur vbi Romanæ potentiæ circa res spirituales ipsum prope iam fastigium in Europa erat impositum ; pœnitere Papas suæ fortunæ cepit, nisi de capitibus Imperatorum, Regum ac Principum omnium tam libere possent statuere, quàm poterant de statu & fortunis suorum clericorum pro libitu disponere. Tum primum nouæ interpretationes multorum locorum è Scripturis ceptæ sunt excogitari, vt ex iure diuino competere hoc ius Papis plebi Christianæ persuaderent. Et multi quidem Papæ suas ad id inceptum symbolas contulerunt : sed dictu incredibile est, quantum vnus Hildebrandus qui Gregorius VII. est dictus, ingenij vir maximi, doctrinam illam promouerit. Vt iure liceat *Hildebrandinam* appellare eam doctrinam ; quæ etsi primum auctorem Hildebrandum non habuit ; sic tamen ab eo primo est exculta, & quod ad theoriam, & quod ad praxin, vt nulla temere scientia ab vno homine maiora acceperit incrementa, quàm hęc accepit ab Hildebrando. Testatur hoc ipsum ingenue in vita ipsius Onuphrius Panuinius, male eo nomine accep-

tus

tus ab ijs, qui nuper eum librum in Germania ediderunt. Docet hoc & Thomas, qui in Secunda secundæ, quæst. XII. art. secundo, vt probet, Principes propter apostasiam à fide amittere dominium in subditos; adeo vt obedire illis non teneantur; vnius Hildebrandi auctoritatem, in canone *Nos sanctorum p.* rationibus omnibus & auctoritatibus opponit. Docet idem & Bellarminus; qui peruersæ huius doctrinæ auctores curiosa diligentia enumerans, ab Hildebrando est orsus: non quia defuerint antè qui semina illius hæreseos iacerent: sed quia hic plurimum illam confirmauit quà scriptis, quà factis. Itaque & Baronius, vt Paulum v. aduersus Venetos animaret, Hildebrandum præ cæteris elegit, quem illi imitandum proponeret. Quis autem est aut adeo historiæ imperitus, qui nesciat, aut frontis adeo perfrictæ, qui negare ausit, hunc Papam, delicias Baronij & Bellarmini, potentiæ Romanæ adstruendæ ergò, cœlum terræ miscuisse, & iura omnia diuina atque humana susque deque habuisse? Nihil ego Bennonem moror, nihil alios Hildebrandi inimicos, qui de eius rebus scripserunt. Si æquis animis ad cognoscendam historiæ veritatem incumbimus, neque horum illius inimicorum, neque tot laudatorum ex eius factione habere magnam rationem debemus; quos hodie tanto studio, tam inani operâ, è tenebris eruunt assertores dogmatis Hildebrandini. Nam & hos & illos, studijs partium corruptos, à veritate, quæ erat in medio posita, sæpe recessisse, nullum est dubium. Consideretur illorum temporum historia, & facta huius Pontificis: alieno testimonio opus non erit, vt mores illius, mentem, scopum, & consilia cognoscamus. Ipsa quinetiam scripta, totum illius animum luculente nobis hodieque patefaciunt. Extat illius epistola ad Hermanum Episcopum Metensem, in qua auctor rogatu illius Episcopi rationes accurate persequitur, quibus nititur hæc doctrina. Legant illam, qui in Scripturis & scriptis vetustiorum Patrum mediocriter fuerint versati; intelligent nullo negotio, *quid distent æra lupinis.* nam præter paralogismos, sophismata, ignorantiam priorum temporum, & seculi illius cæcitatem, nihil in ea epistola quod mirentur inuenient. Extant præterea inter eius epistolas, qui dicuntur DICTATUS PAPAE; sunt autem sententiæ XXVI. (quasi totidem στοιχεῖα & elementa doctrinæ Hildebrandinæ,) dignæ Baronij iudicio, quæ in omnibus angiportis proponantur, V. D. P. L. P. vt ego autem existimo, non sine numine ad hæc nostra tempora seruatæ, quò de illius Papæ meritis dubitari non posset. Habetur ibi inter cætera; *Quod solus Ro. Pontifex iure dicatur vniuersalis. Quod solus Papa possit vti imperialibus insignijs. Quod solius Papæ pedes omnes Principes deosculentur. Quod vnicum nomen est in mundo,*

mundo, videlicet Papa. Imitatur Paulum, qui dixit de Christo, Philip. II. 9. *donauit ei nomen super omne nomen.* Audite cœli & terra. item, *Quod illi liceat Imperatores deponere.* Omnium vero prima sententia est hæc: *Quod Romana Ecclesia à solo Domino sit fundata.* quæ mirifica verba, si cui videantur esse obscuriora, dabo illi interpretem, qui ista initia clarius enuntiet. In anno Domini MCXXVI. describit Baronius orationem Gregorij Cardinalis, ad monachos Cassinenses missi, in qua sic ipse refractarios fraterculos compellat. *Quænam autem Ecclesia vel monasterium, à Romanæ Ecclesiæ non disponatur arbitrio, cuius* IMPERIO *cælum ipsum aperitur, & clauditur? Omnes quippe Ecclesiæ, à Pontificibus, Imperatoribus, Regibus, vel quibuscunque fidelibus conditæ sunt: Romanam vero Sedem solus fundauit Filius Dei, & super Petri Apostoli erexit fidem; cui etiam terreni simul & cœlestis* IMPERII *iura commisit: & illud verbum quod condidit cœlum & terram, Romanam fundauit Ecclesiam.* En verborum Domini fidelem interpretem. Sed & Hildebrandus ipse, in ea quam dixi epistola; caussas explicans, cur Henricum Imper. excommunicasset, subditosque eius à sacramento fidelitatis absoluisset; ab ijsdem Domini verbis, *Tu es Petrus*, &c. ceu firmissimo argumento, ducit exordium. Tantum secula profecerant. Nam Basilius, Gregorij, Hieronymus, Chrysostomus, Augustinus, præ istorum sapientia pueros videri necesse est. Cui enim illorum venit vnquam in mentem, vt verba Domini ad Petrum sic interpretarentur? Necdum tamen penitus consummata fuit Hildebrandina sapientia: cui postea velut necessarium corollarium est adiectum, de Papę infallibilitate, & similia huic alia. Ac mirum est, quum per aliquot iam secula, tot homines ea disciplina habuerit occupatos, partim in praxi, partim in theoria; adhuc tamen, noua subinde capere illam incrementa. Nam verbi gratia; Papam esse supra Concilium; patrum & auorum nostrorum memoria, pauci dicere & asserere audebant. Quinimo ausus est Pius II. libro primo de gestis Bas. Conc. acerrime hanc thesin tueri, ESSE FIDEI CATHOLICAE, CREDERE CONCILIVM ESSE SVPRA PAPAM. At iam quintum Euangelium nescio vnde est allatum (non sane de cœlo:) quod in contrariam partem eam quæstionem docuit decidere. Itaque Bellarminus, De Concilijs libro II. cap. XVI. absolute definit, Papam esse supra Concilium; & venuste ait *hoc esse quasi de fide.* Igitur totâ passim Europâ sub imperio Pontificis, in auctoritatem rei iudicatæ dogma illud transijt. VICARII CHRISTI titulus nostra memoria videtur cepisse sordere, & parum dignus haberi Papali Maiestate. VICEDEVS igitur audit iam Papa Paulus V. cui etiam primo, opinor, mortalium, delatus & probatus est titulus, vt

dicatur OMNIPOTENTIAE PONTIFICIAE CONSERVATOR. Ventura secula quid noui sint excogitatura exaggerando illi fastigio, Θεοῦ ἐν γούνασι κεῖται: nos mortales homunciones ignoramus. Tot nouorum commentorum caussa vnica est, cupiditas adstruendæ terrenę Monarchiæ, non Petro quidem; cuius sanctissimi Apostoli nomen dicis tantum caussa, per ludibrium obtenditur; sed verò Pontifici Romano; cui vni per tot ambages, tot periculosissimos errores paratur illa sponsa. *O curuæ in terras animæ, cœlestium inanes.*

XV. Ad quintum caput ἐπιστάσεως *Baronianæ. Soluuntur obiectiones factæ è Patribus: prius generali responsione; dicere illos Petrum esse Ecclesiæ fundamentum: at nihil de Ro. Papæ Monarchia, multo posterius nata cogitasse: deinde ad singulorum testimonia. Cypriani* amplitudo. *Tertulliani sententia; Origenis, Hilarij, Hieronymi, Ambrosij, Augustini. &c. Domini verbis contentam promissionem, non proprie pertinere ad Ecclesiam Romanam, sed ad omnes, putà Constantinopolitanam, & ad singulos etiam fideles. de Leone I. bono fine illum auxisse in maius Ro. Sedis dignitatem; neq; tamen hodiernam Monarchiam vel obtinuisse, vel illi inhiasse. dura quædam illius dicta expenduntur. Patrum scripta non semper ad viuum resecanda. Expenduntur verba Legatorum Celestini in Ephesino Concilio.* Legatus Apostolicæ Sedis. *Petrus* ἔξαρχος *&* caput Apostolorum : columna fidei. *Admonitio super epilogo Baronij.*

ANNI XXXIII. Num. XXI.

COgnita mente Patrum, facile est quod iam restat negotium. Nam illa tot testimonia, quæ paratu tanto è Patribus x v. profert Baronius, hoc vnum probant; Christũ super Petro Ecclesiam suam fundasse Id verò apud omnes sanos in confesso est. Verùm hæc locutio figurata quum sit, & omnino interpretationis indigeat; sola est interpretationum diuersitas, quæ errorem parit, quæque in controuersiam vocatur. Quibus antiqua Theologia placet, ij Patrum primitiuæ Ecclesiæ communem sententiam probant & tuentur; vt per Petrum intelligatur ministerium Petri, qui primum lapidem ædificij Ecclesiæ inter primos primus posuit: in quo post lapsum pœnitente, insigne misericordiæ exemplum ad salutem Ecclesiæ est editum; qui fidem rectam & professus est & constanter docuit. Hanc fuisse Patrum illorum mentem, qui *petram* in verbis Domini de Petro exposuerunt, clare probatum est in superioribus; vbi etiam obseruabamus, Patrum acceptiones in speciem diuersas vocis *petræ*, in re ipsa nihil

nihil quicquam differre. Hæc vetus Theologia, nouæ doctrinæ assertoribus Baronio, Bellarmino, alijs, placere non potest; qui primatum ordinis, quo fuit olim Petrus contentus, ceu folia fartari, & rem nugatoriam respuunt; omnia potius remittere parati, quàm vt de dominatione, imperio, & absoluta Papæ Monarchia, aliquid imminui patiantur. Quare hoc primum Baronio respondemus, iniquè ipsum tacere & absurde, qui tot Patrum testimonia præstruat ei conclusioni, quam vult inferre. Omnino enim doctrinam hodiernam de regno Papæ, & potestate illius tam in tẽporalibus quàm in spiritualibus, tueri vult Baronius: de qua potestate priscę Ecclesię Patres vel cogitasse, sine infando & turpissimo mendacio dici non potest. Hoc melius intelligemus, si testimonia singula breuiter excusserimus. Procedat igitur in numerum, qui primus occurrit B. Martyr Cyprianus: cui viro sanctissimo, cùm tribuit Baronius *temporis antiquitatem, doctrinæ præstantiam, martyrij dignitatem*, rectè facit; neque erit aliquis pius, qui secus sentiat. sed quare AMPLITVDINEM eidem attribuit? potentiam enim ciuilem, & aliquam ex eiusmodi potentia manantem maiestatem Latine loquentibus ea vox denotat. Scio in veteri Glossario verti vocem *Amplitudo*, *μέγεθος*. quod si rectum esset, pari iure *amplitudo* tribui Cypriano posset, ac dicti sunt *Magni* Basilius & Gregorius I. sed enim diuersæ notionis vocabula sunt, *magnitudo & amplitudo*. quæ vox auctore Tullio, *potentiæ aut maiestatis, aut aliquarum copiarum magnam abundantiam* significat. E Cypriano igitur quinque testimonia affert Baronius. In primo & quinto dicitur, *Ecclesia super Petrum fundata*; & Petrum *pro omnibus Apostolis esse locutum*. quod nihil facere ad hodiernum dogma, toties antè dictum, probatumque est. In secundo dicit gloriosus Martyr, *Petro oues suas Dominus pascendas tuendasque commendauit*. respicit vocem Domini apud Iohannem, *Pasce oues meas*. qua ex voce an possit iure sumi argumentum pro Monarchia Papali, quod fit hodie, expendetur ad annum sequentem. In tertio ait Cyprianus, *Super vnum Petrum ædificatam esse Ecclesiam Dei*. Nihil hic noui; nisi fortasse aliquis velit vocem *vnum* vrgere. absurde. Nam sententia fuit Cypriani, vni Petro dixisse Dominum, *Tu es Petrus*, &c. & claues illi tradidisse: non vt aliquam illi potestatem daret, quam alijs negaret: omnes enim pares honore ac potestate fuisse affirmat idem, illo ipso loco, quem mox affert Baronius: sed vt Ecclesiæ vnitas ostenderetur, quod toties idem Cyprianus, & alij Patres tam expressis verbis inculcant. Quemadmodum autem Apostolos pares inter se fuisse honore & potestate affirmat Cyprianus; ita successores Apostolorum Episcopos tantundem posse eiusdem fuit sententia. Quod igitur in testi-

monio mox allato è libro de vnitate Ecclesiæ, *vnam Cathedram* commemorat Cyprianus; id ad Romanam Monarchiam stabiliendam referri nullo pacto potest. Ipse explicat se paullo post: qui vbi dixit *eum qui Cathedram Petri super quam fundata est Ecclesia deserit, in Ecclesia non esse*: addit, sicut vna est Ecclesia, vnum baptisma, vnus Deus; ita omnes Episcopos, qui in Ecclesiâ præsident, vnum esse: *eosq; vnitatem firmiter tenendo, Episcopatum quoq; ipsum vnum esse, atque indiuisum, probare debere.* deinde adijcit statim, *Episcopatus vnus est, cuius à singulis in solidum pars tenetur.* quo ex loco & similibus alijs, clarum est, *vnam Cathedram* & *vnum Episcopatum* dici à Cypriano, non de Ro. Episcopo; sed de vniuerso corpore Episcoporum per vniuersam Ecclesiam diffuso. Itaque idem epistola XXVII. verba Domini ad Matth. *Tu es Petrus* & quæcunque deinceps sequuntur, sic interpretatur, vt dicat Dominum eo loco Ecclesiæ suæ rationem disposuisse, & ordinasse vt vnus Episcopus in quaque Ecclesia particulari institueretur, *per quos*, ait, *omnis actus Ecclesiæ gubernetur.* Et sæpe idem ex illis Domini verbis probat, vnius Episcopi in vna Ecclesia particulari institutionem, *diuina lege esse fundatam.* In epistola autem XL. vt schismaticos presbyteros confutaret, qui partem Ecclesiæ Carthaginiensis, inanem aliquam prætexentes caussam, à se legitimo Episcopo abducebant, & separatim colligebant, ita disputat: *Deus vnus est, & Christus vnus, & vna Ecclesia, & Cathedra vna super Petrum Domini voce fundata. Aliud altare constitui, aut sacerdotium nouum fieri, præter vnum altare, & vnum sacerdotium non potest.* Ex quo loco apparet manifestissime, *vnam Cathedram* dici non de sola Romana, sed de quauis alia, quæ fidem Petri & vnitatem cum Ecclesiâ Catholica à Petro fundata, & ab eo deducta, seruaret. Nam Cyprianum non credidisse vnum Ro. Pontificem inter omnes vniuersæ Ecclesiæ Episcopos Monarchiam obtinere, vel eo ipso clarissime & certissime probatur, quod ex illo modò afferebamus; *singulos Episcopos Ecclesiæ Catholicæ partem in solidum tenere.* Simile est, quod ait alibi; omnes Episcopos, modò seruent fidem & vnitatem, liberos esse & soli Deo actus sui rationem teneri reddere. epistola LII. *Manente concordiæ vinculo, & perseuerante Catholicæ Ecclesiæ indiuiduo sacramento, actum suum disponit & dirigit vnusquisque Episcopus, rationem propositi sui Domino redditurus.* epistola LIV. *Quod si de collegis aliquis extiterit, qui vrgente certamine, pacem fratribus & sororibus non putat dandam; reddet ille rationem in die iudicij Domino, vel importunæ censuræ, vel inhumanæ duritiæ suæ.* in quinquagesima quinta, scribens Cyprianus ad Cornelium Ro. Episcopum; *singulis* ait, *pastoribus, portio gregis est adscripta, quam regat vnusquisque, & gubernet, rationem sui actus Domino redditurus.* Audebitne aliquis, dicere

Cyprianum

Cyprianũ quando hæc scribebat, vnicũ agnouisse vel Dei, vel Christ Vicarium in terris, Monarchani Ecclesiæ, qui regio more imperaret Aut si ætate sancti illius Martyris, vnus hic fuisset pietatis Christianæ articulus, vt est hodie, aususne esset vir modestissimus, cum Ro. Pontifice ex æquo agere; sicut factum semper fuisse ab illo, vel ea luculente probant argumenta, quę diatriba XIV. è plurimis pauca afferebamus? Certum atque inuictum eius æquabilitatis & isonomiæ, quæ Cypriani temporibus vigebat inter Romæ episcopum & cæteros omnes; vel vnica ad Pompeium epistola exhibet, contra literas Stephani Papę scripta: vbi etsi non optimam caussam defendit Cyprianus; agendi tamen modum, & libertatem quam vsurpat, disciplina Ecclesiastica illorum temporum ferebat. Itaque eo nomine reprehensum olim fuisse Cyprianum, non legimus. Et B. Augustinus, quum tam multa aduersus Cypriani sententiam, & epistolam illam, qua se tuebantur Donatistæ, disputauerit; fuisse tamen in hac parte peccatum à Cypriano, nusquam dixit. Age, vsurpent eandem hodie libertatem Parisiensis Episcopus, vel Hispalensis, aut Toletanus: dicant Pontificem Ro. *superba, ad rem non pertinentia, sibi ipsi contraria, imperite atque improuide scripsisse*, quod ait ibi Cyprianus de Stephano; sentient, quod ęgre fortasse nunc concedant; cum temporibus mutatam esse Ecclesiæ disciplinam, atque adeo plane in contrarium vertisse. Sed de pij huius Martyris sententia super hoc articulo, quam aliquid fatemur habere difficultatis, alibi, si voluerit DOMINVS, accurata diligentia disputabimus. Sequitur ὕστερον πρότερον Tertullianus, discipulum magister. Meritò autem Baronius spem in hoc teste non magnam ponit: debuit vero prorsus nullam. Locus è libro de præscriptionibus, itemque alter è De monogamia, id solum volunt, quod toties iam diximus à nobis non negari. Tertius verò è libro De pudicitia, quo consilio huc sit allatus, nescio. Τί γὰρ κοινὸν καινῷ καὶ βδελυκῷ; In XXI. capite eius libri, vnde ea verba sunt descripta, Tertullianus Apostolicum, id est, Ro. Pontificem acriter suggillat, vindicantem sibi remittendorum delictorum potestatem. Quum autem Ecclesia semper crediderit, ex verbis Domini ad Petrum cuiuis etiam presbytero legitime ordinato, nedum Episcopo, aut Ro. Papæ, Petri successori, id ius competere: Tertullianus contra disputat, & vni Petro PERSONALITER id fuisse à Domino concessum, conatur probare. Errauit Tertullianus: errauit & Baronius, qui illius errore caussam suam putauit adiuuari. Origenis duo testimonia, noui nihil habent: & toties eadem repetere piget. De mente Epiphanij satis antè dictum nobis. In Hilarij verbis oratoriam obseruo paraphrasin verborum Domini nostri; neq; aliud

quicquam inuenio. Ait Christus : *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Hilarius : *O in nuncupatione noui nominis felix Ecclesiæ fundamentum.* Christus : *& portæ inferorum non præualebunt aduersus eam.* Hilarij paraphrasis cum pigmentis : *dignaq; ædificatione illius petra, quæ infernas leges & Tartari portas, & omnia mortis claustra dissolueret.* Christus : *Tibi dabo claues regni cœlorum.* Hilarius : *ô beatus cœli ianitor, cuius arbitrio claues æterni aditus traduntur.* Christus : *quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis.* Hilarius : *cuius terrestre iudicium, præiudicata auctoritas fit in cœlis.* Vides virum sanctum nihil quicquam noui dicere : sed tantum verba Domini alio dicendi genere, & facundia Gallicana exprimere. Quid igitur lucri inde fecit Baronius, quod illa hîc descripsit? An ille putauit sententiam Domini plus ponderis habituram, Hilarianis expressam verbis, quàm Dominicis? Absit. Proferret potius illa loca, ex quibus potest constare, quid hic Pater intellexerit per petram Petrum. Nos autem iam ante aliquot prolatis testimonijs docuimus, Hilarium vocem *petram* in oratione Domini modò exposuisse de Petro, modò de confessione Petri, aut fide : de monarchia autem Petri nunquam. Hieronymi locus ex epistola ad Damasum, videtur aliquid continere, quod ad Baronij propositum faciat. Sic ille : *Beatitudini tuæ, id est, cathedræ Petri communione consocior : super illam petram ædificatam Ecclesiam scio. Quicunque extra domum hanc agnum comederit, profanus est.* Sed ne commemorem quę scribit idem alibi de æquo iure inter omnes Episcopos, Romanum comparans cum Eugubino; aut quæ scribit de pari potestate omnium Apostolorum; dico *Cathedram Petri* hoc loco esse fidei orthodoxiam, quam olim professus est Petrus, quamque Hieronymi tempore Damasus profitebatur, & docebat. Extra illius fidei formulam qui delirabat, is eadem operâ, & à Damaso & ab ipso Christo deficiebat. Sic B. Cyprianus epistola XL. de schismaticis qui à se defecerant, loquens; *Quisquis alibi collegerit*, inquit, *spargit.* Ex ante dictis, facile omnes intelligunt, quàm nihil sit in hac interpretatione longe petitum, aut coactum. Sed quia Sophistæ ad suas præstigias occultandas illa magni viri epistola, multum solent abuti, differemus de illa accuratius, cum bono Deo, ad annum XXXIV. In duobus reliquis eiusdem Hieronymi locis nihil noui. Transeamus igitur ad Ambrosium. Primus ex ea profertur hic locus: *Vos autem quem me esse dicitis? Petrus statim loci non immemor sui, primatum egit; primatum confessionis vtique, non honoris: primatum fidei non ordinis.* Si præcepto Rhetorum parere Baronius voluisset, omnino erat omittendum illi hoc testimonium. Nam quod specimen est prudentię vel artis, testem te excitare, qui ab aduersa parte dicat? destruendę

autem

autem Monarchiæ Pontificiæ, nihil istis verbis fingi potuit expressius. Non honoris, non ordinis primatum Petro relinquit Ambrosius. Potuit igitur Petrus petra esse & fundamentum Ecclesiæ, etiam sine illo primatu: multo autem vtique magis, sine illa monarchica dominatione & pompatica, quæ hodie in negotio religionis vtramque conficit paginam. Sed addit Baronius: *Hæc de Petro Ambrosius, cùm nondum caput Ecclesiæ à Domino fuerat constitutus.* Esto: nam & nos credimus cum Patribus, Petro post ascensionem Domini, aliquem esse tributum à cæteris Apostolis & ordinis & honoris primatum. At non animaduertit Baronius, hac solutione destruere se, quod toties antè posuit, & nos confutauimus; Petrum etiam cùm sequebatur Christum, fuisse caput condiscipulorum suorum; imò fuisse illorum dominum: qualem eum nobis depingebat in illo suo fictitio Concilio. Præterea quid respondebit Chrysostomo, qui, vt antè ostendimus, Petrum Apostolatu suo fungentem in Actis, negat fecisse aliquid ἀρχοντικῶς, *pro imperio*; omnia de consilio cęterorum Apostolorum, imò ex concessione ipsorum; sic enim ille docet ijs verbis quæ sunt antè descripta. Obsecro, tenuitne hanc disciplinam Hildebrandus, perfecti Papæ idea, vt Baronio placet? Audiamus vnicum illius apophthegma. Sententia siue dictatus XVII. illius sic habet. *Quod sententia Papæ à nullo debeat retractari, & ipse omnium* SOLVS *retractare possit.* Sequitur alius Ambrosij locus; *Hic est ergo Petrus, qui respondit præ cæteris Apostolis, imo pro cæteris, & ideo fundamentum dicitur.* Hæc quoque verba prudentius à Baronio essent prætermissa: nam & ipsa illius proposito valide aduersantur. Dicit Ambrosius, Petrum ideo esse dictum fundamentum, quia præ cæteris Apostolis loquebatur. Loqui pro alio, nullam affert loquenti dominationem in illum pro quo verba facit: ministerium hoc est, non imperium; neque vnquam fando est auditum, aliquem qui pro alijs loquebatur, propterea regio more illis imperasse. Tertius locus Ambrosij: *Fides ergo est Ecclesiæ fundamentum, non de carne Petri; sed de fide dictum est, quia portæ Inferi non præualebunt, sed confessio fidei vicit Infernum.* Videtur Baronius sui propositi oblitus: ego enim ab illo expectabam testimonia Patrum, quæ probarent, Petrum, eò quod esset petra & fundamentum Ecclesiæ, dominationem habuisse in collegas; quæ aliquam saltem vmbram hodiernæ monarchiæ referret. Omnino hoc illi erat probandum, vt tueretur quod prius dixit de monarchia Petro istis verbis delata. Ille verò non solum hoc non facit; sed etiam tela aduersarijs suggerit, quibus confodiatur. Nam si vt hîc ait Ambrosius, propter fidem quam est confessus, dictus est Petrus petra & fundamentum Ecclesię:

de

de monarchica dominatione Papæ actum esse, quis non videt? res enim distinctæ & diuersissimæ sunt, fide excellere, & monarcham esse: vt probari vtrumque eodem medio, (id autem est petræ appellatio,) non queat. De quarto Ambrosij loco satis ante tractatum est. Et verò non semel probatum est, ex ijs quę Patres interdum prędicant augustius de Petro, nullum posse trahi argumentum dominationis illius: quam tamen nisi probat Baronius, quorsum nos hic moratur? Augustinus in Retractationibus, non id dicit, quod facit illum dicere Baronius, testem eum laudans: nihil enim affirmat de mente B. Ambrosij: sed tantum quo sensu verba illius cantarentur ore multorum. atqui verba Ambrosij non vnam admittere possunt interpretationem. sed nolo in eo immorari: nam quid hoc ad rem? debuerat verò recordatio illius loci B. Augustini Baronium mouere, vt remitteret aliquid de sua contentione in hac disputatione. Quod subijcit, eos etiam Patres, qui fidem Petri faciunt Ecclesiæ fundamentum, alijs in locis super ipso Petro Ecclesiam fundare: hoc quidem verissimum est: sed non explicat Baronius, quo sensu dicant illi Patres, Petrum esse Ecclesiæ fundamentum: est enim, docendo fidem, quam est confessus, non dominationem vsurpando. Cyrillus igitur, Basilius, Gregorius Nazianzenus, & Chrysostomus, quia nihil dicunt, quod Monarchiæ commento faueat, sine responsione cum bona gratia dimittantur: præsertim quum illa ipsa testimonia fere omnia antea sint à nobis tractata, aut ad sequentem annum accurate tractanda. Tantum dicam, quod ait Chrysostomus, *Petrum vniuerso terrarum Orbi à Christo esse præpositum*, in vno è testimonijs hic allatis; perperam à Baronio ad caussam præsentem accommodari: quum tot locis idem Pater affirmet eandem *curam vniuersi Orbis, omnibus Apostolis in commune esse traditam*, vt docebamus in disputatione de nomine Apostolus, & dignitate Apostolatus: quum dicat etiam idem non rarò de Paulo Apostolo, quod dicitur hic de Petro. Vnicum afferam locum, sed illustrem: nam sermone altero in sanctum Paulum, non est veritus Chrysostomus sic scribere: ὁ Μιχαὴλ μὲν τῶν Ἰουδαίων ἔθνος ἐνεχειρίσθη· Παῦλος δὲ γῆν καὶ θάλατταν καὶ τὴν οἰκουμένην καὶ τὴν ἀοίκητον. *Michaeli quidem gens Iudæorum tradita est: Paulo verò terra & mare, totusque Orbis, quà habitabilis, quà non habitabilis.* quid mirum de Paulo? quum de Euangelista Timotheo, eadem verba vsurpet idem Pater, quæ de Petro. In quinto contra Iudęos, hæc de Timotheo leguntur: ὁ δίκαιος ἐκεῖνος, ὁ ἅγιος, καὶ τὴν τῆς οἰκουμένης προστασίαν ἐγκεχειρισμένος: *ille iustus, ille sanctus, cui Orbis terrarum cura erat commissa.* Transeamus ad Augustinum: cuius vera sententia super recta interpretatione verborum Domini, cùm ex alijs scriptis

eius,

eius, tum maxime è libris Retractationum potest cognosci. Id opus non multo ante obitum suum vir sanctus composuit. Augustinus igitur, & toto vitæ cursu cùm alia monumenta sua scriberet, & sub extremum vitæ tempus, credidit, *petram* in verbis Domini esse exponendū de ipso Christo, potius quàm de Petro: ac licet hanc interpretationem ipse non reijciat, imò aliquando illa vtatur; alteram tamen præfert, & vt suam tuetur. Quoniam autem neque schismaticus neque hæreticus, opinor, fuit Augustinus, dubitari non potest, cum Ecclesiæ Catholicæ doctoribus ipsum & sensisse in re tanti momenti, & locutum esse: aut certe eam sententiam probasse & literis mandasse, quam eius ætatis Ecclesia Catholica non damnabat. Quæro igitur ab hodiernis disputatoribus, qui tanta confidentia Augustinum ignorantiæ accusant, & eius interpretationem reijciunt; si credidisset illorum temporum Ecclesia Catholica, hisce Domini verbis, Petrum Monarcham Ecclesiæ, imò Orbis terrarum esse constitutum, potuitne B. Augustinus hoc ignorare? aut si non ignorauit, estne verisimile, virum tantum in re tanti momenti, vt quidem hodie existimatur, seorsim à Catholica sensisse? Non iam disputo, quàm vera sit Augustini sententia. Hoc dico & affirmo; quod tanti nominis Episcopus, ita senserit, ita scripserit, idque adeo constanter, neque propterea quisquam illum reprehenderit; certissime eo probari, doctrinam hodiernam de Petri monarchia ex illis Christi verbis, Ecclesiæ Catholicæ fuisse adhuc ignotam. Scimus, quum idem Pater in quæstione de prædestinatione, & libero arbitrio quædam aduersus Pelagium disputans, à communi tunc Ecclesiæ sententia nonnihil discrepantia, libellis suis inseruisset; non defuisse in nostra Gallia, & in alijs prouincijs, qui se illi opponerent: quíque eius scriptis post ipsius mortem publice censoriam notam apponi postularent. Si hodierna fides de Papæ Monarchia tum obtinuit in Ecclesia, cur nemo illi ne Paparum quidem, contradixit? cur permissus est interpretatione sua præcipuum fundamentum eius dominationis funditus euertere? Sed verbis nihil opus. Est enim luce meridiana clarius, post tempora Augustini inuectam esse in Ecclesiam Dei opinionem de monarchia Petro verbis illis Domini delata. Quod si à principio, & vsque ad Augustini tempora hæc doctrina Ecclesiæ Catholicæ fuit incognita; quo iure postea est introducta? quis nouus Apostolus, quis Angelus eam inuexit? Quanquam si credimus Paulo, post traditum semel Euangelium, neq; Apostolus aliquis, neque vllus Angelus de cœlo veniens, si nouam doctrinam afferebat, erat audiendus. Galat. 1. 8. Sed Baronius hoc loco in verbis Augustini è Psalmo contra Donatistas, exultabundus insultat Nova-

TORIBVS: hoc est ijs, qui antiquam fidem in hoc capite retinent, & quantum possunt ex alta obliuione reuocant in lucem. Enimuerò suauiludij sunt, quicunque audent in hac vtique disputatione, Nouatorum meminisse: quum sine impudentia perdita & plus quàm Diabolica, negari nequeat, Monarchiam quæ hodie ab istis defenditur, vel Petri, vel Ro. Episcopi, recens esse commentum, primis seculis Ecclesiæ non auditum, ac ne nomine quidem, aut vlla suspicione cognitum. An propter humani ingenij vitium, & eam quam antè vocabamus è Basilio ἀμετρίαν τῆς ἀντιλογίας, immoderatum studium trahendi in contrarium, ad noua aliquando declinent, quos vocat Baronius Nouatores; non est hîc quærendi locus: at in quæstione de Omnipotentia Papæ, Nouatores eos appellare, qui illam doctrinam non probant, hominis est qui habeat cor plumbeum, frontem æream. Porrò Augustinum in illo Psalmo, per *Petri sedem* intelligere, doctrinam fidei à principio acceptam, & perpetuo cùm in alijs Ecclesijs, tum præcipuè Romæ seruatam, certissimum est: & miror quibusdam viris doctissimis ea verba negotium fecisse, quæ sunt planissima. Quemadmodum apud Irenæum & Tertullianum prouocantur hæretici ad Ecclesias ab Apostolis fundatas, vt ex ijs discant, quæ tradita fuerit ipsis fides à primis illis Ecclesiarum fundatoribus: sic Augustinus, eo loco Donatistas reijcit eodem. Sed quoniam, (vt ait Irenæus in eo sermone, libro tertio, capite tertio,) *valde longum erat omnium Ecclesiarum enumerare successiones*; instar omnium in exemplum sumitur Romana, illis temporibus, confessione omnium, sanctissima, integritate fidei florentissima, & propter successionem Petri, ciuitatis maiestatem, & ipsum imperium nobilissima ac notissima. Quare non dicit simpliciter Augustinus, Numerate sacerdotes, siue Episcopos Romę; sed sic: *Numerate Sacerdotes, vel ab ipsa Petri Sede*. Est magni ponderis illud *vel*: quasi diceret cum Irenæo, quoniam longum est omnium Ecclesiarum enumerarę Sacerdotes, siue successiones Episcoporum, vbi doctrina Catholica semper est seruata à principio, & nunc cum maxime seruatur; saltem consulite Romanos Episcopos, à primo illius Sedis auctore Petro. Tertullianus de præscriptionibus, cap. XXXII. ita accipiendum esse docet: nam ibi ex omnibus Ecclesijs, quæ originem suam ad Apostolos, vel Apostolicos viros referre poterant, duæ in exemplum sumuntur; Smyrnæorũ prius, deinde Romanorũ: postea additur in commune de omnibus alijs: *proinde vtiq; & cateræ exhibent, quos ab Apostolis in Episcopatũ constitutos, Apostolici seminis traduces habeant:* Addit Augustinus; *Ipsa est petra quam non vincunt superbæ Inferorũ portæ.* id est, Ecclesia Romana, à Petro in vera fide fundata, petra est inuicta.

Quod

Quod dictum est Petro propter fidei firmitudinem, id tribui Ecclesiæ Ro. in eadem fide firmiter stanti, mirum non est: quum eadem illa verba etiam alijs Ecclesijs Patres aptarint; vt Chrysostomus Ecclesiæ Constantinopolitanæ. Ortus erat in noua Roma tumultus ingens propter Eutropium, qui in Ecclesiam confugerat, velut in asylum. exigebant potentissimi Eutropij inimici vt sibi ille redderetur: quod à clero impetrare quum non possent, ausi sunt minas illi intentare & vim minari atque arma. sed mansit clerus intrepidus, ope Dei fretus, & vocem illam Domini, ait Chrysostomus, *Tu es Petrus & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam; & portæ Inferorum aduersus eam non præualebunt*; loco habens pignoris adfuturi diuinitus auxilij. Ipsa verba Patris aurei proferam: Καίτοιγε, ὁ πόλεμος ἐν τούτῳ ἐρρίπιστο· ἐν τούτῳ γὰρ ἐζήτησε καταφυγὴν καὶ παρεστάμεθα μὴ δεδοικότες τὸν ἐκείνων θυμόν. Τί δή ποτε; Εἴχομεν ἐνέχυρον ἀσφαλὲς τό, Σὺ εἶ Πέτρος· καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ πύλαι ᾅδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς. Chrysostomus igitur promissionem Domini, Petrum alloquentis sermone comprehensam, non minus ad suam, aut quamuis aliam Ecclesiam putauit pertinere, quàm ad Romanam. In titulo epistolæ quam scripsit Ignatius ad Philadelphenses, sunt hæc verba de Christo; ὃς κατὰ τὸ ἴδιον βούλημα ἐστήριξεν αὐτὴν βεβαίως τὴν Ἐκκλησίαν ἐπὶ τῇ πέτρᾳ, οἰκοδομῇ πνεύματος ἀχειροποιήτῳ. *qui pro suæ voluntatis arbitrio firme stabiliuit ibi*, (nempe Philadelphiæ) *Ecclesiam super petra, ædificatione Spiritus, non manu facta.* Neq; dubitandum est, semper in Ecclesia esse existimatum, promissionem eo loci factam Petro ad quamuis particularium Ecclesiarum spectare; imo etiam ad quemuis fidelium. Quare Chrysostomus initio homiliæ quam habuit post reditum ab exilio priore, hæc verba sibi aptat; & quod periculo fuisset liberatus, caussam hanc affert; τὰ κύματα διαλύεται· ἡ δὲ πέτρα ἕστηκεν ἀκίνητος. & postea allatis Domini verbis, *portæ Inferi non præualebunt aduersus eam*: ὁ πολεμῶν inquit, τὴν ἰσχὺν ἑαυτοῦ καταβάλλει· ἡμῶν δὲ λαμπρότερον ἐργάζεται τὸ τρόπαιον. *qui nos oppugnat, vires suas in cassum consumit; nostrum vero triumphum reddit illustriorem.* De ignoratione linguæ Syriacæ, quæ etiam hîc B. Augustino obijcitur à Baronio, satis antea responsum. Sed quum lingua Punica, vt apparet ex Plauto & ipso Augustino, ab Hebraica sine vllo dubio manarit; non potuit Augustinus ignorare, quod Baronius alijque volunt ipsum ignorasse; nisi vernaculam linguam ignorauit. Nam quod isti obseruant super vocibus *Cepha*, Petrus, & *cepha* petra; id commune fuit omnium idiomatum, quę ab Hebręa vel Syriaca erant deducta. Punicam verò cum illis omnibus linguis magnam habuisse affinitatem, præter alia argumenta certissima, expresse affirmant veteres scriptores. Augustinus,

gustinus, Locutionis de Genesi, libro I. *Locutio est, quam propterea Hebræam puto, quia & Punicæ linguæ familiarissima est; in qua multa inuenimus Hebræis verbis consonantia.* Contra literas Petiliani libro II. cap. CIIII. *Christum Hebræi dicunt Messiam, quod verbum Punicæ linguæ consonum est, sicut alia Hebræa permulta, & pene omnia.* Hieronymus in Hieremiam, cap. XXV. *Tyri & Sidonis Carthago colonia: vnde & Pæni sermone corrupto, quasi Phœni appellantur, quorum lingua Hebrææ linguæ, magna ex parte confinis est.* Priscianus libro quinto; *Lingua Pænorum, quæ Chaldææ vel Hebrææ similis est & Syræ, non habet neutrum genus.* Postremò addit Baronius de Augustino: *Idem Pater fidissimus assertor primatus Petri: vt cùm ait, Quis enim nesciat Apostolorum Principem, beatissimum esse Petrum?* Iam diximus, quid sit *Princeps* Latinis; & Petrum dici Augustino *principem Apostolorum* probauimus, quia ordine primus esset inter illos, vt idem Augustinus alibi loquitur. Hac notione si accipit Baronius, cum ipso sentio. Sed aliquot iam secula sunt, ex quo eiusmodi sententia Romæ hæresin sapit, & qui illam præ se ferunt sarmentitij fiunt & semaxij. Itaque latet paralogismus in voce *Princeps*; & Baronius vetus dictum tollit, ἄλλο μὲν εἷς· ἄλλο δὲ Μενεκλῆς. Augustinus vero & vniuersa Ecclesia Africana, quàm adhuc essent insueti ferre iugum Romanæ seruitutis, declaratum est ea controuersia, quam habuerunt Episcopi Concilij Carthaginiensis super canone Concilij Niceni, cum Zosimo & Bonifacio Papis: cuius negotij, pars magna fuit ipse beatissimus Augustinus. de quo vt finiam, vellem isti Doctores, qui ad Monarchiam absolutam Orbis terrarum tanta contentione iter Papis muniunt: hæc verba ex eodem Psalmo illi potius suggererent, & ad animum subinde reuocarent; *Honores vanos qui quærit, non vult cum Christo regnare.* Ventum est ad Leonem Magnum: de quo Pontifice, quàm honorifice sentiamus ipsi, iam ostendimus. Non enim ignoramus, quantus hic fuerit sinceræ fidei defensor, & pro recta fide quantos labores sustinuerit, quàm Ecclesiæ Dei vtiles. Neque verò dubium mihi est, tantum illud studium, quod videmus ab eo adhibitum, vt Sedes Romana in maius extolleretur, à bono principio fuisse profectum, & ad finem optimum spectasse. Vastabant illa ætate Ecclesias Orientis Nestoriani, Eutychiani, Dioscorus & alij perditissimi hæretici: qui magnas quotidie in Asia, Ægypto alijsque regionibus, strages, vt apri vineam ingressi, edebant: neque erat qui progressibus eorum sese opponeret, qui quidem bonam caussam multum posset adiuuare, præter Romanum Episcopum. Nemo autem peritus rerum Ecclesiæ ignorat, operâ Ro. Pontificum per multa secula Deum esse vsum, in conseruanda sarta tecta rectæ fidei doctrina. Hoc intelli-

gens

gens Leo Magnus, & quotidiana experientia edoctus, quantum veræ fidei interesset, vt paratum illi semper esset in Sede Romana præsidiū firmissimum; modis omnibus vt ita esset procurauit; quod quidem minus videri mirum debet, quia sic Ecclesiæ Dei expedire, optimus quisque tum credebat: & erat ita reuera illis temporibus. Non est putandum Leonem Monarchiæ inhiasse, qualis postea fuit excogitata. Rerum Ecclesiasticarum finibus eius auctoritas circumscribebatur: regnum, imperium & dominatio temporalis in Ecclesiam nondum irrepserant. Quare Leonem cum Hildebrando comparare, aut alijs multis eorum, qui postea in illa federunt sede; hoc verò esset, non solum Leoni Papæ, verùm etiam Leoni illi terribili tribus Iudæ, Domino inquam nostro, Iesu Christo, facere iniuriam. Et tamen excusare omnia Leonis dicta, quę ad ὕψωσιν eius Sedis pertinent, nemo, vt existimo, ab affectu liber, tentauerit. Non loquor de illis verbis Leonis, quæ hîc describuntur à Baronio: sed de ijs, quæ superiore diatriba sunt allata. Quis veterum Patrum ante Leonem dixit, gratias cœlestes, quas in totum Ecclesiæ corpus diffundit Christus, per Petrum, quasi per quoddam caput transmitti? hoc si intellectum ad literam verum est, falsò dixerunt crediderunt que Cyprianus, Hieronymus, Ambrosius, & alij viri sanctissimi & Leone vetustiores; hoc fuisse alios Apostolos, quod erat Petrus, pari honore, pari potestate omnes à Christo donatos, & tantum ratione vnitatis Petrum fuisse cæteris prælatum. falsò etiam dixerit Chrysostomus, quod antè afferebamus, fideles sic adhęrere capiti Ecclesiæ Christo, vt palmes adhæret viti, neq; esse quicquam medium. Quod additur à Leone, *Petrum in consortium indiuiduæ vnitatis assumptum*, magnam desiderat æqui lectoris ἀνεξικακίαν; nam si verba spectentur, videtur præclusa omnis sanæ interpretationis via. Quid enim est *assumi in consortium indiuiduæ vnitatis*, nisi transscribi in numerum personarum sacrosanctæ & ὁμοουσίου Trinitatis? sed huiusmodi sententiæ, adeo manifeste impiæ & blasphemæ, vel venisse vnquam sancto viro Leoni in mentem, credat per me qui volet; ego nunquam in animum inducam, vt vel de eo suspicer. Qui libellum legerit, Tomum Leonis dictum, & ex historia didicerit, quanto cum plausu, quanta cum gratiarum actione, & laudatione huius Pontificis, totus Orbis Christianus id scriptum olim sit amplexus; tantę impietatis tantum virum nunquam arcesset. Sed nouum non est, (iam olim obseruatum B. Athanasio) vt viris pijs in scribendi calore quædam excidant dura & δυσθεώρητα. & Basilius Magnus aduersus Eunomium vere scribit, quosdam Patrum & vocabulis & locutionibus periculosis esse vsos, οὐχὶ πρὸς ζητήσεις ὑποκειμένας ἀποτεινομένους· ἀλλ'

ἀλλ' ἁπλῶς οὕτως ἐφ' ἑαυτῶν ἐν ἁπλότητι καρδίας διαλεγομένους: *non respicientes ad quæstiones quæ inde oriri poterant, sed simpliciter loquentes inter bene sentientes, in integritate cordis.* Potius igitur quæramus rationem commodam verba Leonis exponendi de coniunctione Petri pastoris Ecclesiæ, cum Christo, non quatenus vna est è tribus sacrosanctæ Trinitatis personis; sed quatenus etiam ipse, licet diuerso modo, est Ecclesiæ Pastor. Sic quoque dura locutio, fateor: sed quæ tolerabilior tamen videatur, quàm sit illorum importuna ἀκρισία, qui hodie dictum Leonis παρακεκινδυνευμένον, in alium finem vrgent. Agebatur autem quintum iam seculum, cùm viuebat Leo, qui sedere incepit anno Domini quadringentesimo quadragesimo: nec multis annis eum præcessit Celestinus, de cuius Legatis facit postea Baronius mentionem. Profert verba sane magnifica, de Petro & de Romano Pontifice: sed quæ eo minus ponderis habere debent, quia proferuntur à ministro Papæ, qui erat οἰκοθεν μάρτυς. Iniquissimum enim fuerit & iniustissimum, Papam aut Papæ ministros in propria caussa esse iudices. Et sunt quidem ea verba, vt obseruat Baronius, in Synodo dicta; sed non sunt à Synodo dicta; quod erat obseruandum, ille autem non obseruat. Multo autem minus eadem fuerunt à Synodo decreta, aut in Canones relata. Quid tum enim, si illa dicta sunt in Synodo? quum ne vmbra quidem vlla appareat consensus Synodi. Ne sacris quidem voluminibus quæ continentur omnia, Dei oracula sunt: vt orationes multæ, quæ sunt insertæ, virorum interdum non probatissimorum, vt amicorum Iobi; interdum etiam pessimorum, vt Rapsacis. In Synodo Nicena secunda multa à considentibus Episcopis dicta sunt, quæ si quis, vt à Synodo decreta protulisset; non tulisset Baronius, & illi Concilio fieri iniuriam exclamasset. Expendamus tamen illa ipsa verba, si placet. fallor enim, aut nullam in ijs profectò dominationem monarchicam sumus inuenturi. Sic igitur in origine scriptus est locus è Concilio Ephesino, quem affert Baronius, in edit. Germanica, p. 195. Φίλιππος πρεσβύτερος καὶ πρεσβευτὴς τῆς Ἀποστολικῆς καθέδρας, εἶπεν· οὐδενὶ ἀμφίβολόν ἐστι, μᾶλλον δὲ πᾶσι τοῖς αἰῶσιν ἐγνώσθη, ὡς ὅτι ὁ ἅγιος καὶ μακαριώτατος Πέτρος, ὁ ἔξαρχος, ἡ κεφαλὴ τῶν Ἀποστόλων, ὁ κίων τῆς πίστεως, ὁ θεμέλιος τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ἀπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Σωτῆρος καὶ λυτρωτοῦ τοῦ γένους τοῦ ἀνθρωπίνου, τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας ἐδέξατο· καὶ αὐτῷ δέδοται ἡ ἐξουσία, τοῦ δεσμεύειν, καὶ λύειν τὰς ἁμαρτίας· ὃς τις ἕως τοῦ νῦν καὶ ἀεὶ τοῖς ἑαυτοῦ διαδόχοις καὶ ζῇ καὶ δικάζει. Quod vocat Romanam Ecclesiam *Sedem Apostolicam*; iam ostendimus cùm de appellatione & munere Apostolorum loqueremur, omnes Ecclesias quæ Apostolorum doctrinam seruarent, APOSTOLICAS fuisse olim dictas; sed illas præcipue, quæ hoc amplius

amplius fundatæ essent ab vno aliquo ex Apostolis. Diximus etiam commune hoc nomen tractu tẽporis, (neq; enim ita fuit à principio,) in Occidente attributum esse Romanæ, sicut alia plura. Hoc si ad honorem veteris Ecclesię Ro. refertur, laudo: sin eo argumento adstruitur Monarchia hodierna; rem censeo ridiculam, & quæ solidiorum argumentorum inopiam arguat. Initio Actorum Concilij Niceni II. celebrati aliquot seculis post istud Ephesinum, recensentur Legati Sedium Patriarchalium, & primo loco nominantur, οἱ ἐπέχοντες τόπον τῆς Ἀποστολικῆς καθέδρας, *tenentes locum Apostolicæ Sedis Adriani Archiepiscopi Romæ.* deinde sequuntur Iohannes & Thomas presbyteri & monachi τοποτηρηταὶ τῶν Ἀποστολικῶν θρόνων τῆς ἀνατολικῆς διοικήσεως *locum tenentes Apostolicarum Sedium eius quæ est in Oriente diœceseos.* & ita sæpe in illis Actis. adhuc igitur Sedes Antiochena & alię Orientis tam dicebantur Sedes Apostolicæ, quàm Romana. Addit Legatus de Petro; ὁ ἔξαρχος, ἡ κεφαλὴ τῶν Ἀποστόλων. *princeps & caput Apostolorum.* Sine caussa ad hos titulos exclamant quidam viri boni; quasi aliquid tyrannicum saperent, siue illi Petro attribuantur, siue Romano Pontifici: sed non ita est. Ordinem hæ voces & legitimum primatum denotant; non dominationem monarchicam. Vt dominatio & κατακυρίευσις pestis est Ecclesiæ; ita ordo & certa distinctio eiusdem est salus. Vocem ἔξαρχος antè exposuimus, ac satis superq; probauimus, eum dici ἔξαρχον, non qui dominetur cæteris, sed qui operis eiusdem socijs det principium agendi, vt pręsul dat saltandi incentiuum vniuerso choro. Photius de Nectario, quem simul Episcopum Constantinopoleos renuntiatum ait fuisse, & Concilij Oecumenici secundi præsidem: ἅμα τῆς βασιλευούσης ἐπίσκοπος, καὶ τῆς συνόδου ἐχρημάτιζεν ἔξαρχος. Neque vero solus inter Apostolos Petrus audit ἔξαρχος apud Patres; sed etiam alij. In acrostichide Damasceni de transformatione, Petrus, Iohannes & Iacobus, vt præcipui in collegio Apostolorum, (quod ante dicebamus è Gregorio Naz.) nominantur ἡ ἀκρότης τῶν Ἀποστόλων, *summus vertex*, & οἱ πρόκριτοι *præcipui*, & μαθητῶν οἱ ἔξαρχοι, *antesignaui discipulorum*, vt vertitur illa vox in editione Hœscheliana. alij *princeps*, vt hîc in ea versione quam descripsit Baronius. rectè: modo caueat Lector ab homonymia eius vocis, de qua antè admonebamus. CAPVT vero Apostolorum dici Petrum, mirum non est: & Baronius pessime eam vocem accepit, si putauit ad monarchicam dominationem illam spectare. CAPITIS appellatione metaphorica aliquando fons & origo vitæ denotatur: quo sensu Christus dicitur *caput corporis Ecclesiæ*, Coloss. 1. 18. Ephes. v. 23. & sæpe alibi. hac notione *Caput* vnum est è nominibus Dei & Christi, quę proprie sunt incommunicabilia. ideo

in

in Asceticis Basilij, dicitur Christus, ἡ μία καὶ μόνη ἀληθῶς κεφαλή, *vnicum & solum reuera Caput*. Sic Coloss. 11. 10. Saluator nominatur *caput omnis principatus & potestatis* : quia vni Christo proprie conuenit omnis dominatio, omnis potentia, omne imperium : quod ille mortalibus, vt lubet, communicat. Aliquando *caput* idem est ac principium & origo negotij alicuius vel institutionis. Sic Petrus qui post Ascensionem Domini primus Ecclesiæ iecit fundamenta, dicitur aliquando *Caput Ecclesiæ*, vt apud Hieronymum alicubi. hîc *caput* idem est atque ἀρχηγός, *auctor primus*. itaque ἀρχηγός & κεφαλή sæpe coniunguntur. vt cum in ijsdem Actis Ephesinis dicitur Nestorius, ὁ τῆς καινῆς διαστροφῆς ἀρχηγός, καὶ κεφαλὴ τῶν κακῶν, *nouæ deprauationis primus auctor, & caput malorum*. Sæpe ordinis differentiam in paritate potestatis ea vox denotat, & *caput* idem est ac *primus*. Sic in canone Apostolico XXXIV. instituitur, vt in vnaquaque prouincia vel natione sit vnus inter Episcopos prouinciæ primus, & caput omnium : non qui dominetur, sed qui ordinem seruet in administratione rerum, quæ ad omnes in commune spectent. itaque eodem canone, & sancitur institutio huius capitis cùm fieri aliquid maioris momenti vetatur, ἄνευ τῆς ἐκείνου γνώμης. *sine sententia & cognitione Capitis*, siue *primi Episcopi* : & cogitur in ordinem hoc caput, ne honorem vertere possit in dominationem ; cùm vetat Canon, ne possit primus Episcopus quicquam facere· ποιείτω, ἄνευ τῆς πάντων γνώμης. *nisi de communi omnium sententia*. Photius in illum locum: *Ne primo quidem Episcopo permittit Canon*, τῇ τιμῇ καταχρώμενον, εἰς δυναστείαν ταύτην ἀμείβειν, καὶ ἐπαυθεντεῖν, *vt honore abutens, eum vertat in dominationem, siue Principatum, & in cæteros auctoritatem vsurpet*. Petrus igitur appellatur hoc loco *caput Apostolorum*, propter primatum ordinis ; non propter imperium aut dominationem monarchicam : & *Caput* hac notione, idem est, ac coryphæus, vel ἔξαρχος. Atque hoc sensu & Romanum Pontificem *Caput* reperiri appellatum non negamus. In breui homilia Gregorij Naz. de creatione Episcopi Doarorum, extant hæc verba de Papa, τίμιον ἴσμεν, κεφαλὴν γινώσκομεν, ἅγιον καλοῦμεν. *honore dignum scimus, caput agnoscimus, sanctum appellamus*. An propterea Gregorius Papam coluit, vt dominum suum, Ecclesiæ Monarcham, & ipse se illi subiectum agnouit? Minime gentium : & hoc oratio illa ipsa ostendit, & tota historia creationis Episcopi Doarorum, quę apud ipsum extat & Basilium Magnum : quem libere conquerentem in ea narratione de Ro. Pontificis fastu iam tum intolerabili, inuerecunde carpit Baronius in illorum temporum historia. Addit Philippus de Petro : *columna fidei*, ex Paulo ; qui Gal. 11. 9. Iacobum, Cepham, & Iohannem vocat στύλους, *columnas*. Subijcit, *fundamentum Catholicæ Ecclesiæ*, eleganter

eleganter & vere. Significat enim, propter fidei confessionem dici Petrum petram, siue fundamentum Ecclesiæ, non autem propter Monarchiam, vt placet Baronio. Postremò sequitur; *qui vsque nunc & semper, per suos successores,* (vel ἐν τοῖς ἑ. δ. *in suis successoribus*) *& viuit & iudicat.* hæc paullo aliter habentur in Latinis quæ descripsit Baronius. Quo autem sensu ista dixerit Philippus, iure dubites. Potest accipi simpliciter dictum ad laudem Petri, cuius spiritus cum Christo viuit in cœlis, doctrina & fides durant in fidelibus successoribus, & durabunt, quamdiu Ecclesia Dei terras colet. Atque eadem Petri doctrina δικάζει, iudicat, decernitque de rebus Ecclesiæ: quia fideles Petri successores, Episcopi Ecclesiæ, de rebus fidei iudicant ex antiqua fide, quam Petrus & cæteri Apostoli semel tradiderunt. Sed potest intelligi hoc dictum à Legato Papæ, in honorem ipsius Papæ. ostendimus enim antea, cepisse iam illa ætate trahi verba Domini & Petro factas promissiones, ad honorem vnius Sedis Romanæ: verùm eam interpretationem primis temporibus fuisse ignoratam, satis antea demonstratum est. Nihil igitur è Concilio Ephesino, quod caussam Monarchiæ Papalis adiuuet, attulit conditor Annalium. Qui ἐπίκαιον digressionemque hanc suam tandem claudens, & quasi re bene gesta exultans; Ecclesiam super Petro fundatā æternùm mansuram ait; atq; omnes contritum iri, qui in illam petram offenderint. Hoc & nos toto affectu optamus vt fiat, tota credulitate confidimus futurum: sed illos grauiter & periculose putamus errare, qui lapidem de quo hæc dicuntur apud Matthæum XXI. 44. qui est IESVS CHRISTVS, pertinere putant ad Papam: aut qui Ecclesiam Dei viuentis, cui morte sua Dominus ad cœleste regnum patefecit aditum, Monarchiam esse autumant, in terris imperitantem, & sub obtentu friuolarum distinctionum, vniuersi mundi dominationi inhiantem; Reges & Principes superbe sub pedibus suis calcantem. Eiusmodi terrenum imperium qui animo conceptum fouent, & vano splendore, ac specie fallaci rerum præsentium decepti, sibi plaudunt; rogo illos, obsecro, obtestor per DEVM immortalem, videant, ne quam ipsi putant esse fiduciam in vera petra, exitus tandem probet, vel in hac, vel in altera certe vita, esse friuolam extra verbum Dei iactationem, ac prorsus inanem gloriationem, illi similem, vel illam ipsam; *Sedeo Regina, & vidua non sum; & luctum non videbo.* Apocalypseos XVIII. 7.

XVII. *Quo sensu dixerit Dominus Petro*, Vade post me Satan. *phrasis Hebraica*, Tu mihi es in Satan. *Patrum sententia de peccato Petri opponitur sententiæ Maldonati. Refelluntur qui putant peccasse Petrum per arrogantiam, & eò trahunt verbum* φρονεῖν. ἐπιτιμᾶν.

ANNI XXXIII. Num. XXVI.

NEgat Baronius, quando Christus illa dixit Petro, *Vade post me Satana*; *scandalum es mihi*: propterea dictum esse Petrum Satanam, quod Diabolico Spiritu ageretur, cùm illa Christo diceret, quorum gratia obiurgatur. Sane hæc phrasis ex vsu Hebraici sermonis vnde manauit, videtur exponenda. Porrò apud Hebræos ea locutio eiusmodi vim, opinor, non habet, vt si quem hac voce increparent, hunc vellent intelligi esse quem vocamus Diabolum, Satanam, τὸν ἀντικείμενον & τὸν πονηρόν. Extat exemplum II. Samuelis XIX. 22. vbi Dauid repudians consilium Iobi ab Abisai suggestũ, de occidendo Semei, vt hîc Dominus Petri consilium reijcit, de non subeunda morte, sic ait: *Quid mihi est vobiscum filij Saruiæ? cur efficimini hodie mihi* לשטן *in Satan?* ex quo apparet instar prouerbij esse, soliti de eo vsurpari, qui malum & perniciosum daret consilium, faciens in eo officium veri Satanæ, id est, aduersarij & inimici. Hoc etsi verum est, ego tamen non video, qui possit negari, Petrum quando passionem Christi, sic est auersatus, & quantum in ipso fuit, auertere Deum ab eo consilio voluit; ex suggestione Satanæ, (licet ignorantem,) illa & sensisse & dixisse. Omne enim peccatum est à Diabolo: peccatum autem est, quicquid fit sine fide. Rom. XIV. 23. Hoc autem Petri consilium adeo ex fide non erat, vt ipsam potius fidem radicitus euelleret. Iccirco apud Chrysostomum Dominus ita Petrum alloquitur; *Ego tibi dico, vt ipse non patiar, consilium id esse Diaboli.* & Ruffinus in benedictione Dan, ait Petrum cùm hæc dicebat, *præ amore nimio, per ignorantiam non rectè equitasse in fide*: id est, peccasse in fide. & Chrysostomus homilia in illa, *Pater, si possibile est*, &c. ait Dominum obiurgatione sua, vtentem magna πολλῇ φορᾷ, *vehementia* (proprie est ictus grauis cæsim ferientis:) Petrum ὑβρίσαι, id *contumeliose accepisse.* Vt mirer valde reperiri Theologos, qui vocent in dubium, an sit hic aliquid à Petro peccatum. Maldonati in hunc locum verba sunt: *Cur tam acriter Christus Petrum reprehendit? Non tam, quod Petri culpa, si qua tamen fuit, quàm quod rei de qua agebatur magnitudo, mereatur.* Vult Petrum appellatione Diaboli increpitum esse à Domino, propter culpam vel leuissimam, vel prorsus nullam. quæ est mira Theologia & noua.

Nam

Nam veteres, qui Petrum excusabant, illi verba hæc: *Satana, scandalum mihi es*, à superioribus distinguebant, & Diabolo non Petro volebant esse dicta, vt Hilarius, & Petrus Chrysologus, sermone XXXVII. Hieronymus duplicem interpretationem affert; quarum prior, ipsa est Hilarij: posteriore non negat peccasse Petrum: sed caussam affert, quia promissiones illi factæ omnes ad futurum tempus referebantur. Sunt qui arrogantiâ peccatum esse à Petro contendant; idque eliciunt è verbo φρονεῖν doctissimi interpretes. Quos ego falli non dubito: nam id verbum per se positum, nullam habet superbiæ significationem: simpliciter enim est, cogitare, mente vti, διαλογίζεσθαι. quare vt μέγα φρονεῖν de superbiente dicitur; sic ταπεινὰ φρονεῖν de humili & modesto. Apud optimos auctores leges locutiones sexcentas, in quibus φρονεῖν vsurpatur, vbi suspicio de arrogantia nullum habet locum: vt κακὰ φρονεῖν τινί, *velle nocere*. & φρονεῖν τὰ βέλτιστα τῷ κοινῷ, *optime animatum esse erga Remp.* apud Dionysium Halic. quinetiam apud Apostolum τὰ τῆς σαρκὸς φρονεῖν & τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς θάνατος, in octauo capite ad Rom. de arrogantia peculiariter non dicuntur, sed de peccato in genere. Si quid igitur in Petri hoc facto affine arrogantiæ notare voluerunt Euangelistæ, non voce φρονεῖν id fecerunt; sed potius verbo ἐπιτιμᾶν, quod Euthymius hîc explicat *reprehendere*: vetus interpres rectè, *cepit increpare Dominum.* durum sane verbum: quod & Matthæus & Marcus vsurpant de Petro, ad exprimendam vehementiam, qua ille vsus est Dominum alloquens: quę etsi, vt vere ait Baronius, ab ingenti amore proficiscebatur: à peccato tamen Petrum non præstabat immunem. Peccatum enim est, quicquid cum Dei voluntate & decretis non congruit. Iansenius Episcopus in hunc locum libere & verè: *Vnde simpliciter à se repellentis oratio habenda est; qua non indigne etiam Petrus repulsus fuit: quum reuera Satanam ageret reuocando à iussis Dei.*

XVIII. *Defenditur traditio de transformatione facta in monte Thabor: qui Græcis* Itabyrius *vel* Atabyrius. *Gemini locus emendatus. altitudo eius montis varie prodita magnis scriptoribus.*

ANNI XXXIII. Num. XXIX.

Montem in quo facta est Christi transformatio, fuisse montem Thabor, certum est: & sine caussa de eo quidam dubitant; in his Maldonatus. Est enim vetustissima in Ecclesia traditio, mutationem illam in eo monte factam esse: & Euangelistæ Matthæus ac Marcus, quando eum montem vocant ὑψηλὸν *sublimem*, tacite significant, de monte illo se loqui: nam in eo tractu nullus fuit mons, qui

altitudine certare posset cum Thabor: quem Iosephus semper Itabyrium appellat; alij è Græcis Atabyrium, vt Polybius. In Gemini Elementis Astronomiæ, capite, περὶ ἐπισημασιῶν τῶν ἄστρων, bis scriptum est Σαταβύριον, mendose, pro Ἀταβύριον. Scribit Iosephus Belli Iud. lib. I V. cap. sexto, hunc montem τὸ ὕψος ἐπὶ τριάκοντα σταδίους αἴρεσθαι, *habere altitudinem stadiorum* x x x. quod non congruit cum obseruatione Polybiana, qui in quinta historia, τὴν πρόσβασιν, ait, ἔχει πλεῖον ἢ πεντεκαίδεκα σταδίων, *ascensum habet stadiorum amplius quindecim.* fieri potest, vt de diuersis partibus montis senserint Polybius & Iosephus: non enim vna solum ex parte adiri solent magni montes. Testimonio Gemini cognoscimus hunc montem habere altitudinem κατὰ κάθετον, *ad perpendiculum*, stadiorum fere quatuordecim: vt non sit mirum quod Iosephus ait de triginta stadijs, si accipiatur de vijs & flexibus circa montem, per quos ascenditur. Iohannes Damascenus inusitatæ altitudinis montem hunc fuisse ostendit, cùm sic ait in elegante homilia de transformatione: Νῦν δὲ Θαβὼρ ἀγαλλιᾶται, καὶ γήθεται τὸ θεῖον ὄρος καὶ ἅγιον, τὸ ὑψηλὸν, οὐχ ἧττον τῇ δόξῃ τε λαμπρότητι, ἢ τῷ ἀξίῳ μετεωρίσματι.

XIX. *Sententia Baronij de didrachmorum pensitatione probata. Doctrinam de immunitate clericorum, (quæ hodie vocatur ridicule* Libertas Ecclesiastica) *ex iure diuino, non autem è liberalitatibus Principũ, esse nouam, & hominum ingratissimorum. Locus Hieronymi male tractatus Baronio. Papam esse Monarcham, sacerdotes omnes Reges, è Bar. sententia.*

ANNI XXXIII. Num. XXXI.

IN historia de didrachmis à Petro exactis, multa dici poterant, quæ breuitatis caussa prætermittimus. Mihi Baronij sententia non displicet, qui refert ad pensitationem à Deo institutam, in vsum tabernaculi aut Templi. & hæc multorum virorum doctissimorum est sententia. Itaque quasi precario exiguntur hæc didrachma, non superbe & cum violentia, sicut solent exigi tributa à Principibus seculi imposita. Sed quid est apud Baronium *didrachmate persoluto*? nam hęc formatio neque per analogiam stare potest, neque vllo exemplo nititur. δίδραχμον Græci, & Latini *didrachmum* dicunt. Quod autem clericorum immunitatem hinc probat auctor, tanquam ex iure diuino manantem; communis est error multorum ab aliquot retro seculis. Nemo dubitat ante leges Constantini & aliorum Principum, ex quorum liberalitate & indulgentia sancita est clericis immunitas, prædia Ecclesiasticorum, iuris communis fuisse. Hoc si contra legem diuinam fuisset,

fuisset, sine dubio vbi primum extitit Imperator Christianus, statim in ipso principio ius illud sublatum esset, tanquam impium. Atqui non statim à Constantino, sed varijs temporibus à varijs Imperatoribus, iura immunitatis sunt concessa: & qui illa accipiebant, liberalitati concedentium Principum omnia semper tulerunt accepta. Est igitur noua Theologia, quę docet propter illa iura nihil Principibus debere Ecclesiasticos: potuisse enim illos ex iure diuino immunitatem sibi vindicare, vel inuitis Principibus. noua, inquam, hæc Theologia est, & qui illam hodie tuentur, certissimi sunt Nouatores, bipedum ingratissimi, & beneficijs quæ à Principibus acceperunt longe indignissimi. Nos quidem institutum laudamus, vt veris Christi sacerdotibus immunitate consulatur, & alijs etiam modis: sed hanc turpem & fœdam Nouatorum istorum ingratitudinem, alienissimam esse à fide & disciplina priscæ Ecclesiæ contendimus: neque dubitamus, Cyprianum, Ambrosium, Augustinum, & similes Patres, si hodie viuerent, auctores tanti flagitij totis animis fore detestaturos. Iam suo tempore Hieronymus, qui nihil vlla ex parte simile hodiernæ immunitati suis temporibus vidit; clericos propter illam Principum liberalitatem, quâ iam tum fruebantur, infelices pronuntiabat: intelligebat, credo, vir diuinus, quantum Ecclesia Dei periculum adiret, ne ditata corrumperetur. Baronius mala fide locum illum Hieronymi, dimidia parte truncatum describit, & pium illius affectum dissimulat. Sic autem magnus ille vir: *Dominus noster tributa, quasi Regum filius non debebat: sed qui humilitatem carnis assumpserat, debuit adimplere omnem iustitiam. Nos infelices, qui censemur nomine, & nihil dignum tanta facimus maiestate: nos pro illius honore tributa non reddimus, & quasi filij Regis, à vectigalibus immunes sumus.* Sed de his immunitatibus, quæ hodie libertatis Ecclesiasticæ nomine censentur, alibi, si Deus volet, plura sumus dicturi. Interim notent studiosi, caussam, quæ à Baronio assignatur, cur clerici debeant esse immunes: quia, inquit, Christus *instituit regale sacerdotium*: nam ex sententia huius & omnium aliorum Hildebrandinæ doctrinæ assertorum, Papa est Monarcha absolutus, Rex Regum; imò solus in Orbe Imperator (ait Martha in epistola Romæ scripta ad Paulum v.) solus Rex, solus Princeps, vicedeus, omnipotentia Pontificia præditus: Episcopi autem, ac vel infimi ordinis sacerdotes, Reges sunt quouis Rege potiores. & obtenduntur quidem spiritualia, quorum administrationem ad clerum proprie spectare, nemo ignorat: sed ad temporalia extendi potestatem Sacerdotũ, quando Baronius & alij Reges illos nominant, sciunt omnes illius doctrinę periti. Hanc igitur Theologiam nouam esse, & illius assertores iure dici Nouatores, quis negare ausit?

XX. *Iosephi*

XX. *Iosephi & Plinij dissensus in fluuij Sabbatij natura. defenditur Plinius auctoritate Rabbinorum. Iosephi locus emendatione traducitur in eandem sententiam. Origo multarum transpositionum in libris veterum. Iosephus iterum emendatus.*

ANNI XXXIII. Num. XXXVII.

OCcasione fontis Siloæ, historiam fluuij Sabbatici commemorans hoc loco Baronius, Plinium erroris arguit, qui miraculosam eius naturam contrario modo atque Iosephus exposuerit. Nam quum dicat Iosephus, hunc fluuium septimo quoque die veluti rediuiuum exoriri; post sex dierum cessationem vel defectum: Plinius contra scribit, lib. XXXI. cap. II. *In Iudæa riuus sabbatis omnibus siccatur.* Sed Plinium aduersus Iosephum tuentur omnes Rabbini, qui illius siue historiæ siue fabulæ mentionem faciunt. Omnes enim narrant, hunc fluuium currere, id est, magno impetu ferri בל ימי השבוע חוץ בשבת *omnibus diebus septimanæ, præter sabbatum.* Confirmat hoc & ipsa appellatio: nam vt ait Elias Grammaticus, Sabbaticus, vel Sabbation, dictus est, מפני שביתתו בשבת *propter cessationem ipsius in sabbato.* Et sane, quum soleant Rabbini hoc etiam argumento vti, ad euincendum, non solis Iudæis, sed omnibus Gentibus imperatam esse quietem diei Sabbati; non est dubium, vulgo creditum esse ab illis, hunc fluuium, quem putant nonnulli eum esse, qui Eleutherus Straboni dicitur, septima die quiescere. Huic traditioni quum vnus, quod sciam, Iosephus repugnet; diu est cùm subijt animum suspicio, paucorum verborum traiectione & nonnullorum omissione, iam olim & ante Ruffinũ eius locum esse corruptum; ita, vt arbitror, restituendũ. πολὺς γὰρ ὢν ὅτε ῥεῖ, καὶ κατὰ τὴν φορὰν οὐ χαλαρός, ἐξ ἡμερῶν ἀριθμόν, ἔπειτα δὲ πᾶς ἐκ τῶν πηγῶν ἐπιλείπων, κατὰ τὴν ἑβδόμην ἐνδίδωσι, καὶ ξηρὸν παραδίδωσιν ὁρᾷν τὸν τόπον· εἶθ᾽ ὥσπερ μηδεμιᾶς γενομένης μεταβολῆς, μετὰ τὴν ἑβδόμην ἐκδίδωσι· καὶ ταύτην ἀεὶ τὴν τάξιν ἀκριβῶς τετήρηται διαφυλάττων. *Nam quum sit magnus quando fluit, feraturque impetu non leni, per spatium sex dierum; postea totus ab ipsis fontibus deficit, & die septima cessat, præbetque aluei locum oculis spectandum, qui est siccus: deinde quasi nulla facta esset mutatio, post diem septimam erumpit; atque hunc ordinem exacte semper ab eo seruari obseruatum est.* Sæpissime alibi monuimus, & certis exemplis probauimus apud Strabonem, Athenæum & alios veteres auctores, quos vigilijs nostris illustrauimus; solenne esse librarijs, vt quando duæ vicinæ periodi in verbum idem aut simile desinunt; sicut hîc in ἐνδίδωσι & ἐκδίδωσι, alteram periodum errore sibi familiari omittant: quod videtur

videtur huic loco fuisse fraudi. Accidit hoc in omni genere scriptorum innumeris locis: in Iosepho autem non solum hic, sed & alibi sæpe, vt docuerunt me Christianissimi Regis membranæ, de quibus antè dixi. Exempli gratia: Originum libro II. cap. I I. post hęc verba in pag. 33. περιέχοντα περιουσίας αὐτοῦ: omissa sunt quædam verba quorum postremum est αὐτοῦ. Scribe è libris Regijs: περιφ. περιουσίας αὐτοῦ, καθάπερ ἡ ὕλη τῷ διαπλάττει ἡ ὑποκειμένης ὕλης αὐτοῦ, καὶ μ. atque hæc verba etiam Ruffinus agnoscit.

XXI. *Cur Syriacæ legiones imaginem Seiani non habuerunt inter signa. Locus Suetonij. Mos Baronij.*

ANNI. XXXIII. Num. XLVIII.

Legitur apud Suetonium libro III. cap. XLVIII. de Tiberio: *Largitus est quædam munera Syriacis Legionibus, quod solæ nullam Seiani imaginem inter signa coluissent.* Hoc Baronius refert ad ritus Iudæorum, qui imagines nullas colere fas putabant: atque hoc iterum repetit in anno LXVIII. sed hallucinatur insigniter. nam Legiones Syriacæ, vt plurimum, Syrorum hominum non erant; multo autem minus Iudæorum. deinde res ipsa arguit, propterea id ab illis factum; quia Seiano minus fauebant; cuius vel inuidebant fortunæ, vel fidem erga Imperatorem habebant suspectam. Non fuisse religione impeditos clarum est: quando colebant Legionum signa. Sed Baronius omnia rapit ad suum propositum, etiam ex leuissimis occasionibus.

EXERCITATIO XVI.

I. *Numerum annorum vitæ Domini in terris, & Paschatum inter baptismum & passionem ab eo actorum, non esse adeo certum ac putauit Baronius. Fabulæ de castellis Magdalo & Magdalel.*

ANNI XXXIV. Num. I.

INitio anni trigesimi quarti pollicetur conditor Annalium, se in explicandis quæ restant de vita Domini nostri, ἐν ἀνθρώποις πολιτευομένου, & passione eiusdem, *exactam temporum rationem allaturum.* Quod vtinam quàm fuit illi facile polliceri, tam fuisset facile rebus ipsis præstare. Sed enim alios humeros, si fateri verum licet, id onus postulabat. Nam de numero annorum, quos in terris egit Christus, item Paschatum, quæ inter baptismum & passionem

passionem celebrauit, sine accurata cognitione Kalendarij Hebræorũ & doctrinæ Cyclorum Solis & Lunæ, sperare se aliquid certi posse pronuntiare; id verò est falsa spe se lactare, eademque operâ sibi & alijs imponere. Quando enim quæstiones istę, & similes his aliæ, expressis Scripturarum testimonijs decidi non possunt: nihil melius, neque consultius video, quàm doctrinam temporum & epilogismos Cyclorum in subsidium vocare. Hæc secunda nauigatio est, omnium tutissima. Quod igitur tradit Baronius, Regem Messiam anno ætatis suæ trigesimo quarto passum esse: nec nisi quatuor Paschata inter baptismum & passionem interuenisse: vulgo receptam opinionem sequitur, rationibus haut scio quàm satis firmis nitentem. Nam qui cyclum Lunæ & veram literam Dominicalem in consilium adhibuerunt, viri longe præstantissimi, & in ea parte eruditionis exercitatissimi, aliter sentiunt; & passionem Domini, non decimo octauo Tiberij anno congruere, sed sequenti XIX. contendunt: ac proinde anno ætatis passum esse, non trigesimo quarto, vt statuit cum vulgo Baronius; sed tricesimo quinto; qui est annus æræ Dionysianæ trigesimus tertius: nec quatuor dumtaxat Paschata inter baptismum Christi & passionem interuenisse; verum quinque: nisi putemus, quæ est nonnullorum virorum eruditorum sententia, cùm anno Tiberij XV. Dominus est baptizatus, post Paschæ solemnia id esse factum. Id verò Ecclesiæ traditioni quum repugnet, memoriam baptismi Christi sexta die mensis Ianuarij ab antiquissimis temporibus colenti; cur non admodum probabilis censeri debeat opinio de quinque Paschatibus Domini, caussam nullam video. Primus, quod sciam, nostra memoria assertor quinti Paschatis extitit Gerardus Mercator, insignis Mathematicus: cuius sententiàm viri summi & amplexi sunt, & nouis argumentis, ex Hebraici Kalendarij ratione præcipuè, desumptis, confirmarunt. Sed nos huiusmodi quæstiones, quæ ad institutum nostrum proprie non pertinent, doctis Chronologis tractandas relinquimus. Vt ad propositum accedamus, recte Baronius verba illa interpretatur, ex vndecimo capite Iohannis, ἐκ τῆς κώμης Μαρίας καὶ Μάρθας, stuporemque illorum castigat, qui castellum Magdalum ex his verbis finxerunt, cuius hæ essent dominę, & à quo Magdalena inuenisset nomen. Quæ igitur scribuntur ab eodem supra, in anno XXXII. numero 23. de castello Magdalel in Galilæa, & Magdalo in Iudæa, friuola & non nauci esse, ipse iam testis est Baronius. Et sane putare Magdalenam à castello aut turri sic dictam fuisse, quia Hebræis *migdal* est turris; non minus est absurdum, quàm existimare, omnes qui Mosis nomine sunt appellati, ab aquis fuisse extractos; qui Abrahami, patres fuisse

multorum

multorum populorum; qui Isaaci, propter risum matris sic esse dictos. De conuiuio quod Bethaniæ paullo ante Pascha vltimum fuit Christo exhibitum in domo Lazari; vt mox affirmat Baronius, dictum est anno superiore.

II *De locutione illa*, Osanna filio Dauid: *Imperfectæ phrases acclamationum & inscriptionum.* Osanna *idem quod* βαΐα. βάϊα φοινίκ. θαλλοὺς vel κλάδους ἐκτομένων. Εἰρεσιώνη apud Iosephum.

Anni XXXIV. Num. V.

De voce Hosanna post tot viros doctissimos, qui de illa egerunt, verbum non adderem; nisi viderem, Baronium veram illius interpretationem ex ignoratione priscæ elegantiæ, & Hebraicæ phraseos, repudiare. Auctor est Elias in Thisbi הושענא *Hoschabana* compendio sermonis dici solitum in acclamationibus; pro הושיעה נא *Hoschina na* Ναὶ σῶσον, *serua obsecro*. Hoc quum verum sit ac certum, negat Baronius ea notione hanc vocem posse illo loco accipi. *vitiosa enim*, inquit, *esset locutio, quæ nullum congruentē refert sensum orationis.* Sed Baronium cùm ita sentiebat, ratio fugiebat: cui tamen hanc hallucinationem iure condones, quum doctissimus vir Angelus Caninius, (ex quo ille desumpsit, quicquid de hac voce scripsit,) in eodem luto videatur hæsisse. At quis nescit morem esse in omnibus linguis seruatum, vt in eiusmodi acclamationibus, sicut & statuarum inscriptionibus, sententiæ semiplenæ persæpe efferantur, atque audientibus relinquantur supplenda verba ad sensum perficiendum necessaria? Talis illa acclamatio apud Lampridium in Alexandro Seuero; *Iuueni Imperatori, patri patriæ, Pontifici maximo.* supple, salutem precamur, aut tale quid. & istæ ad Pertinacem: *Gladiatorem in spoliario*, supple, poni volumus. &, *delatores ad Leonem.* &, *delatoribus metum*; &, *victoriæ populi Romani feliciter*: *fidei militum feliciter*: nempe, euenire optamus, vel speramus: apud Euagrium lib. II. cap. XVII. Λέοντος πολλὰ τὰ ἔτη. *Leoni multos annos*: subaudi, optamus. Omitto sexcenta id genus exempla. Quare etiamsi nulla esset alia ratio illa exponendi, Ὡσαννὰ, τῷ υἱῷ Δαβίδ. *Osanna, filio Dauid*; commodissime tamen accipi sic possent, *Serua quæso*, ô Deus: *Filio Dauid*, hoc precamur. Votum namque hoc esse populi Iudaici, Regi Messiæ læta precantis, petentisque à Deo vt illi benediceret; cùm res ipsa arguit, tum à doctis viris prolixe disputatum est; Theodoro Beza primùm; deinde à Iesuita Maldonato: qui dissimulato Bezæ nomine, alienam sententiam erudite confirmauit. Verissime autem obseruauit Beza, nec prætermisit Maldonatus,

 sine

fine caussa insolentem videri tertium casum, *filio David*: quum verbum Hebraicum, vnde est *Hosanna* ita sæpe construatur; vt in simillimo loco, Psalmo LXXXVI. 16. הושיעה לבן אמתך quod possis vertere, ὡσαννὰ τῷ υἱῷ τῆς παιδίσκης σου. Græci interpretes, sic: Σῶσον τὸν υἱὸν τῆς παιδίσκης σου. Hæc interpretatio simplicissima est. Sed potest hæc dictio etiam aliter accipi; quoniam, vt verissime obseruauit doctissimus Caninius, in scriptis Rabbinorum ex hac dictione fit nomen πηχικόν; cuius plurale extat in Ritualibus illorum, cùm dicunt הושענות לסוכות *Hosananoth le sucoth*, id est, formulæ hymnorum vsitatæ in celebrando festo Tabernaculorum, septem dierum: quorum singuli habent sibi proprias Hosannas, quæ dicuntur, *Hosanna primi diei*, *Hosanna secundi diei*, & ita deinceps. sic autem & hymni illi nominantur, & frondes arborum, putà, palmæ, oleæ, aut salicis, quas tenere manibus per illos dies solebant, quia subinde repetitur ea formula, *Hoschiana na*, vel *Ana hoschiana na*, & similes quidam versus intercalares in quibus id verbum inest. Possumus igitur in his, *Osanna, filio David*, eam vocem sic interpretari, vt sit idem ac βαΐα, quod nomen in ea historia Iohannes vsurpauit. tum autem, supplendo locutionem imperfectam, *Osanna filio David* interpretabimur; hæc baia, siue termites palmæ, oleæue, aut salicis, aliasue arboris frondes in honorem filij Dauid; videlicet φέρομεν καὶ πάλλομεν, *gestamus & vibramus*. Erat moris apud veteres, vt quorundam festorum pompas deducentes, oliuæ termites gestarent, qui propterea θαλλοφόροι dicebantur. meminit horum etiam Chrysostomus, tertio in Annam sermone: vbi eos coniungit ἀγωνοθέταις & χοροάρχαις. aliquando è plurium arborum frondibus & fructibus concinnabatur quasi fasciculus leuis quem gestabant, vt fuit illa quæ dicebatur Atheniensibus εἰρεσιώνη, & hæc Iudæorum *hoschana*, quam propter eam caussam εἰρεσιώνην appellat Iosephus, libro tertio, capite x. vbi eius conficiendæ è myrto, salice, spadice palmæ, & persea, rationem hanc exponit. Iussit Deus Iudæos, inquit, festum Tabernaculorum per octo dies agitare, in vrbem metropolin conuenientes: ὁλοκαυτοῦν τε καὶ θύειν τῷ Θεῷ ἐπὶ χαριστήρια φέροντας ἐν ταῖς χερσὶν εἰρεσιώνην, μυρσίνης καὶ ἰτέας, σὺν κράδῃ φοίνικος πεποιημένην, τοῦ μήλου τοῦ τῆς περσέας προσόντος. Videtur Epiphanius alludere ad concinnationem huius iresionæ Iudaicę, cum sermone εἰς τὰ βαΐα, id est, die palmarum habito, ait, οἱ μὲν τοὺς κλάδους ἔκοπτον, οἱ δὲ τοὺς θαλλοὺς ἔπλεκον. *alij ramos secabant, alij frondes virentes inter se connectebant*. Porrò has frondes in ducenda pompa quatiebant in honorem eius cui pompa ducebatur; quod Græci dicunt, κλάδους ἐλαιῶν: Patres in hac historia, βαΐα σύων vel ἐλαιῶν.

Epiphanius

Epiphanius ſermone eodem: τὰ βάϊα τῆς νίκης, ὡς νικητῇ τοῦ θανάτου βαστάσωμεν, σὺν κλάδους τῶν ἐλαιῶν τῷ ἐκ Μαρίας κλάδῳ θεοπρεπῶς ἐπισείοντες. mox: παῖδες βάϊα σείουσι. Alludit ad morem hunc & hanc hiſtoriam Chryſoſtomus homilia in magnam ſeptimanam, ita ſcribens: οὐδὲ Ἱεροσόλυμα μόνον, ἀλλ᾽ ἀπὸ τῆς οἰκουμένης ἁπάσης μυρίανδροι πάντοθεν Ἐκκλησίαι ἐξέρχονται ἀπαντῆσαι τῷ Ἰησοῦ, οὐ βάϊα φοινίκων κατέχουσαι, καὶ ἐπισείουσαι.

III. Locus Cyrilli Ieroſolymitani expenditur, ab interprete & Baronio male acceptus.

ANNI XXXIV. Num. VII.

IN Cyrilli Ieroſolymitani teſtimonio de palma, quæ termites ſiue ſpadices aut baia turbis præbuit Chriſtum ſequentibus; impoſuit Baronio Latinus interpres; ex cuius verſione ipſe collegit, adhuc Cyrilli ætate, poſt tot Iudææ vaſtationes, & Romani exercitus caſtrametationem, in illo ipſo loco diuturnam, adhuc extitiſſe illã arborem in rerum natura. Sed hoc beatus Cyrillus non dicit: qui in decima Catecheſi longum texens catalogum omnium teſtimoniorum, quibus illuſtrata eſt gloria Domini, palmæ quidem meminit; verùm extare eam, cùm ipſe illa ſcriberet, non dicit: & quia non dicit, credere nõ debemus. dixit enim & notauit expreſſe in ijs rebus, quas ſcire nos voluit & credere ab ætate Domini ad ſuam duraſſe. Sic de ligno Crucis, τὸ ξύλον τὸ ἅγιον τοῦ σταυροῦ μαρτυρεῖ, μέχρι σήμερον παρ᾽ ἡμῖν φαινόμενον: *ſanctum Crucis lignum teſtatur, quod hodieq; videtur apud nos.* de ſaxo quod ori ſepulchri fuerat impoſitũ; μαρτυρεῖ καὶ ὁ λίθος, μέχρι σήμερον κείμενος, *teſtatur & lapis, qui hodieq; ibi iacet.* Si quis dicat; cur teſtem laudat palmam, ſi illa arbor iam non extabat? Reſpondeo; non eſſe propoſitum Cyrilli eo loco, illa dumtaxat commemorare, quæ olim Chriſto exhibuiſſent teſtimonium, & adhuc ipſius ætate extabant: ſed ſimpliciter omnia fere, quæ in Scripturis legerentur in eo genere inſignia. Itaque verbum μαρτυρεῖ, aut μαρτυροῦσι, quod in eo ſermone plus quàm vicies repetitur, etſi præſentis eſt temporis, fere tamen ibi accipitur Cyrillo in ſignificatione præteriti. pauca enim extabant illorum quæ ibi recitantur; pleraque iam olim eſſe deſierant. Eiuſmodi ſunt iſta; ἄνεμοι προστασσόμενοι καὶ φιμούμενοι, *venti iuſſi & repreſſi.* neque enim tunc venti illi extabant: quinque panes in millia quinque diuiſi: tenebræ quæ tempore paſſionis ſunt factæ: vmbra Petri, quæ in virtute Chriſti ſanauit ægrotos, & plura alia. Cyrilli verba de palma ſunt: ὁ φοῖνιξ ὁ ἐπὶ τῆς φάραγγος μαρτυρεῖ, τὰ βάϊα παρασχὼν παισὶ τοῖς τότε εὐφημοῦσι. *palma huius conuallis teſtatur, quæ termites præbuit omnibus, qui tunc* Chriſtum *laudabant.*

expressimus ancipitem sensum verborum Græcorum: ὁ φοῖνιξ ὁ ἐπὶ τῆς φάραγγος. interpres sic: *Palma quæ est in valle.* quasi dixisset Cyrillus, ὁ ἐπὶ τῆς φάραγγος ὤν. hic fons erroris Baroniani: quum verba auctoris sic potius debeant suppleri & exponi, ὁ ἐπὶ τῆς φάραγγος τότε ὤν. *palma quæ tunc erat in conualle.*

IV. Compendium rerum Domini apud Baronium, interdum parum accuratū.

ANNI XXXIV. Num. VIII.

IN eo compendio rerum Domini, quod Annalibus suis Baronius inseruit, nonnulla occurrunt, in quibus vel iudicium ipsius iure desideres, vel diligentiam. Exemplum habes isto loco, vbi res exponuntur, quas gessit Christus in Vrbe, postquam pullo vehens turbis plaudentibus, eam esset ingressus. Omittit enim historiam de eiectis è templo emptoribus & venditoribus. quam tamen partem rerum à Domino gestarum, tanti fecit vir maximus Hieronymus, vt pronuntiare non dubitarit, omnium miraculorum quæ sunt ab eo facta, istud esse longe maximum: non vt quidam existimabant, Lazarum è mortuis excitatum, aut quoddam aliud. Sic ille, Commentarijs in Matthæum, ad caput XXI. *Plerique arbitrantur maximum esse signorum, quod Lazarus suscitatus est, quod cæcus ex vtero lumen acceperit, quod ad Iordanem vox audita sit Patris; quod transfiguratus in monte, gloriam ostenderit triumphantis. Mihi inter omnia signa quæ fecit, hoc videtur mirabilius esse; quod vnus homo, & eo tempore contemptibilis, & in tantum vilis, vt postea crucifigeretur, Scribis & Pharisæis contra se sæuientibus, & videntibus lucra sua destrui, potuerit ad vnius flagelli verbera tantā eijcere multitudinem, mensasque subuertere, & cathedras confringere, & alia facere, quæ infinitus non fecisset exercitus. Igneum enim quiddam ac sidereum radiabat ex oculis eius, & diuinitatis maiestas lucebat in facie.* Hæc Hieronymus. Baronius fortasse propterea huius rei tantæ mentionem nullam fecit; quia putabat hanc historiam esse eandem, cum alia quæ narratur Iohannis capite secundo. Sed melius sine dubio doctissimi quique interpretum. Chrysostomus in hunc locum Matthæi. *Hoc & Iohannes scribit: sed ille quidem in principio Euangelij: at Matthæus ad finem. vnde fit verisimile, bis idem esse factum & diuersis occasionibus: quod apparet ex ipsis temporibus, & ex responsione.* Sed & prior illa historia similis huic, cuius strictim meminit Baronius in anno XXXI. num. XXXVIII. ingens plane fuit miraculum, vt erudite obseruat Dionysius Carthusianus.

V. Exploditur

V. Exploditur allata traditio ex Isidoro Pelusiota de ficu à Christo maledicta.

ANNI XXXIV. Num. IX.

SEquitur historia arboris fici à Domino maledictæ,& statim exarefactę: cuius historiæ mysteriū acutè declarat Chrysostomus, cùm in Matthæum, homilia LXVIII. tum etiam in graui sermone de serpente æneo, editionis Sauilianæ tomo septimo,pag.450. Pelusiotę verò Isidori locus de eadem arbore, aut prætermittendus erat Baronio, aut non sine excusatione proferendus. Continet enim traditionem futilem, absurdam,& verbo Dei apud Mosem palàm repugnantem. Et Isidorus quidem vocat λόγον ἀπόρρητον, sermonem indictum, inauditum, & à senibus nescio quibus traditione ad se delatum: sed miror ipsum, virum grauem & eruditum, non statim repudiasse, vt meram fabulam, μῦθον non λόγον. Quomodo enim ficus ad Ierusalem nata potuit illa esse ficus, quæ Adamo & Euæ folia tegendo pudori præbuit? Genes. III. 7. Nondum Deus immortalis è loco vbi conditi fuerant ipsos expulerat. adhuc igitur erant in illo γέμοντι ἡδονῆς horto Heden, cum folijs sese ficulneis tegebant. Qua erga ratione in Iudęam translata illa ficus ex Hedene & Mesopotamię regionibus? Nemo enim dubitat, opinor, quin locus Paradisi inter Tigrin & Euphratem sit quærendus. Adde quod arbores diuersas confundit hæc traditio: ficum, vnde folia sunt decerpta, & arborem scientiæ boni & mali, quam Isidorus eo loco appellat ξύλον τῆς παραβάσεως, *arborem transgressionis.* Scimus quosdam è veteribus fuisse eius sententię: sed quos pars sanior Theologorum solidis rationibus, dudum confutauit. Melius igitur fecisset Baronius, si hallucinationem Isidori tam insignem dissimulasset; neque Annalibus Ecclesię id genus fabellas dignas putasset.

V I. Κῆνσος in Euangelijs,pro tributo. Censitores, ζῳγρᾶται peręquatores. *Sententiæ grammaticorum Græcorum de voce κῆνσος, Suidæ, Hesychij, Moschopuli.* χάλκα. δραχμὴν pro denario. *An proprius nummus fuerit olim ad pensionem tributi.* νόμισμα κήνσου *in Euangelijs. Tributi è censu & capitationis differentia. Baronij hallucinationes.*

ANNI. XXXIV. Num. X.

VOx κῆνσος, quæ in Euangelio Matthæi ter legitur, apud Marcum semel, etsi Latina dictio est; non tamen ex vsu communi Latinè scribentium vsurpatur. Romanis scriptoribus *census* est descriptio agrorum, & reliquarum fortunarum, in censum deferri solitarum.

Sic

Sic dixit Cicero, quarta in Verrem, *Siculos ex censu, quotannis tributa conferre.* & auctor Glossarij, *Census* ἀπογραφὴ οὐσίας, ἀποτίμησις. Et olim quidem muneris Censorij pars erat, habere & ordinare census: sed postea, Censoribus sublatis, missi sunt per prouincias, quos vocabant Censitores; qui modum agrorum quem quisque possidebat, metiebantur, & in tabulas censuales referebant: ex quibus tributi pro sua virili cuique præstandi ratio constabat. Glossarium, *Censitor*, ἀπογραφεὺς, τιμητής. Hesychius, Κηνσίτωρ ὁ τῶν χωρῶν μετρητής. hic est qui dicitur ἐξισωτὴς Gregorio Naz. in oratione, de Iuliano censitore. In Cod. Theodos. *peræquatores*, sunt ad verbum ἐξισωταὶ, sic dicti, quod libros censuales emendarent, & onus tributi habita ratione census ex æquo inter ciues diuiderent. Quum autem pensitationis præstandę modus penderet à censu, obtinuit in prouincijs, vt ipsum tributum appellaretur κῆνσος, *census*. Sane etiam apud Romanos scriptores, *census* interdum, non descriptionem aut æstimationem bonorum significat, sed ipsa bona. vt, *homo tenuis census*. & apud Satyricum, *- misera est magni custodia census*. id est, magnæ pecuniæ, vel ingentium opum. Sed in Euangelijs κῆνσος est ipsum tributum, ὁ φόρος. quare pro eo quod Matthæus & Marcus dixerunt, ἔξεστι δοῦναι κῆνσον Καίσαρι. Lucas habet, ἔξεστι Καίσαρι φόρον δοῦναι. At Græci grammatici quum Romanæ huius vocis proprietatem non intelligerent, more suo ad nugas confugerunt. Suidas genus pecuniæ, quo solueretur annuum tributum sic dictum putauit voce Græca. Κῆνσος, τὸ νόμισμα, ἐτήσιον τέλος, παρὰ τὸ χαίνω τὸ κόπτω. quantum hîc ineptiarum? Primò, census nunquam legitur pro aliquo certo pecuniæ genere. nam qui in Euangelijs sic accipiunt, parum firma coniectura nituntur; quum ibi κῆνσος idem significet, vt ostendimus, ac φόρος *tributum*. Et cùm dicit Dominus, ἐπιδείξατέ μοι τὸ νόμισμα τοῦ κήνσου, *ostendite mihi numisma census*, manifestè discrimen ponit inter censum, hoc est, tributum, & pecuniam quæ tributi nomine pensitabatur. Deinde absurdissimum est, à verbo poetico χαίνω, deducere nomen κῆνσος: quod non scribitur per η vt tum postularet analogia; sed per η, simplex, aut etiam per ε, vt apud Theophilum in Institutionibus; Κένσος, στάσις, ἤτοι χάρτης, ἐν ᾧ Ῥωμαῖοι ἀπεγράφοντο. adde quod verbum χαίνω non significat κόπτω, *ferio*, vel, *cudo*, eo sensu, quò dicitur κόπτειν νόμισμα, *nummos cudere*, sed *cædo* & *occido*. Apud eruditissimũ grammaticũ Hesychium, ita scriptum est: Κίνσος, εἶδος νομίσματος, ἐπικεφάλαιον. vel, νομίσματος ἐπικεφάλαιον. sed ipse scripserat per ι κίνσος, vt liquet ex antecedentibus & sequentibus dictionibus. & alio loco idem distinguit inter κήνσου herbæ nomen, nescio in qua dialecto, & κίνσος *tributum*. τὸ δὲ τέλος, ait, κίνσος, διὰ τοῦ ι. sed hęc

partim

partim inepta sunt, partim falsa. Moschopulus : κῆνσος νόμισμα δραχμῆς ἰσοστάσιον· ἡ δράχμη δὲ ἵστησι κοκκία ἑκκαίδεκα. *Census est nummus, qui pendit drachmam ; drachma autem pendit grana sedecim.* Plutarchus & alij Græci scriptores solent Romanum denarium exprimere voce δραχμή. ita accipio id nomen in hoc Moschopuli loco. Existimauit hic grammaticus, censum fuisse dictum pecuniæ genus, quo tributum solueretur ; & quia mox vbi dixisset Dominus *ostendite mihi numisma census*, ostenditur illi denarius ; putauit, nummum qui appellabatur *census*, fuisse denarium Romanum, siue drachmam Græcam. Baronij quoq; eadem fuit sententia ; cuius verba sunt ad hunc locum. *Moris fuit apud Romanos, vt numismata pro ratione tributi vel census ab Imperatoribus cuderentur ; nec vno semper modo eadem permanerent : sed numismata tributorum, à cæteris vsualis pecuniæ nummis in eo differrent, quod istorum pretium semper idem esset : numismata verò census vel tributi, cùm mutaretur tributi qualitas,* (diceret potius, *quantitas,*) *eadem ad rationem tributi recens formarentur.* deinde subijcit locum Lampridij, è vita Alexandri Imper. qui tale quid factum esse sub illo Principe significat. Sed quod dicitur de Alexandro Mammææ, ad Tiberij tempora temere non debet referri. Videtur enim Lampridius peculiare aliquod illius optimi Imperatoris institutum notare voluisse. At Baronius Lampridij testimonium sic accepit, vt intelligeret semper hoc fuisse seruatum in Imperio Ro. Sed mirum est, ne vnum quidem historicorum, qui vitas Imperatorũ, siue Alexandro priorũ, siue posteriorũ, literis tradiderunt, quicquam eiusmodi scripsisse. Nam insigniter falsus est idem Baronius in anno Domini nongentesimo sexagesimo quarto, cùm hanc suam obseruationem ex ijs voluit confirmare, quæ de Nicephoro Phoca scribunt vitę illius auctores, Curopalates, Cedrenus & alij. Narrant illi, leuioris monetæ genus cudi iussisse eum Imperatorem : ita vt illius temporibus duplex moneta in communi vsu versaretur, grauior & leuior : tributa exegisse in pecunia grauiore: ipsum erogasse minoris pretij monetam, cum stipendia vel militibus, vel alijs solueret. Hæc historia simile nihil habet obseruationi Baronianæ. Cedreni clara sunt verba : Ἠλάττωσε δὲ καὶ τὸ νόμισμα, τὸ λεγόμενον τεταρτηρὸν ἐπινοήσας· διπλοῦ δὲ τοῦ νομίσματος ἐν τότε γεγονότος, ἡ μὲν εἴσπραξις τῶν βασιλείων φόρων, τὸ βαρύτερον ἀπῄτει· ἐν δὲ ταῖς ἐξόδοις τὸ μικρὸν ἐσκορπίζετο. Quod igitur Domino petenti sibi ostendi numisma census, exhibetur denarius : non ita accipiendum, vt factum est à Baronio. Nam quum vario & multiplici genere nummorum Iudæi tum vterentur ; propriorum gentis suæ, vicinarum regionum, & Romanorum : nullum est dubium, quin tributum quod Cęsari pendebatur, in pecunia Romana exigeretur, non Iu-

daica

daica aut quauis alia. Dominus igitur numisma census appellat, non certum genus numismatis, quo solo tributa soluerentur: sed pecuniam Romanam, quę sola ab exactoribus eius tributi accipiebatur. Denarius autem Christo ostenditur, velut in exemplum pecuniæ Romanæ: neque id fuit peculiare aliquod monetæ genus ad tributi solutionem cusæ: verùm omnes denarij erant pecunia Romana, & tam denarij, quàm alij nummi Romani dici poterant numisma census. Quare errat Baronius & qui illum secutus est Lucas Brugensis, dum colligunt ex hac Euangelica historia, legitimum tributi modum, quod Romani à subditis suis exigebant, fuisse denarium. Confundunt enim tributū, quod pendebatur pro modo agri quem quisque possideret, & aliorū bonorum; cum capitatione quæ capitibus singulorum subditorum aliquando imponebatur, & genus fuit exactionis vel grauissimę, vt ex Ammiano Marcellino & alijs scriptoribus satis constat: quo in errore & Syrus interpres videtur versatus.

VII. Repetitiones quædam antè dictorum.

ANNI. XXXIV. Num. XIII.

DE Magdalenis satis antè dictum: ostendimus non probatum esse à Baronio, quod voluit probatum. Ibi etiam refutauimus commentū quod hîc quoq; repetit, de luxu inaudito, cuius sanctam Magdalenam ream facit, quando pedibus Domini vnguentum affudit. Coniectura autem de tecto capite propter calumniam proditoris Iudæ, parum solida: nam ab Euangelistis caussa est expressa, quam prætexuit Iudas. quare nihil opus aliam comminisci.

VIII. De æstimatione xxx. argenteorum, quos accepit Iudas præmium proditionis, disputatio aduersus Baronium. In vilitate pretij quo æstimatus est Christus mysterium latere. Rabbinis præterquam in grammatica parum esse tribuendum. Pretium agri figuli. Alia nonnulla.

ANNI. XXXIV. Num. XV.

DE æstimatione triginta argenteorum, (Eusebius historiam narrans, stateres nominat, argenteos nempe, quaternarum drachmarum:) quos proditor Iudas accepit à sceleratissimis Sacerdotibus, proditionis præmium: non persuadet Baronius, neque alij qui ab opinione vulgata recedentes, pretium illud sanguinis arbitrantur fuisse, vel librarum argenti triginta, vel aureorum coronatorum trecentorum. Mihi magis probatur quod scribit Hieronymus, in Matthæum;

Matthæum; infelicem Iudam non cogitasse quanti pretij rem venderet; sed Christum, mundi Saluatorem, Dei Filium, ceu vile aliquod mancipium minimo pretio addixisse. Quinetiam ipse pretium nullú certum petit; sed vt fieri amat ab ijs qui malas merces cupiunt extrudere, æstimationem operæ suæ permittit Sacerdotibus. *Certam* inquit Hieronymus, *non postulat summam, vt saltem lucrosa videretur proditio: sed quasi vile tradens mancipium, in potestate ementium posuit, quantum vellent dare.* Hoc, mea quidem sententia, & verissimum est, & mysterio non caret. Non enim temere factum videtur; quod Filius Dei, *qui sese exinaniuit, assumpta serui forma*, Philip. II. 7. triginta argenteis venderetur, sicut Lege Dei mancipia siclis totidem æstimantur. Exod. XXI. 32. & apud Iosephum libro IV. cap. VIII. Facit hoc quoque non parum ad Domini abiectionem declarandá, quando caput eius tam parui est æstimatum. Sic apud Græcos conuitium in seruos vsitatum fuit, à vilitate pretij, quo erant parati; ἀλωνήτους enim vocabant. Sic etiam populus Dei conqueritur in Psalmo XLIV. (Lat. XLIII.) 14. venditum se esse à Deo vili pretio, vel potius nullo. *Vendidisti*, ait, *populum tuum sine pretio magno; & non auxisti rem pretijs eorum.* Sic apud prophetam Amos, II. 7. Deus immortalis proceribus Iudæorum exprobrat, quod venderent iustum nummo argenteo, pauperem pari calceorum: quam prophetiam de Christo quidam sunt interpretati. Vænijt igitur Dominus noster IESVS CHRISTVS triginta argenteis siclis, hoc est, coronatis Gallicis circiter decem, vel vt aliorum supputatione colligitur, duodecim. Vile sane pretium, non dicam Christi Filij Dauid; aut etiam hominis ingenui; cuius in Iure ciuili Ro. nulla dicitur esse æstimatio: verùm mediocris saltem seruuli, vt scimus ex auctoribus illorum temporum. Baronium, ne huic sententię accederet, duo mouerunt: Eliæ Leuitæ aliorumque Rabbinorum testimonium quod affert; & emptio agri ex illa pecunia. Ad prius respondemus; Rabbinis vbi de lingua Hebraica agitur, & vocis alicuius proprietate, vel aliquo Thalmudico instituto, meritò à Christianis tribui non parum: vbi verò à verbis venitur ad res, aut ad historiam, vel rerum antiquarum veteris populi explicationem; nisi falli & decipi volumus, nihil admodum esse illis fidei habendum. Sexcentis hoc argumentis facile probarem, si id nunc agerem. Quod igitur Elias in Thisbi suo scribit, è libris priorum Rabbinorum, vocem כסף *argentum*, vel *argenteus nummus*, quoties absolute ponitur, accipi in Lege pro siclo, in Prophetis pro libra, in Hagiographis pro קנטרין pro centenario, (id enim est *Kanterin* Eliæ,) vel talento; nullo pacto admittimus, & falsum esse multis Iosephi testimonijs scimus posse

 demonstrari.

demonstrari. Non negamus mutationes accidisse in re nummaria, apud Iudæos, vt apud omnes populos: sed quæ vno hoc generali canone comprehendi non possint. Epiphanij locus qui subijcitur, ad res Iudaicas eius ætatis qua viuebat in terris Dominus, non pertinet, vt cuiuis attente legenti facile est intelligere. Nam ait, ἀργυρείων δὲ πολλοὶ τύποι κατὰ καιροὺς γεγόνασι: *argenteorũ nummorũ varijs temporibus varia formæ extiterunt.* deinde species quasdam subijcit, quę ad res Iudęorum nihil spectabant; vt δίχρυσον, quæ vox in totis Biblijs, quod sciam, non extat. Quod attinet ad emptionẽ agri, quam valde vrget Baronius, negans potuisse ea pecunia vllũ agrum emi, nedum istum, qui ab Euangelista dicitur Ager figuli: respondeo, falsum ab eo sumi pro vero. Nam apud Hieremiã ager, vt videtur, non malus, emitur pretio siclorũ septemdecim, capite XXXII.9. Agrum autem hunc figuli sine caussa existimat Baronius magni fuisse pretij. Fingit magnos reditus ex argilla ad figlinam. Sed quis hoc dicit? atqui ex ijs quæ de illo agro scribunt Hieronymus, & alij, qui terram sanctam descripserint, vilitatem loci & λυπρότητα facilius colligas, quàm vllum ὖθαρ ἀρούρης. Modus quoque illius agri non magnus, pedum ad CXL. Postremò illud non prætermittam: quod sine vlla dubitatione affirmat Baronius, eos nummos, qui Lutetiæ & Romæ ostenduntur, reuera ex illis esse, qui olim Iudæ traditi: mirari me, vnde illã certitudinẽ & πληροφορίαν sit consecutus; nam omnes alij, quos legere memini, dubitanter ea de re loquuntur, non vt hic tanquam de re compertissima. Et tamen hic est Baronius, qui lignum è titulo Crucis, quod Romę seruatur, non dubitabat supra vocare in dubium, & tantum non falsum pronuntiare. De Hieremiæ nomine quod videtur irrepsisse pro nomine Zachariæ, non dissentiet à Baronio, qui plura similia exempla habuerit in numerato: quorum nonnulla in disputatione de Quirinio supra notauimus. Miratus sum Villalpandũ, suis in Ezechielem lucubrationibus, Baronij sententiam confutare; quum sit multo minus probabile, quod ipse statuit. Fuêre sane è veteribus nonnulli, qui extare locum in Hieremia dicerent; sed in alijs exemplaribus, quàm quibus Ecclesia vteretur, vt Eucherius Lugdunensis, homilia in versum secundum, cap. XXVI. Matthæi. Sed absit, vt credamus Ecclesiam Catholicam alia Prophetarum sequi exemplaria, quàm quæ ex eodem fonte manent, vnde & illa erant descripta, quibus vsi sunt Apostoli.

IX. Expenditur

IX *Expenditur interpretatio loci Hieremiæ quam affert Baronius è Ionathane, & R. Camio. De vocibus Hebraicis & Rabbinicis*, cesepb, schekel, manan, maha, mania. pheles, *vnde* φόλλις. *Error Græci interpretis. Mos Scripturarum, numerum per partes efferendi. Ionathan parum accuratus interdum.*

ANNI XXXIV. Num. XX.

MIrari non raro subijt, Baronium, qui, vt res arguit, nullam prorsus Hebraicę literaturę peritiam habuit; sæpe tamen illas literas attingere, & de rebus sibi incognitis non vereri pronuntiare. Scimus non defuisse illi Romæ viros earum literarum callentes, quorũ opera vteretur: sed non erat viri prudentis, alienas sententias tanquã domi natas referendo, litem suam facere. Quum igitur sciret ille, sententiæ suæ de magna pecunia ad emendum Figuli agrum necessaria, locum Hieremiæ posse opponi, vbi ager emitur pretio septemdecim siclorum; consultis viris Hebraice doctis ea didicit, quæ superiori disputationi subiecit. Ait, erroris argui eos, qui putant verba Hierimiæ siclos dumtaxat XVII. denotare; quum designentur à Propheta viginti septem & semis argenti libræ; Chaldæo Paraphrasta, inquit, & Dauide Kimchi (Camium alij malunt dicere,) ita locum interpretantibus. Sane verum est, de horum duorum interpretatione. Sed male de Baronio meriti sunt illi ὑποβολεῖς, qui hoc ei suggesserunt: quod non eadem opera monuerint, hanc expositionem nullo pacto ferri posse, ac proinde à doctis meritissime explodi. Nam quum notissimũ certissimumque sit, in Scripturis pro eodem poni voces בסף *argentum*, & שקל *siclus*; atque eam ob caussam, cum in diuinis oraculis, tum apud Paraphrastas & Iosephum, sine discrimine persæpe hæc duo nomina vsurpari: quæ iusta ratio mouit Paraphrastam Ionathanẽ, vt pro שקלים illo Hieremiæ loco poneret מנין *minas*? Etenim, si recte hoc loco vox Hebraica sic exponitur, cur alibi idem Ionathan aliter vertit? cur reliqui Paraphrastæ neque vocem *Schekel* neq; vocem *cesepb* vocabulo MINA vnquam expresserunt? Opponimus igitur illi horum duorum interpretationi, ante omnia ipsius Scripturæ auctoritatem, quæ nullo modo patitur, vt *schekel* & *mina* pro eiusdem æstimationis pecunia habeantur; docens expresse, schekel, siue siclum partem esse minæ sexagesimam. Ezechielis XLV. 12. Opponimus consensum interpretum & Iosephi, vt diximus, qui siclum & nummum argenteum pro eodem nummo vsurpant; quod pauca exempla demonstrabunt. Geneseos XLV. 22. dedit Ioseph Beniamino, ait

 Moses

Moses שלש מאות כסף *trecentos argenteos.* Onkelos vertit תלת מאה סלעין רכסף *trecentos siclos argenti.* sic & Ionathan. In versione Græca hoc loco, itemque alio eiusdem libri, XXXVII.27. manifesto errore argentum versum est in aurum, & χρυσοῦς positum pro ἀργυροῦς. alibi passim recte ἀργυροῦς. sæpe etiam σίκλος leges pro Hebraico *ceseph* argentum. vt Deuteron. XXII.19. *multabant illum*, ait Moses מאה כסף *centum argenteis*, hoc est, vt recte habet vetus versio, *centum siclis argenti.* Consentiunt Paraphrastæ Onkelos & Ionathan, qui vertunt מאה סלעין רכסף *centum siclos argenti.* & Græcus, ζημιώσουσιν αὐτὸν ἑκατὸν σίκλοις. quare *ceseph* & *siclus argenti*, vel simpliciter *siclus* idem sunt. In obsessa Samaria, vt narratur II. Regum, (Latinis IV.) VI. 25. caput asini æstimatum est octuaginta *ceseph*, id est, argenteis, vt habet Latinus Interpres, & Iosephus IX. cap. secundo, ὀγδοήκοντα ἀργυρῶν νομισμάτων. Septuaginta, ὀγδοήκοντα σίκλων ἀργυρίου. Ionathan vocem *ceseph* bis in eodem versu positam, prius simpliciter retinet, deinde eius loco ponit *silhin dicsaph* siclos argenti. Opponimus Hieronymum, qui sine vlla dubitatione septemdecim siclos ab Hieremia intellectos scribit: & vocem *stateres* in Latina versione, siclos monet denotare. Error Ionathanis inde ortus, quod putauit Prophetam per septem siclos & decẽ argenti vel argenteos, diuersæ pecuniæ summas denotare: quum nemo ignoret in literis sacris versatus, consuetudinem Hebræorum, per partes exprimendi numerum aliquem, qui poterat totus semel enuntiari. Illustre exemplum apud Ezechielem, cùm ait XLV. 12. *viginti sicli, & viginti quinque sicli, & quindecim sicli minam facient.* poterat expedire vno verbo, sexaginta sicli, non autem, XX. XXV. & XV. Sic Daniel hebdomadas suas diuidit, in LXII. VII. I. Sic igitur & Hieremias, septem siclos & decem argenteos dixit, pro septemdecim siclis, vel argenteis, ex illa consuetudine Hebræorum. quanquam Hieronymus aliam quoque rationem affert, propter mysterium latens in numeris septem & decem. R. Dauid Kimchi suæ expositionis rationẽ nullam affert; apparetque ipsum, non adhibita iudicij lima, secutum esse, vt passim solet, Targum Ionathanis. Atqui Paraphrastæ illi quantum sit in hac parte tribuendum, iudicium esto doctiorum. Ego obseruaui, parum sibi illum constare, in eiusmodi locis exponendis, vbi rei pecuniariæ fit aliqua mentio. Nam Geneseos trigesimo capite, 28. vbi ait Moses Iosephum fuisse venditum Ismaelitis בעשרים כסף *viginti argenteis*, vt habent Onkeli paraphrasis & Latina versio, legitur in versione Ionathanis, בעשרין מעין רכסף id est, *viginti obolis argenteis*: quod nemo sperasset ab eo, qui apud Hieremiam vertit *mina.* nam quota pars minæ est obolus? in mina sunt LX. sicli, in siclo vigin-

ti

ti gerim, siue oboli ; obolus autem Chaldaice exprimitur voce מעא. Igitur obolus pars est minæ millesima ducentesima : ex quo apparet insignis vel securitas, vel hallucinatio huius Paraphrastæ; nisi est ab exscriptore peccatum. Exodi xxx. dicit Dominus apud Mosem, עשרים גרא השקל, id est, vt recte Latinus interpres, *Siclus viginti obolos habet.* Onkelos similiter, עסרין מעין סלעא at Iouathan sic ; עשרין מנין סלעא vbi pro obolis posuit vocem *manin*, duas confundens vt videtur, voces, quarũ altera minam aut pondus significat, altera obolũ : etsi non nescio voces מנין & מניא varie accipi in scriptis Rabbinorũ. Apud Ezechielem iv. 10. pro שקל quod ibi significat mensuram ponderis, pondo, dixit, פילס pro quo male editũ in Venetis Biblijs *philé.* per mem. nam *pheles* est pondus, statera. vnde φόλλις pecuniæ genus apud Epiphanium, & Latinis *follis*, sub Imperatoribus medij seculi.

X. *Curiositas Baronij circa dominum domus in qua Dominus vltimum Pascha egit. In manifesta contradictione inter Scripturas & Nicephorum, nullum esse locum dubitationi, in qua hæret Baronius.*

Anni XXXIV. Num. XXI.

SEquitur historia nobilis de vltimo Paschate à Domino cum discipulis suis celebrato, Quam tractationem Baronius parum auspicatò aggreditur à quæstione de domino illius domus, in qua Pascha suum Iesus Christus agitauit. Hanc verò quæstionem esse inutilem & inanem, quis non videt ? aut quis postulet se scire, hodie præsertim post tot secula, quod Spiritus Sanctus siluit ; Matthæi xxvi. 18. verba Domini sunt ad suos discipulos, ὑπάγετε πρὸς τὸν δεῖνα ; *ite ad illum.* Marcus xiv. 14. & Lucas xxii. 11. οἰκοδεσπότην *patremfamilias* simpliciter nominant. At non satisfaciunt ista curiositati huius auctoris : qui hoc primum peccat, quod contra prudentissimum Theophylacti præceptum, ἃ ἡ γραφὴ ἀποσιώπησεν, οὐ δεῖ ἐξετάζειν, *ea non oportet inquirere, quæ Scriptura tacuit* ; quæstionem ἀπέραντον frustra mouet : deinde quod in manifestissima antilogia inter Spiritum Sanctum & scriptorem fabulosum, Nicephorum Callistum ; dubitat vtri potius fidem habeat ; nec secundum Euangelistas contra fabularum consarcinatorem pronuntiare audet. Atqui contradictio est manifesta. Narrat Euangelista Lucas, Petrum & Iohannem iussos fuisse à Domino, ire in vrbem, & locum parare ad Pascha comedendum, in domo cuiusdam, ex certis indicijs, quæ habentur in Euangelio, ipsis agnoscendi. Hæc narratio euincit manifestissime, patremfamilias illum, ad quem mittit Christus, non esse Iohannem. quomodo enim Iohannes ad Iohannẽ

mitteretur ?

mitteretur? Nullus hic est dubitandi locus. Nicephorus igitur parum omnino prudenter; *Hæc cœna*, inquit, *paratur in domo, vt aiunt, Iohannis Euangelistæ.* Audiamus nunc Baronium sedentem arbitrum inter amanuenses Spiritus Sancti & Nicephorum: *An apud Iohannem, Dominus noster hoc anno celebrauerit Pascha, dubium valde redditur, quod Lucas scribit, ipsum Iohannem cum Petro missum ad perquirendum, vbi Pascha parandum foret.* Iudicent pij lectores, an hoc sit præstare verbo Dei eam reuerentiam, quæ ipsi debetur. *Nos aliter juuenes sancti docuère parentes.*

XI. *De nomine* PASCHA *obseruatio. quàm varie & Græci & Latini vocem Hebraicā enuntiarint. Chaldaica lingua Philoni, ipsa Hebraica. Toleti in eo hallucinatio. Locus Gregorij Nazianzeni animaduersus. Indicatur scripta lectio apud Iosephum. Curiositas veterum assignandi falsa etyma, quum non ignorarent vera; vt in* Iesus, pascha, Leuites, baptisma.

IBIDEM.

QVandoquidem plura, volente faciente Deo, de Paschate & veteri & nouo, nobis deinceps erunt dicenda; prius de ipso nomine quædam hîc obseruabimus, in eorum gratiam, qui etiam in literis sacris eruditionem cum ipsa scientia amant coniungere. Obseruo igitur, nomen Hebraicum פסח, quod pro ijs punctis quæ in Hebraicis Biblijs illi appinguntur, sonat *pesah*; diuersis admodum formis tum à Græcis, tum à Latinis esse enuntiatum. In Græca veteris Testamenti versione πάσχα pro Hebræa voce scriptum est vbiq; libro vnico excepto. Nam in secundo Paralipomenon, vbi ea vox decies septies occurrit, nunquam πάσχα, semper φασὴκ reperitur scriptum. Iure autē suspicetur aliquis, eius libri versionem diuersi auctoris esse, quàm sit Pentateuchi interpretatio. Obseruant enim librorum sacrorum interpretes, illud quasi proprium Theodotionis, quod pro פסח dixerit *phasec*. Theodoretus Quæstionibus in Exodum: ὁ Θεοδοτίων φασὲκ (vel potius vt habent libri meliores, φασέχ) αὐτὴν τὴν Ἑβραϊκὴν τέθεικε φωνήν. Latinus Interpres Bibliorum Hebraicorū constanter, (si vnum aut alterum locum excipias) *Phase* vertit; imitatus procul dubio nonnullos è Græcis interpretibus, qui eo modo vocabulum Hebraicum expresserant. Nam etiam Græcorū Patrum nonnulli eam vocem vsurpant, qui Pascha Iudaicum appellant φασὴ, vel φασὴ νομικόν: Dominicum verò, πάσχα, vel πάσχα σταυρώσιμον. cui differentiæ similem in idiomate Æthiopico, sibi obseruatam esse, scribit beatæ & illustris memoriæ vir Iosephus Scaliger. Etiam apud Hieronymum aliquot

aliquot locis *Phase* est pasche Mosaicum. Apud Philonem in Allegorijs pag. 53. pro voce Hebraica modò φασὲκ legitur, modò πάσχα. idem vero lib. III. de vita Mosis, p. 467. ita scribit; ἄγεται τὰ διαβατήρια, δημοτελὴς ἑορτὴ, ὃ χαλδαϊστὶ λεγόμενον πάσχα *celebrantur Diabateria, quasi dicas, Transitoria, festum publicum, quod dicitur Chaldaice Pascha.* Hæc Philonis quum legisset Toletus, scripsit, *Pascha* esse nomen Chaldaicum, Hebraicum verò *Phase:* falso & absurde. nam Hebræi פסח, *pesah* dicunt, non *phase.* sed non animaduerterat Toletus, Philoni linguam Chaldaicam & Hebraicam esse idem. In libro de Abrahamo ita scribit: χαλδαῖοι μὲν ἄνθρωπον ΕΝΩΣ καλοῦσι quis ignorat ENOS pro homine vocem esse Hebraicam? nam Chaldæi & Syri dicunt ENAS; Arabes ANAS. In secundo de vita Mosis, p. 448. scribit Philo, Biblia versa esse à Septuaginta Senioribus è Chaldaica lingua in Græcam. Atqui puerum in literis sacris esse oportet, qui nesciat versionem Septuaginta Interpretum, ex Hebræo esse desumptam. Et ne coniecturis sit opus, ipse Philo, in libro Περὶ τῶν δέκα λογίων. p. 523. quam vocem alibi dixerat esse Chaldaicam, fatetur esse Hebraicam: ἣν Ἑβραῖοι πατρίῳ γλώττῃ πάσχα προσαγορεύουσι *hoc festum Hebræi patria lingua vocant Pascha.* In paraphrasibus Onkeli & Ionathanis hoc nomen semper scribitur פיסחא *pischa,* & similiter in Ierosolymitana פסחא. Non defuerunt, qui Hebræum פסח scriberent Græce φάσκα, vnde postea ortum esse nomen Pascha affirmat Gregorius Naz. Locus Gregorij est insignis; quem propterea huc transcribere non grauabor. In sermone XLII. qui inscribitur in sanctum Pascha, de eo nomine hoc episodium magnus ille Pater, in gratiam, vt ait, τῶν φιλομαθῶν καὶ φιλοκάλων inserit. Τὸ πάσχα, inquit, τοῦτο τὸ μέγα καὶ σεβάσμιον, φάσκα τοῖς Ἑβραίοις προσαγορεύεται, κατὰ τὴν ἐκείνων φωνήν· δηλοῖ δὲ ἡ φωνὴ τὴν διάβασιν· ἱστορικῶς μὲν διὰ τὴν ἐξ Αἰγύπτου πρὸς τὴν Χαναναίαν φυγὴν καὶ μετοικίαν· πνευματικῶς δὲ διὰ τὴν ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω, καὶ τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, πρόοδον καὶ ἀνάβασιν. Ὅπερ δὲ πολλαχοῦ τῆς γραφῆς συμβεβηκὸς εὑρίσκομεν, ἀπὸ τῶν ἀσαφεστέρων μεταποιηθέντα τινὰ τῶν ὀνομάτων ἐπὶ τὸ σαφέστερον, ἢ τῶν ἀγροικοτέρων ἐπὶ τὸ εὐφημότερον, τοῦτο κἀνταῦθα τεθεωρήκαμεν. τὸ γὰρ σωτηρίου πάθους ὄνομα τοῦτο εἶναί τινες νομίσαντες, εἶτα ἐξελληνίζοντες τὴν φωνὴν κατὰ τὴν τοῦ Φι πρὸς τὸ Πι, καὶ τοῦ Κ πρὸς τὸ Χι μετακίνησιν, πάσχα τὴν ἡμέραν προσηγόρευσαν· προσλαβοῦσα δὲ ἡ συνήθεια τὴν φωνὴν ἰσχυροτέραν ἐποίησε, προστριβείσης τῆς τῶν πολλῶν ἀκοῆς, ὡς εὐσεβεστέρῳ ὀνόματι. Hæc Gregorij obseruatio in summa continet hanc sententiam. Pascha esse vocem Hebraicam, dicique in ea lingua *phasca,* & transitum eo nomine significari: historicè quidem, propter fugam ex Ægypto & transmigrationem in Chananæam: at secundum spiritualem intelligentiam, propter progressum & ascen-

sum

ſum à rebus inferioribus ad ſuperiora,& ad terram promiſſionis; (paradiſum; electorum ſedem,ſic nominat.) Cæterum accidiſſe in ea voce ait Gregorius, quod in pluribus alijs è ſacra Scriptura vſuuenit; vt obſcuriores quum eſſent, fierent dilucidiores, & ex agreſtioribus, conciuniores. Nam quum exiſtimaſſent nonnulli nomen *phaſca* Dominicam paſſionem denotare; pro ea affinitate quæ eſt inter literas φι & πι, item κ & χι, quæ facile inuicem mutantur; PASCHA hanc ſolemnitatem dixerunt. quod nomen,inquit, ſemel in vſum receptũ, conſuetudo poſtea firmauit; accedente vulgi approbatione,quod vocem hanc vt pietati accommodatiorem, lubens admiſit. Hanc tanti Patris obſeruationem ſi admittimus; primis temporibus naſcentis Eccleſiæ, quod nos vocamus Paſcha, dicebatur Phaſca: neque alterum nomen ſtatim cognitum eſt, ſed primò à paucis inuentum, deinde paullatim vſu Eccleſiarum eſt confirmatum. At iſtud ſi concedimus, videtur ex eo ſequi neceſſariò,aliter in Euangelijs initio ſcriptum fuiſſe hoc nomen, quàm ſcribitur hodie. Nam quomodo primitiua Eccleſia diuerſum nomen vſurpaſſet, ab eo quod in libris ſacris extabat,quodque in ſynaxibus aſſiduè legi audiebat? Dicet fortaſſe aliquis,accidiſſe illam mutationem, ante quam ſcriberentur Euangelia. Sed hoc menti Gregorij non conuenit: cuius narratio temporis non mediocris ſignificationem habet. Euangelium autem,ſaltem Matthęi conſtat ſcriptum, & ex Hebraico mox verſum in Græcum, annis non adeo multis poſt iactæ Eccleſiæ prima fundamenta. Confirmat nonnihil Gregorij ſententiam, quod nos apud Ioſephum obſeruabamus. Nam ex comparatione antiquiſſimarum membranarum,quæ in Bibliotheca ſeruantur τοῦ [illegible] Chriſtianiſſimi Regis Ludouici XIII. didicimus; vbicunque hodierna ſcriptura habet πάσχα primitus fuiſſe ſcriptum φάσκα: quæ vox aliquot etiamnum locis reperitur ſeruata,vt libri quinti initio, p. 120. libri XVII. cap. XI.pag.534. vt videatur hodierna lectio, ab aliquo librario Chriſtiano eſſe profecta, qui aliam eius nominis ἐκφορὰν non norat, præter illam, quæ erat in vſu Eccleſiæ. Verum huic Gregorianæ ſententiæ, multa poſſunt opponi. Nam primò, vix fit probabile, mutatam eſſe primæuam Noui Teſtamenti lectionem, tot præſertim locis. Deinde quum extet vox *paſcha* apud Septuaginta Interpretes, & Philonem, qui à Chriſtianis profectò non accepit; non poteſt eſſe verum, quod affirmat Gregorius, Hebraicum vocabulum φασκά transformatum eſſe in πάσχα à nonnullis, qui putarent exprimendæ paſſioni Domini eam vocem eſſe commodiorem. Septuaginta enim interpretibus, non tanta fuit eius myſterij notitia, vt huius veniret illis in mentem. Verius igitur eſt,

Apoſtolos

Apostolos quum Hebræum *pesah* eo pacto enuntiarunt. Septuaginta Interpretum secutos esse exemplum : illos autem sui temporis pronuntiationem respexisse : quam durasse Apostolorum temporibus, etiam Syrus paraphrastes arguit, qui scribit פצחא *patscha*, vel vt ipsi pronuntiant *pascho*. צ pro ס scripserunt, vt alluderent ad verbum Chaldæis proprium, quod *lætari*, & *hilariter agere* significat. id enim optime conueniebat ei festo, quo Domini resurrectio celebratur, & omnia gaudij signa eduntur. Mos fuit hic veterum, siue curiositas, vt in vocibus peregrinis quarum non ignorarent etymum, satagerent aliquid inuenire, quod earum significationi accommodarent. Sic in dictionibus Hebraicis etyma Græca aut etiam Latina Patres sæpe comminiscuntur ; non quod veram originem ignorent, sicut multi hodie sibi persuadent ; sed ex mera illa quam dixi curiositate. Sic nomen IESVS à Græco ἰᾶσθαι *sanare*, deduxerunt, etiam illi quos vera eius origo & significatio non latebat. Cyrillus Ierosolymitanus catechesi x. Ἰησοῦς ἐστι, κατὰ μὲν Ἑβραίους σωτήρ, κατὰ δὲ τὴν Ἑλλάδα γλῶτταν, ὁ ἰώμενος. Sic Ambrosius etymum duplex dat nomini Leuites, lib. II. de Abel & Cain. *In Leuitis figuralis agni præcessit mysterium, verum venturum Leuiten, qui proprij corporis passione, tolleret peccatum mundi. Leuites significatur susceptus pro me, vel ipse mihi leuis.* prius etymum è lingua Hebraica, posterius è Latina. Sic Anastasius Sinaita monachus, homo Græcus, qui non ignorabat vnde vocabulum βάπτισμα deducatur ; quod sciret peccatum originale sacro lauacro ablui, scripsit βάπτισμα dici, quasi βάπτισμα, ἐν ᾧ βάλλεται, ἤγουν πίπτει τὸ πταῖσμα. Sic igitur & vocem πάσχα à Græco verbo πάσχω deduxerunt, non quod veritatem ignorarent, sed propter illam quam dixi piam curiositatem. Ambrosius libro eodem, capite VIII. *Pascha Domini transitus est à passionibus ad exercitia virtutis. Et ideo Pascha Domini dicitur, quoniam & tunc in typo illo agni veritas Dominicæ passionis annuntiabatur, & nunc eius celebratur gratia.* Sic scribit Iustinus in dialogo cum Tryphone, agnum qui totus assabatur, fuisse symbolum τοῦ πάθους τοῦ σταυροῦ, δι' οὗ πάσχειν ἔμελλεν ὁ Χριστός. Philo Iudæus, etsi non dicit ille quidem expresse πάσχα deduci à πάσχω, crebra tamen allusione id videtur significare : vt De herede rerum diuinarum, p. 345. πάσχα ἐστὶν ὅταν ἡ ψυχὴ τὸ μὲν ἄλογον πάθος ἀπομαθεῖν μελετᾷ, τὸ δ' εὔλογον εὐπαθὲς ἑκουσίως πάσχῃ.

XII. *Quæstio de die, quo Dominus Pascha vltimum egit. Dissensus inter Græcos & Latinos: & in eam rem quædam non protrita obseruantur.*

Anni XXXIV. Num. XXIV.

VEtus & magnis contendentium studijs agitata quęstio est, quam deinceps tractat prolixe Baronius; quo die Iesus Christus vltimum suum pascha celebrarit, & an die eodem cum Domino cæteri Iudæi agnum Paschalem ederint. Quum autem natura sua quęstio hæc philologica aut historica potius sit, quàm mere Theologica & δογματικὴ; ac proinde diuersa opinantium sententias, salua pietate, possit admittere: euenit tamen, propter consequentias, quæ ex eius decisione eliciuntur; vt problema philologicum, natura mutata, euaserit inter Romanos & Gręcos quęstio de fide; vel inter ipsos Romanæ Ecclesiæ Catholicos diuersa opinantes, quæ proxime accedat ad dogmata de fide. Græci, qui ad confectionem corporis mystici panem adhibent fermentatum; vt sententiæ suæ approbandæ necessitatem alijs imponant, & Romanam Ecclesiam, quæ azymis vtitur, erroris conuincant; Christum diem legitimum anticipasse contendunt. προλαβών, inquit Xanthopulus, ὁ Χριστὸς πρὸ μιᾶς ἡμέρας ἐποίησε τὸ πάσχα. Placet igitur Græcis, cæteros Iudæos ex præcepto Legis tunc decima quarta luna primi mensis Abib siue Nisan Pascha mactasse & edisse; at Iesum Christum, qui erat κύριος τοῦ νόμου, supra Legem, & Dominus illius, decimatertia Luna cum discipulis suis nouum Pascha edisse: ex quo sequitur, Christum quidem ἔνζυμον, siue fermentatum panem & communem adhibuisse: Iudæos verò ex institutione diuina azymũ. Cedrenus pag 144. Ὅτι οὐ κατὰ τὴν ιδ' ἐπετέλεσε τὸ πάσχα· ἀλλὰ περὶ τούτου τὸ μυστικὸν ἐτέλεσε δεῖπνον· ὅτε καὶ ὁ ἁγιασμὸς τῶν ἀζύμων, καὶ ἡ προετοιμασία ἑορτῆς ἐγένετο· οὐχ εὑρίσκεται τοῖς μαθηταῖς μεταδιδοὺς οὐ θύματος οὐδ' ἀζύμων, ἀλλ' ἄρτου καὶ ποτηρίου. Putant summi viri, hoc velle Cedrenum; Dominum Pascha Mosaicum celebrasse, verùm pane fermentato; quia diem anticipauerat, neque ante sequentem ac Lunam xiv. azymorum vsus incipiebat. Merito igitur quærunt ijdem, quale hoc pascha esset sine azymis: nam tale Pascha inter Iudęos nullum vnquam fuisse celebratum, satis constat. Sed longe alia est profectò mens Cedreni, qui hoc vult potius: Christum eo tempore Iudaicum Pascha omnino prætermisisse; & id solum celebrasse, quod ipse instituit, nouum pro vetere. Hoc declarant manifestò illa verba, μεταδιδοὺς οὐ θύματος, *nullius victimæ*, id est, agni Paschalis, *participes suos fecit*. Hanc Græcorum mentẽ alij scriptores planius explicant. Petrus Alexandrinus Episcopus & martyr

martyr, in fragmento egregio, quod nactus sum ab Andrea Darmario Græco mercatore. Ἐν ᾧ καιρῷ ἔπαθεν ὑπὲρ ἡμῶν κατὰ σάρκα ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Θεὸς Ἰησοῦς ὁ Χριστός, τὸ κατὰ νόμον οὐκ ἔφαγε πάσχα· ἀλλ' ὡς ἐστὶν αὐτὸς ὡς ἀληθὴς ἀμνὸς ἐτύθη ὑπὲρ ἡμῶν ἐν τῇ τοῦ σκιώδους πάσχα ἑορτῇ, ἐν ἡμέρᾳ παρασκευῆς, τῇ ιδ' τοῦ πρώτου μηνὸς τῆς σελήνης. Negat, vt vides, expresse, Dominũ nostrum comedisse Pascha Legale, quando ipse veritatem Paschatis Iudaici exhibuit, & pro nobis in locum agni Paschatis mactatus est. Metrodorus de festo Paschatis, in Excerptis Photianis: Λέγει, τῇ ἁγίᾳ πέμπτῃ μὴ τὸ νομικὸν φαγεῖν πάσχα τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν· μηδὲ γὰρ εἶναι τότε τὸν καιρόν, ἀλλὰ τῇ ἐπιούσῃ. Negat hic quoque, Christum celebrasse Pascha Iudaicum die quinta septimanæ, quia non erat id tempus legitimum, sed sequens dies. postea addit; Dominum ne sequenti quidem die Pascha Iudaicum egisse. quia non dicatur preparasse agnum, neque panem azymum, neque aliud quicquam eorum, quæ ad eam solemnitatem requirebantur: sed, inquit, ἴδιον μυστικὸν δεῖπνον ἔφαγε *cœnam suam mysticam comedit*, & discipulis suis panem & calycem diuisit. Anonymus scriptor in ijsdem Eclogis, cap. CXVI. κατὰ μὲν τοὺς ἄλλους τῆς παρουσίας αὐτοῦ ἐνιαυτοὺς ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν ὁ Χριστός, τὸ νομικὸν ἐπιτέλει πάσχα· καθ' ὃν δὲ παρεδόθη, οὐκέτι. Quoniam ergo persuasum est Græcis Christum ad Pascha suum ἔνζυμα adhibuisse, non azyma; & ipsi pane fermentato in hoc mysterio vtuntur, & alios suum exemplum necessario sequi debere contendunt. Vrgent Græci inter alia argumenta, vocem ἄρτος vsurpatam Euangelistis & Paulo in priore ad Corinth. in sacramenti huius institutione; & quia dicitur ἄρτος à verbo αἴρω quod est attollo, ad suæ sententiæ confirmationem magnum in ea dictione volunt esse momentum. quasi ignorarent, id esse nomen commune quod omnes panum aut placentarum ideas complectitur, vt vel vnus Athenæus luculente probat. Itaque Lucæ XXI V. 30. ἄρτος manifestissime est panis azymus; nullus enim tunc panis alius fuit in vsu Iudæis. At quanto prudentius & Christianæ charitati conuenientius Ecclesia Romana, quę consuetudinem suam vtendi pane azymo, sic tuetur, vt Græcos non damnet morem contrarium seruantes, sicut legitur in Concilio Florentino, & sæpe reperit Gennadius. Innocentius III. Mysteriorum Missæ libro IV. cap. XXXIII. *Adhuc multi sacrificant de fermentato, quibus tanquam vere Catholicis Ecclesia Romana communicat.* Barlaam Episcopus Gyracensis, siue Hieracensis, in epistola ad Græcos: *Quoniam Apostoli eadem nobis tradentes mysteria, non distinxerunt siue fermentatum, siue azymum: sed Orientalis Ecclesia continuo incepit fermentatum: Occidentalis verò azymum, eò quod gerit imaginem puritatis & sinceritatis & veritatis: vtraque ego quidem similiter adoro & colo: Latinos verò in*

tantum prudentiores æstimo ; quod illi quidem minime hostiam de fermentato vituperant ; sed similiter venerantur : horum autem multi non timent in sancta blasphemare. Sed Græcis opinionum suarum immodice amantibus, hoc temperamento & moderatione fieri satis non potuit. Itaque iure hoc loco illos reprehendit Baronius : præsertim si verum est quod ille ait, *ausos esse quosdam nouantes Græculos affirmare, Matthæum, Marcum, Lucam, in temporis circumstantia lapsos, ab Iohanne esse correctos.* Mira res & vix credenda de hominibus, qui dici se Christianos & haberi postularent. Nec tamen solus Baronius blasphemiæ huius Græcos arcessit : verùm iam olim Nicolaus Lyranus & Bonauentura in Lucam, atque vt recentiores taceam, minime vanus homo Thomas in quarta parte, distinct. XI. quæstione secunda, art. 2. Græcos huius impietatis faciunt reos. Gennadius tamen, qui acriter satis hunc popularium suorum errorem singulari libello confutauit, nihil simile ipsis obijcit : vix prætermissurus, credo, si in eius argumenti scriptis Græcorum sententiam adeo detestandam reperisset. Quicquid huius sit, error Græcorum excusari non potest ; qui rem & naturâ suâ & confessione Romanorum ἀδιάφορον verterunt in fidei dogma. Tum autem opinio illorum, qui factum à Christo Pascha Iudaicum non negant ; sed die non sua neque legitima factum contendunt, quo pacto defendi queat, non video : nam Christum ἐν ἀνθρώποις πολιτευόμενον exacte Legem seruasse atque implesse, in confesso est apud omnes. Atque hęc cum Græcis. Obiter hoc loco Cardinalem Bellarminum erroris sui admonebo. Scribit ille libro quarto, De sacramento Euchar. cap. VII. Iohannem Caluinum, etsi non plane damnarit in scriptis suis azymorum vsum in hoc mysterio ; factis tamen damnasse : quia omnes qui illum sequuntur pane vtantur fermentato : sed hoc falsum est. Nam quæ magis est doctrinæ Caluini tenax Ecclesia, quàm Geneuensis ? at hæc etiamnunc in azymis sacrosanctam Eucharistiam celebrat. Nam quum initio Reformationis alia consuetudo esset introducta, anno M.D.XL. reditum est ad morem antiquum. Vtinam Bellarmino tam facile persuaderi posset, vt ad veram antiquitatem, hoc est, ad Domini nostri exemplum & formulam ab eo exhibitam, pateretur doctrinam exigi, quam secula nouissima introduxerunt ; ipse autem defendit vt vetustissimam, quæ est recentissima. Sed hic hodie multorum ludus est, vires ingenij strenue exercere, vt probent Solem meridie non lucere.

XIII. Propo.

XIII. *Proponuntur diversæ sententiæ eorum qui à Græcis dissentientes, Christum & Iudæos eadem die Pascha egisse, partim affirmant, partim negant.* Paulus Burgensis *auctor sententiæ, & de translatione feriarum apud Iudæos.* Liueleus Anglus. *Alia.*

ANNI XXXIV. Num. XXV.

TRactat vero Baronius & alteram disputationem aduersus ipsius Romanæ Ecclesiæ Doctores, præstantis eruditionis viros, qui de proposita quæstione secus pronuntiarunt, quàm vulgò in eadem Ecclesia credatur. Communiter recepta opinio in Ecclesia Ro. est: Dominum nostrum Luna decimaquarta celebrasse Pascha eadem die atque hora, quibus & cæteri omnes Iudæi idem faciebant. Et verò negari non potest, Matthæi, Marci, & Lucæ narrationes id videri significare: sed quum clare & perspicuè aliud suadeant Iohannis verba, locis aliquammultis; nefas autem sit, vel suspicari, parum inter se Euangelistas consentire: fuêre iam antiquitus, qui cęteros ex Iohanne putarent exponendos. Quod enim modò dicebamus, Græcos existimare Christum, die nôn sua τὸ πάσχα θῦσαι: recens illorum commentum non est, sed vetusta multorum opinio, vt apparet ex Origenis, B. Chrysostomi, Theophylacti & Euthymij scriptis. Quemadmodum igitur in hodierna controuersia de fide & operibus, summa disputationis in eo, nisi fallor, vertitur, vtrū Paulus è Iacobo sit exponendus, an hic potius ex illo: sic in ea quam tractat hoc loco Baronius, caput rei in illa quæstione videtur positum; vtrum Iohannes è cæteris tribus Euangelistis exponi debeat, an contra. Et Romanę quidem Ecclesiæ Doctores, non hodie atque heri, sed iam ante plura secula, quum opinionem Græcorum de die illegitima, iure merito non probarent; necessaria, vt existimabant, consequentia ducti, pronuntiarunt; & Christum & omnes Iudęos, eadem die decimaquarta, sicut Lege Mosis cautum est, agnum Paschalem mactasse & comedisse: atque ita Iohannis dicta omnia ei sententiæ accommodarunt, quam reliquorum Euangelistarum verbis credebant contineri. Verum eiusmodi interpretationes, quales mox in Baronio videbimus, sane violentas, quum verbis Iohannis parum viderentur conuenire; non defuerunt, omnibus, credo, seculis, qui aliam à communi sententiam, magis probarent. Non teram tempus commemorandis multorum opinionibus, quæ vel nullos habuerunt sectatores, vel paucos. Pauli vero de sancta Maria, Carthaginiensis primò, deinde Burgensis in Hispania Episcopi, sententia, & semper habuit, & nunc cum maxime habet

habet sectatores, viros longe præstantissimos. Hic enim vir doctissimus, qui & genere Iudæus erat, è sanguine Leuitico descendens, vt scribit ipse de se, & Hebraicæ literaturæ admodum peritus, adhibita ad elucidationem propositæ quæstionis doctrina Kalendarij Hebræorum, eius sententiæ primus, quantum memini, auctor extitit, (viuebat autem Paulus hic, & suam illam Postillam scribebat ante annos ducentos) quam postea secuti sunt, & scriptis suis confirmarunt, Paulus Mittelburgensis Episcopus Forosemproniensis in sua Paulina, Iohannes Lucidus, Onufrius Panuinius, eremita Augustinianus, Iohannes Hentenius Nechliniensis Hieronymianus apud Euthymium, Iansenius Episcopus Gandauensis, Maldonatus Iesuita, & plures alij inter Catholicos Romanos, viri insignes: ex ijs verò Catholicis, qui Protestantes nominantur, neque pauciores, neque doctrina inferiores, vt Sebastianus Munsterus, Iohannes Stoeflerus, Heinricus Buntingus, Iosephus Scaliger, Sethus Caluisius, & Eduardus Liueleus, Anglus; dum viueret, in Academia Cantabrigiensi Hebraicæ linguæ professor; vir probitate & doctrina cum primis excellens. Nobis quidem Liueleus notus non fuit; sed præter illa quæ de eo accepimus à viris magnis, qui nouerant; abunde vtriusque, & probitatis, inquam, & doctrinæ, fidem nobis faciunt, quæ vidimus eius scripta: in quibus est Chronologicum opus, quod ab eius heredibus publicari, (etsi propter immaturam auctoris mortem, ad vmbilicum non perductum,) Reip. literariæ non parum interest; vel propter astronomicas supputationes Eclipsium, quæ doctrinæ temporum inseruiunt, in quibus Liueleus operam posuit diligentissimam. Atque in hoc opere sententia accurate defenditur, quam à Paulo Burgensi acceptam, præstantissimi illi viri, quos modò nominaui, atque alij plures sunt amplexi. Etsi autem in explicandis suis sententijs, non semper & in omnibus partibus hi viri inter se consentiunt: in his tamen duobus omnes conueniunt; quod communem Ecclesiæ Romanæ sententiam deserunt; quodq; Dominũ nostrũ tempus legitimum celebrandi Paschatis seruasse docent, & Iudæos festũ transtulisse, propter canonem Hebraici Kalendarij A D V pertendunt. Iosephi Scaligeri verba sunt, libro VI. De emendatione temporum, in diatriba de passione Domini. *Quum igitur Christus passus sit quartadecima Nisan, & vespera tertiæ decimæ Nisan ciuilis, Pascha cum discipulis suis celebrarit; necessario Dominus Pascha anticipauit.* Postea: *Prima Azymorum Christus comedit Pascha, Matthæus* XXVI. 17. *in qua immolabat agnum. Marcus* XIV. 12. *Sed quomodo prima Azymorum, feria quinta, quum postridie esset prima Azymorum, quartadecima Nisan, feria sexta? Interpretatur Lucas;* ἐν ᾗ ἔδει θύεσθαι τὸ πάσχα. *cap.* XXII. 40.

in

in qua oportebat mactare Pascha. Sed Iudæi ἔθυσαν *quidem postridie, at non* νυ-κτὶ ἐκείνῃ. *Quartadecima enim Luna immolandum erat, non quintadecima: at Christus quartadecima immolauit. Neomenia enim Nisan illius anni erat 5. 19. 105. in qua est nouilunium vetus. Ergo coniunctio luminarium fuit feria sexta, Martij vicesima. Quintadecima Luna, eadem feria. Quare quartadecima fuit feria quinta, in qua Christus rite agnum comedit.* mox: *Idem etiam sensit Paulus Episcopus Burgensis, qui ex Iudaismo nomen Christo dedit.* Liueleus postquam exposuit verba Iohannis, ἦν δὲ παρασκευὴ τοῦ πάσχα, de quibus postea agit Baronius; *Hoc inquit, Iohannis testimonium pro passione Christi ponenda in decimaquarta die Nisan, quo semper Paschatis parasceue est, inconcussum manet: eoque magis, quod alia quoque ab eodem Euangelista memorentur, quæ huic nostræ sententiæ stabilimento sint. Cap.* XIII. *narrat Christum cum discipulis vltimam suam cœnam ante festum Pascha comedisse. Quo autem die ad vesperam cum discipulis suis postremum cœnauit; eodem ad meridiem crucifixus est.* Similia his alij eiusdem sententiæ defensores: qui tamen, vt dixi, non per omnia consentiunt. Baronius igitur horum doctrinam, qui à communiter recepta Romæ discedunt, & translationem festi, (Paulus Burgensis appellat repulsam) in Kalendario Hebraico expositam tuentur, magna vi oppugnat, non suis tamen, sed Francisci Toleti armis; qui paucis annis ante Baronium id argumentum accuratissime tractauit. Etsi autem propositi nostri προηγουμένως non est, in hoc genus quæstionibus immorari; paucis tamen, quàm sint valida tela quibus pugnat Baronius, expendamus.

XIV. *Respondetur ad rationes à Baronio allatas, vt probet doctrinam de translatione feriarum esse recentem & vanam.*

IBIDEM.

INitio huius disputationis ait Baronius, doctrinam de translatione feriarum, *ex lacunis recentiorum Hebræorum esse petitam.* Sed iudicat cæcus de coloribus; quod omnino parum prudenter ab eo factum. Nam ipse quidem harum literarum peritiam nullam habuit: at viri summi, quos antè nominaui, clarissime demonstrarunt; doctrinam de translationibus feriarum, quæ in Hebræorum Kalendario ingeniosis canonibus explicatur, non esse Iudæorum recentiorum, vt vult Baronius, inuentum; sed rem esse antiquissimam, & vsu cognitam etiam ante Domini nostri aduentum in terras. Sunt in eruditorum manibus quæ super ea re duo Pauli, Episcopi insignes, quæque eruditissimus Munsterus & illustris Scaliger scripserunt: quorum sententiam nouis argumentis ex vera antiquitate Iudaica Liueleus erudite confirmauit.

confirmauit. Baronius igitur, & ex quo ille sua accepit, Toletus, magnæ doctrinæ alioquin viri, melius fecissent, si à veteri dicto in hac quæstione sibi cauissent, *Ne supra crepidam sutor iudicaueris.* Quæ proximè afferuntur ex Anatolio, Philone, & Iosepho, hoc solum probant; Iudęos seruasse institutum celebrandi Pascha post ęquinoctium vernum, μεσοῦντος τοῦ μηνός, cùm Luna erat plena, die Nisan XIV. Nempe hoc ipsum scriptores isti dicunt, quod apud Mosem Dei verbis præcipitur. loquuntur enim de ordinaria solemnitate, & magis frequenti: nam translatio canonis A D V, non fiebat omnibus annis: neque hoc posterius decretum Synedrij legem Dei antiquauit: sed dumtaxat interpretatum est, & commodiorem vsum illius docuit, sicut explicat pluribus ad Matthæum Burgensis Episcopus. Quod addit: *Idem Philo alibi, hæc ipsa vna eadem die, ab omnibus fieri solita testatur:* etsi daremus absolute verum esse (non est autē; sed opus habet interpretatione; nam immundis in mensis proximi diem XIV. differre licuit:) ad rem tamen non facit: non enim dicit Philo eo loci, vnam aliquam certam diem sic propriam esse celebrationi Paschatis, vt nulla vnquam facta sit eius solemnitatis translatio; quod Baronio erat demonstrandum; sed hoc potius; in festo Paschatis singulos ex vniuerso populo sacra facere, neque sacerdotes tunc morari; Lege permittente nationi Iudæorum vniuersæ sacerdotium vna die quadam, per omnes annos, vt sacra sua sibi quisque operaretur; ἐν ᾗ ἑορτῇ, ait, θύουσι πανδημεὶ αὐτῶν ἕκαστος, οὐδ᾽ ἱερεῖς αὐτῶν ἐκ ἀναμένοντες· ἱερωσύνην τοῦ νόμου χαρισαμένου τῷ ἔθνει παντὶ μίαν ἡμέραν ἐξαίρετον ἀνὰ πᾶν ἔτος. Etiam apud Eusebium ex Anatolio leges, δεῖν τὰ πασχάλια θύειν ἐπίσης ἅπαντας μετ᾽ ἰσημερίαν ἐαρινήν, μεσοῦντος τοῦ πρώτου μηνός: *oportere Pascha celebrare ex æquo omnes, post æquinoctium vernum, in ipso primi mensis medio.* Sed ne id quidem facit ad rem: loquitur enim, vt modò dicebamus, de solemnitate ordinaria; quæ neque immundorum festum succidaneum, neque translationem interdum fieri solitā excludit. Quis autem dubitat, quoties Pascha celebrabatur, omnes, (quos quidem sontica aliqua caussa non impediret,) die eadem festū agitasse? Duo postrema testimonia Iosephi, pertinent ad designationem temporis, quo incipiebant Iudæi sacra procurare, siue in parasceue sabbati, siue in aliorum festorum, atque vt ipsi loquuntur, in bonorum dierum parasceuis. Quam totam obseruationē scitu pulcherrimam, neq; omnibus notam, melius cognoscent studiosi Ἀρχαιολογίας Ἰουδαϊκῆς ex ijs quæ Iosephus Scaliger, Iohannes Buxtorfus, & Eduardus Liueleus è penetralibus librorum Thalmudicorum prompserunt, super interpretatione locutionis Mosaicæ, בין הערבים *inter duas vesperas.*

XV. *Locus Iohannis expenditur, & eius Baroniana interpretatio exploditur. Περιφωσκειν de Luna; item de tempore. Locus ex Euangelio Lucæ explicatur. Vespera siue ὀψία duplex. δειλὴ πρωΐα & ὀψία.*

Anni XXXIV. Num. XXVIII.

POst hæc aggreditur Baronius soluere obiectiones, quæ aduersus communem opinionem ex Euangelio Iohannis fieri solent. Primus locus est Iohannis XIII. 1. vbi disertis verbis dicuntur cœna & lotio pedum fuisse πρὸ τῆς ἑορτῆς τοῦ πάσχα *ante festum Paschatis.* hoc videtur repugnare narrationi Matthæi, qui tempus illud sic designat, τῇ πρώτῃ τῶν Ἀζύμων. *prima die Azymorum*, XXVI. 17. & Marci, τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ τῶν Ἀζύμων, ὅτε τὸ Πάσχα ἔθυον. *prima die Azymorum, quando Pascha mactabant.* item Lucæ, ἤγγιζε δὲ ἡ ἑορτὴ τῶν Ἀζύμων, ἡ λεγομένη Πάσχα, *appropinquabat festum Azymorum, quod dicitur Pascha.* Hoc enantiophanes ex eo natum est, quod Pascha Domini fuit diuersum à Paschate Iudæorum. quare solutio facilis est & certa, quam antè proposuimus è Scaligero: Iohannem locutum esse de festo Iudæorum: cæteros de tempore legitimo ex Lege, quod Christus seruauit. Hac ratione tempus idem, ineuntis Lunæ decimæ quartæ, siue desinentis decimætertiæ, quæ erat feria quarta, dies Iouis, Nisan XIII. hoc inquam, idem tempus, Christo erat ἑορτὴ Ἀζύμων, initium festi Azymorum, siue Paschatis, vt scribunt tres Euangelistæ; & πρὸ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα, ante festum Paschatis, vt appellat Iohannes. Firmum istud est argumentum diuersæ obseruationis Christi & Iudæorum; & per consequens, factæ translationis. Qui verba Iohannis de eo Paschate accipiunt, quod ipse Christus celebrauit, auctores se esse absurdissimæ sententiæ non animaduertunt. Nam si Pascha egit Christus ante festum Paschatis, hoc est, antequam eius ritus tempus legitimum aduenisset; (id enim est, πρὸ τῆς ἑορτῆς τοῦ πάσχα) non igitur seruauit Legem: neque πληρωτὴς sed παραβάτης τοῦ Νόμου fuit: quod etiam cogitare impium est, nedum absurdum. Sed Baronius, vt hoc enantiophanes tollat; *constat*, inquit, *communi loquendi vsu Iohannem esse locutum*: & verba illius interpretatur, *de die artificiali, ab ortu ad occasum; non de naturali, quod à vespera diei* XIII. *ex instituto Iudæorum incipiebat.* At huic obseruationi, etiamsi alibi locus esse queat; hic tamen, vix ac ne vix quidem potest. propriam enim locutionem & κυριολογίας, res ipsa desiderabat. Nam quis ita loquitur? *Ante festum Paschatis cœna Paschalis celebrata est, & Christus lauit pedes suorum discipulorum.* nimis manifesta ἀτοπία; quam non tollit

Baronij commentum, vt de insecuto die artificiali senserit Iohannes. Manet, inquam, absurditas manifesta, si fingamus vt illi placet, dicere Iohannem, cœnam Paschalem factam à Christo, prius quàm aduenisset Pascha; quia diei Paschalis pars posterior, (is est dies artificialis) nondum aduenerat. Nam tota Paschalis solemnitas ad priorem diei partem pertinet: vesperam videlicet & primam noctem illius diei quę dicitur *prima Azymorum.* Exeunte enim die præcedente post meridiem, mactabatur agnus, deinde parabatur, & fermentum omne exterminabatur: ac tandem in vespera, quę erat initium diei primę Azymorum, edebatur, protrahebaturq; conuiuium ad primam noctem. Addit Baronius, *Nec vero est ista vulgaris tantum loquendi consuetudo, sed quæ reperitur etiam in diuinis Scripturis sæpius vsurpata, atque etiam ab ipsis Euangelistis: Lucas enim sic ait; Dies erat Parasceue, & sabbatum illucescebat; quum tamen ex Legali institutione Parasceue desijsset præcedenti hora nona, & tunc Sabbatum incepisset.* Si verum est quod hîc dicitur, atque hæc locutio frequenter occurrit in Scripturis; male sibi auctor consuluit, qui ea potissimum exempla delegit, ex quibus nihil colligi eius potest, quod instituit probare. Sed existimauit Baronius verbum ἐπιφώσκειν, quo vtitur hîc Lucas, & Matthæus etiam in testimonio quod sequitur, de die artificiali solum dici, quando Sol lucet: falsus verò est, & cum eo multi alij, quibus ita fuit persuasum. Proprie ἐπιφώσκειν, siue ἐπιφαύσκειν, & ἐπιφαίνειν, de sideribus dicuntur, præsertim Sole & Luna, quæ, vt loquitur Scriptura, pręsunt diei ac nocti. Lucas Actorum, XXVII. 20. μήτε δὲ ἡλίου, μήτε ἄστρων ἐπιφαινόντων ἐπὶ πλείονας ἡμέρας. Vetus Interpres, *neque Sole neque sideribus apparentibus.* At quoties non de sideribus, sed de tempore ea vocabula dicuntur; compendium id est sermonis, quod vt redigatur ad orationem plenam, necessario quædam sunt supplenda. Nam exempli gratia, si dicas, ἡμέρα ἐπιφώσκει, & de artificiali die intelligas, supplendum erit sic quod deest: ὁ ἥλιος ἐπιφώσκει, οὗ ἐπιφώσκοντος γίγνεται ἡμέρα, *dies illucescit*, id est, *Sol illucescit, quo illucescente, est dies.* Sin autem dicas, ἡ τρίτη ἡμέρα ἐπιφώσκει, *tertia dies*, vel *tertia feria* aut *quarta illucescit*, siue *exoritur*, & de naturali die intelligas, qui ex Hebræorum consuetudine incipit à vespera; tunc verbo ἐπιφώσκειν intelligitur ortus & splendor Lunæ, aliorumque siderum, quæ noctem illustrant & inchoant sua apparitione. Cùm ergo dicit Lucas, XXIII. 54. καὶ ἡμέρα ἦν παρασκευή, καὶ σάββατον ἐπίφωσκε; sic accipiendum, vt si dixisset, καὶ ἐπίφωσκεν ἡ σελήνη, ἡ ἀρχὴ τοῦ σαββάτου; quomodo apud Aristophanem dicit Strepsiades τὴν σελήνην ἀγ. ταῖς εἰκάδας: hoc est, illuxit Luna, qua exoriente, simul exoritur dies

naturalis

naturalis Sabbati: non enim necesse est, vt de die accipiantur verba Lucæ à Solis ortu ad occasum, quod facit Baronius, & necessario faciendum putat. Syrus interpres, vt & Liueleus obseruat, τὸ ἐπιφώσκω expressit verbo *Naga*, quod Isaię XIII. 10. Lunę tribuitur. לא יגיה אורו ἐσὶ ἴσαι ἐπιφώσκουσα τὸ φῶς αὐτοῖς. Ioelis autem II. de alijs stellis. Testimonium ergo Lucæ, opinionem Baronianam non confirmat, nihil etiam ad rem proximum Matthæi, vbi idem verbum vsurpatur, sed de illis Euangelistæ Matthæi verbis plura dicenda erunt ad num. CLXX. vbi errorem portentosum in illorum explicatione admittit Baronius. Restat locus Marci XV. 42. Καὶ ἤδη ὀψίας γενομένης, ἐπεὶ ἦν παρασκευὴ, ὅ ἐστι προσάββατον: *& cùm iam serò esset factum, quia erat Parasceue, quod est ante Sabbatum.* Hic ait Baronius; proprie loquendo, illud SERO non fuisse parasceuen, aut προσάββατον: sed ipsius Sabbati principium. Respondeo; ὀψίαν siue vesperam, duplicem esse; prior est inclinantis Solis, quæ post meridiem incipit: iam enim tum incipit Sol vergere ad occasum. δείλην πρωΐαν & ὀψίαν Græci vocarunt, hoc est, vt exponunt veteres Critici, τὸ πρῶτον τῆς δείλης μέρος, τὸ εὐθὺ ἐκ μεσημβρίας: *prima pars* δείλης, *quæ incipit statim à meridie.* Altera vespera est occidentis Solis & horizontem subeuntis; quam Græci dixerunt ὀψίαν δείλην, & Critici exposuerunt, τὸ τελευταῖον τῆς δείλης μέρος, τὸ περὶ ἡλίου δυσμάς, *postremam partem* δείλης, *quando Solis est occasus.* Sic prorsus apud Hebræos, duplex est *hereb*, ὀψία, siue vespera: prior à nona hora, hoc est, à tertia exacta post meridiem; quod erat tempus oblationis vespertinæ: altera paullo ante occasum Solis, quod principium erat Iudæis diei sequentis. Etsi autem Parasceues appellatione tota dies Veneris aliquando intelligitur; proprie tamen dicta παρασκευὴ à nona hora inibat. Christum autem, verum illum agnum, qui tollit peccata mundi, tempore vespertinæ oblationis fuisse cruci affixum, ratio suadet, & multi viri doctissimi existimant. Verè igitur Marcus, qui de tempore proximo post mortem Christi loquens, Parasceuen illud vocat, & vesperam, nempe priorem, & προσάββατον, non autem sabbatum.

XVI. *Secundus locus ex Euangelio Iohannis. Præceptum de cauenda pollutione pertinere ad primum & vltimum, non ad omnes septem festi Paschalis.* PASCHA *dici quidem de toto festo Azymorum: sed victimas alias præter agnum Paschalem, non appellari* pascha: *neq; de ijs dici* φαγεῖν τὸ πάσχα. *Latina interpretatio in loco Deuteronomy minus commoda, fraudi fuit Toleto & Baronio. Discrimen inter agnum Paschalem & oblationem pacificam.*

ANNI XXXIV. Num. XXIV.

HIc tractatur Baronio locus Iohannis secundus XVIII. 28. qui vel solus, si res æquis animis æstimetur, confutandæ opinioni vulgatæ, quam ille tuetur, sufficere debeat. Narrat Euangelista, Iudæos, qui è Caiaphæ P. M. domo Christum ad Pilatum deduxerunt, non esse ingressos Prætorium, & Pilato, vt cum illis loqueretur foras fuisse prodeundum: caussam addit Euangelista, ἵνα μὴ μιανθῶσιν, ἀλλ' ἵνα φάγωσι τὸ πάσχα, *vt non contaminarentur, sed manducarent Pascha.* Iudæi igitur Pascha nondum manducauerant: at Christus manducauerat: non ergo eadem die Christus & Iudæi Pascha comederunt. quid clarius? aut quod validius telum conficiendæ opinioni vulgatæ potest excogitari? Itaque fatetur Maldonatus, huius argumenti tantam esse efficaciam, vt propter illud multi eam sententiam sint amplexi, quam oppugnat Baronius. Qui vt eludat vim Achillei argumenti, ait PASCHA in Scripturis appellari, non solū agnum Paschalem, sed etiam quamuis aliam victimam, ex illis quæ per septem Azymorum dies copia ingenti mactabantur. Respondeo: etiamsi hoc illi concederemus, non tamen propterea effecturum quod intendit. Nam loqui Euangelistam de primo die Azymorum, & solemnitate agni Paschalis, illa verba ostendunt, *vt non contaminarentur.* Præceptum enim de vitanda immunditia, de quo Euangelista intelligebat, vel proprium eius diei fuit, quo Paschalis agnus mactabatur, offerebatur, edebatur: vel communis diei primo & vltimo; quos duos dies diserte separat à cæteris Deus, Numerorum capite XXVIII. & vtrumque eorum vocat *congregationem sanctam*, cęteros non item. Alioquin si per continuos dies septem præceptum idem fuisset obseruandum; quum tot modis pollutio contraheretur, quos Lex prodit; quis potuisset in illo statu dies septem manere? Quare pars maxima, sine dubio, facta esset maledictioni obnoxia. Expenderet igitur Baronius illa verba, ἵνα μὴ μιανθῶσι. Sed redeo ad nomen PASCHA, siue PHASE. ego verò nego in tota Scriptura locum vllum extare satis clarum, vnde colligi recte queat, victimas per septem Azymorum dies mactari solitas, esse appellatas eo nomine: aut dictum reperiri de illis, MANDVCARE PASCHA, vel vt Iohannes hîc loquitur, φαγεῖν τὸ πάσχα, cum articulo, cuius vis non temere negligenda. In loco Deuteron. XVI. 2. quem affert Baronius, Hebraica veritas habet, *Immolabis Phase Domino Deo tuo, pecudes & boues*: non vt est in Latina interpretatione, *de ouibus & de bobus*: quod etsi nolim penitus damnare, si accipiatur recte, & ex mente Mosis: in errorem tamen induxit Toletum, (inde accepit Baronius;) qui Commentario

mentario in Iohannis caput XIII. annot. III. ex hoc vnico loco malè accepto, pronuntiat, PASCHA *etiam dici animalia quæ offerebantur septē diebus Azymorum.* atque hæc est quarta huius vocis significatio, illi primo, opinor, obseruata. Nam Bellarminus libro III. de Ecclesia triumphante, in dissertatione de pascha, hanc notionem prætermittit, quatuor commemorans. rectè. at Toletus de hac obseruatione sua ita scribit; *Hoc valde attendendum est, pro resolutione eorum quæ dicenda sunt.* Nimirum vere iudicabat Toletus, nisi admissa hac significatione vocis *pascha*, obiectionem ex isto loco Iohannis solui, saltem probabiliter, non posse. Sed ille vir eruditissimus, si Hebraicam veritatem consuluisset, ac diligenter expendisset, ab interprete Latino, qui vertit liberius, ῥυὸς ἀγελαίων ἑαυτῶν & in errorem induci non siuisset. Multum enim hæc inter se differunt, *Immolabis Phase, pecudes & boues*, vt est in origine; & *Immolabis Phase è pecudibus & bobus*; vt est in vulgata. Hebraica verba duplex genus sacrificiorum commemorant; pascha, id est, agnum Paschalem; & oues ac boues, hoc est, oblationem pacificam, quæ die XIV. ante agni mactationem offerebatur, ex ouibus & bobus, vt docent varijs locis Rabbini. Vide Maimonidæ Iad, in tractatu de oblatione Paschatis. Et Rabbi Schelomo in Scholijs suis ad illum Deuteronomij locum, diserte ponit discrimen inter פסח agnum paschalem, & oblationem è bobus & pecudibus; quam ait addi solitam ad conuiuium agni: quanquam alij vt Rambam, auctores sunt, pacificam oblationem ante agnum solitam edi. In scriptis Rabbinorum hæc oblatio vocatur חגיגה vel חגיגת י״ד, hoc est, *festiua victima diei* XIVe. Male igitur verba Mosis accipiunt Toletus & Baronius, qui colligunt ex hoc loco, etiam alias victimas præter agnū dici *Pascha*. Græca interpretatio veritatē melius expressit; Καὶ θύσεις τὸ πάσχα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου, πρόβατα καὶ βόας non autem, ἐκ προβάτων καὶ βοῶν, vt Latinus. Paraphrastes Chaldæus, filius Vzielis ita expressit: *Et mactabitis Pascha coram Domino Deo vestro inter vesperas, & oues & boues crastino die.* Vides quam accurate separet mactationem Paschatis à cæteris: vt de errore Toleti nullum possit esse dubium. Sed quod adijcit Ionathan verbis Mosis illa, *crastino die*, non probo: nam vt ostendi, oblatio pacifica ex ouibus & bobus, non solum reliquis diebus Azymorum offerebatur; verùm etiam die XIV. cum agno Paschali, vel potius ante agnum. Onkelos, verba Mosis paullo aliter accepit; nam per פסחא intellexit agnum Paschalem. Sed & hic inter Phase & alteram oblationem discrimen facit. Sic ille: *Et immolabis Phase coram Domino Deo tuò de natis ouium, (id est agnis,) & victimam sanctificatam de bobus.* Testimonia quæ adnotat Baronius è libro secundo Paralipomenon contra ipsum manifestissime faciunt: quod

quod non esse ab eo visum, mirari satis nequeo. Capite xxx. 15. ita scribitur. *Immolauerunt Phase quartadecima die mensis secundi. Sacerdotes quoque atque Leuitæ tandem sanctificati obtulerunt holocausta in domo Domini.* ergo aliud est *Phase*, siue *Pascha*, aliud *holocausta*. capite xxxv. 8. dicuntur dati boues cum omnibus ad victimas Paschatis: vbi *Pascha* laxe acceptum totam solemnitatem significat festi Paschatis & Azymorũ; neque nos negamus hanc acceptionem huius vocis: at victimas ipsas boum vel aliorum animalium dici Pascha, hoc vero est quod negamus. Multo autem minus vel in toto illo libro, vel in vllo alio Scripturarum loco, reperitur illa locutio, φαγεῖν τὸ πάσχα, eo sensu quo accipi volunt Toletus & Baronius. Manet igitur testimonium hoc Iohannis aduersus vulgo receptam opinionem, firmum, & vt Iesuita etiam Maldonatus recte iudicat, ineluctabile.

XVII. *Discutitur tertius Iohannis locus. An dies quilibet Azymorum vocaretur Pascha. Error crassus negantium vllorum festorum fuisse parasceuas, nisi Sabbati. Probatur, omnia magna festa habuisse suas parasceuas.* ἡ προεόρτιος. Parasceue *pro toto die Veneris. Quartus locus Iohannis.*

Anni. XXXIV. Num. XXX.

TErtius Iohannis locus est hic; ἦν δὲ παρασκευὴ τοῦ Πάσχα, *erat Parasceue Paschatis*, xix. 14. Hoc quoque argumentum non leue aduersus receptam opinionem. Nam si dies quo Dominus est cruci affixus, Parasceue fuit Paschatis; nondum videlicet Pascha præterierat. Atqui suum Pascha Christus celebrauerat. Quare aliud Pascha fuit commune Iudæorum, aliud Christi proprium. Res clara. Sed negant Toletus & Baronius, quam vocat Iohannes Parasceuen Paschatis, fuisse Parasceuen Paschatis; verùm Sabbati: quę tamen ita dicatur Euangelistæ, quia accidit eo anno, vt idem dies esset & Sabbati parasceue, & dies ipse Paschatis. Igitur appellatione τοῦ πάσχα sabbatũ hîc debere intelligi: *quoniam*, inquit auctor, *& singuli illi septem dies Pascha dicebantur.* Sane si nouas antiquis vocabulis significationes licet attribuere, vicit Baronius. Modò probauimus notionem incognitam veteribus voci *Pascha* affictam esse à Toleto: hęc non minus falsa. Nos enim negamus verum esse quod hic affirmatur. Nam vbi obseruatum est, singulos Azymorum dies *Pascha* fuisse dictos? hoc neque Scripturarum, neque Rabbinorum vllo exemplo queat demonstrari. Fateor nomen PASCHA aliquando solemnitatem denotare totam & Paschatis & Azymorũ (quod erudite obseruatum est ab Humberto

Episcopo

Episcopo Syluæ candidæ, in disputatione contra Græcos:) sed non ita, vt singuli dies Azymorum dicantur Pascha: etsi probe memini diem vltimum Azymorum eidem Humberto nominari *octauas Paschæ*, imitatione Ecclesiæ hodiernę, quæ præcipuis festorum, suas octauas attribuit. multo verò minus, vt φαγεῖν τὸ πάσχα possit vsurpari, de quouis alio Azymorum die, sicut vsurpatur de primo, qui erat verus, & solus, si proprie loqui volumus, dies Paschalis. Baronium in exemplo quod affert mire fugit ratio. Instituit probare singulos Azymorum dies dici *Pascha*, & de quouis eorum dici posse φαγεῖν τὸ πάσχα: & affert exemplum, in quo illa vox necessario accipienda de tota solemnitaté; βουλόμενος μετὰ τὸ πάσχα ἀναγαγεῖν αὐτὸν τῷ λαῷ; ait Lucas XII. 4. de Herode; *volens post Pascha producere eum populo*; hoc est, postquam præterijssent dies Azymorum: ἦσαν γὰρ ἡμέραι τῶν Ἀζύμων, inquit ibi Lucas. Post hæc ait Baronius, solum fuisse Sabbatum, quod Parasceuen haberet: Paschatis vero aut reliquorum festorum, nullam fuisse parasceuen. Qui si Commentarios Rabbinorum à limine saltem salutasset, non potuisset nescire, passim facere illos mentionem ערב יום טוב hoc est, τῆς παρασκευῆς τῆς ἑορτῆς. vnicuique enim יום טוב diei bono siue festo attribuitur sua vespera προεόρτιος, parandis rebus ad festum necessarijs destinata. Leges igitur in Thalmud, Iad Rambam, Iuchasin Zacuthi, & alijs scriptis Rabbinicis, ערב ראש השנה *parasceuen capitis anni*, siue Kalendarum nouarum: ערב עצרת *parasceuen Pentecostes*; ערב פסח *parasceuen Paschatis*: vel distinctius, *parasceuen primi diei boni Paschatis*: &, *parasceuen posterioris diei boni Paschatis.* hoc est, vltimi diei totius solemnitatis cum Paschatis, tum Azymorũ. In Michlol Kimchi quo loco agit de forma nominum in *vt*, editionis Venetæ, fol. 221. dictum huiusmodi affertur è Misna מן אומנות שלש אומניות עושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות *ex omnibus artibus tres artifices faciunt* (exercent,) *artem in parasceuis Paschatum, ad medium* ipsius Parasceues. Tres autem illos artifices volunt quidam esse istos: חייטים *sartores*; רצענים *cerdones, calceolarios*; & ספרים *scribas*. Sed videntur & alij artifices artes suas exercuisse diebus præparatorijs magnorum festorum. Nam exempli gratia; de cauponibus, qui tabernas ac popinas exercent, & Rabbinis dicuntur חנונים *chanuanim*, lego in Iuchasin, pag. XXVI. fuisse in Vrbe Ierusalem qui eas artes exercerent; deinde sequitur; והיו ממלאין מדותיהם מערב יום טוב מפני בטול בית המדרש *atque hi mensuras suas implebant iam inde à parasceuis bonorum dierum, propter cessationem domus concionis*: hoc est, ne diebus festis cogerentur abesse à concionibus. Auctor Megillath Thaanith, capite XI. quod est de mense Schebat, vt res diuersas, sed

quæ

habet ſectatores, viros longe præſtantiſſimos. Hic enim vir doctiſſimus, qui & genere Iudæus erat, è ſanguine Leuitico deſcendens, vt ſcribit ipſe de ſe, & Hebraicæ literaturæ admodum peritus, adhibita ad elucidationem propoſitæ quæſtionis doctrina Kalendarij Hebræorum, eius ſententiæ primus, quantum memini, auctor extitit, (viuebat autem Paulus hic, & ſuam illam Poſtillam ſcribebat ante annos ducentos) quam poſtea ſecuti ſunt, & ſcriptis ſuis confirmarunt, Paulus Mittelburgenſis Epiſcopus Foroſempronienſis in ſua Paulina, Iohannes Lucidus, Onufrius Panuinius, eremita Auguſtinianus, Iohannes Hentenius Nechlinienſis Hieronymianus apud Euthymium, Ianſenius Epiſcopus Gandauenſis, Maldonatus Ieſuita, & plures alij inter Catholicos Romanos, viri inſignes: ex ijs verò Catholicis, qui Proteſtantes nominantur, neque pauciores, neque doctrina inferiores, vt Sebaſtianus Munſterus, Iohannes Stoeflerus, Heinricus Buntingus, Ioſephus Scaliger, Sethus Caluiſius, & Eduardus Liueleus, Anglus; dum viueret, in Academia Cantabrigienſi Hebraicæ linguæ profeſſor; vir probitate & doctrina cum primis excellens. Nobis quidem Liueleus notus non fuit; ſed præter illa quæ de eo accepimus à viris magnis, qui nouerant; abunde vtriuſque, & probitatis, inquam, & doctrinæ, fidem nobis faciunt, quæ vidimus eius ſcripta: in quibus eſt Chronologicum opus, quod ab eius heredibus publicari, (etſi propter immaturam auctoris mortem, ad vmbilicum non perductum,) Reip. literariæ non parum intereſt; vel propter aſtronomicas ſupputationes Eclipſium, quæ doctrinæ temporum inſeruiunt, in quibus Liueleus operam poſuit diligentiſſimam. Atque in hoc opere ſententia accurate defenditur, quam à Paulo Burgenſi acceptam, præſtantiſſimi illi viri, quos modò nominaui, atque alij plures ſunt amplexi. Etſi autem in explicandis ſuis ſententijs, non ſemper & in omnibus partibus hi viri inter ſe conſentiunt: in his tamen duobus omnes conueniunt; quod communem Eccleſiæ Romanæ ſententiam deferunt; quodq; Dominũ noſtrũ tempus legitimum celebrandi Paſchatis ſeruaſſe docent, & Iudæos feſtũ tranſtuliſſe, propter canonem Hebraici Kalendarij ADV pertendunt. Ioſephi Scaligeri verba ſunt, libro VI. De emendatione temporum, in diatriba de paſſione Domini. *Quum igitur Chriſtus paſſus ſit quartadecima Niſan, & veſpera tertiæ decimæ Niſan ciuilis, Paſcha cum diſcipulis ſuis celebrarit; neceſſario Dominus Paſcha anticipauit.* Poſtea: *Prima Azymorum Chriſtus comedit Paſcha, Matthæus* XXVI. 17. *in qua immolabat agnum. Marcus* XIV. 12. *Sed quomodo prima Azymorum, feria quinta, quum poſtridie eſſet prima Azymorum, quartadecima Niſan, feria ſexta? Interpretatur Lucas;* ἐν ᾗ ἔδει θύεσθαι τὸ πάσχα. *cap.* XXII. 40.

in

in qua oportebat mactare Pascha. Sed Iudæi ἔθυσαν *quidem postridie, at non* τῇ ᾗ ἔδει θύειν. *Quartadecima enim Luna immolandum erat, non quintadecima. at Christus quartadecima immolauit. Neomenia enim Nisan illius anni erat* 5. 19. 105. *in qua est nouilunium vetus. Ergo coniunctio luminarium fuit feria sexta, Martij vicesima. Quintadecima Luna, eadem feria. Quare quartadecima fuit feria quinta, in qua Christus rite agnum comedit.* mox : *Idem etiam sensit Paulus Episcopus Burgensis; qui ex Iudaismo nomen Christo dedit.* Liueleus postquam exposuit verba Iohannis, ἦν δὲ παρασκευὴ τοῦ πάσχα, de quibus postea agit Baronius; *Hoc inquit, Iohannis testimonium pro passione Christi ponenda in decimaquarta die Nisan, quæ semper Paschatis parasceue est, inconcussum manet: eoque magis, quod alia quoque ab eodem Euangelista memorentur, quæ huic nostræ sententiæ stabilimento sint. Cap.* XIII. *narrat Christum cum discipulis vltimam suam cœnam ante festum Paschæ comedisse. Quo autem die ad vesperam cum discipulis suis postremum cœnauit; eodem ad meridiem crucifixus est.* Similia his alij eiusdem sententiæ defensores: qui tamen, vt dixi, non per omnia consentiunt. Baronius igitur horum doctrinam, qui à communiter recepta Romæ discedunt, & translationem festi, (Paulus Burgensis appellat repulsam) in Kalendario Hebraico expositam tuentur, magna vi oppugnat; non suis tamen, sed Francisci Toleti armis; qui paucis annis ante Baronium id argumentum accuratissime tractauit. Etsi autem propositi nostri προηγουμένως non est, in hoc genus quæstionibus immorari; paucis tamen, quàm sint valida tela quibus pugnat Baronius, expendamus.

XIV. *Respondetur ad rationes à Baronio allatas, vt probet doctrinam de translatione feriarum esse recentem & vanam.*

IBIDEM.

INitio huius disputationis ait Baronius, doctrinam de translatione feriarum, *ex lacunis recentiorum Hebræorum esse petitam.* Sed iudicat cæcus de coloribus; quod omnino parum prudenter ab eo factum. Nam ipse quidem harum literarum peritiam nullam habuit: at viri summi, quos antè nominaui, clarissime demonstrarunt; doctrinam de translationibus feriarum, quæ in Hebræorum Kalendario ingeniosis canonibus explicatur, non esse Iudæorum recentiorum, vt vult Baronius, inuentum; sed rem esse antiquissimam, & vsu cognitam etiam ante Domini nostri aduentum in terras. Sunt in eruditorum manibus quæ super ea re duo Pauli, Episcopi insignes, quæque eruditissimus Munsterus & illustris Scaliger scripserunt: quorum sententiam nouis argumentis ex vera antiquitate Iudaica Liueleus erudite confirmauit.

confirmauit. Baronius igitur, & ex quo ille sua accepit, Toletus, magnæ doctrinæ alioquin viri, melius fecissent, si à veteri dicto in hac quæstione sibi cauissent, *Ne supra crepidam sutor iudicaueris.* Quæ proximè afferuntur ex Anatolio, Philone, & Iosepho, hoc solum probant; Iudęos seruasse institutum celebrandi Pascha post ęquinoctium vernum, μεσοῦντος τοῦ μηνὸς, cùm Luna erat plena, die Nisan XIV. Nempe hoc ipsum scriptores isti dicunt, quod apud Mosem Dei verbis præcipitur. loquuntur enim de ordinaria solemnitate, & magis frequenti: nam translatio canonis A D V, non fiebat omnibus annis: neque hoc posterius decretum Synedrij legem Dei antiquauit: sed dumtaxat interpretatum est, & commodiorem vsum illius docuit, sicut explicat pluribus ad Matthæum Burgensis Episcopus. Quod addit: *Idem Philo alibi, hæc ipsa vna eadem die, ab omnibus fieri solita testatur*: etsi daremus absolute verum esse (non est autē; sed opus habet interpretatione; nam immundis in mensis proximi diem XIV. differre licuit:) ad rem tamen non facit: non enim dicit Philo eo loci, vnam aliquam certam diem sic propriam esse celebrationi Paschatis, vt nulla vnquam facta sit eius solemnitatis translatio; quod Baronio erat demonstrandum; sed hoc potius; in festo Paschatis singulos ex vniuerso populo sacra facere, neque sacerdotes tunc morari; Lege permittente nationi Iudæorum vniuersæ sacerdotium vna die quadam, per omnes annos, vt sacra sua sibi quisque operaretur; ἐν ᾗ ἑορτῇ, ait, θύουσι πανδημεὶ αὐτῶν ἕκαστος, τοὺς ἱερεῖς αὐτῶν οὐκ ἀναμένοντες· ἱερωσύνην τοῦ Νόμου χαρισαμένου τῷ ἔθνει παντὶ μίαν ἡμέραν ἐξαίρετον ἀνὰ πᾶν ἔτος. Etiam apud Eusebium ex Anatolio leges, δεῖν τὰ διαβατήρια θύειν ἐπίσης ἅπαντας μετ' ἰσημερίαν ἐαρινὴν, μεσοῦντος τοῦ πρώτου μηνός: *oportere Pascha celebrare ex æquo omnes, post æquinoctium vernum, in ipso primi mensis medio.* Sed ne id quidem facit ad rem: loquitur enim, vt modò dicebamus, de solemnitate ordinaria; quæ neque immundorum festum succidaneum, neque translationem interdum fieri solitā excludit. Quis autem dubitat, quoties Pascha celebrabatur, omnes, (quos quidem sontica aliqua caussa non impediret,) die eadem festū agitasse? Duo postrema testimonia Iosephi, pertinent ad designationem temporis, quo incipiebant Iudæi sacra procurare, siue in parasceue sabbati, siue in aliorum festorum, atque vt ipsi loquuntur, in bonorum dierum parasceuis. Quam totam obseruationē scitu pulcherrimam, neq; omnibus notam, melius cognoscent studiosi ἀρχαιολογίας Ἰουδαϊκῆς ex ijs quæ Iosephus Scaliger, Iohannes Buxtorfus, & Eduardus Liueleus è penetralibus librorum Thalmudicorum prompserunt, super interpretatione locutionis Mosaicæ, בין הערבים, *inter duas vesperas.*

XV. *Locus*

XV. *Locus Iohannis expenditur, & eius Baroniana interpretatio exploditur. Ἐπιφώσκειν de Luna ; item de tempore. Locus ex Euangelio Lucæ explicatur. Vespera siue ὀψία duplex.* δειλὴ πρωΐα & ὀψία.

ANNI XXXIV. Num. XXVIII.

POst hæc aggreditur Baronius soluere obiectiones, quæ aduersus communem opinionem ex Euangelio Iohannis fieri solent. Primus locus est Iohannis XIII. 1. vbi disertis verbis dicuntur cœna & lotio pedum fuisse πρὸ τῆς ἑορτῆς τοῦ πάσχα *ante festum Paschatis*. hoc videtur repugnare narrationi Matthæi, qui tempus illud sic designat, τῇ πρώτῃ τῶν Ἀζύμων, *prima die Azymorum*, XXVI. 17. & Marci, τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ τῶν Ἀζύμων, ὅτε τὸ Πάσχα ἔθυον *prima die Azymorum, quando Pascha mactabant.* item Lucæ, ἤγγιζε δὲ ἡ ἑορτὴ τῶν Ἀζύμων, ἡ λεγομένη Πάσχα, *appropinquabat festum Azymorum, quod dicitur Pascha.* Hoc enantiophanes ex eo natum est, quod Pascha Domini fuit diuersum à Paschate Iudæorum. quare solutio facilis est & certa, quam antè proposuimus è Scaligero : Iohannem locutum esse de festo Iudæorum : cæteros de tempore legitimo ex Lege, quod Christus seruauit. Hac ratione tempus idem, ineuntis Lunæ decimæ quartæ, siue desinentis decimætertiæ, quæ erat feria quarta, dies Iouis, Nisan XIII. hoc inquam, idem tempus, Christo erat ἑορτὴ Ἀζύμων, initium festi Azymorum, siue Paschatis, vt scribunt tres Euangelistæ ; & πρὸ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα, ante festum Paschatis, vt appellat Iohannes. Firmum istud est argumentum diuersæ obseruationis Christi & Iudæorum ; & per consequens, factæ translationis. Qui verba Iohannis de eo Paschate accipiunt, quod ipse Christus celebrauit, auctores se esse absurdissimæ sententiæ non animaduertunt. Nam si Pascha egit Christus ante festum Paschatis, hoc est, antequam eius ritus tempus legitimum aduenisset; (id enim est, πρὸ τῆς ἑορτῆς τοῦ πάσχα) non igitur seruauit Legem : neque πληρωτὴς sed παραβάτης τοῦ Νόμου fuit : quod etiam cogitare impium est, nedum absurdum. Sed Baronius, vt hoc enantiophanes tollat; *constat*, inquit, *communi loquendi vsu Iohannem esse locutum* : & verba illius interpretatur, *de die artificiali, ab ortu ad occasum* ; *non de naturali, quod à vespera diei* XIII. *ex instituto Iudæorum incipiebat.* At huic obseruationi, etiamsi alibi locus esse queat ; hic tamen, vix ac ne vix quidem potest. propriam enim locutionem & κυρίαν, res ipsa desiderabat. Nam quis ita loquitur? *Ante festum Paschatis cœna Paschalis celebrata est, & Christus lauit pedes suorum discipulorum.* nimis manifesta ἀτοπία; quam non tollit

Baronij commentum, vt de insecuto die artificiali senserit Iohannes. Manet, inquam, absurditas manifesta, si fingamus vt illi placet, dicere Iohannem, cœnam Paschalem factam à Christo, prius quàm aduenisset Pascha; quia diei Paschalis pars posterior, (is est dies artificialis) nondum aduenerat. Nam tota Paschalis solemnitas ad priorem diei partem pertinet: vesperam videlicet & primam noctem illius diei quę dicitur *prima Azymorum*. Exeunte enim die præcedente post meridiem, mactabatur agnus, deinde parabatur, & fermentum omne exterminabatur: ac tandem in vespera, quę erat initium diei primę Azymorum, edebatur, protrahebaturq; conuiuium ad primam noctem. Addit Baronius, *Nec vero est ista vulgaris tantum loquendi consuetudo, sed quæ reperitur etiam in diuinis Scripturis sæpius vsurpata, atque etiam ab ipsis Euangelistis: Lucas enim sic ait; Dies erat Parasceue, & sabbatum illucescebat; quum tamen ex Legali institutione Parasceue desijsset præcedenti hora nona, & tunc Sabbatum incepisset.* Si verum est quod hîc dicitur, atque hæc locutio frequenter occurrit in Scripturis; male sibi auctor consuluit, qui ea potissimum exempla delegit, ex quibus nihil colligi eius potest, quod instituit probare. Sed existimauit Baronius verbum ἐπιφώσκειν, quo vtitur hîc Lucas, & Matthæus etiam in testimonio quod sequitur, de die artificiali solum dici, quando Sol lucet: falsus verò est, & cum eo multi alij, quibus ita fuit persuasum. Proprie ἐπιφώσκειν, siue ἐπιφαύσκειν, & ἐπιφαύειν, de sideribus dicuntur, præsertim Sole & Luna, quæ, vt loquitur Scriptura, pręsunt diei ac nocti. Lucas Actorum, XXVII. 20. μήτε δὲ ἡλίου, μήτε ἄστρων ἐπιφαινόντων ἐπὶ πλείονας ἡμέρας. Vetus Interpres, *neque Sole neque sideribus apparentibus*. At quoties non de sideribus, sed de tempore ea vocabula dicuntur; compendium id est sermonis, quod vt redigatur ad orationem plenam, necessario quædam sunt supplenda. Nam exempli gratia, si dicas, ἡμέρα ἐπιφώσκει, & de artificiali die intelligas, supplendum erit sic quod deest: ὁ ἥλιος ἐπιφώσκει, οὗ ἐπιφώσκοντος γίνεται ἡμέρα, *dies illucescit*, id est, *Sol illucescit, quo illucescente, est dies*. Sin autem dicas, ἡ τρίτη ἡμέρα ἐπιφώσκει, *tertia dies*, vel *tertia feria* aut *quarta illucescit*, siue *exoritur*, & de naturali die intelligas, qui ex Hebræorum consuetudine incipit à vespera; tunc verbo ἐπιφώσκειν intelligitur ortus & splendor Lunæ, aliorumque siderum, quæ noctem illustrant & inchoant sua apparitione. Cùm ergo dicit Lucas, XXIII. 54. καὶ ἡμέρα ἦν παρασκευή, καὶ σάββατον ἐπέφωσκε, sic accipiendum, vt si dixisset, καὶ ἐπέφωσκεν ἡ σελήνη, ἡ ἄγουσα τὸ σάββατον; quomodo apud Aristophanem dicit Strepsiades τὴν σελήνην ἄγειν τὰς εἰκάδας: hoc est, illuxit Luna, qua exoriente, simul exoritur dies naturalis

naturalis Sabbati : non enim necesse est, vt de die accipiantur verba Lucæ à Solis ortu ad occasum, quod facit Baronius, & necessario faciendum putat. Syrus interpres, vt & Liueleus obseruat, [illegible] expressit verbo *Naga*, quod Isaiæ XIII. 10. Lunę tribuitur. [illegible] οὐκ ἔςαι ἐπιφώσκουσα τὸ φῶς αὐτοῖς. Ioelis autem II. 10. de alijs stellis. Testimonium ergo Lucæ, opinionem Baronianam non confirmat. nihil etiam ad rem proximum Matthæi, vbi idem verbum vsurpatur: sed de illis Euangelistæ Matthæi verbis plura dicenda erunt ad num. CLXX. vbi errorem portentosum in illorum explicatione admittit Baronius. Restat locus Marci XV. 42. Καὶ ἤδη ὀψίας γενομένης, ἐπεὶ ἦν παρασκευή, ὅ ἐστι προσάββατον: *& cùm iam serò esset factum, quia erat Parasceue, quod est ante Sabbatum.* Hic ait Baronius; proprie loquendo, illud SERO non fuisse parasceuen, aut προσάββατον, sed ipsius Sabbati principium. Respondeo; ὀψίαν siue vesperam, duplicem esse; prior est inclinantis Solis, quæ post meridiem incipit: iam enim tum incipit Sol vergere ad occasum. δείλην πρωΐαν & ὀψίαν Græci vocarunt, hoc est, vt exponunt veteres Critici, τὸ πρῶτον τῆς δείλης μέρος, τὸ εὐθὺς ἐκ μεσημβρίας: *prima pars* δείλης, *quæ incipit statim à meridie.* Altera vespera est occidentis Solis & horizontem subeuntis; quam Græci dixerunt ὀψίαν δείλην, & Critici exposuerunt, τὸ τελευταῖον τῆς δείλης μέρος, τὸ περὶ ἡλίου δυσμάς, *postremam partem* δείλης, *quando Solis est occasus.* Sic prorsus apud Hebræos, duplex est *hereb*, [illegible], siue vespera: prior à nona hora, hoc est, à tertia exacta post meridiem; quod erat tempus oblationis vespertinæ : altera paullo ante occasum Solis, quod principium erat Iudæis diei sequentis. Etsi autem Parasceues appellatione tota dies Veneris aliquando intelligitur; proprie tamen dicta παρασκευή à nona hora inibat. Christum autem, verum illum agnum, qui tollit peccata mundi, tempore vespertinæ oblationis fuisse cruci affixum, ratio suadet, & multi viri doctissimi existimant. Verè igitur Marcus, qui de tempore proximo post mortem Christi loquens, Parasceuen illud vocat, & vesperam, nempe priorem, & προσάββατον, non autem sabbatum.

XVI. *Secundus locus ex Euangelio Iohannis. Præceptum de cauenda pollutione pertinere ad primum & vltimum, non ad omnes septem festi Paschalis.* PASCHA *dici quidem de toto festo Azymorum : sed victimas alias præter agnum Paschalem, non appellari* pascha : *neque de ijs dici* φασὲχ, τὸ πάσχα. *Latina interpretatio in loco Deuteronomij minus commoda, fraudi fuit Toleto & Baronio. Discrimen inter agnum Paschalem & oblationem pacificam.*

Anni XXXIV. Num. XXIV.

Hic tractatur Baronio locus Iohannis secundus xviii. 28. qui vel solus, si res æquis animis æstimetur, confutandæ opinioni vulgatæ, quam ille tuetur, sufficere debeat. Narrat Euangelista, Iudæos, qui è Caiaphæ P.M. domo Christum ad Pilatum deduxerunt, non esse ingressos Prætorium, & Pilato, vt cum illis loqueretur foras fuisse prodeundum: caussam addit Euangelista, ἵνα μὴ μιανθῶσιν, ἀλλ' ἵνα φάγωσι τὸ πάσχα, *vt non contaminarentur, sed manducarent Pascha.* Iudæi igitur Pascha nondum manducauerant: at Christus manducauerat: non ergo eadem die Christus & Iudæi Pascha comederunt. quid clarius? aut quod validius telum conficiendæ opinioni vulgatæ potest excogitari? Itaque fatetur Maldonatus, huius argumenti tantam esse efficaciam, vt propter illud multi eam sententiam sint amplexi, quam oppugnat Baronius. Qui vt eludat vim Achillei argumenti, ait Pascha in Scripturis appellari, non solũ agnum Paschalem, sed etiam quamuis aliam victimam, ex illis quæ per septem Azymorum dies copia ingenti mactabantur. Respondeo: etiamsi hoc illi concederemus, non tamen propterea effecturum quod intendit. Nam loqui Euangelistam de primo die Azymorum, & solemnitate agni Paschalis, illa verba ostendunt, *vt non contaminarentur.* Præceptum enim de vitanda immunditia, de quo Euangelista intelligebat, vel proprium eius diei fuit, quo Paschalis agnus mactabatur, offerebatur, edebatur: vel communis diei primo & vltimo; quos duos dies diserte separat à cæteris Deus, Numerorum capite xxviii. & vtrumque eorum vocat *congregationem sanctam*, cęteros non item. Alioquin si per continuos dies septem præceptum idem fuisset obseruandum; quum tot modis pollutio contraheretur, quos Lex prodit; quis potuisset in illo statu dies septem manere? Quare pars maxima, sine dubio, facta esset maledictioni obnoxia. Expenderet igitur Baronius illa verba, ἵνα μὴ μιανθῶσι. Sed redeo ad nomen Pascha, siue Phase. ego verò nego in tota Scriptura locum vllum extare satis clarum, vnde colligi rectè queat, victimas per septem Azymorum dies mactari solitas, esse appellatas eo nomine: aut dictum reperiri de illis, Mandvcare Pascha, vel vt Iohannes hîc loquitur, φαγεῖν τὸ πάσχα, cum articulo, cuius vis non temere negligenda. In loco Deuteron. xvi. 2. quem affert Baronius, Hebraica veritas habet, *Immolabis Phase Domino Deo tuo, pecudes & boues*: non vt est in Latina interpretatione, *de ouibus & de bobus*: quod etsi nolim penitus damnare, si accipiatur rectè, & ex mente Mosis: in errorem tamen induxit Toletum, (inde accepit Baronius;) qui Com-

mentario

mentario in Iohannis caput XIII. annot. III. ex hoc vnico loco male accepto, pronuntiat, PASCHA *etiam dici animalia quæ offerebantur septẽ diebus Azymorum.* atque hæc est quarta huius vocis significatio, illi primo, opinor, obseruata. Nam Bellarminus libro III. de Ecclesia triumphante, in dissertatione de pascha, hanc notionem prætermittit, quatuor commemorans. rectè. at Toletus de hac obseruatione sua ita scribit; *Hoc valde attendendum est, pro resolutione eorum quæ dicenda sunt.* Nimirum vere iudicabat Toletus, nisi admissa hac significatione vocis *pascha*, obiectionem ex isto loco Iohannis solui, saltem probabiliter, non posse. Sed ille vir eruditissimus, si Hebraicam veritatem consuluisset, ac diligenter expendisset, ab interprete Latino, qui vertit liberius, ῥυὸς ἀγελῶν ἐαυτῶν & in errorem induci non fuisset. Multum enim hæc inter se differunt, *Immolabis Phase, pecudes & boues*, vt est in origine; & *Immolabis Phase è pecudibus & bobus*; vt est in vulgata. Hebraica verba duplex genus sacrificiorum commemorant; pascha, id est, agnum Paschalem; & oues ac boues, hoc est, oblationem pacificam, quæ die XIV. ante agni mactationem offerebatur, ex ouibus & bobus, vt docent varijs locis Rabbini. Vide Maimonidæ Iad, in tractatu de oblatione Paschatis. Et Rabbi Schelomo in Scholijs suis ad illum Deuteronomij locum, diserte ponit discrimen inter פסח agnum paschalem, & oblationem è bobus & pecudibus; quam ait addi solitam ad conuiuium agni: quanquam alij vt Rambam, auctores sunt, pacificam oblationem ante agnum solitam edi. In scriptis Rabbinorum hæc oblatio vocatur חגיגה vel חגיגת י״ד, hoc est, *festiua victima diei* XIVe. Male igitur verba Mosis accipiunt Toletus & Baronius, qui colligunt ex hoc loco, etiam alias victimas præter agnũ dici *Pascha*. Græca interpretatio veritatẽ melius expressit; Καὶ θύσεις τὸ πάσχα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου, πρόβατα καὶ βόας non autem, ἐκ προβάτων καὶ βοῶν, vt Latinus. Paraphrastes Chaldæus, filius Vzielis ita expressit: *Et mactabitis Pascha coram Domino Deo vestro inter vesperas, & oues & boues crastino die.* Vides quam accurate separet mactationem Paschatis à cæteris: vt de errore Toleti nullum possit esse dubium. Sed quod adijcit Ionathan verbis Mosis illa, *crastino die*, non probo: nam vt ostendi, oblatio pacifica ex ouibus & bobus, non solum reliquis diebus Azymorum offerebatur; verùm etiam die XIV. cum agno Paschali, vel potius ante agnum. Onkelos, verba Mosis paullo aliter accepit; nam per צאן intellexit agnum Paschalem: Sed & hic inter Phase & alteram oblationem discrimen facit. Sic ille: *Et immolabis Phase coram Domino Deo tuò de natis ouium*, (id est agnis,) *& victimam sanctificatam de bobus.* Testimonia quæ adnotat Baronius è libro secundo Paralipomenon contra ipsum manifestissime faciunt:

quod

Episcopo Syluæ candidæ, in disputatione contra Græcos:) sed non ita, vt singuli dies Azymorum dicantur Pascha: etsi probe memini diem vltimum Azymorum eidem Humberto nominari *octauas Paschæ*, imitatione Ecclesiæ hodiernę, quæ præcipuis festorum, suas octauas attribuit. multo verò minus, vt φαγεῖν τὸ πάσχα possit vsurpari, de quouis alio Azymorum die, sicut vsurpatur de primo, qui erat verus, & solus, si proprie loqui volumus, dies Paschalis. Baronium in exemplo quod affert mire fugit ratio. Instituit probare singulos Azymorum dies dici *Pascha*, & de quouis eorum dici posse φαγεῖν τὸ πάσχα: & affert exemplum, in quo illa vox necessario accipienda de tota solemnitatē; βουλόμενος μετὰ τὸ πάσχα ἀναγαγεῖν αὐτὸν τῷ λαῷ; ait Lucas x 11. 4. de Herode; *volens post Pascha producere eum populo*; hoc est, postquam præterijssent dies Azymorum: ἦσαν γὰρ ἡμέραι τῶν Ἀζύμων, inquit ibi Lucas. Post hæc ait Baronius, solum fuisse Sabbatum, quod Parasceuen haberet: Paschatis vero aut reliquorum festorum, nullam fuisse parasceuen. Qui si Commentarios Rabbinorum à limine saltem salutasset, non potuisset nescire, passim facere illos mentionem ערב יום טוב hoc est, τῆς παρασκευῆς τῆς ἑορτῆς. vnicuique enim יוט diei bono siue festo attribuitur sua vespera προεόρτιος, parandis rebus ad festum necessarijs destinata. Leges igitur in Thalmud, Iad Rambam, Iuchasin Zacuthi, & alijs scriptis Rabbinicis, ערב ראש השנה *parasceuen capitis anni*, siue Kalendarum nouarum: ערב עצרת *parasceuen Pentecostes*; ערב פסח *parasceuen Paschatis*: vel distinctius, *parasceuen primi diei boni Paschatis*: &, *parasceuen posterioris diei boni Paschatis*. hoc est, vltimi diei totius solemnitatis cum Paschatis, tum Azymorũ. In Michlol Kimchi quo loco agit de forma nominum in *vt*, editionis Venetæ, fol. 221. dictum huiusmodi affertur è Misna מן אומנות שלש אומניות עושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות *ex omnibus artibus tres artifices faciunt* (exercent,) *artem in parasceuis Paschatum, ad medium* ipsius Parasceues. Tres autem illos artifices volunt quidam esse istos: חייטים *sartores*; רצענים *cerdones, calceolarios*; & ספרים *scribas*. Sed videntur & alij artifices artes suas exercuisse diebus præparatorijs magnorum festorum. Nam exempli gratia; de cauponibus, qui tabernas ac popinas exercent, & Rabbinis dicuntur חנונים *chanuanim*, lego in Iuchasin, pag. XXVI. fuisse in Vrbe Ierusalem qui eas artes exercerent; deinde sequitur; והיו ממלאין מדותיהם מערב יום טוב מפני ביטול בית המדרש *atque hi mensuras suas implebant iam inde à parasceuis bonorum dierum, propter cessationem domus concionis*: hoc est, ne diebus festis cogerentur abesse à concionibus. Auctor Megillath Thaanith, capite x 1. quod est de mense Schebat, vt res diuersas, sed

quæ magnam affinitatem haberent commemorat *barbe sabbatoth* parasceuas siue cœnas puras sabbatorum ; & *harbe iom tob*, parasceuas dierum bonorum, id est, magnarum solemnitatum. Fit ibidem mentio etiam ערב יום טוב הראשון של חג *præparationis boni diei prioris festi Tabernaculorum*. In his & similibus locis, quæ sunt passim obuia, ערב *hereb*, est quod Gallice dicimus, *la veille de la feste*, illa inquam, vespera, quæ præcedit festum diem. Græci dicunt τὴν προεόρτιον : qua voce vsus eleganter Philo, De vita contemplatiua, p. 616. cùm appellat τὴν ἑβδομάδα προεόρτιον μεγάλης ἑορτῆς ; alludens ad hunc morem Iudaicũ obseruandi parasceuas festorum maiorum. Ac proprie quidem, vt ipsa vox indicat, sola vespera est parasceue : quare in edicto Augusti apud Iosephum, libro XVI. cap. X. parasceues sabbati tempus definitur ab hora nona ; sed tamen totus ille dies, nempe Veneris, cuius pars erat illa ὀψία, appellatur parasceue Sabbati. Sic Iudæis qui Pascha suum comederunt ineunte die decimaquinta, parasceue Paschalis fuit, proprie quidem loquendo, vespera diei decimæquartę ; quo fere tempore Dominus noster cruci est affixus : laxe verò accipiendo, dies ipsa decimaquarta fuit illis & sabbati parasceue, vt semper ; & Paschatis parasceue, sicut ait Iohannes, propter translationem feriæ. Sed de Parasceue plura inferius dicenda erunt, in disputatione de cœna pura. Interim notet Lector, quod hic num. XXX. negat Baronius, *vllam fuisse Paschatis Parasceuen* ; eius contrarium diserte ab eodem affirmari num. CLXI. Quartus Iohannis locus est, XIII. 29. vbi dicuntur Apostoli, verba Domini ad Iudam, *Quod facis fac citius*, sic accepisse, quasi ille dixisset, *Eme ea, quibus opus habemus ad festum*. hoc cùm apud se cogitabant Apostoli, festum intelligebant Paschatis. Nondum igitur aduenerat Pascha Iudæorum : at Domini Paschalis cœna iam erat transacta. dixit enim illa Christus in vltima cœna. Quare diuersum fuit tempus Paschatis Christi & Paschatis Iudæorum. Baronius quidem aliter accipit : sed cur eius interpretatio probabilior quàm ista censeri debeat, rationem nullam affert. Pergamus igitur.

XVIII. *Quintus locus ex Euangelio Iohannis.* μεγάλη ἡμέρα *in sacris libris Græcis, & in Hebraicis,* bonus dies *quid. Sabbatum cur aliquando sic appelletur.*

ANNI XXXIV. Num. XXXI.

POstremus locus ex Iohanne affertur hic, XIX. 31. Οἱ οὖν Ἰουδαῖοι, ἵνα μὴ μείνῃ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ τὰ σώματα ἐν τῷ σαββάτῳ, ἐπεὶ παρασκευὴ ἦν· (ἦν γὰρ μεγάλη ἡ ἡμέρα ἐκείνη τοῦ σαββάτου·) ἠρώτησαν τὸν Πιλάτον. *Iudæi*

Iudæi ergo, vt non remanerent in cruce corpora Sabbato, quoniam parasceue erat, (erat enim magnus ille dies sabbati;) rogauerunt Pilatum. Parenthesis ab Euangelista adiecta, *erat enim* &c. valet ad indicandum eximium cultum eius Sabbati, præter communem religionem dierum septimorum. propterea dicit Iohannes fuisse illum diem magnum. Iudæis *bonus dies* dicitur, dies festiuitate aliqua solemnis, vt primus & postremus Azymorum; item primus & vltimus festi Tabernaculorum, &c. id genus alij. Græci interpretes veteris Testamenti,& scriptores Noui ac Patres vocant ἡμέραν μεγάλην, diem magnum, vt hoc loco Iohannes. Sic VII. 37. de vltimo die festi Tabernaculorum. ἐν δὲ τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ τῇ μεγάλῃ τῆς ἑορτῆς. In oratione quæ olim tributa Petro, sic scriptum est apud Clementem in VI. Stromatum. οὔτε νουμηνίαν ἄγουσιν, οὔτε ἄζυμα, οὔτε ἑορτὴν, οὔτε μεγάλην ἡμέραν. *neque Kalendas celebrant, neque Azyma, neque festum,* (intellige festum Tabernaculorum, quod Hebræis simpliciter dicitur, *chag* ἑορτή:) *neque magnum diem.* Sabbatum igitur de quo Iohannes loquitur, propterea *dies magnus* ab illo dicitur, quia in eundem fuerat feria Paschatis translata. Hoc quoque argumentum firmissimum est aduersus illam opinionem, quam tuetur Baronius. Qui vim illius euitare conans, prolatis testimonijs docet, etiam alios dies festos, præter diem Paschatis, fuisse eodem modo appellatos: quod quidem verum est, vt nos modò probauimus: sed hoc dicere, nihil est dicere. Non enim illud est quod in controuersiam vocatur. Illud quæritur; cur ab Iohanne sabbatum illud dictum sit, *dies magnus*. Constat, propter ipsius Sabbati religionem non fuisse ita dictum: nunquam enim ea appellatio Sabbato reperitur tributa propter ipsum. Caussa igitur est, concursus alterius diei, cui nomen diei magni conueniat. Baronius vult eum fuisse Azymorum secundum: sed ne hunc quidem Hebræi magnum, vel bonum appellarunt: solique sunt è septem Azymorum diebus, primus & vltimus, qui ita dicti fuerint. vltimum non conuenire loco Iohannis certum est. Sequitur igitur; illud sabbatum de quo Iohannes, appellatum fuisse *diem magnum*, propter concursum primi Azymorum, qui erat dies magnus. Necessitas huius conclusionis aliter eludi non potest, nisi quis probauerit claris testimonijs, dies Azymorum, secundum, tertium, quartum, quintum, sextum, quoties in *sabbatum* incidebant, hanc vim habuisse, vt ipsum redderent diem magnum. Hoc vero absurdum est, neque probari vnquam poterit. Nam ea ratione, non duæ solummodo magnæ fuissent festiuitates Paschales, sed tres accedente tertia ad duas omnibus notas.

Ppp *XIX. Sextus*

XIX. *Sextus locus ex Euangelio Iohannis. Quomodo intelligendum sit apud Iohannem ἐν τῷ πάσχα, & apud Matthæum & Marcum κατ' ἑορτὴν in mentione moris liberandi vnum captiuum.*

IBIDEM.

POstquam visus sibi est auctor soluisse argumenta, quæ afferri solent ex Euangelio Iohannis contra vulgatam opinionem : iam ex eodem Euangelio ipse confirmat sententiam quam tuetur. Euangelistæ verba sunt XVIII. 39. *Est autem consuetudo vobis vt vnum dimittam vobis in Pascha.* Ita disputat Baronius. Pilatus ait morem esse, vt in die Paschatis vnum captiuum in gratiam ipsorum liberet: idemque Pilatus, vult Christum iam dimittere : ergo is erat dies Paschatis. Colorem veritatis habet hæc argumentatio ; sed colorem dumtaxat, vt quæ philosopho dicuntur χολεδάφια & aurum mentiuntur. Nam si volumus vrgere illa ἐν τῷ πάσχα, vt à Baronio accipiuntur, & præstationem huius consuetudinis ad hoc exemplum necessario exigere : iure miretur aliquis, cur potius petitio ista fieret, post solemnia Paschatis peracta, quàm antè. Vult enim Baronius, hæc esse acta, postquam & Christus & Iudæi Paschalem agnum comederant. At cur eiusmodi negotium iuridicum non procurabatur in parasceue Paschatis, quando cætera ad festum pertinentia curare moris erat? Omnino maior est hæc absurditas, quàm vt exemplum in Domino nostro editum extra ordinem, propter furorem procerum Iudæorum, existimari debeat ius ordinarium. Melius igitur ἐν τῷ πάσχα, *in Pascha* interpretabimur laxe & simpliciter, tempore festi Paschatis & Azymorum. Quare Matthæus & Marcus dicunt, liberationem hanc fieri solitam κατ' ἑορτὴν, tempore festi huius, quod plurium fuit dierum. Nisi malit aliquis extendere illa verba ad festa etiam alia nobiliora : non enim dixerunt Matthæus & Marcus κατὰ δὲ τὴν ἑορτὴν, *tempore huius festi* : sed ambo sine articulo, κατ' δὲ ἑορτὴν, *tempore festi*, quod Gallice diceremus, *es festes.* vel etiam, *a chasque feste.* Docti iudicent. Mihi quidem articulus non temere videtur prætermissus.

XX. *Locus*

XX. *Locus ex Euangelio Matthæi. An decretum de non capiendo Christo die festo, propter religionem sit factum. Probatur, Iudæis fas non fuisse diebus parasceues sabbati, aut festorum, judicia capitalia exercere, aut mortuos sepelire. Exponitur contra Baronium locus ex historia Tobiæ. Circumcisio in die sabbati. Alia.*

ANNI XXXIV. Num. XXXII.

MAtthæi XXVI. 5. Ἔλεγον δὲ μὴ ἐν τῇ ἑορτῇ, ἵνα μὴ θόρυβος γένηται ἐν τῷ λαῷ. Verba sunt Iudæorũ in Synedrio deliberantium super capiendo & occidendo Christo. Quod consilium vt sine tumultu populi perduci ad exitum posset; non oportere die festo manus in illum inijcere, de communi sententia statuunt. Negari nequit, probabile admodum hinc elici argumentum contra eam opinionem, pro qua pugnat Baronius. Nam si decretum hoc seruatum est; tuto affirmari potest, diem quo Christus est captus, festum Iudæis non fuisse. quo posito sequitur necessario, diuersis diebus Christum & Iudæos Pascha egisse, & Baronium hactenus multa satagendo nihil egisse. Ille verò duo respondet. Negat hoc decretum vllo pacto religionis caussa fuisse factum: negat etiam fuisse id seruatum; Principibus Sacerdotum occasione vtentibus Iudæ proditoris, operam suam vltro offerentis. Ego posterius facile concederem, nisi vetaret prius. Politica consilia decretaq; mutationibus scio esse obnoxia: sed quod negatur, religionis respectum esse habitum, quando id decretum est factum; id verò mihi per videtur mirum: quum res qua de agebatur, vt si qua alia, religionem violaret. nam quid est, quod religionem violat, si istud non est; capere, in ius rapere, vexare omni contumelia, cædere, occidere? Quare etiamsi Pharisæi & Principes Sacerdotum, pro ingenita sibi immauitate, religionis in eo nihil ponerent: iure tamen vereri poterant, ne populus magna ex parte Christi admiratione imbutus, factum abominaretur. Nam auctores consulti huius à populo sibi metuisse, ostendit Euangelista, cùm addit; caussam faciendi decreti fuisse, ne populus tumultum concitaret. Quod addit; eo ipso, quia Iudæi solo metu populi impediuntur, ne Dominum die festo crucifigant; probari, licuisse talia præstare festi tempore, salua religione: mihi longe aliter videtur: neque enim rei licitæ, aut juris constituti argumentum mihi est, scelestissimorum propheticidarum factũ: sed tantum furoris illorum inauditi, & contemptus Dei atq; omnium rerum sacrarum. Quin profertur potius aliquod exemplum iudicij criminalis die sacro legitime administrati, & capitalis supplicij exacti. Non ignoro afferre quosdam vnum aut alterum exemplum, è Nume-

rorum capite xv. & Iohannis vii. 44. item x. 31. sed falso, vt à viris doctis dudum est demonstratum. quare alijs opus est exemplis, vt hoc paradoxum fieri queat probabile. Nos interim proferemus hoc loco grauissimi scriptoris testimonium expressum, quo omnes Baronianæ coniecturæ vno ictu conficiuntur. Moses ben Maimon libro vltimo Iad, sectione prima, quæ inscribitur Sanedrin, capite vndecimo, tractans de varijs differentijs inter iudicia Mammonoth, id est, ciuilia & Animarum, siue capitalia, ait inter cætera. אין דנין דיני נפשות לא ערב שבת ולא ערב יום טוב שמא יתחייב ואין אפשר להורגו למחר *Iudices rerum capitalium non iudicant in parasceue Sabbati, aut in parasceue diei festi: quia non debet id fieri, & reus occidi postridie non potest.* De sindone & myrrha ad Domini pollincturam emptis, mirari subit responsionem Baronij: concedit fieri id non potuisse propter honorem festi, quia Pascha erat: vult die sabbati esse illa empta. At si rapere in ius, cædere, damnare, affigere cruci, die festo Paschatis putat Baronius fuisse licitum: quæ malum! importuna religio illum incessit, vt existimet, rei ad opus pium faciendum necessariæ emptionem fuisse illo die legibus vetitam? Quod autem arbitratur sabbato illa curare omnia quæ ad funus spectabant, licitum fuisse; insigniter fallitur: neque hoc vnquam illi concedent istarum politicarum translationum defensores. Nam & in Hebraico Kalendario, & in Thalmudicis & Rabbinorum scriptis, instituti huius caussa redditur hisce verbis. *Non facimus*, inquiunt, *duo sabbata continua* משום ירקיא משום מתיא *propter olera, & propter mortuos*; quoniam mortuorum cadauera in illis calidioribus locis per autumnales calores seruari non poterant: neque cibi in plures dies parati, præsertim ex oleribus. Et omnino falsum est, quod probare hic conatur pater Annalium. Lege Mosis prohibitum non fuisse die festo sepelire mortuos. Quid magis contrarium diei bono, quàm pollutio? quæ porrò maior ex Lege pollutio, quàm contactus mortui? De exemplo Tobiæ è capite secundo, quod hic profertur, facilis responsio. Non enim ius commune id fuit, sed casus necessitatis. Ordinem verò & naturam ipsam rerum fœde peruertunt, qui hæc confundunt, vt alibi sumus dicturi. At si, vt hîc disputatur, die Paschatis fas fuit iudicia capitis exercere, reos damnare, & morte afficere; sequitur vt & mortuos sepelire, eo die iuris fuerit ordinarij, idque etiam ipsis licitum fuerit sabbatis, sicut hîc affirmatur. Hoc vero falsum esse, & libri Rabbinici sexcentis locis docent, & illud ipsum Tobiæ exemplum planissime arguit: nam ibi pollutionem contraxisse dicitur, qui mortuum contigerat: quare ne ingredi quidem in ædes suas audet; sed propter pollutionem contractam, noctem perpetem

sub

ſub dio agit. καὶ ἐν αὐτῇ τῇ νυκτὶ ἐκοιμήθην μεμιαμμένος, παρὰ τὸ τεῖχον τῆς αὐλῆς. Non igitur feſtum continuauit, vt vult Baronius: ſed bonum diem abrupit, & totum ſe dedit officio pietatis & luctui: propterea ait, impletum in ſe fuiſſe, quod dixerat propheta Amos, fore vt feſta Iudæorum in luctum mutarentur. στραφήσονται αἱ ἑορταὶ ὑμῶν εἰς πένθος. Adde quod de feſto die ibi agitur; at Baronius hoc loco de ſabbato diſputat: & quidem de ſabbato duplici religione ſancto. quid igitur ſimile? Circumciſio in die ſabbati, nihil ad rem: nam eius rei extat in Lege expreſſum iuſſum. In ijs autem, quæ Deus expreſſe iuſſit, locum habuit quod dicere ſolent Iudæi, *Qui obſeruari iuſſit Sabbatum, is profanari iuſſit Sabbatum.* At occidendi hominem die feſto, qui poſtea Sabbato foret ſepeliendus, nullum extat in Lege Dei neque iuſſum, neque exemplum. Iſtud neque locus Moſis euincit, qui citatur è cap. XXI. Deuteronomij, neque locus Philonis. Quid? ante decretum Synedrij tempore Iudæ Maccabæi factum, non putarunt Iudæi fas ſibi eſſe Sabbato vim vi repellere; ſed hoſti inuadenti iugulum præbebant: manſitque in animis quamplurimorum ea ſuperſtitio, etiam poſt factum decretum, quo neceſſitas illa ceſſandi molliebatur: tanta fuit religio diei ſeptimæ: & credet aliquis, die bono Paſchatis & Sabbati res eiuſmodi fuiſſe licitas? Sunt qui dicant, à Phariſæis & cæteris tanti criminis complicibus, hæc fuiſſe vſurpata; non quod illa crederent licita: ſed quia Legem & auctorem Legis Deum, ludibrio habebant, vt homines perditi & ad omne ſcelus proiecti. Ego cum illis potius ſentio, qui arbitrantur iſtos, medullam quidem & interiorem vim præceptorum diuinorum nihili feciſſe, atque adeo ſuperbe contempſiſſe: quum tamen exteriorem corticem videri vellent ſeruare, meri hypocritæ, & verè, quod ait Dominus, τοῖχοι κεκονιαμένοι.

XXI. *Edendi agni Paſchalis tempus varie definitum. Depellitur accuſatio nouitatis, qua vſus Baronius aduerſus doctrinam de tranſlatione feriarum. Error defendentium hodie modicam vetuſtatem contra veram antiquitatem propter ſemel acceptam conſuetudinem. Reuelationem Pauli Middelburgenſis non debere à Baronio reyci, qui tot ſimiles alias pro veris tueatur. Oſtenditur origo, antiquitas & cauſſa decreti facti ſuper tranſlatione feriarum.* R. Gamaliel. Liuelei *Angli in ſumma doctrina ſumma modeſtia. Cur non ſit Chriſtus accuſatus, quod Paſcha ſeorſim celebrauerit, non ex decreto Synedrij. Sententia nonnullorum; Sacerdotes libertatem ſequendi potius verba Legis quàm decretum ſuum, non ſuſtuliſſe. Quod hodie in ſimili quæſtione de communione ſub vtraq; ſpecie non conceditur.*

ANNI

ANNI XXXIV. Num. XXXIV.

IN fine diſputationis ſuæ repetit Baronius, quod toties antè dixerat: expreſſo Dei iuſſu cautum eſſe, vt Paſcha celebraretur decimaquarta primi menſis die, ſub veſperam. Et hoc quidem veriſſimum certiſſimumque eſt: etſi illud fortaſſe non perinde certum, quomodo INTER DVAS VESPERAS quod Lex ait, ſit accipiendum. Non iam loquor de diſcrimine inter duas veſperas, quod viri doctiſſimi accurate expoſuerunt, ſicut ſupra dicebamus: de ipſius diei decimæ quartæ principio & fine loquor, & ea diuerſitate, quam ſuper eo dum ſcripta lego veterum & recentiorum, obſeruo. Diximus veſperam eſſe duplicem, priorem & poſteriorem. Dies apud Iudæos à poſteriore veſpera incipiebat, deſinebat in priorem. Cùm dicitur Paſcha edendum fuiſſe veſpera diei decimæ quartæ; id plerique omnes ſic accipiunt, vt in veſpera deſinentis diei XIV. mactaretur & pararetur: ederetur verò poſt iam exactam decimamquartam, incipiente decimaquinta. Itaque præceptum de edendo agno decimaquarta Luna, Exodi XII. 6. 18. interpretationis egere cenſetur ab iſtis; qui in ea locutione diem accipiunt non ex vſu Iudæorum, qui deſinat poſt priorem veſperam; ſed ſecundum rationem diei artificialis. Alij contra; ineunte decima quarta die agnum fuiſſe comedendum; quum in fine diei decimætertiæ fuiſſet mactatus & paratus. Quarum ſententiarum vtra ſit verior, & an eadem ratio ſemper fuerit ſeruata, non eſt hic locus accuratius expendendi. Ait verò tandem conditor Annalium: *Faceſſant igitur qui ex reuelationibus quibuſdam inanibus, & commentitijs ſcriptis nomine Gamalielis, vel aliorum, ac denique ex ſimulato Iudæorum Concilio, de tranſlato Paſchate, nouam in Eccleſiam Dei inuexerunt opinionem.* Hic vero Baronius antiquum obtinet, doctiſſimis Theologis, grauiſſimis Epiſcopis, atque alijs præſtanti eruditione viris, φιλονεικίας & nouitatis vitium objiciens: quod antiquam doctrinam longitudine temporis ſepultam, reuocare in lucem ſint conati. Eſt enim hodie genus hominum, qui errores modicæ vetuſtatis pertinaci obſtinatione malint tueri, quàm ad veram antiquitatem aſpirare, aut pati vt alij aſpirent. Diuinitus olim dictum in Metaphyſicis Ariſtoteli, κατὰ τὰ ἔθη τὰς ἀκροάσεις συμβαίνειν, pro ſuis quemque moribus accipere quæ audit, aut quæ legit ſcripta doctorum; & vulgo hominum nihil probari niſi τὸ σύνηθες, tum addit verba aurea, ἡλίκην δ' ἰσχὺν ἔχει τὸ σύνηθες, οἱ νόμοι δηλοῦσιν· ἐν οἷς τὰ μυθώδη καὶ παιδαριώδη μεῖζον ἰσχύει τοῦ γινώσκειν περὶ αὐτῶν διὰ τὸ ἔθος. *quantam autem vim habeat Conſuetudo, Leges declarant, in quibus fabuloſa & pueriles narrationes plus valent cognitione vera earum rerum,*

propter

propter consuetudinem. verissime & prudentissime, nec minus hodie quàm olim. Nam si verum amamus, hæc vna inter præcipuas caussa est, cur multi hodie, non solum in Politicis, quod philosophus ait; sed etiam in Theologicis, opiniones super rebus grauissimis, quas iuuenes imbiberunt, ac propterea credunt esse antiquas, propugnare malint, quàm ex antiqua veritate emendare: ὃ γὰρ μεταδιδάσκειν χαλεπώτατον, ait alicubi Chrysostomus. Baronius igitur, ne in huius quidem generis quæstionibus pati potest discedi ab eo quod Romæ creditur. Quod ait de reuelationibus inanibus, conuitium est, in Paulum Episcopum Forosemproniensis iactum; qui narrat se in somnis ab Apostolo Paulo edoctum de erroribus omnium Chronologorum in annis vitę Domini. Vide eius Paulinam, libro decimo operis secundi. Hoc si Baronio tantopere displicebat; cur tot fictas & palàm falsas narrationes, non multo magis probabiles, in Legendis præsertim Sanctorum, probabat? Hieronymum, Chrysostomum, Gregorium Magnum, alios viros pios, in studijs suis non dissimili modo diuinitus fuisse adiutos legimus: nec video equidem caussam, cur hominis grauis narratio, non dissimilis Hieronymianæ, ab eo respui debeat, qui tam multa alia magis ἀπίθανα credat, & credi postulet. Quod iterum clamitat, doctrinam de translationibus feriarum nuper admodum fuisse excogitatam, & commentitijs dumtaxat scriptis niti; iterum respondemus, iudicare cœcum de coloribus. Gamaliel vetustissimus Magister, de quo multa Zacuthus, in hoc argumento citatur, cum in Kalendario Hebraico, tum ab alijs Rabbinis. huius scripta, quia hodie nusquam fortasse extant, commentitia tamen non meliore iure à Baronio appellantur. quàm nominaret aliquis commentitios libros Papiniani Responsorum, vel Pauli ad Sabinū, vel Marciani ad Edictum; quorum hodie nihil extat præter paucas sententias in Pandectas Iustiniani relatas. Vt taceam quæ ab alijs viris summis scripta sunt ad refutandam hanc calumniam, quæque in manibus eruditorum versantur: lectori tantum indicabo, Eduardum Liueleum in opere Chronologico suo, nondū edito, disputationi Cardinalis Toleti, qua doctrinę de translationibus feriarum nouitatem probare conatus est, luculente respondisse, & docuisse; licet aliquando post destructionē Templi in harum rerum ignoratione versati sint Iudæi, quod Epiphanius ostendit, & scripta quorundam ex ipsis Rabbinis: Kalendarium tamen Iudæorum, quo hodieque vtuntur; cum primis verò hanc de translatione feriarum doctrinam, rem esse antiquissimam, & ante Domini tempora cognitam. Sed melius fecero, si quæ de prima huius inuenti origine idem obseruat, verbis ipsius hîc recitauero.

Iosephus

Iosephus Scaliger in suis Notis in Computum Iudaicum, confirmat translationes huiusmodi dierum, tempore secundi Templi sub Seleucidis obtinuisse: imò fatetur Scaliger, eas sibi videri sub ipsis quoque Regibus ante captiuitatem Babylonicam vsitatas fuisse: hac ratione ductus; quia quum propter aliquas aëris incommoditates institutæ fuissent, aër Ierosolymitanus, post eam captiuitatem calidior aut pestilentior non fuerit, quàm antè. Verum profectò non Ierosolymitanum, sed Babylonicum & Persicum cœlum illius reiectionis feriarum instituendæ caussam fuisse docet Iudæorũ Talmud in רה *capite primo. In Chaldæa enim habitantes Iudæi, in hunc modum loquuntur:* לרידן חביל לן עלמא לרידהו לא חביל להו עלמא quod ad nos, inquiunt, *mundus nobis corruptionem affert: sed illis nequaquam. Id interpres ita declarat:* אנו בני בבל הם לגו העולם ויש לגו חבל לפי שבבל עמוקה היא ואינה ארץ הרים וגבעות כארץ ישראל ואין שולט בה אויר ואין בני ארץ ישראל צריכים לעבר משום מתיא ומשום ירקיא אלא בשבילנו : *Nos Babylonij in calidiore mundi parte versamur, à qua corruptio nobis est; eo quod Babylonia profunda sit, & non terra montium & vallium, vt terra Israelis, cui aër non dominatur. proinde illi nulla intercalatione (translatione,) propter mortuos aut olera opus habent, nisi in nostram tantum gratiam.* Hactenus ὁ μακαρίτης Liueleus: qui in toto hoc argumento chronologico Iosephum Scaligerum, virum maximũ, maximè admirans; non raro tamen ab eo dissentit: verùm ita, vt modestiam prius laudes an doctrinã non scias. ἀγαθοὶ δ' εἰς ἢ δὲ βροτοῖσι. Ex his apparet manifestissime, quam sit inanis & friuola criminatio duorum Cardinalium Toleti & Baronij (vt alios sileam) de nouitate & fabulositate harum translationum. Illa fortasse iustior fuisset accusatio Iudæorum; quod ausi fuerint expressam Dei jussionem suis decretis, saltem ex parte, irritam facere. Nam vbi de voluntate Dei liquido constat, facessant necesse est, si pij esse volumus, omnia hominum inuenta & ἐντάλματα. Sed Iudæi, non antiquare se Dei iussionem, verum interpretari & commodiorem illius vsum docere dicebant. Illud mirum est; si decreto huius Synedrij solus Christus cum suis non paruit; proditorem Iudam Sacerdotibus & Pharisæis hoc non indicasse: aut ipsos, cum prætextum criminandi Christum apud populum anxie quærerent, & perdiu nullum inuenirent, hac accusatione vsos non fuisse. Mihi quidem hoc argumentum esse pro recepta vulgo opinione non pęnitendum videtur. Nam quantum istud erat; ausum esse hominem priuatum, propria auctoritate, separare sese à totius Ecclesię communione, & quod in ipso foret, Pontificum Maximorum & vniuersi Synedrij decretum antiquare? Patriarcha Gennadius aduersus Græcos scribens, non absurde, vt equidem arbitror, dicit; ipsos cùm afferunt Christum pane fermentato vsum in suo

Paschate,

Paschate, Iudam & Sacerdotes iustificare: iustam enim caussam condemnandi Christi illis suggerere, quam ipsi quum omnia facerent, inuenire nullam vnquam potuerunt. Θαυμάζω, inquit, τὰ πλεῖστα, πῶς οἱ Ἰουδαῖοι ἐρευνῶντες αἰτίαν οὐχ εὗρον, οὐδ' ὁ Ἰούδας πολλὰ καμὼν, ὡς νῦν οἱ ὑμέτεροι ἀδελφοὶ προχειρίζουσιν αἰτίαν καὶ πρόφασιν δογματίζειν Ἰούδα τε καὶ τοῖς Ἰουδαίοις. Humbertus contra calumnias Græcorum: *Insuper & administratis Iudæis materiam magnam sibi placendi super interfectione Domini & permanendi in errore suo, & fidem nostram euacuandi.* Idem contra Nicetam: *Si iuxta tuam assertionem Christus Pascha fecit tertiadecima Luna cum fermentato, dupliciter reus fuit: iuste puniendus secundum Legem; quia Pascha fecit in tempore non suo, & quia cum fermentato. Quapropter mors eius nihil nobis conferet; qui non pro nostris peccatis, sed pro suis interijt; scilicet, quia fuit transgressor sanctæ Legis.* Potest Humberto responderi; Christum, qui vt homo Legi fuit obnoxius, eamque exacte seruauit toto vitæ suæ cursu: interdum tamen Legis dominum egisse, vt in historia porcorum demersorum & similibus apparet. Hic verò non sine ratione quærunt aliqui; quomodo fieri potuerit, vt ille paterfamilias, ad quem misit Christus, non obstupuerit ad hunc nuntium, aut sibi non metuerit: cur etiam, (sicut modò dicebamus) aut Iudas hoc siluerit apud Sacerdotes; aut Sacerdotes apud populum. Iohannes Maldonatus, qui vtriusque opinionis rationes accurata diligentia recensuit, ad has obiectiones respondet: Non potuisse patremfamilias Christi factum mirari; qui ignorare non posset ex Legis Dei præcepto Pascha celebrandum ea die, qua Christus celebrauit: vtut ex decreto Synedrij aliter eo anno fieret: Sacerdotes quoque qui Christum accusarunt; aut ignorasse ipsum ea nocte agnum comedisse; aut non ausos esse id crimen obijcere; quum scirent Dominum ex Legis præscripto suum Pascha celebrasse. Quid commodius ad hæc obiecta responderi queat, non video. Quod si hæc vera sunt, vt existimat acutus ille Iesuita, occurrit hîc animaduersione nostra res longe dignissima. Videmus enim Sacerdotes, Pharisæos, Scribas, & reliquos Synedrij Patres, quando auctoritate decreti sui diuini præcepti vsum, ex parte mutarunt, hanc tamen reuerentiam verbo DEI OPT. MAX. habuisse, vt si quis illo stare mallet, quàm decreto nouo obtemperare; impune hoc ipsi esset. Hic igitur vere pij obseruent, quanto durius hodie, in non dissimili negotio agatur cum fidelibus, qui præcepto Christi, quàm hominum mandatis morem gerere satius ducunt. IESVS CHRISTVS, quando sacramentum Eucharistiæ instituit, dixit suis discipulis, & in eorum persona dixit omnibus omnium seculorum fidelibus, Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες. *sumite hoc poculum, & bibite ex eo omnes.*

Qqq Præceptum

Præceptum hoc Domini primitiua Ecclesia exactissime semper seruauit; nisi forte extremæ necessitatis casus aliquis interueniret, qui rem penitus impossibilem redderet. Exemplum primæ Ecclesiæ, & multo magis institutionem Domini insecutę ętates per annos amplius mille constanter seruarunt: donec paullatim cessante zelo priore, & vera pietate languescente, vsus contrarius est introductus, ac tandem etiam decretis nonnullorum Patrum confirmatus: quos res ipsa clamat aduersus Domini verbum multo audentiores, & erga populos Christianos longe extitisse iniquiores, quàm olim Synedrij Iudaici Patres aduersum Legem Dei fuerint, aut erga populum Iudaicum. Antiquatũ est, quod ad vsum populi, præceptum Domini: & quod sine lacrymis & horrore non possum dicere, eò ventum; vt expresso Iesu Christi mandato paruisse, certissima atque ea teterrima hæresis censeatur, & facinus flammis expiandum. En quò calamitatis incidimus miseri mortales, postquam à recta via semel excidimus. Colophon malorũ est, quod nouo & olim inaudito dogmate adinuento, de Pontificia infallibilitate, quæ est hodie norma fidei vnica, salutaris remedij ne spes quidem vlla Ecclesiæ, tyrannide oppressæ, est relicta. Sed hæc querela suum locum paullo post est habitura.

XXII. *Historia vltimæ cœnæ Domini minus recte inchoata à lotione pedũ Apostolicorum. An mos lectorum tricliniarium à Romanis ad Iudæos transierit. Philonis locus videtur id suadere. contrarium probatur ratione primò, deinde ex historia. An mos accumbendi notus fuerit temporibus Patriarcharum. Locus è Genesi, & alius è propheta Amos. Forma accubitus. Alia quædam.*

ANNI XXXIV. Num. XXXVI.

Historiam vltimæ cœnæ Domini, Baronius à lotione pedum factæ per Christum, cuius Euangelistæ meminerunt, auspicatur: præpostere sine dubio, quod & ipse fatetur. Sed affert rationem facti sui, quia nonnulli existimarunt, Christũ pedes discipulorũ suorũ lauisse ante commissioné prioris conuiuij Paschalis: quod etsi damnat ipse; *videri tamen*, ait, *posse probari ex multis*: & ex eo imprimis, quod morem fuisse constet & Iudæorum & aliorum, pedes ante accubitum lauandi. Est hoc quidem verũ, & vel pueris notũ: sed id sententiam modò memoratã, cum verbis Iohannis apertissime pugnanté, vt mox dicetur, nihil potest adiuuare. Quare totum hoc tmema inter illa ponendum, quę ἄῤῥητα ἀμείνω. In proximo placet, quod disputat aduersus eruditissimũ Petrũ Ciacconũ, existimantem Iudęos morem accũbendi

in

in lectis inter cibũ sumendũ, à Romanis accepisse. Sane Philo Iudæus in libro de vita cõtẽplatiua, videtur affirmare, & Græcos & Barbaros omnes populos morẽ conuiuandi in lectis sumpsisse à Romanis. Ita enim scribit; Ἴσως δ' ἄν τις ἀποδέξαιτο τὴν ἐπιπολάζουσαν νυνὶ πανταχοῦ τῶν συμποσίων διάθεσιν, κατὰ πόθον τῆς Ἰταλικῆς πολυτελείας καὶ τρυφῆς· ἣν ἐζήλωσαν Ἕλληνές τε καὶ Βάρβαροι, πρὸς ἐπίδειξιν μᾶλλον ἢ πρὸς εὐωχίαν παρασκευαζόμενοι· τρίκλινά τε καὶ πολύκλινα χελώνης ἢ ἐλέφαντος κατεσκευασμένα, καὶ τιμιωτέρας ὕλης, ὧν τὰ πλεῖστα λιθοκόλλητα, στρωμναὶ ἁλουργεῖς, σὺν ὑφασμένῳ χρυσῷ. Videtur, inquam, dicere Philo, lectos tricliniares & totum illum apparatum, qui erat superbissimus, transijsse ab Italis, siue Romanis, non solum ad Iudæos, verum etiam ad Græcos, Ægyptios & alios populos Orientis. Sed non ita accipienda sunt Philonis verba; qui de luxu tantum, non autem de modo conuiuandi loquitur: quod ex sequentibus eius verbis melius adhuc apparet. Cæterum iacendi decumbendique morem inter epulandum, antiquissimis temporibus fuisse cognitum, ac ferme cum ipsis hominibus cepisse, persuadent ratio & historia. Ratio; quia is situs commodissimus omnium, sessione excepta, qui ad eam rem poterant adhiberi. Oportuit enim primos illos homines cibum sumsisse, aut stantes, aut genibus incumbentes, aut sedentes, aut iacentes. Stetisse, aut incubuisse in genua, nemini, opinor, fiet probabile. Si sederunt, vel more nostro sederunt ad mensas; quod illo rudi seculo, (mensis, scamnis, sedilibus, cathedris nondum inuentis) statim factum non est: vel passim vt cuique occurrebat aliquid sessioni opportunum & ἐπιτήδειος, vel humi. Porrò humi sedisse oportuit, vel coxim, vel porrectis tibijs, aut ἐναλλὰξ positis, & implicitis, vt hodie Turcæ dum epulantur, & sartores Galli persæpe dum artem suam acu exercent. Atqui omnibus his positionis (sessionem ad mensam semper excipio) commodior est cibum sumentibus positura iacentium, & cubito sinistro, vt fuit olim moris, innitentium. Vt nullum videatur esse dubium, vetustissimum eum fuisse morem; primis illis hominibus super gramine aut fœno sese reclinantibus; postea etiam super lanatis pellibus, vt videre est apud Homerum. Ouidius: *Qui poterat pelles addere, diues erat.* Procopij pene eadem verba sunt de Mauris, Καθεύδουσι Μαυρούσιοι ἐπὶ τῆς γῆς, χειμῶνος ... αὐτοῖς, ἂν οὕτω τύχῃ, ὑποστρωννύμενοι. Gothicorum libro ij. Inde est *dormio*, à δέρμα *pellis*. Postea lecti sunt inuenti, mensæ, scamna, cathedræ, & totum instrumentum domus ad vsus vitæ huius necessarium. Tunc etiam sedendi ratio hodierna est inuenta; & hominibus industrijs, à voluptate alienis, facile probata, atque passim recepta, consuetudine iacendi in morem sedendi vertente. Itaque apud Homerum, vt Athenæus

obseruat, sedent heroes, non in lectis tricliniaribus iacent. & in Genesi XLIII. 33. sedent fratres Iosephi in conuiuio quod ipse illis exhibet. Mansit tamen apud plerasque gentes antiquus mos iacendi inter epulas, à beatioribus vbique retentus, tanquam ad quietem & τρυφὴν omnium aptissimus. Quod suggerit ratio, confirmat historia; quæ docet nos, consuetudine decumbendi vsos fuisse non solos Romanos, nec primos; sed antiquissimis seculis Græcos, Medos, Persas, Celtas, Indos, Iudæos, alios populos. Philo tamen Iudæus, in libro de Iosepho, aliter pronuntiat: referens enim historiam de fratrum Iosephi conuiuio, vbi ipsi sedent, sic scribit, p. 377. μήπω τῆς ἀνθρώπων ἐν τοῖς συμποτικοῖς συνουσίαις κατακλίσει χρωμένων. *nondum recepto more ab hominibus eius ætatis accumbendi in conuiuijs.* sed ego Philoni in hac obseruatione non multum tribuo. Nam ibi Iosephus excipit fratres, vt homines peregrinos & frugi moris erat excipere: non vt homines lauti & τρυφηλοὶ eius seculi celebrabant conuiuia. Adde quod, verbum ישב etiam de ijs dicitur, qui decumbunt in lectis tricliniaribus, vt in loco Ezechielis, quem postea afferemus. Itaque Iosephus eandem fratrum Iosephi historiam commemorans, κατάκλισιν illis attribuit, quam ita expresse negat Philo: verba Iosephi sunt libro secundo, pag. 41. ἐπὶ δεῖπνον αὐτοὺς παραλαμβάνει, καὶ κατακλίνονται οὕτως ὡς καὶ παρὰ τῷ πατρί. Iudæi igitur inter eos populos numerandi, qui priscum morem iacendi inter epulas retinuerunt. Recte hoc suspicatus est Baronius; probauit vero pessime, quod mox ostendemus. Sunt autem eius rei certa testimonia in Scripturis, & scriptis Rabbinorum. quędã hîc indicabo. De improbis fœneratoribus, qui pauperes, vt solet fieri, vexabant, scribit propheta Amos, capite II. 8. ועל בגדים חבלים יטו אצל כל מזבח *super vestimenta in pignus accepta discumbunt, iuxta quoduis altare.* Paraphrastes Ionathan, vt notat Rabbi Schelomo, per *vestimenta* denotari putauit isto loco lectos; nempe tricliniares, quos in ædibus deorum & εἰδωλείοις sibi parabant, vt in ijs epularentur, & comederent idolothyta, de quibus Paulus I. Cor. cap. X. igitur pro eo quod habet textus Hebraicus, *et super vestimentis discubuerunt*, dixit Ionathan *super lectis.* eò nempe respiciens, quod à verbo נטה quo vtitur Amos, deducatur vox מטה lectum significans. Græci id vocabulum hîc alia notione acceperunt, pro extendere; licenter enim admodum verterunt, τὰ ἱμάτια αὐτῶν δεσμεύοντες σχοινίοις παραπετάσματα ἐποίουν; *vestes suas funiculis ligantes, aulæa faciebant.* Rabbi Schelomo Ionathani assentitur, & modum accumbendi Iudæorum indicat, explicans vocem יטו his verbis לשון מסיבה שכל מסיבת סעוד בהטיה היא שהוא נסמך על שמאלו *Vox istu accipienda est notione mesiba, accubitus:*

bitus : quia omnis accubatio ad epulas fit cum inclinatione ; accumbens enim innititur sinistræ suæ. situm intelligit conuiuantis, qui cubito sinistro innititur. Latini verbo *fulcire* eleganter exprimunt. Persius ; *- mihi torta cannabe fulto Cœna sit in transtro.* Græci dicunt ἐρείδεσθαι ἀγκῶσι. Philo de epulis Essenorum loquens, veterem posituram illam sic expressit, p. 616. στιβάδες εἰσὶν εἰκαιοτέρας ὕλης, ἀφ' ὧν εὐτελῆ πάνυ χαμαίστρωτα παπύρου τῆς ἐγχωρίου, μικρὸν ὑπεξέχοντα κατὰ τοὺς ἀγκῶνας, ἵνα ἐπερείδοιντο. Nonnus apud Iohannẽ de Christo ad mensam post lotionẽ reuerso ;

Καὶ παλάμης ἀγκῶνα παλινδίνητον ἐρείσας.
Ἀκρότατον περὶ κύκλον ὁμοστόργοιο τραπέζης, Εἶπεν ἑοῖς ἑτάροις.

Hic situs neq; plane iacentis est, neque plane sedentis. iccirco Hebręi hoc dixerunt *sedere in lectis.* Ezechiel XXIII. 41. de muliere delicata & peccatrice; *Sedet in lecto magnifico ; & mensa instructa est ante ipsum.* & in superiore loco Mosis de fratribus Iosephi, Onkelos verbum Hebraicum, quod sedere significat, expressit verbo אסתחר quod Syris est accumbere.

XXIII. *Expenduntur rationes Baronianæ. Error immanis ex interpretatione Latina pronuntiantium de veritate Hebraica. vt cùm Baronius* TRICLINIVM *putat extare in Biblijs Hebraicis : & cùm Bellarminus in controuersijs vrget voces Latini interpretis, quarum nullum in Hebræo textu vestigium.* Triclinij *neque nomen neque rem extare in Biblijs. Enumerantur voces Græcæ, quæ possunt obseruari in Biblijs Hebraicis. Locus è Pirke Auoth, vbi vox Triclinium.* τρίκλινα *apud Philonem. Alia nonnulla.*

ANNI XXXIV. Num. XXXVII.

NVnc videamus quibus argumentis probet Baronius Iudæos accubuisse, non sedisse ad mensam. Ait ; *vetus esse* TRICLINII *nomen, & vsum apud Hebræos, de Samuele agens diuina Scriptura testatur, dum ait, Assumens itaque Samuel Saulem & puerum eius, introduxit eos in triclinium & dedit eis locum in capite.* Et verum est quod hic dicitur, vocem *triclinium* extare in Scripturis ; extat enim in Latina versione, quæ est sacra Scriptura : & falsissimum tamen est atque absurdissimum, quod ex eo colligit Baronius : reperiri nomen hoc & rem nomine significatam, in ea quæ proprie sacra Scriptura est, & totius veritatis origo. Triclinium κυρίως cœnaculum est, siue œcus trium capax lectorum & nouem conuiuarum. is enim Græcis, eius nominis auctoribus, credebatur esse quasi legitimus conuiuantium numerus. neque dubium, ab eiusmodi persuasione non solum nomen esse ortum, sed

etiam

etiam fabricam eiusmodi œcorum. Veteres Iudæos, de quibus loquuntur auctores sacri veteris Testamenti, simile quid obseruasse in numero conuiuarum, aut cœnaculis suis & lectis tricliniaribus, affirmare potuit Baronius, probare non potuit: nihil enim eiusmodi in Scripturis legitur. At vocem TRICLINIVM illis vetustissimis Iudæis fuisse vsurpatam, quod hic auctor affirmat, aut extare in Hebraicis Scripturarum codicibus, tam apertum est & patens mendacium, vt mirum sit viro graui potuisse id excidere. Si quia Latinus interpres eam dictionem vsurpauit, recte inde colligitur antiquos Iudæos & rem & nomen *triclinij* in vsu habuisse; dicamus licet, triumphos Romanorum ijsdem fuisse notos: nam extat vox *triumphare* apud Latinum Interpretem, Ezechielis XXII. 5. pro Hebraica *hitkilles* ἐνέπαιξεν, *irrisit.* quomodo interpres idem precedente versu τὸ קלסה recte vertit *irrisio.* dicamus etiam, arcus triumphales Romanorum extitisse ijsdem Iudæis in vsu, & extare in ipsorum libris: quia I. Regum XII. 15. pro Hebraico *Iad*, legitur in Biblijs Latinis *fornix triumphalis.* dicamus Græcorum & Romanorum Triremes fuisse illis temporibus à Iudæis vsurpatas: quia reperitur id verbi in Latina versione. dicamus etiam voces Græcas *problema, parabola, mœchari*, alias, quibus Latinus interpres vtitur, extare in Hebraica veritate. At per Deum immortalem, quid ineptire, nugari, mentiri est, si hoc non est? Ego in totis Biblijs Hebraicis voces Græcas obseruare istas dumtaxat memini. συμφωνία Danielis III. 5. ψαλτήριον ibidem: vbi etiam κιθάρα & σαμβύκη. sed eas voces Græcas esse prima origine non existimo. apud eundem prophetam extat vox Chaldaica ברוזא *caroza* præco, à Græca κῆρυξ, vt videtur, & verbum כרז ibidem pro κηρύσσω. רפסודות *rapsodot* pro ratibus, à Græco ῥαψῳδεῖ, etsi diuersæ notionis, vel à simplici ῥαπίζειν videtur factum; II. Paral. II. 16. μάχαιρα *gladius* legitur, vt quibusdam placet, Geneseos XLIX. 5. vide Scholia R. Schelomonis in illum locum. In Cantico Canticorum III. 19. אפריון *aphirion* esse φορεῖον, ferculum, putauit Hieronymus ad caput septimum Isaiæ: quod eruditis merito improbatur; vt & quod ibidē subijcit de vocibus NVGAE & MENSVRA apud Hebræos. Sunt etiam Rabbini, qui Numerorum XX. 10. המורים *hammorim*, contendant esse vocem Græcam μωροί. qui si dicerent Græcum μωρὸς deductum esse ab Hebraico *moreh* rebellis, non ἀπὸ τοῦ μὴ ὁρᾶν, vt nugantur Græcorum grammatici, aliquid dicerent: at cùm putant vocem Græcā μωρὸς fuisse Mosi vsurpatam, ridiculos se præbent. Alias præter istas dictiones Græcæ originis non facile diligens lector in Biblijs Hebraicis reperiet. Baronium vero de voce *triclinium* in errorem adeo puerilem incidisse, etsi

mirum

mirum est, ego tamen minus miror. Nam ex quo Latina versio Tridenti facta est authentica, & pretium Hebraicæ veritati est ademptū; tam prodigiosam sententiam noua monstra parere necesse erat. & est sane nouum τέρας argumentatio ista Baronij; quæ si admittitur, nomen DEVS erit Hebraicum, quia illo vsus est Latinus interpres. Hoc prodigioso argumentandi genere etiam alibi vtitur Baronius, vt antè obseruabamus in XII. 18. Sed conditorem Annalium, propter literarum Hebraicarum imperitiam facilius excuses: Bellarminum verò qui illius linguæ magisterium est professus, quis non indignetur ad probationem dogmatum hodie controuersorum id genus offucijs abutentem? Exemplum vnum afferam, ex quo de fide illius in cæteris fieri potest coniectura. Libro primo De purgatorio capite XV. probat Bellarminus doctrinam de purgatorio primis mundi seculis fuisse notam, extaréque illius in Genesi mentionē saltem implicitè; quia leguntur hæc cap. XXIII. *Et surrexit Abraham ab officio funeris.* nam quia ab aliquot seculis celebrari ceperunt officia mortuorum inter Christianos; vrget vir acutus vocem *officium* & ex illa voce colligit tale quid fecisse Abrahamum in funere vxoris suæ. Hoc tam verum est, quàm illa superior Baronij obseruatio de *triclinio* vera erat. Hebraica veritas habet; *surrexit à mortuo suo*; vel, *à conspectu mortui sui*: id enim est, מעל פני מתו. iccirco simplicissime Græci ἀπὸ τοῦ νεκροῦ. Ionathan voce *conspectus* adiecta, sententiam per se planam, reddidit planiorem. Bellarminus vero è Latina interpretatione iam authentica sic disputat, quasi esset vsus Moses voce *officium.* Exspecto quàm mox exorietur aliquis ex ea schola, qui priora secula erroris accuset, quod Mosem Hebraice scripsisse crediderint, qui Latine scripserit. Hæ sunt hodie artes defendendi nouas opiniones, apud idiotas & vulgus imperitum ac talli facile, fortasse efficaces; peritis & literarum intelligentibus detestandæ nescio dicam, magis an ridendæ. Καὶ ταῦτα μὲν ταύτῃ. Sed non dimittendus es Lector erudite, sine alicuius elegantioris obseruationis mantissa. Scito igitur, affirmationem Baronij de voce TRICLINIVM Iudæis vsurpata, sic falsam esse, vt parua mutatione traduci ad veritatem queat. prima tempora Hebræorum ille cogitabat: & hoc falsissimum est. dixisset idem de Iudæis post Christi seculum; verum dixisset. Nam in Pirke Auoth, capite quarto, extat Rabbi Iacob pulcherrima sententia in hæc verba. *Seculum hoc simile est vestibulo ante seculum venturum: para te in vestibulo, vt ingrediaris in ipsum palatium.* Huic Doctori, sane veteri, sed qui sine dubio vixit post Christum, primus ad palatium aditus dicitur פרוזדור *prozedor*, mirà voce, & vt ego suspicor, corrupta à voce προσόδος. Rambam exponit בית שער *domus portæ,*

portæ, πυλάδια Græcorum intelligens. at palatium hîc dicitur טרקלין *teraclin*, hoc est triclinium. Maimonides exponit ההיכל *palatium* vel *templum*. conuenienter quidem huic loco : sed neque ille tantus Magister, neque alij Rabbini eius libri scholiastæ, quid esset proprie *Triclinium*, aut cuias vox, intellexerunt. Tantum abest vt verum sit, iam inde à primis seculis id nomen Hebræis fuisse familiare. In Scripturis ὁ κοιτὼν, cubiculum dicitur חדר המטות *œcus lectorum*. In Cantico canticorum, I. 12. Regis מסב exponitur à Græcis ἀνάκλισις, à Rabbinis dicitur esse accubitus in orbem dispositorum. ac videtur Philo ijs verbis quæ paullo ante descripsimus, vim dictionis Hebraicę voluisse exprimere, cum triclinijs addit περίκλινα, œcos intelligens, vt est conijcere, rotundos cum suis lectis conuiuialibus, ei formę cœnationum accommodatis. In libris Rabbinorum *mesiboth* sunt lecti conuiuantium. & היה מיסב passim pro ἀνέκειτο, de eo qui ad mensam accumbat, cubito sinistro innitens, vt ipsi Rabbini interpretantur.

XXIV. *Expenditur locus ex Euangelio Iohannis*, δείπνου γενομένου. *Alius locus ex Euangelio.*

Anni XXXIV. Num. XXXVIII.

Reditur hîc ad historiam lauatorum à Christo pedum Apostolicorum. Refutantur longa oratione, qui dixerunt id factum ante cœnam agni Paschalis. Enimuero si Euangelij verba diligenter expenduntur, expediri vno verbo res potest. Clare enim dicit Euangelista ; καὶ δείπνου γενομένου, & *vbi cœna esset peracta.* sed eludunt isti, & γενομένου volunt esse, *parata*, non *transacta*. hoc verò ita aperte contradicit Iohannis verbis, ἐγείρεται ἐκ τοῦ δείπνου. *Christus surrexit à cœna* ; vt ad Prætorem vel ad agnatos amandandi sint eius sententiæ auctores. De ritibus Iudaici Paschatis, (qua de re mox auctor agit,) sunt in manibus eruditorum, quæ è Ritualibus Iudæorum & libris Thalmudicis protulerunt in apertam lucem Paulus Burgensis, Emmanuel Tremelius & Iosephus Scaliger ; quorum nominibus poterat Baronius suos Annales reddere illustriores, & animi ingrati crimen eadem operâ euitare. Non enim suis profecto plumis, verùm alienis σεμνύνεται καὶ ἐναβρύνεται ἐν τοῖς ξένοις. Quod mox ait, illa Domini verba, *Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet* ; nisi ad baptismatis mysterium referantur, probare Apostolos priusquam ad priorem cœnam se accingerent, totum corpus lauasse : id mihi oppidò negligenter dictum videtur. Sentio enim cum eruditissimo Iansenio ; allegoriam eam esse ex vsu communis vitæ depromptam. quare κατὰ τὸ ῥητὸν de ijs intelli-

gendum

gendum qui corpus totum iu balneo lauarunt ; sed postea egressi è balneo, dum accedunt ad lectũ conuiuialem, pedes macularunt. at secundum anagogen, omnino lotio totius corporis de baptismo accipienda: pedũ verò ablutio, de affectuũ purgatione & eius quẽ Theologi nominant fomitẽ peccati, etiam in electis post peccatũ remanentem.

XXV. *Absurditas coniecturæ Baronianæ de cœnatorijs Domini, & de veste eiusdem pretiosa super cœnatoriam. ἱμάτια numero plur. de vno pallio. Nonni licentia, χιτῶνας vocem pro vno pallio ponentis. veste aut linteo succingi habitus seruilis. Hallucinationes Baronij variæ: & vanissima coniectura de pretiosa Christi veste ad instituendam S. Eucharistiam. Alia non pauca.*

ANNI XXXIV. Num. XXXIX.

IN ijs quæ mox subijciuntur de vestimentis Domini, doctrina & iudicio instructi Lectores, præter friuolas coniecturas, aut etiam manifestò absurdas, quid inuenturi sint, equidem non video. Principio sic disputat: quia dixit Iohannes Christũ posuisse vestimenta quando se accingebat ad lauandos pedes discipulorum suorum, *par est credere,* inquit, *eum in veste cœnatoria remansisse.* quare autem? ego enim non capio. Si numerũ pluralem vult vrgere Baronius, dicendũ illi erit, Christum vestem non vnam, sed plures posuisse. Quare, siue intra vestem cœnatoriam habuit aliam accũbens, siue supra cœnatoriam, vt docetur in Annalibus; quia dixit Iohannes posuisse ipsũ τὰ ἱμάτια, & placet Baronio numerũ multitudinis vrgere; necessario sequetur, & cœnatoriam & alteram simul Christũ exuisse. Quę est igitur hęc Logica ἀσύλλογιστος? Non animaduertit vir eruditus, ἱμάτια isto loco appellari, ab Euangelista, non plures vestes; sed vnicum Christi pallium. Hoc manifestũ est & certissimũ ex ipso Iohanne, qui XIX. 23. narrans quomodo pallium Domini in quatuor partes fuerit scissum, eodẽ numero vtitur; ἔλαβον, ait, τὰ ἱμάτια αὐτοῦ. nam solũ pallium appellari ab Iohanne τὰ ἱμάτια, nemo potest dubitare, qui locum inspexerit. itaq; Nonnus sententiam eandem cum Iohanne numero non eodem expressit.

Θεσπεσίων ἔσθητα χιτώνων βασιλῆος
Ισταμένοι δάσαντο.

Idem poëta elegantissimus in capite XIII. Iohannis & historia lotionis, pro τὰ ἱμάτια dixit eodẽ numero τὸν χιτῶνας: poetica licentia dure abusus illa voce: nam χιτὼν est vestis interior, vt tunica: ἱμάτιον, exterior, vt pallium: & hanc proprietatem accurate seruat Iohannes XIX. 23. Porrò caussam cur Dominus noster posuit pallium, docte ostendit ille eruditus paraphrastes, isto versu;

Δούλιον ἔργον ἔτευξεν ἑοῖς ἑτάροισιν ὑφαίνων.

ſignificat enim, Ieſum Chriſtum habitum ſerui aſſumpſiſſe, vt miniſtraret diſcipulis, pedes lauando ipſis. Seruorum erat, ſine pallio aut alia veſte exteriore, tunicatos & cinctos, vel etiam linteo ſuccinctos, miniſtrare. Inde illa Suetonij in Caligulam indignatio, quod *Senatores ſummis honoribus functos cœnanti ſibi, modò ad pluteum, modò ad pedes ſtare ſuccinctos linteo,* (iſtud eſt quod Iohannes λεντίῳ dixit,) *paſſus eſt.* libro IV. cap. XXVI. quo ex loco apparet, non ſolum ſeruos, ſed etiam ingenuos, qui ſeruilia miniſteria erant obituri, ſeruilem illum habitum aſſumpſiſſe. Exemplum habes apud eundem in ipſo Caligula, popæ & victimarij miniſterium exercentis, cap. XXXII. Huc pertinet quod legimus apud Philonem; qui pag. 617. Eſſenorum conuiuia deſcribens, ſocietatis plane philoſophicæ, obſeruat, mancipiorum quidem vſum ipſos repudiaſſe; quod dicerent ſeruitutem contra ius naturæ introductam fuiſſe; ſed liberorum opera vtentes cauiſſe, ne vllam habitus ſeruilis ſpeciem inter miniſtrandum præberent: ac propterea diſcinctos, & demiſſis veſtimentorum alis in cœnationem ſolitos ingredi. ἄζωστοι, inquit, καὶ καθειμένοι τοὺς χιτωνίσκους εἰσίασιν ὑπηρετήσοντες, ἕνεκα τοῦ μηδὲν εἴδωλον ἐπιφέρεσθαι δουλοπρεποῦς σχήματος εἰς τοῦτο τὸ συμπόσιον. Pallium & omnis exterior veſtis quæ brachia includit, inepta eſt ad miniſteria quæ liberum brachiorum motum requirunt: ideo ſerui ponere ſoliti; ideo etiam Chriſtus ponit. At Baronius ait, Dominum in cœnatorijs remanſiſſe. In quo trifariam decipitur. Errat cùm putat miniſterium illud obiri poſſe in veſte cœnatoria. Errat cùm non obſeruat ſeruilem habitum à Rege Regum conſulto conſilio eſſe aſſumptum. Errat poſtremò cùm fingit Dominum more Romano cœnatoria induiſſe, menſæ accubiturum. Nam ex comparatione duorum locorum apud Iohannem, quorum mentionem modò fecimus, certo conſtat, Dominum noſtrum & in cœna & extra cœnam eaſdem veſtes duas geſtaſſe; exteriorē, pallium; interiorem, tunicam. Valeat igitur figmentum illud de cœnatorijs Chriſti: nos Baronio id credere, aut cuiuis idem affirmanti, parati non ſumus: niſi prius teſtimonijs Scripturarum, aut Hebræorum ſcrptorum docuerit, morem illum Romanum ac Græcum Iudæis illa ætate adeo fuiſſe in vſu, vt etiam tenuiſſimæ fortunæ homines, (his ſimilem ſe geſſit Chriſtus, quamdiu vixit in terris,) eum vſurparent. Locus de veſte nuptiali è capite XXII. Matthæi, non id probat, quod vult Baronius; imo ſi attente legatur, plane contrarium ſuadeat: ſicut ſæpiſſime ſolent teſtes Baroniani, hinc ſtare, illinc dicere. Ergo quum eo loco ſuum conuiuā Rex increpet, quod palatiū ſuum ingreſſus ſit, non ornatus veſte lauta,

quæ

quę nuptiarum apparatui conueniat : πῶς εἰσῆλθες ὧδε μὴ ἔχων ἔνδυμα γάμου ; non de cœnatoria veste, sed de forensi eius verba debent accipi. Nam conuiuialia indumenta non sumebant, nisi quando accumbebant : iste verò reprehenditur, quod domo non venerit ornatus veste festiuitati congruente. B. Hieronymus, *vestem non nuptialem* opponit, non vt Baronius, cœnatorijs, sed simpliciter, sordidę : *arguit illum imprudentiæ, quod veste sordida munditias polluerit nuptiales.* Hoc figmentum de cœnatorijs Domini, sequitur aliud πλάσμα longe vanissimum. Diuinat enim Baronius, Iesum Christum, non cœnatoria tantum veste, sed maioris decoris gratia, proprijs superindutū vestimentis, cœnasse: *& hoc,* inquit, *sic esse putandum.* imo verò hoc putandum non est: non enim dicitur ab vllo Euangelistarum : neque verbum vllum in hac historia ab illis ponitur, quod eò ducat. & quod caput est, non conuenit hoc ceterę Christi vitę : qui semel assumptam serui formam, vt loquitur Apostolus, perfectam humilitatē dictis, factis, cultu, victu, omnibus denique rationibus, & professus est, & semper seruauit. Postremò ridiculum nimis, existimare aliquem cœnatorijs amictum, aliam vestem superinduisse, *maioris,* vt ait, *decoris gratia.* Nam si decus & gloriam Dominus noster in illa cœna spectauit, & fuit vsus in Iudęa vestium tricliniarium ; poterat induere cœnatoria ita pretiosa, vt decoris caussa nihil opus esset vestem aliam contra morem & contra decorum superinduere. Auctor Satyrici : *Vestimenta mea accubitoria perdidit, quæ mihi natali meo donauerat cliens quidam, Tyria, sine dubio, sed iam semel lota.* Persius : *Hic aliquis cui circum humeros hyacinthina læna est,* vbi vestis λιπαρῆς magni pretij intelligitur. At Baronio placet, Dominum & Apostolos parum splendide ornari potuisse vestibus cœnatorijs, nisi aliud accederet indumentum superiniectum ad splendorem augendum : quę coniectura quum sit vanissima ; etiam illud vanum est, quod sindonem fuisse eam vestem, nihil addubitans pronuntiat. Sed de sindone & eo qui fugit cùm Saluator captus est, περιβεβλημένος σινδόνα ἐπὶ γυμνοῦ, interius erit agendum, ad sectionem LXVIII. Tollebam manum de tabula : sed reuocat me in lineam exemplum singularis audaciæ in tractandis sacris literis, quod statim sequitur. Nam quum dicat Iohannes XIII. 4. de Christo ad lotionem se accingente. τίθησι τὰ ἱμάτια, *vestes ponit,* hoc est pallium, vt ostendimus ; & de eodem post lotionem peractam, ἔλαβε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, *sumpsit vestimenta sua,* pallium nempe, quod posuerat ; quis ferat Baronij licentiam, hic quoque fingentis, Dominum nostrum ad instituendam sacrosanctam Eucharistiam pretiosam aliam vestem induisse, & pro actionibus vestimenta subinde mutasse ? Hoccine est diuina oracula cum timore &

tremore tractare, humana figmenta sacris narrationibus ex suo sensu illis immiscere? Enimuero non poterat continere se Cardinalis Baronius, vel Cardinalitios certe iam tum animos gerens; aulæ Romanæ splendori & regiæ Pontificum pompæ assuetus; quin aliquid de moribus hodiernis Domino affingeret. Sed meminisse debuerat, Christo in terris agenti nunquam fuisse probata humana consilia; propter quæ seuere adeo Petrus ipse fuit ab ipso increpitus, sequi non præire iussus. Dominum igitur nos quoque sequamur, & nostros potius mores eius exemplo formemus; quàm ex affectibus nostris ac vitijs, falsos ipsi mores affingamus.

XXVI. *Quot lectis Christus & Apostoli accubuerint in vltima cœna. Cœnationes à numero lectorum trium vel plurium nomina habuerunt apud Græcos. An Petrus eodem lecto cum Domino discubuerit. Eucharistiæ institutionē male comparari cum Apophoretis Gentiliū.*

ANNI XXXIV. Num. XL.

COnijcit Baronius Christum & Apostolos tribus lectis accubuisse; in vno cubuisse ipsum cum Iohanne & Petro: reliquos in duobus iacuisse quinos. Sed raro factū legimus, vt quini vno in lecto accubarent: & quare tres potius lectos in eo cœnaculo fuisse quàm quatuor credamus, ratio nulla suadet necessaria. Nam tricliniū illud nemo Euangelistarum vocauit. Quemadmodum autem œci triclini erant multi, sic & tetraclini, vbi quatuor lecti, pentaclini vbi quinque; hexaclini, vbi sex; & ita deinceps: nam δωδεκακλίνους οἴκους, ἑξηκοντακλίνους, atque etiam ἑκατοντακλίνους, vbi decem, sexaginta & centum lecti in historijs Græcorum legi scimus. Petrum autem cum Domino & Iohanne in eodem lecto discubuisse, nescio an patiatur dici vox νεύει. non enim poterat commode illo situ, oculorum nutu dare signum supra se cubanti. Et vere, si proximus Iohanni fuisset Petrus, verbis poterat cum illo agere, vt oculorum nutibus non esset opus. Quod autem sacra Domini Cœna cum Apophoretis comparatur, adeo vt dici videatur mos ille quasi occasionem præbuisse illius instituendæ; hoc equidem vix ferendum existimo. Quid enim commune terribili mysterio, cum Apophoretis Gentilium, quibus originem dederunt luxus, delitię & lasciuia? Scimus Eucharistiam à Græcis Patribus non raro dictam δῶρον ἐφόδιον, quia discedentibus ex hac vita communicabatur, sicut paullo post ostensuri sumus: at propter leuem aliquam conuenientiam, institutionem illius ad Græcorum vel Romanorum apophoreta referre non debemus, nec sine piaculo possumus. Omnino

nino si exemplum aliquod Christus est secutus, aliunde id petere, quàm è ritibus Iudaicis in celebratione Paschatis, ferme impium videtur. Quare illa potius consulant studiosi Lectores, quæ de secundis mensis in solemnitate Paschali Iosephus Scaliger & alij viri illarum literarum callentes dudum obseruarunt. Nam & quæ mox Baronio ijs de rebus adnotantur, ab illis fontibus deriuata.

XXVII. *Refellitur obseruatio Baronij super caussa contentionis de primatu inter Apostolos, post vltimam Domini cœnam.*

ANNI XXXIV. Num. XLII.

POst hæc sequitur obseruatio, prorsus quales esse omnes vt plurimum Baronij ἐπιστάσεις, in superioribus monebamus. Nam quia Lucas narrationi de institutione S. Eucharistiæ subiungit statim historiam cuiusdam φιλονεικίας, quæ fuit inter Apostolos, dum inter se quærerent, quis ex omnibus esset maior: Baronius occasionem inquirit, vnde eiusmodi quæstio orta sit illo tempore inter ipsos: atque eam à se inuentam, vult à nobis magna cum attentione audiri. *Est,* inquit, *obseruatione dignum, nunquam Apostolos de primatu quæstionem mouisse, nec indigne tulisse Petrum præpositum cæteris esse; verum haud æquanimiter tolerare potuisse, Iohannem vel Iacobum fratres apud Christum primos haberi.* Vult enim Baronius, Petrum ea iam tum maiestate inter condiscipulos excelluisse; vt libenter ipsi se reliqui omnes subijcerent; quum alium præter Petrum principem locum gratiæ apud Christum obtinere, & sibi præferri, pati non possent. Hanc obseruationem alibi equidem legere non memini: & est profectò nemini mortalium conuenientior quàm Baronio; qui omnes etiam leuiculas, etiam falsas occasiones studio summo aucupatur, vt hodierni fastus & typhi aliquam saltem imaginem vel vmbram inter Apostolos inueniat. Sed mirum est, huius subtilissimæ obseruationis nemini veterum, nemini, quod sciam, recentiorum interpretum venisse in mentem, præter Baronium. Quid quod isti animaduersioni repugnat è diametro B. Chrysostomi obseruatio, in principium capitis XVIII. Matthæi? vbi docet, ex æmulatione reliquorum Apostolorum aduersus Petrum natam esse quæstionem huic simillimam, vel potius eandem; τίς ἄρα μείζων ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν; ad quæ verba notat magnus ille interpres; Apostolos quum vidissent Christum pro se & Petro tributum soluisse, tulisse id ægre, & ἀνθρώπινόν τι παθόντας, hoc est, humani ingenij vitio, velut expostulantes cum Domino, voluisse ab eo quærere, Ὑἱὸς εἴπεν τὸν Πέτρον ἡμῶν προετίμησας; ἢ εἰ μείζων ἡμῶν οὗτός ἐστι: quam

quam ob caussam Petro plus honoris tribuisti quàm nobis ? & an ille nobis est maior ? verùm pudore impeditos, quominus affectum ita manifesto proderent, illud dumtaxat quæsiuisse; *Quis ex omnibus esset maior ?* Quare falsum est, quod affirmatur hoc loco in Annalibus; reliquos Apostolos vnius Petri superiorem dignitatem pati potuisse: nunquam aduersus illum ex indignatione murmurasse. Hieronymus in illum Matthæi locum, idem cum Chrysostomo obseruat: *Quia viderant*, ait, *pro Petro & Domino idem tributum redditum, ex æqualitate pretij arbitrati sunt Petrum omnibus Apostolis prælatum.* Igitur si credimus Hieronymo & Chrysostomo, Apostoli adeo non crediderunt Petrum esse omnium maximum, vt leui suspicione oborta alicuius maioris dignitatis Petro attributæ, sibi illum anteponi non potuerint pati. quid magis contrarium dici potuit obseruationi Baronij ? Sic autem & alij interpretes. Beda vti solet Hieronymum κατὰ πόδας sequitur, totidem verbis: Theophylactus suum Chrysostomum: item Euthymius: qui postea addit; vidisse Apostolos Petrum in terris sibi præponi; (honoris vel ordinis prærogatiuam intelligit Euthymius; non typhum hodiernum:) ac propterea doluisse: sed postea vbi perfecti euaserunt Apostoli, honore sibi inuicem cessisse. Ipsa Euangelij verba digna consideratione sunt: nam apud Lucam ita simpliciter quæstio proponitur: *Facta autem est & contentio inter eos, quis eorum videretur esse maior.* Non excipitur hic Petrus, quod omnino erat necesse, siquidem is Petrus tum fuisset, de cuius præcellente dignitate, & vt hodie patroni eius caussę loquuntur, de cuius dominatione ac monarchia inter Apostolos constaret. Valeat igitur Baroniana obseruatio, non solum vt leuis & vana; sed etiam vt manifesto falsa & Scripturis repugnans. Vide iterum infra ad numerum Baronianum LXIV.

XXVIII. Προθεωρία *in sequentem disputationem*

DE SACROSANCTA EVCHARISTIA

ANNI. XXXIV. Num. XLV.

PErducta est Euangelicæ historiæ series, ad Cœnæ Domini institutionem Dominicam. Qua occasione vsus est conditor Annalium, vt ad hodiernas controuersias super illo diuino mysterio diuerteret, Romanæ Ecclesiæ scita & placita defenderet, ac diuersa sentientibus inclementer diceret. Quod si Baronius ex accurata comparatione eorum, quæ Christus hoc sacramentum instituens docuit fecitque, cum ijs quæ fiunt hodie & docentur, siue à partis Romanæ Catholicis,

Catholicis, siue ab ijs quos desiderium reformationis à Romanis disiunxit, palàm fecisset ac liquido demonstrasset, cum institutione Christi & praxi Apostolicorum temporum ac proxime insecutorum, melius illorum quàm horum & doctrinam & praxin congruere; quis à partium studio alienus, hoc est, vt ego interpretor, vere Christianus, non gratiam illi habuisset, aut sententiam illius non probasset? Nam vt instituere sacramenta ad salutem in Ecclesia solum Deum posse, firma fide pij omnes credunt; ita veram de illis doctrinam, verum illorum vsum, & legitimos ritus, (de necessarijs loquimur, non de ijs qui ad decorum & ornatum pertinent:) è solo DEI OPT. MAX. verbo, & historia eorum quæ Apostoli docuerunt feceruntque, hauriri tuto posse, pari fidei firmitudine veri omnes fideles persuasum habent. Meminerunt illi, Paulum Apostolum, vt deprauatam nonnihil disciplinam circa hoc mysterium in Ecclesia Corinthiorum emendaret; reuocasse illos ad primam institutionem, & velut speculũ, in quod intuentes de suis actionibus iudicarent, verba Domini ob oculos illis posuisse; *Ego*, inquit, *accepi à Domino quod & tradidi vobis.* Meminerunt, beatum Christi martyrem Cyprianum, vt Hydroparastatarum siue Aquariorum errorem, quem in huius sacramenti administratione committebant, in melius reformaret; Pauli exemplo, reuocasse ipsos, ad Euangelicæ veritatis ac Dominicæ traditionis rationẽ; *ne*, inquit, *ab eo quod Christus magister & præcepit & gessit, nouella institutione decederent. Hæc*, ait magnus doctor, *radix atque origo est traditionis Dominicæ, ad quam est reuertendum; ne aliud fiat à nobis, quàm quod pro nobis Dominus prior fecerit.* Obijciebatur Cypriano, reformationem hanc tentanti, consuetudo, à multis iam recepta, & plurium annorum vsu firmata: sed hanc ille sequendam negat; *quærendum est enim*, ait, *ipsi consuetudinis auctores, quem sint secuti.* Addit verò consilij sui rationem solidissimam, firmissimam, & nulli vnquam præscriptioni obnoxiam. *Nam quod Christus debeat solus audiri*, inquit, *Pater etiam de cælo contestatur, dicens; Hic est filius meus dilectissimus, in quo bene sensi; Hunc audite.* Si igitur ab historica narratione digredi animus erat Baronio, fuit hîc locus exercendę industrię, in illa quam dixi comparatione instituenda, & accuratę explicanda: quò posset rebus omnibus æqua lance diligenter expensis, nudam veritatem oculis hominum subijcere, & sui erroris illos admonere, quos ratio vicisset ab archetypo longius aberrare. Etsi ad vltimam dudum odiorum lineam est peruentum; neque vlla amplius, nisi in vnica Dei misericordia & omnipotentia meliorum spes concordiæ studiosis restat: existimo tamen, si hanc viam auctor Annalium esset ingressus, quam ipsa propositi sui ratio ei suggerebat

gerebat, & pijs omnibus atque εἰρηνοποιοῖς opus hoc multo futurum fuisse acceptius; & fructu etiam, vt equidem reor, non fuisse cariturum. Magna enim est vis veritatis; si quis illam, quæ natura sua simplex est, simplice animo & sine mangonio proponat. Non debebat Cardinalis Baronius, qui opus Annalium in se recepisset, huius pulcherrimæ laudis palmam alij concedere. Atenimuero longe aliam fuisse illi mentem, & ab huiuscemodi sanctis cogitationibus, ipsum fuisse alienissimum, vel sola hęc pars Annalium luculente probauerit. Id namque vnum tota hac disputatione, & aliquot alijs eiusdem argumenti, cum in anno quinquagesimo septimo, tum alibi, videmus ipsum agere; vt omnes opiniones circa hoc sacramentum, quas in Ecclesiam Romanam longa dies inuexit, & quæcunque ad hodiernam illius praxin attinent; mordicus propugnet. Omnia Baronius probat, omnia tuetur; & quidem pari contentione omnia. Illam igitur, cuius modò mentionem faciebamus, comparationem omittit. ipsam adeo tanti huius sacramenti institutionem Dominicam, Euangelistis accuratissime descriptam, & à Paulo Apostolo totidem fere verbis repertam, pęne prętermittit: certe in Annalibus suis, vbi alia quamplurima minoris longe momenti αὐτολεξεὶ solet recitare, non describit: deniq; ita breuiter strictimque Dominicæ institutionis verba attingit; vt locum illum, cen in vadoso mari periculósam aram, vel naufragijs infamem scopulum, consulto consilio euitasse queat videri. Olim fuisset hoc valde mirum; nunc aliter viuitur, postquam Romæ semel constitutum est, veri rectique normam in caussa religionis esse non verbũ Dei, non antiquitatis consensum, sed Ecclesiæ, hoc est, vnius Papę infallibilitatem. Igitur inter ipsa prima verba huius suæ de Eucharistia disputationis, vocabulum TRANSSVBSTANTIATIO heri & nudiustertius natum, & Ecclesię Dei funestum, vsurpat Annalium pater: rem ipsam & dogma, post tot secula sancitum, spreta operis sui lege, quæ res singulas suo quasque loco ac tempore narrari postulat, hic adstruit: doctrinam de sacrificio, non quam vetus Ecclesia nouit; sed illam quæ ab aliquot seculis in Romana cepit vigere, magno conatu hîc defendit: sacramenti huius mutilationem, inuentum plane nouitium, & vere, vt cum Cypriano dicam, furtum spirituale, falso obtentu antiquitatis, alio huius tomi loco tueri non veretur: linguam peregrinam, expressis verbis Paulo damnatam, & vno verbo, ritus omnes, qui pertinent ad modum celebrandi huius mysterij hodiernum, cum hoc loco, tum alibi, quoties datur occasio, sine vlla exceptione defendit. Postremo diuersa sentientes de hoc venerando sacramento, quorum alios sola vis conscientiæ & odium tot nouitatum

in

in re tanti momenti, vt à Romanis ſeſe diſiungerent compulit; alios fortaſſe cauſſæ neſcio quę multum diuerſæ; omnes pariter à Baronio, tot tantarumque nouitatum patrono NOVATORES appellantur. Atque hæc ſumma eſt Baronianæ doctrinæ & diſputationis huius ac ſimilium aliarum: in quibus pręter commune ſeculi malum, in ſtudio partium φιλονικίαν, & cupiditatem iure vel iniuria vincendi, nihil equidem animaduerto ſingulare. Nulla hic ex erudita antiquitate obſeruatio non protrita: nulla canæ ſimplicitatis reuerentia: nihil deniq; eo viro dignum, qui in operis fronte omnes, etiam in alijs caſtris militantes, ad diſquiſitionem rerum à ſe traditarum prouocaſſet. Quod ſi ne illi quidem reſpectum vllum primæuæ fidei habent, qui eximiam præ cæteris notitiam illius, & profitentur, & tenent: quid à Vaſquijs aut Suarijs, & id genus Scholaſticæ palęſtriæ athletis æqui ſperemus; qui vetuſtatis auream ſimplicemque veritatem, ſibi vt plurimum ignotam, ne poſſunt quidem vel amare, vel deſiderare? ignoti enim, vt eſt verbum vetus, nulla cupido. De Baronio vero & hac illius diſſertatione, an ita ſit vt modò dicebam, reſtat iam videamus: neque enim committendum eſt, vt ſpecioſo Annalium titulo tyronibus fucus fiat, & recentibus deprauationibus opinio falſa vetuſtatis concilietur. Tu modo Lector Chriſtiane, æquus ades, & ad cognoſcendum de re longe grauiſſima, quæque ad ſalutem animæ cum primis pertinet, animum adhibe; quantamque rei qua de agitur magnitudo deſiderat, præſta attentionem. Ego alio in opere, quod iamdiu ſerio meditor, de toto hoc argumento, volente Deo, fide ſumma & accurata diligentia acturus; interim Baronij veſtigia perſequens pro ratione inſtituti, ex vberrima meſſe pauca hîc delibabo.

XXIX. *Aditus ad primam partem huius diſputationis. Cognitio rerum ex accurata cognitione nominum.*

IBIDEM.

ORditur Baronius diſputationem ſuam ab enumeratione variarum appellationum, quæ ſacramento Euchariſtiæ reperiuntur attributæ, optimo ſane conſilio: ſed quod minus feliciter eſt executus: nam & multa nomina prætermittit, & eorum quæ affert vim non explicat. Atqui cognitione cum primis digna res hæc eſt; pulcherrimæ θεωρίας & animaduerſionum grauiſſimarum plena. Vt veriſſimũ hîc quoq; appareat illud Platonis in Gorgia, ὃς ἂν τὰ ὀνόματα εἰδῇ, εἴσεται καὶ τὰ πράγματα. cognitionem nominum ſequitur rerum ipſarũ cognitio. Sapiens quoq; Epictetus, vere & ſapienter, ἀρχὴ παιδεύσεως ἡ τῶν ὀνομάτων ἐπίσκεψις. Galeni etiam vox eſt, libro tertio De ſimpl.

medic. fac. ἡ τῶν ὀνομάτων χρῆσις συγχυθεῖσα καὶ τὴν τῶν πραγμάτων ἐπιταράττει γνῶσιν. *conturbatus nominum vsus, & rerum ipsarum cognitionem conturbat.* Vtinam oraculi huius veritatem, cum in alijs doctrinæ Christianæ capitibus, tum vel maxime in re sacramentorum, experientia non comprobasset. Quo diligentius faciendũ duximus, vt Cœnę Domini varias nomenclaturas non solum commemoraremus, sed etiam paullo diligentius expenderemus, atque exponeremus.

XXX. ΚΟΙΝΩΝΙΑ, COMMVNIO. *Eius appellationis caussa. quantum sit mysterium, & quam arcta fidelium cum Christo communio. quam varie illa exprimatur in Scripturis. Quomodo Christus hanc coniunctionem procurarit. eius desiderium adeo à natura insitum, vt eius vmbra tenuis sit in scriptis philosophorum. Organa in eum finem à Deo ordinata. Sacramentorũ in communi opere operationes diuersæ, & cuique propriæ. Ad communionẽ etiam reliqua sacramenta inseruire. Cur id nomen peculiariter attributum Eucharistiæ.* ἱεραρχικὰς τελετάς. ἱεροτελεστικὴ πραγματεία. *Locus Dionysij Areopagitæ illustratus. Baptismus cur proprie* φώτισμα. *Nicolai Cabasilæ sermones* De vita in Christo. Communio *olim, quod omnes communicarent.*

ANNI XXXIV. Num. XLVII.

E Nominibus Sacramenti Eucharistiæ, quæ recensere hoc loco, numine propitio, instituimus, quædam sunt in Sacris literis diserte vsurpata; quædam è verbis in Scriptura positis deducta: plurima Patrum pietas adinuenit, & vsus Ecclesiæ comprobauit. Incipiemus ab ijs quæ extant in Scripturis; & quidem ab eo potissimum quod naturam & finem huius mysterij optime omnium explicat. Pauli verba sunt in priore ad Corinthios x. 16. τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας ὃ εὐλογοῦμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ ἐστι; τὸν ἄρτον ὃν κλῶμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ ἐστιν; *Calyx benedictionis cui benedicimus, nonne communio sanguinis Christi est? & panis quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est?* Non appellat Paulus Cœnam Domini Communionem, tanquam proprio eius nomine: sed vim & efficaciam Sacramenti huius exprimens, ait eam esse communionem, siue participationem corporis Christi: significans, Eucharistiam legitimo modo sumptam, instrumentum esse eius coniunctionis, per quam in corpus vnum cum filio Dei, Iesu Christo coalescimus, & cum cæteris etiam omnibus fidelibus, qui sunt omnes eiusdem corporis membra. In scriptis Patrum *Communio* est vnum è proprijs appellationibus

appellationibus huius sacramenti : quod quidem merito sic appellatur : nam ipsa per se communio Ecclesiæ cum Christo, capite suo, etiam extra Eucharistiam considerata, magnum est sacramentum. propterea Paulus scribens ad Ephesios, cùm de ea loqueretur, erumpit in has voces ; *Sacramentum hoc* (siue mysterium) *magnum est : ego autem dico in Christo & in Ecclesia.* Id vero arcanum tantum est, vt sapientia illa Dei admirabilis, tunc primum vere innotuerit hominibus, sicut scribit idem Apostolus III. 9. eiusdem, quando illi placuit istud ipsum communionis huius mysterium, ab omnibus seculis in vno Deo absconditum, mortalibus palàm facere. Nam quid magis admirabile aut magis stupendũ, quàm iungi, atque adeo coalescere in corpus vnum, hominem cum Deo, creaturam cum creatore, mortalem cum immortali, finitum cum infinito, cœnum cum cœlo ? Hoc maius est miraculum, quàm de nihilo mundum creasse. iure igitur exclamat Paulus, magnum esse hoc mysterium. Quod humani ingenij metas quum longe transcendat, solet Spiritus Sanctus, infirmitati hominum more suo condescendens, naturam, vim & efficaciam illius varijs modis exprimere. Aliquando dicitur Christus *sponsus*, Ecclesia *sponsa*, vt aliquot locis in Apocalypsi, & II. Corinth. XI. 2. Christus appellatur *maritus* Ecclesiæ suæ : quo pertinet epithalamium Psalmi XLIV. & illi sancti amores, qui describuntur in Cantico canticorum. Et vt Genes. II. 24. iubentur iuncti coniugio deserere patres & matres, vt adhæreant suis coniugibus: sic Lucę XIV. 26. negatur posse esse Christi discipulus, *qui non oderit patrem suum & matrem suam* : comparatè videlicet, præ Christo Ecclesiæ sponso. Aliquando dicitur Christus esse caput corporis, quod est Ecclesia, vt Ephes. I. 22. IV. 15. VI. 15. vbi etiam legas, pios κολλωμένους τῷ Κυρίῳ ἓν πνεῦμα εἶναι. *ita arcta coniunctione Christo adhærere, vt vnus spiritus cum illo fiant.* ibidem, corpora Sanctorum appellantur *Templa Spiritus Sancti.* quomodo iam III. 16. dixerat, *Templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in vobis.* repetit hoc Paulus & in altera ad Corinthios ; vbi dicitur Deus, non solum ἐνοικεῖν, *inhabitare in suis* : verum etiam ἐμπεριπατεῖν. *inambulare*, velut in templis suis nempe. Idem Apostolus sæpius asserit, Christum *fratrem nostrum esse*, siue vt loquitur Rom. VIII. 29. πρωτότοκον ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς. dicit etiam aliquoties, fideles *Christum induisse*, vt Rom. XIII. 14. Gal. III. 27. quò spectans dicebat Chrysostomus in XXI. Stratuarum ; Christum suis esse non solum caput, domum, mensam, radicem, sed etiam vestem ; quando in baptismo Christus induatur. Paulus verò alibi non solum esse electos *membra* Christi confirmat, sed cum hac adiectione, *è carne eius & ossibus eius.* Ephes. V. 30. Eodem spectat & concio Christi

in sexto Iohannis, in qua toties repetit, fidelium ciborum proprium esse cibum carnem suam, & proprium potum sanguinem suum: & quod apud eundem Euangelistam dicit Dominus, *se vitem esse, fideles palmites.* denique hæc coniunctio tam arcta est, vt non dubitarit Hilarius libro VIII. de Trinitate, naturalem Patris & Filij vnitatem asserens contra Arrianos, qui voluntatum eam esse vnitatem volebant, in exemplum adducere naturalem nostri cum Christo vnionem, atque inde argumentum ducere; quæ tamen caute accipienda sunt, nec præter auctoris mentem vrgenda. Porrò huius tam arctæ coniunctionis vt capax fieret homo, primum creatura; deinde creatura labe peccati infecta, ac proinde pœnis Inferni obnoxia, hoc consilium iniuit profunda Dei sapientia; vt Filius ipsius verus Deus, exinaniens sese, & serui habitum induens, humanam carnem assumeret; & hoc amplius, morte sua vitam nobis pareret, ac simul aditum ad inæstimabilem illum honorem patefaceret, vt fiamus θείας κοινωνοὶ φύσεως, *diuinæ consortes naturæ*, vt scribit B. Petrus, in secunda suarum I. 4. siue vt Iohannes ait initio Euangelij sui, *vt nancisceremur potestatem filios Dei fieri*, hoc est, deós: nam quis nisi Deus potest esse filius Dei? Itaque passim apud pios Patres legas, (qua de re postea pluribus agetur) electos in futura vita futuros deos: non vt veteres quidam hæretici, & patrum nostrorum memoria execrandus Seruetus impio sensu, κατὰ μέθεξιν οὐσίας, participatione substantiæ, & ipsius deitatis: sed quo sensu dicebat modò Petrus, *fore consortes diuinæ naturæ*, & Paulus I. Corinth. IV. 8. συμβασιλεύσειν. cum ipso regnaturos, & eo bono fruituros, quod sicut idem ait I. Corinth. II. 9. *oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit.* Hic est fructus admirabilis, quem in hac quidem vita leuiter degustant fideles, in futura vero plenissime sunt percepturi, ex illa coniunctione sui cum Christo, quam vocat Paulus μέγα μυστήριον. Quis pius hæc reputare & attente de ijs cogitare potest, quin cadat in faciem pronus, & Deum admirabundus exclamet, *O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei!* Etsi autem, vt ante dicebamus, è Paulo, fuit hoc mysterium de communione hominum cum Deo, prorsus absconditum, donec est cœlitus reuelatum: instinctu tamen naturę, etiam philosophos rudis quędam eius suspicio, ad rei desiderium videtur commouisse. Nam Pythagorei primò, deinde Platonici, multa disseruerunt de supremo hominis bono, quod statuebant in eo esse, vt Deo similis euaderet ac tandem etiam Deus. quare etiam aureum quod vocant Pythagoræ carmen ita definit;

Ἢν δ᾽ ἀπολείψας σῶμα ἐς αἰθέρ᾽ ἐλεύθερον ἔλθῃς,
Ἔσσεαι ἀθάνατος Θεὸς ἄμβροτος οὐκέτι θνητός.

atque

atq; hunc etiam finem fuisse teletarũ paganicarũ postea ostendemus. Sed philosophi quidem ex primææ lucis reliquijs, balbutire de istis aliquid fortasse potuerunt: certi verò aliquid pronuntiare, aut viam indicare eò perueniendi, non potuerunt. Sacrę literę vtrumq; abunde præstant: præmium pietatis, quod ne capiunt quidem humani ingenij angustię, ob oculos nobis proponunt: quæ item à Deo sint eò perueniendi ordinata media, nos docent. Media porrò illa sunt duorum generum: alia Deus porrigit nobis, Verbum suum nempe & Sacramenta; alia nos adhibemus, sed gratis ab ipso accepta, fidem videlicet; quam cœlestibus beneficijs accipiendis, solam quasi manũ hominibus à Deo esse concessam, omnes, credo, pij Theologi consentiunt: nam de voluntate hominis, an & quatenus illa post acceptam gratiam Deo in hoc opere cooperetur, non est hic dicendi locus. Dicitur igitur Christus habitare in nobis PER FIDEM, Ephes. III. 17. & Chrysostomus in II. Timoth. homilia secunda differens de baptismo & Eucharistiæ perceptione, τὸ πᾶν, ait, τῆς πίστεώς ἐστι. *totum opus est fidei.* iterum ibidem, πρὸς τὴν πίστιν τὴν ὅλην τὸ πᾶν ἐνεργεῖται. & sæpe alibi docet idem. Cyrillus quoque in defensione anathemismi XI. contra Theodoretum, expressissimis verbis, vt & alij Patres Græci ac Latini passim. Et verbum & sacramenta tendunt eodem, sed diuersis nonnihil vijs. Verbum Dei per ministros ipsius prædicatum, voluntatem eius patefacit, promissiones declarat, vocationem proponit, gratiam spondet. Sacramenta eandem gratiam, propius, vt sic dicam, animis nostris admouent, & exhibent aliquanto efficacius. Sunt enim organa illius & veluti canales, pignora quædam futurorum bonorum, & hoc amplius fidelibus societatem corporis vnius inter se colentibus, vsum prętant tesserarum. Atque hæc quidem ordinaria sunt instrumenta, quibus ad salutem hominum Deus vtitur: cæterum caussa efficiens, vnica est Spiritus Sanctus: cuius efficax gratia per Verbum & Sacramenta illam de qua diximus communionem cum Christo nostram in nobis operatur. Sunt autem Sacramentorum diuersæ inuicem operationes: nam etsi vnus est omnium finis, vnum opus: modis tamen operantur diuersis. Itaque propria baptismi operatio, dicitur ἀναγέννησις, regeneratio, siue παλιγγενεσία: quia per salutaris baptismi aquam Adamo veteri morimur, nouus in nobis formatur, atque adeo ipsi creatura noua euadimus, vt loquitur Paulus Galat. VI. 15. qui etiam mutationem hanc quę fit in nobis per baptismum, μεταμόρφωσιν nominat, Rom. XII. 2. Patres vero, μεταποίησιν, μετάπλασιν, μεταστοιχείωσιν, & similibus alijs nominibus. Eucharistię propria operatio, manducatio est ac dicitur corporis Christi, & potus sanguinis: siue vt loqui-

tur

tur hîc Paulus communio corporis & sanguinis Christi. Nam vt per lauacrum regenerationis nascimur Christo: ita per manducationem mysticam magis magisque vnimur cum Christo, & fimus, vt dicebat Paulus, caro de carne eius, ossa de ossibus eius. Quam ob caussam hoc sacramentum dicitur per excellentiam *Communio*; quia hunc modum Christus instituit longe efficacissimũ, perficiendæ vnionis quàm arctissimæ inter sese & membra sua: itemque membris ipsis inter se: nam teste Paulo, vnum corpus multi sumus omnes qui de eodem pane participamus. Fit sane illa communio, & per Dei verbum, & per baptismum: nihilominus tamen nomen *Communio* Eucharistiæ tribuitur ceu ipsi propria. Rationem affert Thomas hanc, Parte III. Quæst. LXXIII. art. IV. *Dicendum*, ait, *quod id quod est commune omnibus sacramentis, attribuitur huic antonomastice propter excellentiam.* Sed longe vberius Dionysius Areopagita (verus an falsus; scriptor certe antiquissimus;) hanc quæstionem tractauit, Hierarchiæ Eccles. capite tertio. Proponit eruditus ille scriptor huiusmodi dubitationem: Quare nomina communia ταῖς ἄλλαις ἱεραρχικαῖς τελεταῖς (Sacramenta ille sic nominat, quasi dicas, *sacras teletas* vel *initia*) nempe κοινωνία & σύναξις, de Eucharistia ἐξαιρέτως ἀνηγόρευται, *peculiariter vsurpantur*; ἑκάστης ἱεραρχικῆς πραγματείας κατὰ τὰς μεριστὰς ἡμῶν ζωὰς εἰς ἑνοειδῆ θέωσιν συναγούσης, καὶ τῇ τῶν διαιρετῶν θεοειδεῖ συμπτύξει τὴν πρὸς τὸ ἓν κοινωνίαν καὶ ἕνωσιν δωρουμένης. hoc est; *quum vniuscuiusque sacræ initationis operatio*, (id est, vnum quodque sacramentum, siue omnia sacramenta) *vitas nostras diuisas*, (id est, diuersis passionibus ac vitijs obnoxias: sic passim apud hunc scriptorem, diuisio aut dissectio in malam partem sumitur è Platonis & Platonicorum disciplina, atque illi coniunctioni opponitur, per quam fimus vnum cum Christo:) *ad deificationem reducat, per quam* VNI *assimilamur; & rerũ diuisarũ ad vnitatẽ Deo conuenientẽ contractione, communionẽ atq. vnionem nobis largiatur cum* VNO, id est, Deo, qui est vnus. Respondet autẽ Dionysius; Eucharistiam propterea appellationes omnibus Sacramentis communes sibi vindicare, quia reliqua, nempe baptismus & confirmatio, de quibus antè dixit, & ordinis sacramentum quod postea explicat, per Eucharistiam perficiantur: non enim perfectè illa tradita censeri, nisi accesserit Eucharistia, quasi cæterorum consummatio. Hoc propterea dicit Dionysius; quia in veteri Ecclesia baptismum & chrisma statim sequebatur Eucharistia: quam etiam infantibus, vt reliquis νεοφωτίστοις dabant. Addit, simillimum posse & in baptismo obseruari, quod φώτισμα *illuminatio* antiquæ Ecclesiæ dicebatur; quum tamen donum illuminationis etiam alia sacramenta conferant. Hæc Dionysius. Propria igitur huius sacramenti, quod

Communio

Communio dicitur operatio non est, ipsa communio, siue coniunctio nostra cum Christo: sed tantum modus inseruiens illi coniunctioni, quem esse diximus, manducationem mysticam corporis Dominici, & potum eius sanguinis. Quòd dicebamus, commune esse omnium sacramentorum, operari nostram cum Christo coniunctionem, adeo verum est; vt quidam è Græcis, quum de sacramentis scriberent, titulum operi præscriberent, Περὶ τῆς πρὸς Χριστὸν συναφῆς, *De coniunctione cum Christo*; siue, quod idem est, Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς, *De vita in Christo.* In Ludouici XIII. Regis Christianissimi Bibliotheca, volumen extat Nicolai Cabasilæ, sermones XII. continens, quorum septem inscribuntur Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς, in quibus agit auctor de sacramentis; quæ sunt illi, vt Ambrosio, Cyrillo Ierosolymitano, & plerisque veterum, qui de eo argumento scripserunt ex professo, tria numero, baptismus, Chrisma, siue confirmatio, & Cœna Domini. Exponitur in illis sermonibus, quid & quo modo sacramenta singula nostram cum Christo coniunctionem operentur. Legi eum librum aliquando magna cum voluptate, & more meo Excerpta confeci nonnulla; sed vtinam liber ipse ederetur; dignus est enim quem non ignorent pij, siue stylum spectes, siue rem ipsam. Interim lemmata ipsa illarum septem orationum, siue sermonum, (λόγους ipse dicit,) subijciam, vt tanto melius pius & eruditus Lector, id quod diximus intelligat.

α. Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς· ἵνα δείξῃ διὰ τῶν μυστηρίων τῷ Χριστῷ συναπτόμεθα.

β. Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς· ἤτοι περὶ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος· ἵνα συντέλειαν παρέχῃ τῇ ἐν Χριστῷ ζωῇ.

γ. Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς· ἢ περὶ τοῦ θειοτάτου μύρου· ἤγουν ἵνα συντέλειαν αὐτῇ δίδωσιν ἡ τούτου τελετή.

δ. Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς· ἵνα συντέλειαν αὐτῇ τὸ ἱερὸν παρέχεται δεῖπνον.

ε. Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς· ἢ περὶ τοῦ θυσιαστηρίου.

ϛ. Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς· ἃ ποιοῦντες (οἱ μεμυημένοι δυνήσονται) φυλάττειν αὐτήν;

ζ. Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς· ὁποῖος γίνεται ὁ μεμυημένος, τὴν ἀπὸ τῶν μυστηρίων χάριν φυλάξας, τῇ περὶ αὐτοῦ σπουδῇ.

Extat in ea quæ dicitur Bibliotheca Patrum Liturgiæ expositio, eiusdem auctoris, & plane affinis argumenti. Redeo ad nomen *Communio.* Pachymeres, eruditus Dionysij interpres, caussam aliam affert, cur Eucharistia dicta sit eo nomine: διὰ δὲ τὸ τότε κοινωνεῖν τότε ἀξίους πάντας τῶν μυστηρίων: *quia primis temporibus omnes qui digni erant, mysterijs, id est, Cœnæ*

Domini

Domini participabant. Confirmat hoc etymum, quod scribit Chrysostomus in caput XI. prioris ad Corinthios, & sæpius repetit, Cœnam Domini debere esse omnium communem: quoniam, inquit, si herus aliquis seruos suos conuiuio excipiat, non potest aliquis seruorum sibi vni vindicare, quæ in commune sunt omnibus proposita. Hieronymus in caput XI. prioris ad Corinth. *Dominica cœna debet omnibus esse communis: quia ille omnibus discipulis suis qui aderant, æqualiter tradidit sacramenta.* Summa est: Cœnam Domini dictam esse *Communionem*, primò, quia sit organum nostræ cum Iesu Christo coniunctionis: deinde, quia fideles ipsos, eiusdem membra, charitatis vinculo inter se adstringat; postremò, quia omnibus fidelibus dignis in commune olim in synaxibus proponeretur. Postea igitur cum deficiente zelo populus Christianus communicare desijt, nisi semel in anno, vt toties queruntur Iohannes Chrysostomus, Iohannes Cassianus, & alij; simul cepit, quę prius erat & dicebatur communio, fieri θέαμα καὶ ἄκουσμα, spectaculum & acroama; qua de re plura inferius.

XXXI. ΚΥΡΙΑΚΟΝ ΔΕΙΠΝΟΝ. COENA DOMINICA. *Locus Pauli expenditur, & cur Cœna ab eo dicatur Eucharistia. Christi ἀρχισύμβολον δεῖπνον. Mos veterum prandere parce, cœnare laute. Cœnæ paganicorum sacrorum. Ἀρχὴ de Cœna D. item* conuiuium Domini, *&* Ecclesiæ. *Varie obseruatā olim fuisse horam Cœnæ. Chrysostomi criminatio, & eiusdem responsio.* Cœna Domini *dies solemnis. Agapæ.*

IBIDEM.

PAulus in priore ad Cor. XI. 20. Συνερχομένων οὖν ὑμῶν, ἐπὶ τὸ αὐτὸ οὐκ ἔστι κυριακὸν δεῖπνον φαγεῖν. *Conuenientibus vobis in vnum, hoc non est Cœnam Domini comedere.* Sunt interpretes nonnulli, qui vocant in dubium, an per κυριακὸν δεῖπνον, Paulus sacramentum intelligat Eucharistiæ. Syrus sane Paraphrastes, quem & Arabs vbique fere in Epistolis sequitur, vtramque vocem in interpretatione sua dissimulauit. pro *Cœna* dixerunt vterque, *comeditis & bibitis.* at τὸ Κυριακὸν sic expresserunt, quasi scriptum inuenissent (quod tamen non existimo) κυριακήν, & ad τὴν κυριακὴν diem Dominicam retulerunt: fortasse ideo, quia primis temporibus Cœna Domini singulis diebus Dominicis celebrabatur. Cæterum Pauli verba omnino de mystica Cœna esse accipienda, non videtur dubitandum: & miror Benedictum Iustinianum virum eruditum, in nuperis Commentarijs, expedire se ex illa dubitatione non potuisse. Atqui peccatum Corinthiorum, quod reprehenditur

ditur ab Apostolo, etsi proprie ad naturam & substantiam sacramenti huius non pertinebat; quia tamen occasione sacramenti admittebatur; & erat coniunctum cum venerandi mysterij contemptu & contumelia; in ijs nempe conuiuijs, quæ sacramento adijcere moris erat, exercendæ charitatis ergò; propterea Paulus, totam illam Corinthiorum actionem, quæ sacro & communi conuiuio constabat, à potiore parte vocat Cœnam Dominicam. Vere enim obseruat Chrysostomus, Paulum eo loco appellasse δεῖπνον *cœnam*, quod erat potius, si temporis rationem habeas, ἄριστον, prandium. mane enim sine dubio Corinthi Eucharistiam celebrabant, quam sequebantur postea epulæ communes. caussam affert Chrysostomus, παραπέμπων αὐτοὺς ἤδη τῇ ἑσπέρᾳ καθ' ἣν τὰ φρικτὰ μυστήρια παρέδωκεν ὁ Χριστός, *vt remitteret illos iam inde ad illam vesperam, qua Dominus tremenda mysteria tradidit.* Hoc autem significat magnus ille Pater: quum pro vsu Ecclesiæ, quem ipsi Apostoli haut dubie instituerunt, communicandi mane ante vllum cibum sumptum, conuiuium illud cœleste dicendum esset ἄριστον vel ἀκράτισμα, prandium aut ientaculum: Cœnam tamen fuisse dictum, in honorem primæ institutionis, & eius quod Dionysius Areopagita vocat eleganter τὸ θειότατον καὶ ἀρχισύμβολον δεῖπνον. Gregorius Magnus in Euangelia, homilia XXXVI. aliam rationem reddit: *Hoc*, ait, *conuiuium Dei, non prandium, sed* COENA *vocatur; quia post prandium cœna restat; post cœnam verò conuiuium nullum restat: & quia æternum Dei conuiuium nobis in extremo præparabitur, rectum fuit, vt hoc non prandium, sed Cœna vocaretur.* Fortasse etiam eius appellationis hæc quoque ratio reddatur non male; quod δεῖπνον maius est aliquid, quàm ἄριστον, & sacris epulis conuenientius. Nam veteres Græci & Latini prandebant parcè, & vt plurimùm soli cum suis; inuitationes ad cœnam fiebant. Cœna Domini, priuatæ epulæ non sunt naturâ suâ; sed publica quædam omnium fidelium inuitatio. Appositissime Plutarchus in hanc rem, problemate sexto, libro VIII. τὸ δεῖπνον φασὶ Κοῖνα διὰ τὴν κοινωνίαν κεκλῆσθαι· καθ' ἑαυτοὺς γὰρ ἠρίστων ἐπιεικῶς οἱ πάλαι Ῥωμαῖοι, συνεδείπνουν δὲ τοῖς φίλοις. *Aiunt, Cœnam Romanis dictam, ob* κοινωνίαν, *communionem; veteres enim Romanos solos modice prandere solitos; cœnare verò vnâ cum amicis.* Photius obseruat, Paulum, quando dixit, ἕκαστος τὸ ἴδιον δεῖπνον προλαμβάνει, vsurpasse δεῖπνον pro ἄριστον, κατὰ τὴν τότε συνήθειαν: hoc, vt videtur significans, priscis temporibus omnia conuiuia fuisse appellata δεῖπνα, etiam quæ non fierent in fine diei. vel certe illud de quo Paulus loquitur ratione horę diei prandium potius fuisse quàm cœnam. quare etiam Chrysostomus tomo V. p. 367. hunc locum tractans, ἄριστον appellat commune conuiuium, quod Paulus hic reprehendit, & δεῖπνον vocat. Sane

 quum

quum in multis paganicis sacris epulę agitarentur; δεῖπνα illa fere nominari inuenias non ἄριστα. Sic in Oschophorijs Atheniensium, inter alia ministeria fuerunt mulieres quæ δειπνοφόροι dicebantur. Patres Eucharistiam aliquando vocant δοχὴν, quo vocabulo epuli solemniores apparatum denotari apparet è Lucæ XIV. 13. hinc apud Ignatium in epistola ad Smyrnæos δοχὴν ἐπιτελεῖν, pro Cœnam celebrare: etsi alij malunt ad Agapas veterum referre. Tertullianus vocat *conuiuium Dominicum* libro tertio ad vxorem. Ambrosius *conuiuium Ecclesiæ* lib. I. de Abel & Cain. Optatus libro V. *conuiuium, cuius totum dominium Dei est.* nonnulli *prandium.* Zeno Veronensis sermone ad neophytos, *Hortor vos natiuitatis tantæ festa læto celebrare conuiuio; cœlesti prandio, honesto, salubri atque perpetuo.* In veteri Tragœdia, *Christus patiens*, versu eodem & prandium nominatur & cœna. Sic enim, ait poeta, siue is fuit Apollinaris, siue Gregorius Nazianzenus: Μύσταις ἄριστον παρθείς, δεῖπνον μέγα. Ex epistola Augustini ad Ianuarium cognoscimus, fuisse quasdam in Africa Ecclesias, vbi Sacramentum celebrabatur fine diei: alias in quibus & ad mane & ad vesperam. mane quidem, vt videtur propter auctoritatem vniuersæ Ecclesiæ, quæ jam inde à principio ea consuetudine vbique fere est vsa, vt sumatur Eucharistia, non à refectis illa die, sed à ieiunis: ad vesperam verò, vt potest intelligi ex Augustino, quia Paulus has epulas sacras *Cœnam* vocauit; & quia scriptum est apud Lucam XXII. 20. *Similiter & calycem postquam cœnauit.* Quæ etiam fuerunt, vt arbitror, caussæ, cur illi Ægyptij, de quibus loquitur Socrates libro quinto, priusquam ad mysteria accederent, laute cœnarent; sacram vero cœnam circa vesperam sumerent, παντοίων ἐδεσμάτων ἐμφορηθέντες, ait Socrates. Sed Patres solidas reddunt rationes, cur Dominus quidem in cœna, vel potius à cœna, hoc Sacramentum instituerit: nos verò eam temporis circumstantiam seruare non debeamus, certe non teneamur. qua de re etiam Cyprianus agit in epistola ad Cæcilium. Narrat Chrysostomus in epistola ad Acacium, inter alias criminationes fuisse hoc quoq; sibi obiectum, quòd post sumptum cibum communionem dedisset; quam accusationem ipse vt grauissimum crimen à se amolitur: *Id si feci*, ait, ἀποβάλοι με Χριστὸς ἐκ τῆς βασιλείας αὐτοῦ. *eijciat me Christus de regno suo.* mox tamen inimicos suos, qui inter depositionis suæ caussas hanc ponere non erubescerent, grauissime increpans; Christi exemplum affert, qui postquam cœnasset communionem tradidit. Καταλέγωσαι, inquit, αὐτὸν τὸν Κύριον, ὃς μετὰ τὸ δειπνῆσαι τὴν κοινωνίαν ἔδωκε. Porro etsi Græci Latinique è superiore loco Pauli hoc mysterium sæpe nominent δεῖπνον & Cœnam Domini: sæpe tamen in libris Latinorum aliud eo nomine significatur, quàm ipsum

ipsum sacramentum. Quum enim esset institutum, vt ille dies publica solemnitate celebraretur, quo die hoc mysterium à Christo fuit institutum; appellatio *Cœna Domini* ei festiuitati est indita. Vide Isidorum De officijs Ecclesiasticis libro I. cap. XXVIII. Eligius sermone XI. *Vocatur hæc festiuitas Cœna Domini, eò quod hoc die Dominus cœnauerit cum discipulis, eiusq; Sacramentũ corporis & sanguinis sui tradiderit.* & in XV. ait, *propter illam caussam, quintam feriam dierum Cœnam Domini ex antiqua Patrum consuetudine vocari.* In memorabili decreto Gelasij de libris Apocryphis, habes quæ fuerint eius ætate lectiones in Cœna Domini, quę item in Pascha Domini. Præter cœnam mysticam fuit primis Christianis in vsu aliud conuiuium, quod Tertullianus etiam *Cœnam* appellat, fuse describens Apologetici cap. XXXIX. vulgo *Agape* dicebatur, de quibus lege Chrysostomum & alios interpretes in superiorem locum Pauli, & Photium ac Balsamonem ad canonem XI. Concilij Gangrensis. Hæc cœna à mysterijs toto genere fuit diuersa: & postea templis est eiecta, ac tandem penitus sublata.

XXXII. *Digreßio: respondetur Maldonati disputationi, qua probare voluit, neque in Scripturis, neque apud Patres nomen* COENA *reperiri vsurpatum de sacramento Eucharistiæ: quorum vtrumq; falsum esse probatur. Ostenditur quanta pestis sit in religione studium partium. Probatur omnia falsißima esse, quæ in ea disputatione affirmauerat Maldonatus. Obiter perstringitur Iesuita Cretensis.*

IBIDEM.

Hic ego facere non possum, quin Christianos & vere pios Lectores sub illustri exemplo commoneam, quantum sit hodie malum vbi de veritate agitur in caussa religionis, ex odio personarum nata pertinacia, & illa quam antè nominabamus è Basilio, ἀμετρίαν τῆς ἀνθολκῆς, immoderatam cupiditatem trahendi omnia in partem contrariam; quod vitium plane contrarium est illi συγκαταβάσει & condescensioni Christianæ, quam tot locis pij Patres commendant. Cuius alibi quum mentionem fecissemus, à parricidarum magistro Cretensi Eudæmonoiohanne, certissimo Satanæ ministro, ridiculis conuitijs excepti sumus: quasi nihil esset aliud συγκατάβασις, nisi proditio veritatis, & totius religionis Christianæ abiuratio. Homo væcors & imperitus nescit, quo sensu tot pijssimi Patres condescensionem in disputationibus de religione laudauerint. nos enim cum Patribus & loquimur & sentimus. Sed omitto feram illam truculentam, nihil nisi Regum parricidia vel in Iouis patria, vel in vrbe septicolli edoctam

edoctam. Occasionem inuehendi in me Cretensis Alastor arripuit ex eo, quod dixissem desiderare me in nonnullis Iesuitarum moderationem aliquanto maiorem & non adeo pręfractum, sed pia *συγκατα-βάσει* temperatum, animum. Non defuisse mihi iustam caussam cur illa dicerem, vel ex ijs lectori constabit, quæ hic sumus dicturi. Nam quum inter Protestantes consuetudo illa inualuerit, vt sacramentum Eucharistiæ *Cœnam Domini* plurimum appellent; ausus est Iohannes Maldonatus diræ impietatis propter huius nominis vsurpationem illos arcessere. Longa igitur digressione ad Matth. XXV. 26. demonstrare conatus est, vocabulum COENA de sacramento neq; in Scripturis vsquam extare, neque à Patribus vnquam vsquam esse vsurpatum. quinetiam affirmat idem, *Patres nefas duxisse hoc sacramentum vocare Cœnam. Caluinistæ verò*, inquit, *sine Scripturæ auctoritate, sine veterum auctorum exemplo, sine ratione, nullo iudicio Cœnam vocant.* ibidem inter alia horrenda figmenta de ijs quos oderat, illud sane palmarium est, quod affirmat, *Caluinistis nefas videri aliter loqui.* En quò præcipitem egerit hominem doctum & sine controuersia acerrimi ingenij, immoderatum partium studium, & *τῆς ἀνθολκῆς ἡ ἀμετρία.* Mentem, doctrinam, rationis vsum, & omnem pietatis sensum, cùm illa scriberet videtur amisisse. Falsum est non extare in Scripturis nomen *Cœna* de cœna sacra & mystica. Falsissimum est, non legi apud Græcos Patres aut Latinos Eucharistiam ita vocatam. Scimus & antè diximus, non vno modo locum Pauli ab interpretibus solitum exponi: sed vtut exponatur, semper verum erit, antiquos Patres verba Apostoli *Cœnam Dominicam edere*, accepisse de sacramento & sacra Cœna, non communi. Chrysostomus in eum locum, *κυριακὸν δεῖπνον* interpretatur τὸ *δεσποτικὸν*, *berilem*, siue τὸ *τοῦ δεσπότου*, *cœnam heri nostri*: quis autem dominus, aut herus noster præter Christum? dicit etiam eo nomine innui τὰ *φρικτὰ μυστήρια*, *tremenda mysteria.* quare certo certius est, auctore Chrysostomo, Paulum eo loco nomine *δείπνου Cœnam*, id est, Sacramentum Eucharistiæ intellexisse. Itaque idem Pater paullo post, *mensam Domini*, item, *Cœnam Domini* & *mysteriorum communionem*, pro eodem vsurpat. Scribit etiam ibidem, *Cœnam Domini* esse, facere quod iubet Paulus *mortem Christi annuntiare*: quis autem sanę mentis dubitat, illa Pauli verba aliò quàm ad Sacramentum Eucharistiæ referri non posse? Chrysostomo alij Græci interpretes assentiuntur: nam Benedictus Iustinianus, qui de nonnullis contrarium affirmat, neque Chrysostomi, neq; aliorũ verba diligenter expenderat. Photius quidem verba Pauli explicans, quasdã commemorat cœnas communes, quas ait etiam *κυριακὰ δεῖπνα* fuisse dicta. idem tamen cùm dicit numero singulari & cum

articulo

articulo τὸ κυριακὸν δεῖπνον, sacramentum sine dubio intelligit; vt cùm ait; οὐκ ἔστι κυριακὸν δεῖπνον φαγεῖν... ἀλλ' ἐνόχους εἶναι τοῦ σώματος... Theodoretus in idem Pauli caput, Κυριακὸν δεῖπνον τὸ δεσποτικὸν καλεῖ μυστήριον: mox addit de Paulo: *ostendit communes cœnas, cum cœna Dominica pugnare ex diametro.* Chrysostomus tomo v. Sauilianæ editionis, in homilia super Pauli verbis, *oportet hæreses esse*, proponit hanc quæstionem; cur Paulus malum morem reprehensurus in communibus conuiuijs admitti solitum, mentionem injecerit φρικτῶν μυστηρίων, atque in eo sermone Κυριακὸν δεῖπνον manifestissime interpretatur de S. Eucharistia. Idem Pater tomo VII. ad scandalum passos, p. 26. ὁ τραπέζης κοινωνήσας μυστικῆς, ὁ δεῖπνον μεταχὼν φρικωδεστάτου. In secunda oratione Nazianzeni leges δεῖπνον λαμπρὸν, *cœnam splendidam Euangelicam*; & sunt viri docti qui referant ad Cœnam Domini: in his etiam Benedictus Iustinianus. ego non existimo de sacris mysterijs ibi loqui Gregorium. Dionysius Areopagita, capite III. Ecclesiasticę Hierarchiæ, quo loco agit de Cœna Domini, actionem Christi in qua Cœnam suam instituit, nominat ἱερώτατον δεῖπνον καὶ ἀρχισύμβολον: vbi obseruat Maximus, *Cœnam* appellari Dionysio ipsa mysteria. Σημειώσαι, ait, ὅτι ἀρχισύμβολον ἔφη τὸ μυστικὸν τοῦ Κυρίου δεῖπνον τὴν θείαν μυστηρίων. ibidem, & apud Pachymerem, alterum interpretem, atque etiam apud alios Patres Græcos, δειπνεῖν *cœnare* de participatione mysteriorum vsurpatur. In disputatione de Paschate veterem scriptorem produximus, cuius sunt huiusmodi verba de Christo sua mysteria instituente, τὸ ἴδιον δεῖπνον ἔφαγε. Protulimus etiam Cabasilæ verba τί τὸ ἱερὸν δεῖπνον conferat ad vitam in Christo. & sæpe in eius scriptis δεῖπνον κυριακὸν, aut μυστικὸν, aut ἱερὸν δεῖπνον Eucharistia appellatur. Liber de cœna Domini, qui habetur inter opera Cypriani, non tamen est Cypriani, sed mediæ vetustatis scriptoris cuiusdam, vt legi in manuscripto codice illustris Bibliothecæ Oxoniensis. Mihi tamen videtur is liber etiamsi Cypriano falso ascribatur, maiorem sapere vetustatem, quàm multis placeat. Is igitur liber inscribitur *de cœna Domini.* qui interpretantur eam ἐπιγραφὴν de festiuitatis illius die, quæ dicta est Cœna Domini, ne vnum quidem in toto libello verbum possunt deprehendere, quod ipsorum faueat sententiæ. quum tamen in omnibus eius argumenti orationibus, quales sunt inter opera Bernardi sedecim, aut septemdecim, & apud alios multos, aliqua, vt plurimum, festiuitatis commemoratio fieri soleat, cuius caussa sunt scriptę. quare sine dubio in libelli Cypriano adscripti inscriptione *Cœna Domini* est ipsa Eucharistia Hieronymus in verba Pauli: *Dominica cœna debet omnibus esse communis.* COENA *autem ideo dicitur, quia Dominus in Cœna tradidit sacramenta.*

menta. B. Augustinus epistola CXVIII. *Apostolus alibi dicit; Conuenientibus ergo vobis in vnum, non est Dominicam cœnam manducare. hanc ipsam acceptionem Eucharistiæ Dominicam cœnam vocans.* Gregorij Magni locum paullo ante attulimus, quo idem expressis verbis affirmatur. Innocentius III. Mysteriorum Missæ lib. IV. cap. XII. *Quæri solet quale corpus suum Christus dedit in Cœna, mortale an immortale, passibile an impassibile.* Bernardus, siue alius Bernardo fortasse antiquior, in sermone de Cœna Domini, editionis vltimę p. 1679. *Christus in cœna illa munerans & munus, cibans & cibus, conuiua & conuiuium, offerens & oblatio.* mox. *Sane in mensa vna in Cœna Domini, de vno pane consecrato Petrus & Iudas accepit, bonus in vitam, pessimus in pœnam.* In Humberti Syluæ candidæ Episcopi disputationibus habitis Constantinopoli; & in ipsius Humberti verbis, & in oratione illius Græci qui cum ipso disputat, sæpe Eucharistia nominatur aut *mystica cœna*, aut etiam simpliciter *cœna*. Eckbertus aduersus Catharos, sermone vndecimo: *Olim Christus in Cœna sua inconsumpto & integro corpore coram discipulis sedebat ea hora, qua manducabant corpus eius.* Atque hæc satis: plura enim congerere testimonia nihil attinet. Iam tu pie Lector iudicabis, quo spiritu ferretur Maldonatus, cum odio Protestantium adductus, adeo asseueranter affirmauit, Patres nefas duxisse sacramentum Communionis vocare *Cœnam.* Baronius longe modestior, qui fatetur veteribus nomen *Cœna* vsurpatum fuisse pro Eucharistia: *licet*, inquit, *ea voce vt alijs abuti soleant Nouatores.* At nos illis non patrocinamur, si qui sunt, qui abutantur; qua de erit alius dicendi locus. Sed si verbum Apostolicum reuocasse in vsum, alicuius nouitatis suspicionem mouet: obsecro, cuius criminis debent esse suspecti, quos tædet cum Apostolis loqui? Sed Baronius, qui propositum habebat Communionem sine communicantibus, Missas priuatas, & eiusmodi crassos & recentes abusus alios defendere; non ferebat æquo animo vocabula antiqua & Apostolica ex alta obliuione retrahi in lucem, quæ vere antiquæ & Apostolicæ doctrinæ desiderium in vtentium animis poterant excitare. Hinc illæ lacrymæ. Hinc illa Maldonati vitrea bilis, vel potius furor δαιμονιώδης. Nam quod affirmat idem Protestantes nefas ducere sacramentum hoc aliter vocare quàm *Cœnam*; mera calumnia est, merum mendacium. Inspiciantur vel obiter Protestantium Confessiones: reperientur ibi cum aliæ mysteriorum appellationes, tum præsertim hæ duæ non raro *Communio* & *Eucharistia.* Inspiciatur Ecclesiæ Anglicanæ Liturgia, vbi multo crebrius occurrit appellatio *Holy Communion* quàm *Lords Supper.*

XXXIII. ΕΥΛΟΓΙΑ.

XXXIII. ΕΥΛΟΓΙΑ, Benedictio. *quid ſignificent εὐλογεῖν & εὐχαριστεῖν in S. Cœnæ inſtitutione.* Cos hillel *in conuiuio Paſchali. Voces & locutiones vſitatæ in hoc ſacramento,* benedicere, ἁγιάζειν, ſanctificare, ἁγιασμὸς *in vſum communem aut diuinum.* τὰ ἁγιάσματα. ἄρτον ποιεῖν *apud Iuſtinum.* Conficere corpus Chriſti; *ſiue,* ſacramentum corporis Chriſti, *aut* ſimilitudinem corporis Chriſti. συμβόλων δημιουργὸς *Chriſtus. idem,* corpus ſuum facere, *aut* creare *dicitur. Vis benedictionis ſacramentalis. quo ſenſu dicatur Sacerdos* conficere corpus Chriſti; *quum elementorum ſanctificatio fit à Domino.* ποιεῖν σῶμα Χριστοῦ *in Liturgijs.* ἀναδεῖξαι, & ἀνάδειξις *panis Euchariſtiæ apud Baſilium. Eius liber contra Pneumatomachos male ſuſpectus Eraſmo.* ἀναφαίνεσθαι *de hoc ſacramento. Vocis* εὐλογία *in hoc argumento varia acceptio.* Eulogia. *Mos miſſitandi eulogias: item dandi non communicantibus.* δῶρον. ἀντίδωρον. κλάσμα. κατάκλαστον.

IBIDEM.

PAuli verba ſunt, I. Corinth. x. 16. τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας, ὃ εὐλογοῦμεν, *Calyx benedictionis, cui benedicimus.* de cœna Domini loquitur. εὐλογία igitur eſt ipſum Euchariſtiæ ſacramentum. & ita poſtea hæc vox eſt accepta. Euangeliſtæ & Apoſtolus Paulus in explicanda horum diuinorum myſteriorum inſtitutione, duobus verbis promiſcue vtuntur, ad declarandam Domini actionem, εὐλογεῖν & εὐχαριστεῖν; ex quibus verbis duo huius ſacramenti nomina originem habuerunt, *Eulogia,* & *Euchariſtia.* Vtraque vox à parte vna totam Domini actionem deſignat. Nam Chriſtus in eodem actu, & Deum Patrem laudauit, & gratias illi egit, & hoc amplius panem ſanctificauit, hoc eſt, conſecrauit in vſum Sacramenti, vt eſſet in myſterio corpus, ſiue caro & ſanguis Chriſti, ſicut ipſe oſtendit cùm dixit, *Hoc eſt corpus meum.* Tot effectus diuerſi, ſaltem ratione, vno verbo exprimi quum nequeant; & Scripturæ & Patres varijs nominibus ac locutionibus tantum myſterium expreſſerunt. Docent igitur nos tres Euangeliſtæ & Paulus, Dominum panem ſumpſiſſe, ac deinde vinum, & vtrumq; εὐλογήσαντα, ſiue εὐχαριστήσαντα, antequam traderet diſcipulis. Qua in hiſtoria hoc primum obſeruare iuuat, quomodo Filius Dei vmbras Legis ad veritatem traduxerit. Mos enim fuit populo Iudaico, conuiuium illud in quo edebatur agnus Paſchalis, poculo claudere, quod dicebatur כוס הלל ποτήριον ὑμνήσεως, vel vt Paulus loquitur, τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας:

poculum

poculum laudis. nam εὐλογεῖν etiam laudare significat; quò respexit Syrus interpres, cùm verba Pauli ita vertit, בכסא הו דתודיתא *poculum laudationis.* & in Græcis Liturgijs non vno loco dicitur hoc sacramentum θυσία αἰνέσεως, *sacrificium laudationis.* Dicebatur poculum illud Iudaicum, & כוס של ברכה *poculum benedictionis.* quomodo etiam exponitur ποτήριον εὐλογίας apud Paulum. εὐλογεῖν, siue *benedicere* hac notione idem sunt atque ἁγιάζειν, *sanctificare*; quę vocabula pro ratione rei de qua vsurpantur, debent exponi. Aliquando de ijs rebus dicuntur, quę sanctificantur ad vsus humanos: vt apud Paulum, I. ad Timoth. IV. 4. *Omnis creatura Dei bona est, & nihil reijciendum, quod cum gratiarum actione percipitur; sanctificatur enim per verbum Dei & actionem.* nam ibi loquitur de cibis corporalibus. Aliquando dicuntur eadem verba de ijs rebus quæ sanctificantur ad vsus diuinos. Sic passim apud Patres aqua baptismi dicitur εὐλογεῖσθαι, ἁγιάζεσθαι, benedici, sanctificari, consecrari, in vsum sacri lauacri. Sic ergo & panem Eucharistiæ Christus εὐλογήσας ἔκλασε Pro quo dicitur & ἁγιάζειν *sanctificare* passim apud Patres Gręcos & Latinos, nempe in vsum sacramenti. vnde τὰ ἁγιάσματα, vnum è nominibus Eucharistiæ, de quo postea dicetur. Iustinus in dialogo cum Tryphone dixit, ἄρτον ποιεῖν, *panem facere*, vel *conficere*, hoc est, Christi exemplo εὐλογεῖν καὶ εὐχαριστεῖν, benedictione & gratiarum actione consecrare in Sacramentum corporis Christi. *Simila oblatio*, Iustinus ait, *figura erat panis Eucharistiæ*; ὃν εἰς ἀνάμνησιν τοῦ πάθους οὗ ἔπαθεν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ Κύριος ἡμῶν παρέδωκε ποιεῖν; *quem in memoriam passionis suæ Dominus noster tradidit (præcepit,) facere.* alludit Iustinus voce ποιεῖν ad vocem Christi apud Paulum I. Cor. XI. 24. Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. *Hoc facite in meam*, siue, *mei recordationem.* Latina Ecclesia in eam rem verbum *facere* interdum vsurpauit. vnde est apud Augustinũ, de Trinitate, lib. III. cap. x. *panis ad hoc factus*, hoc est consecratus: sed eadem plurimum frequentauit verbum *conficere.* vnde est apud Latinæ linguæ Patres de sacerdotibus vsu tritissima phrasis, *conficere corpus Christi*, pro eo quod dixit Iustinus ἄρτον ποιεῖν, *panem facere*, vel *conficere.* Hieronymus ad Heliodorum, de Sacerdotibus loquens, *qui Apostolico gradui succedentes, Christi corpus ore sacro conficiunt.* idem ad Euagrium: *ad presbyterorum preces, Christi corpus sanguisq; conficitur.* & ita passim apud Latinos Patres. Quid est *conficere corpus Christi?* est conficere sacramentum corporis Christi. nam vtroque modo loquuntur Patres, nullo discrimine. Ambrosius, de ijs qui mysterijs initiantur, cap. IX. *Hoc quod conficimus corpus ex Virgine est.* idem De sacramentis lib. IV. cap. IV. *vbi venitur vt conficiatur venerabile sacramentum, iam non suis sermonibus Sacerdos, sed vtitur sermonibus Christi.* mox. *Ergo sermo Christi*

sti hoc conficit sacramentum. Arnobius in Psalmum CXXXIX. *Quid tam magnificum, quàm sacramenta diuina conficere?* dixerunt etiam *conficere symbola corporis Christi*, pro eodem : sicut apud Dionysium Areopagitam dicitur Christus ὁ τῶν συμβόλων δημιουργός. item, *signa*, vel *signacula*, vel ἀντίτυπα, *corporis Christi*, aut *similitudinem :* sicut dixit Ambrosius ibidem, *mortis similitudinem sumere*, & *similitudinem pretiosi sanguinis bibere.* Sic accipiendum quod legitur apud Patres, Christum *corpus suum facere*, vt apud Tertullianum lib. IV. contra Marcionem : id est, *figuram corporis sui* inquit ibidem Tertullianus. vel *creare corpus suum.* in libello De cœna Domini sub nomine Cypriani : *Dominus vsque hodie hoc verasissimum & sanctissimum corpus suum creat, & sanctificat, & benedicit.* ipsum quidem Domini corpus semel in vtero gloriosæ Virginis creatum, conceptum & formatum, atque ex eadem postea natum, neque vnquam esse desijt, neque iterum fuit vnquam creatum. Creat igitur corpus suum Christus, quando, sicut loquitur Beda, *creatura panis & vini transit in sacramentum corporis Christi.* siue quod idem est, quando Christus virtute sua panem & vinum immutat vt fiant sacramenta corporis sui. Vis enim benedictionis in hoc sacramento ea est, vt res natura sua communes & sensibus corporeis perceptibiles, τῇ προσθήκῃ τῆς χάριτος, vt loquitur Theodoretus, & postea pluribus exponetur, id est, post accessionem gratiæ, mysterium contineant suo modo, & significent, quod sola mente concipitur, sola fide percipitur. Ideo dicebat Hesychius in Leuitici caput XXII. 14. sanctificationem mystici sacrificij, & mutationem, esse *à sensibilibus ad intelligibilia translationem.* Hoc voluit Augustinus, qui tot locis distinguendum monet inter sacramenta corporalia, quæ ipse definit, *signacula rerum diuinarum visibilia*, & *inuisibilem gratiam*, siue *donum spirituale*, quod per sacramentum exhibetur. vt in libris De doctrina Christiana, De catechizandis rudibus, contra Faustum lib. XIX. in Iohannem & sæpe alibi. Porrò etsi dicitur etiam Patribus Sacerdos *conficere corpus Christi*, vel *sacramentum corporis Christi*; proprie tamen loquendo, non Sacerdos, sed Christus ipse est, qui totum illud mysterium conficit, sicut alio loco pluribus exponemus ex Augustino, & Chrysostomo, & alijs Patribus. Vide ad num. Bar. CXCVII. Præclare Eckbertus contra Catharos, sermone XI. *Quod dicitur Sacerdotes corpus Domini facere, siue conficere, quod idem sonat in laico sermone, non ita intelligimus, quod ipsi corpus Domini quasi de nouo creent, & ei essentiam dent : sed eorum facere, nihil aliud ibi est, nisi quod super illud visibile sacrificium, quod in altari est, faciunt officium suum, & dicunt orationes & benedictiones & statuta signa faciunt, & tunc virtute diuina præstatur, vt sit ibi verum corpus Domini, & verus sanguis eius, vbi prius nihil aliud erat,*

nisi panis & vinum. Illud ergo opus sacerdotum, quod tunc agunt, tali modo loquendi designari solet, vt ipsi dicantur FACERE CORPVS DOMINI: *& est fortasse sumptus hic modus loquendi, ex eo quod Dominus tunc dicebat, Hoc facite in meam commemorationem.* In Ecclesiæ Græcæ Liturgijs, verba εὐλογεῖν & ποιεῖν FACERE, non Sacerdoti tribuuntur, sed Deo: vt in Chrysostomiana, εὐλόγησον ὦ δέσποτα τὸν ἅγιον ἄρτον. ποίησον τὸν ἄρτον τοῦτον τίμιον σῶμα τοῦ Χριστοῦ σου. In Basiliana oratur Deus, *vt Spiritum Sanctum suum immittat* ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα, καὶ εὐλογῆσαι αὐτὰ καὶ ἁγιάσαι, καὶ ἀναδεῖξαι, *in proposita dona & illa benedicat, sanctificet, atque ostendat*, siue *efficiat*, nempe corpus Christi. Quærunt eruditi viri, quid sit ἀναδεῖξαι in hoc Basilij loco. Quidam referunt ad panis consecrati eleuationem, cùm populo ostenditur. Græci in eius ritus mentione κυφισμὸν & ὕψωσιν, vel ἀνύψωσιν appellant, vt Iohannes Damascenus, Maximus monachus, & Anastasius Sinaita. Alij interpretantur ἀναδεῖξαι ostendere aliquo effectu præsentiam suam; quæ est Bellarmini etiam sententia, libro IV. de sacramento Eucharistiæ, cap. XIV. & quidem ἀναδεικνύειν non male potest exponi ostendere, vel etiam attollendo ostendere. Verùm ex alio einsdem Basilij loco discere est, fuisse id verbum alio sensu vsurpatū ad denotandam illam partem Liturgiæ, quæ pertinet ad panis & vini consecrationem. Locus Basilij est in capite XXVII. libri ad Amphilochium de Spiritu Sancto. Nam vt hoc obiter dicam, magno Erasmo non assentior, qui partem postremam eius libri suspectam habuit: parum memor, Iohannem Damascenum bis eius meminisse & τριακοντακέφαλον librum nominasse; quia in capita diuisus esset triginta, vt hodieq; diuiditur. Omitto nunc graues alias caussas quæ me mouent. Basilius igitur in eo libro ritus sacros aliquot commemorans, non è Scripturis deriuatos, sed Apostolica traditione acceptos, inter prima exempla ponit, τὰ τῆς ἐπικλήσεως ῥήματα ἐπὶ τῇ ἀναδείξει τοῦ ἄρτου τῆς Εὐχαριστίας καὶ τοῦ ποτηρίου τῆς εὐλογίας. *Verba quæ pertinent ad inuocationē super ostensione, hoc est, confectione panis Eucharistiæ & poculi benedictionis.* quis potest dubitare, præsertim si totū locum legerit, ἀνάδειξιν, hoc loco esse confectionē sacramenti Eucharistiæ? & sciunt periti Græce ἀποδείκνυσθαι, atq; ἀναδείκνυσθαι, sæpe non ostensionē rei alicuius significare, sed effectionē: & quidē solent de rebus magnis illa verba vsurpari, vt in principio mellitissimi Herodoti, ἔργα μεγάλα καὶ θωμαστὰ ἀποδεχθέντα. Quare dubitari, mea quidem sententia, non potest, quin ἀναδεῖξαι in Liturgia Basilij, id sit, quod Hieronymus, Augustinus & alij Patres Latini dicunt *conficere corpus Christi*; siue, *sacramentū corporis Christi.* Obseruabamus non dissimile verbū in eadē re apud alios Patres, ἀναφαίνεσθαι, quasi dicas, repente existere, & conspiciendum

ſpiciendũ ſe dare. docent enim Patres, ad Sacerdotis inuocationẽ, per Spiritus Sancti operationẽ, elementa ſanctificari, ſic vt quę prius erant tantum panis & vinũ, iam incipiant dici & eſſe in myſterio corpus & ſanguis Chriſti: propterea dicunt ijdẽ, Chriſtũ apparere in Euchariſtia, & videri: nempe oculis fidei, vt diſerte exponit Chryſoſtomus libro tertio de ſacerdotio. πάντη δὲ τοῦτο πάντες διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς πίστεως. *hoc omnes faciunt*, (vt videant ipſum Chriſtum,) *per oculos fidei*; ſed hæc vberius infra exponentur. Hæc igitur eſt Baſilij ἀνάδειξις; hoc aliorũ Patrum ἀναφαίνειν. Hippolytus Martyr, in libello De conſummatione mundi: τὸ τίμιον σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις οὐκ ἀναφανήσεται. *non exiſtet illis diebus pretioſum corpus & ſanguis Chriſti.* id eſt, non conficietur ſacramentum Euchariſtiæ; & vt ſtatim ipſe ſubijcit, λειτουργία σβεσθήσεται). Verbum *conficere* non de ſolo communionis ſacramento Latini vſurparunt; ſed etiam de alijs ſacramentis: vt *conficere oleum*, nempe in vſum Chriſmatis, apud Optatum libro ſeptimo: ſicut apud Iuſtinum *conficere panem*, quod antè expoſuimus. Oecumenius verbo κατασκευάζειν vſus in locum Pauli ſuperiorem: ὃ εὐλογοῦντες κατασκευάζομεν· οἶδας ὃ λέγω. Igitur εὐλογεῖν, εὐχαριστεῖν, ἁγιάζειν, ποιεῖν, κατασκευάζειν, ἱερουργεῖν τὸ ἅγιον σῶμα, vt in Liturgijs, vel ἱεροποιεῖν τὸ σῶμα Κυρίου, vt in Aſceticis apud Baſilium, ἀναδεικνύειν, ἀναφαίνειν, *benedicere, ſanctificare, conſecrare, conficere, creare*, vel vt loquitur Auguſtinus apud Gratianum De conſecratione, diſtinct. II. can. LXXII. *in myſterio potentialiter creare*, item, *in vſum religionis aſſumere*, & ſimilia vocabula pro eodem vſurparunt veteres; cùm actionem Sacerdotis intelligerent, per quam hoc ſacramentum paratur, & res ſenſiles fiunt intelligibiles; quæ eſt maxima mutatio, vt ſuo loco infra declarabitur; vbi illa verba Patrum exponentur μεταβολή, μεταποίησις, μεταστοιχείωσις & ſimilia, quæ hodie contra auctorum veterum mentem, ad ſtabiliendam Tranſſubſtantiationem, vulgo trahuntur. Porrò nomen εὐλογία, aliquando ſimpliciter pro Euchariſtia acceperunt: vt apud Cyrillum in epiſtola ad Caloſyrium, ἀκούω ὅτι ἀπεργαστικὴν φασὶν εἰς ἁγιασμὸν τὴν μυστικὴν εὐλογίαν. idem in Iohannem lib. XII. cap. XXXIX. aliquoties coniungit τὴν μυστικὴν εὐλογίαν & τὸ ἅγιον βάπτισμα. Sic εὐλογίαν γάμου cùm dicunt, totum ordinem intelligunt conſecrandi nuptias, cuius pars erat ſacramentum Euchariſtię, ſicut hodiéque eſt in multis locis, & in Eccleſia etiam Anglicana. Aliquando εὐλογίαι dicuntur ſingulæ hoſtiæ, vel particulæ, quæ communicantibus porrigebantur. Sic accipe apud Cyrillum in epiſtola ad Neſtorium, Concilij Epheſini, pag. 80. edit. Germ. προσερχόμεθα τε οὕτω ταῖς μυστικαῖς εὐλογίαις, καὶ ἁγιαζόμεθα. Clemens, Conſtitutionum libro octauo, τὰς περισσευούσας ἐν τοῖς μυστικαῖς εὐ-

λογίας οἱ διάκονοι διανεμέτωσαν τῷ κλήρῳ. *quæ fuerint reliquæ benedictiones,* id est, particulæ siue buccellæ panis consecrati, *eas diaconi Clero distribuunto.* Maximus in Dionysij Hierarchiam Eccles. cap. III. ἡ τάχα τὸν κυφισμὸν καὶ τὴν ὕψωσιν τῆς μιᾶς εὐλογίας τοῦ θείου ἄρτου φησί. hîc μία εὐλογία est vna particula panis consecrati. iterum idem, κυφίζων ὁ ἱεράρχης τὸν ἅγιον ἄρτον ἐδείκνυ τὴν εὐλογίαν, λέγων τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις. Appellarunt etiam εὐλογίας partes consecrati panis, quas moris erat in primitiua Ecclesia mittere ad alias parœcias, aut ad peregrinos ἐπιδημοῦντας, declarandæ dilectionis ergo, & consensionis in fide. Eusebius in quinta Historia cap. XXVI. πέμπειν εὐχαριστίαν, id dixit. Postea illa consuetudo fuit prohibita; extatque summa canonis Concilij Laodiceni, in hæc verba etiam apud Balsamonem. Περὶ τοῦ μὴ τὰ ἅγια εἰς λόγον εὐλογιῶν κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα εἰς ἑτέρας παροικίας μεταπέμπειν. vbi notat Scholiastes, fuisse olim moris, missitare huc illuc sancta mysteria, siue panem sanctificatum in vsum mysteriorum, quod hoc canone prohibetur. Similiter etiam Latini *Eulogias* dixerunt frusta panis benedicti quidem, sed non in vsum Eucharistiæ; qui & mittebatur ad absentes, vt sæpe legitur in epistolis Augustini & Paulini; & sacris peractis à Sacerdote, *dabatur ijs qui communicare non fuerant parati,* vt est in decreto, quod Pij primi nomine circũfertur. Dabantur eędē Eulogię & Catechumenis, qui ius sumendæ Eucharistię non habebant. Itaque hoc illis erat loco sacramenti: atque adeo sacramentum quoddam hoc illis erat: nam ita diserte appellat Augustinus libro II. De peccatorum meritis & remiss. cap. XXVI.. laxiore videlicet notione, quia precibus sanctificabatur. Ac propterea panem illum vocarunt etiam ἀντίδωρον, quoniam locum obtinebat δώρου, id est, S. Eucharistiæ: hoc namque significat τὸ δῶρον, vt postea dicetur. Extremæ Basilij Liturgiæ, subiecta sunt hæc verba; μετὰ τὴν εὐχὴν ἐξέρχεται ὁ ἱερεὺς καὶ δίδωσι τὸ ἀντίδωρον. *post vltimam Liturgiæ precationem, exit Sacerdos, & dat panem benedictum.* Dixerunt eundem panem & κλάσον aut κατάκλασον propter fractionem, quam videntur in eo diuidendo obseruasse, sicut obseruabatur in Eucharistiæ distributione. Exempla aliquot protulit vir doctissimus & amicissimus, Iohannes Meursius. Extat vero ea vox in Canonico Iure Græcorum non semel; vt in Demetrij Chomateni Responsionibus apud Leunclauium p. 320. vbi quæritur, an Græcus Sacerdos Latino qui sacris interfuisset, debeat μεταδοῦναι κατακλάστου, *dare partem panis benedicti.* Sunt qui obseruent non solum panem benedictum sub nomine Eulogiarũ fuisse olim missitatum; sed etiam alia nonnulla, vt salē & vinũ. Constat consuetudinem mittendi Eulogias diu fuisse in Gallijs frequentatam; sicut testantur scriptores Gallici, qui eius moris faciunt

mentionem

mentionem, vt Gregorius Turonensis, & alij, quos laudat clarissimus Pithœus in Notis ad Capitula Caroli Magni. Nuperrime verò etiam formulas ea in re vsitatas, in Marculpho à se edito publicauit, iuuenis propter morum singularem probitatem, & multiplicem eruditionem mihi charissimus, Hieronymus Bignonius Parisiensis.

XXXIV. ΤΟ ΣΩΜΑ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ. CORPVS CHRISTI. *Origo appellationis à formula institutionis. nomen* Corpus *varie accipi. Discrimen inter rem visibilem & rem inuisibilē in Sacramentis, quarum nomina sæpe permutantur. Alia nonnulla.*

ANNI XXXIV. Num. XLVIII.

VErba formulæ qua vsus est Saluator mundi instituens hoc Sacramentum, versa sunt in nomenclaturam ipsius. Dixit Dominus, *Hoc est corpus meum*, & *Hic est sanguis meus.* inde sumpsit vetus Ecclesia, cùm appellauit Cœnam Dominicam, *celebrationem corporis & sanguinis Domini*, sicut loquitur Augustinus in III. de doctrina Christiana: vel simpliciter, *Sacramentum corporis Christi*, aut maiore etiam compendio, *Corpus Christi.* Hinc istæ locutiones sacramentales, *suscipere corpus Domini*, vt apud Originem, homil. XIII. in Exodum: & διδόναι τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, vt in canone XVIII. Concilij Niceni I. & ἱεραμύειν τὸ σῶμα Κυρίου, vt apud Basilium, pag. 597. & similes his multæ aliæ apud Patres Græcos & Latinos. Hic primò obseruandum est, quoties ita loquimur, vocabulum *corpus* paullo aliter accipi, quàm in Dominica institutione, quæ tamen dedit exemplum huiusmodi locutionum. In verbis Domini *corpus* significare carnem certum est; nam proprie si acciperetur, superflua esset quæ statim subijcitur mentio sanguinis: quum τὸ CORPVS, si κυρίως accipias & carnem & sanguinem complectatur. Sed norunt mediocriter exercitati in lectione Scripturæ & Patrum, solere *corpus* vsurpari pro carne, & contra aliquando, τὸ caro, poni pro corpore. At quoties hoc mysterium appellatur ἁπλῶς *corpus Christi*, aliter ea vox est intelligenda: totum enim illud significat, quod in Communione percipiunt fideles. Nemo autem dubitat, fideles quoties rite Eucharistiam sumunt, & carnem & sanguinem Christi percipere, hoc est, totum Christum, & cum Christo omnia eius munera, atq; adeo vt loquitur Damascenus, αὐτῆς τῆς θεότητος αὐτοῦ μετέχειν. Obseruandum præterea est, in doctrina de sacramentis, quæ est Symbolica Theologia, vt appellat Dionysius Areopagita, hoc est, doctrina de signis à Deo institutis, vt clare explicat Augustinus tot locis, & nos inferius dicturi sumus; eam esse affinitatem,

quum in multis paganicis sacris epulę agitarentur; δεῖπνα illa fere nominari inuenias non ἄριστα. Sic in Oschophorijs Atheniensium, inter alia ministeria fuerunt mulieres quæ δειπνοφόροι dicebantur. Patres Eucharistiam aliquando vocant δοχὴν, quo vocabulo epuli solemniores apparatum denotari apparet è Lucæ XIV. 13. hinc apud Ignatium in epistola ad Smyrnæos δοχὴν ἐπιτελεῖν, pro Cœnam celebrare: etsi alij malunt ad Agapas veterum referre. Tertullianus vocat *conuiuium Dominicum* libro tertio ad vxorem. Ambrosius *conuiuium Ecclesiæ* lib. I. de Abel & Cain. Optatus libro V. *conuiuium, cuius totum dominium Dei est.* nonnulli *prandium.* Zeno Veronensis sermone ad neophytos, *Hortor vos natiuitatis tantæ festa læto celebrare conuiuio; cœlesti prandio, honesto, salubri atque perpetuo.* In veteri Tragœdia. *Christus patiens*, versu eodem & prandium nominatur & cœna. Sic enim, ait poeta, siue is fuit Apollinaris, siue Gregorius Nazianzenus: Μύσταις ἄριστον προὔθηκε, δεῖπνον μέγα. Ex epistola Augustini ad Ianuarium cognoscimus, fuisse quasdam in Africa Ecclesias, vbi Sacramentum celebrabatur fine diei: alias in quibus & ad mane & ad vesperam. mane quidem, vt videtur propter auctoritatem vniuersæ Ecclesiæ, quæ jam inde à principio ea consuetudine vbique fere est vsa, vt sumatur Eucharistia, non à refectis illa die, sed à ieiunis: ad vesperam verò, vt potest intelligi ex Augustino, quia Paulus has epulas sacras *Cœnam* vocauit; & quia scriptum est apud Lucam XXII. 20. *Similiter & calycem postquam cœnauit.* Quæ etiam fuerunt, vt arbitror, caussæ, cur illi Ægyptij, de quibus loquitur Socrates libro quinto, priusquam ad mysteria accederent, laute cœnarent; sacram vero cœnam circa vesperam sumerent, παντοίων ἐδεσμάτων ἐμφορηθέντες, ait Socrates. Sed Patres solidas reddunt rationes, cur Dominus quidem in cœna, vel potius à cœna, hoc Sacramentum instituerit: nos verò eam temporis circumstantiam seruare non debeamus, certe non teneamur. qua de re etiam Cyprianus agit in epistola ad Cæcilium. Narrat Chrysostomus in epistola ad Acacium, inter alias criminationes fuisse hoc quoq; sibi obiectum, quod post sumptum cibum communionem dedisset; quam accusationem ipse vt grauissimum crimen à se amolitur: *Id si feci*, ait, ἀποβάλοι με Χριστὸς ἐκ τῆς βασιλείας αὐτοῦ. *ejciat me Christus de regno suo.* mox tamen inimicos suos, qui inter depositionis suæ caussas hanc ponere non erubescerent, grauissime increpans; Christi exemplum affert, qui postquam cœnasset communionem tradidit. Καταλεγέτωσαν, inquit, αὐτὸν τὸν Κύριον, ὃς μετὰ τὸ δειπνῆσαι τὴν κοινωνίαν ἔδωκε. Porro etsi Græci Latinique è superiore loco Pauli hoc mysterium sæpe nominent δεῖπνον & Cœnam Domini: sæpe tamen in libris Latinorum aliud eo nomine significatur, quàm ipsum

ipsum sacramentum. Quum enim esset institutum, vt ille dies publica solemnitate celebraretur, quo die hoc mysterium à Christo fuit institutum; appellatio *Cœna Domini* ei festiuitati est indita. Vide Isidorum De officijs Ecclesiasticis libro I. cap. XXVIII. Eligius sermone XI. *Vocatur hæc festiuitas Cœna Domini, eò quod hoc die Dominus cœnauerit cum discipulis, eiusq́ Sacramentū corporis & sanguinis sui tradiderit.* & in XV. ait, *propter illam caussam, quintam feriam dierum Cœnam Domini ex antiqua Patrum consuetudine vocari.* In memorabili decreto Gelasij de libris Apocryphis, habes quæ fuerint eius ætate lectiones in Cœna Domini, quę item in Pascha Domini. Præter cœnam mysticam fuit primis Christianis in vsu aliud conuiuium, quod Tertullianus etiam *Cœnam* appellat, fuse describens Apologetici cap. XXXIX. vulgo *Agape* dicebatur, de quibus lege Chrysostomum & alios interpretes in superiorem locum Pauli, & Photium ac Balsamonem ad canonem XI. Concilij Gangrensis. Hæc cœna à mysterijs toto genere fuit diuersa: & postea templis est eiecta, ac tandem penitus sublata.

XXXII. *Digressio: respondetur Maldonati disputationi, qua probare voluit, neque in Scripturis, neque apud Patres nomen* CŒNA *reperiri vsurpatum de sacramento Eucharistiæ: quorum vtrumq́ falsum esse probatur. Ostenditur quanta pestis sit in religione studium partium. Probatur omnia falsissima esse, quæ in ea disputatione affirmauerat Maldonatus. Obiter perstringitur Iesuita Cretensis.*

IBIDEM.

HIc ego facere non possum, quin Christianos & vere pios Lectores sub illustri exemplo commoneam, quantum sit hodie malum vbi de veritate agitur in caussa religionis, ex odio personarum nata pertinacia, & illa quam antè nominabamus è Basilio, ἀμετρίαν τῆς ἀνθολκῆς, immoderatam cupiditatem trahendi omnia in partem contrariam; quod vitium plane contrarium est illi συγκαταβάσει & condescensioni Christianæ, quam tot locis pij Patres commendant. Cuius alibi quum mentionem fecissemus, à parricidarum magistro Cretensi Eudæmonoiohanne, certissimo Satanæ ministro, ridiculis conuitijs excepti sumus: quasi nihil esset aliud συγκατάβασις, nisi proditio veritatis, & totius religionis Christianæ abiuratio. Homo væcors & imperitus nescit, quo sensu tot pijssimi Patres condescensionem in disputationibus de religione laudauerint. nos enim cum Patribus & loquimur & sentimus. Sed omitto feram illam truculentam, nihil nisi Regum parricidia vel in Iouis patria, vel in vrbe septicolli

edoctam. Occasionem inuehendi in me Cretensis Alastor arripuit ex eo, quod dixissem desiderare me in nonnullis Iesuitarum moderationem aliquanto maiorem & non adeo præfractum, sed pia συγκαταβάσει temperatum, animum. Non defuisse mihi iustam caussam cur illa dicerem, vel ex ijs lectori constabit, quæ hic sumus dicturi. Nam quum inter Protestantes consuetudo illa inualuerit, vt sacramentum Eucharistiæ *Cœnam Domini* plurimum appellent; ausus est Iohannes Maldonatus diræ impietatis propter huius nominis vsurpationem illos arcessere. Longa igitur digressione ad Matth. XXV. 26. demonstrare conatus est, vocabulum COENA de sacramento neq; in Scripturis vsquam extare, neque à Patribus vnquam vsquam esse vsurpatum. quinetiam affirmat idem, *Patres nefas duxisse hoc sacramentum vocare Cœnam. Caluinistæ verò*, inquit, *sine Scripturæ auctoritate, sine veterum auctorum exemplo, sine ratione, nullo iudicio Cœnam vocant.* ibidem inter alia horrenda figmenta de ijs quos oderat, illud sane palmarium est, quod affirmat, *Caluinistis nefas videri aliter loqui.* En quò præcipitem egerit hominem doctum & sine controuersia acerrimi ingenij, immoderatum partium studium, & τῆς αὐθολκῆς ἡ ἀμετρία. Mentem, doctrinam, rationis vsum, & omnem pietatis sensum, cùm illa scriberet videtur amisisse. Falsum est non extare in Scripturis nomen *Cœna* de cœna sacra & mystica. Falsissimum est, non legi apud Græcos Patres aut Latinos Eucharistiam ita vocatam. Scimus & autè diximus, non vno modo locum Pauli ab interpretibus solitum exponi: sed vtut exponatur, semper verum erit, antiquos Patres verba Apostoli *Cœnam Dominicam edere*, accepisse de sacramento & sacra Cœna, non communi. Chrysostomus in eum locum, κυριακὸν δεῖπνον interpretatur τὸ δεσποτικὸν, *herilem*, siue τὸ τοῦ δεσπότου, *cœnam heri nostri*: quis autem dominus, aut herus noster præter Christum? dicit etiam eo nomine innui τὰ φρικτὰ μυστήρια, *tremenda mysteria.* quare certo certius est, auctore Chrysostomo, Paulum eo loco nomine δείπνου *Cœnam*, id est, Sacramentum Eucharistiæ intellexisse. Itaque idem Pater paullo post, *mensam Domini*, item, *Cœnam Domini & mysteriorum communionem*, pro eodem vsurpat. Scribit etiam ibidem, *Cœnam Domini* esse, facere quod iubet Paulus *mortem Christi annuntiare*: quis autem sanę mentis dubitat, illa Pauli verba aliò quàm ad Sacramentum Eucharistiæ referri non posse? Chrysostomo alij Græci interpretes assentiuntur: nam Benedictus Iustinianus, qui de nonnullis contrarium affirmat, neque Chrysostomi, neq; aliorũ verba diligenter expenderat. Photius quidem verba Pauli explicans, quasdã commemorat cœnas communes, quas ait etiam κυριακὰ δεῖπνα fuisse dicta. idem tamen cùm dicit numero singulari & cum

articulo

articulo τὸ κυριακὸν δεῖπνον, sacramentum sine dubio intelligit; vt cùm ait; οὐκ ἰδίᾳ εἰς τὸ περὶ τοῦ Κυριακοῦ δείπνου λόγον ἐξέπλασεν· ἀλλ᾽ ἄνωθεν ἐπικόπτει τὸ κακόν. Theodoretus in idem Pauli caput, Κυριακὸν δεῖπνον τὸ δεσποτικὸν καλεῖ μυστήριον: mox addit de Paulo: *ostendit communes cœnas, cum cœna Dominica pugnare ex diametro.* Chrysostomus tomo v. Sauilianæ editionis, in homilia super Pauli verbis, *oportet hæreses esse*, proponit hanc quæstionem; cur Paulus malum morem reprehensurus in communibus conuiuijs admitti solitum, mentionem injecerit φρικτῶν μυστηρίων. atque in eo sermone Κυριακὸν δεῖπνον manifestissime interpretatur de S. Eucharistia. Idem Pater tomo VII. ad scandalum passos, p. 26. ὁ τραπέζης κοινωνήσας μυστικῆς, ὁ δείπνου μεταλαβὼν φρικωδεστάτου. In secunda oratione Nazianzeni leges δεῖπνον γαμικὸν *cœnam splendidam Euangelicam*; & sunt viri docti qui referant ad Cœnam Domini: in his etiam Benedictus Iustinianus. ego non existimo de sacris mysterijs ibi loqui Gregorium. Dionysius Areopagita, capite III. Ecclesiasticę Hierarchiæ, quo loco agit de Cœna Domini, actionem Christi in qua Cœnam suam instituit, nominat θειότατον δεῖπνον καὶ ἀρχισύμβολον: vbi obseruat Maximus, *Cœnam* appellari Dionysio ipsa mysteria. Σημειώσαι, ait, ὅτι ἀρχισύμβολον ἔφη τὸ μυστικὸν τοῦ Κυρίου δεῖπνον τῶν θείων μυστηρίων. ibidem, & apud Pachymerem, alterum interpretem, atque etiam apud alios Patres Græcos, δειπνεῖν *cœnare* de participatione mysteriorum vsurpatur. In disputatione de Paschate veterem scriptorem produximus, cuius sunt huiusmodi verba de Christo sua mysteria instituente, τὸ ἴδιον δεῖπνον ἔφαγε. Protulimus etiam Cabasilæ verba τί τὸ ἱερὸν δεῖπνον conferat ad vitam in Christo. & sæpe in eius scriptis δεῖπνον κυριακὸν, aut μυστικὸν, aut ἱερὸν δεῖπνον Eucharistia appellatur. Liber de cœna Domini, qui habetur inter opera Cypriani, non tamen est Cypriani, sed mediæ vetustatis scriptoris cuiusdam, vt legi in manuscripto codice illustris Bibliothecæ Oxoniensis. Mihi tamen videtur is liber etiamsi Cypriano falso ascribatur, maiorem sapere vetustatem, quàm multis placeat. Is igitur liber inscribitur *de cœna Domini.* qui interpretantur eam ἐπιγραφὴν de festiuitatis illius die, quæ dicta est Cœna Domini, ne vnum quidem in toto libello verbum possunt deprehendere, quod ipsorum faueat sententiæ. quum tamen in omnibus eius argumenti orationibus, quales sunt inter opera Bernardi sedecim, aut septemdecim, & apud alios multos, aliqua, vt plurimum, festiuitatis commemoratio fieri soleat, cuius caussa sunt scriptę. quare sine dubio in libelli Cypriano adscripti inscriptione *Cœna Domini* est ipsa Eucharistia. Hieronymus in verba Pauli: *Dominica cœna debet omnibus esse communis.* COENA *autem ideo dicitur, quia Dominus in Cœna tradidit sacramenta.*

menta. B. Augustinus epistola CXVIII. *Apostolus alibi dicit; Conuenientibus ergo vobis in vnum, non est Dominicam cœnam manducare. hanc ipsam acceptionem Eucharistiæ Dominicam cœnam vocans.* Gregorij Magni locum paullo ante attulimus, quo idem expressis verbis affirmatur. Innocentius III. Mysteriorum Missæ lib. IV. cap. XII. *Quæri solet quale corpus suum Christus dedit in Cœna, mortale an immortale, passibile an impassibile.* Bernardus, siue alius Bernardo fortasse antiquior, in sermone de Cœna Domini, editionis vltimę p. 1679. *Christus in cœna illa munerans & munus, cibans & cibus, conuiua & conuiuium, offerens & oblatio.* mox. *Sane in mensa vna in Cœna Domini, de vno pane consecrato Petrus & Iudas accepit, bonus in vitam, pessimus in pœnam.* In Humberti Syluæ candidæ Episcopi disputationibus habitis Constantinopoli; & in ipsius Humberti verbis, & in oratione illius Græci qui cum ipso disputat, sæpe Eucharistia nominatur aut *mystica cœna*, aut etiam simpliciter *cœna*: Eckbertus aduersus Catharos, sermone vndecimo: *Olim Christus in Cœna sua inconsumpto & integro corpore coram discipulis sedebat ea hora, qua manducabant corpus eius.* Atque hæc satis: plura enim congerere testimonia nihil attinet. Iam tu pie Lector iudicabis, quo spiritu ferretur Maldonatus, cum odio Protestantium adductus, adeo asseueranter affirmauit, Patres nefas duxisse sacramentum Communionis vocare *Cœnam.* Baronius longe modestior, qui fatetur veteribus nomen *Cœnæ* vsurpatum fuisse pro Eucharistia: *licet*, inquit, *ea voce vt alijs abuti soleant Nouatores.* At nos illis non patrocinamur, si qui sunt, qui abutantur; qua de erit alius dicendi locus. Sed si verbum Apostolicum reuocasse in vsum, alicuius nouitatis suspicionem mouet: obsecro, cuius criminis debent esse suspecti, quos tædet cum Apostolis loqui? Sed Baronius, qui propositum habebat Communionem sine communicantibus, Missas priuatas, & eiusmodi crassos & recentes abusus alios defendere; non ferebat æquo animo vocabula antiqua & Apostolica ex alta obliuione retrahi in lucem, quæ vere antiquæ & Apostolicæ doctrinæ desiderium in vtentium animis poterant excitare. Hinc illæ lacrymæ. Hinc illa Maldonati vitrea bilis, vel potius furor δαιμονιώδης. Nam quod affirmat idem Protestantes nefas ducere sacramentum hoc aliter vocare quàm *Cœnam*; mera calumnia est, merum mendacium. Inspiciantur vel obiter Protestantium Confessiones: reperientur ibi cum aliæ mysteriorum appellationes, tum præsertim hæ duæ non rarò *Communio* & *Eucharistia.* Inspiciatur Ecclesiæ Anglicanæ Liturgia, vbi multo crebrius occurrit appellatio *Holy Communion* quàm *Lords Supper.*

XXXIII. ΕΥΛΟΓΙΑ.

XXXIII. ΕΥΛΟΓΙΑ, BENEDICTIO. *quid significent* εὐλογεῖν *&* εὐχαριστεῖν *in S. Cœnæ institutione.* Cos hillel *in conuiuio Paschali. Voces & locutiones vsitatæ in hoc sacramento,* benedicere, ἁγιάζειν, sanctificare, ἁγιασμὸς *in vsum communem aut diuinum.* τὰ ἁγιάσματα. ἄρτον ποιεῖν *apud Iustinum.* Conficere corpus Christi ; *siue*, sacramentum corporis Christi, *aut* similitudinem corporis Christi. συμβόλων δημιουργὸς *Christus. idem*, corpus suum facere, *aut* creare *dicitur. Vis benedictionis sacramentalis. quo sensu dicatur Sacerdos* conficere corpus Christi ; *quum elementorum sanctificatio fit à Domino.* ποιεῖν σῶμα Χριστοῦ *in Liturgijs.* ἀναδεῖξαι, *&* ἀνάδειξις *panis Eucharistiæ apud Basilium. Eius liber contra Pneumatomachos male suspectus Erasmo.* ἀναφαίνεται *de hoc sacramento. Vocis* εὐλογία *in hoc argumento varia acceptio.* Eulogia. *Mos missitandi eulogias : item dandi non communicantibus.* δῶρον. ἀντίδωρον. κλάσμα. κατάκλασμα.

IBIDEM.

PAuli verba sunt, I. Corinth. x. 16. τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας, ὃ εὐλογοῦμεν, *Calyx benedictionis, cui benedicimus.* de cœna Domini loquitur. εὐλογία igitur est ipsum Eucharistiæ sacramentum. & ita postea hæc vox est accepta. Euangelistæ & Apostolus Paulus in explicanda horum diuinorum mysteriorum institutione, duobus verbis promiscue vtuntur, ad declarandam Domini actionem, εὐλογεῖν & εὐχαριστεῖν ; ex quibus verbis duo huius sacramenti nomina originem habuerunt, *Eulogia*, & *Eucharistia*. Vtraque vox à parte vna totam Domini actionem designat. Nam Christus in eodem actu, & Deum Patrem laudauit, & gratias illi egit, & hoc amplius panem sanctificauit, hoc est, consecrauit in vsum Sacramenti, vt esset in mysterio corpus, siue caro & sanguis Christi, sicut ipse ostendit cùm dixit, *Hoc est corpus meum.* Tot effectus diuersi, saltem ratione, vno verbo exprimi quum nequeant ; & Scripturæ & Patres varijs nominibus ac locutionibus tantum mysterium expresserunt. Docent igitur nos tres Euangelistæ & Paulus, Dominum panem sumpsisse, ac deinde vinum, & vtrumque εὐλογῆσαι, siue εὐχαριστῆσαι, antequam traderet discipulis. Qua in historia hoc primum obseruare iuuat, quomodo Filius Dei vmbras Legis ad veritatem traduxerit. Mos enim fuit populo Iudaico, conuiuium illud in quo edebatur agnus Paschalis, poculo claudere, quod dicebatur כוס הלל ποτήριον ὑμνήσεως, vel vt Paulus loquitur, τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας :

poculum

poculum laudis. nam εὐλογεῖν etiam laudare significat; quò respexit Syrus interpres, cùm verba Pauli ita vertit, כסא הו דתודיתא *poculum laudationis*. & in Græcis Liturgijs non vno loco dicitur hoc sacramentum θυσία αἰνέσεως, *sacrificium laudationis*. Dicebatur poculum illud Iudaicum, & כוס של ברכה *poculum benedictionis*. quomodo etiam exponitur ποτήριον εὐλογίας apud Paulum. εὐλογεῖν, siue *benedicere* hac notione idem sunt atque ἁγιάζειν, *sanctificare*; quę vocabula pro ratione rei de qua vsurpantur, debent exponi. Aliquando de ijs rebus dicuntur, quę sanctificantur ad vsus humanos: vt apud Paulum, I. ad Timoth. IV. 4. *Omnis creatura Dei bona est, & nihil reijciendum, quod cum gratiarum actione percipitur; sanctificatur enim per verbum Dei & actionem*. nam ibi loquitur de cibis corporalibus. Aliquando dicuntur eadem verba de ijs rebus quæ sanctificantur ad vsus diuinos. Sic passim apud Patres aqua baptismi dicitur εὐλογεῖσθαι, ἁγιάζεσθαι, benedici, sanctificari, consecrari, in vsum sacri lauacri. Sic ergo & panem Eucharistiæ Christus εὐλογήσας ἔκλασε. Pro quo dicitur & ἁγιάζειν *sanctificare* passim apud Patres Gręcos & Latinos, nempe in vsum sacramenti. vnde τὰ ἁγιάσματα, vnum è nominibus Eucharistiæ, de quo postea dicetur. Iustinus in dialogo cum Tryphone dixit, ἄρτον ποιεῖν, *panem facere*, vel *conficere*, hoc est, Christi exemplo εὐλογεῖν καὶ εὐχαριστεῖν; benedictione & gratiarum actione consecrare in Sacramentum corporis Christi. *Similæ oblatio*, Iustinus ait, *figura erat panis Eucharistiæ*; ὃν εἰς ἀνάμνησιν τοῦ πάθους οὗ ἔπαθεν Ἰησοῦς Χριστός, ὁ Κύριος ἡμῶν παρέδωκε ποιεῖν; *quem in memoriam passionis suæ Dominus noster tradidit (præcepit,) facere*. alludit Iustinus voce ποιεῖν ad vocem Christi apud Paulum I. Cor. XI. 24. Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. *Hoc facite in meam*, siue, *mei recordationem*. Latina Ecclesia in eam rem verbum *facere* interdum vsurpauit. vnde est apud Augustinũ, de Trinitate, lib. III. cap: X. *panis ad hoc factus*, hoc est consecratus: sed eadem plurimum frequentauit verbum *conficere*. vnde est apud Latinæ linguæ Patres de sacerdotibus vsu tritissima phrasis, *conficere corpus Christi*, pro eo quod dixit Iustinus ἄρτον ποιεῖν. *panem facere*, vel *conficere*. Hieronymus ad Heliodorum, de Sacerdotibus loquens, *qui Apostolico gradui succedentes, Christi corpus ore sacro conficiunt*. idem ad Euagrium, *ad presbyterorum preces, Christi corpus sanguisq; conficitur*. & ita passim apud Latinos Patres. Quid est *conficere corpus Christi*? est conficere sacramentum corporis Christi. nam vtroque modo loquuntur Patres, nullo discrimine. Ambrosius, de ijs qui mysterijs initiantur, cap. IX. *Hoc quod conficimus corpus ex Virgine est*. idem De sacramentis lib. IV. cap. IV. *vbi venitur vt conficiatur venerabile sacramentum, iam non suis sermonibus Sacerdos, sed vtitur sermonibus Christi*. mox. *Ergo sermo Christi*

sti hoc conficit sacramentum. Arnobius in Psalmum CXXXIX. *Quid tam magnificum, quàm sacramenta diuina conficere?* dixerunt etiam *conficere symbola corporis Christi*, pro eodem: sicut apud Dionysium Areopagitam dicitur Christus ὁ τῶν συμβόλων δημιουργός. item, *signa*, vel *signacula*, vel ἀντίτυπα, *corporis Christi*, aut *similitudinem*: sicut dixit Ambrosius ibidem, *mortis similitudinem sumere*, & *similitudinem pretiosi sanguinis bibere.* Sic accipiendum quod legitur apud Patres, Christum *corpus suum facere*, vt apud Tertullianum lib. IV. contra Marcionem: id est, *figuram corporis sui* inquit ibidem Tertullianus. vel *creare corpus suum.* in libello De cœna Domini sub nomine Cypriani: *Dominus vsque hodie hoc verissimum & sanctissimum corpus suum creat, & sanctificat, & benedicit.* ipsum quidem Domini corpus semel in vtero gloriosæ Virginis creatum, conceptum & formatum, atque ex eadem postea natum, neque vnquam esse desijt, neque iterum fuit vnquam creatum. Creat igitur corpus suum Christus, quando, sicut loquitur Beda, *creatura panis & vini transit in sacramentum corporis Christi.* siue quod idem est, quando Christus virtute sua panem & vinum immutat vt fiant sacramenta corporis sui. Vis enim benedictionis in hoc sacramento ea est, vt res natura sua communes & sensibus corporeis perceptibiles, τῇ προσθήκῃ τῆς χάριτος, vt loquitur Theodoretus, & postea pluribus exponetur, id est, post accessionem gratiæ, mysterium contineant suo modo, & significent, quod sola mente concipitur, sola fide percipitur. Ideo dicebat Hesychius in Leuitici caput XXII. 14. sanctificationem mystici sacrificij, & mutationem, esse *à sensibilibus ad intelligibilia translationem.* Hoc voluit Augustinus, qui tot locis distinguendum monet inter sacramenta corporalia, quæ ipse definit, *signacula rerum diuinarum visibilia*, & *inuisibilem gratiam*, siue *donum spirituale*, quod per sacramentum exhibetur. vt in libris De doctrina Christiana, De catechizandis rudibus, contra Faustum lib. XIX. in Iohannem & sæpe alibi. Porrò etsi dicitur etiam Patribus Sacerdos *conficere corpus Christi*, vel *sacramentum corporis Christi*; proprie tamen loquendo, non Sacerdos, sed Christus ipse est, qui totum illud mysterium conficit, sicut alio loco pluribus exponemus ex Augustino, & Chrysostomo, & alijs Patribus. Vide ad num. Bar. CXCVII. Præclare Eckbertus contra Catharos, sermone XI. *Quod dicitur Sacerdotes corpus Domini facere, siue conficere, quod idem sonat in laico sermone, non ita intelligimus, quod ipsi corpus Domini quasi de nouo creent, & ei essentiam dent: sed eorum facere, nihil aliud ibi est, nisi quod super illud visibile sacrificium, quod in altari est, faciunt officium suum, & dicunt orationes & benedictiones & statuta signa faciunt, & tunc virtute diuina præstatur, vt sit ibi verum corpus Domini, & verus sanguis eius, vbi prius nihil aliud erat,*

 nisi

nisi panis & vinum. Illud ergo opus sacerdotum, quod tunc agunt, tali modo loquendi designari solet, vt ipsi dicantur FACERE CORPVS DOMINI: *& est fortasse sumptus hic modus loquendi, ex eo quod Dominus tunc dicebat, Hoc facite in meam commemorationem.* In Ecclesiæ Græcæ Liturgijs, verba εὐλογεῖν & ποιεῖν FACERE, non Sacerdoti tribuuntur, sed Deo: vt in Chrysostomiana, εὐλόγησον ὦ δέσποτα τὸν ἅγιον ἄρτον. ποίησον τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον τίμιον σῶμα τοῦ Χριστοῦ σου. In Basiliana oratur Deus, *vt Spiritum Sanctum suum immittat* ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα, καὶ εὐλογῆσαι αὐτὰ καὶ ἁγιάσαι, καὶ ἀναδεῖξαι, *in proposita dona & illa benedicat, sanctificet, atque ostendat,* siue *efficiat,* nempe corpus Christi. Quærunt eruditi viri, quid sit ἀναδεῖξαι in hoc Basilij loco. Quidam referunt ad panis consecrati eleuationem, cùm populo ostenditur. Græci in eius ritus mentione κυφισμὸν & ὕψωσιν, vel ἀνύψωσιν appellant, vt Iohannes Damascenus, Maximus monachus, & Anastasius Sinaita. Alij interpretantur ἀναδεῖξαι ostendere aliquo effectu præsentiam suam; quæ est Bellarmini etiam sententia, libro IV. de sacramento Eucharistiæ, cap. XIV. & quidem ἀναδεικνύειν non male potest exponi ostendere, vel etiam attollendo ostendere. Verùm ex alio eiusdem Basilij loco discere est, fuisse id verbum alio sensu vsurpatū ad denotandam illam partem Liturgiæ, quæ pertinet ad panis & vini consecrationem. Locus Basilij est in capite XXVII. libri ad Amphilochium de Spiritu Sancto. Nam vt hoc obiter dicam, magno Erasmo non assentior, qui partem postremam eius libri suspectam habuit: parum memor, Iohannem Damascenum bis eius meminisse & τριακοντακέφαλον librum nominasse; quia in capita diuisus esset triginta, vt hodieq; diuiditur. Omitto nunc graues alias caussas quæ me mouent. Basilius igitur in eo libro ritus sacros aliquot commemorans, non è Scripturis deriuatos, sed Apostolica traditione acceptos, inter prima exempla ponit, τὰ τῆς ἐπικλήσεως ῥήματα ἐπὶ τῇ ἀναδείξει τοῦ ἄρτου τῆς Εὐχαριστίας καὶ τοῦ ποτηρίου τῆς εὐλογίας. *Verba quæ pertinent ad inuocationē super ostensione, hoc est, confectione panis Eucharistiæ & poculi benedictionis.* quis potest dubitare, præsertim si totū locum legerit, ἀνάδειξιν hoc loco esse confectionē sacramenti Eucharistiæ? & sciunt periti Grçce ἀποδείκνυσθαι, atq; ἀναδείκνυσθαι sçpe non ostensionē rei alicuius significare, sed effectionē: & quidē solent de rebus magnis illa verba vsurpari, vt in principio mellitissimi Herodoti, ἔργα μεγάλα καὶ θωϋμαστὰ ἀποδεχθέντα. Quare dubitari, mea quidem sententia, non potest, quin ἀναδεῖξαι in Liturgia Basilij, id sit, quod Hieronymus, Augustinus & alij Patres Latini dicunt *conficere corpus Christi;* siue, *sacramentū corporis Christi.* Obseruabamus non dissimile verbū in eadē re apud alios Patres, ἀναφαίνεσθαι, quasi dicas, repente existere, & conspiciendum

ſpiciendū ſe dare. docent enim Patres, ad Sacerdotis inuocationē, per Spiritus Sancti operationē, elementa ſanctificari, ſic vt quę prius erant tantum panis & vinū, iam incipiant dici & eſſe in myſterio corpus & ſanguis Chriſti: propterea dicunt iidē, Chriſtū apparere in Euchariſtia, & videri: nempe oculis fidei, vt diſerte exponit Chryſoſtomus libro tertio de ſacerdotio. ποιῶσι γὰρ τοῦτο πάντες διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς πίστεως. *hoc omnes faciunt*, (vt videant ipſum Chriſtum,) *per oculos fidei*; ſed hæc vberius infra exponentur. Hæc igitur eſt Baſilij ἀνάδειξις; hoc aliorū Patrum ἀναφαίνεσθαι. Hippolytus Martyr, in libello De conſummatione mundi: τὸ τίμιον σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις οὐκ ἀναφανήσεται. *non exiſtet illis diebus pretioſum corpus & ſanguis Chriſti.* id eſt, non conficietur ſacramentum Euchariſtiæ; & vt ſtatim ipſe ſubijcit, λειτουργία σβεσθήσεται. Verbum *conficere* non de ſolo communionis ſacramento Latini vſurparunt; ſed etiam de alijs ſacramentis: vt *conficere oleum*, nempe in vſum Chriſmatis, apud Optatum libro ſeptimo: ſicut apud Iuſtinum *conficere panem*, quod antè expoſuimus. Oecumenius verbo κατασκευάζειν vſus in locum Pauli ſuperiorem: ὁ εὐλογήσας κατασκευάζομαι· οἶδας ὃ λέγω. Igitur εὐλογεῖν, ἁγιάζειν, ἁγιάζειν, ποιεῖν, κατασκευάζειν, ἱερουργεῖν τὸ ἅγιον σῶμα, vt in Liturgijs, vel ἱερατεύειν τὸ σῶμα Κυρίου, vt in Aſceticis apud Baſilium, ἀναδεικνύειν, ἀναφαίνειν, *benedicere, ſanctificare, conſecrare, conficere, creare*, vel vt loquitur Auguſtinus apud Gratianum De conſecratione, diſtinct. II. can. LXXII. *in myſterio potentialiter creare*, item, *in vſum religionis aſſumere*, & ſimilia vocabula pro eodem vſurparunt veteres; cùm actionem Sacerdotis intelligerent, per quam hoc ſacramentum paratur, & res ſenſiles fiunt intelligibiles; quæ eſt maxima mutatio, vt ſuo loco infra declarabitur; vbi illa verba Patrum exponentur μεταβολή, μεταποίησις, μεταστοιχείωσις & ſimilia, quæ hodie contra auctorum veterum mentem, ad ſtabiliendam Tranſſubſtantiationem, vulgo trahuntur. Porrò nomen εὐλογία, aliquando ſimpliciter pro Euchariſtia acceperunt: vt apud Cyrillum in epiſtola ad Caloſyrium, ἀκούω ὅτι λέγουσιν φασὶν ὅτι ἁγιασμὸν τῆς μυστικῆς εὐλογίας. idem in Iohannem lib. XII. cap. XXXIX. aliquoties coniungit τὴν μυστικὴν εὐλογίαν & τὸ ἅγιον βάπτισμα. Sic εὐλογίαν γάμου cùm dicunt, totum ordinem intelligunt conſecrandi nuptias, cuius pars erat ſacramentum Euchariſtię, ſicut hodiéque eſt in multis locis, & in Eccleſia etiam Anglicana. Aliquando εὐλογίαι dicuntur ſingulæ hoſtiæ, vel particulæ, quæ communicantibus porrigebantur. Sic accipe apud Cyrillum in epiſtola ad Neſtorium, Concilij Epheſini, pag. 80. edit. Germ. προσιόμεθα τοῖς μυστικαῖς εὐλογίαις, καὶ ἁγιαζόμεθα. Clemens, Conſtitutionum libro octauo, τὰς περισσευούσας ἐν ταῖς μυστικαῖς εὐ-

λογίας οἱ διάκονοι διανεμέτωσαν τῷ κλήρῳ. *quæ fuerint reliquæ benedictiones*, id eſt, particulæ ſiue buccellæ panis conſecrati, *eas diaconi Clero diſtribuunto.* Maximus in Dionyſij Hierarchiam Eccleſ.cap. III. ἢ τάχα τὸν κυφισμὸν καὶ τὴν ὕψωσιν τῆς μιᾶς εὐλογίας τοῦ θείου ἄρτου φησί. hîc μία εὐλογία eſt vna particula panis conſecrati. iterum idem, κυφίζων ὁ ἱεράρχης τὸν ἅγιον ἄρτον ἐδείκνυ τὴν εὐλογίαν, λέγων τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις. Appellarunt etiam εὐλογίας partes conſecrati panis, quas moris erat in primitiua Eccleſia mittere ad alias parœcias, aut ad peregrinos ἐπιδημοῦντας, declarandæ dilectionis ergo, & conſenſionis in fide. Euſebius in quinta Hiſtoria cap. XXVI. πέμπειν εὐχαριστίαν, id dixit. Poſtea illa conſuetudo fuit prohibita; extatque ſumma canonis Concilij Laodiceni, in hæc verba etiam apud Balſamonem. Περὶ τοῦ μὴ τὰ ἅγια εἰς λόγον εὐλογιῶν κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα εἰς ἑτέρας παροικίας μεταπέμπειν. vbi notat Scholiaſtes, fuiſſe olim moris, miſſitare huc illuc ſancta myſteria, ſiue panem ſanctificatum in vſum myſteriorum, quod hoc canone prohibetur. Similiter etiam Latini *Eulogias* dixerunt fruſta panis benedicti quidem, ſed non in vſum Euchariſtiæ; qui & mittebatur ad abſentes, vt ſæpe legitur in epiſtolis Auguſtini & Paulini; & ſacris peractis à Sacerdote, *dabatur ijs qui communicare non fuerant parati*, vt eſt in decreto, quod Pij primi nomine circũfertur. Dabantur eędē Eulogię & Catechumenis, qui ius ſumendæ Euchariſtię non habebant. Itaque hoc illis erat loco ſacramenti: atque adeo ſacramentum quoddam hoc illis erat: nam ita diſerte appellat Auguſtinus libro II. De peccatorum meritis & remiſſ. cap. XXVI.. laxiore videlicet notione, quia precibus ſanctificabatur. Ac propterea panem illum vocarunt etiam ἀντίδωρον, quoniam locum obtinebat δώρου, id eſt, S. Euchariſtiæ: hoc namque ſignificat τὸ δῶρον, vt poſtea dicetur. Extremæ Baſilij Liturgiæ, ſubiecta ſunt hæc verba; μετὰ τὴν εὐχὴν ἐξέρχεται ὁ ἱερεὺς καὶ δίδωσι τὸ ἀντίδωρον. *poſt vltimam Liturgiæ precationem, exit Sacerdos, & dat panem benedictum.* Dixerunt eundem panem & κλάσον aut κατάκλασον, propter fractionem, quam videntur in eo diuidendo obſeruaſſe, ſicut obſeruabatur in Euchariſtiæ diſtributione. Exempla aliquot protulit vir doctiſſimus & amiciſſimus, Iohannes Meurſius. Extat vero ea vox in Canonico Iure Græcorum non ſemel; vt in Demetrij Chomateni Reſponſionibus apud Leunclauium p. 320. vbi quæritur, an Græcus Sacerdos Latino qui ſacris interfuiſſet, debeat μεταδοῦναι κατακλάστου, *dare partem panis benedicti.* Sunt qui obſeruent non ſolum panem benedictum ſub nomine Eulogiarũ fuiſſe olim miſſitatum; ſed etiam alia nonnulla, vt ſalē & vinũ. Conſtat conſuetudinem mittendi Eulogias diu fuiſſe in Gallijs frequentatam; ſicut teſtantur ſcriptores Gallici, qui eius moris faciunt

mentionem

mentionem, vt Gregorius Turonensis,& alij, quos laudat clarissimus Pithœus in Notis ad Capitula Caroli Magni. Nuperrime verò etiam formulas ea in re vsitatas, in Marculpho à se edito publicauit, iuuenis propter morum singularem probitatem, & multiplicem eruditionem mihi charissimus, Hieronymus Bignonius Parisiensis.

XXXIV. ΤΟ ΣΩΜΑ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ. CORPVS CHRISTI. *Origo appellationis à formula institutionis. nomen* Corpus *varie accipi. Discrimen inter rem visibilem & rem inuisibilē in Sacramentis, quarum nomina sæpe permutantur. Alia nonnulla.*

ANNI XXXIV. Num. XLVIII.

VErba formulæ qua vsus est Saluator mundi instituens hoc Sacramentum, versa sunt in nomenclaturam ipsius. Dixit Dominus, *Hoc est corpus meum*, & *Hic est sanguis meus*. inde sumpsit vetus Ecclesia, cùm appellauit Cœnam Dominicam, *celebrationem corporis & sanguinis Domini*, sicut loquitur Augustinus in III. de doctrina Christiana : vel simpliciter, *Sacramentum corporis Christi*, aut maiore etiam compendio, *Corpus Christi*. Hinc istæ locutiones sacramentales, *suscipere corpus Domini*, vt apud Originem, homil. XIII. in Exodum : & *διδόναι τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ*, vt in canone XVIII. Concilij Niceni : & *ἱερατεύειν τὸ σῶμα Κυρίου*, vt apud Basilium, pag. 597. & similes his multæ aliæ apud Patres Græcos & Latinos. Hic primò obseruandum est, quoties ita loquimur, vocabulum *corpus* paullo aliter accipi, quàm in Dominica institutione, quæ tamen dedit exemplum huiusmodi locutionum. In verbis Domini *corpus* significare carnem certum est; nam proprie si acciperetur, superflua esset quæ statim subijcitur mentio sanguinis : quum τὸ CORPVS, si *κυρίως* accipias & carnem & sanguinem complectatur. Sed norunt mediocriter exercitati in lectione Scripturæ & Patrum, solere *corpus* vsurpari pro carne, & contra aliquando, τὸ caro, poni pro corpore. At quoties hoc mysterium appellatur *ἁπλῶς corpus Christi*, aliter ea vox est intelligenda : totum enim illud significat, quod in Communione percipiunt fideles. Nemo autem dubitat, fideles quoties rite Eucharistiam sumunt, & carnem & sanguinem Christi percipere, hoc est, totum Christum, & cum Christo omnia eius munera, atq; adeo vt loquitur Damascenus, *αὐτῆς τῆς θεότητος καὶ μετέχειν*. Obseruandum præterea est, in doctrina de sacramentis, quæ est Symbolica Theologia, vt appellat Dionysius Areopagita, hoc est, doctrina de signis à Deo institutis, vt clare explicat Augustinus tot locis, & nos inferius dicturi sumus; eam esse affinitatem,

nitatem, σχέσιν & mutuam relationem inter ſigna & res ſignificatas, vt eorum nomina promiſcue vſurpentur, ἐναργείας ἕνεκα, ait Baſilius ad Amphilochium, de re loquens non diſſimili; quum tamen eadem nomina docendi cauſſa, ſint accurate diſtinguenda : neque enim confundi patitur vera Theologia ſigna viſibilia cum rebus inuiſibilibus, quæ in illis honorantur, ait idem Auguſtinus : qui tot locis inculcat doctrinam de diſcrimine inter externa ſignacula, & intus latens ſpirituale donum. Docent igitur Patres, cùm appellatur hoc myſterium *Corpus Christi*, nomine rei ſignificatæ ſignum affici atque intelligi. Notiſſimus eſt Theodoreti locus. *Dominus*, inquit, *ſymbolo corporis, corporis nomen dedit.* notiſſima ſunt hodie & pueris Auguſtini verba ad Adimantum, Manichæi diſcipulum, *Dominus non dubitauit dicere, Hoc eſt corpus meum, cùm ſignum darent corporis ſui.* notiſſimus etiam eſt hic eiuſdem Patris locus ex enarratione Pſalmi tertij : *Chriſtus Iudam adhibuit ad conuiuium, in quo corporis & ſanguinis figuram commendauit & tradidit.* neque hodie ignorat quiſquam eruditorum, paullo ſaltem de ſua ſalute ſolicitior, ſexcenta eiuſdem Patris & aliorum teſtimonia, quibus expreſſe monemur, nomen rei inuiſibilis exteriori ſigno communicari. Quod cùm dicimus, neque venerandi huius ſacramenti virtuti atque efficaciæ, per quam, modo ineffabili, carne Chriſti & ſanguine paſcimur, & vt loquitur Tertullianus, anima noſtra Deo ſaginatur, quicquam imus detractum; neque præſentiam Chriſti in Euchariſtia negamus, ſicut luculente ſuo loco poſteà ſumus oſtenſuri. Tantum dicimus, patronos Tranſſubſtantiationis, male ad nouæ doctrinæ defenſionem trahere eiuſmodi Patrum loca, vbi hoc ſacramentum appellatur *Corpus Chriſti*, aut ſimiles locutiones vſurpantur. quarum locutionum interpretationem quum tot locis ijdem Patres nos doceant; coguntur Tranſſubſtantiatores hodierni, vt clariſſimam eorùm mentem offuſo ſepiæ atramento eludant, miris & indignis modis illorum verba torquere, ſicut poſtea aliquot exemplis demonſtrabitur. Ibi oſtendetur, quid de hac quæſtione ſenſerit Tertullianus : quem obſeruat Baronius non raro in mentione huius ſacramenti illud appellare *Corpus Chriſti.* vere hoc quidem Baronius : illud parum candide; quod diſſimulauit eundé Tertullianú alibi menté ſuam expoſuiſſe, cum voci *corpus* ſubijcit interpretamentum, *id eſt, figura corporis* : vt libro I V. contra Marcionem, capite X L. nam qui ſuis interpretationibus illum locum aliter eſſe accipiendum conati ſunt docere; ſolidis rationibus poſteà à nobis refutabuntur. Pugnamus interim in enumeratione inſtituta.

XXXV. Ἡ ΚΑΙΝΗ ΔΙΑΘΗΚΗ. Novum Testamentum. *Appellatione* Testamenti *& verbum Dei & Sacramenta affici.* διάκονοι τῆς καινῆς διαθήκης *apud Paulum & in Liturgijs, sensu nonnihil diuerso.* ὅρκια.

Ibidem.

Lvcas XXII. 20. Τοῦτο τὸ ποτήριον ἡ καινὴ διαθήκη ἐν τῷ αἵματί μου. *Hoc poculum est nouum testamentum in sanguine meo.* Matthæus paullo aliter, quod ad verborum complexionem: Τοῦτο ἐστι τὸ αἷμά μου, τὸ τῆς καινῆς διαθήκης. *Hic est sanguis meus noui testamenti:* id est, quo sancitur nouum Dei fœdus cum humano genere: siue Testamentum Christi, quo salutis heredem Ecclesiam suam instituit. Dicebamus in sermone de coniunctione fidelium cum Christo, duo esse eius coniunctionis præcipua instrumenta, Verbum & Sacramenta. vtrumque horum vsitatissimo loquendi genere, appellatur fœdus siue testamentum. Eo sensu dicimus *Vetus & Nouum Testamentum*; totam Scripturam in duas partes ὁλοσχερῶς diuisam ijs nominibus appellantes. Circumcisionem, quod fuit veteris populi Iudaici sacramentum, Deus ipse nominat בריתי *fœdus meum,* siue vt Græci verterunt, quos sequitur Apostolus in epistola ad Hebræos, τὴν διαθήκην μου, *testamentum meum.* Sic Ecclesiastici XLIV. 21. ἐν σαρκὶ αὐτοῦ ἔστησε διαθήκην. *in carne eius stare fecit testamentum.* Interdum *Noui testamenti* appellatione & Verbum simul & Sacramenta intelliguntur; vt cùm ait Paulus II. Corinth. III. 6. ὃς καὶ ἱκάνωσεν ἡμᾶς διακόνους καινῆς διαθήκης, *qui nos reddidit idoneos, vt essemus ministri noui Testamenti.* intelligit enim totum ministerium Apostolatus; quod & verbum complectitur & sacramenta. In Liturgia Basilij habetur inter alias precatio, quæ dicitur εὐχὴ προσκομιδῆς, *oratio oblationis,* in qua superiora Pauli verba vsurpantur, sed paullo aliter; nam ita orat Sacerdos; ἱκάνωσον δὲ Κύριε τοῦ προσάγειν ἡμᾶς διακόνους τῆς καινῆς σου διαθήκης. neque enim appellatione *Testamenti* intelligitur hoc loco vt apud Paulum pars vtraque sacri ministerij, Verbum & Sacramenta; sed posterior tantum; neque verò de alio vllo sacramento sacerdos cùm illa pronuntiat sentit, nisi de solo sacramento Eucharistię. itaque continuo subijcitur tam in Basiliana, quàm in ea quæ dicitur Iacobi Liturgia, λειτουργοὺς τῶν ἁγίων σου μυστηρίων. Eruditissimi viri obseruarunt eodem genere loquendi sacramenta, aut res sacramento significatas dici *Testamentum,* quo Homerus est vsus; cùm victimas mactandas ad sanciendum fœdus aut pactum, appellauit ὅρκια *iusiurandum*; quia victimæ adhibebantur ad feriendum fœdus, & iureiurando firmandum.

dum. Græci apud poetam ὅρκια interpretantur, τὰ ἐν ὅρκοις χρειώδη, vel εἰς ὅρκον χρήσιμα.

XXXVI. ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΥΡΙΟΥ. MENSA DOMINI. *Mensa cœlestis, sacra, mystica,* φρικώδης, λογική, *spiritualis de Cœna Domini.* Mensa spiritualis, *de prædicatione verbi. Chrysostomi locus animaduersus.*

IBIDEM.

APostolus I. ad Cor. x. 21. οὐ δύνασθε τραπέζης Κυρίου μετέχειν καὶ τραπέζης δαιμονίων. *non potestis mensæ Domini participes esse & mensæ dæmoniorum.* Hîc mensa Domini est ipsa Eucharistia: quam exemplo Pauli Patres ita sæpe nominant. Apud Optatum libro quinto, *ministri qui mensæ Dominicæ famulantur*, sunt sacerdotes qui sacramentum hoc administrant. Augustinus De peccatorum meritis &c. contra Pelag. lib. I. cap. XXIV. *Ecclesiæ Christi institutum tenent, præter baptismum & participationem Dominicæ mensæ, non solum non ad regnum Dei, sed nec ad salutem & vitam æternam posse quenquam hominum peruenire.* Leo I. de ieiunio septimi mensis sermone sexto, *Sic sacræ mensæ communicare debetis, vt nihil prorsus de veritate corporis Christi & sanguinis ambigatis.* In Græcorum Patrum monumentis frequens est vsurpatio huius appellationis; sed cum diuersis epithetis. *Cœlestis mensa.* Liturgia, quæ Iacobi nomen præfert; καταξιώσαι ἡμᾶς μεταχεῖν τῆς ἐπουρανίου τραπέζης. *Sacra mensa.* Chrysostomus homilia separata in verba Pauli I. Cor. x. I. οὐ μυστηρίων κοινωνία, οὐ τράπεζα ἱερά, οὐχὶ ἀπόλαυσις τοῦ σώματος, οὐχὶ κοινωνία τοῦ αἵματος, ἡμᾶς ὠφελῆσαι δυνήσεται. vides facundiam viri magni. nam rei eiusdem, nempe Eucharistiæ, quinque ponit appellationes pro vna. *Mystica mensa.* idem, tomo v. Sauil. pag. 367. ἔπειτα ἐπὶ τὴν μυστικὴν τράπεζαν ἐξάγει τὸν λόγον. hoc est, transit ad sermonem de Cœna Domini. sic idem sæpissime. Theodoretus de prouidentia, sermone x. ἡ μυστικὴ αὐτὴν ὑποδέχεται τράπεζα. *Mensa terribilis.* Chrysostomus homilia in locum Pauli, *oportet hæreses esse*; ἡ τράπεζα ἡ φρικώδης κοινὴ πᾶσι πρόκειται. *terribilis illa mensa, communis proponitur omnibus.* nec mirum ipsam mensam vocari φρικώδη, quum per mensam intelligatur ipsa Eucharistia, quam passim idem & alij Græci vocant τὰ φρικτὰ μυστήρια vt Gaudentius Brixensis *pauendum mysterium.* quin ipsum templum vocatur à Chrysostomo φρικωδέστατον χωρίον, *Locus maxime terribilis.* vt edit. Sauil. tomo VII. pag. 225. *Rationalis mensa.* Theodoretus in sexto sermone de prouidentia, ἐπὶ τὴν λογικὴν μετέβη τράπεζαν ἡ τροφή. *Spiritualis mensa*; πνευματικὴ τράπεζα, sæpissime apud Græcos Patres.

quanquam

quanquam non semper eo nomine Eucharistia intelligitur. Chrysostomus homilia octuagesima quarta in sexto tomo Sauiliano; διὰ τοῦτο ἑπτὰ ἡμέρας ἐφεξῆς σύναξιν ἐπιτελοῦμεν, τὴν πνευματικὴν ὑμῖν παρατιθέμενοι τράπεζαν, ποιοῦντες ὑμᾶς ἀπολαύειν θείων λογίων. Hic, *apponere mensam spiritualem*, non dicitur de communione; sed de prædicatione Scripturarũ; quod esse genus alterum manducationis spiritualis Christi, Patres nos docent. In homilia eiusdem Patris LXXVIII. legimus Paulum in historia illa, quæ narratur cap. XVI. Actorum, apposuisse commentariensi à quo custodiebatur in carcere mensam spiritualem: cui tamen datam fuisse communionem Lucas non dicit: sed tantum in fide fuisse institutum & baptizatum. Quare videtur à Chrysostomo in ea historia admissum ἁμάρτημα μνημονικόν. tribuit enim Paulo verba è versu 34. παρέθηκε τράπεζαν, *mensam apposuit*, quæ non dicuntur de Paulo, sed de ipso carceris custode. Chrysostomi verba subijciam: εὐθέως αὐτὸν ἐμυσταγώγησε, καὶ μετ᾽ ἐκείνου τὴν οἰκίαν ἅπασαν· καὶ μετὰ τὸ πνευματικὸν λουτρὸν, καὶ μετὰ τὴν τράπεζαν τὴν πνευματικὴν παρέθηκεν αὐτῷ καὶ τὴν σωματικήν. Ait Paulum custodi apposuisse & spiritualem mensam, & postea etiam carnalem. Si per mensam spiritualem Cœnam Domini intelligit; rem dicit, quæ expressè non dicitur in Scriptura: sed videtur fecisse coniecturam ex vsu perpetuo veteris Ecclesiæ, quæ semper adiecit baptismo participationem corporis Christi, præsertim in adultis: sed & in infantibus perdiu is mos seruatus, vt notum ex Augustino & alijs. verùm potest mensa spiritualis etiam de doctrina fidei intelligi, vt iam ostendimus. At illud, Paulum apposuisse eidem mensam communem post spiritualem, quomodo exponemus? sed hæc obiter. Porrò mensam hanc vetus Ecclesia appellauit θυσιαστήριον & altare, qua de re postea erit dicendum. Hodie Græci in celebratione S. Eucharistiæ duas mensas adhibent: vnam vocant πρόθεσιν, quasi dicas, mensam propositionis: in qua ponuntur panis & vinum ante consecrationem; ipsi vocant τὰ δῶρα: quibus in priore mensa positis, tribuunt venerationem: deinde transferuntur quæ fuerunt ibi apposita in alteram mensam, vbi fit consecratio, & post consecrationem adoratio λατρείας. eam mensam vocant & altare, & ἅγιον βῆμα, sicut postea pluribus exponetur.

XXXVII. ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΤΡΟΦΗ. Alimentum Spirituale. *Christum & in sacramento & extra sacramentum esse alimentum spirituale.*

Ibidem.

Paulus I. Cor. x. 3. 4. sacramenta veteris Legis appellat βρῶμα πνευματικὸν & πόμα πνευματικὸν, *cibum & potum spiritualem.* Patres similiter sacramentum gratiæ Eucharistiam passim appellant τροφὴν πνευματικὴν, vt Gregorius Nyssæ, Chrysostomus, Theodoretus, Cyrillus, alij. Leo Magnus, *In mystica distributione spiritualis alimoniæ.* Gregorius vero Nyssenus verba Pauli de Christo interpretans, inter alia ipsius nomina recenset etiam hæc βρῶμα καὶ πόμα, in elegante libello de perfectione: docens, Saluatorem, etiam extra sacramenta consideratum, esse cibum & potum spiritualem Ecclesiæ suæ. & Theodoretus quoque in decimo de prouidentia, Christum in præsepi iacentem appellat πνευματικὴν τροφήν. Cæterum quomodo hoc sacramentum sit & dicatur cibus spiritualis, postea explicabitur in sermone de manducatione sacramentali.

XXXVIII. ΚΛΑΣΙΣ ΑΡΤΟΥ. Fractio Panis. Frangere panem *apud Hebræos & cibum & potum complectitur.* Fractio panis *de Cœna, non excludit alteram speciem.* ἕνα ἄρτον κλᾶν. θρύπτεσθαι. *Fractio hostiæ in tres partes. item in nouem. Alia.*

Ibidem.

Evangelistę Matthęus, Marcus, Lucas, expresse notant de Domino sacramentũ hoc instituente, εὐλογήσας ἔκλασε, *quum benedixisset fregit.* vel εὐχαριστήσας ἔκλασε, *postquam gratias egisset fregit.* & Paulus hanc circumstantiam, vt apprime ad rem facientem, iisdem verbis expressit. Inde apud Patres κλᾶν ἄρτον, & κλάσις ἄρτου de celebratione Eucharistiæ. & sunt tam è veteribus quàm è recentioribus, qui de sacramento hoc interpretentur verba Lucæ & in Euangelio xxiv. 35. *cognitus est ipsis in fractione panis.* & in Actis ii. 42. ἦσαν προσκαρτεροῦντες τῇ κοινωνίᾳ καὶ τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου. & xx. 7. *quum essent congregati discipuli* τοῦ κλάσαι ἄρτον, *ad frangendum panem.* Syrus quidem interpres in vtroque Actorum loco, ipsam vocem Græcam *Eucharistia* in paraphrasi sua vsurpauit. Hebræis, quod nemo ignorat, qui vetus Testamentum legit, *frangere panem,* vsitatissima locutio est; de cibum sumentibus; & *frangere panem cum aliquo,* est συνδειπνεῖν. atque vt Græci à parte altera, potu nempe, totam actioné appellarunt συμπόσιον: sic

ſic Hebræi ab eſu & fractione panis totum conniuium denotarunt. Quare illi qui iſtis Lucæ teſtimonijs abutuntur ad defenſionem communionis ſub altera ſpecie ; non minus pueriliter errant, quàm ſi dicerent in Grçcorum conuiuijs nullum cibum fuiſſe appoſitum, neque omnino quicquam aliud præter vinum aut alium potum ; quia conuiuium illis dicitur συμπόσιον, *compotatio* : cui etiam reſpondet Hebraicum משתה pro conuiuio: aut ſi dicerent, fideles quando orant Deum prece Dominica, nihil præter panem ad victum petere ; quia dicunt, *Panem quotidianum da nobis.* quum, vt obſeruat Auguſtinus, *à parte quæ excellit, tota ſufficientia nomine panis ſignificetur* : epiſtola CXXI. Ignatius in epiſtola ad Epheſios : ἕνα ἄρτον κλῶντες, ὅ ἐστι φάρμακον ἀθανασίας, ἀντίδοτος τοῦ μὴ θανεῖν. Hîc *frangere panem*, eſt celebrare communionem in ſynaxi : vbi ſub vtraque ſpecie ſacramentum fuiſſe tunc temporis adminiſtratum, nemo eſt opinor, qui neget ; & oporteret eum frontis eſſe plus quàm meretriciæ, qui auderet negare. dicit vero Ignatius, *vnum panem frangentes*, vt eos hortaretur ad vnitatem colendam præſertim in ſynaxibus, ſub ductu vnius Epiſcopi. confer alium locum in epiſtola ad Smyrnæos. Idem auctor in epiſtola ad Philadelphenſes, de Euchariſtia loquens, verbum θρύπτεσθαι vſurpat. Εἷς ἄρτος τοῖς πᾶσιν ἐθρύφθη. *vnus panis omnibus eſt comminutus.* nam θρύπτεσθαι proprie de ijs vſurpatur, quæ in partes minutas franguntur. ex quo videtur intelligi, partes quæ ſingulis fidelibus præbebantur, fuiſſe valde paruas: quare etiam ſunt qui *micas* vocent, vt poſtea dicemus. Auguſtinus quoque in eam rem vſus verbo *comminuendi*, epiſtola LIX. ad Paulinum. *cum illud quod eſt in Domini menſa benedicitur & ſanctificatur, & ad diſtribuendum comminuitur.* Etiam hodie ſacerdos panem conſecratum frangit ; ſed non ad diſtribuendum : ſolus enim vt plurimum communicat : quare non eſt ea veteris Eccleſiæ fractio; neque ipſius Chriſti ; qui fregit panem, non ſolum vt paſſionis ipſius ſymbolum eſſet fractio : ſed etiam, vt τὰ κλάσματα, partes fractas diſcipulis daret. Quum autem in Eccleſia Romana frangatur hoſtia in tres partes: Gothicæ Eccleſię, quę Hiſpanias diu inſederunt, morem ſeruarunt diuerſum, & in partes nouem hoſtiam diuiſerunt ; quas certo ordine in patena imponebant : & quum Domini noſtri in terris agentis hiſtoriam eſſent nouem hiſce nominibus complexi, *Corporatio, Natiuitas, Circumciſio, Apparitio, Paſſio, Mors, Reſurrectio, Gloria, Regnum* ; fractione panis vſi ſunt, ad commemorandam & memorię altius imprimendam Chriſti hiſtoriam : nouem enim partibus fractæ hoſtiæ hæc nouem nomina impoſuerunt; vt legitur in Liturgia quam vocant Moſarabicã.

XXXIX. ΑΡΤΟΣ. ΑΡΤΟΣ ΕΠΙΟΥΣΙΟΣ. PANIS. PANIS SUPERSUBSTANTIALIS & QUOTIDIANUS. Sacramentum panis. *Ἐπιούσιος ab οὐσία diuerso sensu deducitur à Patribus. Eucharistiæ vtilitas ad corpus & animam.* Panis Angelorum : Panis vitæ : panis sanctus. panis Dei. *Locus Ignatij illustratus de pane quo fruentur fideles in altera vita.* panis propositionis.

IBIDEM.

IN Scripturis & apud Patres hoc sacramentum aliquando appellatur *Panis* simpliciter ; sed multo sæpius cum epitheto. Lucæ XXIV. 35. *fractionem panis* quidam, vt modò dicebamus, exposuerunt de Eucharistia : in his Augustinus de Consensu Euangelistarum libro III. *Non incongruenter accipimus*, ait, *hoc impedimentum in oculis eorum à Satana factum fuisse, ne agnosceretur Iesus : sed tamen à Christo est facta permissio, vsq; ad sacramentum panis : vt vnitate corporis eius participata, remoueri intelligatur impedimentum inimici, vt Christus possit agnosci.* Appellat *sacramentum panis* ex illis Lucæ verbis, ipsam Eucharistiam. Cyprianus ὑποβολιμαῖος De cœna Domini : *Hoc sacramentum aliquando Carnem & sanguinem ; aliquando* PANEM *Christus appellat.* Sæpius tamen Patres, vt panem sacrum & mysticum à communi distinguant, epitheta adjiciunt; quorum nonnulla hîc iuuat commemorare. Vocant igitur hoc sacramentum Græci ἄρτον ἐπιούσιον : verba enim ista ex oratione Dominica interpretantur de Eucharistia plerique veterum, vt Tertullianus De oratione, Ambrosius libro V. de sacramentis, Cyrillus Ierosolymitanus oratione mystagogica quinta, Augustinus in epistola CXXI. ad Probam, & sæpius alibi, Isidorus Hispalensis, De off. Eccl. lib. I. cap. XVIII. itemque plures alij è Patribus. Et Græci quidem Patres cùm de Eucharistia interpretati sunt, rationem nominis hanc reddiderunt ; quod panis mysticus & animæ & corporis substantiam fulciat : ἐπιούσιος, ait Cyrillus, ἀντὶ τοῦ τὴν οὐσίαν τῆς ψυχῆς κατατασσόμενος. mox : εἰς πᾶσάν σου τὴν σύστασιν ἀναδίδοται εἰς ὠφέλειαν σώματος καὶ ψυχῆς. Ambrosius in simillimo loco paullo aliter. *Non iste panis est, qui vadit in corpus ; sed ille panis vitæ æternæ, qui animæ nostræ substantiam fulcit : ideò Græcè ἐπιούσιος dicitur.* quasi animæ tantum prodesset hic panis : quum dicat Cyrillus diffundi ipsum per tota hominis σύστασιν *substantiam*, & pertinere eius vtilitatem ad corpus & animam. sed ita solent veteres in describenda efficacia huius sacramenti, modò animæ & corporis meminisse, modò animæ tantum. Damascenus in epistola ad Zachariam

riam episcopum Doarorum, ait corpus Christi, quod in sacramento accipitur εἰς σύστασιν καὶ εἰς τὴν οὐσίαν τῆς ψυχῆς ἡμῶν χωρεῖ. *transire in naturam*, (ita possumus hic vertere σύστασιν,) & *substantiam animæ nostræ.* at in libris de orthodoxa fide, vbi eadem verba, etiam corporis meminit. σῶμά ἐστι καὶ αἷμα Χριστοῦ, εἰς σύστασιν ἡμετέρας ψυχῆς τε καὶ σώματος χωροῦν. Etiam Chrysostomus nomen ἐπιούσιος deducit ab οὐσία, homilia in orationem Dominicam; αὐτὸς ἐδίδαξεν ἄρτον ἐπιούσιον, τουτέστιν, ἐπὶ τὴν οὐσίαν τοῦ σώματος διαβαίνοντα, καὶ συγκροτῆσαι ταύτην δυνάμενον. Sed verius idem, Commentarijs in Matthæum interpretatur ἐφήμερον, *quotidianum*, & non obscure deducit à voce ἐπιοῦσα. Nusquam autem Chrysostomus in veris operibus, nisi me fallit memoria, verba Dominicæ orationis retulit ad sacramentum. Et est omnino illa interpretatio, vtut multis Patribus probata, si fateri verum volumus, longe petita & minus solida; sicut firmis rationibus probat Abulensis, in sextum Matthæi caput, quæstione CXI. Ambrosius vertit ἐπιούσιος *transsubstantialis*; & cum hanc interpretationem, tum Latini interpretis *quotidianus* accommodat Eucharistiæ. Dicitur & *panis Angelorum*: Liber de Cœna Domini: *Panem Angelorum sub sacramento manducamus in terris.* item θεῖος ἄρτος sępe, & ἄρτος ζωῆς, *panis vitæ.* Christus ait apud Iohannem, VI. 48. *Ego sum panis vitæ.* Ex eo Patres sacramentum hoc, quò fideles vnum fiunt cum Christo, appellarunt *panem vitæ.* Chrysostomus in priorem ad Corinthios, homilia XXVII. Σὺ ἄρτον ζωῆς λαβὼν πρᾶγμα θανάτου ποιεῖς καὶ οὐ φρίττεις; In Liturgijs Græcis ἅγιος ἄρτος sæpius occurrit, etiam in ipsa distributione, apud Chrysostomum. *Panis Dei* legitur apud Ignatium, non frequenter, vt ait Baronius; sed semel tantum in epistola ad Romanos. sed eo loco *panis Dei*, non est Eucharistia, vt existimauit Baronius & multi alij; sed est ipse Iesus Christus extra sacramentum in regno suo cœlesti consideratus. Verba Ignatij sunt: οὐχ ἥδομαι τροφῇ φθορᾶς, οὐδὲ ἡδοναῖς τοῦ βίου τούτου· ἄρτον τοῦ Θεοῦ θέλω, ἄρτον ζωῆς. Non nego S. Eucharistię hęc elogia conuenire; sed hæc interpretatio menti Ignatij parum videtur congruere; qui toties profitetur, se optare dissolui & esse cum Christo. Obseruandum igitur est, licet instituta sint sacramenta solummodo ad hanc vitam, & tantisper dum gloriosus Christi aduentus exspectatur: sæpe tamen Patres locutiones sacramentales vsurpare de futuræ vitæ bonis cùm loquuntur. Dicunt igitur, pios in cœlis pane fruituros, quem hîc in Eucharistia delibauerint. Liber de Cœna Domini, non Cypriani quidem, sed non indignus Cypriano: *Panem Angelorum sub sacramento manducamus in terris; eundem sine sacramento manifestius edemus in cœlis; non ministerio corporali, sæpe repetitis actionibus ad eundem reuertentes; sed consummato sacerdotio nostro*

nostro, erit & permanebit perpetua & stabilis, implens & reficiens nos sufficientia; qua proferet se palàm absque vllis integumentis, omnibus conspicabilis, summi præsentia sacerdotis. Petrus Laodicensis in orationis Dominicæ expositione. *Panis* ἐπιούσιος παρὰ τὸ ἐπιέναι, *hoc est, ab eo quod adventurus est. vt sit sensus; Tu panem, non præsenti seculo congruum, sed eum qui sanctis in futurum seculum repositus est, da nobis hodie.* Damascenus similiter, capite de mysterijs, ἐπεὶ ὁ ἄρτος οὗτός ἐστιν ἡ ἀπαρχὴ τοῦ μέλλοντος ἄρτου· ὅς ἐστιν ἐπιούσιος· τὸ γὰρ ἐπιούσιον δηλοῖ τὸν μέλλοντα, τουτέστι τὸν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. sunt autem hæc pene ad verbum desumpta ex Athanasij libro de incarnatione Christi; cuius sententiam pluribus exponimus alibi. Innocentius III. Mysteriorum lib. v. cap. XXIV. *quinque panes sunt nobis necessarij; quatuor in via, & quintus in patria. corporalis ad sustentationem, spiritualis ad informationem, doctrinalis ad eruditionem, sacramentalis ad expiationem, æternalis ad fruitionem.* Hæc mentem Ignatij explicant, quem Baronius & alij putarunt loqui de pane sacramentali, minus rectè; quum ipse intelligat de æternali & fruitione Christi in altera vita, vbi carne & sanguine Christi, hoc est, toto Christo sine figura & ἀντιτύπως, vt loquitur Damascenus, fruituri sunt electi. Dicitur prçterea panis mysticus ἄρτος προθέσεως, *panis propositionis*, sed ante consecrationem, vt innuit Isidorus Pelusiota, epistola CXXIII. libri primi, & ostendit Damascenus capite de mysterijs, & praxis hodiernæ Ecclesiæ Græcç: quæ priorem mensam vbi apponitur panis adhuc communis, vocat, *Mensam propositionis.*

XL. ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΑ. EUCHARISTIA. *Cur hoc sacramentum dicatur gratiarum actio.* εὐχαριστία *male vertitur* bona gratia. εὐχαριστήριον θυσία. αἷμα εὐχαριστηρίον. Eucharistia *vox bifariam accipi solita.*

IBIDEM.

EAdem ratio quæ vocis εὐλογία, vt iam diximus. Non extat hæc dictio in Scripturis pro Sacramenti huius nomine: quam tamen Apostolorum tempore natam non dubitamus. Vsurpat illam Syrus paraphrastes antiquissimus: extat etiam in epistola Ignatij ad Smyrnæos, & apud Iustinum, Irenæum, & omnes antiquissimos Ecclesiæ scriptores. Quare hoc sacramentum dicatur Eucharistia, id est, *gratiarum actio*, pluribus explicat Chrysostomus in Matthçum homilia XXVI. & alibi sæpe. Augustinus De spiritu & litera, cap. XI. *Theosebia, si ad verbi originem Latine expressam interpretaretur, Dei cultus dici poterat; qui in hoc maxime constitutus est, vt anima ei non sit ingrata.*

Vnde

Vnde & in ipso verissimo & singulari sacrificio, Domino Deo nostro gratias agere admonemur. quod & alibi repetit. Nos antea obseruabamus, Euangelistas in Eucharistiæ institutione verbo vno εὐχαριστεῖν plures actiones inuicem coniunctas denotasse; quare etiam Eucharistia easdem actiones omnes designat; Dei laudationem, gratiarũ actionem, precationem & symbolorum consecrationem: neque recte Isidorus in libris Originum εὐχαριστίαν vertit *bonam gratiam*. etsi sectatores inuenit Lombardum, Thomam & alios. Apud Iustinum multis locis distinguuntur εὐχὴ & εὐχαριστία, precatio & gratiarum actio: in Apologia vero altera eiusdem, τροφὴ εὐχαριστηθεῖσα appellatur, panis consecratus, non sola gratiarum actione, verùm etiam, vt ipse loquitur, δι' εὐχῆς, per preces, & verborum Christi recitationem. Apud Clementem Alexandrinum libro quarto, sanguis Martyrum pro gloria Christi effusus, appellatur αἷμα δι' ἀγάπης εὐχαριστηθέν, sanguis per charitatem cum gratiarum actione fusus, & honori Dei consecratus. hanc enim vim habet verbum εὐχαριστεῖσθαι eo loco, cuius sensum interpres non est assecutus. Origenes contra Celsum tomo VIII. scribit panem qui Eucharistia appellatur, esse symbolum gratiarum actionis aduersus Deum. Sic ille: ἔστι δὲ καὶ σύμβολον ἡμῖν τῆς πρὸς τὸν Θεὸν εὐχαριστίας, ἄρτος Εὐχαριστία καλούμενος. Quo ex loco & similibus apparet, non solum actionem ipsam & huius sacramenti celebrationem, vocari Eucharistiam; sed etiam symbola ipsa corporis Christi, panem & vinum. Cyprianus de lapsis: *In corpore atque ore violato Eucharistia permanere non potuit.*

XLI. ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ. LITVRGIA. *Exponuntur accuratè vocum* λειτουργὸς, λειτουργία & λειτουρ[illegible]*riæ acceptiones, cum apud alios scriptores, tum in Scripturis & apud Patres. Locus ex Actis* λειτουργούντων δὲ αὐτῶν. *Alia.*

I B I D E M.

Λειτουργεῖν prima notione est opus facere publicum, vel publico; sed latius postea illa vox est accepta. Apud Græcos scriptores, Platonem, Aristotelem, Demosthenem, alios, λειτουργεῖν est publico præstare vel operam vel pecuniam: λειτουργία, eiusmodi præstatio siue operæ, siue pecuniæ. αἱ ἀρχαὶ λειτουργεῖν & λειτουργεῖν, & αἱ ἀρχαὶ λειτουργίαι Aristoteli in Politicis lib. IV. dicuntur magistratus, qui Remp. curant. ibidem, οἱ εὔποροι, diuites & pecuniosi, qui tenebantur priuato sumptu functiones publicas obire, dicuntur λειτουργεῖν ταῖς οὐσίαις, *opibus suis Resp. inseruire.* Tales igitur in Rep. Atheniensium plures erant; sed omnium nobilissima & grauissima fuit

τριηραρχία,

τριηραρχία, præfectura triremis, quam sua pecunia aliquis instruxisset: de quo munere tam multa Demosthenes & alij oratores; vide initium eius Lysiæ orationis, quæ inscribitur ἀπολογία δωροδοκίας ἀπαράσημος. Dicitur λειτουργεῖν etiam ille, qui artem aliquam exercet, aut negotium curat, ex quo ad publicum aliqua redit vtilitas. Sic παιδοποιΐα, liberorũ procreatio & educatio, Aristoteli in septimo Politicorum est genus λειτουργίας. & Gregorius Nazianz. in epitaphio Gorgoniæ ait, ipsam aliquamdiu operam quærendis liberis dedisse; deinde totam se Deo consecrasse, λειτουργήσασαν κόσμῳ καὶ φύσει, ὅσον ὁ τῆς σαρκὸς ἐβούλετο νόμος: *postquam debitam operam præstitisset mundo & naturæ ac legi carnis satisfecisset.* Clemens quoque Alex. in quinto Strom. scribit, nuptias habere λειτουργίας καὶ διακονίας, τῷ Κυρίῳ διαφερούσας. *functiones quasdam & ministeria ad Dominum pertinentia*, hoc est, quorum ratio Domino reddenda, siue illa recte obieris, siue secus: illa autem ministeria esse ait curam liberorum & vxoris. Interdum quæuis ἐργασία, & operæ præstatio, etiam inhonestę, dicitur λειτουργία. Nam in Nouella Iustiniani XIV. meretrices dicuntur τὴν ἀνοσίαν λειτουργίαν πληροῦν. Quinetiam res ipsæ dicuntur λειτουργεῖν, quibus est aliqua pensitatio imposita. Nouella XLIV. συγχωρείτω τὰ ἐργαστήρια λειτουργεῖν τὰ σωθέντα τῷ καὶ νεκροκομεῖα: loquitur de officinis mille & centũ nouæ Romę, quæ tenebantur sũptus ad funera præstare: de quibus & Leo loquens Nou. XII. ait ea esse ἀποτεταγμένα εἰς ταύτην λειτουργίαν. Sic & de rebus diuinis cùm vsurpatur hoc vocabulum, habet significationem modò latiorem, modò angustiorem. In septimo Politicorum, αἱ πρὸς τοὺς θεοὺς λειτουργίαι, dicuntur omnia erga deos officia, ad quæ opus pecunia. Iustinus initio libri de monarchia originem idololatriæ, inde repetit, quod primis temporibus, viris potentioribus inferiores instituerint πλείονας καὶ λειτουργίας πλάσαι, id est, cultus quosdam exhibere Deo potius, quàm hominibus debitos. Septuaginta Seniores vocem עבדה quæ Dei cultum & latriam significat, passim verterunt λειτουργίαν. Ezechielis XXIX. 20. pro פעלתו *operam illius*, vel *mercedem*, dixerunt ἀντὶ τῆς λειτουργίας αὐτοῦ, sensu feliciter expresso. At I. Paralip. XXVIII. 9. minus proprie vox מלאכה quæ artificij opus significat vertitur λειτουργία. Numerorum VIII. 24. λειτουργεῖν λειτουργίαν posuerunt pro eo, quod venustissima translatione dicitur in Hebræo, *militiam militare*, id est, obire ministerium, & in eo se exercere. Paulus ad Romanos scribens XVI. 27. λειτουργῆσαι ἐν τοῖς σαρκικοῖς, *ministrare alicui in rebus carnalibus*, id ipsum intelligit, quod ex Aristotele afferebamus, λειτουργεῖν ταῖς οὐσίαις, *inseruire præbendâ pecuniâ.* In ea ad Philipp. λειτουργὸς & λειτουργεῖν non multo aliter vsurpantur de officijs priuatim Pauli exhibitis. Alibi & apud

Patres

Patres λειτουργὸς dicitur, qui operam Deo, aut officium pietatis vel miniſterij, qualecunque id ſit, præbet. de Angelis dicitur, Heb. I. 14. de ipſo Chriſto, τῶν ἁγίων λειτουργὸς *Sanctuarij miniſter*, in eadem VIII. 2. de magiſtratibus, Rom. XIII. 6. de quouis fideli pie vitam inſtituente; vt cùm B. Chryſoſtomus ſermone tertio in Annam, edit. Gr. tom. V. pag. 76. patres monet, dent operam, vt filij ſui fiant ciues ciuitatis cœleſtis: quò τὴν ἐκεῖ λειτουργίαν ἀξιωθῶσιν ἐπιτελεῖν, *digni reperiantur, qui functiones obeant illius ciuitatis.* & poſtea ſæpiſſime repetit, eos qui vitam pie agunt, τὴν λειτουργίαν ταύτην πληροῦν, *hoc fungi officio*, nempe pietatis. ergo λειτουργία eſt quodcunque pietatis officium, etiamſi à priuato præſtetur. Veruntamen vſus Eccleſiæ vocem communem peculiariter aptauit miniſterio & cultui, qui publice Deo exhibetur, & eius cultus miniſtris. Sed hîc quoque multiplex diuerſitas. Apud Dionyſium quem Areopagitam vocant, vetuſtiſſimum ſane ſcriptorem, in Eccleſiaſtica Hierarchia, λειτουργοὶ ſunt diaconi. Ille enim auctor, ſuo quodam inſtituto & conſilio, voces in Eccleſia vſitatas perpetuo refugit, & alias earum loco vſurpat, ſibi proprias. igitur λειτουργοὶ Dionyſio ſunt diaconi; ἱερεῖς, ſacerdotes, ἱεράρχαι epiſcopi; quos alij auctores voce originis quidem eiuſdem, ſed diuerſæ formæ, ἀρχιερεῖς ſolent dicere. Baſilio, Gregorijs Nazianzeno & Nyſſeno, Chryſoſtomo, & cæteris Patribus, miniſtri Eccleſiæ omnes, præſertim vero presbyteri & epiſcopi vocantur λειτουργοὶ τοῦ Θεοῦ, vel τοῦ θυσιαστηρίου vel τῆς καινῆς διαθήκης, & οἱ τὴν λειτουργίαν τοῦ θυσιαστηρίου πεπιστευμένοι. Baſilius in libro de Spiritu Sancto meminit cuiuſdam, μακρὸν ἐν τῇ λειτουργίᾳ τοῦ Θεοῦ διαζήσαντος χρόνον, *qui longum tempus vixerat in Dei miniſterio.* eam autem eſſe Epiſcopi periphraſin, declarant ſequentia: nam ait ab eo ſe fuiſſe ad miniſterium Eccleſiæ ordinatum. Λειτουργὸς igitur eſt omnis miniſter Eccleſiæ; proprie tamen illi qui miniſtrant ad altare; & λειτουργία laxè quidem omne miniſterium, quod ad ſacra pertinet: ſed proprie magis, miniſterium cultus diuini, & quicquid circa ſacram menſam peragitur. Sæpe ergo λειτουργεῖν, non eſt quoduis circa res ſacras miniſterium obire; ſed ea, per quæ Deus à Chriſtianis colitur: putà, orare, Scripturas recitare, aut interpretari, concionari, ſacramenta adminiſtrare. Balſamon ad Concilium Sardicenſe λειτουργεῖν exponit ἱερουργεῖν. hoc eſt, *ſacrorum functiones obire.* Sic dixit Paulus ἱερουργεῖν τὸ εὐαγγέλιον, Rom. XV. 16. *pro fungi ſacro miniſterio prædicationis Euangelij.* Ab hac notione dictę ſunt ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΙ, deſcriptiones quædam ordinis ſeruandi in ſacris celebrandis: cuiuſmodi ſunt, quæ hodie circumferuntur ſub titulis partim veris, partim

 falſis,

falsis, Petri, Iacobi, Andreæ, Basilij, Chrysostomi & similes. Latini vocant *Ordinem agendi*, vel *Officium*. Græci aliquando ἀκολουθίαν, & Balsamon non semel. In Ritualibus Hebræorum partim eiusdem, partim affinis significationis sunt תברנת quasi dicas, forma agendi; & סדר *ordo*, item מחזור vt si dicas, Circulum in se redeuntem. Quemadmodum autem res diuina diuiditur, vetustissimo Christianorum instituto, in cultum matutinum & vespertinum, ita in Patrum libris fit mentio Liturgiæ matutinæ & vespertinæ. In Actis Concilij Ephesini pag. 295. ἐπιτελέσαι μὴ συγχωρήσαντες τὰς ἑσπερινὰς ἢ τὰς ἑωθινὰς λειτουργίας. & notat Balsamo, λειτουργίαν aliquando constare sola oratione, sine vlla sacramentorum administratione. Obtinuit tamen, vt Liturgia peculiariter dicatur, quæ celebrationem corporis Christi continet. Itaque Iustinianus Nouella septima ἱερὰν λειτουργίαν describens, duas illius partes commemorat, recitationem Scripturarum, & administrationem sacrosanctæ Cœnæ Domini: ἐν οἷς, inquit, ἱερὰ γίνεται λειτουργία τῆς τε θείων διαγινωσκομένων γραφῶν, τῆς τε ἱερᾶς καὶ ἀρρήτου μεταδιδομένης κοινωνίας. Quum igitur tot & tam diuersis modis accipiantur voces λειτουργία & λειτουργεῖν, tam in Scripturis, quàm apud Patres; puerilis & prorsus vanus est illorum conatus, qui in hodierna controuersia de sacrificio Christianorum, locum illum ex Actis XIII. 2. vertunt *sacrificantibus*, & hodiernum E. R. sacrificium eo testimonio defendunt. Nam etiamsi de genere sacrificij nulla esset hodie disputatio; tamen ratio afferri nulla posset, cur de sacrificandi actione, potius quàm de prædicatione Verbi, aut de precationibus, id verbum sit eo loco accipiendum. Quare non est audiendus Baronius, qui in anno XLIV. num. 83. optimam Veteris interpretis versionem, *ministrantibus*, missam facit, & vertit ipse *sacrificantibus*. Multo minus Bellarmino credendum, qui libro I. de Missa, cap. XIII. non dubitauit versionem illam *sacrificantibus* defendere hoc argumento, *quia*, inquit, *cùm accommodatur hoc verbum ad sacra, & absolute ponitur in Scripturis, vbique accipitur pro ministerio sacrificij*. Sed est insignis error viri insignis: nam in illo ipso exemplo quod subiungit, fugit eum ratio manifestissime. Lucæ enim I. 23. λειτουργία non est sacrificium: sed generalis vox est, quæ complectitur omnia ministeria à Leuitis aut Sacerdotibus præstari solita, cùm obibant vices suas. Zachariæ autem, vt ait Lucas, sors contigerat suffitus offerendi, non autem sacrificandi. Adde quod & Lucas hoc loco, & Apostolus in epistola ad Hebræos ijs locis quos indicat Bellarminus, de cultu Iudaico loquuntur; non de ritu Christiano, de quo sermo

est

est in Actis, vbi extat illa vox λειτουργούντων. Nec minus est iustæ reprehensioni obnoxium, quod scribit idem initio libri I. de missa, *vocabulum* λειτουργία *à Patribus Græcis vix aliter accipi, quàm pro ministerio sacrificij Eucharistiæ offerendi.* nam hæc obseruatio, quàm sit à vero aliena, satis constat ex antè dictis. Nemo autem versatus in Græcorum Patrum lectione ignorat, λειτουργίαν persæpe illis dici quicquid fit ad Deum colendum. itaque cantus Psalmorum etiam in domo priuata & ad mensam, appellatur Chrysostomo λειτουργία, in Psalmum XLI. οὐδὲ ῥαθυμοῦντές ποτε περὶ τοῦ ἀνθρώπου τὴν καλὴν ταύτην λειτουργίαν. Quare idem Pater, Commentarijs in Acta, λειτουργούντων exponit κηρυττόντων, *prædicantibus*; vnam sacri ministerij partem nominans, ex qua cæteræ intelligerentur. Hæc ita certa sunt, vt iam incipiat pudere viros eruditos ex illis partibus eius interpretationis, quam pedibus manibusq; Baronius, Bellarminus & tot alij mordicus defenderunt. Nuper enim Benedictus Iustinianus sui illos omnes erroris admonuit.

XLII. ΣΥΝΑΞΙΣ. SYNAXIS. COLLECTA. Συνάγειν. σύναξις *vox ab Hellenistis aut primis Christianis facta.* ἀπαγάγεξις. κηρυκεύοντες. *Expenditur obseruatio Augustini super vocibus* Ecclesia, *siue* conuocatio, *&* Synagoga, *id est,* congregatio. *καθ᾽ de ... nibus.* συναγωγὴ *de Ecclesia Christiana. Latina exigenda ad Græca.* σύναξις *de Iudaica congregatione.* Synagogæ *&* Archisynagogi *hæreticorum.* συνοδία. παρασυναγωγή. παρασυνάξεις. Colligere. Collecta. σύναξις *de conuentibus sine Eucharistia. Deus* συναγωγός. ἀθεώτη σύναξις. *Locus Chrysostomi. quot synaxes in hebdomade. Missa pro* σύναξις. *Alia quædã.*

IBIDEM.

IN plerisque huius sacramenti appellationibus, quas vel iam attulimus, vel deinceps allaturi sumus, meminisse oportet eius, quod paullo antè dicebamus è Dionysio & Thoma; multa nomina tribui antonomastice mysterio huic, quæ omnibus conueniant. Eius generis est vox *Synaxis*, sicut ijdem illi scriptores obseruant. Συνάγειν est cogere cœtum, ad aliquid agendum; vel congregare amicos ad conuiuium. vnde est in septimo Athenæi ἀπὸ συμβολῶν συνάγειν, *de symbolis conuiuari.* Hesychius, συνάγειν, μεθ᾽ ἀλλήλων πίνειν. iterum è poeta nescio quo; συναγώγιον, συναγώγιον, συμπόσιον ἐστί. neque hæc posterior significatio ab hoc loco est aliena. vtraq; enim notio apprimè conuenit legitimis Christianorum conuentibus; vbi & doctrina sacra pro-

 ponitur,

ponitur, & cœleste conuiuium apponitur. Proprie σύναξις idem prorsus est ac συναγωγή. nam & *synaxis* & *synagoga*, ab eodem verbo deducuntur. Sed videntur primi Christiani, de industria vocis formationem nouam vsurpasse, vt discrimen ponerent inter Christianas synaxes, & Iudaicas synagogas. Nam ante principium Christianismi parum, quod sciam, fuit vsitatum nomen σύναξις: neque memini apud vetustiorem aliquem scriptorem eam vocem obseruasse: quum apud omnes veteres Græcos, nomen συναγωγή sit vsu tritissimum. confirmat hoc analogię obseruatio in similibus dictionibus. exempli gratia; ἀπαγωγὴ dicunt veteres, ἄπαξιν, nemo. προσαγωγὴ quid sit apud Tacticos, quid apud alios auctores, sciunt & mediocriter Gręce docti; πρόσαξις etiam versatissimis in ea lingua vox, opinor, ignota. idem dicendum de καταγωγὴ & κάταξις: quæ posterior vox, si alicubi legeretur, tam è verbo quod frangere significat, posset videri deriuata, quàm ab eo quod *deducere*: nam κατάξαι est *frangere*, vnde ὠτοκάταξις pugilū, quibus familiare malum est habere aures cæstibus contusas: & καρυοκατάκτης, apud Aristotelem in Mechanicis, & apud alios auctores, instrumentum quod Plauto dicitur *nucifrangibulum*. ad euitandam igitur ambiguitatem, eiusmodi forma nominum ab ἄγω, quod est *duco*, vsitata non fuit. Vt dubitandum non videatur, quin vocabulum σύναξις, vel ab Hellenistis Iudæis fuerit primò excogitatum, vt alia multa; vel à nouis Christianis, propter illam quam dixi caussam. Hoc notare volui, vt ostenderem, quàm vana fuerit illorum curiositas, qui magno Augustino persuaserunt, Ecclesiam Iudæorum dictam esse *synagogam*, id est, congregationem, *quod congregari & pecora solent, atque ipsa proprie, quorum & greges proprie dicimus*; Christianorum vero Ecclesiam, *id est, conuocationem; quia conuocari magis est vtentium ratione*. sunt ipsissima verba Augustini ex enarratione Psalmi LXXX. idemque alibi non vno loco eam obseruationem repetit. quam hodie Bellarminus & alij cum auide arripiunt, vt veteri Ecclesiæ Iudaicæ detrahant; animaduertisse non videntur frigus istius argutiæ; cui præbuit occasionem verbum Latinum *congrego*, à voce grex deductum. Atqui in voce Gręca συναγωγή deficit hæc argutia; vt & in Hebraicis Synagogæ appellationibus, neque satis verum est Ecclesiam dictam esse à verbo quod sit proprium ratione vtentium. nam καλεῖν, vnde Ἐκκλησία, & ἀνακαλεῖσθαι de vocatione & reuocatione canum in Kynegetico Xenophontis leguntur. sed & in eo fugit ratio Augustinum, quod de re eadem agens in Psalmum LXXVII. scribit, *Nostram*, inquit, *Apostoli nunquam dixerunt Synagogam, sed semper Ecclesiam*. hanc magni Patris affirmationē labefactat vnicus saltem Iacobi locus II. 2. ἐὰν εἰσέλθῃ εἰς τὴν συναγωγὴν ὑμῶν.

ὑμῶν. *si ingrediatur in vestram synagogam*; hoc est, in Ecclesiam vbi conuentus est Christianorum. Latinus interpres vocem Græcam Iacobo vsurpatam vitans, vt videtur de industria, vertit, *in conuentum vestrum.* itaque affirmatio Augustini non de Græco textu, sed de Latina versione reperitur vera: quam tamen ipse tot locis vere & docte monet ad Græcam veritatem esse exigendam. Ignatius epistola prima: χωρὶς πρεσβυτέρων ἐκκλησία ἐκλεκτὴ οὐκ ἔστι, οὐ συνάθροισμα ἅγιον, οὐ συναγωγὴ ὁσίων. etiam hîc *synagoga* vsurpatur de Ecclesia Christiana. contrà de Iudaica synagoga nomen σύναξις obseruaui aliquando positum, etsi rarissimè. Theophylactus in Matthæi caput XXVIII. ὦ παράνομοι Ἰουδαῖοι πρὸς τὸν ἀλλόφυλον Πιλᾶτον συνάγονται, ἀντὶ τῆς νενομισμένης συνάξεως. Est alioquin illud verissimum, quod antè dicebamus; primos Christianos nomen synaxis vsurpasse vt cœtus suos ipso etiam nomine discernent à Synagogis Iudaicis, vel hæreticorum. Nam auctor est Epiphanius in disputatione contra Ebionitas, hæreticos de quibus ibi loquitur, suos conuentus appellasse *synagogam*, non Ecclesiam, & suos præpositos *Archisynagogos*. itaq; Zacharias Papa, cùm Gregorij Magni Dialogos in Græcam linguam verteret, vocem *congregatio* semper vertit συνοδία. & ita Græci aliquando nominant Ecclesiam. Irenęus de Valentino, ἀφιστάμενοι τῆς τῶν ἀδελφῶν συνοδίας. dicuntur συνοδίαι etiam societates monachorum, vt in prouerbio quod alibi exponimus è Palladij Lausiacis, ὁ ἀρχηγὸς τῆς συνοδίας. At falsorum Christianorum conuentus appellantur vulgo à Græcis παρασυναγωγαί, aut etiam interdum παρασυνάξεις. Latini scriptores σύναξιν *collectam* dicunt, & συνάγειν *collectam agere*; & ita sæpe apud veteres Patres, & in antiquis Martyrũ Actis: aut etiam *colligere*, vt in edicto Theodosij ad Insignium Præf. Pręt. *sibi existimant colligendi copiam contributã.* inde apud Augustinum sæpe, *colligere* simpliciter & *colligi*, prò conuertere aut conuerti ad fidem Christianam. Porrò in ijs veterum scriptorum locis, vbi occurrunt dictiones συνάγειν aut σύναξις, iudicio Lectoris est opus. Nam quod affirmat Dionysius, ipsam Cœnæ Domini celebrationem *synaxin* peculiari nomine appellari; verum id quidem est: sed non vbique locum habet. Ipse Dionysius in libro de sacramentis sic accipit, vt puto, semper. itaque obseruat Pachymeres σύναξιν Dionysio, non significare congregationem populi, vt ipsius ætate ea vox accipiebatur; quæ & συνέλευσις Iustino dicitur; sed coniunctionem cum Christo, quæ fit per huius sacramenti participationem. Sic ille ad caput tertium; Σύναξιν νοητέον, οὐ τὴν τοῦ λαοῦ, καθὼς τὴν λέξιν σήμερον ἐκλαμβάνομεν, ἀλλὰ τὴν πρὸς Θεὸν συναγωγήν, καὶ κοινωνίαν. & clarius capite IV. Συνήθως ἤτοι σύναξιν μόνην τὴν λειτουργίαν φησί, καθ' ἣν τῶν θείων μυστηρίων κοινωνοῦσιν

κοινωνοῦσιν

κοινωνοῦσιν οἱ ἄξιοι· ἐπὶ τούτῳ γὰρ καὶ τὸ ὄνομα λαμβάνει, οὐ διὰ τὸ συνάγεσθαι τὸν λαὸν, καθὼς οἰηθείη τις, ἀλλὰ διὰ τὴν πρὸς τὸ ἓν κοινωνίαν, καθ' ἣν τῷ Σωτῆρι Χριστῷ, ὡς μέλη τῇ κεφαλῇ συναγόμεθα. *Obserua solam Liturgiam, in qua mysteriorum fiunt participes qui digni sunt, à Dionysio appellari* Synaxin. *nam eo sensu id nomen ipse accipit, non quia* συνάγεται *congregatur populus, vt aliquis existimare queat: sed propter communionem cum* V N O, *per quam Seruatori Christo, vt membra capiti,* συναγόμεθα, *coniungimur.* Hæc obseruatio vera est: nam ipsum Deum, qui per sacramenta hanc coniunctionem operatur, Dionysius συναγωγὸν propterea appellat, initio Hierarchiæ cœlestis: ἐπιστρέφει ἡμᾶς πρὸς τὴν τοῦ συναγωγοῦ πατρὸς ἑνότητα. Alijs scriptoribus συνάγειν & σύναξις simpliciter vsurpantur de conuentibus Christianis, sine respectu ad Eucharistiam. Cyrillus Ierosolymitanus catechesi XVIII. ἐκκλησία καλεῖται φερωνύμως, διὰ τὸ πάντας ἐκκαλεῖσθαι, καὶ ὁμοῦ συνάγειν. & quam Theologi appellant Ecclesiam visibilem, eam dici obseruaui à Basilio M. αἰσθητὰς συνάξεις, in vtraque homilia in Psalmum XXVIII. Aliquando expresse distinguitur synaxis à celebratione sacramenti. Socrates libro quinto; πάντα τὰ συνάξεως γίνεται, δίχα τῆς τῶν μυστηρίων τελετῆς. Chrysostomus homilia in Acta XVIII. ostendit, in vicorum & pagorum Ecclesijs, sacramentum quidem diebus tantum Dominicis solitum celebrari; at preces & synaxes quotidie: εὐχαὶ ἐκεῖ διηνεκεῖς διὰ σὲ, ὕμνοι καὶ συνάξεις. διὰ σὲ προσφορὰ καθ' ἑκάστην Κυριακήν. Idem homilia in verba Pauli I. Cor. XI. 19. συνιόντες οἱ πιστεύοντες, μετὰ τὴν τῆς διδασκαλίας ἀκρόασιν, μετὰ τὰς εὐχὰς, μετὰ τὴν τῶν μυστηρίων κοινωνίαν τῆς συνάξεως λυθείσης. hic synaxis nomen generale est, quod omnia complectitur in conuentibus Christianorum fieri solita. alibi eidem, συνάξεως ἁγίας κοινωνεῖν, idem est ac πνευματικῆς μετέχειν διδασκαλίας. vt in X. Statuarum. Idem, aduersus Iudæos libro II. suos auditores hortatur, vt errantes reuocare in viam studeant; ἵνα, inquit, εἰς τὴν ἐπιοῦσαν σύναξιν μετὰ πολλῆς τῆς παρρησίας ἀπαντήσωμεν, δῶρα τῷ Θεῷ κομίζοντες: *vt ad proximam synaxin pleni fiduciæ occurramus, dona Deo adferentes.* hic synaxis videri queat esse ipsa communio: nam donorum oblatio Eucharistiam designat, non tantum preces, aut verbi auditionem: quare doctissimus Erasmus de communione accepit: quem tamen eo nomine viri docti reprehenderunt, in Notis Parisiensibus ad illum librum. Negant illi *synaxin* significare Eucharistiam: quod tamen verbis expressissimis & Dionysius & Thomas affirmant. Sed, vti dicebam, iudicio opus in hac voce exponenda. Apud Epiphanium legimus in epitome de fide Catholica; Apostolos instituisse συνάξεις ἐπιτελεῖσθαι τετράδι καὶ προσαββάτῳ καὶ Κυριακῇ. *vt fierent synaxes quarta feria, die ante sabbatum, & dominica.* Hic potest dubitari an simpliciter

conuentus

conuentus sacri intelligantur ad Verbum audiendum & orandum; an etiam de Cœnæ Domini celebratione senserit Epiphanius. Ratio dubitandi oritur ex obseruatione diuersa veterum Ecclesiarum. Nam vt testatur Socrates, pleræque omnes Orbis terrarum Ecclesiæ, & his diebus & sabbatis etiam ad synaxes conueniebant, in quibus mysteria celebrabantur. Alicubi, vt Alexandriæ, mos fuit diuersus, quod obseruat idem Socrates, illo libri quinti capite XXII. & è Iustini Apologia II. constat nonnullas Ecclesias ad participationem panis mystici diebus dumtaxat Dominicis, siue vt ipse appellat, Solis, conuenisse: Qui ante annos mille plus minus Græcos scriptores Ecclesiasticos in Latinum sermonem vertebant; ij fere vbique σύναξιν pro communione acceperunt; & vsum loquendi suorum temporũ secuti, *Missam* verterunt. Potest fieri, vt alicubi sic verterint, vbi de communione non agitur, & errarint: vbi verò de Eucharistia sermo est, nimis iniquum sit hodie, de voce quam in vertendo vsurparunt, negotium illis facessere. Nam & Iulianus interpres Nouellarum antiquissimus & eruditissimus, alijq; viri doctissimi, Græcas voces σύναξις & λειτουργία, sic exposuerunt, vsum, vt dixi, suorum temporum secuti. sed de illa voce postea. Græci loca synaxibus dicata appellarunt συναχτήρια. Postremo ne illud quidem prætermittemus; etsi non extat in Scripturis vox *synaxis*, at verbum vnde illa deriuatur, in eadem notione extare, vt Matth. XVIII. 20. Ioh. XV. 52. Act. XI. 26. XIV. 17. & XX. 7.

XLIII. ΜΥΣΤΗΡΙΟΝ. MYSTERIVM. SACRAMENTVM. *Origo vocis* mysterium. *Varia notio eius vocis in Scripturis.* μυστήριον ἀνομίας *aut* κακίας. Sacramentum *diuersa notione.* *Cur Sacramentum Patres dixerint* mysteria. *Ea vox desumpta è sacris opertaneis paganorum. Pauli exemplo Patres multa Paganorum instituta & nomina traduxisse ad religionem Christianam. Mysteria variorum Deorum. Finis mysteriorum. Gradus in mysterijs.* κάθαρσις, σύστασις, μύησις, ἐποπτεία. *Signacula & typi mysteriorum, ac symbola. communio hominum cum alijs animalibus expressa in mysterijs. Confessio in mysterijs & excommunicatio;* ἀντίφωνα λέγειν. *item sacrum silentium.* ἐξορχεῖσθαι τὰ μυστήρια. *Quomodo Patres nomina & instituta horum sacrorum vera pietati accommodarunt.* μύησις, μυσταγωγία, τελετή, *& id genus voces.* Τὰ μυστήρια *de Eucharistia. gradus in hoc sacr.* κάθαρσις, μύησις, τελείωσις vel ἐποπτεία. Catechumeni, *siue* competentes *&* fideles. *gradus circa lapsos. Bellarmini hallucinatio. Sacramenta viatica morientum.* ζῶντες. *desideria epoptarum*

tarum & Competentium. Symbolum fidei. Silentium veteribus Christianis vsurpatum de hoc sacramento. ἴσασιν οἱ μεμυημένοι. norunt initiati. *siluisse autem non tam rem significatam quam signum.* περιηχεῖσθαι. ἐνηχεῖσθαι. *Calumnia paganorum, quod sacra sua occultarent Christiani. Responsio veterum. Siluisse veteres etiam alia præter hoc sacramentum. aliquando etiam apud Fideles quædam, vt vocem* ὁμοούσιος. *Caussæ huius silentij, I. rerum sublimitas. II. vt rerum sacrarum accenderetur cupiditas. III. metus à contemptu. inde locutiones figuratæ, & verborum ampullæ. Dionysij Areopagitæ stylus. Alia multa.*

IBIDEM.

VOx μυστήριον & in Scripturis sępe legitur,& à Patribus Grecis Latinisque ita crebro vsurpatur, præsertim in mentione Sacramentorum, vt quædam accuratius de ea hoc loco adnotasse,operam lusisse videri, opinor, non queat. Originem nominis esse Hebraicam, vix potest dubitari. סתר *satar* est *occultare.* מסתר *mistar*, aut מסתור *mistor* est *res abscondita, secretum*; mysterium igitur. Gręci grammatici etymum varie explicant. μυεῖν est, *arcanam doctrinam tradere.* μυεῖσθαι, *illa doctrina imbui.* inde μυστήριον, vsitata formatione. Alij etymum sic explicant; παρὰ τὸ τοὺς ἀκούοντας μύειν τὸ στόμα: *quod os claudant qui audiunt:* nempe ad seruandum silentium de quo postea. Iamblichus tamen, vt refert Photius, à magica obseruatione circa mures vult appellata τὰ μυστήρια; quod illius viri eruditione est indignum. In Scripturis aliquando tota doctrina Christiana vocatur mysterium,aut mysteria. Sic Matth. XIII. 2. Lucæ VIII. 10. Marci IV. 2. dicit Dominus, solis discipulis suis datum esse, γνῶναι τὸ μυστήριον τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, *nosse mysterium regni cœlorum.* & Paulo sępe in epistola ad Ephesios,atq; alibi, *mysterium* appellatur, vniuersa Christi & de Christo doctrina: quam Deus ab æterno absconditam apud se quum habuisset, tempore suo mortalibus patefecit, vt sępe idem Apostolus repetit. I. Corinth. IV. 1. Apostoli dicuntur οἰκονόμοι μυστηρίων Θεοῦ, *dispensatores mysteriorum Dei*, Verbi nempe, Sacramentorum, & totius doctrinæ Christi. & in Tragœdia *Christus patiens*, Apostoli sępe nominantur *Mystæ.* I. Timoth. III. 9. Fides appellatur *mysterium.* Aliquando capita quædam doctrinæ Christianæ peculiariter ita vocantur, vt I. Cor. XV. 51. *Ecce mysterium vobis dico; non omnes quidem dormiemus; sed omnes immutabimur.* & coniunctio Christi cum Ecclesia, dicitur *magnum mysterium*, Ephes. V. 32. sicut reuelatio Christi dicitur τὸ τῆς εὐσεβείας μέγα μυστήριον, in priore ad Tim. III. 16. In posteriore ad Thessal. II. 7. dicitur con-

summari.

summari in Antichristo τὸ μυστήριον τῆς ἀνομίας, *mysterium iniquitatis*; hoc est, occulta quædam iniquitas; alta, profunda, & numeris omnibus absoluta : nam ea vis est eius locutionis ; quam obseruo etiam apud alios auctores. Iosephus Iudaici belli libro I. loquens de Antipatro filio Herodis, bipedum sceleratissimo ; Ἀντιπάτρου βίον οὐκ ἂν ἁμάρτοι τις εἰπὼν κακίας μυστήριον : *non errauerit, qui dixerit, vitam Antipatri fuisse malitiæ mysterium.* Nec multo aliter loquitur Dionysius Halic. cùm in epistola ad Pompeium ait, Theopompum historicum caussas rerum quas narrat inquirere, καὶ πάντα ἐκκαλύπτειν τὰ μυστήρια τῆς τε δοκούσης ἀρετῆς, καὶ τῆς ἀγνοουμένης κακίας. Diuerso sensu apud Herodianum libro octauo, ὁ στρατιωτικὸς ὅρκος, iusiurandum quod præstabant Legiones, dicitur esse τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς σεμνὸν μυστήριον, *imperij Romani graue mysterium*, siue, vt loquitur Tacitus, *arcanum dominationis.* iccirco id iusiurandum Romani vocabant *sacramentum.* Et μυστήριον apud Græcos, & *Sacramentum* apud Romanos, voces sunt religionis, reuerentiæ cuiusdam & maiestatis plenæ. propterea iam inde à principio Ecclesia illarum vsum sibi vindicauit ; neque solum in commune omnia religionis arcana nominauit mysteria & sacramenta : sed peculiariter doctrinæ illi, quam de signis Augustinus & Lombardus appellant, Græci συμβολικὴν θεολογίαν, eas dictiones accommodauit. Sacramenta enim & μυστήρια nuncuparunt rerum visibilium signa visibilia, quæ Deus ipse in Ecclesia sua instituit. Obseruant doctissimi è Rabbinis, inter מצוה & חוקים hanc esse differentiam ; quod *mitsuoth*, siue præceptorum ratio aperta est ; vt, Deum cole : honora patrem & matrem. at *chukim* statuta, siue decreta earum rerum esse dicunt, quarum טעם ratio soli Deo sit nota, & comperta, vt circumcisionis & similium. Ad hoc genus pertinent Sacramenta Gratiæ ; quorum in nouo Testamento, nullum est, vt videtur, commune nomen, nisi fortasse σφραγὶς *signaculum* : quod tamen circumcisioni aut baptismo tribui fere videas à Græcis Patribus, S. Eucharistiæ non ita frequenter. Syri sacramentum appellant ארזא & רזין *arcana, mysteria.* Seuero Alexandrino baptismus nominatur ראזא *sacramentum.* quod nomen etiam Chrismati ab eo tribuitur, & Eucharistiæ, aut plenius, *raza depagreh vademeh.* sacramentum corporis & sanguinis Filij Dei. & חתמא σφραγὶς *sigillum* : item רושמא *signum* aut γνώρισμα, nempe *nouæ vitæ.* dicitur etiam רהבונא ἀρραβὼν τῆς υἱοθεσίας ἡμῶν, *pignus adoptionis nostræ in filios Dei.* B. Chrysostomus homilia VII. in priorem ad Corinth. ad Pauli verba, *loquimur Dei sapientiam, quæ abscondita est*, rationes multas affert, cur doctrina Christiana, præsertim autem sacramentalis, appelletur *Mysterium.* Prima ratio est, quia Deus illud suum consilium de redemptione homi-

num clam habuit, ac ne Angelis quidem aperuit, priusquam hominibus ipsis illud panderet. deinde ex ea appellatione ipse elicit, fidei arcana non temere apud indignos esse euulganda : sed vt pretiosam margaritam à contemptu esse vindicanda. Elicit etiam inde, mysteria Dei non esse profananda λόγοις περιττοῖς, rationibus aut ratiocinationibus exquisite excogitatis. τὸ γὰρ μυστήριον, ait, κατασκευῆς οὐ δεῖται· ἀλλ' ὅπερ ἐστὶ τοῦτο μόνον καταγγέλλεται· ἐπεὶ οὐκ ἔσται μυστήριον θεῖον καὶ ὁλόκληρον, ὅταν παρὰ σαυτοῦ τι προσθῇς: *mysterium enim operosa argumentatione opus non habet, sed tantum illud enuntiatur quod est : nam si aliquid & ipse de tuo adieceris, iam non erit mysterium diuinum ; non certè ex omni parte.* Alia deinde ratio affertur à Chrysostomo : quia in mysterijs ἕτερα ὁρῶμεν, ἕτερα πιστεύομεν· ἑτέρως οὕτω ἐγὼ· ἑτέρως δὲ ὁ ἄπιστος περὶ τούτων διακείμεθα : *alia videmus, alia credimus ; aliter illis afficior ego fidelis, aliter infidelis.* Fidelis, ait, audit Christum in Cruce passum, & bonitatem illius admiratur : infidelis putat id esse infirmitatis illius argumentum. sic de cæteris. deinde quomodo sacramenta sunt mysteria declarans ; Infidelis, inquit, si lauacrum audiat, aquam simpliciter cogitat : ego non simpliciter quid agatur intueor ; sed animi purgationem per Spiritum. ille putat corpus mihi lauari : ego cogito sepulturam, resurrectionem, sanctificationem, Spiritus donationem : οὐ γὰρ τῇ ὄψει κρίνω τὰ φαινόμενα· ἀλλὰ τοῖς ὀφθαλμοῖς τῆς διανοίας : *non enim ex aspectu judico de ijs quæ cernuntur, sed oculis mentis.* subijcit postea de Eucharistia. Sed totam illam disputationem apud ipsum auctorem legant studiosi : est enim insignis. Omitto quæ in eandem sententiam leguntur apud alios Patres. Sciendum verò est, primos Christianos, cùm sacramenta vocarunt *mysteria, teletas, mystagogiam,* aut similibus nominibus, transtulisse ea vocabula ex ijs Paganorum sacris, quæ Græci μυστήρια nominabant, & Latini etiam *mysteria*, aut *initia*, aut interdum *sacra opertanea* vt Plinius, aut *sacra operta*, vt Flaccus. Nam quod videmus fecisse Athenis Paulum, ductorem Christiani exercitus, sicut appellatur Hieronymo, vt inscriptionem fortuitam arte torqueret in argumentum fidei, & ex ara Ignoto Deo inscripta, occasionem sumeret verum Deum Atheniensibus annuntiandi ; id pios Doctores in conuertendis Gentibus magno cum fructu sæpe fecisse res arguit, & quæ hîc sumus obseruaturi manifestissime ostendent. Constat nihil magis olim paganos auertisse à fide in Christum, quàm opinionem nouitatis. Fit enim naturæ quodam instinctu & iudicio, (recto sane ; si illo recte vtamur ;) vt in religionis negotio noua omnia sint suspecta & fere exosa : traditas à maioribus opiniones mordicus retineamus : ita vt hæc

potissimum

potissimum in parte verum sit, quod antea dicebamus, τὸ μεταδιδάσκειν χαλεπώτατον: *res est difficillima contrarium aliquid docere eius quod prius fuit creditum.* Paulus igitur, quò facilius doctrina sua admitteretur, amota suspicione nouitatis, ingenioso quodam, vt sic dicam, stratagemate, aræ illius occasionem arripit, & Atheniensibus eum Deum se dicit prędicare, quem ipsi iamdudum colebant. Insignia Apostoli verba sunt: ὃν οὖν ἀγνοοῦντες εὐσεβεῖτε, τοῦτον ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν: *quem ergo ignorantes pie colitis, hunc ego vobis annuntio.* Nimirum, vt vere scribit B. Augustinus De vnico baptismo contra Petil. cap. quinto, *noluit Apostolus destruere verum, quod inuenit in lapide Paganorum.* Vide eundem plura in eandem sententiam disserentem, libro sexto extremo, De baptismo contra Donatistas. Hanc Pauli sanctam prudentiam Antistites primos religionis Christianæ sæpe esse imitatos, facile intelligent, qui antiquissimos pietatis nostrę ritus cum ijs comparabunt, qui prius fuerunt apud paganos. Multa nomina antiquæ superstitionis, multi ritus & cærimoniæ retentæ: sed pia adhibita interpretatione omnia in melius versa: planéque vt alicubi ait Beda, *pertinaci paganismo mutatione subuentum est, quum rei in totum sublatio potius irritasset.* An hoc consilium pro tempore vtile, in damnum veritatis postea verterit, non hic disputo. Fuerunt sane iam inde à principio Ecclesiæ viri magni, qui ritus paganicos in Ecclesiam inuehi quererentur, & inuectos eo ipso nomine respuerent, *quia apud idola celebrarentur*, vt loquitur Tertullianus; cuius lege librum De oratione, capite XII. Verùm hęc quæstio alibi accuratius est tractanda. Enimuero mirum dictu & cogitatu horrendum, quantopere olim Satan, per illa quæ dicebantur mysteria, hominibus illuserit. Quoniam enim, nescio quæ veritatis scintilla inter fœda alioquin mendacia, & densissimas tenebras micabat; tanti hæc sacra facta sunt, vt fidem omnem res superet; veréque Augustinus scribit, De Trinitate lib. III. cap. X. *Diabolum animas deceptas illusasque præcipitasse, quum polliceretur purgationem animæ, per eas quas* τελετὰς *appellant, transfigurando se in Angelum lucis, per multiformem machinationem, in signis & prodigijs mendacij.* Erant autem sacra huius generis apud Græcos, (nam Romani non ita apud se coluerunt: noctu enim peragebantur præcipui fere horum ritus: Romani autem sacra nocturna semper improbarunt, vt & Cicero testatur in II. de legibus:) plura & diuersa: Matris Deûm in Samothracia; Hecatæ, multis in locis; Cereris & Proserpinæ, Eleusine in Attica; Bacchi in Bœotia; Mithræ in Asia; Orphei passim in Græcia; Isidis in Ægypto; & multis alijs in locis, teste etiam Apuleio, qui *Teletas* vocat. Et erant alia maiora, alia minora, quibus initiandi præparabantur ad maiora. Ipsa sacra μυ-

στήρια dicta ; operatio sacrarum μύησις ; & qui percipiebant illa sacra, μυεῖσθαι, τελεῖσθαι, τελίσκεσθαι, aut τελεῦσθαι. Nam scopum sacrorum dicebant τέλος, *finem.* Finem autem interpretabantur, perductionem animæ ad illum statum, in quo erat prius quam descenderet in corpus. Olympiodorus in Platonis Phędonem : Σκοπὸς τῶν τελετῶν ἐστιν, εἰς τέλος ἀναγαγεῖν τὰς ψυχὰς ἐκεῖνο, ἀφ' οὗ τὴν πρώτην ἐποιήσαντο κάθοδον, ὡς ἀπ' ἀρχῆς. in quo apparet verissimum, quod dicebat Tertullianus Apolog. cap. XLVII. *omnia aduersus veritatem, de ipsa veritate constructa esse, operantibus æmulationem istam spiritibus erroris.* Nam istud τέλος Olympiodori, quid aliud est, nisi status perfectionis, ex quo excidimus in veteri Adamo, & in quem aut multo meliorem, per nouum Adamum sumus restituti? Finem vero vltimum & fructum horum mysteriorum esse dicebant; quod initiati post mortẽ cum dijs essent habitaturi : quum non initiati, in cœno & luto, atque vt vetus poeta ait, Βορβόρῳ ἐν σκυχοαῖς, sese essent volutaturi. Plato in Phædone : Κινδυνεύουσι καὶ οἱ τὰς τελετὰς ἡμῖν καταστήσαντες, οὐ φαῦλοί τινες εἶναι. ἀλλὰ τῷ ὄντι πάλαι αἰνίττεσθαι ὅτι, ὃς ἂν ἀμύητος καὶ ἀτέλεστος εἰς ᾅδου ἀφίκηται, ἐν βορβόρῳ κείσεται· ὁ δὲ κεκαθαρμένος τε καὶ τετελεσμένος, ἐκεῖσε ἀφικόμενος, μετὰ θεῶν οἰκήσει. gemina his scribunt Plutarchus, Diogenes Laertius in Antisthene, & Diogene Cane, & alij. Arrianus in dissertationibus Epicteti, lib. III. cap. XX. ipsum inducit hæc dicentem ; οὕτως ὠφέλιμα γίνεται τὰ μυστήρια· οὕτως εἰς φαντασίαν ἐρχόμεθα, ὅτι ἐπὶ παιδείᾳ καὶ ἐπανορθώσει τοῦ βίου κατεστάθη πάντα ταῦτα ὑπὸ τῶν παλαιῶν. ex quo apparet, credidisse Epictetum, cum reliqua turba sapientum seculi, mysteria fuisse à priscis instituta, ad emendationem morum, & hominum vitam corrigendam. Ciceronis verò de his sacris locus est illustris in II. de legibus, ex quo facile intelligas, quanti fœdissimæ ineptiæ, in illis *ignorantiæ temporibus*, vt appellat Paulus, æstimarentur. *Mihi*, ait, *cùm multa eximia diuináq. videntur Athenæ tuæ peperisse, atque in vitam hominum attulisse ; tum nihil melius illis mysterijs, quibus ex agresti immaniq. vita, exculti ad humanitatem & mitigati sumus ; initiaque, vt appellantur, ita re vera principia vitæ cognouimus : neque solum cum lætitia viuendi rationem accepimus ; sed etiam cum spe meliore moriendi.* Quam vocat M. Tullius *rationem moriendi cum spe meliore*, eam Sophocles affirmat fuisse certam spem viuendi post mortem, si quis esset initiatus : quum non imbutos illis sacris mala in Inferis manerent.

– ὡς τρισόλβιοι
Κεῖνοι βροτῶν, οἳ ταῦτα δερχθέντες τέλη
Μόλωσ' ἐς ᾅδου· τοῖσδε γὰρ μόνοις ἐκεῖ
Ζῆν ἐστι· τοῖς δ' ἄλλοισι πάντ' ἐκεῖ κακά.

Sed philosophi Platonici, cum huiusmodi sacrorum, tum vniuersæ, vt ipsi

ipsi appellant θεωρητικὰς ἀληθείας, finem statuunt, vt euadat homo quàm simillimus Deo, atq; adeo, Deus fiat, sicut in diatriba de Communione dicebamus. Et scopus quidem ac finis vltimus horum mysteriorum iste fuit: ratio vero eorum sacrorum, illa in vniuersum erat: vt qui se disciplina imbuendos traderent, paullatim purgati ab huius vitæ inquinamentis, & peccatorum sordibus, per certos gradus & definita temporum interualla, ad nescio quorum ingentium arcanorum perceptionem, atque notitiam perducerentur. Olympiodorus; ἐν τοῖς ἱεροῖς ἡγοῦντο μὲν αἱ πάνδημοι καθάρσεις· εἶτα ἐπὶ ταύταις αἱ ἀπορρητότεραι· μετὰ ταύτας συστάσεις· καὶ ἐπὶ ταύταις μυήσεις· ἐν τέλει δὲ ἐποπτεῖαι. *In sacris præcedebant publicæ purgationes; deinde has excipiebant aliæ reconditiores: post has aggregationes: tum sequebantur initiationes: ad extremum epoptia*: siue sacrorum omnium plena participatio. ἐποπτεῦσαι enim est, percipere quicquid sanctissimum est in sacris: nihil enim vlterius fuit, quàm vt fieret aliquis epopta. Tertullianus in Valentinianos auctor est; mystas qui tradebant sacra Eleusinia, *epoptas ante quinquennium instituisse, vt opinionem suspendio cognitionis ædificarent.* Sane gradus proponuntur hic ab Olympiodoro quinque: quibus fortasse respondebat hoc quinquennium: purgationes communes: purgationes reconditiores: συστάσεις, (quam vocem postea explicabimus:) initiationes & epoptiæ. atque eosdem gradus idem repetit, sic scribens: ἀνάλογον οὖν, inquit, αἱ ἠθικαὶ τε καὶ πολιτικαὶ ἀρεταὶ τοῖς ἐμφανέσι καθαρμοῖς· αἱ δὲ καθαρτικαὶ, ὅσαι ἀποσκευάζονται πάντα τὰ ἐκτὸς, τοῖς ἀπορρητοτέροις. αἱ δὲ περὶ τὰ νοητὰ θεωρητικαὶ ἐνέργειαι ταῖς συστάσεσι· αἱ δὲ τούτων συναιρέσεις εἰς τὸ ἀμέριστον, ταῖς μυήσεσιν· αἱ δὲ ἁπλαῖ τῶν ἁπλῶν εἰδῶν αὐτοψίαι, ταῖς ἐποπτείαις. Peragebantur autem hæc initia, adhibitis quibusdam symbolis, quæ ad recordationem erant institutæ rerum certarum. Habes multa de huiusmodi signaculis apud Clementem in Protreptico, Arnobium libro quinto, & in erudito libello Iulij Firmici, quem ex professo de his mysterijs scripsit. In nonnullis sacris aqua adhibebatur in similitudinem baptismi. Augustinus De baptismo contra Don. lib. VI. cap. XXV. *In multis idolorum sacrilegis sacris, baptizari homines perhibentur.* Ad alia sacra adhibuerunt mystæ symbola panis & poculi; sed aquæ non vini, neq; κράματος. Iustinus Apologia altera narrat, malos dæmonas in Mithræ mysterijs S. Eucharistiæ æmulationem quandam tradidisse. ὅτι γὰρ ait, ἄρτος καὶ ποτήριον ὕδατος τίθεται ἐν ταῖς τοῦ μυουμένου τελεταῖς μετ' ἐπιλόγων τινῶν ἢ ἐπίστασθε, ἢ μαθεῖν δύνασθε. Ecce panem & poculum; sed aquę, vt dixi, non vini: ecce verba solemnia super symbolis proferri solita: id enim significat isto loco vox ἐπίλογοι. q. d. *superdicta*; qua voce vtuntur Iurisconsulti. Etiam Arrianus loco paullo ante indicato, sacras myste-

riorum

riorum voces commemorat, quas magna cum reuerentia excipi solitas ostendit: ἱεραὶ, inquit, εἰσὶν αἱ φωναὶ αὐταὶ καθ' αὑτάς. Iam quum Eucharistia & sit & dicatur communio, sicut antè est expositum: in iisdem Mithræ mysteriis communio quæ est omnibus animantibus inter se, miro symbolorum genere exprimebatur. Porphyrius de abstinentia ab esu animalium libro IV. Ἐν τοῖς τοῦ Μίθρα μυστηρίοις, τὴν κοινότητα ἡμῶν τὴν πρὸς τὰ ζῶα αἰνιττόμενοι, διὰ τῶν ζώων ἡμᾶς μηνύειν εἰώθασιν· ὡς τοὺς μὲν μετέχοντας τῶν αὐτῶν ὀργίων μύστας, λέοντας καλεῖν· τὰς δὲ γυναῖκας ὑαίνας. τοὺς δὲ ὑπηρετοῦντας κόρακας· ἐπί τε τῶν πατέρων· ἀετοὶ γὰρ ἱέρακες· ὅ,τε τὰ λεοντικὰ παραλαμβάνων περιτίθεται παντοδαπὰς ζώων μορφάς. *In Mythræ mysteriis nostram cum animalibus communionem velut ænigmate exprimentes, solent per ipsa animalia homines significare: ita vt eos qui eadem orgia participant, leones appellent: mulieres hyænas: qui ministrant, coruos. Fit hoc & in patribus: nam hi aquilæ dicuntur & accipitres; & qui Leontica sacra suscipit, animalium figuris omnis generis amicitur.* Præter huiusmodi signa quibus vtebantur in ipso actu initiationis, habuerunt & symbola alia, quæ pro tessera erant thiasotis eorundem sacrorum, per quę sese inuicem agnoscerent. Talia sunt apud Clementem, ἐκ κυμβάλου ἔπιον, ἐκερνοφόρησα· ὑπὸ τὸν παστὸν ὑπέδυον. *Bibi è cymbalo; fui cirnophoros, & sacrum vas gestaui; sacrum thalamum*, aut *thensam subij.* apud Firmicum, Θεὸς ἐκ πέτρας, *Deus è lapide*: apud vtrumque, Ταῦρος δράκοντος, καὶ δράκων ταύρου πατήρ, *Taurus draconis, & draco tauri pater.* Iam ad hæc mysteria admittendi confessionem peccatorum, saltem grauiorum, prius edebant. Apparet ex eo, quod narrat Plutarchus in Apophthegmatis; Antalcidam, cùm erat initiandus à mystagogo fuisse interrogatum, *cuius maximi peccati esset sibi conscius?* Idem in Laconicis similem historiam narrat; Λάκωνά τινά τις μυσταγωγῶν, ἠρώτα τί πράξας ἑαυτῷ συνοίδεν ἀσεβέστατον. *cum aliquis mystagogus Laconem initiaret, interrogauit eum, cuius facinoris maxime impij sibi conscius esset.* Palàm improbos & grauioribus sceleribus impiatos, aditum ad mysteria non habuisse, fidem facit vetus formula, vim excommunicationis habens: ἑκὰς ἑκὰς ὅστις ἀλιτρός. *procul hinc, procul ite profani.* & multo magis notissima historia de Nerone Augusto ad sacra Eleusinia post occisam matrem accedere non auso. Suetonius capite XXXIV. Ad hæc, mysteriorum cupidis castimonia ad certum tempus indicebatur. Qui in casto erant, humicubitiones exercebant, à multis cibis abstinebant, & σκληραγωγίας multa instituta rigidissime obseruabant, quod Græci Latinique scriptores passim testantur, vt Apuleius, Porphyrius atque alij. Auctor est Libanius in Corinthiorum actione, mystagogos summa diligentia initiandos ante omnia monuisse, vt manus puras animumque sibi seruarent

purum:

purum: καὶ τὴν φωνὴν Ἕλληνας εἶναι; *& vt in voce siue sermone Græcos se præstarent.* hoc quidem profectò ridiculum; quasi faceret ad veram pietatem, Græca potius, quàm alia lingua loqui. deinde subijcit, singulos priuatim fuisse interrogatos, (tunc videlicet, cùm peccata confitebantur;) ὃ ὅστις, καὶ ὃ μὴ ὅστις ἐγλώσσοι οὐ καθαρὸς ὤν. quorum verborum sententia est; non accedere purum ad percipienda mysteria, nisi qui legitimum cibum comederit, & ab illegitimo abstinuerit. Possem hìc commemorare multa exempla obseruationum eò spectantium; quas breuitatis caussâ prætermitto. Tertullianus obiter meminit in libro de ieiunijs aduersus Psychicos, *Xerophagias verò nouum affectati officij nomen, & proximum ethnicæ superstitioni, quales castimoniæ Apim, Isidem, & Magnam matrem certorum eduliorum exceptione purificant.* Etiam vestem, etiam comæ compositionem peculiarem habuerunt illorum sacrorum hierophantæ, vt præter alios, ostendit Arrianus in tertio Dissertationum. Obseruaui etiam in Mysterijs, populum aut initiatorum turbam Sacerdotibus respondisse, quod in historia Ecclesiastica dicitur ἀντίφωνα λέγει, vel ᾠδὰς ἀντιφώνους. vt apud Socratem libro VI. cap. VIII. Scribit enim Aristophanis Græcus interpres, in quibusdam sacris Bacchicis, daduchos aut alios ministros sacrorum solitos adstantium coronam ita compellare, Αἰνεῖτε Θεόν *Laudate Deum:* illos autem respondisse, Σεμελήϊ᾽ Ἴακχε πλουτοδότα, *ô Semelæ fili Iacche, opum largitor.* quod videtur esse principium hymni alicuius in honorem Liberi Patris. Affine est apud Eusebium Historiæ lib. II. cap. XVII. τῶν ὕμνων τὰ ἀκροτελεύτια συνεπηχεῖν, *hymnorum vltima verba repetere concinendo cum ministris sacrorum.* è libro Philonis de Essenis, non vt putauit Eusebius de Christianis. Supra omnia diligentissime caueri solitum, ne horum sacrorum arcana τοῖς ἀμυήτοις, hoc est, religionis imprudentibus, quos profanos vocabant, innotescerent. Nam vt Diodorus Siculus scribit libro III. περὶ τῶν μυσταγωγιῶν κατὰ τὸ πλεῖστον οὐ θέμις τοῖς ἀμυήτοις ἱστορεῖν τὰ κατὰ μέρος. Itaq; Herodotus, Plutarchus, Eunapius, alij scriptores, quum in eorum mentionem incidissent, negant fas sibi esse ea loqui quæ sciant. Artemidori verba sunt, libro II. cap. XLII. vbi de Hecate loquitur; περὶ τούτων λέγειν, ὅτι ὅσιον, ὅτι ἀσφαλὲς ἄδηλος δὲ ὁ λόγος τοῖς μεμυημένοις τῇ Θεῷ· οἱ δὲ ἀμύητοι παρὰ τῶν μεμυημένων μανθανέτωσαν. Est Græcis in eam rem locutio elegans in crebro vsu, περὶ τὴν μυστικὴν εὐστομίαν κεκλεῖσθαι. qua significant, perperam eos ore vti, id est loqui, qui mysteria euulgant. atque hoc qui facerent, ἐξορχεῖσθαι τὰ μυστήρια propriè dicebantur; vt apud Plutarchum, Lucianum, Synesium, alios. Arrianus loco indicato: σὺ ἐξαγγέλλεις τὰ μυστήρια, καὶ ἐξορχῇ παρὰ καιρόν, παρὰ τόπον, ἄνευ θυμάτων. Nam ἐξορχεῖσθαι est, irreuerenter

habere,

habere, foras proferre, atque vt exponit Hesychius χλευάζειν, ἢ ὑβρίζειν: proprie ἐξορχεῖσθαι significat ἐκβαίνειν τοῦ ῥυθμοῦ καὶ τῆς ὀρθότητος. *rythmum excedere & regulam rectam*, vt loquitur Aristides in docta disputatione κατὰ τῶν ἐξορχουμένων, quem titulum alibi exponebamus. Atque huius silentij tanta fuit religio, vt nec qui violaret, nec qui oculos curiosos in hæc sacra immitteret, impune ferret. Rem memorabilem narrat Liuius libro XXXI. *Acarnanes*, inquit, *duo iuuenes, per initiorum dies, non initiati, templum Cereris*, (Athenis aut Eleusine) *imprudentes religionis cum cætera turba ingressi sunt. Facile eos sermo prodidit, absurde quædam percunctantes: deductique ad antistites templi, quum palàm esset per errorem ingressos, tanquam ob infandum scelus interfecti sunt.* Nota est & Penthei laniatio propter inspecta mysteria: quò respiciebat Synesius, libro de prouidentia, scribens, quum loqueretur de silentio mysterijs debito: ὅ,τι ἐκφήνας, ὅ,τι ἰδὼν νεμεσᾶται παρὰ τοῦ θεοῦ· καὶ λόγοι Βοιώτιοι τοὺς ἐνδημοῦντας καὶ ἐποπτεύοντας ὄργια Διονύσου σπαράττουσι· ἀγνωσία σεμνότης ἐστὶ τελετῶν· καὶ νὺξ διὰ τοῦτο πιστεύεται τὰ μυστήρια. *& ei qui patefecit, & ei qui vidit succenset numen. sermones etiam Bœotij eos qui insiliunt & contemplantur, Liberi Patris orgia dilaniant. ignoratio mysteriorum est illorum veneratio: propterea nocti creduntur mysteria.* Ex ijs quæ diximus, vtcunque potest cognosci, quas opiniones de suis mysterijs pagani haberent; quos ritus in illis seruarent: de quibus plurima afferre quum possemus, ea dumtaxat hoc loco attigimus, quæ aliquam cum sanctissimis Christianæ pietatis institutis speciem affinitatis habere videbantur. Quod pij Patres quum intelligerent, quo facilius ad veritatis amorem corruptas superstitione mentes, traducerent; & verba sacrorum illorum quàm plurima, in suos vsus transtulerunt; & cum doctrinę verę capita aliquot sic tractarunt, tum ritus etiam nonnullos eiusmodi instituerunt; vt videantur cum Paulo dicere Gentibus voluisse, ἃ ἀγνοοῦντες εὐσεβεῖτε, ταῦτα καταγγέλλομεν ὑμῖν: quæ creditis, & facitis, vt pij sitis; ea quî possint ac debeant vere credi fieriue, vt sitis reuera pij, vos docere volumus. Hinc igitur est, quod sacramenta Patres appellarunt *Mysteria*, μυήσεις, τελετάς, τελειώσεις, ἐποπτείας, siue ἐποψίας, τελεστήρια, item τελεστικά, aut τελειωτικὰ μυστήρια; τελειωτικὰς θεώσεις, ἱεραρχικὰς τελετάς, interdum etiam ὄργια, sed rarius; & συμβολικὴν θεολογίαν siue ἱεραρχίαν: peculiariter verò Eucharistiam τελετῶν τελετήν vt Dionysius Areop. cap. tertio Hierarchiæ Ecclesi. sicut etiam Bernardo dicitur, *sanctum sanctorum, sacramentum sacramentorum.* dicitur etiam antonomastice τὸ μυστήριον, aut numero multitudinis τὰ μυστήρια. Chrysostomus, homilia in Matthæum XLIV. πανταχοῦ τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ καταγγέλλομεν, καὶ ἐν τοῖς μυστηρίοις, καὶ ἐν τῷ βαπτίσματι, καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ἅπασι. locis innumeris Patres baptismum appellant myste-

rium:

rium : hîc tamen *mysteria* separantur à baptismo, & Cœnam Domini auctor intelligit : apud quem, & apud alios Patres passim de sacra Communione leges, φρικτὰ μυστήρια, vel τὰ ἀπόρρητα μυστήρια, Gregorio Magno *magnum & pauendum mysterium.* De consecr. dist. II. canone LXXIII. appellarunt etiam τὰ ἔνδοθεν μυστήρια, q. d. *interiora mysteria.* Nam apud Epiphanium in fine operis, vbi instituta Ecclesiæ exponuntur, ita legas, Τὰ ἄλλα μυστήρια ὡσεὶ λουτροῦ, καὶ τῶν ἐνδοτάτων μυστηρίων ἐπιτελεῖται. vbi *mysteria* appellantur in genere omnia sacramenta ; at *mysteria interiora* dixit, pro Eucharistia. Sic apud Latinos aliquando *Sacramentum* est τὴν σύναξιν ipsa Communio. Ambrosius in Apologia sancti Dauidis: *Quid mirum si vidit baptismatis sacramenta?* mox: *& de ipso sacramento plenius dixit, parasti in conspectu meo mensam.* Μυεῖσθαι in veterũ monumentis sæpe leges, pro Cœnæ Dominicæ fieri particeps. μύησιν pro ipsa actione : μύστης est sacerdos, qui etiam dicitur ὁ μυσταγωγῶν & ὁ ἱεροτελεστής. μυσταγωγεῖσθαι, imbui doctrina sacramentorum, aut participes illorum fieri. Theodoretus, Curationum lib. V. καὶ τὰς γυναῖκας τελεῖσθαι καὶ μυσταγωγεῖσθαι ὁ νόμος κελεύει : hoc est, vt ibidem dicitur, τῶν θείων μυστηρίων μεταλαγχάνειν. Apud Chrysostomum tomo I. pag. 652. μυσταγωγία est ipsa Eucharistiæ institutio. ἡ ἐν τῇ ἑσπέρᾳ, ait, κατηχηθεῖσα μυσταγωγία. alibi est ipsa actio Sacerdotis : sic passim dicitur ὁ ἱερεὺς ἐπιτελεῖ τὴν θείαν μυσταγωγίαν. amat eam dictionem Dionysius ; qui etiam hoc sacramentum nominat ἱεροτελεστίαν, (& sunt etiam alij ea voce vsi) & τὴν ἱεροτελεστικωτάτην ἁγιστείαν. In Liturgijs Græcis & alibi etiam, ἡ ἱερὰ τελετή, & ἡ κρυφία & ἐπίφοβος τελετή, aut ἡ μυστηρίων τελετή, aut simpliciter τελετή, est Eucharistia ; extatque ea vox etiam apud Latinos scriptores, aut Latine iàm olim versos. Barlaam Episcopus: *Ecclesia Romana ante inchoatum schisma, pluribus quàm septingentis annis per azyma conficiebat Sanctissimam teletam.* in Nouella Leonis CXII. συναρμοστικὴ τελετή, est ordo benedicendi matrimonio, cuius pars erat etiam Communio. In Rituali Græco dicitur ἡ ἀκολουθία τοῦ στεφανώματος. Quemadmodum autem gradus quidam in mysterijs paganicis seruati sunt, vt ostendimus : sic Dionysius capite quinto vniuersam τῆς τελετῶν τὴν ἱερουργίαν traditionem sacramentorum, distinguit in tres actiones, quæ & ritibus & temporibus erant diuisæ. Prima est κάθαρσις, *purgatio* : altera μύησις, *initiatio* : tertia τελείωσις, *consummatio* ; quam & ἐποπτείαν sæpe nominat : aliquando ἐποπτείας ἑστίασιν, q. d. *perfectæ contemplationis epulas,* vt capite primo Pachymeres ad caput III. τοῦτό ἐστι τὸ τέλειον ἐν πάσῃ ἐπιστήμῃ τὸ ἐπόπτας καὶ αὐτόπτας τῶν θεωρημάτων γίνεσθαι, καὶ μὴ κατὰ τὸ ἐλλειπὲς, ὡς τὸ γίνεσθε τέλειοι, καθὼς καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐπουράνιος. Quare epoptam esse, valet cognitione rerum diuinarum & sacramentorum

perceptione esse perfectum: ea videlicet perfectione, quæ in hac vita parabilis: nam hîc quidem, ex parte tantum cognoscimus, tanquam per speculum & in ænigmate, ait Apostolus, I. Cor. XIII. 12. & vt ait idem II. Corinth. v. 7. in hac vita per fidem ambulamus, in futura ambulaturi per speciem: quod eleganter Gregorius Naz. oratione x. dixit, αὐτῇ τῇ πηγῇ ἐντυγχάνων, καθαρῷ νῷ καθαρὰν τὴν ἀλήθειαν ἐποπτεύοντες. Vere igitur censeri felicitas magna debet Christianorum epoptia: non quam mendaces mystæ Græcorum tradebant, quæ tamen in illa temporum cæcitate fiebat tanti, vt beatissimos omnium mortalium crederent epoptas. vnde prouerbium, quod alibi exponebamus, ἐπώπτευσεν μοι δοκῶ, *videor mihi fieri epopta*, de eo qui se felicissimum crederet. Diximus quinquennio fuisse præparatos, qui futuri erant epoptæ: in ritibus priscæ Ecclesię duplicem animaduerto temporum obseruationem non parum diuersam: prior est circa illos qui fieri Christiani primò cupiebant: altera circa lapsos, id est, eos, qui grauiore admisso aliquo peccato, commune ius fidelium amiserant; deinde pœnitentes restitui in priorem locum optabant. Quod ad priores attinet, tempora contractiora illis fuerunt pręstituta, neque vlla fuit quinquennij necessitas: verumtamen etiam in istis certa temporum interualla sunt obseruata, & prius quam ad panem cum fidelibus frangendum aliquis perueniret, stadium consuetæ exercitationis fuit decurrendum. Primo igitur fiebant Catechumeni, deinde Competentes, postremo Fideles & Christiani. Plena sunt Patrum monumenta, præsertim Augustini, testimonijs huius necessarię obseruationis. Circa lapsos disciplina fuit admodum seuera, & prorsus admiranda: cui reuocandæ in vsum operam impendisse, res futura sit Deo gratior absque dubio, quàm de fidei dogmatis subtiliter disputare extra Scripturas, & omnes dissentientes ferro & flamma persequi; in quo hodie summus pietatis apex ponitur. Dicebamus, in admittendo initiandos quinque hos gradus fuisse obseruatos, purgationem communem, purgationem interiorem, σύστασιν, initiationem & epoptiam: simillime vetus Ecclesia in admittendis lapsis ad sacram Communionem quinque gradus seruauit, siue vt loquuntur scriptores Ecclesiastici τέσσαρας τόπους ἐπιτιμίων διελθεῖν, *quatuor loca pœnæ obiri* præcepit antequam perueniret ad ipsam Communionem. Primus locus est, quem vocarunt πρόσκλαυσιν; in ipso primo aditu Ecclesię separati non solum à Fidelibus, sed etiam à Catechumenis aliquot annos (tres vt plurimum) manebant pœnitentes in squallore & pędore *omnibus fidelibus legationes deprecationis iniungentes*, vt loquitur Tertullianus in libro de pœnitentia. Proximus gradus siue locus dicebatur ἀκρόασις: ibi

ibi vt plurimum ἄλλην τελετὴν εἰς ἀκρόασιν μόνον ad alios tres annos admittebantur pœnitentes, tantum vt audirent verbum Domini, quando in Ecclesia legebatur. Gregorius Neocæsareæ Archiepiscopus in epistola Canonica locum ita describit: ἡ ἀκρόασις ἔνδοθι τῆς πύλης, ἐν τῷ νάρθηκι, ἔνθα ἑστάναι χρὴ τὸν ἡμαρτηκότα ἕως τῶν κατηχουμένων· καὶ ἐντεῦθεν ἐξέρχεσθαι. His fas non fuit precibus Ecclesiæ interesse. Tertius gradus siue locus dicebatur ὑπόπτωσις. ea fuit quædam interior admissio, vbi tres alios annos stabant pœnitentes, precum Ecclesiæ participes, vt & Catechumeni, quibus exeuntibus ipsi quoque exibant. Gregorius ita describit: ἡ δὲ ὑπόπτωσις, ἵνα ἔσωθεν τῆς πύλης τοῦ ναοῦ ἱστάμενος, μετὰ τῶν κατηχουμένων ἐξέρχηται. *hic locus*, ait Bellarminus libro 1. cap. vlt. *dicebatur* ὑπόπτωσις, *quasi contemplatio rerum supernarum.* sed errat immaniter Bellarminus. an ille alicubi legerat ὑποπίπτειν pro *superna contemplari*? nugæ. ὑποπίπτειν aliquando significat humiliter se alicui subijcere. apud scriptores ecclesiasticos ὑποπίπτειν τῷ Θεῷ, est humili & deiecto animo Deum colere. Clemens Strom. lib. IV. ἁγιάζεται καὶ γάμος, κατὰ λόγον τελειούμενος, ἐὰν ἡ συζυγία ὑποπίπτῃ τῷ Θεῷ. *sanctificantur & nuptiæ recta ratione contractæ, si coniugium*, id est, maritus & vxor, *sese humiliter Deo submittant.* ab hac notione verbi huius deducitur ὑπόπτωσις, & hic tertius locus sic appellatur, q. d. humiliatio; vt vel sola appellatio sui officij pœnitentes admoneret. Restant duo nomina, σύστασις & μέθεξις, quarti & quinti loci, siue gradus. Quanquam sunt qui loca pœnæ tantum quatuor agnoscant: vt cùm scribit Balsamon ad canonem LXXV. epistolæ Basilij ad Amphilochium, τέσσαρες τόποι ἐπιτιμίων λύονται διὰ χρόνων δώδεκα. *quatuor loca animaduersionum Ecclesiasticarum absoluuntur spatio annorum duodecim.* Sed fere loca nominantur quinque, tria quæ diximus, & hæc duo. idem ad canonem XI. epistolæ Gregorij Neocæsareæ Ep. ὁ παρὼν ἅγιος πέντε τόπους μετανοούντων ὑποτύπωσε. *hic vir sanctus, loca pœnitentium quatuor designauit.* σύστασις igitur è mysterijs Gentium vox accepta, appellabatur statio inter fideles: ibi pœnitentes duos persæpe annos agebant; quod ad cætera, eiusdem conditionis cum fidelibus; neque iam cùm catechumenis exibant; sola participatione mysteriorum cæteris fratribus inferiores. μέθεξις verò dicebatur ius communicandi, & vt loquitur Basilius aliquoties in descriptione harum pœnarum, ἡ κοινωνία τοῦ ἀγαθοῦ, *communicatio ipsius boni.* nam *bonum* est ipsa Eucharistia, vt postea dicetur. alij eodem sensu dixerunt ἐλθεῖν ἐπὶ τὸ τέλειον, *peruenire ad consummationē*, siue ad epoptiam. Deceperunt Bellarminum, qui hæc nomina veteris disciplinę illi suggesserunt: nam ille μέσωσιν appellat absurde, malos auctores secutus, quæ erat dicenda μέθεξις, vel τελείωσις. Sed hæc à

nobis, si Deus voluerit, vbertim & accurate alibi explicabuntur. Redeo ad Christianorum mysteria; quæ apud multos priscæ Ecclesiæ temporibus, in tanta reuerentia erant, vt multis dum cunctantur ad illa accedere, imprudentibus ætas efflueret. Horum male sanam cunctationem passim Patres obiurgant: qui vt desiderium Sacramentorum in animis hominum excitarent, atq; vt Paganos à suis falsis mysterijs auerterent; vtilitatem & fructum Sacramentorum mirifice vbiq; commendant, necessitatem illorum vrgentes, & miros effectus è Christi doctrina magnifice prædicantes. Spem meliorem morientibus attulisse mysteria Attica dicebat paullo antè M. Tullius. Patres contra, certam salutem & vitam æternam Christi mysteria digne percipientibus afferre, confirmabant: qui illa contemnerent seruari non posse: morientium denique viatica illa esse, quum docerent, è re nominarunt *viatica* ipsa Sacramenta, pręcipue vero ipsam Eucharistiam. Finem verò & fructum vltimum Sacramentorum θέωσιν *deificationem* dicere non dubitarunt; quum scirent vanarum superstitionum auctores, suis epoptis eum honorem audere spondere. Passim igitur legas apud Patres, τῆς ἱερᾶς μυσταγωγίας τέλος εἶναι θέωσιν, finem sacramentorũ esse, vt qui vera fide illa perciperent, in futura vita dij euadant. quod pio sensu dici ab illis ostendimus iam in sermone de Communione. Itaq; Augustinus, cap. LVI. Enchiridij ad Laurentium de fidelibus loquens, qui in Scripturis vocantur *templum Dei*, dicere non dubitauit, *templum Dei ædificari ex dijs, quos facit non factus Deus.* & Athanasius oratione quarta contra Arrianos, verbo θεοποιῆσαι in eam rem est vsus: quod mox ab eodem explicatur, τῇ τοῦ πνεύματος μετοχῇ συνάπτεσθαι τῇ θεότητι, *participatione Spiritus coniungimur Deitati.* Idem ad Adelphium, Christus inquit, γέγονεν ἄνθρωπος, ἵνα ἡμᾶς ἐν ἑαυτῷ θεοποιήσῃ, *factus est homo, vt nos in se deos faceret.* & similia dicta nusquam non apud Patres occurrunt. Quemadmodum autem epoptæ qui instituebantur quinquennio, docebantur cum ingenti cupiditate suæ epoptiæ tempus exspectare: vnde illa *suspiria epoptarum*, apud Tertullianum contra Valentinianos: sic erudiebantur Catechumeni, vt magna cum auiditate Communionem peterent, vnde illis Competentium nomen, sicut docent Augustinus, Isidorus, alij. Extant Patrum quà Græcorum, quà Latinorum, homiliæ plurimæ ad Catechumenos, in quibus multa dicuntur ad excitandam hanc in illorum animis cupiditatem. Mos etiam fuit, vt in publicis sacræ Liturgiæ precibus, Sacerdos pro Catechumenis Deum oraret, *vt eis desiderium regenerationis inspiraret*, sicut loquitur Augustinus in epistola CVII. & notat Chrysostomus, homilia II. in posteriorem ad Corinthios, Sacerdotem pro Catechumenis orantem, hac

precum

precum formula vti solitum : ἵνα ὁ πολυέλεος καὶ οἰκτίρμων Θεὸς ἐπακούσῃ τῶν δεήσεων αὐτῶν : *oremus vt misericordissimus & miserator Deus eorum orationes exaudiat.* deinde quæ essent Catechumenorum preces exponit. δέησις ὑπὲρ τῶν κατηχουμένων τίς ἂν εἴη, ἀλλ' ἢ ὥστε μὴ μεῖναι κατηχουμένους; *Quænam vero Catechumenorum sit oratio, nisi vt ne maneant Catechumeni?* Ratio est : quia non censebantur Christiani, qui sacramentis nondum fuerant initiati : ac proinde si morerentur antequam fideles essent facti, spes salutis nulla erat, quod sæpe affirmant B. Augustinus, Chrysostomus, alijque. Quanquam οἰκονομικῶς fortasse illa dicuntur : nam de Valentiniano, qui ante baptismum obierat, nihilo secius bene sperasse Ambrosium notissimum est : votum enim baptismi pro baptismo illi fuisse, non dubitauit. ideo ait in eius laudatione, *ablutus ascendit, quem sua fides lauit, & petitio consecrauit.* De symbolis Sacramentorum, per quæ diuinæ illæ cærimoniæ celebrantur, nihil attinet hoc loco dicere : illud vero, quod est & appellatur fidei symbolum, diuersi est generis, & fidelibus tesseræ vsum præstat, per quam se mutuo agnoscunt, qui pietati sacramento dixerunt : cuiusmodi tesseras fuisse etiam in Paganorum mysterijs ostendimus. Formulæ illi in mysterijs peragendis vsurpatæ, *Procul este profani* : respondet in Liturgia hęc per diaconos pronuntiari solita ; ὅσοι κατηχούμενοι προέλθετε. vel, ἔξω περιπατεῖτε ὅσοι ἐνεργούμενοι, ὅσοι ἀμύητοι. *Omnes Catechumeni foras discedite, omnes possessi, omnes non initiati.* alij aliter hanc formulam concipiebant. Noctu ritus multi in Mysterijs peragebantur : noctu etiam initiatio Christianorum inchoabatur. Augustinus de symbolo ad Catechumenos, libro altero : *Sacramentorum rationem, siue transactæ noctis, siue præsentis sancti symboli, exponendam suscepimus sanctitati vestræ.* mox : *Quid est quod hac nocte circa vos actum est, quod præteritis noctibus actum non est?* & quæ in catechetica mystagogica prima Cyrilli Ierosolymitani dicitur ἑσπέρα τοῦ βαπτίσματος. Gaudentio nominatur tractatu quinto, *splendidissima nox vigiliarum.* Quod autem dicebamus de silentio in sacris oportaneis seruari à paganis solito ; id institutum veteres Christiani sic probarunt, vt religiosa eius obseruatione mystas omnes longe superarint. Quemadmodum igitur dicit Seneca, sanctiora sacrorum solis initiatis fuisse nota : & Photius ex veteri scriptore numero CCXLII. philosophiam diuinam diuidit in ῥητὰ καὶ ἀπόρρητα ; Iamblichus autem libro I. de philosophia Pythagoreorum, in τὰ ἀπόρρητα, quæ efferri non poterant, & τὰ ἐκφορά, quæ foras efferre ius erat : ita vniuersam doctrinam Christianam veteres distinguebant in τὰ ἐκφορά, id est, ea quæ enuntiari apud omnes poterant, & τὰ ἀπόρρητα, arcana temere non vulganda : de quibus neque in familiaribus colloquijs,

colloquijs, neq; in catechesibus, neque in concionibus verba temere faciebant coram paganis, Catechumenis, aut quibusuis alijs non initiatis. Basilius De Spiritu Sancto capite XXVII. doctrinæ Christianæ duas partes facit, τὰ κηρύγματα, *præconia*, & τὰ δόγματα : dogmata eo loco appellans, quæ alij vocant τὰ ἀπόῤῥητα, *arcana non euulganda*; τὰ δόγματα, inquit, σιωπᾶται· τὰ δὲ κηρύγματα δημοσιεύεται. *dogmata silentio premuntur : præconia publicantur* : atque ibi vir sanctus de silentio mysteriorum multa disputat. Qui propterea illam eius libri partem habent suspectam, & negant esse Basilij, quod Erasmo ante omnes, opinor, venit in mentem ; falluntur planissime : nam in hac re consentiunt omnes ad vnum veteris Ecclesiæ Doctores, Græci pariter & Latini. Gregorius Naz. coniunctissimus ille Basilij sodalis, oratione XLII. expressis verbis ait, μηδὲ ἐκφορα τοῖς ἔξω τὰ πολλὰ τῶν ἡμετέρων μυστηρίων εἶναι. *pleraque nostrorum mysteriorum, ne enuntiari quidem ijs posse, qui sunt extra fidelium communionem*. Quis ita hospes in Patrum lectione, cui sit ignota formula, in mentione sacramentorum potissimum vsu trita, ἴσασιν οἱ μεμυημένοι, *norunt initiati quod dicitur*. quæ formula in vnius Chrysostomi homilijs aut alijs scriptis, minimum quinquaginta locis potest obseruari ; apud Augustinum in epistolis, in enarrationibus in Psalmos, tractatibus in Iohannem, homilijs siue sermonibus aut alijs scriptis, non multo rarius : extat & apud alios omnes, credo, Patres sæpissime. E plurimis quæ sunt nobis ad manum, pauca proferemus. Chrysostomus in Genesin ad illa verba è capite XLIX. 2. *lauabit in vino stolam suam* : Ὅρα, inquit, πῶς ἄνωθεν ἡμῖν ἐντεῦθεν τὸ μυστήριον ᾐνίξατο· ἴσασιν οἱ μεμυημένοι τὸ λεγόμενον. habes alterum testimonium, in homilia operis eiusdem XXVII. pag. 214. 34. Commentario in Psalmum CXL. de lingua loquens, ἐννόησον ὅτι τοῦτό ἐστι τὸ μέλος δι' οὗ τὴν φρικτὴν θυσίαν ὑποδεχόμεθα· ἴσασιν οἱ πιστοὶ τὸ λεγόμενον. *cogita hoc illud esse membrum, quo tremendum sacrificium excipimus : sciunt fideles quid dicam*. In Matthæum homilia LXXII. εἶδες τὸ μυστήριον πόσον ἐλέους; πόσης φιλανθρωπίας; ἴσασιν οἱ μεμυημένοι. in Iohanne homilia XV. ἔδωκε καὶ ἑτέραν ταύτης πολλῷ μείζονα τράπεζαν, ἀλλὰ καὶ ταύτην μίαν· ἴσασιν οἱ συμμύσται τὸ λεγόμενον. *dedit Deus & alteram mensam, multo maiorem hac* : (terram modò mensam vocauerat.) *sed hanc quoq; vnam : sciunt symmystæ quid dicatur*. homilia XLVI. ἓν σῶμά ἐσμεν, καὶ μέλη ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, καὶ ἐκ τῶν ὀστέων αὐτοῦ· οἱ δὲ μεμυημένοι παρακολουθείτωσαν τοῖς λεγομένοις. *vnum corpus sumus, & membra de carne eius, & de ossibus eius : qui sunt initiati aduertant animum ad ea quæ dicuntur*. homilia LXXXV. ἴσασιν οἱ μυσταγωγούμενοι δι' ὕδατος πῶς ἀναγεννώμενοι, δι' αἵματος δὲ καὶ σαρκὸς τρεφόμενοι. homilia XL. in priorem ad Corinth. locū Pauli exponens XV. 29. de ijs qui baptizantur pro mortuis : βούλομαι

μ

μὴ σαφῶς αὐτὸ εἰπεῖν· οὐ τολμῶ δὲ διὰ τοὺς ἀμυήτους· οὗτοι γὰρ δυσκολωτέραν ἡμῖν ποιοῦσι τὴν ἐξήγησιν· ἀναγκάζοντες, ἢ μὴ λέγειν σαφῶς· ἢ εἰς αὐτοὺς ἐκφέρειν τὰ ἀπόρρητα. *cupio quidem perspicuè rem dicere : sed propter non initiatos non audeo : hi interpretationem reddunt nobis difficiliorem : dum nos cogunt, aut perspicuè non dicere : aut arcana quæ taceri debent, apud ipsos efferre.* deinde addit, se quo poterit modo dicturum συνεσκιασμένως *obscurè*, vel vt Lucretij vocem vsurpem, *adumbratim.* plane vt apud Theodoretum dialogo 11. negat orthodoxus, de Eucharistia tas esse aperte loqui; quoties periculum est, ne adsint non initiati. Οὐ χρὴ σαφῶς εἰπεῖν· εἰκὸς γάρ τινας ἀμυήτους παρεῖναι. deinde respondet Eranista: αἰνιγματωδῶς ἡ ἀπόκρισις ἔσω. & in dialogo primo dixerat iam Orthodoxus, quum mentio de mysterijs incidisset; Ἀξιῶ σε μυστικώτερον ἀποκρίνασθαι· τινὲς γὰρ ἴσως ἀμύητοι παρεστήκασι. idem Chrysostomus in Philogonium; κεῖται ἐν μέσῳ τὸ σῶμα τὸ δεσποτικὸν, πνεύματι πάντοθεν ἁγίῳ περιστελλόμενον· ἴσασιν οἱ μεμυημένοι τὰ λεγόμενα. in Eustathium Antiochenum: ἐστὶ θυσία ἡ χωρὶς αἵματος· ἴσασιν οἱ μεμυημένοι τὸ λεγόμενον. Catechesi priore ad baptizandos de calyce S. Eucharistiæ: ἴσασιν οἱ μεμυημένοι τοῦ ποτηρίου τούτου τὴν ἰσχύν· εἴσεσθε δὲ καὶ ὑμεῖς μικρὸν ὕστερον. *sciunt initiati, vim huius poculi : scietis vos quoque paullo post.* oratione in omnes martyres ait, ipsos dum adhuc terras colerent choris cœlestibus fuisse coniunctos, quoties hymnum Trisagium cum ipsis Cherubim canerent; καθάπερ ἴσμεν ἴστε οἱ μυηθέντες. in homilia qua probat vtile nobis esse, quod prophetiæ sint obscuræ: μετ' ἐκπλήξεως διαφέρετε τὴν βίβλον· εἰδότες τῆς ὑμετέρας συνόδου τὴν δύναμιν· ἴσασιν οἱ μεμυημένοι τὰ λεγόμενα. Sed deficiat me dies, si pergam omnia illius Patris testimonia in eam rem adnotare. Cyrillus Ierosolymitanus in Procatechesi eleganter ait, Catechumenos quibus fas non est cognoscere sacra mysteria, περιηχεῖσθαι, *vocem circumsonantem audire* : postea verò quam facti sunt fideles ἐνηχεῖσθαι, *intus erudiri.* deinde verbis disertis dat præceptum suis auditoribus, ne quæ didicerint postquam fidelibus fuerint aggregati, Catechumenis, quos ponit inter τῶν ἔξω *extraneos ab Ecclesia*, enuntient. Idem in prologo fideles sollicite adiurat, ne librum homiliarum suarum catecheticarũ vel Catechumenis, vel alijs non Christianis velint tradere : alioquin facti rationem Deo reddituros. & in sexta catechesi, scribit idem: περὶ μυστηρίων ἐπὶ κατηχουμένων, λευκῶς οὐ λαλοῦμεν· ἀλλὰ πολλὰ πολλάκις λέγομεν ἐπικεκαλυμμένως, ἵνα οἱ εἰδότες πιστοὶ νοήσωσι: *de mysterijs præsentes si sint Catechumeni clare non loquimur : sed sæpe multa dicimus tectè, vt qui norunt fideles intelligant.* Apud Dionysium Areopagitam multis locis disseritur de hoc silentio, atque id sanctissime seruandum præcipitur: vt Hierarchiæ cœlestis, capite 11. non procul ab initio, & in ipso fine Ecclesiasticæ

Ecclesiasticæ verò in singulis fere capitibus sæpius: atque vt ἐξορχεῖσθαι τὰ μυστήρια dixerunt pagani, de ijs qui arcana mysteriorum euulgabant: ita dixit Dionysius initio libri illius, ἀλλ' ὅρα ὅπως οὐκ ἐξορχήσῃ τὰ ἅγια τῶν ἁγίων. *vide ne enunties, aut parum reuerenter habeas sancta sanctorum.* Vtitur & Chrysostomus eo verbo aliquoties, vt in commentario ad Psalmum XLIII. & ad CXXXVI. B. Athanasio sui inimici obijciebant, quod calycem mysticum per irreuerentiam fregisset; atque in eo crimine exagitando tragœdias magnas ciebant. Ille contra in Apologia II. grauissime illos accusat, duobus locis, quod de mysterio Cœnæ Domini coram Catechumenis, atque etiam Græcis & ethnicis verba facere non erubuerint. καὶ οὐκ αἰσχύνονται, inquit, ταῦτα ἐπὶ κατηχουμένων, καὶ τό γε χεῖρον, ἐπὶ Ἑλλήνων τραγῳδοῦντες τὰ μυστήρια. Palladius quoque in vita Chrysostomi, pro magno scelere narrat, quod tumultu excitato contra virum sanctum ab eius inimicis, irruptio facta sit in Ecclesiam, & quidam non initiati oculis vsurparint, quę erat illis nefas videre. Ipse Chrysostomus in epistola ad Innocentium Papam, historiam illam sic narrat: Καὶ οὐδὲ ἐν τούτῳ ἔστη κεῖ τὸ δεινόν· ἀλλ' ἔνθα τὰ ἅγια ἀπέκειτο, εἰσελθόντες οἱ στρατιῶται, ὧν ἐνίους καθὼς ἔγνωμεν, καὶ ἀμύητοι ἦσαν, πάντα τε ἑώρων τὰ ἔνδον. καὶ τὸ ἁγιώτατον αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ὡς ἐν τοσούτῳ θορύβῳ, εἰς τὰ τῶν προειρημένων στρατιωτῶν ἱμάτια ἐξεχεῖτο. Isidorus Pelus. lib. IV. ep. CLXII. de esu Eucharistiæ loquens; ἴσασιν οἱ μύσται τὸ λεγόμενον. Gręcis Latini consentiunt; Ambrosius de initiandis: *Nunc de mysterio dicere tempus admonet, atq; ipsam sacramentorum rationem reddere: quam ante baptismum si putassemus insinuandam nondum initiatis, prodidisse potius quàm edidisse æstimaremur.* iterum sub finem. *Signatum debet apud te manere mysterium, ne violetur operibus malæ vitæ, atque adulterio castitatis; ne diuulgetur quibus non conuenit, ne garrula loquacitate dispergatur in perfidos.* Gaudentius Brixiæ Episcopus, æqualis Ambrosij; tractatu II. *Modò eam solum de ipsa lectione carpenda sunt, quæ præsentibus Catechumenis explanari non possunt, & necessario tamen aperienda sunt neophytis.* vide & quintum tractatum. Omitto B. Augustini testimonia, quæ, vt dixi, plurima sunt. passim igitur apud illum leges, *sacramentum quod norunt fideles.* vt in X. de ciuit. Dei, cap. VI. in Psalmo XXXIX. & CIX. in Iohannem tractatu XXVI. in vndecimo autem sic; *Omnes Catechumeni iam credunt in nomine Christi, sed Iesus non se credit eis.* mox. *Interrogemus Catechumenũ, Manducas carnem filij hominis? nescit quid dicimus.* iterum. *Nesciunt Catechumeni quid accipiant Christiani: erubescant ergo quia nesciunt.* Quum igitur soli fideles nota haberent religionis Christianæ mysteria, ijdemq; tanto studio illa occultarent; occasio Gentibus data est, traducendæ veræ pietatis; quasi tenebras sectaretur & lucem fugeret, ac notitiam hominum

hominum. Itaque Celsus vt refert Origenes ludibrij caussa religionem Christianam subinde vocitabat κρύφιον δόγμα, *doctrinam clandestinam.* Origenes vero hanc calumniam diluens, ostendit, falsum esse capita doctrinæ omnia occultari: plurima enim quę Gentes irrideant palàm tradi & omnibus exponi: quod si quædam non passim omnibus communicentur; non magis eo nomine reprehendi iure Christianos posse à paganis: quàm suos ipsi philosophos reprehendant, disciplinam suam diuidere solitos in ἐξωτερικὰ, quæ foras proferuntur, patentque omnibus; & ἐσωτερικὰ, quæ intra scholæ fines continentur, suntque propria discipulorum interioris admissionis. Huc pertinet locus Gregorij Naz. in priore inuectiua; Εἰσὶν, inquit, ἐν τοῖς ἡμῖν, καὶ ἐπικρυφίως λόγοι ὧν οὐκ ἀρνοῦμαι: *sunt etiam apud nos quidam sermones per occultationem prolati*, aut *proferendi: nolo diffiteri*: sed quantū esset discriminis, inter mysticos Christianorum sermones & fædas ineptias paganorum, postea declarat. Hactenus probauimus τὸ ὅτι; & arcana quædam sacrorum suorum siluisse veterem Ecclesiam apud non initiatos, demonstrauimus: idque aliquanto prolixius; quia docti sumus experientiâ, quàm difficile obseruationem hanc sint admissuri Theologi quidam hodierni, illi quidem non indocti neque obscuri nominis; sed in hodiernis controuersijs, quàm in priscæ Ecclesiæ institutis magis exercitati. Nunc quarum potissimum rerum silentium exercerent, & quas ob caussas id facerent, breuiter ostendendum. Et quidem in primo censu rerum silendarū posuisse veteres sacramenta, vel appellatio ipsa mysterij declarat. Nam vt vere ait Nicetas Choniates libro III. de Alexio Imp. tunc vere Eucharistiæ mysterium est mysterium, quando ἐχεμυθοῦμεν, & curiosas omnes quæstiones repudiamus. Zeno Veronensis scriptor vetustissimus & elegantissimus, sermone de continentia, loquens de vxore fideli mariti infidelis: *Quid quod illius sacrificium publicum est, tuum secretum? illius à quouis libere tractari potest: tuum etiam à Christianis ipsis minime consecratis, sine sacrilegio videri non potest.* Epiphanius p. 136. aduersus Marcionitas; παρ' αὐτοῖς πάντα χλεύης ἔμπλεα, καὶ οὐδὲν ἕτερον: ὁπότε καὶ τὰ μυστήρια ἐνώπιον κατηχουμένων ἐπιτελεῖν τολμῶσι: *apud illos plena sunt omnia irrisionis, & nihil aliud: quando etiam mysteria præsentibus Catechumenis audent celebrare.* Sed quum in Sacramentis tria occurrant consideranda; symbola significantia; res symbolis significatæ, & ritus celebrandorum sacramentorum; quid est quod potissimum siluerunt veteres? Respondeo; Non adeo res in sacramentis significatas, & efficaciam illorum siluisse veterem Ecclesiam, ac symbola ipsa, & ritus celebrandi, ac rituum caussas. Non igitur dissimularunt Christiani, in Cœna Domini, siue vt ipsi loque-

bantur, in sacrificio altaris, peculiari quodam modo præsentem se venerari Deum Christianorum; sed quæ esset forma eius sacrificij, quod per symbola panis & vini peragitur, hoc veteres præ se non ferebant, verùm occultabant. Apud Theodoretum igitur, dialogo altero, symbola quidem ænigmaticè proponuntur; Panem ita circumloquitur, τὴν ἐκ τοιῶνδε σπερμάτων τροφήν, *alimentum è talibus seminibus:* quis nisi arcani conscius hoc intelligat? iam alterum symbolum ita describitur, aut potius occultatur, Κοινὸν καὶ τοῦτο ὄνομα, πόματος εἶδος σημαῖνον: *Commune hoc quoque nomen, potionis speciem significans.* hoc quidem merum ænigma est: at res symbolis istis significatæ, sine vlla dissimulatione palàm exprimuntur. quærit Eranistes, *Post consecrationem quomodo hæc appellas?* respondet Orthodoxus; *Corpus Christi & sanguinem Christi.* B. Augustinus De catechizandis rudibus, cap. IX. *De sacramento quod accepturi sunt, sufficit prudentioribus audire, quid res significet: cum tardioribus autem aliquanto pluribus verbis & similitudinibus agendum est, ne contemnant quod vident.* ex hoc loco apparet, rem sacramenti, vt appellat alibi Augustinus, multis esse declaratam, apud quos de symbolis seruabant silentium. Et valde mirum est, quod hîc Augustinus non obscure indicat, ne ijs quidem omnibus qui ad perceptionem sacramentorum fuerant admissi, doctrinam de symbolis clare fuisse expositam. Idem de Trinitate, lib. III. cap. X. *Infantes non nouerunt quod in altari ponitur, & peracta pietatis celebratione sumitur, vnde vel quomodo conficiatur, vnde in vsum religionis assumatur. Et si nunquam discant experimento vel suo vel aliorum, & nunquam illam speciem rerum videant, nisi inter celebrationes sacramentorum, cum offertur & datur, dicaturque illis auctoritate grauissima, cuius corpus & sanguis sit, nihil aliud credent, nisi omnino in illa specie Dominum oculis apparuisse mortalium, & de latere tali percusso, liquorem illum omnino fluxisse.* Hic locus est insignis, ex quo discimus, pios illos antiquos, apud non initiatos rem quidem symbolis significatam non solitos tacere: imò contra, auctoritate grauissima solitos affirmare, sacramentum quod celebrabant, esse corporis Christi communionem; & præsentem Christum sacræ actioni interuenire: ritum vero peragendi sacramenti, naturam symbolorum, & modum præsentiæ, solis initiatis aperuisse. Huc etiam pertinet illa Maximi Madaurensis petitio in epistola ad Augustinum. *Illud quæso, vir sapientissime, inquit, vti remoto facundiæ colore atque exploso, qua cunctis clarus es; omissis etiam quibus pugnare solebas Chrysippeis argumentis; postposita paullulum dialectica, quæ neruorum suorum luctamine, nihil certi quicquam relinquere nititur; ipsa re approbes, quis sit iste Deus, quem vobis Christiani quasi proprium vindicatis, & in locis abditis, præsentem vos videre componitis.*

Hic

Hic quoque locus eximius est ad confirmandum id quod diximus. Nam ex huius miseri philosophi verbis, hoc primum intelligimus; etiam non initiatos, atque adeo etiam paganos, tantum de S. Eucharistia notum habuisse; Christianos cùm ad frangendum panem conueniebant, Deum suum Christum præsentem adorare & videre (in mysterio nempe, & vt dicebamus è Chrysostomo, fidei oculis;) sed rationem celebrandi sacramenti, ignorasse. discimus præterea è verbis huius viri, paganorum curiositatem, quoties inquirere auderent modum sacramenti huius, arte fuisse elusam à Christianis. idcircò enim tan[illegible] contentione petit ab Augustino, vt missis ambagibus rem ipsam sibi velit explicare. quod tamen ne sic quidem ab eo impetrauit, vt docet Augustini responsio. Epiphanius in Ἀγκυρωτῷ p.492. formulam institutionis, quæ nomina continet symbolorum, tecto sermone enuntiat hoc pacto: ἔλαβε τάδε· καὶ εὐχαριστήσας εἶπε, τοῦτό μού ἐστι τόδε. *accepit illa: & postquam gratias egisset, dixit, Hoc meum est illud.* deinde. ἠθέλησε χάριτι εἰπεῖν, τοῦτό μού ἐστι τόδε. *voluit per gratiam dicere, Hoc meum est illud.* Similis & circa baptismum fuit obseruatio. Dionysius Areopagita in tractatu de baptismo, quem ipse vocat θεογενεσίας, quia renati sacro lauacro fieri dij dicuntur, vt antè est expositum. ἑξῆς τὰ θεῖα τῆς θεογενεσίας ἐποπτεύσωμεν σύμβολα· καὶ μηδεὶς ἀτέλεστος ἐπὶ θέαν ἴτω. *deinceps sacra baptismi symbola contemplemur: nemo verò non initiatus ad hoc spectaculum accedat.* deinde exempla commemorat eorum qui propter temerata sacra pœnas dederunt. Chrysostomus in epistolam ad Galatas capite quarto; ἐπὶ τῆς ἀναγεννήσεως τῆς ἡμετέρας, φύσις μὲν οὐδαμία, τὰ δὲ ῥήματα τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ ἱερέως λεγόμενα, ἅπερ ἴσασιν οἱ πιστοί: *in regeneratione nostra, natura quidem nulla est; sed verba Dei per sacerdotem prolata, quæ norunt fideles.* Philotheus Patriarcha de Basilio, Nazianzeno & Chrysostomo: πιστεύομεν εἰς πατέρα καὶ υἱὸν καὶ πνεῦμα ἅγιον, ὁμοούσιόν τε καὶ ὁμόδοξον· ἐν οἷς καὶ τὸ βάπτισμα τελειοῦται ἔν τε ὀνόμασι καὶ πράγμασιν· οἶδας ὁ μυηθείς. *Credimus in Patrem, Filium & Spiritum Sanctum, eiusdem essentiæ, eiusdem gloriæ. in quibus baptismus consummatur & verbis & rebus ipsis: scis hoc tu qui es initiatus.* Iam quod ad ritus attinet, certum est, non solum ipsos paganis & non initiatis fuisse occultatos; sed etiam caussas rituum paucis fidelium fuisse notas. Quare Basilius inter arcana Ecclesiæ ponit varios ritus, quorum vsus quidem erat communis fidelibus, sed caussas pauci norant. exempla affert, de trina mersione in baptismo, de conuersione ad Orientem inter orandum, de more standi die Dominica cùm Sacerdos orabat; & id genus alia. Et Chrysostomus in catechesi baptizandorum, ait cerimonias baptismi ἔχειν μυστικόν τινα λόγον καὶ ἀπόρρητον, *habere mysticam aliquam rationem, quæ verbis*

 vulgari

vulgari non debeat. Ordinationem Episcoporum & presbyterorum inter sacramenta vetus Ecclesia posuit, propter impositionem manuũ & Spiritus Sancti inuocationem & acceptionem : quare huius etiam formulas clam habuit, & solis fidelibus notas esse voluit. Chrysostomus in posteriorem ad Corinthios, homilia XVIII. ὁ μέλλων χειροτονεῖν, καὶ τὰς ἐκείνων εὐχὰς καλεῖ, καὶ αὐτοὶ ἐπιψηφίζονται, καὶ ἐπιβοῶσιν, ἅπερ ἴσασιν οἱ μεμυημένοι· οὐ γὰρ δὴ θέμις ἐπὶ τῶν ἀμυήτων ἐκκαλύπτειν ἅπαντα. *Qui in sacrum ordinem cooptaturus est aliquem, fidelium preces exigit illo tempore : atq illi assensu suo quæ geruntur comprobant & acclamant illa quæ nota habent initiati : nam apud eos qui initiati non sunt omnia retegere fas non est.* Dionysius sub finem hierarchiæ Ecclesiasticæ : τὰς τελεστικὰς ἐπικλήσεις οὐ θεμιτὸν ἐν γραφαῖς ἀφερμηνεύειν, οὐδὲ τὸ μυστικὸν αὐτῶν, ἢ τὰς ἐν αὐταῖς ἐνεργουμένας ἐκ Θεοῦ δυνάμεις ἐκ τοῦ κρυφίου πρὸς τὸ κοινὸν ἐξάγειν. *Inuocationes quæ fiunt in ordinationibus scriptura explicare nefas ; neq vim mysticam quæ illis inest : neq etiam fas est ex occulto in communem lucem proferre, virtutes quas Deus per illas operatur.* Exposuimus τὰς τελεστικὰς ἐπικλήσεις, *inuocationes quæ fiunt in ordinationibus.* poteramus accipere generalius de precibus quæ in omnibus initiationibus & omnibus sacramentis fiunt : sed Maximum & Pachymerem interpretes secuti sumus, qui restringunt generalem vocem ad ordinationes, & interpretantur τὰς ἐπὶ τῆς χειροτονίας εὐχάς. Præter illa quæ ad sacramenta pertinebant, fuerunt & alia, quorum cognitio non initiatis non patebat. Chrysostomus homilia sexta in priorem ad Timotheum : τί δέ ἐστι τὸ, πρῶτον πάντων ; τουτέστιν ἐν τῇ λατρείᾳ τῇ καθημερινῇ· καὶ τοῦτο ἴσασιν οἱ μύσται, πῶς καθ' ἑκάστην ἡμέραν γίνεται, καὶ ἐν ἑσπέρᾳ καὶ πρωΐᾳ. *Quid est quod ait Apostolus* primum omnium ? *hoc est, in cultu quotidiano : & hoc sciunt initiati, quomodo quotidie fiat & vesperi & mane :* videtur significare, & in vespertina Liturgia & in matutina fuisse preces quasdam, ad quas soli fideles admitterentur. & de matutina quidem, res clara est : de vespertina, non ita constat, mihi quidem. Non recenseo inter silenda mysteria doctrinam de Sacrosancta Trinitate, de incarnatione Iesu Christi, & similia capita Euangelicæ prædicationis : sine quorum notitia Christianus esse nemo potest. Non est tamen ignorandum, in tradendo mysterio Trinitatis, summopere cauisse veteres, ne apud paganos, aut Christianos adhuc infirmos de tanti arcani ratione temere verba facerent. Quare etiam Gregorius Naz. oratione XLIV. de Spiritu Sancto loquens, sic deitatem illius asserit, vt de appellatione Dei contendere non audeat. Ipsa illius verba describam, quæ sunt in eam rem insignia. Οἱ δὲ Πνεῦμα Θεὸν νομίζοντες, ἔνθεοι καὶ λαμπροὶ περὶ τὴν διάνοιαν· οἱ δὲ καὶ ὀνομάζοντες, εἰ μὲν εὐγνώμοσιν, ὑψηλοί· εἰ δὲ ταπεινοῖς, οὐκ οἰκονομικοί· πηλῷ μαργαρίτην πιστεύοντες. *Qui*

Spiritum

Spiritum Sanctum Deum esse censent, diuini sunt viri, & praeclaro animo: qui verò etiam ita nominant; si quidem apud bene sentientes verba faciant, sublimis animi ipsi sunt: sin autem apud abiectae mentis homines, satis prudentes dispensatores non sunt; qui margaritam luto credant. Iure fortasse hoc aliquis miretur; quum tot expressis Scripturarum testimonijs doceamur, Spiritum Sanctum esse Deum, tertiam Trinitatis personam. Sed Patres studio veritatis parem charitatem semper adijcientes, eam quam vocabant συγκατάβασιν, condescensionem, & dispensatiuam prudentiam, plurimum vsurparunt. Minus mirum est, quod ijdem vocibus TRINITAS, ΟΜΟΟΥΣΙΟΣ, & similibus, etiam post Concilium Nicenum, per aliquod tempus apud infirmos abstinuerunt; φειδόμενοι, inquit Basilius in libello de fide, p. 394. ὀνομάτων καὶ ῥημάτων ἐκείνων, ἃ λέξεσιν αὐτοῖς οὐκ ἐμφέρεται τῇ θείᾳ γραφῇ: *parcentes voti nominibus illis, quae non extant in diuina Scriptura, ipsis dictionibus.* O pietatem veram & sinceram! ô viros, vere θεοφόρους, vere Dei plenos! Est & aliud genus rerum, *quas in mysterio debemus semper intelligere, parcius autem ore proferre,* inquit Augustinus epistola CI. ad Asellicum; vbi lector studiosus earum rerum exempla inueniet. Sed nos res eiusmodi inter illa non referimus, quae tanto studio ab antiquis Patribus constat fuisse occultata. Restat iam, vt de caussis huius silentij, quas ijdem Patres afferunt, aliquid dicamus. Sunt autem caussae praecipuae tres istae. Prima est, sublimitas eorum quae occultabant, & vt Cyrillus Ierosolymitanus loquitur, τὸ ὕψωμα τῶν διδασκομένων. Locus est in procatechesi; vbi de fidelibus verba faciens, qui Ecclesiae arcana Catechumenis pandunt, ait inter caetera: ὁ κατηχούμενος ἰδὼν ἀκούων παρὰ πιστοῦ, καὶ ὁ κατηχούμενος φρενιτᾷ· οὐκ οἶδε γὰρ ἃ ἤκουσε, καὶ ἐλέγχει τὸ δόγμα, καὶ ἐκμυκτηρίζει τὸ λεγόμενον· καὶ ὁ πιστὸς ὡς προδότης κατακρίνεται: *quoties eiusmodi mysteria Catechumenus audit à fideli, euenit, & vt Catechumenus ad insaniam redigatur: (nescit enim quid audiuerit; itaque rem coarguit, & quod ipsi dicitur naso suspendit adunco:) & fidelis tanquam secreti proditor ab omnibus damnetur:* deinde recens baptizatum compellat hoc modo: ἤδη ἀπὸ τοῦ νῦν κατηχούμενος· καὶ διηγηθήσομαι σοι [illegible] ἵνα τῇ πείρᾳ λάβῃς τὸ ὕψωμα τῶν διδασκομένων· τότε δ' ὂν γνώσῃ ὅτι ἀνάξιοι [illegible] κατηχούμενοι τῆς ἀκοῆς. Et verissime hoc dicit Cyrillus: nam quis à fide alienus paganus, aut Catechumenus in fide nondum confirmatus, mysterium nostrae per aquam baptismi regenerationis, aut manducationis carnis Christi in Coena Domini, sine scandalo aut risu audiat? Cyrillus alter in Iulianum libro VII. *Dicerem sane de his,* (de baptismo) *etiam multa alia & vera, demonstrans per Mosem & Prophetas praefiguratum esse hoc sacramentum, & non nouum, vel nuper ortum, & à nobis inuentum; nisi, sicut iam ante praedixi, revererer non*

initiatorum

initiatorũ aures. Solent enim minus comprehensibilia à plerisq; rideri; quod præ imbecillitate mentis suæ, non vident, & omnino nihili faciunt, quæ omni admiratione prosequi decebat. Hodie longe alia mens est multorum Theologorum; qui officio suo nunquam satis fideliter se defunctos putant; nisi grauissima quæque arcana sapientiæ Dei, cuiuis ex ima populi fæce exposuerint, nihil quicquam reueriti τὸ ὕψωμα τῆς διδασκαλίας. Hinc illæ nonnullis in locis de prædestinatione, de æterno Dei ad damnationẽ decreto, & similibus mysterijs, etiam inter rudes literarũ; & sedentes in pergulis suis artifices, agitari solitæ quæstiones. Altera caussa est; vt hoc silentio accenderetur cupiditas Catechumenorum. Præclare enim & verè Claudianus Mamertus presbyter, De statu animæ libro II. *Mortalium generi,* inquit, *natura datum est, vt abstrusa fortius quærat, vt negata magis ambiat, vt tardius adepta plus diligat, & eo flagrantius ametur veritas, quo vel diutius desideratur, vel laboriosius quæritur, vel tardius inuenitur.* Quod autem hæc etiam ratio sit spectata in hoc silentio, docet Augustinus, tractatu in Iohannem XCVI. *Etsi,* ait, *Catechumenis sacramenta fidelium non produntur; non ideo fit, quod ea ferre non possunt; sed vt ab eis tanto ardentius concupiscantur, quanto honorabilius occultantur.* idem in Psalmum CIX. *Iudæi non agnoscunt sacerdotium secundum ordinem Melchisedech: Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech. Fidelibus loquor. Si quid non intelligant Catechumeni, auferant pigritiam, festinent ad notitiam.* Eodem spectat caussa ab Ambrosio allata, initio libri De initiandis. *Quod,* ait, *inopinantibus melius se ipsa lux mysteriorum infundit, quàm si eam sermo aliquis præcurrisset.* Appellat Ambrosius *inopinantes,* non eos qui ex inopinato casu in mysteria diuina inciderint: sed eos qui ex ignoratione rei nullam de mysterio opinionem concipere potuerunt. affinis significationis vox est apud Polybium in sexta historia, ἀδοξοποιήτως, cuius vim in versione nostra pluribus exponere sumus coacti; in laboriosissimis vero nostris Cõmentarijs accurate eam dictionem interpretamur. Tertia quam obseruamus caussa est, studium vindicandi à contemptu res sacras; & contra, maiestatis cuiusdam opinionem illis conciliandi. De Gentium mystis scribit Tertullianus aduersus Valentinianos: *diutius initiant quàm consignant: cùm epoptas ante quinquennium instituunt, vt opinionem suspendio cognitionis ædificent: atque ita tantam maiestatem exhibere videantur, quantam præstruxerunt cupiditatem.* Similem huic scopum & veteres Christiani in suis mysterijs sibi proposuerunt: quem quidem assecuturos se credebant, si de mysterijs, aut omnino apud vulgus non loquerentur, aut obscurè certe, remotisq; à cõmuni intelligentia dictionibus & loquendi generibus, vterentur. Commemorat hanc caussam

Basilius

Basilius vero Magnus, illo quem ante indicaui loco; vbi auctoritate sapientissimi Mosis demonstrat, ὅτι τὸ μὲν πεπατημένον καὶ αὐτόθεν λαβεῖν εὐχερὲς ὄντων τὴν καταφρόνησιν· τὸ δ᾽ ἀπακεχωρηκὸς καὶ ἐξαίσιον, φυσικῶς πως περισπούδαστον: *rei pedibus hominum expositæ, & quæ statim sine vlla difficultate capi queat, præsto esse contemptum: rei vero ab vsu hominum remotæ & raræ, naturali modo quodam esse annexum, vt studiose requiratur.* Omnino hæc ratio est, cur nonnulli Patrum, eximie verò præ cæteris Dionysius quem Areopagitam vocant, (scriptor sane antiquissimus & elegantissimus; sed quem illum esse de quo habetur mentio in Actis, soli in hac luce literarum, imperiti, & cum linguæ Græcæ, tum antiquitatis Ecclesiasticæ penitus rudes, audent affirmare:) de Sacramentis nouo quodam & inusitato dicendi genere scripserint; quod à cothurno tragico vel dithyrambicis ampullis non multum videatur distare. Sciebat videlicet Dionysius, tali genere dicendi Gentium mysteria tractari consuêsse; Demetrius Phalereus; διὸ καὶ τὰ μυστήρια ἐν ἀλληγορίαις λέγεται, πρὸς ἔκπληξιν καὶ φρίκην, ὥσπερ ἐν σκότῳ καὶ νυκτί. *mysteria,* inquit, *allegorijs exprimuntur, ad terrorem & horrorem; tanquam in adyto & nocte.* Prorsus ad hanc ideam totus Dionysij liber de sacramentis, & reliqui etiam sunt compositi. Fingit voces nouas & compositiones format inusitatas, inauditas, mirificas: quæ simpliciter verbo vno aut altero dici poterant, diffundit in plures voces admodum sonoras & magnificas; atque, vt verè obseruat Maximus, τῷ δὲ πολυπλήθει λέξεων ἀσαφῆ [illegible], *congestis verbis multis, obscurat sermonem*: consueta & vsu Ecclesiæ recepta vocabula artis (vt sic dicam) studiose refugit; tanquam ad illum quem quærebat σκοπὸν parum accommodata. Igitur lauacrum regenerationis illi non dicitur baptismus, sed θεογενεσία, *generatio* aut *natalis Dei*: neque communio, cæna Domini, sed τελετῶν τελετή, initio cap. III. & ἡ ἱεροτελεστικωτάτη σύναξις: & μυστήριον τὸ πάντων ἱεραρχικώτατον. Compositæ voces, Dionysio propriæ, multæ sunt: vt ὑπερούσιος, θεαρχία, in Cœlesti hier. cap. VII. [illegible] cap. X. & [illegible], cap. XII. Initio Ecclesiasticæ hierarchiæ, hæc sententia, *doctrina de sacramentis è Scripturis deprompta, solis fidelibus & initiatis est communicanda*; hoc lacinioso verborum ambitu exprimitur: Ὅτι μὲν ἡ καθ᾽ ἡμᾶς ἱεραρχία, παίδων ἱερῶν ἱερώτατε, τῆς ἐνθέου καὶ θείας ἐστὶ καὶ θεουργικῆς ἐπιστήμης, καὶ ἐνεργείας καὶ τελειώσεως, ἐκ τῶν ὑπερκοσμίων καὶ ἱερωτάτων ἡμᾶς ἀποδεῖξαι λογίων χρὴ τοῖς τὴν ἱεραρχικὴν μύησιν ἐκ τῶν ἱερατελεστικῶν μυστηρίων καὶ παραδόσεων τετελεσμένοις. Hæc doctrina de sacramentis Ecclesiæ appellatur ἡ καθ᾽ ἡμᾶς ἱεραρχία, *hierarchia nostra*: voce *hierarchiæ* & Latini quidam Patres vtuntur; extatque ea dictio in ijs quæ Cypriano tribuuntur De cardinalibus operibus. Dionysius aliter

aliter id nomen vſurpat in libro de hierarchia cœleſti; aliter in hoc de Eccleſiaſtica: ibi ordinem & diſpoſitionem virtutum intellectualium, ſuperiorum atque inferiorum ſignificat: hîc doctrinam de ſacramentis, & alijs cærimonijs Eccleſię; quæ ſunt in poteſtate Epiſcopi, quem illi placuit appellare ἱεράρχην, non ἀρχιερέα, more cęterorum Patrum. Hanc igitur hierarchiam ait eſſe τῆς ἐνθέου καὶ θείας καὶ θεουργικῆς ἐπιστήμης καὶ ἐνεργείας καὶ τελειώσεως: *Deo plenæ, diuinæ, deum efficientis ſcientiæ operationis,* (ſiue, *efficaciæ*,) *& initiationis.* hoc eſt, pertinere ad ſcientiam & functionem ſacerdotalem, vel epiſcopalem. videtur tot verbis id voluiſſe dicere. Græci interpretes parum ſatisfaciunt. Hoc ille ait ſe demonſtrare velle ἐκ τῶν ὑπερκοσμίων καὶ ἱερωτάτων λογίων è *ſupermundanis & ſanctiſſimis oraculis.* eſt periphraſis Scripturæ. quibus autem? τοῖς τῆς ἱερᾶς μυσταγωγίας τὴν τελετὴν ἐκ τῶν ἱεραρχικῶν μυστηρίων καὶ παραδόσεων τετελεσμένοις, *ijs qui ſunt initiati, initijs ſacræ myſtagogiæ ex hierarchicis myſterijs & traditionibus.* eſt periphraſis fidelium, qui ſacramentorum facti ſunt participes. Vides ampullas plane tragicas: nam in choris tragicorum Græcorum, nihil ita turgidum, cui non poſſint huius ſcriptoris nonnulla comparari. Mox Ieſus Chriſtus dicitur, ὁ θεαρχικώτατος νοῦς, ἡ ὑπερούσιος καὶ θεαρχικωτάτη δύναμις: quæ verba in Latinũ ſermonẽ verti non poſſunt. vim dictionũ pluribus exprimere conabimur: *mens in qua ſupremũ Dei imperium reſidet & omnẽ ſubſtantiam tranſcendens, virtus quæ eſt ſummũ Dei imperiũ.* Alibi, ſententiam Iacobi 1. 17. *omnis donatio bona, & omne donũ perfectũ, ſuperne eſt, deſcendens à patre luminũ,* ita imitatur, πᾶσα δόσις ἀγαθὴ, καὶ πᾶν δώρημα τέλειον, καὶ πᾶσα πατρόθεν κινουμένη φωτοφανείας πρόοδος εἰς ἡμᾶς ἀγαθοδότως φοιτῶσα. *omnis donatio bona, & omne donum perfectum, & omnis proceſſio luminis illuminantis, à Patre excitati, ad nos adueniens, ex illius bonitate donata.* Cœna quam egit Dominus cum ſuis diſcipulis, dicitur huic τὸ θειότατον καὶ ἀρχισύμβολον δεῖπνον τῶν πλευμάδων, *diuiniſſima & omnium Cœnarum quæ fiunt Cœna prima.* ita Græci interpretantur; ego rectius puto; *diuiniſſima Cœna, in qua ſunt inſtituta ſymbola rerum quæ fiunt;* id eſt, Euchariſtiæ, quæ hodie celebratur. Eidem in recenſione librorum ſacrorum, conſueti tituli nouis circumlocutionibus exprimuntur. Geneſis hoc pacto; ἡ τὴν ἐκ Θεοῦ τῶν πάντων γένεσιν καὶ ὕπαρξίν τε καὶ διακόσμησιν ὑφηγουμένη. Ex his paucis intelligunt cordati iuuenes, & ſacrarum antiquitatum ſtudioſi, genium elegantis illius ſcriptoris, & ſcriptionis genus magnificum & ampullatum: cuius rei cauſſam οὐδὲ παρέργως voluimus indicare.

XLIV. *Appendix ad superiorem disputationẽ.* μυστήριον σωτηρίας. pretij nostri sacramentũ. mysterium pacis & vnitatis. *& similia.*

IBIDEM.

SVperiori disputationi adijciendum est hoc corollarium. Nomina μυστήριον & sacramentũ aliquando simpliciter Patribus vsurpantur de Eucharistia antonomastice : aliquando ad has voces aliquid adijcitur, quod vel dignitatem huius sacramenti declarat, vel finem ac scopum. θεῖον μυστήριον, *diuinam mysterium*, Iustinus alijq; passim Græci ac Latini. τὸ μυστήριον Κυρίου, *mysterium Domini*, Basilius, p. 597. τὸ δεσποτικὸν μυστήριον, *Dominicum mysterium*, Oecumenius ad XI. cap. prioris ad Cor. sic, *rei sunt Dominici sacramenti.* in Concilio Toletano, XII. τὸ τοσοῦτο καὶ τοιοῦτο μυστήριον, Basilius, pag. 597. μέγα τῆς σωτηρίας μυστήριον, *magnum salutis sacramentum*, idem in Liturgia : vt apud Augustinum, *pretij nostri sacramentum*, Confess. cap. XIV. quatenus hoc mysterium est memoria sacrificij illius Christi, in quo solo posita salus nostra, & pretium nostrum. *mysterium pacis & vnitatis*, ex Augustino Gratianus De consecrat. dist. II. can. 36. can. 58. canone autem 62. è tractatu XXVI. in Iohannem : *Hoc sacramentum pietatis est signum vnitatis, vinculum charitatis.* alibi dixit idem, *vnitatem corporis Christi participare*, pro sumere Eucharistiam, vt in III. de consensu Euangelistarum. *mysterium fidei*, Gregorius Magnus ; *Mysterium fidei dicitur, quia credere debes quod ibi salus nostra consistit.* apud Grat. can. 73. Harum appellationum & similium, si essemus, vt par erat, semper memores, & pie vitam instituere, & vnitatem colere cum membris Christi, fratribus nostris, velimus nolimus, diligentius studeremus.

XLV. DESIDERATA. *Eruitur hæc appellatio è loco veteris Glossarij. Desiderium initiandorum perueniendi ad epoptiam. Catechumenorũ desiderium percipiendi sacramenta baptismi & Eucharistiæ.* desiderare *& desiderium, de sacramentis, præsertim de Eucharistia.*

IBIDEM.

PErtinet ad sermonem de mysterijs ea etiam obseruatio, quam hîc proponam. In optimo Glossario ita scriptum est ; *Desiderat.* λιτυργιά· τελετή. mendum est manifestum, in quo tollendo viri clarissimi industriam suam varie exercuerunt. Solus Scaliger verum inuenit. Legendum enim vt ille emendauit, *Desiderata.* Ea vox ad ritus paganorum si referatur, significat epoptiam, quæ fuit pars vltima mysteriorum, vt ostendimus. ad hanc toto quinquennio præparabantur : quo temporis spatio docebantur futuri epoptæ ardentissimo desiderio, & cum suspirijs diem epoptiæ exspectare. Luculente hoc

 probat

probat locus Tertulliani ex initio libri aduersus Valentinianos;quem subijciam, vt est ab eodem magno Aristarcho felicissime restitutus. *Nam & illa Eleusinia heuresis & ipsa Atticæ superstitionis, quod tacent pudor est. Iccirco & aditū prius cruciant; diutius initiant, quàm consignant; cum Epoptas ante quinquennium instituunt, vt opinionem suspendio cognitionis ædificent: atq; ita tantam maiestatem exhibere videantur, quantam præstruxerunt cupiditatem. Sequitur jam silentij officium. Attente custodiunt quod tarde inuenitur. cæterum tota in adytis diuinitas, tot suspiria epoptarum, totum signaculū linguæ, simulacrum membri virilis reuelatur.* Iure igitur epoptię teleta dici potuit *desiderata*, ad quam tanto cum desiderio,per tot suspiria perueniebatur. Sed quia vocem λιτουργία vsurpasse veteres in suis mysterijs non legimus: præstat notulam hanc Glossatoris ad ritus Christianorum referre. Iam ostendimus Catechumenos & Competentes fuisse institutos desiderare tota cupiditate,sacramentorum participationem, quæ erat ipsorū epoptia. Quamobrem *desiderata* est initiatio in Christianismo; id est, baptismus,& quoduis sacramentorū,antonomastice vero S. Eucharistia, teletarum teleta, sacramentū sacramentorum, vt antè dicebamus è Dionysio & Bernardo. De hoc sacramento peculiariter vsurpari verbum *desiderare*, apud Latinos Patres obseruauimus. Tertullianus ad vxorē lib. I I. cap. I V. *quis patietur de cibo,de poculo inuadere, desiderare,in mente habere?* cap. V I. *De cuius manu desiderabit? de cuius poculo participabit?* Ambrosius de fratre suo. *Dei gratiā & accepit desideratā, & seruauit acceptā.* Idē de sacramentis libro quarto: *Ista gratia quā accepisti, si teneas quod accepisti, erit diuturna atq; perpetua. Veniebas ergo desiderans, vtpote qui tantā gratiā videras: veniebas desiderans ad altare, quò acciperes sacramentū.* Eligius homilia VIII. *Quia metuenda pariter & desideranda Dominicæ Cœnæ sacramenta celebramus, fratres charissimi.* mox: *desideranda verò, quia in his tutissimū nostræ salutis speramus habere suffragium.* Dicitur & de baptismo, qui erat Christianis initiationis principium. Optatus Mileuitanus libro quinto, *Quum ab accipientibus baptisma desiderari debeat, vos desiderandos esse proponitis.* Augustinus epistola C V I I. *Audit sacerdotē exhortantē populū Dei, orare pro catechumenis, vt eis desiderium regenerationis inspiret.* de quo more diximus supra è Chrysostomo. Idem, de fide & operibus cap. sexto. *An vsq; adeo dissimulamus à sensibus nostris, vt vel nos ipsos non recordemur, quàm fuerimus attenti atq; solliciti, quid nobis præciperent à quibus catechizabamur, cum fontis illius sacramenta peteremus, atque ob hoc Competentes etiam vocaremur? vel non intueamur alios, qui per annos singulos ad lauacrum regenerationis accurrunt, quales sint ipsis diebus quibus catechizantur, scrutantur, quanta vigilantia conueniant, quo studio ferueant, qua cura pēdeant? Si tunc tempus non est discendi quæ vita congruat tanto quod accipere desiderant sacramento,*

sacraměto, quãdo erit. Huius desiderij mentionē faciens persæpe Chrysostomus, obseruat aliquoties, primū eius exemplū ab Eunucho datum esse, qui in fide Christiana à Philippo institutus, cupiditate baptismi subito correptus, vehementiam desiderij sui, ipso loquendi genere declarauit, inquit Chrysostomus, cùm ait, Ἰδοὺ ὕδωρ, τί κωλύει βαπτισθῆναι; *Ecce aquã, quid impedit quominus ego baptizer?* idem alij Patres obseruant. Hilarius in Psalmum LXVII. loquens de Candace. *Ipse baptismi gratiam sibi postulat dicens; Ecce aqua; quis prohibet me baptizari? sacramentum ipsum baptismi adeo impatientis desiderij cupiditate præueniens, vt à diacono ministeriũ Apostolici officij salutis suæ cupidus exigeret.* Baptismo adiungebatur vnctio, quam etiam sacramenti nomine Patres appellant. ergo etiam de hac verbum *desiderare* vsurparunt. Zeno Veronensis, sermone de ieiunio. *Per quod admonet nos, vt vnguentũ regale & vnguentũ sacerdotale, si qui nondum consecuti sunt Catechumeni, desiderent ac requirant.* Huc pertinet quod ait Augustinus, De veritate relig. cap. XVII. populum Iudaicũ tempore seruitutis, in veteri lege, multis sacramentis fuisse oneratũ: *hoc enim, ait, talibus vtile erat ad desiderandam gratiam Dei.* Non prætermittam elegantem locum Gregorij Magni, quo egregie confirmantur quæ diximus. Sic ille in epistola XXIV. lib. septimi, loquens de Iudæorum quorundam conuersione. *Si sanctum Pascha elegerint exspectare, iterum cum Episcopo loquere, vt modò quidem Catechumeni fiant, atque ad eos frequenter accedat, geratq. solicitudinem, & animos eorum admonitione suæ adhortationis accendat, vt quanto exspectatur eis longa festiuitas, tanto se præparare, & eam desiderio feruenti debeant sustinere.*

XLVI. ΧΑΡΙΣ. GRATIA. προσέρχεσθαι πρὸς τὴν χάριν. venire ad gratiam. gratia salutaris & *similia.* gratia *nomen baptismi. Sacramentum & gratia Sacramenti.*

IBIDEM.

QVid sit *gratia* in doctrina Sacramentorum postea sedulo exponetur. hic tantum notabimus, & Græcis Patribus sæpe nomen χάρις, & Latinis *Gratia* poni pro baptismo aut Eucharistia. Cyrillus Ierosolym. in quarta mystagogica, ait Salomonem Ecclesiastæ IX.7. cùm dicebat, *Vade & comede in lætitia panem tuum, & bibe*, intellexisse de pane spirituali, αἰνιττόμενον τὴν χάριν, *ænigmatice designantem gratiam*, id est, sacramentum Cœnæ Domini. apud alterum Cyrillum sæpius occurrunt hæ locutiones, τῆς θείας χάριτος μεταλαμβάνειν, & προσιέναι πρὸς τὴν ἁγίαν χάριν, de participatione Cœnæ Dominicæ. similiter apud Latinos, *venire ad gratiam.* Optatus libro v. de Eucharistia lo-

 quens:

quens: *Veniunt gentes ad gratiam. exhibet ille qui inuitare dignatus est: ministerium exercet turba famulorum.* id est, sacerdotes. non multo aliter apud Chrysostomum, in oratione LXXXIX. ὁ τῇ χάριτι προσδραμόντες. etsi non de sola Eucharistia loquitur. Augustinus; *ipsa gratia partes vocantur.* de quibus verbis paullo post plura. Sic *gratia salutaris*, apud Cyprianum, de lapsis. *gratia communionis*, &, *sanctæ communionis gratia*, apud Gratianum è Concilio Toletano, De consecr. dist. IV. can. II. Sic ἡ θεία καὶ θεοποιὸς χάρις apud Simeonem Metaphrasten est periphrasis Eucharistiæ. nec minus sæpe de baptismo dicitur; qui plurima quum habeat nomina, quæ recensent Clemens Alexandrinus, Pædag. lib. I. Gregorius Naz. oratione XL. & Chrysostomus non semel, vnum illorum est χάρισμα, vel χάρις. in quarta mystagogica Cyrilli, προσέρχεσθαι τῇ χάριτι, est; *accedere ad baptismum.* Cæterum, siue Eucharistia, siue baptismus dicantur *Gratia*; semper meminisse oportet, familiarē esse Scripturis & Patribus locutionem, quæ nomina signorum & rerū significatarum inuicem permutat. Nam proprie, aliud sunt sacramenta, aliud gratia, *quæ sacramentorum virtus est*, inquit Augustinus in Psalmum LXXVII. Sacramentum igitur Cœnę Domini ore accipimus & manducamus: *at gratia non consumitur morsibus*, ait idem, tract. XXVII. in Iohannem, de sacramento Eucharistiæ disserens. Quare cùm ait Cyprianus in historia, quam narrat in libello de lapsis, *nec immerentibus ad salutem prodest, quod sumitur, quando gratia salutaris, in cinere sanctitate fugiente, mutetur.* luce clarius est, sacramentalem eam esse locutionem; & *gratiam salutarem* appellari, non virtutem sacramenti, vt modò exponebat Augustinus, sed symbola gratiæ; id est, panem consecratum.

XLVII. ΤΑ ΑΓΙΑΣΜΑΤΑ. μετάληψις τῶν ἁγιασμάτων: *& similes locutiones.* ἁγιάσματα *res sanctificatæ, non sanctificationes. Panis Eucharistiæ,* ἅγιόν τι καὶ ἁγιάζον. Sanctum Domini. τὰ ἅγια. τὰ ἅγια τῶν ἁγίων. ἁγίασμα *pars templi. item aqua lustralis.* ἁγιασμὸς *pars Liturgiæ.*

IBIDEM.

Apud Græcos scriptores Ecclesiasticos frequenter admodum appellatione τῶν ἁγιασμάτων intelligitur Cœna Domini. In Basilij Liturgia leges, μετοχὴν τῶν ἁγιασμάτων, & μετάληψις τῶν ἁγιασμάτων, de participatione panis quem frangunt fideles. Ibidem petit à Deo sacerdos pro populo, ὑποδέχεσθαι ἀξίως τὴν ἐλπίδα τῶν ἁγιασμάτων, εἰς ἐφόδιον ζωῆς αἰωνίου; *vt digne suscipiat spem rerum sanctificatarum, in viaticū vitæ*

vitæ æternæ. Photius ad canonem Apostolicum VIII. ἑτοίμους πάντας εἶναι καὶ ἀξίους ἀεὶ τῆς τῶν ἁγιασμάτων μεταλήψεως ὁ κανὼν βούλεται (ὡς) καὶ μάλιστα τοὺς ἱερωμένους. *hic canon vult, vt ij. præsertim, qui sacra ministeria obeunt, semper sint parati ad participationem rerum sanctificatarum.* id est, Eucharistiæ. Balsamon ita sæpissime loquitur, vt ad interrogationes canonicas Timothei, in prima, ἐὰν καιροῦ τύχῃ ἐπιτηδείου, καὶ μεταλάβῃ τῶν ἁγιασμάτων ἀγνοῶν. *si nactus opportunitatem participauerit Eucharistiæ, ignorans*: ad tertiam; οὐ μόνον τῶν ἁγιασμάτων οὐ μεθέξει, ἀλλ' οὐδὲ τοῖς πιστοῖς συνευξεται ἢ συναθροισθήσεται. & ad canones Nicenos persæpe. In libro Iuris Canonici Græcorum, hoc sensu sępe vox ista occurrit: male verò docti vertunt *sanctificationes.* nam postulat omnino analogia, vt τὰ ἁγιάσματα vertamus *res sanctificatæ*; vt τὰ δόματα vel δωρήματα, *res donatæ.* τὸ λῆμμα, *res accepta,* τὸ ἀπάντημα, *res quæ occurrit,* non occursus. Ratio appellationis prorsus eadem, quæ in *eulogia* & *eucharistia.* de quibus antea est actum. nam vti dicebamus, εὐλογεῖν, εὐχαριστεῖν & ἁγιάζειν pro eodem accipiuntur. Itaque aliquando coniunguntur εὐλογεῖν, vnde *eulogia,* & ἁγιάζειν, vnde τὰ ἁγιάσματα. vt cùm Cyrillus in epistola ad Calosyrium ait, in Ecclesia τὰς δωροφορίας ἁγιάζεσθαι καὶ εὐλογεῖσθαι καὶ πληροῦσθαι παρὰ τοῦ Χριστοῦ. Etsi autem, proprie hęc vox passiuam significationem habet, vti diximus; non est tamen dubitandum, quin panis huius sacramenti, vi Spiritus Sancti, & sanctificetur & sanctificet, quatenus est instrumentum gratiæ. Origenes aduersus Celsum, libro VIII. ἡμεῖς δὲ τῷ τοῦ παντὸς δημιουργῷ εὐαρεστοῦντες, καὶ τοὺς μετ' εὐχαριστίας καὶ εὐχῆς τῆς ἐπὶ τοῖς δοθεῖσι προσαγομένους ἄρτους ἐσθίομεν· σῶμα γενομένους ἅγιόν τι, καὶ ἁγιάζον τοὺς μετ' ὑγιοῦς προθέσεως αὐτῷ χρωμένους. *Nos vero Creatori rerum omnium morem gerentes, panes etiam qui offeruntur, cum gratiarum actione & oratione pro acceptis donis comedimus; qui quidem corpus fiunt sanctum quoddam, eos sanctificans qui bono cum proposito ipsis vtuntur.* Apud Cyprianum De lapsis, quando ita scribit sanctus Martyr, *Cum quædam arcam suam, in qua Domini sanctum fuit, manibus indignis tentasset aperire*; per *Domini sanctum* intelliguntur quæ vocant Græci τὰ ἁγιάσματα, panis nempe consecratus. Mox iterum: *sanctum Domini edere & contrectare non potuit.* deinde, vocat id ipsum *gratiam salutarem,* & ait in cinerem versam, vt modò dicebamus. ibidem, mysticum Christi sanguinem appellat *sanctificatum in Domini sanguine potum.* Græci aliquando etiam nominant τὰ ἅγια. Chrysostomus ad Innocentium Papam; ἔνθα τὰ ἅγια ἀπέκειτο εἰσελθόντες. aliquando etiam ἅγια ἁγίων, vt in Commentario Hesychij in Leuiticum sæpius. & Gratianus è Concilio Rhemensi: *quibus prohibetur ne sacrarium ingrediantur, nec ad altare appropinquent, illis sancta sanctorum committuntur?* apud Dionysium initio Hierarchiæ Eccles. τὰ ἅγια

τῶν ἁγίων in genere appellantur omnia sacramenta. Interdum ἁγίασμα ponitur pro sanctiore parte templi, vbi est mensa Domini: vt apud Eusebium Historiæ lib. VII. cap. XV. εἴσω τε πρὸς αὐτῷ σήσας τῷ ἁγιάσματι. In posteriorum scriptis ἁγίασμα sæpissime legitur, non pro Eucharistia, sed pro aqua, vti vocant benedicta, siue lustrali. Est & Liturgiæ pars, quæ vocatur ἁγιασμὸς, *sanctificatio*; in qua celebratur nomen Domini hac formula, *Sanctus, Sanctus Sanctus, Dominus Sabaoth.* Ita accipe apud Chrysostomum tomo VI. p. 4. μόνον ὕμνει μετὰ πολλῆς τῆς φρίκης, ὃ μυστικὸν ἐκεῖνο τοῦ ἁγιασμοῦ ἀναφέρουσαι μέλος. Vide Seueriani homiliam secundam, eidem tomo adiectam, p. 597. & 598.

XLVIII. ΤΟ ΑΓΑΘΟΝ. ΤΟ ΤΕΛΕΙΟΝ. *Cur Eucharistia nominatur* ipsum bonũ: *item* perfectio *vel* consummatio.

IBIDEM.

BAsilius Magnus epistola ad Amphilochium, canone LV. ὁ ἔξω ὢν τῆς ἐκκλησίας, εἴργεται τῆς κοινωνίας τοῦ ἀγαθοῦ. Balsamo exponit: ἀπείργεται ἐκ τῆς ἁγίας μεταλήψεως. igitur τὸ ἀγαθὸν, *bonum* vel *ipsum bonum* aut *summum bonum*, vt apud philosophum exponitur τἀγαθὸν, est Eucharistia. rectè. nam in Cœna Domini, ipsum Christum in mysterio percipimus, in quo sunt omnes thesauri bonorum, & qui solus est vere bonus. Idem, canone LXXV. οὕτω λοιπὸν καταξιούσθω τῆς τοῦ ἀγαθοῦ κοινωνίας. in LXXXI. οὕτω δικτοὶ ἔσονται τῇ τοῦ ἀγαθοῦ κοινωνίᾳ. In canonibus Ancyrani Concilij, & alijs, pro eo leges, ἐλθεῖν ἐπὶ τὸ τέλειον, *venire ad id quod perfectum est.* & τελείως δέχεσθαι, *recipere aliquem plene & perfecte.* item μετέχειν τοῦ τελείου, & λαμβάνειν τὸ τέλειον. quare τὸ τέλειον, perfectio aut consummatio, est ipsa Eucharistia: quæ etiam Dionysio dicitur τελείωσις, vt antè obseruabamus: quia coniunctioni nostrę cum Christo, cuius instrumenta sunt Verbum Dei & Sacramenta, veluti colophonem imponit participatio corporis & sanguinis Christi in Cœna Dominica: nullus enim restat alius modus, quo in terris versantes arctius cum Christo capite nostro coniungamur.

XLIX. ΜΕΤΑΛΗΨΙΣ. μεταλαμβάνειν τῆς θεότητος *apud Damascenum.* μεταλήψεως μετέχειν.

IBIDEM.

OBseruat Iohannes Damascenus sacramentum Communionis ita vocari: Μετάληψις λέγεται· δι' αὐτῆς γὰρ Ἰησοῦ θεότητος μεταλαμβάνομεν. *Appellatur* μετάληψις participatio, *quia per illã participamus Christi*

Christi deitatem, siue *diuinitatem* : etsi proprie θεότης est *deitas*. hoc autem propterea sic Damascenus, quia plures Patrum finem Sacramentorum statuebant, θέωσιν, vt per illa fideles dij fierent : quod antea exposuimus, atque ita passim omnes Patres loquuntur, & verba θεῶσαι ac θεοποιῆσαι, vsurpant. Porrò hæc significatio vocis μετάληψις, apud Græcos Patres frequentissima est. Apud Iustinum in Apologia II. leges, μεταλαβεῖν ἀπὸ τοῦ εὐχαριστηθέντος ἄρτου : *partem capere de pane super quo gratia sunt acta.* sed μετάληψις, quando est nomen Eucharistiæ, non iam actionem significat, verùm ipsa symbola, ipsum Christi corpus mysticum. inde apud Chrysostomum homilia XVII. in eam ad Hebr. τῆς μεταλήψεως μετέχων, ad verbum, *participans participationis*, id est, cœnæ Domini. Inter epistolas Zonaræ nondum editas, vna extat, cuius hic est titulus, Εἰ φθαρτή ἐστιν ἡ ἁγία τοῦ Χριστοῦ μετάληψις, εἴτε καὶ ἄφθαρτος. de qua plura dicentur inferius.

L. ΑΙ ΑΓΙΑΙ ΜΕΡΙΔΕΣ. PARTES. *Panis fractio in partes minutas.* κλάσματα. portio. buccella. mica. μερίδες. *De modo accipiendi Eucharistiam nonnulla.*

IBIDEM.

Apud Bedam in cap. x. prioris ad Cor. & apud Gratianum De consecr. dist. II. can. 58. extant hæc verba Augustini. *Nec quando manducamus partes de illo facimus : Et quidem in sacramento sic fit, & norunt fideles quemadmodum manducent carnem Christi : vnusquisque accipit partem suam ; vnde & ipsa gratia* PARTES *vocantur.* Iam ostendimus *gratiam* hoc loco esse symbola S. Eucharistiæ. quare hoc significauit isto loco Augustinus, vnam ex appellationibus Eucharistiæ esse PARTES. Videtur esse idioma Ecclesiarum Africanarũ. Olim in Ecclesia panis diuidendus fidelibus frangebatur in partes minutas, quas vocarunt è re κλάσματα, & μερίδας, *particulas*, potius quàm μέρη *partes* : quia vt aiunt Patres Concilij Niceni canone quinto, οὐ πολὺ λαμβάνομεν, ἀλλ᾽ ὀλίγον, ἵνα γνῶμεν ὅτι οὐκ εἰς πλησμονήν, ἀλλ᾽ εἰς ἁγιασμόν. *non multum panis aut vini accipimus, sed parum ; vt intelligamus, non ad satietatem illa capi, sed ad sanctificationem.* Latini modò *partem* vocant, modò *portionem*. Augustinus *buccellam*, sed de Iuda, quem sacræ Cœnæ fuisse participem ipse credidit, alij negarunt, dixerunt & *micam*. Paschasius de corpore & sanguine Domini, cap. XVII. *Hoc mysterium dum communicas, dilata sinum mentis tuæ, emunda conscientiam ; & percipe non quantum mica exhibet, sed quantum fides capit.* In historia insigni quam narrat Euagrius libro IV. cap. XXXVI. nominantur ἅγιαι μερίδες. Has partes olim

olim fideles de manu sacerdotis manu sua accipiebant. nam in XXI. Statuarum Chrysostomi, tomi Sauiliani, p. 605. ter ea de re dicitur δέχεσθαι τῇ χειρί. *manu accipere.* sed apud Eusebium Historiæ lib. VII. cap. IX. legitur χεῖρας εἰς ὑποδοχὴν τῆς ἁγίας τροφῆς προτείνειν. *manus porrigere ad susceptionem sanctæ alimoniæ.* quod melius exprimit morē antiquum: vtramq; enim manum porrigebant, & cauo dextræ supposita sinistra panem suscipiebant, vt est apud Cyrillum in quinta mystagogica. Postea superstitio consuetudinem inuexit conficiendi ex auro, vel alia materia pretiosa quædam δοχεῖα, vascula, quibus pro manu vtebantur. sed damnatur & tollitur ea consuetudo grauissimo can. CI. Concilij sexti Oecumenici, siue in Trullo. Obtinuit tamen post illud decretum, etiam in nonnullis Græcæ Ecclesiæ locis, vt sacramentum laicis non in manus traderetur, quod præcise canon ille iubebat; sed in os insereretur. Balsamon in commentario superioris canonis huius moris meminit, non tanquam vniuersæ Ecclesię Grçcæ communis, sed tanquam alicubi recepti. ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, inquit, μεταδίδοται τοῖς λαϊκοῖς τὸ ἅγιον σῶμα τοῦ Χριστοῦ, οὐκ ἐγχειρίζεται. quem morem ipse quum non posset negare verbis canonis repugnare, negat repugnare menti. Eum vide, atque obiter nota, μεταδίδοσιν proprie dici, cum manu presbyteri in os sacramentum inditur: ἐγχείρεσιν, cum in manus traditur. Omitto alios ritus circa has particulas, de quibus non est hîc dicendi locus.

LI. ΤΑ ΔΩΡΑ: ΤΟ ΔΩΡΟΝ. DONA. *Oblationes in vsum Eucharistiæ.* τὰ προηγιασμένα δῶρα. Sacrificium commemorationis. μεταλαμβάνειν τῶν δώρων. τὸ δῶρον, *gratia Sacramenti, tam de baptismo, quàm de Eucharistia. Spiritus S. dictus* Munus. *Mali an accipiunt Corpus Christi.* δῶρον *sacrificium. Locus è Concilio Niceno. item alius ex Epiphanio illustratus.*

IBIDEM.

IN Liturgijs antiquis & apud Patres, τὰ δῶρα, vel τὰ ἅγια δῶρα, appellantur oblationes panis & vini, ad sacram communionem in Ecclesia veteri solitæ offerri. Erat moris primitus, Iustino teste & alijs, vt ex his oblationibus sumeretur ad consecrationem in vsum Eucharistię, quantum sufficeret. Propterea in Græcorum monumentis τὰ ἅγια δῶρα, vel τὰ προηγιασμένα δ. aut simpliciter τὰ δῶρα, vel τὰ ἅγια, pro ipso Christi corpore mystico accipiuntur: vel propter iam factam consecrationem; vel propter futuram. Nam in Liturgia Chrysostomi nondum facta erat consecratio, cùm ait sacerdos in prece mystica:

ἀξίωσον

ἀξίωσον προσενεχθῆναί σοι ὑπ' ἐμοῦ, τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ ἀναξίου δούλου σου, τὰ δῶρα ταῦτα: *da vt à me peccatore & indigno seruo tuo, hæc dona tibi offerantur.* & in Liturgia etiam Romana, offeruntur Deo pro Ecclesia Catholica, *dona & munera.* Sed quid intelligi vellent per hæc dona, declarant sequentia verba Chrysostomi, σὺ γὰρ εἶ ὁ προσφέρων, καὶ ὁ προσφερόμενος. *Tu Christe idem es qui offers, & qui offerris.* Commemorationem enim vnici Christi sacrificij in Cruce oblati, vocabant *sacrificium*, & aliquando *sacrificium commemorationis*, aliquando *sacrificium corporis Christi*, vt postea ostendetur. Igitur τὰ δῶρα etiam, siue ante consecrationem, siue post, vsurpantur Patribus, pro ipso corpore Christi mystico, quod dicebatur offerri per commemorationem veræ illius oblationis semel factæ. Inde factum, vt *dona* acciperent pro ipsa Cœna Domini. idem enim est locis sexcentis apud Patres, μεταλαμβάνειν τῶν ἁγίων δώρων, & participare sacræ Cœnæ. atque hæc locutio ita fuit in Ecclesia Græca vsu trita, vt Balsamon ad canonem XIX. Concilij Carthaginiensis, vocem & pueris fidelium notam, *Eucharistia*, per istam interpretur: δίδοται inquit, ἡ εὐχαριστία, ἤγουν τὰ ἅγια δῶρα. Dicebamus supra, Græcos duabus mensis vti ad celebrationem Eucharistiæ: vna, in qua primò panis & vinum apponuntur, & præparantur ad futuram consecrationem. ibi igitur apposita, dicunt δῶρα, vel τὰ προκείμενα δῶρα. in qua appellatione quantum lateat significationis occultæ, declarat Nicolaus Cabasilas in Expositione Liturgiæ, capite secundo. Dixerunt etiam hoc sacramentum τὸ δῶρον, diuersam ob caussam. Nam aliquando τὸ δῶρον *donum*, idem est ac *gratia*, proprie accepta pro virtute sacramenti, vt exponebamus ex Augustino. Itaque regeneratio, quæ est baptismi fructus, & quò spectat vis tota illius sacramenti, appellatur ἡ δωρεὰ vel τὸ δῶρον. Chrysostomus in Matthæum, homilia LXXXIII. Ἐν τῷ βαπτίσματι, διὰ αἰσθητοῦ μὲν πράγματος γίνεται, τοῦ ὕδατος, τὸ δῶρον· νοητὸν δὲ τὸ ἀποτελούμενον, ἡ ἀναγέννησις, εἴτουν ἀνακαίνισις. *In baptismate per rem sensui obiectam, nempe aquam, donum illud confertur: sed quod efficitur intellectu percipitur, regeneratio, siue renouatio.* Augustinus contra Manichæum, lib. XIX. cap. XVI. de baptismo disserens; *Hæc omnia fiunt & transeunt, virtus tamen quæ per ista operatur, iugiter manet: & donum spirituale, quod per ista insinuatur, æternum est.* & propterea baptismum etiam appellari τὸ δῶρον, Donum, obseruat Gregorius Nazianzenus, oratione XL. quæ est in sanctum baptisma. *Multis*, inquit, *nominibus appellatur* τὸ φώτισμα, *illuminatio*, id est, baptismus: deinde, δῶρον καλοῦμεν, χάρισμα, βάπτισμα, χρίσμα. *vocamus Donum, Gratiam, Baptismum, Chrisma*, siue *Vnctionem.* Basilius in sanctum baptisma, Cur, ait, differs baptismum, δέον ἐπιτρέχειν τῷ δώρῳ, *quum oporteat curriculo accedere ad Donum.* iterum, ἵνα βέβαιον

 ἡμῶν

ἡμῶν παραδομένη τὸ δῶρον. Vt baptiſmum, ſic etiam Euchariſtiam appellarunt *δῶρον*, Donum ; nempe Spiritus Sancti, cuius efficacia perficitur illa communio, in qua, ſicut antè dicebamus, poſitus eſt huius diuini ſacramenti fructus. Quinetiam ipſe Spiritus Sanctus, vnicus tanti myſterij effector, appellatur DONVM, & MVNVS *κυρίως*. Ambroſius in ſymbolum Apoſtolorum, *Æternitas eſt in Patre, ſpecies in Imagine, virtus eſt in Munere*; id eſt, in Spiritu Sancto. Proptereа Paſchaſius in libro De corpore & ſanguine Domini, negabat malos corpus Chriſti vere accipere ; quia non accipiant Donum, id eſt, Spiritum Sanctum. *Caro, ait, & ſanguis per eundem Spiritum Sanctum conſecratur: alioqui malo, nec caro eſt, nec ſanguis: quia ſine donante Spiritu nullum male præſumentibus donum ex Deo præſtatur ; nam idem Spiritus Donum dicitur.* Aliquando Euchariſtia appellatur *τὸ δῶρον*, eandem ob cauſſam, propter quam dicitur & Sacrificium: quia videlicet eſt commemoratio ſacrificij ſemel à Chriſto oblati. Sic accipe in Liturgijs : vt in ea quæ habetur in Clementis Conſtitutionibus, lib. VIII. cap. XIII. *ὑπὲρ τοῦ δώρου τοῦ προσκομισθέντος Κυρίῳ, τῷ Θεῷ δεηθῶμεν, ὅπως ὁ ἀγαθὸς Θεὸς προσδέξηται, αὐτὸ διὰ μεσιτείας τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ. Oremus pro dono, quod Domino Deo offertur ; vt Deus pro ſua bonitate illud ſuſcipiat, per interceſſionem Chriſti ipſius.* Donum ſiue ſacrificium, eſt ſymbolum corporis Chriſti, quod ſumitur in ſacra illa actione, ad celebrandam memoriam mortis Chriſti, vt poſteà exponetur. Patres aliquando ſimpliciter hoc ſenſu vſurpant *τὸ δῶρον*; aliquando *τὸ σωτήριον δῶρον*, aut *τὸ ἱερὸν καὶ μυστικὸν δῶρον*. vt in primo tomo Chryſoſtomi, p. 916. Ita accipiendum in canone quinto Niceni Concilij ; quo loco iubetur Synodũ haberi ante Quadrageſimam ; *ἵνα*, inquit, *πάσης μικροψυχίας ἀναιρουμένης τὸ δῶρον καθαρὸν προσφέρηται* : *vt omni ſimultate ſublata Donum purum offeratur Deo.* Verum eſt, quod quidam ſcribunt, his verbis alluſiſſe Patres ad præceptum Domini, apud Matthæum, v. 23. ſed & illud veriſſimum eſt, appellatione *doni* hîc Paſcha & S. Euchariſtiam intelligi, & vt Patres loquebantur, ſacrificium Chriſtianorum. Non intellexit hunc vocis iſtius vſum, vir eruditus Conſalus Ponce de Leon, interpres libri Epiphanij, qui inſcribitur Phyſiologus, iſto loco, è capite quinto, *πίε ὕδωρ ζῶν, τουτέστι τὸ ἅγιον δῶρον· κοινωνῶν γὰρ ἐν μετανοίᾳ, ἀνακαινώσῃ σεαυτὸν λοιπὸν διὰ τῆς αὐτῆς, καὶ τῷ θανάτῳ δοθήσεται ἡ ἁμαρτία. bibe aquam viuentem ; id eſt, ſanctum donum: nam communicans cum pœnitentia, per ipſam te in poſterũ renouabis, & morti dabitur peccatum.* Et per ſe clarum eſt mediocriter verſato in Patribus Græcis, *τὸ δῶρον*, hic eſſe, Cœnam Domini : & vox proxima *communicans*, id oſtendit maniſeſtiſſime. quare non debuit Conſalus alio referre. Aliquando Patribus Euchariſtia dicitur *δῶρον*

ζωτικόν,

ἐξιτήριον, *donum à discedente donatum.* Sic scribit Basilius in homilia de charitate, Christum reliquisse ἐξιτήριον δῶρον τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς, μέλλοντα συμπληροῦν τὴν ἐν σαρκὶ οἰκονομίαν. *reliquisse*, inquam, *suis discipulis donũ profectitium, quum inibi esset, vt dispensationem in carne suam impleret.* Hieronymus ad caput XI. prioris ad Corinthios. *Christus etiam passurus, vltimam nobis commemorationem, siue memoriam, dereliquit. Quemadmodum si quis peregre proficiscens aliquod pignus ei quem diligit derelinquat: vt quotiescunque illud viderit, possit eius beneficia & amicitias memorari: quod ille, si perfecte dilexit, sine ingenti desiderio non potest videre vel fletu.* Augustinus epist. CXVIII. *Saluator quo vehementius commendaret ministerij illius altitudinem; vltimum hoc voluit infigere cordibus & memoriæ discipulorum, à quibus ad passionẽ digressurus erat.* Gaudentius in secundo tractatu: *Vere istud est hereditarium munus Testamenti eius noui, quod nobis ea nocte qua tradebatur crucifigendus, tanquam pignus suæ præsentiæ dereliquit.* Eusebius Emissenus; *Quia corpus assumptum ablaturus erat, ab oculis nostris, & sideribus illaturus, necessarium erat, vt die Cœnæ sacramentum nobis corporis & sanguinis sui consecraret: vt coleretur iugiter per mysterium, quod semel offerabatur in pretium.* Hæc luculente exponunt nobis quo sensu dicatur S. Eucharistia δῶρον ἐξιτήριον. est enim tanquam pignus præsentiæ Christi post sideribus illatum ipsius corpus.

LII. ΕΦΟΔΙΟΝ. VIATICVM. *Nemo perfectè Christianus ante participationem sacramentorum. Sacramenta viæ subsidia. ostenditur tam baptismum quam Eucharistiam dici* viatica fidelium.

IBIDEM.

SEntentia veterum pietatis Christianæ Antistitum fuit, eos qui ad Christianismum aspirarent, prius quàm Sacramentorum facti essent partucipes, neque esse, neque dici posse Christianos; neque ad Ecclesiam pertinere. Aditum enim ad Ecclesiam, via quidem ordinaria, patere vnicum, ex institutione Christi, per baptismum: neq; satis esse, hanc semel esse ingressum; sed ali in ea oportere, foueri, & coniungi Christo capiti nostro etiam per sacramentalem panis eius manducationem. Passim igitur Patres, baptismum & sacramentum corporis Christi ad salutem docent esse necessaria; non quidem absoluta necessitate, sed ex ordinatione Domini. vide Augustinum libro I. de peccatorum meritis & remiss. cap. XXIV. & locis alijs quamplurimis. Propterea hæc diuinitus instituta sacramenta vocarunt ἐφόδια & *viatica*, quasi dicas, viæ subsidia: nam hæc vita, stylo Scripturarum, via quædam est. Basilius ita nominat baptismum,

 homilia

homilia in S. baptisma: ἀσφάλισαι τὴν νεότητα τῷ τοῦ βαπτίσματος χαλινῷ. παρέδραμέν σε ἡ ἀκμή; μὴ ζημιωθῇς τὸ ἐφόδιον, μὴ ἀπολέσῃς τὸ φυλακτήριον. *firma juuentutem freno baptismi. præterijt flos ætatis. caue iacturam viatici facias; caue amittas munimen & præsidium tuum.* Gregorio Naz. in eiusdem argumenti oratione, baptista cùm administrat sacramentum dicitur ἐφοδιάζειν, *viatico instruere.* Balsamon ad Interrogationes canonicas Timothei Episc. Alex. ait, τὸν δαιμονιζόμενον, quem vexant mali Spiritus, sed qui habeat dilucida interualla, in quibus neque enuntiet, neque blasphemet sacramentum, in morte baptizari debere, ne discedat ex hac vita priuatus gratia baptismi, ἵνα μὴ στερηθῇ τοιούτου ἐφοδίου, *& careat tali vatico.* Cœna quoque Domini nuncupatur viaticum, & respectu vitæ huius, ad quam pie transigendam, magnum id est instrumentũ; & respectu mortis, quæ est via ad futuram vitam. in canone XIII. Concilij Niceni; Εἴ τις ἐξοδεύοι, τοῦ δεσποτικοῦ ἐφοδίου μὴ ἀποστερείσθω. *si quis decedat, Dominico viatico ne fraudetur.* In plerisque Liturgijs oratur Deus, vt γένηται ἡ μετάληψις τῶν ἁγιασμάτων εἰς ἐφόδιον ζωῆς αἰωνίου, *participatio rerum sanctificatarum, cedat in viaticum vitæ æternæ.* Thomas parte III. quæst. LXXIII. art. 4. *Hoc sacramentum est præfiguratiuum fruitionis Dei, quæ erit in patria: & secundum hoc dicitur Viaticum: quia hic præbet nobis viam illuc perueniendi.* Paschasius de corpore & sanguine Domini, cap. XIX. *Vnde hoc mysterium nonnunquam Viaticum appellatur; quia si quis illo fruitur in via, peruenit ad vitam, quam iam in se habet.* Idem, de ijs qui statim post baptismum moriuntur; *Et ideo non obesse credimus, eos viaticum non accepisse huius sacramenti ad vitam in via; quia in nullo post perceptam vitam declinauerunt à via.* Gaudentius in tractatu secundo: *Hoc illud est viaticum nostri itineris, quo in hac via vitæ alimur ac nutrimur, donec ad ipsum pergamus de hac vita recedentes. vnde dicebat idem Dominus, Nisi manducaueritis meam carnem, & biberitis meum sanguinem, non habebitis vitam in vobis ipsis.* Extiterunt olim, qui è loco Iohannis quem affert Gaudentius, & altero eiusdem cap. III. 5. ad literam acceptis, necessitatem quandam baptismi & Eucharistiæ defenderent; ita præcisam, vt damnari omnes necessario crederent, qui neque baptismi neque Cœnæ facti fuissent participes. itaque mortuos baptizabant, & symbola Eucharistię, panem ac vinum in os illis indebant: quæ manifesta fuit impietas, alligantium gratiam signis sacramentorum. Quare damnata est illa consuetudo, canone vniuersalis Synodi Penthectæ octuagesimo tertio, & Carthaginiensis apud Balsamonem nono: vbi ille error pluribus describitur. Vere Augustinus: quum sacramenta constent è re visibili & gratia inuisibili; quosdam tamen rem visibilem percipere, ad quos non pertineat gratia inuisibilis: & contra,

hanc

hanc ab ijs interdum percipi, qui careant re visibili. Sed væ illis qui in administratione sacri lauacri, obtentu nescio cuius disciplinæ, moribundis infantibus officium suum negant.

LIII. ΠΑΣΧΑ. PASCHA. *Nomen Pascha aliquando designat Christū; aliquando sacrificium illius in Cruce. Vnum Pascha verum. interdum est ipsa Eucharistia.* μεταλαμβάνειν τοῦ πάσχα. *interdum, sola commemoratio sacrificij Christi.*

IBIDEM.

SCriptū est I. Cor. v. 7. Τὸ πάσχα ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἐτύθη Χριστός. *Pascha nostrum immolatus est Christus.* Hinc factum, vt & Christus ipse appelletur *Pascha*, & hoc sacramentum, de quo ipse dixit, *Hoc est corpus meum.* Vide hymnum Damasceni in Dominicam Paschatis, vbi Dominus postquam resurrexerat, appellatur *Pascha nostrum*, & *Pascha æternum.* ἀγαλλιώμεθα ποθοῦ πάσχα κροτοῦντες αἰώνιον. nisi malis accipere de ipsa festiuitate & gaudio propter resurrectionem. ibidem appellatur *Pascha mysticum.* Socrates libro v. cap. XXII. de Origene, ἓν πάσχα ἀληθινὸν γεγενῆσθαι λέγει, ὅπερ ὁ Σωτὴρ ἐπετέλεσεν, ἐνεργήσας κατὰ τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων, διὰ τοῦ προσομιλῆσαι τῷ σταυρῷ. *dicebat, vnum solum verum fuisse Pascha, quod perfecit Saluator, vim exerens suam aduersus contrarias virtutes, per passionem in Cruce.* Socrati, siue Origeni, *Pascha* est Christi sacrificium in Cruce. Aliquando *Pascha* dicitur ipsa commemoratio huius sacrificij, siue in Eucharistia; vt apud Isidorū Pelusiotā, lib. IV. ep. CLXII. σπουδαῖον εἶναι χρὴ τουτέστι φιλάρετον, τὸν μέλλοντα ἐσθίειν τὸ θεῖον καὶ ἀληθινὸν πάσχα. *oportet studiosum esse, hoc est amantem virtutis eum, qui Pascha diuinū & verū sit manducaturus.* Augustinus, contra literas Petiliani Don. lib. II. cap. XXXVII. *Aliud est Pascha, quod adhuc Iudæi de oue celebrant; aliud autem, quod nos in corpore & sanguine Domini accipimus.* & Gregorius Nazianz. ita dixit, oratione XLII. in Cœna Domini communicantes μεταλαμβάνειν τοῦ πάσχα. *participare Pascha.* siue extra Eucharistiam: vt cùm ait Chrysost. sermone LXXXVIII. tomi V. ἐπεὶ αἰεὶ δυνάμεθα τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου καταγγέλλειν, αἰεὶ πάσχα δυνάμεθα ἐπιτελεῖν. *quia mortem Domini semper possumus annuntiare, semper possumus Pascha agere.*

LIV. VITA. *Idioma Ecclesiarum Punicarum, baptismum appellare salutem: Eucharistiam* vitam. *etiam baptismo id nomen tributum.*

IBIDEM.

AVgustinus de peccatorum meritis & remissione contra Pelagianos, lib. I. cap. XXIV. *Optime Punici Christiani, baptismum ipsum, nihil aliud quam* SALVTEM, *& sacramentum corporis Christi, nihil aliud.*

aliud quàm VITAM *vocant. Unde, nisi ex antiqua vt existimo, & Apostolica traditione?* Mox. *Quid aliud etiam, qui sacramentum mensæ Dominicæ* VITAM *vocant, nisi quod dictum est, Ego sum panis vitæ?* Fuit hæc nomenclatura topica, Punicis Christianis propria, non vniuersis Ecclesijs communis: sicut etiam superiorum nonnullæ, doctis potius vsurpatę fuerunt, quàm in communem Ecclesiæ vsum receptæ. verùm & hoc nomen & illa sunt orta ex opinione, quæ semper viguit in Ecclesia, de vi & efficacia huius Sacramenti. Inuenias & baptismum in scriptis antiquorum appellari *vitam.* vt cùm ait Paschasius, in libro De corpore & sanguine Domini, de ijs qui statim post acceptum baptismum obierunt: *in nullo post perceptam vitam declinauerunt à via.* hic *vita* est baptismus, aut ipse Christus, quem induunt, qui lauacro regenerationis tinguntur. Galat. III. 27. ideo subijcit Paschasius, *sed permanserunt in vita, quæ Christus est.*

LV. NATALIS CALYCIS. *proprie dies Cœnæ Domini: interdum ipsa Eucharistia.* Sacramentum calycis.

IBIDEM.

ELigius Nouionij in Belgio Episcopus, qui ante annos mille viuebat, homilia x. *Vocatur hæc dies Cœna Domini; vocatur & Natalis calycis; & merito talibus præfulget vocabulis; quia hac eademq; die, mysticum Pascha Dominus cum discipulis celebrans, Sacramenta corporis & sanguinis sui illis atq; per illos nobis tradididit, & ipse celebrationis initium fecit.* Paschasius Abbas Corbeiensis de corpore & sangine Domini; *Hoc iudicium in Natali calycis mox excipitur, vt doceatur, quid contemtoribus immineat, si damnati à conscientia, pedem de mensa Domini non retraxerint.* leges apud Augustinum *Sacramentum calycis* De doctrina Christ. lib. quarto, cap. XXI.

LVI. ΘΥΣΙΑ. SACRIFICIVM. προσένεξις, ἀναφορὰ, προσφορά; *Sacramentum altaris, oblatio. alia id genus.*

IBIDEM.

IAm aliquoties diximus, Veterem Ecclesiam appellasse Cœnam Dominicam etiam *sacrificium*, propter memoriam sacrificij semel in Cruce facti & oblati: qua de re in dissertatione de sacificio Christianorum infra dicturi sumus, cum Deo, accurate.

LVII. ΛΑΤΡΕΙΑ.

LVII. ΛΑΤΡΕΙΑ. Cultus Dei. λατρεία τῆς οἰκονομίας. λατρεία *de cantu Psalmorum.* pietas.

Ibidem.

GRæcis Patribus λατρεία est adoratio vni Deo debita. Iidem λατρείαν nuncuparunt quicquid fit in honorem & cultum Dei, & patet ea vox latissime: nam apud Chrysostomum in Psalmū XLI. ἐπιτελεῖ λατρείαν de eo dicitur, qui pietatem exercet in canendis Psalmis ad mensam communem. alibi idem λατρείας καὶ συνάξεως appellatione intelligit Liturgiam matutinam & vespertinam. apud Eusebium libro quarto vitæ Constantini, ἐπὶ τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ ἀφικέσθαι pro conuenire ad synaxin. aliquando peculiariter Eucharistiæ celebrationē significat. Cyrillus in epistola ad Nestorium, Actorum Conc. Ephesi p. 80. καταγγέλλοντες τὸν κατὰ σάρκα θάνατον τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τὴν ἀναίμακτον ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις τελοῦμεν λατρείαν. *annuntiantes mortem secundum carnem vnigeniti Filij Dei, incruentum in Ecclesia cultum peragimus.* Sic in Græcorum Liturgijs sæpe. Epiphanius solet dicere λατρείαν τῆς οἰκονομίας: vt in epitome fini operis adiecta: ἐν ἄλλοις δὲ τόποις λατρεία οἰκονομίας ἐν τῇ πέμπτῃ τῆς, ὥρᾳ ἐνάτῃ. *in quibusdam locis cultus dispensationis celebratur, feria quinta, hora nona*: addit, ἐν ἄλλοις δὲ τόποις οὐ τῆς λατρεία τῆς οἰκονομίας, ἢ μόνον ἐπιφωσκούσης τῆς Κυριακῆς. mox, περὶ δὲ χάς πλεῖστης ἡ λατρείας τῆς οἰκονομίας. editum est, λατρείας ἢ οἰκ. quam lectionem si retineamus, erit figura ἓν διὰ δυοῖν. Ex Augustini disputatione contra Faustum Manichæum, lib. XX. cap. XXI. discimus, veterem Ecclesiam, in illa quam sæpe diximus, commemoratione passionis & sacrificij Christi, quæ & ipsa sacrificium dicebatur, posuisse præcipuum Dei cultum, quem λατρείαν vocabant. quare idem aliquando *pietatis* nomine hoc sacramentum intelligit. De Trinitate lib. III. *Infantes non nouerunt quod in altari ponitur, & peracta pietatis celebratione consumitur.*

LVIII. Missa. *Baronij multi errores circa hoc nomen refutantur. Non esse hanc appellationem antiquissimam probatur. Decretales primorū Paparū falsæ. Missa non est nomen Hebraicū. Non est Iacobi inuentū: neq; Petrus & Paulus eam Romanos docuerunt. Error Gratiani quem secutus est & auxit Baronius.* Μίσα. Missa *vox Latina.* Missa Catechumenorum, Missa fidelium. ἀπόλυσις *è Cantico Sim.* Missam audire. ἀπολυσίας ἐπακούειν. *Variæ acceptiones eius nominis. Alia.*

AMNI

Anni XXXIV. Num. LIX.

Omnium huius sacramenti nominum hoc esse antiquissimum pronuntiat Baronius. Iacobum enim fratrem Domini hanc nomenclaturam Ierosolymitanis tradidisse: Petrum verò & Paulũ Romanis. deinde illius vsurpationem vetustissimam esse probat ex epistola Pij Papæ, proximi, inquit, Apostolorum temporibus. Hæc Baronius: quæ quidem adeo sunt omnia falsa, adeo absurda, adeo etiam pueris εὐεξέλεγκτα, & ad refellendum facilia; vt mirari satis nequeam, homini tam erudito tam pueriles nugas placere potuisse. Obsecro, si nomen hoc omnium antiquissimum est, cur apud probatos auctores, qui per annos trecentos & amplius scripserunt, nullum eius extat satis certum vestigium? non Syri, non Græci, illo vsi, non Latini. Iustinus, Ignatius, Irenæus, Tertullianus, Origenes, Cyprianus, alij multi, quorum certa scripta ad hanc ætatem peruenerunt, intra illud tempus quum viuerent, multa de hoc sacramento disseruerunt: cur horum ne vnus quidem istius appellationis meminit? Pij Papę I. vt & cæterorum omnium Paparum primi secundique seculi, ac fere etiam tertij, scripta, i. e. quæ sub eorũ nominibus circumferuntur, esse omnia adulterina, & à planis atque impostoribus profecta, non semel iam indicauimus, & Cardinalem Cusanum, aliosque illarum partium, huius sententiæ auctores laudauimus. neque hoc profectò Baronius ignorauit; sed vt falsam opinionem tueretur, falsum excitare testem est coactus. poterat Pio adijcere Euaristum, Alexandrum I. Telesphorum: nam in ijs etiam nænijs, quæ illis Papis attribuuntur, legitur vox Missa. Si verum est, quod affirmat Baronius, hoc nomen in Ecclesia Ro. & antiquissimum esse, & iam olim vsitatissimum; cur à Pio I. ad Cornelium Cypriano æqualem transuolat, mediarum ætatum testem nullum producit? puduit, credo, νωτοβολιμαίων scriptorũ, quæ homines imperiti, quorum palato præter fabulas & mendacia nihil sapit, modò nominatis Pontificibus adscripserunt. Cur igitur probat quę Pio attribuuntur? sunt enim farinæ prorsus eiusdem. Iam nomen *Missa* Hebraicum esse vel Chaldaicum, putidissimum commentum est, hominum neque Hebraicas neque Chaldaicas literas intelligentium, aut certe iudicij prorsus nullius: quod ab eruditissimis viris luce clarius est demonstratum; imprimis autem à viro longe doctissimo Picherello presbytero, in locum Matthæi de S. Cœnæ institutione. Genebrardus, qui explosam etiam à Bellarmino & alijs doctis E. R. fabulam reuocare in scenam conatus est; neque doctrinę in ijs literis quas profitebatur, neq; iudicij, in vlla parte eruditionis laudẽ tulit

tulit & omninò oleum atque operam perdidit. Quod autem Baronius ait, Petrum & Paulum Romanis eam appellationem tradidisse; tam falsum est, quàm argumentum quo id probare nititur, est falsum. Scilicet Iacobus ὁ ἀδελφόθεος id vocabulum Ecclesiam Ierosolymitanã docuit, quia hodie in ea quæ dicitur Iacobi Liturgia illud legitur. Omitto quod certò constat, eum Ordinem agendi à Iacobo scriptum non esse; de quo pluribus hic agendi locus non est. Sed demus id scriptũ esse γνήσιον: quum legatur hodie ea Liturgia Græcè & Latinè; cui literarum non penitus rudi persuadebit Baronius Latina Iacobi esse, Græca alicuius interpretis? qui mediocrem vsum Græcæ & Latinæ linguæ habuerit, & paucas paginas comparauerit, statim intelliget, Græcum textum esse autographum, Latinum apographum. Et sane Græca, etsi antiquitatis primæ faciem genuinam non exprimunt, vetusta tamen sunt; vt pote, quorum Patres Concilij in Trullo meminerint: Latina suæ vetustatis nullum habent simile testimonium. Quanquam videtur Baronius Gratianum secutus, auctorem scilicet cum primis locupletem, in hunc incidisse plus quàm puerilem errorẽ. Scribit ille, De consecr. dist. I. can. 47. sic. *Iacobus frater Domini secundum carnem, cui primum credita est Ierosolymitana Ecclesia, & Basilius Cæsariensis Episcopus, cuius claritas per totum orbem circumfulsit, in scripturis addiderunt nobis Missæ celebrationem.* videtur Baronius ex istis verbis hariolatus esse, Iacobum nominis Missæ primum auctorem extitisse: absurde & prorsus ridicule; nam vt Romani etiam Critici obseruarunt, in Græco textu eius canonis è Concilio Trullensi, vnde hæc voluit videri Gratianus desumpsisse, non Missæ nomen extat, verùm λειτουργία, *Liturgia.* quare euersum est fundamentum Baronianæ hariolationis. Et verò Ecclesiam Ierosolymitanam à primo suo Episcopo nomen *Missæ* accepisse, quis non delirus sibi vnquam persuaderi finet? Syriacæ Noui Testamenti paraphraseos vetustissimus sine controuersia auctor, voce Græca *Eucharistia* aliquoties vtitur: qui, si hoc nomen Hebraicum, vt isti volunt, vel Chaldaicum tanti Apostoli auctoritate in Ecclesijs Iudaicis vsu receptum fuisset; omnibus alijs nomenclaturis, istam proculdubio prætulisset, certè extaret alicubi apud Syros & Græcos scriptores illius mentio. Legitur sane in Græcorum monumentis, vox Μίσα, sed auctorum mediæ ætatis, qui ante annos præterpropter sexcentos, de re militari scripserunt: & quidem pro vespertinis precibus aut matutinis, non pro hoc sacramento, vt recte obseruarunt viri doctissimi, & nobis amicissimi, Nicolaus Rigaltius & Iohannes Meursius, qui eorum seculorum voces collegerunt. Omnino vox MISSA originem Latinam habet, alijs omnibus linguis,

nisi quæ à Latina acceperunt, incognita. Sunt viri eruditissimi, qui existiment, primò *missas*, aut neutro genere *Missa*, dictum fuisse; proprieque eam vocem oblationes significare, quæ vel afferebantur, vel mittebantur, & sacræ mensæ imponebantur. Nos non dubitamus, quin aliorum verior sit sententia. Proprie *missio*, vel quod idem est, *missa*, est ἄφεσις: quam vocem Græcis olim in dimittenda concione fuisse vsitatam, ex Plutarcho & alijs scriptoribus, viris eruditis est compertum. Sic in iudicijs Romanorum, cùm præco clamabat ILICET, iudicibus abeundi facta potestas intelligebatur. Sed in Græcorum concionibus vna fuit dumtaxat missio, cùm finita concione præconis voce clamabatur Λαοῖς ἄφεσις: in Liturgia vetere Christianorum duplex fuit ἄφεσις, *missio*, siue *missa*. prior cum finitis lectionibus S. Scripturæ, & precibus illis, quibus poterant interesse Catechumeni, energumeni, & alij non initiati, voce diaconi iubebantur exire, quibus sacram Liturgiam spectare fas non erat: posterior, cum sacris peractis & Eucharistiæ celebratione finita, post εὐχὴν ἀπολυτικὴν à diacono pronunciatam, populo discedendi fiebat potestas: quod in Liturgia Chrysostomi intelligitur illis verbis, ὁ ἱερεὺς ποιεῖ ἀπόλυσιν, *sacerdos facit missam*, hoc est, dimittit populum. ἀπόλυσις est ἄφεσις, *missa* vel *missio*. sumptum verbum è Simeonis Cantico. Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου δέσποτα, quæ ibidem recitantur. In plerisque Protestantium Ecclesijs, tota actio celebrationis sacræ Cœnæ Domini, clauditur hoc hymno, quem flexis genibus populus concinit: quod est pulcherrimum & sanctissimum institutum. Totus Ordo agendi, siue Liturgia, apud veteres in duas partes diuidebatur; quæ propter totidem missiones dictæ sunt Missæ. *missa* pro missio, vt *remissa* pro remissio apud Optatum Mileuitanum, & Augustinum atque alios, translatitium est. Prior est Missa Catechumenorum, vt in can. 84. Concilij Carthag. IV. altera Missa fidelium: quæ propter excellentiam vt sola diceretur Missa tandem obtinuit. Inuentum est hoc nomen circa finem, vt videtur, tertij seculi, vel paullo antè. Nam si vera est epistola Cornelij Papę ad Lupicinum Viennensem, circa annum Domini CCL. notum iam erat istud vocabulum. Quemadmodum autem dicebamus de voce synaxis, varie illam esse vsurpatam à Græcis, vel pro Eucharistię celebratione, vel pro conuentu ad preces tantùm & lectionem Scripturarum: ita plane vocabulum Missa, non vno modo vsurpatum reperitur ab ijs, qui primi in scribendo frequentarunt. Ambrosius, quem male quidam affirmant primum omnium huius nominis meminisse, epistola XIII. ad Marcellinam sororem, *Ego mansi in munere, Missam facere cepi: dum offero raptum cognoui Castulum quendam.* hic sine dubio

Missa

Missa est liturgia ad S. Eucharistiam: quod ostendit verbum *offero*, & alia quæ sequuntur. apertissime verò id euincunt illa præcedentia, *post lectiones atque tractatum, dimissis Catechumenis.* Quare Ambrosium non legerunt, qui affirmant ea notione vocem Missa in eius libris non extare. habentur apud eundem & precationes duæ, præparantes ad Missam, vt præ se fert titulus; in quibus Missa est cœna Domini, quod declarat totus illarum contextus. Pauca verba afferam dignissima tanto Ecclesiæ Doctore; *Fac me Domine Iesu Christe, per gratiam tuam, semper illud de tanto mysterio credere & intelligere, sentire ac firmiter retinere, dicere & cogitare, quod tibi placet & expedit animæ meæ.* Missa igitur, Eucharistia est. Alibi Missarum celebratio apud eundem, & alios auctores latius patet, quod facile cuiuis est obseruare. Legitur aliquando apud antiquos scriptores *audire Missam*, sed alio sensu, quàm quo hodie locutio illa vsurpatur ab ijs, quibus Missa communio non est, verùm acroama dumtaxat & spectaculum. apud Gratianum ex Agathensi Concilio, iubentur seculares, *Missas die Dominico totas audire.* Ambrosius etiam, sermone XXXIV. quo docet formam agendi recte Quadragesimam. *Moneo*, inquit, *vt qui iuxta Ecclesiam est, & sine graui impedimento potest, quotidie audiat Missam; & qui potest, omni nocte ad matutinum conueniat.* hîc Missam audire non dicitur ad exclusionem communionis, vt hodiernus error postulat; sed de eo qui & Liturgiam audiat, & communionem sumat. subijcit Ambrosius: *In Quadragesima vero moneo, vt die omni, aut saltem, vt dixi, omni dominica offeratis & communicetis.* Sic locuti sunt & Græci æquales Ambrosio, aut etiam priores. Eusebius enim Historiæ Ecclesiasticæ libro VII. cap. nono, εὐχαριστίας ἐπακούειν, *missam audire*, de eo dixit, quem narrat communicasse. Post tempora Ambrosij, & Augustini, adeo increbuit huius vocis vsus, vt viri docti, Iulianus interpres Nouellarum Iustiniani, Paulus Diaconus, auctor Historiæ Miscellæ, quę è Græcis auctoribus ad verbum fere tota est descripta, alij plures, vocabula Græca, ἐκκλησιάζειν, συνάγειν, σύναξις, λειτουργεῖν, λειτουργία, & apud Ignatium δοχὴν ἐπιτελεῖν, per dictionem *Missa* exprimerent, sicut antè dicebamus. Qui vt reprehendi eo nomine iure non possunt; quos certum est locutos esse cum hominibus sui seculi: ita excusari illorum nequit sinisteritas, quibus id verbum apud eiusmodi auctores inuentum, firmum videtur esse argumentum, ad defensionem opinionum multo post exortarũ. Equidem si de re conueniret, litem mouere super vocabulo, ineptum, friuolum, & facinus μικροψυχίας γέμον iudicarem. Quare omissa contentione de nomine, id potius agant magni Theologi, vt Deo auspice, de re ipsa cessent tandem contentiones. Cæterum quod dice-

bamus de varia acceptione dictionis MISSA, confirmatur multis veterum testimonijs, quorum apponam hic vnum aut alterum. Cæsarius Arelatensis Episcopus, oppidò vetustus, homilia XII. *Si diligenter attenderitis cognoscetis, quod non tunc fiunt Missæ, quando diuinæ lectiones in Ecclesia recitantur: sed quando munera offeruntur, & corpus vel sanguis Domini consecratur. Nam lectiones siue propheticas, siue Apostolicas, siue Euangelicas, etiam in domibus vestris, aut ipsi legere, aut alios legentes audire potestis. Consecrationem vero corporis & sanguinis Christi, non alibi nisi in domo Dei, audire vel videre poteritis. Ideo qui vult Missas ad integrum, cum lucro animæ suæ, celebrare, vsque quo oratio Dominica dicatur, & benedictio populo detur, humiliato corpore, & compuncto corde se debet in Ecclesia tenere.* Ex his apparet, fuisse multos illa ætate, qui discrimen leue aut nullum prorsus agnoscerent inter Missam Catechumenorum & Missam Fidelium: qui postquam ei parti Liturgiæ interfuerant, quæ Catechumenis erat cum fidelibus communis; Missam se crederent rite celebrasse: quasi lectiones & preces legitimam absoluerent Missam, non minus quàm ipsa Communio: itaque propter illam opinionem celebratio corporis Christi contemnebatur: quorum errorem castigans Cæsarius, Missam propriè appellari contendit illam partem Liturgiæ, cui est adnexa Cœnæ participatio: cui qui non interfuerit, eum Cæsarius negat Missam celebrasse. Fuit & alia vocabuli huius acceptio, cùm *Missam* vsurparunt pro solemni aliqua festiuitate, siue die festo. In Capitulari Caroli Magni libro secundo XVIII. *vt absque vlla excusatione citò possit emendari, spatium vsque ad Missam S. Martini dare decreuimus.* & XX. *ita vt ad Missam sancti Andreæ restaurati fiant.* & ita non raro apud Aymoinum, & id genus scriptores. Sic in Anglia & Scotia manent illa nomina ex veteri vsu, *Christmas* & *Martinmas*, Missa Christi, & Missa Martini, & similia, pro die consecrato in honorem Christi vel Martini. quin in Rituali Anglicanæ Ecclesiæ legere licet nomina illa *Christmas* & *Michaelmas*: adeo falsum est & sycophanticũ, quod in superioribus affirmabat Maldonatus, Orthodoxos Protestantes nefas ducere, alio nomine vti quàm Cœnæ. Atqui notum est, quid de Missa appellatione iam olim in Confessione Augustana eius auctores sint professi. Postremò ne illud quidem prætermittam; quod Græci dicunt συνάγειν vel ἐκκλησιάζειν, id Latinos dixisse etiam *Missas tenere*; & verbi prædicationem & sacramentorum administrationem ea locutione significantes. In indiculo legatorum Hormisdæ Papæ, qui describitur in anno DXVIIII. num. 137. ita scriptum; *Si hæretici non sunt, quomodo ante duas hebdomadas, quàm nos venissemus, statuerunt omnes in vnum, ne quis Missas foras ciuitatem teneret; sed hic omnes; vt & multitudo*

tudo esset futuræ seditioni congregata & doceri posset secundum errores eorũ? Atque hæc de appellationibus huius diuini sacramenti, impræsentiarum satis. Restabat vt ad secundam partem Baronianæ digressionis de Eucharistia, quæ est de Transsubstantiatione, accederemus, & quę fuerit veteris Ecclesię fides super eo articulo, accurate expenderemus. Sed quum nostra ad eam partem responsio, itemque ad tertiam, de Sacrificio Christianę Ecclesię; in molem multo maiorem, quàm initio putaramus, excreuerit; satius fore visum est, vt illæ disputationes separatim ederentur, neq; operis huius editionem morarentur. Omissa igitur responsione ad Baronianum tmema XLIX. & omnia deinceps sequentia, in quibus de negotio Eucharistiæ agitur; pergamus interim ad reliquum historiæ sacræ contextum.

LIX. *Poculi Dominici forma. S. Beda.*

Anni XXXIV. Num. LXIII.

SI vera est historia quæ refertur è Beda de poculo Domini quod ipsius tempore Ierosolymis visebatur; fuit illud poculum ἀμφωτόν, siue ἀμφῶες: cuiusmodi poculorum vsus apud Græcos antiquissimus. Homerus commemorat ἀμφῶες ἄλεισον. Sed quantum fidei tribuendum sit illi Bedæ libro, antea monuimus: quoties præsertim res commemorantur primorum Ecclesiæ seculorum hominibus incognitæ. Spongia quam appellat Beda *Domini potus ministram*, ea est de qua paullo post dicetur. Baronius, non Ierosolymis, sed Romę eam seruari iam ostendit: sed quo fidẽ faciat huic historię, nihil affert.

L X. *Expenduntur dicta quædam Baronij. Contentio inter Apostolos sine caussa ab eo repetita.*

Anni XXXIV. Num. LXIIII.

AIt, *Nox aduenerat cùm Iudas peracta Cœna è mensa exijt.* Ex tempore Cœnæ Paschalis certum est, non solum aduenisse, sed etiam altam fuisse iam noctem, cùm hi sermones ederentur: atque adeo alteram præterijsse iam vigiliam. Theophylactus: ἀωρὶ τῶν νυκτῶν διελέγετο, καὶ προέχοντι ἐπὶ καὶ διέτριβε διῆλθον. Ait; *obortam interim contentionem inter discipulos de primatu, Dominus sedauit.* Hæc contentio illa est, cuius meminit solus Euangelistarum Lucas XXII. 24. de hac mentionem fecit iam Baronius, num. 42. eandem igitur nunc repetens, videtur de vna duas facere, nescio quo consilio. non enim hic locum habet prouerbium Græcum, δὶς καὶ τρὶς τὰ καλά. Porrò attente consideranti omnes

omnes huius loci circumstantias, luce clarius apparebit, quàm sit frigida coniectura Baronij, quam antea refellebamus, super occasione huius contentionis. Multo enim similius veri est, in eos sermones incidisse Apostolos, postquàm Christo prædicente didicerant, & seriò iam meditari ceperant, Dominum breui moriturum: quod vix ante hoc tempus in animum induxerant. Cogitabant, institutam à Christo societatem, cuius ipse caput erat, magistro & duce carere non posse: quum præsertim & multoties antea, & nouissime in ipsa Cœnę celebratione, regni sui mentionem apertam Christus fecisset. Omitto alia quæ in hanc sententiam Theophylactus & alij interpretes, magna cum similitudine vero disputant: quæ vt Baronianam illam coniecturam vanitatis arguunt; ita illorum opinionem refellunt, qui in suis Harmonijs hanc Lucæ narrationem componunt cum similibus, quæ extant apud Matth. xx. 24. & Mar. x. 41.

LXI. *Cur pro cæteris Apostolis Petrus locutus.*

IBIDEM.

DE morte sua loquens Dominus, ait discipulis inter cætera Ioh. XIII. 33. *Quò ego vado, vos non potestis venire.* eum sermonem ab Apostolis parum intellectum, ostendit Petrus, qui statim interrogat, *Domine quò vadis?* Quod cæteris tacentibus Petrus loquitur, caussa redditur vnica in Annalibus, quod esset princeps omnium. Baronius enim, vt sæpe diximus, nihil nisi principatus & Monarchias cogitabat. Veteres caussas afferunt varias, omnes notatu dignissimas. Cyrillus ait cæteros Apostolos honorem illi habuisse, tanquam maiori; ætate videlicet, vt nonnulli existimarunt, vel ordine: nam quod sæpe diximus, ordo fuit inter Apostolos; non principatus, non dominatio, ac ne προστασία quidem tum vlla. Itaq; ibidem Cyrillus Petri modestiam laudat, quod loqui pro omnibus voluerit, & non erubuerit fateri ignorationem ex qua oriebatur interrogatio. Alia caussa fuit, vehemens Petri amor erga Dominum: nam & cupiditate sequendi impulsum, hoc à Domino quæsisse Petrum, idem Cyrillus & Augustinus obseruant. Tertiam caussam faciunt Patres, arcanum Dei consilium, corrigendi præceps ingeniũ Petri, quo redderetur ipse aptior ministerio insigni, cui erat destinatus. Erat in hoc sancto admirabilis quædam propensio ad omne bonum: sed cum præcipiti quodam impetu, quem Græci, modò θερμότητα vocant, modò προπέτειαν, Augustinus in hunc locum *præsumptionem*. Hoc igitur siue ἐλάττωμα, siue vitium, vt mature corrigeretur, permisit diuina prouidentia

dentia vt sermonem primus arriperet, & illa diceret quæ dixit. vide Augustinum in Ioh. tract. LXVII. Theophylactus: *destituit Christus Petrum cœlesti auxilio, & suam ipsum docet agnoscere infirmitatem.*

LXII. *An hymnus cuius meminerunt Euangelistæ, dictus sit ante sermones à Domino habitos, an post.*

IBIDEM.

EVangelistæ, Matthæus XXVI. 30. & Marcus XIV. 26. historiam institutæ Eucharistiæ claudunt his verbis, *& hymno dicto exierunt in montem Oliueti*: prætermittunt enim illi & Lucas sermones, quos habuit Christus cum discipulis, qui postea descripti sunt ab Iohanne, capitibus, XIV. XV. XVI. prætermittunt etiam illam diuinam orationem, quæ cap. XVII. eiusdem Ioh. describitur. Iccirco Matthæus & Marcus institutionis Eucharistiæ finem coniungunt cum abitione ex illa domo, vbi Pascha egerat Christus: de qua abitione creditur loqui Iohannes, initio cap. XVIII. Baronius putat hymnum cuius meminerunt Matthæus & Marcus, dilatum fuisse post sermones omnes Christi & ipsam precationem illam Ioh. XVII. Sequitur Baronius Iansenium, qui hymnum illum ijs omnibus subijciens, quę Iohannes commemorat dicta & facta à Christo, prius quàm exiret, caput suæ Concordantiæ CXXXVII. ita orditur: *Hæc cùm dixisset Iesus, & hymno dicto egressus est.* Atqui Iohannes non dicit Christū in ipso articulo sui discessus hymnū dixisse. Matthęus & Marcus id videntur significare: sed infirma ea ratio est: quia breuitati eos consuluisse apparet, qui tam multa omiserint. Est vero admodum probabile, hymnum præcessisse omnes illos sermones: nam in celebratione Paschatis actio tota hymno claudebatur, qui statim dicebatur post vltimum illud poculum exhaustum, de quo in nomine Eulogia superius. Separandę igitur sunt actiones Christi continuæ quidem, sed tamen diuersæ. Celebratio Cœnæ Paschalis, & mox Eucharistiæ; quæ actio hymno dicto de more fuit terminata: sermones varij postea cum discipulis habiti; quibus & contentionē inter illos exortam sedauit, & mœrentes consolatus est, & doctrina salutis multiplici eos imbuit: postremò illa ad Patrem oratio; post quam tandem est exitum. Horum autem omnium, quædam contigerunt sedentibus adhuc Christo & discipulis ad mensam: quædam, vt videtur, postquam surrexerant, priusquam exiretur. Obseruant veteres, Christum, quoties maiore contentione orare Patrem voluit, solitum à discipulis secedere, & orare κατ' μόνας, vt loquuntur Euangelistæ. Cogitent igitur magni Theologi, an eum

morem

morem tenuerit, cùm illam admirabilem orationem concepit. Nam quod ab Iohanne descripta est, non probat hoc, omnibus audientibus eam esse habitam: potuit enim Spiritus Sanctus, verus Euangeliorum auctor, Iohanni eam dictasse. At beatus Chrysostomus dictionem εἰπὼν versu pr. cap. XVIII. exponens ἐλάλησε, obseruationẽ hanc inde elicit, totum caput XVII. non fuisse εὐχὴν, *precationem*, sed λόγον, *sermonem*. quod equidem satis mirari non queo. In fine cap. XIV. ait Ioh. dixisse Christum, *Surgite eamus hinc.* non nescio allegorice ista verba exponi à nonnullis, vt Isidoro Pel. lib. III. ep. 147. & quarto, ep. 48. sed allegoricus sensus literalem non tollit. Videtur ergo Dominus hæc dicens, à mensa surrexisse, & cum eo omnes discipuli. Non est autem probabile, dilatum hymnum qui gratiarum actionem continebat, & pars sacrę illius actionis erat, ad profectionem vsque ex illis ædibus, quæ non statim secuta. Minus recte igitur & Iansenius & Baronius hæc videntur digessisse.

LXIII. *Mos orandi ad mensam etiam apud Iudæos & Paganos. Gethsemani; & ibi ædificata ædes. Bedæ locus illustratur. Vestigia ingeniculantium se ante magna altaria. Thomas Bacetus.*

ANNI XXXIV. Num. LXIV.

CONsuetudinem Christianorum, vt in mensa gratiæ agantur Deo, putat Baronius ortam esse ab exemplo hoc, Domini hymnum dicentis. Et quidem, omnia Ecclesiæ pia & laudabilia instituta posse, imò debere, ad Dominum referri, omnis bonæ donationis auctorem, vt ait Iacobus, certum est. Sed Patres originem illius instituti petunt ex alio Christi facto, Matth. XIV. 19. quando Christus panibus benedixit, oculis in cœlos sublatis. vide Basilij Seleuc. homil. in illud miraculum. Præterea sciendum, Iudæos, vt est in Iuchasin, pag. IX. inter tria præclara Mosis inuenta, vel vt ipsi appellant התקנות recensere *benedictionem cibi*; è cap. VIII. 10. Deuteronomij: quo ex loco Rabbini multa sunt commenti de ritibus in cibo sumendo seruandis: inter quos præcipuus hic est, de gratijs Deo agendis. & sunt in eorum Ritualibus formulæ, in eum vsum. Multa de eo more Philo narrat, De vita contempl. Paganis verò nón fuisse prorsus id institutum ignotum, multa declarant. In Platonis Symposio, statim vt Socrates accubuit, conuiuæ libationes faciunt, & ᾄδουσι τὸν Θεὸν, hymnum Deo canunt. Athenæus in quarto narrat, Naucratitis morem fuisse, quoties conueniebant ad festi cuiusdam solemnis epulas, postquam in triclinijs discubuissent, ἐπαναστάντας δὲ εἰς γόνατα, τοῦ ἱεροκήρυκος τὰς πατρίους εὐχὰς καταλέγοντος.

καταλέγοντος. surgere in genua, dum sacrorum minister, preces patrias recitabat. eodem etiam spectat mos vetus libationum ad mensam. Apud Stobęum cap. XLI. Diotogenis Pythagorici extat hoc præceptum. Καλῶς δὲ καὶ τὸ τὸν Θεὸν ἐν ἀρχᾷ τῶ δείπνω καὶ τῶ ἀρίστω ἐπικαλεῖσθαι· οὐχ ὡς δεομένω τοιούτων· ἀλλ' εἰς τὸ μνασθέντα κατακοσμηθῆμεν τὴν ψυχήν. *Bene fit etiam, vt Deus initio & cœnæ & prandij inuocetur : non quia tale quid numini sit opus : sed vt quisque Dei recordans, animo sit composito.* Hoc paganus homo quum scribat, monstro simile est, reperiri inter Christianos, qui secus faciant; nam de sua ætate Chrysostomus testatur, fuisse nonnullos, qui neq; initio neq; in fine cœnę Deum laudarent, hom. in Matth. LVI. qui vtinam nulli essent hodie. Preces ἐπιτραπέζιοι, quarum in ea homilia Chrysostomus meminit, non fuerunt communes Orientalium, vt videtur existimasse Baronius ; sed propriæ quorundam Monachorum montes incolentium. De Gethsemani referam hoc loco verba Eusebij è libro non edito : Γεθσημανῆ, χωρίον ἔνθα πρὸ τοῦ πάθους ὁ Χριστὸς προσηύξατο· κεῖται δὲ πρὸς τῷ ὄρει τῶν Ἐλαιῶν· ἐν ᾧ καὶ νῦν τὰς εὐχὰς ποιεῖσθαι σπουδάζουσι. cætera ad verbum Hieronymus; postrema verò sic ; *Ecclesia desuper ædificata.* sed verba Eusebij notari debent propter illa quæ refert mox Baronius è Beda, de vestigio genuum Domini lapidibus impresso. Nam quia neque Eusebius neq; Hieronymus, tanto vetustiores Beda scriptores & testes oculati, vllam eius rei mentionem faciunt; venio in suspicionem, Bedę narrationem neque falsam, neque veram esse penitus. Fieri potest, vt eius memoria extarent vestigia quædam genuum in cauato lapide, ex assidua attritione illorum, qui ad precandum, vt ait Eusebius, magno studio illuc conueniebant, & genua ibi flectebant. Nam ita hodie ante celeberrima quædam altaria impressa vestigia orantium, & saxa vsu cauata obseruauimus : nusquam verò magis insigniter, quàm in primaria Cantuariæ Ecclesia, illo loco, vbi fuit olim figura Thomæ Baceti; qui superioribus seculis multo studiosius ibi solitus coli, quàm vel B. Virgo, vel ipse Christus : quod demonstratione certissima & ὀφθαλμοφανῶς, è monumentis eius Ecclesiæ probare possemus, si id ageretur. Videtur tale quid contigisse Gethsemani, in ea Ecclesia cuius meminit Hieronymus : quod per errorem, vel superstitionem ad Dominum retulerunt, qui eam historiam S. Bedę narrarunt. Expendantur Eusebij verba, *quo in loco etiam nunc homines magno studio preces faciunt*; non videbitur à probabilitate alienum quod diximus.

LXIV. *Cur Iudas Christum sit osculatus, & in eo Baronij hallucinatio.*

ANNI XXXIV. Num. LXVII.

Ait, propterea Iudam osculum Domino se daturum militibus recepisse, *ne noctis tenebris decepti, in alium quempiam manus iniicerent.* at quorsum laternæ & faces in hac historia, nisi vt noctis tenebras depellerent? Verius est, datum id signum fuisse militibus cohortis Romanæ, qui Christum ne fulgente quidem Sole, vt videtur, erant agnituri, sibi penitus ignotum. Sed & mysterij aliquid sub hoc osculo latebat: nam sceleris execrandi immanitati cumulus ingens accessit per istum proditorium osculum. Itaque ait Dominus ad Iudã, Lucæ XXII. 48. *Iuda, osculo Filium hominis tradis?* vt etiam ex eo appareat patrati sceleris magnitudo. Sequitur narratio de auricula à Petro præcisa: cuius magnum animum, & amorem erga Dominum vehementem vere laudat Baronius: consilium ipsum vtendi gladio, videtur probare, non recte. Scimus tamen multis hodie probari factum; quod tam expresse Christus damnauit. nec miramur: postquam vtique, cœleste munus, cura animarum, in regnum terrenum est versum. Chrysostomus hoc quoque feruido Petri ingenio ascribit. τῆς Πέτρου θερμότητος τὸ πρᾶγμα.

LXV. *Excutitur historia de illo iuuene, qui fugit nudus in sindone. Refellitur Baronius qui Iohannem eum putat fuisse. Veteres cùm cœnatoria sumebant, an exuerent omnes alias vestes. Coniectura super nuditate eius iuuenis, & loco vnde prodierit. Sindon vestis, & varius eius vsus. Nocturna vestis è lino. Maldonati opinio refutatur.* περιβάλλεσθαι. περιβόλαια. *Locus Martialis.* ⓐ νεανίσκοι.

ANNI XXXIV. Num. LXVIII.

Historiam de iuuene qui nudus aufugit, quæque extat apud solũ Marcum XIV. 51. supra iam Baronius attigit, hîc tractat ex professo: vtrobique parum accurate, parum probabiliter. Non probat eum iuuenem fuisse Iacobum fratrem Domini; recte: nam omnino is non fuit. probat eorum sententiam, qui Iohannem Apostolum fuisse putant: quæ non minus falsa est opinio, omni probabilitate destituta, cum ipsa Euangelistarum narratione palàm pugnans. Fatemur B. Ambrosium de Iohanne accipere, ad Psalmum XXXVI. sed aliud agentem, obiter, & planè ὁδοῦ πάρεργον. sunt & alij qui de eodem interpretentur; verùm sine vlla saltem probabilis caussæ redditione.

redditione. At vir doctissimus Caietanus, rationes graues attulit, cur ferri nequeat eorum sententia. Vnicam nos adijciemus, sed omnium validissimam. Dicant enim nobis, qui Iohannem existimant intelligi, quare id temporis fuerit Iohannes nudus? quæ caussa tam intempestiuæ nuditatis? Respondet Baronius; *præ vehementia mœroris sanctum Apostolum, Domini sui amantissimum, profunda sui ipsius obliuione sepultum, nihil de sumendis suis vestibus cogitasse.* Nos vero id non quærimus, cur vestes suas non sumserit: illud quærimus, cur posuerit. Non negamus fieri potuisse, vt præ ecstaseos magnitudine, vestium obliuisceretur Iohannes: qui sciamus honestæ, castæ, & piæ cuidam virgini, quæ nuda in lecto dormiebat, accidisse, vt nocturno terrore correpta, quòd conflagrare domus incendio diceretur, nuda in publicum prodierit, sine vllo plane nuditatis suæ sensu. At quare illo tempore Iohannes sese denudasset? quæ tam absurdi facti caussa potest afferri? quis color? Dicent, surrexisse nudum è lecto tricliniari, vbi ad mensam accubuerat. Sed hoc longe ineptissimum est: non enim discumbebant veteres nudi; neque vt cœnatoria sumerent, intimam vestem ponebant, verùm exteriorem tantum, & præsertim forensem. quis vnquam legit, quis audiuit, conuiuas nudos accubuisse? Plato, Xenophon, Athenæus, historici & poetæ, tot conuiuia tam enucleate descripserunt: quis ex omnibus nuditatem conuiuantium vllo indicio declarauit? Non igitur denudauit se Iohannes ne tum quidem, cum cœnatoria sumeret, si quà tamen sumsit: nam de eo potest dubitari: & quidem probabilius multo negaueris, quàm pro certo affirmaueris. Vide quæ in superioribus disputauimus de cœnatorijs Domini. Si ea occasione vestes non exuit Iohannes, cur à cœna exuisset? putidum id quidem fuerit ac prorsus ridiculum. Nec minus tamen absurdum quod isti volunt; toto illo tempore quod à fine conuiuij lapsum est ad profectionem è domo, (horarum aliquot id fuisse, historia Iohannis euincit,) mansisse Iohannem inter vestitos nudum. nam per totum illud tempus non remansisse Apostolos in lectis, suadent verba Domini in fine capitis XIV. apud Iohannem, ἐγείρεσθε ἄγωμεν ἐντεῦθεν. vt enim antea dicebamus, ad hanc vocem surrexisse à mensa Apostolos, veri fit simillimum. induerunt igitur, sine dubio, vestes suas Apostoli præter Iohannē solum omnes. quem sane mirum est, aliorum exemplo vestimenta induentium, non esse admonitum. Secuta deinde sunt, quæ in eius Euangelio tribus ipsis capitibus commemorantur. quid interim Iohannes? dicemus stetisse toto illo temporis spatio inter amicos nudum? dicemus, non ipsi, non cuiquam Apostolorum tantæ deformitatis venisse in mentem? hæc

quidem mira est ablepsia, mira incogitantia. Quid interim Dominus? etiámne Christo ἀπρεπείας eiusmodi tribuemus, quæ vt peccatum non sit, peccato affinis tamen est? Apage verò tam absurdam sententiam, ab Euangelica narratione & veris illius circumstantijs adeo manifestè discrepantem. Iohannis XXI. 7. Petrus cùm piscabatur nudus à Christo deprehensus, turbatur; ac derepente iniecto vestimento succingit se, & præ pudore in mare se conijcit: hîc faciemus Iohannē diu stantem nudum inter condiscipulos, coram Christo? Enimuero quis fuerit hic iuuenis, quærere curiosum est & vanum; quando inueniri τὸ ζητούμενον non potest. Theophylactus, qui plures super ea quæstione refert sententias, primam omnium ponit hanc. ἐστὶ ὁ νεανίσκος εἰκὸς ὅτι ἐκ τῆς οἰκίας ἐκείνης ἦν, ἐν ᾗ ἔφαγον τὸ πάσχα. *verisimile est hunc iuuenem ex illa domo fuisse, vbi Pascha comederunt.* & sunt eadem verba etiam apud Euthymium. Hęc coniectura mihi videtur omnium maxime probabilis. nam quod summi viri arbitrantur, ad tumultum quem cohors Iudæ excitauit, prorupisse iuuenem è lecto, & alicunde è vicinia accurrisse: id ego minus probo. Ait enim Euangelista ἠκολούθει αὐτῷ: sequebatur igitur Christum, etiam prius quàm proditor cum militibus veniret. Fieri potest, vt hic iuuenis postquam cubitum se recepisset, de periculo Christi, quem venerabatur, aliquid inaudierit; ac statim lecto se proripuerit, sindone tantum amictus, & Christum sequi ceperit. Quod è lecto surrexerit, nuditas arguit, cuius caussa probabilis alia excogitari vix potest. neque hoc à temporis circumstantia est alienum: nam vt è Theophylacto dicebamus, nox fuit prouecta, & altera iam præterierat vigilia. Sindonem, lineam fuisse vestem certum est, vel è bysso: nam σινδόνα βυσσίνην apud Herodotum & alios leges. Inter merces Sidone in Græciam à mercatoribus Phœnicibus solitas afferri, fuere olim sindones: quæ res multos Græcorum in errorem induxit, vt putarent de vrbis nomine sic dictas sindones. quod falsum est: nam & alibi fiebant quàm Sidone, vt docemur Prou. XXXI. 24. σινδόνας ἐποίησε καὶ ἀπέδοτο, *sindonem fecit & vendidit.* & scriptura vtriusq; nominis refellit. סדין sindon. at Sidon est צידון. Harum vestium & confectio varia, & vsus etiam. Sæpe apud Græcos & Latinos, vestis linea exterior, est insigne sacerdotis, præsertim Ægyptiaci. aliquando honestiorum est indumentum, non temere vilioribus assumendum. Diogenes Laertius auctor est, Ædiles Atheniensium Crateti succensuisse, quod sindone esset amictus, ὑπὸ τῶν Ἀθήνῃσιν ἀγορανόμων ἐπιτιμηθῆν, ὅτι σινδόνα ἠμφίεστο. vel quia pluris fiebat ille cultus, quàm vt philosopho conueniret: vel quia omnino indecorum censebatur, sindone amictum foras prodire. ex ipsius verò Cratetis responsione cognoscimus,

cognoscimus, eos qui operam tonsoribus dabant, sindonibus fuisse inuolutos, quod & hodieque fit. Ait enim Laertius: ἔφη, ὦ Θεόφραστε, ὑμῖν δείξω σινδόνα περιβεβλημένον· ἀπιστούντων δὲ, ἀπήγαγεν ἐπὶ κουρεῖον καὶ ἔδειξε κειρόμενον. quibus è verbis satis apparet, quàm fuerit Atheniensium moribus insolens, vt philosophus sindone amictus in publico conspiceretur. Apud Plutarchum, in libro De fortuna Alexandri, miser olitor adducitur ad Alexandrum, ἐν εὐτελεῖ σινδονίσκῃ. Hîc igitur sindon, ita potest accipi, vt sit indumentum hominis fortunæ & census tenuis. Fortasse tamen melius intelligas de nocturna veste, siue cubitoria, vt vocat Petronius, quam secum abstulit hic iuuenis cùm è lecto se proriperet. Eam vestem è lino fuisse obseruauimus. Dionysius episcopus Alexandriæ apud Eusebium, libro Historiæ VI. cap. XL. de curiosis ad se capiendum missis: κἀγὼ μὲν, οἶδεν ὁ Θεὸς, ὡς λῃστὰς εἶναι περινεοὺς ἡγούμενος ἐπὶ σύλησιν καὶ ἁρπαγὴν ἀφικομένους, μένων ἐπὶ τῆς εὐνῆς ἧς ὑπῆρχον γυμνὸς ἐν τῷ λινῷ ἐσθήματι, τὴν λοιπὴν ἐσθῆτα παρακειμένην αὐτοῖς ὤρεγον: *equidem, scit Deus, quum prius putarem latrones esse, qui ad prædam & rapinam venissent, manens in lecto, vbi eram nudus in veste linea; reliquam vestem prope me positam, ipsis porrigebam.* Maldonatus scribit sindonem hanc, vestem fuisse aduersus frigus comparatam: probat autem, quia vtatur Marcus voce περιβεβλημένος *amictus*, & quia Pollux περιβόλαιον vocet. sed hoc ridiculum est; nam toga & quæuis exterior vestis περιβάλλεσθαι Græcis dicitur, siue hyberna sit, siue æstiua. & περιβόλαιον aut περίβλημα de solis hybernis indumentis dici, nemo concedet mediocriter Græce doctus. contra, in secunda Thucydidis historia legimus, λεπτῶν ἱματίων καὶ σινδόνων περιβολαῖς, quod plane euertit Maldonati obseruationem. Scio apud Martialem cum endromide videri componi, eo disticho quod affert idem Maldonatus.

Ridebis ventos hoc munere tectus & imbres:
Nec sic in Tyria sindone tutus eris.

Sed legendũ est proculdubio, *cultus eris.* commendatur enim munus duplici laude: vtilitatis aduersus frigus: & elegantiæ, comparatione cum sindone Tyria. Ne illud quidem prætermittam. In eo versu Iohannis vox νεανίσκοι bis ponitur sensu diuerso: initio versus ignotæ personæ indicatio est ab ætatis nota: in fine οἱ νεανίσκοι, non sunt lasciui quidam adolescentes, vt magnæ doctrinæ viri existimarunt: νεανίσκοι enim sine articulo fuisset dicendum, non οἱ νεανίσκοι. intelligit autem milites quorum præcessit mentio. Sic passim Polybio οἱ νεανίσκοι & Liuio *iuuenes* sunt milites: & *iuuentutẽ legere*, est legiones conscribere.

LXVI. Error

LXVI. *Error Baronij de Anna. Cur ad eum adductus Christus.*

Anni XXXIV. Num. LXX.

Dominus noster à militibus captus, non statim ad Caiapham summum Pontificem adducitur, sed ad Annam prius. Caussam affert Baronius; *quoniam tunc ipse Anna, Præfectus erat magno Concilio Septuaginta duorum Seniorum.* sed hæc caussa nulla caussa est. Ostendimus enim in superioribus, somnium hoc esse, non rem gestam. Atq; ego demiror maluisse Baronium rationem comminisci falsam, quàm acquiescere in vera, ab ipso Euangelista prodita; quod Annas esset Caiaphæ socer. Nam Iohannis verba sunt, XVIII. 13. *Et adduxerunt eum ad Annam primum: erat enim socer Caiaphæ, qui erat Pontifex anni illius.* Euangelistam eius facti rationem ex professo reddere voluisse, arguit vox γὰρ, *enim.* quid igitur nouo, friuolo, falso commento erat opus? Patres aliam ex coniectura rationem addunt, non longe petitam, non coactam, non repugnantem historiæ. Conijciunt enim, euntibus ad Caiapham occurrisse domum Annæ.

LXVII. *De loco vbi tres Petri negationes factæ. Contextus Iohannis in ea narratione nonnullis mendæ suspectus.*

Anni. XXXIV. Num. LXXI.

Difficillima quæstio est, quam attigit hîc Baronius. Nam quum tres Euangelistę consentienter narrent trinam Petri negationem apud Caiapham esse factam; dissentire Iohannes videtur, qui primam negationem in ædibus Annæ contigisse clare demonstrat narratione sua. Primam etiam cognitionem ab Anna fuisse institutã scribit Iohannes: quæ eo facta est insignior, quia Saluator in ea est percussus. Accedit, quod Iohannis narratio vix satis videtur sibi constare; nam quum versu demum 24. dicat missum ab Anna Christum ad Caiapham: institutam tamen versu 16. narrationem de Petro sic persequitur in 25. quasi pedem non mouisset Petrus; sed in eodem consistens loco, & primò & secundò & tertiò etiam Christum negasset. Neque aliter sane quidam veteres acceperunt, quod ex eorum scriptis apparet. Vt cùm obseruat Theophylactus, tanto stupore Petri mentem fuisse occupatam, ὥστε ἀπαγομένου τοῦ διδασκάλου, οὐδὲ μετακινῆσαι, ἀλλ' ἔτι θερμαίνεσθαι. *vt quum abduceretur Magister, ipse loco non moueretur, sed calefaceret sese.* Alij, vt Euthymius, difficultates ex hac narrationum diuersitate emergentes soluunt vna obseruatione, quod

amborum

amborum vna domus erat, idemq́ atrium, habens in se duo habitacula à se inuicem separata. Sed legant studiosi, quæ hac de re scripserunt duo viri summi ex interpretibus recentioribus, Erasmus & Beza; quorum sententiam, ipsamque adeo Bezæ emendationem videtur probare etiam Maldonatus; licet nomine vtriusq; dissimulato, quia euomendi Satanica conuitia locus non erat. Quod si vt suspicatur Beza, in Iohannis codicibus est aliquid peccatum; hæc menda inter vetustissimas poni debet, quæ omnis generis libros inuaserunt. Nam omnes antiqui paraphrastæ, omnes interpretes solo Cyrillo excepto, cum vulgatis codicibus faciunt: Nonnus etiam poeta eruditissimus, qui in paraphrase versus 19. Annam nominat.

Ἰησοῦ δ᾽ ἐρέεινε θυηπόλος ἐξέτι μύθῳ Ἄννας.

LXVIII. *An Iudæorum Pontifex ex vlla occasione vestem laceraret.*

ANNI XXXIV. Num. LXXIII.

CAiapham lacerasse sibi vestimenta ad Christi vocem, vt ipse voluit videri scelestus, blasphemam, narrant Euangelistæ. Baronius obseruat, Pontifices à Deo priuilegium accepisse, ne vlla vnquam occasione vestes sibi scindere more cæterorum Iudæorum, etiam Regum, tenerentur. Hoc verum in luctu pro defuncto; absolute an sit verum, addubito. Scio Leonem Magnum ita existimasse: verùm quæ afferuntur in eam sententiam testimonia è Leuitico satis clare id non euincunt. Locus è cap. x. 6. Baronio allatus, non facit ad rem: nam illud Dei præceptum vlterius non extenditur, quàm ad illam actionem. alioquin dicendum esset, non solum Pontificem vetitum esse vestimenta sua lacerare; sed vniuersam Aaronis posteritatem, quod nemo audeat affirmare, & facile refellatur è Scripturis. Locus è cap. xxi. 10. præceptum continet verbis expressis conceptũ: sed quod omnes Hebræorum interpretes, opinor, de luctu propter mortuum interpretantur, sicut etiam Chaldæi paraphrastæ in suis versionibus expresserunt. Mouet etiam me Rabbinorũ silentium: apud quos inter tot obseruationes pertinentes ad iura summi Pontificis, hanc legere non memini. Quare an è silentio Scripturarum eam conclusionem recte Baronius eliciat, virorum eruditorum iudicium esto. Eucherius Lugdunensis, Dominica in ramis palmarum. *Vestimenta sua scindit princeps Sacerdotum: se ipsum maximam & principalem caussam esse significans, cur Iudæorum Sacerdotium scindatur, & destruatur.*

LXIX.

LXIX. *Excutiuntur fabulæ de morte Iudæ olim fictæ, & à Baronio allatæ. Papias scriptor vanus & fabulosus. voces πρηνὴς & πρησθεὶς, male confusæ.*

ANNI XXXIV. Num. LXXIV.

De morte Iudæ agens Baronius, diuersas narrationes affert, neq; inter se conuenientes, neque cum Scriptura, quæ est veritatis lex vnica, congruentes. Scripturæ obscuræ non sunt: accedat modò dexter interpres. Matthæus ait, XXVII. 5. ἀπελθὼν ἀπήγξατο. *abijt & laqueo suspendit se.* Lucas vero in Actis I. 18. καὶ πρηνὴς γενόμενος ἐλάκησε μέσος· καὶ ἐξεχύθη πάντα τὰ σπλάγχνα αὐτοῦ. *quum in faciem pronus cecidisset, crepuit medius: & effusa sunt omnia eius viscera.* habent hę narrationes diuersitatis aliquam speciem, contrarietatis ne speciem quidem. Matthæus expressit facti initium, Lucas finem, supplens diuinitus, quod deerat narrationi Matthæi. Consilium proditoris fuerat, strangulatione sibi vitam eripere. aptat collo laqueum; impellit se vt eo facilius fauces elidat. placuit diuinæ prouidentiæ, vt non simplici morte sceleratus proditor periret: frangitur laqueus, cadit in faciem Iudas: id enim est πρηνὴς γενόμενος. cadit autem vel in saxum fortasse asperum, vel in ligni truncum acutum, aut aliâs, Dei iudicio, venter illi finditur: intestina effunduntur. vox λάκησε suadet non tam casus violentiâ, quàm arcana Dei voluntate, fissionem in eius corpore factam esse: vi quadam extraordinaria intus operante. Hæc est Scripturarum simplex narratio. Sed non satisfecit hæc diuina simplicitas posterorum curiosę vanitati: fabulas igitur sunt commenti de supplicio Iudæ, quas hic recenset Baronius ex Oecumenio; neque inter se cohærentes, & prorsus commentitias falsasque. Fabula sic primo narratur: corpus Iudæ ita inflatum esse, vt via per quam agi plaustrũ facile poterat, ipsum non caperet; obtritum igitur à plaustro esse & viscera sic effusa. hæc narratio absurda est: nam si via quæ plaustrum capiebat, solum Iudam capere non poterat: quomodo & Iudas & plaustrum in eadem via sunt reperti? alteri enim dumtaxat locus erat, vel Iudæ vel plaustro. nec refert, quod dicitur obtritus: nam semper manet difficultas; quî potuerunt duo corpora quorum vtrumq; viam totam occupare esset idoneum, concurrere in rectam quasi lineam. Operosior est altera narratio; & plane huic contraria quod ad mortis genus. in eo consentiunt, corpus Iudæ mirum in modum intumuisse, nimirum mendacia mendacijs sunt cumulata. Quare non assentior viris doctis, qui dubitant an sint hæc vera. ego non dubito falsissima

esse

esse omnia. Et quod vocat Baronius in dubium, an sint hæc à Papia, vetustissimo scriptore profecta: facilis responsio est: prior narratio fabulæ, vt auctor est Oecumenius Papiam auctorem habuit: posterior pari licentia postea est excogitata. Sed aperiamus fontem erroris, quem ne doctissimi quidẽ viri animaduerterunt. Narrat Eusebius in tertia historia, Papiam hunc, scriptorem fuisse futilissimum, qui omnes traditionum fabellas mirifice amplecteretur, & scriptis mandaret. multa igitur falsa, absurdaque de Christo & Apostolis scripsisse, καί τινα ἢ μυθικώτερα, *& quædam etiam fabulis propiora.* Obseruat inter cætera Eusebius, solitũ Papiam nugas comminisci τὰς ἀποστολικὰς παρεκδεξάμενον διηγήσεις, *ex praua interpretatione quam dabat Apostolicis narrationibus.* Omnino hæc origo est commenti Papiæ de Iuda, quod Oecumenius & Baronius recitant. Lucæ narrationem in Actis παρεξεδέξατο, *perperam interpretatus est.* Ait Lucas πρηνὴς γενόμενος, *quum cecidisset in faciem.* Papias duas voces diuersissimæ significationis confundit, πρηνὴς & πρησθεὶς, *inflatus.* Meminerat apud Septuaginta Seniores Numer. v. in supplicio diuino mulieris adulteræ & periuræ, scriptum esse aliquoties, πρησθήσεται τὴν κοιλίαν, *tumore illi venter inflabitur,* & τὴν κοιλίαν πεπρησμένην. in eum igitur sensum accepit vocem πρηνὴς apud Lucam, & fabulam deinde adiecit de suo pro legitima interpretatione. Verba Papiæ ita refert Oecumenius: μέγα ἀσεβείας ὑπόδειγμα ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ περιεπάτησεν Ἰούδας. πρησθεὶς γὰρ ἐπὶ τοσοῦτον τὴν σάρκα ὥστε μὴ δύνασθαι διελθεῖν, ἁμάξης ῥᾳδίως διερχομένης, ὑπὸ τῆς ἁμάξης ἐπιέσθη, ὥστε τὰ ἔγκατα αὐτοῦ ἐκκενωθῆναι. pro eo quod dixerat Lucas πρηνὴς γενόμενος, ipse dixit, πρησθεὶς τὴν σάρκα. poeticum verbum est πρήθω, de vento flante vehementius, apud Homerum & alios poetas. quia tument carbasa cùm flat ventus, ideo id verbum pro tumere est positum. Septuaginta eo expresserunt Hebræorum צבה οἰδαίνειν: qua notione apud solutæ orationis probatos scriptores, non temere id verbum notare memini. Perperam accepit Papias etiam illa, *crepuit medius.* finxit igitur plaustro elisum Iudam. Sic alterius fabulæ auctores, quum legerent apud Lucam, de Iuda, ἐκτήσατο χωρίον ἐκ μισθοῦ τῆς ἀδικίας, *emit agrum de mercede iniquitatis,* finxerunt Iudam in agro suo vitam finijsse; qui postea remanserit propter horribilem fœtorem desertus & incultus. ἐν ἰδίῳ φασὶ χωρίῳ τελευτήσαντος, ἀπὸ τῆς ὀσμῆς ἔρημον ἔτι καὶ ἀοίκητον τὸ χωρίον μέχρι τῆς νῦν γενέσθαι. In Tragœdia Christus patiens, cuius in superioribus meminimus, mors Iudæ conuenienter Scripturis prædicitur. Βρόχοισι κρεμαστὸν ἐξανάψας αὐχένα ... & postea. Ῥαγεὶς γὰρ αἰσχρῶς ... in sequentibus describitur eius mors, in eandem sententiam; vbi expresse dicitur ex illo casu mortuus. Οὕτως ἔδυ νιν τῇδε καὶ θανεῖν μόρῳ.

LXX. *Exagitatur vanitas pronuntiantium de arbore in qua Iudas se suspendit.*

ANNI XXXIV. Num. LXXV.

Mirum est, quò peruaserit curiositas hominum superstitione iuncta. Matthæus scribit de Iuda, ἀπήγξατο, *suspendit se.* non dicit, vtrum in vrbe, an extra vrbem; domi è lacunari aut è paxillo, an in horto vel agro ex arbore. Curiosi inuenerunt & locum vbi hoc factum, & arborem ex qua pependit proditor. Iuuenci versum affert Beda,

Exorsusq; suas laqueo sibi sumere pœnas,
Informem rapuit ficus de vertice mortem.

potuit Iuuencus licentia poetica *ficum* pro qualibet arbore ponere, vt passim apud poetas, *pinus* & *picea* pro quauis arbore ex qua fiunt naues. potuit etiam ex auditione id accepisse. Notum est olim qui vel sententia judicis vel propria voluntate laqueo vitā finiebant, sæpe ex arboribus fuisse suspensos. hinc illud carmen terribile apud Liuiū: *I lictor, colliga manus, arbori infelici suspendito.* & Græcorū prouerbium ἐξ ἀξίου γοῦν ξύλου: quod aliter expressit Plinius in Præfatione, *suspendio arbor est deligenda.* in vita Diogenis apud Laertium, legas γυναῖκας ἀπ' ἐλαίας ἀπηγχονισμένας, *mulieres quæ ex olea se suspenderant.* ad similes historias videtur Iuuencus allusisse, aut ij quos ille auctores sequitur, cùm finxerunt Iudam in ficu se suspendisse. Sane & superstitio antiqua ficus saltem nigras, inter arbores posuit infelices, vt scribit Macrobius Saturn. lib. III. in fine. Hęc prima curiositas alij occasionem dedit: nam quæsita est illa ficus; ac sero tandem inuenta. Eusebius enim, Hieronymus, & vetustas tota multorum seculorum eam ignorauit. Optimus vero Beda tanquam rem certam narrat, & Iuuenci testimonio historiam, vel fabulam potius confirmat. Cumulum fabulę nunc addit Baronius; qui vt illi fidem conciliet, ficum arborem esse viuacē obseruat. sed est obseruatio digna argumento cui aptatur: falsa fabula, falsa obseruatio. Plinius lib. XVI. cap. XLIIII. *Athenis olea durare traditur in certamine à Minerua. è diuerso breuissima vita est punicis, fico, malis.* libro XVII. cap. XIII. *Quæ citò occidunt velocia sunt, vt ficus, punica, prunus, malus, pyrus, myrtus, salix.* habes hic τὸ ὅτι. Theophrastus verò in libris de caussis plantarum τὸ διότι multis locis aperit: cuiusmodi sunt, πολυκαρπία, quòd ficus multum edant fructum: τὸ μανὸν, quia ligno constant raro: cui opponitur τὸ πυκνὸν καὶ στερεὸν caussa non leuis viuacitatis in multis arboribus. omitto alia. Baronius τὸ μακρόβιον huius arboris, probat argumento ficus ruminalis: ceu faceret

vna

vna hirundo ver: aut satis constaret, in propaganda ficu illa nullam interuenisse Sacerdotum, Satanæ ministrorum, fraudem ad fouendã superstitionem & errorem. non enim pagani homines aut minus ingeniosi, aut minus audaces & impij fuerunt, quàm multi postea, qui se Christianos dicebant: quorum fraudes tot Concilijs fuerunt reprimendæ.

LXXI. *Cur Iudæi Christum ad Pilatum adduxerunt.*

Anni XXXIV. Num. LXXVI.

CVr Iudæi Christum ad Pilatum adduxerunt eius sententia condemnandum, caussam affert Euangelista Iohannes, eorum verbis loquens, XVIII. 31: *Nobis non licet interficere quenquam.* Sunt è Patribus qui illud *non licet*, interpretentur de festo Paschatis & Azymorum dies septem duraturo. Sed verior sententia est doctiorum è recentioribus; qui è libris Talmudicis, Iuchasin, & alijs demonstrarunt, iudiciorum capitalium potestate Iudæos tum caruisse, ademtã sibi paullo antè, atque vt ipsi Rabbini scribunt, annis XL. circiter ante excidium Templi. Baronius verò hanc sententiam non probat, primam amplectitur. Iudæos enim ius capitalis supplicij exigendi habuisse confirmat testimonio Marci, XIV. 64. vbi dicitur Iesus Christus de communi sententia Concilij declaratus ἔνοχος θανάτου, *reus mortis.* sed hoc nihili argumentum est: nam Iudæi cognitionem de crimine habuerunt; alioquin caussam reddere, cur aliquem occidi postularent, non potuissent: at pronuntiandi sententiam cum effectu ius non habuerunt. Sic apud Romanos inquisitores quibus Prætor cognitionem alicuius caussæ demandabat, statuere potuerunt reus aliquis esset annon: vltimam sententiam pronuntiandi ius penes Prætorem erat. Tuetur Baronius opinionem suam exemplo primùm, deinde auctoritate. Exemplũ nihil quicquam facit ad rem, male enim comparat Concilium Iudaicum siue Sanedrin, cum Herode Agrippa de quo in illo capite XII. Actorum. nam & Rex fuit Agrippa; & præterea Templi præfecturam ab Ro. Imp. Claudio sibi commissam tum habuit, itaq; Pontifices pro suo iure destituebat aut instituebat, omnia ex libidine administrabat; denique in ijs quæ ad religionem spectabant, Regem agebat. Auctores laudat Baronius Augustinum, Cyrillum, Chrysostomum. de prioribus, concedo: in tertio fallitur. ipsum audiamus. Τίνος ἕνεκεν αὐτὸν οὐκ ἀνεῖλον, ἀλλ' ἐπὶ τὸν Πιλᾶτον ἤγαγον; μάλιστα μὲν ὅτι πολὺ τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς ἐξουσίας αὐτῶν ἐξῄρητο λοιπόν, τῶν Ῥωμαίων τὰ πράγματα χειρούντων. *Quare Iudæi Christum non occiderunt, sed*

ad Pilatum adduxerunt? præcipua caussa erat, quod parte maxima dominationis suæ fuerant priuati, quum esset eorum Resp. in Romanorum potestate. Addit deinde, timuisse Iudæos, ne si Christum necassent, ratio facti sui postea Romanis esset reddenda. subijcit & de agendo Paschate: sed tertio demum loco; ceu non fuerit ea vera caussa, aut ne caussa quidem omnino.

LXXII. *Baronij hallucinatio in facto Titi.*

ANNI XXXIV. Num. LXXVI.

PEculiarem Titi Imp. religionem pro lege publica videtur accipere Baronius. Titus, vt narrat Suetonius, cùm acciperet Pontificatum maximum, ideo se professus est accipere, vt puras seruaret manus, ac deinceps ab omni sanguinis effusione abstineret. nempe hoc ille fecit, & hoc quasi voto sese adstrinxit, impulsu propriç bonitatis, & vt Græci dicerent, ὑπὸ τῆς ἐμφύτου χρηστότητος: non quod ius publicum id esset: nam Vestales & alios qui religiones violassent, à Pontificibus sæpe legimus condemnatos: & priores Imperatores pontificatum eundem acceperant; nec ad talem aliquam tamen necessitatem sese adstrinxerunt. Quare Baronius si locum Suetonij laxius interpretatus est, quin ab illius mente aberrarit, caussa dici non potest. Quod ait, Dominum addici crucis supplicio, nisi à Romano Præside non potuisse; verum est: & caussa item eius rei vera quam affert: sed fuit ratio etiam alia; quod genus id supplicij ignorarent Iudæi: sicut paullo post aduersus Baronium probaturi sumus.

LXXIII. *Cur Christus vestibus purpureis & albis fuerit indutus. Purpureus color olim imperantium proprius: albus color inter insignia regni. Regum limbus rufus, & diadema album. Error Baronij in rubra veste Herodis adolescentis.* ἀναπέλιοι *comæ compositio.* ὀγκοποιεῖ τὴν κόμην. *Alba vestis sacerdotij insigne. Mysterium in irrisione Christi.* ἐσθὴς λαμπρά. λαμπρὸν *quid proprie. Veritas* λαμπρείμων. *Vestes recens baptizatorum* φωτοειδεῖς. λαμπριμόεσαι. λαμπροφορεῖ. *Vestis alba &* λαμπρά *opponi interdum.* μὐβρέλλιοι. *Proponitur emendatio vocis, qua exprimitur* λαμπρὸν *in Syra paraphrasi. Error Baronij in loco Iacobi.* χρυσοδακτύλιος.

ANNI XXXIV. Num. LXXIX.

DOminum nostrum bis vestibus alienis fuisse ludibrij caussa amictum, narrant Euangelistæ; semel ab Herodis ministris, iterum apud Pilatum. Baronius priorem ἐμπαιγμὸν parum rectè explicat:

plicat: deinde ad Iacobi locum diuertit, quem pari tractat infelicitate. Rem igitur paullo accuratius expendamus, quando neque eruditissimus Iansenius, neque alij interpretes, summæ doctrinæ viri, nobis satisfaciunt. In primis obseruandum est, scelestos Iudæos vt Saluatorē mundi vita priuarent, non eam caussam apud Pilatum allegasse, quæ potissimum ipsos vrebat; doctrinam nempe salutis, cui se totis viribus opponebant: aliud crimen in medium attulisse, cuius rationem potius habiturum sciebant Pilatum: quod Cæsaris videlicet maiestatem Christus imminueret, & Regnum affectaret, vt exponit Lucas, XXIII. 2. hoc illi apud Pilatum iactarunt; hoc apud Herodem, vt conijcere est facile: quorum vterque vanitatem accusationis agnouit, & rem seriam in ludibrium vertit, vt furori Iudæorum aliquomodo satisfieret. Id voluerunt ipsorum satellites, cùm vestibus illis Dominum onerarunt. Igitur Pilati milites Christo proprijs vestimentis exuto, chlamydem imponunt coccineam, ait Matth. XXVII. 28. ἐνδύουσιν αὐτὸν πορφύραν, ait Marcus XV. 17. *purpura illum induunt.* ἱμάτιον πορφυροῦν περιέβαλον αὐτὸν, Iohan. XIX. 2. at Herodes cum suis, ἐμπαίξας περιέβαλεν αὐτὸν ἐσθῆτα λαμπρὰν, *illusum amiciuit veste candida.* Luc. XXIII. 2. Colores harum vestium notant Euangelistæ, quia in coloribus præcipuè est irrisio. etsi autem colores sunt diuersi, coccineus siue purpureus & candidus: eodem tamen spectarunt & Pilati satellites & Herodiani. Christum enim tanquam falsum Principem & falsum Regem irridere atque ludibrio exponere voluerunt scelesti. vterque color imperatori conuenit & regi. Iccirco notat Valerius Maximus libro primo, cap. VI. *imperatoribus in prælium exeuntibus, paludamentum album aut purpureum dari solere.* Paludamenti siue chlamydis purpurei coloris passim mentio apud Græcos & Latinos. albi apud Hirtium de bello Africano, in Scipione, qui purpurei vsum Iubæ regi concedebat. In militia Romana & illi penes quos erat ius imperandi, imperator, tribuni militū, & alij, puniceis paludamentis sagisque vtebantur, & eorum lictores ac ministri. quare dubitandum non videtur, quin chlamys coccinea, qua fuit indutus Christus, alicuius vel lictoris fuerit, vel ordinum ductoris, in præsidio Romano militantis. De alba veste qua Herodiani Dominū induerunt, rectè notat Iansenius, regiæ dignitatis id fuisse insigne: nam is color olim receptus in regum insignibus. Itaque, licet non nesciam scribere Hieronymum, in XXVII. Matthæi, veteres Reges rufo quodam limbo esse vsos; certissimum est tamen, diademata Regum fuisse alba, vt obseruabamus ad Suetonij librū primū, cap. LXXIX. & propterea in Pompeio fasciæ cretatæ & candidæ sermonibus occasionem præbuerunt, quasi ille regnum affectaret, sicut ostendimus ad

Tranquilli

Tranquilli librum II. cap. LXXXII. Quare sine caussa Baronius hanc obseruationem Iansenij reijcit. Quod autem Iosephi locum affert idē, è lib. XIV. cap. XVII. vt probet purpureum potius colorem regium fuisse, valde fallitur: id enim colligi ex eo loco non potest; vbi de Herode sermo est admodum iuuene, cuius pater adhuc viuebat: qui neq; Rex fuit, neque Herodem vidit vnquam Regem; qua de re dictum est ad annum XXXI. itaque purpura quam illo Iosephi loco Sameas Herodi obijcit, regni non est argumentum, vt putauit Baronius; sed dignitatis militaris, aut elegantioris dumtaxat cultus; sic enim ait: ὁ βέλτιστος Ἡρώδης φόνου δίκην φεύγων, καὶ ἐπὶ αἰτίᾳ τοιαύτῃ κεκλημένος, ἕστηκε τὴν πορφύραν περικείμενος, καὶ τὴν κεφαλὴν κεκοσμημένος τῇ συνθέσει τῆς κόμης. opponens purpuram qua erat amictus Herodes, & capitis cultum elegantiorem propter singularem comæ compositionem, (apud Clementem libro primo Const. σπατάλιον ea compositio videtur dici; nisi huc potius pertinet, quod appellat Clemens ὀγκοποιεῖ τὴν κόμην.) habitui qui reum decebat, & vt ipse loquitur, σχήματι δεδοικότος, deiecto vultui & pullę vesti, vt erat mos sibi metuentium. Erat prętерea vestis alba apud gentes sacerdotij insigne; & cum sacris operabantur, tam sacerdos quàm ille qui sacrificium exhibebat, albati fuerunt. Sic Athenis Prytanei sacra faciebant λευχειμονοῦντες καὶ ἐστεφανωμένοι, eodemque habitu Curiam ingrediebantur, an litassent renuntiaturi: vt intelligent tyrones, è narratione Plutarchi in Consolatione ad Apoll. de Pericle, si iungant cum ijs quæ scribit Theophrastus in Characteribus ethicis, capite, de sordida honoris cupidine, quam ipse μικροφιλοτιμίαν appellat: vbi de hoc more plura olim adnotauimus. quibus adde si lubet Plutarchi locū in extremo libro Amatorio. Quum igitur vestis candida apud veteres Regia pariter & Sacerdotalis esset: quis mysterio factū à prouidentia diuina non agnoscat, quod Christus verus Rex, verus Sacerdos à suis irrisoribus, candida veste amicitur? fuit quidem istorum animus pessimus: sed hoc veritatis significationem mysticam neque hic, neque in titulo Crucis lædebat. ἐσθῆτα λαμπρὰν doctissimi viri apud Lucam vertunt, *splendidam vestem.* id proprie Græca vox significat: magis tamen ex vsu Latine loquentium dixissent *candidam*. M. Tullius fascias Pompeij *cretatas* appellat, quas vult intelligi λαμπράς, à fullone candentes. Vetus interpres *albam*: ne id quidem male: nam etsi proprie aliud λευκὸν, aliud λαμπρὸν, sæpe tamen eæ voces de eodem vsurpantur. In primo Meteorologicorū Aristotelis, & apud Olympiodorum eius libri interpretem, discrimen statuitur inter albū & λαμπρὸν, *splendidum, nitens.* Proprie λαμπρὸν est, τὸ δὲ ἐπιπέμπειν αὐγὴν ἐπιτήδειον, *quod lumen emittere est idoneum*, vt scribit Galenus

in

in x. De vsu partium. hanc ob caussam Chrysostomus alicubi vocat lápades illas λαμπρὰς, quę in Euangelio dicuntur oleo esse instructę. pertinet igitur non ad colorem, sed ad lucem quæ spectatur in coloribus. apud Hippocratem obseruabamus, de eodem ipsum vsurpasse hæc vocabula λαμπρὸν, λευκὸν, διαφανὲς, in libro Περὶ διαίτης ὀξέων, & Galenus initio tertij Commentarij in Hippocratis librum illum de diæta in acutis morbis, idem vinum appellat, διαφανὲς λαμπρὸν καὶ καθαρόν. Sic passim apud alios scriptores album & λαμπρὸν modò distinguuntur, modò pro eodem ponuntur. Hippocrati in epistolis Veritas inducitur ἀφελὲς πεπλοκισμένη λαμπροείμων. *crinibus simpliciter plexis, candida veste induta.* Vetus scriptor Pythagoricus apud Stobæum, serm. LXXII. vult homines modestos esse λευχείμονας, & vestibus vti λευχειμάτοις, quæ tamen non sint διαφανές. pellucidam vestem separat ab alba: vt sunt res diuersæ natura sua: quum tamen ostenderimus apud Hippocratem & Galenum de eodem dici. In veteri Ecclesia recens baptizati albis induebantur; id erat symbolum lucis per sacrum baptismum acceptæ: ideo baptismum φώτισμα dixerunt, recens baptizatos νεοφώτιστους. Dionysius Areopagita, vestes illas φωτοειδεῖς appellat, & λαμπροείμονεσθαι, in albis esse. Iobius λαμπροφορεῖν, apud Photium, quem vide numero CCXXII. Aliquando manifestò ponitur discrimen inter vestes albas & λαμπράς. Curopalata De officijs Const. auctor est, patre Imperatoris mortuo vel matre, vel vxore, aut aliquo è liberis vel nepotibus, Imperatorem λευκὰ φορέματα φορεῖν μέχρι καιροῦ, ὅσον ἂν βούληται· εἶτα κίτρινα, ἄνευ μαργάρων· ἢ μετ' τοῦτο λαμπροφορεῖν: *alba vestimenta gestare quamdiu voluerit, deinde citrina assumere sine limbis & pretiosis prætextaris,* (hoc μαργάρων significat, non margaritas) postea vti vestibus λαμπραῖς, hoc est, redire ad solemnia, & cultum assumere splendidum & nitentem; qualis solet esse Imperatorum. Hic vestes albæ luctus indices vocantur λευκαί; iisdem opponuntur λαμπραί, id est omnes nitidiores: puta, candidæ à fullone recentes, quales fuerunt olim candidatorum, quas Plutarchus & alij Græci λαμπρὰς vertunt; aut purpureæ, vel alius cuiusuis coloris, præsertim intensioris. Non enim sola candida dicuntur λαμπρά: sed quæcunq; valde nitent: cuiusmodi erant cum primis illæ chlamydes veri luminis, de quibus ad Trebellium Pollionem diximus. Hæc propterea pluribus exposuimus, quia Syrus Paraphrastes vocabulum λαμπρὰν aliter accepit quàm cæteri interpretes. Lucæ XXIII. vertit זהוריתא qua voce idem vtitur Matthæi XXVII. 28. in exprimenda voce κοκκίνην, coccineam. Quare etiam isto loco videtur existimasse colorem λαμπρὸν idem

esse

esse cum coccineo. Sed de voce illa Syriaca velim cogitent viri eruditi attentius. Nam mihi quidem radix nota non est, vnde illam deducam. Suspicatus igitur sum aliquando ה in eius dictionis scriptura positum esse pro ח, Chaldæis זהר ex Hebræo זהר significat *splenduit, fulsit*. Vnde ויהרורא *Luna* quod fulgeat: vt apud veterem poetam, λαμπρὰ δ' ἀνέτελλε σελάνα. Inde igitur & superius nomen ortum videtur, & scriptio editorum librorum corrigenda. ita plane respondebit voci Græcæ λαμπρᾷ. Confirmat hanc coniecturam Arabs, qui vertit dicto loco XXIII. Lucæ בריקא *berikan*, ad verbum λαμπρᾷ: à radice Hebræis & Arabibus communi quæ significat *fulsit, fulgurauit, coruscauit*. quum igitur è Syriaco sit versa vt plurimum Arabica interpretatio, videtur eius auctor, in superiore voce Syriaca ח legisse non ה. at in loco Matthæi XXVII. 28. recedit Arabs à Syro & vertit אחמר *rubram*, quasi dicas coloris vini, οἰνοχρῶτα καὶ ἐρυθρόν, vt loquitur Theophrastus in nona historia Plantarum. nam חמר Chaldæis & Arabibus est vinum rubrum. Idem Syrus Paraphrastes in Epistola Iacobi II. 2. Græcum λαμπρᾷ expressit שפירא *pulchra, elegante*. videtur existimasse Iacobum denotare voluisse quemuis honestiorem cultum: quod verum quidem est; sed propterea à vocis Græcæ notione discedendum non erat. Baronius qui paullo ante Iansenium reprehendebat, quod album colorem regium dixisset, in hoc Iacobi loco voces Apostoli, χρυσοδακτύλιος ἐν ἐσθῆτι λαμπρᾷ immani errore interpretatur *quempiam virum regium, cui annulum aureum in veste candida gestare liceret*. qui fuerunt viri regij eius ætatis, qui Ecclesias Christianorum frequentarunt? Nam neque in Iudæa de stirpe Herodis vllus fuit, qui Christo nomen daret: neque vllos in vicinis regionibus Reges tum fuisse factos Christianos legimus, præter Abgarum Edessæ Toparcham; de quo stultum sit verba Iacobi interpretari. neque verò credere par est, ægre laturum fuisse Iacobum regij sanguinis viris, aut præcipuę apud Reges auctoritatis, aliquem in Ecclesiam honorem solitum haberi. Anabaptistarum furori hoc potius conueniat, quàm doctrinæ Apostolorum; quorum tot extant præcepta de honore Principibus viris deferendo. Sed quum loqui Apostolum appareat de re quæ quotidie fiebat, in omnibus Christianorum conuentibus: de illud quidem dubitari potest, generaliter ipsum designare quemuis è fidelium numero paullo cultum ornatius, quàm vulgus hominum soleret vestiri. Notum est & pueris, Romanos, quorum moribus plerique prouincialium in omnibus regionibus tunc temporis vti amabant, togam albam aut candidam pro honestiore cultu habuisse. Idem seruatum esse etiam apud Græcos jam ostendimus; &

multis

multis probare possem, si locus pateretur. Sed & Iudæis in colore vestium consuetudinem fuisse eandem scripta illorum palàm faciunt. in quibus vox חורים *albati* ingenuos & nobiles denotat; & בני חורים sunt © *εὐπατρίδαι, nobiliter nati, patricij.* χρυσοδακτύλιος igitur apud Iacobum perperam refertur ad ius aureæ fibulæ gestandæ, quod Syriæ Reges sui sanguinis viris, aut bene de se meritis Principibus soliti olim deferre. Nam ad tempora Apostolorum durasse illum morem, post extinctum nomen Regum Syriæ, sumit Baronius, probare verò non potuit. Adde quod ius illud, γέρας vel τιμὴ πόρπης χρυσῆς, *honos fibulæ aureæ*, semper vocatur Græcis scriptoribus, nunquam autem χρυσοῦ δακτυλίου. Vide librum primum Maccab. capite x. 89. xi. 58. & xiv. 44. Iosephus lib. xiii. cap. viii. γέρα καὶ τιμὰς δίδωσι, πόρπην χρυσέαν, ὡς ἔθος ἐστὶ δίδοσθαι τοῖς τῶν βασιλέων συγγενέσι. capite sequenti duo coniugit, purpuræ vsum, & πόρπης χρυσέας, *fibulæ aureæ*. denique nunquam aliter loquuntur auctores in eius moris mentione. quod satis refellit Baronianam interpretationem. Aureorum vero annulorum quàm fuerit ea ætate frequens vsus, & quantus is censeretur esse honos, declarant innumera omnium scriptorum testimonia.

LXXIV. Coronæ Christo impositæ materia. πλέκειν. leuia quædam.

ANNI XXXIV. Num. LXXXVI.

RECte Baronius eorum sententiam reijcit, qui spineam Domini coronam è iunco marino, quem Græci ὀξύσχοινον vocant, fuisse contextam putarunt. nulla est iunci species in cuius descriptione vel Theophrastus, vel Plinius, vel alij probati scriptores spinas commemorent. thyrsum autem illum, & acumen in quod desinunt nonnullæ iuncorum species, insulse spinas vocaueris. Videtur errori occasionem dedisse vox πλέξαντες quam in ea historia tres Euangelistæ vsurpant, Matthæus, Marcus, Iohannes. nam id verbi proprie locum habet in vitilibus, ad quæ iuncus est accommodatissimus. sed dicitur & de alijs rebus, quod nemo ignorat. De corona illa tantum scimus. Clemens Alex. capite viii. Pædag. libro ii. ostendit factam fuisse ἀπὸ βάτου, *è rubo.* & rubum illum confert cum eo in quo Deus apparuit Mosi, mysterium aliquod in vtriusque comparatione obseruans. Sed quum ruborum multę sint species, inanis atque inutilis labor fuerit, velle quærere quæ potissimum species ad hanc coronam sit adhibita. Apud Marcellum Empiricum legere memini, ex alba spina fuisse Christum coronatum. Baronius quo argumento notum habuerit, eas spinas quæ hodie ostentantur, tanquam illius coronæ reliquię,

veras esse, nec fraudem subesse, vellem nos docuisset. Idem quid appellet *fustem* aut *ramos* in oxyschœno, mirabuntur, scio, naturæ periti.

LXXV. *Lotio manuum Pilati ex qua consuetudine. Mos veterum mentẽ suam significandi non solum verbis, sed etiam factis.*

Anni XXXIV. Num. LXXXIX.

QVæritur an lotio manuum à Pilato vsurpata, ex consuetudine aliqua Gentium sit orta, an Iudæorum. Origenes in Matthęum præcise negat tale quid apud Romanos fuisse factitatum. Proferunt tamen viri doctissimi è Græcis & Latinis scriptoribus, lotiones, vt ipsi existimant, non dissimiles. Sed aliud est lauare post admissum crimen ad expiationem peccati: quo fine iustitutos apud veteres fuisse καθαρμοὺς & περιρραντισμοὺς, purgationes, & aquæ lustralis aspersiones, nemo ignorat: aliud ante crimen, ad testificationem innocentiæ, quod hîc facit Pilatus. Baronius igitur contendit Pilatum ex ceremonijs Iudæorum mutuatum esse exemplum: & affert locum Mosis, è Deuteron. cap. XXI. qui tamen si diligenter expendatur à facto Pilati toto genere est diuersus. Poterat Baronius ex historia & scriptis Iudæorum exempla reperitare, quæ magis ad rem facerent. Narrat Aristeas vetustissimus scriptor, Septuaginta Seniores, qui vertendis libris sacris Alexandriæ operam posuerunt, solitos prius quàm ad lectionem se accingerent, manus lauare: cuius rei caussam quum ab ijs nonnulli requisissent, διεσάφουν, ait Aristeas, ὅτι μαρτύριόν ἐστι τοῦ μηδὲν εἰργάσθαι κακόν: *declarabant, signum id esse, nihil à se mali fuisse admissum.* Neque alienum est quod in libris Magistrorum legimus, solita defunctorum cadauera à pollinctoribus calidâ lauari, vel ad acquirendam, vel ad testandam innocentiam, quando actæ vitæ ratio est reddenda. Omitto similia exempla. Sed mihi valde mirum videtur, Pilatum hominem Romanum, instituto Iudaico eo potissimũ tempore esse vsum, quo videbat se à sceleratissimis Pontificibus, Sacerdotibus & furente populo Iudaico, ad scelus patrandum adigi, quod ipse horrebat. Vera igitur ratio facti aliunde est arcessenda, quàm ex institutorum Iudaicorum imitatione, de qua Pilatus nunquam cogitauit. Obseruat Nicolaus Cabasilas in expositione Liturgiæ, fuisse veteribus in more positum, vt sensa animi non verbis solũ, sed etiam factis declararent; qua de re & Plutarchus alicubi disserit, & nos in Commentarijs Polybianis multis exemplis hunc morem ex historia Græca & Latina illustramus, quæ nunc omittimus. Illustre exemplum Act. XXI. 2. in Agabo pedes ac manus sibi vinciente.

Quemad-

Quemadmodum autem communis hic mos fuit olim omnibus gentibus; sic facta quæ adijciebantur ad verba, erant sæpe communia. Quare Pilatus morem lauandi ad declarandam suam innocentiam, non magis sumpsit à Iudæis; quàm formulam qua vtitur, cùm protestatur de sua innocentia, *Innocens ego sum à sanguine iusti huius*; sumpsit ex historia Susannæ, vbi non dissimilem vsurpat Daniel; *Mundus ego sum à sanguine huius.* in historia Susannæ, versu 46.

LXXVI. *Cur Pilatus Dominum supplicio Crucis addixerit: Hallucinationes Baronij.*

ANNI XXXIV. Num. XCII.

Miram, nec prius, opinor, auditam rationem affert Baronius, cur mundi Saluator sententia Pilati Cruci fuerit affixus. Vult enim neq; iuris Iudæorum habitam esse rationem; alioquin Iudices lapidatione fuisse illum punituros: neque Romanorum; quia crimini cuius postulatus fuit Christus, id pœnæ genus non conueniebat. statuit igitur, supplicium quod Barabbæ fuerat subeundum, translatum esse in Dominum. Hæc sententia mihi videtur falsa, non minus quàm mira. Nam etsi omnia contra ius & fas in illo iudicio sunt administrata; huius tamen noui exempli nullam ne suspicionem quidem Euangelistæ inijciunt. Quare verius est, quod ab hominibus eruditis pridem est animaduersum; Pilatum, qui satis intelligebat accusationem Iudæorum esse fictam falsamque; sic tamen egisse cum Christo, quasi illius accusatoribus fidem haberet. fuerat accusatus, quod res nouas moliretur & turbas cieret: Pilatus puniri iussit vt seditionis & tumultus auctorem. vide legem XXXVIII. §. 2. Dig. de pœnis. & leg. II. Cod. de seditiosis. Paulus libro V. tit. XXII. *Auctores seditionis aut tumultus pro qualitatis dignitate, aut in crucem tolluntur, aut bestijs obijciuntur.* Quod autem ait Baronius, crucis supplicium famosis latronibus fuisse debitum; idque Luciani testimonio confirmat; fallitur manifestò: nam Lucianus eo quem laudat dialogo nihil omnino scribit, vnde id possit colligi. Diligens lector locum inspiciat, sub finem amœnissimi libelli. deprehendet insignem hanc esse hallucinationem: nam latrones eo loco ne nominantur quidem.

LXXVII. *An supplicium Crucis veteribus Iudæis fuerit in vsu. Ostenduntur Baronij & Iusti Lipsij variæ hallucinationes. Multa loca è Scripturis, & alijs auctoribus Græcis ac Latinis illustrantur.*

IBIDEM.

BAronij verba sunt; *Erat & apud Iudæos Crux in vsu; sed ea pœna afficiebantur homicidæ, vt Philo tradit.* Quot verba, tot ferme peccata. Falsum est, supplicium Romanorum, quod crucem proprie vocabant, in vsu fuisse apud veteres Hebræos: falsum est, ea pœna homicidas illorum legibus affectos: falsum est, Philonem hoc tradere. Baronium, scriptorem parum accuratum, & rerum veteris populi Iudaici non ad modum intelligentem, hos errores errasse, minus miramur: qui sciamus, viros longe doctissimos & ante ipsum & post ipsum, idem cum Baronio sensisse & scripsisse. Taceo tot sacrorum librorum interpretes, quos secutus est conditor Annalium, vel qui ipsum: sed & Carolus Sigonius, & Iustus Lipsius, ille quum ex professo de rebus Iudæorum scriberet; hic in libellis de cruce, idem affirmarunt. Omnes supplicium Crucis notum Iudæis atque vsurpatum fuisse tradiderunt: quidam & locum illum Philonis tractarunt, vt Lipsius; qui ab auctoris mente longe aberrauit. Hoc vt palàm fiat, ante omnia tirones moneo, voces illas *Crux*, σταυρὸς, σκόλοψ, ἀνασταύρωσις, ἀνασκολόπισις, κρεμᾶν & his affines, de varijs pœnarum generibus, quæ omnino confundi non debent, cum ab alijs auctoribus, tum præsertim à veteribus vtriusque Testamenti interpretibus solere vsurpari. Nos hic loquimur, de supplicio, quale pati pro humano genere Christus voluit. atque id Crucem Romanam appellamus; quia Romanos & in priuatis supplicijs seruorum, & in publicis etiam vel de seruis, vel de alijs vilibus capitibus, plurimum ea constat esse vsos. nec sine caussa Sozomenus lib. I. cap. VIII. narrans sublatum à Constantino M. hoc genus pœnæ, ita loquitur πρότερον νενομισμένην Ῥωμαίοις τὴν τοῦ σταυροῦ τιμωρίαν νόμῳ ἀνεῖλε τῆς χρήσεως τῶν δικαστηρίων. *lege sustulit ex vsu iudiciorum Crucis pœnam, Romanis prius vsitatam.* Hoc igitur pœnæ genus, Crux proprie Romanis dictum, & seruile supplicium habitum, Hebræis olim fuisse vsitatum affirmat cum multis Baronius; nos negamus, & sententiæ nostræ hæc certissima argumenta proferimus. Primum est, Doctorum eius populi testimonium; qui verbis expressis Crucē Romanā fuisse genti suæ ignotā affirmāt. Verba illorū sunt hæc.

דבר זה לא היה בישראל לתחוב במסמרות ברגלי וידי אדם הנסקלין ונתלין

והנותלין *Non fuit hic mos in Israele, vt clauos figerent in pedibus aut manibus hominum, qui lapidati aut suspensi fuissent.* Hoc argumento infelices Rabbini vtuntur, vt historiæ Euangelicæ de passione Christi fidem detrahant. in quo facile refelluntur ab ipsa veritate, quæ supplicij hanc formam non ab ipsis Iudæis, sed à Pilato Romano docet fuisse Christo irrogatam. Nihil igitur agunt perfidi Rabbini; etsi falsum non est quod afferunt, sed certissimum; vt ex sequentibus apparebit. Alterum argumentum ducimus ex ipso iure veteri populi illius, quod & Rabbini ijdem afferunt, vt sententiæ suæ fidem adstruant. Dicunt igitur Rabbini, quatuor genera pœnarum (ipsi vocant מיתות *mortes*) fuisse ab antiquo tradita לבית דין *domui judiciј*, id est Concilio Sanedrin; quibus solis vti licuit. Eæ pœnæ sunt סקילה *lapidatio*, λιθόλευσις μόρος, Tragicis Græcorum; שרפה καῦσις, *viuicomburium*, vt appellat Tertullianus; הרג vel הרג בסייף *occisio per gladium, decollatio*, & חנק siue מחנק *strangulatio*, θάνατος δι' ἀγχόνης. Hæc legitimarum pœnarum enumeratio, ex antiquis fragmentis Doctorum, quæ in Pandectis Talmudicis habentur, passim legitur in Commentarijs Rabbinorum; Qui legem Mosis digesserunt in præcepta faciendi, vt ipsi loquuntur, CCXLVIII. & CCCLXV. non faciendi, hasce pœnas ex institutione Mosis esse profectas nos docent. singulas enim commemorant & proprias illarum sedes in Pentateucho ostendunt. De occisione per gladium, est præceptum affirmans apud Maimonidem CCXXVI. ex cap. XXI. Exodi. de occisione per strangulationem proximum est præceptum, è Leuit. XX. 10. de ignis pœna agitur in præcepto CCXXVIII. è Leuitico XX. de lapidatione, in eo quod sequitur è Deuter. XXII. Moses Maimonides (qui & Moses Ægyptius dicitur,) solidæ atq; ingentis doctrinæ vir, de quo videor mihi posse id vere dicere, quod Plinius olim de Diodoro Siculo, primũ illũ inter suos desijsse nugari; in opere Iad, quod instar est Commentariorum in præcepta quà affirmantia, quà negantia; libro vltimo, halacoth Sanedrin, in pirke XIV. auctor est, quatuor has tantum legitimas fuisse veteri Iudæorum populo suppliciorum ideas: tam rigida obseruatione ab ijs vsurpatas, vt ne Regi quidem fas esset, pœnas mutare: puta in meritum ex legibus pœnam gladij, aliter quàm gladio animaduertere. Obsecro respondeant mihi, quibus placet Crucem Romanam veteribus Hebræis fuisse in vsu, cur in tam accurata legitimorum ejus populi suppliciorum explicatione, tam altum est, tam constans apud Rabbinos de illa silentium? Vel hæc vnica ratio apud viros judicij castigati, confutandæ illi sententiæ fuerit satis. Pergimus tamen & ipsum caussæ iugulum petimus. Tertium enim argumentum sumimus

mus non è Rabbinorum testimonijs: verum ex ipsis Scripturis; atq; ita dicimus. Si nullum veteris linguæ Hebræorum est verbum, quod Crucem propriè dictam significet; si nullum verbum actioni crucifigendi proprium: si denique in toto Veteri Testamento, nullum extat certum de eo supplicij genere testimonium; non abit profectò, quin illi populo fuerit olim ea pœnæ forma incognita. Atqui prius: secundum igitur. Probatio nostra est hæc. In lingua Hebraica vetere, vocabulum quod Cruci respondet, est עץ: σταυρῶσαι autem & crucifixioni respondent duo verba יקע & תלה: atqui nulla istarum dictio est, quæ vel ex natiua significatione, vel ex peculiari aliquo vsu sacrorum scriptorum Crucis Romanæ pœnam designet. nullum est igitur; & verum est quod diximus. Sed huius argumenti vis plenius est declaranda. עץ *lignum* significat. id vocabulum est generale eius instrumenti, quod ad varia supplicia variâ formâ adhiberi solitum. nam & qui acuta sude transfigebantur, & qui laqueo strangulabantur in altum sublati, & qui in furca occidebantur, & qui vel σανίδι more Atheniensium, vel cruci ex consuetudine Ro. affigebantur, item qui hodie rotæ imponuntur, omnes dici possunt mori על עץ *super ligno.* atque ita loquitur Lucas Actorum v. 30. & x. 39. de morte Christi, ὃν ἀνεῖλον κρεμάσαντες ἐπὶ ξύλου. *quem occiderunt suspendentes in ligno.* hîc lignum עץ est Crux Romana, quod ex historia passionis scimus: quæ vocem generalem nos cogit ita interpretari. In Testamento veteri sæpissime occurrit vox *lignum* in descriptione suppliciorum: sed cur late patentem significationem restringamus ad crucis Ro. notionem, nihil cogit nos: quum nullus sit locus in totis Biblijs Hebraicis, ex quo vel suspicio dumtaxat possit sumi, quę eò nos ducat. Contra, quæ modò attulimus è Rabbinis, erroris manifesti arguunt illos qui τὸ *lignum* in libris Hebraicis de cruce Ro. interpretantur. At Rabbini quoties de supplicio Christi loquuntur, ipsum quidem vocant התלוי τὸν κρεμασθέντα; crucem verò illius, quia propria voce designare non habent, circumlocutione vtuntur, & dicunt שתי וערב *Stamen & subtemen.* Idem dicendum est de verbis יקע & תלה quæ suspendendi significationē quum habeant, pluribus supplicijs accommodari possunt, in quibus perituri in altum tolluntur, & fiunt μετέωροι. & quidem de cruce posse ea verba vsurpari, certum est: nam ita κρεμᾶν *suspendere* de Christo posuit bis Lucas, in quem crucifixione, non eâ quæ proprie dicitur suspensio, impius & αὐτοκατάκριτος Pilatus animaduertit. verùm, vt modò dicebam, cur in Biblijs ita exponamus illa verba, ratio nulla est: cur aliter accipiamus ratio non deest; testimonia nempe illa, quæ è Commentarijs Rabbinorum attulimus. Quod

antiqui

antiqui Interpretes Chaldæus, Latinus, & aliquando etiam Græci in exponendis vocibus illis Hebraicis, dictionibus vtuntur ad denotandum Crucis Ro. supplicium peculiariter vsitatis, atque adeo ipso nomine *Crucis*; vt non reprehendimus; quum exponi commode queat, ἀλληγόρως, non κατὰ τὸ ῥητόν: (quo pacto multa dicuntur ab omnium linguarum scriptoribus optimis:) ita errare grauiter illos non dubitamus, qui ea putant esse argumenta supplicij Crucis iam olim Hebręis vsitati. ferendus fortasse hic error sit in ijs, qui Latinam versionem volunt esse authenticam, textum Hebraicum ex ea volunt pendere; quam iudicij sinisteritatem, non vno loco in Baronio deprehendimus. in viris cordatis & ἀπροαιρέτοις, qui Hebraicæ veritati suum pretium tribuunt, tantus error ferri non potest. Iam aliquot Scripturarũ loca expendamus. Geneseos XL. 19. Iosephus pistorum magistro ait; Rex הלה אותך על עץ *suspendet te super ligno.* Ionathan Paraphrastes τὸ תלה verbo קטל expressit, quod simpliciter occidere & trucidare significat. Onkelos & hic & aliquot alijs locis voce vsus צלב quod in paraphrasi Noui Testamenti & apud Rabbinos, de cruce Christi solet vsurpari. alibi contra; Ionathan τὸ צלב vsurpat; Onkelos τὸ קטל vt Numerorum XXV. 4. Gręci ad verbum κρεμάσει σε ἐπὶ ξύλου. Latinus sic: *suspendet te in cruce.* & versu 21. vbi Gręci ex Hebręo simpliciter, τὸν ἀρχισιτοποιὸν ἐκρέμασε. Latinus fecit; *alterum suspendit in patibulo.* Si accipiantur *Crux* & *patibulum* laxius, non potest reprehendi Latinus Interpres: vt nec Iosephus, qui eam historiam sic expressit, lib. II. cap. III. τὸν ἐπὶ τῶν σιτοποιῶν ἀνεσταύρωσεν. Quis dubitat voces *crux* & *patibulum* omnibus illis diuersæ formæ supplicijs, sed tamen aliquid simile habentibus, quæ antè commemoraui, posse conuenire? quare vt respondeant Hebraicis Latina, illa nomina laxius omnino sint accipienda: neque apud Septuaginta Seniores κρεμᾶν ἐπὶ ξύλου, ita præcise exponendum, vt exponimus apud Lucam. Ratio est: quia non constat nobis an Ægyptij ab vltima antiquitate Crucis Ro. supplicium in vsu habuerint; nam de posterioribus iam non agimus: quanquam ne de his quidem certò potest aliquid pronuntiari. Sic ἀνασταυρισμῷ apud Iosephum potest exponi, vel de traiecto palo per totum corpus; vel de suspensione in furca, aut alio ligno, vel de simili alia quadam pœna: multæ enim fuerunt crucem aliquo pacto referentes. nonnullas antè recensuimus; possunt alię addi. vt illa quâ perit Melanthius apud poetam, ὀδυσσ. χ. reductæ in dorsum manus & pedes illi vinciuntur: deinde laqueo tollitur in altum & columnæ imponitur, ibi periturus,

ὥς κεν δηθὰ ζωὸς ἐὼν χαλέπ' ἄλγεα πάσχῃ.
Producens vitã mala plurima quò patiatur.

multa

multa in hac pœna cruci similia: nemo tamen sanus eam esse crucem Rom. dixerit. Quod autē σταυρὸς & ἀνασταυροῦν in diuersis supplicijs locum habeant, facile probatu est. Thucydides in prima historia de Inaro scribit, προδοσίᾳ ληφθεὶς ἀνεσταυρώθη. hic est Inarus ille, cuius fit mentio in Ctesiæ fragmentis: etsi vitio scriptorum euenit, vt idem Thucydidi Λιβύων βασιλεὺς dicatur, Ctesiæ Λύδιος ἀνήρ. Narrat vero Ctesias, Amytim Xerxis filiam, Megabyzi vxorem, Inarum ἀνασταυρῶσαι ἐπὶ τρισὶ σταυροῖς: *super tres palos vel patibula sustulisse.* non est dubium Thucydidem è Ctesia esse exponendum: qui trium crucium in vnius supplicio mentionem faciens ostendit, diuersissimam eam fuisse pœnam, à pœna crucis Ro. Et Thucydides & Ctesias illustrari debent ex Plutarcho, qui in vita Artaxerxis quid sit ἀνασταυροῦν ἐπὶ τρισὶ σταυροῖς ostendit hisce verbis: προσέταξεν ἐκδεῖραι ζῶντα, καὶ τὸ μὲν σῶμα πλάγιον διὰ τριῶν σταυρῶν ἀναπῆξαι, τὸ δὲ δέρμα χωρὶς διαπατταλεῦσαι: *iussit viuo cutē detrahi, & corpus quidem super tribus stipitibus transuersum affigi, pellem vero separatim paxillis distendi*: id enim est διαπατταλεύειν, non *in palo ponere* vt vertit alicubi eruditissimus Lipsius. Aliquando ἀνασταυροῦν dicitur non de hominis viui supplicio: sed de cadauere aut capite hominis vel decollati, vel alio supplicio exstincti, quod ignominiæ caussa palo affixum in propatulo collocatur. Polybius in octaua historia, de Achæo jam occiso: ἔδοξεν ἀνασταυρῶσαι τὸ σῶμα. *placuit corpus Achæi erecto palo imponi*, aut si forte, appendi furcę. In Dionis Seuero capita Nigri & Albini dicuntur ἀνασταυρωθῆναι. Herodianus quoque de Seuero, πέμψας τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἀλβίνου δημοσίᾳ ἀνασταυρωθῆναι κελεύει. *Hic* mos antiquissimus est: quo Persarum Satrapas in captiuis Græcis sæpè vsos legimus. Polycratem Samiorum tyrannum fuisse ab Oræta vel Oronte prætore in crucem sublatum, M. Tullius & Valerius Maximus scribunt: Strabo lib. XIV. κρεμασθῆναι, fuisse suspensum: vera historia est apud patrem historiæ Herodotum, in Thalia. ait de Satrapa ἀποκτείνας μιν οὐκ ἀξίως ἀπηγήσιος Ὀροίτης ἀνεσταύρωσε. Iustus Lipsius, vt probet Persas vsitasse crucem Romanam, laudat Herodoti hunc locum, & ita vertit: *Interficiens eum, (quod indignum relatu sit) Orœtes in cruce suffixit.* nimirum eruditissimus vir Herodotum non ex propria sententia, sed ex mente Ciceronis & Valerij est interpretatus. nam hoc ait potius scriptor elegantissimus: *Orœta Polycratem, postquam modo indigno qui narretur, ipsum occiderat, patibulo imposuit.* Non igitur crucifixione vita erepta Polycrati; sed alio modo, quem tacet Herodotus; mortui vero corpus ignominia illa est affectum, quæ & ipsa vocatur ἀνασταύρωσις. Quod dissentire Cicero, & alij scriptores videntur, leue est; & similium dissensiuncularum plenæ sunt omnes historiæ.

Modus

Modus supplicij, quem negat relatu dignum Herodotus, aliquod sine dubio crudelitatis insigne exemplum continuit: & nisi fallor, intelligit excoriationem, qua multum vsi Persæ in tollendis ijs, quorum corpora postea in propatulo ponebant. in Eclogis Ctesiæ de Bagapata; τὸ δέρμα περιαιρεθεὶς ἀνεσταυρίσθη (ἀνεσταυρώθη fortasse; etsi illud ferri potest:) ὑπὸ Παρυσάτιδος: *detracta cute sublatus est in patibulum à Parysatide.* Sic mortuo Leonidæ Spartano caput à Persis amputatũ scribit Herodotus, atque id ἀνασταυρωθῆναι. & multa similia exempla. Atque ex his apparet, voces σταυρὸς & σταυροῦν sæpe de supplicijs vsurpari, quæ sunt diuersa à Cruce Ro. ac proinde falli eos, qui in quocunque supplicio ea vocabula inueniunt, de pœna ex more Ro. illá interpretantur. Huc pertinet locus Philonis, quem Baronius attigit, Lipsius tractauit, è libro De legibus contra homicidium & scortationem, edit. Gr. 548. Ibi loquens Philo de pœnis homicidarum à Mose sancitis, scribit sic: μυρίοις μὲν θανάτοις, εἴπερ οἷόν τε ἦν, κατέγκρινεν ἂν καὶ αὐτοὺς ὁ νομοθέτης· ἐπεὶ δὲ τοῦτ' οὐκ ἐνεδέχετο, τιμωρίαν ἄλλην προσδιετάξατο, κελεύων τοὺς ἀνελόντας ἀνασκολοπίζεσθαι. *Legislator noster,* inquit, *mille mortibus, si fieri potuisset, homicidas addixisset: quoniam id fieri non poterat, pœnã aliam mortis supplicio adiecit; iubens, vt qui occidissent in patibulum tollantur.* hic ἀνασκολοπίζεσθαι Baronio, Lipsio, & vulgatis interpretibus accipitur de cruce Romana. quare ex hoc loco illi colligunt, Philone auctore homicidas ex legibus Mosis crucis supplicio fuisse afficiendos. Atqui in Legibus Mosaicis nullum extat eiusmodi præceptum: & Rabbini, cùm docent quæ sint propria cuiusque supplicij crimina, homicidas inter eos recensent, in quos gladio animaduerti solitum. Hic igitur Lipsius Philonem accusat, & apud Mosem quicquam extare negat, vnde id Philo potuerit colligere. vere hoc quidem: sed non animaduertebat vir doctissimus, Philonem non loqui de supplicio, quo vita adimebatur percussori: sed de pœna quæ ignominiæ caussa exstincto irrogabatur: vt suspenderetur ad paucas horas, & Soli, vt ait Philo, & oculis hominum exponeretur: id Iudæis erat quamuis dira morte dirius, propter horribile carmen vocis diuinæ, *maledictus à Deo est, qui pendet in ligno.* Deut. XXI. 23. & Paulus Galat. III. 13. Christum factũ esse κατάραν, maledictionem, quia pependerit in ligno. & hæc est illa Christi ὕψωσις, quam ipse prædicebat, Ioh. III. 14. & XII. 32. ad quas prædictiones reijcit nos idem Ioh. XVIII. 32. sed quia exaltandus erat in cruce, quod non fuit Iudæis vsitatum supplicium. propterea antè admonebantur discipuli, iudicium quo damnandus erat Christus, à Gentibus fore reddendum, Matth. XX. 19. Porrò cædem hominis crimen esse capite luendum, sancit Moses Exodi. XX. 24.

 &

& Leuit. XXIV. 17. præter hanc pœnam, aliam à Mose fuisse impositam, ait Philo: προσδιατάσσει, inquit, hoc est, *statuit vltra supplicium mortis*; nimirum ἀνασκολόπισιν, corporis vita cassi suspensionem in ligno. Id Philo collegit è Deuteronomio, cap. XXI. & praxi, vt videtur Iudæorum: nam Mosis quidem verba expresse hoc non statuunt: neque sane Iosephus id dicit, libro IV. in compendio legum Mosaicarum, vbi non prætermittitur ille versus 22. capitis XXI. Deuteronomij. ostendit tamen hic locus Philonis, si attentius illum expendimus, Doctores saltem quosdam, è verbis Mosis id collegisse & commune ius fecisse. Sic etiam lapidatione obrutos, postea suspendendos esse, ex eodem loco Mosis Rabbini tradiderunt; vt habetur in præcepto affirmatiuo apud Maimonidem CCXXIX. & Doctorum Iudæorum commentarijs. Quantus igitur est error eruditorum hominum, qui τὸ ἀνασκολοπισθῆναι apud Philonem de cruce Romana interpretantes, falsam ei sententiam attribuunt? Id autem verbi posuit Philo, pro eo quod Moses dixit illo Deuteronomij loco κρεμάσαι ἐπὶ ξύλου: de quo loquendi genere satis antè. Latinus ibi, *appendere in patibulo.* in proximis autem versibus עץ vertit *lignum.* Iosephus illo quem indicaui loco, quod Moses dixit *suspendi in ligno*, Philo ἀνασκολοπισθῆναι, sic expressit. καὶ μείνας δι' ὅλης τῆς ἡμέρας εἰς θέαν τὴν ἁπάντων, θαπτέσθω νυκτός. *vbi manserit in conspectu omnium totum diem*, (reliquam nempe diei partem post supplicium:) *noctu sepeliatur.* Hæc verissima verborum Mosis paraphrasis, luculente eorum errorem confutat, qui τὸ ἀνασκολοπισθῆναι de pœna crucis apud Philonem accipiunt: eadem interpretationis ratio tenenda est in omnibus historijs, (sunt autē plurimæ cum in sacris tum in prophanis auctoribus:) vbi hominis mortui fit ἀνασταύρωσις, vel ἀνασκολόπισις. In eiusmodi exemplis, suspendiosus non moritur in ligno. In alijs exemplis, & vita eripitur, & occisi corpus ad spectaculum proponitur in eodem ligno. In historia Iosuæ VIII. 29. ita scriptum: *Regem quoque Hai suspendit in patibulo, vsque ad vesperam & solis occasum: præcepitque Iosue & deposuerunt cadauer eius de cruce.* Hic quoque Latinus interpres, vocabulum Mosis, עץ vertit *patibulum* & *crucem.* Paraphrastæ Chaldæi צלב *crucem*, ait doctissimus Masius. & quidem verum est, postquam Romani supplicij forma Iudæis & Syris innotuit, ad significandam crucem & crucifixionem id verbum esse vsurpatum; sed in paraphrasi veteris Testamenti alia notione accipiendum & generaliore, vt de vocibus *crux* & *patibulum* antè diximus. Septuaginta Seniores hoc vno loco Scripturarum τὸ עץ verterunt non simpliciter ξύλον vt toties alibi, sed ξύλον δίδυμον. Quid est δίδυμον ξύλον *lignum geminum*? Iustus Lipsius in libro De cruce conten-

dit

dit esse Romanam crucem; & Suidam reprehendit qui incerti auctoris verba hæc afferens, ἀρὼν δ' Ἰλλοῦστρι φθορέα ἐκρέμασεν ἐκ διδύμου ξύλου, exponit de ea quam Romani furcam vocant. ἡ παρὰ Ῥωμαίοις φοῦρκα inquit. Ego vero, etsi inuitus facio, vt à sententia discedam viri merito suo dum viuebat clarissimi, & nobis amicissimi; censeo tamen verissimam esse expositionem Suidæ; quam ille bis posuit in vocibus δίδυμον & Ἰλλοῦστρις. Et omnino ita est; in auctore quem laudat Suidas δίδυμον ξύλον de cruce, quod vult Lipsius, nullo pacto accipi potest. ratio est manifesta & certa: nam illum auctorem fuisse aliquem è recentioribus, putà Procopium, aut Simocatum, aut alium etiam fortasse natu iuniorem, euincit nomen proprium Ἰλλοῦστρις, quod à melioribus Hellenismi seculis abhorret, & ex *Illustris* Latino vocabulo, non infrequente apud illius ętatis Gręcos, videtur corruptum. Quum igitur ne dubitari quidem possit, scriptorem cuius erant illa apud Suidã verba, post Constantinum Magnum vixisse; ne de eo quidem potest esse dubium, quin δίδυμον ξύλον quod ait adhibitũ fuisse ad supplicium corruptoris, sit furca. Crux enim esse non potest; cuius vsus in supplicijs à Constantino M. fuerat antè sublatus. Quare etiam si auctor σταυρὸν scripsisset; necessario tamen de furca eius verba essent exponenda, quum de cruce non queant. Et miror huius absurditatis adeo manifestę, Lipsio in mentem non venisse. Extat apud Suidam & aliud fragmentum, vbi δίδυμον ξύλον simili modo accipitur, ex eodem vt videtur scriptore; οὓς ζῶντας ἐκ διδύμων ξύλων ἀπῃώρτων. *quos viuos è lignis geminis suspendebant.* vbi nota præpositionem *ex*, quæ furcæ vel simili patibulo, optime congruit, non antiquæ Cruci. Idem Suidas alibi, φοῦρκα παρὰ Ῥωμαίοις ξύλον δίδυμον. apparet ex his, valde vsu tritũ apud Gręcos eius ętatis fuisse, vt furcam appellarent ξύλον δίδυμον, quando hic grammaticus in ipsa expositione Romanæ dictionis sic loquitur. Eleganter verò ita appellatur furca, quæ ex vnico, ita dicam, scapo diuiditur in duo cornua, & lignũ quod erat simplex fit duplex, propterea etiam δίκρανον furcam appellarunt, quasi geminum caput habentem. Glossarium: *Furcifer*, σταυροκόμιστος, δικρανοφόρος: & mox, δίκρανον ἐν τοῖς τραχήλοις ἔχοντες: *furcam in ceruicibus habentes.* Plutarchus in Romanis κεφαλαίοις, interpretatur διπλοῦν ξύλον ὃ τῇ ἁμάξαις ὑφιστᾶσι, significans, furcam esse lignum diuisum in altero extremo in duo cornua; quod subijcitur temoni plaustri, quoties volunt aurigæ rectum stare plaustrum oneratũ, vel onerandum, neq; temonẽ in terrã se inclinare. & addit verè ibidẽ Plutarchus, Græcis id lignũ propter illũ vsum dici ὑποστάτην, quod temoni supponatur, & στήριγμα, quod ipsum temonẽ sustinens, totũ plaustrũ sustentat, ne in terrã inclinetur pars anterior.

ne hæc quidem ab eruditissimo Lipsio sunt intellecta. In picturis quæ adijciuntur Græcis scholijs in Ἔργα καὶ ἡμέραι Hesiodi, habes imaginem ligni quod describit Plutarchus. Constat igitur δίδυμοι ξύλοι non esse Crucem Rom. sed vel furcam, vel simile aliud lignum ad suspensionem comparatum. quare falluntur, qui in superiore loco Iosuæ VIII. 29. versionem Interpretum Græcorum aliter interpretantur. Iam quod ijdem viri docti historiam Amani proferunt, è libro Esther, vt probent, supplicium Romanæ crucis jam illis temporibus apud Persas fuisse in vsu; quam sit infirmum & friuolum ex ijs quæ hactenus disputata sunt, satis intelligitur. nam in ea quoque narratione dictiones easdem vsurpat Hebraica veritas, de quibus sæpe jam dictum. Iosephus libro XI. cap. VI. Regis sententiam ita concipit: κελεύει παραχρῆμα τὸν Ἀμάνον ἐξ ἐκείνου σταυροῦ κρεμασθέντα ἀποθανεῖν. *Iubet vt statim Amanus ex eo patibulo suspensus moriatur.* præpositio ἐκ, non leui argumento est, de cruce non cogitasse Iosephum, sed de furca aut alio instrumento ad suspendendum comparato, cuiusmodi sunt patibula hodierna. In ea historia verbum Hebraicum תלה quod semper alibi Græci verterunt, κρεμάσαι, semel reperitur versum σταυρόω VII. 10. Εἶπεν ὁ βασιλεὺς σταυρωθήτω ἐπ' αὐτῷ. dixit Rex, *tollatur in illud lignum*, vel *suspendatur super illo ligno.* laxiore, quod ante monebamus, eius vocis significatione. Sic quod scribit Iosephus lib. XIII. de Alexandro, Rege Iudæorum, hostium suorum victore, ἀνασταυρῶσαι προσέταξεν αὐτῶν ὡς ω̄. *iussit eorum tolli in patibulum ad octingentos*: id in Hebraica ex Iosepho historia sic exprimitur cap. XXXIII. ויצו לתלות אותם על עצים כל הת & *iussit suspendi eos super lignis, ad* IↃCCC. Alterius verbi quod in mentione horum suppliciorum solet in Scripturis vsurpari, prima significatio, ex qua reliquæ manarunt, varie & obscure explicatur à Criticis Hebræorum. Græci eam verbi huius notionem, qua de supplicijs vsurpatur, diuerse verterunt. Numerorum cap. XXV. 4. verba sunt Domini ad Mosem: הוקע אותם. Latinus interpres, *suspende eos.* & ita vox Hebraica exponitur in Paraphrasibus Ionathanis, & Ierosolymitana. Onkelos generaliore voce קטל hic vsus, contra morem suum. Salomo Lunensis, siue Iarchius, docet hoc verbo significari suspensionem. quod si recte eius mentem capio, videtur existimasse istos prius fuisse lapidibus obrutos, deinde eorum corpora patibulis esse imposita. affert axioma Iuris Hebræorum, כל הנסקלין נתלין *omnes qui lapidantur suspenduntur.* Ac videntur plerique Rabbinorum existimasse, eos dumtaxat in quos lapidatione fuisset animaduersum, obnoxios fuisse ignominiæ suspensionis à morte: quod repugnat sententiæ Philonis quam antè tractauimus.

uimus. In editione Græca quæ putatur esse Septuaginta Seniorum scriptum est, παραδειγμάτισον αὐτοὺς τῷ Κυρίῳ. *statue illos populo in exemplum coram Domino.* hanc si sequimur versionem, vox Hebraica nullã mortis vllius habet significationem: quod meritò Symmachus improbauit & cæteris consentiens interpretibus, exposuit κρέμασον. Aquila ἀνάπηξον, *affige*: in eandem sententiam: nam si habuit respectum ad crucem Romanam, & suorum temporum morem, (vixit enim sub Hadriano;) errauit, vt sæpe alibi. Interpres librorum historicorum qui Pentateucho solent subijci, II. Regum, xxi. tribus locis in exprimenda hac voce Hebraica, miro verbo ἐξηλιάζειν est vsus; quod significat Soli exponere, nempe ignominiæ caussa, & in exemplum: quare non longe abit ab interpretatione Septuaginta virorum illa, de qua modò diximus. Ratio autem vocis ἐξηλιάζειν peti debet è verbis Domini, Num. xxv. 5. vbi præcipit Mosi, *Suspendi eos contra Solem.* hoc est, in loco vnde conspici ab omnibus queant. Philo, p. 548. vim verbi huius pluribus exprimens, Erat, inquit, necessarium, hostes vniuersi mundi μετεωρίσαντας εἰς τοὐμφανές, ἐπιδεῖξαι ἡλίῳ καὶ οὐρανῷ καὶ ἀέρι, καὶ ὕδατι καὶ γῇ κολασθέντας *sublimè in conspicuum locũ attollere, & punitos illos* ostendere *Soli, cœlo, aëri, aquæ, terræ.* Inde noua vox ἐξηλιάζειν; nec placet, quod in alijs libris editur, καὶ ἐξιλεώσαι αὐτοὺς, versu 9. & versu 6. ἐξιλασόμεθα ἐν αὐτοῖς τῷ Κυρίῳ. in vndecimo, ὅσα τῶν ἐξιλεασμένων. quibus in locis ἐξιλεοῦν vel ἐξιλάσασθαι verbum est, vt loquuntur grammatici, prægnans, duorum loco positum, *placare*, pro mactare ad placandum: sed vt dixi, probo magis ἐξηλιάζειν. Ac nescio an qui ita verterunt eo respexerint, quod apud veteres pœnæ genus fuit poni ad Solem; sed in minoribus tantum delictis. B. Augustinus De ciuitate Dei lib. xii. cap. iv. *Isto modo possunt ipsi & Solem vituperare: quoniam quidam peccantes, vel debita non reddentes, poni à judicibus iubentur ad Solem.* leges apud Cedrenum Εἰς καῦσον ἡλίου θεὶς ἀπέκτεινε, p. 161. Probauimus hactenus, nullum esse in Scripturis veteris Testamenti Romanæ crucis vestigium. Poteram plura testimonia afferre, & à praua interpretatione illa vindicare: sed satis superque sunt nostræ sententiæ confirmandæ quæ attulimus. Vnicus restat locus non prætermittendus; vbi crux Romana graphice & quidem proprijs suis notis atq; ὑποτύπωσιν describitur. Canit enim Dauid Psal. xxi. 17. *Foderunt manus meas & pedes meos; dinumerauerunt omnia ossa mea.* nullum apud pios dubium est, כארו vel Massoritarum testimonio rectè legi à Christianis; & fodere hic esse, clauis perforare. En igitur clauos, en manus & pedes, quæ sunt propria, imò ἰδιώματα cruci Romanę. Fateor: sed addo, spiritu prophetico prædici hæc à regio vate, in eo psalmo, quo fere historico

storico stylo passio Christi describitur : non ex vsu judiciorum sui temporis. quare nihil ad rem. Iam ad Baronium redeamus : nam quæ de supplicio Crucis apud Græcos obseruauimus, nondum cuiquam recte exposita, quia huius loci non sunt, studio breuitatis omittimus.

LXXVIII. An signum Crucis apud Iudæos & Gentiles fuerit signum salutis.

IBIDEM.

AIt Baronius de signo Crucis loquens; *Satis sit in præsentiarum scire, tam apud Iudæos, quàm etiam apud Gentiles, Crucis figuram fuisse salutis insigne.* Nos quidem in cruce Christi mysterium agnoscimus, quod omnia mysteria longo superet interuallo. Agnoscimus etiam Patres, quibus res erat cum Gentilibus crucem Domini irridentibus, multa de ipsius signi mysterio ingeniose admodum excogitasse, & scriptis suis inseruisse, os obturare paganis idonea. Nam quare illi Crucem Christi irriderent, quum tot argumentis euincerent Patres; tam in rebus naturalibus, quàm in arte factis, signum crucis reperiri expressum? Hæc pij Patres, non solum ingeniose, sed etiam vere. Atque ego cum illis sentio; illas tot huius signi effigies, quas ipsi obseruant tum in rebus naturalibus, tum in arte elaboratis; obscura quędam fuisse documenta, venturam mundo salutem per veram Crucē: quæ si non sunt intellecta à paganis, ac ne à Iudæis quidem, ante rei euentum : non hoc videri mirum debet. Nam ne vaticinia quidem Danielis, aut aliorum Prophetarum de venturo Christo ante eius aduentum sunt intellecta. Et nos hodie prædictiones Apocalypseos non intelligimus : quibus tamen sua inest veritas, & Iohanni cùm illas scriberet, facti ratio constabat. Sed quod Baronius ait, Crucis figuram fuisse salutis insigne, tam apud Iudæos, quàm apud Gentiles ; id vero ego neque capio, neque verum puto. Rationes illius expendamus. De Iudæis probat, auctoritate Prophetæ Ezechielis. Locus est capite IX. 4 vbi sic habet Latina versio: *Et dixit Dominus ad eum: Transi per mediam ciuitatem in medio Ierusalem, & signa Thau super frontes virorum gementium.* Sed non sine caussa viri docti de fide huius interpretationis dubitant. Nam si figuram crucis Propheta intellexit, ecquod Thau intelligit? non illud quod in Alphabeto Hebræorum hodie extat. nam eius figura figurę Crucis omnino haut respondet: deinde certum est, literarum Hebraicarum figuras hodiernas post Ezechielem & captiuitatem fuisse inuentas. Dicat aliquis, respexisse diuinū vatem

ad

ad priorum literarum figuras. At ne id quidem verum. Nam priores characteres Hebręorum, consensu omnium eruditorum, apud Samaritanos remanserunt; & nunc quoque illis vsurpantur. notissimũ autem est, Thau in Samaritanorum Alphabeto à forma Crucis longissime recedere. Si igitur nullum temporibus Ezechielis fuit Thau in communi Hebræorum vsu σταυροειδὴς, ad quod respiceret: magnum hoc argumentum est, aut Latinam versionem non respondere menti Prophetæ; aut ipsum cùm illa scribebat de figura crucis nihil cogitasse. Accedit alia magni momenti ratio: nam in versione Septuaginta Seniorum, de litera Thau nihil dicitur; sic enim illi, δὸς τὸ σημεῖον, *da*, vel *imprime signum.* Hebraica ista, והתוית תו ex sententia Septuaginta Interpretum vertissent σήμειγε σημείῳ, *Signa signo*, vel σφράγιζε σφραγῖδι. primus Aquila, quem deprauasse in multis versionem Septuaginta Patres scribunt, aliter verba Prophetæ accepit & vertit, σημειώσεις εἰς τὸ Ταῦ ἐπὶ τὰ μέτωπα. Vide eruditam Iosephi Scaligeri disputationem in Animaduersionibus Eusebianis ad locum Eusebiani numeri MDCXVII. Iam quod ad Gentiles attinet, si vnicam excipias historiam de signis hieroglyphicis Ægyptiorum, quam narrant Socrates & Sozomenus, nihil video posse adferri, quod Baronianum dictum confirmet. Nam quæ disserunt Patres de effigie Crucis in multis Paganorũ rebus à se obseruata; ea vero eiusmodi sunt, vt elici ex ijs non possit, Gentiles figuram Crucis pro salutis insigni habuisse. Probemus hoc paucis exemplis. Nota sunt Tertulliani verba in Apologetico: *Victorias adoratis, cum in Tropæis Cruces intestina sint tropæorũ.* verum istud: sed neque Pagani cùm Tropęa adorabant, signum Crucis attendebant, quod inerat tropæo: neque id dicit Tertullianus. neque vllo pacto ex eius verbis potest colligi, Romanis figuram Crucis, salutis fuisse insigne. Addit Tertullianus; *Sipara illa vexillorum & cantabrorum stola crucium sunt.* sed neque in vexillis suis, neque in vllis signis militaribus Romani crucis figuram cogitarunt. Minutius Felix: *Signum sane Crucis naturaliter visimus in naui, cum velis tumentibus vehitur, cum expansis palmulis labitur; & cùm erigitur iugum, Crucis signum est.* Vera sunt hæc quidem: sed figuræ crucis in eiusmodi rebus aut actionibus obseruatio, propria Christianorum est; quum paganis nunquam eius in mentem venerit: nedum pro salutis insigni eam habuerunt. Porrò quæ breuiter adnotat Baronius de forma Crucis in qua mundi salus est parta, non soluunt multa dubia, quæ à doctis viris in eo argumento sunt excitata. multa multi eruditi viri super ijs rebus disputarunt, quę apud ipsos legant studiosi. quædam etiam Iosepho Scaligero post Iustum Lipsium & omnes alios, erudite sunt obseruata in Animad-

uersionibus

uersionibus Eusebianis. Ibi fatetur vir summus de mente versus Ausoniani, quem exponere hic conatur Baronius, parum sibi liquere. Ingenuum hunc candorem malumus & nos imitari, quàm absurda scribere, quod & Baronius & alij docti fecerunt.

LXXIX. *Cur Dominus Crucem suam gestauerit.*

Anni XXXIV. Num. XCIV.

In passione Domini nostri, multa more Romano esse administrata non potest cuiquam esse dubium. Eiusmodi fuit, quod non obseruat Baronius, gestatio Crucis suæ, ad quam Christum esse adactum, testis est Iohannes xix. 17. Matthæus, Marcus & Lucas crucem Christi ab ipso fuisse baiulatam, etsi non dicunt, non tamen negant. à Simone Cyrenæo id factum aiunt: vel quia Christum iussus est adiuuare, propter pondus nimium: vel quia post Christum oneri subijt in parte viæ: quæ est Hieronymi sententia. Eum morem Iudaicum non fuisse, conijcere est è libris Rabbinorum, qui nullam eius, quod sciam mentionem faciunt. Moses sanè ben Maimon, eo quem ante indicaui loco, mores in sumendo supplicio seruari solitos accurate descripsit, neque tamen simile quid obseruat. De Romanis extat non vnum testimonium. Plutarchus de tarda numinis vindicta, τῷ σώματι τῶν κολαζομένων ἕκαστος τῶν κακούργων ἐκφέρει τὸν αὐτοῦ σταυρόν. Artemidorus, ὁ μέλλων προσηλοῦσθαι πρότερον σταυρὸν βαστάζει. Plautus Carbonario, referente Nonio: *Patibulum ferat per vrbem, deinde affigatur cruci.*

LXXX. *Ostenduntur varij errores Baronij circa vinum ἐσμυρνισμένον. Prouerbium Atticum. Nicolai Fabri elogium. Alia multa.*

Anni XXXIV. Num. XCV.

In historia passionis duplex potio Saluatori fuisse exhibita dicitur. Prioris mentio apud Matthæum xxvii. 34. & Marcum xv. 23. posterioris omnes Euangelistæ meminerunt. Illa data est ex more, cum jamiam cruci affigendus esset: altera præter morem, quia dixerat Dominus noster, Sitio, cum jamjam animam esse emissurus. Vtraque potio, perditæ malitiæ illorum à quibus Christo est propinata, testis est, sed diuerso modo. De posteriore agemus inferius. Quod ad priorem attinet, dubitari non potest, ex Hebræorum consuetudine profectum esse, quod Seruatori in ipso articulo quo fuit crucifigendus, poculum est exhibitum vini ἐσμυρνισμένου, vt appellat Marcus, id est myrrhati. Iam pridem Paulus Fagius & alij viri eruditissimi eum

morem

morem è libris Talmudicis in lucem protulerunt : & est eius mentio apud multos Rabbinorum : qui omnes quum ijsdem verbis, (quod curiose obseruauimus) rem narrent ; apparet ex eodem fonte omnes accepisse. Lege Maimoniden libro x i v. halak. Sanedrin, capi x i i i. Iuchasin p. 1 1 4. 2. alios. Inuenio similis humanitatis genus apud Athenienses olim fuisse in vsu : nam qui damnati capitis fuerant, cum è loco judicij exibant ducendi ad supplicium, cibum vinumque largius sumendi facultatem habebant : tum etiam poterant tria quæ vellent cumque proloqui. deinde vbi edendi bibendique finem fecerant, ore obturato ad pœnam rapiebantur. Inde natum apud Athenienses prouerbium, imprecationis vim habens ; *Dicas tria illa quæ ad Curiæ egressum licet.* Suidas. εἴποις τὰ τρία τὰ ἐκ τῆς αὐλῆς· τοῖς ἐπὶ θάνατον ἀγομένοις ἐξῆν σίτου καὶ οἴνου πληρωθῆναι τρία λέγειν ἃ βούλοιντο· μεθ' ἃ φιμωθέντες ἀπήγοντο διὸ πρὸς θάνατον. Omnino similis Atheniensium mos hic est cum more Iudæorum. Illi dabant exeuntibus è judicio jamjam perituris : hi perductis ad locum supplicij, post factam confessionem, quam diligenter à morituris siue supplicio, siue morte sua, exigebant vt notant Rabbini. illi potestatem faciebant ingurgitandi sese cibo & vino : hoc enim est, πληρωθῆναι. id proculdubio spectantes, vt puniendi vino ciboque obruti, horrorem supplicij minus attenderent. Hebræi in eundem finem granum thuris, aut myrrhæ vino miscebant. Rabbini thus in eam rem nominant ; fortasse pro myrrha, cuius meminit Marcus : nam ita sæpe solent species confundi. fortasse etiam & myrrha & thure in eandem rem vtebantur. Finem potionis huius declarant, cum dicunt propterea fuisse exhibitam כדי שתטרף דעתו עלו *vt morituro rationis vsus tolleretur.* Atque hic quidem communis Iudæorum mos fuit : qui tamen in Domino nostro non est integre seruatus. nam propinatum quidem illi est vinum, idque myrrhatum ; in quo erat specimen humanitatis : sed illud dirum & crudele fuit, quod fel poculo infuderunt ; quo scelere quicquid inesse videbatur facto humanitatis, scelerate corruperunt. Obseruant Hebræi, hoc officium puniendis præstari solitum ab honestis & nobilibus matronis. Satis constat non defuisse pias fæminas, quæ Christi doctrinam amplexæ, illi cupiebant, & casum miserantes, vt narrant Euangelistæ, sequebantur. Luc. x x i i i. 27. Videtur ab his sanctis mulieribus vinum myrrhatum Christo paratum fuisse ex consuetudine gentis : sed quum accedere ad Dominum non possent, ac ne honestas quidem, opinor, pateretur ; vinum præparatum militibus tradiderunt Domino porrigendum. illi vt erant proni ad omne scelus, felle immixto poculum mulierum piarum corruperunt. Ad hanc faciendam

dam coniecturam mihi præiuerunt ipsa Euangelistæ verba: quæ & beneficium matronarum, & maleficium militum si diligenter expendantur, diserte exprimunt. Marci οἶνος ἐσμυρνισμένος ipsissimam eius populi consuetudiné, & factum mulierum ob oculos ponit. Matthæus qui appellat acetum, & quidem felle mixtum; scelus militum detestabile commemorat. Ita euenit in hac historia, quod passim toto Euangelio potest obseruari: vt sese inuicem Euangelistæ diuinitus adiuuent, inuicem suas narrationes suppleant atque interpretentur. Non puto fore aliquem simplicis veritatis amantem, qui in superiore expositione non acquiescat. Baronius, quam apposite hoc loco prolixam de vasis myrrinis, & myrrina mulierum Romanarum disputationem instituerit, prudentis & docti lectoris facio judicium. Mihi propositum non est extra oleas vagantem persequi, & minus recte ab eo dictis culpæ notá apponere, Fecerunt ante nos alij, qui libris etiam integris aduersus hanc disceptationem editis, Baronium confutarunt. Fontem erroris nos indicabimus. Vnica enim vox apud Marcum ἐσμυρνισμένος parum intellecta, ipsum adegit ad portenta opinionum, & illam importunam digressionem de vasis myrrhinis & murrhina Romanorum, & nescio quibus alijs, quæ ad historiam Euangelicam magis non faciunt, quam canis ad balneum. Scribit igitur Baronius, initio disputationis suæ: *Vinum myrrhatum dictum est quod in vasis myrrhinis ad saporem odoremque quærendum, calidum poneretur.* Non quæram hic, quàm verum sit, vinum myrrhatum à vasis myrrinis fuisse dictum: tantum dicam, hanc interpretationem vocis Marci nouam esse, alienam, absurdam, falsam. Nam cui veterum interpretum eius expositionis venit in mentem? Repugnat historia, cuius testes sunt tot Doctores Hebræorum. Omnes consentiunt puniendo solitum exhiberi קורט לבנה בכוס של יין *granum thuris in calyce vini.* Thus pro myrrha illis nominari jam monuimus. Repugnat Syriacæ paraphrasi, vetustissimæ & optimæ, eius auctor vocem vnicam Marci pluribus expressit & vertit. *vinum in quo mixta erat myrrha.* Repugnat & Arabicæ, quæ cum Syriaca consentit. Repugnat denique Græcæ linguæ, qua vsus Marcus: (errant qui aliter sentiunt: quod alibi aduersus Baronium solidissimis rationibus demonstrauimus;) idque multis modis. Fingit Baronius myrrina vasa, siue myrrhea (*Myrrheaque in Parthis pocula cocta focis*,) σμύρνεα Græcis fuisse dicta: quod probari ab eo non poterat. nam apud Græcos de myrrhinis poculis loquentes, ὕαλον μοῤῥίνην & μυῤῥίνην legimus: σμύρνεα ea notione vsurpatum, nusquam legimus. at quomodo ab illis vasis appellari vinum ἐσμυρνισμένον, quitum est, nisi ipsa vasa ita nominarentur? tum

tum autem vinum in myrrhinis propinatum ἐσμυρνισμένον appellari, quo exemplo similis analogiæ potest defendi ? an aliquis veterum scriptorum vinum ὑαλισμένον dixit, quod in vitrea pocula esset infusum? aut ἠργυρισμένον, quod in argentea? Hic ego Baronio optassem; vt aliquanto melior esset grammaticus : quod nomen hodie probri loco obijciunt nobis inimici nostri, nihil nisi parricidialem doctrinam docti, hostes Dei & Principum. Tolerabilius dixerit aliquis, poculum fictile, cui myrrha fuerit admixta, posse dici ἐσμυρνισμένον: at vinum vel in tali poculo propinatũ, ita nominare, caret analogia & exemplo. Præterea, fatemur nos quidem eiusmodi pocula fuisse tum in vsu, non solum è Parthia aut Carmania allata, neque apud solos Romanos; sed etiam ex Ægypto, & apud Græcos. id enim docuit nos Athenæus, qui auctor est lib. XI. ex vrbe Ægypti Copto deferri solita in Asiam & Græciam, ἐκπώματα ἥδιστα ἃ μετ' ἀρωμάτων συμφυραθείσης γῆς ὀπτᾶται. *pocula suauissima, quæ ex argilla cum aromatis subacta, coquuntur.* Sed quum magno in pretio eiusmodi pocula fuerint; petulantissimis sceleratissimisque militibus presto fuisse tam pretiosa, tam fragilia vasa, qui probabit Baronius ? Scribit ille morem propinandi vinum supplicio afficiendis in Italia durare : vellem nos docuisset, an moris sit Romæ, puniendis, postquam carnifici iam sunt traditi, vinum dare in crystallinis Veneticis, aut porcellanis Indicis. Quod ait Baronius, *hoc peruestigandũ esse, an eam ob caussam, myrrhatũ vinũ puniendi biberent apud Iudæos, vt mentis alienationem passi carerent sensu doloris.* id verò plus satis iam peruestigatum est : attulimus enim clara verba Rabbinorum, quæ passim in eorum Commentarijs leguntur, de fine ad quem spectabat illa miserorum potatio. At myrrham vim habere potius contrariam, probare conatur Baronius, allato Aristotelis testimonio ex Athenæi lib. XI. sed quàm hallucinatur ? vni enim myrrhæ tribuit vim aquæ, in qua non sola myrrha decoquebatur, sed flos odorati iunci, crocũ, balsamum, cinnamomum, amomum, & plura fortasse alia : potuit enim Athenæus, non omnia enumerasse. Hæc absurda, & alia plura quæ omitto, vitare Baronius poterat, si Nicolai Fabri Parisiensis exactissimæ doctrinæ viri, recte monentis, iudicio, vti par erat, stetisset. FABRI, quem vt dum viueret amore & veneratione singulari meritissime coluimus : ita nunc fato functum Lutetiæ, etsi æui maturum & plenum dierum, non aliter tamen, quàm vt funere acerbo elatũ, desideramus, cum omnibus bonis; quibus nota erat viri illius præstantissimi, in summâ omnium scientiarum & vniuersę antiquitatis peritiâ, admirabilis morum probitas, & totius vitæ innocentissima integritas, pari modestia iuncta.

LXXXI. Golgotha *non Golgoltha antiquam esse prolationem. Alia.*

Anni XXXIV. Num. CXII.

DE loco Golgotha in Euangelijs dicto, affert Baronius verba Hieronymi, quæ ad verbum ex istis Eusebij sunt versa. Γολγοθᾶ, κρανίου τόπος· ἔνθα ὁ Χριστὸς ἐσταυρώθη· ὃς καὶ δείκνυται ἐν Αἰλίᾳ, πρὸς τοῖς βορείοις τοῦ Σιὼν ὄρους. Ita habet scriptus codex Christianissimi Regis, neq; puto vllum hodie extare librum, vbi nomen hoc cum duobus *ll* scribatur Golgoltha. Scio rationem grammaticam id postulare: sed quum sanctiones Grammaticorum Regum non sint edicta, & multa in omnibus linguis analogię legibus spretis vsus receperit: non assentior illis interpretibus, qui errore librariorum locum pronuntiant fuisse deprauatum. Maldonatus ita scribit hîc; *Legendum Golgoltha: sed scriptorum vitio vnam detractam literam fuisse arbitror: errorem deinde temporis longinquitate confirmatum.* Et ante Maldonatum alios idem scripsisse non ignoramus. Mihi religio est, sacros codices mendi arguere, nulla necessaria ratione vrgente, in lectione omnium seculorum consensu firmata: nam ætate Nonni, non aliter fuisse scriptum in omnibus libris, paraphrasis ipsius ostendit; vbi propter metrũ suspicio mendæ non est. Sic ille de loco Caluarię: Γολγοθὰ τὸν καλέεσκε Σύρων στόμα. Ibidem scribit eruditissimus poeta, nomen huic loco fuisse inditum, à caluaria Adami, ibi sepulta: quà de re multa hic Baronius disputat; quæ omnia, quum sint præ nimia vetustate incerta, prætermittimus: quemadmodum & historiam de sacrificio Isaaci illo loco. Traditionem vetustissimam de Adami πρωτοπλάστου habitatione in Cananæa & sepultura eiusdem in *Golgotha*, constat originem habuisse ex interpretatione non recta versus vltimi capite XIV. historiæ Iosuæ: quod quia nemini eruditorũ hodie est ignotum, in eo non immorabimur. Baronius non plane se expedit ex illo loco; & melius Serarius, etsi Tridenti legibus astrictus.

LXXXII. *Baronij* ἀνιστορησία *rerum Iudaicarum.*

Anni XXXIV. Num. CXVI.

NOn placet conditori Annalium collem Golgotha nomen inuenisse à capitibus decollatorum, quod nonnulli scripserunt. Mihi non displicet eius sententia: sed ratio quam affert falsissima est: *Eiusmodi enim supplicium*, inquit, *apud Hebræos, nec lege sancitum, nec consuetudine inuenimus approbatum.* At nos inuenimus, & quidem nullo labore.

bore. Nam, ſicut antea oſtendimus, paſſim Rabbini, quatuor illas ſpecies ſuppliciorum commemorant, quæ veteri populo fuerunt in vſu, ex ipſius Moſis inſtitutione. Earum vna fuit, quam aiunt ſolitam patrari בסייף ξίφει, gladio: & addunt decollationis eundem modũ fuiſſe illis vſurpatũ, qui fuit in vſu alijs in regnis. Quare errauit Baronius, qui Romanorũ propriam fuiſſe eam pęnę ideam autumauit.

LXXXIII. Quomodo vrbs Ieroſolyma dicatur vmbilicus Terræ.

Anni XXXIV. Num. CXVI.

VRbs Ieroſolyma in Scripturis dicitur aliquãdo eſſe mediũ terræ, vel in medio terræ ſita, vt Ezech. v. 5. & Pſal. LXXIII. 13. aliquãdo nominatur, טבור *vmbilicus terræ*, vt Ezech. XXXVIII. 12. Eæ locutiones variè poſſunt accipi. Nam locus aliquis figurate dicitur *Thabur* vmbilicus; vel quia medium obtineat cuiuſdam totius, vt vmbilicus in homine: vel quia emineat circa planitiem circumiectam: cuiuſmodi loca Gręci μαστοὺς & μαστοειδεῖς à mammæ ſimilitudinė nominant. inde dictus mons Thabor in Galilæa inferiore, altus & ſublimis. Baronius ex Hieronymo putauit Ieroſolyma vrbem, in medio Totius fuiſſe poſitam. Sed Hieronymi verba opus habere commoda interpretatione, non animaduertit. Nam mundi quidem medium dici Ieroſolyma non poſſunt; niſi fortaſſe illa generali ratione, quod in globo vbique eſt medium: ſed hoc ridiculum fuerit: at τῆς οἰκουμένης, id eſt, orbis habitabilis veteribus cogniti, potuit vrbs ſancta ſaltem ratione latitudinis, in medio dici conſtituta. Sphęram inſpice, & rationem ini eorum ſeptem climatum, quæ ſola norant veteres: videbis non inepte, etſi pingui Minerua, Ieruſalem olim creditam eſſe multis quaſi vmbilicum terræ habitabilis. in ſcriptis Rabbinorum ſæpe dicitur, medium העולם *mundi*: melius dicerent ההבל τῆς οἰκουμένης. Sic olim Græci Delphos appellarunt vniuerſæ terræ vmbilicum; ἵνα μεσομφάλοι λέγονται μυχοὶ γᾶς, ait Euripides Oreſtè. addebant de dimenſione terræ putidam fabulam. ſed Strabo ſcriptor apprime ſerius, fabula reſecta, eam appellationem obiter interpretans, ait Delphos eſſe, Ἑλλάδος ἐν μέσῳ πως τῆς συμπάσης; vniuerſæ Græcię, quæ eſt intra Iſthmum aut extra, in medio fere ſitos. Similiter Ioſephus, communiter iactatum dictum de vrbe ſancta, quod eſſet vmbilicus terræ, accipit de terra Iudææ tantùm, non de orbe toto habitali, multo minus de vniuerſo mundo. Iudaici belli lib. III. cap. IV. Græci Theologi quomodo Dauidis verba interpretentur, *Deus operatus eſt ſalutem in medio terræ*, & quàm ſubtili ratione ſacrificio altaris illud accommodent,

fuſe

fuse explicat Germanus Patriarcha in sua Theoria : vbi pro certo & confesso ponitur ab ipso, in vrbe Ierusalem περιγεγράφθαι τῆς γῆς τὸ μεσαίτατον, *ipsissimum terræ medium circumscribi.* Alij in ipsa vrbe certum locum designarunt, in quo ipsum vmbilicum constituerent. Vide Sanuti Secreta, lib. III. parte XIV. cap. VIII.

LXXXIV. *Occasione vestium Domini, philologicæ quæstiones aliquot de re vestiaria tractantur.* Ἱμάτια *plurale pro sing. de vna veste Christi exteriore. Quot vestes Christus gestauerit. Vsus vestis vnius primò, deinde duarum, postea plurium. Tunicæ è lino : item è lana. Lanificium & textura olim ad mulierum curam pertinuit.* μέρη τέσσαρα *in hac historia. Vestis inconsutilis.* μασχάλη. χιτῶνες ἀμφιμάσχαλοι. ἑτερομάσχαλοι. *Sartorum in conficiendis vestibus, non idem vsus apud veteres, qui est hodie.* ῥαπταὶ *vestes. Vestimentum* ἐκ τῶν ἄνωθεν ὑφαντόν. *Locus Hesychij corrigitur.* πολυμίτια. ῥάκη. ἀνάκρουστον ὑφαίνειν. *Coactiliariorū ars,* πῖλοι. *impilia. Alia multa.*

Anni XXXIV. Num. CXVII.

Sequitur apud Euangelistas partitio & sortitio vestium Christi : quâ in historia multę quum occurrant quæstiones philologicæ, à maximi nominis Theologis, quà veteribus, quà recentioribus, propositę magis quàm serio tractatę ; rem instituto suo conuenienté fecisset Baronius, si illustrando illi Iohannis loco symbolam contulisset aliquam. Id quia factum ab eo non est, age verba Euangelistæ paullo diligentius expendamus. Scribit ille, XIX. 23. de militibus qui Iesum Christum crucifixerant. ἔλαβον τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, (καὶ ἐποίησαν τέσσαρα μέρη, ἑκάστῳ στρατιώτῃ μέρος.) καὶ τὸν χιτῶνα. ἦν δὲ ὁ χιτὼν ἄρραφος, ἐκ τῶν ἄνωθεν ὑφαντὸς δι᾽ ὅλου. *acceperunt vestimenta eius (& fecerunt quatuor partes ; vnicuique militi partem :) & tunicam. Erat autem tunica inconsutilis, desuper contexta per totum.* Hîc primò quæritur, quæ vestimenta voce ἱμάτια Iohannes intelligat; deinde quot vestes Christus ad supplicium attulerit : tertiò, quid sit, τέσσαρα μέρη : quartò, qualis fuerit illa Christi tunica : quintò, quid vestis inconsuta ; sextò, quid ὑφαντὸς δι᾽ ὅλου : septimo, vtrum omnia Christi indumenta sorte fuerint diuisa, an sola tunica inconsuta. Quod ad primam quæstionem attinet, quia dixit Euangelista numero multitudinis τὰ ἱμάτια, existimarunt jam olim nonnulli, ea voce non vnam aliquam vestem significari, sed plures. Nos contra existimamus, pluralem numerum hoc loco ex Hebræorum consuetudine

suetudine & aliarum etiam linguarum, pro singulari esse positum. Rationes jam ante aliquot attulimus, cum de lotione pedum ageretur. possumus & alijs argumentis id confirmare: nam quia ἱμάτιον vestis est exterior, proportione respondens pallio Græcorum & Romanorum togæ; si pluralis numeri habenda est ratio, duas vestes exteriores, putà duo pallia, siue togas, Christum gestasse ex eo sequetur: quod est absurdum. certum est Hebræorum vestem exteriorem fuisse, quã ipsi vocabant מעיל: quæ dictio in Græcis Biblijs varie pro loco, aut iudicio interpretum, versa reperitur: ποδήρης, ὑποδύτης, ἐπενδύτης, διπλοΐς, στολή, ἱμάτιον, tot voces & plures etiam à Græcis Interpretibus pro illa vnica sunt vsurpatæ; quas expendere huius loci non est. Sed constat è scriptis Rabbinorum, quod fuit Græcis pallium, toga Romanis, id fuisse Hebræis *mehil*. Quemadmodum igitur Græci pallio vnico vtebantur, non pluribus, Romani toga vna, non duabus aut tribus: sic Iudæos vnicam vestem exteriorem *mehil* gestasse, indubitatũ esse debet. Plurale autem pro singulari in hoc nomine vsurpari, indubitatis exemplis probare possumus. Marci v. 27. mulier αἱμοῤῥοοῦσα dicitur tetigisse τὸ ἱμάτιον Domini, id est pallium, siue *mehil*: nam aliam vestem tangere non poterat, nisi exteriorem, quæ reliquas tegebat: sequebatur enim à tergo, vt obseruat Euangelista. atqui dicit Christus versu 30. Τίς μου ἥψατο τῶν ἱματίων. *Quis tetigit indumenta mea* τὸ ἱμάτιον nempe vocat Dominus, pallium suum, & plurale vsurpat pro singulari. Matth. XXVII. & Marci XV. Pilati milites Christo adimunt suum vestimentum, vt purpura ipsum amiciant: deinde vbi Filium Dei ad satietatem vsque impie impij irriserunt, purpura ex humeris sacris detracta, veste Christum induunt, qua prius exuerant. Mattheus & Marcus ἱμάτια hanc vestem vocant: atqui solam vestem exteriorem Christo fuisse detractam, cum purpura erat induendus, puto esse neminem qui dubitet. Colligimus ex his: Iohannem in ista historia diuisionis vestium Domini, ἱματίων appellatione intelligere vnũ dumtaxat ἱμάτιον. id autem fuisse, מעיל Hebræorum, siue exteriorem vestem, putà, pallium. Hæc quum ita sint, facilis est secundæ quæstionis solutio. Nam qui plures vestes Christum gestasse colligunt è voce pluralis numeri ἱμάτια; fragili plane, sicut ostendimus, arundini innituntur, & omnino errant. futilis etiam fuit illorum veterum coniectura, qui dixerunt, Christum ad Crucem attulisse quinque vestimenta: quod illi colligebant partim è voce ἱμάτια, partim ex eo quod dicitur singulis militibus, (erant autem quatuor,) pars indumentorum cessisse: ita quatuor indumenta fuisse statuebant. adde tunicam ἄῤῥαφον; fiunt quinque. sed recte Euthymius hanc coniectu-

ram

ram reijcit. Quot igitur gestabat Christus vestimenta? idem Euthymius tria vult fuisse: pallium, tunicam inconsutilem, quæ corpori adhæreret, & alteram tunicam, quæ respectu pallij vestis interior dici potuit: respectu inconsutæ tunicæ cutem sacram contingentis, tunica exterior. Hanc nos Euthymij sententiam varijs de caussis probare non possumus. Nam si duas tunicas Christus gestauit, altera fuit lanea, altera linea; ita enim moris fuit olim. quando autem lineæ & laneæ vestes simul gestabantur, semper linea ante alteram sumebatur, quod hodieque fit. lineæ enim vestes cuti admouentur potius quam laneæ. quare non potest existimari tunica inconsuta fuisse intima: repugnat enim hoc vetustissimæ traditioni: quam nos putamus veram, τὸν ἄῤῥαφον χιτῶνα ἐξ ἐρίου, *vestem inconsutam è lana fuisse.* Statuimus igitur, Dominum duas solum vestes gestasse; pallium & tunicam: aut si alteram tunicam indutam habuit, eam fuisse lineam, ab inconsuta diuersam, neque vllo pacto mentionem eius factam esse à Iohanne: fortasse, quia intima illa vestis detracta à militibus non est sed tegendæ nuditati relicta. Sed cum obstet huic sententiæ, quod Ambrosius & alij Patres obseruant de nuditate Christi in Cruce pendentis: probabilius fit, quod ante diximus, Christum duas tantum vestes & cum iuit ad Crucem, & in cetera etiam vita gestasse. Scimus visum iri istud mirum ijs, qui ex hodiernis moribus res veteres æstimare atque interpretari amant. Sed nos in alio opere sumus probaturi, si ita visum Domino IESV fuerit; primos hominum vna veste contentos diu vixisse: postea alteram accessisse; & ex eo cepisse in vsu esse vestem vnam exteriorem, Hebræis מעיל, vt dicebamus, Græcis ἱμάτιον, Latinis *togam*: & interiorem; hæc Hebræis כתנת. Græcis quoque χιτὼν ex Hebræo, Latinis *tunica.* Diutissime vixerunt mortales, cùm in communi vsu maiorem omnem vestem præter has duas ignorarent, aut certe non communiter vsurparent; dico maiorem: quia linteamina quædam aut pannos à varijs gentibus esse adhibitos tegendis partibus, quas pudor vult tegi, non negauerim. Eiusmodi fuerunt apud Hebreos linea fœminalia, quæ vsque ad genua & poplites venientia, celabant vetenda: superiore autem parte sub vmbilico vehementer adstringebantur, מכנסי ipsis dicta Græcis Interpretibus περισκελῆ vt obseruat Hieronymus in Epistola ad Fabiolam, de veste sacerdotali: Adiecta est postea & tertia vestis; sed qua perdiu frugi homines parce vsi. Varro, Cato, siue de liberis educandis: *Mihi puero modica vna fuit tunica, & toga, sine fascijs calciamenta, equus sine ephippio, balneum non quotidianum.* Quin fuerunt politioribus jam seculis, qui priorum hominum instituto viuerent vnica veste contenti, saltem

tem

tem per æstatem; quidem & per hiemem. De Agesilao scribit Plutarchus in Apophthegmatis Laconũ, ipsum προσφοῦ χλαμύδος ὄντα, quando erat hiems intensa, solitum ἄχλαινα prodire in publicum. Sic candidati apud Romanos in Comitio, sine tunica prensabant in toga candida: cuius rei caussam inter plures affert Plutarchus Capit. Rom. XLIX. quò possent vulnera militiæ accepta populo ostentare. Sic Lycurgus orator caussas pallio tantum indutus, Athenis agebat, Cato Romæ pro tribunali iudicabat; vt refert idem magnus scriptor in eorum vitis: etsi de Lycurgo verba illius etiam aliter possunt accipi. Postea vbi inter homines luxus creuit, prior virtus mascula decreuit, & corpora facta sunt magis alsiosa; alij tunicas plures gestarunt, alij easdem duplicarunt: quidã & in exteriore veste idem fecerunt. Galenus in quarto de vsu partium subobscure significat, suo tempore tunicas fieri solitas πιλῶτας, è pluribus pannis compositas, & παχείας, *crassas*. Sed & plures simul gestare mos fuit. quare etiam nomina tum sunt inuenta, quibus distinguebant tunicam ἐχέσαρκον carni proximam, (qui & ὁ ἐνδύτατος χιτὼν Græcis; alicubi etiam ὑποδύτης) ab illa quæ inter hanc & pallium siue togam assumebatur. Varro, De vita populi Romani; *Postea quam binas tunicas habere cœperant, instituerunt vocare subuculam & indusium.* Neque hoc apud Romanos solos potest obseruari: sed & apud alios populos idem vsuuenit. Eustathius in Iliad. β facit duo genera χιτώνων, tunicarum; vnum illarum quæ fiebant è lino & corpori adhærebant: alterum earum, quæ fiebant ἐξ ὑλαν ἐρίων è mollibus lanis, & intimæ vesti superinduebantur. In XVI. libro Strabonis, populis quibusdam Assyriæ hic cultus attribuitur; χιτὼν λινοῦς ποδήρης, ἐπενδύτης ἐρεοῦς, ἱμάτιον λευκόν. tunica linea talaris, nostræ camisiæ respondens, tunica altera exterior, & pallium album. Apud Hebræos tunicæ interioris mentionem obseruo raram: quo minus fit mihi probabile, Dominum nostrum, cuius vita vniuersa simplicitatis, humilitatis & λιτότητος exemplum extitit fuisse illa vsum. in Euangelijs quidem nusquam facta est illius mentio: etsi habuit fortasse quędam linteamina sub tunica inconsutili, qualia erant illa fœminalia, quæ ex Hieronymo descripsimus. Summa igitur responsionis nostræ ad quæstionem secundam erit; Dominum nostrum videri mihi, rem ex antiquis moribus æstimanti, vestes gestasse, non vt quidam olim putarunt, quinque; ac ne tres quidem, vt Euthymio placebat, & multi hodie eum secuti, existimant: sed duas tantum, pallium & tunicam. Antiqua traditione proditum est, tunicam hanc, opus fuisse manuum gloriosæ Virginis: quod nos facile credimus: nec refert quod è lana fuit. Nam hodie quidem ma-

tronæ paullo honeſtioris loci probro ducerent lanificio manus commodare: cùm totam plane curam linificij non aſpernentur, neque in aliqua eius parte manus ſuas occupari ſe indignum putent. Olim alij fuerunt mores; nam etiam illuſtriſſimæ puellæ & matronæ lanificio aſſuefiebant, vt notabamus ad Suetonium, id narrantem de filia & nepte Augusti, lib. II. cap. LXIV. Videtur antiquum inſtitutum duraſſe vtcumq; ad Chryſoſtomi tempora: nam ille vir ſanctiſſimus in homilia XXXIV. epiſtolę prioris ad Corinthios, ſeculo ſuo conuitium dicit, quod propter mulierum mollitiem, hoc inſtitutum à fæminis tranſiret ad mares. atqui Deus, ait ille, dedit mulieri ὑφασμάτων σοφίαν, *induſtriam texendi veſtes.* Tertia quæſtio difficultate non caret: nam ποιῆσαι μέρη diuerſiſſime expoſitum eſt ab interpretibus. Euthymiani illi veteres, qui volebant Chriſtum quatuor geſtaſſe ἱμάτια, *partes facere* interpretabantur, ſingulas veſtes ſingulis militibus attribuere. tunc nulla ſciſſura fuiſſet opus, nulla integræ veſtis laceratione. Euthymius, qui duas tunicas vnum pallium Chriſto tribuebat; pallium & tunicarum alteram ſecabat in partes. Omnino factam eſſe ſciſſuram veſtis vnius aut plurium, declarat ſequens antitheſis, cùm aiunt milites de tunica, μὴ σχίσωμεν αὐτόν: *ne hanc ſcindamus.* id enim perinde accipiendum eſt, quaſi dicerent milites: nos quidem alteram veſtem conſcidimus in partes: ſed hanc elegantioris artificij, (ita Nonnus accipit, Θέσκελον ἀμφιέποντα τύπον ξένον.) aut cuius partes ſint futuræ inutiles, ſcindere non debemus. Nos verò exiſtimamus, ſolum pallium fuiſſe ſciſſum: atque hoc myſterio diuino, quod ſignificatum eſt hac actione multo melius conuenit, quàm plures veſtes fuiſſe ſciſſas, quod Euthymius & hodie plerique interpretes tradunt. Significat enim diuiſio veſtis in quatuor partes, Eccleſiam Chriſti per quatuor mundi partes diffuſam ac diuiſam. quemadmodum igitur Eccleſia quum ſit vna, in quatuor mundi plagas diſpergitur: ſic veſtem vnde quatuor fiunt partes, vnicam fuiſſe ante ſciſſionem neceſſe eſt. Erat pallium veſtis Hebræorum ampla, non multum, vt videtur, diſſimile pallio Græcorum: quod in quatuor partes commodiſſime ſecari potuit: conſtabat enim è quatuor pannis certo modo inter ſe iunctis. quam ob cauſſam paſſim Græcis τετράγωνον ἱμάτιον quadrangula veſtis, ſiue quadrata appellatur. Etiam Cyrillus & alij Patres μέρη ποιῆσαι hic interpretantur σχίζειν, ſcindere veſtem quæ integra erat. ſed multi Patrum ſciſſionem memorant non vnius veſtis, verùm plurium. Nonnus & Arabs partitionem ſimul factam pallij & tunicæ inconſutæ putarunt; magno errore, de quo mox. Qualis fuerit Domini tunica, (id quarto loco propoſitum erat,) partim declaratum eſt à Iohanne, partim ſuppleti

pleri debet ex antiquitatis peritia. Iohannes duas notas proponit τὸ ἄρραφον, quod nullam suturam habuerit: τὸ ἄνωθεν ὑφαντὸν δι' ὅλου, quod fuerit à summa parte ad imam texta; quæ notæ propriæ quidem non erant huic tunicæ, sed tamen cum paucis communes; vt postea ostendemus: sed prius aliquid dicendum de ijs, quæ huic cum aliorum tunicis erant communia. Imprimis hoc vestibus interioribus commune est, vt non sint laxæ, sed aptæ membris & adstrictæ corporibus. Tales fuerunt & Romanorum tunicæ, quæ neque seruos ministeria sua obire, neque artifices suas exercere artes, impedirent. Talis etiam Hieronymo describitur tunica sacerdotalis. sed illa fuit è duplici sindone, hæc Christi è lana. illæ talares erant, & vsque ad crura descendebant, ait Hieronymus: etiam Christi tunica fuit talaris. Nonnus: - ἀπ' αὐχένος εἰς σφυρὰ λήγων. An autem manicas habuit hæc vestis? Apud veteres multę tunicę manicis caruerunt: quędam, vt seruorum aliquando, vnam tantum habuerunt. Græci ἑτερομασχάλους χιτῶνας vocabant. Hesychius: ἑτερομάσχαλος χιτὼν δουλικὸς, ἐργατικὸς, ἀπὸ τοῦ τὴν ἑτέραν μασχάλην ἔχειν ἐρραμμένην. Ait tunicam ἑτερομάσχαλον, quasi dicas *vnimanicam*, vestem esse seruorum & opificum. sic autem dici, quod assutam habeat alteram manicam. id enim est in hoc loquendi genere μασχάλη. aliæ duas habebant manicas, & dicebantur ἑκατερομάσχαλοι vel ἀμφιμάσχαλοι. Hesychius. Ἀμφιμάσχαλος χιτὼν χειριδωτὸς ἐλευθέρων, ὡς ὁ Πλάτων, δύο χειρίδας ἔχων, ἃς μασχάλας ἐπιχωρίως λέγουσι: alludit ad Platonis locum in Theæteto. meminit & Aristophanes. At tunicam Christi nos putamus fuisse manuleatam; sed strictis manicis, vt erant in tunicis sacerdotalibus, & Romanis etiam. Hieronymus tunicas sacerdotum comparat cum Romanorum militum tunicis lineis, quas camisias vocabant: quod fuit expeditissimæ vestis genus. Sane Arabs interpres hanc Christi tunicam appellat *camisiam*; nam illa ipsa voce vtitur. Quintum erat quæsitorum, quid sit vestis inconsutilis. sextum autem, quid ὑφαντὸς δι' ὅλου: quæ simul explicabimus. Omnium artium quæ circa vestes conficiendas occupantur, (sunt autem plurimæ,) duæ sunt præcipuæ, ἡ ὑφαντικὴ textoria, & ἡ ῥαπτικὴ, sartoria. nam ἡ ἀκεστικὴ, quæ & ἠπητικὴ, non conficit vestes, sed tantum reficit; quod tamen eiusdem non esse artis, in libro ad Thrasybulum non semel scribit Galenus. Hyphantice quæ telas & pannos è lana aut serico aliáue materia conficit, vulgo notissima est, & describitur eleganter Senecæ in epistola nonagesima. Rhaptice, siue sartoria pannos prius incidit; deinde acu consuit; quod vestimenta concipere, Latini dixerunt. Seruius ad librum XII. *Sarcinatores concipere dicuntur vestimenta, cum è diuerso coniungunt, & adsuunt.* Et

hodie quidem, rarissime vestis aliqua conficitur sine sarcinatoris opera; olim verò parandarum vestium alia ratio fuit: textores enim vestes absoluebant; neque eorum opera, vt plurimum vtebantur, quos sermo Gallicus vocat *couturiers*, Latini *sartores* aut *sarcinatores*: quæ vocabula refectorem veteris vestis potius denotant, quam nouæ confectorem. & quum ῥάπτειν sit *acu suere*; sutores tamen Romanis dicti sunt, non illi qui acu vestes consuunt; sed qui coria in vsum calceorum. & Plato in Politico de artificijs vestimentorum disserens, commemorat τὴν τρήσει καὶ ῥαφῇ χρωμένην στεγνῶν, *confectionem illam quæ fit perforatione & sutela*; qua generali descriptione sartores quum possint comprehendi; Plato tamen illorum non meminit, sed tantum τῆς σκυτοτομικῆς, *artis consuendi coria*; id est, sutorum. Galenus in libro ad Thrasybulum, multam mentionem facit earum artium, quę vestes veteribus conficiebant: nostrorum tamen sartorum non meminit: solam in eo genere agnoscit textoriam; quasi illa non tantum pannos confecisset, vt hodie, sed etiam absoluisset vestimenta. Idem apud alios scriptores obseruauimus. Vnde necessario sequitur, aut eosdem qui erant textores, etiam sartores fuisse, qui tamen à parte præcipua sui artificij dicebantur ὑφάνται *textores*, non autem ῥάπται *sartores*; aut certe longe aliá fuisse olim indumentorum rationem, quam sit hodie. Euangelista Iohannes de tunica Domini agens vtriusque artificij meminit, & textorum & sartorum: sed sartores illi tunicæ manus adhibuisse negat: quod optime conuenit cum ijs quæ modò diximus. At quomodo potuit tunica fieri sine vlla sutura, presertim quæ esset manuleata? nam textores qui telas & pannos è stamine pendente ad iugum, intexta trama conficiunt, eiusmodi vestem non posse conficere certissimum est. quare Hieronymus de fœminalibus sacerdotum scribit; illa de bysso retorta solita contexi; & postquam incisa fuissent, acu consui: *Non enim* inquit, *possunt in tela huiuscemodi* vestes *fieri*. Si fœminalia opere textoris fieri non potuerunt: ne manuleatę quidem tunicæ profectò potuerunt. Dicat aliquis; Domini tunicam manicas non habuisse. Primum id parum est probabile: nam omnes ferè tunicæ, quæ ab honestioribus munimen contra frigus gestabantur, erant manuleatæ: deinde hoc difficultatem non soluit. nam etiam demtis manicis, tunica clausa vndique, vel etiam aperta, sed quæ foramina habeat ad transmittenda brachia; opera textoris fieri nequit. nam vestem quæ nullam habuerit suturam, oportuit nullo pacto fuisse incisam. Quod igitur Iohannes ait, tunicam hanc fuisse inconsutilem; ostendit diuersam fuisse à communibus tunicis, quæ aut ῥαπταὶ erant, aut συμπορπηταί. Tunicas ῥαπτὰς appellant Græci, ex pluribus

pannis

pannis consutas ad latera & ad humeros. Talis fuit tunica lati claui Romanorum; vt illa Augusti, manicis carens, quæ togam virilem sumenti ad pedes decidit, quod esset, *resuta ex vtraque parte*, ait Suetonius cap. x c i i i i. id autem intelligi debet de sutura quæ super humeris anticam partem cum postica committebat. In alijs tunicis hæc commissura fiebat fibulæ morsu. Hesychius; συμπορπητὸν, μὴ ῥαφαῖς συνειλημμένον κατὰ τοὺς ὤμους χιτώνια. in libris editis corruptissime prima dictio scripta est. Sed quod addit Iohannes, ἐκ τῶν ἄνωθεν ὑφαντὸς δι' ὅλου, de communi textura quum nequeat accipi, vt probauimus: diuersũ fuisse à textura vulgata artificium tunicæ Dominicæ euincit. Vidit hoc beatus Chrysostomus, qui homilia in Iohannem l x x x v. sic de ea re scribit. Τινὲς αὐτὸ τὸ εἶδος τοῦ χιτωνίσκου φασὶ τὸν Εὐαγγελιστὴν ἱστορεῖν· ἐπειδὴ γὰρ ἐν Παλαιστίνῃ δύο ῥάκη συμβάλλοντες, οὕτως ὑφαίνουσι τὰ ἱμάτια, δηλῶν ὁ Ἰωάννης, ὅτι τοιοῦτος ἦν ὁ χιτωνίσκος, φησὶν, ἐκ τῶν ἄνωθεν ὑφαντός. *Quidam putant, ipsam tunicæ formam, à Iohanne narrari. nam quia solent in Palæstina duos pannos committentes, vestimenta texere; Iohannes vt significet talem fuisse hanc tunicam, ait fuisse desuper* vel *à summo textam.* hæc Chrysostomus: quę nescio an alij intelligant: ego vix satis assequor. non enim capio, quî possit illa duorum pannorum commissura per texturam fieri, quod ille ait. Theophylactus more suo Chrysostomi verba describens, quædam de suo adijcit, declarandæ sententiæ. ἐν Παλαιστίνῃ, ait, δύο ῥάκη συμβάλλοντες, ἤτοι δύο πλάγια, ὑφαίνουσιν ἱμάτια, ἀντὶ ῥαφῆς χρώμενοι τῷ συνυφασμῷ. quod dixerat Chrysostomus δύο ῥάκη, ille exponit δύο πλάγια, voce sui seculi, quæ idem significat, vt olim dicebamus ad Suetonium, libro i i. cap. x x i. deinde addit Theophylactus, Palæstinos, duos illos pannos non sutura connectere, sed contextura, id est, connexione texendo facta: sed difficultatem quam modò proponebamus, non soluit his verbis Theophylactus. Isidorus Pelusiota epistola l x x i v. libri primi, difficilis nodi soluendi aliam init viam: in hoc cum Chrysostomo consentiens, quod illam tunicam peculiari artificio hominum Galilæorum in Palæstina vult fuisse elaboratam. artificium verò ipsum longe aliter, sic explicat, postquam dixit de vestis vilitate, qua soli vterentur pauperes Galilæorum; καθ' οὓς, ait, ἐστι μάλιστα, τὸ τοιοῦτον φιλεῖ γίνεσθαι ἱμάτιον, τέχνῃ τινί, ὡς αἱ στηθοδεσμίδες, διὰ κερκίδος ὑφαινόμενον. *apud quos vel maxime indumentum eiusmodi solet fieri, & arte quadam texi pectinem retrorsum impellendo, vt fit in fascijs pectoralibus.* sic ille Isidori locus exponi debet, quem docti viri non intellexerunt. στηθοδεσμίδες sunt fasciæ pectorales, quarum B. Hieronymus & alij Græci Latinique scriptores faciunt mentionem: in homilia octaua Chrysostomi in priorem ad Timotheum, habes διὰ τῆς στηθοδεσμίδος. sed videtur

detur aliud esse. ἀδιάῤῥαφον ὑφαίνειν peculiaris quędam est texendi ratio: non enim omnes eodem modo texebant. Erant qui tramam sursum impellerent: erant qui deorsum, vt Ægyptij, quorum propria instituta commemorans Herodotus in Euterpe, illud ponit inter prima. ὑφαίνουσι ait, οἱ μὲν ἄλλοι, ἄνω τὴν κρόκην ὠθέοντες, Αἰγύπτιοι δὲ, κάτω. alij antrorsum tramam impellebant, Palæstini in hoc vili genere vestis, retrorsum. Sed hoc quid sit cogitent eruditi. mihi difficultatem de qua ante diximus, hęc historia non videtur soluere: neque etiam exemplũ, quod affert, de fascijs pectoralibus. & verò quid simile fascię angustę cum integra tunica manuleata? Theophylactus aptat huic loco morem texendi Aegyptiorum, quasi ita difficultas tolleretur; quod non ita est, vt modò dicebam. Sic ille: Ἄλλοι φασὶν ὅτι ἐν Παλαιστίνῃ ὑφαίνουσι τοὺς ἱστοὺς οὐχ ὡς παρ' ὑμῖν, ὄντων ἄνω μὲν τῶν μίτων καὶ τοῦ στήμονος, κάτω δὲ ὑφαινομένου τοῦ πηνίου, καὶ οὕτως ἀναβαίνοντος· ἀλλὰ τοὐναντίον κάτω μὲν εἰσὶν οἱ μίτοι ἄνω δὲ ὑφαίνεται τὸ ὕφασμα. Videtur locum Isidori Pelusiotę voluisse explicare: sed eius explicatio voci ἀδιάῤῥαφον quam bene conuenit? Est hodie in vsu genus quoddam operum laneorum, binis pręlongis acubus factorum, cuiusmodi sunt tunicæ nocturnæ, tibialia quæ à stamine vocitantur, item alia; quorum operum confectio si fuit veteribus nota; nullum est dubium Domini hanc tunicam eo artificio fuisse confectam. An nota illa ars fuerit antiquis, non possum pro certo affirmare; nullum enim succurrit testimonium, vnde id possit liquido probari. Galenus in libro ad Thrasybulum, docens varias esse artes, quæ licet operationes admodum diuersas habeant, in summa tamen propositi conueniunt, atque adeo artis eiusdem partes diuersæ censeri debeant, ita scribit. Τὸ γοῦν ὑφαίνειν ἱμάτιον, οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν, ἢ κρόκας στήμοσι διαπλέκειν. ἆρ' οὖν ἕτερόν τι τοῦδε τὸ ῥάπτειν ἐστίν; οὐδαμῶς. ἀλλὰ καὶ τούτῳ διαπλέκονται κρόκαι στήμοσιν. ὡς εἴγε καὶ κατ' ἀρχὰς εὐθὺς ἐβούλετό τις ἄνευ τῆς ὑφαντικῆς ἐνεργείας ἑτέρῳ τρόπῳ διαπλέξαι τὰς κρόκας τοῖς στήμοσιν, ἤτοι καθότι νῦν ἐπιποιοῦνται τὰ ῥαγέντα τῶν ἱματίων· ἢ καθὸ τὰς ταλάρους, ἢ τὰς σπυρίδας, ἢ τὰ δίκτυα πλέκουσιν, ἐποίησεν ἂν οὐδὲν ἧττον ἱμάτιον, ἀλλ' ἐν χρόνῳ παμπόλλῳ· στοχαζόμενοι τοίνυν οὐχ ἁπλῶς τοῦ τέλους, ἀλλὰ τοῦ θᾶττον ἐξικέσθαι πρὸς αὐτὸ, τὴν διὰ τῶν ἱστῶν ἐπινοῆσαι ὑφαντικήν. Sensus est: Texere nihil aliud esse, nisi stamen & subtemen implicare & inter se miscere. id fieri non in ea solum arte quæ textoria & hyphantice dicitur: nam & sartores idem efficere. quod quidem mihi videtur ęgre ad nostros sartores trahi posse. Addit Galenus, potuisse initio excogitari aliam rationem texendi vestes: vel quomodo, inquit, resarciuntur laceræ vestes; vel quo pacto viminea opera nectuntur, vt quali, sportæ, retia. sed quia istæ rationes texendi plus multo temporis

poris desiderarent; propterea texturam esse inuentam, quæ exercetur per lignũ textorium, siue liciatorium. Ostendit hic locus, artificium illud quod diximus non fuisse tempore Galeni vulgo notum: non enim, opinor, fuisset prætermissurus. quod si id fuit alicubi cognitũ, vt in Palæstina, opera sic confecta recte possunt ὑφαντὰ dici. Euthymius scribit, Christi tunicam fuisse à superioribus partibus contextã *veluti sunt*, inquit, *apud nos capitis aut pedum hiemalia operimenta*. intelligit autem quæ hodie vocamus *feltra*, ex quibus cum alia conficiuntur, tum galeri. hæc materia veteribus fuit notissima. eius artifices Græci πιλοποιούς, Latini *coactiliarios* dixerunt: fit enim feltrum è lana coacta. operimenta pedum, quorum meminit Euthymius, ea sunt, quæ *impilia* appellat Vlpianus leg. x. Dig. De auro, arg. mund. vbi separantur ab vdonibus. Græci πίλους dicunt, quidam etiam ἐμπίλια vt alibi ostendimus. Sed hoc genus panni, quomodo potest dici à superioribus contextum, vt vult Euthymius? hodiernis feltris hoc nullo pacto videtur conuenire. Restat vltimum quæsitũ, paucis expediendum. Iohannis narratio clara est: pallio in quatuor partes secto, cuiq; militi partem cessisse. nullam hic sortitionem factam Iohannes commemorat: & verò opus non erat. tunc enim sorti res permittitur, cum non ita æquari partes potuerunt, vt non sit vna optabilior quàm alia. in pallij incisione facillimum fuit hoc incommodum vitare. quare igitur sortitio adhiberetur? de tunica alia res fuit: nam milites præoptarunt illam peruenire integram ad vnum, quàm laceratæ partes ad singulos. hic igitur sortitionem adhibitam narrat Euangelista. & ratio est manifestissima. Accedit quod sortitio de altera tantum veste facienda fuerat prædicta, non de vtraque. Nam dixit Dauid: *diuiserunt sibi vestimenta mea; & super vesteẽ meã miserunt sortẽ*. neq; aliter Augustinus hanc historiam accepit. Toletus qui B. Augustinũ & alios eiusdem sententiæ reprehendit, ipse potius reprehendendus est. Vrget Toletus Marci verba, x v. 24. διεμέριζον τὰ ἱμάτια βάλλοντες κλῆρον ἐπ' αὐτά. Sed facilis responsio: est enim figura κοινότης rhecoribus dicta: multi Theologi syllepsin nominant, vt B. Hieronymus in Matt. capite x x v i. & xv i i cum pluribus id tribuitur vel compendio dicendi, vel aliam ob caussam, quod est quorundam proprium. Sic Matth. x x v i i. 44. latrones Christo dicunt conuitia; id est, alter latronum. Sic Matth. x x v i. 8. discipuli murmurant: id est vnus è discipulis, Iudas. Iohan. x i i. 4. & ad Hebr. x i. 37. ἐπρίσθησαν *serrati sunt* vt etiam Hier. vertit: quum solus Isaias dicatur serra fuisse dissectus. Nonnus in paraphrasi huius loci Iohannis, longius recedens à verbis Euangelistæ, facit pallium & tunicam simul fuisse diuisa. idem tamen

mox

mox recte, de sola tunica factam sortitionem clare affirmat. sed quia omisit Nonnus verbum ἔλαχον, & omnia illa quæ in melioribus libris parentheseos notis includuntur, sententiam Iohannis non expressit solita felicitate. Affinis error Arabis interpretis, qui sic locum vertit, quasi scriptum inuenisset, ἔλαχον τὰ ἱμάτια αὐτοῦ καὶ τὸν χιτῶνα. translatis ante parenthesin illis, *&* *tunicam*; quæ in omnibus codicibus Græcis & Latinis parenthesi rectè subijciuntur.

LXXXV. *Numerus clauorum in Cruce Domini.*

ANNI XXXIV. Num. CXVIII.

QVod scribit Baronius, antiquissimas imagines Christū repræsentare quatuor clauis ad crucem affixū, vt Gregorius Turonensis scripsit; non tribus, vt Gregorius Naz. Nonnus & alij auctores prodiderunt; id valde confirmat Iosephi Scaligeri sententiam; existimantis binos pedes totidem clauis, non ad stipitem arrectarium, sed ad suppedaneum fuisse affigi solitos. Eum vide in Animaduersionibus Eusebianis.

LXXXVI. Elogia puniendorum *&* tituli punitorum *in Iure Rom. Mos Iudaicus, præco crimen puniendi declarabat. Baronij vana curiositas circa ordinem trium linguarum in Titulo Christi. Ostenditur futilitas rationum, quibus probare ipse voluit, vltimum locum fuisse nobilissimum.*

ANNI XXXIV. Num. CXIX.

NOmen iuris Romani retinuit Iohannes cùm scripsit, XIX. 19. Ἔγραψε δὲ καὶ τίτλον ὁ Πιλάτος. Nonnus eleganter: ἐπέγραφε μάρτυϊ γόμφῳ Γράμμα· τόπερ κλήζουσι Λατινίδι τίτλον ἰωῇ. In libris Romanorum affinia sunt, *elogia puniendorum*, vt apud Suetonium; *superdicta* voce præconis eorum qui puniebantur, vt in lege, *Si duo patroni*, Dig. De jurejurando. & *tituli* iam punitorum, vt in hoc loco Iohannis. quo pertinet eruditissimi Hesychij glossa, τίτλος πινάκιον ἐπίγραμμα ἔχων. *Titulus est pittacium continens inscriptionem.* In Tranquilli Domitiano cap. x. habetur hic titulus, *Impie locutus parmularius*, sed titulus eo loci non est fortasse ἡ ἐπιγραφὴ τῆς αἰτίας, vt doctis est visum. verùm est potius, superdictum quod præco pronunciauit dum ille paterfamilias trahitur ad supplicium, vel dum ad palum alligatur canibus obijciendus. Fuit & moris Iudaici, vt quoties de aliquo supplicium sumebatur, crimen propter quod ille peribat, populo significaretur voce

voce præconis. Auctor est Maimonides in perek XIII. eius libri ex opere Iad, quem non semel iam laudauimus; solitū fieri, vt cùm reus sententiam mortis passus, è loco iudicij exibat, ducendus ad supplicium, præcederet ipsum הכרוז κῆρυξ præco, & hæc verba diceret: ILLE EXIT OCCIDENDVS MORTE ILLA, QVIA TRANSGRESSVS EST TRANSGRESSIONE ILLA, IN LOCO ILLO, TEMPORE ILLO: ET SVNT EIVS REI TESTES ILLE ET ILLE. QVI NOVERIT ALIQVID AD EIVS INNOCENTIAM PROBANDAM VENIAT, ET LOQVATVR PRO EO. Sed titulus Cruci Christi affixus; more Græcorum & Romanorū fuit conceptus, eleganti quadam breuitate omisso verbo; Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΙΟΥΔΑΙΩΝ; vt recitatur à Marco: vel adiecto nomine, IESVS NAZARENVS REX IVDAEORVM, quomodo habet Iohannes. apud Matthæum & Lucam leguntur amplius illa verba, οὗτός ἐστιν: quæ videntur non è titulo descripta, sed ab illis adiecta, sententiæ perficiendæ. Nec mirum varijs linguis titulum esse conceptum: nam ita moris fuit, Imperatorum etiam edicta per Græciam & Asiam duplici sermone proponere, Græco & Romano, vt declarant aliquot exempla apud Iosephum libro XIV. Quin ipsos quoque Imperatores aliquando rescripta sua lingua Græca concepisse, argumento est lex IX. Dig. De lege Rhodia, vbi libello Græco Eudæmonis Nicomediensis, Imperator Græcè rescribit. Porrò quis fuerit seruatus ordo in titulis disponendis, non plane constat: quoniam Euangelistæ duo (nam reliqui duo omiserunt,) cum aliqua diuersitate eam partem historiæ narrant. Apud Iohannē hic est ordo: Hebraica inscriptio principem locum obtinet, sequitur Græca, & postremo Romana. contra, apud Lucam hæc series; Græca, Romana, Hebraica. Si caussam quæris diuersitatis; respondebo; Euangelistas rem momenti nullius, ordinem in istis inscriptionibus, neglexisse, & vt quidque illis veniebat in mentem, id scripsisse. ita illos sua incuriositate, nostram castigasse curiositatem, qui friuola sæpe sectamur, seria negligimus. Sin aliquam rationem sunt secuti Euangelistæ; haut dubie illa est, quam hic afferam: Iohannes ordinem naturæ & veritatis secutus est: Lucas eundem seruauit quem ipse Pilatus, aut Pilati ministri. Naturæ & veritati consentaneum esse, vt primo loco Hebraica ponantur, secundo Græca, tertio demū Romana, neq; ignorare, neque negare potest quisquam, non plane insanus. Romanos autem sine discrimine in talibus modò Græca, modò Latina priore loco posuisse, ostendunt illa edicta, quæ recitantur à Iosepho lib. XIIII. In epistola Iulij Cæsaris ad Tyrios, ita scriptum: βούλομαι ὅ τι

Ἕλλησί τε καὶ Ῥωμαίοις ἐν δέλτῳ χαλκῇ τοῦτο ἀνατεθῆναι. hic Græca anteponuntur Romanis. at in ipso edicto sic loquitur Cæsar: ἀνατεθῆναι ἐν χαλκῇ δέλτῳ ταῦτα περιέχουσαν, ἐγκεχαραγμένην γράμμασι Ῥωμαϊκοῖς τε καὶ Ἑλληνικοῖς. hic vice versa Romanæ litteræ prius nominantur, deinde Græcæ. Ex quo apparet ipsos, Romanos aliquando antiquitatis rationem habuisse, & primas linguæ Grecæ concessisse: aliquando imperij, & Romanam illi anteposuisse. Vt mirari nemo debeat, titulos eo ordine fuisse dispositos, quem indicat Lucas. Hæc vt scriberem, non propria voluntate sum impulsus; qui talia curare friuolum duco, & nimij otij argumentum: sed exemplo Baronij; qui de ordine in dispositione horum titulorum seruato, ea philosophatur isto loco, quæ iure etiam pueri rideant. Trahit historiolam hanc in argumentum prærogatiuæ cuiusdam linguæ Romanæ. Fecerat hoc iam ante in anno XVI. sed diuerso modo. Ibi, spreto ligno quod Romæ visitur, spreta auctoritate Euangelistarum, Romanæ inscriptioni primus locus Censoria quadam auctoritate vindicabatur: hic fidem habet Baronius & ligno Romano, & narrationi Iohannis, qui titulum Romanum in vltimum locum reiectum fuisse docent: sed id factum esse honoris caussa, inanibus quibusdam logis probare nititur. Profert legem XLVIII. Dig. De re iudicata: quæ hoc tantum continet: Decreta à Prætoribus Latine interponi debere. At hic quæstio non est de Pilati decreto; sed de titulo Crucis; qui profectò decreti pars non est. quin si vel maxime esset, tamen ea lex nihil faceret ad propositum. Non enim id quæritur, vtrum Romane an Græce titulus ille fuerit concipiendus: sed quum varijs linguis fuerit conceptus, cui potissimnm locus primus fuerit attributus. quorsum igitur lex illa? Hac quia non successit, aliam aggreditur viam. Probat aliquot exemplis infimum locum apud Romanos fuisse honestissimum. Hoc vero est paradoxum in Romana historia nunquam prius auditum. Exemplum è theatro petitum, alienum est. nam ibi Imperator & Patres in ima cauea sedebant; non quia ille locus censeretur per se honoratissimus: sed quia accommodatissimus ad audiendũ & videndũ. Est igitur manifestus paralogismus, παρὰ τὸ μὴ αἴτιον ὡς αἴτιον. non enim caussa facti est, quam Baronius putat esse caussã. Idem iudicandũ de cæteris exemplis. *In triumpho*, inquit, *postremus locus est Imperatoris.* Primum nego hoc verũ esse: deinde falsam assignari caussam contendo. Triumphi Romani, siue potius pompæ triumphalis, duę partes erant. prior continebat ea quæ populo proponebantur spectanda: aurũ, argentũ, gemmę, simulacra vrbium captarũ, captiui nobiles, ipse Imperator: posterior ex ijs constabat, qui honoris

caussa

caussa Imperatoris currum prosequebantur. proximi erant cognati, propinqui, amici, Senatores illustres: deinde sequebantur turmæ ex Ordine equestri; postremò legiones. In priore parte seruata hæc ratio, vt semper cresceret spectaculum. Primo igitur loco traducebantur quæ minoris momenti erant: deinde sequebantur spectatu digniora: nihil autem dignius ducibus ipsis, quà victore quà victo: itaque agmen illud claudebat Imperatorius currus, quem proxime præcedebat dux captiuus & quicquid erat in pompa nobilissimum. Quare de hac parte pompæ priore vere dicit Baronius, postremum locum fuisse Imperatoris: sed caussam prodit falsissimam. non enim vltimus sequitur Imperator,quia vltimus locus honoratissimus: sed quia rerum spectandarum omnium maxima erat ipse Imp. At respectu totius pompæ, Imperatorem vltimũ processisse,tam falsum est,quàm quod falsissimum. quin potius in medio pompæ vniuersæ locatus, longum ordinem à tergo sequentium præcedebat. Liuius lib. XLV. de triumpho Æmylij Pauli. *Ipse postremò*, (postremus in priore pompæ parte;) *Paulus,in curru magnam,cum dignitate alia corporis,tum senecta ipsa maiestatem præ se ferens. Post currum inter alios illustres viros, filij duo, Q. Maximus & P. Scipio: deinde equites turmatim, & cohortes peditum, suis quæque ordinibus.* Sic in alijs triumphis. vide & Suetonium in Iulio capite XLIX. Ita reperitur verum etiam in pompa triumphali, quod alibi fere perpetuum fuit apud Romanos, vt, locus medius censeretur honoratissimus. Vltimum exemplum est de loco qui dicebatur Consularis in Conuiuijs. Res ita habet. Tribus fere lectis Romani sunt soliti sua conuiuia agitare. Honoris ratio spectabatur & in lectis, & in sedibus discumbentium in illis lectis. Lectus medius semper honoratissimus; sedes item media cum terni accumbebant in eodem lecto: sin bini, locus superior honoratior erat. Hoc clarum est, & multis probatum à viris Romanæ antiquitatis peritissimis. Hæc instituta in eo qui dicebatur locus Consularis, ex parte sunt seruata, non penitus. Moris enim fuit, vt Consul in medio quidem lecto discumberet, quem diximus fuisse dignitatis præcipuæ: sed in vltimo loco, non medio, aut summo. Baronius putat eum fuisse Consulis locum, quia ea sedes honoratissima: sed verius dixisset, eam sedem fuisse honoratissimam, quia erat Consularis: per se non erat; neque honoris caussâ ille fuit locus Consuli attributus: sed propter alias rationes,quas inquirit Plutarchus, toto problemate III. libri primi Symposiacorum. Hîc mihi vide inter Plutarchum & Baronium notabile sententiarum discrimen. Ille scriptor eruditissimus ponit locum vltimum, etiam in medio lecto, minus honoratum

 fuisse,

fuisse, quam vel medium, vel summum. caussam igitur rei extraordinariæ accurate inquirit. Pater Annalium ponit contrarium esse verum: inde argumenta ducit, ad probandum etiam in alijs actionibus vltimum locum præcelluisse: quod in historia & antiquitate Rom. merum est ψευδογράφημα, aliud nihil. Porrò caussas cur is locus in conuiuijs Consuli fuerit assignatus, legant studiosi apud Plut. melius enim ex illius diatribæ lectione intelligent Baronij errorem. Maneat igitur inconcussum axioma, quod omnium gentium consensu scimus firmatum; vt locus vltimus, nisi peculiaris quædam ratio interueniat, censeatur minime omnium honoratus. Propterea Græci hominem conditionis humilis vocant κρασπεδίτην, quasi vltima loca semper occupantem. Inde apud Plutarchum libro v. Problem. quinto, opponuntur ὁ κρασπεδίτης & ὁ κορυφαῖος. dicunt Græci & ἐσχατίζειν, eodem sensu.

LXXXVII. *Refutatur Baronij commentum de potione ad sistendum sanguinem.*

Anni XXXIV. Num. CXXIV.

DVplicem in historia passionis narrari potionem Christo exhibitam, antea monebamus. de priore ibi quædam obseruauimus aduersus prodigiosas Baronij interpretationes. de posteriore jam videndum: nam & in huius historia subtilitatem Baronius exercet, neque necessariam, neque vllo pacto cum verbis Euangelistarum congruentem. Nos quidem non negamus, in narratione Euangelistarum Matthæi & Iohannis esse aliquid difficultatis; & doctis interpretibus, qui lucem præferre sua industria sunt conati, gratias magnas habemus: sed nodum in sirpo quæri non placet nobis. Id verò facit Baronius hoc loco, sane quàm insigniter: qui longa oratione probare conatur, ex hyssopo, spongia & aceto medicamentum nescio quod milites concinnasse, & Christo præbuisse, quod sistendi sanguinis vim haberet. At quid est hariolari, si hoc non est? Narratio Euangelistarum clara est: Christus dixit, Sitio. milites, etsi per summum nefas Filio Dei illudunt, potionem malam ei præbendo; potionem tamen præbent. Iccirco Matthæus vtitur verbo ποτίζειν quod potum dare κυρίως significat, non medicamentum. & Lucas ὄξος προσφέροντες acetum afferentes, non vtique tanquam medicamentum; sed in potum; vel potius ad sugendum: nam Domino qui manuum vsu carebat, suctus fuit pro potu. & ita intelligendum quod Iohannes ait, Christum accepisse acetum. ἔλαβεν, inquit, ὄξος: id est suxit

fuxit acetum è spongia. Nonnus, Ἀλλ' ἔτι πικρὸν ἐδέξατο ποτόν. pro ὀξεμίζονι. Iohannes verò omnem tergiuersandi ansam Baronio præripit. Nam si verum est, quod ille tanta molitione voluit probare, sistendo sanguini medicamentum fuisse paratum; quare extremum arundinis ori admouetur? non enim sanguinem ore Dominus reijciebat. cur non manibus potius aut pedibus admouebant? inde enim sanguis manabat. Auctor Tragœdiæ, Christus patiens: Ἄλλοι δ' ὑσσώπῳ σπόγγον ὄξους ἔμπλεον Χολῇ κεκερασμένου δ' ἀνῆγον ἐς στόμα. Iam quum tam expresse notet Iohannes, hoc totum esse factum, vt impleretur Scriptura, quæ Christū in siti sua aceto fore potandū prædixerat; intolerabilis meo quidē judicio, audacia est, diuina oracula à genuino suo sensu in alienū torquere. Quod testimonia congerit Baronius, vt euincat, sistendi sanguinis vim aceto, hyssopo & spongię inesse; oleum videlicet & operā perdidit. Nam id quis negat? at nos illud asseueranter confirmamus, nihil horū ita vsurpatum, vt sit hoc loco, eiusmodi vim posse exerere. Quis fando vnquā audiuit, acetū potu haustū posse sanguinē sistere, qui ex vulnere accepto fluat? quis credat spongiā pro vehiculo liquoris vsurpatam, & ad sugendum ori admotam, simile quid præstandi vim habere? taceo de hyssopo, de quo non satis constat, in quem finē milites adhibuerint. Nihil igitur hac sua diligentia Baronius egit; dum noui aliquid afferendi cupidus, plus quam par erat sategit.

LXXXVIII. Acetum Christo à quibus exhibitum. Hyssopum in ea historia ad quem vsum. ὑσσώπῳ περιθέντες. Variæ sententiæ expenduntur.

ANNI XXXIV. Num. CXXVI.

QVum non legamus in monte Caluariæ vllam fuisse habitationem; & modico saltem interuallo eum locum ab vrbe seiunctum fuisse constet; non abs re quæri solet, vnde illud vas aceto plenum, cuius mentionem facit Iohannes. Nonnus videtur existimasse, propinquas domos aliquas fuisse, vbi sit vas illud repertum, vel in alios vsus paratum, vel in gratiam fortasse puniendorum. Καὶ ἑτοῖμον ἔκειτο παρὰ γείτονι χώρῳ Ὀξέος ἔμπλεον ἄγγος. Legimus apud Maimonidem, pleraque omnia ad supplicij apparatum necessaria, ab hominibus pijs solita fuisse parari priuato sumptu, & studio. In earum rerū sensum putem referendum & vas, & spongiam, & acetum, & arundinem, & hyssopum. Acetum reficiendis miseris, quos exanimaret pauor supplicij erat necessarium. Solet deliquium animi patientibus, acetum varie adhiberi. milites tamen non ea fine acetum Christo

prębent,

præbent, sed loco potus. Et quidem acetum aqua dilutum vini loco bibisse milites Romanos & pauperes alios, certissimum est. itaq; genus quoddam aceti patresfamilias olim vini numero habuerunt, vt dicitur in lege II. Dig. De optione legata. lege 1. & 1 x. De trit. vin. vel ol. leg. & alibi. Verùm istud acetum non ad bibendum fuit comparatũ, sed ad reuocandũ animũ, si quis esset deliquium passus. quod igitur milites eo potant Christum, non fuit hoc humanitatis officium; sed Barbaræ immanitatis specimen, vt implerentur prophetiæ. Lucas XXIII. 36. verbo ἐνέπαιζον sceleratam eorum mentem ostendit. Spongia vehiculum fuit aceti: arundo, vehiculum spongiæ. Hæc satis perspicua sunt & certa: de hyssopo verò jam inde ab antiquissimis temporibus quæstio est, adeo difficilis ad explicandum, vt videatur Elias exspectandus, qui certi aliquid nos doceat. Ex comparatione verborum Matthæi & Iohannis videtur liquido constare, *hyssopi* nomine hic intelligi aliquid, quod baculi vsum præbuerit, ad porrigendam spongiam. Matthæus ait: σπόγγον πλήσας ὄξους, καὶ περιθεὶς καλάμῳ. *quum impleuisset spongiam aceto, atque illam arundini circumposuisset*; id est, circa alterum extremum arundinis aptasset. Iohannes: πλήσαντες σπόγγον ὄξους, καὶ ὑσσώπῳ περιθέντες. *quum impleuissent spongiam aceto, atque eam hyssopo circumposuissent.* eadem locutio, eadem verba: nisi quod alter καλάμῳ dixit, alter ὑσσώπῳ. quod autem vterque Euangelista rem intellexerit, aut verè eandem; aut κατὰ λόγος & ratione vsus ad quam admouebatur, eandem, vix dubitare nos sinit verbum περιθέντες; quod vt appositissimum est, si sumatur vt apud Matthæum: ita si hyssopum aliter interpretamur, vix ferri potest. Nam Baronius qui ex Græco textu ait colligi, acetum fuisse hyssopo permixtum & condîtum in vsum medicinæ, sine dubio verba Græca ne inspexerat quidem. falsissimum enim est quod ille scribit. σπόγγον ὑσσώπῳ περιθεῖναι quid sit, nemo Græce doctus posset tuto exponere, propter nouitatem locutionis: nisi ex comparatione loci Matthæi intelligeretur, ὕσσωπον hic locum obtinere καλάμου. inde recte colligitur, ὑσσώπῳ περιθεῖναι esse aptare hyssopo, & alligare. Sed obstant huic expositioni duo; natura illius plantę; & veterum auctoritas, qui diuerso modo sunt interpretati. Hyssopum inter plantas quæ vix terra se attollunt, etiam in Iudæa fuisse numeratam, (ne quis obijciat de sinapi, quod dicitur Marci quarto, 31.) declarat quod legitur in Scripturis & ex illis apud Iosephum; Solomonem plantarum historiam scripsisse ab hyssopo ad cedrum; id est, à minima ad maximam. Iam veteres aliter eam vocem hic accepisse, palàm est ex interpretationibus Chrysostomi, Augustini, Nonni, Theophylacti. Omnes supplent ex Matthęo

nomen

nomen arundinis: & hyssopum putaret admixtum, non quidem propter vim aliquam sistendi sanguinis, vt hariolatur Baronius: sed propter aliquam facultatem venenatam, vt obscure significat Chrysostomus: ἐπεὶ καὶ ὕσσωπον διὰ τοῦτο προσέκειται. *nam & hyssopum propterea adijcitur aceto*, quod dixerat capitis dannatis solitum propinari. Theophylactus verba Chrysostomi describens vt solet, addit, ὡς δηλητηριώδης: *quia hyssopum venenatam vim habet.* Nonnus quoque Chrysostomum, vt puto, sequebatur, cum verba Iohannis exponens, ita loquutus est: ὤρεξεν ὑσσώπῳ κεκερασμένον ὄξος ὀλέθρου. *Præbuit hyssopo permixtum pestis acetum.* B. Augustinus, non quia nocendi vim habeat hyssopum, existimauit fuisse adhibitum: sed per ludibrium, quoniam pectus purgat. *hyssopum*, ait, *herba est humilis & pectus purgat: quam circumdederunt, & se circumuenisse putauerunt.* Et sane illudendi potius quàm nocendi animum habuisse milites, Lucæ verbum indicat, ἐνέπαιζον, *illudebant.* enimuero cruci affixo, & iamiam morituro, quid erat opus venenum parare? nam quod nonnulli existimant, accelerandæ morti, vt à cruciatibus Christus liberaretur, id factum esse; falluntur proculdubio, & barbarorum militum, qui humanitatis sensum nullum habuerunt, mentem male interpretantur. Arabs interpres nodum secuit, non soluit. neglecta enim significatione vocis hyssopum, quia judicabat idem Euangelistam hoc loco significare eo nomine voluisse, quod Matthæus significauit voce καλάμῳ; vtramque dictionem vnica Arabica expressit, quæ arundinem cannamue significat, aut baculum. neque enim putem aliter legisse apud Iohannem illum paraphrastam: sed eam potius quam dixi, rationem interpretationis secutum esse. Ioachimus tamen Camerarius, nominis Germanici decus singulare, ingeniosissime conijciebat, initio scriptum fuisse apud Iohannem, ὑσσῷ περιθέντες, *extremo pilo circundantes.* de militibus Romanis Iohannes loquitur: ὑσσὸς pilum est, Romanæ militiæ proprium armorum genus. hanc coniecturam quanti fecerit Theodorus Beza, eius Notæ ostendunt. Lucas vero Brugensis, ne laudare Camerarium cogeretur, virum omni laudatione maiorem, illiberale facinus admittere non erubuit; coniecturam pridem occupatam, nescio cui amico suo tribuens, tanquam recens ab eo excogitatam. Ego verò illam emendationem vt erudite adinuentam laudo, veram tamen non puto. editam enim lectionem omnes agnoscunt interpretes; etiam Syrus, qui omnium, vt puto, vetustissimus. Accedit, quod pilum Romanum crassius telum fuit, quàm vt vsum arundinis commode posset præbere. deinde vtri extremitati pili spongiam dicemus circundatam? qui pili descriptionem apud Polybium diligenter expenderit,

expenderit, intelliget, neutri sine incommodo potuisse. Omitto periculum mutandi vel minimum apicem in libris sacris, vbi præsertim constat de vulgatæ lectionis vetustate, nisi vltima vrgeat necessitas. Quare satius ἐπέχειν.

LXXXIX. *Amplius de hyssopo ex libris Rabbinorum, ad confirmandam sententiam Chrysostomi & Theophyl. Locus Iosephi, vbi hyssopum arboribus accensetur.*

IBIDEM.

QVia nihil magis inuitus facere soleo, quàm vt à Patrum discedam expositionibus: exponam hic paucis, quî possit ea vox hyssopum proxime ad illorum mentem accipi. In Rabbinorũ scriptis legimus, hyssopum, (quod ab Hebraica voce ita Græci nominarunt,) non vnius, sed plurium plantarum commune nomen esse. Septem eius species ipsi enumerant, quarũ nomina apponemus: איזוביון & סיאה, צתרי, חשר, קורניתא, אברתא, אזוב siue, vt testatur Iohannes Mercerus profundæ in Hebraicis doctrinæ vir, se reperisse scriptum in scholio quodam ad tractatum Talmud de sabbato, cap. XIV. duabus vocibus, אזוב יון, *hyssopum Græcanicum.* quibus nominibus Græcis hæ septem appellationes respondeant, difficile est statuere, vt recte idem Mercerus scribit: illam vero speciem quam Rabbini *Abratham* nominant, ipse existimabat esse Græcorum & Romanorum abrotonum. Plinius libro XXI. cap. XXI. abrotonum tradit fuisse sibi notum duorum generum. vtrique amaritudinem attribuit absinthij. consentiunt Galenus & alij medici. Fortasse igitur hanc hyssopi speciem spongiæ aceto plenæ adiunxerunt milites: ipso etiam, vt videtur, eius succo in spongiam expresso: idque eo consilio, vt potionem Domino pararent penitus amaram, penitus ingratam. antea potatus fuerat aceto, cui erat fel permixtum: milites in eundem finem hyssopum abratham, siue abrotonum miscent. Quod igitur ait Iohannes de spongia, ὑσσώπῳ περιθέντες, *postquam illam hyssopo circumdedissent*; ex Matthæo explicabimus, vt monet Augustinus, & ita accipiemus, quasi dixisset Iohannes, aptarunt spongiam hyssopo, quod erat summæ arundini alligatum: itáque & spongiam & hyssopum concinnarunt, vt postquam extremum arundinis ori Christi esset admotum, quicquid sugeret liquoris, abrotoni amaritudine magis magisq; inficeretur. Hæc explicatio ad Augustini, Nonni, & aliorum veterum interpretationem proxime accedit; & lectionem omnium codicum, atque omnium seculorum seruat. Omnino, si è tot generibus

bus hyssopi aliquod fuisse probari posset, paullo magis grandescens, & attollens so altius, vt ex eo virgæ aut baculi potuerint fieri, quales videmus è feniculo, similibusque plantis comparari, planior, facilior, & certior esset explicatio. Atque in eam sententiam non male fortasse trahantur Iosephi verba, qui de libris à Salomone scriptis loquens, hyssopú appellatione arboris complectitur. Sic ille libro VIII. cap. II. καθ' ἕκαστον εἶδος δένδρου, παραβολὴν εἶπεν, ἀπὸ ὑσσώπου ἕως κέδρου. *de quaq; specie arboris, parabolã dixit, ab hyssopo vsq; ad cedrũ.* non dixit, *de quaq; specie* φυτοῦ *plantæ*; sed δένδρου *arboris*. & in Hebraica veritate eo quem his verbis expressit Iosephus loco, extat vox עצים. notũ auté est, non multo aliter Hebręos distinguere inter דשא & עשב ité עץ quam faciant Græci inter πόαν, θάμνον aut φρύγανον, & δένδρον: Latini inter herbá, fruticẽ, & arborẽ. vt affirmare posse videamur, hyssopú in Palæstina arbusculis aut fruticibus potuisse accenseri. ex quo sequitur, bacillos ex hyssopo concinnari potuisse. Cyrillus sane non aliter accepit; qui Iohanné cum Matthęo ita cõponit, vt dicat plures fuisse impietatis ministros, & alios calamo, alios ligno hyssopi esse vsos. Secutus est eam cum Cyrillo interpretationẽ etiá auctor Tragœdię Christus patiens.

Ἄλλοι μὲ αὐτοῦ καλάμῳ κάρα τύπτον
Ἐμβάντες, ἀντὶ πύργων εἰσβάντες (mallẽ ἀμβάντες, *quum ascendissent*) πέτραν.
Ἄλλοι δ' ὑσσώπῳ σπόγγον ὄξους ἔμπλεον
Χολῇ κεκερασμένον δ' ἀνῆγον εἰς στόμα.

alij, inquit, *arundine caput Christi feriebant, saxo conscenso, instàr turris alto: alij spongiam aceti plenam, quod erat felle temperatum, hyssopo attollebant & ori eius admouebant.*

LXXXX. *Mos tollendi è pátibulo corpora punitorum ante Solis occasum: & in eo Baronij hallucinatio.*

ANNI XXXIV. Num. CXXVI.

SCribit Baronius fuisse moris, vt cruciarij fractura ossium ante Solis occasum ad vesperum necarentur. Atq; ille hoc scribit de Romanis militibus loquens, qui Christum crucifixerunt. Videtur igitur hoc dicere: Romanorum eam fuisse consuetudinem. sed hoc falsum: nam qui ex legibus Romanorum cruci figebantur, in Cruce relinquebantur, vt probat nobile apud Petronium exemplum, & similia alia: nisi caussa aliqua interueniret, propter quam deponeretur permissu magistratus, qui ipsius iussu fuerat affixus. Sin de Hebræis sensit Baronius, & fuisse hunc illorum morem credidit; magis etiam falsus est & fefellit. nam neque Crucis supplicium apud Iudæos fuit in vsu, vt

ante probauimus: neque crurifragium inter vsitatas illis pœnas vsquam legitur. Decepit Baronium memoria sua, sed insigniter. legerat aliquot locis apud Mosem præceptum, vt qui suspensi fuissent ante Solis occasum deponerentur. hoc ille retulit ad crucem & cruciarios; atqui Moses loquitur de ijs qui lapidatione obruti, postea in patibulo fuerant expositi ad exemplum. Vide Mosem, & præcepta affirmantia sub finem, & libros Rabbinorum.

XCI. Obseruatio de velo scisso in morte Domini.

ANNI XXXIV. Num. CXXVII.

INter ἀπορ. Scripturarum videtur ponenda quæstio, quam mox nullo negotio Baronius decidit; vtrum è duobus Templi velis fuerit scissum statim à morte Domini nostri. Duo fuisse vela in Templo quod Herodes instaurauerat, ex Iosepho discimus, Belli Iud. libro quinto cap. XIV. Non est dubium & eos qui præerant fabricæ Templi post reditum à captiuitate exstructi, & eos qui operi Herodiano, secutos esse exemplum Salomonici Templi. Atqui non desunt viri doctissimi, qui in templo à Salomone ædificato, vnum dumtaxat fuisse aulæum existiment, quia in II. Paralip. III. 14. vnius dumtaxat fit mentio. In primo autem Regum (Latinis III.) cap. sexto, ne vnius quidem. sed quum in veteri Tabernaculo fuerint duo, quæ aperte describuntur capitibus XXVI. & XXXVI. Exodi; vix simile fit veri in Templo Salomonico vnum dumtaxat aulæum fuisse. quare Iosephus in eius Templi descriptione duo commemorat, libro octauo, cap. II. Sunt qui obseruent, Matthæum & Marcũ sic loqui de hoc velo, quasi vnicũ in Templo tũ fuisset. id enim videtur articulus significare, cùm dicitur, τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη. Sed moneo Tirones, in exponendis Scripturis, tunc demum vrgeri posse articulos, cùm neq; rationes Theologicæ, neq; historia repugnat: quod non semel in Commentarijs ijs suis in Iohannẽ monet Chrysostomus: & nos alibi multis exemplis declaramus. Igitur apud Matthæum & Marcũ aut articuli ratio habenda non est; aut si illũ vrgere volumus, dicemus, certũ quddẽ velum denotari, propter articulũ; nempe illud quod scissum est: (sic enim verba Euangelistarũ accipienda, quasi dicerent; velũ quod scissũ est in Templo, tunc fuisse scissũ:) sed non id significari, vnicũ tantũ in Templo velũ fuisse. Porrò vtrum è duobus Matthæus & Marcus intellexerint, statui hodie pro certo posse non existimamus. Hieronymus & alij quidam è veteribus de exteriore acceperunt, quos Baronius sequitur. Cyrillus & item alij de interiore, quod inter sanctũ & sanctũ sanctorũ pepẽdit: neq; est horũ quàm illorũ minus probabilis opinio.

Hîc

Hîc vero prætereundum silentio non est; historiam, siue potius miraculum veli huius ad Domini mortem scissi, ita passim omnibus in vrbe sancta innotuisse: vt ipsi etiam Rabbini veteres, insensissimi Christi hostes, in suis scriptis mentionem eius fecerint: Nam vt nuper obseruatum est à doctissimo amico nostro Iohanne Buxtorfio, linguæ Hebraicæ & omnium Iudaicorum institutorum peritissimo, in Ioma tractatu Talmudico, inter alia signa infausta, quæ Templi destructionem portendebant, hoc etiam commemoratur; quod Templi fores sponte sua sese aperuerint, idque annis quadraginta ante excidium. Hanc enim narrationem Rabbinicam, omnino pertinere ad veli scissuram Euangelistis memoratam, recte & vere eximius ille vir autumat.

XCII. *Locus Phlegontis exponitur.*

ANNI XXXIV. Num. CXXVIII.

PHlegon, inquit Baronius, terræmotus meminit, qui ad Christi mortem est factus. Phlegontis verba sunt, è libro XIII. Chronicorum. Τῷ δʹ ἔτει τῆς σϐʹ Ὀλυμπιάδος ἐγένετο ἔκλειψις ἡλίου μεγίστη τῶν ἐγνωρισμένων πρότερον. καὶ νὺξ ὥρᾳ ϛʹ τῆς ἡμέρας ἐγένετο. ὥστε καὶ ἀστέρας ἐν οὐρανῷ φανῆναι. σεισμός τε μέγας κατὰ Βιθυνίαν γενόμενος, τὰ πολλὰ Νικαίας κατεστρέψατο. *Anno quarto Olympiadis* CCII.ª *fuit Solis eclipsis omnium prius cognitarum maxima. hora enim diei sexta nox facta est, adeo vt stellæ in cœlo apparerent. Terræmotus quoq; magnus in Bithynia contigit, qui Nicææ vrbis partem magnam solo æquauit.* Phlegon, vt vides, annum indicat, quo accidit hic terræ motus: mensem aut diem non indicat. Patres tamen, quia ille hanc narrationem subijcit statim post narratam Solis obscurationem, (ipse ecclipsin veram esse credidit:) quæ Domino patiente accidit; ex eo collegerunt terræmotum Phlegonti memoratum, eum esse cuius meminerunt Euangelistę; licet videatur sensisse Phlegon, in sola Bithynia eum accidisse. Vt non sit necessaria Patrum coniectura, est tamen probabilis. Vide Chronicum Græcum Eusebianum in anno Tiberij XV.

XCIII. *Eusebij & Hieronymi hallucinatio in loco Iosephi. Baronij iniquitas insignis.*

IBIDEM.

ILlud verò quod sequitur, neq; verum est, neq; probabile, sed mera est Hieronymi atque Eusebij hallucinatio. Scribunt illi, tempore passionis Domini, Præsides Templi virtutes alta voce exclamasse, ΜΕΤΑΒΑΙΝΩΜΕΝ ΕΝΤΕΥΘΕΝ, TRANSEAMVS EX HIS SEDIBVS. scribunt autem ambo, tanquam Iosepho prius dictum: testem

testem enim illum laudant, & testem solum. Extat locus Iosephi, Ἁλώσεως libro sexto cap. XXXI. narrat autem hoc Iosephus inter prodigia quæ vrbis & Templi excidium antecesserunt, & vocem illam ait auditam noctu, tempore Pentecostes, anno ante captam euersamq; vrbem sexto, Christi LXV. Hieronymus tamen & Eusebius ita rem ex Iosepho recitant, quasi ille scripsisset circa tempus passionis id accidisse. Verba Hieronymi sunt in epistola ad Marcellam sub nomine Paulæ & Eustochij: *Deniq; etiam Iosephum, qui vernaculus est scriptor Iudæorum, asserere: illo tempore, quo crucifixus est Dominus, ex adytis Templi virtutum cælestium erupisse voces dicentium,* TRANSMIGREMVS EX HIS SEDIBVS. Obseruet candidus lector, non simpliciter Hieronymũ dicere hoc ita accidisse: sed Iosephum scribere, tempore passionis id contigisse. Eusebius in Chronico aliquanto aliter & ad veritatem propius: *Iosephus vernaculus Iudæorum scriptor, circa hæc tempora die Pentecostes, Sacerdotes primum commotiones locorum & quosdam sonitus sensisse testatur: deinde ex adyto Templi, repentinam subito erupisse vocem dicentium,* TRANSMIGREMVS EX HIS SEDIBVS. Si dicerent Eusebius & Hieronymus, rem accidisse quam narrant, neque testem fidei suæ Iosephum laudarent; non dubitarem quin esset illis credendum: nunc, quis non intelligit humanitus illos errasse, & in tempore auditæ vocis insigniter esse lapsos? Itaque ne constant quidem sibi, & rem eandem varie narrant, hoc est, varijs modis deprauant. Vide Lector quę notat Iosephus Scaliger, ad numerum Eusebianum MMXLIV. Baronij verò iniquitatem nescio dicam, an supinitatem incredibilem, quis ferat? Parum est, quod errorem adeo manifestum non animaduertit: ille verò Iosephum etiam accusat, & vel crassa negligentia, vel insigni malitia tempora vult confudisse. vtrumque tam falso insigni illi scriptori obijcitur, quàm potuit vtrumque Baronio vere.

XCII. *Baronius ab interprete deceptus.* κατὰ δ Παλώδης.

ANNI XXXIV. Num. CXXIX.

NArrationem de morte Panis, non ex Plutarcho describit Baronius, sed ex Eusebij libris De præparatione. Id eximium Eusebij opus, quàm bonum nactus sit interpretem nescio: nunquam enim in manus meas incidit. Interpretatio quàm affert Baronius multis locis mendosa est: cætera omitto. at κατὰ δ Παλώδης verti *iuxta paludem*, ridiculum est. Plutarchus appellat δ Παλώδης, quem Strabo libro VII. nominat portum Pelodem. ὁ καλούμενος Πηλώδης λιμήν. portus erat insignis; ad cuius ingressum Buthrotum, oppidum non obscurum, colonia Romanorum erat situm. meminit & Ptolemæus.

XCIII. *De duobus Longinis. Metaphrastæ fabula.*

Anni XXXIV. Num. CXXXI.

IN historia mortis Christi & eius Centurionis qui dicitur Christum glorificasse, Lucæ XXIV. 47. duos Longinos commemorat Baronius; quorum vterque Centurio ille Romanus fuisse dicitur, cuius in Euangelijs fit mentio. Et Baronius quidem horum Longinorum alterum reijcit, tanquam ex Apocryphis productum: alterum retinet probatque. sed vnde prolatum? ex quo veteri scriptore à paucis seculis erutum? nam tot Euangeliorum interpretes antiqui, verbum de isto Longino nullum. de eodem apud alios scriptores veteres οὐδὲ γρῦ. In Tragœdia *Christus patiens*, conuersi Centurionis fit expressa mentio: sed nullus ibi Longinus memoratur ἀπὸ τῆς λόγχης ita dictus. Scimus extare id nomen in Martyrologijs Græcis & Romanis: sed ne hæc quidem testimonia satis congruunt. Nam Græca in die XVI. Octobris nomen hoc referunt: Romana in XV. Martij. deinde quis scit quando primum illo nomine facta sunt auctiora Martyrologia? Nos ex historia Ecclesiastica possumus non vnum Longinum proferre, qui martyrium pro Christo sit passus, & fuit quidam Diocletiani, si satis memini, temporibus, eo nomine & miles & martyr. Fieri potest, vt vel hic, vel alius quis, sacro Catalogo fuerit merito suo adscriptus: qui postea in commentitium istum Longinum fuerit conuersus. Non ignoramus in Manuali quod extat inter Augustini opera, Longinum istum Centurionem nominari: verum jam olim recte monuit Erasmus, eum librum Augustini non esse? Metaphrastæ qui vitam & res gestas Longini istius scripsit, tantum tribuimus nos, quantum ei debet, qui diligentia quidem summa, sed judicio nullo in ea collectione sit versatus: neque aliter Baronius judicat, quoties intendit animum: quod vtinam semper fecisset. Ne alia loca eius proferam, in quibus Metaphrasten, vt anilium sæpe fabularum hamaxarium seuere castigat: in hac ipsa historia non constat ipse sibi. Hic & numero 191. vt auctorem locupletem rerum Longini illum laudat: at in anno XXXVIII. quasi ductus pœnitentia sic de illo scribit: *si fidem adhibendam putamus Actis Longini Centurionis à Metaphraste recitatis.* Apparet ipsum cum illa scribebat ijs Actis parum omnino fidei tribuisse. & merito. Nam vnde illa prodierunt, nisi è libris Apocryphis? atqui alterum Longinum respuit Baronius eam ob caussam. In caussa pari cur erunt diuersa judicia? Ego suspicor id commentum Gelasij Papæ temporibus recentius esse. Nam quod in decreto ejus Papæ & Romani

mani Concilij super libris Apocryphis, inter tot similes quisquilias, Actorum Longini huius nulla fit mentio; vix putem aliam eius silentij caussam esse, nisi hanc: quod ætate illa nullum eiusmodi scriptum in manibus hominum adhuc ceperat versari. De Metaphrasta non multo aliter quàm nos pronuntiat Bellarminus, in nupero libro de scriptoribus Ecclesiasticis. Germanus Patriarcha, qui Longini meminit, cordatos viros non multum mouebit.

XCVI. *Quæstiuncula de aqua & sanguine manantibus è latère Christi. Tragœdia de passione Christi emendatur. An B. Maria eum sanguinē collegerit. Metaphrastæ fabula.*

ANNI XXXIV. Num. CXXXII.

E Latere Christi, lancea militis perfossi, sanguinem manasse & aquam, narrat Iohannes. Id vtrum physica ratione sit factum, vt quidam magni nominis Theologi existimant; an miraculo, vt narratio Iohannis insinuat, si diligenter attendatur, & Patres crediderunt; quæri solet: item, vtrum mixtim sanguis & aqua fluxerint, an seperatim, de quo non arbitror dubitandum: etsi videtur affirmare contrarium auctor Tragœdiæ Christus patiens, istis versibus;

Ὁρᾶθ᾽ ὁρᾶτε πῶς διπλοῦς κρουνὸς ῥέει
Πλευρᾶς, αἷμά τε καὶ πεφυρμένον ποτόν.

nam πεφυρμένον ποτὸν est aqua permixta sanguini. iterum mox:

Πλευρᾶς τετυγμένης δὲ θαυμαστὸν νᾶμα
Ἔσταζεν εὐθύς, αἵματι πεφυρμένον.

sed error librariorum est insignis & manifestus: nam contrariam sententiam, quæ sine dubio vera est, paullo post proponit ille poeta, cum ait:

Πλευρᾶς τετυγμένης δὲ θαυμαστὸν ὕδωρ
Ἔσταζεν εὐθὺς αἷμά τ᾽ οὐ πεφυρμένον.

Latere perforato statim cum miraculo aqua manauit, & sanguis non permixtus. quare superiores versiculi ex his sine dubio sunt emendandi. priore loco scribendum, αἷμά τε καὶ οὐ πεφυρμένον ποτόν. *sanguis & potus, id est aqua, non confusa.* vel αἵματι μὴ πεφ. π. posteriore sic: αἷμα τ᾽. οὐ πεφ. hoc amplius quæritur, vtrum simul duobus αὐλοῖς vt appellat Homerus, id est κρουνοῖς, *salientibus* & quasi riuulis vterque liquor manarit, vt placet Cyrillo in Commentarijs; & Gregorius Naz. siue Apollinaris Laodicenus in illa Tragœdia sæpe commemorat διπλοῦν κρουνόν. an successiue; putà sanguis prius, deinde aqua, vt in Nonni versu; Πρῶτα μὲν αἷμα χύθη, μετέπειτα δὲ δίσκελον ὕδωρ. Hæc & similia his alia, (cuiusmodi sunt quæ tractat Humbertus contra Nicetam) de hac historia

quum

quum possint non absurde quæri: Baronius ea omnia prætermittit, & hoc tantum diligenter adnotat; B. Virginem, magna cum reuerentia sanguinem illum & aquam collegisse. Et quidem, si collegit Maria quod è Filij latere fluxit, cum reuerentia collegisse non dubito. Sed quomodo collegit? vbi reposuit? vtramque ad rem vasculis quibusdam fuisse opus, omnes intelligunt. Ea instrumenta B. Virgo domo, vt opinor, non attulit. neque enim notum habuit, latus Christi à milite fore aperiendum. & quum opinio sit communior, miraculo factum esse, quod narratur factum, non ex more aliquo aut naturalibus caussis, non potuit ab aliquo mortalium præuideri miraculum. Potest dici, Christum B. Virgini, quod futurum erat indicasse: sed hoc quàm facile fingitur, tam facile reijcitur. Restat vt dicamus, eiusmodi vascula in loco supplicij reperta esse: quod loci circunstantia facit parum probabile: in monte; interuallo saltem modico ab vrbe; nullis ibi ædificijs, vt est veri simillimum. Deinde si collegit Maria illos liquores, collegit sine dubio, vt illos seruaret. At hoc nouum est & illis temporibus inauditum. Non Scriptura, non primorum seculorum auctores, tale quid indicant. Enimuero mirum est, si Maria illa cimelia seruabat, & ea fuit doctrina primò nascentis Ecclesiæ, tot seculorum homines ignorasse, quid factum esset illis reliquijs. Primus enim, quod quidem hodie sciatur, Metaphrastes, scriptor oppidò recens, & persæpe vanissimus, magnusque fabularum anilium consarcinator, eius rei meminit. Et dicit quidem Metaphrastes, hanc narratiunculam expositam fuisse à *linguis quæ plurimi faciunt veritatem*: sic enim loquitur: sed beasset nos, si auctores suos prodidisset. fieri enim potest, vt tale quid vel apud poetam legisset, vel apud scriptorem alium, qui suas meditationis, non rem gestam, literis mandasset. Nam & Baronius hoc loco fatetur plures id fecisse. Ipsum quoque Metaphrastem multa in illa oratione de vita & dormitione Deiparæ ex coniectura scripsisse, non fide historica, ipse testatum abunde fecit non vno loco; vt cum in eadem narratione scribit. *Tunc verisimile est Deiparam, sibi data facultate ad eum accessisse, & intemeratos quidem eius pedes, & impressas eis plagas libenter esse deosculatam, & sanguine miscentem lacrymas, oculos & genas attriuisse cum maximo autem animi motu eum adspicientem dixisse: Quid hæc sunt, ô Domine & Deus. &c.* Vides licentiam dramatico alicui poetæ magis conuenientem, aut scholastico declamatori, quàm historico veritatem professo. nam & res fingit & verba. Quin affirmare non verear, in illa oratione Metaphrastæ reperiri non pauca, audacius ficta, quàm fictum est argumentum Tragœdiæ quæ inscribitur *Christus patiens*. Illius inquam Tragœdiæ auctor, siue is est Gre-

gorius

gorius Nazianz. siue Apollinaris, non longius abit ab Euangelicæ historiæ simplicitate, quàm fecit Metaphrastes in oratione illa. Quare etiam videri possit bonus ille historicus nonnulla ex eo poemate desumpsisse, & historiæ colore tinxisse; quæ mera erant poetæ figmenta. Exemplo sit illud ipsum, quod affert Baronius de sanguine & aqua collectis à Maria cum è latere Christi fluerent. Nam etiam Poeta in ea Tragœdia aliquid dixit eiusmodi, sed probabilius multo quàm ab historico factum. Ait Poeta, Mariam cum latus Christo esset perfossum cruci adstitisse, pedes osculantem, & manantes liquores caua manu excepisse, ac de scelere in Filium admisso multa esse questam. Non dicit Poeta, Mariam in vsum reliquiarum sanguinem illum & aquam collegisse ac seruasse. Metaphrastes verò, etsi Poetam videtur imitari, sic tamen rem narrat, vt videatur id voluisse qnod dixi significare. Poetæ verba sunt:

Ὤιμωξε δ' αἰθὺς, καὶ περιπτύσσει πόδας,
Καὶ χεροῖν ἤρυσατο διῤῥύτου ῥοῆς. Κωκοῦσα τ' αὐδᾷ τοιάδε.

Metaphrastæ hæc: *Deipara cum post mortẽ Filij perinde ac si viueret ex eius latere aqua & sanguis scaturiret, illa cum haurit reuerenter, & diligenter.* Et imitatur Poetam, & Poetæ figmentum etiam adauget. Negat tamen Baronius hoc loco, vel poeticas fictiones quæ in ea Tragœdia legantur, vel aliorum auctorum meditationes, Annales suos decere: sed non cogitauit; ille se dum sequitur Metaphrastam, quas fabulas foribus excludebat; per posticum admittere.

XCVII. *Error Baronij in affingenda falsa sententia Mosi Maimonidæ. Instrumenta supplicij cum supplicio affectis sepulta apud Iudæos.* Alphesi. R. Iacobus Turim.

ANNI XXXIV. Num. CXXXIV.

SOlet euenire ijs qui aliena industria scripta sua adornant, vt quæ fuerint sibi fideliter suggesta, ea sæpe male recitando faciant sua. Hoc fere toties Baronio accidisse obseruauimus, quoties ille depromptas è libris Rabbinorum obseruationes Annalibus suis, tanquam emblema aliquod vermiculatum, inseruit. Illius rei exemplum extat in ijs, quæ occasione sepulturæ Domini de moribus Iudæorum in sepeliendis suis mortuis, nescio à quo accepta commemorat. Nemo enim vel leuissime tinctus illarum literarum notitia, verba illius leget; quin statim animaduersurus sit, de ijs rebus ipsum loqui, quas parum haberet notas. Cætera omitto, quæ ad propositum non faciunt; sed quod ait Mosem Aegyptium auctorem esse, inter cætera Iudaicorum supplicientum

suppliciorum instrumenta, clauos solitos sepeliri; & cruciarios ad lignum excisum fuisse suffixos,non ad arborem: id quia pertinet ad superiorem de cruce disputationem,non prætermittemus. Nam si verum est, Mosem Ægyptium in describendis ritibus suppliciorum Iudaicorum crucifixionis meminisse & clauorum,stare non possunt,quę aduersus Baronium in superioribus disputauimus. Sed errauit Baronius,& suggestum sibi locum magni scriptoris,malo exemplo in suam sententiam detorsit. Nos verò negamus, vel crucifixionis vel clauorum vllam eo loco à Maimonide fieri mentionem. Sententiam Mosis è perek x v. illius libri cuius sæpe antea meminimus, non eleganter, sed fideliter expressam, infra subiecimus. Is igitur, postquàm dixit, lapidibus obrutorum cadauera solere suspendi ad horas aliquot; & modum suspensionis Iudaicum declarauit, à crucifixione longe diuersissimum, addit hæc: *Non suspendunt super arbore quæ radicibus solo adhæreat: sed super ligno eradicato: vt ne sit eius excisio molesta. Nam lignum super quo fuit aliquis suspensus, cum suspendioso sepelitur: ne maneat illi malum nomen, & dicant homines, istud est lignum in quo suspensus est ille, ô Þra. Sic lapis quo aliquis fuit lapidatus; & gladius quo fuit occisus is qui est occisus; & sudarium, siue mantile, quo fuit aliquis strangulatus; omnia hæc cum ijs qui perierunt sepeliuntur.* Iudica nunc Lector de fide horum Annalium. Præter Maimonidam laudat Baronius, & librum Alphesi & Rabbinum Iacob Turim: etiam hæc ex aliena fide, vt res arguit. Putauit Alphesi nomen esse libri, non scriptoris. & verum quidem est, extare inter libros Iudaicos quasi compendium Talmud, vt ait Baronius, sub hoc titulo: sed ignorauit Baronius,id esse nomen eius Rabbini, qui eam syllogen confecit. obseruo laudari in Commentarijs ad Iad Maimonidę, ר׳׳ אלפס Rabbi Iudam aut Iosephum Alphes, qui an hic sit, non facile dixerim. Quis autem ille est, quem nominat Baronius *Iacobum Turim*? Hîc vero conditor Annalium hallucinatus est insigniter: perinde enim fecit, vt si quis inter auctores laudaret *Tullium de natura*, & M. Tullium intelligeret, qui scripsit de natura Deorum. R. Iacob, filius R. Ascher, ante annos trecentos & quod excurrit, librum scripsit, ספר ארבע טורים *Liber Arba Turim*, siue quatuor ordines: opus est Talmudicū in quatuor partes diuisū, quod titulus indicat. nuper eum librum in illustri Bibliotheca Bodlæana, Oxonij, editū Cremonæ inspexi, sed obiter inter plures alios Hebraicos Baronius nomen auctoris cum libri titulo imprudenter confudit.

XCVIII. De forma sepulcrorum Iudaicorum obseruationes è scriptis Iudæorum.

IBIDEM.

HIstoria sepulcri in quo repositum est corpus Domini de cruce depositum, difficultatibus non caret : de quibus prius quàm dicimus, iuuat commemorare hoc loco, quæ de forma sepulcrorum Iudaicorum in Talmudicis & Rabbinicis scriptis obseruauimus. Scribit R. Samuel ben Meir, priscis Iudæis fuisse in more, vt non sepelirentur singuli seperatim à suis, sed tota familia in spelunca vna, conditis singulis corporibus in separatis foraminibus. hoc enim volunt hæc illius verba : כל אחד בכוך בפני עצמו. Propterea solebant singuli patresfamilias, si proprium monumentũ sibi & suis non accepissent à parentibus, pretio locum sibi parare in eum vsum. In Talmud *Seder Nezikin*, siue parte quarta, libro III. *Baua batra*, cap. sexto, vbi de rerum acquisitionibus differitur, discimus, fuisse hoc ius apud Iudæos, vt si quis monumentum ab aliquo emere vellet, aut locare faciendum, venditor aut manceps operæ teneretur cauernam in petra excauare, ד אמות על שש *quatuor cubitorum supra sex*, id est, vt videtur, longam sex, latam quatuor cubitos: in ea autem cauerna octo (alij volunt tredecim) cauanda erant foramina, ad singula corpora reponenda. Addunt, ante os speluncæ fuisse faciendum חצר atrium. Eadem habentur apud Mosem Ægyptium in Iad, lib. XII. sectione *Mecira*, cap. XXI. Igitur in historia Christi μνημεῖον λαξευτὸν, *monumentum in saxo incisum*, Lucæ XXIII. 53. & Matth. XXVII. 60. μνημεῖον ὃ ἐλατόμησεν ἐν τῇ πέτρᾳ, *monumentum, quod Iosephus inciderat in petra*, est ille locus qui dicitur in scriptis Rabbinorum, קבר *keber* sepulcrum, à fine, & מערה *mabara*, spelunca, siue antrum à forma : quoniam, vt modò dicebamus ex Euangelistis, cauabatur locus in petra, siue saxo : cuius rei petenda ratio est, ex eo quod obseruabamus in disputatione de loco vbi natus Dominus, totum circa Ierusalem solum esse saxosum & ὑπόπετρον, vt appellatur à Strabone. Locus verò vbi positum est corpus Domini, vnũ erat ex illis octo vel tredecim foraminibus, quæ diximus cauari solita in quoq; monumento. כוכים ea vocantur in Talmudicis scriptis. in quibus fit etiam mentio lapidis, siue saxi, quod vocant גלל *golel*, quia aduoluebatur ori monumenti, vel conditorij. quo pertinent verba Matth. XXVIII. 2. ἀπεκύλισε τὸν λίθον ἀπὸ τῆς θύρας, *deuoluit lapidem à foribus*. & Luc. XXIV. 2. εὗρον δὲ τὸν λίθον ἀποκεκυλισμένον ἀπὸ τοῦ μνημείου. *inuenerunt lapidem deuolutum à monumento.*

XCIX.

XCIX. *An mos sepeliendi in lateribus cryptarum ortus sit è sepulcro Domini.*

IBIDEM.

MOrem antiquorum Christianorum condendi cadauera piorũ *in lateribus cryptarũ, fornices sustinentibus* super terrã, non intra terram, existimauit Baronius, originẽ habuisse à Domini sepulcro. Sed neq; hoc Scripturæ dicunt; & confutatur consuetudinẽ Iudęorũ circa sepulchra, quam modò exposuimus. Scio reperiri in sacra pagina, & in scriptis Rabbinorũ, sepulturas in monte factas: sed communis mos Iudęorum quem descripsimus, quemq; in Christi corpore seruatum apparet, nihil eiusmodi habuit, quod cum sepulcris in lateribus cryptarum possit, vt vult Baronius, comparari. In Talmud eo quem indicaui loco, scribitur, foramina in quibus corpora condebantur, ad septẽ cubitorum altitudinem solere cauari, tantum abest, vt supra terrã Christi conditorium emineret. Quare Cyrillus Ierosolymitanus in catechesi XIII. inter Christi & Regum sepulturas, hoc ponit discriminis; quod sepulcrum Domini non esset exaggeratum supra terram, vt solent esse Regũ monumenta. ἆρα κατὰ τοὺς τῶν βασιλέων τάφους ὑπερανεχὴς τῆς γῆς; hæc interrogatio æquipollet negationi, & sententiam continet quam diximus. Ibidem Cyrillus ad sepulcrum Domini refert locum è Threnis Ieremiæ, III. 53. ἐθανάτωσαν ἐν λάκκῳ ζωήν μου, καὶ ἐπέθηκαν λίθον ἐπ᾽ ἐμοί. *Exstinxerunt in fouea*, (vel *lacu*, vt V. I.) *vitam meam, & posuerunt lapidem super me.* Λάκκος est fouea intra terram. putat tamen Cyrillus, sepulcrum Domini ea voce intelligi, non solùm in hoc Ieremiæ loco; sed etiam in Psalmo LXXXVII. 5. vbi Dauid non tam de se, quàm de Messia dicit, *æstimatus sum cum descendentibus* εἰς λάκκον *in foueam.* Deinde cùm ait Ieremias in loco modò allato, *posuerunt lapidem super me*; si Christi sepulcrum supra terram fuit eleuatum in aliquam altitudinem; non potest hoc intelligi, vt Cyrillo placet, de saxo, quod portæ monumenti fuisse aduolutum narrant Euangelistę. Verius est igitur, rupem in qua monumentum illud fuit excisum, aut nihil aut parum admodum supra soli superficiem eminuisse. Eusebius lib. III. de Constantino M. ἄντρον, semper vocat, sicut Hebræis monumentum dicitur מערה, spelunca, quod paullo ante ostendimus; scribitque idem Eusebius, aggesta terra alijsq; rebus eum locum à paganis fuisse obrutum, ne vlla extaret eius memoria. Verum hæc alijs diligentius expendenda relinquimus.

C. Sozomeni & Baronij error super cæde Zachariæ Prophetæ.

ANNI XXXIV. Num. CXXXV.

POllinctores Iudæorum solitòs capita sepeliendorum tondere, refert Baronius è Rabbinis : deinde vt id probet, affert historiolam de inuento corpore Zachariæ Prophetæ, sub Honorio Imp. sed aliud est tonderi, aliud ἐν χρῷ κείρεσθαι, radi ad viuam cutem. Nam ait Sozomenus de Zacharia, οὕτως ἀνεφάνη ἐν χρῷ κεκαρμένος. Verum hoc leue, præ eo quod jam dicam. Nam Baronius & hoc loco, & in anno Christi CDXV. vbi eadem fabula (neque enim aliter dicendum,) fuse ab ipso exponitur, errauit insigniter, dum Sozomenum pueriliter errantem sequitur. Ait Sozomenus, Zachariam Prophetam à Ioaso Rege Iudæ fuisse extinctum. Atqui inter Ioasum Ochoziæ filium, qui sublata Athalia regnauit in Iuda, & Zachariæ Prophetæ mortem, anni intercesserunt non multo pauciores quadringentis. quomodo igitur Ioas Rex Iudæ illum occidit? Nimirum Sozomeno imposuit homonymia; & Zacharias ille, quem impius Ioas lapidibus obruit, alius fuit à Zacharia Propheta; is autem fuit Ioiadæ Pontificis filius, ipse quoque in ea dignitate patri successor, de cuius cæde, lege II. Paralip. XXIV. 20.

CI. Locus è lege quadam Iudæorum male versus apud Baronium. differentia inter Nasi & Regem.

ANNI XXXIV. Num. CXXXVII.

REfert Baronius legem sumptuariam, qua modus est impositus impensis apud Iudæos fieri solitis circa vestes, quibus mortuos inuoluebant, (Hebræi *tacricin* propriè vocant;) & ait, legem adstrinxisse omnes, *etiamsi quis regali effulgeret amplitudine.* Hæc aut male versa sunt à monitore Baronij, aut ab illo parum ex fide recitata. Hebræa sic habent. אפילו לנשיא שבישראל, *etiamsi ille esset Nasi in Israel.* ostendimus in superioribus, caput Synedrij dictum fuisse *Nasi*: sed eum à potentia & dignitate regia longe abfuisse: etsi non nescimus, Rabbinos interdum potestatem quasi regiam principi Synedrij attribuere, vt legere est apud Zacuthum pag. LIV. b. cæterum quod ad splendorem & magnificentiam attinet, qua de re in hac lege agitur, nulla ex parte Nasi cum Rege fuit comparandus. itaque non debebant hæc duo vocabula confundi.

CII. Reliquia

C II. Reliquiæ rerum quæ ad Domini supplicium adhibitæ.

Anni XXXIV. Num. CXXXVIII.

QVæ hîc scribit Baronius de varijs reliquijs earum rerum, quæ ad Domini supplicium sunt adhibitæ, ea nos alijs relinquimus expendenda. Qui in historia Ecclesiæ cum aliquo judicio sunt versati, non ignorant; primis Ecclesiæ seculis in negotio religionis & censu rerum ad pietatem pertinentium, reliquias non eum locum habuisse, quem postea obtinuerunt: vnde illud tam altum silentium harum omnium rerum, quę hîc à Baronio commemorantur, & similium aliarum; quæ post aliquot secula, prima simplicitate paullatim degenerante, & innotuerunt verè an falso, & in pretio magno esse, studiosissimèque inquiri ceperunt. Itaq; non potuit Baronius narrationis suæ alios testes laudare, præter Gregorium Turonensem & Bedam: quorum nos virorum pietatem & zelum promouendæ religionis suspicimus & veneramur: at facilitatem in credendis multis, quæ priora secula non crediderant, admodum suspectam habere profitemur. Quod autem Baronius in historia passionis illa commemorat, quæ post secula sex, septem, vel etiam plura ad notitiam hominum peruenerunt; immanis quidam & intolerabilis est anachronismus: quales sunt in his Annalibus commissi numero prope infiniti. Sed de his ad annum L V. plura, si Deus volet. De Veronicæ imagine nihil addam impræsentiarum ad ea, quæ ὁ πολυμαθέστατος Iohannes Rainoldus, probitate & doctrina vir insignis, alijq; nostræ ætatis viri primarij, obseruarunt. Qua religione eam imaginem coluerit Papa Innocentius III. legere memini apud Matthæum Parisiensem, initio rerum Henrici III. at neque præceptum eius faciendi in Scripturis legere memini: neque in primæuæ Ecclesiæ historia simile vllum exemplum.

C III. Ligni Crucis sanguine Christi aspersæ veneratio. eius soliditas inde tribilis Paulino. Cyrilli dicta quædam è Catechesibus exponuntur. sine caussa librum esse suspectum.

Anni XXXIV. Num. CXXXIX.

LIgnum Crucis Christi, quæ sacro eius sanguine fuit respersa, in magna fuisse apud veteres veneratione, neque ignoramus, neque miramur. Nemo tamen ex antiquis, quod sciam, ei ligno indetribilem soliditatem attribuit, præter Paulinum. Cyrillus quem putauit Baronius idem dicere, longè aliter loquitur. Fateor scribere illum

in

in catechesi IV. τοῦ ξύλου τοῦ σταυροῦ πᾶσα λοιπὸν, ἡ οἰκουμένη κατὰ μέρος ἐπληρώθη. *ligno Crucis totus jam orbis terrarum per partes est impletus*: & similia his in catechesi x. quæ à Baronio proferuntur. Sed in ijs verbis, quis non animaduertit imitationẽ eius quod dicit Iohannes in fine Euangelij? *si omnia*, inquit, *Christi facta scriberentur*, *mundum ipsum libros de ijs confectos non capturum*: quæ est elegans hyperbole; figura sacris scriptoribus familiaris. Sic & Cyrillus vtroque loco, mundum jam plenum esse ligno Crucis; quia frustula quædam parua & minuta eius ligni; per omnes totius Orbis prouincias jam tum fuerant delata. Hoc quàm diuersum est ab eo, quod vel Paulinus vel Baronius dicunt? Scio viros graues, propter huiusmodi quædam loca cum in mystagogicis, tum in cæteris Catechesibus, negare opus id esse γνήσιον Cyrilli. Nos præter testimonia vetustissimorum auctorum, qui eius operis Cyrilli meminerunt, aut quædam etiam ex illo descripserunt, Hieronymi, Theodoreti, Damasceni, Photij Patriarchæ, aliorum; rationes plurimæ & validissimæ vt aliter sentiamus impellunt; de quibus agendi pluribus non est hic locus.

CIV. Terram per quam Deus miracula edebat, venerationi olim fuisse; non tamen adoratam. Reliquiæ hodiernæ.

ANNI XXXIV. Num. CXL.

TEstatur B. Augustinus terram sanctam de Ierosolymis allatam valuisse contra vexationes Spirituum malignorum, & contra morbos. Hoc quia tantæ pietatis vir, non vt ex incertis rumoribus acceptum, sed vt certò sibi compertum, narrat; verum esse equidem nullus dubito. Refero igitur hoc inter alia diuinæ potentiæ argumenta, quam ille quoties & quomodo voluit, exeruit: nec miror Hesperium terram illam reuerenter habuisse: paratus idem facere simili in re, de qua liquidò mihi constaret, per illam miracula Deum edere. Hoc verò nihil quicquam habet commune cum hodierna doctrina, quæ adorandas docet esse reliquias: quod Hesperium non fecisse, ille ipse Augustini locus euincit. Vt interim taceam, hodiernas reliquias maxima ex parte aut incertæ fidei esse, aut palàm supposititias & falsas; quod dissimulandum defensoribus illarum non erat, si pietatem suam Deo probare curarent.

CV. Hallu-

CV. Hallucinatio Baronij in Irenæi loco.
ANNI XXXIV. Num. CXLII.

Disputationi Chronologicæ, quam mox subijcit Baronius, quantum sit tribuendum, & illa Romana Chronographia tantopere ipsi laudata, quantum mereatur fidei, doctis viris, qui eam partem eruditionis ex professo tractant, relinquo expendendum. Ego Baronium vt fere alibi, sic etiam hoc loco scriptorem fuisse parum accuratum animaduerto: quod vnico exemplo ex hac disputatione petito, satis sit probasse. Is igitur, sententiam Irenæi de ætate Domini quando est passus; male recitat; deinde Irenæum frustra defendit. Nusquam affirmat ille, Iesum Christum post annum suæ ætatis quinquagesimum esse passum, quod dicitur in Annalibus: sed ait à quadragesimo aut quinquagesimo anno declinari jam in ætatem seniorem, *quam habens*, inquit, *Dominus noster docebat.* nihil præcise definit; & tam potest intelligi, Christum inter annum quadragesimum & quinquagesimum esse passum, quàm de exacto quinquagesimo: neq; verò Irenæus illo argumento vtitur ex Iohanne VIII. 57. quod commemoratur à Baronio. At defensio Irenæi palàm falsa. Ait enim: *Hæc licet apud ipsum legantur; quod ab ipso sint scripta negamus omnino: nam eodem capitulo superius his contraria profitetur, cùm baptizatum Dominum dicit existentem annorum triginta: ac subinde tria numerat Paschata, quorum tertio ipsum Iesum esse passum affirmat.* hæc omnia vera sunt; collectio tamen Baroniana est falsissima. Committit principium capitis cum fine; quæ sunt inter principium & finem non attendit. Irenæi sententia fuit; Christum venisse quidem ad baptismum anno ætatis suæ trigesimo: sed Ierosolyma non prius accessisse, quam magistri ætatem perfectam haberet. Appellat autem ille perfectam ætatem, quæ omnia humanæ vitæ tempora aut exegerit, aut saltem attigerit; infantium, puerulorum, juuenum, & seniorum. cæteras ætates à Christo esse exactas; ad senilem saltem peruenisse. Verba Irenæi: *Dominus triginta quidem annorum existens venit ad baptismum: deinde Magistri ætatem perfectam habens venit Ierusalem, ita vt ab omnibus juste audiret Magister: non enim aliud videbatur, & aliud erat, sicut inquiunt qui putatiuum introducunt; sed quod erat, hoc & videbatur. Magister ergo existens Magistri quoque habebat ætatem.* Mox: *Ideo per omnem venit ætatem, & infantibus infans factus, sanctificans infantes, in paruulis paruulus,* &c. deinde: *in juuenibus juuenis, exemplum iuuenibus fiens, & sanctificans Domino. Sic & senior in senioribus, vt sit perfectus magister in omnibus, non solum secundum expositionem veritatis, sed secundum ætatem.*

CVI. Quo

CVI. *Quo ſenſu paraſceue dicatur* cœna pura. *An Iudæi in paraſceuis à carnibus abſtinuerint, aut ieiunarint.*

ANNI XXXIV. Num. CLIV.

QVæ ſcribuntur deinceps in Annalibus ſuper dictionibus *paraſceue & cœna pura*; ea partim vera ſunt & certa; partim ἀνιστόρητα & incerta; quædam etiam à veritate ſic aliena, vt nihil queat magis. Patres Latinos Græcum vocabulum παρασκευὴ, quod feſti præparationem ſignificat, vertere aliquando *cœna pura*, verum eſt, neque Baronio primum obſeruatum. Iam olim ante annos fere XL. in Notis ad Feſtum verbo indicauerat Ioſephus Scaliger, auctorem Gloſſarij cum ita ſcribit, *Cœna pura*, προσάββατον, imitatione Gentilium ſic appellaſſe Iudæorum paraſceuen. Idem vir illuſtriſſimus poſtea in ſexto operis magni De emendatione temporum, docuit, παρασκευὴ Græcis & *Cœnam puram* quibuſdam Latinorum Patrum eſſe quod in Rabbinorum libris appellatur ערוב: nos Gallice dicimus, *la veille de la feſte.* quod voci Hebraicæ non male reſpondet. nam *herub* eſt ab *hereb* veſpera. Vt hodie nonnulla ſunt feſta, ad quæ die antecedente fit quædam præparatio: ſic apud Iudæos olim, ſabbatum propter ceſſationem ab omni opere, & præcipua feſtorum, propter diei magni apparatum, habuêre ſuas *herubim*, paraſceuas: de quibus ſatis dictum eſt in ſuperioribus, cum Baronij & aliorum ſententiam confutaremus, qui paraſceuen volunt fuiſſe diei ſabbati propriam. Hic verò obſeruandum eſt. licet pro eodem ſumantur appellationes *paraſceues & cœnæ puræ*: in re tamen diſcrimen ingens fuiſſe. Nam in ritibus paganorum *cœna pura* appellabatur cœna, illis apponi ſolita, qui in caſto erant, quod Græci dicunt ἁγνεύειν vel προσαγνεύειν. Erant autem pro diuerſitate ſacrorum ritus diuerſi, & multiplex ciborum obſeruatio. Sic dicit Arrianus in Diſſertationibus Epicteti, eum qui ſuſcepturus erat myſteria, acceſſiſſe προηγνευκότα, id eſt, poſtquam obſeruaſſet leges caſtimoniæ, proprias illis myſterijs, quibus initiari volebat. pars autem caſtimoniæ, ſiue vt veteres loquebantur, caſtus illius, erat poſita in ciborum delectu. In Hebræorum verò ritibus, nihil eiuſmodi fuiſſe legimus. habuerunt ſane etiam apud hos paraſceuæ magnarum feſtiuitatũ ſuas obſeruationes: ſed delectum aliquem fuiſſe ciborum vltra Legem Moſaicam, quæ omnes ex æquo adſtringebat, neque in Scripturis legimus, neque in Thalmudicis aut Rabbinicis ſcriptis. Extant apud Moſem Aegyptium & alios Rabbinos tractatus integri *Herubim* inſcripti, vbi deſcribuntur accurate omnia, quæ fieri

ſeruariq;

seruarique solita in vesperis festa aut sabbata antecedentibus: ibi nullam, quod equidem obseruauerim, delectus ciborum mentionem fieri inuenias. Extant præterea diuersi tractatus, è re inscripti תעניות *afflictiones*, siue *Angariæ*: vbi ieiuniorum caussæ, modi, termini, supplicationes illorum dierum, & processiones, ritus denique omnes sigillatim explicantur: de ciborum tamen delectu, nullum in eius argumenti libris quos legi, verbum memini obseruare. Ieiunia enim populi Iudaici, non erant mutationes ciborum; sed vera abstinentia ab omni cibo & vino. Quid, quod ne illud quidē facile probatu, Iudæos in suis parasceuis ieiunasse? imò constat non ieiunasse, aut certe non in omnibus. Ne longe abeam; in parasceue Paschatis agnus Paschalis edebatur. Quare apud Iohannem, cùm Iudæi non ingrediuntur Pilati prætorium, ἵνα μὴ μιανθῶσι, ἀλλ' ἵνα φάγωσι τὸ πάσχα. *ne polluantur, sed vt comedant Pascha*, XVIII. 28. & cum corpus Domini festinanter ex oculis hominum eripitur, *propter parasceuen Iudæorum*, XIX. 42. diuersis verbis eadem caussa exprimitur. Baronius esum paschatis in illo Iohannis loco, non vult intelligi de agno paschali: quod etsi illi concederemus, (ostendimus autem falli ipsum insigniter) manebit nihilo tamen minus, quod modo obseruabamus; Iudæos in Parasceue paschatis neque ieiunasse, neque à carnium esu abstinuisse: nam & Baronius edere Pascha, illo loco interpretatur de victimarum aliarum esu. Ex his liquet, parasceuen Iudæorum à Latinis Patribus Tertulliano, Augustino, Irenæi interprete veteri, & alijs, necnon ab ijs Iudęis qui temporibus Augustini in Africa erant, *cœnam puram* fuisse dictam, appellatione translata è ritibus Gentium, ἀναλόγως, non quia eędem essent obseruationes; Sic supra adnotabamus, etiam alia preter Romanam crucem supplicia ἀναλόγως appellata reperiri crucem & σταυρόν. atque ita multa dicuntur.

CVII. *Hallucinationes aliquot Baronij in eadem disputatione.*

IBIDEM.

His ita expositis, propositam disputationem breuiter expendamus. Initio obseruatur ex Augustino, Iudæos voce Græca *parasceue* esse vsos: quod quidem eo sensu verum est, quo dixit Augustinus: at non illo quo accepit Baronius. Nam Augustinus loquitur de illis sui temporis Iudæis, qui Africam incolentes Latinæ linguæ assueuerant, & de illis qui inter Græcos habitantes Græce loqui didicerant. Sic ille: *Isto verbo libenter vtuntur Iudæi in huiusmodi obseruationibus, etiam qui magis Latine, quam Græce loquuntur.* Ait, *vtun-*

tur, nempe horum temporum Iudæi. Baronius ait Iudæos ea voce vti consueuisse: nec distinguit tempora; sed videtur eundem errorem errasse, quem supra notabamus in voce *Apostoli* apud Epiphanium perperam ab eo accepta. Sic quum alio loco dicat idem Augustinus, Iudæos Latine loquentes parasceuen appellare *Cœnam puram*; Baronius qui illum describit locum, existimauit, jam olim Iudæos sic nominasse: itaque in fine disputationis caussam reddere conatur, cur Iudæi parasceuen Paschalis eo nomine dixerint: neque animaduertit eam appellationem veteribus Iudæis fuisse ignotam; paucos tantum recentiorum, qui in Africa Latine loquebantur, è ritibus Gentium id verbi transtulisse & suis cerimonijs accommodasse. Audiamus Augustinum: *Parasceuen cœnam puram Iudæi Latine vsitatius apud nos vocant.* Nota *apud nos* & *vocant.* non igitur in commune omnes Iudæi: non veteres. Mox reprehendit eos, qui feriam sextam appellari solitam fuisse *cœnam puram* autumant: & errant quidem illi, si solum Veneris diem, quem nos vocamus, parasceuen aut cœnam puram arbitrantur fuisse dictum. nam vt sæpe monuimus, non solus ille dies qui Sabbatū antecedebat, sic dictus; sed & plures alij. At Baronius clauum clauo, errorem errore trudit: non enim minus falsum est, solam parasceuen Paschalem ita fuisse nuncupatam. Post hæc accingit se, vt quid sit *cœna pura* apud τῶν ἔξωθεν scriptores exacte inuestiget: putat enim eadem opera se inuenturum, quid Hebræi ea appellatione intellexerint. Sed est hic quoque error non mediocris: nam vetus quidem populus Hebræorum ante Christum & circa eius tempora atque etiam post, eam appellationem ignorarunt: quare neque in Scripturis, neque in Rabbinorum Commentarijs quicquam legas, quod vllo pacto ad illam appellationem accedat. posteriores autem pauculi qui illa vsi, nomen quidem à Gentibus acceperunt, sed caussam nominis apud illos sic reliquerunt, vt fumum in montibus, qui acapna inde auferunt, quod olim dicebat Anacharsis. Probat deinde aliquot testimonijs, *cœnam puram* fuisse nuncupatam, in qua more Pythagoræ ab esu carnium abstinebatur. Fateor scribere Philonem, mensam Essenorum fuisse καθαρὰν τῶν ἐναίμων, *puram à sanguine præditis*, id est nullas habuisse carnes animalium sanguine præditorum: male enim Baronianus interpres, *dapes cruentas* comminiscitur. sed non recte colligas ex illo Philonis loco, cœnas sine carnibus καθαρὰ δεῖπνα Græcis quorum lingua ille vtitur, aut Essenis, de quibus loquitur, solitas fuisse vocari. Paulus Act. XVII. 16. vocat Athenas κατείδωλον πόλιν *vrbem plenam imaginibus & simulacris deorum.* si quis ex eo colligat Athenas sic fuisse vulgo dictas, inepte faciat. Neque in Tertulliani loco

è capite

è capite nono libri De pœnitentia, puræ cœnæ fit vlla mentio, saltem expressa. coniectura tantum ea est Baronij ; quam vt non plane reijcio, ita parum firmam esse arbitror. In Plutarchi gemino libello de esu carnium, leguntur multa de hominum antiquissimorum victu, cum ab esu animantium adhuc temperabatur. leges etiam in libro posteriore δεῖπνον ἀφθές; sed ea simplex & paratu non magno instructa cœna est. at vero *cœnam puram* illam esse, quæ absque animatis paratur ; neque dicitur à Plutarcho, neque ex illis eius libellis potest colligi : & omnino falsum esse, euincit Festi Pompeij ille ipse locus, cuius paullo antè facta est mentio in hac disputatione. Sequitur conclusio : *Sic igitur*, ait, *quantum ex his colligere licet, non quodlibet jeiunium, cœnam puram maiores dixere ; sed in quo abstinentiùs victitarent*. Hæc conclusio quam bene sequatur ex præmissis, docti viderint : nos aliam potius collectionem exspectabamus. MAIORES autem cùm dicit, tam Gentiles intelligit, quàm Iudæos, vt ex sequentibus intelligitur. putauit enim & rem & nomen Cœnę purę communia fuisse veteribus Iudæis & paganis : quæ est crassissima hallucinatio, sicut probauimus.

CVIII. Iejunia Sabbatica Iudæorum. ἡ τῆς νηστείας ἡμέρα. *Vitis aurea in Templo Ierosol. Alia.*

ANNI XXXIV. Num. CLVI.

Occasione parasceuæ nata est quæstio de *Cœna pura* : nondum hæc decisa est, & ecce alteram quæstionem, Cur dixerint pagani quidam scriptores Iudæos sabbatis jejunare. hæc alias porrò generabit. Sic sequitur vara vibiam. Sed non est liberali ingenio indigna harum rerum cognitio. Proferuntur aliquot veterum scriptorum testimonia, vbi id clare dicitur. Quod in eo censu ponitur Strabo, dubito quam rectè hoc fiat. Scribit ille quidem libro XVI. Ierosolyma à Pompeio capta fuisse, quum obseruasset τὴν τῆς νηστείας ἡμέραν, ἡνίκα ἀπείχοντο οἱ Ἰουδαῖοι παντὸς ἔργου, *diem Ieiunij, quando abstinebant Iudæi ab omni opere*. videtur de sabbato sensisse, & putasse septimum diem jeiunio fuisse cultum. ita igitur accipit Baronius. sed non est necesse. nam etiam Iosephus similiter vt Strabo tempus illud designat, περὶ τρίτον μῆνα, τῇ τῆς νηστείας ἡμέρᾳ, *tertio mense, Ieiunij die*, lib. XIV. cap. octauo. intelligit autem, diem decimum septimū mensis Tamuz, qui eo anno incidebat in quartum diem Iulij, feriam septimā. eum mensem vocat Iosephus tertium, nempe à Nisan primo ; qui tamen erat quartus : & fortasse scripserat τέταρτον non τρίτον. etsi potest aliter excusari. Quum autem multa dici queant, cur de Iudæis in eam opinionē Gentiles venerint :

nerint: existimo tamen, nihil verius afferri posse, quàm quod olim dicebamus ad Suetonij Augustum capite LXXVI. quodq; Baronio etiam placitum, ex ignorantia rerum Iudaicarum id sibi illos persuasisse. Inde etiam originem habuit alterum eorundem commentum delirum, ad quod mox delabitur conditor Annalium, de Baccho à Iudæis culto. Quoniam autem de vite aurea quæ fuit in Templo mentionem facit Baronius; obiter studiosos monebo, celebrari duo diuersa, eius formæ donaria, quorum vtrumque *Vitis aurea* est appellatum: Strabo apud Iosephum dubitat, vtrum vitem an hortum prius illorum debeat nominare: videntur non dissimilia his fuisse illa Apolloniatarum & aliorum populorum donaria, quorum meminit Plutarchus in libro, Quod desierint oracula versibus reddi; & appellat θέρη χρυσᾶ, *æstates aureas*, quia æstiuos fructus similitudine referebant. Vtriusque donarij mentio habetur cùm apud Iosephum, tum apud Pseudogorionidem. sed hic planus & fœdissimus impostor, multa mentitur, præsertim in mentione posterioris vitis; sicut vere obseruatum est Iosepho Scaligero in Serarium, capite quinto. At quod vir summus putabat, laudari eo loco à Pseudogorionida libros Iosephi contra Appionem, vbi nihil simile hodie legitur; μνημονικὸν id fuit ἁμάρτημα; neque enim ad priorem vitem pertinet locus de quo ibi tractat Scaliger, sed ad posteriorem: neque ea Pseudogorionidæ verba proprie pertinent ad historiam Iosepho narratam libro XIV. cap. V. de qua agit falsus Gorionides in capite trigesimo octauo editionis Venetæ. Illa fuit vitis antiquior, κειμήλιον domus Hassamonæorum, vt recte ait Scaliger, quam Pompeio dedit Aristobulus Alexandri Regis F. at de posteriore vite, quæ ab Herode in Templo à se instaurato dedicata fuit, agit Iosephus lib. XV. cap. XIV. & cum illo capite comparanda sunt, quæ narrat Pseudogorionides partim vera partim falsa, capite illo in editione Italica LV. Quod igitur ille planus librum laudat, quem ait se scripsisse לחנם *in gratiam illorum* nempe Romanorum, non debet referri ad libros contra Appionem: sed ad vberiorem historiam Græcam Iosephi, vel Latinam eius interpretationem. sic enim passim ille impostor illud opus laudat, tanquam à se compositum. Porrò vitis aureæ quæ in Templo fuit, etiam in libris antiquorum Rabbinorum fit mentio. è quorum monumentis scribit Zacuthus in Iuchasin, p. XXVII. b. hominum trecentorum opera, solitum id donarium loco moueri. vnde intelligimus, cur Strabo non solum vitem illud appellet, sed etiam hortum. Hebræi tamen, vt cæteri גפן של זהב

CLX.

CIX. *Inconstantia Baronij & hallucinationes in eadem disputatione.*

Anni XXXIV. Num. CLIX.

Redit tandem Baronius ad propositam quęstionem, Quid sit *cœna pura.* Non erat difficile verbo rem absoluere. Nam si *cœna pura* est parasceue, vt affirmat B. Augustinus, & confirmat optimum Glossarium: sequitur necessario, non vnius dumtaxat diei propriam fuisse eam appellationem; sed multorum communem: parasceuas enim plures habuisse Iudæos, Sabbati, Paschæ, Pentecostes, item aliorum dierum bonorum, clamant omnes libri Rabbinorum, quod sæpe iam diximus. Quare vt parasceuę erant plures, sic plures Cœnę purę: siquidem idem fuit parasceua & Cœna pura. Propterea Tertullianus aduersus Marcionem libro v. cap. IV. dies commemorans aliqua solemnitate insignes apud Iudæos, coniunctim recenset, *sabbata, cœnas puras, & dies magnos.* vbi sine dubio *cœnas puras* numero multitudinis dixit, vt omnes complecteretur & Sabbatorum, & dierum festorũ parasceuas. Quemadmodum autem in scriptis Rabbinorum vox *herub*, vel adiectione alicuius vocis restringi solet, puta, *herub sabbat*, vel *herub pesach*; aut ex circumstantia loci debet exponi: sic prorsus etiam voces parasceua & cœna pura interpretationis semper egent. Iccirco scribit Marcus, XV. 42. ἦν παρασκευή, ὅ ἐστι προσάββατον. hic addita est interpretatio, *parasceue, id est dies antecedens sabbatum.* Apud alios Euangelistas non additur aliquando expositio: sed ea facile suppleri potest, vel ex loci circumstantia, vel ex alijs locis. Sic Ioh. XIX. 31. *parasceue Iudæorum* simpliciter nominatur: sed peti expositio debet ex eiusdem capitis versu 14. ἦν δὲ παρασκευὴ τοῦ Πάσχα. *erat parasceue Paschatis.* eadem enim dies, vt ante exposuimus, & sabbati erat parasceue vt appellatur à Marco; & Paschatis, vt affirmat Iohannes. Itaque Nonnus vbi Iohannes parasceuen Paschatis nominat, ipse eum diem appellat parasceuen Sabbati. Ἕκτη δ' ἦν ἀσίγητοι προσάββατος, ἔπλετο ἠώς: vice enim interpretis fungitur, vt non semel alibi. Baronius in simpulo quantos fluctus moueat, piget dicere. Repetit quod ante dixerat, cœnam puram non esse Sabbati parasceuen. vult esse parasceuen Paschæ, ex sententia Augustini; nam ipse hanc sententiam licet vetustissimã, totis viribus supra oppugnauit. Addit, Irenæum sic esse intelligendum libro v. cap. XXIII. in quo tamen fallitur manifestissime. nam eo loci Irenæus nullum respectum habuit ad parasceuen Paschatis: sed comparans diem quo peccauit Adam, cum die passionis Christi, ait vtrumque fuisse feriam hebdomadis sextam, & obiter

notat

notat eum diem esse parasceuen Sabbati, quod Latinus interpres vertit, *hic est Parasceue quæ dicitur cœna pura.* Conferendus est ille Irenæi locus cum alio libri primi, cap. x. eiusdem fere sententiæ, qui in Græco textu sic habet: διὰ τοῦτο Μωσέα ἐν τῇ ἕκτῃ τῶν ἡμερῶν εἰρηκέναι τὸν ἄνθρωπον γεγονέναι· καὶ τὴν οἰκονομίαν δὲ ἐν τῇ ἕκτῃ τῶν ἡμερῶν, ἥτις ἐστὶ παρασκευή. vetus & semibarbara versio, sic: *Propter hoc Mosen in sexta die dixisse hominem factum; dispositionem autem* (intellige passionem,) *in sexta die quæ est cœna pura.* Quid autem intelligendum sit per parasceuen Paschatis; declaratur his verbis: *Iudæos appellare solitos cœnam puram, vesperum ante Pascha, quo ipsi inciperent azyma manducare.* Mirum est non vidisse Baronium, hanc sententiam funditus euertere quicquid in superioribus disputatũ fuerat. Nam quomodo cõstare poterit, Cœnã purã sic dictã esse, quod carnibus animaliũ careret: aut quod jeiunium esset in quo abstinentius victitarent? vtrũq; antea dictũ est: vtrũq; nunc planissime refellitur ab eodẽ qui dixerat. nam Iudæi quando azyma incipiebant, neque jeiunabant, neque carnibus abstinebant: tunc enim agnus Paschalis edebatur. Quare sententiæ Baronianæ sese inuicem destruunt. Eiusdem farinæ est illa etiam quæ subjicitur obseruatio: Cœnam puram à Iudæis esse appellatam, quæ sine fermento agitaretur. Id haberet speciem aliquam veritatis, si constaret solam parasceuen Paschalem sic fuisse dictam. sed quid dicemus de parasceua sabbati quam Irenæi interpres duobus locis *cœnam puram* vocat? In hæc absurda conditor Annalium præcipitẽ se dedit quod de ritibus Iudaicis ex inanibus quibusdã coniecturis ausus est pronunciare: qui id potius dare operam debuerat, vt res Iudaicas è scriptis Iudæorũ cognosceret.

C X. *De hora terræmotus: item de hora crucifixionis. Proponuntur dubia quædam, & eorum solutiones ex antiquis. Nonni locus. Iohannis autographum, & ex eo locus emendatus in Euang.*

ANNI XXXIV. Num. CLXII.

IN passione Domini duæ difficultates ratione horarum occurrunt; quarum alteram tractat prolixe Baronius; alteram prætermittit. Prior est hæc: Ioh. XIX. 14. dicitur fuisse ὥρα ὡσεὶ ἕκτη, *hora fere sexta*, quando Pilatus in tribunali sedens in Gabbatha Iesum produxit, & dixit Iudæis; *Ecce Regem vestrum.* certum est, inter hanc Pilati vocem & exortum tenebrarum, quæ post crucifixionem Christi terras absconderunt, tempore opus fuisse non modico: vt Dominus condemnaretur, traderetur, deduceretur ad locum supplicij, extra vrbem, irrideretur, crucifigeretur. Scribit tamen Marcus XV. 33. cùm tenebræ

sunt

sunt exortæ, fuisse horam sextam. Soluunt viri docti hunc nodum ex Lucæ XXIII. 44. qui ita scribit, ἦν δὲ ὡσεὶ ὥρα ἕκτη, καὶ σκότος ἐγένετο. *erat hora quasi sexta, & tenebræ sunt factæ*: volunt enim, verba Lucæ, quæ eadem sunt cum verbis Iohannis, contrario modo esse exponenda; vt intelligatur hora sexta paullo ante præterita; quum apud Iohannem sit intelligenda, hora paullo post futura. Marcum igitur horam sextam eo loci appellasse, non præcise tempus ipsum horæ sextæ, sed laxius, tempus à sexta, quæ præterierat, non magno distans interuallo. Alij alia afferunt: sed omnium fortasse optima solutio fuerit, expectandum esse Eliam, qui τὰ ἄπορα Scripturarum soluat; atq; interim verbi diuini certitudinem, tam in ijs quæ non capimus, quàm in ijs quæ capere videmur, humiliter esse adorandam. Altera dubitatio est de hora crucifixionis. Nam quum ex illo Iohannis loco intelligatur, Christum hora sexta, vel, vt modò dicebamus, paullo post sextam, fuisse cruci affixum; scribit tamen Marcus XV. 25. id factum esse hora tertia. ἦν δὲ ὥρα τρίτη, καὶ ἐσταύρωσαν αὐτόν. Et veterum & neotericorum interpretum optimum quemque hæc difficultas habuit exercitum. Multa igitur viri docti excogitarunt, quæ legi apud illos possunt. Sed quum jam olim grauissimi auctores censuerint, hanc dissensionem non ab ipsis Euangelistis, sed ab eorum descriptoribus esse profectam, vt discimus ex Hieronymo & Theophylacto; miror Baronium horum sententiæ ne meminisse quidem. Putauit ille, tolli omnem difficultatem per tributionem horarum diei in quatuor quadrantes ternarum horarum; qui ab vltima cuiusq; quadrantis hora denominarentur. Et est profectò ista ratio admodum expedita; esset modò satis certa: quod neque Francisco Toleto visum, nec mihi videtur. Nam quis veterum ei obseruationi fundus est? Censorinus id non dicit, quem laudat Baronius, & alij post illum. Meminit quidem Censorinus quadrantis diei: sed hoc nihil quicquam facit ad illam obseruationem, qua de nunc agimus. Quare non est reijcienda suspicio de menda librarij in litera numerali; de quo non dubitat Hieronymus ad psalmum LXXVII. vbi aliquot mendarum profert exempla: & Toletus non aliter judicabat cum hæc scriberet; *Fateor in hac parte, nisi volumus admittere scriptorum vitiũ cum Hieronymo & Theophylacto, nihil esse, quod ex integro satisfaciat.* Etsi autem inter hos duos de menda & origine mendi conuenit; in eo tamen non conueniunt, vter Euangelistarum correctionis opus habeat. Hieronymus ait, notam ϛ, quæ *episemum* eidem, & Epiphanio, Irenæo, Theophylacto atque alijs dicitur, in Γ fuisse mutatum, διὰ ἀπειροτεχνίας τῶν μεταγραφόντων,

μεταγραφόντων, per incogitantiam describentium, vt loquitur Theophylactus. quare ex Hieronymi sententia Marci codices fuerint emendandi, & ἕκτη *sexta* scribendum pro τρίτη *tertia*. Theophylactus contra, multis disputat ϛ in γ esse mutatum ab aliud agente librario; ac proinde apud Iohannem esse corrigendum, ὥρα ὡσεὶ τρίτη, *hora quasi tertia*. Accedit ad confirmationem huius sententiæ ponderis magni auctoritas, Nonni vetustissimi paraphrastæ interpretatio, ex qua constat, vel legisse ipsum, vel legendū censuisse, vt censet Theophylactus emendandum. Nonni ista, Ἦν δὲ ἐπιτηδειοδόρπ τρίτάτη θανατηφόρος ἠώς: Male capit hunc versum Lucas Brugensis, qui contendit Nonnum cùm ita caneret, sextam horam legisse in suis codicibus Euang. Iohannis, & voluisse exprimere. absurde prorsus. τὸ ἐπιτηδειοδόρπ non est *hora protensa* vsq; ad sextam, vt ille putat: sed est hora quæ protendebatur & agebatur, non autem iam exacta. τὸ ἐπιτηδειοδόρπ poeticè atque etiam Atticè pro ἐπιτήδευε, siue περιῄει, *agebatur*: at Lucas Brugensis accipit pro τελειωθεῖσα, *plane exacta*, quod est contra Hellenismum. Porrò Theophylacti emendationem prætulerunt Hieronymianæ, Theodorus Beza & Franciscus Toletus. Petrus Alexandrinus in disputatione de Paschate, cuius ante meminimus; Ἦν δὲ παρασκευὴ τοῦ Πάσχα· ὥρα ὡσεὶ τρίτη· καθὼς τὰ ἀκριβῆ βιβλία περιέχει, αὐτό τε τὸ ἰδιόχειρον τοῦ Εὐαγγελιστοῦ· ὅπερ μέχρι τοῦ νῦν πεφύλακται χάριτι Θεοῦ ἐν τῇ Ἐφεσίων ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ· καὶ ὑπὸ τῶν πιστῶν ἐκεῖσε προσκυνεῖται. *Erat parasceue Paschatis, hora quasi tertia: sicut habent libri accurate descripti; atq; adeo ipsum autographum manu propria Euangelistæ Iohannis scriptū: quod gratia Dei ad hanc diem seruatum, extat in sanctissima Ephesiorum Ecclesia, & à fidelibus eò accedentibus magna cum reuerentia inuisitur*. Hęc ille. Ego non ignoro, quid aduersus hanc sententiam possit disputari: de quo judicium esto eruditorum.

CXL Hebdomas magna *ante Pascha*. ἡ μεγάλη πεμπτάς. Magnum Sabbatum. *Canones Apostolorum. Clementis Constitutiones.*

ANNI XXXIV. Num. CLXV.

QVæ subijciuntur his de obseruatione horarum Canonicarum, repetuntur accuratius numero CCLI. vbi quædam erunt dicenda. Quod autem subijcit mox Baronius de variorum jeiuniorum temporibus in veteri Ecclesia obseruatis, verissimum est. Optarem tamen, vt accuratius esset ab eo inuestigatum, quando quæque jeiunia fuerint instituta: non enim sunt omnia paris antiquitatis. At hebdomadis magnæ ante Pascha obseruationem esse vetustissimam, nemo peritus institutorum antiquæ Ecclesiæ potest ignorare. Ego sanctissi-

ſanctiſſimam illam conſuetudinem, iam inde à temporibus Apoſtolicis initium habuiſſe, aut non multo poſt, facile crediderim. Patres Græci paſſim meminerunt, & vocant μεγάλην ἑβδομάδα: & extant B. Chryſoſtomi ac multorum aliorum homiliæ, diebus habitæ huius Magnæ hebdomadis. Infima Latinitas vocauit *Pœnoſam*, vt apud B. Bernardum. Ritus varios pietatis ad obſeruationem huius hebdomadis pertinentes, commemorant Euſebius Hiſtoriæ Eccl. lib. II. cap. XVII. item Epiphanius, pag. 466. Socrates, Sozomenus, Balſamon ad epiſtolam Dionyſij Alexandrini, & alij. Cauſſam cur Magna hebdomas ſit appellata, diuinitus explicat Chryſoſtomus homilia XXX. in Geneſin: qua de re plura dicturi ſumus, ſi voluerit Deus πολυίλεος, in accurata diſputatione, de Quadrageſima veteris Eccleſiæ, ad annũ LVII. Neque vero ipſa dumtaxat hebdomas eſt appellata *Magna*, ſed etiam feria quinta eius ſeptimanæ dicta eſt in Eccleſia Græca, ἡ μεγάλη πέμπτη, *feria quinta magna.* In editione Chryſoſtomi Sauiliana, tomo V. p. 547. extat ſermo, cuius titulus eſt; *In proditionem Iudæ; item in Paſcha & traditionem myſteriorum; necnon de acceptæ iniuriæ obliuione*, τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ πεμπτάδι, *ſancta & magna feria quinta.* Hoc titulo coniunguntur quæ acciderunt τῇ τετράδι, feria quarta, cum crucifixione quæ contigit feria quinta. Sic *magnum Sabbatum* diem ſequentem dixerunt, vt apud Photium ad canonem Apoſt. LIII. Ieiunij feriæ quartæ & ſextæ, vetuſtiſſimam eſſe obſeruationem vltro concedimus: ſed firmandæ ei conſuetudini afferri tanquam certum canonem LXVIII. inter Apoſtolicos, miramur. Sciebat auctor quam nutaret fides totius illius collectionis. Sciebat quid de ea Gelaſius & Ro. Concilium olim pronuntiaſſent: poſtremò ſciebat, & ipſe fatetur alibi, quinquaginta dumtaxat eorum à Dionyſio Exiguo fuiſſe agnitos: eos autem, qui ad illum numerum acceſſerunt, adeo fidei eſſe incertæ, vt hæreſin multos eorum ſapere, ſcribat Bellarminus, in libro de ſcriptoribus Eccleſ. Idem dictum puta de conſtitutione edita nomine Clementis: quem librum paullo antè Baronius quum reijceret vt Apocryphum, cur ſibi non conſtat? Omnino ſi eſſet antiquitus creditum, aut illum canonem eſſe vere Apoſtolicum, aut illam conſtitutionem ab Apoſtolis profectam, non ſcripſiſſent Tertullianus, Auguſtinus, & alij, de ieiunio nullum extare Chriſti aut Apoſtolorum præceptum. quid enim eſt *Canon*, ſi non eſt præceptum? quid διαταγή, ſi præcepti vim non habet?

CXII. *An ab Ægyptijs didicerint Iudæi mortuos condere, item condire? Taciti locus.* ταριχεύειν. ἐνταφιάζειν. ἀλείφειν. μυρίζειν.

ANNI XXXIV. Num. CLXIX.

AIt, *condire aromatibus corpora defunctorum, ab Ægyptijs Iudæos esse mutuatos, auctor est Tacitus.* Neque hoc dicit Tacitus, & si diceret, interpretationis egeret eius narratio. Diuersæ res sunt, *mortuum condere* & *condire.* istud fit hodie in corporibus Principum; illud commune est omnium, opinor, Christianorũ. *condire* est ταριχεύειν, quod fit aromatibus, myrrha, aloe, sale, cera, bitumine, & alijs. *condere* est sepulchro inferre aut monumento: vnde *conditoria* sunt dicta. Existimauit Tacitus Iudęos ab Ægyptijs didicisse, condere cadauera potius quàm cremare, Romanorum more. In quo errasse illum sciunt, qui legerunt in Scripturis Sacr., Abrahami & aliorum sepulturas. Quod si Tacitus illa scribens, vtrumque intellexit, condere & condire; ex parte, non in totum vera fuerit eius sententia. Nam videntur quidem Hebræi, accepisse ab Ægyptijs morem admouendi aromata cadaueribus, vt satis clare indicatur in extrema Genesi: at modum ipsum condiendi cadauera Ægyptijs vsurpatum, neque didicerunt Hebræi, neque vnquam, vt puto, vsurparunt. Illorum conditura fiebat intrinsecus, corpore exenterato, & cerebro per nares extracto; atque hoc ταριχεύειν Græci dixerunt: hi vnguento, & corpori aromata extrinsecus applicando, deinde fascijs inuoluendo, (quod & Ægyptijs tribuit Herodotus) mortuos suos curabant; vt docent exempla Domini & Lazari. Quare in Scripturis de conditura Hebræorum non vsurpatur ταριχεύειν sed ἐνταφιάζειν; sicut in illo Geneseos loco Hebraicum חנט vertitur: & de Christo Iohannis XIX. 40. & apud alios Euangelistas; aut etiam ἀλείφειν, vt Marci XVI. 1. Auctor Tragœdię, *Christus patiens,* μυρίζειν. Δέμας νέκυος τοῦ μυρίσαι καὶ θέλω.

CXIII. *Difficultates in historia Resurrectionis non videri tantas, quantas ait Maldonatus. Priorum inuenta non temnenda. Comparantur inter se narrationes Euangelistarum, & eorum verba explicantur.* διαγενομένου τοῦ σαββάτου. ἀνατέλλειν. *Locus Marci animaduersus.* ἐπιφώσκειν. vespere. ὀψὲ σαββάτων.

ANNI XXXIV. Num. CLXX.

SEquitur in Annalibus de resurrectione Domini. Quam partem historiæ Euangelicæ explicaturus olim B. Ambrosius, vere obseruat apud Lucam, cap. XXIV. Euangelistas, quum non possint videri

deri

deri contraria scripsisse, diuersa tamen dicere. Toletus quoque apud Iohannem scribit, *nulla in re Euangelistas sibi magis aduersari videri, quàm in historia resurrectionis Dominicæ describenda.* Maldonatus verò, initium capitis apud Matthæum XXVIII. *omnium interpretum sententia difficillimum iudicari* ait, *quod & ipsa per se verba obscura sint, & neq; alij Euangelistæ cum Matthæo, neque ipse secum Matthæus, neque inter se alij, neq; Marcus ipse secum conuenire videantur.* Fateor sane difficultates aliquot in ea narratione occurrere, quæ veteres recentesque interpretes, viros summos exercuerunt: illas tamen tot enantiophanias, quas Maldonatus narrat, equidem non animaduerto. Illud ego potius animaduerto, doctos viros, dum in sirpo nodum quærunt, dum alienis inuentis vti reformidant, absurdissima quædam sine pudore pronuntiare, ac persæpe ad illustranda quæ putant esse obscura, sæpiæ atramentum adhibere. Non potest illustrius exemplum eius quod dico proferri, quàm Baronij super hac ipsa historia obseruatio. Nam quum præcipua totius narrationis difficultas esse credatur in verbis Matthæi ὀψὲ σαββάτων: eam Baronius illorum attulit interpretationem, qua nihil poterat absurdius. sed de Baronio mox. Vt de re aliquid breuiter dicamus; illud ante omnia ponimus: si qua est hic difficultas, non certe circa summam narrationis illam versari. Nam ex omnium Euangelistarum verbis illud planissime constat; Mariam Magdalenam & alias mulieres quæ vngendo Christi corpori aromata emerant, & per noctis tenebras ad sepulcrum venerant; diluculo diei primæ in hebdomade Iudaica, quę est Dominica nostra, siue feria prima, Dominum iacentem & mortuum, vt putarant, non reperisse. Hoc ita claris verbis narratur Lucæ & Iohanni, vt nullus ne dubitationi quidē locus sit relictus. Diem vterq; sic describit, τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων. *vna sabbatorū.* hîc *vna* positum pro prima, quod & pueri norunt. σαββάτων pro hebdomade, imitatione Hebræorū; de quo pridem docti monuerunt, & est vulgo notū, vel ex Theophylacto, ad cap. xx. Ioh. Diei tempus sic declarat Lucas; ὄρθρου βαθέος ἦλθον, *venerunt, cùm adhuc profundū erat mane.* Iohannes sic; πρωῒ σκοτίας ἔτι οὔσης, *mane cùm adhuc tenebræ erant.* Quod alter horum Euangelistarū plurali numero vtitur, alter singulari, tam familiare hoc est sacris Euangeliorū scriptoribus, vt ne tirones quidem morari ea res debeat. Nam vel est syllepsis, quam antè docebamus familiarem Scripturis; cùm vnus nominatur, plures intelliguntur: vel factæ sunt plures accessiones, modò ab vna mulierum, modò à pluribus. vide quæ obseruat Victor Antiochenus ad Marci cap. vlt. Hæ igitur, dū capiunt consilium, dū moliuntur, dū itineri se accingunt, dū cunctantur, & modò plures, modò pauciores ad monumentū accedūt,

nox præterit, illo anni tempore non longissima. In dramate *Christus patiens*, id pulchre repræsentatur; & ait ibi S. Magdalena, Ἀὼς πέλας, ἀὼς (fortasse ἀῶς.) οὐδ᾽ ἀστὴρ ἑῷος. *Iam prope est aurora, jam stella Lucifer exortui proxima.* Nonnus apud Iohannem, ... ὅτι σκιόεσσα χυθῇ Νυκτὸς φαεινῆς ἀχλύς ... Hæc summa narrationis quum ita perspicue & consentienter sit exposita; videamus quid habeant cęteri Euangelistæ, saltem in speciem, vt Maldonato placet, contrarium. Marcus eam narrationem ita orditur, Καὶ διαγενομένου τοῦ σαββάτου, *cùm intercessisset sabbatum*, id est, cùm inter sepulturam corporis Christi, de qua proxime locutus est, & aduentum mulierum ad monumentum, dies sabbati medius interuenisset, atque is esset iam exactus. Hæc nota temporis Lucæ & Iohanni prætermissa est: & videri possit non necessaria, quia statim sequitur mentio ineuntis diei primæ alteriùs hebdomadis: sed non temere Spiritus Sanctus, qui per Marcum locutus, id quoque tempus voluit exprimi, & quidem verbo διαγίνεσθαι, vt interuallum exprimeretur, quo mansit Christus in sepulcro. Sabbatum autem Marcus intelligit, non more Iudaico definitum, à vespera diei XIV. ad sequentem: sed diem Sabbati, cum sequenti nocte. Nonnus verba Iohannis τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων, ita expressit; Τῇ δὲ μιῇ φθιμένη μετὰ σάββατον ἠεριγενείη, *auroraprima exoriente post sabbatum.* vult noctem in qua resurrexit Christus, fuisse partem sabbati: quæ ex consuetudine Iudaica pars primæ feriæ fuit, non sabbati: quamquam etiam Scripturæ ita loquuntur interdum, vt Exodi cap. XII. & alibi. Apparet etiam è verbis Marci, emptionem aromatum factam esse, penitus exacto Sabbato Iudaico. Sequitur, λίαν πρωῒ τῆς μιᾶς σ. *Valde mane vna Sabbatorum*, quæ fere sunt verba Lucæ & Iohannis: sententia autem prorsus eadem, quæ apud Lucam. Quare nullum adhuc enantiophanes deprehendimus. Sed addit Marcus, ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου, *orto Sole*, vel vt habet Latinus, *orto jam Sole.* Hic contradictionis aliquid videtur esse. Nam quomodo *orto Sole*, si erat profundum mane, vt dicebat Lucas? Iohannes quoque dixit, fuisse adhuc tempus matutinum. Non igitur cum illis videtur consentire; imo ne secum quidem: nam dixit iam Marcus, *valde mane.* Atqui si cum judicio diuina oracula legimus, facile intellectu est, hæc quę speciem contradictionis habent, sese mutuo explicare: quia enim præcessit *valde mane*, sequitur inde necessario, verbum ἀνατέλλειν non intelligendum esse de ortu supra horizontem; sed de media nocte superata, cum iam incipiunt sidera ascendere, & jubar aliquod emittere, etiam prius quàm supra horizontem emerserint. Auctor est Balsamon ad canonem Synodi in Trullo LXXXIX. ortum Solis vulgo creditum esse incipere

post

post horam noctis septimam; quoniam tunc incipit illius διαύγασις & φαῦσις. Huc pertinent quæ scribit Euthymius in Matth. capite LXVIII. Verbum ἐπιτέλλειν etiam in libris Astronomorum varie accipi, nemo ignorat, qui illos legerit. Hæc conciliatio, satis per se probabilis, multo fiet probabilior, si apud Marcum antiqua lectio restituatur. Nam in hodiernis libris deesse vocem ETI; quam emendatiores olim libri habuerunt, auctor est Gregorius Nyssę, sermone altero de resurrectione. Sic ille: Καὶ λίαν πρωῒ τῆς μιᾶς σαββάτων ἔρχονται ἐπὶ τὸ μνῆμα. ETI (τοῖς ἀκριβεστέροις τῶν ἀντιγράφων ἐμφέρει) · δηλῶν ὡς πρὸς ταῖς ἤδη γεγενημέναις, καὶ αὕτη τῶν γυναικῶν ἡ ἄφιξις γέγονε· τὸ δὲ λίαν πρωῒ ἑρμηνεύων ὁ Μάρκος, ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου προσέθηκε. In Latinis editionibus hic locus ita versus legitur, vt neq; Maldonatus, neq; alij, qui in hac disputatione eum laudarũt, mentẽ auctoris ceperint. Sic igitur vertendũ: *et valde mane, vna sabbatorũ* (prima die hebdomadis) *veniunt ad monumentũ. In exẽplaribus accuratioribus extat vox* ETI, *significans aliũ hunc esse aduentũ mulierũ ad monumentũ, præter priores: Quod autẽ dixerat Marcus* λίαν πρωῒ, valde mane, *id explicans addit*, ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου, *orto Sole*. Constat ex his, meliores libros olim legisse apud Marcum ἔτι ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου: quomodo laudat hunc locum Eusebius in fine libri x. Demonstrat: & ita hodiéque legi in nonnullis mss. testantur viri eruditi; in his Lucas Brugensis. Theodorus verò Beza in optimo & antiquissimo libro sibi repertum scribit, ἀνατέλλοντος ἡλίου, quod melius omnino conuenit cum vocula ἔτι. apud Augustinum, *oriente iam Sole* ex hac lectione. Si legas ἔτι ἀνατείλαντος ἡλίου, vertendum, *tantùm quod exorto Sole*; hoc est, statim atque lumen Solis cepisset apparere. sin placet, quod puto verius, ἔτι ἀνατέλλοντος ἡλίου, vertes *dum adhuc Sol oritur*. Gallice diceres, *comme le Soleil se leuoit*. Vtrouis modo legatur, facile conueniet Marco cum Iohanne & Luca. Restat Matthæus, cuius verba sunt: Ὀψὲ δὲ σαββάτων, τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν σαββάτων. Vetus vertit: *Vespere autem Sabbati, quæ lucescit in primam sabbati.* τὸ *quæ* suspicionem mouet, fuisse à principio, *vespera*, non *vespere*. neque enim patiuntur leges Latinitatis, vt absolute ponatur hoc relatiuum, & non habeat cui innitatur: nam quod aiunt quidam de *vespere* fœminei generis, ridiculum est. contrà in Græco textu τῇ, prò τῇ ἡμέρᾳ, translatitium est. sic ἡ ἐπιοῦσα, ἡ αὔριον, & alia. ἐπιφώσκειν de sideribus proprie dicitur; sed etiam de die vsurpatur, vt apud Ignatium ad Trallianos, ἐπιφωσκούσης Κυριακῆς ἀνέστη ἐκ τῶν νεκρῶν. & apud Epiphanium p. 466. ἐπιφωσκούσῃ τῇ τετράδι συνελήφθη ὁ Κύριος. *quarta feria illucescente, captus est Dominus.* & sæpe alibi idem. quomodo autem exponi debeat hoc verbum quando dicitur de die, iam antè exposuimus. Hic ἡ ἐπιφώσκουσα Matthæo est ipsum

ipſum diluculum quod dat principium diei. Igitur cum dicit Matthæus, τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν σαββάτων, *die exoriente qui futurus erat primus dies hebdomadis*, diuerſo loquendi genere idem prorſus dixit cum cæteris Euangeliſtis. Illa verò ὀψὲ σαββάτων, quam ſententiam habeant, docet nos breuiator Marcus, qui eorum loco dixit, διαγενομένου τοῦ σαββάτου, *cum tranſiſſet ſabbatum*, vt habet Latina verſio. Atqui ex hac comparatione verborum Marci liquidò conſtat, rectam eſſe interpretationẽ Gregorij Nyſſeni, B. Ambroſij, & aliorum quà veterum, quà recentiorum, qui ὀψὲ hic accipiunt, vt cum dicitur ὀψὲ τοῦ καιροῦ, *vbi præterijſſet occaſio*: ὀψὲ τῆς ἡλικίας, *vbi ætas præterijſſet*: ὀψὲ τῆς ἡμέρας *in fine diei*. Igitur ſi pro hebdomade vocem σαββάτων accipias, verti poteſt, *in fine hebdomadis*, vel, *tranſacta hebdomade*. Sed Latinus interpres qui vertit *ſabbati*, exiſtimauit, σάββατων poſitum eſſe pro σαββάτου, qui eſt Hebraiſmus in N. T. frequens: vt Act. XIX. 38. *Proconſules ſunt*. Hanc expoſitionem firmat Marcus, qui more ſuo Matthæi verba exprimens, dixit, διαγενομένου σαββάτου. quare vertere poſſis *in fine ſabbati*, ſiue *tranſacto ſabbato*. jam autem diximus ſabbatum hic eſſe noctem, quæ ſecuta eſt ſabbatũ, quam Rabbini appellant מוצאי שבת *exitum ſabbati*.

CXIV. Baronij mirus error è contemptu Græci textus, ὀψὲ exponentis de Lucifero. oſtenditur Eucherium Lugdunenſem erraſſe eundem errorem.

ANNI XXXIV. Num. CLXXII.

NVnc Baronij errorem conſideremus; qui neglectis virorum doctiſſimorum & veterum & recentiorum interpretationibus, quia apud Latinum interpretem legerat *veſpere ſabbati*, pro illis Matthæi ὀψὲ σαββάτων, nouam, vt putabat, ſententiam excogitauit, quam his verbis explicat. *Nos inquit, in eam opinionem adducimur, vt exiſtimemus Matthæum Euangeliſtam, non de veſpere, hoc eſt vltima diei parte intellexiſſe, ſed de ſtella ſic dicta; quæ cum eadem ſit cum ea quæ mane ante ſolem oriatur, ob idq; Lucifer dicta, vt Plinius & Hyginus & alij teſtantur; tamen vnico nomine ab antiquis Latinis vt Plauto & Varrone Veſperugo appellata reperitur, vt notat Auguſtinus.* En deliria, in quæ neceſſe eſt illos incidere, qui vel Hebraicam, vel Græcam veritatem contemnunt. Nam Baronius ſi Græca inſpexiſſet, vbi eſt ὀψὲ, nunquam ita ſe & pueris ridendum propinaſſet. quid enim commune aduerbio ὀψὲ cum nomine ſtellæ? Taceo aliam abſurditatem; cum putat ſtellam Veneris mane exorientem poſſe dici *Veſperuginem*, aut *Heſperum*: nam etſi vtraque appellatio eidem ſideri conuenit; non tamen promiſcua eſt illarum

duarum

duarum appellationum vsurpatio. Cleomedes, lib. I. ὁ τῆς Ἀφροδίτης ἀστὴρ καλεῖται ὁπότε μὲν ἐπικαταδύνῃ τῷ Ἡλίῳ Ἕσπερος· ὁπότε δὲ προανίσχῃ αὐτοῦ Ἑωσφόρος· ἔνιοι δὲ τοῦτο καὶ φωσφόρον καλεῖν εἰώθασι. vides pro temporibus distincta nomina. Miram igitur Latinitatem fingit nobis Baronius: *Vespere* id est, cum oritur Lucifer. Porrò hæc interpretatio, vtut absurdissima, à Baronio primò excogitata non est; sed jam olim ante multa secula auctores inuenit & approbatores. In libro homiliarum sub nomine Eusebij Emisseni editarum, sed quæ sunt vt docti conijciunt, Eucherij Lugdunensis, vel Fausti Regiensis, aut Cæsarij Arelatensis, extat homilia in sabbato sancto habita quæ ita incipit: *Vesper enim qui & Hesperus dicitur, stella est, quæ alio nomine Lucifer vocatur. Et Hesperus quidem siue Vesper vocatur in fine diei: Lucifer vero in principio. Sæpe enim quando oritur, paucissimo interuallo Solem præcedit. Quod autem Euangelista hoc de stella intellexerit, ex eo apparet quod fœminino genere dixit, quæ lucescit, in prima sabbati: Ad quid enim nisi ad stellam QVÆ pronomen referatur? Sabbatum autem vnum quemq́ diem Iudæi vocabant. Dicatur ergo; Vespere autem sabbati apparente, id est illa stella quæ Vesper & Lucifer vocatur, jam diem proximam nuntiante. Non autem illam dico, quæ apparet in fine diei, sed illam quæ videtur in principio, id est, quæ lucescit in primâ sabbati; hoc est, quæ lucere incipit in prima parte diei primi, qui nunc dies Dom. appellatur.* Hæc ille: quum autem multa sint in ijs homilijs, quæ, manifestò arguant, illarum auctorem non fuisse Eusebium Emissenum, hominem Græcum, neque alium quenquam, vlla Græcæ eruditionis notitia vel leuissime tinctum: hic locus insignis est in eam rem. Apparet enim illum qui hæc scripsit, nullam penitus Græcæ linguæ habuisse cognitionem: ac ne illud quidem sciuisse, in dubijs saltem Græcum textum esse consulendum. Nam quæ argutatur de relatiuo *QVÆ*, absurda sunt, quia veritati Græcæ non congruunt. τῇ ἐπιφωσκούσῃ, vt ostendimus, aliter accipi non potest, quàm vt si scriptum esset, τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἐπιφωσκούσῃ. ellipsis vocis ἡμέρα, notissimus est Hellenismus. Quod si huius auctoris obseruatio locum haberet, dicendum foret ἀστὴρ nomen esse, quod stellam significet, & quidem nomen fœminini generis. quo nihil fingi potest neque falsius neque stultitis. Mirum verò est, Baronium qui in Patribus Latinis adeo fuit versatus, hunc locum istarum homiliarum non obseruasse: minime alioquin eum prætermissurum, vt expositioni suæ aliquam auctoritatem conciliaret.

CXV. Grauissimus

CXV. Grauissimus error Baronij, detrahentis Græco textui Matthæi, præ Euangelio hæreticorum Naz. & Ebion.

ANNI XXXIV. Num. CLXV.

LEue est Baronij peccatum de quo jam diximus, præ defensionis absurditate impietati proxima, quam erroris admonitus à Frontone Ducæo, postremis editionibus inseruit. Insurgit enim in Græcam veritatem,& quantum potest fidem illi omnem atque auctoritatem detrahit: de qua etsi diximus jam ad superiorem annum, in disputatione de verbis Matthæi è cap.XVI. non committemus tamen, vt maneat inulta iniuria, quam sacro textui,per nefas ingens,facit hoc loco pater Annalium. Dico,inquit, *quod Græcus textus cuius fidei sit, nisi collato cum Hebræo originali affirmare non possumus.* Si auctoritas Græci textus Euangelij secundum Matthæum, pendet ab Hebraico textu; quum Hebræa dudum perierint, neque vsquam extent hodie; (sunt qui scribant,reperiri in vno è collegijs illustris Academiæ Cantabrigiensis: sed id nos re diligenter inquisita, falsum esse comperimus:) sequitur necessariò, nullum hodie eius Euangelij debere esse pondus, nullam auctoritatem. Nam vnde illam hodie accipiet, si à se non habet, neque vnquam habuit, sed omne robur olim ab Hebraicis est mutuatum, quæ jam nusquam apparent? Adde quod hæc sententia, fidem Catholicæ Ecclesiæ facit pendere, nefas dictu, ab hæreticorum fide. Nam antiquis temporibus quando Hebræa extabant, soli Nazareni & Ebionitæ hæretici Hebraicum textum sibi vindicarunt, vt testes sunt Hieronymus atque Epiphanius; Catholici Græcum semper à principio sunt amplexi. Ac licet illi hæretici suum illum librum vt authenticum Matthæi iactarent; neque defuerunt fortasse simpliciores Catholici, qui illis fidem haberent, vt conijcere est ex Hieronymo: Ecclesiam tamen Catholicam aliter judicasse, necessariò credendum est, propter duo argumenta. Prius, quia sine iniuria veteris Ecclesiæ dici non potest, passuram illam fuisse, vt impij hæretici vindicarent sibi, ceu proprium, eum textum, quem constaret esse Euangelistæ authenticum. Male sentiant oportet de Ecclesia veteri, quicunque hoc sibi de illa sinent persuaderi. Posterius argumentum est inuictum: nam scimus, illud quod dicebatur Hebraicum Matthæi Euangelium, quodq; Ebionitarum & similium hæreticorum fuit proprium, fabulis insititijs auctum, veris narrationibus truncatum, & miris modis fuisse corruptum. Epiphanius contra Ebionæos, ἐν τῷ παρὰ τοῖς Ἐβιωναίοις Εὐαγγελίῳ, κατὰ Ματθαῖον ὀνομαζομένῳ, οὐχ ὅλῳ δὲ πληρεστάτῳ, ἀλλὰ

ἀλλὰ νενοθευμένῳ καὶ ἠκρωτηριασμένῳ, Ἑβραϊκὸν δὲ τοῦτο καλοῦσι. *In Euangelio secundum Matthæū dicto, quod extat apud Ebionæos non vtique toto, neque plenissimo (integro) sed adulterato & truncato; Hebraicum ipsi nominant.* Apud eundem Epiphanium in fine disputationis contra Nazaræos, ita hodie legitur: ἔχουσι δὲ τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον, πληρέστατον Ἑβραϊστί. *habent Euangelium secundum Matthæum integerrimum Hebraicè scriptum.* Hic locus contradicit alteri quem modò protulimus: sed est insigne mendum, & οὐ πληρέστατον scribendum, *non vtique integerrimum.* vtroque loco οὐ πληρέστατον dixit *non plenissimum*, significans fuisse admodum imperfectum. elegans est dicendi genus, de quo multa diximus in Polybij fragmentis. quis autem credat tantum virum eo loco appellasse illud Nazaræorū Euangelium *integerrimum*; quum statim subijciat ibidem, nescire se an genealogias ab Abrahamo ex illo suo Euangelio sustulissent. Duo igitur vitia illi Euangelio hæreticorum Epiphanius obijcit; quod sit truncatum multis partibus; & quod sit de industria νενοθευμένον, *adulteratum.* Atque hoc etiam probat exemplum, quod recitat idem post illum locum quem prius descripsimus: sed & aliena multa fuisse inserta ex ijs constat, quæ scribit Hieronymus in Matthęum XII. 13. & multo magis id ipsum euincit putida fabula, quæ ex illo libro narratur eidem Hieronymo in vita Iacobi. En veri & recti canonem Baronianum. Addit; *nec tute asserere possumus an ille ipse sit Græcus textus, quem transtulit S. Hieronymus.* Sed hęc dubitatio indigna est, quæ à viro bono moueretur; Nunquam enim alius quàm qui hodieque extat Græcus contextus pijs fuit notus; neque vetus Ecclesia de eius fide vnquam dubitauit. Et verò ita congruunt cum editione Gręca versio & commentarij Hieronymi, vt hodiernum textum Gręcum in dubium vocare, vel insignis malitiæ, vel stupendæ cuiusdam ignorantiæ, videri possit argumentum. Falsum etiam est quod sequitur; scribere Hieronymum, *Euangelium Matthæi à nescio quo in Græcum fuisse translatum.* aspernantis verba sunt, quibus vtitur Baronius: Hieronymus cum tota Ecclesia veteri textum Græcum Matthæi semper veneratus est. Gręca Noui, aut Hebræa V. T.[ti] contemnere nouitia est hæresis, Tridenti primum audita. Scribit Hieronymus in vita Matthæi, de eius Euangelio loquens; *quod quis postea in Græcum transtulerit, non satis certum est.* Nulla hic contemtus verba, neque vllo pacto reuerentiam Gręcæ veritati debitam lædit, quod ait Hieronymus. Nam etsi nesciebat certò vetus Ecclesia, quis Græcum fecisset Matthæi Euangelium: sciebat tamen, aliquem vel Apostolum vel Apostolicum virum per inspirationem Sancti Spiritus, fuisse interpretem. Scribit Athanasius in Synopsi, illud Euangelium à Mathæo scriptum esse

lingua Hebraica, & eo sermone publicatum id fuisse Ierosolymis: deinde addit Ἑρμηνεύθη δὲ ὑπὸ Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Κυρίου τὸ κατὰ σάρκα. *expositum autem est à Iacobo fratre Domini, secundem carnem.* hic ἑρμηνεύεσθαι pro μεθερμηνευέσθαι positum, de eiusmodi interpretatione accipiendum, quæ fit transferendo de lingua in linguam: Nam Bellarminus in libro de scriptoribus Ecclesiast. sine caussa dubitat, de quo genere expositionis senserit Athanasius: quum enim præcesserit mentio Euangelij Hebraicè scripti; apparet vel cæco, de versione in Græcum sermonem sensisse Athanasium. ἑρμηνεύεσθαι igitur Athanasius eo sensu vsurpat, quo dixit Paulus I. Corinth. XII. 10. ἑρμηνεία γλωσσῶν, de translatione vnius linguæ in alteram. Genes. XLII. 23. מליץ *melits* Paraphrastæ Onkelus & alij exponunt *meturgeman*, quem nos Galli corrupta voce Chaldaica dicimus *Truchement*; is est qui vnam linguam transfert in aliam. pro eo dixerunt Græci ἑρμηνευτής: & ita sæpe alibi. quare etsi fatemur ἑρμηνεύειν dici de alia etiam expositione; tamen Athanasium cum auctoribus sacris eam vocem illa notione vsurpasse, nullũ est dubium. credidit ergo ille Pater cum alijs multis, auctorem Græcæ versionis Euangelij Matthæi fuisse Iacobum fratrẽ Domini, primum Ierosolymorum Episcopum. In vita Matthæi, quod antè dicebamus, & apud Theophylactum, interpres fuisse dicitur Iohannes Euangelista: alij Lucam & Paulum eius versionis faciunt auctores. Anastasius Sinaita, sermone in Genesin VIII. Ἑβραΐδι διαλέκτῳ τοῦ Ματθαίου τὸ Εὐαγγέλιον ἐκδεδομένον, ἠλλοιώθη καὶ μεθερμηνεύθη ὁ λόγος τοῦ στόματος αὐτοῦ ὑπὸ Λουκᾶ καὶ τοῦ Παύλου εἰς τὴν Ἑλλάδα φωνήν. Quod negat postea Baronius, in dubijs prouocandum esse à Latinis ad Græca in hoc Euangelio; noua nempe ista sapientia est, quam Patres exemplo suo damnant, & à vere pijs reijciendam esse etiam cum tacent clamant. Inspexisset saltem vel per transennam semel Hieronymi in Matthæum Commentarios: inuenisset, Hebraici textus bis aut ter fieri mentionem; Græca verò laudari minimum quindecies. Laudat tamen Baronius B. Hieronymum, tanquam sententiæ quam tuetur auctorem: sed fallitur & locum male capit, quem indicat. Sic Hieronymus: *De Nouo nunc loquor Testamento, quod Græcum esse non dubium est; (excepto Apostolo Matthæo, qui primus in Iudæa Euangelium Christi Hebraicis literis edidit:) Hoc certe cum in nostro sermone discordat, & in diuersos riuulorum tramites ducit, vno de fonte quærendum est.* Hoc indicat Nouum Testamentũ, non Euangelium Matthæi; quod Baronius falso putauit.

CXVI. Coniectura

CXVI. *Coniectura in Epiphanio.*

IBIDEM.

SCribit Baronius ex Epiphanio, Pharisæos qui nomina planetarum ex Astronomia Græca in Hebraicam linguam transtulerunt, Veneris stellam appellasse *Seruha Lued.* Verba Epiphanij sic scribuntur, in hæresi XVI. Ἀφροδίτη Σερουά, ἤτοι Λουίδ. *Venus Serua aut Lued.* Existimarunt viri eruditi nomina hæc corrupta esse, ac proinde corrigi debere, vt ad originem Hebraicam reuocentur, quam ita concepta respuunt. Scio Iosephum Scaligerum in Elencho aliter pronuntiasse.; non enim esse illas voces Hebraicas; sed propria nomina. At quum cætera fere omnia siderum nomina, quæ ibidem afferuntur, pura puta sint Hebraica; non video, cur de istis vocabulis aliter sit statuendum. Stellæ Veneris Græci & Latini duo nomina tribuerunt: Pharisæos quoque idem fecisse .Epiphanij verba demonstrant. An igitur *Serua* corruptum est Luciferi nomen, à צהר vnde & צהר *tsohar*, lumen siue lux. *& tsoharaym* meridies. צ ab Epiphanio expressum per *S*, vt in nomine vrbis *Sidon*, & alijs multis. *Lued* à לאט videri corruptum, docti viri ante nos monuerunt. Id non male conuenit Hespero: non quia Vesperugo luce careat; sed quia noctem antecedit, quæ omnia tegit & tenebris suis inuoluit. לאט siue לוט operire est, atque abscondere.

CXVII. *Cur scriptum sit*, dicite discipulis & Petro.

ANNI XXXIV. Num. CLXXXII.

MArci XVI. 17. dicit Angelus mulieribus, quæ ad Christi monumentum accesserant, *Ite, dicite discipulis eius & Petro.* Quæritur, cur Petrus seorsim à cæteris Apostolis nominetur. Baronius semper sibi similis, nullam aliam caussam nouit, præter primatum Petri. Theophylactus duas rationes affert, quarum prior est grammatica, posterior Theologica. Obseruant grammatici; quoties ita seorsim aliquis nominatur, id fieri honoris caussa. Ita Homerum separare à reliquis Trojanis Hectorem: Iliad. N. Ζεὺς ἐπεὶ οὖν Τρῶάς τε καὶ Ἕκτορα νηυσὶ πέλασσε. sic Aristophanem: ὦ Ζεῦ, καὶ θεοί. Sic prorsus Act. I. 14. B. Virgo seorsim nominatur, σὺν ταῖς γυναιξὶ, καὶ Μαρίᾳ τῇ μητρὶ τοῦ Ἰησοῦ. de Petro quoque antè obseruabamus ad locum Matthæi, sæpe illum in Euangelijs & Actis ita nominatum reperiri, quod aliquam honoris prærogitiuam indicare in potestate pari, dicebamus. Hic tamen an habeat locum ea ratio, merito dubites. Baronius ait *Petrum*,

quantum libet Christum negasset, tamen non ob eam caussam à primatu excidisse. & vere dicit: nam Petrus, quamdiu inter suos condiscipulos est versatus, προκαθεδρίαν fortasse habuit & jus sedendi ante alios, & loquendi pro alijs: at primatum, illum vtique de quo sensit Baronius, non habuit, ne per somnium quidem. quomodo igitur amisisset? puerile dictum est in scholis Logicorum, Cornua non amittit, qui non habet. Quare futilis est & vana ratio Baronij. Theophylacti verò altera ratio est; iccirco nominatim cautum esse de Petro, vt scrupulus illi adimeretur, quo poterat jure sollicitari; ne propter trinam abnegationem discipuli jure excidisset. Verba Theophylacti: Petrum, ait, separat à discipulis, ὡς κορυφαῖον καὶ ἐξοχὴν αὐτὸν ὀνομάζων ἐκτὸς ἐκείνων, vt coryphæum illum nominans per excellentiam, separatim ab alijs. sequitur altera caussa: ἢ ἐπειδὴ ἠρνήσατο ὁ Πέτρος, ἐὰν ἦλθον καὶ εἶπον αἱ γυναῖκες, ὅτι προσετάγημεν εἰπεῖν τοῖς μαθηταῖς, εἶπεν ἂν ὁ Πέτρος, ἐγὼ ἠρνησάμην· λοιπὸν μαθητὴς αὐτοῦ οὐκ εἰμί· ἀπέβαλεν οὖν ἐμέ· ἐβδελύξατό με· τούτου ἕνεκεν προσέθηκε τὸ καὶ τῷ Πέτρῳ. *vel, quia abnegauerat Petrus, si venissent mulieres & dixissent, Iussæ sumus dicere discipulis: poterat Petrus dicere, Ego abnegaui: discipulus illius jam ego non sum amplius: reiecit igitur me: detestatus est me: propterea adiecit & Petro.* Chrysostomus siue alius scriptor antiquus in editione Sauiliana Tomo VII. pag. 366. in eam sententiam plura disputat; & caussam cur solius Petri nomen hic sit positum, hanc affert: quia solus Christum abnegauerat; & solus habuit cur formidaret in Domini venire conspectum. Gregorius Magnus, homilia XXI. in hunc Marci locum: *Quærendum nobis est, cur nominatis discipulis, Petrus designatur ex nomine. Sed si hunc Angelus nominatim non exprimeret, qui magistrum negauerat, venire inter discipulos non auderet. Vocatur ergo ex nomine, ne desperaret ex negatione.* Victor Antiochenus: *Per hoc quod rei huius indicium Petro vult fieri, admonet illas, eum qui propter negationem reiectus videri poterat; nunc per & propter pœnitentiam, denuo assumptum, & inter ceteros Apostolos æque atque ante rursus numeratum.* Omitto alios Patres; quorum nemo est repertus tam subtilis, qui ex his verbis Angeli argumentum eliceret pro Petri primatu, id est pro Papæ omnipotentia; id enim hodie appellatur primatus Petri.

CXVIII. *An B. Virgini Christus à resurrectione apparuerit omnium prima.*

ANNI XXXIV. Num. CLXXXIII.

Asserit hoc Baronius, ex veteri, vt ait, traditione. Neque ego sane velim contra tendere. Scio Sedulium poetam id olim dixisse, postea alios; tandemque Rupertum Tuitiensem De diuinis off. lib.

lib. VII. cap. XXV. multis rationibus id, tandam nescia demonstrare. Scriptura tamen, huius traditionis fidem non solum silentio, verum etiam contraria affirmatione vocat in dubium. Scribit enim Marcus XVI. 9. Magdalenæ primò Christum apparuisse. Ithacensis dramate de passione Christi, petit Magdalena à Maria, hanc sui amoris in Christum, & impensæ operæ mercedem, vt prima illum videat. Πρώτη δ' ἰδεῖν τὴν ἀνάστασιν Κυρίου Μαγδαληνὴ γὰρ αἰτεῖ [illegible] ἀμοιβῆς τὸ ἀνθ' [illegible] τὴν ἰδεῖν [illegible]. Extant apud Patres Græcos & Latinos accuratæ disputationes super Christi apparitionibus post resurrectionem: & harum manifestationum B. Augustinus numerum atque ordinem sollicite inuestigat, De consensu Euang. lib. 3. sed neque hic, neq; alius quisquam ex antiquis Theologis, huius apparitionis vllam facit mentionem. Mihi sententia Iansenij non displicet, qui putat, non apparuisse Christum B. Mariæ primæ; quia firmior erat illi fides, quàm vt ipsi opus eo esset. Sic Iohanni non statim apparet, quia credit: Ioh. XX. 8. at Petro se ostendit, qui non plane credit, sed miratur; Luc. XXIV. 12. Hoc melius, quam Christo præcipere quid faciendũ ipsi fuerit. Maldonatus ad caput XXVIII. Matthæi; *Primùm matri suæ apparuisse Christum; non quod Euangelistæ factum dicant, sed quia fieri decuerit, credendum est.* Annon videtur qui sic loquitur, paratum habuisse Domino nostro præcepta morum dictare? Mitto dicere quantam fabulis & mendacijs fenestram aperiant homines fanatici, qui audent ita disputare; credendum est hoc factum à Christo, quia sic decuit facere Christum.

CXIX. Narratiuncula ex Euangelio Naz. apocrypha. Marcus non scripsit Latine.

ANNI XXXIV. Num. CLXXXIII.

Refertur mox inter apparitiones Christi illa, cuius meminit Hieronymus in vita Iacobi fratris Domini. Atqui ego putabam neminem reperiri posse hodie, aliquo in his literis iudicio præditũ, qui illi narratiunculæ fidem haberet. Sed affert Baronius rationem sui facti; *quoniam,* inquit, *Hieronymus non excipit de apocrypho.* imò verò excipit: eo ipso enim, quod Euangelium illud secundum Hebræos nominat, satis ostendit, eam historiam esse apocrypham. probauimus enim modò, illum librum hæreticorum fuisse proprium, varie ab illis corruptum, & quemadmodum antè dicebamus è Dionysio Carthusiano, *Euangelium Nazaræorum & Ebionæorũ inter falsa à Doctoribus semper est computatum.* Gelasius Papa inter reprobos libros nominatim eos recenset,

recenset, *quos Ebion maculauit*. Tam igitur apocryphum hoc Euangelium, quàm illud quod Thaddæi dicebatur, aut quod Thomæ ascribebant,& pro vero vsurpabant Manichæi. Reperiri primos Ecclesiæ scriptores istud Euangelium aliquando laudare, mirum non est. Nam quot libros palàm falsos & Gelasio damnatos citant Iustinus, Clemens Alexandrinus, Origenes & alij? qua de re plura in superioribus disseruimus. De postremo capite Euangelij secundum Marcum, recte mox iudicat Baronius post viros eruditissimos, excidisse magno Hieronymo vocem plane ipso indignam. Sed non pertendit Hieronymus in ea sententia, quam statim illo ipso loco epistolę ad Hedybiam deserit. At quod disputatur in Annalibus, illud Euangelium Romana lingua ab auctore primò fuisse scriptum; & vitiosos codices Græcorum iam olim è Latinis fuisse emendatos: nobis longe aliter videtur: qui ad annum Domini XLV. vbi hoc paradoxum probare conatus est auctor, non solum argumenta refutamus omnia, quæ hoc ipsi & Bellarmino alijsque nonnullis è neotericis persuaserunt: sed etiam solidissimas rationes afferimus, quæ plane euincant, illud certe Marci Euangeliũ, quo vtitur hodie Ecclesia Romana, posterius esse Græco, & omnino deriuatum ex illo. Gregorius Naz. non dicit scripsisse Marcum Latinè, sed Latinis: quia Romæ fuisse dicitur nonnullis, cum scribebat. hoc verò Baronij sententiam non multum adiuuat, vt probaturi sumus σὺν Θεῷ. Fuisse autem iam olim aliena quædam in hoc caput inseri solita, vere post Erasmum obseruat Baronius. Theodorus quoque Beza, aliam ex antiquis libris protulit appendiculam, & meritò reijcit.

CXX. *Euangelistarum simplicitas & diligentia in exponendis Domini apparitionibus. Curiosas quæstiones non mouendas. Ordo manifestatationum decem.*

ANNI XXXIV. Num. CLXXXVI.

NOn possum verbis exprimere, quanta animum meum incessat admiratio, quoties illam Euangelicæ historiæ partem considero, quæ est de apparitionibus Domini, postquam è mortuis surrexerat. Nam singulos quidem Euangelistas separatim quoties lego, toties diuinam illam simplicitatem stupeo, quæ vbique in Euangelijs elucet: quoties verò quadrigam hanc sacrorum scriptorum simul contemplor & inuicem comparo: tantam in narrationis totius summa conuenientiam deprehendo, tantam in partibus concordiam, si dexter accesserit interpres, tantam denique historiæ certitudinem;

vt nusquam melius quàm hîc locum habere videatur Græcorum prouerbium; Ἁπλοῦς ὁ μῦθος τῆς ἀληθείας ἔφυ. *Sermone veritas amat vti simplice.* Nam quod in nonnullis circumstantijs diuersitatem aliquam diligentes Lectores obseruant; quid hoc ad summam narrationis? aut quis ignorat, etiam illos historicos, qui ex Actis publicis, auctoritate publica, magna industria, & singulari arte atque studio, suas historias descripserunt, vt Tacitum & Suetonium, in huiusmodi tamen rebus multa diuerse narrare? quominus id mirari debemus in tanta, tam inaffectata, simplicitate horum scriptorum; qui vt scribit Augustinus in tertio De consensu Euang. sine vlla arte, quicquid ipsis memoria suggerebat, in literas referebant. Etsi autem certum est, Spiritum Sanctum memoriam, mentem & calamũ singulis eorum rexisse: non tamen passus est idem Spiritus Sanctus, ab ea simplicitate Euangelistas penitus recedere, quæ homines illiteratos & nulla arte excultos decebat, sicut erudite obseruat B. Chrysostomus, homilia III. in Lazarum. Quare illorum diligentiam curiositatis plenam non possum equidem probare; qui in explicatione huius historiæ, non pauciores quæstiones mouent, quàm si Magistrum Sententiarum interpretarentur. Putes historiam Euangelicam ludũ esse exercendi ingenij; ita nonnulli Interpretũ in quæstionibus nouis adinueniendis, & subtiliter soluendis certare inuicem videntur. Non negamus, vel maxime sobrios lectores in narrationibus istis Euangelistarum, titubaturos interdũ, & in nonnullis requisituros, quomodo inter se Euangelistæ consentiant: sed hoc moderatè fieri debet; semperque meminisse pios oportet; non tam in rebus ipsis difficultatem esse, quàm in cæcitate nostrorum ingeniorum, quæ persæpe ad clarissimam lucem mire caligant. Nec dubito equidem arcano Dei consilio id fieri, vt fidelium exerceatur fides; qui probè norunt, Dei verbo credendum esse, non quia ipsi iudicemus omnium quæ sunt scripta rationes reddere nos posse: verùm ideo, quia diuina oracula, eo ipso quod sunt à Deo profecta, sint αὐτόπιστα & omni acceptione dignissima. Quorsum igitur illæ tot quæstiones? nam si curiositati habenas vltra legitimum modum semel laxaueris, nullus erit profectò finis. Accedit aliud malum, quod præclare inuenta à maioribus fastidiunt neoterici, vt subtilitatem suam nobis ostentent. Igitur, quum ante tot secula diuinus vir B. Augustinus insigni diligentia, nec minore industria, addam etiam felicitate pari, narrationes Euangelistarum de apparitionibus Domini, accurate explicarit, ipsas manifestationes (Græci vocant ἐπιδείξεις, ἐπιφανείας, φανερώσεις & ὀπτασίας) in vnius historiæ seriem redegerit, atq; adeo numerum illarum inierit; alij etiam

Interpretes

Interpretes Græci & Latini, nonnulli præterea è recentioribus difficultates plerasque omnes commodè soluerint: tamen quasi nihil actum esset, & priores quæstiones denuo ventilantur, & nouæ aliæ plurimæ excogitantur, & subtiliter explicantur, non vtique sine commento. At Baronium vt de his apparitionibus scriberet, ipsa instituti sui ratio compulit. Quoniam autem cum illo mihi in quibusdam parum conuenit, priusquam pergimus vlterius, breuiter hoc loco, quid mihi de tota re videatur proponam. Dominum nostrum postquam morte victa ad viuos rediit cum suis discipulis, aut etiam cum matre, sua vel quoquam mortalium, familiariter versatum esse, (quod Græci dicunt συναναστρέφεσθαι) vt prius solebat, nusquam legimus: visum esse illum ab Apostolis cæterisque discipulis & aliis, ex Euangelistarum & Pauli testimoniis constat, 1. Corinth. xv. 8. Lucas in Actis auctor est, Christum non solum ὀφθῆναι, visum esse Apostolis, sed etiam quod maius est, συναλίζεσθαι αὐτοῖς, sæpius in eundem locum conuenisse cum ipsis. Iam olim B. Augustinus vniuersam hanc historiam in ordinem digerens, pronuntiauit, siue ὀπτασίας, *apparitiones*, siue συνελεύσεις conuentus, reperiri decem in Euangeliis notatos. De numero cum ipso sentio: seriem ipsam paullo aliter instituo. Binæ apparitiones primæ mulieribus factæ sunt; quod non caruisse mysterio verissime obseruant Patres, & caussas adferunt varias. Potest etiam illa ratio inter cæteras fuisse, quod, vt scribit auctor Tragœdiæ *Christus patiens*, Apostoli quidem metu Sacerdotum domi latitarunt post Domini condemnationem, nisi quod vnus Iohannes supplicio adfuit: at mulieres, quæ minus metuerent (etsi metuebant etiam hæ,) liberius prodire in publicum ausæ, & ad vnguendi corporis Christi officium sese accingere. Eius incepti ducem fuisse Mariam Magdalenam certum ex Euangelistis: quemadmodum & illud quoque; non solam Magdalenam id generosissimi animi inceptū suscepisse, verùm etiam alias plures, quæ, vt ostendit Lucas, xxiii. 49. è Galilæa Christum fuerant secutæ. iccirco in carmine illo ita scribitur.

Ἄμμες δ' ἐφεψόμεσθα (ita legendum;) σὺν αὐταῖς κόραις,
Ἄλλαι τε πολλαὶ Γαλιλαίας θρεμμάτων.

Quæritur, semelne an sæpius hæ mulieres ad sepulcrum accesserint. Et quidem bis saltem eò accessisse Magdalenam dubitari non potest: semel antequā vllum Apostolis nuntiū deferret: iterū vnâ cum Petro & Iohanne, vel non multo post; Iohan. xx. 11. Itaque ait Magdalena apud Gregorium Nazianzenum, siue is est, Apollinaris Laodicenus:

Οὐκ οὖν ἄπειμι καὶ φίλοις μηνύσω ἐρῶ Ἀποστόλοις· κοὐδ' ἀναστρέψω τάχυ.

Sed illud potissimum quæritur, vtrum Magdalena & sociæ mulieres

sociæ mulieres cum ad Apostolos venerunt Christum jam vidissent, an non? affirmant hoc plane disputatores quidam subtiles; quibus placet, non alios Euangelistas ex Iohanne, sed hunc potius è cæteris esse exponendum. Ego vt ferram cum quoquam super eo reciprocare nolim; ita dissimulare nequeo, videri mihi Iohannem, qui postremus scripsit, & priorum Euangelistarum scripta legit, lucem illis sua diligentia non rarò ire voluisse fœneratum. tum autem in ratione temporum hunc quàm cæteros esse aliquanto exactiorem, sciunt eruditi. Sed meminerimus etiam hîc eius quod alibi dicebamus, in Scripturis plerumque non esse neq; prius neque posterius. De prima apparitione sic Marcus, XVI. 9. *Surgens autem Iesus mane prima sabbati, apparuit primo Mariæ Magdalenæ, de qua eiecerat septem dæmonia.* in Græco est ἀναςάς; interpretes Græci & Latini de expositione horum verborum multa obseruant, quæ non exscribo. Tantum hoc dicam; Victor Antiochenus pro certo sumens, Christum prima noctis parte resurrexisse; ne ei sententiæ hic locus Marci obstet, diligenter monet, distinguendum esse post ἀναςάς, & ita deinceps reliqua esse subnectenda. hæc Victoris obseruatio intelligi non potest, si cum Peltano Iesuita ἀναςάς vertas *surgens*. perspicua autem est, si vertas *vbi autem resurrexisset*. meminit & Iohannes XX. 16. Secunda apparitio certa est è Matth. XXVIII. 9. loquente de Magdalena & eius socijs mulieribus: *Et ecce Iesus occurrit illis, dicens Auete.* Secutæ sunt duæ aliæ manifestationes, quas propterea coniungo, quia vtra illarum vtram præcesserit, non potest sciri. Vna est duorum discipulorum, qui Emmaum ibant: cuius mentio quidem habetur Marci XVI. 12. at descriptio accurata est Luc. XXIV. 13. Cleopam vocat Lucas alterum horum discipulorum: alterum fuisse Nathanaelem, idque pro comperto tradi ab Epiphanio aduersus Saturnilianos, demiror. non minor Ambrosij securitas, qui Commentarijs in Lucam Cleopæ socium adiungit Ammauntem: ficto nomine sine dubio, ex appellatione vici Emmaus, siue Ammaus, vt Iosephus & alij nominant. non melius alij, qui vt Theophylactus ostendit, è Lucæ silentio colligunt ipsum Lucam fuisse. Quarta apparitio fuit, cum Dominus à Petro est visus. hoc factum est, vel prius quam euntes duos discipulos Christus consequeretur; vel postquam finito colloquio cum duobus discipulis ab ijs recessit. Nam Christus minimo tempore Spiritus instar, emensus est spatium inter Emmauntem & Ierusalem. itaque potuit in vrbem reuersus Petro se ostendere, prius quàm aduenirent Cleopas & eius comes. Tale quid factum esse euincunt Apostoli, qui illis duobus discipulis reuersis, & nuntiantibus se Christũ vidisse, ipsi quoque nar-

rant, Petro Dominum apparuisse. Luc. xxiv. 34. quod factum esse post duorum discessum ab Vrbe dubitari non potest. Quinta apparitio contigit, nocte secuta diem resurrectionis, sed admodum jam prouecta. Nam vbi duo illi redierunt ad Apostolos, non ita multo post dum ipsi stupent, nec possunt qui non viderant Christum, inducere in animum, vt vera esse crederent, quæ audiuerant à Magdalena alijsque mulieribus, deinde à Petro, postremò à duobus discipulis, qui modò aduenerant; ecce Christum in medio illorum. Rem fusè describit Ioh. xx. 19. vbi οὔσης ὀψίας non intelligendum est de vespere, neque de prima parte noctis insecutæ diem Dominicam: sed fere vt ὀψὲ in illo Matthæi ὀψὲ σαββάτων. discesserunt enim Emaunte duo discipuli inita jam vespera, vt colligitur è Luc. xxiiii. 29. Aberat Emaus ab Vrbe stadia sexaginta, vt ait Lucas & confirmat Iosephus, Belli libro septimo, cap. xxvii. nam Ruffini codex, vbi triginta duntaxat stadia numerantur, è Græco debet emendari. Videtur dicere Lu. v. 36. mox à reditu duorũ, ταῦτα αὐτῶν λαλούντων, dum istis de rebus inter se loquerentur Apostoli & discipuli, interuenisse Christum. sed modicum saltem aliquod, nisi fallor, intercessit spatium temporis, dum inter se agunt Apostoli, quorum alij credebant, vt illi duo, & Petrus, qui viderant, & Iohannes, qui etsi non viderat, credebat tamen, Iohan. xx. 8. alij non credebant, ne tum quidem, vt expresse notant Euangelistæ. Ex verbis Marci coniecturam facio, Apostolos postquam cœnati essent, remansisse in suis tricliniaribus lectis, dum remota mensa sermones longos trahunt. Scimus post Eucharistiæ institutionem tale quid esse factum. Nam ait Marcus, superuenisse Christum ipsis ἀνακειμένοις, id est dum adhuc hærebant in illis ipsis lectis, vbi aliquanto prius assederant. id enim proprie est ἀνακεῖσθαι· quæ tamen vox sæpe vsurpatur pro κατακεῖσθαι. Suidas; ἀνακεῖσθαι, πολλάκις ἀντὶ τοῦ κατακεῖσθαι. Veteres solitos fuisse sedere in lectis, studere, meditari & quiescere etiam interdiu, ad Suetonium olim probauimus. Omnino verba Marci ad hanc apparitionem putem referenda cum bona parte interpretum, etsi Augustino aliud visum, & Baronio etiam. Arbitratus est Baronius nouissimam omnium manifestationum illam fuisse, quia Vetus Interpres vocem Marci ὕστερον vertit *nouissime.* atqui ὕστερον est *postea, deinde*, non autem *nouissime.* & miror Theodorum Bezam, virũ Græce doctissimum, vertere *postremò.* Sed Beza, cuius est in illum Marci locum eruditissima obseruatio, respexit non ad tempus apparitionis; verùm ad ordinem à Marco institutum in sua narratione. nam alioquin etiam ille Marci narrationem refert ad apparitionem paullò post Cleopæ aduentum factam. Atque hoc & narrationi Marci, si

quis

quis diligenter illam expendat, melius conuenit; & etiam aliâs multo est probabilius. Nam Baronius existimat, Dominum sub ipsum assumptionis suæ tempus cum Apostolis suis cibū sumpsisse, quod mihi persuaderi non potest. Nam quare tum comedisset? statim quidem à resurrectione, & tantisper dum adhuc discipulorum animi confirmationis egebant, cur ederet Christus, manifesta fuit caussa: at in ipso articulo assumptionis, postquam per dies quadraginta sępe Apostoli illum vidissent, sæpe cum illis Christus conuenisset, Thomæ incredulitatem correxisset, & miraculo piscationis atque alijs sine dubio pluribus, ad πληροφορίαν suos saltem Apostolos perduxisset: quis credat etiam tum Apostolos opus habuisse hoc fidei suæ adminiculo? Nam, quod etiam atque etiam notandum est, de solis Apostolis loquitur Marcus in eo versiculo de quo est quæstio, vt etiam B. Augustinus obseruat. Quod autem Baronius etiam verba Lucę XXIV. 41. 42. ad illam nouissimam apparitionem refert, & epulas assumptionem antecedentes; quin toto cœlo erret, ne ambigi quidem potest: quum sit luce meridiana clarius, de apparitione illa Lucam ibi sermonem habere, quæ statim post reditum duorum contigit. Augustinus lib. III. Consensus: *Lucas & Iohannes satis dilucide manifestant, ipso die resurrectionis eius, visum esse Dominum in Ierusalem à discipulis suis.* Obseruent igitur studiosi historiæ sacræ, quod non animaduertit Baronius, Lucæ narrationem de hac quinta apparitione continuari vsque ad versum 43. inclusiue. Postea cum ait, *Et dixit ad eos*, de alijs apparitionibus ipsum intelligere, quarum tempora non adnotat. solere hoc pacto Euangelistas continuare interdum res, quæ diuersis temporibus acciderunt, notius est, quàm vt exemplis hoc loco sit probandum. Minus rectè igitur Baronius & hîc, & num. 197. & num. 212. Lucæ narrationem accipit. Sextam declarationem huic continuo subijcit Iohannes XX. 26. prior insignis facta est etiam propter Thomę absentiam: hæc secuta est post octo dies, dominica nempe proxima, cui interfuit Thomas, vt fuse exponit Iohannes. Septimo visus est Dominus non iam in vrbe, vt semper hactenus, sed ad mare Tiberiadis; quum eò piscatū se contulissent Petrus, Thomas, Nathanael, Iacobus & Iohannes filij Zebedæi, & alij item duo discipuli. Octaua ἐπιφάνεια fuit in monte Galilæę, (Thabor, vt quidam putant,) omnium celeberrima, sicut verè ait Baronius. Indicitur Matth. XXIV. 7. & 10. Marc. XVI. 7. conuenitur eò, Matth. XXVIII. 16. Nonam in vrbe Ierusalem contigisse ostendit Lucas, cap. vlt. 49. Erant enim tum in Vrbe Christus & Apostoli, cùm iubentur ibi exspectare superuentutum Spiritum Sanctum. Quare etiam subdit Lucas Dominum, cùm po-

ſtremò exit vt Bethaniam peteret, Apoſtolos ſecum eduxiſſe: ἐξήγαγε δὲ αὐτοὺς ἔξω ἕως εἰς Βηθανίαν, inquit Lucas. Decima apparitio, vel potius congreſſus & συναλίσεως, die vltimo accidit conuerſationis Domini in terris, cùm Apoſtoli Bethaniam vſque perducti, deinde in aliquem montis Oliueti collem ſunt deducti, vnde in cœlos Filius Dei eſt ſublatus. Hæ ſunt manifeſtationes quarum in Euangelijs facta reperitur mentio. Fratribus ſimul 1 ɔ. & deinde Iacobo viſum fuiſſe Dominũ auctor eſt Paulus: ſed quò poſſimus illas apparitiones in eandem ſeriem cum ſuperioribus digerere, nulla penitus, quod ſciam, conijciendi eſt facultas.

CXXI. *Ioſephi ſcriptoris Chriſtiani Ὑπομνηστικόν: & ex eo X. apparitionum Domini recenſio.*

IBIDEM.

EXtat in Bibliotheca Sereniſſimi Regis Iacobi, liber Græcus ſatis antiquæ manus, à Ioſepho quodam, homine Chriſtiano, compoſitus, continens quæſtiones & reſponſiones ex hiſtoria ſacra, in memoriæ ſubſidium compoſitas. itaque titulus libri eſt, Ὑπομνηστικὸν βιβλίον α Ἰωσήππου. *Ioſephi liber Commentarius I.* Hunc ego librum dum percurro, incidi in caput C L I. quod viſum hic ſubijcere. Sic igitur Ioſephus. Αἱ δέκα ἐπιφάνειαι τοῦ Κυρίου, τοῖς ἰδίοις γενόμεναι, μετὰ τὸ ἐκ νεκρῶν αὐτὸν ἐγερθῆναι. Πρῶτον, ταῖς περὶ τὴν Μαρίαν ἐν τῷ μνημείῳ. δεύτερον, τῷ Κηφᾷ μόνῳ, ὡς καὶ ὁ Παῦλος ἔφη· ἔπειτα ὤφθη Κηφᾷ. τρίτον, τῶν θυρῶν κεκλεισμένων τοῖς μαθηταῖς, τοῦ Θωμᾶ μὴ παρόντος, τῇ μιᾷ σαββάτων. τέταρτον, τοῖς περὶ Κλεώπαν, ἀπιοῦσιν εἰς τὴν Ἐμμαοὺς, ἐν τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου. πέμπτον, παρόντος τοῦ Θωμᾶ, καὶ τῶν λοιπῶν μαθητῶν ὅτε καὶ τὸν Θωμᾶν ἐκάλει, τὰς χεῖρας καὶ τὴν πλευρὰν ψηλαφήσοντα. ἕκτον, ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ τῆς θαλάσσης τῆς Τιβεριάδος ἐν τῇ ἄγρᾳ τῶν ρνγ ἰχθύων. ἕβδομον, τοῖς πεντακοσίοις ἐφάπαξ κατὰ τὸν Παῦλον. ὄγδοον, Ἰακώβῳ κατὰ τὸν Παῦλον. ἔνατον, εἰς τὸ ὄρος ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ, οὗ ἐτάξατο αὐτοῖς ὁ Κύριος, κατὰ τὸν Ματθαῖον. δέκατον, εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν, εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνερχόμενος. *Decem apparitiones Domini per quas ſuis ſe oſtendit, poſtquam à mortuis erat excitatus. Primò* apparuit *Mariæ in monumento. Secundò, Cephæ ſoli, vt & Paulus ait:* deinde viſus eſt Cephæ. *Tertiò, diſcipulis ſuis, quum eſſent januæ clauſæ, & abeſſet Thomas, prima die hebdomadis. Quartò, in fractione panis, Cleopæ, & ijs qui cum illo erant, dum irent Emmauntem. Quintò, cum aderant Thomas, & reliqui diſcipuli, quando etiam Thomam vocauit, vt manus ipſius & latus palparet. Sextò, in Galilæa ad mare Tiberiadis in piſcatione* CLIII. *piſcium. Septimò, quingentis ſemel, teſte Paulo. Octauò, Iacobo, vt ait Paulus. Nonò, in monte Galilæa, vbi Dominus ſecundum*

dum Matthæi Euangelium, discipulis constituerat. Decimò, in monte Olueto, ascendens in cœlum. Hæc Iosephus; in numero apparitionum cum Augustino consentiens: in explicatione verò illarum, ab Augustino & veritate ipsa non semel aberrans.

CXXII. *De sepulcro Domini quædam. Baronij hallucinatio in loco Cyrilli Ierosol. σκέπη.*

ANNI XXXIV. Num. CLXXXVII.

DE forma sepulcri quædam in superioribus obseruabamus. Baronius multa hoc loco ea de re disserit: sed omnia illius vel incerta sunt, vel palàm falsa, vt de loco Cyrilli mox ostendemus. Illud verè Baronius, primam speluncę illius formam plane esse immutatam; atque id, ante plurima secula, sicut ex Eusebio superius adnotabamus. Quare neque hodiernæ, vel proxime lapsorum seculorum descriptiones existimandæ sunt, veterem formam exhibere: neque ex Adamnano vel Beda eam posse nos discere, arbitrari debemus. Qui existimant speluncas fuisse duas, mihi quidem non persuadent: non magis sane, quàm qui duos lapides fuisse contendunt, non vnum, quod facit Maldonatus; vel etiam tres, quod apud alium eiusdem Societatis, non sine admiratione legi. In Euangelijs, in dramate de passione Christi, & apud Patres, vnius tantum fit mentio. Sacra pagina nos docet, hortum ibi fuisse, & in eo horto rupem, in qua monumentum excisum. Quin fuerit hortus clausus, non videtur dubitandum: ac fortasse, hortus fuerat conuersus in vsum areę, siue loci vacui ante monumentum, vt supra docebamus è Rabbinis fuisse moris. Habuit igitur suam hortus portam, monumentum suam. lapis enim cuius Euangelistæ meminerunt, non foribus horti, fuit aduolutus: sed vel monumenti, vel conditorij illius, in quo positum fuerat corpus Dominicum. diximus enim antè, in vno monumento, octo vel plura foramina cauari solita, vt essent totidem corporum conditoria. Venio ad locum Cyrilli: quem multi eruditi quum laudauerint in sermone de sepulcro Domini; nemo tamen illorum, quod sciam, animaduertit, Latinum interpretem suis lectoribus fucum misere facere. *foramen* ille & *vestibulum* petræ narrat; quorum in Græco textu Cyrilli nulla mentio. In tota illa Catechesi conatur Cyrillus, testimonia veteris Testamenti historiæ passionis accommodare. Multa igitur affert, & in his nonnulla, longe admodum petita; dicendum enim quod res est. Inter cætera est locus è capite II. Cantici canticorum. Ἀνάστα, ἐλθὲ ἡ πλησίον μου· καὶ ἐν ταῖς ἑξῆς. ἐν σκέπῃ τῆς πέτρας. *Surge, veni amica mea: & paullo post. in*

in munimento petræ, aut *protecto*. Subijcit ibi Cyrillus, adhuc sua ætate, fuisse moris in Iudæa, vt monumenta saxea, quale erat Dominicum, ante ipsum aditum haberent σκέπην ex eodem saxo excisam. Ea vox duobus modis potest exponi; vel de parua quadam lorica ante monumentum, vt fieri solet hodieque: vel de eo quod Latini vocant protectum, aut etiam proiectum: Græci γεῖσον: est prominentia quædam ornatus caussâ, qua magnarum ædium superliminaria solent ornari. Cyrillus, hoc quicquid est, vocat & σκέπην & προσκέπασμα. Fatetur Cyrillus, nullum sua ætate eiusmodi ornamentum extitisse in sepulcro Dominico: sed quia forma sepulcrorum ea fuit, non dubitat affirmare, tale quid fuisse prius: & fieri potest, vt priorem formam ipse vidisset. Putat igitur, superius allata verba è Cantico Canticorum, prædictionem fuisse propheticam ad sepulcri Dominici saxum, & illam in saxo σκέπην pertinentem. Hæc est illius mens. nullum hic foramen: nullum vestibulum. Sed Cyrilli interpres secutus est Latinam versionem; quæ etsi Hebraicæ veritati melius respondet, (nam חגוי sunt *foramina*, ὀπαὶ non σκέπαι:) ineptissime tamen Cyrillo ea interpretatio est accommodata, quæ illius mentem sic corrumpit, vt nullũ eius vestigium in Latina versione appareat

CXXIII. *Expenduntur quædam Baronij*: ἔρχεσθαι εἰς τὸ μνημεῖον, & εἰσέρχεσθαι *differunt*. παρακύπτειν.

IN CLXXXIX. verba sunt Baronij: *Ex his igitur omnibus hæc breui quadam summa perstringimus; nimirum fuisse in parte Occidentali Caluariæ montis speluncam excisam.* dixisset melius sic: fuisse in parte Occid. Caluariæ montis hortum, & in horto rupem, in qua fuerat cauata spelunca, hoc est monumentum in quo positum Christi corpus. Addit: *eámque peramplam in modum vestibuli, quæ aliam intus continet specum.* non pauca peccat in paucis verbis. de vestibulo, jam probauimus merum id esse figmentum interpretis Cyrilli, & est absurditas magna. Cyrillus ait σκέπην *loricam* aut *protectum*, sicut exposuimus. interpretes & Baronius, & plures alij qui de hoc argumento scripserunt, somniant nescio quod peramplum vestibulum. Alter error, quod monumentum vnicum, vt clare apparet ex Euangelistarum verbis, diuidit in speluncam, quod est illud fictitium vestibulum, & specum: de qua subijcit: *rursumque intra eam excisum fuisse sepulcrum Domini.* sed hoc quoque est παρὰ τὴν ἱστορίαν, aut certe testimonio Scripturarum caret. Nec pluris facienda interpretatio loci Iohannis quæ statim sequitur.

Ait

Ait Iohannes de se postquam venisset ad monumentum vnà cum Petro, xx. 4. *Et ille alius discipulus præcucurrit citius Petro & venit primus ad monumentum. Et cum se inclinasset vidit posita linteamina: non tamen introiuit.* In Græco textu discrimen ponitur inter ἔρχεσθαι εἰς τὸ μνημεῖον, & εἰσέρχεσθαι εἰς τὸ μνημεῖον. Qui attentè legerit verba Euangelistæ, non dubitabit Iohannem de se dixisse ἔρχεσθαι εἰς τὸ μνημεῖον, vt significet, se intra horti maceriam fuisse progressum, & ad ipsam januam corpus suum admouisse; vt qui volunt per fenestram foras spectare, non solum accedunt prope fenestram, sed etiam ipsi incumbunt & inniituntur. Quare id quoque ait Iohannes à se factum, vt capite inclinato per januam ipsum monumentum oculis lustraret. vtitur Iohannes verbo παρακύψαι, quod propriè gestum significat respicientium per fenestram. Genes. xxvi. 8. καὶ παρακύψας Ἀβιμέλεχ διὰ τῆς θυρίδος, εἶδε τὸν Ἰσαάκ. Prou. vii. 6. ἀπὸ θυρίδος ἐκ τοῦ οἴκου αὐτῆς εἰς τὰς πλατείας παρακύπτουσα. & ita persæpe junguntur παρακύπτειν & θυρίς. dicitur & de eo qui obiter caput inserat in januam, vt introspiciat. Sapientiæ Sirach. xxi. 25. Ἄφρων ἀπὸ θύρας παρακύπτει εἰς οἰκίαν. Baronio placet, Iohannem introijsse vnam è duabus speluncis & ad secundam accessisse. Verum istud quidem diuinare est, & à Scripturæ verbis discedere. Male etiam probat humilitatem sepulcri ex eo, quod dicitur Iohannes se inclinasse: nam Græca veritas habet παρακύψαι, quod siue de fenestra sumatur, siue de janua, nullam inclinationem corporis designat, qualem sibi finxit Baronius: sed protensionem colli potius, cum modica corporis incuruatione. qui positus corporis multum distat ab inclinatione demittentis se in locum humilem.

CXXIV. *Acta Longini apud Metaphrastam.*

ANNI XXXIV. Num. CXCI.

IN Actis Longini Centurionis, quæ refert Baronius ex Metaphraste legimus, *ipsum cum veste & cingulo dignitatis, ipsam quoq; exuisse militia*: quam vestem hic auctor intelligit? non enim probari, opinor, potest, ætate Augusti insigne militiæ aut centurionatus fuisse aliquam vestem: nisi fortasse de sago intelligat. Cingulum quoque scimus fuisse commune omnium, qui castra sequebantur: sed cingulum dignitatis in scriptoribus seculi Augusti non inuenias. Ego insigne Centurionatus illorum temporum aliud nullum noui, præter vitem. Hæc vt falsitatem illorum Actorum non probant: ita apud intelligentes antiquitatis, in suspicionē aliquā fidē illorū vocant. Integra Acta si haberemus, fallor, aut certioribus vestigijs ad veri cubile deduceremur.

CXXV. *Locus Sozomeni expenditur.*

ANNI XXXIV. Num. CXCIV.

APud Emmaum fuiſſe fontem medicamentoſum, quod Sozomenus ait, Domini miraculo ibi inſtitutum, videntur ignoraſſe Euſebius & Hieronymus eius interpres. nam Euſebius hoc tantum ſcribit, Ἐμμαοῦς, ὅθεν ἦν Κλεόπας, ὁ ἐν τῷ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγελίῳ· αὕτη ἐστὶν ἡ νῦν Νικόπολις, τῆς Παλαιστίνης ἐπίσημος πόλις. nec plura Hieronymus de locis Hebraicis. Quod igitur ait Sozomenus, ex antiqua traditione ſolis indigenis nota, id eſſe compertum; de antiqua traditione intelligendum, quæ poſt tempora Euſebij & Hieronymi primum innotuerit: quare non habebit hic locum ἀρχῆθεν *ab ipſo primordio*, quod ait eo loco Sozomenus. Sed poteſt fieri, vt & Euſebius & Hieronymus miraculum à Chriſto factum ignorarent. Quod vero ait Sozomenus, Euangelia vocare hunc vicum Ἐμμᾶ, aut parum emendatis libris eſt vſus, aut memoria eſt lapſus. nam omnia exemplaria habent Ἐμμαοῦς, Lucæ XXIV. 13. eamque eſſe primorum ſeculorum ſcripturam oſtendit Syrus, qui ſpernens manifeſtum & certum vocis Hebraicæ etymũ à Ioſepho etiam indicatum, Græca formatiône nomen hoc efferens, atque illud aſpirans ſcripſit, עמאוס. Arabs Syrum vt fere facit, eſt ſecutus.

CXXVI. *Expenditur Ignatij locus, & varia eius lectio.*

ANNI XXXIV. Num. CXCVI.

DE loco Ignatij quem tractat mox Baronius dubito, vtrum ad quartã Domini apparitionẽ illum referam, aut quintam. Ratio dubitandi mihi naſcitur è lectionis diuerſitate, quæ & ſententiarum diuerſitatem parit. Sed expendamus verba Hieronymi. Sic ille de Ignatio in Catalogo. *Scripſit ad Philadelpheos & ad Smyrnæos, & propriè ad Polycarpum, commendans illi Antiochenſem Eccleſiam: in qua & de Euangelio quod nuper à me tranſlatum eſt, ſuper perſona Chriſti ponit teſtimonium, dicens: Ego verò & poſt reſurrectionem in carne eum vidi, & credo quia ſit. Et quando venit ad Petrum, & ad eos qui cum Petro erant, dixit eis; Ecce palpate me & videte quia non ſum dæmonium corporale; & ſtatim tetigerunt eum & crediderunt.* Hic primo obſeruandum, locum Ignatij Hieronymo deſcriptum, non eſſe petitum ex epiſtola ad Polycarpum, vt putat Baronius, ſed ex ea ad Smyrnæos. nam hodieq; ibi leguntur illa verba, non in ea ad Polycarpum: & Euſebius lib. III. Hiſtoriæ eundem locum

cum

cum proferens, describere se illum ait ex epistola ad Smyrnæos. quare nullum est dubium, quin parentheseos notis adiectis superior Hieronymi locus ita sit concipiendus. *Scripsit ad Ph. & ad Smyrnæos, (& propriè ad Polycarpũ, commendans illi Antiochensem Ecclesiam:) in qua & de Eu.* Polycarpus erat Smyrnæorum episcopus: iccirco illum Hieronymus cum Smyrnæis coniungit. Secundò obseruet studiosus lector, Eusebium quidẽ ignorasse, vnde Ignatius verba Domini esset nactus, quæ commemorat: nam ait Eusebius, οὐκ οἶδ' ὁπόθεν ῥητοῖς συγκέχρηται. *vtens nescio vnde sumpto testimonio.* ῥητὰ appellat *testimonium, scripturã*: sed diligentissimũ Hieronymũ inuenisse quod Eusebium fugerat: nẽpe verba quę afferuntur Ignatio extare in Euangelio Ebionitarũ, quod Matthęi authenticũ vocabant. Nec mirũ est, virũ Dei Ignatium citare obiter scriptũ apocryphũ, reijcιulũ & reprobũ: nam quot libros eiusdẽ farinę laudat Clemens Alexandrinus? verissimũ nempe est, quod antè dicebamus; tempore opus fuisse, vt Ecclesiæ auctoritate reijcerentur multi libri, qui primis seculis auctoritatis saltẽ ancipitis fuerant. Qui igitur propter hanc laudationẽ, Ignatij Hebraicũ Ebionitarũ Euangelium Græco textui Matthæi voluerit præferre, quod paullo antè faciebat conditor Annalium; graue & periculosum errorẽ errauerit. Gemina ratione, Christi Euangelium secundũ Ægyptios, Matthæi Apostoli Traditiones, Barnabæ Acta, Chami prophetia, & similes quisquiliæ, quarum meminit Clemens Alex. in censum librorum Canonicorum potuerint transscribi. Quin est fortasse verius, non ex Euangelio Hebraico Ignatium illa verba descripsisse, verùm traditionẽ allegasse, non scriptã; quę postea in literas fuerit relata, & Hebręorũ Euangelio, quod Matthęo tribuebant, inserta. Tertiò obseruandũ, ex Hieronymi versione ista, *Ego verò & post resurrectionẽ in carne eum vidi, & credo quia sit*; constare legisse ipsum in epistola Ignatij ad Smyrnæos, ἐγὼ γὰρ καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐν σαρκὶ αὐτὸν εἶδον, καὶ πιστεύω ὄντα, nam *vidi* est εἶδον, non autem οἶδα, vt hodie legitur in editionibus Epistolarũ Ignatij, & apud Eusebium quoque, lib. III. cap. XXXVIII. & Ruffinus etiam legit οἶδα, vt versio arguit: *Ego autem post resurrectionẽ quoq; in carne eum scio fuisse, & credo.* Hęc lectionũ diuersitas, magni momenti est: nam altera lectio tribuit Ignatio certitudinẽ fidei, quæ pijs omnibus est communis: altera hoc amplius, etiam sensus & oculorũ: quæ an conueniat Ignatio per ętatẽ quæstionis est: qua de re nos alibi, cum Deo propitio. Postremò obseruetur; Hieronymũ qui sic vertit è Græcis, *Et quando venit ad Petrũ, & ad eos qui cum Petro erant*, nisi aliud agens vir summus hallucinabatur, vt sæpe alibi in Græcis vertendis fecit, legisse ὅτε πρὸς Πέτρον, καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἦλθε: quum scribatur hodie simpliciter, ὅτε πρὸς τοὺς περὶ Πέτρον ἦλθε: quæ est notissima locutio Gręcorum, significans, *quando venit ad Petrũ*

quanquã Ruffinus aut aliter legit, aut ex inscitia, vt vbiq; solet, errauit. Sic enim vertit, *Nam & cùm venisset ad Petrum cæterosq.* Hæc quoque scripturæ diuersitas non parui momenti est. Baronius, qui historiam Ignatio narratã refert ad apparitionẽ quam nos quinto loco supra recensuimus, refutatur à lectione quæ sola extat hodie cum in Ignatij codicibus, tum in Eusebianis, quãq; esse veram vix videtur dubitandũ. Quare si Græca sequimur, ad quartam potius demonstrationẽ narratiuncula Ignatiana fuerit referenda. Nec obstat, quod plurali numero illa dicuntur, λάβετε, ψηλαφήσατε, ἴδετε, *prehendite, palpate, videte*: nam Græca locutio vsurpata Ignatio, etiam in numero multitudinis, vt & pueris notum, vnum designat.

CXXVII. *Sententia Baronij; Sacerdotes habere potestatem remittendi peccata eandem cum Christo.*

Anni XXXIV. Num. CXCVII.

POst hæc redit Baronius ad primariũ suũ scopũ; quẽ sæpe diximus eum fuisse, vt ad stabiliendã Ro. Pontificis dominationẽ, omnẽ referret cum sacrã tum Ecclesiasticã historiam. Quum igitur actuum Domini in terris versantis, pars illa restet explicanda, quæ eos sermones continet, quibus ipse Apostolos suos in suo munere instituit, & præsidijs necessarijs instruxit ad salutẽ humani generis procurandã: Baronius hanc sacræ historiæ partem sic describit, vt è singulis prope Christi dictis factisque, firmissima quædã, vt ipse putabat, argumenta eliciat pro primatu Petri, hoc est, Papæ Ro. omnipotentia, & absoluto imperio in omnes fideles, etiam Reges & Principes, in ipsa Concilia, deniq; in vniuersum Orbẽ terrarũ. Age igitur doctrinã Baronianam expendamus. Primus qui ab eo tractatur locus, est hic Ioh. xx. 23. *Quorũ remiseritis peccata remittuntur eis: & quorum retinueritis retenta sunt.* Hic notat pater Annalium; potestatem dimittendi peccata, & pœnitentes absoluendi, quam in Ecclesia sua extare Christus voluit, sic primò Apostolis suis fuisse tributam, & deinde per hos successoribus suis, ita esse communicatã; vt omnes habuerint, & nunc etiam habeant EANDEM *potestatem, quam ipse Christus vt homo accepit à Patre.* Hæc verba quam vim habeant, non omnes qui legunt, statim intelligunt: continent enim κρίσεως Baronianæ, de qua antè dicebamus, illustre exemplum. Quippe si omnes presbyteri, qui pœnitentes absoluunt, eandem habent potestatem, quam Christus accepit à Patre; potestas Papæ, qualis erit & quanta? Porrò EADEM POTESTAS bifariam accipi potest: vel ratione originis, vel ratione paritatis. Priore sensũ rectè dicimus, omnium magistratuum, quà maiorum, quà mino-

rum,

rum, qui ab vno Rege dependent, eandem esse potestatem: habent enim commune principium, Regem nempe, in quo est, & à quo manat omnis potestas, quę Regijs ministris & magistratibus communicatur. Non enim diuersæ potestates sunt, verùm vna atq; eadem, per quam iudicia administrantur in suprema Curia Parisiensi aut Tolosana, & in inferioribus subsellijs deinceps per gradus, vsque ad ipsos iudices pedaneos, aut vicorum Castellanos. Imò, siue Rex ipse ius dicat, quod S. Ludouicum assidue fecisse legimus, siue per alios reddi iubeat; eadem est potestas, numero quidem, & ratione originis. Sed vsitatius *eadem potestas* duorum esse dicitur, qui non solum eandem numero sustinent dignitatem, vt ab eodem capite manantem; verùm etiam, qui ex æquo tantundem possint. Nam *eadem potestas*, & par atque æqualis potestas, pro eodem solent accipi: plane vt apud Græcos *ἡ αὐτὴ ἀξία*, idem est atque *ἴση*. & ita loquitur Chrysostomus, in caput II. ad Gal. Sic binorum Consulum eandem fuisse potestatem dicimus. Quæro igitur quo sensu dicatur in Annalibus, Apostolorum successores qui hodie pœnitentes absoluunt, eandem habere potestatem remittendi peccata, quam Christus vt homo accepit à Patre? Nos contendimus, priore sensu vere hoc & pie dici posse; & Baronio si ita sensit, nihil habemus, quod obijciamus. Nam veterem Nouatiani errorem, aut hodiernum Anabaptistarum furorē, ex animo abominamur. Sed Baronius *eandem potestatem* hic appellat, non solum ab eodem principio manantem; verùm etiam parem & æqualem. eò enim tria illa argumenta spectant, quæ statim subijcit: & conclusio clara est, quam argumentis subtexit. *Igitur*, ait, *in horum arbitrio munus soluendi & ligandi, remittendi & retinendi peccata hominum, à Christo Domino, per Spiritum Sanctum fuisse positum, liquidò constat.* Si dubitas quale arbitrium hîc intelligatur, refer oculos ad hodiernā praxin, & ius illud excommunicandi cogita, quod ab Hildebrandi temporibus, etiam in caussis temporalibus Papæ sibi vindicarunt; eóque instrumento Europam totam suis tonitrubus concussam, cædibus & flāmis toties repleuerunt. Illud est illud proculdubio arbitriū, de quo sensit Baronius: etsi arte sua cryptica vsus, nullum hîc de Papa verbū facit. Non est mirandum conditorem Annalium, Monarchiæ Pontificię animosissimum vindicem, ita sentire & loqui: nam etiam priscis temporibus, quando in Ecclesia, ne auditum quidem adhuc fuerat nomen Monarchiæ, Episcopi sunt reperti, qui à Baroniana sententia non longe abirent. Hieronymi verba sunt, Commentario ad Matthæum, cap. XVI. ET DABO TIBI CLAVES REGNI COELORVM. *Illum locum Episcopi & presbyteri non intelligentes, aliquid sibi*

de Pharisæorum assumunt supercilio; vt vel damnent innocentes, vel soluere se noxios arbitrentur: quum apud Deum, non sententia Sacerdotum, sed reorum vita quæratur. Legimus in Leuitico de leprosis, vbi iubentur vt ostendant se Sacerdotibus, & si lepram habuerint, tunc à Sacerdote immundi fiant: non quò Sacerdotes leprosos faciant, & immundos; sed quò habeant notitiam leprosi & non leprosi, & possint discernere, qui mundus, quiue immundus sit. Quomodo ergo ibi leprosum, Sacerdos mundum vel immundum facit: sic & hic alligat, vel soluit, Episcopus & presbyter: non eos qui insontes sunt vel noxij: sed pro officio suo, cum peccatorum audierint varietates, sciunt qui ligandus sit, quiue soluendus. Ex his duo colliguntur: prius, non defuisse iam olim, qui sentirent cum Baronio, in arbitrio Sacerdotum positum esse ius remittendi aut retinendi peccata: alterum, quantopere ab ea sententia B. Hieronymus abhorruerit: sensisse autem cum illo Patre Ecclesiam Catholicam, declarant quæ mox dicentur; & vero dubitari de eo non potest. Nunc Baronij rationes expendamus.

C X X V I I I. *Diluitur prima ratio Baronij.*

I B I D E M.

PRima ratio ita proponitur; *Si enim, quod habet liber Numeri, auferens Deus de Spiritu, qui erat in Moyse, ac tradens septuaginta viris, eandem prophetandi gratiam in illos contulit; quomodo non magis decuit Spiritum Christi in posteros propagari?* Sed hoc simile dissimillimum est. Comparentur sane Episcopi & presbyteri cum L X X. viris: imò etiam si lubet, propter Gratiæ prærogatiuam, illis anteponantur. At Moses ne componatur cum Christo in hoc negotio. Non enim sequitur, si LXX. viri capaces fuerunt eius doni prophetandi, quod prius totum residebat in vno Moyse, ita vt postea pares illi sint redditi; etiam Apostolos eius potestatis remittendi peccata, quæ est in Christo fuisse ita capaces, vt parem illi potestatem consequerentur. Ratio est: quia Apostoli quidem ministri tantum fuerunt beneficiorum Dei erga Ecclesiam: Christus verò quà homo, fuit ille quidem διάκονος *minister*, vt vocatur à Paulo, Rom. X V. 8. sed ita vt simul Rex esset, ac dominus Ecclesiæ suæ, imò vniuersi mundi. Nam ait ipse Matth. X I. *Omnia mihi tradita sunt à Patre.* & Iohan. X I I I. 3. *Omnia dedit ei Pater in manus*; hi similesque loci de imperio loquuntur, quod habuit Christus, non vt Deus, sed vt homo, per hypostaticam vnionem Deo iunctus. Adde quod istos Septuaginta viros, qui de Spiritu acceperunt, qui in Moyse erat, gratiâ prophetandi æquatos esse Mosi, Scriptura non dicit: quæ hoc potius docet, facultate quadam publicæ rei

administrandæ

administrandæ eos fuisse ornatos; gratiam autem prophetandi, ad conciliandam ipsis auctoritatem, & vocationem ipsorum declarandam valuisse. Itaque initio tantum illa reperiuntur vsi, non autem postea. Hæc est sententia Theodoreti, quem vide, quæstione XX. in Numeros. Obseruet autem Christianus Lector, Baronium probare sententiam suam magno argumento: *quia sic decuit.* nempe iudicio ipsius, ita fieri decebat: sed nos paullo ante dicebamus, quàm periculosum esset hoc argumentationis genus: quum insanissimæ sit audaciæ Filio Dei velle præscribere, quid ipsum decuerit, non ex ipsius verbo, sed ex humana ratione.

CXXIX. *Diluitur secunda Baronij ratio.*

IBIDEM.

SEcunda ratio ducitur à comparatione potestatis remittendi peccata, cum potestate faciendi, hoc est sacrificandi. Vult nempe Baronius; quando tributa sit Sacerdotibus Christianorum sacrificandi potestas; non debere mirum videri, quod data iisdem sit potestas remittendi peccata. Respondeo, verissimum esse, quod hic dicitur, modò rectè exponatur, & ex mente veterum Patrum. Probauimus in disputatione de sacrificio, dici Sacerdotem sacrificare & offerre Christum, quando sacrificij in ara Crucis semel facti & Deo Patri oblati, memoriam celebrat: *passio est enim Domini sacrificium quod offerimus*, inquit Cyprianus in epistola ad Cæcilium. Christus verò jam neque morti, neque passioni obnoxius: & Sacerdotium illius esse ἀπαράβατον ac nemini communicabile docet Apostolus ad Hebr. VII. 24. Igitur, sicut dicuntur sacrificare, qui non mactant, neque cædem patrant, sed cædis semel factæ memoriam Deo offerunt, & populis annuntiant: sic remittere peccata is dicetur, qui verbis Christi pœnitentibus remissionem peccatorum pronuntiat, & qui vt Lombardus ipse loquitur, *ostendit homines ligatos vel solutos.* Sic dicebat Augustinus, sanctificare Dominũ, sanctificare & Mosem; sed diuersò modo: Moysem visibilibus sacramentis, per ministerium suum: Dominum autem inuisibili gratia per Spiritum Sanctum. Quæst. in Leuit. cap. LXXXIV. vbi etiam de Noui Testamenti sacramentis non aliter sentiendum esse, diuinitus explicat. Quare falsissimum est, Sacerdotem eadem potestate agere, qua agit Christus. Sed hoc melius sequentia demonstrabunt.

CXXX.

CXXX. *Tertia ratio B. à testimonio Patrum. Chrysostomi sententia super proposita quæstione; item aliorum Patrum. Scopus librorum Chr.* De Sacerdotio.

IBIDEM.

Tertio loco affertur Patrum testimonium, nominatim Chrysostomi, de hac admiranda potestate sacerdotum. Ait verò: *Et cum ratum certumque sit, neminem peccata dimittere nisi solum Deum; tradendo suis hanc facultatem, in quod sublime dignitatis fastigium Sacerdotes nouæ legis euexerit, & in hac parte etiam super Angelos sublimauerit, facile potest intelligi. Agunt de his pluribus, tum Iohannes Chrysostomus; tum cæteri Orthodoxorum Patrum.* Attende ad vim argumentationis. Vult Sacerdotes supra omne humanum genus euectos, supra ipsos Angelos esse sublimatos, communicata ipsis à Deo facultate sibi vni propria, remittendi peccata. Nimirum Baronio hac in re Sacerdotes ministri non erant, sed Domini, Christo, quatenus homo, æquales, & eadem cum ipso ac pari potestate præditi. Vt mirum videri non debeat, ponere ipsum in arbitrio Sacerdotum, jus totum vel retinendi, vel dimittendi peccata; quum tamen dicat expresse Augustinus, *non secundū arbitrium hominū, sed secundū arbitriū Dei dimitti peccata.* De bapt. contra Don. lib. III. cap. XVIII. At per Deū immortalē, quid veræ Theologię principijs magis quam hoc contrarium dici potuit? Nonne passim admonent Patres, distinguendum esse inter ministros gratiæ, & auctorem gratiæ, qui est solus Christus? Nonne etiam Scholastici discrimen statuunt inter *claues auctoritatis & claues ministerij*? Nonne etiam Magister Sententiarum, lib. IV. distinct. XVIII. clarissimis Scripturarum & B. Ambrosij atque Augustini testimonijs euincit, solum illum peccata dimittere, qui solus pro peccatis nostris mortuus est? *Homines*, inquit Ambrosius tractans hunc ipsum locum Iohannis, De Spiritu Sancto, lib. III. cap. XIX. *in remissione peccatorum ministerium suum exhibent; non jus alicuius potestatis exercent.* mox. *Isti rogant, diuinitas donat: humanum enim obsequium; sed munificentia est supremæ potestatis.* Possent in eandem sententiam plurima Patrum testimonia afferri: sed nos Locos Theologicos non scribimus. Quoniam tamen Chrysostomi verbis à Baronio hic indicatis, omnes hodie abutuntur huius paradoxi defensores; eadem operâ & sui istos erroris coarguemus, & veram illius Patris mentem aperiemus. Error Baronij & aliorum in eo est, quod neglectis tot alijs locis, vbi suam sententiam clare & perspicue Chrysostomus aperit; nonnulla vrgent in libris de Sacerdotio & tanquam simpliciter

pliciter dicta accipiunt, quæ sanctus ille vir dixit οἰκονομικῶς, id est, propter aliquam peculiarem considerationem; non autem simpliciter, neque absolute. Conati fuerant viri boni Chrysostomo persuadere, vt pateretur Episcopum se fieri, aut Sacerdotem, in spem Episcopatus. ille renuit, & singulari techna omnium conatus elusit: offendit ea res plurimos, præsertim autem consilij auctores; quorum multi ceperunt suspicari, ex arrogantia & contemptu dignitatis sacerdotalis, id fecisse Chrysostomum, quod fecerat. & erant non pauci qui hoc crederent, quiq; hanc de viro sancto famam dissiparent. Chrysostomus igitur hac occasione impulsus, libros de Sacerdotio illo tempore conscripsit. Totius illius operis pulcherrimi, præcipuus scopus est, magnitudinem muneris Sacerdotalis commendare, & modis omnibus extollere. Recte enim judicabat vir prudentissimus, suspicionem contemptus, non melius posse refelli, quàm eiusmodi scripto, quo Sacerdotij munus supra omnia humana eueheretur. Scopum auctoris illa scribentis fuisse cum primis, vt eam suspicionem quam diximus à se amoliretur, subinde ipse inculcat. Pauca loca indicabo. Libro I I. edit. Sauil. p. 16. Tomo V I. ἆρ' οὖν τὸ καταφρονεῖσθαι ἄξια ταῦτα κατεφαίνετο; ἢ τοιαῦτα τὶ, ὡς δυνηθῆναί τινα καὶ ἐπινοῆσαι κατ' αὐτῶν; affirmat his verbis, tantam rem esse munus Sacerdotum, vt ne cadat quidem in illud contemptus: neque enim posse reperiri tam perdite arrogantem, qui aduersus Sacerdotium sese efferat. Eodem spectat quod mox sequitur. Ταύτης οὖν τῆς φρικωδεστάτης τελετῆς, τὶς μὴ σφόδρα μεμηνὼς, μηδὲ ἐξεστηκὼς καταφρονῆσαι δυνήσεται; negat Sacerdotium quod conficiendæ sacrosanctæ Eucharistiæ jus habet, posse contemni ab alio, nisi furioso, aut ab vsu rectæ rationis abalienato. Sic paullo post ait, potestatem remittendi peccata, non esse tam paruum honorem, ὡς δυνηθῆναι καὶ ἐννοῆσαι, ὅτι τῶν ταῦτα πιστευθέντων τὶς καταφρονήσει τῆς δωρεᾶς. *Vt vel cogitari duntaxat possit, aliquem fidelium eiusmodi donum fore contempturum.* Clarius verò à tanti criminis suspicione se purgans, ait, ἔτι οὖν ἡμᾶς μετὰ ταῦτα τολμήσει τις ἀπονοίας κρίνειν; quasi diceret, se qui satis jam ostendisset, quàm magnifice de munere sacerdotali sentiret, eo ipso existimari debere, ab omni suspicione contemptus satis superq; purgatum. Constat ex his, opus illud scriptum esse οἰκονομικῶς, vt solent Patres dicere: qui diligenter nos admonent, eiusmodi scripta commodæ interpretationis indigere, sicut alibi ex Athanasio & Augustino obseruabamus. Solet enim in illiusmodi scriptionibus hyperbolarum multus atque ἀφειδὴς esse vsus, & omnium eorum, quæ Græci rhetores appellant dicta παρακεκινδυνευμένα, Latini *è periculo petita*. Neque hoc dico, quod existimem illis de

sacerdotio

sacerdotio libris, aliquid contineri, quod excusationis egeat, vt minus verè dictum. Apage. sunt omnia ibi pia, omnia vera; si modò accipiantur ex ipsius auctoris mente, non ex illorum libidine, qui obtentu spiritualium potestatem Sacerdotibus vindicant temporalem. idq; eo potissimum fine; vt per gradus pateat ascensus ad turrim Babylonis: hoc est infinitam illam & absolutam vnius in omnes dominationem Monarchicam. Ab horum proposito quàm longe abesset Chrysostomus, satis testatur vel vnicus in libro secundo eius operis locus, vbi negat, vllam coercendi potestatem vel datam esse Episcopis: vel si maxime data esset legibus ciuilibus, posse ab illis exerceri. vide & homiliam 11. in ep. ad Titum, & similes locos. Quod autem non crediderit hic Pater, Sacerdotes potestatem remittendi peccata, eandem habere cum Christo, quod vult Baronius; innuneris eius testimonijs potest probari. Pauca tantum hic recitabimus. In eum ipsum locum Iohannis xx. 23. scribit ille; propterea prauam Sacerdotum vitam efficaciæ ministerij ipsorum non officere: quia beneficia illa quorum administratio illis est commissa, vnius Dei sit præstare. ἃ γὰρ inquit, ἐγκεχείρισται ὁ ἱερεὺς, Θεοῦ μόνου ἐστὶ δωρεῖσθαι. Addit, nullam reperiri posse tam emendatam & perfectam vitam, quæ homini conciliet facultatem illa præstandi; nam hic sensus est istorũ verborum καὶ ὅσαπερ ἂν ἡ ἀνθρωπίνη φθάσῃ φιλοσοφία, ἐλάττων τῆς χάριτος ἐκείνης φαίνεται. Subiungit his ibidem, ne Angelum quidem aut Archangelum aliquid eorum posse operari, quæ per ministerium Sacerdotum confert Deus. Vbi vides explicationem loci à Baronio indicati, & à multis soliti afferri è libris De Sacerdotio; quo videtur Chrysostomus, super Angelos euehere Sacerdotes, propter concessam ipsis facultatem remittendi peccata. Idem in oratione de Helia & Petro caussam reddit hanc, cur neque Angelus neque Archangelus ἐπιστεύθη ἱερατεύειν, ad sacerdotium sit electus; quia natura sua quum sint à peccato immunes, peccata populi repentinis fulminibus fuerant vlturi. habitam igitur esse rationem infirmitatis humanæ, & sacerdotium hominibus esse permissum. Falsum itaque, credidisse Chrysostomum, Sacerdotes præstare dignitate ipsos Angelos. Contrà affirmat idem sæpissime, ad effectum Sacramentorum aut aliarum gratiarũ spiritualium, nihil prorsus sacerdotes conferre, nisi ministerium externum. Ad illum ipsum Iohannis versiculum; Πατὴρ καὶ Υἱὸς καὶ Ἅγιον Πνεῦμα πάντα οἰκονομεῖ. *Omnia beneficia spiritualia Pater, Filius & Spiritus Sanctus dispensant.* Sacerdos autem, quid? ὁ δὲ ἱερεὺς τὴν ἑαυτοῦ δανείζει γλῶτταν, καὶ τὴν ἑαυτοῦ παρέχει χεῖρα: *Sacerdos linguã suã commodat,*

&

& manum suam præbet. In I. Cor. hom. VIII. loquens de baptismo, οὐδὲν ἄνθρωπος εἰς τὰ προκείμενα εἰσάγει, ἀλλὰ τὸ πᾶν τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως ἔργον ἐστί. *nihil inducit homo in ea quæ sunt proposita,* (nullam vim confert aquæ) *sed id omne est opus potentiæ Dei.* hom. II. in posteri. ad Timoth. ait, sacerdotem os tantum aperire, & symbola dumtaxat perficere; rem ipsam à Deo confici. Sermone LXXXVIII. qui est in Pentecosten, de Eucharistia loquens: οὐδὲν αὐτὸς ὁ παρὼν πράττει, οὐδὲ ἀνθρωπίνης ἐστὶ φύσεως κατορθώματα τὰ προκείμενα δῶρα. *Ipse qui adest Sacerdos, nihil agit, neque possunt dona proposita ab humana natura præstari.* Nota, *nihil agit*; nempe quod ad effectum ipsius Sacramenti. Sic sæpe dicit Augustinus, potestatem Dominici baptismi in nullum hominem à Domino transmitti; sed tantum ministerium. Vide tractatum v. in Iohannem: ibi grauiter Donatistas exagitat, *quod eius potestate putarent se baptizari, cuius ministerio baptizabantur.* Idem, lib. III. de baptismo contra Donatistas: *Mali, facinorosi, carnales, animales, diabolici, à seductoribus suis sibi dari arbitrantur, quæ non nisi munera Dei sunt, siue sacramenta, siue spirituales aliquas operationes, circa præsentem salutem.* Propterea docebant iidem Donatistæ, gratiam baptismi à malo conferri non posse: quia, *Nemo dat quod non habet*: putabant enim, non solum ministerium dimittendi peccata, sed etiam potestatem, esse penes Sacerdotem: quod non longe abest à Baronij sententia, quam hic insinuat. Vide Optatum Mileu. libro quinto disputantem aduersus illam hæresin Donatistarum. Maneat ergo firmum fixumque, remittere peccata Dominum, remittere & Sacerdotem; sed cum hac exceptione, quam vt plurimis Scripturarum locis necessariam, proponit Chrysostomus I. Corinth. homil. x. & alibi. Εἰ καὶ μία ἡ λέξις, διάφορος ἡ ἔννοια. *dictio quidem vna vsurpatur, sed sensu diuerso.* Maneat etiam quod docet Paulus, neque eum qui plantat esse aliquid, neque eum qui rigat; sed Deum qui dat incrementum esse omnia. I. Cor. III. 7. ad quæ verba vide quæ notat Chrysostomus. Idem cap. IV. 2. *fidelem œconomum* esse illum interpretatur, qui herilia beneficia, quæ Dominus confert in Ecclesiam non vsurpat vt sua, aut in suo arbitrio posita; sed vt dispensator bonus illa administrat.

CXXXI. *De necessitate Confessionis, & impia quorundam dicta super absoluta necessitate tenendi in ea re silentij. Obiter Iesuita Cretensis perstringitur.*

ANNI XXXIV. Num. CXCVIII.

NEcessitatem confessionis colligit auctor, ex absolutionis necessitate. Et quidem indubitatū in Theologia est axioma, Peccata non remitti à Deo nisi confitentibus. Confessio autem alia est, quæ fit apud Deum; alia quæ apud Ecclesiæ Pastorem. De priore an sit necessaria,omnium præsertim delictorum,& vt fit hodie,accurate disserendi locus erit ad annum Domini quinquagesimum sextum, quò & Baronius lectorem reijcit. Ibi erit exponendum, vtri potius dici,censeriq; debeant rebelles lumini, sicut loquitur Baronius, verba Iobi per frigidam cacozeliam vsurpans; illine, qui doctrinam de Confessione exigi ad normam verbi diuini, praxin ad consuetudinem priorum seculorum reuocari debere contendunt; an illi, qui rem religiosam, in diræ tyrannidis instrumentum verterunt; quò vt ad parricidia Regum ac Principum & omne nefas tutius abutantur, doctrinā aliâs laudabilem de seruando silentio post confessionem auditam; in dogma nouum atque horribile verterunt, de necessitate absoluta, sigillum vti vocant, custodiendi, etiam vbi agitur de salute publica, vita Regis, aut alia re quamuis maxima. Eò enim progressa est hæc ἐθελοσεβειαοθρησκεία, aut vt dicam melius, crudelissima superstitio, vt non desint qui dicant, Sigillū Confessionis nullam omnino ob caussam violari debere aut posse: *quamuis ageretur totius Orbis salus, aut ipsius pœnitentis vtilitas; nec pro vitando vllo damno grauissimo innocentis; aut quod esset totius Orbis conflagratio, aut peruersio religionis, & omnium sacramentorum intentata demolitio.* Non fingimus nos ista ad inuidiam, vt parricidarum patronus, hæreticus infamis, Eudæmon-Iohannes Cretensis mentitur. Sunt quæ recitauimus ipsissima verba Henrici Henriguez Iesuitæ, Salamanticę professoris Theologiæ, in Summa Theologiæ Moralis, libro operis totius sexto, De pœnitentiæ sacramento, lib. III. cap. XIX. §. 5. Nec minus istis sunt horrenda, quæ in epistola ad Cardinalem Perronium nuper referebamus, partim nobis audita ex ore Bineti Iesuitæ, partim ab alijs accepta. Obsecro te pie Lector, etiámne illi sunt rebelles lumini, qui hæc nouæ doctrinæ portenta, abominantur? Verùm de his plura, σὺν τῷ ἀπορρήτῳ Θεῷ, ad annum Domini LVI. Ibi calumniam refutabimus prodigiosi nebulonis è Creta, qui ausus scribere, propterea nouam istam hæresin de absoluta necessitate

necessitate seruandi sigilli, nobis non probari; quia apud Suetonium nihil de ea inuenissemus. Probabimus rebus ipsis, quantum temporis parricidarum patronus in fugendis nouarum hæreseon illi similium venenis perdidit; tantum nos, Dei gratiâ, posuisse, in lectitandis Scripturis, & veterum omnium Patrum monumentis. Ibi ego, non apud Suetonium, quæsiui, & hoc nouæ Theologiæ caput, & multa alia quæsiui, sed non inueni.

CXXXII. *Verba Christi ad Petrum*, Pasce oues meas, *quam vim habeant: & an recte Baronius ad stabiliendam Monarchiam Pontificiam illa referat. Baronij nouæ doctrinæ & hallucinationes aliquot. Alia multa.*

Anni XXXIV. Num. CCI.

Dicebamus antea, Petram, Claues & verbum *Pasce*, tria esse quasi propugnacula, quibus multum confidant Monarchiæ Papalis hodierni defensores. Propterea Baronius loca illa Scripturæ, vbi sita hæc munimenta doctrinæ Hildebrandinæ, non contentus retulisse in Annales suos; hoc amplius, sententiæ quam tuetur illa accommodat, & vt persuadeat suis lectoribus, jam olim sic fuisse ea loca exponi solita, vehementer adnititur. De loco Matthæi, vbi est nomen Petra, dictum est affatim ad annum superiorem; de verbo *Pasce* apud Iohannem, & de clauibus, hoc loco agitur ab Annalium conditore. Igitur, quum inter omnes constet, Dominum Iesvm, Ioh. xx. 21. hisce verbis, *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos*; Apostolos ordinasse Orbis totius doctores, vt placet Cyrillo, vel vt alijs, Apostolatum jam ante illis delatum, penitus confirmasse, & plenitudine potestatis instruxisse, quæ ad tanti muneris exactissimam functionem erat necessaria; quæritur, quam vim habeat Domini dictum posterius ad Petrum, Ioh. xxi. 15. 16. 17. *Pasce oues meas*. Baronius antiquum obtinens, totam illam actionem Domini refert ad primatum Petri sanciendum, id est, ad Monarchiam vnius Ro. Pontificis in vniuersum Orbem terrarum stabiliendam. Nam vt sæpe diximus, & sæpe cogimur repetere, appellatione primatus Petri, doctrinæ Hildebrandinæ assertores, dominationem illam infinitam intelligunt, quam ipsi Papæ attribuunt. Petri nomen in eius argumenti disputationibus, ceu aliquod κωμικὸν δορυφόρημα, vt aiunt, ad speciem jactatur. Petro enim nihil quicquam hîc metitur, nihil seritur. Ro. Pontifici, non autem Petro, hæc opera omnis præstatur. Quare, quum nemo dubitet Baronium hoc loco per primatum Petri, eam quam dixi Papæ monar-

chiam intelligere; verissimè affirmare possumus, in alienissimum sensum à mente Domini, Domini verba illum torquere. Veteres Doctores, qui vel Commentarios in Iohannis Euangelium scripserunt, vel ex occasione in suis homilijs, aut alijs scriptis hanc historiam attigerunt, obseruant; scopum Domini præcipuum in hac Petri compellatione fuisse, vt ostenderet, quanti ipse æstimaret, & vt loquuntur Latini Patres, quanti meriti res esset, curam gerere de proximo, in ijs præsertim, quæ ad salutem æternam pertinent. Euthymius in hunc locum. *Christus terna vice interrogans, & idem iubens, manifestat se maximi facere præsidentiam super discipulos suos: & hanc omni cura ducit maiorem.* Græce dixit Euthymius τὴν προστασίαν τῶν μαθητῶν. sumpsit enim eam obseruationem à Chrysostomo, qui in eo sermone modò προστασίαν modò κηδεμονίαν *curam* nominat. Scribit igitur in eum locum ille Pater; posse quidem & alia nobis conciliare παῤῥησίαν apud Deum; ὃ δὲ μάλιστα πάντων, ait, παρέχον ἡμῖν τὴν ἄνωθεν εὔνοιαν, ἡ περὶ τὸν πλησίον ἐστὶ κηδεμονία. *sed quod maxime nobis conciliat supernam beneuolentiam, est cura de proximo suscepta.* Hic scopus præcipuus, vel certe vnus è præcipuis huius compellationis. Quod autem Petrum nominatim Christus compellat, rationem hanc afferunt Patres; vt Petrum magis magisq; post lapsum confirmaret, & trinam negationem trina affirmatione contraria deleret. Augustinus in Ioh. tractatu CXXIII. *Redditur negationi trinæ, trina confessio; ne minus amori lingua seruiat, quàm timori; & plus vocis elicuisse videatur mors imminens, quàm vita præsens.* Gemina his sunt, quæ scribit Cyrillus in Iohannem, lib. XII. cap. LXIV. item Isidorus Pelusiota libro I. epistola CIII. & CCCLVI. Chrysostomus quoque & Theophylactus atque Euthymius, eandem caussam breuiter attingunt: Leo Magnus, serm. I. de Petro & Paulo. *professio tui amoris in Dominum, trinæ interrogationis est solidata mysterio.* Sed præter hanc rationem, aliam quoque agnoscit idem Chrysostomus, & qui illum vbiq; sequitur, Theophylactus: προστασίαν videlicet Petri, & aliquam honoris prærogatiuam. Verba facundissimi Patris sunt: Τί δήποτε τῶν ἄλλων παραδραμὼν, τούτῳ περὶ τούτων διαλέγεται; ἔκκριτος ἦν τῶν Ἀποστόλων, καὶ στόμα τῶν μαθητῶν, καὶ κορυφὴ τοῦ χοροῦ. διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος ἀνέβη ποτὲ αὐτὸν ἱστορῆσαι παρὰ τοὺς ἄλλους. *Quid est, cur Dominus cæteros præterit, & cum Petro de his rebus loquitur? erat inter Apostolos eximius, & discipulorum os, atque illius chori vertex,* siue *coryphæus. propterea & Paulus aliquando ad eum præ cæteris visendum ascendit.* Obserua diligenter, non quærere Chrysostomum, cur aliquam Dominus Petro attribuerit in cæteros Apostolos dominationem, aut Monarchiam in vniuersum mundum; vel cur voluerit reliquos Apostolos Petro esse subiectos, iussis eius regendos,

gendos, vt hodie docetur. Sed quum sciret & crederet Chrysostomus, vt sæpe affirmat in suis scriptis, curam pastoralem ex æquo ad omnes Apostolos spectasse; meritò quærit, cur de re ad omnes in commune spectante, Petrum Christus alloquatur. Responsio plane confirmat quod diximus: ex qua potest quidem illud colligi, Petrum honore quodam præcipuo inter Apostolos, ex huius Patris sententia, excelluisse; vt qui esset os illorum, & eius chori coryphæus, quas voces anteà exposuimus: at nouam aliquam dignitatem fuisse ipsi collatam hîc à Domino, quæ dominationē in Ecclesiam & reliquos Apostolos ipsi pareret; non potest vllo pacto è Chrysostomi verbis colligi: & errant planissime, qui illa aliter accipiunt. Neq; obstat quod dicit mox τὴν οἰκουμένην Πέτρῳ ἐγχειρισθῆναι, *orbē terrarū Petro fuisse permissum.* Nam & apud hunc & apud alios Patres eadem verba sæpe leguntur non solum de cæteris Apostolis, non minus quàm de Petro, sed etiam de successoribus Apostolorum, vt probauimus jam antè, in disputatione XVI. ad annum superiorem. hoc ipso loco de Petro & Iacobo in commune dicit Chrysostomus, ἔμελλον τῆς οἰκουμένης τὴν ἐπιτροπὴν ἀναδέξασθαι. *Orbis terrarum curam suscepturi erant.* Gregorius Naz. de Athanasio: τὴν τοῦ λαοῦ προεδρίαν πιστεύεται· ταυτὸν δ' εἰπεῖν, τῆς οἰκουμένης πάσης ἐπιστασίαν. Ait Gregorius, eum qui Alexandriæ esset Episcopus, quandam Orbis terrarum præfecturam sustinere. Quare etiam hodie Patriarcha Alexandrinus nominat sese, Πάπαν, καὶ πατριάρχην τῆς μεγάλης πόλεως Ἀλεξανδρείας, κριτὴν τῆς οἰκουμένης. *Papam & Patriarcham magnæ ciuitatis Alexandriæ, judicem Orbis terrarum.* Nihil igitur, Petro tribuitur à Chrys. in expositione verborum Domini, *Pasce oues meas* (multo autem minus alibi) quod vllo modo assertoribus doctrinæ Hildebrandinæ videri possit fauere. Vtinam cum Chrysostomo Baronius sensisset; nulla nobis esset cum eo super recta interpretatione illorum verborum controuersia. Sed longe alia fuit illi mens. Percurramus leui pede ipsius verba. Ait Iohannem, postquam præcedenti capite finem videretur imposuisse Euangelicæ scriptioni, hanc historiam adtexuisse, *vt appareat*, inquit, *hæc eo consilio ipsum addidisse, quod videret ea à cæteris prætermissa; quodq; magni essent ponderis.* Verissimum est, hanc historiam magni esse ponderis, vt omnia in Scripturis; vbi nullum est iota positum temere. Verumtamen, inter contenta diuinis oraculis discrimen hoc potest obseruari; quod non sunt omnia ad salutem ex æquo necessaria. Illa simpliciter sunt necessaria, in quibus dogma aliquod continetur; putà de vno Deo, de tribus personis sacrosanctæ Trinitatis, de redemtione humani generis, per Christi sanguinem, de sacramentis, aut similibus alijs. Exempla virtutum,

tutum, aut historicæ narrationis, remissiore quadam, vt sic dicam, necessitate sunt necessariæ. Quæ pertinent ad prius genus, ea videmus ab omnibus Euangelistis, aut plerisque omnibus esse exposita. Sic de sacramento baptismi agunt omnes Euangelistæ: de S. Eucharistia, omnes prẹter Iohannem, vt quibusdam placet: nam alij aliter de hoc censent, grauibus de caussis. Hæc quum ita sint, si in illis præcipue verbis *Pasce oues meas*, continetur capitis visibilis in Ecclesia institutio, vicarij Christi, Vicedei Monarchæ, vt hodie docemur; quæro quî factum sit, vt illa à cæteris Euangelistis penitus prætermissa, ab Iohanne pene prætermitterentur? Videtur enim hic Euangelista, initio finem scribendi fecisse in fine capitis penultimi: postea verò sententiam mutauit, & caput vltimum adiecit. Quare duorum alterum fortasse, non absurde hinc colligas: aut nihil pertinere illa verba ad institutionem Capitis visibilis, Monarchæ mundi; aut si eò pertinent, non esse eum articulum tanti momenti, quanti hodie putatur esse à multis. Hanc coniecturam non parum confirmat, quod scribit Abulensis Episcopus, in Matthæi caput III. quæst. XIX. *Sciendum, quod licet omnia quæ Euangelistæ narrant, ad Christum pertineant, & nihil alienum interponant; quædam tamen sunt magis necessaria de gestis & dictis Christi. quam alia. In illis autem quæ non sunt maxime necessaria, licet sint valde vtilia, quidam eorum illa attigerunt, & alij omiserunt. In ijs verò quæ erant omnino necessaria, nullus eorum tacuit; licet quidam plura quam alij in eadem re dicant.* Ex hac obseruatione Tostati, sequitur, non plane esse necessariam doctrinam de Petri Monarchia, quum locus de Petra, apud Mattheum tantum legatur; verbum *Pasce* dumtaxat apud Iohannem. Ait auctor Annalium: *Iam ipsa piscatione typus quidam ac figura Petri primatus fuerat præsignata; dum ipse primus piscandi mijt consilium, & piscationem aggreditur: & licet alij simul rete iactarent in mare, & ad littus traherent; educere tamen illud ex aquis in terram, Petri solius fuit opus.* Equidem partem hanc narrationis Euangelicæ, mysterio non carere, lubens assentior Baronio: multa enim in Scripturis, per eiusmodi symbola scimus esse demonstrata. Sed addo obseruationi Baronianæ: hoc ipso symbolo egregiè confirmari, quod antè dicebamus: Petrum vel propter ætatem, vel ordinis caussâ, honore aliquo inter Apostolos excelluisse; imperium in collegas nullum habuisse. Ille igitur, vt sodalem se gerit: illi velut maiorem natu fratrem sequuntur præeuntem. Petri verba sunt: Ὑπάγω ἁλιεύειν, *Vado piscatum*. Vix dubitandum videtur, quin Petrus cum hæc dicebat, inuitare eos quos alloquebatur ad piscationem voluerit. jussio tamen hîc nulla: nulla dominationis vmbra. Hic typus veritati insecutæ bellissime respondet. Nam in Actis Apostolorum

rum

rum videbis sæpius incentiuum actionis esse à Petro: ipsum tamen nihil agere pro imperio, nihil quasi dominaretur in clerum, quod obseruat Chrysostomus in illum librum. Sequitur hinc, symbolum hoc nihil pertinere ad illam terribilem dominationem, quam longa dies in Ecclesiam inuexit. Sequitur etiam, illos qui eam vsurpant, nihil pertinere ad Petrum. Scilicet ille Trimalcio, fax quondam Europæ, inter Petri successores poni meretur, in cuius Dictatibus extat hæc inter alias plures eiusdem farinæ, sententia notabilis: *Quod sententia Papæ à nullo debeat retractari: & ipse omnium SOLVS retractare possit.* Quod ait Baronius, Petrum solum eduxisse rete ex aquis in terram; si verum est, miraculo factum esse, credi debet, vt indicat versus sextus. Nam si omnes simul qui erant in naui, rete cum adhuc longius à terra aberat, & à mari plurimum subleuabatur, trahere non poterant; quî potuit Petrus illud trahere, propius ad terram admotũ? Sed è veteribus interpretibus non desunt, qui existiment, Petrum traxisse non solum, verùm vnâ cum cæteris, quos indicauit Iohannes id efficere conatos, quod dicitur hîc effectum. Et hoc admodum verisimile est: licet illos exijsse è nauicula piscatoria dicat Euangelista. Cyrillus obseruat, hoc symbolo significatum esse, Apostolorum laborem non fore inanem: non igitur solus Petrus negotium confecit. Pergit: *Quem igitur piscationis symbolo nouimus coryphæum Apostolorum; Dominus alia ab his diuersa metaphora, gregis scilicet atq; pastoris, eundem vniuersalem totius Ecclesiæ demonstrat esse Pastorem.* Hîc quæri potest, quî factum sit, vt articulus fidei de primatu Petri, sic enim hodie traditur, & quidem momenti præcipui articulus; nam id quoque traditur, nusquam in Scripturis extet declaratus, nisi per symbola & metaphoras; mutationem nominis, claues, piscationem, pascendi præceptum. Et hæc quidem omnia de Petro; nam de Ro. Pontificis imperio; verbum omnino nullum; à principio Scripturarum ad finem. Igitur Hildebrandinæ dominationis fundamentum si quærimus; id situm est in dictis aliquot figuratis de Petro; & in silentio eiusdem Scripturæ de Ro. Papa. Sed quod diuinis oraculis hac in parte deerat, id Papæ ipsi abunde postea suppleuerunt. Sequitur: *Iam olim prædixerat, Tu vocaberis Cephas; Petra scilicet, super quam suam esset ædificaturus Ecclesiam*: de appellatione Cephæ id est Petri, & fundamento Ecclesiæ super Petro, id est fide Petri, satis in superioribus. Demonstrauimus, Baronium & omnes eos, qui hodie contendunt, Simonem non fuisse nominatum à Christo Petrum, sed Petram, & quidem eo sensu, quo ipsemet Christus appellatur Petra, imprudentes in horrendæ blasphemiæ crimen incurrere. Addit postremò: *Rursus eidem ipsi pollicitus erat claues, dicens,*

Tibi

Tibi dabo claues regni cœlorum; imprӕsentiarum verò hac felicius implens, ait, Pasce agnos meos; Pasce oues meas. Hic verò Baronius Nouatorem agit insigniter. Est enim noua doctrina, heri & nudiustertius nata, claues Petro promissas Math. XVI. 19. eidem Petro fuisse exhibitas Iohannis. XXI. 15. quando illi dixit Dominus, *Pasce oues meas.* Vetus & recens etiam Ecclesia vniuersa, si nouissima tempora excipias, longe aliter credidit, aliter docuit. Theophylactus in verba Christi apud Matthӕum. *Etsi solùm Petro dictum est, DABO TIBI, omnibus tamen Apostolis ea potestas data est. Quando? quando dixit, Quorum remiseritis peccata, remissa sunt eis.* Putabat nimirum Theophylactus, promissionem factam apud Matthӕum, fuisse impletam, non Ioh. XXI. 15. vt placet Baronio, cum dixit Christus Petro *Pasce oues meas*; sed Ioh. XX. 23. cum omnibus Apostolis dixit Dominus, *Quorum remiseritis peccata, remittentur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt.* Et meritò: sunt enim ipsissima verba, quibus erat vsus Dominus, cum claues promittebat. *Et tibi dabo claues regni cœlorum: & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cœlis.* Euthymius in locum Iohannis XX. 23. *Ante passionem dixerat eis, Quæcunque ligaueritis super terram, erunt ligata in cœlo: & quæcunque solueritis super terram erunt soluta in cœlo. Sed tunc quidem, hoc illis promisit, nunc autem tribuit.* Hӕc vetus doctrina, quare hodie repudiatur? aut qui veterem noua commutant, quare non dicantur Nouatores? Sed constat illis sui facti ratio. Excludendi nempe sunt cęteri Apostoli à jure clauium, & à jure pascendi: quatenus sunt hӕc iura Petro peculiariter propria, non communia omnium Apostolorum. sic enim mox docet Baronius: etiam in eo insignis Nouator, & veteris doctrinӕ desertor, vt ostendemus. Sed interim doceat me, si quis potest, quid sibi velint illa Baronij verba de Christo, *felicius implens ait?* Ego enim non capio, cur aliqua Domini actio felicior quàm alia dici queat. Mortalium actiones secundum plus & minus felicitatis sunt capaces: in Christo Deo & homine, huiusmodi intensioni aut remissioni locus non est.

CXXXIII. *Digressio, in qua expenduntur quӕ scripsit Bellarminus explicans verba Domini* Pasce oues meas. *Ostenditur vanitas aliquot illius argutiarum. Loca aliquot Scripturarum illustrantur.* ποιμαίνω *&* ποιμαίνειν *quo sensu de Regibus & ministris Ecclesiӕ dicantur.* pascere virga ferrea. *Alia.*

PRiusquam vlterius cum Baronio pergimus, pauca dicenda sunt de illius loci Iohannis interpretatione, quam nouissima tempora pepererunt: Bellarminus enim libro primo De Ro. Pontifice, verba

verba Domini ex professo explicans, ea scribit, quæ vel propter nouitatem, vel propter hominis apud multos auctoritatem, vere piorum omnium animaduersione sint dignissima. Probat omnes sine exceptione Petro (intellige autem Papam,) esse subiectos. *Commisit*, inquit, *Dominus Petro curam agnorum, id est populi Iudaici; & agnorum id est, populi Gentilis; & ouium; id est eorum, qui agnos istos pepererunt in Christo qui sunt Apostoli & Episcopi.* Hæc obseruatio speciem aliquam acuminis præ se fert: re vera soliditatis nihil omnino habet. In re autem tanta friuolas coniecturas sequi, oleum est & operam perdere. *Agnos* & *agnos* habet Latina versio: ea res occasionem præbuit huic subtili commento. Si hoc tantum dixero, Græcam veritatem aliter habere, & *oues* in ea appellari, quos vult Bellarminus esse agnos, corruat necesse est totum Bellarminianum commentum. Sed quia ille Græci textus emendatione suam expositionem tuetur; age, rem pressius examinemus. Trinum Christi mandatum ita concipitur in libris Græcis. βόσκε τὰ ἀρνία μου· ποίμαινε τὰ προβάτά μου· βόσκε τὰ προβάτά μου. *Pasce agniculos meos: pasce oues meas: pasce oues meas.* neque vlla quod sciam, in scriptis codicibus diuersitas: nisi quod viri quidam doctissimi testantur, se in vno vetustimo ms. etiam in primo loco προβάτια pro ἀρνία scriptum reperisse. In Latina verò interpretatione, sic: *Pasce agnos meos: Pasce agnos meos: Pasce oues meas.* Bellarminus, vt quod cupit efficiat, Græcam lectionem ait corrigendam in secunda enuntiatione, & scribendum προβάτια; quia Ambrosius in vltimum Lucæ caput, vertit *oiculas*. Sed hoc, aut falsum est, aut certe parum firmũ. Nam habet quidem Ambrosius vox *oiculas*: sed quam ipse Latinum interpretem secutus, de suo vsurpauit in locum dictionis agnos, quæ apud interpretem; quippe, siue dicas *agnos*, siue *oiculas* non multum sane interest, etsi aliquid fortasse interest. Ambrosium verò quando illa scribebat, Græca non habuisse ante oculos, apparet ex illa quæstione quam mouet super vocibus *diligo* & *amo*. Sic ille: *Illud quoque diligentius intuendum, cur cum Dominus dixerit Diligis me? ille responderit, Tu scis Domine, quia amo te.* affert deinde Ambrosius distinctionem, eruditam illam quidem; sed quæ vocibus Latinis *diligo* & *amo* quæ habet Latina versio, potius conueniat, quàm Græcis Iohannis, ἀγαπᾷς με, & φιλῶ σε: quæ videntur posita ab Iohanne sine vllo discrimine; quare etiam Latina eodem modo accipienda esse adnotat Augustinus: qui mihi videtur ad obseruationem Ambrosij respexisse, cum ista scribebat, tractatu in Ioh. CXXIII. *Vbi etiam demonstratur vnum atque idem esse, amorem & dilectionem; nam etiam Dominus nouissime*

non ait Diligis me, sed amas me. Quod si inter voces quibus Iohannes vsus aliquid est discriminis ponendum: dici potest non absurde; Iohannem in Christi interrogatione vsum esse verbo ἀγαπᾶν semel atq; iterum, vt significaret, Christum desiderasse in Petro amorem perfectum, qualis Deo debetur. Nam in Scripturis, quoties fere amor Dei præcipitur, non φιλεῖν verbum vsurpatur à Græcis scriptoribus sacris; sed ἀγαπᾶν; vt Deuter. v i. 5. x i. 1, Matth. x x i i. 37. Luc. x. 27. & amor erga Deũ aut proximos in Scripturis ἀγάπη dicitur, non φιλία. Petrus igitur, qui interrogatus bis per verbum ἀγαπᾶν, semel per φιλεῖν, semper respondens vsurpat verbum φιλῶ; videri queat seriò jam conscius suæ infirmitatis, consulto consilio, verbum aliquod Syriacum vsurpasse, quod Græco φιλῶ magis respondet, quàm τῷ ἀγαπῶ, quod Iohannes in suo Euangelio seruauit. Ex his constat, Ambrosium Græca non consuluisse, cum *ouiculas* eo loco dixit. quare emendatio Bel. conclamata est. nam eius lectionis neq; apud Græcos Patres, neq; in antiquis mẽbranis vlla mẽtio. Contrà, scriptũ jam olim fuisse πρόβατα, suadet Syrus Paraphrastes, qui vertit עֶרְבַי: nam & Mat. x. 6. atq; alibi πρόβατα exposuit עֶרְבָא. quãquã videtur Syrus in exponẽdo hoc loco, nõ adeo proprietatẽ dictionũ attendisse, quàm sectatus esse varietatẽ: in singulis enim interrogationibus vocẽ mutauit: quum in Græco sint tantũ duo, ἀρνία & πρόβατα: & in Latino quoque duo, *agni* & *oues*. Arabs contrà, vnica voce in tribus interrogationibus est vsus. Ætate quidem Theophylacti lectum esse πρόβατα, non προβάτια, declarat ejus interpretatio. Nonnus quoque Theophylacto antiquior, sic legit; Ἡμετέρων ποίμαινε νομήια πώεα μήλων. *Humanos ouium nostrarum pascito greges.* Sed etsi constaret scripsisse Iohannem προβάτια; alia tamen ratio afferri posset, haut paullo quàm Bellarminiana solidior. Valet enim ea nominum forma, vt diuinitus explicat B. Bernardus sermone I V. in Cœna Domini, ad vehementiam amoris declarandam, & affectum tenerrimũ. Hinc illa apud eundem Iohannem XIII. 33. Τεκνία, ἔτι μικρὸν μεθ' ὑμῶν εἰμι. *Filioli, adhuc modicum, vobiscum sum*: quę sunt paterni affectus verba plenissima. Sic apud diuinum Paulum, Gal. I V. 19. τεκνία μου, οὓς πάλιν ὠδίνω. & in prima Iohannis epistola septies illa vox reperitur, sinceri & ingentis, vt dixi, affectus index. Dominus igitur cùm dicit ἀρνία & προβάτια, si ita scripsit Ioh. non ad subtilitatem Bellarminianam respexit; sed illum proculdubio inenarrabilem amorem suum erga electos declaratum iuit, quem verbis, factis, semper demonstrauit; vt præ cæteris inculcat Iohannes. Sine caussa interpretes hanc teneritudinem affectus in Christo, dissimulant hoc loco, vertentes *agnos*, quum debuissent *agniculos*, vel *agnellos*: nihil enim

enim in Scripturis est otiosum; non dictio, non dictionis forma, non syllaba, non litera. Ac videtur Ambrosius hanc ob caussam, *ouiculas* forma diminutiua dicere maluisse, quàm *agnos* cum vetere: quum fortasse meminisset, in Græcis extare vocem προβάτια: etsi in secunda interrogatione aliter habent Græca; cuius diuersitatis illi tunc in mentem non veniebat. Iam quod Bellarminus *oues* interpretatur de Apostolis & Episcopis; de his quidem verum est: at de illis, noua interpretatio ea est, vel paucorum veterum; qui tamen de Monarchia Hildebrandina ne cogitabant quidem. Vult verò Bellarminus, Apostolos, non solum Christi respectu fuisse oues; vt erant re vera: sed etiam Petri; in cuius potestate ipsi fuerint, vt ab illo regerentur; tanquam à superiore, imò tanquam à Domino & Monarcha: nimirũ ex illa sua interpretatione, *Pasce, id est, more Regis impera.* Sed hęc sunt mystarum è schola Hildebrandi effata recentia, & cum Scripturis non minus, quàm cum omnium meliorum seculorum Patribus è diametro pugnant. Adeóne verò frontem perijsse de rebus, vt nihil pudeat viros graues, qui odium Nouatorum, quos ipsi appellant, verbis profitentur, tam noua, tam olim inaudita comminisci? Cedo enim vel vnum è Græcis aut Latinis Patribus, qui hanc expositionem sit secutus. Paparum commenta, vt honori suo velificarentur, nihil moror. Sed ne horum quidem aliquis è vetustioribus proferri potest, qui τὸ *Pasce* exposuerit cum Bellarmino. Ne Leonem quidem Magnum excipio; qui vnus ex antiquis Papis Petro plurimum videtur tribuisse. Theophylactus verò quàm diuersè? Ἀρνία, inquit, τάχα τὰ εἰσαγωγικώτερα· προβάτια δὲ τὰ τελειότερα. *Fortasse per agnellos intelliguntur rudiores: per oues perfectiores.* Euthymius: *Agni & oues dicuntur discipuli,* (olim Christiani omnes nominabantur discipuli & discipulæ;) *propter simplicitatem ac promptitudinem, ad hoc vt immolentur. & rursum agni quidem imperfectiores, oues autem perfectiores.* Idem sibi volunt & Latini, qui dicunt, Petro traditos esse pascendos, incipientes, proficientes & perfectos. Quod quidem verum est: sed non vni Petro proprium; verùm omnibus Apostolis commune. Quos omnes quum fateatur Bellarminus, illis verbis, *Sicut Pater me misit, ita ego mitto vos,* fuisse institutos Christi vicarios; quippe τὸ Χριστοῦ ἔργον διαδεξαμένους, vt loquitur Chrysostomus in illa verba; & quidem vicarios *apud omnes gentes,* Matth. XXVIII. 19. Luc. XXIV. 47. quæ malùm insania est, quis furor, vicarijs Christi, plenitudine potestatis præditis, (ita docet etiam Tostatus sentiendum esse de omnibus Apostolis, præfatione Comm. in Matthæum:) alium præter ipsum Dominum imponere Monarcham, è cuius nutu pendeant? qui se illorum iactare potuerit dominũ

& Regem? Nam Pasce Bellarmino est, Rex esto. Hæc falsa sunt, putida, denique noua commenta; & qui illa defendunt, certissimi Nouatores. Iam quum in his tribus interrogationibus, duobus verbis vsus sit Iohannes, βόσκε & ποίμαινε; atque horum alterum, (nempe βόσκε) bis vsurparit, in prima & tertia compellatione; eius tamen Bellarminus rationem nullam habet; alterum, quod semel positum est, vrget acriter & spem victoriæ in eo cum maxime ponit. Ratio est, quia, vt Theophylactus obseruat, βόσκειν. curam mitiorem significat: ποιμαίνειν, acrioris imperij videtur habere significationem. τὸ ποιμαίνειν, ait, ἤδη καὶ σκληροτέραν ἐπιστασίαν ἐμφαίνει· τὸ δὲ βόσκειν, τὴν ἠπιωτέραν. Quia igitur ad optatam monarchiam parum facere videbatur verbũ βόσκειν, propterea de illo, etsi bis posito, est altum apud Bellarminum silentium. Non ita Græci, qui obseruant, Christum his duabus dictionibus, Apostolos admonuisse; vt tam humiles ouiculas, quam validiores oues pariter curarent: & sic erga tam has, quàm illas se gererent, vt rationes ipsarum postularent. Vide Theophylactũ. Latinus vnica voce est vsus *Pasce*; quæ Græco βόσκε melius respondet, quàm τῷ ποίμαινε. *pasco* enim est à βόσκω. nam *b* & *p* literæ sunt permutabiles; vt πύξος *buxus*; Syrus & Arabs vnico verbo vsi, & quidem eodem רעי. Bellarminus igitur multa disserit, vt probet, ποιμαίνειν significare *regere* ac *præsidere*: ac propterea Petrum, quando illi dictum est ποίμαινε, ea voce constitutum esse Rectorem & Præsidem Ecclesiæ: atq; vt viam sibi muniat ad illam nobilem expositionem, *Pasce, id est, Regio more impera*; notissimum poetæ locum affert, qui Regem Agamemnonem dixit ποιμένα λαῶν, *pastorem populorum*. Affert etiam illud Matth. 11. *Ex te mihi exiet Dux, qui regat populum meum.* vbi quum Græca habeant ποιμανεῖ τὸν λαόν, in Michæa tamen, vnde locus putatur depromptus, non est verbum רעה *pasco*, sed משל quod est *dominari*. At hæc omnia frustra: & hæc dicere, aërem est verberare. Ποιμαίνω siquidem & ποιμὴν, *pasco*, & *pastor*, quoties de Regibus dicuntur, scopus metaphoræ illius est, officium Regis denotare, vt diligenter & leniter populum curet, sicut pastores solent circa oues esse & mites & seduli. Nam vt ait Gregorius Naz. oratione I. in elegante descriptione muneris pastoritij, ὁ ποιμὴν ὀλίγα μὲν τῇ βακτηρίᾳ, τὰ πολλὰ δὲ τῇ σύριγγι, *pastor non multum vtitur pedo, fistula verò plurimum.* Ideo & Basilius Seleucensis, homiliam in illa apud Iohannem verba scriptam, *Ego sum ille pastor bonus*, ita orditur: Ἡδὺ τὸ χρῆμα, ποιμὴν τοῖς ὄρεσι νέμων τὰ τῆς θρέμματα τῶν ἀγέλας καὶ σύριγγος ἤχῳ πρὸς τὴν νομὴν διεγείρων τὰ ποίμνια. Quia enim oues, genus est animantium mitissimarum; præfecturam quoque pastoris mitissimam esse debere, meritò est creditum. Iccirco Hierony-

mus

mus in hæc verba Ezechielis cap. XXXVII. 24. *David Rex super eos, & pastor vnus erit omnium eorum*, scribit sic: *tantæ erit clementiæ, vt non solùm Rex, sed & Pastor appelletur; eo quod superbum nomen imperij pastoris vocabulo mitiget.* idem epist. ad Damasum, *à pastore præsidium ouis flagito.* significans, propterea Episcopos appellari *pastores*, vt meminerint debere se præsidium & omne auxilium fidelibus, suæ curæ creditis. Grammatici Græci obseruant, nomen ποιμὴν, cùm metaphorice sumitur, vt in illo de Agamemnone, ποιμένα λαῶν, significare, κηδεμόνα, *curatorem*: & ποιμαίνειν, cùm ad Reges aut magistratus transfertur, significare φροντίζειν, *curare*, sollicitum esse de commodis eorum, quorum pastor audis. Clemens Alexandrinus Pædag. lib. I. cap. VII. scribit in eam sententiam; Dominū, quando se dixit, *Ego sum ille Pastor bonus*, hoc voluisse declarare; se esse ἐκ τῶν νηπίων κηδεμονικὸν ποιμένα. *pastorem illum, qui infantium commodis sollicite prospiciat.* Quam etiam ob caussam Propheta Haias de Christo ait, cap. XL. 2. *Sicut pastor gregem suum pascet: in brachio suo congregabit agnos, & in sinu suo leuabit, fœtas ipse portabit.* ex quibus diuinis verbis luculente apparet, Christum non propter dominationem, quam obtinet in suos, dici Pastorem: sed propter amorem ipsius tenerrimum in fideles, & curam quam habet de ipsis inenarrabilem. Hilarius in Psalmum II. *Ne quis temerariæ huic & impiæ præsumptioni locus pateat, proprietates ipsæ verborum in Romanam linguam translatorum, cognoscendæ sunt. Namq; id quod nobiscum est, reges eos in virga ferrea, quanquam ipsum reges, non tyrannicum, neque iniustum sit; sed ex æquitatis & moderationis arbitrio, regimen rationale demonstret: tamen molliorem adhuc regentis affectum proprietas Græca significat. Quod enim vobiscum est, reges eos, cum illis est* ποιμανεῖς, *id est, pastoraliter reges, regendi scilicet eos curam affectu pastoris habiturus.* En luculente à magno Doctore expositum, quid significet *pastor* & *pascere*, cùm de rectoribus Ecclesiæ vsurpantur. Augustinus explicans verba Iohannis X. 2. *Bonus pastor ponit animam pro ouibus*, affert hæc ipsa Domini verba ad Petrum, *Pasce oues meas*, & illa sic interpretatur, *pone animam tuam pro ouibus meis.* Deum immortalem! quam diuersa est hæc expositio, ab illa Bellarminiana, *Pasce, regio more impera.* Vide epistolam Chrysostomi LV. ad Gerontium presbyterum; vbi de officio disserit boni pastoris in ouiū periculo. Neque hoc dicimus, quod putemus, Pastores Ecclesiarū spirituali potestate animaduertendi, spirituali modo, in rebelles, carere: sed vt probemus, defensores Pontificiæ monarchiæ, cùm verbum ποιμαίνειν vrgent, vt Hildebrandinam doctrinam stabiliant, quod facit Bellarminus, facere imperite, absurde, ridiculè. Nam si vim verbi & proprietatem Grecę dictionis vrgere velis; melius ac verius è voce ποιμαίνειν

colligas,

colligas, officium boni pastoris esse, vt diuinis oraculis gregem suum assidue pascat, & in Scripturarum lectione, vel auditione, suos assidue exerceat. ποιμαίνειν enim est ἐν τῇ πόᾳ ἐᾶν, *manere in herba virente.* diciturque de bono pastore, qui oues sui gregis ad læta pascua ducit, & vt loquitur Gregorius Naz. τῶν χωρίων ἐπισκέπτεται τὰ ἔνυδρα καὶ ἐπίνομα. *loca diligenter inquirit irrigua & compascua.* hoc pastoris ouium irrationalium exemplũ, pastor fidelis ouium rationalium, imitatur: & quum harum ouium πόα & pabulum, sit verbum Dei; id sedulò agit, vt suus grex in auditione, meditatione, lectione, praxi denique Scripturarum, iugiter occupetur. Istud est vere ποιμαίνειν, siue ἐν τῇ πόᾳ ἐᾶν; istud est vere pastorem esse. Nam alimentum ouium Christi esse vocem ipsius quis sanus dubitat? quum vt eleganter Basilius Sel. ait, ψυχῆς ἐστὶ τροφὴ θείων λόγων ἑστίασις, *anima nutrimentum sit, vt diuinos epuleretur sermones.* & ante hunc dixerat Athanasius dialogo II. contra Maced. τροφὴ ψυχῆς ἡ γραφή, *Scriptura, pabulum est anima:* Cæsarius Arelatensis, homilia XX. *Lumen anima, & cibus æternus, non est aliud, nisi verbum Dei.* Eucherius Lugd. de die natali Domini. *Spiritualiter stabulum Ecclesia, præsepe scriptura diuina, pastores vero, Episcopi & doctores intelliguntur.* mox: *Vnde scriptum est, Animalia tua Domine inhabitabunt in ea: hæc autem animalia quasi in præsepio, in diuina scriptura, cibis spiritualibus nutriuntur.* & hoc Patres Græci ac Latini locis innumeris studiosissime inculcant. Propterea Nonnus, vocem Dominicam PASCE, sic expressit, Ἄρνας ἐμοὺς ποίμαινε σαόφρονας αὔλιον βίβλων. *Pascito Petre meos Scripturæ floribus agnos*: licentius quidem, vt Paraphrastes; sed pie, sed docte, & ex Ecclesiæ veteris fide. Nam vt Leo magnus ait, serm. I. de Petro & Paulo, cum dixit Christus Petro, *Pasce oues meas*, nihil aliud quæsitum ab eo est, *quàm vt pascendis eius quem diligeret ouibus, cibum, quo ipse erat opimatus, impenderet.* Spero vere pios non negaturos, hanc grammaticam obseruationem, probabiliorem esse illorum acumine Sophistico, qui è verbo *Pasce* terribilem omnibus Principibus Papæ monarchiam eliciunt. Quod Bellarminus obseruat, pro ποιμανεῖ quod habetur apud Matthæum II. 6. legi apud Michæam ימשׁל quod dominari significat; & id quoque in argumentum dominationis trahit; demiror non vidisse illum, quam facile, quam solide, hæc argumentatio verti in contrarium queat. Nos igitur Bellarmino respondemus. Epiphanium vere & sapienter monere; extare in Scripturis quasdam vt ipse appellat προασφαλίσεις, *præcautiones* possumus nominare, siue *præmunitiones* aduersus futuros errores, quos quandoque emersuros Spiritus Dei præuidebat. Exempla harum præcautionũ alibi explicamus accurate ex eodem Patre. In eum censum referri debet hæc vocis Hebraicæ

braicæ mutatio in aliam nonnihil diuersam. An enim temere factum putamus, quod vox Michea, quæ dominationis significationem habet, in aliam sit mutata, quæ minus regimen, vt probauimus, denotat? nam Septuaginta aliter verterant, εἰς ἄρχοντα ἐν τῷ Ἰσραήλ. Magnus Chrysostomus hom. in Gen. XVIII. obseruat, Scripturarum eam esse præstantiam, vt nulla sit in ijs syllaba, nullus apex, qui non contineat ἰδίᾳ ἐγκατορυγμένον θησαυρόν, *aliquem intus latentem thesaurum.* Credamus igitur, etiam huius mutationis aliquam esse caussam, & latere mysterium. Vidit hoc acutè Maldonatus, & caussam attulit hanc: *Quod pro* משל *dominetur*, ait, *interpretati sunt* ποιμανεῖ, *pascet, regendi modum declarare voluerunt: futurum significantes, vt Christus non in virga ferrea, vt gentes; sed in pedo benigni pastoris, cuius oues essent propria, populum suum regeret.* Igitur, vel auctore Maldonato, ποιμαίνειν dicitur Christus suas oues, propter regimen mite & benignum, quo illas regit. Hoc si verum est; est autem verissimum; errat Bellarminus immaniter, qui verbum ποιμαίνειν vrget ad stabiliendam illam monarchiam, per quam jus sibi vindicant Papæ ludendi capitibus Regum, qui dicto audientes non fuerint. Istud, Bellarmine, ποιμαίνειν non est, sed ἀλαζονεύεσθαι, aut si vis scapham scapham, τυραννεῖν. Sed addit alium locum ex Apocalypsi XIX. 15. *& ipse reget eos in virga ferrea.* nam in Græca veritate legi, αὐτὸς ποιμανεῖ αὐτοὺς ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ. neque videt Bellarminus elegantissimam illius loci acyrologiam; per quam pastori virga ferrea tribuitur, quod nunquam auditum est, & à pastoris munere est alienissimum. Sed est ita dictum, vt si pater aut magister dicat discipulo rebelli, δεῖ σε παιδεύειν ἀγχόνη. Castigatio puerilis, quæ à parente fit, vel præceptore, παιδεία dicitur; & παιδεύειν, *dare pueris disciplinam.* improprie igitur dicat aliquis pater, filium debere παιδεύεσθαι laqueo; hoc significans; quia paterna castigatio nihil proficiat, opus esse publica magistratus. laqueus enim non est instrumentum paternæ castigationis, sed publicæ pœnæ quæ exigitur à magistratu. Sic pastor castigat oues pedo; virgæ ferreæ nullus vnquam illi vsus. Quare Christus qui non solum pastor est Ecclesiæ, sed etiam Rex & iudex supremus, ἀκύρως quidem, sed elegantissime dicitur, illos qui pedo regi non potuerint, virga ferrea olim pasciturus, id est, puniturus & perditurus. Hoc verò de Christo dicitur, non quà pastor tantum est Ecclesiæ, aut ἀρχιποίμην, vt appellatur à Petro; sed quà Dei Filius, præmiorum & suppliciorum quæ homines manent, vnicus arbiter. propterea illo ipso loco statim subijcit Euangelista Iohannes, *Et habet in vestimento, & in femore suo scriptum*, REX REGVM & DOMINVS DOMINANTIVM. Audebitne aliquis seruus seruorum Dei ea sibi vindicare,

dicare, quæ de Christo dicuntur, vt est Rex regum, Dominus dominantium? Addit postremò Bellarminus testimonia veterum Patrum; quę omnia si ex auctorum mente exponantur, hodiernam opinionem de monarchia Pontificia funditus euertunt planissime. Sed nos illo misso, ad Baronium redeamus.

CXXXIV. *Refutatur sententia Baronij, super nonnullis quæ vni Petro peculiariter fuisse tributa scribit.*

ANNI XXXIV. Num. CCII.

QVi hodie pro Monarchia Pontificia, ceu pro aris & focis pugnant, vt certa & expressa Patrũ testimonia, quibus hoc cõmentum destruitur, eludant, multas distinctiones coguntur comminisci, tam inauditas veteribus, quàm ipsa Monarchia vnius in Ecclesia fuit illis incognita. Eiusmodi illa est, quam hîc proponit Baronius. Ait, Dominum quædam Apostolis esse largitum, communia ipsis omnibus: quædam Petro concessisse, ipsi peculiaria. De communibus nulla dubitatio; peculiariter autem Petro propria recensentur hæc quatuor. I. *Tu vocaberis Cephas*: II. *Tu es Petrus; & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*: III. *Tibi dabo claues regni cælorum*; IIII. *Pasce agnos meos, & pasce oues meas.* Horum quatuor, primum nemo negabit Petro fuisse proprium: nemo enim præter hunc ex Apostolis Cephas est appellatus. Sed si hoc voluit Baronius, Petro peculiarem à Christo honorem esse habitum, vt nouum illi nomen imponeret, errauit, vt satis antè probauimus. de cæteris verò tribus, falsissima est Baronij affirmatio, & Scripturis ac Patribus manifestissime repugnans. Paulus Apostolus, Eph. II. 20. Ecclesiam fundatam esse affirmat super fundamento non vnius Petri, sed Apostolorum. huic sententiæ non veretur Baronius suam hîc opponere, docens: *Ecclesiam super Petro peculiariter esse fundatam, & non super cæteris.* vtri credemus? Christus quas promiserat claues Apostolis, Petrum alloquens, Math. XVI. iisdem Apostolis exhibet Ioh. XX. Baronius negat, & vni Petro affirmat traditas. *Pascere oues Christi* adeo commune fuit munus omnium Apostolorum, vt in genere ad omnes pertineat Rectores Ecclesiarum; qui propterea in Scripturis pascere dicuntur sæpe, & nominantur è re pastores. Baronius Petri vnius proprium jus vult fuisse, vt pasceret oues Christi. Opponimus nos istis nouitatibus veterem Ecclesiæ doctrinam, cuius tot sunt testes, quot fere sunt Patres quorum libri ad nos peruenerunt. Vnus Augustinus pro omnibus esto: De agone Christiano, cap. XXX. *Non sine caussa*

inter

inter omnes Apostolos huius Ecclesiæ Catholicæ personam sustinet Petrus; huic enim Ecclesiæ claues regni cœlorum datæ sunt, cùm Petro datæ sunt: & cùm ei dicitur, ad omnes dicitur, Amas me, pasce oues meas. Tolerabilius erraret Baronius, si diceret, quod multi hodie eiusdem sectæ dicunt; communia quidem omnibus Apostolis etiam illa tria fuisse, quæ ipse facit Petro propria: verùm peculiari modo quodam eorum dispensationem & administrationem Petro fuisse permissam. Quin ipse Baronius paullo post in horum castra videtur sese recipere.

CXXXV. *An distinctionem à Baronio proditam agnouerit Cyprianus.*

ANNI XXXIV. Num. CCIII.

ALlatæ modò distinctionis assertor primus profertur Cyprianus. Qua autem fide? pessima, vel teste Bellarmino. Baronius locum è lib. de vnit. Ec. affert, vt probet, ius clauium, & pascendi, item fundamenta Ecclesiæ ponendi aut sustinendi, proprie in Petrum esse collata. Bellarminus contrà, lib. IV. de Ro. Pontifice, cap. XXIII. describit eadem Cypriani verba, & ex ijs conclusionem hanc elicit. *Vbi vides, ait, idem dari Apostolis per illa verba,* Ego mitto vos, *quod Petro fuerat promissum per illud,* Tibi dabo claues; *& postea exhibitum per illud,* Pasce oues meas. *Constat autem per illa,* Tibi dabo claues, *& per illud* Pasce oues, *intelligi iurisdictionem plenissimam etiam exteriorem.* Quare, auctore Bellarmino falsa est Baronij sententia. Sed & Bellarminus fallit ac fallitur, cum non veretur dicere eo loco & alibi, doctrinam Cypriani non impedire Petri primatum. Nam qui hodie dicitur Petri primatus, (ea autem est, Papæ Monarchia absoluta,) cum dictis factisque Cypriani non magis potest consistere; quàm duæ propositiones ἀντιφατικῶς oppositæ, possunt simul esse veræ. Sexcentis hoc posset argumentis probari è scriptis pij illius Martyris: & nos jam aliquid ea de re diximus ad annum XXXIII. disput. XIV. & XVI. Hîc sufficiat dixisse, vel ex ijs quæ scribit B. Augustinus contra Donatistas, varijs in libris tomi VII. liquidò constare posse; adeo non agnouisse Cyprianũ doctrinã de Monarchia Papæ; vt ne B. quidẽ Augustinus id vnquam fit suspicatus. Meminit tot locis Augustinus in septem libris de vno baptismo, & alijs contra Donatistas, eius controuersiæ, quæ fuit inter Stephanum Papam, & Cyprianum, quo auctore Donatistæ suum errorem tuebantur. Quæro igitur, quum nihil sit prætermissum ab Augustino, quod ad rem faceret, vt Donatistas ad sanam mentem reuocaret; cur nunquam in tot libris de Monarchia Papæ vllum facit verbum? cur tacetur Papæ infallibilitas, quæ hodie

veri & falsi norma proditur? cur vicariatus Christi vel Dei, cur illa iura quæ continentur dictatibus Hildebrandi silentur? cur tot locis Stephanus & Cyprianus sic componuntur, vt duo magni Episcopi, potestate in Ecclesia Dei pares? Vnicum exempli gratia locum proferam. De vnico baptis. contra Petil. cap. XIV. *Ecce duo erant vno tempore, vt de alijs taceam, qui diuersa sentiebant. Duo erant eminentissimarum Ecclesiarum, Romanæ scilicet, & Carthaginiensis Episcopi, Stephanus & Cyprianus, ambo in vnitate Catholica constituti. Quorum, Stephanus baptismum Christi in nullo iterandum esse censebat, & hoc facientibus grauiter succensebat. Cyprianus autem in hæresi vel schismate baptizatos, tanquam non habentes baptismum Christi, baptizandos in Ecclesia Catholica existimabat. Multi cum illo, quidam cum isto etiam sentiebant; vtrique cum eis in vnitate consistentes.* Hæc Augustinus. Sed de mente Cypriani, accuratius alibi, propitio Christo.

CXXXVI. *An Hieronymus agnouerit superiorem distinctionem à Baronio proditam. Mens illius in epistola ad Damasum explicatur.*

ANNI XXXIV. Num. CCIV.

PRoximus allatæ distinctionis assertor profertur Hieronymus: sed melius dixero, trahitur inuitus & omnibus reluctans viribus. Quid igitur dicit ille? plane contrarium eius quod positum est in illa distinctione. Sic nempe viri boni solent, quos vis maior ad tribunal judicis pertraxerit, vt falsum testimonium præbeant: prophetam enim Balacum imitantur, quod Hieronymus hîc facit. Posuit Baronius inter Petro peculiariter tributa, quod dictum illi sit, *Et tibi dabo claues regni cœlorum.* Hieronymus contrà, illo ipso qui hîc describitur loco: *cuncti claues regni cœlorum accipiunt.* Igitur, omnes æquales potestate: & eorum successores item pares inter se, & æquales saltem ex jure diuino, si credimus Hieronymo. Notissima illius verba sunt, in epistola ad Euagrium, *Si auctoritas quæritur, Orbis maior est vrbe. Quid mihi profers vnius vrbis consuetudinem? Vbicunque fuerit Episcopus, siue Romæ, siue Eugubij, siue Constantinopoli, siue Rhegij, siue Alexandriæ, siue Tanis, eiusdem meriti est, eiusdem sacerdotij. Potentia diuitiarum & paupertatis humilitas, sublimiorem vel inferiorem Episcopum non facit: cæterum, omnes Apostolorum successores sunt.* Scire velim an distinctio Baroniana, quæ ad Monarchiam Pontificiam est excogitata, acrius confutari potuerit, quàm hoc argumento: Apostolos omnes fuisse æquales: Episcopos Orbis terrarum, illorum esse successores: ac propterea inter se æquales; vtut opibus, id est, potentia seculari differant. En testem Baronianum.

At

At dicit Hieronymus non semel, addit Baronius, *super Petrum fundatam esse Ecclesiam : eumque Principem Apostolorum & Ecclesiæ sæpe nominat : cuius successori qui non communicat, esse ab Ecclesia Catholica alienum, nec esse Christi sed Antichristi, graui assertione confirmat.* Respondeo breuiter ad duo priora. Ecclesia super Petro fundata ; nempe super fide Petri, non super illius dominatione, sicut fuse probatum ad annum XXXIII. Adde quod, Ex ÆQVO *super cæteros Apostolos Ecclesiæ fortitudo solidatur*, quod ipse Hieronymus affirmat, lib. I. contra Iouinianum, cap. XIV. Idem Petrus princeps nominatur Apostolorum, vel Ecclesiæ ; (quanquam rarius hoc legere memini, præsertim apud Hieron.) quippe, qui in choro Apostolico esset coryphæus & ordine primus. *Princeps* Latinis est, primus, sicut docuimus ad locum Matthæi. Apud Leonem Magnum in sermonibus de Petro & Paulo, Petrus promiscue dicitur, modò *princeps Apostolici ordinis*, vt in I. modò *primus Apostolici ordinis*, vt in II. ergo idem significant *princeps* & *primus*, cùm de Petro dicuntur. Intolerabilis igitur est fallacia abutentium ista voce, propter significationẽ, quam habet id nomẽ in linguis è Romana corrupta ortis. Dialogo I. aduersus Pelagianos, hęc sunt Critobuli, siue Hieronymi verba : *Vt Plato princeps philosophorũ, ita Petrus Apostolorũ fuit: super quem Ecclesia Domini, stabili mole fundata est.* Etsi claudicat in multis hæc similitudo: nam Plato suis Academicis philosophis auctor fuit & magister scientię quam profitebantur : quum contra, doctrinę Apostolicę non Petrus, sed solus Christus auctor fuerit & magister : duo tamen ex isto simili certissima consecutione colliguntur. Vnum, Ecclesiam fundatam esse super Petro, hoc est super fide & doctrina, quam annunciauit Petrus : ita vt Academicorum secta & philosophia nitebatur fundamento Platonis, siue doctrinæ quam voce & scriptis docuit Plato. Alterum ; caussam cur Petrus dicatur princeps Apostolorum, non esse dominationẽ aliquam illius, aut imperium monarchicum in collegas; nullam enim Plato vnquam in reliquos philosophos obtinuit monarchiam ; nullam more Sullæ aut Cæsaris dictaturam. Et pauit quidem Plato philosophos, viua quondam voce, postea scriptis suis, quibus etiam hodie nobilia ingenia fructuosissime pascuntur : nusquam tamen Plato discipulos suos aut sectatores ita pauit, vt illius pascere, esset more Regis imperare. Veniamus ad tertium Hieronymi locum ex epistola ad Damasum : *Petri successori qui non communicat, Christi non est, sed Antichristi.* In summa Orientis perturbatione, quum plerasque Arrianismus occupasset, venit in Syriam Hieronymus. Paullo post Ecclesiæ Antiochenæ Antistites, (illi Ecclesiæ tres præerant eo tempore ; Paulinus, Meletius, Vitalis ; duo priores orthodoxi ; tertius, Apol-

linaris sectator:) ab eo exegerunt trium hypostaseon confessionem. Erat adhuc illa vox noua, & propter nouitatem multis suspecta. Itaq; pium virum suspicio incessit, latere aliquid fraudis: *Nouellum*, inquit, *à me homine Romano nomen exigitur.* In tanta dubitatione Damasum Pontificem Romanum consulit Hieronymus. & meritò. nam quem potius consuleret, homo præsertim Latinæ linguæ, & presbyter Romanus? Oriens quidem totus illi erat suspectus, vt ipse significat principio Epistolæ; *In Oriente* inquit, *difficile, vbi fons signatus & hortus ille conclusus sit, potest intelligi.* Quid autem mirum, hominem Romanum episcopum Romanum consuluisse? Ait igitur, *Vos estis lux mundi, vos sal terræ*: Episcopos Occidentis intelligit, inter quos Damasus eminebat. Non solum autem Damasum intellectum fuisse ab Hieronymo, declarant præcedentia verba: *Nunc in Occidente Sol iustitiæ oritur*: quę de omnibus Occidentis Episcopis orthodoxis necessario accipi debent, non de vno Damaso. alioqui dixisset potius, *in vrbe Roma* quàm *in Occidente.* & multo magis sequentia verba id suadent: *Vos aurea vasa & argentea: hic testacea vasa, vel lignea.* Sicut dubitari non potest, quin vasa testacea & lignea sint præpositi Ecclesiarum Orientis: sic certum est, vasa aurea & argentea esse præpositos Ecclesiarum Occidétis, non Damasum dumtaxat: de quo solo si sensisset, cur illũ *vasa* potius, quàm *vas* dixisset? sic enim Paulus ipse *vas electionis* appellatur. Act. IX. 15. Ait; *Quanquam tui me terreat magnitudo, inuitat tamen humanitas.* appellat *magnitudinem* splendorem Episcopi Ro. qui jam inceperat, *strepitu maioris viuere census.* Memineris ad Damasum hæc scribi, de cuius magnificentia loquitur Ammianus Marcellinus, libro XXVII. *magnitudo* igitur hîc est, quam in epistola ad Euagrium nominabat *potentiam diuitiarum.* Ibi dicebat Hieronymus, quosdam episcopos *præstare potentia diuitiarum*: quosdam *paupertatis humilitatem sectari*: quam laudem Marcellinus æqualis Damaso scriptor, Antistitibus prouincialibus propriam facit: ipsum verò Damasum Hieronymus epist. sequente vocat *diuitem Pastorem*: sed omnes tamen, siue diuites siue pauperes, esse eiusdem meriti, eiusdem sacerdotij, & pariter Apostolorum successores, paullo antè dicebat idem Hieronymus: vt nullam hic liceat somniare monarchiam Ro. Pontificis ex Hildebrandi disciplina. Addit; *A sacerdote victimam salutis, à pastore præsidium ouis flagito. Facessat inuidia: Romani culminis recedat ambitio: cum successore Piscatoris & discipulo crucis loquor.* Singulari industria vir ingeniosissimus & facundissimus, Damasum officij sui admonet, vt respondere in tanto splendore positus, ne dedignetur. Tu inquis es Sacerdos & Pastor; ac propterea duplici nomine teneris petitioni annuere. Hæc quare sint

addita

addita ab Hieronymo, sequens ad eundem Damasum epistola declarat. Apparet dubitasse illum, ne difficile sibi foret à Damaso responsum impetrare: quod & videtur euenisse: ideo tam seuera obtestatione illum adiurat initio alterius epistolæ. Obijci poterat Hieronymo, non decere humilem presbyterum compellare Episcopum, tam diuitem, tam potentem, ac fuit tum Damasus: huic obiectioni occurrens, *facessat*, inquit, *inuidia*. hoc est, desinant inuidi eo nomine me reprehendere; quasi ausus sim aliquid conditione mea maius. *Romani culminis recedat ambitio*: quasi diceret; noui satis quo splendore Romani Pontifices viuant: quantam vrbis Romæ maiestas necessitatem afferat, magnifico & ambitioso cultu paratúque vtendi: sed nihil me hoc moratur; *quia*, inquit, *cum successore Piscatoris & discipulo crucis loquor*: separans his verbis munus Episcopale Damasi, à splendore Episcopi Romani: & sui officij tacitè Damasum admonens. Cæterum ne videretur adulandi studio Damasum consuluisse, profitetur id se facere, non quod fidei suæ auctorem alium præter solum Christum agnosceret: verū ideo tantùm, quod Christum sequens, lateri vellet adhærere bene sententium; ac præsertim Ecclesiæ Ro. cuius erat tum integritas fidei vniuerso mundo cognita. Ait igitur: *Ego nullum primum nisi Christum sequens, beatitudini tuæ, id est Cathedræ Petri communione consocior: super illam petram ædificatam Ecclesiam scio.* Opponit Hieronymus hæc duo inter se, quod summopere notari debet, *sequi*, & *communione consociari*. Sequimur quos agnoscimus magistros, & à quorum auctoritate fidem scimus pendere: quod jus vni Christo proprium est, exclusis omnibus, nemine mortalium excepto. Nam ipsi Apostoli, non suam doctrinam prædicarunt, sed quam acceperant à Christo, vt ait Paulus, & se ministros gesserunt, non auctores fidei. Obseruatu digna est locutio Hieronymi: *Ego nullum primum nisi Christum sequor.* Quid ais vir magne? tu solum Christum primum sequeris? & hoc audes ad Ro. Papam scribere? Ignorabas videlicet potestatem huius Vicedei, *cuius est vnius nomen in terris*, ait Hildebrandus dictatu decimo: qui in fide errare non potest: *Quia Ro. Ecclesia nunquam errauit, nec in perpetuum Scriptura testante errabit*, teste eodem Hildebrando, sententia XXI. qui est solus Rex & imperator Ecclesiæ, ac propterea *solus potest imperialibus vti insignijs*; docente eodem, sententia VIII. Hunccine Monarcham Ecclesiæ dedignabitur aliquis sequi primum? & tamen istud de se scribit Hieronymus sine ambagibus, idque in epistola ad Papam. Quem igitur honorem ille habet Damaso? quod Christum sequens, cupit consociari, & communicare Damaso: *id est*, addit, *Cathedræ Petri; quia super illam petram, ædificatam Ecclesiam scio.*

Quis

Quis dubitat *Cathedram Petri* esse Ecclesiam à Petro institutam, manentem in fide à Petro semel tradita? aut quis non intelligit, *petram*, de qua loquitur hîc Hieronymus, esse fidem rectam, super qua fundata est Ecclesia Dei? Hanc esse Patrum interpretationem verborum Domini ad quæ alluditur, satis antè demonstrauimus. Quod autẽ Hieronymus, quando dicit Ecclesiam super Petrum esse ædificatam, non respexerit ad regnum aliquod Petri, aut ad Ro. Pontificis imperium monarchicum, sed ad fidem Petri; declarant hæc ipsius ad illa Domini verba, Math. XVI. 18. *Simoni qui credebat in Petram Christus Petri largitus est nomen: ac secundum metaphoram petræ recte dicitur ei; Ædificabo Ecclesiam meam super te.* Aperte caussam impositi nominis facit, non vicariatum dominationis Christi in Ecclesiam suam: aut quod successorem aliquando habiturus esset, qui diceret cum Hildebrando, *Vnicum esset nomen in terris, videlicet Papæ;* aut cum hodiernis parasitis Paparum: *Sic volo, sic iubeo; mea supra omne Concilium est voluntas*: sed quia *credidit in Petram*; id est, propter fidem. Sic homilia altera in psal. L. apud Chrysostomum, Tomo I. pag. 703. dicitur Simon appellatus Petrus, ἐπὶ τῇ πίστει πεπηγέναι ὡς λίθος, quia *in fide erat obfirmatus, vt petra*: qua de re satis in superioribus. Ergo, CATHEDRA PETRI est cathedra rectæ fidei. Damasi autem fidem rectam fuisse, vel eo argumento potest probari: quia pleraque omnia quæ hodie in controuersiam vocantur (quod ad illa quidem attinet, quæ fidei articulos continent:) adhuc Damasi seculo ignorabantur. Nihil autem magis ætati illius Papæ fuit incognitum, quàm hodierna doctrina de Monarchia illa infinita Papæ. Adhuc æquo jure cum cæteris Episcopis Papa Ro. agebat; licet omnium fortasse ditissimus, & in magno viuens splendore; quod per se reprehendi non potest, vbi seruatur primæ fidei integritas. Itaque hunc ipsum Damasum Athanasius in epistola ad Africanos, nullo superbiore ornat elogio, quàm vt illum appellet τὸ ἀγαπητὸν ἡμῖν, *dilectum nobis.* & Hieronymus in hac epistola orthodoxos Episcopos Aegyptios, collegas Damasi appellat. *Ideo hîc collegas tuos Ægyptios confessores sequor: & sub onerarijs nauibus parua nauicula delitesco.* Meritò igitur Hieronymus, cum Cathedra Petri, aut quod temporibus illis idem erat, cum Pontifice Rom. volebat communicare. Meritò dicebat Damaso, *Quicunque tecum non colligit, spargit: hoc est, qui Christi non est, Antichristi est.* Meritò in tantis Orientis dissensionibus, hoc amuletum vsurpabat, vt ait in epistola sequente: *Ego interim clamito, Si quis Cathedræ Petri iungitur, meus est.* Olim cum sub vno Imperio beata agebat Ecclesia, & communicatio multiplex partibus inuicem intercedebat; necesse omnino erat per leges Ecclesi-

asticæ

asticæ disciplinæ, vt quicunque orthodoxus haberi vellet, cum Ecclesijs communicaret, in quibus sana doctrina vigebat. Dico necesse id fuisse: quia si suspectus aliquis fuisset, quod non communicaret cum aliqua Ecclesia orthodoxa; ad nullam aliam poterat ipsi esse aditus, nisi caussam probasset suam. Vide canonem Concilij Niceni quintum: cuius summam Ruffinus his verbis breuiter est complexus. *Ne ab aliquo expulsus, ab Ecclesia vsquam recipiatur.* Non est autem is canon à Patribus eius Concilij primò factus; sed ex antiqua disciplina, quàm fuse alibi describimus, fuit desumptus; vt fatentur sanctissimi illi Patres: *κρατείτω ἡ γνώμη κατὰ τὸν κανόνα, obtineat sententia, quæ canoni congruit,* nempe, antiquæ disciplinæ. Etsi autem in illo canone nulla est nominatim facta mentio vllarū Ecclesiarū, quibus potissimū communicare esset necesse: nemo tamen peritus veteris historiæ dubitabit, Patriarchalium sedium præcipuam fuisse habitam rationem: & quidem ante omnes Romanæ; vt omnium fere antiquissimæ, nobilissimæ, & tunc cum maxime fidei sinceritate florenti. Hodie, Ro. Imperio dudum è memoria prope hominum sublato, neque in eius locum vllo suborto, quod ita per Orbem terrarum diffundatur; communicatio qualis apud veteres fuit, locum habere non potest. Et vt cessaret hoc incommodum, quanta sit facta mutatio veteris fidei & disciplinæ, cum alibi, tum in vrbe Roma, omnes intelligunt, qui de sua solliciti salute, doctrinam Patrum antiquorum & hodiernorum Doctorum partium illarum, seriò comparare aliquando studuerunt. Hanc tantam diuersitatem, & tot nouationes in Ecclesia Ro. factas, secuta est scissura, necessaria illa quidem; sed tamen bonis omnibus deflenda: quàm plura retro secula quum parturijssent; ad extremum peperit, quod proxime est elapsum. Reuocent Papæ doctrinam temporum Damasi: tollant tot profanas nouitates posterioribus seculis inuentas: ipsi denique ad Petri exemplum sese componant, non vt paupertatem illius æmulentur; sed vt fugitiuam Petri doctrinam in Ecclesiam reuocent: & dicent omnes pij, qui vbique locorum sunt, *Qui tecum non colligit, spargit: hoc est, qui Christi non est, Antichristi est.*

CXXXVII. *Expenditur locus Chrysostomi allatus ad stabiliendam superiorem distinctionem. Defenditur vetus versio verbi ἐπιστρέφειν apud Lucam, contra Maldonatum.*

IBIDEM.

Tertius sequitur Chrysostomus; sed ipse quoque inuitus & reclamans. Quare eius locus qui in Annalibus affertur, adeo Baronianam distinctionem non firmat; vt è contrario, hodiernæ doctrinæ,

doctrinæ, de Monarchia Petri, vel Ro. Pontificis, eo ipso testimonio manifestò destruatur. Hoc satis apparet ex ijs quæ paullo antè de illo ipso loco disseruimus: vt longo jam sermone opus non sit. Antè omnia obseruet Lector, quæstionem quam proponit Chrysostomus, fide non optima referri à Baronio: *Quid tandem alijs omissis de his dumtaxat Petrum affatur?* nam illud *dumtaxat* additum est ab interprete Baroniano, quum in Græco non sit. Neque hoc nullius est momenti: vt facile prudens lector intelliget. Secundò obseruet quod antè dicebamus, quærere Chrysostomum, cur de his rebus cum Petro Dominus verba faciat, potius quàm cum alijs Apostolis: non autem quærere, cur Christus Petro Monarchiam detulerit in cæteros Apostolos. Tertiò obseruet, quæstioni quam tractat Chrysostomus nullum futurum fuisse locum, si eius ætate vulgo fuisset nota doctrina de vno capite visibilis Ecclesiæ, Romæ regnante. Nam hoc posito non potest videri mirum, cur Christus cæteris Apostolis prætermissis, vnum Petrum compellet. quem enim potius alloqueretur, quàm destinatum Monarcham Ecclesiæ vniuersæ, vicarium suum, imo Vicedeum? Atqui id ipsum Chrysostomus proponit, vt cuius caussa parum esset nota, & quam jure aliquis posset desiderare. Nondum igitur Orbi innotuerat ista quæ omnes mundi potestates absorbet, terribilis potestas. Omnino si ætate huius Patris viguisset in Ecclesia ista doctrina, Chrysostomus qui tot eius facti rationes affert diuersas; verbo se expedire potuisset, & dicere; Petrum à Domino fuisse destinatum, qui successorem habiturus esset, Regem Ecclesiæ, vel quod idem est, Pastorem, qui regio more imperaret: atque eam ob caussam nominatim eum compellari, & soli ei dici *Pasce oues meas*. Hæc erat expeditissima responsio ex hodierna doctrina. Cur hanc prætermisit Chrysostomus? Cur alias caussas comminiscitur, præ hac vna leues & pene dixerim friuolas? Prima ratio affertur hæc: *os erat Apostolorum*. & verum est Petrum pro omnibus Apostolis sæpe reperiri locutum. Sed nos non semel jam ostendimus, loqui pro aliquo, non esse argumentum dominationis, verùm ministerij potius. Vide ad annum XXXII. num. XII. & iterum ad locum Matthæi. Sequitur secunda ratio: *& princeps & vertex ipsius cœtus*: dixit Chrysostomus simpliciter, ἡ κορυφὴ τοῦ χοροῦ. interpres reddit cum fœnore, *princeps & vertex*. quo sensu dicatur Petrus κορυφὴ chori Apostolici, quo item *princeps* interdum nominetur; fusè expositum est ad pericopam Matthæi & alijs quoque locis, cum ad annum superiorem, tum ad hunc. Euicimus certis argumentis, nullam Petro dominationem, sed ordinis

dumtaxat

dumtaxat primatum ijs appellationibus attribui. Subijcit interpres Baronianus: *Propterea & Paulus eum præter alios visurus ascendit.* Chrysostomi verba: διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος ἀνέβη ποτὲ, ὥστ' ἱστορῆσαι παρὰ τοὺς ἄλλους. *propterea & Paulus aliquando ascendit, vt hunc præ cæteris viseret.* voluit Paulus & alios videre: ac præsertim τοὺς δοκοῦντας, ait ipse ad Gal. II. 2. quinam autem essent illi οἱ δοκοῦντες, id est, *celebrioris famæ*, explicat ibidem paullo post, & hos tres hoc ordine nominat, Iacobum, Cepham & Iohannem. assentior tamen Chrysostomo, optasse Paulum videre Petrum παρὰ τοὺς ἄλλους, *præ cæteris*, siue *plus quàm cæteros*. respicit enim priorem Pauli profectionem Ierosolyma, quæ videtur suscepta propter vnum Petrum, vel certe, propter illum maxime. itaq; Apostolus initio epist. ad Gal. solum Petrum se inuisisse ait, solum vidisse; aliorum Apostolorum neminem, vnico Iacobo excepto. Sed quid est, διὰ τοῦτο *propterea*? quia inter Apostolos Petri præcipua fuit auctoritas. dico auctoritatem, non dominationem, non regnum, non monarchiam è dictatibus Hildebrandi: & cum sic loquor, loquor cum veteribus Patribus. Hieronymus epistola LXXXIX. in ipsa defensione Petri contra sententiam Augustini. *Denique tantæ auctoritatis Petrus fuit, vt Paulus in epistola sua scripserit; Deinde post annos tres veni Ierosolymam videre Petrum.* Chrysostomus ipse in locum epist. ad Gal. admiratur Pauli humilitatem, qui res tantas quum gessisset jam tum, & Petro nihil opus haberet; ἀλλ' ἰσότιμος ὢν αὐτῷ (πλέον γὰρ οὐδὲν ἐρῶ τέως) ὅμως ἀνέρχεται ὡς πρὸς μείζονα καὶ πρεσβύτερον: *sed quum esset honore æqualis Petro, (vt nihil interim maius dicam;) tamen ad eum ascendit, tanquam ad maiorem & seniorem.* Vides Chrysostomum, non subijcere Paulum Petro, argumento huius visitationis, vt fit hodie: sed contra diserte affirmare, ipsum honore æqualem Petro fuisse, aut etiam superiorem ex sententia quidem sua, quam satis apertè significat & hic & alibi. Idem Chrysostomus Tomo quinto, homilia in verba Pauli Gal. II. II. Petrum defendens aduersus accusationem Pauli, laudes Petri magna facundia celebrat, & de hoc itinere Pauli ad visendum Petrum multa disserit; curam Ecclesiæ & primum honoris locum inter Apostolos Petro attribuit; at dominationem aut monarchiam in collegas prorsus nullam. Quare Baronij hîc quidem manifesta est iniquitas, ad distinctionis suæ assertionem, verbis Chrysostomi abutentis indignè, contra auctoris claram mentem: in anno verò XXXIX. manifesta est eiusdem ψευδομαρτυρία & crimen falsi; cum superiorè locum è Commentarijs in ep. ad Gal. præcipuis verbis truncatum, in contrariam penitus sententiam vertit. Postremò ait Chrysostomus: *simul vt ei ostenderet, jam sibi fiduciam habendam: tanquam enim negationis obliuisceretur,*

fratrum curam ei committit. Græca multa elegantiora, ἅμα δὲ δείκνυς αὐτὸς, ὅτι χρὴ θαῤῥεῖν λοιπὸν, ὡς τῆς ἀρνήσεως ἐξεληλαμένης ἐγχειρίζεται τὴν προστασίαν τῶν ἀδελφῶν. Veriſſimum eſt quod in ſuperioribus dicebamus; Chryſoſtomum his verbis eam interpretationem afferre, quæ eſt apud Cyrillum, Auguſtinum & alios: qui obſeruant, Chriſtum his verbis reſtituiſſe Petrum in priorem Apoſtolatus dignitatem, vndè negatione exciderat. Baronius hæc quoque male trahit in argumentum dominationis; vult enim alludi ad dictum Domini, Luc. XXII. 32. *Et tu aliquando conuerſus, confirma fratres tuos.* quem locum hodierni Sophiſtæ contendunt monarchiæ Petri, imò Papæ, ſtabiliundæ eſſe appoſitiſſimum. Sed hoc præter illos quis videt? aut quis veterum Patrum Monarchiam Pontificiam ex illis Domini verbis exſculpſit? Neque facit ad rem Maldonati acumen; qui vt à vero ſenſu illum locum facilius detorqueret, in his verbis, καὶ σύ ποτ' ἐπιστρέψας, στήριξον τοὺς ἀδελφούς, Hebraiſmum obſeruat. Vult enim, ἐπιστρέψας eſſe Hebraïcum שוב, & ſignificare; non vt habet Latina verſio Tridenti facta authentica, *conuerſus*, ſed *rurſus*. Senſum enim eſſe; Sicut ego te confirmaui, tu iterum fratres tuos confirma. Hæc interpretatio eò ſpectat, vt ne exiſtimetur Dominus, quando illa dicebat, reſpexiſſe ad futurum paullo poſt Petri lapſum. Sed fallitur Maldonatus: veriſſima enim eſt interpretatio Theophylacti, ἐπιστρέψας, τουτέστι μετανοήσας, καὶ δακρύσας, καὶ ἀπὸ τῆς ἀρνήσεως φυγών. Euthymius: *Conuerſus, poſt negationem videlicet, per fletum amarum: hoc eſt in priſtinum locum denuo reſtitutus.* Sic Ambroſius & omnes veteres interpretes conuerſionem Petri cuius hic fit mentio, expónunt de reditu ad ſanam mentem poſt negatum Chriſtum. Recte: nam ita ſolet in Scripturis poni abſolutè verbum ἐπιστρέφειν pro reſipiſcere & poſt peccatum redire ad ſe, & pœnitentia duci. itaque jungitur alibi ab eodem Luca cum verbo μετανοεῖν, Act. III. 13. μετανοήσατε οὖν καὶ ἐπιστρέψατε. Ita ſæpe vtuntur hoc verbo V. T^ti^. interpretes. Vide III. Regum, VIII. 33. & ſæpius in eo capite. Iſaiæ VI. 10. καὶ τῇ καρδίᾳ συνιῶσι, καὶ ἐπιστρέψωσι, καὶ ἰάσομαι αὐτούς. ſic ſæpe alibi. Recte igitur Vetus illo Lucæ loco, ἐπιστρέψας *conuerſus*: neque vllus ibi Hebraiſmus, quod putabat Maldonatus. Porro de ſententia Chryſoſtomi plura erunt dicenda, ſi Deus volet, ad hunc ipſum annum, num. CCXCI. vbi affirmat Baronius tanquam è Chryſoſtomo, Petrum detuliſſe Iacobo Epiſcopatum Ieroſolymorum: quod non minus alienum eſt à mente verborum Græcorum Chryſoſtomi, quæ affert Latina; quàm ab ipſa veritate eſt alienum.

CXXXVIII Hieron-

CXXXVIII. *Hieronymi locus vindicatur à praua interpretatione. Vtrum Petri potestas fuerit extraordinaria, Apostolorum ordinaria. Dissensus inter Baronium & Bellarminum.*

ANNI XXXIV. Num. CCV.

NOn pôtest concoquere Baronius, quod modò Hieronymus dicebat, *Cunctos Apostolos claues regni cœlorum accepisse.* dimissum igitur repetit; & ipsum sententiam suam, quia mutare turpe est, interpretatione lenire, vt olim Silanum, docet. Interpretatio hæc est: *Vt Apostoli æquè ac Petrus earundem clauium vsum habuerint; ordinaria potestate scilicet, dimittendi peccata. Verum quod spectat ad supremum dominium, & auctoritatem, quam per clauium traditionem significatam esse, ex claue Dauid satis confirmatur; constat Euangelij testimonio, Petro tantummodo à Domino tunc temporis fuisse promissas, ac Petro duntaxat esse datas; atque sic supremam potestatem, hoc ipso scilicet tempore, cùm à Domino eidem vniuersus grex pascendus committitur.* At hæc interpretatio eget interpretationis. Nam quis ex his satis capit mentem Baronij? Ordinaria potestas opponitur extraordinariæ. Si potestas reliquorum Apostolorum fuit ordinaria, vnius verò Petri extraordinaria: sequitur vt successores aliorum Apostolorum, eandem, etsi remissiorem, hodie obtineant potestatem, quam Apostoli habuerunt: at Petri successor ea potestate sit destitutus, quæ erat in Petro. Ratio est; quia non transit in successorem potestas extraordinaria; sed tantùm ordinaria, quæ competit ratione officij. Exemplo res fiet clarior. Prætori Parisiensi mandat Rex, vt extra ordinem jus dicat Tolosæ: hæc extraordinaria potestas in successorem illius non transibit: quia non ex officio suo, id est, vi Praturæ Parisiensis id illi jus competebat: sed extra ordinem id ei muneris Regis voluntas imposuerat. Simillime Episcopus Romæ, qui est Petri successor, nullo jure vindicare sibi poterit eam potestatem, quę in Petro fuit extraordinaria. An hoc voluit hic Cardinalis? an sententiam animi sui parum expressit? Hæc igitur prima in verbis Baronij animaduertatur absurditas: quam alij eiusdem doctrinæ assertores, vt vitarent, contrarium eius posuerunt, quod hic affirmatur. Nam Apostolos fuisse ordinarios pastores, negat expressis verbis Bellarminus De Ro. Pontifice, lib. I. cap. XII. *Hæc summa potestas,* inquit, *collata Apostolis omnibus, vt legatis, non vt Pastoribus ordinarijs.* iterum; *Apostoli extraordinaria quadam ratione claues à Christo immediate acceperunt.* de Petro autem scribit ibidem. *Claues vni tantùm datæ sunt, vt ordinario & primo Pastori, & capiti cæterorum.* Est quidem Bellarmini sententia

 falsa,

falsa, & doctrinæ veteris Ecclesiæ ἀντιφατικῶς opposita, ac proinde noua & impia; sed tamen calidius ille quàm Baronius: qui sententiâ suâ Monarchiam Ro. Pontificis, imprudens euertit. Alterum in superioribus eius verbis est absurdum, longe absurdissimum; quod in Ecclesia Dei, pretioso Christi sanguine redempta, & ipsius Sponsa, aliud supremum dominum agnoscit, quàm illud, quod vnicus & solus obtinet Ecclesiæ Dominus IESVS CHRISTVS; cuius nomen sit benedictum in secula seculorum. Amen. Quo autem jure hoc supremum dominium, vel Petrus, cuius nomen astu obtenditur, vel Papa, cuius ambitioni seruitur, sibi quæsiuit? Nempe hæc vna est ex interpretationibus dicti illius, *Tu Petre, pasce oues meas*: id est Baronio interprete, *Tu Papa Romane vindica tibi supremum dominium in Ecclesiam, & sub obtentu Ecclesiæ, in omnes Orbis terrarum Principes.* Eant nunc veteres Patres, & pueros se in Theologicis fuisse agnoscant; quibus de tot mysterijs in verbo PASCE latentibus, nihil vnquam suboluit. Interim cogitent pij Lectores, an eiusmodi interpretatio, menti Christi conueniat: quam certum est cum doctrina & praxi priscæ Ecclesiæ totius è diametro pugnare. Ait Dominus, Luc. XXII. 25. *Reges gentium dominantur eorum: vos autem non sic.* & Apostoli vnum affirmant prædicare se Dominum, nempe Iesum Christum; se autem esse seruos Ecclesiarum. II. Corinth. IV. 5. & cap. I. 24. eiusdem jam dixerat, *Non dominamur fidei vestræ.* οἷος ὁ λόγος· τοῖος ὁ βίος. Sic docuerunt Apostoli; sic vixerunt. Quis illorum aut re aut verbo supremum in Ecclesia dominium sibi asseruit? quid diuinus Petrus fecit, quid scripsit, vnde possit intelligi, tale quid vnquam venisse ipsi in mentem? Si non vsurpauit Petrus hoc jus; non habuit profectò. Ignorasse Petrum sua jura, dictu impium: vel eo nomine, quia sequeretur ex eo, Apostolû, Apostolorum principem, Gregorio VII. Bonifacio VIII. & alijs eiusdem mentis Papis fuisse inferiorem; qui istud jus suum, vt illi putabant, probe intellexerunt. Enimuerò, si Dominus quando dixit Petro, *Pasce*, regio more illum voluit imperare, & supremum dominium Ecclesiæ vsurpare; quum constet liquidò nihil vnquam regium, non insignia, non rem, vsurpasse Petrum; quomodo illum excusabimus? At non potuit Petrus jus suum exsequi; aliquis dicet, vt nuper Bellarminus. Quare igitur & cui bono, Christus Petro id jus concedebat, cuius vsurpandi potestatem nunquam erat ipsi daturus? Scitum est: Deum & Naturam nihil frustra facere. Deinde, si ad instituendas primò Ecclesias & debellandas mundi potestates, hoc jus regium & supremû dominium non fuit in Petro & cæteris Apostolis necessariû: cur erit hodie ad conseruandas Ecclesias in Petri successoribus necessarium?

sarium? Quis non potius credat, totum hoc jus regium, fabulam esse meram, & hominum ambitiosorum commentum? quia de tanti momenti re, ne vnum quidem in Scripturis verbum extat: imò, quia Scripturæ id somnium palàm reijciunt: quia praxis Petri clarissime repugnat: quia cupiditas dominandi regio more, Ecclesiæ primorum seculorum fuit incognita: postremò, quia pij Patres & antiquà Concilia, etiam in paruis rebus typhum secularem serio detestantur. Vnius Augustini locum afferam, ex illius interpretatione verbi *Pasce*, tractatu in Iohan. CXXIII. *Quid est aliud, si diligis me pasce oues meas, quàm si diceretur; Si me diligis non te pascere cogita, sed oues meas: sicut meas pasce non sicut tuas: gloriam in ijs meam quære, non tuam*: DOMINIVM MEVM, NON TVVM: *lucra mea, non tua.* Tertia absurditas in eo est, quod supremum dominium fuisse Petro datum existimat significari ex claue Dauid, cuius Scriptura meminit: id inquam, & falsum est & absurdum, vt statim demonstrabimus. Quarta siue falsitas, siue absurditas in eo posita, quod dicit claues Petro promissas Matth. XVI. 19. illi soli fuisse traditas, Ioh. XIX. 15. Hîc, si judicio & asseuerationi piorum Patrum aliquid tribuimus, multa simul peccat Baronius. Falsum est soli Petro claues fuisse promissas: nam quia, vt Patres aiunt, os Apostolorum erat Petrus, omnes Apostolos, atque ipsam Ecclesiam alloquebatur Christus, cùm Petro dixit, *Dabo tibi claues.* Falsum est, soli Petro fuisse traditas; denique illud quoque falsum est, traditionem clauium factam esse dumtaxat Ioh. XXI. 15. facta enim est & hic, & XX. 21. Non opponam Baronio aliquem eorum quos ipse Nouatores solitus appellare: ne Patrum quidem vllum ei opponam; quos omnes ad vnū esse ignaros hodiernę de Omnipotentia Pontificia doctrinæ necesse fuit: opponā ipsi æqualē scriptorē, eiusdē caussæ acerrimum patronum, Cardinalem Cardinali. Is est Bellarminus, qui loco jam indicato, docet, *Promissas claues Matth.* XVI. 19. *Apostolis datas esse Ioh.* XX. & XXI. *Nam Iohannis* XX. *cùm Dominus ait Apostolis,* Pax vobis: sicut misit me Pater, & ego mitto vos: *tum eis potestatem, seu clauem jurisdictionis attribuit: fecit enim his verbis eos quasi legatos, & nomine suo gubernatores Ecclesiæ: verbis autem sequentibus,* Accipite Spiritum Sanctum; quorum remiseritis peccata, &c. *dedit eisdem potestatem ordinis, vt supra diximus.* Ecce claues ordinis, ecce claues potestatis, siue jurisdictionis: præter quas inauditum est, inquit idem Bellarminus, alias claues esse in Ecclesia: obiter, sed vere, refellens vanissimum & putidissimum Sixti Senensis somnium, de tertijs clauibus, quas ipse *claues regni* indigetat. Quum igitur vtrasque claues Apostoli omnes acceperint; meritò concludit Bellarminus, summam potestatem Apostolis

Apostolis omnibus fuisse collatam. Itaque vana est distinctio Baroniana: nisi vana est Bellarminiana: & omnino de patronis illius absolutæ Monarchiæ Pontificiæ dici potest, *Terrigenæ pereunt per mutua vulnera fratres.*

CXXXIX. *De clauibus Petro datis. Quid sit* claues tradere; *item* soluere & ligare. *Variarum rerum ea esse symbola, neq; semper eandem potestatem designare. Illustratur locus ex Apocalypsi, & alter ex Isaia. Sobnam non fuisse summum Pontificem.* ὁ ἐπὶ τοῦ οἴκου. *Alia.*

IBIDEM.

SEquitur vt de clauibus aliquid dicamus. Quoniam igitur, clauis domus Dauid, siue clauis Dauid, non solum à Baronio, sed etiam à Bellarmino & alijs eiusdem doctrinæ patronis, in disputatione de clauibus Petri, & eius successorum, vrgeri solet; expendamus paullo diligentius, quantum ei argumento insit roboris. Scribit Baronius, ex claue Dauid constare, per clauium traditionem supremum dominium significari: atque ille duo loca adnotat, quæ sola habentur in Scripturis, in quibus clauis Dauid fiat mentio, Isaiæ XXII. 22. & Apocal. III. 7. Eadem loca affert etiam Bellarminus, (vt alios taceam,) De summo Pontifice lib. I. cap. XIII. *Per claues datas Petro*, inquit, *intelligimus summam potestatem in omnem Ecclesiam.* deinde vbi dixit, tribus rationibus id se confirmaturum: *primum*, ait, *ipsa metaphora clauium, vt in Scripturis accipi solet. Siquidem Isaiæ* XXII. *describitur depositio vnius summi Pontificis, & institutio alterius his verbis. Et dabo clauē domus Dauid super humerū eius, & aperiet, & non erit qui claudat, & claudet & non erit qui aperiat.* Respondeo; *tradere claues*, item *soluere & ligare*, metaphoricas esse locutiones, non eodē modo semper exponendas; sed diuerse pro loco, & re, & persona, qua de fit sermo. Et sæpe quidem hæ metaphoræ, ad potestatem aliquam designandam valent: at non semper eiusdem generis, neque parem. Sumuntur enim istæ translationes è more communi tradendi claues, item ligandi & soluendi. Porrò in communi vita, traduntur claues, modò vt hoc symbolo declaretur & dominatio illius qui claues accipit, & illius subiectio, qui claues tradit. Sic Regi vrbem subditam ingredienti, clauis traditur; sic vrbs quæ deditionem facit, claues victori tradit. Hîc traditio clauium, dominationis in accipiente, subiectionis in tradente, est symbolum. Aliquando acquisitio dominij, non autem dominatio intelligitur. Sic emptori domus venditor clauem tradit: atque

huiusmodi

huiusmodi clauibus traditis, possessio tradita videtur, vt ait I. C^tus^ lege 74. Dig. de contrahenda empt. Aliquando neque dominatio, neque dominium traditione clauium denotatur; sed tantùm munus aliquod aut ministerium. Cum in Rep. Quæstor instituitur, qui publicam pecuniam tractet, clauis illi traditur ęrarij: & paterfamiliâs cùm promum condum instituit, cellæ penuariæ clauem ei tradit. In hoc exemplo, clauis traditio, ministerij symbolum est in accipiente; in tradente, herilis imperij. In superiore exemplo, indicium est publici muneris, quod accipit Quæstor, vt Reipublicæ ministret: confert autem Respublica, penes quam est imperium & dominatio. Sicut igitur, si quis traditione baculi vel anuli, primò aliquem presbyterum instituat, deinde alij Episcopatum conferat (fingamus enim docendi gratiâ, horum inuestituras nihil differre,) aut si Imperator traditione gladij constituat alium Prætorij præfectum, alium Tribunum militũ; symbola quidem erunt eadem, at potestates non erunt eædem, neque pares. sic eodem symbolo traditionis clauium, potestates diuersæ possunt designari, & solent. Metaphora ligandi & soluendi eodem spectat cum metaphora clauium; petita autem est à Magistratibus, qui habent jus conijciendi in carcerem, & dimittendi è carcere, quemadmodum Chrysostomus ostendit libro tertio, de Sacerdotio. Hebræi autem ea translatione vsi sunt ad denotandam alicuius potentiam. Iosephus libro I. Iud. belli cap. 1v. οὗτοι (Pharisæi) τῇ ἁπλότητι τῆς ἀνθρώπου (Alexandræ regnum Iudaicum administrantis,) κατὰ μικρὸν ὑπιόντες, ἤδη καὶ διοικηταὶ τῶν ὅλων ἐγίνοντο. διώκειν τε καὶ κατάγειν οὓς ἐθέλοιεν, λύειν τε καὶ δεῖν. Hîc potentiæ magnæ indicia sunt, posse in exilium pellere, & reuocare ab exilio; item soluere & ligare. Sed hæc quoq; locutio interpretationem desiderat. Nam alia est potestas ligandi & soluendi, quæ Regi aut supremo Magistratui competit; alia quæ magistratui inferiori, cui jurisdictio fuerit demandata: alia item quæ lictori, qui est minister magistratus. Quum igitur omnes hę metaphoricæ locutiones, quas Dominus Petrum & Apostolos alios alloquens vsurpauit, modò maiorẽ modò minorẽ potestatẽ denotent: quęritur, cuius sint potestatis symbola claues Petro datę. Baronius ait supremi dominij in Ecclesias; Bellarminus, sũmæ potestatis in Ecclesiã: atq; hęc quũ non parũ inter se differant, si ἀκριβολογεῖν volumus; vterque tamen suam sententiam tuetur, argumento clauium domus Dauid; & profert vterque tam Isaiæ locum, quàm Apocalypseos. Sed est in hac illorum argumentatione, non eius loci viris, verùm tenebrioni cuidam Sophistæ conueniens paralogismus. Ludunt enim nos ambiguitate verbi; & τὸ πολλαχῶς λεγόμενον sumentes ὡς ἁπλῶς λεγόμενον, clauium

um ſymbolum, quod probauimus varie accipi, ſic accipiunt, quaſi ſemper poteſtas ſumma eâ denotaretur. Hic error craſſiſſimus eſt & manifeſtiſſimus. Adeo enim verum eſt, ſymbolo clauium diuerſam poteſtatem deſignari, pro loco & perſonis, quibus de agitur; vt ne illis quidem duobus exemplis quæ afferuntur, vllo pacto de eadem aut pari poteſtate idem ſymbolum poſſit accipi. Apocalypſeos III.7. ait de ſe Chriſtus ipſe; *Hæc dicit Sanctus & Verus* (ὁ Ἅγιος, ὁ Ἀληθινός) *qui habet clauem Dauid. qui aperit, & nemo claudit; claudit, & nemo aperit.* Per *clauem Dauid* hoc loco ſupremum dominium & abſolutiſſimam poteſtatem ſignificari, nemo non impius dubitabit. Chriſto enim Filio Dei, Deo vero, & dominium competit vniuerſi mundi, nedum Eccleſiæ; & dominatio atque imperium in omnes atque omnia. Quare ſi traditæ claues Petro ſunt paris poteſtatis ſymbolum, atque in hoc Apocalypſeos loco; non jam vicarius Chriſti fuerit dicendus; ſed alter Dominus, pari jure cum Chriſto imperans. Quam horrendam blaſphemiam ſi audiſſet Petrus, veſtem lacerans præ deteſtatione atrociſſimæ impietatis, dixiſſet proculdubio cum Paulo; *Ego & cæteri Apoſtoli, vnum Dominum prædicamus* IESVM CHRISTVM: *nos autem ſeruos veſtros per Ieſum.* & rurſus; *Neque Paulus, neq; Apollos eſt aliquid, ſed* DEVS. I.Cor.III. Gregorius VII. Bonifacius VIII. & ſimiles Papæ, quid fuerint dicturi neſcio. Hoc certe conſtat, multos hodie Hildebrandinæ doctrinæ aſſertores, ita inuerecunde multa Scripturarum loca de Filio Dei, ad Papam transferre; vt videantur ſtudioſe cauere velle, ne Chriſto inferior Papa, in Eccleſiæ regimine, cenſeatur. Sed hæc immanis væſania, & horrenda, vt jam dixi, blaſphemia, ne Papis quidem ipſis, opinor, probatur. Statuamus igitur, clauium appellatione, & in Apocalypſi, cum de ſe Chriſtus loquitur, & cum Petro promittuntur, apud Matthæum, poteſtatem ſignificari; ſed poteſtatem longe diuerſiſſimam, tantumque alteram ab altera diſtantem, quantum homo diſtat à Deo, ſeruus à Domino. Quæ eſt in Chriſto poteſtas, ea ipſi propria eſt, nemini communicabilis, aut non eadem certe menſurâ; & eſt verè inexplicabilis quædam plenitudo poteſtatis. Petri claues nihil aliud ſunt, niſi poteſtas ligandi & ſoluendi vincula peccatorum, in nomine Chriſti: neque ea Petro fuit propria, ſed omnium Apoſtolorum communis; imò communis fuit ſemper & hodieque eſt omnium legitimorum Epiſcoporum, ait Theophylactus ad verba Domini, Matth. XVI. ἔχουσιν, ait, ἐξουσίαν ἀφιέναι, καὶ δεσμεῖν, οἱ τοῦ Πέτρου ἀξιωθέντες χάριτος. Tranſeamus ad locum Iſaiæ; in quo, propter varias interpretũ ſententias

eſt

est aliquid difficultatis. Constat, appellatione clauium in ea prophetia intelligi potentiam, quæ tunc penes Sobnam fuit, propter munus quo fungebatur. Sed quodnam illud erat munus? Bellarminus Summum Pontificatum illi attribuit. Procopius quoq; in Isaiam, Hebręum nescio quem laudat, à quo acceperit, Sobnam (siue Somnam) fuisse, ἀσεμνόν τε καὶ ἀλαζόνα, καὶ ἀβροδίαιτον ἀρχιερέα. *summū Pontificē, inhonestū, superbū, & delicate viuentē.* Nicephorus quoq; Patriarcha in catalogo Iudęorū Pontificum, & Sobnam recenset, & Eliacimum; quem ait Propheta fore substituendum in eum quem Sobna tum obtinebat locum. ΙΒ. Σομνᾶς, inquit, ὁ πονηρὸς καὶ ἄσωτος ἐπὶ Ἐζεκίου βασιλέως. ΙΓ. Ἐλιακεὶμ Μωσελλὺμ. ita editur postrema vox: sed emendandum videtur ὁ τοῦ Χελκίου ex Isaiæ XXII. 20. E neotericis non solus Bellarminus hanc sententiam est amplexus; verùm & alij plures, atque in his Augustinus Torniellus in sacris Annalibus. Firmat horū sententiam, quod versu vigesimo primo insignia muneris quo fungebatur Sobnas, & quod in Eliacimum erat transferendum, dicuntur fuisse, Tunica & אבנט cingulum, siue baltheus. Nam Exod. XXVIII. 40. Leuit. VIII. 7. & alibi, inter ornamenta Pontificia eadem ponuntur: vide Hieronymum in erudita epistolà ad Fabiolam. Verumtamen hæc sententia sine dubio falsa est. Repugnat enim Scripturis, quæ Sobnam appellant Præfectum domui regiæ, vt mox dicemus: repugnat & interpretationibus, cum Paraphrastarum Syrorum, tum Rabbinorū; repugnat etiam saltem ex parte Hieronymi, Lyrani, & multorum aliorum sententiæ; qui etsi prophetiam hanc de Sacerdotio interpretantur: Sobnam tamen non Summum Pontificem faciunt, *sed præpositum Templi*, ait Hier. *siue vt LXX. transtulerunt,* ταμίαν, *hoc est, quæstorem & dispensatorem thesaurorum domus Dei.* Quare illa obiectio quam afferebamus de tunica & baltheo, sic diluenda, vt dicamus: non solius Pontificatus insignia fuisse tunicam & baltheum; verùm etiam aliarum dignitatum, & officiorum aulicorum: sed diuersis formis quà tunicas, quà baltheos fuisse factos, pro diuersitate vel dignitatis vel aulici ministerij. Sic apud Romanos Toga diuersarum ætatum & diuersarum conditionum fuit indicium; at non ejusdem formæ, verùm diuersæ: vnde illæ appellationes item diuersæ, Togę prætextę, puræ, pictę, palmatę, & alię. Hieronymus alijq; eum secuti, Sobnam vt modò dicebamus, non Summum Pontificem faciunt, sed Templi præpositum: ac proinde totam hanc prophetiā de translatione Sacerdotij allegorice interpretātur. Verùm ne horum quidem ferri potest sententia per Hebraicam veritatem: quæ non Templi præfecturam Sobnæ tribuit, sed domus, hoc est, palatij regij. Isaiæ verba sunt אשר על הבית ὃς ἐστιν ἐπὶ τοῦ οἴκου, ad verbum, *qui est super domum*. Vetus Interpres putauit *domum* hic esse Templum.

neq; nos negamus in quibusdam loquendi generibus, Hebræis *domū*, poni pro Templo: vt apud Rabbinos passim, *domus prima & domus secunda*. Scio etiam Summum Pontificem hac periphrasi interdum designari, vt dicatur נגיד בית האלהים *præfectus domus Dei*, vt II. Paralip. XXXI. 13. sed nuda appellatione eius qui dicitur esse *Super domum*, Scripturæ Summum Pontificem non solent designare: neque eius vsurpationis vllum exemplum temere è Biblijs posse afferri existimo. Non oblitus sum Phinees Eleazari filium, Aaronis nepotem, vocari *præpositum domus*, Iudicum VIII. 28. sed est Latini interpretis hallucinatio manifesta: nam & veritas Hebraica & Septuaginta, longe aliter. At contrà certissimum est, vnum è præcipuis ministris in aulis procerum aut Regum, illis temporibus fuisse, qui diceretur ὁ ἐπὶ τοῦ οἴκου. Genes. XLIV. I. Ioseph præcipit את־אשר על ביתו LXX. τῷ ἐπὶ τῆς οἰκίας αὐτοῦ, *ei qui erat super domum suam*. Iosephus libro II. cap. III. laxe admodum, κελεύσας ⓒ οἰκονομῷ. ipse autem Ioseph, Genes. XLI. 40. à Pharaone constituitur, על ביתי ait Rex, ἐπὶ ⓒ οἴκῳ μου, *super domo mea*. Quod autem inter ministeria Regum populi Iudaici, fuerit aliquis hoc titulo insigniri solitus, è Scripturis compertissimum est. III. Regum, IV. 6. vbi recensentur ministeria regiæ Salomonis, nominatur Ahisar, על־הבית *præpositus domus*, ait vetus interpres. LXX. οἰκονόμος. & ita etiam Iosephus solet vertere. Vide & IV. Regum, I. 5. In II. Paralipom. XIX. 2. Zabadias quem Rex Iosaphat instituit Iudicem caussarum regiarū, siue politicarū, nominatur נגיד לבית יהודה *dux in domo Iuda*, ait Latinus, & Græci ἡγούμενος ἐν οἴκῳ Ἰούδα; melius sane, quàm illi qui verterunt, *antecessor in domo Iehuda*. Sic libro eodem, XXVIII. 7. Ezrica nominatur נגיד הבית. Latinus voce adiecta vertit, *dux domus Regis*. LXX. ἡγούμενος τοῦ οἴκου αὐτοῦ. Iosephus verò, libro IX. cap. XII. ⓒ ἐπίτροπον τῆς βασιλείας ἁπάσης Ἐλκάμ. vt videatur existimasse, hunc titulum, & munus eo significatum, à superiore fuisse diuersum, & respondere muneri illius quem Græci appellant ⓒ ἐπὶ τῶν διοικήσεων. Porrò Sobnam & Eliacimum pertinuisse ad militiam Palatinam Regis Ezechiæ, & Rabbini ostendunt, qui de Sobna scribunt, fuisse illum thesauris domus regiæ præfectum, vt David Kimchi in Com. & ex alijs Scripturarum locis apparet, vt IV. Regum, XVIII. 18. & 26. item XIX. 2. & Isaiæ, XXXVII. 2. Ex quorum locorum comparatione intelligitur, (quod & Rabbini admonent,) euentus prophetiæ huius. Nam ibi Sobna non amplius nominatur, ὁ ἐπὶ τοῦ οἴκου, vt in XXII. Isaiæ: hoc est, *Magister palatij*, sed tantum Scriba. Et est quidem in Scripturis mentio Scribarū regiorū; sed fuisse hos Scribas magna potētia preditos, nullus extat, opinor, in sacra pagina locus, qui ostendat. Erat igitur illa Sobnæ præfectura in Eliacimū translata, sicut fuerat

fuerat prædictũ : nam ipse vocatur ὁ ἐπὶ τῷ οἴκῳ, *Magister Palatij.* Sic posteriora secula illã dignitatẽ nominarũt, quę in aulis Principũ quanta sit, & illa præditi quantũ possint, declaratũ est insigni exemplo, Iosephi in aula Pharaonis; nec minus memorabili in Gallijs Caroli Tuditis, siue Martelli, qui eam præfecturam administrans, regnum primæ stirpi Regum Francorum ademptum in suam domum intulit. Vt mirum non sit, de futura potentia Eliacimi, quando locum Sobnæ occupasset, ea dici, quæ in hoc capite Isaiæ habentur; vers. 21. & 22. Quod autẽ Sobna non fuerit summus Pontifex, vt falso affirmat Bellarminus, sed aulicum munus gesserit; omnes eruditi interpretes etiã è Pontificijs, consentiunt. Hier. Osorius in paraphrasi eius loci: *Vt autem posit intelligi, Deum non esse solum communibus vniuersæ Reip. sceleribus inf. nsum: verum etiam singulis hominibus esse supplicia constituta; operæpretium erit attendere, quomodo me Dominus miserit ad hominem impurum, atq; nefarium; vt illi acerbum exitium denuntiarem. Vade, inquit, ad Sobnam ærarij præfectum, penes quem modò est potestas regiæ moderandæ; quem eiusmodi verbis insectabere.* Arias Montanus in eundem locum; *Hebraicum verbum* ZOCHEN *Chaldæus, interpres* PARNZZAH, *gubernatorem vertit; noster verò interpres Græcum nomen* Ταμίας *explicare voluisse videtur, idq; præstitit. Propheta vero ipse rem expositione aperire volens, subiungit.* Ad Sobnam Præfectum Templi: *præfectum regiæ domus & familiæ. namq; Hebraice & Chaldaice est,* præpositum domus, *videlicet regiæ; quem Quæstorem Latini*; Quum igitur, neque summus Pontifex, neque Præfectus Templi Sobna fuerit; sed aulicam præfecturam administrarit; atque vt hodie loquimur, secularis fuerit, sicut luculente demonstrauimus; sequitur necessariò, totam illam prophetiam, neque ad summum Pontificem, neque ad Sacerdotium debere referri. Vnde etiam illud sequitur, clauem domus Dauid, cuius in hac prophetia fit mentio, symbolum quidem esse non mediocris potentiæ; sed quæ toto genere esset diuersa à Sacerdotali & munere summi Pontificis. Vt nihil caussæ dici possit, quin errent grauissimè, qui clauem hanc domus Dauid, Sobnæ & Eliacimo attributam; non distinguunt à claue Dauid, cuius mentio est in Apoc. III. 7. Hic positis, facile jam & puer intelligat, quo judicio omnipotentiæ Papalis patroni, duo hæc testimonia, ad suæ caussæ defensionem afferre soleant. Nam Christi quidem clauem, nemo est mortalium, qui sine summa & manifestissima impietate, ex illo Apocalypseos loco sibi possit vindicare. Sobnæ verò clauis; quid simile habet clauibus Rom. Pontificum? Illa clauis Præfecturæ palatij symbolum fuit: Pontifex jure clauium suarum, in spiritualibus & temporalibus, hoc est in cælo & terrâ, omnem pote-

 statem

ſtatem ſibi vindicant. Illa ſubiectionis Sobnæ, & dominationis Ezechiæ Regis, à quo Sobna ipſam acceperat, indicium fuit: Pontifex obtentu clauium ſuarum, Imperatores, Reges ac Principes, pedibus ſuis ſubijcit; diademata ipſorum ex ſuo vult arbitrio pendere; gladiũ vtrumque, etſi non ſine aliqua putida diſtinctiuncula, vtrumque tamen ſibi arrogat; denique ad nutum ſuum & regnis ſuis Reges & vita priuari debere contendit. Poſtremò clauis Sobnę vnica fuit, illi propria: dum Magiſter erat Palatij; deinde ab illo tranſlata ad Eliacimũ: Petro neque data neque promiſſa eſt vlla ipſi propria clauis; ſed dixit ei Dominus, *Dabo tibi claues*; id eſt, tibi Petre vnam, & reliquorum Apoſtolorum vnicuique ſuam, vt & veteres exponunt, & Bellarminus recte contendit eſſe exponendum. Quare concludimus & affirmamus, clauem Dauid, cuius mentio in Scripturis, ad Papam nihil quicquam pertinere.

C X L. *Exponuntur loca Optati à Baronio allata.*

IBIDEM.

AD tria quæ ſubijciuntur ex Optato teſtimonia, facilis eſt & multiplex reſponſio. Ante omnia poſtulatio illa fuerit æquiſſima, vt qui argumentationem Optati parem vim hodie atque olim habere æquum cenſent; Eccleſiam Dei in eum locum reſtituant, in quo erat Optati temporibus. Nam quum poſt ætatem illius tantæ nouitates in Eccleſiam fuerint introductæ, tot in doctrina fidei noui articuli conditi, tota adminiſtrationis Eccleſiæ facies ac ratio, non immutata fuerit, ſed in contrarium verſa: iniquiſſimum & longe abſurdiſſimum eſt, ea quæ de antiqua Eccleſia Romana & illius priſcis Epiſcopis leguntur, ad hodiernã transferre; quaſi nulla facta eſſet mutatio, aut nullius momenti. Quis neſcit mutata Reip. forma iura multa mutari? Bona fide dicat mihi aliquis, an ętate Optati voluntas Romani Papæ, lex ſuprema fuerit in Eccleſia, vt nunc eſt? de ſpiritualibus loquor: nam ad temporalia vix poſt multa ſecula ceptum eſt à Papis aſpirari. Quis dixerat verbo *Paſce* ius regium Pontificibus fuiſſe delatum? quis dixerat ſuprà Concilium Papam eſſe? quis credebat in Papæ poteſtate eſſe, vt Imperatores ac Reges pro canibus habeant, velut canes ex animi libidine deijciat vel mactet, quod hodie docet Ieſuita Becanus? Nondum, credo, in tantum faſtigium dignitas Pontificia erat euecta, vt eſſent qui dubitarent, Deus eſſet Papa an homo: & poeta, opinor, nondũ natus fuerat, cuius extat celebratiſſimus apud Canoniſtas verſus, *Nec Deus es, nec homo, quaſi neuter, & inter vtrumq.*

Quid

Quid multa? Mutata sunt tempora: πάντα ἄδηλα ἐγένετο. Vnitati quæ arctissime fouebatur in Ecclesia Dei, successit hinc vnius absoluta dominatio, illinc triste omnium mortalium seruitium. Hac exceptione iustissima nemo æquus & pius negauerit, facile eludi quæcunq; extant apud veteres Patres alicuius reuerentiæ testimonia Papæ Romano à reliquis Episcopis Orbis Romani, vt tum dicebatur, exhibitæ. Nam quod aliquis dicat, ius diuinum esse immutabile; verissimum quidem & certissimum est: sed hodiernam potentiam Paparum à iure diuino originem habere, ne illi quidem omnes audent affirmare, qui maxime vellent ita esse: & omnino falsissimum est. Apostoli episcopos instituerunt: & Episcoporum ordinationem iuris diuini esse, legimus apud Cyprianum non semel. de Monarchia Paparum, nihil Scripturæ; nihil Cyprianus, neque alij antiqui. Verùm age cedamus manifesto iure, & verba Optati expendamus. Nam ipsum Hildebrandinæ doctrinæ, pro qua pugnatur hodie, ne minimum quidem fauere, nos quidem constantissime affirmamus. Primus locus è libro VII. hic est: *Bono vnitatis B. Petrus, cui satis erat, si postquam negauit solam veniam consequeretur; & præferri Apostolis omnibus meruit; & claues regni cælorum communicandas cæteris solus accepit.* Cum Donatistis schismaticis eo loci disputat Optatus, & quia illi sua separatione vnitatem Ecclesiæ rumpebant, varia in illis octo libris argumenta proferuntur è Scripturis, quæ valent ad sanciendam & commendandam vnitatem. Inter cætera argumenta afferuntur claues datæ Petro. Ait Optatus, quod Petro qui Christum abnegauerat, claues fuerunt traditæ; factum id esse *bono vnitatis.* Sic olim dixerat Cyprianus, Ecclesiam super Petrum fundatam, *sed vnitatis origine & ratione.* epist. LXX. hoc est, quia iudicarit Christus ad fouendam in Ecclesia Dei concordiam & vnitatem, id expedire: Petrum enim propter admissi à se criminis conscientiam æquiorem fore erga alios, & faciliorem ad dandam delictorum veniam, quod optimum est vnitatis coagulum. propterea Petri peccatum accurate expendit Optatus, & longo sermone exaggerat; non vt Petrum dehonestet, sed partim vt Dei consilium ad fouendam vnionem explicet; partim vt stultitiam Donatistarum refellat, qui solos se Ecclesiam Dei esse iactabant, quum Catholicæ per orbem diffusæ non communicarent, in qua erat Cathedra Petri cui claues datæ fuerant. Hic primùm obseruet lector, ex Optati sententia, cum prærogatiua honoris delata est Petro, non esse id factum meritorum eius ergò, vt docebat in superioribus noster Cardinalis: sed quia sic Domino placitum. expresse enim ait; Petro satis futurum fuisse, si postquam negarat solam veniam consequeretur. non

igitur

igitur eius meritis debebatur is locus. Obserua deinde, quicquid Petro tributum est, id esse tributum *bono vnitatis*, vt Optatus loquitur, post Cyprianum; siue, vt docet Hieronymus, vt euitarentur schismata. Atqui ad bonum vnitatis seruandum; satis hoc est, vt membra eius corporis cuius Christus est caput, inter se communicent; quod diligentissime facere semper studuit vetus Ecclesia, partim per consensum in doctrina, partim per ordinis legitimi conseruationem & commercium formaturum, vt ait Optatus libro II. & nos alibi pluribus exposuimus. Hildebrandina verò dominatio, non solum necessaria non est fouendæ vnitati, sed etiam vnitatis veræ, quæ posita est in coniunctione animorũ & sincera charitate, inimica est prorsus, & consistere cũ illa non magis potest, quàm ignis cũ aqua. Docet hoc ratio, docet experientia; quum à temporibus Hildebrandi perpetua inter Regnum & Sacerdotium, atque inter ipsos Ecclesiasticos extiterint discidia, iurgia, contentiones acerrimæ & bella dirissima. Quod autem Optatus Petro nullam in Apostolos dominationem tribuat, vt facit Baronius & fit hodie ab omnibus eius caussæ patronis, perspicuum est ex istis eius verbis, in eodem libro VIII. *Hæc omnia*, inquit, *viderat Paulus in Apostolis cæteris, qui bono vnitatis per charitatem noluerunt à communione Petri recedere, eius scilicet, qui Christum negauerat.* Attente sunt expendenda illa verba, *noluerunt à communione Petri recedere*: ex quibus liquidò constat, Optatum de dominatione Petri in reliquos Apostolos ne cogitasse quidem. declarant hoc ipsum & sequentia: *Quod si maior esset amor innocentiæ, quàm vtilitas pacis & vnitatis, dicerent se non debere communicare, vt supra dictum est beatissimo Petro, qui negauerat magistrum.* quid clarius istis? Communicarunt Petro, ait Optatus, cæteri Apostoli bono vnitatis. cur non dixit agnouerunt illum suum dominum, suum Monarcham? Pergit verò; *Possent non communicare, vt supra dictum est beatissimo Petro; possent contra illum recitare verba Christi, qui promiserat, negaturum se esse apud Patrem, eum qui se coram hominibus denegasset.* deinde vbi Petri peccatum prolixe exaggerauit, subdit hæc: *Et tamen bono vnitatis de numero Apostolorum separari non meruit.* Obsecro quàm aliena hęc sunt ab hodierna doctrina de imperio B. Petri in omnes Apostolos? Si non habuit Petrus dominationem, multo minus ex eiusdem Optati sententia, habuerunt eius successores Romani Pontifices. Itaque verba illius sunt libro quinto; *Est ergo in vniuersis seruientibus, non dominium, sed obsequium.* & libro eodem postquàm dixit Catholicam Ecclesiam, à qua Donatistæ se separauerant, cohærere Cathedræ Petri ad vnitatem seruandam institutæ, enumerationem successorum Petri ita claudit; *Liberio successit Damasus;*

sus; Damaso Siricius hodie, qui noster est socius: cum quo nobis totius orbis commercio formatarum in vna communionis societate concordat. Audet Optatus Romanum Papam *Socium* simpliciter vocare? Ignorabat videlicet hîc Afer non minus quàm Cyprianus Sententias Hildebrandi, & de Monarchia in vniuersum terrarum Orbem nihil dum audiuerat. Itaque judicem in caussa religionis supremum non Papam agnoscit libro eodem, sed Dei verbum, quod hodie isti in ordinem cogunt, nec plus illi tribuunt quàm Papæ libuerit, aut rationibus eius imperij fuerit conducibile. Sed vrgentur illa verba: *Claues regni cœlorum communicandas cæteris solus Petrus accepit.* quibus similia legi etiam libro primo, vltro confiteor. Respondeo; quo sensu dixit Optatus, posse hoc defendi: at quo sensu multi Hildebrandistæ idem dicunt, falsissimum id esse, & nulla ratione posse defendi. Optatus symbolum vnitatis vult fuisse, quod Christus claues omnibus Apostolis traditurus, vnum Petrum sit allocutus, atque illi soli dixerit, *Dabo tibi claues.* hoc ille sic interpretatur, vt dicat solum Petrum claues accepisse, ac postea alijs communicasse. Scio Leonem I. idem scribere, de cuius sententia alibi dicendum. Optatum verò nihil aliud spectasse, nisi conseruationem vnitatis, jam satis demonstrauimus. Itaque possumus quod dicit exponere commode: alioquin scimus falsissimum esse, solum Petrum claues accepisse, aut solum à Christo accepisse, vtrumque horum inquam & falsum est, & expressissimis Patrum testimonijs, quæ in omniũ ore sunt, potest confutari. Sed Optatus non διδακτικῶς hoc posuit, verùm vt multa sæpe Patres, οἰκονομικῶς disputationi suæ accommodauit. Et sunt multa eiusmodi in illis libris, proposito optime inseruientia; quæ si accipias vt simpliciter dicta, stare nequeant. Sic libro tertio, Libanum in Cantico Canticorum interpretatur esse Romanum imperium; & visionem apud Ezechielem prophetam contra Principem Tyri, exponit de Donato Carthaginis. libro eodem vaticinium Ezechielis è capite XIII. trahit aduersus Donatistas; & multa sunt id genus. In secundo testimonio repetitur illud, Petrum claues accepisse, *vt vnitatis negotium formaretur.* non dicit Optatus, vt monarchia Petri vel eius successorum Paparum institueretur. Tantũ pro vnitate pugnat vir sanctus: hodierni disputatores tantum pro regno & imperio in Orbem terrarum vniuersum. In tertium testimonium ita præfatur Baronius: *Optatus non semel expresse firmiterque testatur vniuersalem totius Ecclesiæ præfecturam, quam à Christo Petrus est consecutus; transfusam esse in Romanos Pontifices, Petri cathedræ legitimos successores.* Atqui falsissimum est Optatum vnius in

Ecclesiam

Ecclesiam præfecturæ meminisse vel semel. falsissimum item est, vel vnicum apud Optatum legi verbulum, quod ad Ro. Pontificis præfecturam, (ita appellat Baronius quoties lubet ὑπερκατεξοχὴν supremum dominium, & monarchiam Papalem:) possit referri: denique falsissimum est, subiectum testimonium eo posse trahi. Ait, *Igitur negare non potes, scire te in vrbe Roma, Petro primo cathedram Episcopalem esse collatam, in qua sederit omnium Apostolorum caput Petrus, vnde & Cephas est appellatus.* Scopum horum verborum declarant præcedentia, quæ subijciam. *Videndum vbi sint quinq; dotes, quas tu sex esse dicis: inter quas Cathedra est prima: vbi nisi sederit Episcopus, coniungi altera dos non poterit, qui est annulus. Videndum est, qui & vbi prior Cathedra sederit.* Vides summam disputationis esse de origine Ecclesiæ. Credidit enim vetus Ecclesia, vnicam esse Ecclesiam, quæ toto Orbe sit diffusa; vnicum Episcopatum, etsi multi sint Episcopi pari jure inter se omnes; vnicam Cathedram, super Petrum fundatam, ratione originis & vnitatis. Vide Cyprianū epistola XL. & LII. & LXX. Quum igitur vniuersæ Ecclesiæ primum fundatorem Petrum fuisse veteres crederent: meritò etiam illud crediderunt; nullam societatem nomen Ecclesiæ mereri, quæ separata esset ab ea quam Petrus instituerat; hoc est, quæ & Petri fidem custodiret, & charitatem atque vnitatem cum omnibus Christi membris seruaret. Hoc argumentum fuit olim firmissimum, & ad sarciendam vnitatem à schismaticis interruptam, efficacissimum: esset etiam hodie, si maneret in Ecclesia eadem quæ fuit olim vnitas, idem concordiæ amor; & quod caput est, si eadem doctrina quam docuit Petrus, & super qua Ecclesiam fundauit, maneret; neque aut additionibus aut detractionibus esset corrupta. De errore Optati, siquidem ita scribit, Cepham interpretantis caput, satis antè dictum. Sequitur: *In qua vna cathedra vnitas ab omnibus seruaretur; ne cæteri Apostoli, singulas sibi quisque defenderent: vt iam schismaticus & peccator esset, qui contra singularem Cathedram, alteram collocaret. Ergo Cathedra est vnica, quæ est prima de dotibus.* Quid hoc ad Papæ præfecturam, id est monarchiam? Audio virum sanctum de vnitate, piè & proposito suo accommodate disserentem: de Præfectura Romana nihil audio illū dicentem. Non esse in Ecclesia Dei altare contra altare extruendum, etiam Cyprianus simili argumento probat ep. XL. & plena sunt Patrum monumenta eadem doctrina: sed eundē Cyprianum dominationem Ro. Pontificis, vel potius vmbram eius aliquam & leuissimam suspicionem ferre non potuisse, & seuere castigasse, scripta ipsius faciunt fidem. Quis post tempora Cypriani Angelus de cœlis venit, qui nouam hanc doctrinā inuexit in Ecclesiam? Sed etiam si venisset

aliquis

aliquis Angelus tantæ nouitatis auctor, Anathema illi fuerat dicendum ex præcepto Pauli, ad Galatas 1. 8. Postremò, doceat nos aliquis, vbi illa sit Cathedra vnica, quæ ætate Optati in oculos omnium incurrebat, fidei & disciplinæ Petri conseruatrix: & nos idem cum Optato ἀπροσφαθῶς dicemus.

CXLI. *S. Bernardi judicium de illa infinita Papæ potestate.*

ANNI XXXIV. Num. CCVI.

SIc est vt Baronius obseruat; existimauit S. Bernardus Christum, quando dixit Petro, *Pasce oues meas*, curam vniuersæ Ecclesiæ illi & successoribus ipsius Episcopis Rom. commisisse. Quis nescit, ab aliquot seculis, vsque autem post Hildebrandi tempora, nemini in Ecclesia Romana, fas fuisse de ea re dubitare? Ego verò illud potius admiror, ausum esse Bernardum illa qua viuebat ætate, Ro. Pontificis potestatem ijs finibus circumscribere, quibus illam definit in illis ipsis ad Eugenium libris. Dicit ille quidem initio tertij, Apostolis successisse Papam, *qui fuerant constituti principes super omnem terram.* sed qualis fuerit ille principatus explicat, & addit: *At quatenus hæc portio te contingit, aut contigerit illos, id sobria consideratione pensandum. Non enim per omnem reor modum; sed sane quadantenus, vt mihi videtur, dispensatio tibi super illum credita est, non data possessio. Si pergis vsurpare & hanc, contradicit tibi qui dicit, Meus est orbis terræ & plenitudo eius.* Attentus lector in illis libris multa reperiet cautè dicta, quæ diligenter sunt expendenda, vt sancti illius viri judicium de sui temporis Papis cognoscatur. Eiusmodi est verbum *pergis*: nam hac voce significat Bernardus, Papas multa jura vsurpare, quæ ipsis non conueniant. nihil enim Bernardus Papis concedit, præter curam pastoralem animorum. Itaq; lib. IV. cap. 11. postquam dixisset Apostolos olim totos se ouibus pascendis exposuisse, pastoris opere & nomine gloriantes. subjicit hæc: *Vbi nunc quæso consuetudo hæc? Subijt dissimilis valde; longe in aliud mutata sunt studia, & vtinam non in peius.* vbi insignis est μείωσις in postremis verbis: minus enim dicit quàm cogitabat. Deinde cum regium cultum in Eugenio grauiter increpuisset, atque exemplum Petri plane contrarium illi proposuisset, subdit: *Absque his tamen credidit Petrus, satis posse impleri salutare mandatum, Si amas me pasce oues meas. In his successisti non Petro, sed Constantino.* Non probabat videlicet Bernardus Sullaturientis Hildebrandi sententiam septimam: *Quod solius Papa possit*

sit uti Imperialibus insignijs. Addit Bernardus mox: *Euangelizare pascere est: Fac opus Euangelistæ, & pastoris opus implesti.* Non igitur probasset Bernardus illam Bellarmini interpretationem, *Pasce, id est, regio more impera.* non probasset dico? ille verò damnasset & vili aliquo Papæ parasito digniorem pronuntiasset, quàm eo viro qui inter doctos & antiquitatis Ecclesiasticæ peritos nomen profiteatur suum. Bernardi constans fuit sententia, Pontificatum esse ministerium non dominium, administrationem non possessionem, pastoralem curam, non Monarchæ cuiusdam Principibus terribilem Dictaturam. Scribit igitur ad Eugenium suum hæc. Libro II. cap. VI. *Factum te superiorem dissimulare nequimus; sed enim ad quid, omnibus modis attendendum. NON enim AD DOMINANDVM opinor. Nam & Propheta, cùm similiter leuaretur, audiuit; Vt euellas, & destruas, & disperdas, & dissipes, & ædifices, & plantes. Quid horum fastum sonat? rusticani magis sudoris schemate quodam labor spiritualis expressus est. Et nos igitur, vt multum sentiamus de nobis, vel nobis impositum senserimus ministerium, non dominium. Non sum ego maior propheta, etsi forte par potestate; sed meritorum non est comparatio. Hæc loquere tibi & doce te ipsum, qui alios doces.* paullo post: *Blanditur Cathedra? Specula est; inde denique superintendis sonans; tibi Episcopi nomine, non dominium, sed officium.* Sequitur deinde: *Esto vt alia quacunque ratione aurum & argentum tibi vindices: sed non Apostolico iure. Nec enim tibi Petrus dare quod non habuit potuit. Quod habuit hoc dedit, sollicitudinem super Ecclesias. Nunquid dominationem? Audi ipsum. Non dominantes, ait, in clero, sed forma facti gregis. Et ne dictum sola humilitate putes, non etiam veritate; vox Domini est in Euangelio, Reges gentium dominantur eorum: vos autem non sic. Planum est, Apostolis interdicitur dominatus. I ergo tu, & tibi vsurpare aude, aut dominans Apostolatum, aut Apostolicus dominatum.* & plura ibidem in eam sententiam. Lib. III. initio: *Possessionem & dominium cede huic;* (Christo) *tu curam illius habe. Pars tua hæc: vltra ne extendas manum. Quid? inquis. Non negas præesse, & dominari vetas? Plane sic.* mox: *Dominari ne affectes hominum homo, vt non dominetur, tui omnis iniustitia.* Et statim: *Recordare nunc vocis illius; Sapientibus & insipientibus debitor sum. Et si non indebitam tibi ipsam censes, hoc quoque simul memento, debitoris molestum nomen seruienti potius, quàm dominanti congruere.* Libro V. cap. VII. *Consideres ante omnia, S. Romanam Ecclesiam, cui Deo auctore præes, Ecclesiarum matrem esse non dominam: te verò, non dominum Episcoporum, sed vnum ex ipsis.* Ex his & similibus

milibus fit manifestissimum, S. Bernardum, etsi in densissimis tenebris viuentem, Papis tamen aliud nihil judicasse conuenire, nisi προστασίαν τῆς οἰκουμένης, curam & sollicitudinem de Ecclesijs omnibus. hanc autem curam, non solum Apostolis omnibus fuisse communem, tot locis affirmat Chrysostomus; sed etiam omnibus Episcopis incumbere, asserit idem, cum alibi sæpius, tum expressissimis verbis in laudatione S. Eustathij Antiocheni. *Edoctus probe fuerat*, inquit, *à Spiritus gratia, Ecclesiæ antistitem, non de illa solùm, quæ ipsi à Spiritu sit commissa, curam debere gerere; verùm etiam de vniuersa, quæ per Orbem terrarum degit.* Idem alij Patres confirmant; & praxis priscæ Ecclesiæ euincit, vt clare alibi probamus. Videt verò pius lector in superioribus Bernardi verbis, quàm sollicite dominium Ecclesiæ & dominationem in Ecclesiam separet à cura pro Ecclesia: & quam rigide neget, ac subinde repetat, neque dominium, neque dominationem, vllo jure vindicari posse à Papa. Atqui modò Baronius supremum Ecclesiæ dominium Papæ nihil hæsitans attribuebat & simul dominationem. Bellarminus de Monarchia Ro. Pontificis, tot libros edidit, & plures alij. Desinant igitur posthac sanctum hunc inter suos auctores recensere. Non me fugit, quid Bernardus idem libro IV. illius operis dicat de duobus gladijs ad Papam pertinentibus: sed & Bellarminus ipse fatetur, mystice illa dici; quæ si accipiantur simpliciter, futura sint falsa; quum vt vere obseruat idem Cardinalis, à mente Domini Lucæ XXII. 38. nihil ne fingi quidem possit alienius, quam illa est sententia.

CXLII. *Expenduntur testimonia ex Arnobij Commentarijs in Psalmos.*

IBIDEM.

Dicturus de testimonijs, quę subijciuntur è Commentarijs in Psalmum CXXXVIII. qui Arnobio tribuuntur, id primum lectori proponam expendendū; cur dissimulauerit Baronius, quod ignorare non poterat; illos Commentarios non esse illius celebris scriptoris, qui sub Diocletiano vixit, & Lactantij fuit præceptor. Nemo hodie est eruditorum, cui non sint compertæ caussæ, quæ certo euincunt, hunc Arnobium aliquot seculis post illum priorem vixisse. Deinde repetendum hîc mihi est, quod sæpe jam monui; solere Patres in suis aduersus hæreticos disputationibus, minus caute interdum loqui, & ea dicere, quæ magna lectoris æquitate opus habeant; sicut ex Athanasio non semel jam dixi. Arnobius igitur iste loco

illo aduersus Nouatianos animose disputans, nonnulla dicit, quæ friuola & nullius momenti quum sint; perperam & absurde ad stabiliendam Papæ Monarchiam hodie afferuntur. Quum negaret Nouatianus, ad pœnitentiam peccatores admittendos: Arnobius contrà, exemplo Petri docet, non solum in priorem statum pœnitentem posse restitui; sed etiam in longe præstantiorem perduci. *Apostolo*, ait, *pœnitenti, succurritur, qui est Episcoporum Episcopus; & maior gradus redditur ploranti, quàm sublatus est deneganti.* Verissime istud quidem. & Arnobius hoc argumento vere & solide confutat Nouatianum. Baronius verò & similes disputatores perperam Arnobij verbis abutuntur, vt Petrum reliquis Apostolis velut dominum imponant. Nihil enim hîc Petro proprium; sed omnibus Apostolis commune fuit, quod notat Arnobius. Nam ante resurrectionem Domini promissæ quidem Apostolis claues fuerant; sed nondum traditæ. traduntur autem Petro & omnibus Apostolis, Ioh. XX. 23. ibidem Spiritum Sanctum accipiunt, quem eo modo non antè acceperant. ibi etiam vocem audiunt, quam prius non audiuerant: *Sicut misit me Pater, ita ego mitto vos.* & plenius apud Matth. XXVIII. 19. *Euntes docete omnes gentes, &c.* At illud non ità verum est, quod subijcit Arnobius; solum Petrum Pastoris nomen Christo proprium accepisse. Excidit illi hoc dictum incautius in calore acris cum Nouatiano disputationis: & colorem aliquem habet ista ratio; quia verbum *Pasce* soli Petro dictum est à Domino: re vera tamen falsum est hoc Arnobij argumentum, & perabsurdum. Nam quis sanus neget Paulum & cæteros Apostolos, tam fuisse pastores, quàm fuit Petrus? Paulus Ephes. IV. 2. ministrorum Ecclesiæ ordines recensens, ponit inter alios ποιμένας, *pastores*: sed longe infra dignitatem Apostolatus. Petrus ipse, quum in prioris suæ II. 25. Christum appellasset, *pastorem & episcopum animarum.* idem cap. V. 2. Episcopos Ecclesiarum sic alloquitur, ποιμάνατε τὸ ἐν ὑμῖν ποίμνιον τοῦ Θεοῦ, ἐπισκοποῦντες; ostendens manifestissime, nomen Pastoris omnibus Episcopis conuenire, qui commissum sibi à Deo gregem fideliter regant. An igitur credemus, eum titulum vni Apostolorum Petro sic proprium esse, vt reliquis non conueniat? hoc verò nemo sanus dixerit, nisi fortasse οἰκονομικῶς, vt fit hoc loco ab isto scriptore obscuro. At non dixit Dominus cæteris Apostolis *Pasce*: verbum quidem non dixit fortasse illud ipsum: sed mandatum dedit illud ipsum. Sunt enim ejusdem significationis voces βόσκε vel ποίμαινε. *pasce* Ioh. XXI. & μαθητεύσατε, *docete*, Matth. XXVIII. 19. item κηρύξατε τὸ εὐαγγέλιον, *prædicate Euangelium.* Marci XVI. 15. PASCERE enim, euangelizare est, vt modò dicebat S. Bernardus. Quod Petrum vocat

Arnobius

Arnobius *Episcopum Episcoporum*, nihil hoc ad dominationem facit vel Petri vel Ro. Pontificis. Petrus qui Apostolus erat, & Apostolorum primus, jure dici potuit *Episcopus Episcoporum* : sicut Paulus dicitur Pater Patrum in responsione ad quæst. c x i x. ad orthod. apud Iustinum. Sed de titulis tam Apostolorum, quam Episcoporum & Patriarcharum prolixe & accurate alibi, si Deus volet.

CXLIII. *Expenduntur dicta quadam Leonis Magni.*

Anni XXXIV. Num. CCVII.

Leonis primi verba sunt: *Inter beatissimos Apostolos in similitudine honoris, fuit quædam discretio potestatis.* Ostendimus in superioribus, quid sanctum hunc Pontificem impulerit, vt Sedi suæ tribueret quàm plurimum: vt mirum videri non debeat, legi nonnulla apud hunc οἰκονομικῶς dicta, quæ priorum Ecclesiæ Doctorum constantissimæ doctrinæ non satis congruant. Certe conuenientius sententiæ Patrum ipso antiquiorum dixisset Leo, *in similitudine potestatis fuit quædam discretio honoris.* alioquin cum Cypriano, cum Hieronymo, cum alijs sanctis hic sanctus committetur, si serio illa dixit, eo sensu quo hodie accipiuntur. Addit Leo: *de qua forma est orta Episcoporum distinctio.* Sed hæc distinctio ex jure diuino nulla est, si credimus Cypriano, Hieronymo, & omnibus priscis Doctoribus Græcis & Latinis, toties tam expresse id affirmantibus. Fateor, prudenter & ex vsu Ecclesiæ discrimen esse positum inter Episcopos, cum sunt instituti Metropolitani, & Patriarchæ: sed has differentias è jure diuino esse ortas dici non potest; quum sit compertissimum, juris positiui eam institutionem esse, primo & secundo seculo, & magna etiam, vt videtur, tertij parte olim ignotam. Quare vt agnoscimus in primo Concilio Niceno pie, sapienter & necessario esse confirmatam illam juris diuersitatem inter Episcopos: sic non dubitamus tacere illos absurde, qui jus diuinum & positiuum hac in parte confundunt. Neque verò hoc negabant primorum seculorum Ro. Pontifices: verùm vbi creuit eorum potentia, noua simul jura creuerunt, prioribus inaudita, sicut antè obseruabamus.

CXLIV. Expend.

CXLIV. *Expenduntur dicta quædam Gregorij Magni.*

IBIDEM.

E Gregorio Magno proferuntur hæc verba : *Certe Petrus Apostolus primum membrum sanctæ & vniuersalis Ecclesiæ est : Paulus Andreas, Iohannes, quid aliud, quàm singularum plebium sunt capita?* Fuit Gregorius, non solum cognomine, sed rebus ipsis magnus & sanctus, ac vere sui seculi, prope jam ferrei, phœnix. Nos quidem ita censemus: & cur ita censeamus, caussas parati sumus reddere. Sed tamen negari non potest, legi in eius scriptis nonnulla interdum, nisi accedat commoda interpretatio, vix excusanda. Fueritne hæc seculi culpa, an hominis, impræsentiarum non quæro. Illud libere dico, inter dura Gregorij dicta, omnino istud esse ponendum: nam si ἀποτόμως vrgeantur illa verba, *cæteros præter Petrum Apostolos, fuisse plebium singularum capita*: quis hoc dictum excusauerit? est enim manifestissima absurditas, & insolubilis cum verbo Dei & doctrina priorum Patrum pugna. Nisi fortasse possit aliquis probare, soli Petro, non cunctis Apostolis dictum esse, *Euntes docete omnes gentes*. Enimuero si ad omnes gentes similiter omnes Apostoli sunt missi: falsum est, singulos Apostolos præter Petrum singularum plebiũ fuisse capita. Id enim Episcopis conuenit, qui singularum Ecclesiarum sunt Pastores: Apostolis conuenire non potest, qui fuerunt vniuersi Orbis doctores; & quibus vt antea dicebamus è Chrysostomo, κοινῇ ἐγκεχείριστο ἡ οἰκουμένη; *Orbis terrarum in commune fuerat commissus*. De Iacobo fratre Domini consentiunt veteres, illum de consensu Apostolorum Ecclesiæ Ierosolymitanæ operam suam addixisse; & fere eo loci hæsisse, ad martyrium vsque. Et tamen etiam hunc Petro adiungit Chrysostomus, in caput vltimum Iohannis, & ait illos τὴν ἐπιτροπὴν τῆς οἰκουμένης ἀναδέξασθαι, *curam Orbis terrarum suscepisse*. De cæteris Apostolis nemo dubitat, quàm làte Orbis habitabilis tum patebat, eos Euangelium circumtulisse, per omnia quæ adire poterant loca. Quarũ igitur plebium fuêre capita Andreas, Matthæus, Bartholomæus, Thomas? Quid ὁ τρισμέγιστος & μεγαλοφωνότατος Paulus, qui Apostolatus sui tirocinium posuit in subigenda Filio Dei Damasco & Arabia; qui mox ab Ierusalem per circuitum vsque ad Illyricum repleuit Euangelium Christi: qui Gentium Apostolus quum esset, tamen etiam Iudæis nuntium salutarem prædicauit: an etiam hic alicuius plebis caput dicendus erit, potius quàm Oecumenicus Doctor & mundi totius magister? Nos apud vnum Chrysostomum obseruauimus loca minimũ octo

octo aut decem, vbi Paulus appellatur ὁ τῆς οἰκουμένης διδάσκαλος : quod etiam elogium Petro attribuitur ab eodem non semel, sed Paulo tamen sæpius, vt dicturi sumus & probaturi ad numerum huius anni CCXCI. si vitam & otium Deus concesserit. Ipse Gregorius alibi, *caput Gentium effectum esse Paulum* scribit: quomodo igitur vnius aut paucarum plebium? Distinctionem suam Baronius hîc adhibet, vt nodũ soluat. Hoc illi facilius fuit, quàm è Scripturis, aut antiquioribus Patribus locum aliquem afferre, qui illi distinctioni fundus sit. Verius dixerit aliquis, Gregorium Pontificem, in caussa Pontificis, vel propter eam rationem, quam antè obseruabamus in Leone, ad annum superiorem, vel propter similem aliam, aut denique humani ingenij vitio, parum cauisse. Et tamen ne istud quidem Monarchiam hodiernam vel tantillum adjuuat: quum ex alijs tot locis eiusdem Gregorij indubitatum sit; ipsum à dominatione Orbis terrarum adeo fuisse alienũ, vt ipsum titulum Vniuersalis Episcopi, ceu notam certissimam Antichristi semper abhorruerit.

CXLV. *An Paulus inferior Petro.*

IBIDEM.

CÆteros quidem Apostolos nullo negotio in ordinem coegit Baronius, & Petri monarchiæ subiecit: in Paulo verò plus illi fuit laborandum; quia inuenit illum palàm reluctantem. Paulus enim Apostolum se Gentibus sic missum scribit, vt Petrum circumcisioni siue Iudæis. Res ipsa & Pauli verba in Epistola ad Galatas clarissime demonstrant, Paulum æqualem se Petro credidisse: neq; potest vllum è Scripturis verbulum proferri, quo ostendatur aliqua vel minima inter hos duos Apostolos inæqualitas. Audet tamen Baronius scribere: *Cæterum quantum libet amplissimus fuerit eius Apostolatus, quem accepit ad Gentes saluandas, tamen nihil est, quod potestate æquari possit principi Apostolorum omnium Petro, quem præfecit Dominus vniuerso gregi.* En nouam doctrinam: cui si aliquid simile Protestantium aliquis diceret, Nouator & hæreticus statim audiret. & meritò; nam quid magis nouitatem aut magis hæresin sapit, quàm quod aperte Scripturis contradicit? Asseueranter affirmat Paulus I. Cor. x I. 12. non esse se inferiorem ne ijs quidem Apostolis, qui præ cæteris excellebant; appellans eo loco τῶν ὑπερλίαν ἀποστόλων, quos in Epistola ad Galatas nominabat τῶν δοκούντων, nempe Iacobum, Cepham & Iohannem: & sunt in epistolis Pauli non minus vera, quàm manifica testimonia de abundantia gratiæ in se collatæ ad Ecclesias instituendas; non veretur tamen

tamen Baronius putidæ distinctiunculæ, ceu machinæ χαμηλῆς ope, de fastigio illo gloriæ Paulum deturbare, aut ad conditionem cuiusdam Legati, qui pendeat à superiore quadam potestate, illum redigere. Petrũ enim illi imponit dominum & Monarcham, & diserte negat potestatem Pauli vllo pacto æquari posse potestati Petri. ô nouitatem! ô audaciam! Si Scripturæ negliguntur ab eiusmodi fanaticæ doctrinæ assertoribus; proferant saltem aliquem ex antiquis Patribus, qui eam inæqualitatem inter Petrum & Paulum agnouerint. Nos interim credemus Cypriano, Hieronymo, Chrysostomo, Augustino, ipsi Leoni Magno, qui Petrum & Paulum pares fuisse pronuntiant. Illos, ait Leo, *electio pares, & labor similes, & finis fecit æquales.* πάντες Ἀπόστολοι τῆς αὐτῆς ἀξίας inquit non semel Chrysostomus. *omnes Apostoli pares dignitate erant.* Eucherius Lugdunensis ex homilia in natalem Apostolorum Petri & Pauli: *Huius vitæ inexplebili ardore succensi Christianorum principes Petrus ac Paulus, fœnerauerunt vsuram Deo huius lucis pro commercio æternitatis. Electi duo præcipui ad duorum populorum salutem; Petrus ad Iudæorum, Paulus ad Gentium.* postea: *Vere mirabiles lampadas æquali per vniuersam terrã luce fulgentes. æquales enim illos ac pares per varia & diuersa virtutũ genera dixerim. Petro quidẽ claues regni cœlorũ Domino committente creduntur: sed Paulo, siue in corpore, siue extra corpus, vsq; ad thronum tertium sublimato, cœlorum secreta reserantur.* mox. *Sed forsitan dicat aliquis; quomodo iste sine clauibus penetrare potuerit diuinæ ædis excelsa. Agnoscamus charissimi, vnas cœlorum claues meritorum esse virtutes.* Et post pauca: *Paulus humilitatis ac pietatis clauibus vsque ad tertiam cœli regiam penetrauit, æqualis per omnia virtutibus Petro. Nam etsi ille primus, iste præcipuus.* Vides componi diuinum illud par Apostolorum, omni penitus suspicione alicuius imparitatis adempta. At Baronius concedens ratione muneris Apostolici, prædicandi Euangelij & peccata soluendi Paulum vt cæteros Apostolos, Petro fuisse æqualem: ratione tamen potestatis Petro illum subijcit. Appellat *potestatem*, quam alij *gubernationem* dicunt, & Petro volunt fuisse propriam. Ea est quæ hodie in Petri successoribus appellatur *Monarchia, regnum, omnipotentia, Pontificia*, & nescio quibus alijs secularis typhi plenis nominibus. Hanc Petri prærogatiuam ignorabat omnino Eucherius: alioquin postquam parem illi virtutibus Paulum probasset; necessariam de potestatis imparitate exceptionem proculdubio adiecisset.

CXLVI. Expend.

CXLVI. *Expenditur locus ex Euangelio Iohannis Baronio allatus.*

IBIDEM.

SEd Baronius ita disputat: Paulus Gentium fuit Apostolus: Petrus vniuersi ouilis Domini, cuius pars erant Gentes: ergo potestas illius maior. Affert verba Christi, Ioh. x. 16. *Alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, & vocem meam audient: & fiet vnum ouile & vnus pastor.* postea subijcit hæc: *Cum itaque non nisi omnium ouium dicat vnum ouile esse futurum, vnumque pastorem cuius Dominus oues suas omnes & agnos curæ subiecerit: illum ipsum fuisse Petrum, nec alium præter ipsum eadem potestate qua ipsum, in vniuersali Ecclesia vnicum institutum esse pastorẽ, ex his quæ dicta sunt, neminem puto, nisi forte delirum, & mente captum non intelligere.* Baronium ego scio fuisse virum grauem & doctum; me tamen amor veritatis, zelus gloriæ DEI, reuerentia erga eius Apostolos, & ipsum maxime Petrum, honos denique quo Patres Ecclesiæ prosequor, cogunt sua illi hoc loco verba reponere, & intrepide pronuntiare, deliri hominis & mente capti verba ipsum vsurpare potius quàm grauis & docti. Nam vno verbo, οὐδὲν ὑγιές. Argumentatio primùm vitiosissima; Sumit enim τὸ ἐν ἀρχῇ; & Scripturam interpretatione sua manifestissime deprauat. Sumit illud pro certo; Petro soli totum Christi gregẽ esse commissum, & eius vnius imperio subiectum. At istud est de quo quæritur. Gentes esse partem ouilis Christi, verum est; illud quoque verissimum; totius ouilis vnicum esse Pastorem; sed illud falsissimum; eo Iohannis loco Petrum intelligi, qui sit ille vnus Pastor. De se enim ibi Dominus loquitur, non de Petro. Chrysostomus docte comparat hæc verba cum istis Pauli, Eph. II. 15. *Legem mandatorum decretis euacuans, vt duos condat in semetipso in vnum nouum hominem.* Theophylactus clare; Εἷς ποιμὴν, ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ Θεός. *Vnus pastor, Verbum Dei & Deus.* Euthymius; *Vnus pastor: horum & illorum Christus.* Venerabilis Beda idem cum Chrysostomo, & affert ex illa ipsa Pauli disputatione hæc verba: *Ipse est pax nostra qui fecit vtraque vnum.* Nicolaus de Lyra ad locum Iohannis. *Et vnus pastor; scilicet Christus: alij autem non sunt nisi vicarij illius pastoris.* Si de Petro & Ro. Pontif. sensit eo loco Dominus, quid est, cur non superiores interpretes, non Augustinus, nemo denique veterum, nemo recentiorum, quos hactenus legi, id viderint? ipse Maldonatus verba Domini accurate explicans, neque de Petro neque de Ro. Pontifice verbum vllum facit. Nihil igitur iam vetat, quominus libere dicamus; trahere Christi hæc verba ad Petri monarchiam, nouitiam

esse audaciam eorum hominum, quibus nihil pensi est, diuinis oraculis abûti ad sua figmenta stabilienda. Meminit sane B. Augustinus in illorum verborum expositione & Petri & aliorum Apostolorum; sed longe in aliam sententiam, quàm vel Baronius vel Bellarminus. Locus est tractatu in Iohann. XLVI. *Pastores ergo Apostoli? Plane pastores. Et vnde vnus Pastor? Iam dixi, pastores, quia membra Pastoris. Illo capite gaudebant, sub illo capite concordabant, vno spiritu, in vnius corporis compage viuebant.* Iudicent pij Lectores, significentne hæc verba, pari jure Apostolos inter se egisse, quod nos contendimus: an quod vult Baronius, totam potestatem penes vnum Petrum fuisse; cæteros Apostolos illius jussa capessiisse. Quod ait, *Petrum eadem potestate qua Christũ, in vniuersali Ecclesia vnicũ institutũ esse Pastorem.* quis satis pro atrocitate dicti exagitauerit? Christo enim, etiam quà homo est, æquare potestate aliquem mortalium, blasphemia est, vel blasphemiæ proximum crimen. Petrus, Paulus, Iacobus, cæteri, operarij fuerunt in domo Dei, excellentes illi quidem & summo honore dignissimi: sed tamen operarij dumtaxat in alieno agro. Θεοῦ δ' γεώργιον inquit Paulus: aliam potestatem eis attribuere, hoc verò est *Maiestatis dominiũ homini vindicare,* vt loquitur Optatus, libro quinto; vbi aduersus hunc errorem multa disserit vir pius, quod jam antè monebamus.

CXLVII. *An verũ sit, Petrũ quidem Apostolum fuisse & Iudæorum & Gentium, vt Christum; at Paulum tantùm Gentium.*

IBIDEM.

SVbdit his conditor Annalium; *Nec quia Petrus eos potissimum qui ex circumcisione erant erudiendos suscepit, angustioribus finibus Apostolatum suum amplissimum coarctauit. sicut nec cum Dominus de se dicat, atq; profiteatur, non esse missum nisi ad oues qua perierunt ex domo Israel, excluditur hereditate Gentium, quam postulauit à Patre, vt non æque Gentium ac Iudæorum pastor esse dicatur.* En vt cũ Domino nostro Petrus iterum componatur. Quomodo intelligendũ sit, quod toties apud Paulũ legitur, Petrũ esse Apostolũ circumcisionis, ipsũ autẽ Paulũ preputij, fuse & vere exponit Hieronymus ad Gal. cap. altero. At nihil vel magno Hieronymo, vel maximo veterum Interpretum Chrysostomo, venit eius in mentem, quod Baronius hîc obseruat. Est verò simile quo vtitur, ita simile, vt quæ sunt inter se dissimillima. Non eo inficias, posse aliquando transferri ad homines, præsertim autem ad Apostolos, quæ in Scripturis de Filio Dei dicuntur. Sed quia omnis comparatio inter genere toto diuersa, semper est periculosa, cautionem ejusmodi comparationes

magnam

magnam desiderant. Fateor, vt Pastor dicitur Christus, & Petrum pastorem recte dici. Verùm ejusdem vocis, vt in superioribus cum Chrysostomo obseruabamus, significatio multum est diuersa, cum de Christo prædicatur, & cum de Petro aut de quouis mortalium. Nam vt antè referebamus ex eodem pio Patre, in Christo significatur φύσεως ἀξίωμα, in hominibus λῆμα οἰκονομίας. Christus Pastor dicitur, quia reuera pascit, fouet, seruatque suis viribus suam Ecclesiam; Petrus, quia ejus ministerio Christus vtitur. Male igitur argumentatur sic Baronius: Petrus etsi dicitur in Scripturis Apostolus Iudæorum: erat tamen Apostolus omnium & Iudæorum & Gentium: sicut Christus, licet dicat se missum tantùm ad Iudæos, est tamen Pastor & Iudæorum & Gentium. Atqui ista sunt dissimillima: nam de Christo quidem è Scripturis liquidò constat, ipsum esse Pastorem vniuersalis Ecclesiæ: est enim Filius Dei, cui Pater dedit, quatenus est homo, in omnes Gentes imperium, maximè autem in Ecclesiam: atque huius veritatis multa sunt in Verbo Dei testimonia. de Petro, ne vnum quidem verbum habent Sacræ literæ, vnde id possit colligi, quod velut notum & compertum ponit Baronius. Accedit, quod istæ quidem enunciationes; *Petrus est pastor propriè, tantùm Iudæorũ*: & *Petrus est ex æquo Pastor Iudæorũ & Gentium*, apertissimè sibi inuicem fidem detrahunt; non enim possunt simul esse veræ. Istę verò, *Christus missus est tantùm ad Iudæos*, &, *Christus est Pastor tam Gentium, quàm Iudæorum*, ne speciem quidem vllam contradictionis, rectè intellectę, habent. Nam sensus verborum Domini, Matth. XV. 24. est hic, interprete Augustino, tractatu in Ioh. XLVII. *Christus præsentiam suam corporalem non exhibet, nisi populo Israel. Ad Gentes non perrexit ipse, sed misit: ad populum verò Israel & misit, & venit ipse.* Melius igitur & veriùs ita disputationem suam instituisset Baronius: etsi Petrus dicatur Apostolus Iudæorum, tamen id non impedire, quin etiam ad Gentes ipsius Apostolatus porrigeretur: sic enim & Paulum, qui tot locis Apostolum Gentium se appellat, etiam erga Iudæos, quoties data est occasio, vim muneris sui extendisse, & in eorum Synagogis studiosè Christum prędicasse, & ad eosdem etiam illam diuinam epistolam scripsisse. Vter autem Apostolatus fuerit nobilior, ad Iudæosne an ad Gentes, dicetur accurate, propitio numine ad annum Domini quinquagesimum: vbi iterum neruos ingenij contendit Baronius, vt contrariam fidei antiquæ doctrinam aliquo pacto reddat probabilem. Interim obseruet pius Lector eius verba, SVSCEPIT, & COARCTAVIT: sic enim loquitur, quasi Petrus initio constituendæ Ecclesiæ, Imperatorem aut Monarcham agens, partem susceperit curandam quam libe-

bat; partem cuiq; Apostolorum ex proprio motu, vt hodie eius successores loquuntur, assignarit. Hoc falsum est, hoc omni falso falsius: hoc somnium est, fabula est, mendacium est; & vt mendacium ipsi Petro, sanctissimo Dei Apostolo probrosum, omni studio ex historia Ecclesiastica exterminandum. Extat historia Actuum Apostolicorũ; ibi nihil ejusmodi neque expresse dicitur, neque ipsa rerum gestarum narratione insinuatur. S. Petrus in iaciendis Ecclesiæ fundamentis strenuum & zeli plenum, ac merito suo primarium se præstat operarium; sed vt affirmat Chrysostomus, nihil facit, quod imperium sapiat, nihil quod aliquam speciem habeat alicuius in collegas dominationis. Falsissimum igitur est & vanissimum commentum, Petrum pro imperio suscepisse Iudæorum curam; Gentium tradidisse Paulo. Atqui non Petrus vltro illi oneri subijt; sed Christus ipse id illi imposuit: neque prouinciam Gentium à Petro accepit Paulus, sed ab eodem Christo. B. Chrysostomus homilia in versum vndecimum, cap. II. ad Gal. τοὺς μὲν Ἰουδαίους ἐπίτρεψε τῷ Πέτρῳ, τοῖς δὲ Ἕλλησι τὸν Παῦλον ἐπέστησεν ὁ Χριστός. *Iudæos Petro tradidit Christus, Græcis Paulum præfecit.* atque hoc ita clare significat Paulus ipse, vt tribuere Petro quod ille vni Christo fert acceptum; hoc vero sit Apostolo palàm contradicere, & ipsi Spiritui Sancto, qui per eius os est locutus. De his igitur suo loco accuratius.

CXLVIII. *Epilogus Baronij expenditur. Refutatur vanissimum commentũ, de translata Monarchia ad eius successores Papas Ro.*

ANNI XXXIV. Num. CCIV.

HActenus de Petri primatu Baronius: sequitur de Papis, Petri successoribus; quibus, non autẽ Petro ornari hanc sponsã, toties jam diximus. Orditur à repetitione doctrinæ modò propositæ: quã nos multa complecti à prisca veritate aliena, quum probauerimus; non poterat illius repetitio, non esse ejusdem naturæ. Percurremus breuiter eius verba: *Est igitur Christi ouile vnũ, eiusdẽq; Pastor, vnus idemq; Petrus electus à Domino, ac maxima omniũ Præfectura nobilitatus.* Omnino Christi ouile vnũ est: non enim plures in hoc mundo Ecclesias instituit; sed vnicã, toto Orbe diffusã: Pastor quoq; huius Ecclesię potestatis absolutę, vnicus est, IESVS CHRISTVS; qui illi fundandę & exstruendæ, XII. Apostolos, *pari potestate præditos*, vt sæpe diximus ex Chrysost. cœlũ petens reliquit. Petrus inter illos Apostolos princeps, id est, primus, non solus, non dominus, non Imperator illorũ: verè, vt ait Bar. *maxima Præfectura nobilitatus*: quia Apostolatus, vt ex eodem

Chrysostomo

Chrysostomo probauimus, est ὑπατία πνευματικὴ *supremus apex potestatis spiritualis.* Sed falsum est, Apostolis viuentibus, vnum fuisse dumtaxat Ecclesiæ Pastorem Petrum: quum duodecim Apostoli totidem fuerint eiusdem Pastores, nullius Monarchiæ, sed cuiusdam potius admirabilis Aristocratiæ speciem exhibentes. Petrus inter fratres ordine primus, non iure dominationis & imperij: sed propter εὐταξίας, & vt negotium vnitatis formaretur; quam caussam Patres prodiderunt. Nunc transeamus ad Papam. Subijcit Baronius: *Quam ne exstinctam esse cum Petro, & vnius tantùm hominis vita superstite, Christi Ecclesiam perdurasse; ac deinde gregem sine Pastore, corpus sine capite, fundamentum sine structura, seu sine fundamento structuram penitus remansisse, stulte nimis atque impiè, dicere cum Ethnicis cæterisque Christianæ fidei hostibus compellamur: fateri necesse est, eandem collatam à Domino in Petrum summam omnium potestatem, in posteros eius Cathedræ successores esse deriuatam.* Suppositio falsa, illatio vana, vt par erat è præmissis falsis. Metuit Baronius, vbi nullus est metus. Fingit perituram statim fuisse Ecclesiam, si terrenus aliquis Monarcha, cuiusmodi hodie depingitur Papa, ædificium alioqui uiturum non fulcisset, vt Atlas cœlum. Eum Monarcham vult Petrum fuisse; & post illum eius successores. Scripturæ, ac primorum seculorum praxis, & metum Baronij & coniecturam illius pariter atque illationem, vanissimæ vanitatis arguunt. Scripturæ docent, super Petro & reliquis Apostolis & prophetis Ecclesiam esse fundatam. Patres docent id intelligendũ esse de fide, quam Petrus & cæteri Apostoli prædicarunt. Hanc fidem simul, & illi innitentem Ecclesiam, duraturas in æternum, & diuina oracula spondent, & pij Patres confirmant. De Monarchia hodierna, ad fulturã Ecclesiæ necessaria, altum in Scripturis, altum apud Patres silentium. Episcopos & alios pastores doctoresque à Christo in Ecclesia institutos Paulus est auctor. Rex aut Monarcha nullus plane in toto Nouo Testamento institutus inuenitur. Patriarcharum & Metropolitanorum euectionem supra commune ius Episcoporum, supra laudabamus: sed vt humanæ prudentiæ laudabile, & pro tempore necessarium inuentum; non vt iuris diuini institutum. Itaque primorum seculorum Ecclesia, vnitatis studiosissima conseruatrix, adeo Monarcham terrenum adorauit nullum, vt ne Patriarchas quidem legatur habuisse. Vna Ecclesia, vna Cathedra esse credebatur, super Petrum Domini voce fundata, ait Cyprianus: sed cuius Pastores multi essent, pariter Apostolorum successores; ac proinde paris inter se auctoritatis. Quippe, *Episcopatus vnus est, cuius à singulis Episcopis in solidum pars tenetur*, ait idem, De vnitate Ecclesiæ: & vnusquisque

quisque

quisque Episcoporum Cypriani tempore rationem vni Domino IESV reddere, modò fidem seruaret, credebatur adstrictus, vt antè diximus, ex eiusdem epistola LII. & alibi. Petrus si Ecclesiam Romanam non solum fundauit, verùm etiam aliquamdiu rexit; non tantum Apostolus illorum; sed etiam Episcopus aliqua ratione dici potuit: & ita sæpè illum vocari scimus à veteribus; sicut Iacobum fratrem Domini Episcopum Ierosolymorum. Imò omnes Apostolos fuisse Episcopos à Domino factos impositione manuum, legimus in Quæstionibus ex Nouo Testamento, quæ Augustino attribuuntur. Quod quidem pari ratione verum est, vt si quis dicat, eum qui aureos centum habeat, habere quinquaginta. Nam Apostolatus omnium potestatum Spiritualium maxima, omnes minores in se continebat, vt prolixè explicat Chrysostomus in vna suarum homiliarum. Linus igitur, Clemens, & alij Petri successores, in Episcopatu Romæ, non Apostolatui Petri successerunt; sed tantum Episcopatui: planè vt qui Iacobo successerunt, neque fuerunt Apostoli, neque vnquam dicti sunt à propriè loquentibus. Idem censendum est de cæterorum Apostolorum successoribus. Nam omnes Episcopos Apostolis successisse nemo dubitat. Fateor etiam; sicut Petrus dicitur fuisse Princeps Apostolorum, vt non semel demonstrauimus: ita Ecclesiã Romanã priscis temporibus fuisse habitam principalem, vt appellat Cyprianus epistolâ L v. id est, primâ ordine, *vnde vnitas Sacerdotalis exorta est*, ait ibidẽ Cyprianus, qui hoc sensu alibi Rom. Ecclesiam appellat *Catholicæ radicem, matricem, caput.* & meritò: quum Tertullianus quem imitatur, omnes Ecclesias Apostolicas, id est, ab ipsis Apostolis institutas, appellet *matrices & originales fidei*. De præsc. cap. XXI. sed dominam aliarum Ecclesiarum, quis veterum illam nominat? Nonne paullo antè B. Bernardus conceptis verbis id negabat? Est igitur merum posteriorum & sequiorum seculorum figmentum, quod ait Baronius, de summa omnium potestate à Petro in successores Papas translata. Addit ex Augustino, epist. CLXV. *Dei Ecclesiam in Petro claues accepisse*. Hoc quia verissimum est, necessario inde sequitur, falsissimam esse doctrinam contrariam, quæ hodie docetur; Petri, id est Episcopi Romani, proprias esse claues, & Papam supra Concilia esse; quæ nullius planè sint auctoritatis, nisi ex Papæ confirmatione illas accipiant. Sed prouocat Augustinus Donatistas ad Ecclesiam Romanam. ita est. nempe vt ad testem principalem eius fidei & doctrinæ, quàm Petrus cæteriq; Apostoli initio docuerant, & tunc omnes Ecclesiæ, ac præsertim Apostolicæ seruabant. Itaque non ad solam Romanam Donatistæ prouocantur ab Augustino; sed aliquando ad omnes totius

Orbis

Orbis terrarum; aliquando ad Ecclesias Orientis; & nominatim ad Ierosolymitanam, *cui Ecclesiæ, ex ore Christi manifestatæ, vos non communicatis*, inquit vir sanctissimus, Donatistas compellans, epist. CLXVI.

CXLIX. *Infallibilitas Papæ κρυπτικῶς asserta à Baronio, palàm refutatur.* Sedere in cathedra Mosis *quid.*

IBIDEM.

PErgit Baronius, & ex Augustini epistola eadem hæc describit. *In illum autem ordinem Episcoporum, qui ducitur ab ipso Petro vsque ad Anastasium, qui nunc eandem Cathedram sedet, etiam si quispiam traditor per illa tempora subrepsisset, nihil præjudicaret Ecclesiæ & innocentibus Christianis; quibus Dominus prouidens ait de præpositis malis; Quæ dicunt facite; quæ autē faciunt, facere nolite.* Magno artificio Baronius & familiari illa sibi Crypsi, elicit ex his, Papā hoc singulare priuilegium obtinere, vt in fide errare non possit. Sic enim ait: *Ex quibus liquet, priuilegia sic à Christo fuisse Petro concessa, vt idem ipse velut persona propria, exprimeretur in singulis successoribus, atque in Ecclesia viueret semper; nec eiusmodi veritatis signum, posse successoris alicuius criminibus vnquam vel leuiter labefactari.* Palàm est, hisce verbis Baronium, Papis Romæ asserere ἀναμαρτησίαν in fide; etsi parum aperte & parum exporrecta fronte loquitur. Non audet suo nomine rem appellare; quum sit hodie tritissimum vsu vocabulum *infallibilitatis* scriptoribus Hildebrandinæ doctrinæ. Baronius illud jus admirabile Paparum insinuat, quasi vnum sit è priuilegijs Petro concessis: deinde vocat *veritatis signum*. obscure sane & κρυπτικῶς. verùm hæc est ars illius in primis Tomis, sicut antea monebamus. Sed quomodo liqueat ex Augustini superioribus verbis Papas Ro. & quidem solos ex omnibus Episcopis, in fide errare non posse, quis præter Baronium intelligit? quis necessitatem conclusionis videt? B. Augustinus multis locis suorum scriptorum prouocat Donatistas ad Ecclesias Apostolicas, sicut faciunt Irenæus & Tertullianus; qui etsi Romanam agnoscunt principalem inter omnes, eam tamen inter plures nominant; clarissimeque docet Tertullianus, quod de vna Ecclesia Apostolica dici tum poterat, de omnibus Apostolicis potuisse. Igitur in epistola illa Augustinus Donatistam presbyterū vnius ciuitatis Christianitatem stulte jactantem, refellens, Christianitatem orbis terræ illi opponit: & quia tam fatuus ille presbyter fuerat, vt ordinem *Episcoporum sibi succedentium* in secta Donatistarum, allegaret; qui ordo non potuit maior esse quàm trium vel quatuor: Augustinus illi enumerationi stultissimè institutæ, opponit longam seriē

Episcoporum

Episcoporum Romæ à Petro ad Anastasium. Poterat Augustinus similem catalogum contexere eorũ Episcoporum qui Antiochiæ, aut Ephesi, aut Corinthi, aut in quauis alia ex Apostolicis Ecclesijs sibi successerant: sed meritò Romanã Ecclesiam, vt omnium notissimã, ex omnibus delegit; nam Carthaginiensem non poterat proferre; in qua seriem legitimorum Episcoporum per Traditores, quos vocabant, fuisse interruptam Donatistæ contendebant. Quos vt obiter refutaret Augustinus ait, in ordine Rom. Episcoporum nullum reperiri Traditorem; sed etiam si quisquam Traditor subrepsisset, non propterea minus Ecclesiam Rom. futuram fuisse veram Ecclesiam: *nihil præiudicaret*, inquit *Ecclesiæ, & innocentibus Christianis.* tacite significans, errare grauiter Donatistas, qui Ecclesiam Carthaginensem propter eiusmodi caussam perijsse dicebant. Confirmat Augustinus sententiam suam, verbis Domini de scribis & Pharisæis, Matth. XXIII. 3. *Quæ dicunt, facite: quæ autem faciunt facere nolite.* hinc colligit, licet extitisset aliquis Traditor inter Rom. Episcopos; non tamen fraudi futuram fuisse eam rem Ecclesiæ Ro. vt propterea esset existimanda perijsse, & euasisse de populo Dei, non populum Dei, quod falso credebant Donatistæ de Carthaginensi, & alijs Africæ, præter suas. Non potest dubitari, quod hic dicit Augustinus de Romana, id ipsum voluisse ipsum intelligi de omnibus Christi Ecclesijs; maxime autem de Africanis, quas superciliose adeo Donatistæ damnabant. Nam alias Ecclesias condemnabant illi furiosi, quod communicarent Carthaginiensi & alijs Africanis, sibi improbatis: caussa verò quam notat Augustinus de Traditoribus, proprie ad Africæ Ecclesias pertinebat, quas Donatistæ vexabant. Igitur quod ille dicit de Romana, id ipsum de quauis alia potuisse dici, & debere credi, significat Augustinus. Alioqui nulla ratio afferri potest, cur ille hoc addat ex hypothesi de Romanis Episcopis. Quam longe ergo aberrat à sententia tanti Patris Baronius, qui è superioribus illius verbis colligit Ro. Papæ infallibilitatem in fide? qua de re nihil cogitasse Augustinum, cum illa scriberet, tam manifestum est, quam quod potest vsquam esse manifestissimum. Nec minus certum & perspicuum est, Paparum ἀδιαμαρτησίαν in fide, è verbis Domini quæ affert Augustinus nullis fidiculis posse exprimi. Scio virum illum sanctum alibi scribere, Cathedræ Mosis eam fuisse vim inditam, vt in illa sedentes cogeret vera dicere, vt in IV. Doctr. Chr. cap. 27. & in XVI. contra Forstum, cap. 29. Sed hæc expositio excusanda potius quàm probanda, vt etiam Maldonatus, (ne de alijs Theologis nunc dicam)

pronunciat

pronuntiat in Com. ad Matth. Ibi acutus ille Hispanus verborum Domini mentem ita explicat. *Ergo cum iubet seruare ac facere, quæ Scribæ & Pharisæi dum in Cathedra Moysis sedent, dicunt: non de ipsorum, sed de Legis ac Moysis doctrina loquitur; perinde est enim ac si dicat; omnia quæ Lex & Moyses vobis dixerunt, Scribis & Pharisæis recitantibus, seruate, ac facite: secundum autem opera illorum nolite facere; vt Hilarius & Hieronymus videntur intellexisse.* Theophylactus; *Sedere in Cathedra Moysis* exponit, *ea docere quæ præcepta sint in Lege Moysis.* Quare sine caussa Baronius, & Domini verba & Augustini refert ad insinuandum dogma nouum de Papæ Ro. infallibilitate in fide. Obiter obserua, vltro fateri hîc Baronium, posse Petri successores quamuis maxima crimina admittere, neque pertinere ad secundam Tabulam eorum ἀναμαρτησίαν. Mihi aliud fere persuaserant Dictatus Hildebrandi, cuius verba sunt, in sententia XXII. *Quod Ro. Pontifex, si canonice fuerit ordinatus meritis B. Petri, indubitanter efficitur Sanctus.* atque hoc probat bonus ille Papa auctoritate Ennodij Episcopi Papiensis, & Symmachi Papæ. Quis credere dubitet? οἴκοθεν μάρτυς.

CL. *Refellitur dictum falsissimum; omnes Catholicos tractatores à principio primatum hodiernum agnouisse vel Petri vel Paparum. contrarium probatur enumeratione aliquot primorum scriptorum. de Clemente, Dionysio Areopag. Ignatio.*

Anni XXXIV. Num. CCIX.

AVdiamus quæ sequuntur; *Id ipsum,* ait, *de Petro ac de Ro. Ecclesiæ Pontificibus, testati sunt, quotquot ab exordio nascentis Ecclesiæ extiterunt, nostrarum rerum Catholici tractatores.* Bone Deus! Adeóne quenquam suę existimationis esse securum, vt quę sciat falsissima esse, ea non dubitet ita asseueranter affirmare? judicia eruditorum nihil vereatur? Nos contrà illud intrepide dicimus, & seriò affirmamus; Petri & Pontificum Romæ Monarchiam, ita ignoratam fuisse, primis Ecclesiæ seculis aliquammultis, vt illius meminerit prorsus nemo, è scriptoribus Ecclesiasticis, qui per annos sexcentos & plures eò vixerunt. Monarchia pro qua hodie pugnatur, cœlum & terram complectitur; potestatem inquam secularem & spiritualem. Ad spiritualem ceptum est aspirari palàm & aperte à nonnullis Paparum, circa annum quadringentesimum: temporalis verò ne nomen quidem per multa deinceps secula fuit auditum. Primi auctores qui spiritualem,

& postea temporalem potestatem Papis asseruerunt, vel ipsi Papæ fuerunt, vel ex eorum cohorte prodierunt, vel certe afflicti quidam fuerunt Episcopi, quibus præsidio Romani Papæ erat opus. Ex primis verò seculis quis potest auctor proferri, non dicam qui propugnauerit, sed qui saltem meminerit vllius eiusmodi potentiæ? Reperientur, scio, multi pij tractatores Ecclesiastici, qui magnificis elogijs B. Petrum ornent. Sed ejusmodi elogia, nullam illi dominationem in cæteros Apostolos, aut in vniuersalem Ecclesiam attribuere, nisi quam omnes Apostoli habuerunt, solide hactenus demonstratum est. De primorum Paparum Decretalibus, nemo exspectat, credo, vt hîc disseram. Iam antè non semel diximus, vanissimorum hominum figmenta ea esse, & Cardinalem Cusanum laudauimus, qui fraudem illam ex parte detegit, Concordantiæ Catholicæ, lib. III. capite secundo. & Bellarminus ipse in nupero de Ecclesiasticis scriptoribus libro, illarum Decretalium mentionem nullam facit, vi, vti spero, veritatis victus tandem, & vltro iam illi quam iunior animosissimè oppugnauit, herbam porrigens. Explosis igitur rancidis illis & anilibus figmentis; nego, atque iterum nego, & pernego, posse aliquem proferri primorum seculorum scriptorem, qui vel Petri vel Ro. Pontificis dominationem, aut apertè, aut minus apertè, aut vlla denique orationis idea, notam fuisse suo seculo ostendat. Ex omnibus Ecclesiasticis scriptoribus primorum seculorum, qui ad nos peruenerint, sunt nonnulli, qui de Ecclesiæ regimine aut nullam, aut non magnam, neque expressam, mentionem fecerunt; quod argumenta de quibus scribebant, id non requirerent. Hi quod Petri & Paparum dominationis nullo pacto meminerint, non debet mirum videri. Ad hanc classem referimus Iustinum, Clementem Alexandrinum, Athenagoram, Hippolytum, alios. Sed sunt alij illorum temporum scriptores, quos ipsa rerum natura de quibus scribebant, inuitabat, vt Papæ Ro. & dominationis illius facerent mentionem: siquidem vlla tunc Ecclesiæ cognita fuisset atque vsurpata. Exempli gratia: in Constitutionibus Clementis, quarum γνησιότης & germanitas tanto molimine defenditur à Turriano & alijs, exponitur multis locis ordo Ecclesiasticus, qualis in vsu fuit illius auctoris ætate. Totus liber secundus in descriptione consumitur muneris Episcoporum, item presbyterorum & diaconorum. In sexto agitur de schismatis. Liber octauus tractat de electionibus cum aliorum Ecclesiæ ministrorum, tum ἀρχιερέων, id est, Episcoporum: nunquam enim illis in libris accipitur vox ἀρχιερεὺς *summus Pontifex* nisi de Episcopis. Libro autem sexto, cap. XIV. verba Clementis sunt: ἐγράψαμεν ὑμῖν τὴν καθολικὴν ταύτην διδασκαλίαν.

Eis

εἰς ἐπιστηριγμὸν ὑμῶν, τὴν καθολικὴν ἐπισκοπὴν πίστεως δεδομένοις: *Scripsimus vobis hanc Catholicam* siue, *vniuersalem doctrinam, vt confirmemini vos, quorum fidei vniuersalis* (vel *Catholicus* .) *Episcopatus est commissus.* quæ verba torqueant licet Turrianus atque alij, quantum volent : nunquam tamen effugient, quin omnibus Episcopis aliqua saltem ex parte ; cura vniuersalis Ecclesiæ, ex huius Clementis sententia, conueniat. Sed hoc jam non agimus. Illud contendimus, jure meritò caussam quæri posse, cur Clemens dominationis Petri & eius successorum nullam penitus det significationem. Caussa autem eius silentij est, quia adhuc ignorabatur, & turris illius οὐρανομήκους, quæ multo post Romæ extrui cepta est, ne vnus quidem lapis ad jacienda fundamenta erat dum positus. Extant hodie scripta non pauca sub nomine Dionysij Areopagitæ: quem illũ ipsum esse, cuius habetur mentio in Actis, omnes, opinor, scriptores Pontificij acerrimè tuentur. Nouissimus omnium Bellarminus ita rigide illam sententiam defendit, vt solos qui aliter sentirent, Lutheranos esse, aut sciolos affirmarit. Est quidem ridicula plane res, hominem Græcarum literarum prorsus ἀμύητον, (quod omnia Bellarmini scripta ostendunt; eximiè verò ille ipse liber nouissime ab eo profectus) iudicare velle de Græco scriptore ; sed tamen concedamus illi impræsentiarum ita esse, vt vult. Quæro igitur, vnde illud Dionysij huius silentium de Capite visibili Ecclesiæ in terris, Romæ regnante ? Nam vt de cæteris eius scriptis nihil dicam, nónne prodigio simile, si fuit aliquis eius ætate Monarcha, regio more imperans in Ecclesia Dei, nusquam eius meminisse Dionysium hunc, saltem in Ecclesiastica Hierarchia ? Mysterium vnitatis in declarandis ritibus Ecclesiæ toties attingit ille scriptor eximius: cur tacet illud maximum mysterium, de vno in terris, vicem Christi relicto, Vicedeo, vniuersalis Ecclesiæ Rege, qui à paucis seculis Regibus atque ipsi Imperatori sese postulat imperitare ? De Petro hoc tantum, obiter Dionysius, De diuinis nominibus capite tertio: παρῆν δὲ καὶ ὁ ἀδελφόθεος Ἰάκωβος καὶ Πέτρος, ἡ κορυφαία καὶ πρεσβυτάτη τῶν Θεολόγων ἀκρότης. *Aderat Iacobus Filij Dei frater, & Petrus, supremus atque antiquissimus Theologorum vertex.* Scio Barlaamum Hieracensem Episcopum, hunc quoq; Dionysij locum referre ad principatum Petri stabiliendum : sed κορυφαία ἀκρότης, etiam si vertatur, vt apud illum legitur, *verticalis summitas*, non potest aliud significare, quam quod apud alios sæpe legitur de Petro ὁ κορυφαιότατος: atqui nos ad locum Matthæi certissime probauimus, Græcos quoties aliquem sic nominant, honoris præcellentiam denotare, de dominatione aut monarchia ne cogitare quidem. Itaq; Maximus & Pachymeres duo interpretes Dionysij eruditissimi ac di-

 ligentissimi

ligentissimi, nullam in eius verbis neque Petri neq; Papæ dominationem inueniunt. Quũ igitur sæpe illũ scriptorẽ ipsa argumenti natura quod tractabat, inuitaret ad faciendã aliquam tantæ rei mentionem; quis dubitat eius silentij caussam esse nullã aliã, nisi quod ipsius seculo vniuersa illa doctrina hominibus erat incognita? Idem dicimus de epistolis Ignatij, quas negare esse antiquissimi illius Martyris & Episcopi Antiocheni, hæresis hodie fuerit: & verò nonnullarum ex illis antiquitatem nouis rationibus tuebimur nos alibi, si Deo placuerit. Hic igitur Ignatius, in singulis fere suis epistolis, dignitatem Episcopalem miro studio asserit; & totum ordinem Ecclesiasticum in illis epistolis est inuenire. Anacleti etiam mentio habetur in epistola ad Mariam, & nominatur μακάριος Πάπας, *beatus Papa.* de Monarchia tamen vel Petri vel Ro. Pontificis, vir hic sanctus οὐδὲ γρῦ. Extat etiam inter illas epistolas, vna ad Romanos: cuius titulus si verus est & γνήσιος, (quòd Græcè periti nunquam sinent sibi persuaderi:) prolixam laudationem Ecclesiæ Ro. continet. Sic in reliquarum inscriptionibus aliæ Ecclesiæ miris verbis prædicantur: omnium prolixissime in sexta Philadelphensis: quam ait voluntate Dei fundatam super petrã. In ea igitur ad Romanos, ecquod vel in textu, vel in inscriptione dominationis vllius est indicium? Nam qui eò trahere conantur hæc tituli verba, ἥτις προκάθηται ἐν τόπῳ χωρίου Ῥωμαίων, (quod alicubi facit Bellarminus,) rogandi sunt, vt Barbaram locutionem prius nobis explicent, quàm vllum ex ijs verbis argumentum ducant, quæ ne ipsi quidem intelligunt. Sed exemplorum satis, hoc quidem loco.

C L I. *Refellitur dictum alterum falsissimum: omnia legitima Concilia, & omnes sanctos qui à principio vixerunt, prabuisse testimonium hodiernæ dominationi, vel Petri vel Paparum Ro. Quatuor Concila in Actibus. Nicenum I. Sardicense. Constantinopolitanũ I. Ephesinum. Chalcedonense. Constantinopolitana Synodus prouincialis.*

I B I D E M.

SVbijcitur in Annalibus; *Id ipsum testata sunt, quotquot fuerunt vnquam sacra Concilia in Spiritu Sancto legitime congregata: hoc ipsum omnes deniq; Sancti, quorum vita est illustrata miraculis, sunt semper absque vlla dubitatione professi.* De Concilijs respondeo; adeo verum non esse, omnia Concilia comprobare hodiernam doctrinam de potentia Romana; (eò enim spectat tota hæc disputatio:) vt contrà affirmemus nos, ne vnum quidem ad hanc diem Concilium extitisse, (Tridentinum non

excipio

excipio;) in quo doctrinæ illius capita omnia sint confirmata. Nam verbi gratia; An Papa sit supra Concilium, Romæ, in Hispania, & vbicunque sine vlla contradictione regnat Pontifex, articulus fidei est: nullo dum tamen Concilio, saltem Oecumenico, id legimus esse definitum. Quod ad vetusta vero Concilia attinet, quid verbis opus? Tam aperte falsa est hæc affirmatio, vt ad pueros qui Latina mediocriter intelligant, non dubitem prouocare. Inspiciantur Tomi Conciliorum Venetijs aut etiam Coloniæ editorum, (nam de Ro. editione alibi differendum:) legantur, judicetur. Obseruant docti, quatuor Conciliorum in Actibus fieri mentionem: primi, in quo eligitur Matthias, capite primo: secundi, in quo diaconi instituuntur, cap. v I. tertij, in quo Iudaica instituta antiquantur, cap. x v. quartum eliciunt ex historia cap. x x I. de Pauli aduentu Ierosolyma. In secundo & quarto, Petrus ne nominatur quidem: in primo & tertio sanctus ille Apostolus, non domini aut Regis partes agit, sed præsidis: quas partes ipsum in jaciendis Ecclesiæ fundamentis sustinuisse, sæpe antea diximus. Si vis scire quantũ intersit inter illam Petri administrationem, & hodiernum dominatum, lege Commentarium Chrysostomi in illum diuinum libellum. de Papa Ro. nusquam in illis Scripturarum Concilijs; nusquam in toto Nouo Testamento, vlla mentio. Quare de numero Conciliorum hæc primo excipienda, quæ extant in Dei Verbo. Ante Nicenum Concilium, Oecumenicum nullum est habitum; prouincialia multa; sed in quorum nullo, vestigium aliquod Romanæ dominationis appareat. Nam Victoris vsurpatio, temeritatis notata est à sanctis Episcopis Orientis, neque obtinuit. In Niceno I. fibula potius imposita est cupiditati ambitiosorum hominũ, quàm habenæ laxatæ. Et tamen, quicquid illud est, quod Romano & Alexandrino Patriarchis in illo Concilio defertur; id omne consuetudini adscribitur, non juri diuino. Quare nullum ad id tempus Concilium extitit, qualia finguntur à conditore Annalium fuisse, non dicam multa, sed omnia. Paucis post Nicenum annis in synodo Sardicensi, auctore Hosio, decretum est, vt de controuersijs liceret ad Ro. Pontificem referre. Sed hoc Concilium pro Oecumenico habitum à veteri Ecclesia non est: ac propterea sic spretum jacuit, vt ne nomen quidem illius Augustino innotuerit: nedum vt decretum illud per vniuersam Ecclesiam fuerit seruatum. Adde quod honos Petri & celebratio memoriæ eius obtenditur ab Hosio, non vllum jus diuinum aut canonicum. In Oecumenico I I. Constantinopolitano primo, nihil quicquam habent patroni caussæ Pontificiæ, quo cristas attollant. Hoc sciunt, qui machinas Baronio alijsque structas aduersus

vnum

vnum è canonibus ejus Concilij, non ignorant. In Ephesino, III. Oecumenico, cui præfuit Cyrillus, Cælestini absentis magna fuit auctoritas; nec dum tamen fidei fratrum dominatur Papa; nedum temporalem Monarchiam obtineat. Anno Domini CDLI. celebratū est Chalcedone quartum Oecumenicum Concilium, sub Marciano Augusto, Leone sedente, imperioso sane Pontifice: sed declarauit hæc Synodus luculente, honorē primarū Sediū, de quo illis temporibus ceptum est contendi, non è jure diuino, vt postea affirmatum est, sed ex humana institutione originem habere. Affert Bellarminus & Synodum Constantinopolitanam ante quintum Oecumenicum Concilium in caussa Anthimi congregatam, & vrget illa verba ex actione quarta; *Apostolicā Sedē sequimur & obedimus, & ipsius cōmunicatores cōmunicatores habemus, & condemnatos ab ipsa & nos condemnamus.* quasi ignoraret Græcorum hominū blanditias aduersus eos, quos honore & beneuolentia prosequēbantur. Vellem tamen Græca verba extarent, quibus tum Menas est vsus. Sciunt Gręcæ linguæ periti, verba κελεύω & ὑπακούω, nullam, vt plurimum, dominationis habere significationem. nam κελεύειν sæpe dicitur Græcis vel par, vel etiam dignitate inferior, cum superiorem alloquitur: sic ὑπακούειν de eo vsurpatur, qui suadentis & monentis consilium probat & sequitur, vt æger medici. Adde quod Synodus illa prouincialis fuit, non Oecumenica; & Menas qui illa dicit, peculiariter Agapeto Ro. Papæ, tunc agenti Constantinopoli, erat obstrictus; Quæ deinceps sunt secuta Concilia prætermitto: satis enim ex ijs quæ dicta sunt apparet, quantum à rei veritate superior Baronij affirmatio abhorreat. Postremò, quod de sanctis viris additur, qua facilitate affirmatur, pari et potest & debet negari: probari certe nunquam poterit. Enimuero nimis aperta hæc quidem est in viros Deo charos iniuria; approbatores illos facere regni istius terreni, cuius instrumenta inter alia sunt, Taxa Cancellariæ, ad rerum sacrarum defœdam nundinationem; & Directorium Inquisitionis, ad vnctorum Dei, legitimorum Regum & Principum, atrocem deiectionem, & mox cędem immanem. Apage. Hildebrandi hęc doctrina est, & similium Paparum, ac parasitorum eius Sedis; non vllius è Sanctis Dei: nisi cui fortasse proximorum seculorum horrendę tenebrę, veritatis cognitionem inuiderunt.

CLII. *De Ecclesiæ dote, faciendi miracula. Ostenditur Baronium ea de re incautius differentem, planorum & hæreticorum caussam egisse. Finis verus miraculorum. Cur cessauerint. Solos infideles hodie miracula desiderare.*

ANNI XXXIV. Num. CCXIV.

POst hæc redit Baronius ad Domini apparitiones à resurrectione; qua in parte cur illi non assentiamur in nonnullis, caussas jam antè exposuimus. Hic verò sermonem auctor inijcit, de duabus Ecclesiæ dotibus, potestate faciendi miracula, & exponendi Scripturas: de quibus breuiter quædam attingemus. Quod ad miracula attinet, mirari ipse satis non possum, tam frigidè, tam ieiunè, tam periculosè, locum illum in Annalibus esse tractatum. Satius enim erat, nihil dicere, quàm ea dicere, quæ in gratiam planorum, impostorum, pseudoprophetarum, & hæreticorum videri jure possint esse scripta. Ait, ab hæreticis nullum verum miraculum fieri posse; & veram doctrinam miraculis declaratam esse omnibus seculis. Ego verò aio; veteris Ecclesiæ doctrinam esse hanc; non tam miracula per se esse attendenda, quàm finem cuius gratia fiant. Finem autem legitimum miraculorum esse, vt doctrinæ cœlesti fidem concilient; quod tot locis inculcat Chrysostomus. Nam exempli gratia: docet nos Scriptura, vnum Deum esse adorandum, vni illi sacrificium offerendum. Si igitur aliquis malus Angelus, aut pseudopropheta Satanæ minister, miraculis faciendis, ab vnius Dei adoratione aliò nos auertere voluerit; quid agendum erit è doctrina Baronij? An argutabimur, nulla fieri miracula à Deo, & Deo tribuentes quod per occultam Dei permissionem effectum est à Diabolo, in errorem abduci nos finemus? At Baronianæ huic doctrinæ repugnat præmonitio Scripturarũ, Deutero. XIII. 30. Math. XXIV. 24. II. ad Thess. II. 2. vbi est illa terribilis denuntiatio, daturum esse Deum impostoribus ἐνέργειαν πλάνης, *efficaciam erroris*. Quare etsi non negamus vnius Dei esse vera efficere miracula: scimus tantum obtrudi sæpe falsa pro veris; sæpe Deum permittere vt hac ratione illi tententur qui diuina oracula contemnant. Vt non debuerit Baronius sine vlla distinctione scribere, quæ scripsit. Non enim poterat impostorum in negotio religionis melius caussam agere. Augustinus libro priore in sermonem Domini de monte: *Illud ad rem maxime pertinet, ne decipiamur tendentes ad contemplationem veritatis, non solum nomine Christi per eos qui nomen habent & facta non habent; sed etiam quibusdam factis atque miraculis, qualia propter infideles cum fecerit Dominus,*

nus, monuit tamen ne talibus decipiamur; arbitrantes ibi esse inuisibilem sapientiam, vbi miraculum visibile viderimus. Ergo possunt auctore Augustino, qui falsam doctrinam tuentur, iactare miracula, incautos decipere idonea. Addit Augustinus: *Sed fortasse quis dicat, non posse iniquos visibilia illa miracula facere; & mentiri potius illos credat, qui dicturi sunt, In nomine tuo prophetauimus & dæmonia eiecimus & virtutes multas fecimus. Legat ergo, quanta fecerint resistentes famulo Dei Moysi, Magi Ægyptiorum.* deinde affert verba Domini apud Matthæum. Omissa igitur securitate illa, quam doctrina Baroniana potest incautis afferre, cum præsente animæ periculo; credamus potius Augustino, qui sine discernenda esse miracula docet, De ciuit. Dei, lib. x. cap. xvi. vbi expressis verbis ostendit vir sanctissimus, docenti è Scripturis, nec miracula facienti, potius credendum esse, quàm miracula facienti, & contra Scripturam loquenti. *Nihil enim credi Deus voluit, aduersus Scripturarum auctoritatem,* inquit idem, lib. xiii. contra Faustum Manichæum. & contra Donatistas, non vno loco docet idem Pater, non ideo manifestari Ecclesiam Catholicam in Scripturis quærendam, quia miracula in ea fiant: sed ea demum esse vera miracula, quæ in Catholica fiant, vt De vnitate Ecclesiæ, capite xvii. Quod ait Baronius, ad confirmationem veræ doctrinæ exhibita esse miracula, quotiescunq; expedire Deo visum est; assentior ei tota mente: tantum addo, obseruari hîc debere temporis distinctionem, si volumus sentire cum Patribus. Primis Ecclesiæ nascentis temporibus miracula necessaria erant, vt infidelibus diuinitas doctrinæ cœlestis manifestaretur: vbi vero semel constituta est Ecclesia, & Scripturis sua constitit in Ecclesia Dei auctoritas, non plane quidem miracula fieri desierunt; semper enim facta sunt, & verissimum est, quod super eo scribit Augustinus Retractationum libro primo, cap. xiii. sed fieri ita vt initio & tam communiter, desierunt. Itaque sæpe legas apud Patres, desijsse gratiam miraculorum; vt apud Chrysostomum lib. iv. de sacerdotio, τῆς δυνάμεως τῶν σημείων οὐδὲ ἴχνος ἀπολέλειπται *virtutis signorum ne vestigium quidem relictum est.* in Matthæum, homilia xxxiii. τὰ σημεῖα, inquit ἔπαυσεν ὁ Θεός. & sæpe alibi. idem scribit Augustinus varijs locis, vt libro tertio De baptismo contra Donatistas, cap. xvi. & in Euangelium secundum Matthæum, serm. xviii. vbi reddit rationem cur jam non fierent miracula sicut olim: quia videlicet voluerit Deus, *Per ista temporalia quæ videbantur, ædificare fidem ad illa quæ non videbantur.* Eandem caussam reddit & Chrysostomus persæpe. in psalm. cxlii. ὅτι ἡ γνῶσις τοῦ Θεοῦ οὔπω ἐκτέτατο, τὰ σημεῖα ἐγίνετο· νυνὶ δὲ οὐκέτι χρεία ταύτης

τῆς

τῆς διδασκαλίας. *quando notitia Dei nondum erat diffusa, miracula fiebant: nunc ea docendi forma amplius non est opus.* & in Iohan. hom. XXIV. affirmat idem Pater miracula hodie petere, esse Deum tentare: esséque adeo infidelium non fidelium requirere miracula. Ait inter cætera: Διὰ τί μὴ καὶ νῦν σημεῖα γίνεται; εἰ γὰρ πιστὸς εἶ, ὡς εἶναι χρή, καὶ φιλεῖς τὸν Χριστὸν, ὡς φιλεῖν δεῖ, οὐ χρείαν ἔχεις σημείων. Ταῦτα γὰρ τοῖς ἀπίστοις δίδοται. *Cur non hodieq; fiunt miracula? Si tu fidelis es, ut par est te esse; & Christum amas, ut amare debes, miraculis non indiges: nam hæc infidelibus dantur.* Eucherius Lugdunensis in verba Euangelij, Matth. XVIII. 1. *Nobis signa & miracula nunc necessaria non sunt, quibus ea quæ facta sunt solummodo legere & audire sufficit. Credimus enim Euangelio, credimus & Scripturis ista narrantibus.*

CLIII. De Ecclesiæ dote altera, Scripturarum intelligentia. Ostenditur quo fine Baronius altitudinem earum & difficultatem commemoret.

ANNI XXXIV. Num. CCXV.

SEquitur dos altera, Scripturæ sacræ intelligentia: quam Apostolis primò ait Baronius fuisse concessam: deinde transfusam per eosdē Apostolos in sanctā Ecclesiam. Recte sane & verè: atq; hoc extra controuersiam. Illa verò hodie in hac lamentabili Dominici gregis laceratione, ingens est controuersia; vtrum è tot Ecclesijs toto mundo dispersis, vna sit aliqua, cui Scripturæ fuerint traditæ, & cui soli jus illas interpretandi conueniat. Sed quum videatur conditor Annalium de industria eam quæstionem vitasse, qui in toto hoc sermone commune Ecclesiæ nomen vsurpat, priuatæ nullius mentionem facit: ne nos quidem isto loco illam attingemus. Erit in sequentibus commodior occasio de his agendi: vbi, iudicium veteris Ecclesiæ & antiquorum Patrum super ea momenti longe maximi controuersia, si ita Deo visum fuerit, ἀφελῶς & accurate exponemus. Interim obseruet pius Lector κρύφιον Baronianam & scopum, in ijs quæ de eo argumento scripsit hoc loco. Principio altitudinem Scripturarum & obscuritatem commemorat: de facilitate eiusdem in ijs quæ necessaria sunt ad salutem, quæue ad morū emendationem pertinent, verbum nullum facit. Quorsum hoc? Fulcienda nempe erat, Romanæ Ecclesiæ hodierna doctrina; quæ verbi diuini maiestatem prætexens, vsum ejus & notitiam populis Christianis, quos in potestate sua habet, penitus ademit. Romæ igitur, in Italia, Sicilia,

Hispania, & alijs quoque locis, Biblia quamuis leuiter inspexisse, non impetrata præsertim venia, hæreseos certissimum est argumentum. Viri sancti Athanasius, Basilius, Chrysostomus, Hieronymus, Augustinus, & alij omnes, de majestate diuinorum oraculorum locis innumeris suorum monimentorum grauissime disseruerunt: ijdem tamen omnes, Christianorum vnumquemque nulla sexus, nulla conditionis aut professionis adiecta distinctione, admonent, hortantur, vrgent, vt sacros libros, sobrie quidem & cum timore ac tremore, sed tamen assidue legant, relegant & quantum fieri poterit, in manibus semper habeant. Sciebant magni illi viri, multa esse in Scripturis difficilia, ardua, abstrusa; quæ posse intelligere paucorum sit hominum: nec minus tamen clamat Chrysostomus, Οἱ βουλόμενοι σωθῆναι προσεχέτωσαν ταῖς γραφαῖς. *Si quis vult saluari, ad Scripturas animum applicet.* homilia sexta, in priorem ad Corinth. Sciebant malos Christianos & hæreticos in suam & aliorum pernitiem Scripturis abuti: nec minus tamen clamat idem vir sanctissimus, Ἀκούσατε παρακαλῶ πάντες οἱ βιωτικοὶ, καὶ κτᾶσθε βιβλία, φάρμακα ψυχῆς. *Vos appello ô Laici omnes, audite obsecro, parate vobis Biblia, animæ remedia.* caussam accipe; Τοῦτο πάντων αἴτιον τῶν κακῶν, τὸ μὴ εἰδέναι τὰς γραφάς. *Malorum omnium hæc caussa est, quod Scripturæ ignorentur.* homil. IX. ad Coloss. his similia passim scribit vir ille sanctus, & cum eo omnes Patres. Qui si hodie viuerent, dictorum eiusmodi, quæ nusquam non in ipsorum scriptis occurrũt, tortoribus Inquisitionis vel Romanę vel Hispanicę rationes reddere cogerentur: postquam facta rerum mutatione, Verbum Dei haberi cepit *nasus cereus, ad res profanas & impias probandas*, flexibilior *& facilior, quàm facile est ex pedibus aut semipedibus, aut penthemimeribus Virgilianis epithalamia, seu quiduis aliud congerere*; sicut post alios scribit Pamelius Archidiaconus ad Tertullianũ de præscr. num. 237. Viderunt scilicet hodierni Doctores, quod Athanasius, Chrysostomus, Augustinus & reliqua veteris Ecclesiæ lumina non viderant. Sed de hac noua sapientia, alio tempore, σὺν Θεῷ, cum cura sumus dicturi. Addit Baronius, Scripturas sine ope Dei, non posse intelligi; & hoc testimonijs aliquot Patrum confirmat: quasi esset aliquis inter Christianos, mentis suæ compos, qui hoc vel negaret, vel in dubium vocaret. Sed illud dissimulat; probe hoc intellexisse, probe considerasse sanctos illos viros, de quibus modò dicebamus. Qui tamen ex eo conclusionẽ ejusmodi nunquam elicuerunt, atq; fit hodie. Extãt apud S. Ephrem, apud S. Chrysostomum, apud alios Patres saluberrimę admonitiones eò spectantes: extant etiam præcepta de ratione legendi

Scripturas:

Scripturas: extant deniq; formulę precũ sanctissimarum, in eum vsum comparatarum, quarum aliquot exempla in dissertatione de Scripturis à nobis proferuntur. Horum pietatem imitari satius erat; quàm de Scripturæ obscuritate & difficultate longas declamationes instituere, & postea inter libros damnatę lectionis (nisi impetrata sit venia) diuina oracula referre. Pergit verò Baronius, & Scripturas nominans *lapidem offensionis, petram scandali*, omnes eos qui proprijs ingenij viribus freti, neque per ostium ingressi ad legendos libros sacros se accinxerunt, pronuntiat esse factos vel auctores hæreseum, vel sectatores. Equidem de ijs qui ad lectionem Scripturarum opinione sui tumentem animum, superbum, profanum, impium attulerunt, facile Baronio assentior. Vetus dictum est, τὰ μεγάλα τοῦ Θεοῦ δῶρα μέγαν ἔχει φόβον; & quo præstantiora sunt Dei munera erga humanum genus; eò periculosius & grauius in illis peccatur. Vt vinum, singulare Dei donum, si quis intemperanter illo abutatur, certam affert pernitiem: sic literæ sacræ, diuinum illud animæ Christianæ pabulum; si quis irreuerenter illas tractet, neque ad Dei gloriam, sed suam potius, lectionem illarum referat; pernitiosissime & mortaliter ipsum peccare nullum est dubium. Sed quum propter intemperantes, quorum est in omnibus nationibus tanta copia, promiscuum vini vsum nullus vnquam Ro. Pontifex prohibuerit; cur lectionẽ Scripturarũ populos interdicit? cur non illa potius amuleta & præsidia aduersus hoc periculum vsurpat, quæ à veteribus, vt ostendemus, constat esse vsurpata? Ostium verò illud, cujus meminit hic Baronius, sine dubio est, venia ab Episcopo impetrata, ex præscripto Tridentinorũ Patrũ. Atqui durum est, eo jure quod Deus tibi dederit nullo tuo merito priuari te; nisi actione quadã subsidiaria in integrum fueris restitutus. Esset tamen fortasse hæc injuria tolerabilis, nisi certissima experientia probaret, nouæ huius legis non esse finem alium, nisi vt horribili ejus carmine à Scripturis populi Christiani vniuersi absterreantur. Quod ait, neminem vel ab aliquo cœlesti Angelo, vel ab ipso Deo edoctum, atque eruditum, posse tamen tuto quæ acceperit docere, nisi eadem omnia Ecclesia confirmarit; quia palàm è diametro pugnat cum ijs quæ fecit Paulus, quæque scripsit in epistola ad Galatas; totá voluntate, toto animo reijcimus: & Baronio Chrysostomum opponimus, cuius hæc sunt verba ad eius epistolæ caput primum; καὶ ἀπτοίας ἐσχάτης ἦν παρὰ τοῦ Θεοῦ μαθόντα, αὖθις ἀνθρώποις ἀνατίθεσθαι λοιπόν. *Extremæ absurditatis res fuisset, si is qui à Deo doctus fuerat, postea cum hominibus contulisset.* & in eam sententiam plura

ibi dicit vir sanctissimus. Non aliud sensisse quàm Chrysostomum, ne illos quidẽ Patres, quorum testimonijs abutitur hîc Baronius, demonstrabitur ad annum Domini XLIV. num. LXXVII. vbi iterum de re eadem agit Baronius.

CLIV. *In historia Assumptionis quædam obseruantur. De Actis Pilati, & eiusdem epistola. Iosephi versio Hebraïca. Sibyllina oracula. Athanasij Quæstiones. Miraculum de vestigijs Christi. Impressio Caluariæ. Epilogus.*

Anni XXXIV. Num. CCXXI.

IN parte vltima historiæ Euangelicæ, de Domini nostri Iesu Christi assumptione in cœlos; quæ prolixè deinceps exponitur vsque ad tmema CCXXXV. vbi rerum post ascensionem gestarum narratio incipit; pauca sunt quæ accuratæ Baronij diligentiæ attexantur. De epistola & Actis Pilati sic censeo. Veteres Romani studio singulari sunt vsi, vt rerum omnium memorabilium, quæ in Vrbe factæ essent, aut casu euenissent, memoria extaret. Eò spectabant Acta Senatus & Acta diurna populi, quæ summa cura, vt viri docti dudum obseruarunt, & conficiebantur Romæ & custodiebantur. Sed & in prouincijs eadem consuetudo ab earum Præsidibus & Cæsarum procuratoribus videtur fuisse vsurpata. Non solum enim per literas suas Rectores prouinciarum, si quid occurreret memoria dignum, Imperatorem faciebant eius certiorem, verùm etiam Acta rerum memorabilium suo jussu confecta ad eundem transmittebant. Eiusmodi fuerunt Acta de rebus Domini ad Tiberium missa; quæ non à Pilato, sed Pilati jussu fuerant Ierosolymis confecta. Itaque Iustinus, qui primus omnium huius historiæ meminit, in Apolog. II. neque epistolæ, neq; Actorum Pilati facit mentionem: verùm τῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου γενομένων ἄκτων, *Actorum quæ facta sunt, cum Pontius Pilatus erat Iudææ Procurator.* & iterum, ἐκ τῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου γενομένων ἄκτων (male editum αὐτῶν) μαθεῖν δύνασθε. *potestis cognoscere ex Actis confectis sub Pontio Pilato.* Sed & Pilatum ipsum scripsisse ad Tiberium de Christo sit verisimile. Tertullianus in Apologetico cap. v. & iterum cap. XXI. vtrum ad Acta an ad epistolam Pilati respexerit, non facile dixerim. Quemadmodum autem è testimonio Iustini & Tertulliani certò constat, Christũ Pilati opera Tiberio innotuisse: adeo vt audiendi meo judicio non sint,

sint, qui huic historiæ fidem abrogant: ita ex eorundem verbis colligere non possumus, vel epistolam Pilati vel Acta, fuisse euulgata sic, vt in manibus hominum versarentur. Putem verius, notitiam huius rei peruenisse ad Christianos, per aliquem è Cæsarum ministris, qui ad Christum conuersus, quæ ipse scrinia tractans Augustorum comperisset, fidelibus narrauit. Certe Eusebius cùm Historiam suam scribebat, neque epistolam, neq; facta Pilati viderat; neque aliud ea de re norat, nisi quod apud Iustinum legerat & è Tertulliano, vel per se vel per interpretem cognouerat. Nam alioqui, tantæ vir diligentiæ & curiositatis, ipsam epistolam vel Acta, in suos Commentarios fuisset proculdubio relaturus. In secunda Historia, cap. I I. locus Tertulliani è capite quinto in Græcum sermonem versus habetur: nisi quod vel Eusebius vel eius interpres, Tertulliani hæc verba omisit, *quod illic veritatem illius diuinitatis reuelauerat*; & sententiam paullo aliter concepit. In Chronico Latino, res eadem breuius narratur; item in Græco, pag. L X V I. vbi scribendum est, Πιλάτος Τιβερίῳ τὰ κατὰ τὸν Σωτῆρα ἀνενεγκών, (non ἀναγαγών, quod respuit Hellenismus:) & καὶ τὰ τοῦ Χριστιανῶν δόγματος. Ne Cedrenus quidem aut Zonaras, qui tot seculis post Eusebium scripserunt, vllam aliam eius historiæ cognitionem habuerunt, nisi quam ab Eusebio acceperant, cuius verba leuiter immutata describunt. Ex his apparet quàm insignis eorum impostura fuerit, quos non puduit epistolá Pilati & Acta à se conficta pro genuinis monumentis jactare. Acta producebant errori suo tuendò hæretici Tessarescædecatitæ; sed quæ nemo cordatus dubitauit esse falsa: iccirco de ijs sic loquitur Epiphanius: ἀπὸ τῶν Ἄκτων δῆθεν Πιλάτου αὐχοῦντές εὑρηκέναι τὴν ἀκρίβειαν. *gloriantes se accuratam veritatem inuenisse ex Actis Pilati, scilicet.* Nec minus falsa epistola illa, quæ in Annalibus è Pseudohegesippo describitur. Nemo eam leget aliquo judicio & literarum vsu præditus, quin fraudem statim intelligat. Baronius quidem pro suspecta illam habuit: sed melius fecisset vir eruditissimus, si manifestum plani alicuius figmentum penitus reiecisset. Sixtum verò Senensem hominem eruditum, qui probe norat, eiusmodi imposturis nihil olim fuisse vsitatius, mirari satis non possum, qui illam ipsam epistolam, diuersa tantum Latinitate conceptam, in Vaticana, vt ait, à se inuentam, pro vero & germano antiquitatis monumento publicauit. Quod deinde subijcit Baronius de Iosepho, quem vult videri jure merito reprehendisse tot locis in superioribus: speramus, si quis æquo animo legerit, quæ ad defensionem magni illius scriptoris sunt à nobis disputata, facile intellecturum, criminationes Baronianas eiusmodi fuisse, quæ Iosephi existimationem augerent potius

quàm

quàm imminuerent. Valde autem vereor, ne ex aliena fide scribat auctor, quæ narrat de codice Hebraico Iosephi è Græco translato, quem ait extare in Vaticana, & seruare manifesta vestigia imposturæ Iudæorum, qui locum de Christo, è libro XVIII. cap. IV. eraserint. Ego verò non puto extare hodie in rerum natura, Iosephi opera è Græco in Hebræum, vt ait Baronius, conuersa. Extat quidem historia eiusdem fere argumenti Hebraico sermone eleganter contexta, sub nomine *Iosipon ben Gorion*, siue *Iosephi Gorionidæ*: qui impostor insignis sic opus suum concinnauit, vt vellet videri à vero Iosepho illud fuisse scriptum. Sed aliter catuli, aliter leones olent. adeo enim antiquus Iosephus hic non est, vt recens admodum sit scriptor, & quidem Gallus, vt certis argumentis demonstrauit Iosephus Scaliger in Elencho. Porrò etsi planus hic in multis Iosephum sequitur κατὰ πόδα, vel potius eius interpretem Latinum: totius tamen operis textura longè diuersissima; neque in hunc scriptorem, quantum existimo, potest cadere, quod suauiludius aliquis Baronio persuasit. Obseruatio quæ subijcitur de libro Sibyllæ, notioni Quindecimuirûm subiecto, vt constaret fides oraculis Sibyllinis, quæ postea erant prolaturi Christiani, vt ingenue dicam quod censeo, parum videtur probabilis. Nam quis dixit Baronio, testimonia quæ multo post cepe-runt ex oraculis Sibyllarum peti à Christianis, fuisse deprompta ex ijs libris qui seruabantur Romæ à Quindecimuiris? Vbique locorum circumferebantur oracula hexametris concepta, quæ Sibyllis vulgus attribuebat. Ex ingenti copia eiusmodi vaticiniorum pauca jam olim à Romanis sacerdotibus selecta, quod viderentur ad Remp. ipsorum pertinere, & Quindecimuiris tradita diligenter custodienda. postea factæ sunt aliæ collectiones, quæ jussu Patrum à Quindecimuiris examinatæ partim reiectæ sunt, partim admissæ. Ex hac vera narratione nihil potest eius colligi, quod studiose adeo obseruatur hic in Annalibus. Liber Quæstionũ, qui mox citatur sub nomine Athanasij, ψευδώνυμος est, & magno illi Patri, quod pauci ignorant, falso attribuitur. Miraculum de sanctis Domini vestigijs pristinũ statum continuo recipientibus, quicquid homines molirentur; propter consensum tot scriptorum, & in his magni Hieronymi, qui fuit oculatus testis, fide mihi quidem videtur dignissimum. Sed quod posteriores scriptores narrant, de impressione caluariæ Christi in rupe, non historia videtur esse, verùm fabula ad imitationem miraculi huius conficta. Rem ita narrat Sanutus in Secretis, lib. III. parte XIV. cap. IX. in discriptione montis Oliueti, *Ibidem etiam ostenditur locus,*

in quo detentus fuit à turbis, Iuda osculo eum prodente: & videtur adhuc impressio caluariæ eius in rupe descendente & vestigia capitis ac capillorum eius: & in alio latere apparet impressio digitorum eius, ac si in pasta facta fuisset: quam impressionem dicitur fecisse apprehendendo rupem, cum teneretur à turbis. Et est mirum, quia experti recitant, quod etiam ferreis instrumentis, non modo partem lapidis non possunt abscindere: sed nec puluerem quidem possunt elicere. Tanti huius miraculi, quum nulla extet apud veteres mentio; conijcere ex eo prudens lector potest, quantum sibi superiora secula permiserint in fingendis ex animi libidine narratiunculis, quas pro veris miraculis populis talium auidis obtruderent.

Hæc habui, Christiane Lector, quæ ad primam hanc partem Annalium Cardinalis Baronij, obseruarem: partim vt præclare ab ipso exposita confirmarem aut illustrarem; partim, si quid humanitus illi excidisset, quod minus rectum videretur, vt de eo candide te admonerem. Zelus gloriæ Dei, veritatis amor, concordiæ in Ecclesia Christiana cupiditas, hanc operam à me expresserunt; non liuor, non odium, non inanis gloriæ titillatio, quam certiore spe, οἷοι νῦν βροτοί εἰσι, poteram ex alijs scriptis mihi spondere; non denique alicuius spes commodi, aut istis similis vlla alia caussa. Si quem ex his laboriosis vigilijs nostris fructum Ecclesia Dei est perceptura; non meæ industriæ, quæ modica est, aut nulla; sed bonitati ipsius & misericordiæ inenarrabili, in qua sola spes mihi omnes meæ & sunt & semper fuerunt positæ; feram id acceptum; & quanta maxima deuotione potero, gratias ipsi agam grauissimas atque humillimas. Culpæ si quæ sunt; (neque aliter potest, in opere tam vario;) illæ verò meæ sunt. Condonet illas mihi Iesus Christus, & meliora me pro inexhausta sua benignitate dignetur docere. Interim hoc sancte profiteor, fuisse mihi propositum, doctrinæ Scripturarum, quam primitiua Ecclesia & credidit & docuit, mordicus in omnibus adhærere. An, & quatenus quod optabam sim assecutus, iudicium esto penes Ecclesiam vere Christianam, vere Catholicam. Illi ego mea omnia scripta, & ipsum me, tota voluntate humiliter submitto atque subijcio.

Τῇ ἐν ΜΟΝΑΔΙ παναγίᾳ καὶ ἀρρήτῳ
ΤΡΙΑΔΙ δόξα καὶ κράτος εἰς τοὺς
αἰῶνας τῶν αἰώνων.
Ἀμήν.

F I N I S

PAg. 4. versu 19. post verbum *disputantur*, insere hæc. intelliget, si quæ sunt alicubi huius Patris duriora dicta; ea ex alijs locis esse exponenda. Verbi gratia: extant tomo sexto Sauiliano duo sermones, de vtilitate ex obscuritate prophetiarum: in eorum posteriore, hæc sunt verba: οὐδὲ γὰρ ἀπῃτοῦντο τὴν εἰς τὸν Χριστὸν πίστιν πρὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας. *Ante Christi aduentum non exigebatur à Iudæis fides in Christum*. intellige de fide vti vocant explicita; nam absolute si capias, falsum est; expone igitur ex alio loco in priore sermone, pag. 652. vbi ait de Iudæis: προσεδόκων ὅτι ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ ἐλθὼν, αἴρει τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. *exspectabant agnum Dei venturum, qui tolleret peccata mundi.*

Pag. 111. v. 7. ante vocem *Supra*, insere: nam Cedrenum non tanti facio, vt magnã eius habendã rationem censeam; quem scio scribere de B. Virgine, ἡ δὲ παρθένος προσκαρτεροῦσα τῷ ναῷ, ὑπὸ ἀγγέλου τρεφομένη. *at Virgo in templo assidue manebat, & ab Angelo nutriebatur.* S.

P. 117. 17. ante *Locum*, insere, & I. Corinth. VII. 35. εὐπρόσεδρον τῷ Κυρίῳ ἀπερισπάστως. *vt possitis Domino adhærere, sine vlla distractione*. Loc.

P. 123. in fine capitis adde: Huc facit disputatio Pauli de Middelburgo, Episcopi Forosemproniensis, in Paulinæ parte I I. lib. II. cap. primo. *Ecclesiã celebrat multa festa aliter quàm ipsorum denominatio requirit, ob caussas accidentales, in Rationali Diuorum, vel catalogo sanctorum expressas. Non enim valet consequentia: Ro. Ecclesia obseruat festum S. Petri ad vincula, in Calendis Augusti; ergo S. Petrus die primo Augusti in carcerem fuit coniectus; aut quod die illo carcerem Angelus effregit: nam in diebus Azymorum hæc facta fuisse, Actuum XII. legitur. Similiter festum Iacobi maioris octauo Cal. Aug. celebratur; & tamen circa festum Paschæ in diebus Azymorum capite obtruncatus legitur. Similiter festum decollationis Iohannis Baptistæ, IV. Cal. Sep. obseruatur; qui tamen circa dies Paschæ decollatus putatur. Similiter posset dari instantia de festo omnium Sanctorum, quod ex festo omnium idolorum traxit originem; quod Bonifacius Pontifex quarto Idus Maij beatæ Virgini & omnibus Martyribus dicauit: sed postea per Gregorium III. ad Cal. Nou. omnibus Sanctis dedicatum, translatum fuit.* his similia exempla plura ibidem subiungit vir ille eruditissimus.

P. 189. 12. ante illa verba, *In M.* insere: Sunt & qui rationem quartam afferant, propter miraculum quinque panum. B. Augustinus de tempore in festo Epiphaniæ Domini, serm. I. *Hodie illud festum colimus, quo se in homine Deus virtutibus declarauit; pro eo quod in hac die,*

siue

ſiue quod in cœlo ſtella ortus ſui nuncium præbuit: ſiue quod in Cana Galilææ in conuiuio nuptiali aquam in vinum conuertit: ſiue quod in Iordanis vndis aquas ad reparationem humani generis, ſuo baptiſmo conſecrauit: ſiue quod de quinq; panibus quinque millia hominum ſatiauit; in quolibet horum ſalutis noſtræ myſteria continentur & gaudia.

P. 217. v. pen. poſt *differit*, inſere. Damaſcenus quoque de ea diuerſitate erudite differens, in ſermone de transformatione Domini, notat, vulgo eſſe vſitatum, vt in numerandis diebus, τὰς ἄκρας ὑπεξῃρημένας, τὰς μέσας ἀριθμεῖσθαι. *vltimis exemptis, medias tantùm numeremus, vel contra.* Et B.

P. 271. v. 14. poſt vocem *expendendum* adde. Verba Hippolyti ſunt, Πρῶτος ὁ Πέτρος, ἡ πέτρα τῆς πίστεως. *Primus Petrus, petra fidei.*

P. 331. 36. poſt *genuina eſt*, inſere, (quod ne Bellarminus quidem putat; vt conſtat ex ejus nupero libro de Eccleſ. ſcriptoribus: quem vide:) ju.

P. 397. 27. poſt *concedent*, inſere. etſi non me fugit, quoſdam recentiorum grammaticorum id obſeruare. Moſchopulus: πέτρος ὄνομα κύριον καὶ παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς ἡ πέτρα· ὥσπερ ὁ σκότος παρὰ τοῖς ἄλλοις, τὸ παρὰ τοῖς κοινοῖς οὐδετέρως σκότος. putauit iſte grammaticus, inter πέτρον & πέτραν nullam eſſe differentiam, niſi in genere: & in eo notat Atticiſmum: ſed falſus eſt. E.

P. 493. 41. Extat vox *prozedor* & apud Abr. Zacuthum Iuchaſin, pag. 23. b. vox autem *teraclin* è Græca triclinium corrupta, legitur etiam in Iad Moſis Ægyptij, lib. XII. cap. XXI.

P. 537. 9. ante *Quare* inſere; In canonibus Concilij Ancyrani, λειτουργία ſiue ἱερατικὴ λειτουργία, commune nomen eſt omnium ſacrarum functionum quę obeuntur ab Epiſcopo vel presbytero, vt προσφέρειν, κηρύττειν, ſiue ὁμιλεῖν, & ſimiles.

Pag. 538. 37. poſt *guntur*, inſere: quinetiam apud Iohannem x. 3. paſtor ouium καλεῖ τὰ πρόβατα.

Errata typographica, aut properantis calami *aberrationes.*

PAg. 3. 3. *distingue* περὶ οἷας, εἰδ. P. 13. 20. *scr.* χρ. νόμον τῆ M. P. 17. 33. *scr.* potiente. P. 20. 25. *scribe sic*, inf. den. bim. totius Bethlehem, & agri Bethlehemitici crud. P. 24. 32. *scr.* πιὲς. P. 39. 25. *scr.* sollicitauit, ac D. m. suit inf. P. 45. 4. *scr.* seuera voce, s. P. 32. 34. *scr. sic*, & Cedrenus, ipsum vt videtur, secutus, err. P. 101. 25. *scr.* liberis. P. 116. v. 5. *à fine*, *scr.* אתה *ithah* cum ea. P. 139. 10. *scr.* τῇ Ῥωμαϊκῇ. P. 157. 2. *sc.* QVINDECIM. P. 173. 1. *sc.* certa. P. 177. v. *vlt. scr.* ponendus. P. 193. *vlt. scr.* septuagenarius. P. 195. 9. itáque. P. 207. 38 *scr.* συνήλασεν. P. 215. 37. coerceatur. P. 220. 18. *scr.* juridicinæ. P. 227. 9. *scr.* velle. P. 243. 37. *scr.* חרישבה P. 244. 40. *scr.* Massechet Hasanedrin. P. 246. 22. *scr.* שער P. 262. 18. *scr.* Testamenti exempla solet c. P. 295. 14. *scr.* commodius. P. 302. 22. *scr.* טמאים *temeim.* P. 309. 27. *scr.* cred. non debemus. P. 318. 11. næniæ. P. 319. 14. & Fr. P. 336. 35. *scr.* prosequitur. P. 341. 1. vnguenti rep. P. 345. 24. *scr.* sedere: neminem è r. P. 364. 20. trabali clauo, sed. P. 396. 15. sed metonym. P. 398. 4. deitatem. P. 454. 22. de vncto e. P. 478. 4. *sc.* של חג *schel chag.* Pag. 482. 21. *scr.* Thalmudicis. 22. *scr.* משום ירקיא ומשום מהיא P. 485. 10. Forosempronienſem. P. 486. 14. *scr.* ומשום P. 488. 27. factæ per Ch. P. 503. 13. *scr.* palæstræ. P. 505. 36. Statuarum. P. 506. 39. αὐτῷ ἀλ. P. 512. 4. solemniores. P. 524. 13. daret c. 39. Pergamus int. P. 526. 36. *scr.* Gregorius Magnus, patiendum myst. *is enim est, non Gaudentius Brixiensis.* P. 530. 37. totam. P. 548. 31. ἀλητρὸς. P. 564. 14. laboriosius. 18. honorabilius. P. 565. 1. verè M. P. 586. 1. Missæ. P. 588 11. veri. P. 596. 23. contigisse. P. 610. 41. רכך P. 615. 37. *distingue*, supplicium: prop. P. 618. 23. *scr.* αὐτῷ ὡς ὤ. P. 627. 37. habitabili. P. 637. 31. rhetoribus. P. 643. 37. censum p. P. 645. 1. putant adm. P. 654. 15. ᾤκοδξε. 22. cogitauit ille; sed. P. 656. 9. separatim. P. 673. 13. sepiæ. P. 681. 15. à צחך P. 686. 10. matre sua, v. 32. ἐπιψόμεθα. P. 690. *vlt. à fine scr.* Galilææ. P. 692. 21. εἰσήχθησαν. P. 693. 29. militiam. P. 696. 30. fuisse ab eo tr. P. 704. 32. Henriquez. P. 708. 1. narrationes. P. 719. 15. collatum. Pag. 722. 39. Tu, inquit, c. P. 725. 40. hodierna doctrina d. P. 728. 1. multo. P. 734. 2. eo. P. 738. 33. habeat. P. 740. 8. formatarum. P. 742. 37. scripsit. P. 744. 20. *disting.* superintendis, sonans t. P. 755. 18. alioqui ruiturum non fulcisset. P. 758. 39. Faustum. Pag. 765. 25. *scribe*, miracula nisi à Deo, e. 31. scimus tamen.

SACRAE SCRIPTVRAE LOCA, DE QVORVM

lectione, aut versione, aut interpretatione, aliquid obseruatur in his *Exercitationibus*.

E

E NOVO TESTAMENTO

Matthæus.

Marcus.

Lucas.

Iohannes.

Acta.

Paulus.

Iacobus.

Apocalypsis.

SANCTORVM PATRVM
ET ALIORVM AVCTORVM
Veterum qui in his Exercitationibus
laudantur, illustrantur, emendantur,

INDEX.

A

B.

C.

D.

E.

emendatur

Iacobus

I.

Iustinianus

Ggggg Paraphrasis

R.

S.

Tatianus

FINIS

RERVM

RERVM ET VERBORVM
IN ISAACI CASAVBONI
Exercitationibus XVI. memorabilium,

INDEX.

A

De

F.

G.

H

I

Ἱμάτια

Ἱμάτια

L

M

Papam

Princeps

De

T.

V.

Kkkkk Vnctio

FINIS.

